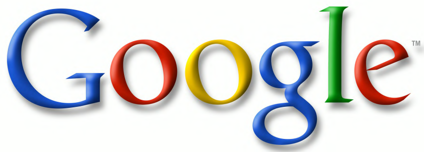

REDIGUJÍ

VLADIMÍR S. ČECH A JAROSLAV KAMPER.

ROČNÍK XXX. KNIHA LXI.

DRUHÉ POLOLETÍ.

▫ ▫ 1908. ▫ ▫

V PRAZE.

MAJITEL A VYDAVATEL VLADIMÍR S. ČECH. — NÁKLADEM VLASTNÍM.

Tiskem ALOISA ŠAŠKA ve Velkém Meziříčí.

1908

OBSAH.

BÁSNĚ.

KRÁSNÁ PROSA.

RŮZNÉ ČLÁNKY.

VYOBRAZENÍ.

Jaroslav Vrchlický:

Nové básně.

OSTROV.

Dvojí proud se žene prudce,
v středu ostrov zelený
z víru zří tich ve vln shluce,
jako by byl zaklený.

Žádná loď tu nepřistane,
pták se nad ním nestaví,
jen jak z mlhy bledě stkané
bloudí nad ním postavy.

Aleje dvě thují stojí
ve své přísné zeleni,
v středu jich, v kruh kde se pojí,
socha stojí Mlčení.

Tuhé ňadro nepozvedne
ani radost, ani vzdech,
motýl, moucha neusedne
na prst, jejž má na ústech.

Komu voní, komu kvete
ostrov tento neznámý?
Vzpomínám dnes — bol mne hněte,
letím k němu mlhami.

A již stojím vlhké v plísni
a bol v srdci kamení,
v chaluh, ostřic stojím tísni —
chápu tě — ó, Mlčení!

—

HODINY.

Za sebou jdou bez proměny,
proměn celý nesou klín,
v klidu jdou i pobouřeny
věčna dálných ze hlubin.

Jdou jak holubice bílé,
jdou jak černí havrani,
v mdlobách jako v jaré síle
od půlnoci do ranní.

Často ptám se: „Tajné sestry,
co nesete v klínu svém?
lidských losů věnec pestrý,
kolébky i černou zem?"

Často ptám se: „Hravé chůzí,
kam se letem ženete,
do radosti jako hrůzy
kalné, jasné plynete?"

Vše jest ve vás, nové, všední
od hlubin až k výšinám,
člověk jen od první k slední
mezi vámi — vždycky sám!

—

V STÍNU.

Ať pod kaštanem, lipou, akacií
vždy kyne, vábí, láká svůdně stín,
a chvíle jdou, co dlíš v něm, hravě míjí,
jsou jako víno skalních ze hlubin.
A jeho taj? — že věčnosti je syn.

On chladí mile, konejší a zvedá,
jen svěř se mu, on zlíbá ústa ti.
Jest sám. Ne, někdy dívka pod ním sedá,
chceš odejít — a musíš zůstati;
Samota zve se tato dívka bledá.

Jen svěř se jí, a zahrne tě celá,
dnes Láska, zítra Smrt se bude zvát;
tříšť jabloňových květů na tě schvěla
a šeptá mdle: „Pojď, hochu, čas je spát,
jsem stín již poslední — ó, chtěj se vzdát!“

—

V PŘEDTUŠE JARA.

Fialkami, kočičkami
hned se jaro přihlásí,
dočkáš se, a půjdem sami
dojati a bezhlasí.

Ani slůvko nepadne tu,
k dlani jen se vztáhne dlaň,
hleď, jak všecko raší v letu,
snivě kyne bledá stráň.

Větry dují, jezy hlučí,
svěží, mlád jest každý list,
prvosenka v trávě pučí,
píseň letí z ptačích hnízd.

Přírody to stará nota —
jasy, zvuky, barev směs
všecko volá do života
k povzletu až do nebes.

Stárnoucí že srdce musí
chápat vše a ocenit,
a v sled zlíbat vlas tvůj rusý,
plný ret a říci: Žít!

—

ČERVNOVÁ PROCHÁZKA.

Jako by volaly flétny
z hvozdů hlubokých stínů,
jdeme přes koberec květný,

hledíme do leknínů,
jež z tůní tmavého stínu
se jako člunky feerické noří
a hvězdným pelem v kalichu svém hoří.

Jako by cimbály třeskly,
vábno tak, sladko je v hvozdě,
doupnáci s šerých skal steskli,
ty rozumíš: „Pojď!“, já „Pozdě!“,
svit láme se modřínů o zdě.
Co vábí tě — ptáš se tiše —
ten leknín, ta jezerná říše?

Jako by housle teď nyly
tak toužebně mile a snivě . . .
Ó, postůj jenom chvíli,
ty hledíš mlčelivě
k té lehce zamlžené nivě . . .
Dosni sen mladosti krátký!
Já půjdu k leknínům zpátky.

—

KLID.

Hluboký klid pad' mi v duši,
úkoj dýše s hvězdných sfér,
zhaslo v ráz, co hněte, ruší,
je to vskutku svatvečer?

Zevšad tajné tony plynou
jako blízké dýchání,
jen se pohruž v tiš tu stinnou,
prožij všeho ztichání.

Neviděný život splývá,
snětmi hraje tisíc run,
bílá ruka odkud's kývá,
jsou to harfy vzdušných strun?

Rozeznávám melodie,
změkčen ku slzám je cit,
a má duše loká, pije
hluboký ten mír a klid.

—

HARFA.

(Rhapsodie.)

Dvě desky byly to poslední
z harfy,
našel jsem v změti poloshnilých umrlčích prken
pod košatým dubem
v Šumavských lesích.
Jak přišly v ty příšerné odkazy mrtvých?

Dav prken
s divnými nápisy, jmény a čísly a daty
těch, naposled co poleželi na nich
čas před pohřbem, se tísnil kolem dubu,
a mezi nimi
dvě desky
z bývalé harfy.

Jak sem přišly?
Jen tušit lze, co nikdo nevybádá,
lze hádati jen. — Hádám.

Osudy mají
knihy i harfy.
Ty trouchnivící desky
pod stromem mezi prkny dávno mrtvých
patřily harfě,
již dovlekla sem stará harfenice
a zmožena stářím a mdlobou a hladem
zde ulehla znavená,
tříšť k tříšti!

Dvě desky z palisandru,
v nichž bylo vidět stopy
umělé rytby i pozlátka runy,
ty důlky v dřevě — kdysi drahokamy,
snad perly seděly v nich . . . dávno, dávno!
Ach, kde ta ruka, která bila v struny,
ta měkká, bílá, aristokratická ruka
s růžovými nehty,
tak celá vůněmi syta, tak sladká!

Pak vylámány, vydloubány perly
a drahokamy, harfa stárla, sešla
jak ošumělý člověk,
až došla k vetešníku,
kde byla vydražena — levně,
pak přišla
do ruky chudé ženy,
tak staré, sešlé jak ona,
jež prsty chabnoucími
hrávala na ní za almužny dar prosíc.

Kde úsměvy jsou mladých kavalírů?
Dam rokokových kytice, jež deštěm
k ní pršely? — Dvě desky
jen zbyly zbortěné a ohmatané,

na které klesla vysílena
v sled harfenice stará.

Co, básníku, chceš více?
Zde látka k epopeji
o pouti harfy
ze salonů až mezi prkna mrtvých
v Šumavských lesích.

—

S TEBOU.

S Tebou jsem vypil lásky zlatistý kalich
edenu víry stržen tak bláh', tak mlád!
dnes to jen piju v douškách tak malých, však stálých,
však vím, co piju, a piju to rád.
V proměnách času, v starostech titěrně malých
piju Tvé lásky ten zlatistý kalich
s Tebou!

Dopiji? — Nikdy! Leda snad ve smrti oba.
Víš, poprvé jak jsem ti ruku na hlavu klad'?
Co všecko kdy chtěla nám urvati zloba?
Kdo všecko u cesty vedle nás pad'?
Kde syčela zmije, svíjel se had?
Vzpomínej! Dopijem! Co chce tu mdloba?
I z ruky Smrti si Láska po smrti zobá
s Tebou!

—

TAK HLUBOKO.

Tak hluboko jsem tedy pad' —
se často ptám na dně své propasti,
kolem vlk vyje, ten sluje Hlad,
a nikde účasti.

Tu nad sebou slýchám neznámý hlas:
Co hluboko, co vysoko zveš?
Ať mračí se Bůh, ať chechtá se ďas,
ve všem jen sebe nalezneš!

Co hluboko, co vysoko jen?
Svět řekne pád — a byl to vzlet,
jen když byl visionů pln sen,
když mohls milovat a pět.

A hlasu tomu rozumím,
ó, plujte oblaky vysoko!
splynete stejně v šero a dým,
jak rád jsem, že jsem tak hluboko!

—

DNES V NOCI.

Dnes v noci to bylo, že nemoh' jsem spát,
a dobře vím, to zavinila
jen tvoje měkká ruka bílá.
Já zřel tě nad ložem stát
a viděl tu ruku blíž a blíž,
plničkou číš
držící, ke mně se vztahovat.

V té číši byl mladosti nápoj skryt
a všecko v něm, kdysi co bylo,
s čím se tak blaženě, tak milo snilo.
Proč nechtěl jsem ji vzít a pít?
Jen ruku tvou viděl jsem blíž a blíž,
vyrval ti číš,
ji odhodil a jen tvou ruku jsem chyt'.

Tu tisíce polibků na ni tisk' jsem,
až růžových lupínků dechem
zaplála celičká, od lokte spěchem
ret letěl po ní jak okřídlen snem,
teď ona mi byla ta kouzelná číš,
již vzpjal jsem výš,
já věděl již, co je to lokat, co pít,
co milovat, žíti, co mřít!

K. Leger:

Netvor.

I.

Stál zámek bílý na vysoké hoře. Bitá cesta mezi skalami klikatila se do výše ke zlaté bráně; cimbuří mohutných zdí se vřezávala do modré oblohy. Vesele třepetaly se prapory na věžích, víření kotlů a fanfáry trub přeletovaly bašty a zněly do šírého kraje. Dobrý vévoda panoval tam v bílém zámku šťasten a spokojen mezi svými. Daleko široko bylo rozhlášeno nesmírné bohatství jeho i neobyčejná dobrotivost. Poddaní vévodovi v míru nerušeném oplývali blahobytem. Všichni bez výminky. Nebylo tu nikde hrozivého přízraku bídy ani nedostatku. Ve stáří každému, i poslednímu nádenníku zajištěn byl výměnek v podzámčí s právem držeti si krmníka.

Dobrý vévoda štědrým byl ke svým věrným poddaným, zlatem odměňoval práci všech, ať ministrů či úředníků, vojáků i kněží, platil učencům, opposičním poslancům na sněmu, komorníkům i lokajům. Nešetřil zlatem, kterým naplněny byly jeho komory. A divná věc! všechny dukáty, kterými své poddané odměňoval, po čase z jejich kapes různými cestami vracely se opět do pokladny pánovy. Jak? to bylo tajemství vévodovo. Milostivě mohl zvyšovat příjmy svých služebníků, aniž se bál, že státní pokladna zchudne. A poněvadž na zámku bylo tolik úředníků, dvořenínů a sluhů, že práce pro ně už se nedostávalo a oni z dlouhé chvíle počínali se zabývat politikou a sociální otázkou, dobrý vévoda staral se, aby poddaným čas od času dostalo se ušlechtilé zábavy.

Proto na zámku vydržoval zástupy básníků a literátů druhu všelikého, kteří zápasili vespolek o zlaté snítky vavřínů. Neměli zajištěný výměnek ani krmníka, ale za to slavný pohřeb do Slavína. Pěli, deklamovali, časem do krve poškrabali se o nějakou cenu, o barevnou pentličku z ruky spanilé dámy. Jako špačkové nadávali si, anebo druh druha vzájemně velebil: „Ó mistře! proroku!“ Tvářili se při tom jako vyvolení synové pravého Umění, a tuční lokajové panští smáli se, až se za břicha popadali. Tleskali básníkům i literátům, a literáti klonili se s vážností bohů žárliví na uznání a potlesk davu. Časem pro potěšení obecenstva žrali se vespolek (neboť literáti jsou

lidožrouty), a nadšení diváci řvali rozkoší: „Hle, božský Krupička kopl mistra Kropáčka! Ten mu dal! do vlasů mu zajel! hip! hip! Statečný chlap, tenhle Krupička! Dostal! Už ho snědli! Hleďte, sežrali ho!" Žrali se, ale přece literátů neubývalo, rodili se noví a noví. Pitvorné tváře, znetvořené grimasou, s vynuceným úšklebkem, jak bylo právě v modě, nebo směšně naduté v přílišném sebevědomí. Opičili se tak jeden po druhém, jeden druhého chtěl překonat. A vykrmení lokajové pobavivše se nejnovější literární štvanicí, s očima smíchem uslzenýma říkali si: „Umění ušlechťuje a povznáší, ne-li? oh, božské umění!" Vysoké panstvo nedívalo se sice uměleckým zábavám, jeho nervy potřebovaly jiných, pikantnějších dráždidel, ale svým poddaným dobrý vévoda schvaloval podobné duševní osvěžení a staral se horlivě o zlidovění uměn.

Aspoň duše poddaných povznášely se tak nad pozemský prach, a oni zapomínali — zapomínali, že dole pod zámkem, hluboko v zemi ozývá se zlověstně dunivý hukot pukajících skal, že čas od času řítí se žulové zdivo starých bašt a na věžích objevují se trhliny — —

II.

Pod hradem černé skály divokými útesy střemhlav spadaly do hluboké rokle. Roztříštěnými balvany pokryto bylo její dno pusté a vyprahlé. Tráva nevyrostla mezi kamennou tříští, mech se nezachytil na ostrých hranách buližníků. Balvany ležely zaryty do zlatého písku, který se třpytil rozžhaven na slunci. Zlatý písek! Neuživil nejmenší rostliny, tvrdý a neplodný. Celé závěje ležely ho kolem skal, pod ssutinami, mezi nimiž černaly se hluboké nory, bezedné propasti, otvíraly se temné průchody někam do neznáma, někam pod samé základy šťastného zámku. A z těchto podzemních sluji páchlo to otráveným vzduchem až nahoru přes cimbuří do zámeckého nádvoří, do oken vévodského paláce. Ohyzdným zápachem kyselého potu. A když na zámku utichl smích vzbuzený divokými skoky literárních nebo politických šašků, z oněch skalních sluji bylo slyšeti drsný skřípot, jako by ocelí do žuly ryl, těžký oddech a mrzuté vrčení.

To strašlivý Netvor pod zemí hrabal zlatý písek.

Proč jej hrabal? těžko říci. Nebylo přece moci, která by jej mohla k této tvrdé práci odsoudit; patrně jenom z nějaké vášně dobrovolně den za dnem z hlubin zemských vyhraboval zlatý písek, aby panstvo na zámku mohlo naplnit své pokladny až po vrch. Čas od času dobrý vévoda vysílal sluhy, aby odnesli vyhrabaný zlatý písek v pytlích na zámek. Z něho pro své věrné dával razit mince, ne z čistého kovu — s příměsem mědi, aby byla mince trvalejší.

Nikdo se nestaral o to, jak Netvor ve svých děrách žije; po zlatém písku jenom všichni se sháněli. Starý učený professor s holou hlavou a s velikým schlíplým břichem tvrdil, že Netvor živí se jílovitou prstí, která byla mezi vrstvami zlatého písku. Také latinské jméno vyhledal v knihách pro Netvora „Spalax" a velmi spokojen svojí učeností otřel si nos, zakýval učenou hlavičkou a říkal: „Tak! tak!" To bylo všechno, co se o Netvoru vědělo.

Někdy za slunečních dní bylo vidět s hradeb, jak Netvor černý, spocen a hlínou zamazán vyvalil se nemotorně ze kterési páchnoucí sluje, rozložil se na výsluní do rozžhaveného písku, válel se na hřbetě, krtčí hlavou potřásal nervosně, lopatkovitými nohami škrabal se pod břichem a ze slepené srsti vykusoval si hmyz. Nasycen mastnou hlínou spokojeně při tom bručel, jako by zpíval písničku o plném žaludku. O žaludku, který je středem a těžištěm všeho světa.

S cimbuří hradeb dívalo se panstvo, sběhlo se tam všechno, zvědavé dámy v šustícím hedvábí, dvořané i lokaji chechtali se nemotorným pohybům hrozného stvoření tam dole.

„Jaká to obluda!“ vykřikovali. „Jak si hmyz vykusuje! šeredné! Že takové netvory země živí! A páchne!“ Dámy zakrývaly vonnými šátečky své nosy, páni zabrali se v dlouhé přírodovědecké rozhovory, a lokaji v livreji, nadutí a vykrmení, odplivovali pohrdavě do rokle směrem k odpočívajícímu Netvoru a říkali: „Fi! neorganisovaná hmota!“

Ale ctihodný otec duchovní, arciděkan, přišel s ministranty a se svátostí, okřikl rouhače, přežehnal do dálky supící potvoru a vážně pravil: „Také jemu život dal Bůh, i on jest tvorem božím! Ve své nevyzpytatelné moudrosti ustanovil Pán, aby Netvor vyhrabovał pro nás zlatý písek z útrob země. Hleďte, jak opatřil jej k tomu lopatkovitými nohami, tvrdými drápy a krtčím rypákem. Oči mu blanou zakryl ve své moudrosti, Netvor je najisto slep, neboť nač potřebuje zraku při práci v temných hlubinách pod vrstvou hlíny? Obdivujte se, pravím, moudrosti a dobrotě boží! Kdyby Netvora nebylo a divné jeho vášně hrabati se neustále v útrobách zemských, kde by se nabralo zlatého písku pro všechny, odkud by naplnily se státní pokladnice? Proto ctěte i v ohyzdném Netvoru moc a moudrost boží, neboť Pán Bůh, který stvořil pány, kněze, vojáky, kramáře i sluhy, stvořil také onoho Netvora! Buď jméno Páně pochváleno!“

Professor Čertomelik, bezpochyby tajný nevěrec, zatřásl učenou hlavičkou a pravil: „Na jak nízkém stupni vývoje dosud stojí tento obludný Netvor! Hleďte, vždyť žije ve tmách svých slují, ubožák, beze vší mravní výchovy, bez nejmenšího odlesku moderní kultury, odsouzen k věčné práci. Mělo by se proň něco učinit — aspoň universitní extense — erár by mohl na to povolit nějaký věrtel zlatého písku. Takhle vyvézti Netvora ze tmy nevědomosti na světlo, ukázat mu naše umění, vymoženosti vědy, školy, kasárna, divadlo. Snad by Netvor potom ještě horlivěji dal se do hrabání zlatého písku.“

Básníci naladili svoje lyry, aby nervosními prsty s nehty pěkně pěstěnými zahráli píseň práce.

V takový jasný sluneční den cítilo spokojeně všechno panstvo soustrast s ubohým Netvorem. Ano, ano, jaký je hodný! třeba nemotorně drbal si hřbet o hroty skal, třeba byl umazán blátem a hlínou a z daleka páchl kyselým potem. Jak miluje práci, hrabe a hrabe! Opravdu mělo by se proň něco učinit.

Ale stávalo se také, že nějaký vztek zalomcoval Netvorem.

Hluboko pod zemí dunělo to, a ve slujích otřásaly se klenby, v nočním tichu slyšet bylo praskot a rachocení pukajících skal.

Až malá princezna Jitka, vévodův jedináček, se probouzela a vytřeštěnýma očima hledíc do tmy volala: „Tatíčku! tatíčku! co se děje? co se stane s námi?“ A dobrý vévoda seděl u postýlky, hladil princezně ručky a říkal trochu nejistě: „To nic, to nic, neboj se, děťátko! Jenom Netvor se bouří! nic se nám nestane — docela nic. Upokojí se opět a bude dále hrabat zlatý písek.“

A malá princezna cítila, jak se ubohý papá chvěje.

III.

Maličké princezně bylo pomalu sedmnáct let. Už se nebála Netvora a podzemního hřmotu. Maličká princezna vůbec nebála se ničeho. Byla rozmazlena dobrým tatíčkem a celým svým okolím. Nejbláznivější rozmary, které se vylíhly pod jejím hladkým čílkem, stávaly se zákonem pro celé vévodství. Hezká jako obrázek už ve dvanácti letech byla modlou všech rytířů a mladičkých pážat, a když vyrostla, rozkvetla, nebylo na zámku muže, s kterým by aspoň drobátko nezakoketovala, aspoň tak pohledem mezi prsty, a bezzubí stařečkové chvěli se, když kráčela okolo, a rozevřenými nozdrami čichali sladkou vůni.

A tu začínala se maličká nudit. Všichni ji omrzeli, znechutily se jí romány i nejpikantnější. Počala se zabývat vědou, filosofií a psát úvahy o mravní výchově služek. Tím způsobila svému panu otci mnoho starostí, jako i jinde tak mnohá nerozumná dcera před ní i po ní. Ale vévoda vzpomněl včas na prostředek, jenž v podobných případech osvědčil se vždycky.

„Vdáme princeznu, pánové!“ řekl v komorní radě. „Vdáme ji. Je povinna princezna vévodskému rodu zachovat budoucnost. Jenom třeba vyhledat jí ženicha, který by byl schopen tuto budoucnost zaručit. Proto, páni ministři, hledejte v rodokmenech panujících familií, nehleďte na bohatství a slávu rodu, máme zlatého písku i slávy nazbyt, spíše dbejte na zachovalost budoucího zetě mého.“

„Ano!“ řekli poslušně ministři.

Ale stalo se, že právě v onu chvíli ztratila se princezna. Ztratila se princezna Jitka, nikdo netušil kam! Ne proto se ztratila, že by ji lekala nastávající svatba, předně, jak už praveno, nebála se ničeho, a za druhé přísným vyšetřováním se zjistilo, že státní tajemství v radě ministerské bylo věrně zachováno. Jenom zahraniční žurnál jakýsi přinesl neurčitou narážku, že by snad některý ze synů presidenta severoamerické republiky mohl být vybrán za budoucího chotě jediné dědičky vévodského trůnu. —

Záhada nebyla vysvětlena ani okamžitou kontrolou všeho mužského obyvatelstva na zámku. Ukázalo se, že nikdo z mužů nechybí. Ani hrabě Skoronapreko, který byl nejvíce v podezření, že zároveň s princeznou se ztratil. Byl po usilovném pátrání nalezen v ložnici jisté dvorní dámy, kdež tři dni a tři noci hladověl zavřen. Dvorní

dáma totiž měla od předvčerejška jiného milence a na ubohého hraběte zapomněla.

Jediný, kdo na zámku scházel, byl starý universitní professor Čertomelik.

Vskutku byl viděn onoho dne z rána ve společnosti princezny Jitky. Seděli spolu nad černou roklí ve stínu kvetoucích akácií. Princezna oškubávala drobnými prstíky bílé květy a vyssávala medovou šťávu z nich. Professor, který býval jejím vychovatelem, po dávném zvyku chystal se k učené přednášce.

„Ano," začínal, „tam pod námi, pod našima nohama hučí to a duní, země se chvěje, a my chodíme na povrchu netečně, den ode dne žijeme bezstarostně ve smíchu a radovánkách. Není to divné? není to hrozné? Příšerné zajisté! Nikdo se nestará, co tam ve hlubinách těžce oddychuje, co balvany tříští a skalami otřásá. Není vám to nepochopitelno? Můžete v noci spát, princezno?"

Malá princezna chytila právě bílého motýle, přetrhla jej nelidsky v polou a vybrala maličký měchýřek sladké šťávy. Měla ráda vše sladké zmlsaná láskou. Jak seděla půvabně na žulovém balvanu, z pod krátké sukýnky vykukovaly skřížené nožky v rozkošných střevíčcích s pentlemi a s vysokými podpatky. Nenáviděla ony hnusné anglické střevíce téměř bez podpatků, fuj! jaké nosí Němky s nehezkými nohami.

„Taková záhada strašlivá!" pokračoval professor. „Co se to hýbe a bouří v útrobách zemských? Tvor — netvor, nevíme ještě, k jakému řádu patří, do jakého rodu, k jaké čeledi. Podal jsem rozklad slavné vládě, aby aspoň pozorovací stanici zařídila. Ale kdež pak u nás! Ani odpovědi jsem se nedočkal. Kdyby to bylo v pokročilém Dánsku! Tam i stroje na vytahování telat z krav na státní útraty mají — pardon, princezno! Kde začíná věda, přestává galantnost, ve jménu vědy jsem nucen tak bez obalu mluvit i před princeznou! Opravdu viděl jsem tyto patentní stroje na výstavě v Ostende. Všechno u nás je o sto let opozděno. Stolice národního hospodářství na universitě zůstává neobsazena, ačkoliv způsobilou sílu dávno máme!" Professor si vzdechl. „Vždyť ani statistických výkazů není: mnoho-li zlatého prášku Netvor vyhrabe za rok. A mnoho-li vůbec mohl by vyhrabat, kdyby jeho práce byla řízena rozumně dle nejnovějších výzkumů. Výroba zlatého písku ročně nejméně by se zdvojnásobila. Co tu národního jmění ztrácí se zbytečně den za dnem!" Zakýval učenou hlavičkou a podepřel špičatou bradu do dlaně.

Princezna trhala a mlsně vyssávala květy hluchých kopřiv, rostoucích mezi skalami. Byly velmi sladké. Ve svěžím větru třepetaly se volné rukávy její blankytné halenky i stužky ve vlasech.

Professor zadumán díval se dolů do rokle. „Co zbývá?" řekl po chvilce. „Když ani professuru národního hospodářství mně nechtějí dát, ani zkušební stanici zřídit, přece chci se uplatnit, využít pro dobro lidstva svých vědomostí, světového rozhledu a důmyslu. Na vlastní vrub pokusím se o to, co by vlastně slavná vláda měla podniknout: o výzkum a vědecké badání v oněch vrstvách, kde Netvor

Spalax, hlodavec hnusný, ve zvířecím neuvědomělém pudu bez plánů a nesystematicky hrabe v zemi, maje oči hlínou zalepeny. Snad objevím nějaké nové podrobnosti o tom, čím se živí, přespí-li zimu bez jídla a pití a jak dlouho vůbec bez potravy vydrží. Spoléhám hlavně na Akademii, snad mi poskytne letos podporu. Tudy —" ukazoval professor — „sestoupím do rokle, zde mezi skalami je strž vymletá vodou, možno od balvanu k balvanu se spouštět, vidíte? Ale princezno! princezno! Pro Krista Pána, kam jdete?"

„Dolů!" řekla rozmazlená princezna.

„Kam dolů? princezno! zabijete se! co zamýšlíte?"

Nenaučila se poslouchat, ještě hlouběji se spouštěla od skály ke skále, hezounké střevíčky její sklouzaly po sypkém drobícím se štěrku.

„Ach! ach! zadržte, princezno!" Učený muž opatrně spouštěl se za princeznou. Křečovitě chytal se drsných balvanů, až ruce do krvava si rozedřel, po břiše se plazil, po zádech sjížděl.

„Princezno! princezno!"

Byla stále před ním. Jako obláček modravé mlhy sklouzala po srázech, křídla vyplašených vran, okolo kroužících, dotýkala se její halenky. Mezi kamením zamihla se šedá ještěrka světélkujíc očima.

„Zde není květů, princezno!" křičel professor. Nu ovšem — jenom kamení černé, osmahlé, bez travičky, bez života, bez radosti.

„Není vám hrozno, princezno?"

„Ach ne!" zasmála se rozmazlená princezna. „Vím, že nemůže býti všady na světě tak pěkně jako v našem paláci, že jsou také krajiny a místa, kde není květů ani radosti."

„Jste moudrá, princezno!" pochválil professor, „je mi velkou ctí, že jsem byl vaším učitelem."

„Ale proč je tak? proč tu není květů ani radosti?" zeptala se Jitka zamyšlena.

„Proč? — Jenom trochu se rozhlédněte, princezno, hned příčinu vytušíte. Patrně není tu dosti vláhy, a půda zdá se být silně prostoupena železem, na hranách skal vyráží červená rez. Proto tu není květů."

„Vaše věda, bohudík, na všechno dovede odpovědět, všechno vysvětlit." Princezna zavrtěla hlavičkou. „Ale řekněte, proč právě tady není dost vláhy, proč tady je půda otrávená rzí a železem?"

„Proč? — hm! musili bychom zkoumat, jaký sklon mají skalní vrstvy, jejich složení — —"

„Eh!" netrpělivě mávla ručkou. „To nic není! Chtěla bych vědět, proč je to všechno tak a ne jinak na světě. Proč je tam nahoře jasno a veselo a tady v roklině pusto a strašno. — Nač ty skály? nač konečně ta zemská bublinka kolotající bez účelu nekonečnem? nač my? Nač jsou lidé, professore?"

Professor žasl. „Dítě zlaté, jakými otázkami se obíráte? Počkejte přece, až věda vyřkne svoje poslední slovo —"

„Dlouho to trvá!" odpověděla pohrdavě. „A vaše věda odpovídá jen na půl slova. Ptám-li se, proč vidíme duhu, řekne se mi: poněvadž paprsky sluneční lomí se v krůpějích dešťových. A věda

je tím vysvětlením spokojena. Jak směšné! Proč se však tvoří tyto barvy pro lidské oči? Nač je celá ta hra, professore?“

Byli na dně hluboké strže.

„A nač je Netvor?“ vzpomněla si najednou. „Aby tam pro ty nahoře vyhraboval zlatý písek?“

Professor zatím neodpověděl, sřítil se právě po příkrém svahu s drobivým štěrkem, který mu ujel pod nohou.

„Ach, ach! co jste pravila, princezno?“ ozval se konečně rovnaje záda. „Divím se, jaké to myšlenky nosíte v hlavě. Netvor je tu, existuje, o tom nedá se pochybovat — aspoň jsem dosud nikde nečetl, že by se nějaká pochybnost o jeho existenci objevila. Ale ještě je mnoho nejasného, pokud se týče jeho života, bližšího určení atd. Chci stanovit na jisto některé podrobnosti — zde na místě, v jeho vlastním brlohu. Ale probůh, co vy, princezno, tady hledáte?“

„Já? Co já tu hledám?“ opětovala Jitka. „Chci vidět Netvora. Od mládí vídívala jsem jenom dvorní rady, rytíře, ministry a lokaje v livrejích. Všichni jsou tak uboze děláni podle předpisu!“ Krásná princezna protáhla se rozmazleně jako kočička: „Chtěla bych vidět Netvora! Nikdy ještě neviděla jsem Netvora, jenom v nocích slýchávala jsem, jak pod zemí hrabe a zlostně při práci mumlá a zuby skřípe. Řekněte, professore, proč hrabe? Já vím, odpovíte: příroda dala mu lopatkovité tlapy a tvrdé drápy, aby hrabal v zemi. Příroda nebo Bůh, jak praví zase arciděkan. Velmi pohodlná odpověď! Ale —“ čichala ve větru, „kterak to tu příšerně páchne! Jak je tu šeredně!“

Bylo. Velmi šeredně. Půda rozrytá na všechny strany, hromady štěrku, železných strusek, uhelného mouru a hluboké brázdy v jílovité hlíně.

„Pranic vábného tu neuvidíte, princezno, žádné krásy přírody, nic, co by vás mohlo těšit, ujišťuji vás! Vraťte se, ještě je čas! Hle, tam po protějším svahu vine se dosti pohodlný chodník, kudy sestupují vévodovi výběrčí pro zlato do rokle a se zlatem vylézají! Dejte se tudy! Nahoře v paláci budou mít už starost o vás.“

„Ne! Chci vidět Netvora!“ hlavičkou pohodila rozmazlená princezna. „Nejsem už přece malé dítě, smím vidět Netvora! Nebo myslíte, že je něco na světě, co by princezna nesměla, když chce?“

„Nemyslím!“ v rozpacích uklonil se professor. „Ale nebezpečno je tu a ohavno. Páchne tu kyselým potem, a jílovitá půda je prosycena mrvou — odpusťte, princezno! Zdá se, že obludný Netvor libuje si právě v této mrvě — odpusťte! A jest jedním úkolem vědy, aby zjistila, jak dalece nutna je mrva — odpusťte! — při dobývání zlatého písku.“

Princezně bylo jaksi nevolno, ale přemahala se. Mezi násypy, podobnými velikým krtčím hromádkám, černaly se hluboké nory. Některé zapadaly příkře kamsi hluboko pod zem, jiné klikatily se na povrchu prorážejíce hlinité a jílovité vrstvy.

„Podivno, cokoliv Netvor ze země vyhrabe, každá hruda mění se ve zlatý písek, jehož nám nahoře k životu třeba,“ poznamenal moudrý professor. „Příroda je velkolepá. Zdaž pochopujete, princezno,

moc civilisace? Hleďte, beztvarý zlatý písek, jejž Netvor vyvrhuje ze svých nor jako zbytečnou překážku, poněvadž mu k ničemu není (neboť, jak se zdá, živí se něčím jiným, jílem a zemskou prstí), onen tvrdý a neplodný písek zpracuje se v našich mincovnách v lesklé dukáty, které udržují státní moc, podporují rozkvět průmyslu, přesypávají se obchodníkům z ruky do ruky, vychovávají intelligenci, živí umělce a básníky. Pozorujte, jak v přírodě všechno je krásně uspořádáno! V půdě, která mu nepatří, poněvadž všechno dokola až do středu země náleží vévodovi, hrabe Netvor. Považte, kdyby Netvora nebylo, kdo by se v zemi hrabal? Myslíte, že naši premovaní lokajové šli by se špinit hlínou a blátem za jakýkoliv plat? Ba ne, cítí se už příliš povznesenými svojí intelligencí. A přece všechno, čeho k životu potřebujeme, ze země musí se vyrvat. Jenom onen hrubý Netvor, síla neuvědomělá, nachází dosud divné potěšení spouštět se do hlubin zemských, rozrývat hlinité lány, rozvrtávat skály, žíti v puchu hnijící mrvy. Zatemnělí klerikálové říkají: to Bůh tak určil! Ale my osvícení muži vědy pravíme: příroda výběrem sil v boji o život přizpůsobila Netvora k nevděčné práci. Podnebí, půda spolupůsobily, aby zatvrdly jeho tlapy, aby se přiostřily spáry a zbytečné pod zemí oči zakryly se blanou."

„Ano," přikývla princezna unaveně a zívla. Zaleskly se bílé její zoubky. „Věda — ach, ach, — všechno dokáže!"

„Vím, princezno moje, že jste osvícena, proto mluvím přímo."

V tom okamžiku zachvěla se půda, několik balvanů spadlo s dunivým třeskem s úbočí rozpukané skály. Z hluboka sluje ozvaly se těžké oddechy, skřípot drápů po kamení, praskot žulové klenby.

„Netvor se hýbe!" zděšen zašeptal professor. „Princezno, zapřísahám vás, odejděte, dokud je čas!"

„A co vy učiníte, professore?"

„Schovám se tamto za balvany a budu pozorovat, co Netvor počne. O mne se nebojte. Pro vědu i života se odvážím. Aspoň v Akademi potom snad uznají —"

„Zůstanu s vámi!" klidně prohlásila princezna. „Chci vidět Netvora!" A dupla nožkou.

„Princezno!"

Šedivá obludná hmota vyvalila se z nejbližší sluje, supěla a prskala ježíc hřbet. Sotva učenec s princeznou uskočili za balvan. Professor, ačkoliv se chvěl po celém těle, necítil strachu. Uvědomil si, že je ve službách Vědy. Nikomu z lidí nepoštěstilo se ještě tak z blízka pozorovat hrozného Netvora. Zatajil dech, oči otevřel dokořán, nevědomky tiskl křečovitě ruku princezně a jen šeptal: „Hrozný, hrozný!"

Princezna nebyla příliš vzrušena. Levý střevíček se jí vyzouval oviklán nezvyklou chůzí mezi kamením. Snažila se jej potichounku zase obout.

Vysoko nad roklí hořelo sluníčko, stín rozeklaných skal ležel na vyprahlém dně ostře ohraničen. V rozžhaveném štěrku svítily drobné šupinky slídy jako bílé jiskry. Netvor ležel rozvalen, líně se protahoval, na hřbet se obrátil, o skály zablácenou srst oškraboval, drs-

nými drápy hlavu očistil a protřel si oči, které byly uzounké jako štěrbiny a zavíraly se podrážděné denním světlem.

„Oči má, oči!“ jásal professor šeptem. „Vidíte, princezno, opravdu oči? Není slepý, jak se myslilo. Bude časem i vzdělání nějakého schopen.“

„Jak pitvorně očima mžourá!“ poznamenala princezna. „A zdá se mi, že by to bylo docela způsobné zvířátko, kdyby té hlíny a prachu a bláta na něm nebylo. Což se tento Netvor nekoupá?“

„Asi nerad, neboť sotva smyje jednu vrstvu zemské prsti, nalepí se naň už nová.“

Zatím Netvor se uklidnil. Stočil se v klubko, lopatkovité nohy složil pod hlavu a spokojeně oddychoval. Srst jeho poněkud očistěna zaleskla se jako aksamít, kde z ní vrstva hlíny opadala. Zdálo se, že Netvor dřímá, ale očima mžoural a chvílemi zachroptěl odháněje dotěravé komáry, kteří slétli se, aby ssáli jeho krev.

„Hlodavec!“ šeptal professor. „Vidíte jeho zuby? Ale kam jdete, princezno?“

Princezna neopatrně vystoupila z úkrytu. „Vždyť je docela hodný, ten Netvor!“ pravila, suchým stéblem, které nalezla, lehtajíc obludu na čenichu. „Docela hodný, podívejte se!“ Odvážně přistoupila blíže a bílými prsty zlehounka a bázlivě pohladila Netvora po srsti.

Nehnul se Netvor, jenom dech jaksi zatajil.

„Nic mi neudělá!“ rozpustile popleskala jej po šíji. Zachroptěl, zdálo se, že radostí, a zamžikal očkama, dlouhými vousy otřásl.

Professor se osmělil, vystoupil také z úkrytu, ale přece jenom bázlivě přikrčen blížil se o krok, o dva, pozoruje, co se bude dít. Chvilkami zimnice jím zalomcovala a lýtka se pod ním otřásala.

Obludná hmota ležela tu nehybně, jenom někdy jedno či druhé oko zasvítilo.

Netvor nespal. Zježené vousy se pohybovaly, tlama pomalu sešklebila se k jakémusi úsměvu, a dlouhé zuby se zabělaly. Na bocích s nervosním otřesem aksamítová srst se zježila.

„Zdá se opravdu, že je to krotké zvířátko!“ hučel professor a stával se odvážlivým. Kostnatým ukazováčkem dotýkal se Netvora.

„Hezoučké zvířátko, hodné jako psík, nic neudělá!“ smála se princezna. „Proč se tolik bojíte? Podívejte se, nic neudělá!“ Opřela se rukou o bok nestvůry. „Čeho se to bál můj papá vévoda a všichni tam nahoře, když zaslechli v noci bručení a hukot v podzemí? Vždyť pranic neudělá! Hrabat se v zemi, toť jeho radost, přejte mu toho! Ale jinak, vždyť je to dobrotisko! Jenom kdyby nebyl tak umazán hlínou, tak uprášen!“

Batistovým šátečkem počala oprašovat srst Netvoru. Professor zatím měřil délku jeho hlavy, ohmatával lebku, cosi hbitě zaznamenával do notesu.

„Hodný, hodný!“ pochvaloval si. „Jenom z daleka zdá se hrozným ve své hrubé nemotornosti, když vztekle bručí a skřípe zuby.“

Netvor docela zamhouřil oči, zuby jaksi přívětivě vyšklebil.

„Dobráčku! Dobráčku!“ popleskávala jej princezna po šíji a v roz-

pustilosti vyhoupla se mu na nestvůrný hřbet. Pololežíc opřela hlavu o ruce a rozmarně houpala skříženýma nožkama. „Jak pěkně se tu leží! jak hodný je Netvor! jak měkkounká jeho srst!“

„Mně samotnému se zdá, že byl by schopen jakési kultury,“ povídal rozradostněný professor, „takhle nahoru jej vzít, doufám, že by se dal zušlechtit. U nás, bohužel, ještě málo se dělá pro zlidovění Uměn, ale na hrubou mysl takového Netvora blahodějně by působila návštěva našich uměleckých ústavů, obrazáren —“

„—divadel a šantánů!“ smála se princezna. „Pozoruji, že má smysl jakýsi pro poesii. Podívejte se, jak způsobně nese mne! Nebyl by to hezký obrázek? Pod ním nápis: „Krása, krotitelka surové hmoty.“ Mnohý rytíř Netvoru by záviděl. Hleďte, pokukuje po mně zamilovaně, Netvor! a olizuje se. Jistě pochopuje, že Krása —“

V tom Netvor se otřásl, princezna uleknuta oběma rukama se zachytila srsti, trochu zbledla a hledala, jak by smekla se bezpečně s obludy opět na zem.

„Hleďte zuby! stoličky má pouze tři! a jak příšerně se spodní čelist pohybuje!“ volal professor, který nepozoroval jejího leknutí nadšen svým pozorováním. „Princezno —“ ohlédl se a sepjal ruce. „Pro Krista pána!“

Princezna nespočívala více na obludném hřbetě, Netvor se převalil na znak bruče a chrochtaje a šerednými drápy uchopiv princeznu zahrával s ní jako s loutkou. Velmi se polekala, ale jen chvilku. Když zůstala bez pohromy a Netvor s jakousi něžností na svých tlapách ji houpal, upokojila se drobátko. „Hezky se to houpá!“ řekla s vynuceným úsměvem.

Její lehounká sukýnka povívala po větru, klobouček spadl s hlavy a visel na dlouhé růžové pentli. Podívala-li se dolů, viděla rozšklebenou tlamu s bílými širokými zuby, ale hrůzy valně nepocítila, neboť dvě mžouravé oči dívaly se k ní s výrazem směšně tupým.

Houpy, houp! Kolébala se princezna nahoru i dolů. Trochu sukýnky se jí pocuchaly, vlasy se rozpletly a klobouček se utrhl a sletěl.

Měla pocit asi takový, jako když se houpávala maličká na houpačce. I pocit lehké závrati měla, ale raději zamhouřila oči, když Netvor vyhodil ji příliš vysoko a ona padala s vlajícími sukýnkami.

Professor dole stál se zatajeným dechem ztrnulý, třesoucí se, ruce zdvíhal, jako by chtěl ubohou zachytit. A nabíraje dechu sténal:

„Co to? co to? Vždyť je to princezna!“

Netvor patrně nerozuměl. Líbila se mu hra, opatrně schovával drápy, aby princezně neublížil. A nabaživ se hry, nechal dívku lehounko sklouznout na svoji hruď. Padajíc mimovolně rozpřáhla náruč a křečovitě se obludy zachytila. Chvilku ležela se zamhouřenýma očima oddychujíc. Srdíčko prudce jí bilo. Co bude teď? myslela si.

„Viď, že mi neublížíš?“ řekla Netvoru hladíc jej a po šíji popleskávajíc.

„Seskočte! seskočte, princezno!“ volal professor zdola.

Okázalo se však, že sukýnka její uvázla za dráp na přední

tlapě Netvorově. Škubala sukýnkou, aniž to pomohlo. „Dobře ještě," myslela si, „že mne žádný nevidí. Což professor — hm! myslím, že ani nepozoruje, jak — —" Snažila se třásně roztrhané sukýnky shrnout přes černé punčošky.

„Ale holoubku!" říkala obludě, která ležela klidně a s patrnou radostí oddychovala. „Pusť mne — už je dost toho. Pohrál jsi si. Nu, dobře, já se nezlobím, jen mne pusť. A všechno ti dám, co chceš. Můj papá, vévoda, postará se o tebe. Opravdu vévodsky se o tebe postará. Pro stáří pensi ti zaopatří, úrazovou pojišťovnu pro tebe zřídí, a což já vím! — slýchala jsem o tom cosi — ale dojista něco se pro tebe udělá. Jenom už mne pusť!" Cítila, že jedna tlapa Netvorova se blíží jejímu tělu. „Pusť mne! nezapomenu na tebe — pusť, Netvore!"

Vykřikla, neboť obluda převrátila se a princezna ocítila se jí pod tlapami. Jako myška ve drápech kocouřích teď ležela zapomínajíc dýchat. A hlavu obluda položila na její něžné dívčí tělo, hlavu s krvavými chřípěmi, které se rozšiřovaly vdechujíce vůni parfumu. Bílé zuby byly tak blízko! Princezna oběma rukama odstrkovala hroznou hlavu, vytřeštěnýma očima hledala pomoc dokola — nikde nic! Jen professor, který zkameněl hrůzou. A jediný ten člověk viděl, co se stalo.

Netvor strašnými zuby rozerval živůtek princeznin, vztekle roztrhal na kousky celý její šat. Bílým tělem svítíc ležela teď bezduchá pod jeho tlapami, jen šňůrka drahých perel s křížkem ze safírů svítila jí na hrdle padajíc mezi mladá ňadra.

„Netvore!" šeptala princezna vyděšená. „Co chceš? co chceš?" A v úzkostech usmívala se bezděky svůdně slibujícím úsměvem, jemuž nikdo neodolal, — Ale co s Netvorem? Oči jeho nevidí za slunečného světla. Co jemu krása, třeba leží tak blízko? Nevidí ji. Nechápe. Pravdu má professor, dávno se mělo něco pro Netvora učinit. Aspoň universitní extense — probudit v něm cit pro umění. A pro krásu. Bože, takový Netvor! Strašlivé zuby se blížily k jejímu hrdlu.

„Professore!" vykřikla, „měl jste pravdu! Je třeba něco učinit pro Netvora. Vychovat jej, aby —"

Princezna nedořekla, neměla síly — strašlivé zuby rozervaly jí bílé hrdlo, zardousily ji. A s hroznou blažeností Netvor pochutnával si na rozkošném těle ubohé princezny. Pomalu, s labužnickým potěšením rozsápal jí mladá ňadra, rozpučelá jako dva lekníny, zvířecí jeho vášni propadlo celé tělo, chrastily mu kůstky v zubech, ramena i boky olízal ohyzdným jazykem, nežli je rozdrtil, opíjeje se teplou krví a blaženě mruče již nasycen, když došel k útlým nožkám, které okouzlovaly. Nic neviděl. Co jemu krása toho mladého dívčího těla? Jediný smysl byl u něho vyvinut: chuť. Chuť shltat a sežrat všechno — neboť jenom to, co Netvor shltne a stráví, skutečně mu patří. Msta zanedbaného vychování, které zavinily celé věky —

Shltal rozkošné tělo divně vonící mládím. S perlami a s pletenci nádherných vlasů, s vyšívanými podvazky a s hedvábnými pun-

čoškami. Jen s levé nožky princezně vyzul se rozvázaný střevíček a ležel na kameni —

Professor zalomil rukama, hrůzou třeště s jekem šplhal se po strmé skále, klopýtal, padal, znovu se drápal vzhůru zachycuje se nehty drsných balvanů.

A když přiběhl do zámku, do vévodského paláce, klesl bezduch na schodech sobě nepodoben, otrhán, zalit potem i krví.

„Princezna!" bylo jediné, co vydechl ve smrtelných mdlobách.

Domyslili se, vyčetli všechno z očí jeho hrůzou vytřeštěných. A zmateným, překotným spěchem, co v zámku žilo, vrhlo se k pokraji černé rokle.

Tam dole na dně oddychoval Netvor spokojeně rozložen na rozžhaveném štěrku. Oddychoval v blaženém pocitu úplné sytosti mhouře oči.

Zkrvácené třásně z princezniných lehounkých šatečků ležely po kamení. Množství nahoře nad roklí vykřiklo: „Hrůza! hrůza! hrůza!"

Nad samým srázem s bílými vlasy po větru vlajícími starý kněz dolů, ke dnu rokle žehnal stříbrným křížem, a krůpěje svěcené vody padaly do vypráhlých skal.

Celá armáda vévodova vytáhla s puškami ostře nabitými, děla rozestavena, namířena na hlavu zemské obludy. Jenom znamení dát —

Pravda, našlo se několik pokrokovějších lidí, kteří dokazovali, že Netvor není vinen, jako není vinen nikdy ten, kdo hřeší, ale jeho okolí, poměry, nerozumné zákony hloupé society. Jenže na hlasy jejich komandující jenerál nedbal.

Již ruku zvedal k povelu, do celých prsou nabral dech, aby rozkřikl se: „Palte!"

V tom přišel starý vévoda, spíše dovlékli jej dvořané k pokraji rokle, omdléval bolestí a slzy proudem kanuly mu z očí. Dovedli jej na samý kraj. Viděl dole Netvora, který úžasným způsobem zbavil ho jediné radosti starých let.

Dvořané a všichni, kdo zřeli vévodu skloněného nad roklí, zaplakali s ním, a pomstychtivost se ozvala: „Zabijte Netvora! Rozstřílet jej!" zaječelo množství.

Děla namířená čekala netrpělivě.

Ale vévoda starý potřásl hlavou, pokynul. Adjutantovi pošeptal: „Ne, ať se nestřílí! Ne! Kdo by nám hrabal potom zlatý písek, kdybychom Netvora odpravili? Ne — ať se nestřílí!"

A zakryv rukama oči, padl vzlykaje na kolena nad černou roklí, kde odpočíval blaženě ohavný Netvor, a kde mezi štěrkem ležel princeznin střevíček, ještě zahřátý teplem roztomilé dívčí nožky.

Staša Pavlová:

Z denníku učitelky.

V Žalově. Středa, 15. listopadu.

Jsem učitelkou!

Mám svoji třídu se čtyřiceti dětskými hlavičkami. Učím teprve několik dní, a již mi přirostly k srdci. Moje třída je prý nejlepší, a opravdu, mám v ní děti velice nadané a čiperné. Ovšem i zde koukol mezi pšenicí. Zvláštním děvčetem je Šigutová. Vyvolám-li ji, poplašeně se ohlíží; jen málokdy uposlechne a vstane. Tento polo pomatenosti se rovnající stav je prý následkem velikého leknutí. Pochopí-li, oč jde, odpoví správně, a ani její úkoly nejsou nejhorší. Jsem k ní méně přísná a myslím, že laskavostí zde více svedu. Ale zdá se mi, že příliš využívá mé dobroty, a že ji přece budu muset pevněji semknouti.

Reclíková! Co se mne to dítě nazlobí, a přece je mám ráda. Nepamatuji, že by byla Reclíková jednou přišla v čas do školy. Domluvím či potrestám ji, a výsledek mého kázání? Odpoledne opozdí se více než ráno. Dám úkoly, a jistě Reclíková je to, jež s ním něco vyvede. Buď zkouší malbu prsty, nebo užije sešitu jako ubrousku při obědě. Při tom však je dítě dobrosrdečné, jemuž by hříchem bylo ublížiti. Cosi teplého cítím v nitru, kdykoliv její hnědé oči ze snědého obličeje se na mne zahledí. — Sestry Podgurské jsou největší darebnice pod sluncem. Věru již nevím, co s nimi. Ale je mi jich líto. Děti bez matky a otec chuďas. Jaká tedy může býti výchova?

Sobota, 25. listopadu.

Chumelí se, chumelí. S chutí brouzdala jsem se prve čerstvým sněhem. Bylo bílo, běloučko. A teprve dnes jsem si všimla, jak hezký je Žalov. Do slušného místa jsem se dostala, bez nejmenší protekce. Okolí je malebné, a tak třeba že nemám Prahy, bude se mi zde v horách aspoň volně dýchat. Vždyť jsem sama dítětem hor.

První místo mého působení! Ani mne ta slova nějak zvlášť nedojímají; brzy jsem se vžila, vpravila do poměrů. Děti mám ráda, práce je dosti — a co více?

Úterý, 28. listopadu.

Ptala jsem se dnes dětí, neumí-li některé básničku „z pilnosti". Hopešová se hlásí. Pověz nám tedy, jakou umíš. Hopešová Oldřiška, roztomilé drobné děvčátko, čiperné až na počty, uklonila se a začala tenounkým sopranem: „Hanačka je hezké děvče . . ." — dívám se jako vyjevena — „žádnej ji milovat nechce, sukýnky má krátký . . ." „Už utíkej na místo," volám. „Vícekrát nesmí mi žádná s něčím podobným přijít." Následovalo kázání, při němž Oldřiška se rděla a já chtíc nechtíc v duchu smála.

Jiný obrázek. Vykládala jsem o polním hospodářství a ukazovala dětem obraz, na němž vymalována byla kráva, bílá, ležící na pastvě. „Které je to zvíře, Měrkovská Anno?" „To je husa!" Salva smíchu. Nemohla jsem se zdržeti a smála jsem se tak upřímně, jako děti. Odpoledne pak bylo celé rozesmané.

Středa, 13. prosince.

Je mi hrozně a bude mi hrozně! Mám v sobě sopku, a nevychrlí-li své lávy, pak buď zavleku se v kal, anebo zhynu. Cítím to určitě.

Nemohu za zžíravou touhu po lásce, jež celou mne ovládá. Pravé mé jádro je skryto skořápkou lhostejnosti před světem. Jen vybouřit, vybouřit! volá moje duše. Co s přebytkem sil? Někdy mívám chvíle, kdy v duši rodí se myšlenka veliká — chci ji zachytit — leč uniká mi — — — Nedovedu se vyjádřiti, nerozumím divným procesům duše.

Dosud málo jsem žila; stále spoutávám své vášně — kdy konečně povolím jim uzdu? Kolik utrpení, odříkání je v prostém mém životě!

Cítím velmi dobře s Řetovským ze Svobodovy „Řeky". On pouze jednou miloval, Bohušku. Dřívější jeho lásky byly jen omámením smyslů, za které nemohl, tím, co každý člověk cítí při styku s druhým pohlavím. Smysly jsou opojeny, nervy napjaty, ale srdce o tom neví.

Ach, ta touha nesmírná prožíti něco, co celou by mne uchvátilo, oddati se děj se cokoliv, ta mne usmrtí. Žiju život přebohatý vnitřními boji, jimiž se stále vysiluji a drásám. Při povahách mého druhu nemůže býti jinak. Hledám předmět své lásky. Vím, že bych mohla milovati pouze toho, kdo by uspokojil rozum i city — ideál muže.

Vášeň, touha pohlavní může býti ukojena hezkou mužskou loutkou, ale srdce bude prahnout a duše umírat. Jsem stále upřímnější a děsnější. Kdyby někdo dostal můj denník do rukou, zhrozil by se myšlenek dvacetileté dívky.

Jsem před branou, za níž je skryto mysterium lásky. A jeho tajemství mne láká a za sebou táhne.

Nejsem špatná, vím dobře, že povahy vroucí, hluboké, prošlé školou utrpení by mne neodsoudily, ale že by se křižovaly nade mnou paničky a slečinky, jichž rozhled nesahá dále, než za obzor šatů a klepů. Neprohlubují své duše, plovou na povrchu, a slepičí jejich srdce nezná bolesti, jež mnou zmítá.

Sobě samé pochlebovat nebudu, a je-li život již řetězem lží a přetvářky, aspoň v denníku budu upřímna.

Vím jasně, že kdyby má duše zrodila nějaké dílo, jež bych svojí krví posvětila, pak že by kleslo napjetí, jež jako tlak páry v kotli neustále stoupá. Miluji umění, proč mi je osud nedal v úděl?

Jsem silna povahou, ale dosud neustálena, nehotova. Neobrodila jsem se, nespojila se s duší jinou, jež by mne očistila, a pod jejímž vlivem bych sestatečněla. Jsem chladná, energická vůči světu i před sebou, ale podléhám předsudkům.

Ovšem, dosud nešlo o věci velké, a v případě lásky, lásky takové, jak já jí rozumím, doufám, že dovedla bych se úplně oddat a splynout s milovanou bytostí. Což nesejdu se na cestě životem s nikým, kdo by mi rozuměl?

Žiju dvojí život. Jeden před lidmi, druhý ve svém nitru. Je mezi nimi hrozný rozdíl. Maska je již tak dovedně přilepena, že jí sama takřka ani nepozoruji a že jsem s ní skoro srostla. Strhnu ji jen tehdy, budu-li slaviti svátek v duši.

Hle, již je mi lépe! Vybouřila jsem se, vyvrhla vše, co mne tísnilo, a jsem zase dobrá, hloupoučká. Miluji vědu, umění, Boha. Ochabuji, přemýšlím o slovech, jež neženou se již lavinou, ale plynou klidným tokem řeky, když zmizela překážka vodám bránící a vzedmuté vlny vrátily se do původního koryta. Již nechce se mi vybuchnouti, pro dnešek a snad i pro zítřek je pokoj, ale co potom?

Pátek, 15. prosince.

Dnes mne něco dojalo. Nevím již, jakou zvláštní náhodou se stalo, že Reclíková nebyla po škole, za to jsem si tam musila nechati její sousedku Jamrošovou. „Proč jsi ještě tady, Reclíková?“ ptám se udiveně vidouc, že zůstala v lavici. „Prosím, já čekám na Jamrošovu.“ Bylo již tma, ale dobré dítě nechtělo odejíti bez své družky. Nechala se zavřít dobrovolně. Pustila jsem obě. Na chodbě se mi ukláněla druhá Reclíková, ze třetí třídy. Čekala na sestru a na Jamrošovou. Zvláštní cit, skoro jako lítost, sevřel mi hrdlo. Ty děti chudičké, ubohé svojí vzájemnou láskou vemluvily se mi do srdce.

Právě jsem si vzpomněla, že mám ve třídě nějakou Novákovou, dceru vdovy po havíři, jež je více doma než ve škole. Musím ji vyhledati. Snad bych jim mohla v něčem pomoci, anebo je aspoň přítomností svojí potěším.

Byl u mne ve třídě pan ředitel; přišel s dotazem o slevách školného. „Je tu Kuřecová?“ Malé, drobounké, bledé dítě z první lavice ode zdi se vybatolilo ke stolku. Dívala jsem se na ni a v duši mi jihlo. Vždy mi tato žačka připadá jako kuřátko, jehož jménu se i její jméno podobá. Malá, široká, v červených šatech, s neobyčejně rozumným výrazem v hnědých, přítulných očích. Odpovídala na otázky pana ředitele hlasitě, jadrně a určitě, jakoby chtěla napraviti, že matka nemohla k němu přijíti. V očích toho dítěte skryta je výčitka všem, již by mu mohli pomoci a nepomáhají. — Přála bych si bohatství, abych mohla uskutečniti dávné své sny.

Měrkovská Anna je tvor nešťastný. Je skoro blbá. Co asi u Měrkovských zavinilo tu nevyvinutost rozumu? Starší sestra je rovněž slabomyslná, a jen nejmladší Štěpána je trochu bystřejší.

Je tu vinna chudoba, nebo pokleslý život morální? Otec je havíř, matka leží nemocna — a šest dětí! Jak to u nich asi vypadá?

— — — — —

Nevím proč, ale zdá se mi, že se ve třídě vždy uklidňuji, tam že je koutek, kde je mi nejlíp. Tam nesmí zavítati moje palčivá bolest, tam nejsem ženou, dívkou, ale jen učitelkou.

Učívám často ve třetí třídě. Děti v ní jsou zanedbané a vyučování zastaralé. Samé učení z paměti, i článkům velmi dlouhým. Paní Faltová, učitelka třetí třídy, je nešťastna, její život je otráven, zničen, a následky toho viděti i ve třídě. Ale jsem tam dosti ráda.

Pondělí, 18. prosince.

Měla jsem smůlu! Divím se své neobyčejné trpělivosti. Šigutová, Podgurské a Měrkovské přišly mi do školy ráno v devět hodin. Za trest zavřela jsem je až do jedenácti po škole. Ale Šigutová se mi vzepřela, a když jsem jí poručila, aby zůstala, vyrazila zlostně: „Ne a ne! Uteču!“ To bylo něco pro děti; smály se a sborem zlomyslně žalovaly, co všecko Šigutová říkává. A děti jsou prý andělé! Poslala jsem tedy Šigutovu domů s podotknutím, že zašlu rodičům oznámení. „A já ho roztrhám!“ vyhrkla vztekle.

Včera jsem ji vyvolala ze zpěvu, ale vůbec mi neporozuměla. V takovém případě nepomůže laskavost ani hrozby, a nikdo na světě ji nepřiměje, aby vstala. Nešťastné, nebo svéhlavé dítě? Stojí za pozorování.

Podivila jsem se včera, jaké zpěvačky mám ve třídě; i Reclíková, Podgurské a Jamrošová odnesly si velmi dobré. Budou jich míti velmi málo.

Úterý, 30. ledna.

Zase mne uchvátil bol a zůstavil trpkou resignaci. Nač všechno? K čemu žiji? Proč otravuji si život, proč jsem úponkovitou rostlinou? Proč stále připínám svoji vznětlivou duši k někomu a proč volím vždy tak nešťastně? Samé „proč“, a kdybych měla se na vše ptáti, dlouho, dlouho nevyčerpala bych svých „proč“.

Proč hledím na život tak tragicky? Odkud vzal se mně v duši nevysvětlitelný, stále zakotvený smutek, jenž se ozývá i v nejbujnějším veselí? Proč nenalézám nikde hojivého léku pro divnou svoji bolest? Chtěla bych se vykřičeti ze svého hoře, horšího tím, že je nepochopeno a skryto. Proč cítím vždy blízkost kohosi, jenž mně jest anebo by mohl býti drahým? Jaká divná vlákna spojují naše srdce?

Milé děvče, srdce tvé zavírá se zase jako květ a obtáčí se tuhou, tvrdou blanou. Skrylo svou bolest — tím hůře pro ně.

Není vždy nálady k sdílnosti, jako není možno vždycky býti básníkem. Básník je otrokem citů a nálad.

Sobota, 10. února.

Nevím sama, proč dnes tak chutě sedám ku psaní. Před chvílí

přišla jsem z pěkné zábavy. Vozily jsme se se sl. Králíčkovou na saňkách. Bylo krásně. Mezi shluky mračen vyhlížel měsíc, stříbřil posněžený hřbitov, pole i louku, na níž jsme jezdily. Na tmavém nebi rýsovaly se obrysy vrchů i krásných černých lesů. Cítila jsem vzácnou chvílí, jakých mám málo v životě; nebylo trudu a smutku, plně byla jsem si vědoma: Chci žíti!

Celý dnešní den byl nějak prozářen blahem. Ve škole jsem byla spokojena; konečně sklízím, co jsem zasela!

Myšlenky honí se mi hlavou v divé směsici, a péro není s to je zachytit. Píši přeházeně, neurovnaně, jak se v duši rodí.

Zdá se mi, že dnešní jasný den i zakončím v nějaké zbožné extasi. Povznáší mne tam ona zvláštní síla, již někdy cítívám a která jindy mizí. Dnes opět vím, že je něco, k čemu spěji — Cítím zase výkřiky celé své bytosti, jež někdy hruď mi zdvíhají. Připadá mi, jakoby prostíral se nade mnou velkolepý obraz Michela Angela „Bůh Otec při stvoření světla“. Ale tuším jej nesmírně zvětšený; stlačuje mne a zastírá mi obzor i samo slunce. Pamatuji se, že jednou v kostele při takovém citu ležela jsem obličejem na zemi, a že okolostojící jen stěží mne zvedli. Čím to je, že tento obraz působí na mne tak divnou, tajemnou mocí? Síla v něm skrytá mne přitahuje. Miluji sílu, velikost — Tuším ji v zemi, na kterou se proto ráda vrhám a probírám se tak ze slabosti.

Pátek, 15. února.

Vždy se rozveselím, když zpíváme píseň „Bejvávalo“. Vidím v tvářích dětských radost, jež přechází do mého srdce a vždy mne dobře naladí. Miluji děti, vlášťě ty chudičké, a připadá mně, že jejich nevinnýma očima hledí Bůh a z dálky slyším zníti: „Chud jsem byl, a neujali jste se mne — — —“

Zajímá mne Homolová. Zvláštní děvče! Nadané, pohodlné, samotářské — a hrdé! Kárávám ji pro její pohodlnost. Dnes vybírala jsem žačky, které budou dostávati obědy. Ptám se Homolové, bude-li čipernější. Ani se mnoho nenamáhala s odpovědí, a když jsem jí řekla, že může choditi na polévku, přijala to chladně, jako něco, co se samo sebou rozumí.

Nemocnou Libušku Palkovských omlouvala mi její matka. Byla asi krasavicí a ještě teď, ač děti má již velké, velice je hezká. Líbil se mi její prostý, elegantní zjev, bez líčidla, jež hyzdilo hezký obličej pí. Smažíkové, když se mne ptala na Emilku. Nechápu, že se ženy líčí, aby byly hezčími; mně se zdá každá mnohem ošklivější.

Tak jsem se dnes do psaní zabrala. Miluji svoje povolání, ale k smrti mne tísní sešněrování. Jak jinak učilo by se bez něho! Mívám vždy nepřekonatelnou touhu pohoditi hlavou a učiti i jednati volně podle svého. Ale naděje, že v budoucnosti bude jinak, mne vzpružuje. — Vracím se duchem v milou svoji třídu. Dětské hlavičky jedna za druhou se přede mnou vynořují. Hledím v jejich čistá očka, a radost, jež vše jiné zatlačuje do pozadí, vyplňuje mi duši. Lituji, že nemohla jsem je všechny dnes vzíti do divadla; i těch darebnic Podgurských je mi líto. Škoda, že musíme my učitelky býti tak

chladny, uzavřeny vůči dětem. Často bych nevýslovně ráda přitiskla některou tu hlavičku na svou hruď — ale nesmím!

Chtěla jsem již přestat, ale vzpomněla jsem si na Kuřecovu. Dnes po divadle viděla jsem, jak ji vedly dvě větší dívky domů. Ohlížela se po mně, a zdálo se mi, že hnědé, milé oči „kuřátka" jsou na mne upřeny, i když Kuřecová dávno zmizela v nočním šeru. A ještě něco „z mé třídy". Henčlová nepřišla do školy; bolí prý ji oči, omlouvala ji sestra. Teď si vzpomínám, že měla posledně takové kalné oči se zelenavým přísvitem.

Pátek, 9. března.

Eh, hloupý život! Někdy je mi k smrti smutno a jindy s nejživější účastí vyvádím hodně uličnické kousky. Teď se mi podařilo na několik dnů uspati samu sebe. Život mne více těší, poněvadž hodně pracuji. Práce je opravdu nejlepší, co nám život podává. Je-li v srdci pusto, přece se prací vše alespoň trošku snesitelnějším jeví, práce v takých chvílích působí čarodějně.

Za lásku práce!

Věru, nemusím se báti, že bych se nešťastně zamilovala. Nevím sama, jaký by musil býti muž, jenž by mne k sobě připoutal. Jsem sláma na povrchu chytající, ale v srdci dosud čista, nedotčena. Bože, což snad nemám citu? Vězí v tom kořen divné mé bolesti? Miluji jakousi vidinu — toť vše!

Středa, 14. března.

Dnes zase jsem hořka! Toužím ven, do přírody, ale kam mám jít? Všude plno bláta. Bláto v přírodě, bláto v duši!

Přeji si čísti knihy, jež nebyly by psány jako vzorný slohový úkol, a nikde není možno takových vypůjčiti. Samé Marlitky, Hálkové atd.

Co je dělat? Věru, pravdu má sl. Palkovská, že denník je sbírka žalů a vzdechů a slz — o svém to nemohu říci, poněvadž se stydím sama před sebou prolévati ty vysmívané „ženské slzy". Kdy rozjasní se konečně duša moja? Mám si mysliti, že nikdy?

Od první chvíle svého pobytu v Žalově chodím stále se sl. Palkovskou; zvykla jsem si na ni, ach, tak ne — zamilovala jsem si ji, že se mi zdá, bez ní že bych ani žíti nemohla. Dnes slečna onemocněla. Nikde neměla jsem stání, vše mne hnalo k ní. Přijala mne ledově. Ani mne nevybídla, abych si sedla. Chtěla býti sama, nebo v tom byla jiná příčina? Sotva si asi budeme takovými přítelkyněmi, jak bych si přála! Ona je chladná, uzavřená, a já toužím po něze, po přítulnosti. Co se se mnou děje?

Kde jsou mé hrdé, smělé, krásné plány do budoucna? Hloupý život! Jak jinak proudí krev v Praze! Toť jiný život, život práce, ušlechtilých požitků — zde však pouhé hnití! Zda se tam někdy dostanu?

Sobota, 17. března.

Dnes napíši si něco o té, jež v posledním čase stále mou mysl zaměstnává. Miluji ji pro její jemnou, krásu chápající duši, pro hloubku

povahy a vzdělání. Miluji ji jako žačka učitelku a jako učennice mistryni.

Sl. Palkovská, nebo (jak já ji budu v denníku nazývati) Máša moje, má spoustu knih; čítává dlouho do noci, vypůjčuje a objednává stále nové a nové. A přece není život její životem knižním.

„V tomto nechápu Goncourty," pravila mi jednou, „jak mohou tvrditi, že obraz nadchne je více než krajina, kniha více nežli skutečný život. Život je nade vše a brát a pít jej nejkrásnějším darem země. I nejprostší člověk naučí mne více, než sebe cennější kniha."

K dokonalosti má daleko — nenávidím ostatně přistřihované městské parky. Ona je silná, je jako horská krajina. Táhne mne za sebou magnetem své síly. Jejím vlivem vzrůstá můj cit pro krásu. Pošlapala mnoho dříve mně svatého, ale v náhradu dala mnohem více. Je veliká, a přece zase jak směšné malichernosti ji rozčilí!

Touží po kráse; ona, tak vynikající, měnila by prý vše, co ji tak povznáší, za hezká, růžová líčka, vábivé oči, zkrátka za krásu, jíž koří se hejskové.

Nesnese šatů, s nimiž není spokojena, a utržený knoflíček dovede jí zkaziti náladu na několik hodin. Nejmenší maličkosti se jí dotýkají, kdežto při věcech skutečně vážných zůstává klidná a obdivuhodně statečná.

Život její je ustavičnou přetvářkou. Myslívám si někdy, že ji už znám, když tu překvapí mne činem tak nečekaným, že bleskem kácí se pečlivě stavěná budova mých domněnek.

V nitru mi cosi praví, že je nešťastna, velmi nešťastna, že duše její je otrávena zklamáním. Svěřila jsem se jí jednou se svými o ní myšlenkami, a odbyla mne výsměchem.

Upravuje si stále svoje okolí, má vždy svůj útulný svět. Přijdu k ní, všechna okna zotvírána, slunce se směje v jejím jako v zlatě tonoucím pokoji. A zítra: Tma, záclony dole, všude zelenavý přísvit. „Chci vzbuditi v duši naději," odpověděla na moji otázku, odkud ta změna.

Touží po penězích, po velikých obnosech, přece však nespoří, ale rozhazuje peníze kamsi do větru. Menší částky peněz jsou u ní plevami. Co prý s málem!

Máša je led, jenž dovede pálit, lučina, jež mění se v písečnou poušť.

Láká mne její hlas, ač není v něm lahody; ale co vše v něm slyším! Vroucí vzdechy lásky, chechtot šílence i sténání nešťastníka.

Miluje volnost, bezstarostnost a proto láskou svojí objímá drátaře, cikány, herce, vůbec lidi, jež vedou volný kočovný život. Miluje prchavá oblaka, v dálku spějící vlaky, listí, jež vítr po polích honí, plynoucí vody i moderní, s vichrem o závod ujíždějící automobily.

Bože, jak slabé je vše, co jsem o ní napsala, proti tomu, čím ona je.

Mášo moje, ne, nedovedu Vás objasnit, vím jen, že nikdy nesetkám se s takovým bohatstvím citů, s takým vlněním lidského nitra.

Nedovedu Vás popsat, ale rozumím Vám a vím, že věčně budu na Vás vzpomínat, a že věčný bude můj smutek a touha po Vašich zářivých očích a po jediném dlouhém polibku.

Neděle, 18. března.

Zúčastnila jsem se dělnické manifestační schůze. Ohromná, mlčící massa mne k sobě táhla, a vlna radosti mnou prochvěla, když jsem si uvědomila, že jsem částí tohoto celku, z něhož dýše tolik síly. Na programu schůze bylo: Volná škola. Řečník, jinak mluvka, uchvátil lid výmluvnými slovy, tak že po přednášce strhla se bouře potlesku. Jednoho pana klerikála napadlo ozvati se — temné mručení davu bylo mu odpovědí.

Řečníci disputovali, ale čím byla tato slova proti hněvu probouzejícímu se v davu! Veliký medvěd projevoval svoji nelibost. Ostatně důvody pana zpátečníka byly ubohé a vyvolaly konečně smích. Odnesla jsem si dojem veliké, hrubé, dosud neupotřebené síly, jež dříme v lidu dělnickém.

Úterý, 20. března.

Proč je člověk takovým aprilem? Jsem teď divná, přepodivná! Něco mne mučí a bolí, kalíc i moje bezstarostné sny. Ale co, jen co?

Včera ve schůzi odbyla jsem nějak pana Mráčka, který se na mne doopravdy hněvá. Ale to mne snad přece nemrzí? Či způsobil mi bolest rozchod se sl. Palkovskou, jejž snad obě pociťujeme. Nevím, co ve mně bouří a jaké jsou moje city k ní. Imponuje mi její velebnost královny, a často mi bývá, jakobych se jí měla vrhnouti k nohám.

Včera a dnes ji zase skoro nenávidím. A přece celou hodinu dívala jsem se do jejího okna, sledujíc stín její bytosti.

Chtěla bych vrátit se do drahé Prahy. Drahé, opravdu drahé! Vídávám její obraz s nádhernou hrou barev v jasu slunečním, i když ji temné mraky zahalují přikrývkou. Je mi smutno, smutno k smrti! Jaký bude další život zde, když již teď tolik naříkám! Proč dals mi, Bože, těkavost vlaštovky, když přikována jsem k jednomu místu!

Obracím staré listy denníku a čtu. Nechápu, jak mohla jsem čekati velebný příchod Lásky. Což je to tak lehké, zamilovat se? Nenávidím všechnu povrchnost a malost! Toužím po síle, velikosti, již stále hledám. V Žalově, a snad mezi muži? Hahaha!

Čtvrtek, 22. března.

Nic platno, musím si s tebou, milý denníku, popovídati. Kdo jiný by tak trpělivě poslouchal vyprávění o mé třídě? Dnes mne dojalo několik prostých, upřímných slov dětských. Přepracovávaly jsme úkol „Naše rodina“. Když mně polovina dětí vyložila, jak to napíšou, hlásila se Kovaříková: „Prosím, slečno učitelko, já nemohu již napsati devět členů rodiny, poněvadž nám tatínek odešel.“ Udiveně podívala jsem se na Helu. „A kam odešel?“ „Pryč.“ „Nu, pryč. Ale snad se vrátí?“ „Ne, prosím, slečno, on se už nevrátí.“ „Kam odešel?“ ptala jsem se, když jsem si ji byla stranou odvedla. „Zů-

stane tady v městě?" „Ne, prosím, já nevím. On si šel teprve hledat byt." „A kdy odešel?" „Dnes ráno." „Loučil se s vámi dětmi?" „Ne, prosím." „A což maminka, plakala?" „Ne, prosím." „Hádali se s maminkou?" „Ne, prosím. On řekl, že víc už nepřijde." „Kolik je vás dětí?" „Prosím, sedm." „Máte velký byt?" „Ano, prosím. Máme tři pokoje a kuchyň." „A čím je tatínek?" „Prosím, úředníkem." „Kde, nevíš?" „Prosím, nevím." Usedla jsem ke stolku zamyšlena. Zase jeden obrázek domácího štěstí. Co se asi odehrálo mezi těmi lidmi, než dospěli až k rozluce? Prohlížela jsem úkoly. V sešitě Kovaříkové bylo napsáno: U nás je osm členů rodiny: maminka a sedm dětí. Podívala jsem se na úkol před pěti dny psaný: U nás je devět členů rodiny: tatínek, maminka a sedm dětí. Zdálo se mi, jako bych slzy polykala.

Málem bych zapomněla na svoji návštěvu u Novákové. V sobotu po škole jsem k ní zašla. Domek stojí o samotě v polích. V malé, vlhké kuchynce, kterou matka Fandina právě bílila, na posteli, v níž byl pouze slamník, seděly tři děti. Asi roční cvalíček, Františka a klučina asi sedmiletý. V minutce přibatolili se ještě dva diblíci. Fanda byla bosa a hlavu měla ostříhanou. Březnový větřík citelně zavíval malou jizbičkou. Na plotně vařila se polévka, kousek masa s troškou bramborů a káva. Všude byla vzorná čistota.

Dala jsem se do řeči s Novačkou, jež mluvila zvláštním nářečím. Slovosled její připomínal mi rozhovory Rusů. „Keď je to bída," vyprávěla. „Dcíra robí u zedníků a syn na šachtě. Ten je nejstarší. Ale on mi nedá, on si chce sám koupiť na sebe." Na moji otázku, kolik je jim let, odpověděla, že dceři jde na patnáctý a synovi na dvacátý. „Já su půldruhého roku vdovou. Je to bída, slečinko. Já peru havířům na šachtě pytle, ale co se nadřu za osm zlatých! A to ještě si z toho kupuju mýdlo." „Co platíte nájemného?" „Měsíčně sedm zlatých." Řekla jsem jí, aby vzala Fandě míru na botky, že dostane ze školy. „Ona potřebuje hlavně šatečky. Má jen ty na sobě. A tady ten a ten a ta mají také jen ty klocky, co mají na sobě. Do kostela jich nemohu poslati za celý čas; nemají v čem jíti. V sobotu jim to vždycky přemáchnu, a tak se to zatím suší." Tlusté umazané děvčátko přiblížilo se ke mně a jezdíc prstíkem po mé kabelce volalo: „Mami!" „Taštička, viď, Mařenko. Podívej se, slečinka pro tebe přišla, abys šla do školky. Půjdeš?" „Půjdu." „A budeš se učit?" „Budu." „Ta je jako cvalík a chce chodit do školky; ale jak pak ji mohu poslat, když nemám v čem." Mezitím maličký přišoural se až k nám. „Je jako Turek, tlusťoučký," podotkla jsem. „Což pak ten! Proč toho si Pán Bůh nevzal; toho mohl. Ale tahle," ukázala na Fandu, „nevydrží. O té mně již řekli doktoři, že nevyroste." Podívala jsem se na hubené tělíčko, žluté, vpadlé tváře a v duchu jsem přisvědčila. Cosi mne neustále nutkalo, abych jim vysypala nevelký obsah své peněženky, ale jiná síla mne zase zdržovala. Nevím podnes, zda dobře jsem jednala. Jsem divná! Čistota se mi zamlouvala, pravdivé je přísloví: Čistota je elegance chudých. Snad proto líbil se mi dosti jejich byt a nezdál se

mi tak chudičkým. Snad proto stále jsem si říkala, že kdo ví, zda skutečně našla jsem lidi, již podpory potřebují. Asi po hodině jsem odešla a nedala nic. Jednou jsem již měla rozevřenou tobolku, ale pohled na plotnu, kde připravovalo se jídlo, mě zadržel.

Vzpomněla jsem si na rodiče, jimž by bylo pochoutkou. Každý zná chudičké obědy na vsi . . . Odešla jsem zrovna tak, jak jsem přišla. Ohlédla jsem se po osamělém domku. Mařenka stála bosa na dvorku a volala, že půjde do školky.

Pátek, 23. března.

Trochu dnešní modři si musím tady uschovat. Byly jsme venku; Máša špatně vypadá. Čte a učí se dlouho do noci. „Chci si dnes jít jara nasbírat," povídala mi, a odpoledne skutečně vyšly jsme ven. Ledy tály, a rychle mizící řídký sníh bělal se ještě na černajících lukách. S polí hrčely potůčky vody, na louce se spojily a s hlukotem spěchaly do neznáma. Lesy v předu černé, do dálky modraly se jako ojíněné švestky. Průhledná lehounká mlha halila Javořinu, Bor, Radhošť, ostře černala se Střezinova hora. Předzvěst jara, bujná, mladá síla táhla krajem. Mlčely jsme, ale cítila jsem, jak jsme si blízky, jak si rozumíme, a jak po boku Mášině, té Máši, jež naučila mne chápat krásu, je mi volno a blaze.

Sobota, 24. března.

Zajela jsem si do Šonova na přednášku prof. Krejčího. Nepřijel. Zklamání zračilo se ve všech tvářích, když vystoupil nepatrný, neznámý řečník, slabého, neduživého těla a chorobných očí. Ale za chvíli!

Oči zaplály, postava jeho se vzpřímila, hlas zvonem zněl rozsáhlým sálem. Mluvil s nadšením, přesvědčivě, každým slovem odkrýval nové a nové poklady duše. Bylo mi, jakobych musela se mu vrhnouti k nohám. — Nikdy neslyšela jsem slov vroucnějších, nikdy nikdo vřeleji nemluvil o našem Havlíčkovi. A přece ani stínu sentimentality nebylo v jeho slovech. Síla, chuť k životu, veliký jarý duch promlouval! Nikdy nezapomenu na řečníka, k němuž pojí se tak krásná vzpomínka. S vděčností a láskou zařadila jsem jej mezi své učitele.

— — — — — —

A teď zas do školy! Jako vždy, i ve třídě jsem v lásce hrozně nestálá. Mívám někdy velikou touhu přichýliti k sobě dětskou hlavičku a dlouze, dlouze ji líbati. Nemohla jsem si vybrati povolání, jež by lépe odpovídalo mé povaze, než právě učitelství. Mám alespoň stále koho milovati, s kým se mazliti, pro koho žíti. Proti všem pravidlům paedagogickým mám svoje miláčky. Ač se snažím, přece není mi možno všechny děti stejně milovati. Na začátku jsem měla nejraději Andu Doležilovu. S chutí brala jsem ji za bradu a dívala se do neurčitých čtveračivých očí. U ní sedávala jsem při psaní a brala dětskou ručku do svých, vřele ji tisknouc. Poněkud mne zaujala okatá Růža Křížkova. Jen pro krásné veliké oči ji mám ráda. Ale nejvíce se divím, že i mělká, koketní Boža Matuškova si mne podmanila. Nemívám přece sympatie k lidem jejího

druhu. Její úsměv však vždy ve mně vzbudí touhu přitisknouti ji k sobě tak těsně, až bych slyšela dětské srdce na svém tlouci.

Zajímavo je studovati dětské povahy, upřímné, nepřetvářející se. Druhá třída nezná ještě lsti a přetvářky, ta se podává otevřeně. Hrávám s nimi hru „Mám šáteček". Působím tak na jejich cit a probouzím v nich vzájemnou lásku. Tak také dobře poznám, která kterou a která mě má ráda. Přesvědčila jsem se, jak ke mně některé přilnuly, a jak jiným jsem zase lhostejna.

Fanda Němcova, nadané a hrdé děvče, řekla mi do očí, že by chtěla, aby ji jiná slečna učila. Nepatrná věc, ale kolika hořkých chvil byla původkyní! Jsem hrozný sobec, všude toužím po lásce, jíž se mi nedostává.

Pozoruji, že mám stále tolik látky, že bych ji ani do rána nevyčerpala. Miluji ty děti! Teď s prvními záblesky jara stále mi nosí kočičky, že si s nimi již ani rady nevím. Chtějí mi udělati radost, která jim při udílení chudičkých dárků také v očích plá.

Vymyslila jsem nový prostředek proti hluku ve třídě. Která mne zlobí, dostane na prsty tužku, již nesmí shoditi. Chudinky malé, ani hnout se nesmějí. Jak od srdce ráda přála bych jim volnosti bez protivné dressury. Ale když . . .

Neděle, 25. března.

Zase bolest! Taková neurčitá, o níž člověk neví, odkud pochází, ale kterou stále cítí ve spaní i v bdění. Pátrám-li hlouběji, poznávám, že původem jejím je moje láska k Máši. Nevím, zda ji miluji, ale jsem k ní připoutána. Nepřeji si ničeho více, než schovati hlavu svou do jejího klína a cítiti blízkost jejího srdce a nárazy teplé krve na krásně modelovaných rukou. Každý večer znova si představuji, že vrhnu se jí v náruč a zlíbám nádherné kaštanové vlasy. Neučiním toho však, hrdost mi nedovolí.

Cítím potřebu fysické bolesti, abych umlčela, přehlušila svíravou bolest vnitřní. Toužím čísti knihu, z níž bych poznala, že více duší procítilo se mnou cosi podobného. Co je mi po všech těch přesládlých románech a povídkách, jimiž se krmím! Kde je v nich touha a bolest ztravující život, touha po čemsi neznámém a přece blízkém? Jak blízka je láska nenávisti! — Máša mi není nikdy lhostejna. Buď po ní toužím, nebo ji nenávidím. Teď spíše druhé. Nenávidím ji pro její sobeckost, pro hrdost a lhostejnost, kterou se stále maskuje. Vzpomínám, jak dobře je jí, jí jediné, známa moje touha, pro niž však nemá špetky soucitu. Nebo nevěří mi? Opravdu, zdá se mi, že ji nenávidím. A za chvíli, až zhasím lampu a zabořím se do teplých peřin, zase vyšlehne vší silou moje láska k ní, a rozbujněná fantasie aspoň ve snu mi drahý její obraz přivolá.

Úterý, 27. března.

Pozoruji stále svoji dětskou chásku, a zajímají mne její radosti i starosti. Před učením a v přestávce jsem také dítětem. Tu chvilku kratičkou dopřávám si sladkého klamu, že máme u nás „volnou školu."

Vzpomínky dětí točí se nejvíce kol Vánoc a Mikuláše. Leckdy překvapí mne trefný úsudek některého dítěte; vidím, že duše dětská je hladina, v níž zobrazují se i příběhy nepatrné, z nichž však zřejmo, že přispívají k rozkvětu dětského poupěte.

Sny jsou podobny životu, mají nádech možnosti, a jen někdy, při zvláště bujné obrazivosti dětské, je děj snů fantasticky nemožný.

Budu tam míti nějaké malířky! Zvláště Andula Pelyňová kreslí hezky, a věru, že leckterá její kombinace mne doopravdy překvapí. Práce Šotolové je na pohled hezčí, ale není v ní nic samostatného, původního, nýbrž pouze odkoukaná kaligrafická dovednost.

Dnes jsem jich po vyučování několik zavřela. Ale těch vzdechů, pláče a nářku! Některá by neodprosila za nic na světě, jiná div mi nohy neobjímá. Vzpomínám mimoděk na dětská svoje léta a na jeden moment z nich: Nevím již, co jsem provedla, ale byly jsme s Mařkou Kaříkovou po škole. Ona prosbami pohnula pana učitele, že ji propustil, co zatím já musila svůj trest odseděti.

A opravdu, povahy, jež umějí se pokořiti, mají se na světě lépe. Nemám ráda rozbrečených, ale nechtíc, více jim slevím. Za to z nich vyrostou rozmazlené, rozfňukané slečinky, kdežto hrdé vyspějí v ženy duševně silné, zocelené, jež dovedou čeliti neštěstí i nebezpečí. A takových je nám právě zapotřebí; takové máme vychovati my učitelky!

Středa, 28. března.

Dnes v přestávce se mi děti chlubily, jakou které umí koledu. Naslouchala jsem jejich „lítování", a vzpomínka na moje „lítování" vyvolala mi úsměv. Písně při něm jsou takové primitivní, hloupoučké věci, jež se mohly zroditi jen v hlavě koledníčka nebo korednice.

Pravda je, že jací rodiče, takové děti. Moje Macháčková chodí jako z cukru, ač rodiče má chudé. Mnoho neumí. Ale pro tu bělounkost, pro modro v očích ji mám ráda.

Děti dobře rozeznávají, komu přináleží úcta a komu ne. Vzory školy jsou milovány, ač i roztomilé těší se oblibě. Úpravnost a čistota velmi rozhoduje, ne však bohatství.

Opičky malé! Minule mne bolel zub a přidržovala jsem si na tváři kapesník. Za chvíli půl třídy mělo bolení zubů, jež zaháněly kapesníky. S prvním jarem zasypávají mne květinami. Kočiček mi nanosily takový stoh, že jsem je musela spálit. Půjde-li to s květinami tak dále, Pán Bůh pomoz lukám! Abych si na léto seřídila hospodářství; kravičku nebo kozičku jistě bych uživila. Škoda, že tu nemám naší Plosky!

Když se však člověku tak těžko říká: Nenoste nic! Té radosti při odevzdávání! V ručičce drží dvě nebo tři umouněné, zvadlé bledule, ale dívá se na mne, jako by mi přinášela království.

Obyčejně jedna přinese kytici a rozdá celé třídě po jedné nebo dvou květinkách. Která nedostala, svádí s druhými slovní nebo pěstní potyčku, jejíž následky vidím již při vstupu do třídy. Sotva že dojdu ke stolku, celý zástup nese mi po bleduli; ubohé květinky mají na sobě zřetelné stopy dětských ruček.

Čtvrtek, 29. března.

Je poledne, doba, v níž nikdy nepíšu denníku. Ale dnes mám chuť něco črtat . . .

Tak najednou nadchla jsem se pro svoje povolání, tak najednou vidím, že hlavně učitelky povolány jsou pracovati se zdarem jakožto průkopnice Volnosti, Pokroku pro nás i budoucí — Hýbe se to, hýbe na všech stranách, všude zdravý ruch. Nevím, jak spojiti se s hlavní tepnou; přála bych si stýkati se s nějakým pokrokovým učitelem nebo učitelkou.

Jde mi o to, abych se dovídala o každém hnutí, abych prožívala vše, co spěje k našemu obrození. Chci a budu pracovat! Nechci býti učitelkou, z níž tropí si žabky smích; musím viděti kol sebe lásku a úctu. A té si musím získat. Ku předu, ku předu, ne zpět do minulého století!

— — — — — — — — — —

První kytička fialek! Jakou radost mi způsobila! Echsnerová mně ji přivezla ze Šonova. Ráno dávala mi ji s láskou, radostí a pýchou. Venku sněží, a na mé hrudi kytička! Drobounká, lístečky i kvítky jsou již uvadlé, ale z lásky darovaná. Proto tolik ceny má pro mne.

— Nemohu a nemohu se na tu chásku rozhněvati! Podívám se na Špůřovu, na její zježené vlasy, jež jí dodávají vzezření Indiána, nebo můj zrak zaletí na věčně se smějící Mackovou, jež nyní sklíčena a jako k zemi stlačena úzkostlivě na mne hledí, přeletím zrakem čtyřicet párů dětských oček, z nichž strach a uleknutí zírá — a je po hněvu.

Děti moje, ráda vás mám!

Pátek, 30. března.

Jenom tak na slovíčko, denníčku! Teď nějak pokračuji! Jsem přijata za spolupracovnici „Volnosti". Zase krůček ku předu. Ale! Pročítám svoje zápisky, vzpomínám na své plány do budoucna a vidím, jak jsem proti nim zhřešila.

Mášo moje, proč Vás mám tolik ráda, proč na Vás stále myslím? Proč jsme si tak vzdáleny? Co staví se mezi nás?

Pátek, 6. dubna.

Na mou věru, jsou lidé podivní! Neřeknou upřímně: „Nemám tě ráda, je vše marno, mého srdce nedostaneš . . ."

Taková otevřenost by sice bolela, ale byla by to aspoň upřímnost! Jim se líbí přijímati lásku a při tom bičovati cizí duši; je jim to tak pohodlné! Žijí klidně s vědomím, že jsou milovány, a o jiného se nestarají. Pro zábavu leda šlehnou někdy stvoření, plazící se u jejich nohou. Trubcové! Ale dobře tak!

Proč jsou lidé hloupí, proč milují a proč zrovna do takových se zamilovávají?

Dopis Máši: Ve Vítkovicích. Pátek, 13. dubna.

Chci psáti . . . Řeknete asi, že přání takové lze splniti a že mohu poslati dopis někomu ze svých četných známých. Nepíši však

proto, abych splnila nějakou povinnost; ale chci si s někým upřímně promluviti, chci svoji duši k jiné milé duši přivinouti. Píši Vám —

Sedím ve velkém pokoji, a slunce jasně vše prozařuje. Je mi tak jasno, tak nějak vše pochopitelno, a v tom plném jasu hravě řeším, co jindy mozek mi napínalo.

Vzpomínám! Určitě si připomínám, že mi je Žalov drahý, že kdybych se již do něho nevrátila, zbyla by mi jakási modravá vzpomínka, podobná vybledlým německým romancím či tesknému, v dálce jemně zaznívajícímu tónu na starých vzácných houslích. Pozoruji, že se nějak otupuji, že cítím v tento okamžik jakousi resignaci . . .

Resignace, proč?

Nevím, je-li to ona, ale mívám někdy takové chvíle, když dostanu ránu a určitě poznám, že spíše vše na světě je možno, než získati něčí duši —

Vždy je mi vzdálena, unikající . . .

Rozdávám lásku a chvěji se, zda bude a jak bude přijata! Jen jednou vyšla mi bytost sympatická vstříc.

Bylo tehdy v Ostravě, kdy jsem se ve voze elektrické dráhy poznala se sl. Razíkovou; vycítily jsme vzájemně svoji spřízněnost a chvatně, aby nám krátká chvíle neutekla, pověděly jsme si o svých bolech —

Leží mezi námi dálka, nikdy víc se asi nesetkáme, a mně se zdá, že v sousedním pokoji někdo neviditelný dohrává zašlou arii na starém spinetu. Nevím, jak se stalo, ale pokoj se setměl, slunce schladlo, a mně je zima — —

Je mi stále zima a nějak příliš jasně si uvědomuji, že je dnes Velký pátek —

Vidíte, chtěla bych teď, abyste mne vzala za ruku a stiskla ji, až by krev z ní tryskla. Myslím, že potom kleslo by moje napjetí.

Řekla jste mi nedávno, že mne nechápete, ať prý se zamiluji.

Ne, Vy mi nerozumíte.

V lásce k muži je přimíšeno maličko duševního. Myslím si, že splynutí duší mezi mužem a ženou zůstává pouhým idealem. Ale po takové lásce teď netoužím.

Možná, že tohoto dopisu nedostanete; budete-li jej čísti, pak považujte jej za vytržený list z mého denníku. Proto jsem v něm tolik upřímna. Ani jsem ho nenadepsala; bojím se, že nadpisem, který bych chtěla v jeho čele míti, byste se urazila, a jiný tam dáti je mi protivno. Nechci falší potřísniti bělounký papír ani svou sváteční náladu duševní.

Miluji mluvu očí! Hlubokým pohledem se duše s duší snoubí. Ale také mívám horečnou touhu sevříti Vaše ruce ve svých a zlíbati je do červena. Chtěla bych Vám z nich vyssáti krůpěj krve . . . Je to zvyk? Nevím sama, nepřemýšlím o svých citech k Vám. Jen určitě tuším, že jednou moje láska vyvrcholí, a pak že nastane něco, jako když praskne napjatá struna na houslích. Uvolnění příčí se mé povaze.

Bůh ví, proč stále vtírají se mi v mysl housle . . . jasně je vidím i s přetrženým vysokým e.

Praskne-li struna, nemusí proto ještě přestati naše styky. Vždyť i na třech strunách lze hráti, ovšem jenom píseň monotonní, bez prudkých kontrastů, bez víření a napjetí.

Nechci na Vás nic, zůstaňte mi vzdálena, netřeba Vám ke mně žádných ohledů. Lépe hráti na třech, než na uvolněném e falešně. Nemyslíte? Ovšem, bylo by snad možno způsobiti, aby nic neprasklo a tóny byly přece jasné. Klíče k možnosti té nemám však já, vždyť nevím sama, co chci; ten by musila hledati bytost jiná. Cítím však, že prasknutí je mým osudem. Nejsem nešťastna a soucitu mi není zapotřebí. Naopak, kdybych věděla, že mne litujete, vyhnula bych se Vám, abyste byla ušetřena oběti. Ale myslím, a je mi to milejší, že se mnou chodíte prostě proto, abyste měla společnici na svých procházkách. Je to zcela přirozené. Každý není svlačcem!

Ach, mám ráda svlačec!

Nějak jsem se vybila, vybouřila, a je konec napjetí. Jsem zvědava, pošlu-li Vám tenhle dopis!

Středa, 18. dubna.

O svátcích sblížila jsem se s rodiči, zvláště s maminkou. Podivuji se její statečnosti v utrpení. Je mi drahá a těší mne, že si mně postěžovala a že se jí snad ulevilo. Je, chudák starý, stále nemocna, a nikdo její nemoci nerozumí. Tati je dobrý, přístupný!

Čtu teď Ostenovy „Veliké cíle“, jež na mne mocně působí. Vím, že kniha ta není dílo umělecké, ale mne nadchla k práci, vlila v žíly chuť k životu — co chci víc?

Miluji Maška, zbožňuji jeho vědu. To je přece život! Stálá práce, napjetí, z něhož jen smrt neočekávaně vyruší. Miluji vědu, ale nemohu se pro nic rozhodnouti, chtěla bych se učiti všemu. Och práce, práce, při níž se na vše zapomíná.

Chtěla bych žíti život Soni Kovalevské a celý svět míti svým domovem. A přece se mi zde, v tom titěrném, malicherném hnízdě líbí. Miluji svůj pokoj pro jeho bělounkost, pro kaštany, jež pučí mi pod okny, pro farskou zahradu naproti a pro sny, jež zde moje hlava spřádá.

V protějších oknech se svítí. Máša píše. Komu? Kam? A co? Sedla si u hořeního okna, vidím ji a je mi smutno. Porozumíme si někdy? — Zítra se mi nechce učit. Čím to? Jsem já lenoch!

Čtvrtek, 19. dubna.

Po svátcích! Všude čisto, vymyto, ba i dětské tvářičky jindy umouněné svátečně vypadaly. Plný stůl mám petrklíčů!

A jak radostně vítaly mne moje děti! Těšily se prý již do školy. Ptám se, proč. „Je tady veselo, něčemu se naučím, a proto do školy ráda chodím,“ odpověděla mi jedna filosofka. Mařka Vondrová mi chtěla polichotit a řekla mně, že se těšila proto, že se jí líbím. Kobláskova mi veřejně vyznala lásku. Och, ti roztomilí, slepí andělíčkové.

Vždy, když píšu o dětech, myslím při tom na Huga, a zdá se mi, že on jediný byl povolán, aby psal a svým krásným, hlubokým způsobem pověděl o zázraku — dítěti a o tajemství, jež dívá se na mne z jeho očí. Já jej vidím, chápu blízkost Velikosti, blízkost Boha, ale nedovedu čísti v dětské duši. K tomu je potřebí být dítětem, Hugem — nebo Kristem!

Hned po svátcích mám pacientku. Růža Forbelská, která minule tak roztomile řekla, že se kůň okovává proto, aby měl vysoké „kramflíčky“, je nemocna.

Moje studentky mi slibovaly po svátcích vejce, ale žádná mi nic nepřinesla. Ale za to musím si na léto koupit nějakého rohatého přežvýkavce do hospodářství.

Moravo, Moravo, Moravičko milá! Kdo by si byl pomyslil, že až sem mne větry zanesou. Ale jsem spokojena se svou třídou! Nedaleko hučí Odra, k západu modrají se oderské vrchy, a tamhle na východě Radhošť nakukuje mi do třídy.

(Pokračování).

Adolf Černý:

Z poesie Silvije Strahimira Kranjčeviće.

(K 25letému literárnímu jubileu.)

Chorvati slaví 25leté jubileum literární činnosti svého největšího současného básníka, Silvije Strahimira Kranjčeviće, které připadá na den 1. srpna t. r. Jubilea dožil se básník v trudných poměrech: muž nejlepších mužných let stižen je těžkou chorobou a marně již po dvě léta hledá uzdravení v různých sanatoriích a na ložích operačních. Nyní opět jest se mu podrobiti dalšímu léčení, a poněvadž básník — jako vůbec mužové toho druhu — jest chud, vzalo si družstvo chorvatských spisovatelů v Záhřebě na starost opatření potřebných prostředků. Chystá k tomu účelu soubor nesebraných dosud básní Kranjčevićových v nádherném, umělecky bohatě vypraveném vydání*. K jubileu dochází za trudných okolností — a přece je to jubileum radostné a povznášející. Skličuje nás sice vědomí, že básník jest upoután na lože v mukách a bolestech, ale mohutný duch jeho vítězí nad tímto skličujícím citem a povznáší nás na svých mocných perutích vysoko nad prach všednosti a marného pachtění. Je to duch opravdu titanský, který měří svým letem nejen celé lidské žití a život věků i pravěků země, ale i nekonečné prostory vesmíru a věčnosti až do končin nejzáhadnějších a nejnepronikutelnějších.

Roku 1883 „Hrvatska Vila“ přinesla první Kranjčevićovu píseň — a od té doby rostlo jméno Kranjčevićovo v chorvatské literatuře, že provolání k subskripci na jubilejní vydání jeho básní právem jej nazývá největším básníkem chorvatským vedle Preradoviće. V pravdě roste ještě výš, poněvadž zapustil kořeny do větší hloubky. Prací jeho není mnoho, nemůže se vykázati řadou knih, vydal všeho všudy tři sbírky veršů — ale kdyby byl nenapsal nic jiného, než básně obsažené v knize „Izabrane pjesme“ (1898), musil by úsudek náš o něm vyzněti stejně. Neboť co báseň, to socha mramorová. Pouhých lyrických hříček, v nichž by nás více vábila stkvělá, lehounká, zpěvná slova než obsah, tu není. Však také forma jejich není lehká

* Kdo by si chtěl toto vydání zajistiti, nechť upíše nebo přímo pošle 20 K na adresu: Društvo hrvatskih književnika, Zagreb, Gajev ul. br. 4.

a hravá — je spíše drsná, mnohdy i těžkopádná, obtížená nezvyklými slovy a obraty, pohybující se chodem pádným, ne tancem vždy novým a novým, ale krokem často stejným, jednotvárným a opakujícím se. Nejsou to filigránské a bizarrní stavbičky, jsou to stavby, připomínající mohutné zdi kyklopské.

Kranjčević jest hluboký myslitel, a proto není jeho názor světa jen a jen slunečný, optimistický — ale není ani černě pessimistický. Pessimismu je sice v jeho poesii nejvíce, ale prozařují ji také paprsky jasné, padající z nekonečných dálek věčnosti. Naopak zase ani jasné jeho obrazy nikdy nejsou beze stínu.

Hluboký, nesmířený pessimismus tkví snad jen v jeho básních o křesťanství. Básník vidí, že křesťanství se vzdálilo od Kristova idealu i od života. Kristus vida, že marně přinesl obět za lidstvo, které trpí dále, na Golgotě teskní: „Eli! Eli! lamâ azâvtani?!" Ve „Dvou praporech" vidí, jak ve jménu jeho vítězní křižáci dopouštějí se ukrutností na Turcích při dobytí Jerusaléma. Stín jeho, objevující se za Velké Revoluce v básni „Resurrectio", vidí, že ani po osmnácti věcích lidé nechápou jeho učení — nikdo ho nepoznává, kromě umírajících, jejichž oči zjasněny jsou věčným zřením. K dítěti v chrámu obrací se s údivem: „Co chceš zde, dítě?" — a posílá je ven, do přírody, pod jasné nebe, k ptákům a motýlům.

Jemu samému není dáno užívati v plné radosti ani přírody, ani lásky. Na každý požitek klade se mu stín smrti. Jak je krásné, když se vesna květy zdobí, jak je těžko v této kráse býti mrtvým za živa — vzdychá v básni „Ak je l'jepa" . . . Jindy chvěje se blahem letního večera, v tom mu spočine na čele těžká, ledová ruka — a před ním stojí smrt. „Proč jsi přišla, když jsem šťasten?" ptá se básník. „Neboj se o život," odpovídá smrt, „kde jest život, tam i já jsem." („Kdysi")*. — Láska jest mu mramorovou Venuší, která mučí a ubíjí ledovýma svýma očima. („Mramorna Venus".) Jindy v ní vidí vílu, která tenkou přízí motýlích křídel zakrývá — věčnou kostru. („Iza spuštenijeh trepavica.") A přece po ní touží, přec ji volá jako jedinou živou jiskru, jíž je třeba člověku. („Ljubavi.") Přece ji doporoučí lidem ještě z hrobu: tančete, pějte, milujte se! („Až mi klesne..") Přece píše visi o cherubu, který pláče nad tím, že plamenným mečem rozdělil dvoje rty, které splynuly v políbení. („Zdálo se mi, že jsem cherub . . .")

Smrt sice vrhá stín na jeho úsměvy a radosti, ale není mu hrůzou, poněvadž se dívá na život s nejvyššího hlediska — věčnosti. S toho hlediska i v chmurný obraz, jejž tvoří dějiny lidstva, padá smírné, vše vyrovnávající světlo. Jeho pohlížení na smrt nejvýrazněji ukazuje báseň „Lucida intervalla". V umírání ptá se: „A to je smrt?" — překvapen sladkostí její. Ani hlas dějin sem, v říši smrti nedoléhá. Je to blažené království, jehož vrátným je smrt. Zde spí bílý holub pokojně na orlově křídle. Uléhá tedy i on bez touhy, beze strasti, bez bolesti, klesá hloub a hloub ve tmu — a ve dveřích

---

* Ve sbírce „Trzaji" (1902).

veliké noci zjevuje se mu veliký Budha. — S hlediska věčnosti i krev, lidmi stále prolévaná, jeví se mu jen první obětí na oltáři ideálu, aby také naše země jednou zazářila mezi hvězdami jasnějším světlem. („Západ slunce.")

Nejvýše u lidstva cení jeho titanský rys — touhu po poznání. Ve velkolepé básni „Poslední Adam", poslední na zemi člověk umíraje ještě nehtem do ledu ryje — otazník. — Lidská duše stále ukazuje k předu, k předu, ústa její hřmí: Dokořán otevřete brány poznání všeho! Otevřete, nečekáme! A vtrhne tam — a věčný Duch ji radostně uvítá jako svou dceru. Pokorný žalm jej trápil, kadidlo jej dusilo — ale duši lidstva, věčně nespokojenou a hledající, přijal s otevřenou náručí k sobě a uvítav ji pověděl: A teď jdi dále pochybovat! („Excelsior.") — Pochybnost jest věčná, přetrvá i světy. („V noci mrtvých.") A i když z nastalého nového chaosu nový povstane vesmír, bude zas jen druhým vydáním tohoto, totiž s tvory, jež ku předu žene neukojitelná touha po poznání všeho, věčná pochybnost. („Poslední Adam.")

A cíl lidstva na této zemi vidí v odstranění všeho, co nám zakrývá dobrou, čistou hvězdu všeobsáhlé lásky. A věří, že toho cíle lidstvo dosáhne — člověk-dělník vzroste pod oblaky a strhne těžká mračna, jež se vypařila ze země za řadu věků temných, krutých, krvavých. („Myšlenka světa.")

Jak patrno, je to básník idejí naskrze pokrokových, v pravdě lidských. Stojí v chorvatské poesii osamělý jako obrovská žulová socha. Znají ho a uznávají vyvolení, ale ovšem básníkem populárním není.

Také do cizích literatur těžko si razí cestu — ale prorazí si ji, musí si ji prorazit a stanout v řadě velkých postav světové poesie. Překážkou dosud je patrně těžká forma jeho poesie — ale kdo se nedá obtíží tou odstrašit, musí se vracet k básníku zas a zase, musí se vždy znova a znova pokoušet, aby jej pronikl a pochopil. Do naší literatury uvedl jsem Kranjčeviće již skoro před desíti lety: ve II. roč. Slovanského Přehledu vytiskl jsem překlady jeho mohutných básní „Poslední Adam", „Lucida Intervalla" a „Eli! Eli! lamâ azâvtani!" Přiznám se, že těžký, žulový výraz jeho výtvorů byl příčinou, že jsem knihy jeho ve chvatu jiné práce na několik let poodložil. Až v posledních letech jsem se k nim zase vrátil a přeložil další básně „Dva prapory", „Myšlenka světa" (Slov. Přehl. roč. VIII.), „Mramorová Venuše", „Ach, jak je krásná . . .", „Kdysi", „Nejlepší píseň" a „Excelsior" (Sl. Přehled X.), „Kristus dítěti v chrámu" a „Z pod přivřených víček" (Besedy Času 1908, č. 34.) Nyní předkládám českému čtenářstvu dalších několik ukázek poesie Kranjčevićovy — a v brzku doufám vydati obšírnější výbor z ní. Přál bych si, aby i naše čtoucí obec poznala silného ducha chorvatské poesie, jakým jest Silvije Strahimir Kranjčević.*

A chorvatské literatuře přeji, aby dříve či později básník se jí vrátil tak plný života a síly, jakého jej chovám v paměti z r. 1899!

* Literární portrét Kranjčevićův načrtal jsem již loni několika rysy v „Hlídce Času". Kromě toho jest o tomto básníku psáno v článku Tad. Stan. Grabowského v VIII. roč. Slovan. Přehledu.

ZDÁLO SE MI, ŽE JSEM CHERUB . . .

(Snilo mi se, kerub da sam . . .)

Zdálo se mi, že jsem cherub,
že jsem strážcem u bran ráje,
s mečem strašným, žhavozlatým
pravice má zdvižena je.
Za branou, již hlídám přísně,
sama nevinnost se kryla,
na své bílé čelo věnce
z myrt a lilií si vila.

Zdálo se mi, že mi řekli:
hlídej ji, jest jako pěna,
z vůně bělostných jsou růží
ňadra její utvořena.
Kdyby dech je pouhý ovál
horoucího šepotání,
sežehne květ nevinnosti,
zhynou lilje v umírání!

U bran měl jsem přísnou stráži;
plamenný meč v ruce skvělý,
pode mnou se nesčíslné
hvězdy, světy otáčely —
nade vším já přísně hlídám,
by se touha nevzbudila,
oko čisté nevinnosti
nezkalila, nezhasila . . .

A tu zřel jsem, kterak ether
od pólu se pohnul k pólu;
atomy vše zachvěly se
jako v slasti, jako v bolu,
světy, ostrovy dva v bezdnu,
jak dvě hlavy v nachýlení
vidím, jejichž rety touží
po horoucím políbení . . .

. . . Zachvěly se lilje, myrta,
nevinnost se chvěje, bledne.
Spasím ji — teď nebo nikdy!
Zdvihnu ruku v chvíli jedné —
mezi tvářemi meč blýskne,
mezi polibků dvou blahem.
— Zdálo se mi, že jsem cherub,
a já zatím byl jsem — vrahem!

—

ZÁPAD SLUNCE.

(Zapad sunca.)

Srdce mlčí — tone hvězda denní,
jak když drahý někdo hyne,
obláček jak pozdrav k němu plyne,
země pozdravení — — —

— Zdali zřelas, hvězdo jasná,
kam tvůj paprsk padne v dáli,
osuší-li slzu jakou,
zahřeje-li něčí žaly?
Všecky hladové i syté
těšil polibek tvůj vroucí —
zdali je ti líto země,
slední paprsku ty mroucí? —

— — Zdali jest mi země líto?
Co v ni Praduch život vložil,
paprsky mé po vše věky
krev jí nalévají do žil,
a já letím, cesty mojí
věčná meta kamo zve mě;
a ty ptáš se, zda mně líto,
zdali jest mi líto země?! — —

— Ano, letíš bezdnem věčným,
ale tys nám světlo dalo,
tys nás žárem svého srdce
z mrtvé hmoty vyvolalo,
do přírody život dýše
plamenný tvůj pocel vroucí;
ó, zda je ti líto země,
paprsku ty slední, mroucí? —

— — Zdali jest mi líto země?
Vždyť ji ani nezřím v dáli!
Nechce žhoucí mojí záře,
v oblaky se celá halí!
Jen když mrak proniknu hustý,
rozptýlím jej v světa šíru,
teprv vidím, kde se kouří
kaluž krve u vesmíru! — —

— Že se kouří, také já zřím;
také já zřím s tvojí výše,
také já bych krev svou prolil,
potřeba-li, v zemské líše.
Tato krev jest obět prvá
idealu na oltáři,
bychom my též ve hvězd středu
jednou svítli v lepší záři! —

— — Krev tu vidím po eony,
stále slyším nářek lidu;
vesmír mlčí — ó, vám není
usouzeno dojít klidu.
Nač ta vaše hra je stálá
s olovem a pušek spouští?
To se ptám tě, to se ptám tě,
Kainův bídný rode v poušti! —

— Ptáš se, proč se člověk mučí?
Jak mu vítr zavál v světě,
jak jej matka porodila,
v hadrech-li či na sametě.
To jest jeho krutá muka,
v tom jest jeho bojů metla:
více pravdy, více chleba,
více svobody a světla! —

Srdce zmlklo... tone hvězda denní,
jak když drahý někdo hyne,
obláček jak povzdech k slunci plyne —
země pozdravení.
Hledím za ním, za horou kde zmírá—
— není-li ti líto země? —
V oku chví se paprsk jeho němě
jako pozdrav všehomíra.

S pahorku, jenž západu je stráží,
bílá víla usmívá se;
píseň sfér, ó, tuším v plné kráse,
pozdrav slunce duch můj blaží.

V jakém velkolepém tone míru,
s jakou září slední paprsk mizí!
Jak idea věkovitá, ryzí
vládne v světa šíru...

A když mrakové jej černí, hustí
skryjí, světla zřídlo vzňaté —
tu on, junák, s tetivy své zlaté
ostrou střelu bleskem pustí.

Zjasní všecko, život vzbudí v těle,
jako oko, v němžto láska hřeje,
s nebe na nás líbezně se směje
a zem líbá vřele.

Tak i ty, v němž krev je žhoucí,
kterou paprsk boží nítí,
tmu odděluj od zřídla, jež svítí,
lidstvu dej své srdce vroucí!

A když nasytil a zkojil jsi je,
umírání budeš míti krásné,
jak je večer mívá slunce jasné,
zahřávši, co nežije i žije!

Ještě z tvého hrobu
narodí se jiné slunce rudé;
tvoje obět — tvůrčím slovem bude,
budit bude novou dobu.

A rod lidský, mající co třeba,
zlíbá víla bíle vzletlá:
víla pravdy, víla lásky, chleba,
víla svobody a světla!

—

AŽ MI KLESNE . . .

(Kad mi klone . . .)

Až mi klesne chladné čelo,
svíce má až dohoří mi,
milosrdná něčí ruka
oči mrtvé zatlačí mi —
pro můj život cizí kdosi
v slzách zrak až k nebi vznese:
bratří moji, lidé moji,
nade mnou pak smilujte se!

Tichý hrob mně vykopejte
na svobodném kdesi břehu,
posypte jej drobným kvítím,
které v lesích dýše něhu.
Poslední mi spleťte věnec,
jenž by voněl rosou ranní,
by se k němu rádi snesli
pták i motýl v polétání.

Ó, ti ptáci, motýlové,
celý drobný svět ten milý,
stokráte mne, stokráte mne
v pochybnostech utěšili!
A já na ně rád se díval,
pěl jsem, za jich letem chodě,
miloval je jako otrok
vzdychající po svobodě.

Když uslyší dívky mladé,
odkud zvučí píseň živá,
vesele tam přijdou, motýl
kde se vznáší, slavík zpívá.
A já nic nebudu vidět;
popel nic už neprobudí —
však ať zpívá, ať se šíří
každé srdce v každé hrudi!

Ať vše zpívá, objímá se,
ať vše tančí do sytosti;
nebojte se zlého světa,
ten zde není ve volnosti.

Proč se také pro něj mučit,
ve starostech šedivěti?
Pokud touhy vaše žijí,
pějte, milujte se, děti!

A jest-li kdo smutný někde,
v jehož bída chodí sledu,
studený jejž svět vyhání
ze svých tanců, svého středu —
ať jen k mému přijde hrobu,
pomodlím se za to k bohu,
by mně vstát dal na okamžik,
ať mu slůvko říci mohu.

Řeknu jemu: Proč jsi přišel?
Nemám, čím bych krmil tebe,
nemám krve, bych tě zahřál —
ba nemám ni sama sebe!
Nemáš střechy? Pojď sem ke mně
v útulek můj těsný, malý —
rozdělím se o poslední
s tebou, co mně lidé dali!

—

RESURRECTIO.

Požár plane ulicemi, smrt se vznáší nad Paříží:
od Krista věk osmnáctý málem ke konci se blíží.

Nocí rvou se tmavé stíny, kámen valí, dřevo tříští,
o překot se městem ženou s divým rykem k popravišti.

Pod nohou jim prkno praská, dřevo pod mohutnou dlaní;
hladově zří barrikáda — trojbarevný prapor na ní.

Barrikádou propleteny ruce, nohy — hrůza pravá,
z Bastilly zář na ni padá, žlutá záře do krvava . . .

A veliké stíny vrhá do tmavého ulic klínu,
na pozadí dýmu plném črtá hrozné písmo stínů.

Na hromadě barrikády stolec práchnivý sní v žalu;
kdysi pyšný trůn to býval, prestol pomazaných králů.

Převrat s něho purpur strhal; ku posměchu všemu světu
jako bába na pranýři před holotou chvěje se tu.

Nad prestolem, nad nímž kdysi tyčili se jenom králi,
volně, vesele a bujně trikolora vlaje v dáli.

Požár plane, smrt tu vstává, kosou nad hlavy a šíje
prudce mávne: puška, dělo tvrdé zrní vůkol sije.

Otřásla se silná drva, ten zde klesá, ten se chvěje,
na hromadě jako světec jeden jen se člověk skvěje.

Nechvěje se aniž klesá, žulová jak skála stojí,
veliký se tyčí v kulí krupobití, v ohni, v boji.

Pravici svou mírně zdvihl, vše se v tomto směru řítí
ve střelného prachu kouři, požár kde se rudě svítí.

„Za Francii!“ — kdosi zvolal. Slza zalévá mu zraky —
vždyť i on měl dávno, dávno vlast svou na té zemi taky!

„Pomsta!“ -- druhý vzkřikl divě. Zase v slzách oči zvedl —
vždyť i on zde trpěl velmi, ale mstít se nedovedl!

Pohnul se, a barrikáda zachvěla se ve svém středu,
ohlédl se dlouze na ni, dále přes ni kráčel k předu.

Velikými kráčel kroky zkrvaveným městem hrůzy —
stezkou za ním vyšlapanou řítily se davy luzy.

Davy křičí: „Za všech rovnost, za bratrství, za svobodu!“
Za neznámým jdou, kam míří velikém svém na pochodu.

Nikdo, nikdo nepoznal ho, odkud přišel, nezkoumali,
zvítězivše nevěděli, kam neznámý kráčel v dáli.

Jenom ti, jež k zemi kule smrtonosná porazila,
zřeli slzou, jež jim oko naposledy zarosila:

Z neznáma že na svět přišel, v neznámo že zas se vrací,
jako meteor, jenž do tmy na mžik zazářiv se ztrácí.

Za ním zřeli světlou stopou, vydechli pak tiše, klidně:
Kristus na zem sestoup, s kříže, na nás bídné pozřel vlídně!

—

V NOCI MRTVÝCH.

(U noći mrtvih.)

Za noci památky mrtvých, tisíce plamínků vírné
reje co na hrobech vodí, jiskry jak divé by z prázdna
zbloudily na hvězdu naši, nad smrti království mírné
krále i otroka, mudrce, blázna . . .

plačtivě zvony co znějí, zpěvy co zmírají v muce
ve stínu smutečních stromů, mramor co leskne se skvělý,
vřelé co pláčí se slzy, bledé je stírají ruce
útržkem cáru či batistu bělí . . .

dole co pod zemí vlhkou žlutavých kostlivců řady
na prknech prohnilých leží, na znaku do tmy se šklebí
s prsteny šlechtických erbů na prstech ztuhlých ti tady,
tak jako sebevrah s olovem v lebi . . . ,

moje jsou oči suché! Duch můj mne v nekonečný
unáší světový prostor, mlžiny hvězd kde se tvoří;
věřím, že tak jako vesmír povždy a všude jsem věčný,
jiskra jsem, zdroj jejíž nevím kde hoří!

Nevím, však stačí, když třískou velkého kmene se cítím;
kam chce, ať bouř si mne žene v neznáma prostranství širá —
někde však spočinu jednou, na prahu před novým žitím
zvolám: Já věřil, že spasí mne víra!

Pokojně na pohřeb čekám: však i vám dohoří plamen,
tobě, ó země a matko, slunci i celému světu,
celé té čarovné říši ku hvězdám vztažených ramen,
závratných snění a velkého vzletu.

Démona uvidím pochyb, ve vaše vychladlá nitra
šípem jak neklidných očí bodá i oštěpem slova —
marně! Jak v Egypta sfingu nadarmo včera, dnes, zítra
zobák svůj bezsenná zatíná sova.

Uzřím jej, kterak si zoufá, po vašich mrtvolách skáče,
mohutným, ohnivým křídlem polétá nad ruinami,
nesmrtný proklíná věčnost, strašlivým kvílením pláče:
Ó, že jsem neumřel s vámi!

Josef K. Šlejhar:

Villegiatura.

Všichni, kdo z vřavy velkoměstské po době rozplýtvaného života a shonu pustých zábav uchylujíce se na venkov, do zátiší, k jeho zdraví, síle, domníváte se, že ten venkov je právě pro vás, pro to vaše uchýlení, pro to nabývání zmrhané síly a zkaženého zdraví vašeho, ano tím že jej nadmíru obšťastňujete a dokonce milost mu prokazujete -- všichni, kdož pohybujíce se na tomto „vašem“ venkově uprostřed neodbytných jeho povinností a vážných pravd, nabývaných přírodou, co váš život ve městě je jedinou licoměrnou předstíravostí, jedinou podlou lží, klamem, honosivým cizopasnictvím a vžitou bezúčelností bezpodstatného žíti, domníváte se, že zjednáváte si pro tento venkov neslýchanou zásluhu, že naplňujete tím kus závažného svého úkolu životního, jehož milostivě účastným učinili jste rovněž tento venkov, — vy všichni, kterým po celoročním nicnedělání, jímž naplnili jste jen prázdnou, zbytečnou, ale chytře vymyšlenou šablonu žití, uráčilo se svěřiti své žití tak důležité, okázalé, významné, důstojné (ovšem jen pro vás) venkovu k nedělání ještě lenošnějšímu — vy, kteří potom se domníváte, že ten ubohý venkov je vám za to ještě čímsi zavázán, pro vás samými povinnostmi a ohledy naplněn mimo již to, že vůbec vás živí, že v tom svém městě, při těch svých šablonách prázdných, zbytečných zaměstnáních, z něho vůbec pohodlně a chytře žijete, ničím jiným mu nesplácejíce než jařmem a osidly svých šablon, že tedy nesmírně vám ještě musí vděčiti za to, co mu přinášíte svou vzácnou osobou a svými z něho lehce vydělanými a jemu ukradenými penězi, za které dodatně usmyslili jste si mu překážeti v jeho povinnostech a práci — vy, kteří pohybujíce se uprostřed jeho prostého žití naparádění, vyšňoření, titěrní, ničemní, vyjímáte se v jeho oblasti jako

pinčlíci starých panen, s mašličkami, dečkami a zvonečky na krku, vy, jejichž všechno žití tak zpozdilé, prázdné, naduté, troufalé, užívavé, ničemné, lživé a zbytečné tak nehodí se k velké neodbytné pravdě přírody, ukládající všem stejně, jenže na vás chytrácích smekla se jako krůpěj vody po perutích tučné husy a zvrhla její pravda, až dovedli jste se ze všech jejích povinností vymknouti, jen jejích výhod a ovoce se hodovavě účastníce — — eh, nuže vy všichni takoví a jiní podobní nechoďte se mnou . . .

Nechoďte se mnou tam.

Nechoďte aspoň v místa ta, kam uchýlila se také ona za stejným účelem, v stejných zájmech jako vy. Kam uchýlila se, aby po rozplýtvání života velké části roku ve velkoměstě způsobem, jak vy jej dávno marníte, rozplýtvala tu — jako vy — ještě i tu ostatní část roku, těch několik jeho nejkrásnějších měsíců letních, jak je u nás hory přinášejí, aby koupala se svým líným tělem a línou duší v jejich zeleni, vůni, svěžesti a síle po celou tu dobu léta, které zdá se měšťákům výhradně stvořeno pro ně, aby je šli na venkov nějak sežrat . . . ohlodat — což záleží tu na výrazu!

Nechoďte tedy se mnou v místa ta.

Vlastně spíše nechoďte to sem s ní. — —

Ostatně uchýlivši se sem letos, měla ještě jiné postranní ohledy a záměry pro svou villegiaturu právě v městě tomto, jiné pohnutky a důvody, aby právě zde strávila letošní léto, než jen svého užívání, onoho ohlodávání přírody, než jen aby užívala tady v zadostučinění a uspokojení, co tvůrce nebeský popřává ve své nevystihlé milosti i těm tvorům, kteří po příkladu ptactva nebeského nesejí ani nežnou, a přece vybraně a hojně dostává se jim všeho z požehnaného stolu Páně.

Byly to — aby se tak řeklo — praktické ohledy, a tehdáž velmi významné, že právě zvolila si toto místo, celkem ne v mnohých ohledech nejpříznivější a nejvýhodnější pro villegiaturu vytouženou horující romantičností prázdných chvil ve velkém městě. Konečně jak se všechno vezme; všechnoť má dvojí vyvažující se stránku . . .

Nalézalo se to místo dost blízko horského městečka s rušným továrním okolím, nijak ale zvlášť romantickým a uzpůsobeným k požitkům pravé villegiatury. Zvláště také nemělo říčné vody, ani nějakého toho jezírka či aspoň mlýnského splavu ku koupání — — což ostatně jí nijak nevadilo, ona se nekoupala, leda doma časem v hodně horké vodě z různých potřeb hygienických.

Ale lesů tu bylo dosti ne sprahlých, sedláky vydrápaných, vydřených, v nichž bys marně hledal stínu, ale dále od městečka dost ještě hlubokých, rozsáhlých, svěžích, do kterých jít již přece stálo za to.

Pak dále však mnohé zdánlivé nevýhody této její villegiatury byly na druhé straně vyváženy specielně pro její osobu, výhradně s jejího stanoviska výhodami jinými, prakticky cennými, a byť vždy jakkoliv snažila si dodávati poetické, romantické zdání, bylať v základu bytostí přece jen co nejpraktičtější, nejvypočítavější, aspoň pro svou osobu, jako všechny ženy ostatní. —

Hlavní podmínkou v prvé řadě na její villegiaturu kladenou a napřed obezřele vyšetřenou bylo, aby na blízku dalo se snadno opatřiti to, co nutně vyžadovala a bez čeho nemohla si ani život představiti. Aby dostalo se každý den čerstvé, jadrné maso hovězí z krmených dvorských volů — ze žádných takových utahaných, starých kraviček nebo nevyspělých jaloviček, za babku sedlákem prodaných, aby měl na daň a kořalku, jedině živné maso na silné polévky, jež dělají krev, — maso na bifteky a rostbeafy, v nichž obložených zvláště si libovala, aby dále bylo k dostání čerstvé telecí z vyspělých silných telat, ne zas takových blin, které po vylíhnutí třetí den sedláci prodávají, — přála neobyčejně přírodním řízkům a na sardeli, — dále aby v každý čas byla k dostání čerstvá jemná šunka, již připravovala si s oblibou à la marschal, aby bylo k dostání plzeňské a černé v láhvích, a aby byl pohotově ještě aspoň cukrář s mandlovými věnečky a čokoládovými hubinkami.

To také všechno blízké městečko, kam bylo asi čtvrt hodinky, poskytovalo. Byloť nevelké sice, ale živé, pokročilé, mělo hejtmanství, čtyři doktory, čtyřtřídní měšťanku skoro již s vytouženou středoškolskou organisací, — nejvyšší to kulturní vymoženost našeho venkova, — dostane brzo také gymnasium, nejusilovnější to snahu každé naší Lhoty, která je aspoň jen trochu městem, — mělo židovské dráhy, fabriky, má také naději na posádku as půl kumpanie vojáků, nejvyšší to eldorado a poesie srdce našich dam, svobodných i vdaných, od děveček až po paní hejtmanovou, podle šarže. Mělot tedy to městečko vše, s čím shovívavě spokojit se může konečně každá velkoměšťka, uchylující se milostivě k venkovu, — třebas ovšem korsa, koncertů, emauzáků a dominikánů, k nimž ona téměř denně docházela si pro požehnání, divadel a p. dost by tu postrádala, kdyby vůbec do divadla a koncertů chodila jinak, než jen aby se ukázala. Ostatně nějaký ten koncert se probubnuje a protrumpetuje i tady každé neděle ve zdejší letní restauraci, a může se tam rovněž ukázat . . .

Ale proto je to villegiatura, aby to bylo jinaké, než ve velkoměstě, a jí hlavně běželo o podmínky svrchu naznačené, městečkem tímto jinak splňované.

Navštívila si nejprve řezníka, jenž kupoval přímo ze dvora jadrné, krmené voly — „vůl jako anděl“ říkával, — uzenáře, jenž vedl pražské zboží, hostinského, jenž měl sklad plzeňského, cukráře, jenž slynul výbornými mandlovými věnečky a čokoládovými pěnovými hubinkami. Vyjednala si pravidelné dodávání všeho, každého dne bude posílati služku pro to, čeho bude potřebí.

V tom ohledu duše byla tedy uspokojena. Neboť nedovedla by si vůbec život bez všeho toho představiti. Svět bez něčeho takového zdál se jí nemožným, přímo ji odstrašoval. Žasla v duchu s utajeným hnusem, jak ti lidé kolem ní mohli neustále, beze změny jísti to strašlivé zdejší kyselo, samé ty tak protivné brambory se solí, leda jen svátečně s tvarohem, ty umícané placky nemaštěné a to vše, čím se tu živili, jinak celý rok vydržíce téměř bez masa, leda od té doby,

co v městečku, aby pokrok doby ve všem se tu značil, usadil se koňský řezník, dopřávajíce si jednou za čas koňského guláše nebo sekaniny.

Jak ona stála výše nad tím vším, jak nemohla se dosti nadiviti své povýšenosti, své výhodné životní posici, ne že by byla spokojena, ale že toužíc ještě výše, ještě za nižší a ubožejší ten lid pokládala . . .

Tedy zvolení zdejšího místa, jinak ne právě nejvýhodnějšího a nejromantičtějšího v ohledu takové ideální villegiatury, mělo na prvém místě zmíněné praktické důvody, přednosti to, které ostatně předčí každou romantiku, jíž konečně nabaží se každý měšťák, má-li k ní přikusovati rozlézající se syrečky a zapíjeti kyselým pivem, nechce-li vodou třebas z nejpoetičtějších studánek — omrzí taková romantika jako vtírající se žena.

A ona konečně docela nebyla romantická, spíše naopak, ač do romantiky, zvláště poslední dobu, se silně nutila. Za to prakticky hověti si mohla na vybraných svých biftecích, šunce, plzeňském, co nevždy bývá možno na všelikých těch villegiaturách . . .

Druhým důvodem, proč obšťastnila letos právě toto místo za svůj letní pobyt, bylo, že na blízku ve velké vesnici, s městečkem těsně souvisící, bylo rodiště jejího muže, velký statek, z něhož pocházel. Ne, že by nějak lnula k jeho straně, přejíc si jí býti na blízku, že by jí byli tak sympatičtí jeho lidé, kterými v duchu pohrdala, byliť jí nepohodlní, jaksi nenáležití, nehodili se k jejímu vznešenému městskému původu, rodu, k jejím názorům a přesvědčení. Ale že odtud zadarmo dostávala výborné mléko, jakého v městě nedostala, což ještě přiznala, chléb, brambory, vejce, samé sice sprosté statkovské věci, ale k masu i každé sebe vznešenější villegiatuře přece nutné. Prali jí tam také a na celé dny brali si tam děti. Vlastně vůbec byly tam po tu dobu. Což vše bylo velmi laciné a pohodlné. Pozvali ji, než sem šla, aby se tam vůbec usadila přes to léto, měli takový pokojíček, ale to ona nechtěla, nebyla by takto svá, neměla by té volnosti a pohodlí, nebyla by si mohla tak počínati, jak si počínala v přítomnosti těchto lidí, kterými pohrdala, až na jejich vejce, brambory a ostatní ty statkovské věci. A pak byla by tu měla, přebývajíc u nich, zase děti na krku, byla by jimi neustále protivně obléhána, musila by se s nimi zlobit; celkem jsou velmi nepohodlné děti pro pohodlnou matku, zvláště která má vyšší ideje a snahy jako ona.

Jí byly celkem protivné, to si přiznávala, mělať je, že to přinášelo její pohlaví, a považovala je za nutné zlo, jehož zatím aspoň částečně se zbýti usilovala. Ostatně měla stran nich pro nejbližší budoucnost, až se nyní stane to, co očekávala v ní, určité, definitivní plány, dle nichž se jich sprostí úplně a bude zas volnou, ve všem volnou, jako svobodná . . .

Takto zatím, než se to stane, má přece také od nich pokoj, je jich na čas zbavena, nerušeně si může do desíti spát, oddávat se svému toužení, z jejích bifteků chtivě jí neujídají, s mandlovými věnečky nemusí se s nimi děliti, z jejího plzeňského neupíjejí — jsou vůbec tak chtivy ty děti. Může si po libovůli vycházet na své procházky bez jejich přítěže, bez únavného, neustálého jejich dotazování — všechno

chtějí věděti ty děti, všechno vidí, nic jim neujde. Mohou takto se k ní bez nesnáze připojovati páni z města, aniž ty děti o čem se dovědí, a není tu jejich protivné zvědavosti, kdo že byl ten který pán a jak se jmenuje a co jí chtěl. A nic takto nemohou zas pověděti u babičky, jsou z toho jen zbytečné řeči a nepříjemnosti...

Tedy všechno zase samé praktické důvody pro její villegiaturu stran těchto dětí a stran oněch statkovských produktů, což vše velmi dobře dovedla oceniti, a což konečně, přes tajnou svou nevraživost a pohrdání ku statku tomu a jeho lidem, že to byl vůbec statek, něco v ponětí jejím tak sprostého, nízkého, a dále že byl rodištěm jejího muže, přece jen uznávala, přijímajíc odtud vše blahosklonně.

Bylať, abychom ji hned blíže poznali, velmi šetrná, skoupá, ale jen vůči druhým, vůči sobě nikdy, nikdy! I vůči svým dětem, jimž vařila kucmoch, škubánky, hrách s kroupami, zapražené polévky, že prý je to pro děti nejzdravější, co sama jídala bifteky a šunku à la marschal, což vše dopřála dětem, aby to lačně obhlížely jen z dáli se škemravým pohledem, aby aspoň kouštíček dostaly, ale nedostaly nikdy. A byly proto raději u babičky, protože tam se měly lépe, tam je neoddělovali, tam jim dopřáli všeho, tam vycifovaly nelíčenou lásku a obětavost...

Třetí posléze důvod, proč právě v tato místa letos tíhla se svou villegiaturou, byl, že v tomto městečku, v okresní jeho nemocnici, zrobené z místností bývalého kláštera, ležel, vlastně v kleci pro šílence byl zavřen její muž, probojovávaje si tady poslední svou epochu. Slušelo se tedy, aby mu byla na blízku, vyžadovaly toho ohledy na děti. Nebyla to nejpříjemnější povinnost, nejraději byla by se jí zhostila, nebyloť žádným potěšením navštěvovati blázna, třebas byl jejím mužem. Také navštěvovala ho jen velmi zřídka, snad teprv podruhé za toto léto tam pobyla. — Co prý tam má dělat, říkala, a se svého stanoviska měla pravdu.

Leč celkem ani tak k vůli tomu jeho žití zde léto netrávila, eh, na tom jí již dávno nezáleželo, jako spíše k vůli jeho smrti, nevyhnutelné, bez pomoci, neboť bylo jisto, že katastrofa nejdéle do konce léta nastane, půjde-li svým pravidelným průběhem, nic-li se nepřidá, v kterémž nepředvídaném případě vše může skončiti pak také každou chvíli. Kéž by skončilo!

Tedy k vůli té smrti, ano k vůli té smrti, které se již také nemohla dočkati, jsouc jí již téměř zuřivě lačna a budujíc na ní své další příští životní, své sny a naděje. Tyto sny, naděje, tyto plány do života mimo bifteků a plzeňského a té vší ostatní příslušnosti tvořily hlavní podstatu její villegiatury, nejblaženější, nejopojnější podstatu, jaká kdy schvátila její duši.

Vůbec letošní villegiatura byla jedinou vzrušenou, šťastnou dobou, jakou kdy prožila, plnou čehosi očekávaného, velkého, samou nadějí a kouzelným háráním, jaké vzbuzuje v nás nové, vytoužené příští života, od něhož ještě vše očekáváme, to dosavadní za nic nepovažujíce a pohrdajíce tím. Byla ještě mladá a měla se za velmi krásnou — ošklivá ani konečně nebyla.

A že léto zároveň bylo neobyčejně příznivé, luzně krásné, samá pohoda, příroda zdála se zrovna sloužit každému rozkazu a přání takové villegiatury, plynula v onom očekávání, v němž nadcházet se jí zdálo nové vytoužené příští života, vybudované jejími žádostmi, rozmary a fantasií, při té neochabující výborné chuti zadostučiňující se obloženými bifteky, plzeňským, mělničinou a ostatním příslušenstvím, tato villegiatura co nejrozkošněji.

Nedá se sice upříti, a neupírala si toho, že někde přímoří, o kterémž často snila, nebo známé lázně, proslavené, vůbec villegiatura modou ověřenější, ocejchovanější, také jí lépe by se zamlouvala, byla přiměřenější jejím názorům a požadavkům, ovšem že také o hodně dražší, třeba stran svých přání a libůstek neuvykla ještě nikdy počítati, ty musely se rozumět a plnit samy sebou, pokud jen trochu šlo. Také nebylo jí zrovna po chuti, že vůči svým vznešeným, jak tvrdila, známostem nemohla se pochlubiti nějakými těmi Ostende, Rivierou, anebo aspoň Liebverdou, musíc posílati své pohlednice s razítkem pošty tak sprosté, málo vznešené.

Leč konec konců všechny ony uvedené důvody rozhodly pro místa tato. Však hned příštím létem vše si vynahradí, zbavena to již všech pout a přítěží, s novým, zbudovaným tím příštím, jež zjevilo se jí v nějakém pohádkovém lesku.

Co jen tady ty věci se naplní — — — — — — — — — — —

Sídlila v nepatrné útulné vesničce o hrstce čísel, v lesním úvalu se všech stran krytém, kde proto výborně dařilo se ovocnému stromoví, jmenovitě třešním, rozsázenému po zdejších políčkách, po okolních stráních a kol lučin svlažovaných prameny z úbočí těchto lesnatých návrší. Ta údolíčko obklopovala se všech stran, ponechávajíce jen místy daleké, rozklané prorvy, kterými rozevíraly se krásné, daleké výhledy s jedné strany Krkonoš, s druhé strany k jihu širého, dalekého kraje s městy a osadami, sešeřenými v obzorovou hloub.

Se strany městečka, kam vedla vozová, rozbrázděná, málo spravovaná cesta, bylo vidět některé věže, některé tovární komíny a směs střech. Odtud také jedině přicházeli sem lidé, buď tkalci vracející se s nemilosrdnými srážkami od faktorů, a nádeníci a dělníci z práce — takových ovšem si nikdy nepovšimla, považovala ten nízký lid za nutné zlo, poskvrňující vznešenost života, k níž ona náležela, — nebo páni vycházející po naplnění svých úředních povinností, které mají za osu světa, v místa tato na procházku, — těch si všímala i oni jí, ti již byli přece přiměřenější jejímu stavu, ovšem pořád pravý to „šmorn“, jak se vyjadřovala, proti jejím známostem v Praze, jimiž při každé příležitosti se vynášela, aby povýšila samu sebe a ponížila ostatní. S druhé strany z hlubokých horských vesnic jen z rána trousili se tudy lidé, zase samí oni nádeníci a tkalci, pak přes den nějaká chalupnice s máslem, tvarohem a vejci, chvátajíc bláhová do města v starostech, aby dobře pochodila u těch paniček, o nichž zajisté měla domnění, že prokazují milost jí, odebírajíce jí její zboží, nebo bába přešla s pometly, v létě

s ovocem, zvláště s třešněmi, někdy nějaký bídný žebrák nebo handrlák . . .

Jinak po celý den panovalo v místě tomto ticho hluboké, rozlehlé, zaléhavé chvílemi ojedinělými nahodilými zvuky života vesničky, jakýmisi to náhlými výrony a ohlasy, které v takovém bludném úžasu vznášely se a potácely chvíli ve zdejším ovzduší, než vytratily se v mizivou dál.

Z jara bylo zde vše naplněno ptačím zpěvem, ale také tak nějak nezvyklým, zvláštním, jako bludným, vyvádějícím mysl k jakýms tuchám mystik. Její mysl ale ne, ta nebyla nikdy nakloněna této mystice, ta plnila se tužbami zcela jiného druhu.

Po celý den vála sem silná pryskyřičná vůně ze všech těch okolních lesů. Tanula tu zemní vůně polí, jakoby chlebová, a šťavnatá, kyprá, osvěživá vůně lučin. Sám dech přírody zdál se tu vanouti z útrob lidskostí nezprzněných, civilisací celkem ještě nezkažených, třebas sídlela tak na blízku a již i v tato místa kladla svá osidla: totiž nějaký spekulant chystá prý se tu příštím rokem postaviti kruhovku, jeť v údolíčku mohutné ložisko prima hlíny . . . a tkalcovna aspoň na tisíc stavů je již také na obzoru, co se jen příštím jarem uskuteční tudy projektovaná silnice.

Bude-li veta nebo nebude po idylle těchto míst, ona tu aspoň příštím rokem již nebude, zajisté zcela jiný letní pobyt vykouzlila si její fantasie v očekávání všech těch věcí, jež v brzku nastanou . . . aspoň nějaké Ostende nebo Riviera to musí být. Nastanou, nastanou brzo. Co vše pak bude! Neodvážila se chvílemi jaksi ani domysliti, totiž nechtěla domysliti v nedočkavosti a opojení všeho toho, co bude, být musí, — jsouc zmámena vším tím kouzlem obrazů, vysunujících se na obzorech jejích. Raději tu jen neurčitě, sladce hárala, oddávajíc se sladkosti svých tuch, ač vlastně měla v duši vše již dávno hotové, vybudované, dávno připravené, zatím jen probírajíc se sladkým šerem, v němž ještě oko nechce nic rozeznávati, ač všechny věci jsou již mu dávno známy, odkryty — chceť raději ještě pořád tušiti než viděti. Až přijde vlastní chvíle shlédnutí, dosažení všeho toho, co jižjiž nastává, pak epocha ta nechť ji má celou . . . Tedy na ohrožené idylle těchto míst docela jí nezáleželo, o tu by neměla bolest a starost.

A v této vesničce, možno-li ji takto vůbec nazvati v běžném smyslu, zatím ale zcela idyllické, měla pronajatu velkou, bílou, světlou světnici do všech stran s okny, jimiž otevíral se vůkol krásný rozhled, tím spíše, že na této straně stavení mělo vysokou podezdívku, takže tvořilo jakési půlpatro. V koutě světnice stála pec na pečení chleba druhdy, v níž ale dávno v moderní době, jež v mnohém dosáhla až sem, se již nepeklo, dávnoť i odtud zmizela vůně a tajemnost domácího chleba, nahrazena řemeslným, fabrickým výrobkem bez vůně a šťávy a životadárnosti, připravovaným z uherských šmejdů. Tuto sprostou pec ověsila záclonou, a spala na ní služka. Dále světnice obsahovala starodávná, zeleně skvrnitá

kamna kachlová, tak zvaná štoková, dávno již pro nemodernost opuštěná, ale která sloužila a hřála jako žádná jiná.

Tato světnice sloužila jí za jídelnu a vůbec za obývací trakt. Vedle v přístěnku, druhdy asi pro výměnkáře zbudovaném, spala. Vyzdobila si jej samými takovými nějakými dečkami, samými záclonami, aby dávaly tušiti, čeho ve skutečnosti nikdy není, a ukrývaly zároveň, co potřebí před skutečností ukrýti. —

Přebývání toto, pravda, nebylo moderní, secessní, appartní, jejím názorům vyhovující; ale že se to nedalo změniti, a nic vhodnějšího nebylo, smířila se s tím a namlouvala si, že je to tak v pravdě villegiaturní, něco originelního, přirozeného, jak se to dnes romantikou žádá v době samé lidovosti . . .

Ale útulné aspoň rozhodně by to bylo pro názor jiný. A věru také poetické pro toho, kdo by měl pro to smysl. A zvláště ne drahé.

Třebas byla tak vznešeně vychována a měla takové vysoké názory a požadavky, do jisté míry letos přece jen obmeziti se musila, zvláště po nedávné katastrofě majetkové, kterou ale ona si nepřipouštěla, a co muž byl nemocen, nemoha vydělávat a jí věnovat, co by si přála a potřebovala. Dost to pro ni trapné, ponižující, pro ni zvyklou na velký rozmach žití, v kterém nikdy nepočítala. Však dlouho to už trvat nebude, a pak vše jí hojně vynahradí vytoužená budoucnost!

Hospodář této chalupy, nejrozsáhlejší a nejúpravnější v místě, bydlel s rodinou na druhé straně, do předu, přes uzavřenou síň, takže ona s jeho lidmi nemusela vcházet v žádné styky, nechtěla-li právě; — to by si také vyprosila, aby měla se ještě stýkat s takovými nízkými lidmi, jí tak daleko nerovnými. Konečně ještě hospodáře snesla, nebyl to již přece jen pouhý sprostný selský chrapoun. Maje tuto chalupu asi s 20 korci polí, provozoval zároveň trochu zahradnictví, pěstoval nějakou zeleninu, stromky i květiny, které vázal na kytice a věnce, donášeje je do města. Tím se obrousil, vzdělal.

Jí často donášel nějakou tu kytici, choval se k ní vůbec náramně uctivě, sladce, poníženě, úslužně, protože si vypomáhal touto její villegiaturou, přece mu to na penězích naskočilo. Říkal jí milostpaní, vždy tak nějak mazlivě a licoměrně se při tom zalykaje — a k tomu nejen „ruku líbám“, ale vždy zároveň svými dost štětinatými kňoury svážeje se jí hned po ruce, což ona vždy blahosklonně dovolila, jaksi sama povolně ruku vztahujíc k té jeho jinak ne právě příjemné, přece jen selské tlamě, které toto líbání nijak nesvědčilo, spíš ještě jadrné úsloví a hrubě šťavnatá nadávka.

Leč v jejích očích za to byl člověkem trochu již vzdělancem, lepším nežli ostatní zde, co jí rukou nelíbali a říkali jí jen panička, div ne kmotra. Usoudila, že je na něm holt vidět městský mrav, šlif . . .

I mimo kytice jí lecčíms posloužil, svěřila mu psaní na poštu, nosil jí z města od kupce, řezníka, neměla-li služka právě času, na trakaři přivážel občas bednu plzeňského nebo černého. Za ty úslužky mu také naskočilo. Musí takový lidový člověk kousek po kousíčku

pečlivě sbírati a dávati dohromady — se stolu pánů, jejž nejdřív obsloužil a pokryl, s odhozenými drobty se spokojiti ... Skoro jako lid český s drobty s vídeňského stolu, jejž bohatě nejdřív obsloužil a pokryl, hodilo by se sem jinak nenáležité politické přirovnání z toho důvodu spojitosti, že tento náš člověk velice rád politisoval, sbíraje svůj politický rozum a um z „Političky“, kterou ona odbírajíc všelikams zahazovala, odkud zase on si ji uctivě přivlastňoval.

Jinak tento muž stloukal to své živobytí dost těžce, po celé léto se mozole se ženou na svých políčkách a záhoncích, maje dvě krávy a kozu. Bylo by to s jich zahradnictvím i villegiaturou i úslužkami přece nějaké živobytí, kdyby nevázl mu na gruntě notný dluh, kletba to každého gruntu u nás, vzhledem k čemuž musil se dost napínati s rodinou, aby se to všechno vytlouklo. Poněvadž by děti jeho — dvě dcery a dva synové — se doma nezaměstnaly a nevyživily, chodily obě holky, sotva odrostly, do fabriky — obvyklá to kariera horského lidu — toť se rozumí, že do německé a židovské, jako by bylo vůbec prokletým údělem našeho lidu, aby byl vyssát a vytráven politicky, hmotně i mravně německo-židovstvím, čehož už je docela blízko. Synové chodili na stavby nádeničit, v zimě do lesa. Doma odváděli všichni výdělek a za to byli vydržováni ponejvíce „kafem“ a kucmochem, synové dostávali jednou do roka na štruksové obleky a holky na kartounové šaty. — Že po „fajrumtě“ musili ještě doma hodně vypomáhati a v létě často hodně do noci, okopávajíce, sekouce, vázajíce a co vůbec bylo třeba, rozumí se samo sebou. Bylť starý celkem krkavec, příkrý, krutý, těžil nemilosrdně ze své rodiny, utloukaje takto dluh. Však jinak to ani v horách nebývá a snad ani jinak být nemůže — na cizácké zlato fabrik řádících na statcích těla a duše hůře a pustošivěji než mor, přivádějících v nejhorší bídu zvrhlosti tělesné i mravní a celé generace ničících ... a dále na tu kletbu dluhu rodinné střechy rozplývtalo se již tolik potu a zkrvavělo již tolik mozolů našich hor, že brzo již nepostačí roditi ani dost té krve, ani dost těch mozolů, které by byly obětovány molochu cizáckého zlata ...

Tím však ona se nezabývala v mysli, a kdyby byla uvažovala, bylo by pro ni samozřejmo a nejspravedlivější přirozeností, že vše musilo být, jak bylo, aby na jedné straně zahrnovalo lidstvo bohatství, na něž ta ostatní droucí se a platící holota sháněla.

Jinak ale, že zmiňováno již se bylo o hospodáři, jejž poznati bylo také dlužno při této villegiatuře, s bezděkým zabočením na socialní jaksi pole, třeba ještě dále poznamenati, že to byl vyčouhlý, kostnatý člověk, silně snědý, se zvětralou tváří od neustálého vzduchu a slunce, jemuž byl vydán, s uplihlým černým, silně již prošedivělým plnovousem, jejž pěstovati pomocí pásek a želízek neměl valně pokdy ani pro to smyslu, pohled měl pátravý, obezřelý, na všem vůkol jaksi zároveň zkoumavě a opatrně ulpívající; byl dále nápadně sporý v řeči, ale nezdálo se tak z přirozené málomluvnosti a zádumčivosti našeho vesničana, ale spíše z chytrácké opatrnosti, jež stále ukládá si reservu, stále stíhá se v každé myšlence a každém slově, aby nějak se nepro-

zradila a nevyslovila něco, co by mohlo škoditi, bylť takovým opatrníkem, chytrákem od přirozenosti, a maje stále co dělati s pány, stal se hodně i licoměrníkem, — leda významně jen naznačiv, co měl za lubem, hned zase se zamlčel, škubl rameny a zamhoural výmluvně očkama rozplynulýma nějak v rozsochatém, zvětralém jeho obličeji, ale nikdy nedokončil. Patrně vliv styků s pány značil se v jeho povaze ...

Jeho tedy mohla ona dobře vystáti, k němu se snížila. S ostatními lidmi z chalupy a z okolí vůbec se téměř nestýkala, přijímajíc od nich leda pozdrav, ne ale bez vysoké, vznešené posy a ne bez pohrdání a opovržení na takové „pochválem" zdejší — ovšem sprostý, nevzdělaný ještě tady lid, neznající dosud městského „ruku líbám", leda až těch villegiatur se tu rozmnoží. —

Věcí nezahodění hodnou a ke každé villegiatuře náležející byla ovocná zahrada kolem stavení, jíž obklopeno bylo se dvou stran; na straně třetí opodál stavení byla květinová zahrádka s dvěma úly včel. Zahrada skládala se z několika mohutných hrušní a jabloní, zakládajících tuto dobu již hojně na ovoce, z kopy švestek a několika starých třešní s kmenem silně rozprýskalým a ronícím těžkou hnědou pryskyřici. Taková zahrada je vhodna pro villegiaturu zvláště z toho důvodu, že v jejím stínu lze od pně ku pni rozpjati síť — „hengemate" tomu říkala ona — v níž celou délkou těla se uložiti a sladce se houpat a nechat unášet je rozkošným zaměstnáním, zvláště když vůkol všechno je v úpadu práce. Také jí to bylo celkem jediným zaměstnáním, nejedla-li právě obložený biftek anebo nebyla-li na procházce.

Jak půvabně — aspoň dle jejího domnění — dovedla se v síť složiti, nožky v pikantních střevíčkách s mašlemi z pod něžné letní sukně graciesně majíc vysunuty a často je obdivujíc, kdykoli se na ně podívala, což bylo velmi často, — lokte tu přeloživši půvabně přes prsa a hlavu snivě zvracujíc na zad.

Kamsi vždy do smaragdové clony sadu, jíž rozlivy modré oblohy v nedozírnu prolínaly, vhřížila to zraky, a zdálo se, že hárá v těch nadpozemských výšinách a buduje mystické tuchy. Bylo to ale zatím něco zcela jiného, mystice nadpozemské příliš vzdáleného, o hodně pozemštější, střízlivější. Svým nedalekým novým příštím, co se jen stane to, se zabývala kolébajíc se v síti v závanech vzduchu jako na chladivých vlnách, při čemž měla takové neoznačitelné, nadmíru příjemné a vítané šimrání a projímání celého těla, cos tak dráždivého při každém vznesu sítě. Často ji musila služka houpati. Bylo jí vždy při tom nějak jako u odepjatí z těla, z pozemskosti, jako by luzně létala, zanášela se bytostí na perutích své touhy. Bývá ostatně rozkošné takto se houpati a také utíká čas takovým zaměstnáním, celé hodiny dovedla takto proležeti v síti.

Houpajíc se takto před polednem po „gablu", houpajíc se po poledni ku „šlofíku" a houpajíc se za příhodných večerů, zvláště když měsíc vycházel, pečovala vždy nenápadně o to, aby měla při tom co možná nejrozkošnější a nejmalebnější posu, aby to bylo poetické,

hodně romantické, zvláště za těch měsíčných večerů, vůbec v každém ohledu půvabné, appartní.

Chodilo tudy ostatně dost pánů z města svou tak zaslouženou procházkou po celodenním dření, a stálo tedy za to, připoutati pozornost. Také mnozí se po ní ohlédali, ty nožky její vysunovaly se tak pikantně z pod poodestřené řasnaté roby s čouhající krajkou diskretní spodničky. Někdy nechávala si při tom rozpuštěný vlas, splývající jí kol ramenou jako víle — aspoň se tak domnívala —, naskytla-li se příležitost, učiniti mimořádně větší dojem na okolí, když těch pánů chodilo kolem více. Jinak sprostné její okolí neumělo oceniti takové dary noblessy a elegance se mu poskytující . . .

S sebou měla toť se rozumí služku. Bez služky neobejde se dnes žádná moderní dáma, každá jen trochu lepší panička musí mít dnes služku a psa, byť i sama neměla co jíst. Služka takové paničce značí cos jako za starodávna otrokyně. Bez služky je vůbec nemožná moderní dáma, bez služky by umřela hlady, zašla by špínou a vešmi a vším svrabem byla by sežrána. Za služku měla takto dost hloupou, nevědomou, nemotornou holku, ošklivou, zďobanou neštovicemi, s vyčouhlými lopatkami, ale s věrnýma, oddanýma očima jako u psa, jemuž je pán vším a jehož každé hnutí neustává pozorovati. Byla pravý dříč, od rána do noci se špláchala ve škopcích, bůh ví, co vše je pořád k mytí a vyprávání u takových paniček. Byla dále nepomlouvavá, a nenamlouvavá, snad i ne tak z ctnosti, jako spíše z nutnosti, že o ni žádný trochu kalý mužský nestál, ostatně neměla by ani na to času a milostpaní by jí to nestrpěla. Hezkou služku by také ona ani nevzala. Ze zásady. Snad i z tajné žárlivosti, jíž nezbaví se ani nevznešenější dáma vůči své služce, je-li jen trochu hezkou, vábnou pro mužské, nehledíc již ani k tomu, že v tom případu snadno mohl by se zmýlit pán v posteli . . .

Služce této říkala Bóža — krásné to jméno pro takovou pihovatou, od neštovic zďobanou, ošklivou a hloupou Nánu! — vždy s hodně dlouhým, pronikavým ó, v kterémž zvuku byl již velitelský rozkaz, pokárání, zlý rozmar, vše, co takové milostpaní vstoupne právě na mysl. Jí byla tato Bóža pravou nevolnicí, nejen zaplacenou, ale i dobrovolnou, jako by spjatou k ní jakous neodolatelnou suggescí slabomyslné své duše. Pak také za cosi jí měla být vděčnou. Kdysi stará milostpaní, totiž matka této mladé milostpaní, jak se to jmenovalo, učinila rodině Bóžině jakés dobrodiní, zdá se, že vypomohla jí v kritické chvíli jistou částkou peněz, kterých bylo nanejvýš nutno k uhrazení jakéhosi schodku, jehož dopustil se otec Bóžin ve službě, zač byl by býval propuštěn a zavřen. Ostatně tuto částku již dávno posluhováním a praním si matka Bóžina odsloužila, ale zdá se, že z toho dobrodiní budou zde kořistiti ještě generace příští, jak se v životě stává, aspoň zde tradice tohoto dobrodiní intensivně se udržovala činíc z Bóži dobrovolnou i nedobrovolnou nevolnici, robotnici, svodnu jejích choutek a vůle často tak raffinovaně tvrdé, příkré, nemilosrdné, jak jen nobl paničky to dokáží, u vyhledávání a zadostučiňování svých rozmarů . . .

Svou milostpaní musila obsloužiti vším od hlavy až k patě. Ve své noblosti, pohodlnosti a lenosti nebylať schopna žádné práce, žádné námahy, ostatně také ani nechtěla by, nepotřebuje toho vůbec, nikdy nic nedělala, již dávno jakákoliv existence práce je vytlačena z řad vznešených. Ještě tak lawn-tennis s pány, což je samé takové koketování, samý takový flirt, ukazuje se vzrůst těla, odhalují lýtka, paže, samá taková roztomilost, — a ona umínila si pěstovati lawn-tennis, co se stane to . . .

Byla zároveň příliš úzkostliva o své zdraví, o svůj vzhled, o svou pleť, o něhu svých rukou, než aby cokoliv dělala. Každou prací hrubne tělo, drsní pleť. A ona zas brzo bude již potřebovati jemného těla, pleti hebké, aristokratické, jak říkala, jako vůbec pojem aristokratického ve všech ohledech značil u ní to nejvyšší, nejdokonalejší. Konečně prý i z jakés diskretní vnitřní poruchy, kdož by se v tom u ženských vyznal, nesměla naprosto se namáhati, nesměla se shýbati, nic zvedati . . . jako by se i bez toho byla kdy namáhala, shýbala, něco zvedala!

Jen dost silnou a vydatnou stravu, ve všech ohledech dobře se živiti a klid, doporučovali jí starostliví, něžní lékaři, již tak mistrně dovedou vystihnouti přání a choutky rozmarných dam, jdouce jim ve všem na ruku a předepisujíce, co se těmto choutkám zráčí, vytoužené lázně i milence. Tedy dobře se živiti, jísti, píti, jako by kdy nejedla a nepila vždy jen dobře, vybraně, pocházelať ostatně i z rodu, kde dobře se jedlo a pilo, platilo za to nejvyšší a tvořilo podstatu všeho vychování a vzdělávání. Mimo ještě horlivé, okázalé pěstování zbožnosti, což ostatně jde vždy ruku v ruce. Však ještě uslyšíme . . .

Zdá se ale, že ony ohledy jaksi kosmetické byly hlavní věcí. Aby se tedy nezapotila, nevydala větru, slunci, Pánbůh rač chránit zvláště průvanu, aby nedály se návaly krve do obličeje, jak děje se při práci, ohýbání, nehledě k zardění se studem, jehož tu již ani nebývá. Vším tím trpí pleť.

Pleť stala se jí modlou jako každé moderní dámě, jež nezná jiného co dělat, než pěstovati tuto pleť. Tuto pleť ošetřovala jako božství, jí se klaněla, obdivovala ji, a úzkostlivou péčí vůbec o tělo, se vším příslušenstvím naplnila značnou dobu dne, to bylo hlavním jejím zaměstnáním mimo jídla a pití a houpání v síti, a také její vlastnoruční prací, neboť při tom celkem nemohla jí Bóža mnoho vypomoci, nesvěřila by své tělo ani jejím nemotorným, hrubým rukám „— má ta potvora ruce jako lopaty a prsty na nich jako pohrabáče," vyjadřovala se někdy oceňujíc tyto ruce, tyto prsty, které ždímaly její špínu a vynášely po ní . . . Ne, těmto lopatám a pohrabáčům nesvěřila by své tělo, nehledě ani k tomu, že s jistými opatřeními těla nesvěří se nejdelikátnějším cizím rukám ani dáma nejvznešenější, což znamená naprosto nic nedělající, mimo to, co přináší její pohlaví . . . milování a rození, pokud tomuto úplně již nevyhne se naše století nejdůmyslnějšími technickými prostředky ošizujícími samu moudrou přírodu . . .

K vůli této své pleti a pěstování těla nešetřila peněz a používala všech možných prostředků, všemi novinami a všemi šarlatány nela-

cino doporučovaných. Měly-li jen trochu lákavého zvuku všechny možné krémy, šmíry, pasty, vodičky, orientalské i jižní, americké i australské, skoupila a používala jich. Co dlela na venkově, myla se zároveň denně na noc v syrovátce, kterou pravidelně dodávala jí z vedlejší vesnice jedna chalupnice. Sloužíť výtečně k sesílení zdraví, k zpružnění svalů, k osvěžení nervů, k delikátnímu zjemnění a hebkosti pleti. V tom ohledu není nad syrovátku. A spotřebovala jí denně pořádný džbán, používajíc této jinak tak sprosté selské věci s jistou takřka pietou, jako vše, čemu jsme věnovali zvláštní důvěru: nejdříve houbou omyla si jí obličej, pak krk, pak ňadra, pak teprv vlila ji do sedací vlahé lázně, kterou denně teploměrem přesně vyměřenou musila Bóža připraviti. Vždy ještě nějakého koření, rovněž posilujícího útroby, k tomu přidala. Načež použivši lázně, před samým spaním, v uzavřené své ložnici jala si mazati ňadra vyhlášeným, proslulým, orientálním, dokázaně osvědčeným kremem pro vzrůst a bujnost ňader, této jinak nejvytouženější a nejvyšší okrasy dam, bohužel dnes čím dále spořejší a vzácnější, a dle všeho hodně vzácné také u ní, soudě dle velkého množství použitých již kelímků po této nedostižné látce, rozestavených na jarmaře, nehledě ani k tomu, že pořád ještě, přistrojujíc se ve svůj živůtek, vkládala do míst, kde mají se vyskytovati ňadra, cos delikátně, obratně sbaleného, co rozbaleno zdálo se punčochou, která takto illusi ňader dost dobře doplňovala a doplňovat asi bude do té doby, než vyhlášený orientální krem pomůže, ač ještě značně vzdálenou se zdála doba tato.

Ukončivši potom mysteriesní obřady na svém těle ještě nějakým jiným co nejdiskretnějším šmírováním k osvěžení a povzbuzení nervů, vzala ještě na noc z opálové lahvičky nějaké kapky, jako zlato vzácné, nejproslulejší to prostředek k omlazení krásy, vyráběný ze samých nejvzácnějších exotických květů, pak z delikátní škatulky užila dvé pilulek pro lehkou stolici, čehož bývá valně zapotřebí po všech těch jadrných biftecích.

Až učinivši takto vše, co dobro a krása těla žádaly, ukládala se teprv ku spaní se sladkým zadostučiněním dobře vykonané přítomnosti a se sny budoucnosti, tak nedaleké již, tak slavné, opojné . . . O tom neměla nejmenších pochybností . . .

A čím určitěji blížila se tato budoucnost, se vším tím, co pro sebe do ní vkládala, to jest, čím neodvratnější, bližší a takřka makavější byla již smrt jejího muže, tím intensivněji, nějak náruživěji, až fanaticky zuřivě a vytrvale prováděla veškera ona opatření kosmetická, veškera ta pěstování, udržování, osvěžování, vzněcování, sesilování, zbujňování těla, jež teprv potom bude moci náležitě uplatniti. Zdála se již s ním býti celkem spokojena, jen kdyby ten krem vydatněji, rychleji, patrněji působil, zatím ta punčoška leccos musela nahrazovat, v čem příroda byla dost skoupá.

Však rozhodně již působí, působí, působí . . . denně před zrcadlem podrobujíc své tělo v uzavřené ložnici prohlídce od hlavy až k patě, část po části, partii po partii, se o tom přesvědčovala. I účinek těch kapek z opálové láhvičky právě byl také patrný. Pilulky rovněž účin-

kovaly. Zdála se býti celkem spokojena se svým tělem a jeho funkcemi.

Jen o drobátko přála by si býti vyšší. Ale za to malé dámy bývají nejpikantnější, nejlépe se svinou a tulí v náruči, a gusta mužská znají dámy lépe než muži sami. Ostatně nosila vždy jen vysoké kramflíčky a frisuru vysokou, trčící nad temeno, odívala se v dlouhou splývavou robu, což vše dámu jaksi vytáhne, učiní ji vyšší, vzrostlejší.

Bylať mimochodem z těch, o nichž se říká: malá škatulka, ale ostrá mast. Snad i jedovatá.

Ta ostrota nejevila se v obyčejné míře právě v jejích pohybech, jež tu byly povlovné, líné, mající jaksi stále na zřeteli, aby se nějak nezchvátily na úkor zdraví, za to v rozrušení, v zlosti, v pravém ukázání svého já, jež snažila se uplatniti ostrými, prudkými gesty a jakýms mrskáním celého nevelkého svého těla; jevila se dále v ostrých, prolínavých zákmitech jejích rtů, dále v jejích očích, nijak pomněnkových nebo jako lapis lazuri, zamodralých sice, ale spíše vodnatých a přišedlých, vystouplých trochu na povrch, takže připadaly jako na stopkách, a v rozčilení ještě více z hlavy vystupujících, v jejichž zákmitech třpytilo se to chvílemi jako rozražené střípky skla. Jinak uměly ty oči, jednalo-li se o to, mazlivě vzhlédat až do protivné licoměrnosti, uměly rozkoketovat se až do vlastní chamtivé smyslnosti a dovedly rozjiskřiti se v pichlavé, jedovaté zákmity, vystřelující jako hadí jazýčky na oběť její zloby, a dovedly rozřeřavěti se do zběsilosti furie, nezdařilo-li se to, co si usmyslila ta jejich hlavinka poněkud přihranatělá, ne právě taková, jako blouzniví romantici feminističtí si ji budují. Obličej měla rovněž poněkud přihranatělý, k malé postavě dost velký, s ústy také většími a s čelem přisraženým, umíněným, tvrdošíjným. U vzezření jejím bylo, co dodávalo této tváři cosi kočičího, tu lísavě dovedoucího se vluzovati, ale hned zase vztekle, urputně prskajícího, škrábajícího, kdykoliv je třeba bojovati o své rozmary. Jen že říkala, že se nesmí rozčilovat, i to škodí kráse, že se musí šetřit. A snažila se také úzkostlivě nerozčilovat, nezlobit se, kdykoliv jen vyhověno bylo jejím rozmarům . . .

Nehezká snad ale nebyla a mnohým i se líbila velice, říkali o ní, že je pikantní; ona myslila, že líbí se všem jako každá ženská. A chtěla usilovně se také líbit všem, chtěla vábit, opojovat, dráždit, unášet, strhovat, a k tomu směřovaly všecky její snahy. V čem pak tušila nedostatky, v tom ohledě budovala si celé systémy kosmetických a všech jiných opatření mody a hygieny. Snila o svém těle, o své kráse . . . tělo, tělo, tělo — avšak bude všeho již co nejdříve potřebovat, co jen tam v té nedaleké kleci se to ukončí. Pedikuru, manikuru . . . a vše, co moderní technika v tomto ohledu opatřuje, obstarávaly jí nejpřednější ústavy toho druhu.

Za živůtkem blíže delikátní punčošky nosila jako drahou relikvii vonná psaníčka, jež po celý den romanticky neodkládala, a i s sebou do postele je berouc. Jedno bylo staré, trochu již ztrnulé, kostrbaté ruky, druhé mladé, svěží, silné. Často vytáhnuvši některé ze zaňadří, opatrně, aby punčoška se neshrnula, zasnila se nad ním. Někdy to

vytáhla psané kostrbatou, starší rukou, — tady jako by ošemetné uspokojení označilo se vždy v její tváři . . . to bude užívat bohatství, to se bude mít — ostatní však si již opatří, tedy to druhé psaníčko s mladou, silnou, bujnou rukou je toho zárukou. Políbila je náruživě, háravě, ale i jakoby uměle, vynuceně, v klamání samé sebe pozvedajíc při tom oči násilně vzhůru, při čemž vysunuly se ještě více na vrch hlavy, nabývajíce tak ještě význačnějšího zdání vyčnělých jakýchsi stvolů na vnitřních, neviditelných stopkách. Rozpjal se v nich široký, trochu tupý lesk, a co tak násilně zvracely se vzhůru, rozevíraly se jí široce, chtivě nozdry, ukazujíce se tu tak nepoměrně velkými, a jakés jámy v nich vyzely — tu rozhodně v tu chvíli nebyla hezká, spíše naopak. Zároveň z hrudi vyloudila massivní, táhlý vzdech: „Ach . . . ch . . . ch,“ v jehož uplývavém zvuku jako by dodržovala své bezmezné vznícení citové, jako v záludném echu roznáší se a neskonale dodržuje zvuk přírody . . .

Jí samé líbil se vždy nějak ten vzdech, opakovala si jej jako herečka zkoušející effekt svého hlasu. Ještě několikráte vnutila se v tento horoucí vzdech, ale to již ne k vůli němu, to již k vůli sobě: připadalo jí to tak blouznivé, romantické, měla při tom illusi mládí.

Neboť bylo jí již k třicíti a měla tři děti. Snad jen proto měla děti, že to neslo s sebou její pohlaví. Ale rozhodně na třicítku a na tři děti se takové vzdechy již dávno nehodí, soudil by leckdos. A také se nehodily. Leccos se nehodilo. Ale ona chce svrhnouti minulost, tradici, vše, co bylo a ji neuspokojilo, nevyhovělo, a chce teprv začít žít znova, vrátit si život, vše to, co jí bylo nedůstojné, nedosahovalo. jí jaksi, chce zapomenout, chce oddat se jedině novému slibnému příští, té stkvělé budoucnosti, která na ni výhradně čeká. Žít chce lásce, kráse, bohatství. To, čeho se k tomu jaksi nedostává, dovede již nějak nahraditi, maskovati. A těch ostatních nepohodlných předmětů, jako dětí, které rozhodně překážejí tomu všemu, a všeho ostatního však se zbaví také za nedlouho, co jen nejdřív tady s tím se to skončí — zlobně, tvrdě vždy tu domyslila jako u pronášení ortelu, jenž jest neodvratný, nemilosrdný.

A také nemilosrdný, neodvratný byl, i se strany osudu, přírody, jež tak strašlivě dovede ukládati svému tvorstvu, i se strany její, se strany té ženy, která v dosahování svých účelů dovede být ještě nenabaženější, nemilosrdnější, strašlivější — — — — — — —

(Pokračování.)

Varoš.

Josef Heřman:

Ostrov a město Rab v Dalmacii.

My Češi, kteří jsme skoro stejně vzdáleni od moře Severního jako od jižního, Jaderského, máme na výběr, ke kterému z obou si zajedeme, když jsme se ustanovili aneb lékař nám radil, abychom nějakou dobu strávili u moře. Větší část našinců volí Severní moře anebo Baltické, a — nedivíme se. Je to již odedávna vyšlapaná cesta, známa jsou v naší společnosti místa Ahlbeck, Misdroy, Heringsdorf, Zinnowitz, Helgoland, dánské Fanö a jiné lázně, o dražších jako o Syltu, Norderney, Ostende atd. ani nemluvě. S té strany dělá se také větší reklama, jest tam poměrně lacino, dbá se tam o všecko pohodlí a čistotu, a je tam i silnější příboj. A konečně, vše, co máme na sobě a kolem sebe, vše skoro kupujeme u Němců — proč bychom se i v jejich moři nekoupali? Alespoň dokážeme, že se v jejich „moři“ neutopíme.

Obraťte však svůj směr, vy, kteří jste si již zvykli k moři jezdit — neb kdo jednou je seznal, rád se k němu zase vrací —, a jeďte na jih, jeďte do Dalmacie. Vždyť u nás není slovanská vzájemnost prázdným heslem, jsme povinni zanášeti své peníze spíše slovanským bratrům než v nepřátelskou cizinu. Co dosud nás odvracelo od Dalmacie? Slyšíme odpověď: Není tam komfort, nejsou tam tak zařízeni ani bytem, tím méně stravou, jak my jsme doma zvyklí. Kdo takto mluví, má celkem pravdu, ale samy od sebe se tam poměry nezlepší. „Komfort“ se dostaví zvenáhla

sám, jakmile začnou hosté stále a vytrvale tam jezditi. Až lid tamější sezná zisk z nás mu plynoucí, vyhoví postupně všem našim přáním.

I vláda vídeňská v novější době obrací svůj zřetel na Dalmacii, ale ta má tam asi jiné starosti a lidu tamějšímu bude chtíti leda vštěpovati svou „osvědčenou“ kulturu. Timeo Danaos et dona ferentes; známe ji již z Bosny. Nechť si tam tedy upraví cesty a zřídí dráhy, třeba ovšem jen dle své potřeby; my chceme tam s lidem se stýkati, dobrým příkladem na něj působit. Není tomu dávno, co jistá česká společnost zařídila ferialní kolonii v Savinských Alpách, a již se tam šíří slovanské uvědomění.

Což, jistým kruhům našim Adrie není neznáma, zvláště Grado u Aquileje. V minulých právě letech byla návštěva Čechů v Gradu velmi značná. A co tu českou obec přivábilo? Není tam také valného komfortu, tím méně je tam půvabná romantická krajina; ale za to je tam trojí koupel pohromadě: v moři, v písku, na slunci. Vystaviti nahý hrudník aneb záda jižním paprskům, polo ponořen v teplý, hebounký písek, který již tím, z čeho a jak povstal, má eminentně léčivou moc, toto blaho je mnohým, jak jest z jejich úst slyšeti, důležitější ještě než nořiti tělo do měkkých, kolébavých vln mořských.

Jest toto možné na severu? I tam se sice vyhřívají na slunci, ale oblečeni, byť lehce. V Adamově kostýmu v písku ležeti 1—2 hodiny tam nelze. V košíku sedávají, protože tam stále vane větřík a co chvíli oblak slunce zastírá. Toho na Adrii není se báti, tam stále se usmívá čisté, modré nebe, tam vládne bezvětří, scirocco anebo bora bývá v letních měsících jen řídkou výjimkou. Proto na severu někdy po celý týden se nelze koupati, ač otužilejší říkají, že v moři jen zprvu zimu cítí ale silným příbojem vln tělo se tře a zahřívá jako massáží. Na jihu se koupáváme denně dvakrát, dopoledne i odpoledne, moře tam mívá 20° R, ba někdy i více. „A v takovém louhu bych se neobčerstvil!“ voláte, leč mýlíte se. Vzduch je na jihu velmi teplý, naše tělo se mu přizpůsobilo, assimilovalo, tím i těch 20° R pociťujeme jako chladnou lázeň, zůstaneme-li déle ve vodě, a třepeme se zimou po ní jako po koupeli v našich řekách. A jak dlouho vydržíte ve vodě na severu při vašich 12° C? — Jak se tam hodí ten Celsius, poskytující více stupňů! — Three dips and than out, říká se v Anglii. Máte prý se tedy jen třikrát potopiti a hned ven! Nad to má Severní moře méně procent solí než Jaderské, na němž se jižním teplem voda i více vypařuje — a páry prosycené solí, jaký to blahý účinek na celé dýchací ústrojí! Toť nejpohodlnější inhalace nosní, krční i plicní ve dne v noci (na jihu spáváme ovšem při otevřených oknech) trvající. — Komu nic nechybí, kdo je zdráv jako ryba, ať si konečně vyjede třeba na sever. Ale kdo je slabší soustavy tělesné a hledá úlevy, nechť se koupá v Adrii.

Co vám skytá Grado, to celkem najdete všude v Dalmacii. Až na ten písek. Nemyslím ani písek na dně mořském, toho máme

dosti i v Dalmacii jako také na dně našich řek. Ale hluboký, hebký písek na břehu, do kterého se, silně ochlazeni mořskou koupelí, zabalíme a na slunci se vyhříváme, a pro který Vlaši mají jméno la spiaggia, Francouzi la plage (naši po nich též říkají někdy „pláž“), Němci Strand. A takový písčitý břeh nenalezneme tu snadno, v nepatrném rozsahu je v Rakousku jen ještě u Sistiany blíže Děvína (Duino) v Přímoří. Jinak v cizozemsku; vyjmenuji jen, co jsem seznal: Lido u Benátek, San Sebastian ve Španělích, kam i král španělský na léto přichází́vá, Biarritz a v rozsáhlé míře v lázničkách Palavas blíže Montpellieru ve Francii. Pro ten písek, ty „písečné koupele“ bylo by tedy Grado velmi vhodné, ležíť v naší říši, ale jsou tam Vlaši domácími pány, a tihle domácí páni gradští co rok stupňovanou návštěvou zpyšněli. Vše si teď zahradili, tak že mimo poplatek za koupání a stan žádají ještě vstupné na písek. A za druhé: dnes tam již dle předpisů nemůžeme, jako ještě před třemi lety, nepokrytý hrudník a záda vystaviti paprskům slunečním. Tím jest nejúčinnější léčební výsledek zmařen.

Protože Gradští koupání v roce 1906 opět zdražili, požadujíce dvojí vstupné, na písek zvlášť a do moře též, a pobyt pro rodinu na 9—10 neděl by byl dosti nákladný, rozhodl jsem se pro Dalmacii a vyvolil si Rab (it. Arbe) na ostrově téhož jména. Protože jsem v Rjece pondělní rychlejší parník, vyjíždějící o šesté ráno, již nezastihl, vyjel jsem odtud až ve čtvrtek ráno o páté na lodi „Pola“. Moře bylo klidné, „kako ulje“ (olej) říkali tamní lidé. Jaké pohledy se naskytaly na blízkých březích! Jelikož jsem z Rabu po lodi konal pak výlety a všecka tato města, okolo kterých jsme jeli, a i jiná navštívil a si prohlédl, udám zde hned, hodí-li se za pobyt.

Blízko Rjeky je Kraljevica (Porto-Ré) s mořskými lázněmi, kam Rječané jezdí se vykoupat. Pobyt je zde příjemný, bytů dosti. Za nedlouho také jsme spatřili Crkvenici (vlastně Crkvenice, ve spisovné chorvatštině je to plural), která mě velice zajímala. Ale je tam mnoho ruchu a prachu, a draho, zvláště v hôtelu Therapii. Příští stanice byl Novi (Vinodol). Toto místo se mi zvláště zamlouvalo. S moře nezdá se vám zde býti tak bohatá vegetace jako v Crkvenici, ale kdybyste spatřili za kopcem, na kterém leží městečko, ten širý, daleko se táhnoucí důl s jeho šťavnatou zelení! Výletní místo u Crkvenice „Mirna koliba“ (Tichá chýše) nesnese srovnání s Vinodolem. Hôtel Lišanj v Novi vyhovuje všem požadavkům, ale jsou tam i lacinější hostince. Bez vší vegetace skoro je další stanice Vrbnik (Verbenico), ležící na skále jako loupežnické hnízdo. Nejdéle jsme se zdrželi v Senji (Zengg), kde nakládali na naši loď hříbata, kterým se valně nechtělo po můstku na loď. Okolí Senji je velmi smutné, zvlášť v blízkém průsmyku Vratniku (kde prý se „rodí“ bora*). Příští zastávka byla Baška (Besca nuova), pod holými takměř skalami ležící město. Odtud zamířili jsme k Loparu, který již leží na ostrově Rabu. Teď jsem ovšem pozoroval tím bedlivěji

*) . . . a v Terstu se rozbouří a v Makarsce prý umírá.

a upřeněji ostrov, na kterém jsem chtěl několik neděl stráviti. Jeho břeh lišil se k mé radosti úplně od posavadních, bylť veskrze zelený. Do mého pozorování a mých myšlenek zazněl zvonek a vyvolalo se — Rab!

Zahnuli jsme jen ještě za výběžek — a tu jest! Šedé domy těsně při sobě, asi 4—5 věží, uvnitř skoro žádná zeleň. Mé ženě vyklouzlo z úst: „Vypadá to jako egyptská pevnost!"

Rab (vysiovuj: Ráb) je prastaré město, tedy původně opevněné. Proto jsou ulice úzké. Šli jsme takovou ulicí, kde by stěží dva vozy si vyhnuly (ale těch tam skoro neviděti), a to byla hlavní třída. V té také byl náš byt.

Poněkud se upravivše šli jsme k obědu do restaurantu, který byl nedaleko. V krásném, velkém domě, paláci „Nimira", v prvním patře je veliký sál, jídelna. Zde se mi dostalo příjemného překvapení. Obával jsem se totiž, že v Rabu se budeme moci stýkati toliko s domácím lidem, který zná mimo svou řeč (chorvatskou) jen ještě vlašskou, a zatím asi devět stolů v jídelně bylo obsazeno cizími hostmi. Bohužel, Čechů tu nebylo, za to též žádného Němce, nejvíce Chorvati ze Zadru, z Kotoru, pak Poláci a Rusíni ze Lvova, ale i Maďaři z Budapešti.

Pak nás to táhló do přírody, ven z města. K tomu stačilo asi 300 kroků. A zde za městem nás čekalo nové překvapení, milejší než první. Stanuli jsme na širém prostoru, kde stálo několik starých, zdravých stromů, v jich stínu sedadla. Tomu místu říkali vároš čili it. borgo. Děti zde prováděly svůj rej, dámy nečinně seděly a hovořily. Na jihu se měšťáci nestrhají prací. Za tímto prostranstvím vypínal se na mírné výšině — les, borový les! Tak blízko u města šumný, stinný les! To bylo překvapení, toho jsem v Dalmacii neočekával. Chvátali jsme do jeho stínu, kde nás pojala i silná, až opojná pryskyřičná vůně. Lesík nebyl dlouhý, spěšnější chodec za čtvrt hodiny ho přejde na délku, a šířka je ještě menší. Blízko tohoto lesa za přístavem je jiný borovicemi zalesněný kopec. Borovice jsou ještě mladé, asi dvanáctileté. Mají mnohem delší jehlice našich a dolejší větve na nich neusychají, nýbrž jsou mohutnější hořejších větví, jako tomu jest u našich smrků. Jest to pinus maritima. Kde teď stojí tento háj, bývalo pastvisko, a když nový městský lesník, pan Belja, tyto dvě výšiny posázel borovičkami, bouřili se řezníci. Přes noc někdo mladé stromky dole podřízl a do země zastrčil. Když pak uschly, říkali: „Vidíte, zde nic se nedaří, marně se namáháte." Ale pan Belja nepovolil a dal v noci nové stromky hlídati. A právě tento lesík balsámový, v Dalmacii vzácnost, láká cizince. Dříve prý také strašila v Rabu malarie, jsouť hned za lesíky malé bažinaté roviny, velmi úrodné. Ale co jsou pahrbky u města zalesněny, malarie zmizela. Proto přece Lošiňané, kteří závistivě pohlížejí na vzmáhající se návštěvu souseda a soupeře, ještě stále o Rabu roztrušují, že tam řádí malarie, jistojistě prý na podzim, hlavně v listopadu. A zase Rabští se mstí Lussinu (L. grande a hlavně L. piccolo), že je tam vše infikováno chrchly nemocných, kteří zimu

tam trávívají. Taková vzájemná řevnivost se tam vůbec mezi sousedy ještě ze starých dob udržela; tak je rabské pořekadlo o blízké přímořské obci Novaglia (čti Novalja): Nella villa di Novaglia pocca gente, assai canaglia.*)

V borovém háji jsme snadno našli několik míst, odkud jsme se mohli rozhlédnouti kolkol. Za sebou jsme měli město, malé sic, ale skoro deseti věžmi korunované, před sebou zátoku moře a za úzkým jazykem poloostrova (jmenuje se Frkanjo), kde borový háj nově založen, širé moře, v něm ostrůvky S. Dolfino a Trsteno. Rozhled na moře zde uzavírá již jmenovaný Lošinj (it. Lussin). Na opačné straně rozprostírá se zelené údolí, kde mimo kukuřici, víno a tabák (ten tu nejvíce prý nese) vše již bylo sklizeno. Porůznu se tam pásli voli a osli. Údolí toto ověnčeno jest zelenými stráněmi, a ze zeleně listnatých stromů bělají se roztroušené domky vesničanů. Na východě táhne se nejvyšší hřbet ostrova Rabu, skoro holý, s vrcholem Tignarossou (408 *m.* n. m.), a obzor tam uzavřen blízkým Velebitem, jenž mohutný, chmurný vypíná se až do výše 1653 *m.* n. m. Po jedné ruce širé moře, po druhé nekonečně se táhnoucí hory a nad tím nebe tmavomodré, stále jasné — ano, jest skvost ten ostrov Rab, je to perla mezi ostrovy dalmatskými. Radši bych řekl pro jeho zeleň, že je to smaragd, kdybych neznal jiného věčně zeleného ostrůvku u Dubrovníku — Lokrum (vl. Lacroma). Význačně zelených ostrovů v Středozemním moři vůbec je po skrovnu: ostrůvky Brioni u Pulje, Baleary, Korfu.

Proč jsme jeli na Rab? Hlavně jsme se zde pilně chtěli koupati v moři. Toho se nám také v hojné míře dostalo. Koupali jsme se dvakrát denně, od 10. do 12. a od 4. do 6. Nestálo nás to nic, ani krejcar. Jen kdo dal přednost koupeli venku za přístavem („fuori"), kde je na dně mořském písek (nikoli též na břehu), najal si bárku, leč že by obešel celý přístav. Tam se koupávali domácí, my hosté měli koupaliště konec lesíka, kdež ve stínu borovic jsme se svlékali. Hlučno bývalo v moři, mládež ve vodě skotačila a často se nám až s očí ztrácela, mezitím co my staří po koupeli vyhřívali se na slunci. Měli jsme starost, že se některý z hochů utopí — což teprve kdybychom byli věděli! Jednoho rána přišedše do restaurantu spatříme velké návěští: v zátoce, kde se koupáme, okázal prý se „morski pes", „pesce can" — žralok! Nastalo zděšení. Již jsme viděli, jak si někoho z nás příšera pod vodou odvláčí a jak po nešťastníku vrch moře je krví zbarven. I na ulicích a na vároši na rozích bylo nalepeno ono návěští „oglas awizo", městským úřadem vydané, a leckde stály hloučky lidí, horlivě o žraloku hovořice. Jak rychlá ve vzduchu je vlaštovka, tak prý žralok v moři, za půl hodiny bůhví kde zase je mu konec. Poznává prý se nápadným pohybem a zdvihem vln v jednom směru, a hřbetní ploutev prýční z moře jako prapor. Menší ryby se před ním plaše vymršťují z vody. Sedíme-li v bárce, třeba pak vtáhnouti vesla do loďky a uvnitř se bez hnutí schovati.

*) V městě Novalji málo lidu, mnoho kanálů.

Podobně koupající se musí přidržeti paže k tělu a nohy semknouti. Neb žralok prý nemůže pohltiti člověka celého, ale snaží se uchvátiti jeho nohu neb ruku. A vůbec ho napadnouti může jen v jisté hloubce protože otvor tlamy je na spodu. Což, my se i na dále koupali, ale mládež neodvažovala se již tak daleko, a i její veselý ryk trochu utichl.

A o to běželo rybářům. Později proskakovala řeč, že žralok byl jen výmysl rybářů, protože jsme jim dříve plašili tuňáky. Na

Zvonice (campanile) hlav. chrámu.

protějším břehu půlostrova Frkanjo sedávali totiž na vysokých žebřících rybáři vyhlížejíce, zdali plavou sem tuňáci. Tam v té výšce trvají ve dne v noci, vždy po dvou hodinách se střídajíce. Kdyby snad některý usnul, byl by druhými nemilosrdně bit. Nahoře má při ruce koš s kamením a hází shora za tuňáky, aby právě nad sítě vepluli, které v ohromné šířce mají na dně mořském rozprostřeny. Lov bývá hojný tenkrát, kdy žralok tuňáky pronásleduje, a právě ten den,

kdy pověst o žraloku povstala, ulovili jich mnoho. — Tuňáci vypadali jako z bílého plechu, maso nám chutnalo jako telecí.

Většinu dne jsme ovšem strávili v moři a u moře a rádi též jsme léhali do stínu borovic silně vonících. Než jsme se odebrali na lůžko, šli jsme ještě k moři dát mu „dobrou noc".

Vystoupili jsme na vyvýšené místo, odkud i za dne jsme přehlížívali moře i ostrovy. Noc vlahá, vůkol ticho, jako by vše spalo. Jen hvězdy, ti věční strážcové, nespaly. Nějak blízko nad námi se rozjiskřily, velkýma, jasnýma očima hlídaly, na šerém klíně moře tam dole spícího spočívaly, šířice se, kolébajíce. Jako ptáče ve hnízdě schouleno ze spaní někdy zatiká, tak někde najednou z daleka od moře zalehl k nám zvuk jakýsi, jako vzdech, jako vzlyk. Duše naše se ptala, co to, ale ústa toho nevyřkla v tom posvátném velechrámu, všecky naše smysly se v tu nekonečnou hluš napínaly, by zbádaly ten tajemný hlas. Náhle hvězda vyskočila ze své dráhy a ryla za sebou dlouhou, zářnou brázdu. „Viděli jste?" vyklouzlo z nás, a krokem váhavým obraceli jsme se k domovu.

V červnu, červenci a v první polovici srpna právě „kvete" moře, říkají rybáři, což může platiti jen o všelijakých travinách v moři a o různých živočiších, v kterých se v té době probouzejí milostné pocity. Tu nasazuje se na sítě tlustě maz, a rybáři pak mají práci setříti ho a sítě zase očistiti. —

V prvních dnech pak sledovali jsme nejdříve polní cesty, které byly vroubeny narovnaným kamením, a přelézali i to kamení. Nebylo to tak snadné jako u nás, tam nejen keře, i mnohé traviny mají ostny. Vše má ostré, jako kožené listí, ovšem silně vonící. Jako u nás je všední trnka a vrba, tak tam — slyšte, dívčiny! — všude jsou neproniknutelné houštiny myrt, které právě hojně bíle kvetly. A jako u nás všude bují bodláčí a kopřivy, tak tam na skalnaté půdě agave (americana) čili, jak my jsme si zvykli říkati, aloe. Dole pod městem u moře několik starých aloí kvetlo. Jen jednou květině dopřáno vyhnati ten květ, podobný velké uschlé borovici u nás. Proto si aloe tu rozkoš nechá, až je velká, stará, a s květem pak i celá zahyne, uschne. U cesty vidíme bobkové stromy s vonným koženým listím, na stráních roste jalovec ve stromech křivých, kostrbatých, za hradbou kamennou olivy a fíky se zelenými plody. Nikdo jich již nehlídal, ale my fíků v městě koupili i pět čerstvě trhaných za krejcar. Zralé, vlastně přezrálé byly též moruše (it. la mora). Leckde v poli stál strom morušový-samotář a nikdo nám nebránil, aby hoši na něj vylezli a moruší dle libosti natrhali.

Na rozličné vzácné květy se sytými barvami byla tam flora přebohatá, a tím i všelikého hmyzu byla hojnost. Protože tento se přece snáze přenáší než aloe, máme teď odtamtud několik brouků a motýlů. I cikádu jsme si přivezli. Ta je příznačná pro jižní les. Celý jimi zvučí, až uši zaléhají. Po prvním srpnovém dešti, který bývá tam vydatný, cikády zanikají. Proto tam říkají:

La prima piova[1] dell' agosto
rinfresca il mare ed il bosco.[2]

Když jsme se přeplavili bárkou na blízké opuštěné ostrůvky, nebo na půlostrůvek Frkanjo, jen se míhaly před námi ještěrky, a ohromní pavouci všude měli rozprostřeny sítě, do kterých lapali kobylky, zde v tisících skákající. Hadů jsme neviděli, leda sem tam nějakou užovku (Coronella austriaca). Za to nám vadili komáři. Nechá-li si cizinec v noci okno otevřené, aby alespoň teď se mu vzduch v pokoji ochladil, pak zase týrají ho nemilosrdně tyhle „komarice" (it. la zanzala, zanzára, též mosquito). Domácí lid se posud o naše pohodlí pranic nepostaral, a přec je pomoc snadná: my koupili si na cestu hustý organtin a připevnili ho těsně na rám okenní. Již vzhledem k této obtíži je tam vhodnější dobou pobytu jaro až do června, kdy ještě komáři se neobjevili a květena je v plném rozvinu. Jiní tam jezdí v zimě (ne před prosincem), kdy bývá tam prý stále slunečno a nejnižší teplota ve stínu + 4° R.

K prohlídce městečka Rabu ovšem také brzo došlo. Pro starožitníka skytá mnoho zajímavého. Shledáváme se tam jako v Dubrovníku a Dalmacii vůbec dosti často s opuštěnými a více méně sesutými domy. U nás v Čechách by se to netrpělo. Ale kdo je tu má obnoviti? Majitel nemá peněz, Dalmacie vůbec není země bohatá. Kdyby bylo boháčů, pak by i v Rabu, a předem tam, vzrostly hotely, bylo by postaráno o pohodlí cizinců, jichž celé proudy by se tam hrnuly. Obec by ráda dala podnikavému, majetnému člověku pozemek i stavivo na pořádný hotel zadarmo; a přece posud nikdo na tu nabídku nepřistupuje.[3] Lepší hotel, nikoli však v našem smyslu, jest tam jen jeden; hostinský se jmenuje Giuseppe Marcich. Dělá se Vlachem, jako vůbec měšťané v hovoru radši vlaštiny užívají. Ale úřední řeč městského zastupitelstva je hrvatská, škola je tolikéž jen hrvatská, národní, jen v obou Lošinjích je posud pouze vlašská. Venkované, zvláště rabští, italsky ani nerozumějí. Jako v městech vlašská řeč mizí, tak tam mizejí též památky starého vlašského stavitelství.

Největší pohromu utrpělo město Rab morem, který zde v polovici 15. století řádil. Od této rány se Rab již nikdy zcela nevzpamatoval. Některé domy zůstaly opuštěny, a hlavní cesta plavby míjela od té doby Rab. V tom ohledu ovšem výhodněji leží Lošinj Malý (Lussin piccolo) se svým pohodlným, rozsáhlým přístavem, jaký má i Gruž (Gravosa) u Dubrovníku (Ragusa). Mimo to bylo i biskupství v Rabu zrušeno. Zde prý se narodil Sv. Marin, dle něhož malá republika v Italii má své jméno.

Někdejší význam Rabu vidíme ještě na čtyřech veřejných, co do stavby zajímavých kostelích románského slohu a na benátské loggii se tří stran na sloupech spočívající. Tato loggie byla původně tribunal,

[1] Dialekticky místo pioggia = déšť.
[2] První déšť srpnový občerství moře i les.
[3] Letos (1908) se již přihlásil — Víděňák!

kde Benátčané soudívali; teď tam sedíte za stoly srkajíce výbornou černou kávu nebo chladíce se zmrzlinou. Mimo ony čtyři kostely je ještě několik kaplí po městě, nejvíce sbořených. V kostelích a kaplích je mnoho náhrobních kamenů s nápisy latinskými; jeden zde stůj na příklad: Magistri Francisci de Marganić ex urbe Signia ossa hic condita sunt, qui supremum diem clausit anno 1558. Monumentum hoc heres sequens pietatis ergo faciendum curavit.

Domy jsou vysoké, italského gotického slohu, z otesaného bílého vápence bez omítky. Portály a okna mají okraje z rabského mramoru zdobně vytesané. Mramor rabský jest oranžové barvy s bílými skvrnami, které časem bohužel zvětrají. Nad každým skoro vchodem do domu je znak nebo vytesaný koník nebo nástroj řemeslnický. Na nejzazším, nad mořem čnějícím cípu vysokého ostrohu, na kterém leží horní část městečka, k níž vedou příčné ulice schodové, je „samostan“ (klausura) karmelitek. Zdi kláštera k městu obrácené nemají oken, jeptišky, jimž není dovoleno klášter opustiti, mohou vyhlížeti — zda toužebně? — toliko do dvora a na moře. Vídali jsme je však v jejich zahrádce věšeti prádlo.

Rab má asi 800 duší, celý ostrov kolem 4600, rozlohu 103·43 km^2.

Patron města i ostrova Rabu je sv. Kristofor, jehož den připadá na 27. červenec. To je zde ovšem největší svátek, „blagov dan“. Jak mine půlnoc na 27. červenec, chodí hlavními ulicemi průvod s hudbou, a hned z rána o šesté houkají hmoždíře. Po deváté bylo velké procesí, bez hudby, v čele nesli křížek. Zdejší farář (župnik) v průvodu asi 5 kněží a ministrantů nesl v otevřené skřínce hlavu sv. Kristofora. Když na trávníku za městem (na vároši) nastal stín, chasa „plesala kolo“, oddávala se národnímu tanci, který Taliáni pohrdlivě zvou „ballo contadino“. Nás právě tento „selský tanec“ nejvíce zajímal. Mnohým poskokem a obratem připomínal i ruské tance národní. Chodí tu proti sobě podobně jako u nás při čtverylce, junáci otáčejí děvčaty pod nadzdviženou paží, někdy si i poskočí. Jeden, předtanečník, tanec vede. Z kola diváků známí jeho na něj pokřikují: „Veselo!“ Tančící beztak svižně se pohybují, že všichni jsou spoceni. Bez ustání cifrují nohama do taktu, ženské obyčejně jen na jedné noze poskakují. Horní část těla je více nehybná, jako by ztuhlá, paže, zvláště ženských, jsou svislé. Nám tento jich mrav připadá nezvyklým, jako bychom měli před sebou loutky, kterými za drátek otřásáme, aby nohy se jim klátily. A hudba? Starý dudák vyluzoval z měchu stále tytéž jednotvárné zvuky. Tak jako dnes, bylo asi i před dávnými; dávnými časy na ostrově ležícím mimo hlavní mezinárodní plavbu. Večer patřil honoraci městské. V přístavu byla regatta bárek s lampiony, na druhé straně přístavu pouštěli rakety a barevné koule. Z jedné bárky zavzněl zpěv: „Hej Slované!“ Za noci spustili pak Vlaši své písně, ale nebyly to melodické popěvky staronárodní, z kterých italští mistři zbudovali a těžili pro své opery, ale odrhovačky, jako tato více než prostá „píseň“:

Le galline tutte matte
per la perdita del gallo,
le ga rotto la caponera
dalla rabbia, che le ga.

Mio compare Giacometto,
lui g'aveva un bell' galletto,
quando canta, l'avre becco,
che fa proprio inamar.*

S hlavním svátkem rabským spojen bývá výroční trh, jedinký v roce, trvající celý týden, který se odbývá ovšem na vároši. Známí i z daleka se k trhu scházejí, čtou se psaní, písmák jim na ně spisuje odpovědi. Jak rozechvěna je děva tam pod stromem, jak se

Západní část Rabu.

zardívá, zajisté jí předčítá milostné psaníčko. Tam zase na trávníku jiná scena, jiný genre, rušnějšího druhu. Slyšeti i řev a hádku. Venkovan si zaskočil do krčmy a nechal své dva osly samy. Ti si teď chtěli také zaskočiti, jeden na druhého. Druhému se hra nelíbila, a jako zaslepeni vběhli zrovna mezi hliněné nádobí.

* Slepice celé poblázněné ztrátou kohouta, rozbily kurník ze vzteku, který je jímá. Můj kmotr Jakoubek, ten měl krásného kohoutka, když kokrhá, otevře zobák, až se sám do sebe zamiluje. (Dialekt je benátský).

Jinde zase přiběhla žena mezi dav lidu mávajíc dřevěnou palicí, že prý ten chomáč lidí musí pobíti. Odvedli nešťastnici. V koutě u krčmy Kate Zéc (zajíc) pekli pod širým nebem nad žárem dřevěným celé jehně, navléknuté na řádnou hůl, podepřenou o dva kameny. Hoch otáčel. Vedle byla zase moderní vymoženost, „panorama“. Kupující se tísní nejvíce okolo stolků zlatnických, ženské vybírají si náušnice a prsteny, čím větší, tím jsou jim milejší. Zlaté náušnice mají podobu kruhů, častěji svislých bobulí. Jsou duté, stojí kolem 6—13 zl. Ženské se i zde rády okrašlují, za pasem mívají voničku, junáci si ji zastrčí za uši.

Řekli jsme svrchu o venkovských domcích, že jsou roztroušeny po stráních. Liší se od našich chaloupek úplně. Jsou obílené, kamenné, neb stavební dříví je zde drahé. V průčelí mívají schody, obyčejně s obou stran. Pod schodištěm je široký otvor do přízemního sklepení. Psů u domků nechovají, není jich tu třeba, i pobíhají nepatříce nikomu, po lese a po polích. Na poledne a na večer chodí po domech — žebrat. U vchodu domů městských viděli jamky, kam se jim leje voda, aby mohli žízeň uhasit.

Všimli jsme si, jak zde mlátí. Bylo to hned za přístavem, kde stojí i dvě budky se stroji na lisování sena a suché lucinky ve velké krychle. Mlat byl pod širým nebem, u kolmé skály. Na zemi nastláno vousaté pšenice, že jsme myslili, že to ječmen. Dva mohutní voli šlapali po klasech, dokola poháněni dívkou. Aby nedostali motolici, občas je obracela. Na tlamách měli košíky, aby pšenici nežrali. Nečinně stáli podle hospodář a stará žena, kouříc z dřevěné „pipy“. My jim vykládali, jak se u nás mlátí. „A to by bylo trudno za nás!“ Pro malíře nebo fotografa hotový obrázek: ta stěna (skála) vzadu a vedle „kuča“ s nízkou střechou z pestrých žlabovic.

Více by tu získal folklorista, neb venkovský lid celkem si udržel až na naše doby starý způsob života. Ženské nosí krátké živůtky, sukni nahoře sebranou, kterou ve všední dni mají na ruby. Zástěra bývá úzká. Hlavu kryje loktuška, šátek. Jsou mnohem pilnější mužských, starší ženy i na putu (po cestě) předou držíce kužel v levé ruce nebo pletou punčochy a kabátce (vlněné na zimu). Při tom ještě nesou břemeno (suché dříví) na hlavě, pranic je nepřidržujíce, i kdyby vodu (z cisterny nebo pramene) nesly. Muži nosí kazajku, nejvíce modrou, bez rukávů, opásáni jsou červenou nebo strakatou šerpou, u starších bývá tmavší barvy. Hlavu kryje nízká čapka červená, někdy již silně vybledlá, s dlouhým černým třepením, velmi tedy podobná černohorské. Jsou menší postavy, hubení, ale zdraví. Cizince si prohlížejí, že i zůstanou nad ním státi. Čemu nerozumějí, tomu se smějí, a malí i pokřikují. Za Maďary volali „igen“, „nem, nem“, kterýchž slov („ano“, „ne“) tito často užívají. Zpěv jejich je jednotvárný, zní nám jako monotonní hučení, děvojky si jím krátí čas na putu a na korábu.

Přál jsem si viděti ten lid o pouti, kdy je sám mezi sebou. Naskytla se příležitost v neděli 5. srpna, kdy se slavila pouť u sv. Lucie. Jeli jsme tam na zopolu (čti: copolu), lodici, která (původně asi

z vydlabaného topolu) má na příč dlouhou kládu, na jejíchž koncích teprv jsou upevněna vesla, která jsou pak ovšem velmi dlouhá.

Soška sv. Lucie na oltáři, chráněná skleněným poklopem, je malá, sedící, oděná v tmavočervené roucho, s korunkou na hlavě. Kostel je těsný, že lid klečel i venku pod širým nebem. Se zalíbením spočinul zrak na té pestré směsici; lid byl v malebném svátečním kroji. K tomu úchvatná scenerie: s jedné strany lesknoucí se moře, s druhé mohutný, pochmurný Velebit. Tak jsem druhdy stával za naším moravským lidem, kdy u kostelíka na Radhošti neb jinde na mýtině beskydské klečel před obrazem Panny Marie a zaníceně, vroucně zpíval marianské písně. Maně, nevolky sjel klobouk dolů, a srdce přálo těm drahým hlavám, zakrytým světlou loktuší, by byla prosba jejich vyslyšena. V Rabu u sv. Lucie jsem toho dojmu neměl, pobožnost se mi zdála býti vnější, povrchní, bez vroucnosti opravdového citu. Na blízku prodávali kupci rabští víno a pivo v láhvích, a hned po pobožnosti, kdy již se klonilo slunce k západu, oddala se chasasvému tanci.

Za sv. Lucií vysoko na hřbetu horském spatřil jsem rozvaliny jakoby rozlehlého hradu. Přítomní rabští, tajník (městský sekretář), zdejší lékař (liječník) a učitel rabské školy mi vykládali, že jsou to zříceniny starého řeckého města. Starý Strabo prý jmenuje na ostrově Rabu dvě města, Arbe a Colentum, a protože se na ostrově druhé město vůbec nenalézá, hádá se, že jsou to rozvaliny tohoto druhého města Strabova, které asi bylo řeckou kolonií. Lid zase nazývá to město sv. Damián a tvrdí. že bylo od Lunu (it. Puntaloni, na protějším ostrově Pagu) dobyto a zpustošeno.

Použil jsem tedy nejbližšího dne po dešti, kdy byl vzduch poněkud ochlazen, a šel se podívat na tu „řeckou kolonii". Za sv. Lucií začíná stoupání, kámen je zde bílý vápenec a stráň samá šedá šalvěj. Cesty nahoru není, leze se po hrotnatých skaliskách a po kamení drolícím se a pod krokem povolujícím. Bylo to rozhodně městečko, jež bylo pevnými hradbami obehnáno. Tyto hradby, na severní straně podepřeny pilíři, se jakž takž udržely. Půdorys je nepravidelný ovál asi 50 *m* široký a přes 100 *m* dlouhý. Na západním svahu je nejširší část městečka. Na nejvyšším bodě uvnitř hradeb (223 *m* n. m.) zbylo klenutí, rozeznáváme ještě pět oken podle sebe, ale zazděných. Snad jsou to zbytky kostela sv. Damiána. Vyrušili jsme odsud ze siesty několik černých ovcí s jehňaty a s beranem, skrývajících se zde snad před supem, který v nevelké výši, svým holým krkem znatelný, v obrovském rozpjetí křídel právě nad námi kroužil. Ovčáka jsme nikde kolem neviděli. Holý hřbet a svahy pohoří jsou kamennými zdmi rozhraničeny, a v tom velkém okršku pasou se ovce samy, volně pobíhajíce pod širým nebem. Nenalezli jsme tu však studánky. Snad to bylo příčinou, že obyvatelé sv. Damiána osadu svou na kopci opustili, když již přestaly nájezdy pirátů, neboť všecky větší osady jsou blízko studánek sladké vody.*

* Podobné zříceniny viděl jsem v chorvatském Přímoří u Noviho (Vinodolu) nad vesničkou Ledenicemi, lid jim říká sv. Štěpán, a jihových. od Kraljevice (it. Porto Ré). Obě jsou na vysokém kopci.

Takový pramen, zvláště mohutný, má farní osada Barbat, která leží sotva půl hodinky dále za farou sv. Lucie. Tento zdroj je překlenutý. Ženské v jeho odtoku právají. Byli jsme náhodou svědky komické sceny: přihnali sem skot k napájení, mezi ním i býčka — Jak ty ženy se tu křičíce rozutíkaly!

Do Barbatu jsme jeli bárkou, s kterou jsme vůbec blízké osady i pusté ostrůvky a poloostrůvky navštěvovali. Byly to příjemné, osvěžující výlety, jež jsme ovšem po každé s vykoupáním v moři spojili. Moře je u Barbatu plné ježků a hvězdýšů.

Na jednom takovém výletu přišli jsme na Frkanji k sluji, která se nořila hluboko pod zemi. Lid o ní vypravuje, že se táhne pod mořem a druhý konec že ústí až u Lunu (Lun, it. Puntaloni). Vehnali tam prý psa, a ten vyběhl za hodinu na protějším břehu. Ve vápencovém útvaru dalmatském nejsou podobné sluje (hrv. pečina špilja) vzácné. Nejzajímavější je na ostůvku Biševě (Biševo, it. Busi) blíže Visu, kde je magické osvětlení jako ve mnohem známější sluji na Capri u Neapole.

Posud popsané výlety směřují od Rabu celkem k jihu, více je jich směrem severním. Nejoblíbenější je k samostanu (klášteru) sv. Eufemie, sotva půl hodinky vzdálenému. Vede tam široká, pohodlná cesta, na které potkáváte trpělivé, filosoficky zamyšlené oslíky s břemenem na hřbetě, nejvíce se suchým dřívím, a podle kráčející starší ženy, na hlavě nesoucí, co na osla se nevešlo. Před klášterem je silný, živý pramen sladké vody, překlenutý na způsob kaple. Pramenitá voda je vůbec v Dalmacii u veliké úctě, i nejnepatrnější pramének bývá ohražen, vyzděn a překlenut. Sv. Eufemie je františkánská klausura, do které, vyjma kostelík, ženské nesmějí. Je tu zase fara, jsou zde i dva kněží. Strop v kostele je ještě trámový, čtvercovaný, s malbami ve čtvercích, ale většina maleb je zkažena deštěm, střechou pronikajícím. Na dvoře je zasazen do zdi mramorový sarkofag, prý Kateřiny Frankopánové.* Znatelny jsou na něm dosud reliefy: sv. Jana ev. a andělů v rozích. Prohlédli jsme si zde též zahradu s parkány, terrassami k moři sestupujícími. Jedinká na Rabu palma zde stála, ale vítr ji zničil. Teď vyrůstají z ní vějířovité odnože. Palem musí býti více pohromadě, nejméně dvě, jedna s mužskými, prášníkovými květy, druhá s pestíkovými. Tak také zahynula palma, až z Egypta do Opatie nákladem asi 12.000 zl. dovezená ku poctě kor. pr. Štěpánky, kterou tam očekávali. Krásné, zdravé jsou u sv. Eufemie dvě staré pinie, s korunou jako květák (pinus pinea).

Když jsme se chladili čerstvou vodou z pramene u sv. Eufemie, všimli jsme si dole u moře čtverhranných, svítících se oddělení, jako by tam byla zahradní pařeniště. Jsou to státní saliny. Žádný vysoký komín, žádná továrna, jen malý domek při nich. Do těchto mělkých nádržek přelévá se čerpadlem mořská voda a nechá se vypařovati asi

* V jiných klášteřích, jako v Cassione u Krku, mají také podobný sarkofag, a tam též cizinci vykládají, že v něm pochována Kateřina Frankopánová.

šest dní, nenastane-li mezi tím déšť, zde ovšem vzácný. Bělostná sůl zůstane pak na dně, a shrabuje se pohrabáčem (toho tvaru, jenže trochu větším, jakým se v Monte Carlu se zeleného sukna stříbrňáky a zlaťáky shrabují). Při práci v salinách je zaměstnán jedinký dělník, kterému platí stát 80 kr. denně. Dohled má finanční stráž. V zimě, kdy se voda tak rychle nevypařuje, sůl se nevyrábí. Poznali jsme, jak solnaté je moře v této zátoce, kde jsme se koupávali.

Přejdeme-li úzkou úrodnou dolinu za sv. Eufemií se prostírající, již i potok mutné vody protéká, a vystoupíme-li na protější stráň, octli jsme se ve státních lesích, prostřed nichž je myslivna. Myslivna! Ta měla pro mne vždy zvláštní kouzlo, to čisťounké stavení s vlídně vítajícími okénky, s prostými kvítky za neumělým plotem v lůně šumného, zadumaného lesa. Tam hledáme jen svatý mír, v té vonné jizbě neuhostí se hřích. S takovými myšlenkami kráčel jsem k dalmatské myslivně. Ale již ten les tam, ta jejich „šuma" není náš poetický jehličnatý les, stromy jsou tam listnaté, ovšem pěkně zrostlé. Hájovna (rozumí se, že zděná) měla v přízemí jen dvě místnosti, pokoj a kuchyň, nahoře ještě druhý pokoj, ložnici. Pes „Moro" na nás nedorážel, ač zřídka jen cizinec sem vkročí. Jako se nám po venkově všude stávalo, občerstvení neměli pro nás žádného, ale aspoň vody nám hajná podala. Až když se s námi seznámila, šla nadojit kozího mléka. Hájovna má jméno Dundo, „šumar" (= hajný) jménem Bone je Slovinec ze Salkana u Gorice, kde jsme jeli přes Soču (it. Isonzo) po železničním mostě se známým největším rozpjetím. V témž lese, asi hodinku jižně od hájovny Dundo, při samém moři, zde již otevřeném, leží samostan sv. Kristofora, patrona Rabu.

Severovýchodně od Rabu na návrší stojící cirkvička, okolo níž vedou telegrafní tyčky, je farní kostelík sv. Eliáše. Farář pro blízkost své fary bydlí v Rabu. Tolik far — to je zbytek ze starých dob, nápodobení italských poměrů. Na cirkvičce je zavěšena poštovní schránka!

Jdeme-li stále podle telegrafních tyčí, přijdeme do Supetarské dragy (= Svatopetrská dolina) a do Loparu. Supetarska draga má školu (těch je pořídku), jednotřídku: hoši se vyučují z rána, děvčata od 4. odpol. Ovšem je i zde fara.

Před vesničkou Loparem přidružil se k nám stařík, který si obvazoval u cesty rány. Prý se jmenuje Jakob Krste a chodí „pitat" (= žebrat). Byl u bega, který se sem z Bosny přestěhoval. Po cestě šlapali jsme po mramoru (světle růžovém s bílými žilami). Krste nám okázal, kde takový mramor se láme, na blízkém skalnatém ostrůvku (coglio) Goli. Najednou zalehl nám v uších výstřel. Krste hned nám vykládal: „To se ženio jučér mladi s mladom, još dánas púcajú".* Na to podívav se na slunce, pobídl nás: „Sunce več visoko, vi se zakasnite ku parobrodu, kad neidete živo." Dali jsme tedy do

* V chorv. písmě se délka samohlásek neoznačuje, my to zde činíme pouze k vůli správné výslovnosti.

kroku. Několik kučí v Loparu je hustě pohromadě na svahu. Jedinou krčmu má Petar Pičuljan, zároveň „glavar“ (= představený) loparský. Ale nemohlo by se zde bydliti, nedostali bychom nic k jídlu. Škoda! Neb na blízké zátoce „Crnica“ je i na břehu písek. Jen vystavět zde hotel, a hosté by se našli. Zpáteční cestu jsme již nekonali pěšky, ale parníkem, jakož jsem vůbec mnohé velmi vděčné partie takto pohodlně vykonal. Ovšem jsem si zajel z Rabu i do obou Lošinjí (Lussin grande a piccolo) a odtud jsem navštívil blizoučké Cigale, které má skvělou budoucnost. O jiných partiích parníkem jsem se částečně již hned z předu zmínil.

Jedno jest jisto: že účinek koupelí mořských je takřka zázračný, zvláště u dětí, a proto těch, kteří k moři putují, bude stále přibývati; a druhé faktum je, že Dalmacie nejnovější dobou přichází do mody, nastává jí ráno, neb i vídeňská vláda konečně začíná se starati o tuto zajímavou zemi. Ta ovšem to činí toliko z politických příčin, ale my, když již nehodláme stráviti léto v naší krásné československé vlasti, v některém z jejích nesčetných půvabných koutků, dáme před studenou severní cizinou zajisté přednost zemi slovanské, kde nás naši bratři uvítají v pravdě po bratrsku.

Fotografie prof. Jos. Bubeníčka.

1822.

Vincent Chevauxleger

Ozef Kalda:

Diťa přírody.

Valašský obrázek od Luhačovskéj Slanice.

Slunce v zenitu plane, lúky horkem zamdlévajú, hory sa dusíja pod rozpařeným listem, a najezeným ludom, roztahlým ledagde v křibí, húštině u vody, gde sa ešče drží přeca chlad při zemi, pění sa hustá krev v žilách. Hlava hlčí na prázno, srdce zvolna tlče, lohtivá mdloba hraje tělem, a chce sa mu prováďat s kýmsi neco škaredého, při tom však přeca pěkného, při čemž míňajú smysly, člověk somlá jako zdivočilé zvířa, zárovno vzdychaje s blaženýma v nebi.

V ten čas sa zdálo Veruně Danihelovéj, že sama sebe ve spánku přemlúvá, jako že by bylo na čase daremního povalování nechat a vyjít si na „čekanú".

Oh ej!

Lehko sa řekne vstat; ale kerak a čím?

Jakési nohy aj ruky ležíja ovšem rozhozené po vazkém mechu vedle ní, však úplně zmrtvělé, že nima nelze pohnút!

Vždyt jich ani nečut při těle!

Oči nemožú též hledět a to proto, gdyžtě nad nima stojí štyry sáhy zelenkavéj vody, z čehož poznává, že sa najspěš utopila. Ba jistě!

Vlny kolem ní šumí, sama lehúnko sa kolébe, leža na znaku. Pod lopatkama nepociťuje pražádnéj tíhoby, jak voda sem a tam sa hýbe, tak jí jednúc hlavu, podruhúc zase nohy pozdvihuje.

Připadá jí to téměř rovno nepovědomému tanci.

Šak ba začúvá cimbál při tom, enom že jakoby z dálky. Dzzzun. Dzzzun.

Kata z dálky!

Vždyť je muzika na Lapači. V izbě ludí natlačených a nadžganých jako kaše v hrnci, dusno, že nad hlavama ni lampa blikat

nemože, Veruně stékajú potůčky znoje po zádoch, a gdosi ju svírá v lokťoch tak pevno, že je nadobro přivařena k ňom, a točíja sa spolu v kole o dušu puščení.

Veruna hledí při tanci rovno před sebe, ten pak, co ju drží, ostává pořád bokem, že z něho nevidět než svítit v levém boltci zlatý bombík. A nebuďa rovněž toho znamení, nepotřeboval by jí gdosi vysvětlovat. Dobře poznává sílu ruky, kerá neochabuje, ba čím dálej ju silněj přitahuje.

Už před pů hodinú jí tanečník cosi zašuškl do ucha, však ona zatřásla hlavú: „Čekaj ešče!" Až teprve včil tanec ju rozdivúřil a smysly rozjitřil, sama sa k súdruhovi připíná tělem, aby poznal a porozuměl, že přiblížila sa její hodinka — a hle! sotva si pomyslila, již pozoruje, kerak ju vytláčá ven, a pořád ešče obemknutí potácajú sa k východu. Bokem a loktěm rýpe do neuhýbajícího ludu při dveřoch, že mosíja popustit.

Blikotající zář petrolinovéj lampice daléj nedosihuje, tma — neproniknutelná tma — laskavá společnica milujících — čeká na ně.

Veruna přivírá bezmocné, nevyslovitelnú mátohú nemocné oči; poznává vůkolní svět o mnoho lépe rozbouřelým hmatem a rozcitlivělým čuchem.

V síni vrážá do jakéhosik dunícího dřeva — kyselé zelé čpí z něho. Horký výdech rozpařených tělisk náhle pominul, a hnojůvka, silno dýchající před blízkým deščem, prudko razí do nosa.

Sú na dvoře.

Enom daléj!

Včilejc zavoněl v listníku suchý list a porozsýpaný zašustěl pod nohama — Verunu, třasúcí sa nedočkavú zimicú, cosi popotahlo zabočit jedným krokem a svalit sa do něho, však přeca sa udržela na nohách — v listě rádi hnízdíja pijáci, potem ludé blízko sa pořádem přetahujú . . .

Enom dálej! Šak nemože už dlho trvat.

Napíná tedy chřípí, zhlboka zabírajíc vzduch, brzoji pocítí před sebú van volnéj prostory. Hej! už jí chladí lýtka až po kolena vysoká tráva, napojená bohatú rosú!

Tichý větérek sa pohnul, nese v sobě hladkú vůňu zrajícího obilé, ostrý omam poskonných konopí a jemný, těžko postřehnutelný přídech rozkopanéj hliny, gdyž sa ohrňajú zemáky.

Při téjte vůni sa chce Veruně dycky plakat.

A tož až sa jí srdce radosťú zatahlo, že ju učula prám v tente okamžik, a vrhá sa k zemi rovno jako kameň, nedbaja bolesti náhlého pádu, gdyžtě strhává sebú toho, co sa mu svítí zlatá náušnica v uchu, lebo sa jí chce velice trpět, aby čím větší trýzeň, jí zase sa zrodila závratnější rozkoš . . .

Tmí sa jí ve tmě před očima. Na sevřených víčkách klikatí sa jí náhle blesky, ohnivé pestrobarevné růžice vyskakujú a zase mizíja.

Je blízká mdlobě. Veškerá krev sa jí vhrnula do těla v jediné místo, keré sebú zmítá jako raněná vlčica zmírající žízní. Už . . .

Jaj...! Jedno, jediné slovo by ráda ešče vyrazila ze sebe: „Nešetři, nešetři!“ — a zatím už nepoznává, lesti enom stone lebo křičí alebo skučí... — — — — — — — — — — — — — — — —

Píííísk!

Dvúhodinový vlak.

Verunko, vstávaj! Mínìš-i si večer zatancovat a zahújat, tajak sa ti to prám zdálo, nesmíš sa v lesi povalovat! Je třeba sa pohlédnút po denárkoch a přihospodařit sobě.

Život je těžký!

Zadarmo dneska nehrajú nikomu, a cigánovi teprú ne! -- Pohnúla mandlovýma očima, a dvě zažlklé bělma sa pomalu sem a tam obrátily. Ostala však ležat, s podivením načúvajíc tlkotu rozběhnutého srdca. Usmíla sa ve zpomínce, též párkrát z hlboka vzdychla. Zasej ležala dalej, oči přivírala, odevírala. Konečně vycenila svých dvaatřicet liščích keláňů, napnula sa strunú třikrát a vyskočila. Popravila šaty na sobě, složila na široko šatku, již přehodila si svěčno přes levé rameno, jak enom mladé cigánky nosívajú, aby černé vlasy v slnku jiskrama zahrávaly.

Prodírá sa mlázím a kráčá zvolna po upravenéj cestičce, jaké vídat při parkoch, lázňách a podobných ústavách, gde jezdíja bohatí ludé léčit svoje odulé břuchy a utrácat zbytečné peníze. — Šak henkaj prám leží takový bachrál v provazovéj síťce! Dyby tak dřímal a visal mu řeťázek od hodin, alebo trčala šrajtofla z kapsy! Aby ho strela! Nespí, oháňá sa z much. Verunka spěje tedy mimo. Mezi stromy sa ukazuje zaprášená silnica. Je ju čut z dálky kravincama též kobylincama. V křikopě požínujú dvě mladé roby trávu. Kolébajú sa v kyčlách ze široka jako za tři sta valach, a huby majú opléskané ze šišek a kýšky. Uhlédňa Verunu vzpřimujú sa, stavjajú ztěžka na paty a vzhlédajú proti ní. Prsa jim trčíja neforemně pod letníma jupkama jako hrče.

Verunka v duchu sa směje selskéj nařvanosti a pociťuje v tom okamžiku dvojnásob přednost svého drobného, však súměrného těla.

Šuchoce si zlehúnka a při tom však pyšno podle svých nepřítelkyň, jak dobře poznala, třebas že nemžikla k nim okem. A dala jim mlčky takovú odpověď: Z lehka nadzdvihla hlavu do tyla, přimhúřila zraky, že sa značily jenom úzkýma čárkama, při tom spustila krapku pravý kútek.

Aj vňutřňú zlobú trochu pobledla.

A bylo jí porozuměno.

Sotva přešla pěti kroky, čuje za sebú nenávistně vyražené slovo: „Čúha!“

Nebodlo ju nic, pranic, docela nic. Bylo vidět, že ho vyřkla púhá závistlivost. Odekřikla zpupně: „Nebojte sa o svoje galány! Stojím o ně takhle —“ nadzvihla sukénku — „majú blechy místo peněz a razíja chlévem zrovna jako vy!“

A pořád jí ten kravský zápach z rob, jež minula, rovněž ze silnice, po níž spěchá, neuhýbá z nosa, ba čím blíže dědiny ešče

vzrůstá. Prořekla si nazhlas: „Bože, jak ten selský dobytek —“ (a mínila tím dvúnohý aj čtyrnohý) celý svět zanešvaří.“

U jednéj chalupy trčí při zavřenéj komoře zámek, u sklepa také. Enom sa mu zasmíla: „Vis tady, vis a hlásaj okolo pocestným, gde cosi poschovávané! Lehko sa ti pokerúsik odekrútí krček!“ A zapamatovala si dobře chalupu aj příchod k ní.

Nevzhledné chalupy řidnú, nastupujú výstavné vily s pěknýma zahradama, mřežama a slpovím. Od téj najvěčí páchne otevřeným oknem při zemi teplá voda z pařeného kohúta. V další vaříja kávu.

Kakra! Jak pěkně voní! Včil přichodí apatéka, je třeba zvolnit krok, by užily nozdry všech špecií, jimiž je okolí napojeno.

Tady už začíná lázeňská nádhera. Kvete park, šumí vodotrysky, zvú k procházkám pěkné chodníky. Ráno a večer sa tu proplétajú hosté, slečinky se směšnýma klobúky na hlavách jako okříny, muzika hřmí z pavilóna, ale divná. Málogdy do skoku, tak to přetahujú v zuboch, jako švec kožu; každý muzikant si hraje cosi jiného pro sebe, ten pak, co stojí s paličkú nad nima, sa zlobí, hrozí, rukama rozháňá.

Henkaj prosvítá konečně cíl cesty. Z dálky už čut taléřky umývat, černobílí kelneři s vlašťovčíma šosama létajú, železo zvoní o sklo, z otevřených oken kuchyně vinú sa provázky spáleného masného, paprikovaného guláša, pečenéj ryby; hned vedle ze sklepovéj dúry vane stuchlý chlad a puch zavjadlého masa. Kúsek daléj u kolně čekajú kočáry, kobyly na krivých nohách švácajú ohonem a potřásajú kožú. Koňský hnůj naplňuje rozpálený vzduch smradem na omdlení. Vyžraní kočišové vystrkujú červené hubska z výčepu, cvrnkajú očima, pokřikujú na Verunu, chlachúzňajú sa vlastním oplzlostem a lejú do sebe džbány piva.

Veruna spěje mimo se zatajeným dechem, to jí připadá vždycky najprotivnější kúsek cesty — hotová golgata.

Teprú sto kroků za místem, už zase v lese, gde ju vítá nakyslá pryskyřica mladého jehličí, zastavuje sa, láme si halúzku, opatrno bokem vzhlédá nazpátek.

Byla jí co přecházka před restauraciú platná? Gdyž kraďú pohlédla do oken, zazdálo sa jí, že gdosi vyslal blesknutím oka vyrozumívající pohled, ale tabule odrážaly světlo, nerozeznala dobře.

Vyjde negdo za ňú, a gdo?

Ten oblezlina, bruchál, co fučí pořád jako jež? Hledí na ňu sprostě jako na kanál a valí horší řeči ze sebe než fiagrista. Věru rači by ho kopla do — tento. Alebo ten mlsný pes, s tlstým nosem a prasačíma očima? Jirčák by ju najrači celú dvakrát místem vysvlekl, prstama opiplal, na ruby převrátil a po tem nic nedal.

Veruna rači vzpomíná na mladého študenta. Chová sa k ní dycky jako ke princezně. Vyptává sa ju na starodávné zvyky, na vajdu, cigánského krála, chce od ní pohádky, a gdyž mu podobným nemože slúžit, než — že „Rom“ znamená „cigán“, „pchúro“ „starý“ „džuklo“ „pes“, zřejmo sa zarmucuje. Brává ju okolo krku a ptává sa upřimno: „Máš-li mne ráda?“

Při ňom připadá Veruně najtěžej ležat nehybno dřevem, zatnút zuby, sevřít pysky a myslit na docela neco jiného, třebas si po tichu odříkávat: jek, duj, trin, štár, panč, šov, efta, ochto, ena, deš, alebo s posměchem chladno pozorovat, kerak drmolíja sa na ní, oddychujú jako uhoněný pes a slabošsky v minutě sa vysilujú bezmála spěšej než letošní brablc. Ani gdyby túžila s nima po radosti, nebylo by súcí, žádat od nich neco jiného, než kúsek toho kovu, co jim zvoní v kapsách. Mátonohy!

Enom při mladém študentovi sa jí kolikrát zdá, že ho cigání, jestliže mu nepodává toléj, kolik by za svoju dobrotivost a štědrotu zasluhoval. —

Ale kdyžtě slúbila svojím Antošovi věrnost a míní ju zachovat. Žádný z těch nastrojených městských panáků sa mu nemože vyrovnat v postavě, třebas byl bosky, v roztrhaných gaťách a zalátanej košili. Gdyž ide — tajak gdyby obilé pod větrem sa prohýbalo! Popatřa na něho bokem, taková linia krásná počínaja volavčím pérem v klobúku sa ti ukáže, že bys hleděl dva dni. A zasměje sa, tož takovým srdce jímajícím způsobem, že bys ho hned přede všema chytil okolo krku! A nikoho sa věru nebojí, hned křivák z kapsy alebo kameň do hrsti! Zlatý Antoš se zlatú čučkú v levéj muňce! Její bratranec, vlastně strýček, snad aj možná bratr — gdož by sa staral o podobné věci.

U restaurace sa mihl žltý slaměňák, Verunka si spokojeně oddychla: Študent!

I spěje včil ke známému místu lhostejně pohlédajíc po okolí, neboť není třeba, by kolemjdúcí vytušili, jaký vztah platí mezi strakatú šatkú na rameně a barevnú pentlú tamo na žltém klobúku.

Dopoledně družívá sa slaměňák ke fajnovým kamarádkám divně a jináč prohybaným, růžama, mušelínem a divokýma mašlema ozdobeným. Klóní sa před nima, povídá jim, že sú rozkošné, neodolatelné — a k večeru tulí sa rači k šatce, vybledléj od čpavého dýmu při volném ohni.

Že to ty měštky nevycítija? Jaké to majú nosy? Ju by věru neopentlil. Však — hele! — Co sa to henkaj u mostka bělá? Má to koš na hlavě: pekařisko, neústrojené. Spodní gatě visíja na něm jako na veteránovi, červené paty hledíja odzíble z pantoflí.

Včil sa obracá — tvař bílú, pět fúsků čtyřma řadama zalepených kváskem, oči červené, nevyspalé.

Hledí mlsno na Verunu.

„Dám ti dvě šestky," povídá. „Alebo všecko, co mám." Šacuje sa po kapsách a ukazuje na dlani ale třicet měďáků. Ruce sa mu dychtivosťú třasú, krejcary zvoníja o sebe. Vlhká múka tahne od něho, jako ze zavřenéj múčnice.

Verunce je k smíchu s jeho postavú, třema šestkama, vyvalenýma očima.

„Vari od krámu, sůvo! Bratr ide za mnú! Chceš, by ťa spořádal; což si o mne myslíš?" Dodává však po několika krokoch: „Ostatně chceš-i chvílu čekat, vlez pod mostek, možná, že sa vrátím."

Múčný červ spúščá sa poslušně aj s košem po břehu, ztráčá sa pod klenutím, Verunka plyne z rychla daléj, daléj po svéj povinnosti. Včil zahýbá s cestičky na pravo do hustého podrostu. Mosí sa dobře shýbnut, chce-i sa dostat daléj pod převislýma haluzama. Suché jehličí bez vůně jí prší do vlasů. Vlhká zem, odkadž sa prýščí minerální prameny, dýše jakýmsi těžkým plynem, ináč než plesnivinú lebo hřibama, spěšéj jako rozmjáganými slimáky a zase krapku jako zdechlýma veverkama. Skoro by sa sliny sbíhaly v huběl Náhle sa staví do cesty nekolik vyšších hrabů, okolní húščina s odkvetlým maliním tvoří neprodyšné stěny zelenéj světničky, nohy zapadajú do měkkého vyhřátého mechu. Ticho, tichúčko je tady daleko od ludí, jako v kostele. Verunka spůsobně usedá, že zpod sukýnky nevidět než zahnědlé nožky s nažltlýma šlapadly, ručky spúščá do klína a načúvá, brzo-i zašustí pod spěšnými kroky listí a zjaví sa mezi stromy slaměňák na kučeravéj hlavě...

* * *

Písk!

Osmihodinový vlak.

Veruna vydírá sa z lesa, kvapí cvalem po silnici, nechťačky dlho sa zabavila s neščasným študentem. Večer sa blíží, už voní rosa, seno a větérek vanúcí z hor. Na mostku rozpomíná sa na pekařskú můru, zarážа tedy kroky, kleká při kraji do teplého prachu, sklání hlavu pod klenutí. Slnečko poslednima paprsky probleskuje tunelem, chladná voda, prosycená rybinú, račinú a bahnem, zdvíhá sa z něho, peprná máta čpí do nosa. Na hromádce písku leží skrúcený pekařík, krchňačkú objímá prázný košík, usmívá sa čemusi, pyskama na prázno lepoce a oči zavřité. Včil aj řiťú zlehka zahýbal. Istě sa nedočkavém galánovi cosi pěkného zdál Verunka sa obrázku potichy řiťoce, schýtá sa však na nohy a utéká daléj... Spěchá, letí silnicú, co enom dechu popadá. Už sa jí bělá v ústrety od mostka pátý kilometrový kameň a ešče mosí dva minút...

Henkaj pod hruškú gdosik očkává.

Jaký „gdosik"?

Ze zdaleka zasvitlo bleskem dvojí bělmo ze tmavého obličaja, pod ním pak bílý řetázek zubů sa zatřepal. Verunka čuje volat vstříc po cigánsku: „Gde tak dlho čučíš? Oh! Co sem sa načekal!" Přisedá tedy honem k nedočkavcovi, bere za ruku, usmívá sa na něho.

„Donesla-is peníze?"

Verunka rozvazuje uzel v šatce, sype z něho do nastavenéj dlaně promíšané šestky, dvacítky, krejcary, štyrky, hore pak jako zvláštní ozdobu přidává papírovú zlatku.

Očadlém kamarádovi zatřáslo sa volavčí péro na klobúku, jak radostno vyvrátil hubu a zasmíl sa na celé kolo: „Rehe-he, dohromadyyyy iiistě z pět rýnskýýýých! Ty nám stačíja do rána, možem dělat passáry celičkú noc!" — Vyskočil, uderil dlaňú do silnice a

jal po ní sa vykrucovat, luskaja prstama za uchem. A hned zase napodobuje, jak dyby rozhazoval po zemi peníze.

„Muzikanti, sólo! Šenkýřko! Dva guláše, dvě sklenky piva sem a ešče alaš — toť pro moju nevěstu!“

Verunka z křikopy k němu blaženě vzhlédá. Věru pro takového šohaja by sa jí nestíhalo třeba sedět tři neděle ve Slavičínském rathúzu! Vděčnost veliká hýbe sa jí v prsoch. Zostane mu věrnú do skonání světa! Enom sám samotinký ať užívá její ohnivosti, její prudkosti, její pravéj a jedinéj lásky — enom mu samému nechaj je dopřáno spatřit, kerak v rozpálenej zapomenutosti sa svíjí, jojká, plače ... při všech ostatních bude zase ležávat mramorovú sochú a počítat: jek, duj, trin ... Enom mu zostane věrnú, věrnú, věrnú!

Verunka vzpomíná si pojednúc svého krásného sna. Celičký týdeň mosí sháňat, pracovat, sa poddávat, by v nedělu mohl sa jí vyplnit. Tož škoda každéj minuty!

Vyskakuje tedy náhlo, chytá kamaráda za ruku a nutká k rychlému odchodu.

„Honem, Antošku, honem!“

I dávajú sa oba v prudký let směrem, gde na Lapači vlaje červenobílá fána z vykýřa, gde z okna řve bombardon, až rámy pukajú ...

* * *

Pílsk!

Ranní vlak.

Veškera nádhera volnéj neděle zapadla, vládne již štyry hodiny první všední deň nového týdňa. Červenobílý prapor, napojený rosú, visí bez vlády rovnú důle. Hospoda po probúřenéj noci spí.

Za to vedle v chalupě, kerú zdobí štít s namalovanými rohlíky a bělkama, dýmí už komín — starý Mahulík klohní svoje lehké zboží. Přesývá melivo, připravuje kvásek, leje sladké mléko do načechranéj múky. Však věru — věřte — rači by těsto zadělával vlastní žlčú! Po celičkú noc nepřimřel oka pro křik a lom pustošící čeládky, včil pak ráno, gdyž lumpi gdesi dohářajú po hůrách a mlatevňách, co zmeškali, mosí být hore a krútit pro ně pletence, splétat bělky, posýpat makem rohlíky — a k tom ke všeckému Václav nezdara, místo by mu vypomáhal při těžkém řemesle, nevrátil sa dóm ešče od včerejška. Řekněte, co takový darebák zasluhuje? Nic lepšího, než mezi kolena zvrzgnút a látat, látat, až sa rozčepí palaška. Šak věru, by nezapomněl! Mosí si jít honem nejakú uřezat.

Šance sa s křivákem v hrsti do zahrady, obhlédá v hrázi, jaký by sa mu nájlepší opukálek hodil.

Oh, terentete! Aby nezaklnul!

Jaká to zase škoda!

Pod hruškú ležisko pováľanéj trávy, zem při jednom konci rozrytá, rozrýpaná jak ode divokéj svině, mladý ščep leží vyvrácený z kořeňa, jak sa gdosi o něj opřel kramflekem. Kúra visí zedraná v cároch z něho.

Oh, jejda, jejdanky!

Rači dvú rýnských by neviděl, než takovú spustaš!

V trávě sa cosi bliščí, strýc zdvíhá ulomený žltý pléšek, jak cigáni nosívajú v uše.

Hrom do nich, duší nekřesťanských! Staříkovi švišči prut, jak ním švihá všemi směry. Gdyby aspoň to Václavčisko zakyslé přikapalo dóm, co by si na něm mohl udřít — věru by nešanoval svojéj staréj ruky, nechaj ho bolí po tém třeba celý týdeň. Věru ne!

Ten ale ščastlivec nevěda, jaké mračna sa nad ním stahujú, spočívá klidně na písku pod mostkem, levičkú objímá prázný košík, usmívá sa a lepoce na prázno pyskama.

M. Jahn:

Hroby trestanců.

Dva hřbitovy znám různé proti sobě,
jež vozová jen cesta v pole dělí.
V tom jednom dřímou spáči v tichém hrobě,
již jako ptáci k světla říši spěli,
a v druhém kryje hřbitovní ta hlína
ty, které nocí k hanbě vedla vina.

Tak spravedlnost světa soudí vždycky,
a dokud Bůh zde neřek' slovo dvoje,
vždy mluví onen pochmurný soud lidský,
jenž různí přísně mrtvých duše svoje:
těm nade hroby pomníků řad klene
a druhé v šachty hází bezejmenné.

Však zkoumati ta tajná vlákna skutků
a kořen zla — kdo odváží se k tomu?
Zde čin byl jen, proč patřit na pohnutku,
když plod je zde, co nám do jeho stromu?
Soud slovo řek', a žalářník je sluha —
co do toho, zda kdes je pravda druhá?

Jen obří duch, jenž každým jarem budí
v zem fialku a první trávy stvoly,
je loudí stejně z mrtvých spící hrudi
a nenechává jediný hrob holý,
ten v lidský soud, jenž každým dnem se mění,
vždy pronáší své slovo: „Odpuštění!"

Elisabeth Barrett Browning:

Pláč dětí.*)

Z angličtiny přeložil Antonín Klášterský.

Slyšíte, ó bratří, plakat děti,
dřív než trud je soudruh let?
Hlavy tisknou matkám do objetí,
dál však pláčí slzy běd.
Mladé ovce mekají si v louce,
mladí ptáci popěvují z hnizd,
mladé laně hrají na palouce,
mladých květin dýchá květ i list;
ale děti, malé děti, bratří,
pláčí hořce v slzách svých,
pláčí v čas, jenž jiným ke hrám patří,
v zemi lidí svobodných.

Ptáte se jich na bol jejich nitra,
proč ty slzy, co jich tíž?
Stařec může lkát snad pro své „zítra",
ztraceno jež v onom „dávno již".
Starý strom bez listí v lese, holý,
starý rok se končí v zimy mráz,
v starou ránu udeř, nejvíc bolí,
nejhůř, starý sen když zklamal nás.
Ale děti, bratří, malé děti!
Ptáte se, proč na klíně
matek hlavy, pláčí ve objetí
v naší šťastné otčině?

Přepadlou tvář bledou zvednou v pláči,
a je žalno zřít jich hled,
neboť lidská muka šedá tlačí
pryč s jich tváří dětství květ.
„Vaše stará zem — dí — děsná tuze,
naše nožky jsou tak znaveny,
zemdleny jsme po pár krocích chůze,
a klid hrobu je tak vzdálený.
Starých taž se na pláč, a ne dětí,
neboť zem je zvenčí chlad,
a nám venku ve zmatku se chvěti,
a hrob starým v úděl pad'."

*) Slavná tato báseň mocně působila k obmezení práce dětí v továrnách. Pozn. překlad.

„Pravda — děti dí — též stát se může,
že nás dřív smrt pochová.
Alice — rok to — dána v malé lůže
jen jak hrouda sněhová.
Zřely jsme v tu jámu, byla těsná,
žádná práce nešla do těch stěn,
kde spí, žádný nevzbudí jí ze sna
výkřik: „Vstaň již, Alice, už je den!“
Jas či déšť buď, tam kdo poslouchá-li,
k zemi sluch, pláč nikdy neslyší,
jistě bychom dnes jí nepoznaly,
úsměv čas měl zkvést jí v zátiší.
Čas jí plyne sladce, kolébá ji
v rubáši zvon v sen vždy poznova.
Je to dobře – děti povídají —
když nás dřív smrt pochová.“

Žel, žel dětí! V Žití, které dýše,
touží Smrt, kde nejlíp jim,
srdce, by jim nekleslo, pnou výše
provazem si hřbitovním.
— Pojďte, děti, od dolů i města,
pojďte, děti, jak drozd mladý pět,
naberte si lučních květů ze sta,
smějte se, až dlaň je pustí v let! —
Ale ony: „Je květ lučin asi
jak ty trávy na dolech?
Nechcem vašich radostí a krásy,
v stínu uhlí spát nás nech!“

„Neb, ach — děti dí — v nás není síly,
skákat, běhat nemůžem.
Louky nejvýš k tomu by nám byly:
padnout v nich a usnout snem.
Nohy se nám lámou, chvějí v kroku,
padáme na tvář svou v mdlobách svých,
pod těžkým by víčkem mdlému oku
nejrudější květ se zdál jak sníh.
Neb den celý vlečem břímě svoje
ve uhelných hlubin tmách,
či den celý poháníme stroje,
kola z kovu v přádelnách.“

„Celý den se kola točí, hučí,
v tvář vlá vítr nám z těch kol,
až i v srdci vír, tep v hlavě prudší,
a vše zdi se točí kol.

Nebe se nám v oken výši točí,
točí světlo, které kane k zdím,
mouchy, jež zrak po stropě lézt zočí,
vše se točí, a my se vším tím.
A ta kola hučí bez proměny,
a my někdy ždáme jen:
Ó, vy kola! (vypuknuvše v steny)
stůjte! mlčte aspoň den!"

Ano, mlčte! Ať, druh blíže druhu,
vespol cítí mžik svůj dech,
ať své snoubí dlaně v čilém kruhu
v mladosti své útlé dnech!
cítí, že ruch kovu chladný není
vše, co k žití Bůh tu probudil,
brání se, ó kola, pomyšlení,
že by ve vás živý duch jich žil!
Celý den však stroj dál žene kola,
jak by život rozmílal,
duše dětí, Bůh jež k slunci volá,
tkají slepě ve tmách dál.

Nuž, těm bědným dětem rcete, bratří,
by výš zvedly očka svá,
On že svatý na vše v lásce patří
a též jim že požehná.
Řeknou: „Což Bůh slyšet můž' v své výši,
když tak hučí stroje rušný kov?
Neslyší náš vzdech ni lidé bližší,
kolem jdou a zajdou beze slov.
Samy, jak se rozléhá hluk stroje,
neslyšíme zvenčí hlas:
moh' by Bůh, kol zpěvné kůrů roje,
slyšet spíše v pláči nás?"

„Z modliteb dvé známe slov, ne více,
a když v noci trud nás rve,
„Otče náš!" do výše v jizbě zříce
modlíme se k těše své.
„Otče náš!" — víc neznáme a sníme:
ve mžiku, kdy andělů zpěv ztich',
Bůh je v sladké chvíli ticha přijme
do silných a mocných rukou svých.
„Otče náš!" když uslyší nás, jistě
(je tak dobrý, praví lid)
usměje se ve příkrý svět čistě:
Pojď, mé dítě, u mne klid!"

„Ale ne! — dí děti v pláči zase —
jako kámen němý On.
Jeho tvář prý mistru podobá se,
jenž nás nutí v práce hon.
Jděte — dí — nic na nebi krom tučí,
zříme jen jak kolo vířit mrak,
nesmějte se, nevěře bol učí,
nezří Boha pláčem slepý zrak!“
Slyšíte, jak reptá dětí četa,
kazatelé o ráji?
Že Bůh, učit lze jen láskou světa,
a té děti neznají.

Právem zní před vámi pláč jich lkavý!
Mdlé před svými kročeji,
nepoznalyť slunce ani slávy,
jež plá slunce jasněji.
Člověka bol znají, bez moudrosti,
jeho beznaděj, ne klid, jenž v něm,
v křesťanství jsou raby v nevolnosti,
mučedníky jsou, však bez palem.
Zryté jsou jak stářím, v líci vrásky,
paměť nemá vzpomínek však řad,
pastorci jsou nebes, země lásky —
nechte lkát je, nechte lkát!

Přepadlé své tváře zvednou zryté,
a je žalno zřít jich hled;
je vám, jak když anděly jich zříte
oči k Bohu obracet:
„Jak chceš dlouho — dí — ò, dětem v muky,
krutý lide, stát jim na srdcích,
patou v brni duse jejich tluky,
k trůnu jít, jejž na trhu jsi zdvih?
Naše krev výš stříká, Peněžníci,
naši cestu značí krev,
dětí ston víc klne v tichu znící
nežli silných mužů hněv!“

Růžena Jesenská:

Nokturno moře.

Román.

(Dokončení.)

XXII.

Eva čekala Patrika, jenž meškal v monastýru, aby přivedl Ivana. Chodila po palubě, zastavovala se a v napjetí pozorovala protější břeh. Loďka Patrikova připoutaná zmítala se u skály. Moře bylo rozbouřené, modrost vln tříštila se na hřebenech v bílou pěnu, dálky se přibližovaly s temně modrými skvrnami ostrovů, jako by předešlá noc byla zanechala na nich některé své nevybledlé barvy. Večer hrála Eva naposledy své „Nokturno moře“ na rozloučenou s místem, kde se jí otevřel život novými perspektivami a kde se uskutečnil blouznivý její sen o štěstí života. Jaké zázračné chvíle žili na tom břehu! Obsáhli celou velikost lásky. V jaké podivné horoucnosti se vystupňovala jejich objetí, jak je sbližoval každý den více a více, a jak se vzájemně prostupovaly jejich duše!

A ten poslední večer byl utonutím v hlubinách lásky, netušeným spojením, které vybájila jen jejich láska, jejich krev.

Připadalo jí, že pouze oni dva na celém světě tvoří tak závratně tajemnou jednu bytost, a že všemi těmi vztahy jejich cítění, zajisté nepochopitelnými pro ostatní lidi, zrodilo se cosi jediného, úžasně odlišného.

Opakovala si podrobnosti hovorů s Ivanem, jeho šílené polibky, jeho žhavé vyznání a rozechvívající touhy. A zalétla myšlenkami do budoucnosti, těšila se z toho, jak bude příští život s poznáním nových obzorů a myšlenkových pokladů Ivana obohacovati, jak umělecky vzroste, jak se prohloubí i jejich duševní spojení.

Hleděla s pocitem něžnosti na ty závratné skály, pod jejichž

ochranou zažili tolik krásy, vdechovala opojivou vůni květů a moře, jak je proud vzduchu přinášel k lodi.

Monastýr je tichý. Patrik dlí asi v atelieru s Ivanem nebo ještě u igumena. Ivan Hermohen se loučí. Naposledy pohlédne z okna své bílé celly na moře, naposledy se pokloní ikonám, políbí svaté ostatky, načež odloží hábit, převlékne se v světský šat. Jak zmužní jeho zjev! Naposledy sevře ruku svého přítele . . . toho podivného člověka . . .

O, jistě večer, když ona hrála, Visarion neslyšel její písně, ale plakal; pozorovala již při loučení na břehu, že se jeho oči naplňují slzami. Jaké strašné má oči ten člověk, jako zalité krví!

On jistě bděl celou noc, snad klečel u Ivanova lože, snad uzavřen sám ve své celle utajoval hoře, snad trýznil své tělo, aby bolest jeho přehlušila utrpení duše.

Ivan vyprávěl jí několikrát o Visarionově náklonnosti, přiznával, že mu kalí jeho nešťastná vášeň odchod z monastýru.

Jak asi se Ivan vybaví z jeho krvavého a plamenného pláče? Evě připadal posledního večera nepříčetným, vrací se k ní jeho pohled, jeho pohyb i jeho kolísavé a přece pevné kroky, jak se vzdalovaly od břehu.

Upřela zraky na nebetyčné skály, zahleděla se na jedno místo, kde u monastýru se zprohýbá kámen skal prudkým rozmachem jako v záchvatu hrůzy stvořený v prudce vypjaté obludné tělo dračí s pohybem lstivě svůdným, nebezpečným, závratným. A dole pod tím mocným výběžkem hučí moře, bije o tvrdé paty skal, tříští se v ohromném příboji, tvoří víry, a v tom podivuhodném kroužení odbíhá šíleným proudem dál, dál do šíra k místu velikých hlubin.

A tam dále k jihu od monastýru ještě výše tyčí se strmá skála k obloze, tam stával vznešeně — zlatý, třpytící se Apollo . . .

Bílou cestou od monastýru mezi olivami zamihly se Evě náhle dva temné stíny. Dojista dva mniši . . . Byl by to Ivan s Visarionem? Ale proč by ještě odcházeli z kláštera? Proč nechvátá Ivan k ní? Proč Patrik Syn nepobízí ho k odchodu? Proč meškají?

Snad igumen ještě Patrika zdržuje, rád se zapovídá, snad chce vzácného cizince pohostit, a ti dva přátelé snad se jdou rozloučiti s mořem.

Již jsou mimo stromy, již mimo zelené křoviny a ještě vystupují. Eva pohlédla kukátkem . . . Ano, jsou to oni. Odložila skla, sledovala je prostým zrakem. Ale proč odvádí Visarion Hermohena teď, v poslední chvíli až tam vysoko, do závrati?

O, jistě ho odvádí. Jako démon jí připadá.

Teď se zastavili, Hermohen jako by se chtěl vraceti. Váhají chvíli, ale opět vystupují.

Eva se chvěla.

Odvažují se po nebezpečné cestě. Trochu závrati — a zřítili by se do propasti. Ale vystupují pevně; jsou snad zvyklí těm srázům! Náhle připadalo jí, že i oni ji vidí. Ano, zajisté. Vztyčila se, vítr vlál

jejím bílým rouchem a bílým závojem na klobouku. Pokročila v před až na pokraj lodi.

Hermohen a Visarion stáli již nejvýše, nejvýše na té strašné skále vypjaté jako zkamenělý, neústupný vzdor. Stáli jako na obludné hlavě dračí, pod nimi tměla se její rozevřená tlama, a dole v hrozné hloubce burácelo moře. Na modrém pozadí oblohy tměly se jejich postavy, zvětšené, nehybné, spojené objetím, jako veliký obrovitý stín. Eva cítila žhavě, že Ivan k ní hledí, že jeho srdce buší velikou láskou, že touží po přátelské zakotvené lodi, která čeká, aby ho donesla do světa blíž novému domovu.

Asi Visarion vyžádal si od svého přítele tuto poslední oběť, aby s ním vystoupil vzhůru a prodlel nad širým mořem pod daleko sklenutým nebem, aby popatřili ještě naposledy spolu v ohromný kruh dálky, v ztrácející se obzor života. Nehýbají se. Zkameněli?

„Ať se již vracejí, vracejí!“ zachvěla se Eva úzkostí z té dlouhé jejich nepohnutosti.

Na galerii monastýru objevil se právě Patrik Syn patrně s igumenem. Hledají asi Ivana, pohřešili ho.

Eva s napjetím všecko pozorovala . . .

Teď asi Patrik zavolal, neboť obrátil se směrem ke skále odevšad viditelné, velmi osvětlené!

A v tom okamžiku ta tmavá těla jako by se úplně spletla, srostla. Byl to okamžik, zlá vteřina, zkamenělá pod Eviným zrakem v kus strašné věčnosti, stala se omračujícím činem, nezapomenutelným překvapením hrůzy, nahým, nestvůrným zamávnutím neštěstí; smáčkla její srdce, zastřela mlhou a zároveň ožehla plamenem její mozek. Ta dvě tmavá těla Ivan a Visarion, srostlá v jednu úděsnou závrať, řítila se dolů do propasti řvoucí vody. Zděšené výkřiky poplašné a zoufalé prořízly vzduch.

Eva zkamenělá hrůzou vssála v duši a krev celou tragedii. Všecko se jí zatmělo před očima. Omráčena klesla k zábradlí lodi.

Když za nedlouho procitla, držel ji za ruku kapitán lodi, a ostatních několik mužů stálo kolem ní. Jen někteří z nich pozorovali strašné sřícení v hlubinu a živě o tom hovořili. Eva hleděla zděšenýma očima na zmatené hemžení temných postav na protějším břehu v rudé záři slunce a zcela si uvědomovala, že je konec, všemu na věky konec.

XXIII.

Loď kotvila ještě několik dnů u břehu před monastýrem.

Moře pohltilo obě těla nenávratně. Visarion patrně vzal s sebou nějaký těžký předmět, aby spojen křečovitým objetím s Hermohenem měl jistotu, že dopadnou do vířivého proudu, který je odnese do nedaleké strašné hloubky, jak o ní často sníval, o veliké průsvitné společné rakvi moře s padajícími hvězdami a stříbrem luny, s přicházejícíma udivenýma očima ryb a podivných tvorů, s míhajícími řasami plnými perel a jisker.

Eva již nevystoupila na břeh.

„Zmizeli tam na věky," řekl igumen po dlouhém pátrání celého monastýru.

Patrik vrátil se k Evě, přinesl obrazy Ivanovy, zařídil vše k odplutí. Ani na chvíli neopouštěl Evu, držel její ruku ve své, když ji zachvacovala dravá bolest, a bděl nad ní, když upadala v tupou zádumčivost.

A konečně jedné velmi zachmuřené noci odpluli.

Patrik Syn zúmyslně tak dobu odjezdu zařídil, aby nikoliv vzdalování, ale tma smazala Evě obraz břehů.

Loď brázdila s hukotem vlny a bylo prázdno, strašné prázdno, jen těžké mraky visely nad černými vodami. Nebylo luny ani hvězd, nebylo záření, jen černá tma se otevírala jako věčný hrob.

Evě bylo, jako by na ni bylo upřeno z té tmy tisíce, tisíce očí, strašných očí. Nemohla se zbaviti hrůzy příšerných pohledů, zavírala oči, zastírala tvář, skryla hlavu, a ty oči stále planuly, přivíraly se a ušklíbavě se k ní upíraly.

„Kdybych se mohla zbaviti těch očí," řekla Patrikovi.

Nerozuměl jí, domníval se, že blouzní o Hermohenových očích.

„Vidím stále tisíce očí, tisíce očí upřených na sebe," vydechla zděšeně. Podal jí léky, hladil její vlasy, svíral horké její ruce. A seděl u ní celou noc jako zkamenělý, jeho tvář nabyla výrazu sochy, rýhy četných vrásek se prohloubily jako do kamene vtesané.

A toho rána, když se rozednilo, nebylo již drahých protějších břehů, loď plula kolem jiných ostrovů, a zjevovaly se jiné obrysy země. Tak odpluly od osudné mety života!

Eva otevřela oči po krátkém ranním spánku, pohlédla na Patrika. Seděl u okénka kajuty a plakal. Užasla. A zase zavřela oči, aby neviděl, že ho zastihla při něčem tak nepochopitelném. Takový krátký, nepřemožitelný výbuch bolesti ho uchvátil . . .

Za chvíli, když Patrik opět nabyl úplně obvyklého vzezření klidu, začala Eva hovořiti o Ivanovi. Po prvé zase dovedla souvisleji promluviti.

Patrik Syn přisedl k ní. Pozvedla se a prosila, aby jí vypověděl všecky podrobnosti toho neštěstí.

Ale nebylo ničeho, co by nebyla v těch několika okamžicích vytušila, čeho by si nebyla dále domyslila. Všecko bylo prosté a hrozné.

Patrik na ni pohlížel s lítostí. Jak proměněna, jak zmučena byla její krásná tvář, zrovna zprůsvitněla, její tělo jako by se stávalo duchem, zvětšené oči vroubí zamodralá víčka.

Uvědomovala si celý rozsah neštěstí a nabývala jakési nutné rozvahy duševní. Po prvé toho dne vzdalování se od břehů sv. Hory zmizely přeludné zástupy upřených zraků, hallucinace její bolesti se ztrácely, a přicházely skutečné otázky, jak rozluštiti příští osud.

Uklidňovala se myšlenkou na smrt. Zaplavena slzami přivolávala si Ivanův hlas, jak v poslední večer jí řekl: „Tvých slov a tvého úsměvu, tvého úsměvu nezapomenu ani v hodině smrti." Ani v hodině smrti. Zda-li i v tom strašném okamžiku smrti si je přivolal?

Smrt. Tenkrát večer bylo ono slovo několikrát vysloveno. Pocítila z něho neurčitý strach, jehož se nemohla zbaviti ani na večer, když hrála své Nokturno moře.

A teď ji myšlenka na smrt utišuje. Je možná, že jeho polibky dají pokračování... Také onoho večera řekl Ivan: ‚Evo, jak se těším na jeho příchod.' Závrať ji zachvátila po oné větě, rozkoš zalila její prsa. Bylo by tedy možná...

A pak nesměla by zemříti.

Až doma v soumraku zahrad, v tom zamlklém domě se všecko budoucí rozhodne.

Patrik Syn řekl: „Připadá mi, jako by cosi lstivého, zlého, nepřejícího čekalo v skrytosti, nějaká neviditelná příšera, která číhá, aby zmařila každou velikou, naprostou krásu lidského štěstí."

A pluli dál. Eva dlouhé hodiny beze slova seděla na palubě, svírajíc Patrikovu ruku, jako by se držela záchrany před přílivem zoufání, neboť vracely se jí obrazy hrůzy Ivanova konce se záchvaty nepřekonatelné bolesti, v níž se ztrácela všecka odvaha ještě nějakého doufání.

XXIV.

Když došel na Bor první Evin dopis, který byl vyznáním a slibem štěstí, paní Monika jala se konati přípravy k jejich uvítání.

Mír rozhostil se jí v duši, jako by náhle byla zapomněla všech útrap a životních smutků.

Celé dny zaměstnávalo ji plno drobných starostí, pečovala o příští pohodlí těch drahých lidí, které očekávala. Chodila po zámku, parku a do lesní kaple s utkvělým novým výrazem zamyšleného úsměvu v tváři, nosila s sebou další Eviny a Ivanovy dopisy, opakovala si z paměti jednotlivé věty a kouzlila si živě příští život na Boru i v Praze.

Usedala v podvečer s Annou buď v jídelně nebo v parku a hovořila důvěrně o nepřítomných očekávaných.

A v dlouhých hvězdnatých nocech myslívala na ně a říkávala Anně: „Všemu odpouštím pro toto štěstí, co život přinesl zlého."

Zadívala se často do širé oblohy a sledovala u vytržení plynoucí obrazy budoucích dnů, objevovaly se jí i svaté břehy nekonečné lásky těch dvou mladých drahých lidí, a neslyšela, když Anna promluvila, když ji zavolala. Všecka vlastní neprožitá láska jí v nich vyzařovala.

Anně připadala jako zjevení, jako by den ode dne tělesně mizela, její oči se zvětšovaly, prohlubovaly a žhavěly, její rty šarlatově temněly.

A jaké bylo na Boru čarovné jaro! Všecky větve rozkvetlé, vzduch rozhořený, prameny divoce rozšuměné, písně ptáků chvěly se po lukách, v blankytu, ve hlubinách lesů, v korunách ohromných stromů v parku i křovinách zazlacených sluncem.

Všecko nebývale slavnostní. Jabloně růžové a bílé v nádherném

rozkvětu táhly se od lesa k parku, sady rozkvétaly, nad střechami chalup zvedaly se bílé koruny.

Přišel dopis určující brzký návrat Ivanův.

Paní Monika rozradostněna odebrala se s Annou do lesní kaple, nesla sv. Růženě kytici hyacint, fresel, fial a narcisů.

„Oni přicházejí z většího kouzla květů, ale přece jsem ráda, že je Bor v takovém kvetoucím, slavnostním hávu," pomyslila si kladouc květiny do vázy pod růžovou světici. Dlouho se klečíc modlila, načež vstala a řekla Anně tiše: „Zde jsem chtěla spojiti jejich srdce. Ale nečekala, a dobře učinila. Vyhledati pro něho Evu — bylo vnuknutí, kterého se mi zde dostalo."

A jak se zastavovala na zpáteční cestě a pohlédla do svíticích průseků lesních, zahleděla se na zlaté tratoliště blatouchů, na záplavu jabloňových květů, na modrost daleké oblohy, na lány polí zprohýbaných a stínovaných různou zelení, jak naslouchala zvonění klekání a zpěvu ptáků: nesmírná radost sevřela jí srdce, přestávala hovořiti, jen tiše s pozdviženou hlavou k oblakům stála a zase ubírala se dále k zámku.

Večer usedla do lenošky u okna ve své ložnici a prosila Annu, aby neodcházela, že je třeba dále bdíti, protože ještě toho večera snad přijdou.

„Dnešní noc je až podivně krásná," řekla paní Monika, „pohleďte, co je hvězd a jak svítí kouzelně. Stromy jsou na vrcholu rozkvětu, ptáci zatajují dech, tolik se nazpívali! Dnes by měli přijeti."

Byla velmi hovorná.

„Patrik Syn bude všecko vyprávěti; přinutíme ho. Odkud asi ten stařec přišel? V naší vsi se mu líbí; je zde rád; přeje si býti sám. A mne samota tížila; ale již nejsem samotna, ani vy, Anno, nejste a nebudete samotna."

Anna pokynula hlavou, usmála se vděčně.

„Odplyne život," pokračovala v hovoru paní Monika, „víte, Anno, nač si vzpomínám? Na jednu větu, kterou říkával otec matce, mně se teď často vrací některá jeho průpověď, slovo, vidím jeho zvláštní pohyb hlavy, pohled; i matka se mi zjevuje v paměti jako živá a slýchám její konejšivou řeč. Ta věta: „Apollonius z Tiany říkával Damnissovi: Nediv se, že znám řeči lidí, rozumím i jejich mlčení." V jakém vztahu to otec mínil, proč opakoval s důrazem to poučení Apolloniovo, nevím. Pohlížel při tom na matku skoro vyčítavě.

Snad že ona nechápala jeho mlčení, ani jeho řečí, ani jeho výminečného ducha, kterým se snažil působiti na zdejší lid. On mnoho studoval a bádal a přemýšlel o různém uctívání Boha, o různém způsobu povznášení se k nadpozemskému.

Vzpomínám na Patrika; zdá se mi, že není těžko rozuměti jeho dlouhému mlčení. Vyrovnal se s životem, očekává smrt, i já jsem se vyrovnala s životem, očekávám však ještě radost z toho, že zde teď rozkvete pravý život. Oni přijdou každé chvíle, Anno. Poručte otevříti všecka okna do parku hned časně ráno, ať je zámek plný vůně a vzduchu."

Anna uložila paní Moniku na lože jako jindy Evu.

„Patrik Syn je vystěhovalec ze světa. Víte, není to pošetilá myšlenka, když člověka něco osudného potká, když ho všecko zklame, oloupí o naděje, odejíti do takového neznámého zátiší, jako je Bor. On je přecitlivělý člověk, jeho odměřený chlad je maska. Všichni lidé nosí masky. Vy ne, Anno?“

„Ne, paní,“ usmála se oddaně Anna.

„A proč, řekněte proč?“ naléhala paní Monika.

„Nevím, paní, ale nebylo potřebí,“ odpověděla Anna.

„Ach, dobře jste řekla. Masky má zapotřebí podlost a neštěstí. I já masku odložila. Víte, nemyslete již na to. Neslyšíte . . .? Počkejte, neslyšíte kočár — zdá se mi, že hrčí po silnici.“

Poslouchaly.

„Ne, to byl vítr . . . .“ mávla rukou paní Monika.

„Víte, cítím se nějak radostí jako omráčená, četla jsem dnes tolikrát všecky Eviny listy, všecky Ivanovy listy. Nějak mě to přemohlo. Je v těch poslaných slovech příliš mnoho opojného. Jak ti lidé tam u moře unesli tolik náhlé lásky ve svých srdcích! Tak živě si všecko představuju! Vím, že se ocitnu u nich, až usnu, zcela u nich na břehu. Ale oni zatím již tam nejsou. To všecko minulo. To všecko je minulé, všecko. Jsou teď již v Čechách, blíží se k Boru. Zítra přijedou . . .“

Vztyčila se bledá, vyhublá s velikýma planoucíma očima.

„Drahá paní, drahá paní,“ opakovala Anna konejšivě, „i štěstí musíme umět snésti!“

„Já jsem šťastna, Anno, vidíte, i ke mně přišlo. Nebojte se! Unesu je! Patrik Syn to uzná — i Patrik uzná mé štěstí!“

Anna konečně paní opustila.

Noc byla tichá, jasná, vzduch modře průsvitný s bílým zářením, těkajícím prostorem plným hvězd.

Ráno, když slunce problesklo jemnou mlhou, když celý Bor byl již probuzen, vešla Anna tiše, nesměle k paní Monice se snídaním.

Světlo proudilo do komnaty plně a bíle nezastřenými okny, jak to paní Monika milovala.

Anna pohlédla na lůžko. Zastavila se a rychle přikročila až k posteli. Položila třesoucíma se rukama náčiní s kávou na stolek.

Paní Monika dosud spí? Neslyší? A světlo je tak příliš bílé?

Anna dotkla se jejího čela. A zamávala zmateně rukama a vydechla skřek zděšení.

Bylo nepochybné: paní Monika je mrtva. Klidná, s výrazem spokojenosti v tváři, s věčným mírem na přivřených víčkách a rtech leží nehybná, studená . . . Anna zastavila se s úžasem nad tou prostou pravdou a naříkala v pláči: „Ona se jich nedočkala, ona se jich nedočkala . . .“

Večer téhož dne přijel Patrik Syn s Evou Dubskou.

Rozpačití, nešťastní, jak paní Monice oznámiti tragický konec jejího syna, blížili se k zámku.

A přišli k velikému tichu a mlčení. Stáli dlouho nad mrtvou, u jejíž hlavy hořela voskovice.

Patrik Syn řekl: „Šťastná!“

Eva hleděla do kvetoucích zahrad s nepřekonatelnou bolestí.

Toho večera řekla jí stařena na rozjeté cestě ke vsi:

„Ale Mariana se už neukazuje, ani Renata. Není již ani Ederů ani Soldanů. Ten poslední toho rodu je prý kdesi v klášteře.“

„Odpočinou si duchové,“ odpověděla Eva.

XXV.

Eva navštívila Patrika Syna v jeho domku.

Dlouho hovořili o paní Monice, Patrik vyprávěl o svém pobytu na Boru, Eva prohlížela jeho knihy srovnané na dubových podstavcích, zakrytých temně zeleným plátnem.

Stále se jí vracely strašné obrazy prožité hrůzy, a měla podivný pocit, že se nalézá na břehu bouřícího moře sama, opuštěná ode všech. A říkala si s bolestí: „Břeh života.“ Neštěstím omámená opakovala si ta slova i v té chvíli, kdy poslouchala Patrika Syna, i když prohlížela nápisy na jeho knihách.

Samý okkultismus, esoterismus, z poetů pouze Baudeleire, z romanopisců Dostojevský a některé práce Barbeye d'Aurevillyho . . . .

„Všecko ostatní jste opustil?“ zeptala se Eva.

„Všecko,“ odpověděl Patrik.

„Řekněte mi, na dlouhé cestě životem a zde v úplném osamotnění, v takovém naprostém ničím neovlivování — — s čím jste se potkal, rozumějte mi -- tak duševně potkal, jak jste život ocenil?“

„Nalezl jsem zápor štěstí —“

„To je příliš smutné. Na mně splnila se vaše zkušenost. Já tolik čekala od života. A jsem hotova. Víte, jak dobrodružně jsem se vrhla do jeho proudů! Proč se to všecko shroutilo? Proč?“

„Máte pravdu, svou pravdu, ale nemůže býti jiný život na světě, tak podivně souvisí a zasahuje osud jednoho z nás v osud druhého, všecky ty záchvaty štěstí a pohromy, hrůzy, smutky — jsou nutné právě jako přemítání vln v moři, jako záchvěvy větru.“

Eva pohlédla na Patrika a zaštkala.

„Vím, že vás tato slova neutěší,“ řekl Patrik, „žádná slova neutěší.“

Eva vyndala matčin dopis. Snažila se nabýti klidu.

„Přečtu vám jej, chcete?“ řekla Patrikovi.

Přisvědčil s úsměvem.

Slunce svítilo do oken, světnice byla velmi vyjasněna.

Eva četla. Patrik zapálil si cigarettu. Trochu se i usmíval. I Eva se usmívala čtouc:

„Konečně jsem se rozloučila s Evropou. Ty asi cítíš v tom slově s „Čechy“. Rozloučila, ale těžce, Evo. Odjíždím na vždy. Nenáviděla jsem od jakživa slova na vždy, protože dávají cítit křehkost našich blaženostî. Foukne vítr a bude všemu konec. Tančíme, zpí-

váme, pochutnáváme si na lahůdkách života — a náhle se všecko zvrátí. Na vždy, ach, těch slovíček se bojím jako čert kříže. Ale přece jen chtíc nechtíc odjela jsem na vždy.

Jeden z ctitelů jel se mnou až do Hamburku. Ale nezpronevěřila jsem se ničím Tobě danému slibu. Na lodi jsem se i modlívala. K Bohu jsem volala o pomoc, když se loď třásla, jako v agonii. Nenávidím agonie, bojím se smrti, protože úžasně miluji život. Já, Evičko drahá, miluju každý den zvláště jako století a každou hodinu si jinak zpříjemňuju.

Vím, že by mi to všecko schválil svým altruistickým srdcem Tvůj otec Jindřich Dubský, holubičko!

Nekárej mne. Jsem velmi veselá, že jsem se tedy bez pohromy dostala přes ohromné, lstivé moře.

Nevím, co na něm a v něm vy lidé sensitivní a lyričtí vidíte. Já nic nežli rozšklebenou tlamu řvoucí nebo zívající, nebo prostě otevřenou, aby pohlcovala. A nudnou.

Ten dojem jsem měla já!

Tedy šťastně jsem doma. Byla bych raději v Čechách, ať mají jakékoli chyby a nevýhody, ale Albert je Američan a nelze se mu tak příliš protivit. V tom jediném musím mu vyhovět. On by do Evropy nejel.

Žijeme tu opravdu jako v pohádce. I pohádka moderní může býti úžasná. Toho nepřipouštíš? Jaké pohodlí máme, samá vytahovadla, elektriky, spouště, sprchy, teplo, chlad na chodbách, v zahradách, dle libosti v zimě, v létě, hudba bez námahy, květy, vůně, hostiny, kouzlo jakékoli kdykoli . . .

Nemáš ponětí o všem našem až hříšném přepychu. Je třeba konati mnoho dobrodiní, aby se hřích toho blahobytu zmírnil. Nepřeju si ničeho, nežli žíti ještě sto tisíc let.

A Ty, dušičko, krčíš se doma, v tom malostranském bytě! Přijeď! Albert bude velmi rád. Často mu o Tobě vypravuju. Zbožňuje Tě. Ale přivez mu nějaký autograf, třebas Babinského, řekni mu, že to byl proslavený lupič, kterého neoběsili, protože byl šlechetný, a že leží na Bílé Hoře mezi trestankami, jako král, jako král. Víš, já se pamatuju na jeho zelený hrob. Byla jsem tam kdysi s Tvým otcem vysoko na rovné planině. A dívali jsme se železnými vraty na hrob Babinského mezi hroby trestanek.

Mne tehda napadlo, že Tebe — dítě nenarozené — třebas zabiju, až se narodíš, a budu také trestankou a budu taky ležet tam, kde všecky leží v blízkosti Babinského. Ale přišel na moje cesty Jindřich Dubský, a z trestanky se náhodou stala bohatá Američanka, a z Tebe, drahé dítě? Nehněváš se pro moje žvatlání? Ale kde měla bych býti upřímnou, když ne u Tebe, která jsi přijala moudrost Jindřichovu a jeho shovívavost. Víš, myslívala jsem si, že je škoda, že Babinský nepsal veršů. My Češi jsme ve všem pozadu, jen v neštěstí ne. Mohli jsme míti taky Villona, začátečníka moderní poesie. Ale dost povídání. Evo, nepřijedeš-li do podzimku, pošlu Ti Steinwaye. Ty hraješ přece taky na klavír, ač jsi houslistka. Přijedeš-li,

budeš míti neobmezenou u nás svobodu ve všem. Budeme oba, Albert i já šťastni, a budeš míti nový domov."

„Pojedete?" řekl Patrik.

„Nevím. Někdy snad, ale té chvíle není možná. Není příčiny, ale nemohu . . . Takový vnitřní důvod," odpovídala Eva. Obrátivši se k oknu řekla: „Anna rozsvítila svíce u rakve."

„Domov, to je divné slovo," vzpomněl si Patrik Syn na slova z dopisu „opravdu domov je cosi svůdného a tak vtíravě sentimentálního, že člověk podlehne, když se nejméně naděje. Vlastenectví v nejužším smyslu slova. Fetišismus jemných věcí, kultus nepatrností, setrvačnost, bezděčné odevzdání se."

„Ale můj domov dosud tkví v Praze v našem starém domě. A jsem nerozhodna, očekávám rozluštění. A byla bych smířena, kdyby se vtělil můj sen, který dosud není mimo splnění."

„Vaše neštěstí je snesitelné už tím, že není pátravých očí, o těch se vám pouze zdálo v horečce. A viďte, byly nesnesitelné? Když se stane pohroma, neštěstí, je člověku nejlépe mimo dosah pátravých, usuzujících, soucitných očí. Víte, dojista mnohem těžší rány by člověk snesl, kdyby byl s nimi mimo dosah očí, sám, zcela tiše sám oddán bolesti. V samotě se člověk s mnohým smíří, uvědomuje si pomíjejícnost všeho, v takovém zátiší, jaké je zde, jež nezná pohrom vašeho života a všecko stroskotání. Není očí, které vybízejí k zoufalství místo k odříkání."

„Pochopuji vás již zcela," řekla Eva. „Ale ve mně je příliš mnoho neklidu. A dnes ani není ještě možné rozluštění. Divíte se?" A odbočila opět: „Povězte mi — zde v tom dlouhém osamotnění a zahloubávání se do záhad života, za ta celá léta nespatřil jste nikdy ani Marianu ani Renatu, jako ostatní obyvatelé Boru?"

Patrik se usmál: „Tak se vy ptáte? Nikdy jsem jich nespatřil. Ke mně přicházely s počátku za nocí hallucinace mých druhdy blízkých osob, ale i ony přestaly mne navštěvovati časem. Když člověk odněkud odejde, vybledne záhy všechno účastenství pro něho. Pozorujte, jak se ztratí dosti brzy památka i po někom značně významném. Odchod ze světa. O mně dnes nikdo neví, byl jsem nepatrný a jsem úplně zapomenut. Umřel jsem, nežli jsem umřel, citelněji nežli ve smyslu evangelickém."

Eva chvíli hleděla zamyšleně na Patrika Syna, načež řekla: „Rozluštit život. Jak strašně jej rozluštil Visarion, jak zrovna pohádkově otec Jindřich Dubský, jak vy, jak moje matka, jak onen muž vašeho vyprávění, víte, tam za palácem v malém parku . . . To byly skutečně činy vůle. A já? Viďte, přijedete do Prahy, až vás poprosím?"

„Ovšem — kdykoli si budete přáti," řekl Patrik provázeje Evu ze svého domku k jabloňovému stromořadí. Vzduch byl plný vůně rozkvetlých stromů, zapadajícího slunce a večerních písní.

„Zítra po pohřbu odjedeme," řekla Eva.

„Na zámek přijdou vzdálení příbuzní . . . Podivné to bude . . . Rod vymřel . . ." mluvil Patrik více pro sebe nežli k Evě.

„To není ještě jisto," řekla Eva. „Pouze vztahů k Boru nebude."

Patrik pohlédl jí překvapeně v oči a sevřel její ruce.

Eva řekla: „Slyšíte, poznáváte, že tady ptáci jinak zpívají nežli tam dole u moře? Četla jsem v jedné knize, že kdesi v blízkosti starého kláštera ptáci za století slyšíce stále tytéž chorály, přijali melodie oněch varhan do svých písní. Věřím tomu. Vystihla jsem u moře některá místa písní mnichů ve zpěvu ptáků a velmi často píseň moře."

„Všecko má na světě netušenou souvislost," řekl Patrik a vracel se pomalu domů.

Eva stála ještě dlouho pod jabloněmi, hleděla do zátopy květů, cítila, jak ta nálada rozvití proniká všecky pory těla . . .

Hleděla přes veliké plochy polí a luk, po nichž se měnily dlouhé stíny vedle světelných pruhů, přijímala ještě naposledy celý ten kraj do své smutné duše, poslouchala roztesknéné písně ptáků v tom velikém tichu.

Zámek byl již ve stínu, z otevřených oken sálu kmitala světla voskovic, parkem prosvítaly zazlacené cesty a zářící koruny.

Nic nemůže truchlivěji působiti na duši v neštěstí nežli slavnostní jarní nádherná nálada v přírodě.

Proč hoří v opojení celá země, proč tolik žhavých písní volá, proč se otevírají zámky zázrakům?

Ještě nedávno byla ona sama jednou z těch šťastných složek onoho třeštění bez otázek, onoho vzdávání se zákonu slunce a tepotu srdce.

XXVI.

Všecko, co se stalo osudné, podivné, připadalo Evě jako sen, když vystoupila z vlaku a když od nádraží přijížděla domů povozem, když ocitla se s Annou opět v modravém soumraku přeplněných pražských ulic.

To známé jejich hučení, pohyb davu, lesk promenad, ústí postranních ulic, tu tvář, tu výkřik, určitý výraz některých lidí, domů, krámů, výkladů, vše jí bylo jako polovědomým dojmem příliš v různých podrobnostech cizím a v podstatě velmi známým.

Když se jí otevřelo klidné panorama Hradčan, vycítila teprve s jistotou, že se navrací domů, tam do tiché zátoky města, a že přichází změněná a s nejistotou zítřejšího dne.

Anna stiskla jí ruku, jako by věděla, že je jí třeba něčeho podobného.

Jak Vltava ztemněla toho večera, jak ostrovy byly zelené, od Žofína zněla jarní hudba.

Strahov byl ještě jantarově žlutý, střechy dolů k Malé Straně se temněly a temněly, věže ponořeny v zelené světlo oblohy bledly, a někde zachytila se jiskra nějakého vzdáleného světla jako nenadálý odlesk drahokamu.

Sochy na mostě byly ponure zčernalé a nehybné, do modrosti večera vleptané. Petřín vydychoval šeříkovou vůni.

Eva si náhle představila osamotněné, prázdné lavičky v Lobkovicské knížecí zahradě před skupinami fuchsií a folkamerií, tam kde se kořeny věkovitých stromů pletou půdou a vyvstávají jako napjaté cevy, pak si připomněla rozkvetlou magnolii u krápníkové vysoké stěny porostlé břečťanem ve Valdštýnské hraběcí zahradě, pak dávno umlklý vodotrysk v císařské zahradě, v němž vyskakovaly dvě nepokojné kuličky, jejichž rej jako děcko tak ráda sledovala, a pak vzpomněla stinných schodů vedoucích na Petřín zahradami, toho podivného kouzla, o kterém vyprávěla Ivanovi . . .

A byla s Annou opět v tom starém, tichém domě.

Otevřela okna. Eva procházela komnatami, pohlížela do zatmělých zahrad, na drahé věže, na známé střechy a římsy, do důvěrného stmívání . . .

Stála dlouho v nejzadnějším malém pokojíku před popelnicí otce Jindřicha, umístěnou nad psacím stolem, kde on tak rád sedával u svých knih.

Moře neznělo. Zvony však zpívaly.

Anna rozsvítila ve všech místnostech. Eva chodila z komnaty do komnaty. Na pavlačích a schodech stály sousedky a hleděly k těm po dlouhé době osvětleným oknům a rukama pohybovaly v udivení.

Venku bylo modro. Z Petřínských zahrad chvěla se opozděná vůně šeříku. Ptáci zpívali, jako by jimi byly nejen sady obydleny, ale též ulice, domy a věže.

Eva cítila jako nikdy v životě svou opuštěnost. Takovou podivnou, duchovitou, strašnou Samotu potkala v tom svém příbytku. Scházel zde ten, který zde ve skutečnosti nikdy nebyl, ale kterého sem v zaslíbení již uvedla. Chtěla zde žíti veliké štěstí.

A je všude pusto a prázdno, které bolí, protože je předcházelo poznání možnosti velikého štěstí. Všecko je odplaveno hrůzou moře.

Zvony smutně odzváněly klekání. Bezy voněly jako nad věčnými hroby. Všecko ztracené v umlklém Nokturnu moře vracelo se Evě bolestným vzpomínáním.

V noci ve tmě, probleskující bílými záchvěvy světel, rozpjala Eva ruce, jako by v tom rozevření ramen cítila útěchu, jako by vzývala vyšší mocnosti a prosila o příchod Někoho.

XXVII.

Dopis Evy Dubské matce.

„Nemohu tě v nejbližší době navštíviti. Narodil se mi syn Ivan Hermogen. Znáš z předešlých dopisů jeho původ.

Žiju tedy dál, matko, — soustřeďuji se v něm.

Ty ptáš se tolik na Prahu. A já ničeho o ní nevím. O nikom, o ničem nevím mimo o svém dítěti. Žiju příliš odděleně.

Vyjdu-li do města za řeku, obyčejně účelně v ranních hodinách, a tu málo lidí chodí po ulicích. To je má Praha. Jednou za celou dobu od svého návratu byla jsem odpůldne v hluku ulic, a nepoznávala jsem své Prahy. Byl ti to podivný dojem. Světlo veliké hrnulo

se s oblohy do ulic plných lidí a nádhery, chvatu a mně cizích úborů, jako bych byla zabloudila do jiné doby, nežli ku které patřím.

A všecko tak falešné mi připadalo a podvodné, ale to je pouze můj dojista úzkoprsý dojem člověka společensky snad nemožného.

Ztratila jsem všecky vztahy k světu. Je ku podivu, jak snadno člověk ztratí účast, jak osamotní, když se lidem nevtírá a když není tak významnou osobností, aby se lidé jemu vtírali.

Vím, že se zděsíš toho mého přiznání, ale jsem v tom zcela bez viny. Chápu, že je krásné žíti v proudu těch žhavých barev společenských událostí a vztahů, v rozechvění o akutní otázky dnešku, ale já, čím bych všemu byla já se svým těžkým zármutkem a teď se svojí velikou nadějí v život, která mě všecku uchvacuje?

Zdá se mi, že jsem já pouze přechodem k nové síle. Utěšuje, povznáší mě samota, která té síle dává život.

Sleduju sice všecko, co se děje venku mimo mne, ale já, čím já mohu býti tomu vlnobití událostí, já?

V tom je můj účel a v ničem jiném: jsem matkou nového člověka, který jednou vyjde místo mne do bouří areny života.

A proto nevyčítej mi, že žiju tak osamoceně. Je v tom slabost má a snad moje síla.

Kdož ví? Ale dojista nutnost, neboť přirozenost má je taková.

Ptáš se, kdo mě přece navštěvuje, ježto já nikam nechodím. Snad je to k neuvěření, ale je to pravda — téměř nikdo mne nenavštěvuje. Ale jak jsem ti již naznačila, ani hluboce nepostrádám nikoho, někdy vzpomenu — hle, ten, onen neb ona, jak snadno zapomněli, odcizili se, jako by nikdy nebylo přátelských nadšení! Ale chceš-li znáti přece každého, kdo někdy bezděky překročí můj práh, povím ti: stará slečna, znamenitá pianistka sem někdy přijde. Provází mě na klavíru, tvůj báječný dar-Steinway ji asi láká. To není nástroj, to je živý mluvící tvor, ten Steinway!

Slečna je jako duch, divím se často síle jejího úhozu, neboť její jemné, průsvitné ruce jsou skoro neviditelny. Ona bydlí pod starými zámeckými schody, má byt starosvětský, složený ze samých relikvií.

Je velmi zbožná a s sebou spokojená, miluje však Beethovena, a to mi ji přibližuje.

A ještě mě někdy navštíví sousedka vdova, které umřel jediný syn. Ta pěstuje kaktusy, má jich plné květináče, velké i maličké. A ve skříních má krásné šaty a klobouky, ale nikdy jich neobléká. „Prosím vás, kam já jdu, sem na Malou Stranu se to nehodí, nikdo mne tu nevidí, proč bych se tedy ustrojila? Až jednou se někam vypravím, nebo až nějaká příležitost se naskytne —" obyčejně opakuje ukládajíc klobouky s květinami a péry do krabic, blůzy a hedvábné šaty do skříní, prádlo do starých prádelníků, vonících směsí levandule a olivy; ale nikdy se jí příležitost nenaskytne, nikdy ji osud nevybídne mimo okrslek našich zahrad a chrámů, zamlklých paláců a zakřivených uliček.

Malá Strana. Chápeš? Víš, když jsme putovaly spolu klikatými uličkami, navštěvovaly kostely, stoupaly po schodech mezi zahradami

a dívaly se do stmívání a poslouchaly jednoho večera naslzené hovory stařenek na Hradčanech, tam pod Babím Hradem u Strahovské zahrady?

Víš, jsem celým životem zdůvodněný člověk v těchto končinách.

Kdybys věděla, jak je Anna šťastna, že máme Ivana Hermogena. Ale zbělela v poslední době, ani bys jí nepoznala.

Naše sousedky povídají si o mně mnoho báchorek. Onehdy vyslechla jsem bezděky z pavlače jejich hovor. „Slečna Eva se vdala za jednoho prince někde v cizích krajích, a ten teprve později za ní přijede, nemůže teď, protože v těch zemích, jimž panuje, jsou veliké nepokoje. Ani slečna Eva tam nemohla setrvat, protože je tady jako v lepším bezpečí, a ten mladý pán, který se jí tu narodil, ten bude někdy králem."

„Bude králem," opakovaly v podivení stařeny, a jedno děcko vykřiklo: „Králem!"

Vidíš, v jakém kouzelném zátiší žijeme. Každý neseme svou korunu. Jakou asi v životě ponese Ivan Hermogen Dubský? Královskou korunu přisoudily mu dobré dětinské stařeny, jako Sudičky.

Ptáš se opět na onoho nešťastného člověka Visariona. Jak ti vysvětliti jeho hrozný skutek? Ne, záští to nebylo. A proč Hermogen s ním šel do těch nebezpečných míst, proč neodolal strašné nástraze svého druha?

Byla to závrať, matko, šílená závrať, která zvítězila. Jako kus urvané skály. A já byla jí zabita, jako na vždy pro všecko mrtva. Pouze ona myšlenka na možný příchod Ivanův mě udržovala v rovnováze, víra v návrat jeho duše.

Snad bez tragiky to vše nesmírně krásné nebylo ani možné. Bojíme-li se zodpovědnosti a možné tragiky, nemáme dotýkati se plamenů. A tam byly skryté plameny. Jaké tam hořely plameny lásky mezi skalami nad proměnlivým mořem! Smířila jsem se se vším jako s nezbytným, mně určeným osudem.

Vzpomeň si na moje Nokturno moře. Opakuj si je a pochopíš všecko zdánlivě nepochopitelné ve mně.

Děkuju ještě za Steinwaye! Papoušků neposílej zatím, až bude Ivan větší!"

XXVIII.

Do nejkrásnějšího pokoje svého bytu zavěsila Eva napjaté a zarámované všecky obrazy Ivana Hermohena.

Prodlévala často mezi nimi, zpřítomňovala si drahé vzdálené břehy, jejichž památná místa některé obrazy věrně představovaly, utonula často celou duší v těch jásavých a žhavých barvách, mezi těmi lidmi, z nichž ovšem znala pouze Hermohena a Visariona, kteří se na mnohých obrazech nalézali.

Ivan Hermohen zvláště na obraze Apoštolů, rozmlouvajících o drahém nepřítomném mistru, měl výraz tak šťastný, jeden z těch Evě dobře známých a drahých pohledů, že si někdy přivolávala klam,

náhle před ním otevřela chvíli přivřené oči — a měla dojem úplné životnosti Hermohenovy.

Matce Boží, kráčející vzhůru, obrazu při Evině příchodu nedokončenému, dal za jejího pobytu na moři podobu Evinu.

Bylo v tom všem cosi čarovného — dlíti mezi těmi výtvory na vždy odešlého člověka, který zanechal na nich všecku záři své duše i svého srdce.

Tam žila Eva nejskrytější a nejkrásnější své chvíle.

Kdo by byl po prvé vešel do té komnaty, byl by užasl před zjevem toho podivného umění, ale Eva nikdy nikoho nevpustila do této svatyně, jen Anna — aby uklízela — vcházela, a Eva brala někdy s sebou malého Ivana. Ani matce nepsala o tomto tajemném místě. Pouze Patrika Syna tam uvedla.

Jednoho dne Evu navštívil. Celý byt tonul v zimním slunci studeném a žhavě zardělém, na oknech doužkovaly velmi romantické květy. Zahrady a návrší byly bělostně rozjiskřeny. Všecky zvuky zněly ztlumeně: kroky, hlasy lidí; pouze zvony hlasitě zpívaly.

„Přišel jsem se rozloučit," řekl Patrik, podávaje ruku Evě a staré Anně.

„Odjíždíte?" zeptala se Eva.

„Ano. Jdu zase na moře. Myslím, že na vždycky opouštím pevninu jako sídlo," odpověděl Patrik.

„Na moře," řekla Eva.

Patrik připadal jí o mnoho let starší nežli při posledním rozchodu na jaře, jako více nežli stoletý. Oči měl nezvykle zardělé, ale klidné.

Eva písemně už sdělila Patrikovi narození synovo. A vedla ho ihned do ložnice, kde dítě spalo. V její smutné tváři chvělo se cosi radostného.

Patrik rozpačitě hleděl na spící dítě a nesměle dotkl se jeho ručky.

„Ivan Hermogen," řekla Eva, „až otevře oči, poznáte ho."

Více nemluvili. Eva vedla Patrika do komnaty obrazů Ivana Hermohena.

Pozorovala jeho překvapení, jeho uspokojení, a věděla všecko, co si té chvíle myslí. Vzal ji za ruku a políbil ji, právě tak, jako tenkrát poprvé na Boru, když ho paní Monika představila.

Usedli na malou empirovou pohovku ve stínu záclon. Zahrady slunečně hleděly do oken, barvy obrazů třpytily se odstíny drahokamů.

Eva toužila povědět, ještě odhaliti Patrikovi několik myšlenek, nežli odjede.

„A nevrátíte se opravdu?" zeptala se.

„Asi nevrátím. Zdá se, že dlouho nebudu žíti," řekl s úsměvem, „ostatně, povím vám to, nebudu žíti dlouho, jdu na moře umřít . . ."

„Jste nemocen?" ptala se Eva.

„Ano," řekl Patrik, „ale radost mám z vašeho překonání bolesti."

„Ale přicházejí zlé chvíle,“ řekla Eva stísněně, „někdy se jich velmi bojím.“

Mávl rukou. „Nebojte. Máte přece oč se opříti, ať je to slabá dětská bytost, nebo vaše hudba, nebo konečně zde ten chrám vzpomínání . . .“

O Ivanovi Hermogenovi toužila Patrikovi říci své sny.

Tedy nežli navždy odejde.

„Ano,“ řekla, jako by přisvědčovala ku slovům jeho útěchy, „mám veliký cíl před sebou. Chci mu vložit do duše to nejlepší, co jsem ze života nastřádala. Vytvořit pro jeho život cosi naprosto jediného. Usmíváte se?“ utkvěla nesměle pohledem na Patrikovi.

„Ne, jen povídejte,“ řekl Patrik Syn.

„Víte, je mi po prožití té strašné tragedie čímsi zázračným: nový člověk, a je to přece on. Je to Ivan Hermohen. Připadá mi někdy všecko jako čarovným snem, a já jsem zde a mám syna. A jest to vlastně on, jehož jsem milovala v nějakém předešlém životě. Vrátil se malý, bezmocný, se všemi vlohami a krásou, a já jsem zde, abych ty vlastnosti přivedla k platnosti a pomohla ku rozvití tomu srdci, té duši, tomu tělu . . .

Chci aby se v něm vzkřísilo neobyčejné štěstí, zrodila podivná krása, vytvořil tvůrčí duch, vzniklo veliké vítězství mé zraněné lásky . . .“

A za chvíli řekla:

„Ale budu spokojena i s nejmenšími dary pro něho, když nevystačí nadání pro veliké výšky.“

„Vaše štěstí, Evo, nálada tohoto dne,“ řekl Patrik, „bude mi dobrým průvodcem na cestu.“ A pomyslil si: „Vlny přicházejí a odcházejí nekonečné, nemilosrdné, ohlušují, lámou se, tříští se odnášejíce ve svém vášnivém chvatu nepatrná srdce . . .“

Město tiše hučelo a třpytilo se bělostí napadlého sněhu.

„Až uvidíte jeho oči! Budou vás zázračně provázeti na daleké cestě. Nezapomenete jich . . .“ horovala Eva.

„Naposledy zahrejte *Nokturno moře*,“ poprosil Patrik s usměvavým klidem.

Eva přinesla housle a hrála.

Patrik hleděl ke skupině mnichů na rozpjatých plátnech, na kouzelné záření barev sesílených světlem sněhových strání, na věže vztyčené slavně nad střechami starých domů. A poslouchaje Evinu píseň, díval se do dalekých minulých dnův a let, a ztrácel se mu rozdíl mezi neštěstím a štěstím . . .

„Zde, v tom zátiší pod Petřínem, takový vniterný, utajený, krásný, podivuhodný život se tvoří, až paradoxní,“ řekl polohlasitě.

Eva dohrála „Nokturno moře!“

Karel Piskoř:

Nová vlast.

Dramatická báseň o jednom jednání.

OSOBY.

Čech, vojvoda kmene slovanského.
Nadar, jeho syn.
Sivan, Dobrovoj, Neglav — lechové.
Gora, syn Kazmírův a přítel Nadarův.
Poryta, bratr Čechův.
Savitomín, Kazmír — lechové strany Porytovy.
První, Druhý — kněz.
První, Druhý — stařec.
Keja, dívka z lidu.
Zachina, její matka.
Kasko, hlídač koní.
Garas, náčelník Markomanů.
Tokiman, Udrmer, Hedges, Barasten — Markomané.
Ohema, žena bývalého náčelníka.

Ozbrojenci, kněží, obětníci, starci, ženy a děti z družiny Čechovy. — Markomané.

Děj v pátém století po Kr. na hoře Řípu.

Temeno Řípu, po stranách zalesněné. V pozadí rozhled do kraje zastřen je hustě ranní mlhou. V pravo v pozadí viděti část pevnosti, vysokou dřevěnou ohradu s těžkou kovanou branou. V levo místo poněkud vyvýšené. V pozadí mohyla obrostlá křovím a travou.

Na ohradě pevnosti dva bojovníci markomanští. Jiní dva vejdou s levé strany.

První na ohradě.

Jak vidím, cesta vaše marná byla.

Druhý tamtéž.

To očekávat dalo se.

Třetí dole.

Ne zcela.
Ohema může potěšena být,
jestliže pomstylačnost divoká
jí zatím ze žil nevypila krev
a z prsou život.

První.

Toho neboj se.
Ta naopak po dnešní noci zlé,
kdy její žal se v žádost pomsty změnil,
má v sobě víc než deset životů;
a každou chvíli do prsou se bije,
jako by právě tam byl ukryt vrah
jejího manžela.

Čtvrtý dole.

Nuž, jděte tedy
a sdělte jí, že máme něco již,
co prozatím jí bolest zkojit může.

Oba muži na ohradě sestoupí do nádvoří pevnosti.

Třetí.

Ty pravil jsi, když prve byla řeč
o cizím národě, jenž táborem
se na úpatí hory rozložil,
že netřeba z nich míti obavy.
Proč myslíš to?

Čtvrtý.

Je divný jejich mrav.
Já včera zkušenost jsem o tom nabyl.

Třetí.

Co stalo se ti? Mluv!

Čtvrtý.

Při slunce sklonu
já včera v lesích lovil jsem a sveden
po stopě kance černého až do údolí
jsem sběhl daleko a v slepém honu,
už ani nevím jak, tu do cesty
těm cizím mužům náhle jsem se dostal.
To sotva zočiv, hned svou záchranu
jsem hledal v útěku, a teprve
když do výmolu hlubokého tam
jsem zapadl, tu seznal jsem, že strach
můj zbytečný byl, neboť nikoho
z nich ani nenapadlo, aby za mnou
byť jenom jednu šipku poslali.
Ba dokonce, když zočili, že v rokli
jsem zapadl, hned jeden k pomoci
mi pospíšil a ruku ochotně
mi podal. Tuto kuši v ruce držel,
mně líbila se, proto k zemi hned
jsem povalil ho, kuši jemu vyrval
a dále pak jsem na útěk se dal.

Třetí.

To's chybil velice.

Čtvrtý.

V čem chybil jsem?
Snad v tom, že tuto kuši jsem mu vzal?

Třetí.

Ne! Ale v tom, žes jeho samého
do rokle, z níž tě vytáhl, měl srazit.
Tvůj útěk potom byl by jistější.

Čtvrtý.

To pravdu máš. V tom byla moje chyba;
neboť jsem věru potom na kvap měl,
bych unikl mu útěkem. Však kuše
ta pěkná je. Co říkáš?

Třetí.
Líbí se mi.
Čtvrtý ukáže v levo.
Už vedou ji.
Třetí.
Ta také se mi líbí.
S levé strany vejdou Udmer, Hedges a jiní tři Markomané, vedouce Keju spoutanou.
Udmer.
Nu, nevím, kterak spokojena bude
Ohema s kořistí, již tuto vedem'.
Hedges.
Nic na škodu, jí nebude-li vhod.
Lov takový spíš mužům v povděk přijde.
My Garasu se můžem zavděčit;
je náčelníkem nám od dnešní noci,
jež bratru jeho byla poslední.
Udmer.
Však věčnou. Jděme dál!
Čtvrtý muž u brány.
Hned otevře se.
Jeden z mužů trhne Kejou.
Ty neplač pořád — nebo neroň aspoň
mi slzy na ruku. To protivno!
Z pevnosti vyjdou Garas, Tokiman, Ohema a mužstvo markomanské.
Ohema.
Nuž, sem s ním! Přede mne! Ať zdrcen jest,
až hněvu mému v oči pohlédne! —
Co to? Co s touto zajatou zde chcete?
Já přece nevyslala vás, by ženy
jste lovili pro svoji kratochvíl!
Keja vytrhne se bojovníkům a padne jí k nohoum.
Ó, ženo, slitování se mnou měj,
a pakli slovo tvoje něco platí
u tvrdých mužů těch, již z moci jich
a paží neurvalých vyrvi mne!
Ohema.
Dřív zvědět musím, proč tě ke mně vedou.
Garas.
To také mně je skoro záhadou.
To zřejmý výsměch daným rozkazům,
pakli to jejich splnění má být.
Co chcete s touto ženou?
Ohema.
Zvedněte ji!
Hedges.
My rozkaz dostali jsme ráno dnes,

by toho muže jsme se zmocnili,
jenž náčelníka v dnešní noc nám zabil.

Garas.

Ten rozkaz já jsem dal, za bratra smrt
na vrahu jeho bych se pomstít mohl.

Ohema.

Ten rozkaz já jsem dala, Garase!
Mně přiveden měl být, bych v hněvu svém
jej zuby, nehty mohla rozsápat —
mně v náčelníku zabil manžela.
Můj krutý žal a lítost bolestnou
ten muž v mé ruce vydán pykat měl.
Tys, Garase, mi pomstu vyhradil
i za sebe i za mne!

Garas.

Máš ji mít!
Však stále ještě jasno není mi,
ký podíl žena ta v té věci má.

Hedges.

To milenka či žena toho muže,
jejž hledáme. Ta stejnou vinu má:
on mečem bil a ona kameny.

Ohema.

Tak! Ona kameny! Uchopí Keju. Psy na tebe!
To draze splatíš, ženo troufalá!

Keja.

Ty křivdíš mi tak jako jemu též!
Nech sobě vysvětlit, jak bylo to!

Ohema.

Šetř námahy! Mně stačí to, co vím,
bych potěšena byla, že's v mé moci.

Keja.

Ó, vyslyš mne! My napadeni byli
a proti šesti mužům strany vaší
jsme sami dva se bránit museli.
Ten muž, kterého hledáš k pomstě své,
ten tak je dobrý jako nikdo z vás,
a neznám také u nás nikoho,
kdo nad něho by srdcem lepší byl.
Já právě proto víc jej ráda mám
než slunce jas, než luny snivý svit,
víc nežli jara výdech lahodný,
a letní noci kouzlo milé tak
mi nikdy nebylo, jak on je mi.
A to jen proto, že tak předobrý!
On ke zbrani by nikdy nebyl sáh',
naň kdyby výpad nebyl učiněn.

To nestalo se, co je živ, by půtku
kdy sám byl započal. Tož milost dej!

Ohema.

Co do toho mi, jaký počátek
ten zápas měl. Mně výsledek je vším.
A ten je takový, že pomsty prost
on kdyby zůstal, stydno bylo by
mně žíti dál.

Keja.

Oh, slitování měj!
Vždyť musíš pochopit! Jsi žena přec!

Ohema.

To právě celé tvoje neštěstí,
že z rukou mužů ženě padla's v moc.
Ji odveďte a střezte co svůj život!

Muži odvedou Keju do pevnosti; Ohema odejde s nimi.

Garas.

Ví někdo v nepřátelském táboře,
že tuto ženu jste jim zajali?

Hedges.

Ne. Nikdo nemá ani tušení.

Garas.

Jak je to možno?

Hedges.

Včera po boji,
jenž bratru tvému byl tak osudný,
když přesilou nám ústup vnucen byl,
já s dvěma muži tajně z povzdálí
jsem útočníků cestu stopoval,
když s ženou tou se v tábor vraceli.
Stan, do kterého vešla žena ta,
je u samého lesa okraje.
A proto dnes, když přání vyslovil's,
by vraha zmocnit jsme se hleděli,
já na tu ženu vzpomněl především,
neb zdárně v tom nám pomocna být může.
A že nám štěstí bylo ráno dnes
tak přející, jak včera závistno,
my na okraji lesa bdělou již
uprostřed jahodí jsme stihli ji.

Tokiman.

To divno, že vás nikdo nezahléd'.

Udmer.

Je dole v kraji hustá mlha dnes,
v ní dílo se nám dobře dařilo.

Barasten rychle vejde s levé strany.

Kde který muž, v pěst každý svoji zbraň!
Teď bude potřebna!

Někteří z Markomanů.
Co stalo se?
Barasten.
Kde náčelník?
Garas.
Jsem tady, Barastene!
Proč s místa, kde jsi na stráži měl stát,
tak chvatně spěcháš sem.
Barasten.
Jdou nahoru
z nepřátel tábora sem muži v zbroji.
Zde každým okamžikem mohou být.
Je sice malá to jen tlupa teď,
však očekávat dá se, za nimi
že také ostatní sem vystoupí.
Jak s místa svého poznat mohl jsem,
je takový jich počet veliký,
že kdyby desátý z nich pouze díl
se s námi utkal v boj, je s námi — — —
Garas.
Mlč!
— A rychle v pevnost teď! Měj každý zbraň
svou po ruce a na svém místě buď!
Ať nikdo od střílen se nehne nohou!
Zde brána řetězy se zatáhne!
A potom pozor na mé rozkazy!

Všichni odkvapí do pevnosti. Brána se uzavře. Je slyšet chřest řetězů; pak je ticho.

S levé strany vystoupí Sivan, Neglav a Dobrovoj; za nimi ozbrojenci.

Sivan.
Cíl tedy dosažen! Jsem věru rád,
že konečně zas někdo hlavu sklonit
si nesmí v obtíž brát, jak dosud my.
Jde k bráně.
To zdola vypadalo jako hrad,
však z blízka klec to pouhá. Jílcem meče
chci do té brány tady udeřit,
bych výzvu k boji nebo vzdání se
tam zvolat mohl.
Neglav zadrží jej.
Lechu Sivane!
Ty nemáš rozkaz k tomu přec!
Sivan.
To nemám;
však za to statečný a silný lid.
Dobrovoj.
Nic nevím o tom, že by vojvodu
za takým účelem sem cesta vedla.

Sivan.
Ba, pravda, vojvoda! Já zapomněl jsem,
že nutno hlavu sklonit a být trpný
co kámen znající tu pouze změnu,
že za tmy černý je a ve dne šedý,
ač ani to ne ze své vlastní vůle,
leč slunci jak to vhod, buď zahalit
se v noc, neb z východu se v západ plížit.

Neglav.
Mně není jasno, co tím říci chceš.

Sivan.
Že čekám zde, až naše slunce vyjde
— náš vojvoda — by podle jeho vůle
má vlastní směla pákou k činům být.

Dobrovoj.
Jsem zkušen v tom, že vůle vojvody
vždy taká jest, že beze ztráty vlastní
své svobody smí naše s ním být v shodě.

Neglav.
To také má jest mysl.

Sivan.
Ano, v shodě
je vaše vůle s jeho, jako hlína
je v shodě s dlaní, jež v ni prsty tiskne.
Tou hlínou vaše vůle jest, však jeho,
toť dlaň, jež z látky té si bůžka hněte
vlastního prospěchu. By jinak bylo,
on víc by na mou radu býval dbal
a lidu na prospěch by oněch měst
si brannou mocí býval vydobyl,
jež cestou zpola opuštěná, pustá
jsme pominuli. Kořist hojná tam
a beze ztráty sil se dala dobýt.
Ze staré vlasti mečem vytlačeni
jsme v právu snad, když s mečem v ruce novou
si dobudem'. Nač vyhýbat se boji?!

Dobrovoj.
To nechceme! Však netřeba ho hledat.
Dost bylo půtek v dlouhé naší cestě.

Neglav.
Ba dost; a snadno v starou naši vlast
dle krve stop zpět cestu bychom našli.

Sivan.
To naší chybou jest, že k meči sáhnem'
pak teprve, když nepřítele zbraň
nám v týle ostří zkouší. Ve výhodě
je vždycky ten, kdo útočí, a škodu,
kdo napaden je, nese. Jde opět k bráně.

V bránu tu
chci uhodit a k boji na svůj vrub
tam výzvu zvolat. Čtyřikráte delší
než řada vozů mých je řada mužů,
již za nimi jdou dobře zbrojeni
a na zvuk rohu mého ochotni
sem vzhůru přikvapit a v boj se dát.
Tož chci to zkusit teď — — —

Jeden z ozbrojenců.

Zde vojvoda!

Vystoupí několik dalších ozbrojenců, dva kněží, vojvoda Čech a Nadar.

Vojvoda.

Buď bohů vzpomínkou to místo ctěno!
Co znamená však, lechu Sivane,
ten obnažený meč?

Sivan.

On Markomanům
chtěl zvukem úderů do této brány
jen oznámit, jak ochotný se cítí
do všeho bít, co samo z cesty nejde.

Vojvoda.

Je výtečný to meč, mrav jeho znám;
on dobře bije v řady nepřátel
a k sobě zády zná je obracet.
Však pro dnes rád bych byl, ku svému pánu
by vrátil se se vzkazem ode mne,
že u nás není v obyčeji to,
boj začínat, když donuceni nejsme.

Sivan.

Ty pravíš, vojvodo, by k svému pánu
se vrátil zpět . . . Já dosud za to měl,
že já jsem pánem toho meče zde.

Vojvoda.

Byl zvyklý jsem tvůj meč zřít obnažený
jen tenkrát, sám když dal jsem povel k boji.
Že jiný řád tu vidím dnes, to zmátlo
mne docela, a měl jsem za to, známý
ten meč do cizí pochvy že byl zbloudil.

Sivan zastrčí meč.

Ne, vojvodo; již zase skryt je ve své.

Vojvoda.

Tak vždycky má to být, i dnes i zítra
bez vůle zlé.

Sivan.

Bez vůle zlé tak bude.

(Pokračování.)

Karla Welsová-Slavíková:

Slováci.

(Pokračování.)

V neděli, hned po ránu, vázala paní farárka na zahrádce voničku, prý „pre služku Aničku, aby v kostole mala k čemu voňat a nedriemala.“

Lid se scházel už dávno před započetím služeb božích.

Ženské se rozložily částečně před kostelem, částečně před farou na trávníku. Ve svých bílých, jemně zřásněných suknich a krajkových, zcela bílých čepečkách vyjímaly se jako Holanďanky. Všem, mladým i starým, to velice slušelo. Bohaté od chudých nelišily se ani tak šatstvem, jako spíše sebevědomějším vystupováním. Všechny Slovačky tam shromážděné byly velice málomluvny, jako jsou evangeličky skoro vesměs. O volbách nemluvily, jen o žních, které byly právě v počátcích. Tu a tam si některá požalovala na Ameriku, že tam každý onezdraví a se zkazí.

„Já už veru zietra dožnem,“ tiše a smutně svěřovala se chudá vdova své známé. „Mám len tu roličku malú.“ „Ja, veru, krátké vlasy sa lahko rozčešú,“ politovala ji její přítelkyně.

Jiné dvě si povídaly: „Já na ty karty nič neverím. Bohyňa házala mej cere, že sa vydá pres pole, a ona mi umrela. To bolo to vydání...!“ „Ja, veru,“ svědčila jí kamarádka. „Pán Bôh nad náma, to sú karty.“ A opodál divila se bohatá gazdina: „Veru, môj syn si poslal už trindruct sto rýnských z Ameriky, a veru jich nevidet, kdesi sa minuly.“ (V každé větě měly slovo „veru“.).

Tak bývá s americkými penězi přečasto. Mnozí tam pracují do úpadu, šetří, ničeho si nedopřejí a každý krejcar domů posílají v naději, že po návratu se někde zakoupí a život si zlehčí. Domácí lidé však hledí na tyto rychle, třeba s velikým úsilím a za cenu tvrdého odříkání nastřádané peníze jako na nějakou výhru. Kupují zbytečnosti, bez kterých — najednou myslí — nemohou býti, rozhazují,

a když ten, kdo jich našetřil, se vrátí a žádá je, peníze jsou pryč, a tu pak ovšem povstávají v rodinách nesváry a mrzutosti. —

Zatím byl čas ke službám božím. Lidu se sešlo celkem málo, protože většina byla v Americe nebo jinde ve světě.

Kostelík, jak vyhlížel zvenku přelíbezně, byl uvnitř ubohý, chudičký a sešlý. Dlážka byla snad tak stará, jako on sám, a vyšlapaná, že nemalý pozor musel's dát, abys neupadl. Ani kazatelny řádné nebylo. Krčila se v oltářním obrazu, takže pan farář, když na ni vylezl, stál vlastně na oltáři.

Muži, jakmile jsem vstoupila, vstávali, nabízeli mi místo a rozevřené zpěvníky, abych s nimi zpívala. Ženské většinou spaly, ani voničky nebyly jim proti tomu platny.

Když jsem po mši stála s panem farářem před kostelem, přistoupil starý, vysoký Slovák v haleně z dalekých kopanic. Chytil mi hlavu do obou rukou, široce rozevřenýma očima zadíval se mi v tvář a vážně řekl: „Veru, oni sa tak dievajú, ak sám Hospodin. Tak ma tima očima až uniesly. Porád som na nich kýval a hledel v tom kostole, ale nesadly si ke mně.“ A dále mi lichotil přímo básnicky. Snad se tak chtěl zavděčiti přítomnému panu faráři.

Po kostele, běžíc k Sudorce, na skok jsem se zastavila u Vendušky, která bydlela v humně našeho městečka K . . .

„Jááj — poníženе — pekne jich vítám, paní velkomožná! Pán Bôh jich pozdrav!“ volala. „Tak preca došly sa pozret na starú Vendušku! Šak som už hovorila: čo tá paninka velkomožná neidú — Šak preto, že já trochu níže stojím, mohly ma prijít opáčit.“

Po celé sedničce, kde jaké místečko bylo, vedle v komoře, ba i na půdě, všude měla rozložené lísky a v nich na morušovém listí veliké housenky. Hnusně to vypadalo a všude, kam se člověk obrátil, se to mrvilo.

„To sú húsenice, čo robá hedvábí. To máme od státu,“ vysvětlovala mi. „Dajú nám v papíre taká vajíčka, vyzierá to ako seménka, a z tich jim mosíme odvést ty pupy. Šak som hovorila mojemu súsedovi: som veliký sômár (osel), že som to prijala, a ty ešte vätší, že si tolko ludu do teho privédol. — Prvá i druhá hodina ma najde hore! Všechnu robotu s tím zanedbám. Šest noší to sežere za deň! Ani dve krávy by teho listí tolko nesežraly, lebo sa to velice rozmnožilo. Mám teho na kolko sáhy. Šest týdnou som sa pri tem nevyspala, a moja robota mi stojí. Pozrú sa, dušenka moja, na mojú jizébku. Tej by svědčalo olíčit (vybílit) hu, a pro ty húsenice nemôžem.“

Soused, o kterém právě byla mluvila, ze zvědavosti přišel na návštěvu. „Pochválen Pán Ježíš Kristus.“ „Na veky, amen!“ „Pán Bôh ťa pozdrav, tetka!“ „Pán Bôh daj a i teba! Veru, po zlém ťa tu vzpomínám, žes ma do teho privédol,“ pravila s výčitkou ve hlase, ukazujíc na housenky kolem. „Za to jsi ve státní službe, jsi Maďarka,“ zachechtal se soused. „Stojím já o honor! Já len o peňáze. Dvacet krejcary mi prinde na den!“ žalovala mi. „Taká slečna prijela v kočári na to dohlížat, a já jej hovorila: ej, slečinka moja

— veru sa už oni za moje peňáze na kočiši nepovezú, lebo viac si to nevezmem! Šak už som si to a i vyrátala a i odvážila. Tech kukel ide pet sto na kilo, a za to mi dajú 50 krejcary."

„Ej, babka, teba neprehádá ani deset čertou," chechtal se soused, který se nářkem Vendušččiným zřejmě bavil.

„Veru, na nás na chudobných sedlákoch sa každý pase. Prečo to nerobá židé," pokračovala Venduška, nedbajíc jeho nevhodného smíchu. „Preto, že pri tem néni žáden výdelek." Její hněv byl jakýsi měkký, tím by věru nikomu nenahnala strachu. Bylo mně jí líto, jak tak s těmi housenkami jako v čarodějném domku žila. Poslouchala jsem ji soucitně, ana si ve spravedlivém „hněvu" dále ulevovala: „Ja, židé sú páni a všude sú tu velice rozložení. Však jim prv tak dobre nebývalo jako včul. Jindy chodívali po domoch hadry kupovat a mali pytel na zádoch, a dnes nerobí žáden nič. Já bych veru, kebych mohla, všetkych židou povyháňala." „A já bych jich dal obesit," vpadl jí soused do řeči, zřejmě si ji dobíraje.

„Jáj, já bych života neujala —" lekla se Venduška, „lebo i já mám život ráda."

— — Zatím mi přinesla na stůl chléb s medem a zvala mne k jídlu. „Nenuťte mne, Venduško," pravím, „nejím mezi časem a ráno jsem snídala k čaji vejce."

„Já nechcem vedet, čo jedly doma — já chcem len vedet, čo tady zjedá, lebo si budem myslet, že sú pyšná," řekla žertem.

„A kam pôjdú? do kostola?" náhle se zeptala. „Už jsem byla." „A kde?" „U nás, v evangelickém ve fáre." Zamlčela se trochu. „Veru, v tem kostole nemajú Pána Boha živého. Nemajú tam najsvätejšú svátost oltárnú. Je prauda, Pán Bôh prebývá všade, šak sa môžem a i pod vrbú pomodlit, ale preca v našom kostole je to inachší."

„A co vaše dcera dělá?" „Tá moja mučednica? Sužuje sa a vadne ako to listí na tem strome. On je teď trochu lepší — to dycky, keď z neho tá zlá síla vynde — ale čo zas bude za pár dní, až tá zlost sa v nem nahromadí?" A sepjala ustrašeně ruce v očekávání příštích hrůz.

„Očuj, tetka, nech to urobí tá tvoja cera tak, ako tá v tej piesničke," radil jí soused a začal zpívat, potrhle a theatrálně se kroutě:

„Ej, ženy, ženy, poraďte že mi,
bo ja zlého muža mám!
V noci mi nespí, na druhé myslí,
čože já s ním robit mám?
Ej, choď do hory, natrhaj zelin,
všakojaké korenia.
Keď to okusí,
čert ho vzát mosí,
a ty budeš svobodná!"

Venduška netrpělivě a nerada ho poslouchala. I mně byl ten pohyblivý, zjevně falešný človíček nesympatický. Ze všeho bylo znát, že je náhončím úřadů. Ubohé Slováky přemlouval a nutil, aby strastiplnou práci s bourci takřka zadarmo na starost si vzali.

Když dozpíval, Venduška řekla: „Len nech sa žádná žena nevydává. Šak i tá piesnička to poviedá. Včul očúvaj ty mňa! Já viem veru lepšú a pravdivejšú piesničku, ako je tá tvoja.“ A zpívala třaslavým hlasem, v němž zněl opravdový nářek:

„Ťažký je ten kámen mlýnský,
ešte je ťažší ten stav manželský.
Ten kámen mlýnský odvalit može,
ten stav manželský zrušit nemože.“

Pak řekla s důvěrou v Boha a sobě na potěchu: „Nóó, šak už ten život nejako unesem, a Pánbénko nebeský si s tím už náký poriadok spraví.“

„No, s Bohom dondú, moja dobrá paní velkomožná,“ loučila se, nezdržujíc mne, když jsem pospíchala. „Daj jim Pán Bôh zdravie,“ volal za mnou potrhlý soused a dodal: „gnä-di-ge!“ Tak na třikrát to slovo, strašně v ústech Slovákových znějící, vyslovil, až mně husí kůže naskočila.

Na cestách a pěšinkách pestřilo se mnoho lidu ve svátečních krojích. Scházeli se do kostela na velkou, někteří do městečka K., jiní do dědiny Š., kam i já jsem šla. Vypadali jako veliké nádherné květy, zdobící krajinu. Všichni uctivě pozdravovali. Někteří mne znali, jiní se vyptávali, co jsem zač.

Sudorka, když jsem vstupovala na dvůr, vcházela tam z protějšího humna s metlou v ruce.

„Kdo byl bit?“ volám na ni se smíchem. „Moji synové, paní velkomožná — nech sa lúbí v nútri.“ Vstoupila jsem. „Teda jich pekne vítám.“ „Děkuji vám. Co vyvedli chlapci?“ „Čo vyvédli? Oblékla som já jich ráno pekne čisto do košul a i do gatí a kázala som jim, aby si fútky uvázali a išli friško vody nanosit do sudu na polievánie. Varím obed, a tu mi prinde ten mladší Františ a žaluje: ‚Mamička, veru Juro háže do mne blato. Pozrite, mám celú košulu zakalenú.‘ Išla som sa presvedčit, kerý prv do kerého hádzal. Hledám jich — nebolo ani jedneho. Kričím na Juru: Kde jsi? A on: ‚Toť.‘ Ozval sa mi od potoka. Idem po hlasi — už oba velice pilno vodu nabierali. Já povedám: Juro, tady poď! On išol. A ty, Františ, podaj mi prút, šak aj ty trochu dostaneš s ním, ale málo. Františ doniesol fajn prút. Ale Juro, keď som ho chycela, mal vätšú vládu, vyšmikol sa mi a utiekol. Ale já som za ním neutiekala. ‚Len si to dobre pripiš, len sa nevrať — môžeš vedet, že dostaneš viac, keď utiekáš!‘ Prišol si jich vzát,“ povídá mi Sudorka s klidným uspokojením. „Františ chcel tiež utiekat, ale já volám: ‚Len, Františku, poď — hen temu by bolo lúto, vy ste si hádzali jeden na druhého, mosíte dostat oby dva.‘ Dostali oby dva, čo bolo potrebné, a moseli robit na novo a velice boli poslušní. Už si kolkorázi doniesli prúty. To by z nich neboli poriadní ludé,“ zakončila své pedagogické výklady.

„Boly ve mlýne dneska, paní velkomožná?“ „Dnes ne, ale včera. Eva si zpívala a Zrýnka také. Je tam jasno.“

„No, chvala Bohu! Komu je najhorší, ako mne, keď tam peklo

hori. Já viem mnoho, paní velkomožná, čo ma trápí, ale radej to vždycky ušlápnem s nohú a idem tam s dobrú vôlú." Na odchodu setkala jsem se ve dveřích s malým děvčetem, které odevzdávalo Sudorce dva hrnečky se vzkazem: „Tetička, dneska máte vy poslat Lepákovi jezt."

„Kdo je to Lepák?" „To je taký chudáčik, mrzáčik. Slúžil v jednom majeri, hrbatý je a ešče ho porazilo (mrtvice ranila). Zlý vietor ho prešiel na jednu stranu, a on neumrel. Nemal žádných priatelou, tak ho dali chudáka do pastýrny do maštale. Takové biedné lehno tam má chudák ak pes. Len plevy a nekedy kus slámy má pod sebú. Obe ruky má chromé od teho poražení. Z prvoti nepil len mléko a tej goraly trochu, než prišiel k seba. Ale včul už sa nají ako zdravý človek. Ale ešče dobre chodit nemôže. Z tej maštale sa vyvleče ven na kolenách na sluníčko. Tam si sedí — ale tlstýý — Taký je!" ukázala oběma rozpřaženýma rukama. „Také má už maso nasbierané tady," naznačila kol pasu a za krkem. „Obec ho prijala, a protože by ho jeden nechcel prijat, uriedila, aby mu ludé nosili jezt. Ale nekerí si to zlahčili, a nedali mu nič. Potem kúpili tyto nosáčky — ty dva spojené hrnčoky — pre dve jídla, a to si posieláme jedna ke druhé. Každá ho chováme jeden den. Zítra zas ty hrnčoky odevzdám druhé súsede, tá jich zas potem pošle dál, a tak to ide kolem pres celú dedinu. Vši nemá ten chudák, já som sa pýtala," pověděla, chtějíc mne přemluvit, abych se na něho šla podívat.

* * *

Ač bylo ujednáno, že obě sestry ve dvě hodiny přijdou na faru, nepřicházely, ani když se blížila třetí. Paní farárka se smála, že neznám jejich lidu. Oni že už jsou zvyklí, že lid nedrží slova a je nedochvilný. Šla jsem jim naproti a pomalu jsem došla až do mlýna.

Sudorka seděla v jizbě ve svátečním oblečení a netrpělivě čekala na Zrýnku, která byla ještě bosa, ve spodníku a v špatné náladě. Juro, když mne spatřil, smál se: „Veru, naší mamke hodiny nerozkazujú."

Malému Silušovi bylo hůře, zvracel a byl velmi rozpálený. Eva ho uplakána chovala.

„Ej, šák's mi opucoval ty bôty," hubovala Zrýna patrně na Gašpara. „Ty bys tu robotu zhltal! No, stará, opucuj si sama," a vlhkým hadrem si je otřela.

„Pojď mi nalát vody na ruku, a friško!" mrzutě požádala svoji sestru a při tom se dlouze zadívala na její zástěru. „A jakú fútku ty jsi si vzala!"

„A čo je moja fútka volajaká šperkovná?" zeptala se sestra.

„Zavaž mi ty šnôrky," kázala si Zrýna dále. Když měla rukávce uvázané, napadlo ji, že je má jakési „uvadnuté", i šla si pro jiné. Teprve když si sestru prohlédla, dostala chuť také se pořádně obléci.

Pak se při vázání čepce na sebe zadívala do zrcadla a uděšeně zvolala: „Jejda! Každý mi hovorí, že pekne vyzierám a že som tlstá.

Ale jaké sú ty moje nohy a ruky! Taká vyzierám umrzená! Inu, je tu dvaašedesát rokou!“

A opravdu neměla toho dne hezký den. Když v ní vztek plápolal, byla vždy méně hezká.

Konečně, když byla za trpělivé pomoci sestřiny oblečena a když všechny děti sehnala a o každém věděla, kde je a co dělá, vyšly jsme ze sednice. Juro nám odháněl s cesty kuřata a při tom jedno trefil širákem tak, že se svalilo a omdlelo. Zrýnka ho studenou vodou omývala, až přišlo po chvilce k sobě. Postavilo se na nožičky, ale jít nechtělo. Sudorka do něho párkrát šťouchla, jako když strojek spouští, a ono po několikerém malém rozběhnutí konečně běželo.

Za vrátky mlýna si Zrýnka zase vzpomněla, že se nepokropila svěcenou vodou; protože však bylo už půl páté, nepustily jsme ji zpět.

Sudorka chudák nevěděla ani jak kráčet, aby se rozmrzené sestře zavděčila. Brzy ji pustila napřed po pěšince, zas ji nechala jít pozadu, jak si to jen Zrýnka přála. V té hořelo, ale přece po chvíli vysoukala ze sebe slova: „Navarila temu chlapcovi nejaké bylinky a ani sa ma nepýtala.“

Věděly jsme hned, že mluví o Evě. „Povedala mi, že mu navarila rútu,“ Sudorka se nesměle ozvala.

„Tá je dobrá pre hlísty,“ s doktorskou znalostí a převahou odsekla Zrýnka, která se cítila ve své lékařské autoritě nesmírně uraženou.

„Ona ale hádá, že má to dieťa hlísty.“ Zrýnka se zasmála opovržlivě: „Ty „hlísty“ má v sebe z očí,“ čímž chtěla říci, že je dítě uhranuté. „Až ho v bylinkách okúpem a navarím mu pelyňku, ono sa to v nem uspokojí.“ „Myslíte?“ otázala jsem se. „Áááno! Aááno! Adam Ferančík má dve prevzácné deti — boháč preveliký — a ony mu onezdravely. Oči už sa jim ani nehýbaly. A já jim navarila tich bylinek, keď prišli od doktora, a ony sa uzdravily! Také malé dieťa je jak bublinka, a keď ho volakdo ureče, to je horší než hlísty a žaludek.“

„No, tak se už, prosím vás, nemračte a nezlobte,“ domlouvala jsem jí. „Zítra nebo dnes ještě Siluška vykoupáte, on se uzdraví, a bude dobře. Eva je tam chudák celá uplakaná a chtěla chlapci pomoci, však je její.“ Sudorka mne za ta slova očima políbila.

Zrýnka mlčela a po chvilce začala dle svého zvyku kritisovati úrodu. „Okatý“ pasák, jak mu Zrýna pro jeho jedno oko ven vyboulené říkávala, loudil na mně krejcar. Vztekle zasyčela a něco bručela. Dala jsem mu šesták, a ona se ještě více rozhněvala a nenávistnými pohledy ho zrovna šlehala. „Proč se zlobíte, Zrýnko?“ řekla jsem naschvál hodně nevinně. „Já se řídím dle vašeho: čo dáš oknom, dvermi ti prinde! Když jsem dala nedávno u vás ve mlýně žebračce pětník, dala vy jste jí schválně 8 kr. Bylo vám to málo. Dala jsem tedy pasákovi desetník, abyste byla spokojená.“ Stiskla rty a mlčela. Sudorka se pro sebe usmívala.

Kousek dále potkaly jsme asi čtrnáctileté děvčátko. Zrýnka, která hledala na žně robotničku, ji zastavila: „Dievča, kolko máš na den?“ „Devadesát krejcary.“ „No, na mojú dušu, už je a i u nás

Amérika," křižovala se Zrýnka a dále už nevyjednávala. „Bôže môj, ako sa ty časy len premenily! Volakedy nás robotnikou bolo tolik, že nekerý na kolenou prosil gazdu, aby ho vzal do výžinku. Lud nechodil do sveta, a gazdové nám dali, co chceli. Šak pozbohátali! Poviem jim prieklad, ako sa nám vodilo. Bolo dvanáct robotnikou u sedláka, a nás dvanáct robotnikou sme brali každé jedenácté kopáčko." (Kopáčko jest 11 snopů ječmene, nebo deset snopů jiného obilí.) „To, keď sa šetko sežalo, chodil gazda se dvema robotniky vyčietat výžinek, kolko sa ujde. Ten výžinek sa potem ve stodole vymlátil, a my sa podelili se slámú i s obilím. Nekerí ti gazdové nás šidili a i ve stodole. Celý týdeň sme robili, a do huby som nemala co strčit, nebo gazda nás nechoval (neživil). Len sami pre seba si varili a tak žrali, a my s detmi sme na ne len kúkaly. Tenkrát ludé umírali hlady. Já to okusila. Od Všech svatých do Všech svatých sme robili len za to kopáčko. Potem nám gazda vysázel kúsek zeme pod pytel brambor a na kúsek semenec na konopné plátno. Keď sa konope podarilo, mali sme kúsčok plátna mužovi na gate, a keď sa nepodarilo, trochu pazderá a kúdele na pytlové plátno. A keď sme večer narobené prišly z role: polejte dyňu, okurku, cibulu — a keby mi bola len jednou tu jednu dyňu dala. A včul takové dieťa má 90 krejcary na den!"

Povídala jsem Sudorce, že Venduška musí natrhat za den 6 nůší listí, opatrovat ve dne v noci housenky, a že má jen 20 kr. na den. Zrýnka, která zůstala pozadu, volala: „Kdo že opatruje tich húsenic?" „Stará Venduška." „Ihá," Zrýnka se škodolibou radostí se zachechtala. „Nech jich len opatruje. Stará som, ale húsenic sa bojím a žaby tiež, a myš, tu chytím za ocásek a i hu pohladím. Nedávno som bola u starého potrhlého majstra, čo bývá blízko Vendušky — jááj — tak sa to všude mrvilo — mrvi-lóóó —" a poslední slabiku vynesla do výšky, jako když zpívá.

V humně městečka se Zrýnka podívala okénkem zvědavě do jedné chaloupky. Tam v neobyčejně čisté a uspořádané jizébce seděla si stařenka a modlila se z velkých modliteb. Zrýna si stýskala: „Veru, tiež som tak sedávala a i čisto mala a pekne si šila lebo z kniežok riekala, a včul ani nešijem, ani nevyšívám, ani čisto nemám, len pracujem a ze všeho nemám nič. Já jim ešte volakde klesnem, a bude."

Vskutku sotva šla. Doma se celý den hbitě otáčela, ale jak vyšla ven, chůze jí dělala obtíže. Děti byly jako čerti a byly by dvě mladé chůvy unavily, natož starou babku.

Ale ještě po druhé měla být Katerina ve své doktorské autoritě uražena. Už u samé fary zastoupila mi cestu žena, která tam na mne patrně čekala, a prosila mne, strkajíc mi zlatku do ruky, že by „sa ráda len se mnú vypravovala." Nedala si vymluvit, že nejsem doktor. Obě sestry taktně ustoupily, sedly si do příkopu u farské zahrádky a čekaly, až mi milá žena všechny své bolesti, kterými trpí a trpívala, vypověděla.

Zrýnka koukala jako bubák, neboť že ji nemocná obešla, mr-

zelo ji velice. Ale, že nemocní za mnou běhali jako k zázračné studánce, zavinila jen sama. Bylo to ovoce jejích prolhaných řečí, které o mně pouštěla do dědin.

Tak zamračená vešla i do fary. „Omluvte se paní farárce, že tak pozdě přicházíte," šeptala jsem jim. Paní farárka s jasnou tváří a velikou srdečností je vítala a hned uvedla do hostinského pokoje.

Sudorka se omlouvala: „Nech sa k hnevu nepozdvihnú, paní velkomožná, trochu sme sa obneskorily, ale máme doma nezdravého chlapca."

„Je urečený (uhranutý)," vpadla Zrýnka se svojí diagnosou.

Tvářila se, jako když má omdlít, a těžce ze sebe vymotávala: „Ledva sme sa k nim dogúlaly, paní velkomožná — zôstala som málo živá - nech mi dovolá si sadnút," a celou tíhou padla do nabízené jí židle. „Ej, veru, to je mekká sesla, tak som sa v nej až utopila."

Přirozeno, že paní farárka nejprve se Sudorkou co starou známou pár frází vyměnila. Zrýnka zatím u stolu zcela bezohledně usnula. Lekla jsem se toho, i Sudorka, a velice mne mrzela ta neváznost k ušlechtilé paní farárce. Sudorka každou řeč adresovala na Zrýnku, dovolávajíc se jejího souhlasu v domnění, že ji tak nenápadně z dřímoty vytrhne a vzpamatuje. Tu a tam i nohou pod stolem ji brnkla, ale ta vždy pootevřela jen na půl jedno oko, udělala „hmm" a spala dál, později i hlavou bezvládně kývajíc. Když všechno nenápadné křísení nepomohlo, napomenula ji Sudorka hlasitě, ovšem jakoby žertem — ale bylo na ní znát, že se za to stydí. „No, čo ty, došla si se na fáru vyspat?" Katerina ale podrážděně zavrčela: „Bar aj driemem, očúvám dobre, čo vypravovajú."

Zlobila jsem se v duchu na Zrýnu, že se k tomu ještě přizná a nehledí se přemoci. Ani tenkráte nejevila zájmu ze zdvořilosti, když paní farárka vykládala o zlodějích, kteří si v zimě v pokoji, v němž právě jsme seděly, vykopali díru pod oknem — bez hluku, poněvadž fara byla z nepálených cihel, — a vykradli je přes to, že byli ještě ve vedlejším pokoji vzhůru.

Věděla jsem, že se Zrýnka ze vzteku a závisti, — že paní farárka její sestru už déle zná a že s ní více hovoří, — jen přetvařuje, neboť byla trucovitá jako malé dítě.

Neviděla jsem v životě svém podobné sestry. Kdyby úhlavní nepřátelé proti sobě stáli, nemohli by s větší lačností čekat na ušťknutí, jako Katerina vůči Sudorce.

Sudorka mezi řečí se zmínila, že pojede do Brna, a paní farárka ji požádala, aby tam vzala její přítelkyni košíčky na ovoce. A hned přinesla milé košíčky, právě takové jako mé, ukázat. Teď teprve Zrýnku pustilo spaní a ona vytřeštila oči. V tu chvíli její obličej se změnil. Tahy v něm zesurověly, a celá tvář dostala tak zlý výraz, že byla přímo nehezká. Mně to vše mrzelo již z toho důvodu, že můj popis, jímž jsem ji líčívala paní farárce, se s nynějším jejím vzezřením a chováním ani trochu neshodoval.

Po těchto pro mne trapných chvílích uvedla paní farárka naše

hosty do jídelny, kde na prostřeném stole byla hojnost cukroví, ovoce, vína a sodové vody. Uctila je jako vzácné hosty. Ta pocta způsobila, že Zrýnčiny tahy i rozmary počínaly pomalu rozmrzávat.

Než usedla ke stolu, přistoupila k vyšívaným záclonám na oknech, a poněvadž byla sama výborná kreslířka i vyšívačka, trefně kritisovala: „Ty kvety majú špatné podstamenty, lebo majú odtalto vycházat. Veru, moja Judka umí inší vypisuvat (kreslit). Obe ruky si naučila šít.“ Pak zas chválila na stole vyšitý běhoun: „Veru, to je jedna krásná mustrička!“

Při jídle hovořilo se ponejvíce o nedávných, nespravedlivě prohraných volbách, a tu ovšem Zrýna byla hned ve svém živlu. „Naše kone behali o tich volbách ve dne v noci, ale já jich z lásky dala, nič nechcem,“ chválila se.

Paní farárka jim nalila vína a pobízela je, Zrýnka zdvihla pohárek, dvorně se uklonila nejdříve paní farárce a pravila: „Živ nás Pán Bôh nebeský!“ Pak se uklonila mně a pronesla: „Na jejich zdraví prejem a i jim, paní velkomožná.“ Sudorka se nedala ve zdvořilosti zahanbit a vstavši řekla: „Na zdraví prejem obyma dvom paním velkomožným, nech Bôh duch prebývá mezi námi!“ „Pán Bôh vyslyš společně,“ odvětila jim paní farárka. Zrýnka si pak honem pospíšila dobýti slova a držela se ho přímo křečovitě, dávajíc svoji moudrost k lepšímu. A jak se dříve přičiňovala být hodně zlá, chtěla být teď hodně roztomilá. Sudorka byla od začátku stejně milá a uctivá a důstojná a ráda sestře ponechala slovo.

„Já som bola, paní velkomožná, pred temi volbami tady v K.... pres noc u mojeho syna Ondreje, a večer prišla tam k Dobrovodským — to je môj svat — mladá Borsička a takto začne: Paní Dobrovodská, oni majú syna za kňaza vyučeného, nech mi poraďá, čo mám urobit. Včul došli k nám apatykár s Kalmánom (hlavní vládní kortešové), aby môj išol k Madovi. (To jest do hostince, kde se Slovákům dávalo jíst a pít, co hrdlo ráčilo, jen aby volili Maďara.) Keď prišli, nebolo ho doma. Ale on je taký mäkký, on by sa dal prevéstit. — Nepovedzte mu, že ho volali, a on tam nepôjde, poradila jej paní svatka. Nikdo nesmel po desáté hodine na ulic — ale sami chodili premlúvat ľudou, aby šli k Madovi. Já som ale s mojimi syny chodila po ulici, abysme vedeli, čo je nového, bar aj to bolo zakázané. A tu vyndú od Mada dva gazdové. Čo je nového? pýtám sa. — Čo je nového? Povedali nám tam: pekne vás vítáme, a jezte a pijte, čo chcete! My si nechceli sadnúť. Tož si vezmite masa domou! My ale nechceli nič a išli jsme preč. Lékárník nám zastúpil cestu a ponúkal nás: idzte tam na zadok. Nesadnem si. — Veru to boli ludáci. Já ludáka poznám každého, lebo poznám, jaké kdo má srdco,“ pravila Zrýna znalecky.

„Spravedlivý človek mohol od žalu nad tú šetkú falšú umierat, a náš brat išol s temi liberály. On zradil sám seba. My sa za neho haňbíme a od teho času sa s ním nevypravováme. — Ale, paní velkomožná, je toto dobré cukrovie veru,“ chválila paní farárce zázvorky.

„A to som robila včera,“ odpovědĕla tato.

„Jáj," divila se Zrýna a s obdivem dlouze a lichotivě zadívala se na paní farárku. „A já som myslela, že je to kúpené!" A hned se v ní probouzel obchodní talent:

„Keď sa to môže doma robit, mohl by to veru môj Ondrej predávat! To ony si to ty židouky samy pečú a majú pri tem veliký chosen (užitek)!"

Potěšila jsem ji slibem, že ji tomu některý den naučím.

Sudorka uznala, že také musí na chválu cukroví něco pronést, a zažertovala odkusujíc zázvorky: „Veru, takýchto 100 „pagáčkou" je mi milejší ako jedna buchta!" „To a i cigán uhádne," smála se Zrýna. „Týs akurátne taká, ak ten cigán. Pýtali sa ho: Ty, cigán, nevidel's tady naše prase jít? — Keď dáš chleba, išlo, a keď nedáš, neišlo."

„Já viem tiež jedno smešné o cigánovi povedat," přidružila se Sudorka, šťastna, že sestru zlostná křeč pustila. „Sedlák dal cigánovi brambor a hovorí mu: Ty, cigán, abys ty vedel, čo ješ — to sú už nové brambory. — Aj, veru, môj gazda, šak som já už skorších (rannějších) krumplí (brambor) letos jedol. V Bašovcách som išol hned za sedlákom, keď jich sázal, a keď odešiel, vyhrabal som mu jich, uvaril a zjedol!"

„Inu, cigán je dycky prevelice múdrý," usoudila Zrýna a dala ještě jednu anekdotu k lepšímu:

„Jedna gazdinka sa pýtala cigána: cigán, chceš mléka alebo chleba, a on jej povedal: no, já si nadrobím —"

„Jéé, veru, to bol jakýsik pašák," smála se Sudorka. Obě se rozehřívaly.

Za toho veselí jsem z okna spatřila jít po silnici za zahrádkou paní notáriusku, úzkostlivě schovanou pod slunečníkem.

„Jde kolem vaše paní notáriuska," oznamuji Slovačkám.

Zrýnku najednou nebolely nohy. Vyskočila, jako by ji píchl, přistoupila k oknu a hrozila:

„Len dočkaj, Anča, ty budeš v pekle horet za to, čos pohoršení a hriechu narobila. — Keď bola volba Valášková, krivo priesahala!!" vysvětlovala mi zhurta. „Pán Valášek, náš bývalý vyslanec, je k vůli nej zavretý! Veru tá ešte s organistom uveznila pana Valáška do árestu jak ten Gól tu Géonefu, čo pod skálú chudera porodila."

„Veru som očúla," ujala se slova paní farárka, „že je pán Valášek v tom vezení nezdravý a že by rád jablek. Chytro som si pospíšila, vzala som desatkilový koš a poslala som mu jich tech najpeknejších. On mi písal také pekné písmo, dozajista pri tem a i plakal."

„Veru jim to prinde k návrate, paní velkomožná," pravila Zrýnka a hleděla na paní farárku přímo zamilovaně. Sudorka ji ale takto přetrumfla: „Veru, paní velkomožná, oni zasluhujú, aby ščastie s nebe na nich pršalo."

Rozohněná Zrýna vyprávěla: „Já to veru pamatám, paní velkomožná, keď Myjavci privézli pana Valáška do Š . . . . , keď mal rieč držať. Já to viem od korena vypravovat, prečo sa dostal do vezení. Chudátenko, šak nevedeli, na čo jedú!"

A začala nám věru že až od kořena vykládat, co a jak se stalo.

„Já som akurátne sedela na dvore a čietala som kniežku „Zkrotenec“. To je velice pekné čietánie, ak cigáni ukradli dieťa, a jak drotár prišol a to vyzradil.“

„To tam ale veru nepatrí,“ napomenula ji Sudorka.

„Ale do-čkaj! Ona sa dycky pchá po rieči,“ uškubla se Zrýna.

„A jak som to dočietala, tak som prišla na tu piesničku „Hej Slované“, a v tom môj Juro akurátne pribehol: Už je tu náš vyslanec! Už je tu! Já som si ani kuchyňu nezamkla od velkej radosti a tak som utiekala na ulic a tu kniežku som držala v ruce, palec tam strčený, čo bola tá piesnička. Pán Valášek držal rieč na vozi. Já som sa strčila mezi ty ženy a hovorím jim: Nekričte éljen — len nazdarr! Notáriusku som zazrela, ak sa natahuvala u zahrady Bohovícech. Naráz mi ale prinde na mysel, že nemám stavenie zamčené. Utiekám honem, zamknem, a keď sa vracím, banda hrá: Hej Slované. To môj Ondrej ešte s nákým Kolárem rozkázali hrať. Tu kniežku som natáhla a hovoriem jednemu takému bohatému: Zpievaj! On, že nevie. Tu je kniežka — já budem zpievat a ty čietaj a zpievaj se mnú. Tu kniežku mu natáhnem pred oči a uderila som velkým hlasom: Hej Slované .... Môj Juro a Ondrej a i Brezované a Myjavci hu znali, a šetko to zpievalo. Pán Valášek, keď som začala tak zpievat, strhol klobúk dole a pekne sa mi poklonil prede všemi.“

Rozumí se, že ku seslien dojmu nám to vše velice názorně ukazovala.

„Ty, Katerina, ty bys zaslúžila 20 zlatých veru, povedala mi Anča Sojákech. Ešče som mala viac dostat, keď sa mi taký pán prede všemi poklonil? To stálo viac, ako sto zlatých!! — Já neviem, kde som té smelosti nabrala. Keď sme dozpievali, zkrikla som: Kde domov můj — kde domov můj —“ zpívala se slzami v očích, s velkým, až přepjatým citem, a rukou každý tón, jako by to na housle odehrávala, si citupině provázela. „Nekeri Myjavci hu tiež vedeli a zpievali se mnú. Ti páni z Brezovej a z Myjavy tak ke mne behali a sa pýtali: A máte tu viac takých Slovaček? Tetička, ako sa voláte? A tak mi ruky podávali. Ale nekerí liberáli už sa začali vypytuvat, jakú to piesničkn a kerá žena že hu zpievala. A i mého Ondreja sa pýtali. Keby boli ma zavolali, bola bysom jim povedala: Jakú? Slovenskú! Jakú umím. Já jim hu zazpievám,“ a smála se pri tom, že se jí od smíchu oči slzami zalévaly.

„Ale ten hlavní punkt, prečo bol pán Valášek zavretý, si veru zabudla —“ nesměle jí připamatovala Sudorka.

„Ona dycky rieč trhá,“ nevrle řekla Zrýna a řízla ji pohledem. Sudorka se nejdřív rozpačitě usmála, ale trochu vínem rozkurážena zmohla se na odpověď: „No, čo pak nesmím ani pár slov hovorit? Čo pak si Mariá Tereziá? Každý mosí but pod tým tvým kocarom?“

„Lala — ako sa len tá moja sestrička múdrí,“ smála se Zrýna a vřezávala už zas dlouhý pohled do Sudorky, až dech se tajil ...

„Ale povídejte raděj,“ pobízím ji, aby k nějaké neshodě ne-

došlo. Setřela si pot s tváří — chvilenku se vzpamatovávala, než trefila zas do noty, a pak pokračovala:

„Aále veru Anča nenapínala krky za plotem nadarmo, nebo uveznila človeka. Pán Valášek hovoril takto — veru, já som to očúla, já si to hned do hlavy zapísala: My sme domorodci, a Maďari prišli sem z Asie. Veru a i Slováci bojovali s ními preti Turkům —“ náhle ustala ve svém vypravování, zpozorovalať, že paní farárka se Sudorkou si něco povídají, jen tak na půl ucha poslouchajíce, neboť celou tu věc obě znaly. „Milostpaní a ty, sestro —“ zavolala si na ně nedůtklivá Zrýnka. Obě se na sebe usmály a už pozorně naslouchaly.

„Veru, a i Slováci bojovali s nimi preti Turkům, a preto máme mat stejné recht. — A notáriuska naňho nahovorila, že pán Valášek hovoril, že Maďary patrí vyhnat do Asie. A to hovorila a i druhým, Ti to očúli len od nej a svedčali! Náš pan svat, paní velkomožná, nebol ešte nikdy pred právom a chcel tam u súdu priesahat, a tedy a i mohol, ale oni povedali: tady néni treba priesahy. — A preto hovorím, že tá žena mosí za živa v pekle horet. Pán Bôh nebeský nad náma,“ ukázala kolmo vzhůru a pak na sebe, „mňa slyší a i vyslyší,“ řekla s jistotou. „Ten organista, čo s ňú krivo priesahal, obesit a zastrelit už sa chcel. — Veď to néni na ozaj len s tú hubú mlet — mosí si človek pozor dat! Eééj, kebych sa nebála, já bysom složila piesničku na tu notáriusku i na teho žida Kálmana, čo Slovákou premlúvá a kupuje. Já bych jich v tej piesničke tak vymaluvala! Ty, Anča,“ obrátila se k Sudorce, „až tam pôjdeš kupovat, nehovor mu oni, len vy. My sme Slováci, my nevieme ináč hovorit.“

„Veru, šak tam inší nekúpím,“ omlouvala se Sudorka, „len ten rum. Posledne som sa naňho nahnevala a hovorím mu, ale len tak špásem: Čo jich volakdo na drevenném mlýne prerobil? Oni dycky poslúžili, štrúpel (zátku) dali a i do papíra zabalili, a včul nič. — Veďá, paní velkomožná, to on nápočne tak robí preto, že sme boly na tu ludovú stránku.“

„Hm —“ zabručela si Zrýnka, „šak to unesem. A ten druhý žid, ten Emánuel, čo po tem velocipe porád lítá Slovákou premlúvat — keby Bôh nebeský dal a krky nekde zlomil. Len počkej, Emane, šak ťa mosí Bôh najít a i najde! Porád len kupuje samé automobíly — keď bude tak hospodarit, ešte môže a i s kapsú po svete chodit (žebrotou). Tlstší bolo, a ohorelo.“

„Ale paní velkomožná,“ obrátila se náhle rozjařeně na paní farárku, „já, keď bola Valášková volba, som složila takú piesničku, že som sama až plakala. Včul som hu premenila na Markoviča — Já jim hu zazpievám —“

Paní farárku už to trochu unavovalo, ale já ze zdvořilosti jsem Zrýnu vybídla, aby zpívala. Slečna Pavla — neteř paní farárky — se stále jen nuceně usmívala a málokdy slovo promluvila. Zrýnka ale přes tu chvíli jí nějaký kompliment udělala, nebo Pavla byla opravdu krásné děvče.

„Jaká sú oni len pekná mangulička,“ lichotila jí i Sudorka, ale

valně nepochodila, neboť mangulička se tam říká malým roztomilým prasátkům. Moje Zrýnka však nedbala na nic a spustila svoji skladbu:

„Sejdeme sa, bratia, spolu, poraďme sa o tu volbu, komu máme dûverovať, komu naše hlasy dat. — A už, bratia, poďme smele, zvolíme si koho chceme, zvolíme si za vyslanca Juliusa Markoviča. — A keď si ho my zvolíme, inému hlasy nedáme, okrem našmu vyslancovi Juliusu Markovičovi.“ Teď sesílila důrazně hlas: „Kdo predau vôto židovi, ten už nemá rozum zdravý, tomu trčí sláma z hlavy, jak na búde cigánovi.“ Tu se velice rozesmála nad svým vtipem a jadrně, jako by to házela v davu na určité adresy, zpívala dále, rozhánějíc se přímo mladicky: „Odrodilci liberáli, trčá vám z hlav vechty slámy, povázané povrieslami, také sú vaše rozumy. — Odrodilcom z klínou kapká, a to ta goralka sladká, čo jim židé nachystajú, keď od nich vôta kupujú. — Julius Markovič je velký pán, on nám voňá ako tulipán, žádostiví sme ho videt, s ním chceme žít a i umret.“

Po zpěvu dodala: „Takové som složila ty piesne dve — jednu večer a druhú prede dnem — Obe dve za jednu noc — ale já si k nim ešte pár veršou složím.“

Když jsme ji s paní farárkou pochválily, jen zářila. Opanovala cele pole, byla spokojena sama s sebou, ale přes to se jí toho dne její krásný obličej už nenavrátil.

Řečmi nás až zaplavovala. Bylo nám horko, a chtěly jsme do zahrady. Ale Zrýnka jsouc v ráži, začala ještě jeden kousek:

„I školské deti maly zakázané, aby neišly na ulic, keď bude držať náš ludový kandidát rieč, a vyhrožovali jim a i trestom! Ale matky tech detí každému povedaly: Já som ťa vychovala, neboj sa žádného organisty! Hýbaj a krič a dobre krič: Nech žije doktor Julius Markovič! I naša malá Anča to vie povedat, a má čtyry roky! Tak to pekne poví! Ty deti robily náramný krik po celej dedine a zpievaly po šetkych dedinách a porád za kandidátom. — Jedneho smelého Slováka dva chlapci tiež boli pri tej programnej rieči na ulici a odpoledne išli do školy, a organista jich vyvolal k tabuli a bil jich za to. Ale jeden sa osmelil a povedá mu: ‚Čo oni nás preto bijú, keď sú oni liberál?!‘ Jáj, ten učitel sa div zlosťú nerozpučil a začal jich od jedu velikého kopat nohámi. Deti mu začaly utiekať ze školy, ale on jich nepustil. Aále chlapci to potem doma požaluvali. Jejich taťko bol chudý a nemal vôta, ale na predku vedol šetko, a sa ho a i pôl dediny bálo. Kúpil si flašu vína a dal sa — na šandárských saních — dovézt k organistovi na domluvu. Kočí ho véztit mosel, nebo on mu povedal, že ho bachne tú flašú po hlave. Organista utiekal až k notáriusovi, on za ním a tam ho bachol ale tri rázi s tú flašú do prsou: ‚Ty budeš mojích detí bít? Já jich ťažko chovám.‘ Potem sa dal vozit po dedine a zpieval: Nech žije dr. J. Markovič, a farárovi zpieval piesničky posmešné, čo si sám složil. Čietat ani pisat nedovede, ale piesničky vie zmýšlat jako kázník nejaký. — Na druhý deň jich bolo 16 volaných pred slúžného. Všeci majú citácie prindené, ale čo jich čaká, nevieme.“

Sudorka, aby dala Zrýně na jevo, že poslouchala, dodala: „Majú slúbený trest za praudu. Jeden už utiekol do Ameriky ze strachu pred trestom.“

„Na našem farárovi je veliká špína, lebo je veliký liberál,“ horlila zase Zrýnka. — „Tak nás pase ako volajaký sprostý ovčák. Vyvede na vrch ovce na skálu, kde néni travičky, až od hladu padajú. Já mu porád nadávám a veru s tím hreším a už som sa z teho v Brne a i zpoviedala. — ‚A prečo ste nadávala temu farárovi,‘ pýtal sa ma ten kňaz v tej zpovednici. Já som mu to šetko požaluvala, a on povedal, keď jen tri ludé budú chcet, že ho vykúrí z dediny ven — On je náš otiec — ó, nie — to néni, som dobre hovorila — to dozajista preto, že som teho vína tolko pila — on néni našim otcom —“ a podepřela si hlavu a mnula si čelo. Sudorka se trochu pozastavila, že vypleskla i to, že na faráře i ve zpovědnici žalovala, a jemně napomenula: „Ale Katerina, čo ty to len hovoríš!“ „A čo ma kdo obesí za praudu? Sama pôjdem pred pana biskupa. Já pôjdem i do ohňa. Čo sa haňbím za volačo? Len ty volakde nič nehovor!“

„Čo nemám rozum svôj? To bych sama seba lála studenú vodu za krk,“ odpověděla jí sestra.

„Paní velkomožná, očúly už, povedali ludé ve meste, že prý bude nová volba?“ ptala se Katerina paní farárky. „Veru som to očúla tiež povedat.“ „Eééj, keby to bola prauda — to by šetka tá faleš vyplavala navrch,“ těšila se Katerina. „Něco ale dozajista bude, lebo notárius s Rudňanským (vládní poslanec) chodí se svislú hlavú. Já, keď som to očúla, že snáď Markovič preca zvítezí, som od radosti až skákala, bar aj je tu 62 rokou, a zpievala som „Hej Slované!“ a všetkých melačou som pobúrila: Len zpievajte a nebojte sa!“

. Náhle se začala nepokojně vrtět, vtahovat dech a zaraženě se zeptala: „Čo to? Odkal to?“ Nadzdvihla ubrus, a pod stolem pes si ležel. Teď už s kuráží spustila: „Fuj ha! Ten tu zasmradil! Nech odpusťá, paní velkomožná, ale ten jejich pes tak smrdí, jak nejaká zdechlá hus, čo je dva týdne na ulici.“

Pes, jako by si uvědomil, co vyvedl, zděšeně vyskočil a hnal se ke dveřím.

Paní farárka ho chtěla pustit ven, ale Zrýna křičela, jako když hoří: „Nech ho ven nepúšťajúú! Nech nám to pomáhá vyňúchat! Veru, já bysom páru v pokoji nepustila ani za nič,“ honosila se nepředloženě, jako by někdo obviňoval ji. Všechny jsme se jí smály.

Byly jsme od Zrýnčiných řečí jako zmámeny, i navrhla jsem, abychom už šly do zahrady. Katerina se jen zvolna vyhrabávala ze židle. „Jáj, Bože môj nebeský,“ zas hekala, „keď sadnem, potem nemôžem sa ani rozkývat na ty nohy. Už je to veru u mne tak: Z ranky čtyrma, na poledne dvema a na večer trema.“ A stále vzdychajíc podávala nám vysvětlení: „Keď sa narodí, hrabe sa čtyrma, keď je velký, chodí dvema, a keď je starý a nemôže, vezme palicu (hůl) a chodí trema.“

„Pán Bôh nebeský jim zaplac a požehnej,“ děkovaly obě sestry.

„Vďačne — vďačne — veru za máličko," odpovídala jim paní farárka.

Nad zahradou byly obě u vytržení. „Jáj, sú to ušlechtilé kvetušinky," divila se Sudorka, a Zrýna poznamenala: „Na mojú dušu, tak to majú zrichtuvané, paní velkomožná, ako sú v tich zámkách ty parky." Paní farárka jim natrhala srstek a rybízu, i do pytlíků jim ho dala, aby měly domů pro děti.

Zrýnka jen zářila. Už jí i trochu z některých tahů vyzařovala ta líbeznost, kterou mne vždy okouzlovala. „A věru, salát sa jim žení," zvolala nad salátem, do květu vyběhnutým. „Ten už nebude dobrý. A ten náš sa nám vydává, tož jich dáme do kopy." Pak obdivovala hrách, vysoký jako žito a plný lusek, a vedle zcela mladému, pozdějšímu hrachu prorokovala: „Aá veru, tento, keď nebude pršať, už veru ani rodit nebude."

V oknech bylo plno pelargonií všech možných barev a odstínů. „To mám od svého bratra," poznamenala paní farárka, „ten je veliký milovník tich kvetin. On je tiež farárom." Zrýnka jen kroutila hlavou. „A veru a i môj tatíčko, dedko a i pradedko boli farári, a i moja sestra je vydatá za farára —" zasvěcovala je paní farárka do rodinných poměrů. To Zrýnce náramně imponovalo.

„To oni sú veru ako z královského rodu, ti sa také len mezi sebú žeňá. To oni sú väčší paní než naša notáriuska. Tá veru néni hodna ani do jejích šlápoty stúpnút."

Pavla chodila si po zahradě a po tichounku si notovala: Hore Váhom — „Veru, tu sme mali o tich volbách zazpievat," otočila se na ni Zrýnka a v zápětí nesměle zaprosila paní farárku: „Paní velkomožná, nech sa na mňa nenahnevajú — ale pekne jich prosím, podarujú mi kúsčok té pelangorie — já bych si hu zasadila doma."

Paní farárka dala oběma po větvičce, a Zrýna se zasmála: „Nepýtaj, nedajú, — ukradni, vybijú!" —

„Však môžte i na evangelickú fáru chodit," zvala je paní farárka na odchodu.

„Bože môj, paní velkomožná," pravila Zrýnka až k slzám dojata a s celou vroucností a láskou se paní farárce do očí zadívala: „Čo sa tá naša viera tak velice od tej jejich liší? A náš ablegát bol luteránom, a my sme pri nem takla stály," zaťala obě pěstě.

Po velikém děkování a vyměnění mnoha dvorností dostaly se za šera z fary. Šla jsem je vyprovodit. Ve městečku už v krámech svítili.

„To sú velice vzdelaná paní, ta človeku veru až tak voňá," ulevovala Zrýnka svému nadšení. „Tá má veru väčší cenu, než náš farár."

„U nich je ten hlavní punkt," mínila zase Sudorka, „milovat bližního svého a dobre mu konat. Veru já som ešte pred pármа roky sa bála len s luteránom hovorit, a včul sa mňa už také hlúposty nedržá. Od tedy, čo viem, že luteráni sú lepší ludé, než sme my, a že majú i lepších kňazou než my, sa ráda i s luteránom vypravovám."

„Luteráni," mudrovala zase Zrýnka, „veru a i ti chcú prijít do neba a nie do večného zatracenia, len očúvám, že oni nevstanú z mrtvých — no, nech to Pán Bôh súdí," a zamračeně se otočila na židy, venku na zápraží si hovící. „No, veru, židé majú oči venku! — Sedí jich tu ak tich ďáblou všade . . ."

„Odkal ste?" zatahala mne holka nějaká — vyslaná od zvědavých židů – za sukni. „Já teba budem volačo povedat," osopila se na ni Zrýnka, „já teba nepoznám, ty že's z ancikristového kriedla vyfrkla!" „Až s Ústrálie —" odpověděla holce se smíchem Sudorka, a Zrýnka se podivila: „Ach, Bože môj, až z posledního díla sveta." A všech pět dílů zcela správně si po tichoučku vyjmenovala.

Došla jsem s nimi až do Ondřejova nového krámu. Židé tam stále nakukovali, a mne mrzelo, že to tam dosud mají v nepořádku. A toho pořádku jsem se u nich nedočkala ani za 3 týdny, kdy jsem odjížděla.

Zrýna přes to, že měla oči jako ten Bystrozraký z pohádky — jednalo-li se o cizího — u svých nepozorovala ničeho. Viděla jen, že je Ondřej v „pánském" oblečení, že je na svém domě, že to židy zlobí, a Slováci že jim závidějí. Postavila se do prostřed krámu jako panna, ruce na břiše složené, a přespokojeně a široce se usmívala. Zář blaženosti a pýchy z ní vycházela jako ze slunce, a mně připadalo, že samou blažeností, která se zdála i její šaty prostupovat, roste do výšky i do šířky a že pomalu ten krám vyplní. Před očima mi omládala.

Ondřej nám vyprávěl, že platí 700 korun porcie, a že mu úřady nabízely, že bude platit jen 120 korun, když nebude prodávati lidu „Slovenský Týždenník". „My teho veru nelitujeme," řekla Cilka i Ondřej, „šak on Pán Bôh nebeský nám to zas inde požehná!" — —

Po návratu domů zeptala jsem se paní farárky, která ze sester se jí víc líbila.

„Sudorová — to je velice pekná a i hodná žena. Tá Zrýna jej velice ubližuje —" To bylo vše, co o nich řekla, a hned mi oznamovala: „Zietra odpoledne, paní doktorka, pojedeme navštívit našich dobrých priatelou na fáru do D . . . . Velikú radost byste mi urobila, kebyste tam jela s námi." Svolila jsem. Byla jsem ráda, že shlédnu zase nový kraj, novou faru a její obyvatele. Doposud všude, kde jsem na farách bydlela nebo jen návštěvou dlela, velice se mi líbilo. Všichni tam svým dojemným vlastenectvím, svým utrpením a jemným, uhlazeným společenským chováním a hlubokým citem okouzlovali.

(Pokračování.)

Majitel, vydavatel a redaktor VLADIMÍR S. ČECH — Nákladem vlastním.
Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

Z dramatické básně „Roháč na Sioně“

od Svatopluka Čecha.

Jednání druhé.*)

Nádvoří hradu Siona.

Výstup 1.

Roháč s Vyškem samotni v popředí. Puškař Zelený v pozadí prohlíží děla na hradbách. Stranou dole u brány stojí houfec jezdců bratrských na cestu připravených. Jitro. Mlha, již zvolna prozařuje slunce.

Vyšek.**)

Ej, bracie, dalibóg! spíš v samo nebe
se Zykmunt dostane niž na tvůj hrad.

Roháč.

(ukazuje k východní straně hradeb).

Ta strana dosud nejslabší.

Vyšek.

I tam
příkopem hlubším teraz pomoženo

*) R. 1898 a 1899 byla ve Květech uveřejněna z dramatické básně „Roháč na Sioně“ předehra (na bojišti lipanském), první a druhé jednání (obě se odehrávající v královském dvoře pražském u sv. Benedikta) a jednání třetí (na hradě Sioně). Když se básník k této práci — na níž velmi mu záleželo, již moci dokončit si toužebně přál a kterou chtěl později i pro divadelní scenu upravit — po letech vrátil, hodlal uveřejněnou její část valně pozměnit, zejména spojit první a druhé jednání v jediné, jednání třetí (nyní druhé) pak od základu přepracoval, jmenovitě dávaje v něm vystoupit nové osobě: Roháčově choti Elišce. Otiskujeme jednání to celé, třebaže některé části, z původního znění vzaté, jsou čtenářstvu Květů již známy. — Nové třetí jednání, na němž básník psal ještě v den své smrti a které jest tudíž posledním jeho literarním dílem, přineseme v dalších svazcích tohoto ročníku. *Pozn. red.*

**) Polskou národnost tohoto soudruha Roháčova na Sioně naznačuji toliko sem tam vtroušenými polskými slovy a častějšími úchylkami přízvuku. *Pozn. aut. z r. 1899.*

a pevným murem. Již veselo můžeš
vyčkávat hostů s kterékoli strany.

Roháč.

Jen Zikmunda jsem vyzval do boje
a páni s městy sotva půjdou s ním,
ač schopni jsou i toho konce hanby.

Vyšek.

Niestety! Oto výpadky žalostné
všech slavných bojů, jakých neznal svět!
Ó bracie, bracie, pomním-li nadějí,
snů velkých, které provázely mě,
když jechal jsem před lety v tuto zemi,
Vitoldův posel do vás! Již jak mládec
já naučil se kochat vás. Jak často,
když otec můj za zimních večerů
nad ohněm třonu vypravoval znovu
o věkoslavné bitvě pod Grunvaldem
a jak nám Češi chrabře pomáhali
rozhromit, zetřít řádu křížového
ohromnou sílu (s Žižkou i Sokolem
a jinými tam združil se přátelsky):
tu na rtech mu zavisnuv, mněl jsem slýchat
ve hřmotu, kterým venku zimní buřa
s loskotem lesní lámala konary,
hluk oné bitvy úžasné, titanské
a jako vidma báječných olbřímů
postavy českých bohatérů těch
se snuly před mým rozjiskřeným okem.
A když pak s Čechy, přibylými v Polsku,
sám později mluvil jsem, tu bylo mně
tak jak bych slyšel jazyk mateřinský
jen jaksi změšaný, leč přece milý
z úst brata i v té výslovnosti divné;
i zplesalo mé serce, že má Polák
i v dáli tam tak blízký sobě rod
jak jedné matky děti. Boj váš slavný
mě těšil, jakby naší byl též slávou,
a kědy nové Husovo učení
k nám zaletělo, vnet ni padlo v duši
jak boží plamen. Jako požár troudem
učení ono šířilo se Polskou
po hradech, dědinách; bo rovně u nás
lakota kněží, pýcha, ličné zbrodně
zbutvělý oltář učinily stolcem
jich zbujné moci světské, svatokupstva.
A tu vy ještě požádali králem

Jagellu našeho — v oslepném blesku
svit' našim očím velkolepý sen
dávného Boleslava: Věčným spolkem
dva národy bratерské k sobě přilnou,
tu Polska veľká, rozdeptavší právě
řád křížový, na věřcholu potęgy
svou mocí udivujíc všechny země,
tam národ český přeslavnými boji
odbivší světa všeho kruciáty,
že malomocně zuby zgřital Západ —
a ti dva mocní rodové pobratní
spojí se proti společnému vrahu
v jedinou obec nepřemožitelnou,
slovanskou veleříš! . . . Ó bracie, bracie,
byl sen to příliš veliký a krásný!
Víš, co se stalo z něho: Nespelnil ho
ni slaboch Vladislav ni klamce Vitold,
jen Korybuta s malou hrstkou lidu
poslali sem na oko; jako třtina
ten kolysal se v dějích bouřlivých,
jichž ovlást neuměl, a když pak začal
i břidké pletky s papežěnci příst,
sám pomáhal jsem zkrušit jeho vládu.
A zatím u nás Zbigniev Oleśnicki,
krakovský biskup, v římské jařmo zas
vše zapřáh', pálí zástupce husitství,
lalami v jeho rukách naši vládci,
jež v radost Němců proti Čechům štve.
A z těch, kdož někdys kvapili v natchnění
v tu zemi, s vámi zbrojí se i sercem
na věky spojit, já tu zbyl jediný,
jak ty sám poslední tu třímáš věrně
korouhev pravých bojovníků božích.

Roháč.

Sám ještě nejsem. Stojí dosud Hradec,
a snad i v Táboře můj Sion vzbudí
zas ducha staré síly.

Vyšek.

Dejže, bože!
Leč děj se cokolvěk, my obok sebe
tu ostaneme zavše, bracie Janie!
Już bez toho na věky požehnal jsem
ty kněje temné, povislanské bloně,
kde zůstavil jsem pustý krov rytířský
před lety, mladý zuch. Sem potom serce
i hlava vedly mě za dobrým cílem,

a co jsem tutaj začal, tutaj skončím,
nech pono słożím nepokojnou hlavu
v klín české země — Polsky mé je sestra —
Leč chmury preč! Požijem', pohuláme!

Roháč.

Jaks dlouho Elška na cestu se chystá.

Vyšek
(s úsměvem).

O, volila by nechystać se zcela.

Roháč.

Máš cestu dobrou dnes.

Vyšek.

Zpět budu vnet.
Jak tylko pani przejme pod ochranu
przed Kutnou Horou v místě umluveném
bratova druž, my pojecháme zpět.

Výstup 2.

Z hradního obydlí vyjde Eliška v cestovním šatě.

Eliška
(chvátá mlčky k Roháčovi a přivine se k němu).

Roháč.

Jdi tedy s Bohem!

Eliška.

Povol raději
mým prosbám, Jene milý: Zůstanu!

Roháč
(vrtí hlavou).

Eliška.

Hleď, po vše léta svazku našeho
jen jako hosta jsem tě vzácného
u krbu vítávala, jehož praskot
měl oba veselit, leč množil jen
svou tesknou písní žal mé samoty.
Vím, co chceš říci: V dobách válečných
tak bývá ženám bojovníků všem.
Ach, pravda, tisíc družek neštěstí
jsem v těchto bouřích měla krvavých,
jež dvacet málem roků bez konce
po Čechách zuřily, a v dálnou také

nám unášely muže cizinu;
však posléz mračny duha svitla přec —
Ó drahý, vzpomínám té chvíle hrozné,
když z ulic pronikla i v samotu
mé pražské světničky zvěst úžasná
o řeži Lipanské — prý vůdcové
tam všichni porubáni Táborů
i Sirotků krom Čapka! A s tou zvěstí
jsem z dola jásot slyšet musela
nad konečným dob lepších návratem,
ve smutném vědomí, že celou zemí
žen tisíce tak stejně plesají
při žádaném mužů příchodu, co zatím
mé vlastní srdce tušilo, že tebe
a klidné štěstí navždy ztratilo.
Mír vytoužený nadějí všech zmar
mně tedy přinášel a druha smrt
a konec všeho blaha zemského.
Pak pověsti mne vzpřímily, žes' živ,
ač zajat — a té noci červnové,
můj bože, když se ozval na dveřích
tluk pojednou, já bdící s kahanem
k nim chvátala, tvůj zvenčí zavzněl hlas,
a již jsem visela ti na šíji
a štěstím vzlykala, jen svírajíc
tě pevně v náruč, těsně k sobě tisknouc,
s tou myšlenkou, že mám tě konečně
a nepustím již nikdy — vzpomínáš?
Však ani tehdáž nezželel se ještě
zlý osud nade mnou: za krátko znovu
jsi odjel k Táboru, a když i ten
svou mysl vzdornou k míru naklonil,
ty jediný ach! proti zemi celé,
tys prapor nových bojů rozvinul!

Roháč

(který byl přecházel, zastaví se před ní s přísným pohledem).

Eliška.

Mé promiň bolesti a prostotě!
Vždyť nerozumím věcem veřejným
a v slovech mých jen srdce ženy teskní.
Vím, věřím, že co konáš, dobře konáš,
ač neznám důvodů — jak mám je znáti?
Pro mého asi ducha prostotu
nic nesvěřuješ mi z těch věcí svých,
když se mnou dlíváš — a tak řídko dlíváš
a kratičko! Jen cizí rozumy

kol sebe slýchám a ty dlouho již
mír kážou, shodu, návrat pořádku.
Ty ovšem pochopiti nemohou
— ač ani mně to zcela jasno není —
že z předního jsa rodu panského
jdeš s davem prostým těch, již za bouří
na krajní straně stáli odboje
a zničit chtěli všecku šlechty moc.

Roháč
(hněvivě).

Jsem prostým bratrem obce Táborské.

Eliška.

Ó, nezjitřuj se zas! Ne mnění svoje,
než ohlas toho pronáším, co zní
v můj stále sluch. Proč v pravdě Táborkou
jen prostou nejsem, s nimi neprovázím
šik mužský do bojů, bych po tvém boku
dlít mohla stále, sdílet s tebou vše!

Roháč.

Na Sion ženám vstup jsem zamezil.

Eliška.

A zamítáš i mne!! Snad — nebýti
mé odvahy, s níž sama, nehlášena
jsem přijela — ni nepoznala bych
tvůj nový Sion. A již vyháníš
mne opět, sotva že jsem nahlédla
v to hnízdo orlí; proč že raději
nám klidným není sídlem rodinným,
jak býval otcův Kornouz, dětských let
mých blahá vzpomínka! Jak pěkně nám
by v dobách se tu žilo pokojných,
kdy v místě tom, kde vše jsi utvořil
jen k obraně a k zhoubě nepřátel,
i vlídné domácnosti útulný
bych koutek pěstila —

Roháč
(máchne rukou).

Eliška.

Jen ruky mach,
vím, pro blahé máš teplo domova,
kdy boj zde hrozí divou líticí.
Leč uvěř: stokrát raději bych chtěla

i všechny obležení svízele
zde s tebou snášet, nežli vzdálena
chvět o tebe se z rána do večera
ve stálé nejistotě, obavách
vždy nových --

Roháč.

Pane Vyšku!

Vyšek
(přistupuje).

Pora jechat?

Eliška.

I ty jen pobádáš? Spíš měl bys, pane,
svou přímluvou mně přispět ubohé,
by obměkčil se Jan a přál mi aspoň
čas nějaký zde ještě pobýt s ním.

Vyšek.

Bůh ví, že rad bim; ale natychmiast
zlý taněc začne tu, bo vzali jsme
węgrzyna hojné sudy Zykmuntovi,
a jakož známe jej, to v jeho bok
ostruga jistě nejostrzejší jest —
den každý možno čekat jeho vojsko.

Roháč
(důrazně přikyvuje).

Tak jest!

Eliška.

Nuž vidím, že je marno vše!
Buď tedy s Bohem, Jene, srdce mé!
(Vrhá se Roháčovi do náruče.)
Buď zdráv, můj drahý — a zde vzpomínej
mých aspoň úzkostí! Jak možná často
mi poslem dávej zprávy o sobě!
Tak těžko nikdy s tebou loučení
mi nebylo. Snad zemru úzkostí —
Vždyť sám jsi proti mraku nepřátel
s tou hrstkou mužů, třeba hrdinných.

Roháč.

Má pře je spravedlivá, s námi Bůh!

Vyšek.

I dotąd ješče Hradečtí a jiní
a bogdá skoro Tábor celý zas

i každý pravý Čech, jen ještě Sion
obstojí krátký čas. A tvardý bude
to Zykmuntovi orzech — že, Zelený?

Zelený
(od pušek).

Seč řemeslo mé, chci se přičinit.
Jeď klidně, paní!

Vyšek.

Již u brány tam
kopytem grzebie koňstvo — pojechajme!

Eliška.

Nuž, s Bohem, Jene milý, buď mi zdráv!

Roháč
(na rozloučenou ji líbaje).

I ty buď zdráva, mysli veselé;
tím nejlepší mi v boji pomoc dáš.
(Eliška odjede s Vyškem a branným průvodem.)

Výstup 3.

Roháč a Zelený, později objevují se skupiny bojovníků, přicházející dílem od práce v příkopech, dílem z nitra hradu, a poznovu se zaměstnávají na hradbách a nádvoří.

Zelený
(přistupuje k Roháči).

Dnes pěkný den je, slunce nežehá
a po lesinách dole větřík šumí.

Roháč.

Nuž, Zelený, vše v pořádku již máš?

Zelený.

Dá Bůh, že řádně hosty uvítám
se svými železnými hafany.
Jen škoda, že tu mám též různý brak,
jak tamhle onu pušku kovanou,
jež vypadá jak z bezu bouchačka
a sotva víc než ta mi pomůže.
Nu, veteš jenom k nadělání hluku
a střelbě Pánu Bohu do oken.
To chlapík jinačí už Chmelík vedle,
též sice ještě starosvětský brach,
však lit je aspoň, není slátán lecjak
jen z plátů s železnými obručemi,

jak bednář stlouká sud. A přece víc
snad pamatuje nežli ona bečka;
vždyť patříval již králi Václavu
a za Zikmunda houkal proti nám,
až v Tachově byl tebou ukořistěn.
Však nejlépe by bylo, kdybych měl
zde samé pušky takové, jak onde
jest Burian a tuto Táborka —
jak víš, ten pár byl ulit nedávno
po přání mém a vlastním návodu
a bohdá čest mi udělají zde.

Roháč.

Jsou nevelké.

Zelený.

Velkost není hlavní.
Což po těch Behemotech nemotorných,
jež koule kamenné jak balvany
z tlam řvoucích vrhají, leč nazdařbůh
bez cíle jistého a po ráně
jak jankovité klisny bočí zpět
a jejichž nemotorná tělesa
jen tuctem koní s místa odvlékneš!
Nechť menší koule metám lehčím kusem,
však za to odhadnouti mohu spíš,
kam střela dopadne, a po výstřelu
ni hnout se nesmí s místa moje puška,
ni o píď hnout — té věci jsem se dostal
již na kloub docela. Jen s mířením
až dosud lámu sobě kotrbu:
Sic koule umím nařiditi let,
by ten či onen oddíl nepřátelský
neb násep rozruchala určitý,
a to již puškařství jest nynějšího
vrch nejvyšší, však bídně málo přec;
proč nemohl bych upraviti na vlas
i střele děla dráhu větrnou
a přesně tak jí oblouk vyměřit,
by jednotlivce stihla v zástupu
jak z kuše dobře vyměřený šíp?!
Již dlouho nad tím hloubám usilovně
a někdy zdá se mi, že blízek jsem,
již zcela blízek šťastné myšlence,
že kmitá již již mozkem poslední
ta nitka světelná, jež chybí ještě,
by hotová tam bleskla osnova.
Toť velký, slavný byl by okamžik!

Jen považ, kdyby každý výstřel můj
cíl jistě zasáhl, jak nepříteli
zvlášť moh' by škodit na zákopu mnohém,
na stroji metném ,—. Věru pak ni ďábel
by nepokořil nás. — Jak na to přijít?
Jen málo schází ještě — maličko —
Což abych — vývrt hlavně přejinačil —
tvar střely též — —? Ne, v tom to nevězí —
spíš — ani tak to nejde — marno vše!

Roháč.

I takto zahanbíš své soupeře;
jsi mistrem všech. Však na tě spoléhám,
tvé umění zde přední úkol má.

Hlas s hlídky nad branou.

Muž cizí před hradem.

Roháč.

Kdo jest?

Hlásný.

Jak duch se náhle z lesa objevil.
Prý z Hradce Králové je Martin kněz.

Roháč
(pro sebe).

Kněz Martin? Podle jména jest mi znám,
veď s Ambrožem a Vlkem tamo lid.
(Volá k hlídce)
Vpusť na hrad jej!
(K Zelenému)
Kněz Martin Prostředek —
tak zvou jej slovem, jež má v oblibě.

Zelený
(dosud v myšlenkách).

Co? — Počkej! Snad by lehčí váha koule
vše spravila — či snad — niť ztrácím zas!
(K Roháči)
Co pravil's? Kdo že tu?

Roháč.

Kněz Martin z Hradce;
zvěst asi důležitou nese nám.

Zelený.

Že z Hradce Králové? Tam Žižkův duch

nad jeho hrobem v čackém lidu živ.
A Hradec sám je ořech železný
pro zuby nepřátel. Znám jeho hradby —
má také hrubé střelby dostatek
a dobré puškaře.

Roháč.

Tu přichází.

Výstup 4.

Kněz Martin Prostředek
(vchází zahalen chatrným, zaprášeným pláštěm).

Bůh budiž stále s vámi, jakož jest!

Roháč.

Buď vítán, kněže, na mém Sioně!

Prostředek
(odhazuje plášť a objevuje se v prostém šedivém oděvu kněží táborských).

Tys tedy z Dubé Jan? Ty Roháč jsi?
Ó přej, ať vznesu kněžské ruce své
a žehnám tobě, boží hrdino,
jejž Hospodin svým věrným ještě vzbudil
v té době mdloby, proněvěry všech.
A tento Sion tvůj! Ó půdu líbám,
jež nese svaté, drahé jeho zdi,
tu archu zbylou v čiré potopě
a pravdy útočiště poslední!

Roháč.

Ne tak! Vždyť stojí ještě Hradec váš.

Prostředek.

Stál!

Zelený.

Cože? Probůh! Hradec pad'? Braň, bože!
Snad zradou dobyt — náhlým útokem?

Prostředek.

Ó hůř': v něm samém vyhrál nepřítel,
ve sporu vnitřním věrní podlehli
a zvítězila rota zbabělá,
jež císaři jej vydá bez boje.

Roháč.

I Hradec tedy!

Zelený.

Zlá novina, zlá!

Roháč.

A což kněz Ambrož?

Prostředek.

V nočním vzbouření
těch lotrů, které Zdislav zrádce vedl,
on marně sbíral věrné k obraně,
jich hrsta zbita, všechno ztraceno,
a tu jsme prchli s ním přes městské zdi,
však Ambrož zlomil nohu, zajat s Vlkem,
a jediný jsem zachránil se já,
tím pláštěm zakuklen jsem spěchal krajem,
kde všechno již se hlásí k Zikmundovi, —
a zde jsem, bratře, na Sioně tvém,
bych s tebou vytrval až do konce.

Zelený.

Již v pravdě sám jsi, bratře Roháči,
a sám již zůstaneš, ač jestli Tábor
za svoji hanbu přec se nezastydí.

Prostředek.

Té naděje už konec nadobro.
Neb cestou u Kolína zvěděl jsem,
že za pána již přijal Zikmunda
kněz Bedřich, ono město královské
vzav odměnou, a jeho prostředkem
ostatek všechen moci táborské
že císaři se zapsal v poslušnost.

Zelený.

Pfe! Hanba! A tak nyní Zikmund může
svou sílu všecku svésti proti nám.

Prostředek.

Všakť již je rota jeho na cestě.
Prostředkem jízdných kupců, kteří o tom
dnes vyprávěli v nedaleké vsi,
jsem zvěděl, že se kvapem od Prahy
sem blíží četné vojsko královské
a snad již před večerem přitrhne
ku hradu tvému. Vedle císařských
jsou panští drábi v něm a hlavním vůdcem
prý Ptaček z Pirkštejna.

Zelený
(k Roháči).

Tvůj pokrevný!

Prostředek.

I pražskou korouhev prý viděli
nad jednou četou vláti.

Zelený.

Hanba věčná!

Roháč.

Nu, toho nečekal jsem! Jedno však.
Jdou tedy všichni, v čele jich pan Ptaček
(snad proti strýci sám se nabídl,
by císaři svou zjevil horlivost!),
jdou všichni — jich to hanba, pro nás však
je lhostejno, zda více jich či méně.
Jen aby Vyšek navrátil se v čas,
než nepřítel sem dorazí!

Hlásný s věže.

Již houfec
tam pod lesem se jeví na blízku!
Tam směrem k Hoře Kutné! Asi zvídka
v tu stranu napřed vyslaná.
(Všichni chvátají na hradby východní.)

Bureš.

To sotva
je vojska část. Vůz krytý vidím tam,
jak ženám sloužívá; kýs fraucimor
to v branném asi jede průvodu.

Jíra.

Tak jest. — Však hleďte: Stranou od Hory
pod vrškem nový houf se objevil.

Židek.

Toť naši jsou; to Vyšek již se vrací,
po čapce polské poznávám ho s pérem
a po bělouši.

Roháč.

Při něm ženy mé
tam nevidíš?

Žídek.

Ne — určitě! Jen mužstvo
se vrací s ním; žen s nimi nevidět.

Roháč.

Tož bratrovi již odevzdal ji šťastně.

Žídek.

Leč v onom druhém houfci proti nim
jest žena jakás najisto. Již dobře
ji rozeznávám, jak se vyklání
ven z povozu.

Baba.

Ho, na mou věru!
Již srazili se! Tasí! Onen cizí
houf zjevně napaden —

Jíra.

Teď bijí se.

Baba.

A pořádně. Hle, středem chumáče
kůň Vyškův bělá se — již prorazil
to klubko zápasníků — k vozu míří,
leč jezdec kýs mu cestu zamezil.

Žídek.

Toť jistě hlava průvodu a chlapík
jest asi vzácnější, po výzdobě
to viděti a lesku pancíře.

Baba.

Tyť ostříží máš věru zrak! Já vidím
jen chlapíka, jenž umí statečně
svým ohánět se mečem —

Jíra.

Konec již.
Toť byla rána Vyška důstojná!
Brach onen s koně svalil se a myslím,
že dosti má.

Žídek.

Však z jeho lidí dva
teď Vyška ohrožují — s vozu pak
ta žena seskočila k padlému
a nad ním kloní se a zdvihnout jej
se snaží — zajisté jen raněn jest —

Baba.

Hle, uzel zápasníků ostatních
již rozmotal se — naši vítězí!
Část padla nepřátel a na útěk
se jiní dávají, zpět k Vysoké.

Židek.

Však žena u padlého klečící
vstříc máchá jim — as volá o pomoc —
a dva tam zastavili koní trysk;
z nich jeden za přispění soudruha
zdvih' k sobě raněného do sedla,
jenž bezvládným a bez vědomí zdá se,
a druhý ženu vysaditi chce
na svého koně, ale kdosi v tom
jej skolil pádnou ranou; a již jiný
chyť ženu za pás, k sobě zveď, co zatím
jej chumáč druhů obklopil. Teď Vyšek,
jenž obou útočníků zbavil se,
též ke skupině zaměřil — co dál se
tam děje, rozeznati nemohu;
leč — ano — nyní — ženu posazují
hle! v povoz, který zůstal na místě,
se čtverospřeží, ale vozky zbaven,
a podle vzhledu nemotorný dost.
Kdos z našich vozky místo zaujal
a Vyšek cválá při voze; již jedou
sem všichni — zatím v lese zmizeli —

Jíra.

Na zápasišti zbylo několik
jen padlých — nepřátelé zahnaní
dál ujíždějí k vojsku hrozícímu
tam v obzoru — snad přece k němu patří.

Zelený.

Jsou jistě nepřáteli — pouhý průvod,
vůz ženy cestou chránící, by sotva
byl Vyšek napadl; vždyť kořistníky
a míru nejsme škůdci zemského:
jen Zikmundovy napadáme lidi
a spížní dovozy.

Židek.

Leč tentokrát
nám nepřibude kloudné kořisti:
jen baba jakás v arše malované
a leda s trochou ženských cet a tret.

Roháč.

Mně nevhod zajatá; co s ženou zde?

Zelený
(s úsměvem).

Znáš Vyška našeho: ten zbrklý Polák
je dobrodružství takých přítelem
a vedle bitek nejvíc miluje
hru lásky, dvorné ženám sloužení.
Snad zpestřit sobě nudu Sionu
chce aspoň vděkem ženy zajaté,
když jinak žádná nesmí vkročit sem.

Prostředek
(k Roháči).

Buď chválen, Roháči, že ženský svod
jsi vyhostil z té tvrze posvátné,
leč divím se, že tovaryšem svým
zde člověka máš mysli světácké
a mravu lehkého, jak slyším právě.

Zelený.

Má slova pojals' příliš po kněžsku.
Jest sice Vyšek chlapík veselý,
rád béře s jasné stránky svět a volí
zrak časem potěšit i krásou žen,
hrou s nimi pobavit se pěkných slov;
však není frejířem, je řádný muž
a milovník je boží pravdy věrný,
jí obětoval statek, rodné, vlast,
boj s námi mnohý pro ni bojoval
a zde ji chránit hodlá do posledka
po Roháčově boku.

Prostředek.

Nevěřím,
že proniknut je pravdou skutečně,
kdo nezamítá marných světa tret
a s rozhořčením nerve ďábla sítě,
jenž o nás ukládá i prostředkem
slov ženských záludných a pohledů.
A že jest jinozemec, tím jen víc
mou budí nedůvěru — Ó, s těch dob,
kdy v bojovníků božích ryzí šik
směs vetřela se dobrodruhů cizích
jen za plenem a rejem válečným,
s těch dob se k pádu chýlit začala

věc naše svatá. Tímto prostředkem,
ba, prostředkem těch právě —

(Troubení.)

Hlasy

(ze skupiny bojovníků hledících dolů k bráně a mostu).

Spuštěn most —
Za veselého vjíždí hlaholu
již Vyšek s družinou — vůz pod věží
se zastavil a zajatkyně z něho
teď vystupuje jeho pomocí.

(Pokračování.)

Josef K. Šlejhar:

Villegiatura.

(Pokračování).

— — — Krému na zbujnění ňader bylo předepsáno užíti vždy také ráno — nehledě k účinku, víc se ho aspoň spotřebuje — ráno, za jitra, dokud ňadra, pokud jich stává, jsou rozpařená, vláčná, měkká unylostí těla po mnohu spaní a nahromadění svých touh . . .

Neprobouzela se s písní vlaštovčí, nýbrž o hodně, hodně později, když slunce již dávno vypilo rosu a v sadě jásal sedmihlásek. Jen že probuzení neznačilo u ní ještě, že by hned vstávala.

Vedle ze sednice ozýval se tlumený ruch vaření a uklízení Bóžou působený, ze záokní, tlumeno záclonou, vlálo sem slunce plnou silou, dávno bdící již září, ten sedmihlásek v sadě mohl se rozplynouti, roznésti nadšenou svou písní. Pro ni se mohl třebas ukřičeti, k jeho písni nepřidávalo se srdce její. — Co ti lidé jen mají na tom jeho křiku, myslila si často apaticky, mrzutě, slýchávajíc chválu toho zpěvu — ji jen vyrušoval v ranním jejím spánku. Rosa, zeleň, dech jitra, vzruch silného, probuzeného života, co ti lidé na tom jen mají, velebit to, horovat o tom a zvláště k vůli tomu vstávat . . .

Jó, v básničkách o tom deklamovat, je něco jiného, to je romantické, modní, zvláště když básně jsou v moderní secessní vazbě.

Poslední dobou, když nastávalo jí nové příští a chtěla mermomocí vynutiti si znova mládí, začala sáhati také k básním, k moderním oblíbeným autorům, berouc si je secessně vázané s sebou na procházky, kladouc si je v síti unyle v klín a jakoby snic o jejich obsahu. Jak to dělávají mladé dívky. Je to půvabné, poetické. Druhdy jakživa nic nečtla, anglické panny nedoporučují světskou četbu, zatracujíce ji jako vynález ďáblův. Nyní dokonce si i básničky opisovala v půvabně vázanou knížku. Mimochodem, také se

bude učit hrát na harfu, na piano se již začala, když zvěděla, že muž jí umře; již to přivedla na „Modlitbu panny . . .“

Ale všechny ony vznčty poesie pro ni ve skutečnosti! A vstávat dokonce k vůli tomu . . .

Ostatně co je lidí, jimž vlastní skutečnost a velká její pravda a krása jest věcí vedlejší, lhostejnou, nevšímanou, ano protivnou, nesnesitelnou, a zase jen pouhým zahráváním a sportem a příležitostí k vlastní okázalosti; a teprv malicherné, plané napodobení této skutečnosti tvoří pro ně vlastní důležitou životní podstatu a cíl a smysl jejich života rovněž tak planého a malicherného — vtírá se mimoděk na mysl . . .

Tedy že vstávat k vůli něčemu tak hloupému, zbytečnému! Znova se obrací tak sladce líně, pohodlněji se roztahuje, jinak klade hlavu v podušku, vlas vedle sebe rozestírá co nejpůvabněji, zas rukama podkládá hlavu, při čemž nahé lokty dost bílé a buclaté vynořují se z pod rukávů flanelové noční kazajky, kterou vždy na noc i v nejparnějším létě obléká k vůli revma.

Znova se obrací. Zívá dlouho, na celé kolo, jak se říká. Pak zas na bok se překládá. Při tom neustále podřimuje, blaženě si hoví, sladce sní a myslí si, že je neodolatelně vnadná, pro muže takto nejžádostivější.

Kdyby tu byl on — také ta psaníčka někdy odkudsi vyjme.

Z ústraní, trochu vykrucujíc hlavu, shlédá se hodně často v této své neodolatelné pose v zrcadle, s sebou přistěhovaném a schválně v přiměřené výši k účelu toho vzhlédání zavěšeném.

Vystrkuje také často z pod přikrývky nožku, bílou, každý den mytou, odhalující se dost vysoko, a pohybuje prsty shlédajíc si je při tom zálibně. Nechá pak chvíli unyle nožku takto odhalenou, nataženou, a zdá se s ní býti velmi spokojena — rozhodně připadá jí celkem rozkošně pikantní — ta její nožka; kdyby byla mužem, chtěla by ji neustále líbat. Ostatně, také leckdy by ji právě chtivý mužský zlíbal.

Kdyby to byl on, zajisté by ji také zlíbal — a jako by mu tu nožku nastavovala. Zdála se jí býti rozhodně uspokojena. Posléz ji zase vsouvala pod přikrývku, jako bílý, lepý had zalézá kams v mech.

A pořád nevstávala. Sedmihlásek se mohl ukřičeti, ranní záře, tlumená zelení sadu a řasnatou záclonou, dula dovnitř naléhavou výmluvností.

Z kterés vedlejší chalupy nepomíjivě rachotil sem stav, ale jeho duté, klidné, pravidelné rytmy její snění nerušily, spíše unášejíce je jako u měkkém vlnění. Jen někdy mimoděk připoutala vědomí k tomuto neúnavnému, vzdálenému dílu stavu a člověka jeho, a myslila si tu opovržlivě, že se těm lidem chce takto tkalcovat.

A vzhlédajíc se potom v ústraní zrcadla, při čemž trochu na prsou z pod flanelu odestřela si krajkovou košili, aby jaksi ubezpečila se tím, co tam je, a nazvednuvši hlavu a napjavši sem krk, pocítila štěstí a výhodu své vlastní životní posice, že ona takto tkalcovat nemusí, ale takto si může hovět. A tu jako by tím blaženěji

oddávala se tomuto hovění, pozívujíc si, přivírajíc snivě oči . . . ale neopomíjejíc vzhlížet při tom neustále skrze brvy k zrcadlu, je-li to dost snivé, poetické, jak mínila za nedlouho při něm oči přivírati, aby byla neodolatelná.

Bylo to vskutku dost snivé, poetické, neodolatelné. Zdála se být s tím docela spokojena.

A teda ještě že nevstane.

Ale že zatím omrzelo ji obírat se takto sama sebou, vlastně — že vším, co se týče toho, byla celkem uspokojena a ubezpečena až na malé výjimky a nedostatky, které musí jinak nahraditi, a že zatím víc a více jaksi se probouzela, že síla dne burcovala čím dále neodolatelněji a život venku stále pronikavěji se hlásil, ale ona že nemíní pořád ještě vstát, tedy aby jí nebyla dlouhá chvíle, zavolala svým líně mečivým hlasem, jejž snažila se nějak mazlivě cediti skrze zuby a zvláštním nakroucením rtů — tak bude volati na něho, v tom jako by se tu cvičila, — na Bóžu, aby jí podala „političku". Toť se rozumí, od včerejška: dostávala ji do tohoto hnízda vždy teprv večer.

Ale na takových samotách vždy den jako by se zdržel, a bylo tedy pořád všechno nové . . . Ostatně čti noviny někde před rokem vyšlé, a zdá se ti vše být tím novějším a zajímavějším, než v čísle vyšlém právě z tiskárny s čerstvými zprávami a telegramy, jež jsou čím dále fádnějšími a protivnějšími, pořád vše tak zoufale stejné, nedopustí-li osud a nerozklene nad novinami duhu krve . . . Líně se probírala touto četbou, na nějaké celkem neviňoučké vraždě, kterou ale nestálo za to do nějakých desíti řvoucích kapitol rozřezati, utkvěla — naprosto nic zajímavého . . . Pak s větším zájmem hledala chvíli v nabídnutích k sňatku. Samá taková demokratická nabídnutí. Pak omrzele noviny odhodila, zašustily, svezly se na zem, tam se bude po nich šlapat, až konečně se Bóža nad nimi smiluje a odklidí je na záchod.

Po tomto namáhání vzdechla jako těžkou únavou, na chvilku přimhouřila oči jakoby k poslednímu ještě posilujícímu zausnutí — před vlastním vstaním — ano, bude již musit konečně vstáti. Leč v posteli je tak blaženě u vlévajícím se sem zeleném zášeří, v oblasti luzného snění, jímž až rozkošně umdlévají smysly v představách, co v brzku jí nastane. V těchto představách sunoucích se jako v kaleidopu budovala si své nové žití, co se to jen tam ukončí . . .

Zalykala se až sama v sobě, kdykoliv mocněji rozpjala se některá z těch představ v líné jinak její duši, z těch představ, které jsou vlastně jedinou smyslnou touhou, obestřenou bohatstvím, leskem, pohodlím a vším zadostučiněním těla . . .

Poslední toto jakés zausnutí, mající být jen okamžikem, prodýlilo se zase slušně. Sedmihlásek volal někde na samém okně, jako by jednalo se mu o to, přece jen posléz vybouřiti toto líné usnění, které dělalo mu hanbu. Rytmy stavu jako by se usilovně přibližovaly duníce někdy do samých spánků, snažíce se je vyburcovati, také nějaké rozlehlé, mocné rány sekerou a palicí se kdes ozývaly — co ti lidé

na tom mají, takto se hmoždit . . . vlastně je to jejich svatá povinnost, pracovat — Vedle ve světnici Bóža chvílemi nehorázněji si počínala, snad v úmyslu, aby ji přiměla ku vstaní, trvaloť jí to nevstávání také již dlouho, metla, poklízela, šramotila s hrnci, prášila, vynášela, dvéře se otvíraly a zavíraly . . . Kdes na všech vůkolních políčkách již od východu slunce lidé bosi zápolí s motykami, okopávajíce brambory, co skřivani neunavnou svou písní jim pomáhají — anebo spíše se jim vysmívají, že okopávají pro cizí . . .

Jeť konečně nutno vstáti. Není pomoci.

Vstává líně, rozkošnicky jaksi, částí těla po části s postele se sbírajíc, chrujíc sebou, jaksi se stálým navracením se v lože, v stálém navracení se v opuštěné právě sny, jež znova nemohou nejímati záludně smysly . . .

Až podařilo se posléz tělo posaditi na lože, ruce tu na chvilku ještě spočinuly na zcuchaném klíně, dlaněma unyle vzhůru. Zívání znova nabíráno . . . Nic naplat — k životu zas, k její práci, k její povinnosti. I ona má tolik práce, tolik povinností!

„Bóžo . . .“ mečivě, mazlivě zacedila do světnice.

„Poroučej, milostpaní . . . Pámbů šťastný dobrýtro, rukulíbám . . .“

„Trepky . . .“

Bóža kleknuvši ruče na zem, sháněla pod postelí ne družně odhozené trepky, a ulovivši je posléz, navlékala je paní horlivě na nohy.

„Nemotoro, nesvírej tak těma pazourama . . .“ Trepky šťastně navlečeny.

„Uchystej vodu, ale přesně dvacet pět stupňů, to ti povídám.“

Bóža odběhla počítati stupně, věc to, kterou ale nemohla pořád nějak dost dobře pochopiti, a ona pokaždé se s ní o to musila zlobiti. Jsouť takové neuvědomělé ty služky. „Ty mě uzlobíš, krev mně upíjíš,“ musila se pokaždé vaditi. „Podívej se přec, nemehlo, to je dvacet pět stupňů? Vždyť to má jen dvacet! Chceš, abych nachladla? Co pak tobě by to bylo stejné, viď . . .“ Bóža tupě blikala na teploměr, o několik těch čárčiček méně nezdálo se jí nějak věcí tak zhoubnou. Jala se pak dolévati sběračkou z hrnce vody, vždy pečlivě převařené.

Že kremu ke zbujnění ňader bylo předepsáno užíti také hned z rána, dokud jsou dosavadní ňadra jaksi unyle vláčná a rozpařená, užilo se ho. Bez účasti Bóži, té práci musela se ubohá obětovati sama, bez každého přispění. Jsouť záležitosti lidské, jež každý musí si odbývati sám. To byla jedna z těch záležitostí. Vykonala ji obezřele, s úzkostlivou pečlivostí, s horlivým úsilím, k němuž jako by najednou podařilo se jí sebrati energie, jaké nebylo lze se nadíti v dosavadním líném, malátném hovění.

Natírala se vydatně a dlouho. V tajemnosti jakéhos obřadu. Čím větší naději vkládala ve svou práci očekávajíc velký úspěch, s tím nadšenějším úsilím si vedla. Natírala se posléz až zuřivě, rozohňujíc se ve svém diskretním výkonu, oči jí naběhly, staly se vypouklými jako u koně a na čele vyronily se jí kapky požehnaného potu práce.

Setřela je pečlivě suchým ručníkem, když byla hotova, trpí po tom pleť a Pánbůh při tom chraň průvanu.

„Bóžo . . . župan . . .!“

Bóža navlékla na ni župan, červeně květovaný, nějaký turecký, dráždivý. Milostpaní vleče se v něm pak do světnice kroky pohodlně šouravými, jako odpočítávanými, co Bóža za ní otevřela okna a rozkládala peřiny. Ovšem dřív paní pečlivě zavřela dvéře za sebou, aby nenastal průvan — ona říkala cukluft — jehož až úzkostlivě se bála v ohledu na své zdraví a na svou pleť, v pravé zděšení upadajíc při pouhém zdání průvanu. V tom ohledu jí Bóža dost naužírala se zdraví, dost se s ní nazlobila, zvláště dříve, že neměla smyslu pro úpornou škodlivost průvanu, nechávajíc vždy všechno za sebou zotvírané — jsouť tak neuvědomělé, nevzdělané, hrubé, nedelikátní vzhledem k svým milostpaním ty dnešní služky . . .

Světnice byla již plná záře, veselá, vším tím světlem neobyčejně rozlehlá, zjasněná, jako vynešená v radostnou oblast. Všemi okny tanuly sem jako sametově zelené, měkké, dálné obzory, hluboké lesní úvaly, lučiny, z nichž vřel a kypěl radostný zurkot pramenů. Samý zpěv ptactva tam venku a ruch života. Cos šťastného, radostného, jarého, silně žijícího, cos tak luzně vzníceného, vyzývajícího neodolatelně k sobě.

Zůstala neurčitě tanouti v tato okna, očima přespalýma, jako olověnýma, těžce se provalujícíma, jež nedovedly a nemohly se ještě náležitě roznítiti k životu, a na cosi jako by se namáhavě rozpomínala.

Mělať doma na řízky — má je připraviti natur či po vídeňsku? O to se tu jedná. Ale má doma čerstvé máslo. Jako mandle. A čerstvá, včera snesená vajíčka. Housku křehkou, nastrouhanou. Připraví je teda po vídeňsku. K tomu čerstvou okurčičku.

Zraky se jí hned oživily, poněkud rozplály, život se v ně navracel s nadějí na pochoutku. Do polívky zavaří jaterné noky. Tedy to bylo šťastně rozluštěno. Bóža obdržela příslušné rozkazy.

A nastávalo další uvedení k životu, skutečnosti, vše to, co bylo třeba předsevzíti a co Bóža za ni na se vzíti nemohla.

Bylo by toho celkem dosti. Dost mnohých, složitých subtilních výkonů. Samé přípravy, úpravy.

Aspoň trojí voda pečlivě teploměrem změřená, lékařským návodem ověřená. Zvlášť na ruce, zvlášť na obličej. Do všeho přísady prášku a kapek. Vše posilující, účelné, osvědčené. Několikero mýdel. Rozvonělo se to zatím sednicí jako v droguerii. Takové kombinované omývání, splachování trvá hodně dlouho. Několikero ručníků. Pak došlo na nehty, na klouby, zvláštní přístrojky k tomu měla. Lasturového vzhledu mají nehty nabýti, s rozkošnými půlměsíčky delikátně zarůžovělými, to je požadavek moderní kosmetiky. V Praze ovšem navštěvuje ústav ku pěstění nehtů, jak jsme zvěděli. Přišly na řadu zuby, jazyk, ústa. Samá pasta, vodička, něžné, účelné kartáčky. Škrabátko na jazyk velmi důmyslné — vyplazovala tu před zrcadlem do nemožnosti svůj jazyk, nelišící se celkem od jiných pozemských jazyků,

jen bylo lze se obdivovati jeho délce, za vhodné příležitosti dovedoucí sebou zajisté náležitě mrskati.

Promývání dále nosu, několikeré prostřikování, profukování, načež krátká inhalace krku zvláštním obdivuhodným přístrojkem, jejž zatím Bóža připravila, což vše činí dech čistým, aromatickým, svěžím — jen ne u dam aby páchl dech, či po sprostu: aby nesmrdělo z huby, jenže zpravidla bývá tomu tak. Při všem Bóža běhala, sháněla, podávala, nastrkovala — neustále ale nevyhovujíc — jsouc celá říčná a zahanbená nad svou nešikovností. Do ne dost něžných oušek, jak by si přála, vložena čerstvá bavlnka . . .

První přípravy skončeny.

Ku podivu, co horlivosti, úsilí, píle, vytrvalosti i důmyslné kombinovanosti dovede i nejlínější a nejhloupější ženská věnovati čemus takovému.

Toiletní stolek přivezla si s sebou na svou villegiaturu. Byl rozkošný, něžně filigránsky složitý, ku všem výkonům kosmetiky účelný. Naložen a napěchován byl všemi možnými střípky, krabičkami, láhvičkami, pouzdry, klůcky, štětičkami, vatou, náplasťmi a obvazy. Nesnadno až v tom bylo se vyznati laiku, jako v armatuře složitého stroje.

Mazání, líčení, navánění, upravování, pudrování, šněrování. Nesčíslné při tom shlížení se v zrcadle, z příma i se stran, ze zadu. Bylo třeba nanésti ještě více pudru, tady přibarviti, sesíliti nuanci. Došlo na účes. Měla kdys slušné, bohaté blond vlasy. Přibývá-li dětí, ubývá zpravidla vlasů. Zbytek nahradila copem, jejž obratně vplétala. Co scházelo do moderní barvy rudě zlatové, docílilo se nevyrovnatelným, neškodným barvivem. Vložky, síťky, hřebeny, jehlice. Celý ten apparát přišel na řadu, jenž často ze sporých, hubených a nevzhledných vlasů dovede vykouzliti nádhernou, bujnou moderní kštici. Měla v tom ku podivu dost obratnosti. V Praze ale, až stane se to, dá si k tomu účelu docházet domů frizérku.

Bóža obskakovala, celá udýchaná, zmatená, podávajíc, shýbajíc se — milostpaní křičela, hubovala, zlobila se. Sama sebe až pohnutě v duchu litovala, co je jí zkoušeti a nazlobiti se s takovým cumplochem, do nějž vložil Pánbůh také duši. Trpělivě ale vše snášela Bóža, sama přesvědčená o spravedlivosti a zaslouženosti všech těchto výtek.

A jako by si zase chtěla paní udobřiti, shovívavě nakloniti k svému osudu, když bylo vše skončeno u toiletního stolku, zamečela naivně:

„Jé, milostpaní, to jim to sluší, voni jsou hezká . . .“

„To si myslím,“ odvětila ona blahosklonně, zas jako usmířena, prohlížejíc se v dlouhém zírání v zrcadle, jako zase na onu krásu a neodolatelnost upomenuta výrokem Bóžiným.

Bylo posléz v tomto ohledu vše skončeno, co se tu dělat dá, co třeba k důstojnému uvedení se do života denního. Závažný kus denní práce to odbyt. Unavena usedla do širokého, pohodlného křesla, jež rovněž neopomněla stěhovati s sebou. Celým tělem se v ně slo-

žila. Připadala si krásnou, rozkošnou. Poopravovala chvíli v křesle svou polohu, shlížejíc se v zrcadle. Ano, takto je to nejvhodnější, takto připadala si neodolatelnou. Pak natáhla obě nožky na přistrčenou stoličku, jako by se podávala relikvie. Bóža přiklekla hned k těm půvabně nataženým nohám. Byla-li v oddanější náladě, políbila je i někdy a zacumlala na nich.

Jako je zajisté bude líbat on, zahárala při tom milostpaní a v tu chvíli odpustila Bóže leckterou nemotornost. Dá jí to i k večeři párek.

Natahovat se jala potom Bóža punčochy zarůžovělé, tělové barvy, musila ale s nožkou dělat jako s relikvií, nesměla hrubě stisknout, štípnout, shrnout punčochu — vystála za to druhdy dost, než se tomu naučila. Pak připjala koketní střevíčky.

„Jé, milostpaní, oni mají nožinku," nemohla při tom vždy naobdivovati Bóža tuto nožku, jímajíc ji jaksi horoucně do obou rukou jako něžňounké ptáče, a zase často div ji nelíbajíc, nehledě ani ku kremu střevíčků. Snad i očekávání párku hrálo svou úlohu v této lichotnosti.

„To si myslím," přijímala a připouštěla ona blahosklonně... což teprv až ji bude obdivovati on, zahárala zase v mysli...

Chvíli odpočinula v křesle. Pak bylo záhodno vybrati se na vzduch, není nad letní ranní vzduch, sílí i osvěžuje.

Navlékat se tedy jala volnou koketní letní bluzu, pod níž vpravily se diskretně ony dvě něžně složené punčošky. Krk nechal se svůdně obnažen. Zdálo se, že je posléz všechno opatřeno, co exterier moderní dámy žádá.

Dovoleno posléz otevříti okna, jimiž vhrnul se do vnitř svěží silný vzduch se zvýšeným jásotem sedmihláska. Vůně ze zahrady sem vála a vyplnila celou světnici. Zároveň nedaleké rytmické dunění stavu jakoby mírné kolébání směleji se přiblížilo z té jakés světničky někde v sousedství. A pařezácké rány palicí hlasněji rozlehly se údolíčkem, tam někdo, komu je s těmi pařezy zápoliti, jako by s novou urputnou nepodajností se do nich pustil...

Otevřením oken přiblížil se do těch míst této světnice, sloužící za villegiaturu, ten ostatní všední tvrdý život, jenž tak dalek je jinak takové villegiatury.

Zadostiučiněním zevnějšku nastala zároveň potřeba opatřiti vnitřek těla. Od snídaně, kterou Bóža do postele byla přinesla, bylo již přece hodně dlouho. K novému tomu posilnění dráždivě již zatím vyzývají útroby, příjemný žádoucí hlad se milostpaní dostavil. Na takový příjemný hlad, až by se sám dostavil, si potrpěla. Nikdy dříve také nejedla, to jí poradil věhlasný doktor-specialista, k němuž se za čas uchylovala v různých nesnázích.

Dnes má připravenu jen šunku. Jindy to bývá bifteček neb cos podobného. Ale dobrá šunka s čerstvým horským máslem a domácím chlebem není konečně také jistě nic špatného a může se shovívavě přijmouti. K tomu pravé uherské ohnivé víno, jež jde na krev, také se dá snésti. Vše to dala si odnésti do zahrady. Měla tam svůj letní proutěný stolek, proutěné křeslo. Kdykoliv byla pohoda, vždy tu

půvabně prováděla své zažívání. Stran oběda poručila ještě Bóži, co a jak. A teď aby ji již nezlobila.

Vynesla se ze světnice do zahrady.

Venku bylo překrásně. Vylévalo se přes zahradu takové luzné zelené zášeří, jímž v prorvách haluzí hluboce, znojně tála modř oblohy. Hmyz uspokojeným, hlubokým chorálem plnil ovzduší. Slast letní pohody naléhala . . .

Jala se pojídati šunku. Zvolna, účelně, labužnicky, každé soustinko dokonale sežvýkujíc — to jí také doporučil její lékař-specialista, k němuž se uchylovala ve svých nesnázích. Neházela to do sebe, jako ten, jenž má jakkoliv na spěch aneb nervosně poháněn je přemítáním. A jedla delikátně, aspoň se tak domnívala. Ptáček někdy opodál usedl na haluz, kmitaje po ní důvěřivě svýma jiskrnýma očkama. Nehodila mu ale drobtu z pudu družnosti. A bývá přec tak roztomilé, když něžná ručka dámy rozhazuje drobty ptáčatům. V Praze v parku, na očích pánů, to ale zpravidla činila, právě proto, že věděla, že je to tak roztomilé. Kdyby byl někdo zde přítomen, na kom by jí záleželo, před kým chtěla by se ukázati, aspoň mladý sekundář ze zdejší nemocnice, nebyla by toho opomenula.

Jinak nepřála té havěti.

Měli sice jednou doma v továrně v kleci ptáčka, čemuž muž tak přál — ale co si musel takřka násilím vynutiti. Ale když byl jednou muž na cestách, nevzpomněla ani žrádlem ani vodou na milého ptáčka, tím méně hrubá kuchařka a ještě hrubší služka, a tak ptáček hladem zhynul. Když tehdáž muž se vrátil, smutně ho z klece přivítala mrtvá, mázdrou zastřená očinka a ztuhlé, vzhůru křečovitě vypjaté drápky. Však nadělal dost za to rámusu, ten hrubián. Sprosťák to byl ve všech ohledech jí nedůstojný, jí si nezasluhující. Neměla ani ráda květin, leda jen darovaných, nádherných, okázalých kytic v parádní manžetě a koketních kytiček za živůtek — květiny v okně, které muž měl tak rád, buď vyházela nebo nechala zajít neošetřováním, nezaléváním. Kdo pak by se s tím plácal . . . A jen se tím znečišťuje salon . . .

Výborně hověla si na šunce, bylať dnes zvláště křehká, šťavnatá, máslo sladké, jako mandle.

Kdes nedaleko ten stav trudně, nepomíjivě hučel jakoby smutnou písní ze svého sevření kdes v nízké dusné světničce přidávaje se k ostatnímu volnému, vzrušenému žití. Ty rány pařezácké po svých přestávkách, v nichž patrně odpočívaly, znova se ohlašovaly, tu přibližujíce se, tu oddalujíce . . .

Vínko bylo ale znamenité, pravé uherské, vyhlášené, bezpečné marky; takové jde na samou krev . . .

Krev, krev, ohnivost, zdraví, sílu — chtěla být mladou, zdravou, krásnou, silnou, ohnivou, k tomu cíli nesly se veškery její snahy, to bylo jejím jediným zřetelem, jediným jejím životním budováním, veškerým smyslem jejího života. Zvláště teď, když přijdou na řadu ti, kteří to dovedou oceniti a mohou si toho zasloužiti. Ten hrubec,

jenž dostal se jí za muže, oceniti to nedovedl. Teď za to má — však to ale nyní ocení jiní . . .

Vína vypíjela sice delikátně, ale často a vytrvale, toho krevnatého, ohnivého vína, jakoby samé krve. A zrovna cítila, jak jeho oheň žilami jí proudí, rozpíná se jí všemi smysly. A ten hrubec jí v tom zabraňoval, sám celkem také nepije . . .

Hý — čehý — hat! znělo z nedaleké vozové cesty. Baráčník jakýs bos, v barchetové sedřené kazajce, snědý a celý zkroucený, zápolil tam s kravičkami, tak nějak zmateně a nemotorně zaléhajícími do těch svých sedraných chomoutků — hý — čehý — hat a jaksi kravičky nevěděly, na kterou to stranu se dát. Za nimi lomozil a praštěl vůz s hnojem, celý se vinoucí a křivící nemírným na něho nákladem.

— Kdyby jen toho hnoje na světě nebylo, v opovržení kmitlo se jí myslí při shlédnutí z povzdálí páchnoucí věci, která s křehkou šunkou celkem nemá nic společného. — A ty hnusné, hrubé nohy s ohromnými vyniklými kotníky u toho člověka, tak sprosté, nedelikátní — jsou to přece jen sprostí lidé na tom světě . . . nemohlo jí zase nezatanouti v mysli. A u přirovnání se vším tím, co tak nedelikátně, barbarsky se jí představilo, cítila se sama neobyčejně povznešenou, uspokojenou svou tak nepoměrně výhodnější a vznešenější životní posicí — totiž vlastně nepřirovnávala, jen tu sprostotu odsuzujíc — nemohlo přece vůbec býti jinak stran ní, stran její životní posice, a že bude ve příčině té za nedlouho ještě docela jinak, výhodněji, vznešeněji, tak nekonečně, blaženě jinak, o tom byla přesvědčena; to rozumělo se vlastně samo sebou . . .

Z příkopu od cesty hleděly k ní nějaké děti. Žádostivě, smutně. Byly sinavě bledých, zduřelých obličejů, masa jako rozplizlého, pihovitého, břicha měly vyvalená, téměř netvorná, skvrnité nahoty, kde se prodírala rozedraným oděvem; jeden hoch byl zas tenký jako sirka, jen hlava na něm nepoměrně veliká, připadající ohromnou, hranatá, z níž těžce tanuly jako zastřené, sametové oči.

Byly to děti toho tkalce — pravé děti ubědovaných tkalců horských, odíraných židy a faktory, vyrostlé v nepomíjivé bídě a nedostatku, ve zkaženém vzduchu, v puchu šlichty, v těsných, černých, shnilých doupatech světniček, pronajímaných za desítku ročně. Hukot stavu nepomíjivě sem se nesoucí je vhodnou písní a jedinou ukolébavkou těchto bytostí . . .

Připadalo jí a libovala si, že již dlouho jí tak nechutnalo jako dnes — chuť rostla jí dnes jídlem, samým pohledem již na tu zarůžovělou, bíle provláčenou, delikátní šunku, hojně nakladenou na talíři.

Každé sousto jako by vespol pojídala ta řada jiných, hladových, zejících na ni úst dětí od plotu. Jim bylo to něco tak neznámého, nedostižného. Snad na jiného působilo by to nepříjemně, rušivě, dovedla by ta ústa a vyjevené pohledy ony takřka uhranout. Jí ale, když i povšimla si dětí, to nijak nepřekáželo, spíš přispívalo jí ještě více

k chuti toto patrné hladovění — snad že i hlad je nakažlivý a může se přenášeti na toho, kdo má ho potřebí.

Libovala si nějak tím více ve své dobré chuti. A přijímajíc sousto za soustem, labužnicky kus za kusem zažívajíc a myslíc si, jak neodolatelně, půvabně, v pravdě aristokraticky jí (jako vůbec aristokratičnost z románů i ze skutečnosti byla jí ideálem chování a napodobení) — nic dále neohlédala se k těmto dětem, v jakés hypnose pohledu zdajícím se rovněž ujídati neomaleně z její mísy . . .

— „Poníženě ruku líbám . . . Pánbůh dobrýtro, milostpaní," začal se tu nedaleko ní rozplývati její hospodář, vystoupiv právě za rohem stavení. A rozehnav se po jejích rukou přižmolil na ně mlaskavě své nedost vábné kňoury — bylo hned vidět, že pobyl mezi lidmi.

Ona majíc v každé ruce po soustu chleba a šunky, nechala si ochotně i blahosklonně těmi kňoury ruce ožmoulávati a lahodilo jí to horlivé, nápadné pomlaskování.

— „Máme to časy, milostpaní, co," pokračoval hospodář způsobem oněch venkovanů, o všem začínajících s počasím, „jako zrovna k vůli nim. Aby to jen s dobrým vzpomínali si na mou střechu, kterou poctili . . ."

„Jsem dost spokojena," líně zacedila ona, „a to víte, že také ráda si časem vzpomenu na pobyt u vás, není to konečně tak zlé, když člověk dovede se zapřít," odvděčila napotom jeho poníženosti, což on tvářil se polykati jako cukrkandl, hýbaje mlsně svými kňoury.

„Ale neslyšeli nic, milostpaní, že jejich pánovi se na dnešek silně přitížilo?" vyřizoval chytrou otázkou a zkoumavě, upřeně se jí zahleděl do obličeje, v chtivé zvědavosti, jak to na ni bude působit, a jestli třebas výhodně nepochodí svým sdělením, jak se zajisté nadál.

Mocná, vzrušená radost vstoupila jí do vypouklých očí a nalíčených tváří, zaplanula jimi neskonale vděčně na toho člověka, ustanuvši hned ve žvýkání.

„Ale jděte, to snad ne . . ." snažila se zastírati i závažnost toho sdělení i svou velkou radost . . . „Včera mně přece vzkázali, že je to pořád stejné, chvílemi že je mu i líp," namítala dále, jako by nevěřila, a zavěsila se nějak celým pohledem na kňoury toho člověka, vědouc ze zkušenosti, že netázán, a spíše odporuje-li se mu, sám poví více, ač jinak byl tak ostražitý a diplomatický ve své řeči.

„Ba ne, chudák," potřásal muž hlavou, — „byl jsem již dnes v městě se zeleninou, víme — u pana hejtmana," neopomněl se tu pochlubiti, že dodává takovým pánům, „a tu to povídal na podsíni z nemocnice pan správec, šel z hub — sám mě zastavil — Ví, že u mně bydlej', milostpaní, a snad to i chtěl, abych jim to vyřídil. Vlastně skoro jako to zrovna vzkázal. Nerad ale vyřizuji takovýhle vzkázání, prominou mně teda již, milostpaní. Ale je to tak. Jo, jo, chudák . . ." zasmušil se tento člověk a těžce zakýval hlavou, nespouštěje zkoumavých svých očí s jejího obličeje, jemuž byl až nepříjemný tento lstivý pohled . . .

Najednou povšiml si těch dětí opodál.

A to zavdalo mu příležitost jednak přerušiti účinek svého sdělení, jednak zas jinak zavděčiti se milostpaní.

„Zatracená, neomalená holoto, táhnete, pakáž jedna, sežralo by to každé onačejší sousto vočima," zahrozil dětem a patrně se domníval, že čím bude hrubším, tím že lépe zavděčí se milostpaní.

Děti jaksi chvatně, jaksi užasle hned se rozutekly; na tom tenkém jako sirka hošíkovi rozkývala se ta ohromná hlava a tloukla na ramena jako podťatá makovice, u toho s netvorným břichem jako by se to nemotorně valilo vědro. Ještě až dole za plotem je je zřít takto utíkati . . .

Nebylo třeba již ničím jiným se jí zavděčiti, než jediným oním sdělením, aby mu projevila neskonalou vděčnost. Věru, často komukoliv padnout do náručí žene nás velká, vzrušená vděčnost — byla by zrovna objala toho jinak nepříjemného člověka. Nervosní vzrušení mocné radosti jí zachvívalo, byla najednou celá zmatená. Chápajíc se nových soust, neuměla jich jaksi ani pojídat, a zase zapíjejíc proti zvyku rychlými, hojnými doušky, rozlila víno po bradě, bluze i stole; stékalo jako kyprou krví. Ale což bylo o bluzu — musila se předem ujistiti svým štěstím.

„Teda opravdu?" zajikla se až v slovech, celá znova ulpívajíc na jeho rtech, sdělujících takovou vítanou novinu, a chtějíc ji z nich míti potvrzenu. Však také v poslední době jako by vše v té nemoci stálo, nebylo žádné podstatné změny k horšímu, spíše byly i chvíle k lepšímu. A ač věděla, že tu pomoci není, přece nad tím průtahem byla celá již nesvá, hatilo to její výpočty a plány — jak se takový člověk může jen držet toho života, přemítala nevraživě . . . — ovšem takový silný, mohutný organismus to u jejího muže byl . . . ale přece jen ho to porazilo.

„Teda že opravdu?" opětovala znova, ale opanovavši se zatím, snažila se tu již dáti svým slovům výrazu bolestně ustrašeného, teskného, co oči zvracovala těžkomyslně stranou jako nemocný kůň. Ty mrcho jedna! — pomyslil si chytrý zahradník, zakrčiv nosem, a nahlas svědčil: „Jo, jo, jo — již se nějak musej', chudáčku, s tou myšlenkou spřátelit, již jich ten osud asi stihne, že budou brzy vdovou . . . Pánbůh jich potěš! Ale všechno stranou, co je všechno platný — budou to ale vdovičkou, milostpaní, bude jim to slušet . . ." zavnadil najednou chytrý člověk. Stočila po něm oči jásavě, rozplanule, v celém jejím nalíčeném a napudrovaném obličeji všechno blaženě zjihlo, ale přece snažila se své pravé cítění zastírati vynucenou temnou bolestí, což dodávalo této tváři výrazu jaksi mravně prašivého, hnusně licoměrného.

„Ale posaďte se na chvilku, hospodáři," zvala ho na protější prkennou lavičku, v potřebě náhlé jakés důvěrné, ujišťující se sdílnosti. „Bóžo, podej sem sklenici," zavolala pak nahoru do okna světnice . . . a nalila zahradníkovi sklenici vína.

„Posilněte se, již tak od rána v práci . . . jen se nedejte pobízeti!" snížila se ona shovívavě pozvati nepříjemného sprosťáka sice, jenž

ale přec uměl líbat ruce, nositi takové noviny a do té míry se zavděčovati. Co by vše za takové noviny neučinila!

Hospodář, jemuž chtivě zajiskřilo se v zúžených mhouravých očkách a rty se mu lačně nabraly, celý se rozplývaje a upejpavě zažvaňuje, nedal se pobízeti a připil jí poníženě, divně na ni při tom mžikaje. — Ty potvoro jedna, pomyslil si stupňovaněji. A dopiv a utíraje si kňoury, jež dříve vycumlal, žádostivě ještě pohlížel na láhev s etiketou, skrývající tolik blaha. „To je nápoj, hotový zoft, jak hřeje, sílí," pochvaloval.

A ona u své nesmírné vděčnosti a majíc zároveň potřebu nějaké, jakékoliv sdílnosti ve svém vzrušení, nalila mu ještě jednou.

„Jemine, milostpaní, jak já, božíčku — a — tak tedy na jejich štěstí nadál, vinšuju, aby jim všechno Pánbůh vynahradil a tím nejlepším nadále jen navštívil . . . Zkusili taky dost a kalýho nic neužili, vždyť se to ví, on ten pán jejich taky ne vždycky... teda na všechno štěstí nadál . . . " mňoural jako pes, hovící si na kusu masa . . .

„Dej Bůh," vzdychla ona unyle, roztouženě.

— Ty neřáde, domyslil si on u vyvrcholení svých posudků dopíjeje. A se samými poklonami a se samým děkováním pozpátku odcházel, jako prodlévaje, snad jestli mu ještě nenaleje. Ale kousek šunky mu už mohla také nabídnout, to už k tomu vínu by zrovna patřilo, to už je při jednom.

A jako by mu tato chtivost šunky, pozastavujíc ho ještě k prodlévání, připomněla jinou novinu, na kterou by byl málem zapomněl.

„A jo, milostpaní, ještě něco: zítra, nejdéle pozítří dostaneme vojáky. Jsou již avisováni. Bude jich několik regmentů. Také sem k nám něco přijde . . ."

„Jděte, člověče! Vraťte se honem," vyhrklo z ní v nenadálém radostném překvapení.

„Nebylo by vám ještě libo sousto šunky? Tu máte . . ." nakladla mu hned na chleba. „Teda vojáci, s officíry, povídáte?"

„Jo, jo, už je to jisto. Potáhnou na velký manévr, a tady bude rast a nocování. Mužstvo bude spát po kůlnách a stodolách, pro officíry se musí byty obstarat, kde co je lepšího. Sem je určen jeden cuk s officírem . . ."

„To by mohl spát u mne," vyhrklo z ní zase až nepředloženě při jakéms prudkém zalyknutí se jakoby všech smyslů . . . Ale hned se vzpamatovavši, již zdrželivě, skoro střízlivě dokládala:

„Totiž myslím, že nikde tady byt se pro něho nenajde, a že bych mu sama mohla popustit svůj pokojík. Přece nemůže takový člověk spát někde po barákách, u takového tkalce nějakého . . ."

„Bodejť, bodejť," horlivě svědčil hospodář, blýskaje potměšile očkama, do nichž vstoupilo mu snad příliš révy, „a to se jen, milostpaní, velice zavděčej a přijdou vhod. Ohlásím to teda, dovolej-li, u našeho vejbora," — měla tato vesnička, k městu politicky připojená,

svého stálého výbora v zastupitelstvu — „dnes snad již přijdou kvartýrmochři . . .“

„No, když by nebylo jiného zbytí, mohla bych teda pro jednu noc pokojík popustit — sama si to upravím ve velké světnici a Bóža může na seno. I třebas teda,“ jako by se najednou byla pevně již rozhodla, „můžete to teda ohlásit, bude-li to ovšem vhod . . .“

„Japak by nebylo, i jemine, pro radost, beztoho by si s tím náš vejbor nevěděl ani rady . . .“

„Nechtěl byste ještě sklínku zapít?“

Jakpak by nechtěl. Za takové noviny lze ostatně již hostiti.

„A přijďte mně vyřídit, co a jak.“

Hospodář posléz odešel.

Nad ní v korunách stromů bzučelo tlumeným jakýms bezmezným vírem hmyzu, sedmihlásek neustával ani pěti, přelétaje s haluze na haluz a zdaje se jako úmyslně jen stále kol ní oblétati. V rozjásání jeho bylo jakés neodolatelné rozpětí a spění života, jaké i ji náhle uchvacovalo. Bylať tomu životu náhle o tolik se přiblížila, již jeho opojné vlny kolem ní samé spějí — bohatství, volnost, rozkoš, slast, užívání, do jaké míry všechno si vynahradí v nedaleké budoucnosti! Co jen vší přítomností se zhostí! A zhoštění přítomnosti této šmahem se blíží, zajisté, to už tam brzo bude konec. Konec, konec tedy . . . a co nadchází!

Šířily se jí nozdry, tepalo jí prudce ve spáncích, ztrácela se ve své háravosti jako v blažených vlnách. A zítra, nejdéle pozítří vojáci — důstojníci — ah, důstojníci!

Spřádala si právě s kterési haluze housenka jako smaragdově nakupené jíní k jejím vlasům nitku pavučinky, po které se vinula v sladké něze spění. Lístek se střásal zvolna shůry kolísavou vzdušnou drahou, zlatá muška zasvítila. Sytě zelený, kyprý trávník rozprostíral se vůkol jako zvoucí náručí. Zdála se v tu chvíli plynouti jakás velká harmonie přírody s lidským cítěním, se záměry a cíly duše, které jen v této přírodě jako by mohly nalézati zkonejšení a zadostučinění. Z úvalu lesního, v nějž ústraním sadu bylo viděti, dokřikoval sem kos. Také lesní vůně se svým jako tajemným opojením chvílemi mocně sem zadouvala nezvěstnými závany a schvacovala smysly v nevystihlou záludu. A kdes tam v houštině, v utajení této vůně, čermáček sladce tam zašveholoval. A zas pěnice lesní se tam sladce rozhárala svými jásavě zádumčivými vzněty. A vše unášeno se zdálo touž záludou jakés velké plynoucí harmonie duše a přírody. Až jako by ze sna této nevystihlé záludy probuzen, tady v sadě, zas jako ve skutečnosti, v samé blízkosti člověka rozjásal se nadšeně sedmihlásek jakoby vítězným doprovodem vší této harmonii.

Ne vše, co naslouchá, naslouchá zvukům zevním, byť i plynuly nejzáludnější harmonií. Lze naslouchati i zvukům vnitřním, těm všem hlasům svědomí, výčitek, zoufalství, radosti, naděje i zpupnosti, které ve svou chvíli pozvedají v duši svůj hlas.

Ona jsouc tělem tak božsky líná toho rána, jako ostatně vždy, což zdálo se být jejím jediným zaměstnáním, a tak duší rozhárána,

rozpoložena nadějně do budoucnosti, najednou po odchodu hospodářově jako by celá octla se v extasi. Nějak zneobsáhlilo se jí ve smyslech. Za cizí účasti a přítomnosti dovedla se přec utajiti. Nyní mohla neobmezeně oddati se svému hárání.

Tedy konečně!

Však poslední dobu to nějak až povážlivě stálo v průběhu choroby přes všechna ujišťování mladého sekundáře, jenž s ní občas se scházel, chodě tudy často procházkou a jsa k ní povoláván za zdravotního rádce; začala být již netrpěliva. Tedy konečně! Možná, že to bude již nejbližší dni! Patrně se tam již připravuje katastrofa, když již ve městě se o tom mluví.

Zlatý zahradníček za takovou novinu. Tedy konečně! Třebas ne ještě dnes, ale najisto za nedlouho!

Celé nitro její propukalo veškerou výmluvností všech nadějí, jež blíží se k svému uskutečnění. Všechny struny nitra jejího, naladěné svými touhami a úmysly, se rozzvučely. Ale jako by nechtěla v tu chvíli ani najednou pomníti na vše, co bude, co budoucnost jí, zbavené pout dosavadních, chystá. Jako by zdržovala se, aby nechala propuknouti a rozvířiti všechny illuse a zdání, které dávno si vybudovala, nemohouc se dočkati a nechtějíc již předem vyčerpávati jejich slast. Tak raffinovaný piják nejomamnější, nejsladší doušky ponechává si až naposled, k vlastnímu vyvrcholení rozkoše, zatím jen z povzdálí přihlédaje k omamnému nápoji, zatím jen jeho vůni a zdáním se kochaje a drážde. Co všechno ji očekává! Jaké všechno bude. Jako by měla všeho jistotu, vše zabezpečeno, jen co to se tady ukončí. To je jediná překážka. Zpozdilost našich nadějí a touh zdá se nám vždy nejskutečnější, nejjistější . . .

Zatím přijdou vojáci, officíři . . . oh . . . —

Ale že ku každému opojení je zároveň třeba střízlivosti, aby propuknouti mohlo v celém svém rozchvácení, jako i ku každé sladkosti je třeba hořkosti, aby ona stupňovala se k svému vlastnímu požitku, a jako ku všem snům naděje se uskutečňujícím je třeba připomínky toho, co tak v odporu a daleké je těmto snům a zdáním, tu také duše její ve svém hárání v nedaleké, dostavující se budoucnosti, kterou jaksi jen ještě udržovala v dálce, přešla bezděky k celé minulosti, k všemu tomu pernému, hořkému, příkrému, co jí bylo snášeti, s čím stála v takovém rozporu smyslem svého žití a čeho ve svých aspiracích připadala si trpitelkou, mučednicí samou. Být tak nepochopena, zneuznána, tak muset po léta trpěti!

Je pravda, sama si na něho políčila, ale to nepřiznala. Přiznávala jen to, co hodilo se jí k jejímu nazírání. Byla to konečně přece jen jeho vina a z viny této pochodící čestná jeho povinnost.

Měl továrnu, byl továrníkem. Znala ho s kterési návštěvy, s kteréhosi výletu. Továrna jí imponovala. Své citové účastenství dala mu na jevo tím, že při kterés příležitosti házela na něho pecky z třešní; lecčíms dávají mladé dívky výrazu svému účastenství.

Byla to žábou as do sedmnácti let, ale se vší již probudilostí, raffi-

novaností, s jakou umějí dnes ženy nakládati se svým pohlavím, aby je záhy výhodně uplatnily. Za každou cenu to již tehdáž mínila uplatniti své pohlaví. Vyšla nedávno z kláštera jakýchsi anglických či jakých sester a panen, kdež dík všem v hojnosti zasílaným vydatným nářezům a šunkám — její rodiče měli bohatý velkoobchod řeznický — a celým čtvrtím a tučným honorářům prokázala přímo fenomenální prospěch, nenaučivši se ani pravopisu, ani tomu vyšívání ve zlatě, hedvábí, které tvořilo důležitou podstatu klášterního vychování, majíc zároveň bohumilý účel, že povstávala tu četná ciboria, kterými odtud podělovány kostely a kláštery a budovány zároveň nepomíjivé nebeské zásluhy chovanek, ovšem na nehorázné útraty jejich rodičů, — nenaučivši se francouzštině ani angličině, ani citeře ani pianu, ani vědám ani naukám, což vše ale hrdě bylo vytyčeno v učebních programech těchto nebeských učilišť, — nenaučivši se ničemu, zhola ničemu, což ostatně je dnes tak aristokratické, tak nobl.

Leda ještě pochytila trochu německé hatlaniny, a to byl skvělý úspěch co do nauk. Za to naučila se obratně pohybovat, obratnými frázemi se ohánět. A pohlížet na svět a život se svého stanoviska, povýšeného, vznešeného jaksi hlediska, ve velkém stylu. Pak odnesla si odtud horlivé oceňování zbožnosti, zůstala v ní náruživost ku klášterům, ale ku podivu jen mužským, kamž za všech možných příležitostí, na veškery ty majíesty, růžencové a jiné pobožnosti a oslavy, jak je s sebou nese křesťanská sezona, pravidelně docházela. — Vůbec pocházejíc z rodiny okázale pobožné, tím pobožnější a okázalejší, že nějakého bohatého a mocného kanovníka měla čest čítat k svému příbuzenstvu, mimoděk v nezištné skromnosti počítajíc po něm také na tučné dědictví mimo pro čest a slávu boží, tím věrnější byla rodinné tradici zbožnosti . . .

A dumajíc v klášterním zášeří anglických nebo jakých sester a panen o modlitbách aspoň tucetkráte denně provozovaných a při vyšívání nějakého svatého ciboria, kterého nikdy nedovyšívala, a jsouc i uchvácena onou povrchní mystikou kláštera tak virtuosně provozovanou, majíc ovšem také své dočasné náběhy vstoupit do kláštera, v čemž byla jeptiškami, které v ní čuly hodně peněz, horlivě utvrzována, přece již jen zkoumala a oceňovala své pohlaví. A zvítězivši nad všemi modlitbami a vší mystikou, zahodivši všechna ciboria, umínila si naložiti s pohlavím svým co nejprospěšněji, ve smyslu svých názorů, jak se v ní zatím ustálily.

V první řadě rozhodla se v ohledu tohoto naložení se svým pohlavím, že uplatní je co nejvhodněji: totiž že musí se vdát co nejokázaleji, nejprospěšněji, aby v prvé řadě dobře se měla a nic nemusila dělat, v čemž ostatně nebyla ani jinou, ani nějak podivínskou a výstřední, shodujíc se v tom se všemi moderními dámami. Pojem, aby se dobře měla a nic nemusila dělat, u ní, která jakživa dobře se měla a nikdy ničeho nedělala, byl ovšem velmi relativní a složitý a hodně vypjatý, dík i klášternímu ovzduší, v němž byla vychována a v němž o špatném nepoměru a mnohém dělání řeči přece býti nemůže. Ale měla vzhledem k tomu v době té již ku

podivu znalost všech stávajících dietních tříd a přináležejících k nim titulů, kdež dle výše jejich řídí se i dobré poměni a mnohost práce. Nějaký aspoň rada, začalo se jí v době té přece zamlouvati. K něčemu takovému propůjčila by se již se svým pohlavím v oceňování a uplatňování jeho. Ostatně neměla o něm vyšší, důležitější mínění, než tolik ostatních moderních žen. Továrník nebo velkostatkář v blízkosti Prahy, kam by mohla občas dojíždět bujnou příležitostí osobně i půvabně řízenou — také bylo by jí vhod a pletlo se jí hlavou; i k něčemu takovému propůjčila by rovněž již své pohlaví v ohledu jeho ocenění a uplatnění . . .

Vystoupivši tedy z kláštera, kam přes všechnu mystiku, přes všechno úsilí a připomínání pokladu a svatosti a zásluh neposkvrněné čistoty a za ni odměny věčné jednou blažeností po boku Jezulátka, Kristovy nevěsty nedovedly ji přece upoutati — nehledě k oněm chvilkovým náběhům, když snad zjev takové Kristovy nevěsty objevil se jí v extasi zvláště unesené a podrážděné vlastním, probouzejícím se a neukojeným pohlavím, neuvědomivším si v tuto chvíli onu záludu — a zavítavši tedy na jakousi onu návštěvu k příbuzným na venkov, seznámila se tam jaksi první pomocí oněch pecek z třešní s ním.

Bylť továrníkem, což také by vyhovovalo sebeoceňování jejího pohlaví. Zrovna se jí sice nelíbil. Tkvělo v něm cos robustního, byl to silný mohutný člověk, a ona trochu menší, subtilná, což ale zrovna ji neodpuzovalo pudem přirozenosti, snažící se protivy vyrovnávati k výslednému souladu — jako spíše to, že nebyl zcela podle jejích názorů o mužském appartním zjevu. Měl trochu pleš, široký obličej, nos poněkud sražený a obrácený vzhůru, a pak tušila v něm příliš silnou energii povahy, o které se tehdáž nenadála, že by ji opanovala, ale přece cítila se jí instinktivně podmaněnou. Pak měl mohutný, krátký týl a příliš pádný, hrubý krok, nikoliv nadnášivý, lehký, půvabný, jak byla by si přála. Ne že byl zrovna ošklivý, nepříjemný, protivný vším tím, — ale nevyhovovalo to jejím názorům již tehda k aristokratickému neuvědoměle se zanášejícím.

Leč byl továrníkem, tolik a tolik set stavů, villa, kočáry, koně... pohlaví její zadychtilo, mohutně rozpjala se romantika jeho, peckami třešní tedy zahájila své úsilí a projevy.

Byloť tehdáž u ní něco pikantního, mladistvě dráždivého, i svůdného, ač kráskou nebyla, — něco, jak jsme slyšeli, jako dráždivá masť v malé škatulce. On, člověk mohutné, silné přirozenosti, veden touž neuvědomělou potřebou, shledávající ve všech zjevech své protivy a snažící se je vyrovnati k výslednímu souladu, přijal galantně její pecky, mimoděk na onom výletě se k ní horlivěji připjal. Měla také hbitou, ostrou, smělou výřečnost, klášterní vyškolenost frází, bavili se dobře, bujně, až pikantně, ku podivu na bytost vychovanou v mystickém zášeří takových anglických panen. Pro chvilkový flirt mužský s něčím takovým nikdy nepohrdne. Tím méně on, tenkrát trochu světák.

U něho zaujatého ale jinak vážnými, smělými plány, k nimž

bylo třeba sebrati všechnu energii a schopnost, odvracejícího se od povrchních cetek života, bylo by asi zůstalo na pouhém tomto flirtu. Byl by zas odjel, a bylo by po všem. A snad jen jí zbyla by illuse továrníka, villy, kočárů. Ale náhoda, snad řízená toutéž přirozeností, usilující vyrovnávati své protivy neznámým jejím rozmarem vytvořené, určila jinak.

Odjížděla zase do Prahy ze své návštěvy, sama, třebas to nebylo etiketní — dle pojmu noblessy. Nemohl ji nikdo provázet, nemohla matka pro ni přijet, aniž jiná gardedama. Nedalo se to nijak dělat. Jí to ostatně nevadilo. Jela druhou třídou jako obyčejně. A vstoupivši do kupé, nalezla v něm jeho, továrníka. A hned všemi smysly se jí cos provalilo, tušení smělého záměru ji naplnilo.

Také on patrně byl překvapen, když náhoda najednou uvedla ji do kupé, vnadně, elegantně, koketně oděnou, v celé ještě svěžesti a dráždivosti mládí, vědomého již svého pohlaví.

Byl by příliš málo mladým mužem, aby i v jeho smyslech cos se nebylo provalilo, nalezl-li se s mladou dívkou náhle sám, uprostřed nerušené příležitosti. Stáhlo se mu hrdlo, prudká touha v něm vyvstala. A tušení, které neodevzdává se uvažování a rozmyslu, ho naplnilo. Byl hned jist svou rozkoší. Byl zase příliš mladým mužem, aby čehos se tu nenadál a nepokusil se o to, nechť si pruderie a morálka hlásá cokoliv — nejprudernější moralista, bylo-li by v něm ještě kus životnosti, byl by, aspoň dle dosavadních zkušeností soudě, podlehl nejdříve.

A měl-li on, uvědomuje si snad v tu chvíli značnou zodpovědnost takových úmyslů, přece jisté obavy a skrupule, dlužno míti na zřeteli, že vlastní, instinktem uzavřené již a sledované záměry představují se duši v úvahách zodpovědnosti a vymlouvají se jako pouhá příjemná zábava, jež míní nedopustit se ničeho. Tušení vlastní věci, kterou neodolatelně uzavřeli jsme již v sobě provésti, je vždy nám tušením klamajícím sebe a dodávajícím si zcela jiné zdání nevinnosti, či jak to lid krásně a jadrně vyřkl, že cesta do pekel dobrými oumysly je vydlážděná. A když tedy u něho dostavilo se vlastní tušení toho, co najisto se podaří, zajisté předstíral si v tom vzhledě jen jakés nevinné, dovolené pobavení, které dále nepůjde, — ostatní však již se samo ukáže, bylo postranní jeho myšlenkou . . .

Nechť však věci psychologicky se odbývaly jakkoliv, jisto bylo, že když vešel kondukter, vtiskl mu korunu do dlaně a významně v ústraní mu zakynul. Pozorovala-li to ona či nepozorovala, nedalo se posoudit. Zkušený muž však porozuměl hned situaci, a za dobu celé dlouhé jízdy také nikdo nepřistoupil, aniž vůbec se o to pokoušel. Ostatně nebývá nikdy mnoho těch, co jezdí u nás druhou třídou.

Co se dálo, dálo se. Zastřené záclony a pevně uzavřené kupé nevyzradily ničeho. Jisto ale je, že chce-li počestná žena zůstat počestnou, může zůstat počestnou i v našem století, i nachází-li se sama s mladým mužem v uzavřeném kupé 2. třídy, a chce-li, že k tomu vždy najde dostatek příležitosti a obrany; záleží to jedině vždy na ní. A dovolí-li již, aby o tak zvanou počestnost přišla, že

to není uloupením, úskokem, zradou, o hrubém znásilnění ani nemluvě, jež není tak snadné a k němuž on ani nikdy by se nepropůjčil, byť vášeň byla schopna mnohé nehoráznosti a zlopověstnosti, — ale prostě, že tomu ona sama chtěla. Co ženské cti je pouze předstíráním a věcí nevhodné příležitosti! Opravdová, z přesvědčení čest ženy, či aspoň umíněná je celkem nedobytna i v našich poměrech. A přidružily-li se sliby všeho možného, co v takových případech se ochotně naslibuje — a nikdy tak lehkomyslně, nehorázně a zodpovědně se neslibuje jako tehdáž — tu i ty sliby sebe lákavější, přijímané se strany ženy a odměňované napotom vzdáním se slibujícímu muži, neomlouvají tu zase ničeho, než jen dobrovolnou, chtěnou přístupnost ženy, která chce se vzdáti.

Takto také hned on usuzoval filosoficky napotom, maje tu silné vědomí zodpovědnosti, a v dostavivším se znepokojení svém takto se těšil i omlouval stran výčitek mravních, které nikdy neopomenou se vtírati tak nemístně a nepříjemně . . .

Co se tedy dělo v tomto uzavřeném, jinému passažeru nepřístupném a zastřeném kupé, to se nevyzradilo.

Jen po všem pravila ona, nalézajíc se dosud v jeho objetí: „Ale teď si mě vezmeš, rozumíš!"

Bylo to tak kategoricky výmluvně řečeno, s přídechem sice rozkošné pikantnosti, ale po čertech nevčas, čehož on ani z daleka se nenadál. A umlčel další podobnou kategorii a rozkošnou pikanterii silně již mdlými polibky, jako by místo nemotorných slov naznačiti chtěl jimi, že se to rozumí samo sebou, a ona také to tak přijímala...

A louče se s ní na nádraží, nikdy netancoval to takový slovní tanec mezi vejci výmyslů, záminek a výmluv jako tehdáž, chtěje se od ní dostati. Neboť ona si přála, aby hned provázel ji k jejím rodičům. Jen vyvrcholením své obratné, obchodní výmluvnosti a závažným předstíráním podařilo se mu tuto návštěvu odsunouti. Ale že při nejbližší příležitosti bude mu neobyčejným potěšením a ctí atd.

Stran výčitek svědomí, jež bývají tím silnější, čím větší míru zodpovědnosti pociťujeme, tedy již věc onu dovedl odbýti úvahami, jak naznačeno. A na vlastní praktickou zodpovědnost brzo zapomněl, to se již samo odbude a přejde, těšil se — kdyby hned ze všeho měla být svatba, to by muselo být na světě svateb, odbýval takové pomnění s vynuceně cynickou floskulí, tím cyničtější a vynucenější, čím obávaněji někdy jako příšerné mene tekel předstoupila před něho a do smyslů mu zabušila slova: „Ale teď si mne vezmeš, rozumíš!"

Ale také teprve při podobných rozpomínkách jako by se upamatovával na vlastní, dost zdrcující podstatu těch slov, teprv nyní mu připadalo a upamatovával se, jak tehdáž ta slova nějak ocelově zaskřípala, jak tvrdě, příkře, účelně byla vedena, jako k řezu nemilosrdně do živého. Připadalo mu ve zvláště zlých některých chvílích, že to nebylo žádné ledabyle pronesené rčení, k němuž bezděky by se žena uchylovala jako k útočišti při svém pádu, jako pouze na svou omluvenou, jako na vyváženou nepříjemné jistoty, jež se nedá více odvrátiti, — nýbrž že to bylo promluveno ze silného, předem

ustanoveného přesvědčení a u svrchovaném vědomí svého takto nabytého práva a moci své.

A to její hned tykání — prožluklé, jak hned to pochopila, jak se toho chopila! Zároveň také její pohled tehdejší při tom se mu objevoval, pohled jako v příkrém přízraku, ocelově šedý, pronikavě se mu vhružující do duše, jenž naplněn zdál se mu zlým sledováním svých záměrů. Teprv dodatně pociťoval, jak pronikl mu tehdáž do všech útrob a zakotvil se tam navždy. Byl v něm i potměšilý záblesk jako v pohledu jankovitého koně. Ale to vše dostavovalo se později, ve zlých, nervosně nedůtklivých chvílích.

„Čert mně to byl taky tenkrát dlužen,“ vztekal se tu na sebe.

Ale pak zase se mu uvolnilo, zlehčoval si celý případ a zapomínal na všechno ve svých shonech, v naléhavých svých záležitostech obchodních. Tím spíše, že se strany její nic se zatím nedálo, nepsala, nenaléhala, vůbec nehlásila se, jako by vlastně také u ní vše bylo odbyto, zapomněno, že uživši svou chvíli, čekala na druhou.

První dny až s horečným rozechvěním očekával vždy poštu, aby v haldě obchodních dopisů nenalezl takový nějaký malý, něžný, vonný dámský dopis. Bývají po čertech málo vítány podobné damské psaníčka, čím navoněnější, tím osudnější.

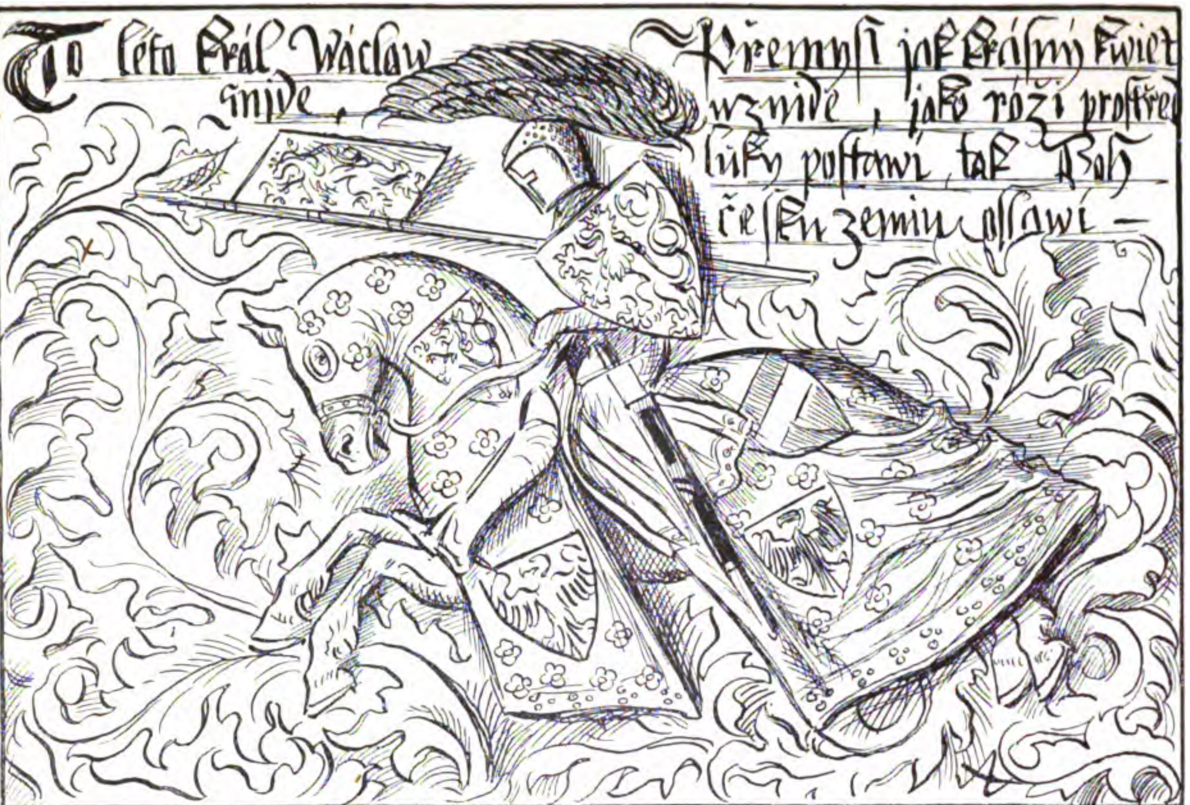
Nic. Ale pořád nic.

Bylať tak líná ku psaní, a pak takřka psát se nenaučila a jen s hroznými chybami, dík skvělému vychování anglických panen a prospěchu v něm. A že čím více oddalují se následky našeho konání, tím více umlká a potlačuje se naše zodpovědnost, začal posléz na celou záležitost tu zapomínat a v duševních jeho disposicích u vytrácení se následkův a zodpovědnosti nabývalo vrchu spíše cynické uspokojení, jaké dnes mívá tolik mladých mužů, honosících se svými úspěchy v tomto směru, že podařilo se mu jednou lacino pikantní dobrodružství, že užil čehos, čeho nelze vždy užíti, mimo kupované, předem zajištěné úspěchy na poli lásky.

Nepomyslil si již tehdáž, ani zdání neměl, čím to zatím tento úspěch vykoupil. Že celým životem — — — — — — — — —

(Pokračování.)

To léto král Wáclaw
snide ,
Přemysl jak krásný kwiet
wznide , jako rózi prostřed
lúky postawí , tak Boh
česku zemiu oslawí –

Staša Pavlová:

Z denníku učitelky.

Sobota, 28. dubna.

Mám zase začíti svým starým: „Je mi hrozně!“? Dnes si chci pohleděti do duše, poznati se, odhoditi všechnu pýchu, obnažiti se, a tak, možno-li, najíti příčinu, pro kterou nemám přítelkyně —

Bože, vše bych dala za přátelské slovo, upřímné stisknutí ruky a za vřelé objetí . . . Čím to, že každý se mne vzdaluje? Pravda, každý má řadu smutných zkušeností, pro něž nechce věřit. Ale což, můj bože, nepoznají, že já jsem jiná, já že bych nezradila, a mám-li někoho ráda, že miluji jen jeho a nikoho jiného —

Komu si mám postěžovat? Rodiče by mně nerozuměli, a jiného nemám. Nikdy jsem nepomyslila, že nic na světě není těžšího, než nalézti srdce, o kterém možno říci, že náleží mně... Ach, slzy! Dávno jsem neplakala a snažím se i teď je potlačiti. Nemožno. Jaká to jsem? Je pravda, že jsem pyšná? že dávám okolí znáti domnělou svou převahu a tím je na sebe štvu?

Ani knihy mne již netěší. Buďto se v nich dočítám o marných touhách, zklamaných illusích, a ty mám sama. Nebo čtu o lásce a přátelství, a to je utopie. Přála bych si býti kněžkou Vědy; tato láska by mne nezklamala. — Až bude teplo, budu sedat venku a studovat . . .

Zapomenu, chci zapomenout, musím zapomenout na Mášu! Mám jiné cíle, jiné snahy.

Pondělí, 30. dubna.

Není mi sice do zábavy, ale o svých milých dětech si přece něco zaznamenám. Na středu zařídil pan kollega Hrášek světelné obrazy s pohádkovým doprovodem. To bylo něco pro ně! Nejvíce si pamatují pohádku o koze; látka je jim blízká, kdežto vše ostatní je pro ně příliš abstraktní. Ještě „O malíčkém princi“ utkvěla jim

v paměti. Ovšem, že jenom zásluhou dlouhých uší a nosů. Hrozně je bavily!

Supluji teď často v páté třídě za nemocnou kollegyni; dnes byla jsem také ve třídě pana řídícího. Vskutku, jaký učitel — taková třída. Tam věrně obráží se povaha a záliba každého. Učitel je pekařem, jenž hněte těsto dle své chuti. Ale někdy při velmi kypícím těstě se přepočítá, že mu uteče z mis . . .

Neděle, 6. května.

Jaro je tu! Jabloň pod okny bělá se poupaty, kaštany se zelenají a na mém stole plno kytic. Farská zahrada naproti pestří se světlými barvami. Těším se, až rozvije se kalina, šeřík, čilimník v parku, jabloň s kaštany pod okny a lípa pod kostelem. S Mášou teď není řeči. Čte „Karamazovy" a její duše bloudí daleko. Úplně mně ji ta kniha odcizila. Chci ji číst také, ale Máša mně ji nepůjčí. „Červenou lilii" Franceovu též ne. Jiným ji půjčuje, ale mně ne. Zlobila jsem se, trpce jí vyčítala. „Chci, aby byla jen mým majetkem," řekla. „Kdybyste ji četla vy, budete cítiti totéž jako já a měly bychom ji tedy na polovic. A že ji půjčuji jiným? Proto zůstane stejně mně; ti jiní při čtení ničeho neprožívají, ti ji čtou jako každý jiný román."

Pondělí, 14. května.

Krásný máji, dobo květů, síly, vzletu, lásky, naděje!

Jely jsme s Mášou do Starého Města, do kraje třešní, podívat se na sněžný jejich květ.

Větřík cuchal nám vlasy a posypával nás sněhem třešňového květu. Bělost v korunách nádherného stromořadí, bělost na široké cestě, bílá záplava na mladém pažitě a bělost v duších.

Stály jsme tiše a hleděly na třešňový květ, i v Mášiných očích jsem jej viděla. Byly čisté, hluboké.

Plnou duši měla jsem té bělosti. Však ne dlouho. „Chtěla bych zde býti sama," poznamenala Máša, a květy zčernaly, krása bleskem zmizela . . .

Středa, 16. května.

Šílím, či co? Vstávám, a první můj pohled platí protějšímu oknu. Jdu spat a v duchu loučím se s ní. Urazí mne, slibuji si, že více s ní mluviti nebudu, a za chvíli jsem její tělem, duší. Co dala bych za to, kdybych směla složiti hlavu v její klín a naslouchati tlukotu jejího srdce. Divné přátelství!

Dnes, dnes bylo krásně! Hrály jsme spolu tennis a celý večer při zvucích hudby promenovaly. Vlahý pocit jako jarní vzduch proudil hrudí. Tiskla jsem její ruku, ručku měkounkou, hebkou.

A jeden hoch se mi tam líbil. Černovlasý, osmahlý, mladičký student; zajímal mne a v duši vtiskla se jeho podoba.

Neděle, 3. června.

Při západu vyšly jsme ven; já sbírat krásu a Máša „potkávat lidi", Na staré lavičce pod ohnutým bukem v parku jsme se usadily. Máša sledovala purpurové paprsky, zlato západu plálo jí v očích

a nějak nad obyčej se rozhovořila. Vzpomínaly jsme, jak málo lidí potkáváme na cestě Krásy; Máša se rozhorlovala, v očích zažíhaly se zlověstné ohníčky. „Ach, písni Krásy rozumím,“ šeptala vroucně.

Mášo, učitelko moje, jak je možno, že Vy, která všemi smysly krásu do sebe vstřebáváte, jste tak nešťastna!?

Povídaly jsme dlouho do noci. Kde je Krása? V čem záleží? Je všude a nikde; dle toho, jak ji kdo chápe. Vidím ji ve vesnických zahrádkách s rozvalenými ploty, za nimiž kvetou slunečnice, bují kopřivy, libeček, černobýl, růžová stolístka, fialy, reseda, pelyněk, vratič, srdíčka a barvínek. Vidím v duchu takové nedělní odpoledne na vsi. Chtěla bych jíti bílou, zaprášenou silnicí a jen tak letem dívat se do vesnických zahrádek. V očích zvířat bývá Krása často skryta. Měli jsme doma krávu, Srnu, pamatuji se, že jsem líbávala její veliké oči pro jejich hnědost, pro vlhký jejich pohled.

Středa, 6. června.

Červen mne zastihl hrozně lenošnou ve všem. Zápisky kdesi pod škatulí, dopisy nevyřízené — A přece měsíc lásky se mne ani z daleka nedotkl; čím to tedy?

Pro takovou hloupost, jako jsou šaty. Šití šatů. Celých čtrnáct dní jsem se s nimi mořila. A kolem míjelo jaro, ale ne usměvavé — zamračené, uplakané, zrovna jako já. Ba, já nepláču! Tak jsem si prve přečetla poslední kousek denníku a cosi — někde hluboko mne zabolelo.

Měla jsem Mášu ráda — či ne? Moje srdce je již tak ztvrdlé nebo — nenapadá mně honem přirovnání — zpuchřelé, že ani nevím, hořelo-li, nebo jen doutnalo, anebo dokonce byly-li to jen takové odumřelé drobty, takový rozvířený prach, jenž vypadal jako kouř.

Přála bych si zachycovat, nějak fotografovat duši ženy.

Čtvrtek, 7. června.

Moje děti! Tak hezky to zní a tak hezky se tady vyjímá!

Dnes jsme měly očkování. Ničeho jsme netušily, když tu v prostřed písně „Husičky“ přišel ortel. — Chudinky malé! Což pak dnes, ale až se jim neštovice zapálí! A má je skoro celá třída. Těch bolestí! Ale mne to bolí možná víc než je.

Na měšťanskou školu dostaly jsme novou kollegyni, Češku. Sl. Schicková je velice příjemná a vzdělaná; kdybych tolik již nebyla zvykla slečně Palkovské, věru, že hleděla bych blíže se s ní seznámit. Tuším v ní duši sourodou. Ale brzo ji ztratíme. Odjíždí do Ruska, aby se zdokonalila v ruštině; učí se slovanským jazykům.

Sobota, 9. června.

Měla jsem plnou hlavu, a teď mi v ní nezbylo nic, dočista nic. Myšlenky mi letěly bleskem, a teď je shledávám ve všech koutech prázdného mozku. Před chvilkou mně řekla Máša, že se ze mne stává hezoučký sobeček.

Mám věru daleko k sentimentalitě, opovrhuji rozplakanými ženami, ale nedivím se jim. Jak zjednati průchod citům, jež zaplavují nitro přemýšlející ženy? Cítím svou pustotu, cítím ztravující touhu

po něčem velikém a neznámém, leč nemám slov! Láska? Nevím, nevím, je-li to touha po lásce. Myslím si, že i láska uspokojila by mne pouze na chvíli a že bych i potom ještě byla necelá, nehotová. Konečně, co mohu u mužů nalézti?

Tuším, že i oni strádají, že i oni mají svůj skrytý vřed, jenž je pálí a bolí. A právě tato lidská bolest mne s nimi snad sbližuje.

Jaká je nemoc lidstva? Muži volají po nových ženách, my po nových mužích, massy po rovnosti, jiní po chlebě a mně se přece vše to zdá tak nepatrným, kapkou na Saharu.

Každý touží po jiném, každý si své štěstí jinak představuje, a celek — bolest, zklamání, pustota. Je tak snad od věků, ale teď je dusno největší, teď musí přijít Něco —

Myslívám si, že kdyby se země náhlou katastrofou shroutila, kdyby se svět proměnil v ssutiny, pak že by na těch troskách mohlo z naší krve a z nejspodnějšího, dosud nedotčeného jádra země vyrůsti nové, lepší, šťastnější lidstvo.

Odplivla bych si (vím, je to „neženské“), jak mi vše připadá šosácké, usedlé, maloměstské. Nenávidím tichounkých, mrtvých, hnijících vod maloměsta! Čekám a toužím po zářivém světle, po oslňujících, hýřivých barvách, a zatím jen bliká petrolejová lampička. Ne, je to plyn, jsem jím obklopena, dusivým, nesvítivým, bez ohně. Což naše stará země již úplně vychladla a lidem tuhnou mozky i srdce? Či jsou lidé ve XX. století ještě, nebo již tak ubozí, že cítí pouze, říci a pomoci si však nedovedou?

Hledím se přizpůsobit, žíti také takovým krtčím životem, ale nelze.

Obracím se ke knihám, je v nich leccos tak krásně idyllického, uspávajícího, člověk čte a čte, a červ v nitru přestane kousat. Aspoň zdánlivě; ale hluboko, hluboko, někde až na dně duše hlodá bolest dál.

Snad vášeň zvířecí by mne na chvíli uspokojila, ale na chvilku pouze, a pak by byla bolest tím větší. Vyžila bych se již tehdy, když bych ještě ani nezačala žíti — —

Snad šílím; ale ne, vidím vše jasně, jsem úplně klidna, mé tělo má přiměřenou teplotu. Nejsem v extasi, přemýšlím zcela vážně. Ale směju se! Takovým hrozným, ďábelským smíchem.

Mužů nemiluji, přece však si myslím, někdy že by mne mohla uchvátit láska. Milovala jsem ženy, ale vše jako by zašlo. Jsem snad stařenou ve dvaceti letech?

Ne, ale všechno se ve mně vzpírá, myslím si, že musí být ještě nějaký jiný cíl ženy, než milovat a děti rodit.

A pořád se mi vtírá myšlenka na moji duši. Je stará, žlutá, s černýma, horečkou lesklýma očima a s cynismem ve škodolibé tváři. Ošklivo je mi.

Rodiče jsou daleko, mezi mnou a Mášou je propast nepochopení, a tak nemám nikoho v těch výšinách či hlubinách, kam mne mé touhy zavedly. Sama letím Nekonečnem. Sejdu se s někým? Je mi — ale dobře! cosi mne nutí psáti dál a ruka umdlévá . . .

Pondělí, 11. června.

Zatoužila jsem po tělocviku, po práci, jež by ochablé svaly vzpružila, a tak zase po několika dnech zašla jsem na hřiště. Zahrála jsem si na dívenku, která nestará se o nic jiného, než aby co nejdříve měla „gem". Pálky se míhaly, míč stíhal míč, a já zbujnělá, s uvolněnými vlasy, honila se za nimi, jako by na výhře má spása záležela. Oči spoluhráčů se rozjiskřily, sledovaly mne s obdivem, a páni chtěli hrát jen se mnou. Vím dobře, že dovedu být roztomilou, strhnout svoje okolí k obdivu a získat si jeho lásku, a dnes jsem zatoužila po poklonách, jež mi bývaly tak protivny. Vždyť je to tak známý ženský lék. A dařilo se mi. Vyhrávala jsem, co zatím Máša v protějšku měnila všechny barvy. Bavila jsem se výtečně s jedním ze zdejších pánů, hezkým, ale jinak průměrným hochem. Moje ctižádost triumfovala, všechny jiné city potlačujíc. Jen na sebe jsem myslila.

Večer byl koncert. Bylo mně do jásotu. Chodily jsme náměstím; cítila jsem, jak mi oči jiskří, tváře hoří, a sebevědomě schytávala jsem vpíjející se do mne pohledy.

Máša vedle mne nápadně zmlkla. Zastavily jsme se se známou dámou, jež povídala a povídala. Najednou Máša se ukloní a svým zdvořilým, dvorným způsobem povídá: „Paní Jirmanová bude tak laskava a ujme se slečny, že ano. Musím odejít." A již zmizela ve tmavé uličce, vedoucí k městskému parku. Co dělat? Domů se mi ještě nechtělo, a jíti za ní? Přeje si patrně být samotna. Byla bych také těžce urazila jednu z nejpřednějších našich dam. Smích mi zašel, ale zdržela jsem se na náměstí přece ještě hezky dlouho.

Doma čekal na mne dopis od Máši: „Promiňte, slečno, ale já nechci, abyste zítra se mnou jela. Jistě se, jak Vás znám, lépe pobavíte zde v Žalově. Vůči mně byla by zítřejší vaše cesta obětí (pomyslete, i o tennis byste přišla), a té já nechci. Ostatně nevím ještě, kam vlastně zapadnu. — Přiznám se, nečekala jsem přece, že zůstanete na náměstí.

S kollegialním pozdravem

Palkovská.

Na zítřek totiž máme smluveno jeti do Lešetic k slečnině známé, na niž často žárlím. Vím z jejích dopisů, že má ráda Mášu, ale ne jako předmět své lásky, ale jako někoho, jemuž může říci vše a jenž ji vede. Nesamostatná povaha!

Do Lešetic pojedu -- děj se co děj!

Úterý, 12. června.

Jely jsme! Připojila jsem se, jako bych byla jakživa žádného lístku nedostala.

Dvakráte jsme přesedaly. Poprve na osamělém nádraží s lesy v pozadí a velkolepou vyhlídkou do kraje. Chvíli jsme tam čekaly. Nebe bez mráčku, slunce pálilo, proběhly jsme se lesní cestou a usedly v polích na mezi. Chudinky kopretiny! Plno jich bylo, smály se na nás a my ničily, ničily.

bylo třeba sebrati všechnu energii a schopnost, odvracejícího se od povrchních cetek života, bylo by asi zůstalo na pouhém tomto flirtu. Byl by zas odjel, a bylo by po všem. A snad jen jí zbyla by illuse továrníka, villy, kočárů. Ale náhoda, snad řízená toutéž přirozeností, usilující vyrovnávati své protivy neznámým jejím rozmarem vytvořené, určila jinak.

Odjížděla zase do Prahy ze své návštěvy, sama, třebas to nebylo etiketní — dle pojmu noblessy. Nemohl ji nikdo provázet, nemohla matka pro ni přijet, aniž jiná gardedama. Nedalo se to nijak dělat. Jí to ostatně nevadilo. Jela druhou třídou jako obyčejně. A vstoupivši do kupé, nalezla v něm jeho, továrníka. A hned všemi smysly se jí cos provalilo, tušení smělého záměru ji naplnilo.

Také on patrně byl překvapen, když náhoda najednou uvedla ji do kupé, vnadně, elegantně, koketně oděnou, v celé ještě svěžesti a dráždivosti mládí, vědomého již svého pohlaví.

Byl by příliš málo mladým mužem, aby i v jeho smyslech cos se nebylo provalilo, nalezl-li se s mladou dívkou náhle sám, uprostřed nerušené příležitosti. Stáhlo se mu hrdlo, prudká touha v něm vyvstala. A tušení, které neodevzdává se uvažování a rozmyslu, ho naplnilo. Byl hned jist svou rozkoší. Byl zase příliš mladým mužem, aby čehos se tu nenadál a nepokusil se o to, nechť si pruderie a morálka hlásá cokoliv — nejprudernější moralista, bylo-li by v něm ještě kus životnosti, byl by, aspoň dle dosavadních zkušeností soudě, podlehl nejdříve.

A měl-li on, uvědomuje si snad v tu chvíli značnou zodpovědnost takových úmyslů, přece jisté obavy a skrupule, dlužno míti na zřeteli, že vlastní, instinktem uzavřené již a sledované záměry představují se duši v úvahách zodpovědnosti a vymlouvají se jako pouhá příjemná zábava, jež míní nedopustit se ničeho. Tušení vlastní věci, kterou neodolatelně uzavřeli jsme již v sobě provésti, je vždy nám tušením klamajícím sebe a dodávajícím si zcela jiné zdání nevinnosti, či jak to lid krásně a jadrně vyřkl, že cesta do pekel dobrými oumysly je vydlážděná. A když tedy u něho dostavilo se vlastní tušení toho, co najisto se podaří, zajisté předstíral si v tom vzhledě jen jakés nevinné, dovolené pobavení, které dále nepůjde, — ostatní však již se samo ukáže, bylo postranní jeho myšlenkou . . .

Nechť však věci psychologicky se odbývaly jakkoliv, jisto bylo, že když vešel kondukter, vtiskl mu korunu do dlaně a významně v ústraní mu zakynul. Pozorovala-li to ona či nepozorovala, nedalo se posoudit. Zkušený muž však porozuměl hned situaci, a za dobu celé dlouhé jízdy také nikdo nepřistoupil, aniž vůbec se o to pokoušel. Ostatně nebývá nikdy mnoho těch, co jezdí u nás druhou třídou.

Co se dálo, dálo se. Zastřené záclony a pevně uzavřené kupé nevyzradily ničeho. Jisto ale je, že chce-li počestná žena zůstat počestnou, může zůstat počestnou i v našem století, i nachází-li se sama s mladým mužem v uzavřeném kupé 2. třídy, a chce-li, že k tomu vždy najde dostatek příležitosti a obrany; záleží to jedině vždy na ní. A dovolí-li již, aby o tak zvanou počestnost přišla, že

to není uloupením, úskokem, zradou, o hrubém znásilnění ani nemluvě, jež není tak snadné a k němuž on ani nikdy by se nepropůjčil, byť vášeň byla schopna mnohé nehoráznosti a zlopověstnosti, — ale prostě, že tomu ona sama chtěla. Co ženské cti je pouze předstíráním a věcí nevhodné příležitosti! Opravdová, z přesvědčení čest ženy, či aspoň umíněná je celkem nedobytna i v našich poměrech. A přidružily-li se sliby všeho možného, co v takových případech se ochotně naslibuje — a nikdy tak lehkomyslně, nehorázně a zodpovědně se neslibuje jako tehdáž — tu i ty sliby sebe lákavější, přijímané se strany ženy a odměňované napotom vzdáním se slibujícímu muži, neomlouvají tu zase ničeho, než jen dobrovolnou, chtěnou přístupnost ženy, která chce se vzdáti.

Takto také hned on usuzoval filosoficky napotom, maje tu silné vědomí zodpovědnosti, a v dostavivším se znepokojení svém takto se těšil i omlouval stran výčitek mravních, které nikdy neopomenou se vtírati tak nemístně a nepříjemně . . .

Co se tedy dělo v tomto uzavřeném, jinému passažeru nepřístupném a zastřeném kupé, to se nevyzradilo.

Jen po všem pravila ona, nalézajíc se dosud v jeho objetí: „Ale teď si mě vezmeš, rozumíš!"

Bylo to tak kategoricky výmluvně řečeno, s přídechem sice rozkošné pikantnosti, ale po čertech nevčas, čehož on ani z daleka se nenadál. A umlčel další podobnou kategorii a rozkošnou pikanterii silně již mdlými polibky, jako by místo nemotorných slov naznačiti chtěl jimi, že se to rozumí samo sebou, a ona také to tak přijímala...

A louče se s ní na nádraží, nikdy netancoval to takový slovní tanec mezi vejci výmyslů, záminek a výmluv jako tehdáž, chtěje se od ní dostati. Neboť ona si přála, aby hned provázel ji k jejím rodičům. Jen vyvrcholením své obratné, obchodní výmluvnosti a závažným předstíráním podařilo se mu tuto návštěvu odsunouti. Ale že při nejbližší příležitosti bude mu neobyčejným potěšením a ctí atd.

Stran výčitek svědomí, jež bývají tím silnější, čím větší míru zodpovědnosti pociťujeme, tedy již věc onu dovedl odbýti úvahami, jak naznačeno. A na vlastní praktickou zodpovědnost brzo zapomněl, to se již samo odbude a přejde, těšil se — kdyby hned ze všeho měla být svatba, to by muselo být na světě svateb, odbýval takové pomnění s vynuceně cynickou floskulí, tím cyničtější a vynucenější, čím obávaněji někdy jako příšerné mene tekel předstoupila před něho a do smyslů mu zabušila slova: „Ale teď si mne vezmeš, rozumíš!"

Ale také teprve při podobných rozpomínkách jako by se upamatovával na vlastní, dost zdrcující podstatu těch slov, teprv nyní mu připadalo a upamatovával se, jak tehdáž ta slova nějak ocelově zaskřípala, jak tvrdě, příkře, účelně byla vedena, jako k řezu nemilosrdně do živého. Připadalo mu ve zvláště zlých některých chvílích, že to nebylo žádné ledabyle pronesené rčení, k němuž bezděky by se žena uchylovala jako k útočišti při svém pádu, jako pouze na svou omluvenou, jako na vyváženou nepříjemné jistoty, jež se nedá více odvrátiti, — nýbrž že to bylo promluveno ze silného, předem

ustanoveného přesvědčení a u svrchovaném vědomí svého takto nabytého práva a moci své.

A to její hned tykání — prožluklé, jak hned to pochopila, jak se toho chopila! Zároveň také její pohled tehdejší při tom se mu objevoval, pohled jako v příkrém přízraku, ocelově šedý, pronikavě se mu vhružující do duše, jenž naplněn zdál se mu zlým sledováním svých záměrů. Teprv dodatně pociťoval, jak pronikl mu tehdáž do všech útrob a zakotvil se tam navždy. Byl v něm i potměšilý záblesk jako v pohledu jankovitého koně. Ale to vše dostavovalo se později, ve zlých, nervosně nedůtklivých chvílích.

„Čert mně to byl taky tenkrát dlužen,“ vztekal se tu na sebe.

Ale pak zase se mu uvolnilo, zlehčoval si celý případ a zapomínal na všechno ve svých shonech, v naléhavých svých záležitostech obchodních. Tím spíše, že se strany její nic se zatím nedálo, nepsala, nenaléhala, vůbec nehlásila se, jako by vlastně také u ní vše bylo odbyto, zapomněno, že uživši svou chvíli, čekala na druhou.

První dny až s horečným rozechvěním očekával vždy poštu, aby v haldě obchodních dopisů nenalezl takový nějaký malý, něžný, vonný dámský dopis. Bývají po čertech málo vítány podobné damské psaníčka, čím navoněnější, tím osudnější.

Nic. Ale pořád nic.

Bylať tak líná ku psaní, a pak takřka psát se nenaučila a jen s hroznými chybami, dík skvělému vychování anglických panen a prospěchu v něm. A že čím více oddalují se následky našeho konání, tím více umlká a potlačuje se naše zodpovědnost, začal posléz na celou záležitost tu zapomínat a v duševních jeho disposicích u vytrácení se následkův a zodpovědnosti nabývalo vrchu spíše cynické uspokojení, jaké dnes mívá tolik mladých mužů, honosících se svými úspěchy v tomto směru, že podařilo se mu jednou lacino pikantní dobrodružství, že užil čehos, čeho nelze vždy užíti, mimo kupované, předem zajištěné úspěchy na poli lásky.

Nepomyslil si již tehdáž, ani zdání neměl, čím to zatím tento úspěch vykoupil. Že celým životem — — — — — — — — —

(Pokračování.)

To leto král Wáclaw snide,
Přemysl jak krásný kwiet wznide, jako róži prostřed lúky postawí, tak Boh českú zemiu oslawí –

Staša Pavlová:

Z denníku učitelky.

Sobota, 28. dubna.

Mám zase začíti svým starým: „Je mi hrozně!“? Dnes si chci pohleděti do duše, poznati se, odhoditi všechnu pýchu, obnažiti se, a tak, možno-li, najíti příčinu, pro kterou nemám přítelkyně —

Bože, vše bych dala za přátelské slovo, upřímné stisknutí ruky a za vřelé objetí . . . Čím to, že každý se mne vzdaluje? Pravda, každý má řadu smutných zkušeností, pro něž nechce věřit. Ale což, můj bože, nepoznají, že já jsem jiná, já že bych nezradila, a mám-li někoho ráda, že miluji jen jeho a nikoho jiného —

Komu si mám postěžovat? Rodiče by mně nerozuměli, a jiného nemám. Nikdy jsem nepomyslila, že nic na světě není těžšího, než nalézti srdce, o kterém možno říci, že náleží mně... Ach, slzy! Dávno jsem neplakala a snažím se i teď je potlačiti. Nemožno. Jaká to jsem? Je pravda, že jsem pyšná? že dávám okolí znáti domnělou svou převahu a tím je na sebe štvu?

Ani knihy mne již netěší. Buďto se v nich dočítám o marných touhách, zklamaných illusích, a ty mám sama. Nebo čtu o lásce a přátelství, a to je utopie. Přála bych si býti kněžkou Vědy; tato láska by mne nezklamala. — Až bude teplo, budu sedat venku a studovat . . .

Zapomenu, chci zapomenout, musím zapomenout na Mášu! Mám jiné cíle, jiné snahy.

Pondělí, 30. dubna.

Není mi sice do zábavy, ale o svých milých dětech si přece něco zaznamenám. Na středu zařídil pan kollega Hrášek světelné obrazy s pohádkovým doprovodem. To bylo něco pro ně! Nejvíce si pamatují pohádku o koze; látka je jim blízká, kdežto vše ostatní je pro ně příliš abstraktní. Ještě „O maličkém princi“ utkvěla jim

v paměti. Ovšem, že jenom zásluhou dlouhých uší a nosů. Hrozně je bavily!

Supluji teď často v páté třídě za nemocnou kollegyni; dnes byla jsem také ve třídě pana řídícího. Vskutku, jaký učitel — taková třída. Tam věrně obráží se povaha a záliba každého. Učitel je pekařem, jenž hněte těsto dle své chuti. Ale někdy při velmi kypícím těstě se přepočítá, že mu uteče z mis . . .

Neděle, 6. května.

Jaro je tu! Jabloň pod okny bělá se poupaty, kaštany se zelenají a na mém stole plno kytic. Farská zahrada naproti pestří se světlými barvami. Těším se, až rozvije se kalina, šeřík, čilimník v parku, jabloň s kaštany pod okny a lípa pod kostelem. S Mášou teď není řeči. Čte „Karamazovy" a její duše bloudí daleko. Úplně mně ji ta kniha odcizila. Chci ji číst také, ale Máša mně ji nepůjčí. „Červenou lilii" Franceovu též ne. Jiným ji půjčuje, ale mně ne. Zlobila jsem se, trpce jí vyčítala. „Chci, aby byla jen mým majetkem," řekla. „Kdybyste ji četla vy, budete cítiti totéž jako já a měly bychom ji tedy na polovic. A že ji půjčuji jiným? Proto zůstane stejně mně; ti jiní při čtení ničeho neprožívají, ti ji čtou jako každý jiný román."

Pondělí, 14. května.

Krásný máji, dobo květů, síly, vzletu, lásky, naděje!

Jely jsme s Mášou do Starého Města, do kraje třešní, podívat se na sněžný jejich květ.

Větřík cuchal nám vlasy a posypával nás sněhem třešňového květu. Bělost v korunách nádherného stromořadí, bělost na široké cestě, bílá záplava na mladém pažitě a bělost v duších.

Stály jsme tiše a hleděly na třešňový květ, i v Mášiných očích jsem jej viděla. Byly čisté, hluboké.

Plnou duši měla jsem té bělosti. Však ne dlouho. „Chtěla bych zde býti sama," poznamenala Máša, a květy zčernaly, krása bleskem zmizela . . .

Středa, 16. května.

Šílím, či co? Vstávám, a první můj pohled platí protějšímu oknu. Jdu spat a v duchu loučím se s ní. Urazí mne, slibuji si, že více s ní mluviti nebudu, a za chvíli jsem její tělem, duší. Co dala bych za to, kdybych směla složiti hlavu v její klín a naslouchati tlukotu jejího srdce. Divné přátelství!

Dnes, dnes bylo krásně! Hrály jsme spolu tennis a celý večer při zvucích hudby promenovaly. Vlahý pocit jako jarní vzduch proudil hrudí. Tiskla jsem její ruku, ručku měkounkou, hebkou.

A jeden hoch se mi tam líbil. Černovlasý, osmahlý, mladičký student; zajímal mne a v duši vtiskla se jeho podoba.

Neděle, 3. června.

Při západu vyšly jsme ven; já sbírat krásu a Máša „potkávat lidi", Na staré lavičce pod ohnutým bukem v parku jsme se usadily. Máša sledovala purpurové paprsky, zlato západu plálo jí v očích

a nějak nad obyčej se rozhovořila. Vzpomínaly jsme, jak málo lidí potkáváme na cestě Krásy; Máša se rozhorlovala, v očích zažíhaly se zlověstné ohníčky. „Ach, písni Krásy rozumím," šeptala vroucně.

Mášo, učitelko moje, jak je možno, že Vy, která všemi smysly krásu do sebe vstřebáváte, jste tak nešťastna!?

Povídaly jsme dlouho do noci. Kde je Krása? V čem záleží? Je všude a nikde; dle toho, jak ji kdo chápe. Vidím ji ve vesnických zahrádkách s rozvalenými ploty, za nimiž kvetou slunečnice, bují kopřivy, libeček, černobýl, růžová stolístka, fialy, reseda, pelyněk, vratič, srdíčka a barvínek. Vidím v duchu takové nedělní odpoledne na vsi. Chtěla bych jíti bílou, zaprášenou silnicí a jen tak letem dívat se do vesnických zahrádek. V očích zvířat bývá Krása často skryta. Měli jsme doma krávu, Srnu, pamatuji se, že jsem líbávala její veliké oči pro jejich hnědost, pro vlhký jejich pohled.

Středa, 6. června.

Červen mne zastihl hrozně lenošnou ve všem. Zápisky kdesi pod škatulí, dopisy nevyřízené — A přece měsíc lásky se mne ani z daleka nedotkl; čím to tedy?

Pro takovou hloupost, jako jsou šaty. Šití šatů. Celých čtrnáct dní jsem se s nimi mořila. A kolem míjelo jaro, ale ne usměvavé — zamračené, uplakané, zrovna jako já. Ba, já nepláču! Tak jsem si prve přečetla poslední kousek denníku a cosi — někde hluboko mne zabolelo.

Měla jsem Mášu ráda — či ne? Moje srdce je již tak ztvrdlé nebo — nenapadá mně honem přirovnání — zpuchřelé, že ani nevím, hořelo-li, nebo jen doutnalo, anebo dokonce byly-li to jen takové odumřelé drobty, takový rozvířený prach, jenž vypadal jako kouř.

Přála bych si zachycovat, nějak fotografovat duši ženy.

Čtvrtek, 7. června.

Moje děti! Tak hezky to zní a tak hezky se tady vyjímá!

Dnes jsme měly očkování. Ničeho jsme netušily, když tu v prostřed písně „Husičky" přišel ortel. — Chudinky malé! Což pak dnes, ale až se jim neštovice zapálí! A má je skoro celá třída. Těch bolestí! Ale mne to bolí možná víc než je.

Na měšťanskou školu dostaly jsme novou kollegyni, Češku. Sl. Schicková je velice příjemná a vzdělaná; kdybych tolik již nebyla zvykla slečně Palkovské, věru, že hleděla bych blíže se s ní seznámit. Tuším v ní duši sourodou. Ale brzo ji ztratíme. Odjíždí do Ruska, aby se zdokonalila v ruštině; učí se slovanským jazykům.

Sobota, 9. června.

Měla jsem plnou hlavu, a teď mi v ní nezbylo nic, dočista nic. Myšlenky mi letěly bleskem, a teď je shledávám ve všech koutech prázdného mozku. Před chvilkou mně řekla Máša, že se ze mne stává hezoučký sobeček.

Mám věru daleko k sentimentalitě, opovrhuji rozplakanými ženami, ale nedivím se jim. Jak zjednati průchod citům, jež zaplavují nitro přemýšlející ženy? Cítím svou pustotu, cítím ztravující touhu

po něčem velikém a neznámém, leč nemám slov! Láska? Nevím, nevím, je-li to touha po lásce. Myslím si, že i láska uspokojila by mne pouze na chvíli a že bych i potom ještě byla necelá, nehotová. Konečně, co mohu u mužů nalézti?

Tuším, že i oni strádají, že i oni mají svůj skrytý vřed, jenž je pálí a bolí. A právě tato lidská bolest mne s nimi snad sbližuje.

Jaká je nemoc lidstva? Muži volají po nových ženách, my po nových mužích, massy po rovnosti, jiní po chlebě a mně se přece vše to zdá tak nepatrným, kapkou na Saharu.

Každý touží po jiném, každý si své štěstí jinak představuje, a celek — bolest, zklamání, pustota. Je tak snad od věků, ale teď je dusno největší, teď musí přijít Něco —

Myslívám si, že kdyby se země náhlou katastrofou shroutila, kdyby se svět proměnil v ssutiny, pak že by na těch troskách mohlo z naší krve a z nejspodnějšího, dosud nedotčeného jádra země vyrůsti nové, lepší, šťastnější lidstvo.

Odplivla bych si (vím, je to „neženské“), jak mi vše připadá šosácké, usedlé, maloměstské. Nenávidím tichounkých, mrtvých, hnijících vod maloměsta! Čekám a toužím po zářivém světle, po oslňujících, hýřivých barvách, a zatím jen bliká petrolejová lampička. Ne, je to plyn, jsem jím obklopena, dusivým, nesvítivým, bez ohně. Což naše stará země již úplně vychladla a lidem tuhnou mozky i srdce? Či jsou lidé ve XX. století ještě, nebo již tak ubozí, že cítí pouze, říci a pomoci si však nedovedou?

Hledím se přizpůsobit, žíti také takovým krtčím životem, ale nelze.

Obracím se ke knihám, je v nich leccos tak krásně idyllického, uspávajícího, člověk čte a čte, a červ v nitru přestane kousat. Aspoň zdánlivě; ale hluboko, hluboko, někde až na dně duše hlodá bolest dál.

Snad vášeň zvířecí by mne na chvíli uspokojila, ale na chvilku pouze, a pak by byla bolest tím větší. Vyžila bych se již tehdy, když bych ještě ani nezačala žíti — —

Snad šílím; ale ne, vidím vše jasně, jsem úplně klidna, mé tělo má přiměřenou teplotu. Nejsem v extasi, přemýšlím zcela vážně. Ale směju se! Takovým hrozným, ďábelským smíchem.

Mužů nemiluji, přece však si myslím, někdy že by mne mohla uchvátit láska. Milovala jsem ženy, ale vše jako by zašlo. Jsem snad stařenou ve dvaceti letech?

Ne, ale všechno se ve mně vzpírá, myslím si, že musí být ještě nějaký jiný cíl ženy, než milovat a děti rodit.

A pořád se mi vtírá myšlenka na moji duši. Je stará, žlutá, s černýma, horečkou lesklýma očima a s cynismem ve škodolibé tváři. Ošklivo je mi.

Rodiče jsou daleko, mezi mnou a Mášou je propast nepochopení, a tak nemám nikoho v těch výšinách či hlubinách, kam mne mé touhy zavedly. Sama letím Nekonečnem. Sejdu se s někým? Je mi — ale dobře! cosi mne nutí psáti dál a ruka umdlévá . . .

Pondělí, 11. června.

Zatoužila jsem po tělocviku, po práci, jež by ochablé svaly vzpružila, a tak zase po několika dnech zašla jsem na hřiště. Zahrála jsem si na dívenku, která nestará se o nic jiného, než aby co nejdříve měla „gem“. Pálky se míhaly, míč stíhal míč, a já zbujnělá, s uvolněnými vlasy, honila se za nimi, jako by na výhře má spása záležela. Oči spoluhráčů se rozjiskřily, sledovaly mne s obdivem, a páni chtěli hrát jen se mnou. Vím dobře, že dovedu být roztomilou, strhnout svoje okolí k obdivu a získat si jeho lásku, a dnes jsem zatoužila po poklonách, jež mi bývaly tak protivny. Vždyť je to tak známý ženský lék. A dařilo se mi. Vyhrávala jsem, co zatím Máša v protějšku měnila všechny barvy. Bavila jsem se výtečně s jedním ze zdejších pánů, hezkým, ale jinak průměrným hochem. Moje ctižádost triumfovala, všechny jiné city potlačujíc. Jen na sebe jsem myslila.

Večer byl koncert. Bylo mně do jásotu. Chodily jsme náměstím; cítila jsem, jak mi oči jiskří, tváře hoří, a sebevědomě schytávala jsem vpíjející se do mne pohledy.

Máša vedle mne nápadně zmlkla. Zastavily jsme se se známou dámou, jež povídala a povídala. Najednou Máša se ukloní a svým zdvořilým, dvorným způsobem povídá: „Paní Jirmanová bude tak laskava a ujme se slečny, že ano. Musím odejít.“ A již zmizela ve tmavé uličce, vedoucí k městskému parku. Co dělat? Domů se mi ještě nechtělo, a jíti za ní? Přeje si patrně být samotna. Byla bych také těžce urazila jednu z nejpřednějších našich dam. Smích mi zašel, ale zdržela jsem se na náměstí přece ještě hezky dlouho.

Doma čekal na mne dopis od Máši: „Promiňte, slečno, ale já nechci, abyste zítra se mnou jela. Jistě se, jak Vás znám, lépe pobavíte zde v Žalově. Vůči mně byla by zítřejší vaše cesta obětí (pomyslete, i o tennis byste přišla), a té já nechci. Ostatně nevím ještě, kam vlastně zapadnu. — Přiznám se, nečekala jsem přece, že zůstanete na náměstí.

S kollegialním pozdravem

Palkovská.

Na zítřek totiž máme smluveno jeti do Lešetic k slečnině známé, na niž často žárlím. Vím z jejích dopisů, že má ráda Mášu, ale ne jako předmět své lásky, ale jako někoho, jemuž může říci vše a jenž ji vede. Nesamostatná povaha!

Do Lešetic pojedu -- děj se co děj!

Úterý, 12. června.

Jely jsme! Připojila jsem se, jako bych byla jakživa žádného lístku nedostala.

Dvakráte jsme přesedaly. Poprve na osamělém nádraží s lesy v pozadí a velkolepou vyhlídkou do kraje. Chvíli jsme tam čekaly. Nebe bez mráčku, slunce pálilo, proběhly jsme se lesní cestou a usedly v polích na mezi. Chudinky kopretiny! Plno jich bylo, smály se na nás a my ničily, ničily.

Otrhávala jsem drobné lístky, vyzvídajíc na osudu. Troje chtěla jsem zvěděti: Má-li mne Máša ráda, sejdu-li se v prázdninovém kursu s někým . . ., dostanu-li se do Prahy. Samé „ano“! Velmožný pan Osud ztropil si ze mne asi žert; dobře, že takovým pověrám nevěřím. Mateřídouška voněla, lesy se rozsvětlily, barva jejich rozplývala se v jasu, kopretiny bělaly se po mezích a chrpa plála v žitě.

Na druhé zastávce čekaly jsme hodinu. Horské nádražíčko v malé kotlině s drobnými políčky na okolních stráních. Zrovna naproti v nízkém žitě kvetl vlčí mák. Rudé květy ostře odrážely se od mdlého okolí a výbojně draly se mně v duši. Chtíc nechtíc musila jsem se na ně dívati.

Lešetice! Kollegyně nás vítala na nádraží, hodný kus od nevelkého městečka. Bledý květ v stínu vyrostlý! Rudé vlasy objímaly chorobně bílý obličej. Nějaká vtělená dobrota, byla by nám snesla modro s nebe; sledovala každý pohled Mášiných rozšířených očí, a tato každým slovem ji zraňovala. Máša mi připadala kočkou. Chvilkami přívětivě přijímala důkazy slečniny lásky a v nejbližší chvíli odvděčila se kousavou ironií.

Zašly jsme do krásných lesů lešetických. Mučíc se žárlivostí a zalykajíc se smutkem zmizela jsem na postranní cestičce, na kameně prosnila jsem odpoledne. O lidech ani pohádky. Teprve na večer vrátila jsem se do Lešetic.

Obě zatím umíraly strachy. Daly mne hledati několika pány, samy prošly křížem krážem místa, o nichž se domnívaly, že bych tam mohla být.

Navalily se mezi nás ledy. Na zpáteční cestě šly jsme vedle sebe skorem cize. Teprve u samého Žalova Máša několika slovy mi nadhodila, že snad přece má mne ráda. A já odpouštěla všechny šlehy. — Mášo moje, bude náš život taký, jak si ho představuji? Chci, abychom žily jen sobě a práci!

Středa, 13. června.

Slunce pálilo, obloha se modrala, čilimník kvetl a Střezinova hora zvučela zpěvem. Seděly jsme s Mášou v parku a mne bláhové napadlo ji obejmouti. Vymkla se mi, a pohled plný odporu byl odvetou na moji lásku. Opravdu, ta žena přece snad nemá srdce. A já se nehněvám, jen se krčím jako spráskaný psík a dívám se po své velitelce.

— — — —

Přece jen jsem jí křivdila. Napsala mi: „Nenávidím malichernosti v lásce; chvěji se před stiskem ruky, polibkem nebo objetím. To není láska, nýbrž vášeň. Jasný, otevřený pohled, kus křišťálu, tak klidná, tvrdá a pevná je láska, kterou si představuji.“

Neděle, 8. července.

Mám plný pokoj růží: červené, rudé, bílé, žluté, na dlouhých stopkách, tak, jak je mám ráda. Rozestavuji je po oknech, stole, knihách. Miluji je, jen ony mně zbyly. Dávno odkvetl šeřík, lípa,

kaštany i bílá kalina naproti. Moje děti mi nosí růže, jež kropím a zlíbávám potom rosu s nich.

Sobota, 14. července.

Jsem doma, denníčku, ale jenom na skok! Ráno ještě jsem učila, rozdávala vysvědčení a teď, na noc jsem si zajela domů. Zítra odjíždím do milé své Prahy, do mathematického kursu.

V hlavě usídlilo se tušení, že se tam s někým sejdu, že měsíc v Praze strávený bude mezníkem na cestě mého života.

Je ticho, dochází dvanáctá a naši už spí. Včera touto dobou! Dlouho do noci chodily jsme s Mášou ztemnělou cestou v parku. Nikdy nebyly jsme si blíže. Odhodila všechnu ironii; zapomenut ležel její bič; jen blízkost loučení námi prochvívala.

Vše prchlo! Drahé dětské hlavičky, milá třída i světlý můj pokojík. Jen lístek od Máši, nesčíslněkráte mnou zlíbaný, zde mám.

Mášo, duše moje, kdy se uvidíme? Rozletěly jsme se jako ptáci z hnízda v širý svět. Co nás očekává?

Čtvrtek, 19. července.

Praha! Ale je líná, slunce praží nemilosrdně a zde mezi domy je žár jeho nesnesitelný. Na venku miluji kraj jasem politý, nechávám se líbat sluncem, ale zde je takřka k zalknutí. A k tomu učení, ukrutného učení! Mám je ráda, ale tolik chtít najednou, je nesmyslné.

Stesk dosud neznámý dvakráte mně sevřel hruď. Poprvé, když rozhlaholily se zvony pražské, a dnes. Byla přestávka, a my „žáci“, dosud si skorem neznámí, chodili jsme chodbou jako bludné ovce. Jeden z pánů, na pohled nesympatický, vodil se se svým přítelem. Činí tak každou přestávku. Držel jeho ruku a měl oči jen pro něj. Zajímá mne a ráda bych seznala jeho názory na přátelství, v nichž se dosud nikdo se mnou neshodoval.

— — — — — — — — — — — — —

Seznámili jsme se. Je to takový nadaný medvídek, jenž stará se pouze o knihy a o svého přítele. Mnoho řečí nenadělá a vlastní zevnějšek mu je nejlhostejnější věcí na světě. Límeček špinavý, a klobouk jistě vytáhl někde z postele; z bot div že mu prsty nelezou. Za to zeptejte se ho na nějakou mathematickou formulku a bude jako divý.

Ačkoliv jsem jej oslovením vlastně vyznamenala (jsem jinak nepřístupna), přece se ke mně tuze galantně nechoval. Tím lépe; galantnost mi bývá obyčejně protivna. První seznámení — ale můj prorocký duch mlčí, v duši je ticho, ne, to není On, očekávaný!

Pátek, 20. července.

Musím zde trochu vymalovati portréty svých spolužáků a spolužaček. Pánů je přes třicet a dam i s mou maličkostí šest. Ženské protivy, pravý typ kantorek, vyjímaje jednu. Dobrá duše! Chodím s ní a bydlíme spolu. Sl. Jančová jest o osm roků starší mne, ale přece vládnu já a vše se děje po mém. Slečna vzala si patrně vedle svého kursu za úkol také mne zde vdát a svědomitě se o to stará. Její lásku již znám. Milovala jen jednou, ideálně, jak jen do-

vede milovati šestnáctileté děvče vroucí povahy, vychovanka Světlé. Obdivuji duševní mladost této ženy. To ani není kantorka!

Srdce její je svěží jako růže v rozkvětu. Zbožňuje Světlou, Hálka, Třebízského, vůbec naše starší spisovatele. Já je miluji jen jako učitele dětských let; mým evangeliem jsou knihy Goncourtů, Tolstého, Ibsena, Zoly, Bourgeta, Carducciho. Vynášela jsem je do nebe a hned první den srazily jsme se s milou tou duší. Nedopustila na své miláčky nejmenšího, vyčítajíc mi, že nejsem vlastenkou! Teď však se snášíme výtečně. Nu dál, dál, sice budu povídat do rána.

Páni? Hm, nic zajímavého u nich nenalézám, a přece mé tušení se sesiluje, cítím, že zde mezi těmi lhostejnými lidmi žije bytost sourodá. Ale pro boha, koho hledám? Vždyť mám Mášu! Píšu jí denně vřelé dopisy a ona mi poslala teprve jeden kratičký lístek. — Jako bych se rozdvojovala. Jedna polovice duše tíhne k Máši, druhá hledá, touží, pátrá.

Pondělí, 23. července.

Jsem v kursu nejmladší a snad nejhezčí. Tím ovšem lehce stala jsem se středem ročníku. I mladý náš professor má oči jen na mně. Ale já hledám Lásku, a pokus flirtu by mne k smrti urazil. Ostatně, snad mne poznají. Dva jsem již důkladně schladila. Jeden z nich, hezký hoch, hned první hodinu padl mi do oka. Sedl si za mne a za chvíli již jsme se bavili; ale milý pan kollega již druhého dne změnil taktiku: chtěl koketovat. Přišel na pravou! Kollegyním jsem trnem v oku. Závidí mi každé slovo, pomlouvají moje jednoduché šaty i to, že se hloupě nebojím, směle se hlásím a odpovídám. Nenávist jejich ovšem u mne lásky nevyvolá.

Úterý, 24. července.

Nic, pořád nic! Vážný, vzdělaný pan Polák se mi líbí, ráda bych se s ním seznámila, ale zrovna on jediný tváří se tak, jako by mne v kurse nebylo. Sedí přes uličku a ještě na mne nepromluvil. Nu, já nezačnu za nic na světě.

Učení mi jde hravě, professoři mají pro mne jen úsměv a kollegyně žloutnou závistí.

Mášo moje, odpusťte, že jsem se Vám poněkud vzdálila — Moje láska k Vám je však čistá, nedotknutá. Nemohu v sobě zapříti ženskou ješitnost. Jsem mladá a dosud nikdy nepoznala jsem, jak krásné je vládnouti tolika oddaným poddaným.

Středa, 25. července.

Půjde-li to tak dále, vytrpím v kursu muky očistcové. První zkouška dopadla mi stkvěle a proto celý ročník mne zlobí, že prý jsem se k ní učila již od vánoc. A já ještě teď nemám potřebných knih! „Ale to všechno z lásky," jak říká pan ředitel Picka. Ten se mne nazlobí! Je roztomilý. V modrých očích dosud mladost, třeba že mu již hlava kvete.

Včera byla ve škole sháňka. Pan Polák stále dostával nějakou pneumatickou poštou psaníčka ze všech koutů třídy, a sotva že v přestávce poprvé zvonek cinkl, již byl kolem něho kroužek pánů. Jako pravá Eva pátrala jsem po příčině.

Zkouška z geometrie! Pan professor geometrie pospíchá do hor a proto hodil nám již na dnešek zkoušku, geometrickou písemku! Pan Polák umí výtečně zacházeti s formulkami, sinusy a kosinusy, a tak ledy praskaly a za chvíli byla ze mne zkroušená prositelka. Za jiných okolností nedovolávala bych se cizí pomoci za nic na světě. Jsem zvyklá, aby spíše ode mne se opisovalo; ale tentokráte podváděl kde kdo. Nemluvný pan Polák ochotně slíbil v případě nutnosti mi vypomoci.

Přišla středa s písemkou. Šťastnou náhodou vytáhla jsem si otázku, v níž jsem si byla jista. Ale všechna čest pánům kollegům! Se všech stran hrnuly se dotazy, zda dovedu uložené vypracovati, jinak že mi pomohou. A zatím tak leckterý z nich nevěděl si rady se svým, co zatím mně se písemka dařila hravě. Zkouška byla dopoledne a při večerní přednášce již se nám rozdávaly indexy.

Pan professor se rozhovořil o výsledku zkoušky a na konec dodal, že jedna práce jej zklamala. Očekával prý od toho pisatele respektive pisatelky mnohem více. Podotkl také, že indexy srovnal dle známek; nejlepší jsou tedy na vrchu.

Bledla jsem vidouc, že všechny dámy již mají indexy; škodolibé jejich úsměvy se do mne zabodávaly a páni jeden přes druhého výsměšně se obraceli. Jediný, poslední index — můj index ještě nebyl odevzdán — —

Byla jsem bledší plátna; nepozorovala jsem, jak jeden veselý kollega, jejž jsem pojmenovala vrabčákem, se smíchy zrovna kutálí. Prudce přiskočila jsem ke stolku. Professor se omlouval, že nemohl prý mi dáti lepší známku, než jsem si zasloužila, že je mu líto atd. Pohanění těžce zranilo moji ctižádost, hlavou bleskl vzdor a pevný úmysl za každou cenu smazati hroznou tuto chvíli. Vytrhla jsem mu listinu a vrhla pohled na známku z geometrie — výborně! Pan professor se smíchy za boky bral, já červená, rozveselená utíkala do lavice za ohlušujícího hřmotu celé třídy. Můj index zatím prodělával okružní cestu ročníkem. „Vrabčák" se mohl usmát. Byl původcem celé komedie a měl radost, že se vydařila.

Milý člověk! Miluji jeho veselost a jas v modrých očích. Bůh ví, má-li také starosti. Je otcem roztomilého kloučka a má prý šťastnou domácnost. Nefilosofuje, nechce bořit světy, je spokojen se svým málem. Není-li lépe žíti tak jako on, vyhnati si všechny červy z hlavy . . .

Sobota, 28. července.

Něco jsem se dověděla! Pan Polák není ženat, jak jsem se obávala, a učí na měšťanské škole kdesi na Smíchově. Vida, Stašo, jak se o něj zajímáš!

Dnes mi připadala přednáška hrozně dlouhou. Hodiny se vlekly, chtěla jsem co nejdříve míti přestávku a pak zase konec. Při algebře ptala jsem se sl. Jančové na p. Poláka. Slečna nechtěla šepotem vyrušovati a proto napsala mi odpověď na litografované přednášky. Sotva se objevilo jméno jeho na papíře, bleskem jsem je zakryla, čímž však povstal takový hluk, že všichni se po mně obraceli. Scho-

vala jsem zruměněný obličej v přednáškách a pan Polák, který v posledních dnech stále sedí nějak pootočen, zapálil se až po uši — Uhodl snad, že bylo vše k vůli němu?

Na cestě ze školy tolik se loudal, že bych jej byla došla, kdybych ještě v čas se nezastavila se známou slečnou. Co to znamená?

Neděle, 29. července.

Co mám z dneška? Plnou hlavu dojmů, rozohněnou duši a snad i dokonce zasažené srdce . . .

Dávno již projektovaný výlet na Zbraslav byl konečně pořádán. Těšila jsem se naň a proto s malou radostí uvítala jsem ranní mlhy, jež do šedě zahalily Prahu. Věděla jsem, že pan Polák se výletu též súčastní, a proto chtěla jsem býti hezká, velmi hezká, a zatím — Nikdy posud nepřipadala jsem si tak nevkusná, maličká, chudá jako právě dnes. Moje sebevědomí se scvrklo, zničeně a beznadějně procházela jsem se po nábřeží, kde čekali jsme na parník.

Byla jsem skoro ráda, že pan Polák nepřicházel. Přála jsem si býti někde daleko za Prahou, třeba i v Žalově. A přece tolik jsem se těšila na dnešek; cítila jsem, že máme-li se sblížiti, musí se tak státi dnes. Ale což si všimne mne ošklivé? Když jsem však pozorovala, jak páni mají oči jen pro mne, jak mne obletují jako vosy třešni, zmizela poněkud moje stísněnost. Pan Polák dal na sebe čekat. Teprve po druhém zvonění se přiloudal.

Věděla jsem, že přijtí musí, a nepřijde-li, že nastane jakési překřížení Osudu. Mívám někdy takové určité předtuchy a věřím v takých chvílích v předurčení. Dívala jsem se do tříštících se vln, nemyslila na nic a jen čekala, čekala. V duši bylo ticho, takové úžasné ticho, jako v dramatech Maeterlinckových. Bylo to asi, jako když ve společnosti někdo zakřikne mluvícího - všichni se zaleknou a nastane ticho, v němž tlukot vlastního srdce slyšíme, a potom — potom vážně, hlaholně zazní do ticha zvony; oddychneme si, kámen čekání svalí se se srdce a uvolněná duše vroucně jímá velebné jejich tóny. Nic pro mne neexistovalo, jen ono úžasné ticho. Nechápu, jak jsem mohla mluvit, odpovídat. Nitro o tom nevědělo, byla to jen činnost mechanická.

Na Zbraslavi předtucha, tíseň, napjetí, nebo jak bych ony city nazvala, dostoupilo vrcholu. Smutek mne zaplavil. Zatím se rozesmál nejkrásnější den. Mlhy se rozutekly, skryly se kdesi za kopci a slunce zlatilo celý kraj.

Chodila jsem sama a prohlížela venkovskou výstavku přeplněnou hloupostmi. S panem Polákem setkala jsem se několikráte, až konečně podezírala jsem sama sebe, že nevědomky jej sleduji. Konečně, ač pak již vyhýbala jsem se mu zúmyslně, přece jen jsme se srazili u nějakých knih. Připadalo mi hloupým státi vedle něho beze slova i zeptala jsem se na jakousi lhostejnou věc. Odpověděl a ztratil se mezi návštěvníky výstavy.

V obrazárně prohlížela jsem „Západ nad Prahou", když tu překvapilo mne náhlé jeho oslovení. A podivno: Jasně si připomínám,

že zvukem jeho hlasu spadla se mne tíseň, uvolnilo se mi, úžasné ticho nitra bylo přehlušeno. Nepamatuji se na obraty prvních vět našeho rozhovoru, vím jen, že po několika slovech seznala jsem, že předtucha mne nezklamala. Nikdy k nikomu nebyla jsem upřímnější; chvěla jsem se obavou, abych neztratila, nepromarnila onu chvíli, jež měla býti buď sblížením, nebo věčnou rozlukou.

Vycítila jsem, že hledáme oba, že si jsme blízcí, ale že pro vždy se ztratíme, nerozvějeme-li nyní mračen přetvářky. Rozehnala jsem je a dala si nahlédnouti do modra duše. Hovor jako motýl těkal s předmětu na předmět, zaťukal a již byl jinde. „Věříte v něco?“ zeptala jsem se náhle, prudce, beze všeho přechodu. Třemi slovy odhalila jsem hlubokou, vždy více se jitřící ránu duše. „Věřím v dobro a dobré lidi,“ odpověděl mi klidně, ale s divným, zkoumavým pohledem. Zastyděla jsem se za obnaženou duši a ochladla jsem. Ale hlas se mi přece stále chvěl a špatně tajená radost, podobná radosti při návštěvě vzácného hosta, ze mne svítila.

Kursisté chtěli jej zajmouti; vymknul se však obratně a vyzval mne na procházku k Závisti. Šli jsme jako staří známí, jako lidé, již dlouho se neviděli a teď vděčí náhodě, že nenadále je svedla. Tak jasně vidím lesknoucí se Vltavu, rozpálený most, cestu pod strání, milý chládek stromů! Jen z hovoru si ničeho nepamatuji. Žvatlala jsem jako malé děcko radující se ze svého posluchače. Nijak mne nemrzelo, že k společnému obědu přišli jsme pozdě a že nás uvítalo přes padesát párů zvědavých, potouchle se usmívajících očí. Klidně zasedla jsem k jídlu, ač tváře mi hořely mákem.

Odpoledne se společnost rozprchla. Dobrý kollega Moravan, pan Polák a já vypravili jsme se na cestu k rozhledně. Bylo mi dole dusno, toužila jsem po volnosti, rozhledu, po širém, volném kraji. Touha mne rychle poháněla v před, důkladně jsem oba pány prohnala.

Ach, jak dobře se mi dýchalo nahoře, kde modraly se čekanky, kvetl vřes, bělaly se břízky a usmívala jemná jejich zeleň. Vltava roztaveným stříbrem tekla dole, pod horou v dáli stříbřila se Berounka. Údolí tonulo v jasu, v nějž jsem se radostně nořila. Mluvilo se jen o všedních věcech, ale nám dvěma plálo při tom v očích. Stáli jsme tam ne dva, ale oba, blízcí sobě, duše spřízněné. Vzpomínka na Mášu projela hlavou, výčitka slabě se ozvala, ale život ji umlčel . . .

Potom restaurace, ošumělé žerty, zpáteční cesta parníkem, odrazy světla ve vodě, tříštící se vlny, naděje v budoucnost, konečný smutek a cesta domů, na níž mne pan Polák doprovázel.

Nabídl mi pro příští dny společné procházky Prahou, v níž jsem dosud poustevničila, ubíjejíc čas nechutnými přednáškami, co zatím kolem život vřel. Při loučení podal mi ruku a pronesl pevně: „Doufám, slečno, že se ve mně nezklamete.“ Věřím jeho slovům, ale teď — co dál?

Co přinese zítřek a dny další? Jakou zodpovědnost cítím! Rozrušit člověka jeho druhu není bez významu, a byla-li touha po sblížení s mé strany jen zvědavostí, co pak?

Pondělí, 30. července.

Opatrně, aby nikdo ničeho nespozoroval, umluvili jsme si dnes ráno schůzku na odpoledne. Ve dvě hodiny u Prašné brány. Poprvé konala jsem takovou cestu. Směs studu, radosti a očekávání mnou provívala. S hlavou sklopenou jsem se blížila k němu, tonoucímu také v rozpacích. Odvracela jsem zrak, všechnu krev cítila jsem v obličeji a stísněně jsem se zeptala, kam půjdeme. Umluvili jsme cílem Stromovku. U hlavní její tepny pod rozložitým stromem, líbáni jasem větvemi se deroucího slunce, strávili jsme celé odpoledne. Moje světlemodré šaty zvolna bledly a z lící se vytrácela zrádná červeň. A několik těch hodin nás zcela sblížilo. Sešli jsme se oba volni, samostatni, vědomě hledající, nikým nepoutáni, a „známost“ bez dohledu starostlivých matinek a tetiček rychle postupovala. Ostatně uráží mne pouhá myšlenka, že mohl by poměr náš býti souběžným se „známostmi“ městských slečinek —

Jsem si vědoma vlastní ceny i vlastních chyb; a dnes jsem poznala, že se líbím. Jistě by tento muž, u něhož každým okamžikem objevovala jsem nové krásné vlastnosti, z nějž vanula zralá, vážná mužnost, sebevědomí, hrdost, nemrhal čas s děvčetem, u něhož nebylo by více než hezounká tvářička.

Koketerie je mi protivna, nesnížila jsem se k ní, ale odhodila jsem masku přetvářky, byla jsem přirozenou a povídala, povídala, ale při tom též zkoušela svého společníka.

Až na trochu melancholie, jež přece jen zůstala mi věrna, zářila jsem štěstím. Žila jsem pouze přítomnosti. Vroucností dýchala příroda a zdálo se, že i ti lidé, jindy malicherní, kráčejí dnes mimo vážně, s porozuměním v očích.

Chvilkami bleskla mi hlavou pochybnost, není-li tento muž obyčejným dobrodruhem, ale hned zapadla jako bludička.

Z očí jeho svítilo na mne kouzelné teplo, jeho pohled mírně, bez vášně mne líbal a jen chvilkami oheň mu v zraku zasvitl. Sílu jsem tušila za těmi rychle zhasínajícími plameny. Někdy trhla sebou jeho ruka nedaleko mé spočívající, již již lekala jsem se, že mne uchopí, ale vždy zase uklidněně spočinula na lavičce. Líbilo se mi jeho sebeovládání. I mnou chvílemi proběhl elektrický zážeh, ale když přešel a já si uvědomila svůj klid, byla jsem na sebe hrda. Celé odpoledne bylo čisté, průhledné jako bělavý obláček. Když jsme se večer loučili, oběma nám zářila v očích radost, že jsme se v sobě nezmýlili a že obávaný dnešek prošel tak mile.

Rozvířená hladina se ztišila. Klidně jsem vyprávěla sl. Jančové, o průběhu procházky. Jsou mi k smíchu její proroctví do budoucna.

Úterý, 31. července.

Marnotratné slunce, jak dnes jasem plýtvalo!

Rozdávalo jej travinám, stromům, skalám a štědře obdarovalo každý koutek. Měla jsem ho plnou duši; ale nebyla to včerejší klidná zář, ten tichý mír podzimu, dnes to bylo plné léto, doba žáru, vášně, rozkoše.

Odpoledne po škole zajeli jsme si do Šárky. Vzala jsem si opět svoje milé, bleděmodré šaty bez nejmenší ozdoby. Tak nějak jasně známě jsme při setkání na sebe pohlédli. Kovových věcí ve vlaku nebylo možno se dotknout, jak byly rozpáleny. Ale nám žár nikterak nevadil. Na nevelkém nádraží jsme vystoupili, poprvé sami v cizím místě, bez obav, že nás kursisté zastihnou; dnešní horko bylo nám nejlepším pojištěním.

Z cesty do Šáreckého údolí mám dojem zcela neurčitý. Prach, bílá silnice, stromy bez ovoce a nade vším nesmírný jas a širá, modrá klenba nebes.

Holé, jakoby světlem se rozplývající skály, měnící různé barvy, nás uvítaly. Na jedné stráni kotliny, na sporé trávě, jež u drobného praménku vyrůstala, pásly se ovce. Nedovedu určiti, zda skutečně velkolepé skály nebo radost z celého dneška vyvolala u mne nadšení, s nímž jsem se tudy ubírala.

Konečně zvábila nás pod skupinkou břízek hebká tráva, do níž jsme si usedli. Les naproti voněl, potok hrčel, břízy šepotaly; horko vhánělo krev do hlavy. Sláva odložil klobouk, já slunečník a pohodlně ulehli jsme vedle sebe v trávě. Vzpomínka na poplach, jaký by vyvolalo, kdyby nás zde někdo známý zastihl, přiměla mne k smíchu. S ironií rozbírali jsme přestupek, jakého se asi dle mínění světa dopouštíme. Chvilkami podle nás přešel pocestný, otočil hlavu, usmál se, některý i opovržlivě, jiný shovívavě a tři mnichové závistivě.

Ale brzy naše rozmluva vázla, líce obou se zruměnily, blesky v očích plály častěji, ostřeji a stávaly se delšími. Nemyslila jsem na nic, jen žíznila po příštím okamžiku; cítila jsem kolem sebe jíti život a nepřipouštěla si žádných rozpaků. Nemilosrdně ničila jsem hustý, od země podesychající pažit, trhala jsem drobnou travičku a pohazovala jí Slávův kabát. Sbíral ji a přidušeně šeptal, že si ji uschová. Vrtala jsem prsty v zemi, nemohouc skrýti rozechvění. Několik pídí ode mne cosi zašustilo a myška zmizela v díře. „Myšička," usmála jsem se bez nejmenšího uleknutí a hrabala se dále v hlíně. Z pod širokého klobouku, jenž zakrýval mi obličej, pozorovala jsem chování Slávovo. Mluvil málo, hlasem nepřirozeně zabarveným.

Náhle nastalo děsné ticho, slyšela jsem je takřka, duše má čekala a zdálo se mi, že celá příroda cítí se mnou.

Plně propukla má touha, touha, jež tak dlouho mne již zžírala a spalovala. Celá moje bytost volala po lásce. Sláva ležel v nízké trávě zardělý, ale stále ještě se ovládající, s jiskrami v očích. Věděla jsem, že dojde-li k výbuchu, musí se tak státi v nejbližších okamžicích, jinak . . .

Vlny touhy či lásky burácely mi v prsou, vyzařovaly ze mne a zachvacovaly přemáhajícího se Slávu. Nemohla jsem za své rozechvění, za ono propuknutí citů po dlouhých měsících odříkání.

Konečně dostavila se krise. Jiskry přeletovaly z jeho na mne upřených i z mých sklopených očí. Chvěl se, toužil, všechna jeho nahromaděná mužná touha, všecky nastřádané city hrozily vyraziti. Neodvratně blížil se rozhodný okamžik. Čekala jsem jej přivírajíc

oči, nemajíc ani ponětí, jak se zachovám, jak vše dopadne — — chytíme-li oba a skončíme vítěznou hymnou Lásky . . .

Ticho . . . ticho . . . ticho . . .

Jako hromová rána na mne působilo jeho objetí — Bylo mi podobně, jako když hledíme na nabité dělo, víme, že výstřel z něho bleskne, a přece se jím prudce zachvějeme —

Sláva pokrýval polibky mou šíji, vlasy, svíral mne pevně a zmámený láskou prosil, abych mu byla Kareninou, jíž zbožňuje . . .

A já . . .

Rána vyšla, plameny zhasly a touha, jež prve zničujícím plamenem pálila — proměnila se v led. V této chvíli jsem poznala svou nejhlubší bolest, příčinu své rozpolcenosti; poznala jsem, že nemohu se mu oddati, že neoddám se nikdy nikomu, poněvadž cit Lásky nebyl mi snad vložen v hruď. Z propasti duše sice vyšlehují plameny touhy, ale pod nimi — kámen —

Hoře poznání mne zachvátilo. Dosáhla jsem lásky muže mi drahého, ale netěšilo mne moje vítězství. Spatřila jsem vysokou, nepřístupnou zdí obehnaný ráj, v němž není pro mne místa. —

Zakryla jsem si obličej, abych neviděla Slávových očí, z nichž zíralo tolik lásky a čistě lidské vášně bez nízkosti. Šílila jsem touhou po štěstí, jež mi uniklo bez vlastní viny a o něž jsem připravila i drahého svého hocha.

Co mne učinilo takovou? Čím bude můj život? Hluchým květem, ničím víc — — —

Píši své řádky v noci, vše dávno již spí . . . Jen moje duše bdí, svíjí se bolestí a srdce spaluje prokletá touha, jež věčně zůstane jen touhou — — —

Obrovskou silou vůle jsem se na zpáteční cestě poněkud uklidnila. Sláva mne vedl šetrně, sám jaksi zraněn, pokořen . . . Slunce pálilo, mně však zuby zimou drkotaly, a šedivá, pustá cesta táhla se do nekonečna . . .

Sláva, přičítaje moje vzrušení něčemu zcela jinému, neměl ani tušení o tom, co jsem prožívala. Chvilkami dostavovala se úplná tupost. Vzpomínám zpět na tu cestu a zdá se mi desítiletím. Kol úst vyhloubila se mi první vráska . . .

Vzepjetím všech sil dostavil se alespoň zdánlivý klid.

Na nádraží v Podbabě se zájmem již pozorovala jsem krásu Prahy. Jeť u mne nejosvědčenějším receptem léčiti bolest krásou.

Cesta ztemnělým vlakem byla příjemná, provroucnělá. Ruku v ruce, ale s city úplně odlišnými, sledovali jsme mizící krajinu. Toužila jsem vrhnouti se mu v náruč, zlíbati jej a pověděti mu, že veze si — přítelkyni.

(Pokračování.)

Jan Rokyta:

Jadranské dojmy.

PLAVBA KVARNEREM.

Čarovné moře, čarovné břehy!
Tolik tu slunce, tolik tu něhy,
tolik tu krásy kolem a kol,
srdce že blahem chví se a svírá,
oko že lačně do dálek zírá,
na moři stíhá vlnu i dol!

Za námi bílá mizejí města,
démanty září parníku cesta,
kolem nás modří hluboký tón —
nad námi jižní nebe se výší,
rackům je k letu svobodnou říší
od jitra dne až po slunce skon.

Ostrovů břehy vstávají táhlé,
jak by je slovo kouzelné náhle
vzývalo z klínu blankytných vod —
ten ještě v slunci bíle se skvěje,
jiný se blíž nám smaragdem směje,
třetího z dálky jeví se bod.

Ku břehům bílá města se tisknou,
na chvíli zrakům v záři se blýsknou,
cypřišů černý vyvstane stín,
píseň i zvonů zaletí k sluchu,
tak jako pozdrav života ruchu —
pak zas vše zmizí ve vody klín.

A již zas jiný břeh vidíš blízký,
vinice tmavé, bělounké vísky —
bože, snad plujem v zlatý to věk!
Vidíš těch stromů jablka zlatá,
polibky slunce ohnivě vzňatá?
Snad jsou to sady Hesperidek!

—

VÍŠ, JAK JSEM ZVAL TĚ?

Víš, jak jsem zval tě, jaro bylo,
víš, jak jsem zval tě na svou loď?
Vše bylo od květů kol bílo
a já tě volal: pojď, ó pojď!

Chtěl člun jsem mít a míti vesla
a rybník v moře proměnit,
chtěl jsem, by loď nás v dálku nesla
a s námi naší lásky cit . . .

Hle, na lodi jsme, vůkol moře
a modré nebe nad námi,
pták hýří volném ve prostoře
a zrak se plní slzami.

Tak jest mi, duše moje drahá,
tak jest mi jako před lety:
tam pták jest naší lásky blaha,
já mlád jsem zas a poupě ty.

A moře, jež kol člunu hraje,
toť vodní pláň jest vysněná,
když svíral jsem tě za dnů máje
v svá roztoužená ramena.

Zas ret můj tvoje hledá rety,
zas květ si srdce vysnilo —
rci, duše, zda se těmi lety,
rci, zda se něco změnilo?

—

MÁ BÁRKA.

Má bárka po vln zdvihu ptákem letí
a bílá plachta dme se nad mou hlavou,
jak ubíhal bych kamsi do zásvětí,
kde duše nezděsí se lidskou vřavou.

Má bárka bílá pod perutí bílou
jak bílý racek na vlnách se houpá —
dál ode břehu prchám větru silou,
jsou za mnou světa zápolení hloupá.

Co bylo město, teď je světlá tečka,
co byly hory, jsou jen smavé pruhy —
a i ty zbytky země duše přečká,
jen moře s nebem budou mými druhy.

Jen žena má a dítě modrých zraků,
jen běloskvoucí na vln hřbetech pěny,
let vážný, vytrvalý mořských ptáků,
cit můj a družky mojí roztoužený.

Jen o boky mé lodi šumět budou
vln mocné nárazy a nesčíslné
z nich krůpěje v mou bárku padat chudou,
sny v moje srdce, štěstím plavce plné.

A slunce bude na východě vstávat
a na večer se s mořem loučit dlouze —
hvězd kouzlu rád se budu v noci vzdávat
a utápět se v podměsíční touze.

A po dnech, po nocích té plavby mořem
snad jiné břehy bárce naší vstanou,
kde život není strádáním a hořem,
kde spočnu s dvojicí svou milovanou . . .

—

KORÁBY.

Modř hluboká, jež barvou Jadranu je,
se proměnila v barvu ocele,
od jihu vítr nepříznivý duje
a nebem honí mraky setmělé.

O skaliska se vlny rozbíjejí,
zpěněné šumí vzhůru po břehu —
i na moři se bílou pěnou skvějí,
siroccem poháněny do běhu.

Kde ve slunci se skvěly plachty člunů,
tam dnes jen bělají se skvrny pěn —
dnes vítr ladí melancholje strunu,
jí dchne i obraz moře beze změn.

Zrak marně k horizontu upíná se,
dnes nedýmá ni v dálce paroloď —
jen moře leží tu v své chmurné kráse,
jen oblohu zříš nad ním, jeho choť.

Tě jímá nekonečno, píseň moře,
že ztrácíš míru pro dálku i čas,
jen zříš, jak vítr tmavou pláni oře,
jen příboj slyšíš hučet zas a zas . . .

Tak minula, ó nevím, jaká chvíle,
když tam, kde zahýbá se skalní břeh,
se vynořily velké plachty bílé,
že obrazem tím v prsou mřel mi dech.

Loď jedna majestátní, druhá, třetí,
tři na každé jsou mocné stožáry,
jak ptáci velikáni mořem letí
podivné jejich, dávné útvary.

Což obrátil se čas a letěl zpátky
až v dávno uplynulá staletí?
Což zanesl mne nazpět do pohádky,
jež jevívala v snách se dítěti?

Hle, koráby se blíží, blíží zdlouha,
jich tvary že již oko poznává:
ten zdobí na okraji modrá prouha
a v předu Svaté Panny postava.

A na palubě — pravda to, či zdání? —
muž v černém, dávném kroji jak by stál:
plášť černý, péro s baretu se sklání —
toť věru benátský je admirál!

Širokým zrakem zírám na vidění:
Jsi stín? Či jsme již stíny ty i já? . . .
V tom zachvělo mnou dávné písně znění:
sbor plavců zpívá: Santa Maria . . .

Dr. D. Panýrek:

Druhá nemoc.

Čtvrtá nemoc je vědě od některých let známa. Je to t. zv. nemoc Dukesova, osutinová choroba dětí, podobná spále, mírnějšího však průběhu, a zove se „čtvrtou nemocí" proto, že tvoří v řadě osutinových chorob nakažlivých, horečných, epidemických dětských čtvrtou ve skupině podobných: zarděnky, spalničky, spála*).

Ale „druhá nemoc" není odborný terminus vědecký. Po stránce praktické však je tak důležitým zjevem, že třeba se s ní i před forem širších kruhů vzdělaného čtenářstva obírati, třebas ani ve vědě dosud soustavně studována nebyla. Prostonárodní a neodborná literatura pak vůbec nemá dosud o předmětě tom ani u nás, ani, pokud vím, v cizině žádného pojednání.

Ve vědě, která je tak veliká, jako jest medicina, jejíž pole co rok roste, je dosti, když student za pět let státem předepsaného učiva a odbyv přísné zkoušky, jimž jest se mu podrobiti, seznámí se s nejdůležitějšími poznatky, jež mu v životě praktickém, v němž má choré léčiti a nemoci předcházeti, jsou nezbytny. A tak universitní učitelé jsou rádi, když naučí své posluchače aspoň věcem nejdůležitějším.

Ale praxe, ve které se lékař setkává dosti často se zjevy docela mu novými, s případy neobvyklými — třeba se již půl století i déle vědou tou pilně obíral, — ukazuje, že v lékařství je každé vědění, každý poznatek důležitý, nebo naopak, může býti pro lékaře osudno, tím spíše ovšem i pro nemocného, když by lékař něco nevěděl, co právě v daném případě věděti třeba. Nepadá při tom na váhu a nemocnému, jenž chce býti umem lékaře uzdraven, nic po tom není, je-li ten který případ, jenž je právě jeho případem, nový nebo vzácný. Novým může býti jenom jeho lékaři — proto je zavedeno a obecně uznáváno zařízení konsilií.

Z toho vysvítá, jak je důležito, aby lékař mnoho četl, mnoho se učil ještě po zkouškách, třeba v nich s nejskvělejším prospěchem obstál, aby se učil celý život. Kdo tak nečiní, nebude nikdy dobrým lékařem. Tím se liší stav náš od jiných, které s nastřádanou a předepsanou měrou vědomostí, právník se svým počtem paragrafů, filosof se svými klassiky atd. vystačí po celou svoji karieru, ač i stavy tuto jmenované okřikly by mne asi v mysli, znajíce prvý případy, jež mu ještě v praxi nepřišly, druhý nové výzkumy v archeologii atd.

Ale není vědy, která by byla tak neobsáhlá, nevýstižná a při tom tak rychle a hojně novými poznatky obohacována jako medicina.

*) Tyto čtyři choroby jsou jako čtyřstup o dvou párech, zarděnky — spalničky, spála — Dukesova nemoc. Každá z obou dvojic obsahuje dva členy sobě velmi podobné.

A z jejího oboru je — druhá nemoc.

Obírám se jí vědecky bez mála dvacet let. Nasbíral jsem několik tisíc případů druhé nemoci v několika literaturách, jichž jazyky znám; jiné jsou mi povědomy z referátů. Tak seznal jsem nemoc druhou, nemoc třetí atd. A kdežto učebnice lékařství mediky poučují, jak vypadá nemocný při tuberkulose, jaká je nemoci příčina, jak choroba probíhá, jakou připouští předpověď, jak se léčí atd., a to ukazují i při tyfu a zánětu plic a otravě olovem a nádoru mozku a bloudivé ledvině a zlomenině kosti stehenní atd. atd., nemohou poučovati ho (neb aspoň z pravidla tak nečiní), jak je nemocnému, jenž trpí dvěma, třemi, čtyřmi nemocemi, z nichž každá nějak se jeví, každá dává nějaké příznaky, jež mohou jiné projevy zastírati, jiné pozměňovati a celek, obraz chorého člověka že bude pak zcela jiný, než by byl, kdybychom měli před sebou čtyři nemocné, z nichž každý by trpěl jen jednou z těch nemocí.

Sice jsou některé z těchto nemocí „druhých" známy. Zovou se komplikace. A pojednává o nich každá učebná kniha. A jiné, také známé, pouštějí se zřetele, ježto se rozumí samo sebou, že druhá nemoc bude probíhati pravidelně nebo s malými změnami, jako prvá, jde-li o touž nemoc. V tomto případě mluvíme o recidivách. Příklad: tyf, zhoubné nádory některé. Není dále vyloučeno, že by člověk, jenž přestál právě šťastně zánět ledvin, nemohl po nějaké době spadnouti s velocipedu a utrpěti otřesení mozku. Taková „druhá" nemoc nás tu, jak pochopitelno, nezajímá. Po jedné nemoci může dřív nebo později následovati druhá, jiná. Výjimkou jest, kde jedna nemoc zamezuje druhou, na př. „vakcina" — onemocnění kravskou neštovicí (cow-pox), jež as na 4 leta chrání od onemocnění pravými lidskými neštovicemi (variola), při čemž ostatně dnes ještě určitě nevíme, nejsou-li obě choroby totožné, ač vaccina generalisata, t. j. po celém těle rozšířená (když se lymfa očkovací dostala na př. do oděrek nebo lišeje povšechného škrabáním, skrze nehty potřísněné výměškem chráničky), vypadá poněkud jinak, nežli pravé neštovice.

Ale tato výjimka, ukazující, že jedna nemoc před onemocněním jiným neduhem chrání, vlastně také potvrzuje naši thesu, že by se měl studovati poměr chorob k sobě navzájem.

Poměr ten není tak jednoduchý. Mámeť tu, jde-li na př. o dvě choroby, před sebou nejen tyto dvě choroby, ale ještě třetího, svrchovaně závažného činitele, nemocného samého. Neboť jedna a táž nemoc neprobíhá u každého nemocného stejně. Každý zkušený lékař ví, že musí léčiti nemocného, nikoli nemoc. Je tedy při „druhé" nemoci vedle obou chorobných pochodů důležitým faktorem dále i nemocný. Máme tu tedy v nejjednodušším případě činitele tři.

Ale ústrojí člověka není jednoduchý stroj, nýbrž soustava ústrojí na sobě závislých, na sebe působících za zdraví, tím závažněji ovšem za choroby. Víme, že chorobně změněný ústroj vytvořuje

látky, jež škodí druhému ústrojí. A na té zkušenosti založena nauka o autointoxikacích či sebeotravách co příčinách chorob.

Učili jsme se na fakultě dále, že na př. určitý jed působí tak a tak na nervy, tak a tak na srdce, tak a tak na zažívací ústrojí a proto ten a ten jed při jedné chorobě je vhodný, při jiné nevhodný. Mimo to třebas vyvíjí lék dotyčný ještě řadu nežádoucích obtíží, t. zv. vedlejších příznaků — některý ruší třebas trávení, jiný způsobuje vyrážku.

Uvažujíce tyto zkušenosti nahlížíme, proč vlastně neběží při druhé nemoci jen o dva činitele, ani jen o tři, nýbrž o řadu činitelů, z nichž všecky třeba míti na zřeteli, jako ve hře tarokové, a zase ne jako ve hře tarokové, ježto špatně hrajíce taroky prohrajeme partii, tedy určitý peníz, ale špatně hojíce nemocného utratili bychom jeho život a s ním snad i svoji existenci.

A proto je druhá nemoc velmi těžký oříšek.

Někomu napadne: Když mám dvě nemoci, vezmu si dva lékaře, jeden bude hojiti jednu (znalec té nemoci), druhý, znalec druhé, bude se obírati onou. Ve skutečnosti častěji se tak stává. Léčil jsem jednou zlomeninu, mezitím co jiný lékař ošetřoval tyfus, jemuž pacient, napiv se vody z vodovodu, později podlehl. Docházeli jsme oba k nemocnému. Já, chirurg, občas k noze, on, praktik, denně k tyfu. Ale tak může se státi při chorobách, jež na se vzájemně nepůsobí, aspoň ne závažně. Jinak musí znáti a bedlivě sledovati lékař jeden oba stavy, ač i v příkladu nahoře uvedeném bylo mi třeba sledovati i druhou nemoc, nebude-li vrhati stíny na hojení zlomeniny, a v tom je těžiště otázky.

Jak dvě, tři, čtyři choroby na sebe navzájem a spolu společně na chorého působí?

Zůstaňme zatím ještě při příkladech.

I na př. kuří oko je nemoc. Člověk jím stižený může si uloviti vidlák. Ze záděry podebéře se mu prst. Dejme tomu, že tu ani k celkovým příznakům hnisání (horečce, nechutenství, bolení hlavy atd.) nedojde, že šlo jen o malé místní onemocnění, při němž se utvořila malá hlízka pod kůží, jež ztenčivši na některém místě kůži, provalila se na venek.

Běželo tu tedy o dva chorobné pochody. Oba byly na štěstí místní. Jedna nemoc nepůsobila na druhou. Nejvýš jen poněkud mrzutějším učinily svou oběť, kterou kuří oka velmi občas trápí, že mu přibyla ještě jedna obtíž. Jedna z chorob, ježto se z pravidla neléčí nebo špatně léčí, byla rázu trvalejšího — kuří oko, druhá při vhodném léčení v několika dnech proběhla příznivě.

Už máme z toho drobného příkladu jednu pevnou poučku. Dvě místní choroby na se nepůsobí, aspoň ne závažně, leda že zakalují náladu nemocného, na niž vždy několik chorob má vliv skličující více, nežli choroba jedna sama.

Vezměme případ složitější.

Jedna choroba je místní, druhá postihuje ústrojí celé, třebas vlastně týká se také jen jedné soustavy tělesné, na př. nervstva.

Ale toto je tak důležitá součást těla a nerušená jeho úkonnost je tak nezbytna celku, že onemocnění jeho projevuje se mnohonásobně četnými poruchami od rozmanitých ústrojů, jež jsou pod vlivem nervstva.

Tu již budou poměry složitější.

Vezměme zase kuří oko. A člověk takový měl by úbytě míchy. Takhle v prvních počátcích, kdy i pro lékaře jest oříškem vyznati se, oč tu běží. V počátečném období té choroby, kdy ještě pohyb těla netrpí, chůze nemocného je neporušena, zorničky beze změn, dostavují se často bolesti t. zv. sálavé (nepěkně říká se také „vystřelující", ježto jsou tak živé, jako by údem proletěla po délce nějaká koule). Nemocný by trpěl, maje na malíku kuří oko, dosti živými bolestmi v malíku, časem i sousedství postihujícími. Nyní objeví se lancinující bolest, která proletí údem až k malíku. Zde sedí dosud rohovitý ten kopeček — nemocný připisuje bolesti kuřímu oku. Dá si je odstraniti — jindy byla úleva aspoň na nějaký čas, teď však bolesti neustávají. Vyhledá lékaře, jenž slyše o kuřím oku a nevida ještě u nemocného žádné zřejmé známky závažnější choroby nervové myslí, zvláště když ta rohovitá destička kuřího oka zde je patrna, že tu vskutku neběží o nic jiného, než o prostý „clavus". Ale bolesti neustupují po odborném léčení kuřího oka, naopak stávají se citelnějšími. Nemocný jde zajisté k jinému lékaři a příběh, byl-li to zase lékař zběžně pracující, se opakuje. Ale druhý lékař byl pozornější. Vyptal se na vše podrobně, tím získal si důvěru nemocného, jenž s ním sdělil, které choroby kdy přestál, na to jej vyšetřil co nejsvědomitěji a dospěl ku podezření, že by mohlo běžeti o počátek úbytí míchy. Zařídiv vše, čeho třeba, odstraniv všechny škodliviny, jež chorobu jmenovanou zhoršují a průběh její urychlují, upraviv způsob života jeho na nejpřísněji zdravotnické normy, docílil toho, že aspoň průběh choroby stal se velmi pozvolným a mírným, kdežto jinak, setrvav při své životosprávě, byl by chorý nadále vydatně čerpal z poháru života a tím by si jej byl při chorobě, jež jinak sama z pravidla na život nesahá a života valně neukracuje, značně zkrátil.

Zvolili jsme případ druhý, složitější už, ale při tom ještě dosti jednoduchý. Jednu chorobu místní, druhou nervovou. A byly to neduhy celkem dosti přístupné vyšetření — jedna byla kožní, druhá běžná, častá nemoc, ne-li hned z počátku, jistě dosti záhy ještě znatelná.

Ale dejme tomu, že by běželo o dvě choroby vnitřní, které se nevyznačují jinými příznaky, než bolestmi, a třeba ani těmi ne, snad některým méně zřetelným příznakem, jedna závratí, druhá zácpou. A snad by šlo o choroby tři. Nebo o neduhy, které mají rozmanité nestejné a nestálé projevy — brzy ty, brzy ony, a že by běželo o nemocného otrlého, který si mírnější poruchy ani nepovšimne, jak často bývá na venkově, nebo že by pacient některou chorobu, stydě se za ni, zamlčel, nebo zatajil z nepravého studu něco z minulosti, co by lékaře spolehlivě vedlo k poznání, oč běží.

Věru stává se často, že poměry jsou tak zamotané, ztajené neb složité, že aby lékař byl vševědoucí.

Nelze upříti, že některé takové kombinace chorob (zovu je „associace“) jsou časty. Z nejrozšířenějších tří neduhů: tuberkulosy, alkoholismu a příjice, dva z nich zhusta se kombinují, prvá s druhou, druhá s třetí i prvá s třetí a naopak. Jedna druhé připravuje půdu. Piják v omámení lihovém pozbývá rozvahy a sveden lehkomyslnými, nebo také napitými druhy uchýlí se v náruč kněžek Venušiných, kde uloví nákazu, jež vyvine se v chorobu, zvláště v ústrojí pijáctvím seslabeném povážlivou. I naopak člověk jmenovanou chorobou stižený pozbyv mysli oddává se pití, chtěje nalézti útěchy v potouchlém jedu. A piják zase často končívá souchotinami, ježto alkohol seslabil přirozenou jeho vzdornost proti bacillům tuberkulosy, a podléhá proto snadno nákaze takové. Také nejeden souchotinář v domnění, že se posiluje, pije silné lihoviny. Nejen se neposiluje, ale neznaje míry často přebéře a seslabuje svoji obrannou schopnost, spíše a dříve podléhá nemoci, ať už pije z domnění, že se posílí, nebo ze zoufalství. Tak ony tři choroby, jež čítáme k nejčastějším, mají tuto neblahou vzájemnost. Združují se, jedna druhé zjednává půdu, aby společně udolaly dvě, co jedna sama o sobě, neléčena-li, také sice by zmohla, ale ne tak rychle.

Je pak přirozeně léčení takového kombinovaného stavu mnohem těžší. A proto výsledky — také ještě z té příčiny, že alkoholismus přivádí o rozvahu a proto nemocní včas nehledají lékaře anebo vyhledavše jej neřídí se přísně dle jeho rad — jsou smutné. Vyvine-li se soubor takových chorob na půdě před tím už odchylné, na př. zděděnými poruchami nervstva zatížené, jest obraz ještě složitější.

Z novější lékařské literatury zrovna tu svádí, aby byl uveřejněn případ, který v odborném listu „Archives de neurologie“ uveřejnil r. 1905 dr. Simon. Budiž nám dovoleno z práce tohoto francouzského lékaře předložiti úvaze čtenáře neodborného výtah. Běželo o muže starého 43 let, jenž pocházel z matky alkoholičky a otce sebevraha. Muž ten od 15. do 25. roku věku svého přestál řadu záchvatů křečí jistě padoucnicových. Později tyto záchvaty ustaly. Ale ve 20. roce přivedl ho probuzený pud — jak známo, v té době nejmocnější — v náruč ženy, od níž získal nákazu rozšířené celkové choroby pohlavní. Zatížený epileptik onemocněl příjicí, a není divu, že na té půdě vyvinul se zvláště neblahý alkoholismus. Alkoholikové často utrpí zranění. Opilý X pokusil se však o sebevraždu, vrhnuv se pod vlak. Nebyl sice usmrcen, ale vážně zraněn, z úrazů těch však se vyhojil. Jsa ženat byl na svoji choť velmi žárliv (častá známka alkoholismu!). Pochopitelno, že tato ho konečně opustila. Tak učinila i druhá žena, se kterou potom nějaký čas žil. Byltě dovedným řemeslníkem a proto vydělal pěkné peníze. Ale mysl jeho byla stále otřásána představami stihomamnými, a není divu, že často pomýšlel na sebevraždu. Ke sklonku svého žití počal však jeviti známky postupné obrny: schopností mu ubývá, paměť mizí, i tělesné známky této nevyléčitelné choroby se dostavují — a jí i podléhá.

Uvažujme poněkud případ tento. Jde tu o muže zatíženého po obou rodičích. Jak alkoholismus matky, tak porušení nejmocnějšího pudu sebezachování u otce dokazují, že nervstvo obou byly nenormální. Z takových rodičů nepocházejí lidé zdraví — stačí, když jeden z rodičů nějakou těžší nervosou trpí. Přítěž tato objevila se u syna v podobě padoucnice. Jistě i trudnomyslnost nemocného s náchylností k sebevraždě, jeho stihomam v době, kdy se ještě postupná obrna, jež se jeví někdy také stihomamem, nedostavila, nasvědčují nervstvu zatíženému po rodičích. Známky alkoholismu poznání lékařovu obtíží nečinily — od něho jistě pocházela žárlivost. Vždyť alkoholikové často v žárlivosti manželky vraždí. Na půdě příjičné vyvinula se pak progressivní paralysa, zblbnutí.

Čtenář vidí, jak tu jednotlivé složky do sebe zasahují. Liché představy nemocného, stihomam, byly zprvu logické. Když se do pochodu vložily účinky jedu nákazy, logičnost mizí, řeč stává se porušenou — nemocný blábolí stále jednu větu.

V tomto případě bylo lze každou jednotlivou složku v obrazu chorobném sledovati. Když byl chorý přijat v ústavu, kde nedostal líhovin, činitel této otravy ze souboru příznaků vymizel — děsivé přeludy ustoupily. Zbyla ovšem řada projevů choroby jedné z nejsmutnějších, na niž léčivě působiti bylo nemožno.

Z uvedeného příkladu vysvítá, jak v školních takřka případech jest soubor příznaků dvou i více chorob zřetelný, když je známo vše, co předcházelo, a když jsou všecky choroby význačně a sytě vyvinuty. Jaké obtíže by však naskytaly se v případu podobném, kdyby běželo o formy neúplné, případy nezřetelné, jaké v průběhu četných chorob se vyvinují?! Zovou se dle francouzského odborného výrazu „formes frustes“, případy necelé, kusé. Tak mohl nešťastník právě vylíčeného případu býti pijákem mírným, jeho epilepsie mohla jeviti se ve formě nepatrné (petit mal), nebo zase tak význačné, že by byla zastírala všechny jiné příznaky. Nákaza jeho mohla zůstati utajena. Paralysa mohla pak vyhlížeti jako blbnutí z častých záchvatů padoucnice, a třeba to nemělo na výsledek vlivu se stanoviska vědy, padají úvahy tyto na váhu se stanoviska praxe. Nebo zase mohla býti paralysa mírného zdlouhavého průběhu — víme, že může činiti přestávky někdy velmi dlouhé, i leta trvající, třebas to v případu onom s nervstvem tak rozvráceným předpokládati nelze.

* * *

Leč nechme těchto neveselých případů a uvažujme raději všeobecně vztah dvou chorob.

Obě mohou býti současné.

Mohou následovati jedna za druhou. V tomto případě stihne jedna druhou bezprostředně, nebo následuje pausa mezi oběma. Také může se vyvinouti druhá v rekonvalescenci po prvé. To činí komplikace infekčních chorob, zvláště dětských osutin, kde obě choroby jsou v příčinné souvislosti („nexus causalis“ zove se odborným výrazem ten vztah). Nebo jedna choroba na druhé nezávisí. Jsou

lidé, kteří v životě nikdy nezastonali, kdežto jiní sotva se pozdravili z jedné choroby, upadají v druhou. Proč by nemohl člověk, jenž přestál neštovice, vstávaje sesláblý s lože, upadnouti a zlomiti si nohu? Když se pozdraví docela a chodí zase na procházku, překvapí jej bouře a zraní ho blesk. I to přestál, ale jedna nakažlivá choroba nechrání jej před nákazou od druhých[1]). Kolik jich ještě nepřestál! A jsou tu dále otravy. Přijdou naposled choroby stáří, třebas pakostnice. Běží-li o ženu, v mateřství ohrožuje ji mnohá porucha a pak ještě jedna v době odkvětu.

Pozoruje tyto vztahy, člověk vskutku se diví důmyslu starého lidového rozumu, jenž vymyslil pohádku o vzniku choroby, jak čert prohrav v sázce ze vzteku člověka poprskal, z čehož vznikly choroby.

Ale nepouštějme se zřetele případ prvý: obě choroby jsou současné.

Stává se někdy, že jest jich celá řada, některé jsou místní, jiné týkají se určité soustavy orgánové, jiné jsou celkové. Je velmi bystrozraké, předvádějí-li takové případy professoři svým studentům na klinikách, aby cvičili jich logiku a připamatovávali: „Nezapomínejte na druhou nemoc." Stále mám v paměti případ, který nám kdysi demonstroval prof. Janovský slovy: „Tento nemocný je pravé museum pathologické!"

Pro oko pozorovatele je ovšem rozhodující závažnost choroby. Dva těžké neduhy jsou dohromady horší nežli dva, tři, čtyři lehké. Ale už jeden těžký ze dvou neduhů oprávňuje k povážlivějším vyhlídkám do budoucnosti.

Člověk, který kráčeje nese v pravé ruce hůl, může do levé vzíti prázdný tlumok a přes rameno si třeba přehodí plášť. Má tři břemena a je přece lehký proti tomu, kdo tlačí před sebou vysoko naložený trakař. Kdybychom tomuto, ač má jen jedno břemeno, dali ještě těžkou nůši na záda — ač často takto vídáme otužilé venkovany vraceti se z práce, — zatížíme jej pochopitelně více, nežli když jiný s jedním lehkým břemenem v ruce obtíží si ještě druhou končetinu a snad i několik kapes a na rameno zavěsí si třeba ručnici a kolem pasu patrony.

To platí i o nemocech. Dospěli jsme tedy k zákonu: ze současných nemocí rozhoduje těžší. Čím jsou obě těžší, tím horší čeká úděl klienta. Mnoho psů, zajícova smrt.

Je jen jedna výjimka: choroba léčitelka. O té jsme napsali stať ve „Květech" roku 1902[2]), ve které ukázáno, že růže léčí boubele měchožilu, zhoubné nádory, tuberkulosu, padoucnici (kterou léčí také snět slezinná a infekční zánět plic, rovněž spála), a že některé cho-

[1]) A konečně lze touž nemocí onemocněti dvakráte. Dvakráte spalničky nebo spálu pozorují lékaři u jednoho pacienta sice zřídka, ale případy takové jsou zaručené. Není dokonce žádná vzácnost nové vypuknutí tyfu u člověka, jenž už tu nemoc přestál. Tu se mluví o recidivě. T. zv. reinfekci uvádí věda při příjici, pokládajíc ji za jeden z důkazů, že je choroba ta vyléčitelná, neboť v období choroby trvající nová nákaza není možna.

[2]) Choroby léčitelky. Květy. Ročník XXIV. Kniha XLVIII. str. 611.

roby navzájem se vylučují. Proto dnešní stať jako doplněk oné na obraz úplnější (uznávám, že nikoli dosud úplný, ten nedovoluje ještě stav dnešních našich vědomostí) píši pro „Květy" v důvěře, že nejeden ze čtenářů vzpomene na onehdejší stať naši, jiný nahlédne do ní znova.

* * *

Leč verba movent, exempla trahunt. A ve věcech zdraví není žádné poučení zbytečné nebo příliš podrobné.

Nežli však uvedeme řadu příkladů nejrozmanitějších, chci ještě několika slovy zmíniti se o tak zvaném neduhu z léků. „Medizinkrankheit" nazval jej starý německý popularisátor lékařství Klencke, jenž nebyl u lékařů své doby příliš oblíben, ježto v očích obecenstva vytýkal jim vady. Staří ti doktoři časem mnoho předpisovali. A Klencke tvrdil, že z těch mnohých léků vzešla nejednou nová choroba, tato Medizinkrankheit. Myslím, že asi nebylo tomu tak, aspoň ne často, neboť lék může v dávkách, jichž užíváme, vyvolati krátkou, nejvýš několikadenní poruchu, nikoliv nějaké dlouhé stonání, leda v případy, kde nebezpečný lék (arsen, rtuť atd.) užíván dlouho, což se často děje bez vědomí lékaře. A na omluvu tehdejších léčitelů lze uvésti, že předně na své praeparáty skalopevně věřili, a za druhé, že ještě dnes myslí mnozí nemocní, že lékař, jenž nic nepředepsal, ničemu nerozumí, a důvěřují mnohem více druhému, jenž bez nového receptu klienta nepropustí a vždy nějakou sladkou medicinu napíše, třeba to byl pouhý aromatický syrup nebo gummosa, a třebas první lékař z dobrých důvodů léku žádného nezvolil, že ho třeba nebylo. Přes to ještě dnes tu a tam straší tento přízrak v hlavách obecenstva. „Léčil ho na jinou nemoc!" říkají o lékaři, „a ty léky mu ublížily a nemoc, které se nedostalo případného léčení, se pronedbala." Může se časem státi, že opomenutím vhodného zákroku, třebas včasné operace, nemocnému se přitíží, ale vím ze zkušenosti, že se tak mluvilo z nechuti o vážných vzdělaných lékařích, kteří nevědomky některého člena rodiny pohoršili a v léčbě žádné chyby se nedopustili.

Přes to nebude od místa povědět tu několiv slov o domnělém neduhu z léků. Mohla to býti otrava vleklá — tolik je zatím aspoň myslitelno. Klencke obviňuje aspoň zneužívání léčiv kovových a narkotických. Obě tyto skupiny vyvozují opravdu chronické otravy, které se vskutku někdy těžko léčí. Otrava olovem na př. nebo rtutí nebo stříbrem a sloučeninami těchto kovů, také arsenem a jeho praeparáty. Že morfium, kokain, z novějších heroin, veronal atd. způsobují vleklé otravy, ale vyléčitelné, třebas časem dosti obtížně, je známo; ale otravy ty nezpůsobil lékař, jenž s léčivy zachází velmi opatrně, nýbrž z pravidla nemocný sám, opatřiv si je podloudně. Naopak, všecko poukazuje k tomu, že věda i státní lékařství všemožně znesnadňuje takové otravy, nedopouštějíc volný jich prodej, vyhrazujíc jej jenom lékárnám a dopouštějíc zde jich vydání jenom na předpis, lékařům pak nařizujíc, aby recepty takových léků opatřovali nápisem

„ne repetatur“, takže na týž předpis už po druhé zakoupen býti nemůže. Tím se má zameziti, aby nemocný, žádoucí větších dávek z chorobné touhy po jedu, jenž mu přináší náladu příjemnou, nebo zločinec, nemohl si na jeden předpis z několika lékáren opatřiti množství otravné a nějak ho zneužíti. Také se zamezuje takto, aby nemocný nemohl si opatřiti zákonnou cestou lék, když ho už po mínění lékařově nepotřebuje.

Klencke dokonce tvrdí ve své knize, že staří lékaři nemocné léčivy téměř přecpávali. Jsem náchylen tomu věřiti, ale jen v jednotlivých případech. Pamatuji se z dětství, že když otec, tehdáž muž v květu žití, onemocněl — nevěděli jsme, co mu schází — nestačil jsem choditi do lékárny, takže jsem tam byl jako doma. Ale ani tenkráte všichni lékaři tací nebyli. Když jsem sám stonal těžkými neštovicemi r. 1878, předpisoval domácí náš lékař jenom chinin. A tak myslím, že to s tím neduhem z léků aspoň za mé paměti nebylo tak zlé.

A tak „Medizinkrankheit“ byla asi „druhou“ nemocí velice zřídka.

Za to matka-příroda, milující, láskyplná, a jak všelijak ji pokřtilo nadšení prostředních básníků přírodomilných, kterým nikdy nic nescházelo a byli tudíž sami se sebou spokojeni, bere někdy na člověka dvě metly místo jedné, nebo vedle metly ještě důtky, dokonce s kovovými kuličkami.

Je to jistá pravda. Příklady následují. Zvolíme z nich nejčastější t. j. takové, které se vyskytují poměrně hojněji oproti jiným associacím, čímž není řečeno, že jsou časté — ba právě naopak, přihází se tak zřídka, že lékaři, kteří měli příležitost je pozorovati, pokládají za užitečné takové zvláštnosti v odborných svých listech uveřejňovati. Probravše ty, obrátíme se teprve ke skutečným vzácnostem, které věda pokládá za unica. Ani tyto však nebyly asi poprvé pozorovány. Lze předpokládati, že už se vyskytly — svět je starý a choroby jsou věrní průvodci člověka od počátku, — ale nebyly dosud zaznamenány, že jim nebylo rozuměno nebo nebyly vůbec lékařem ošetřovány, jak se stává zvláště při chorobách, jež na život nesahají, anebo které postihly příslušníka kmene nevzdělaného.

* * *

R. 1898 uveřejnil francouzský lékař vynikajícího jména Feltz v časopise „Gazette hebdomadaire de médecine et de chirurgie“ (č. 25.) případ, kde současně vyskytly se u jednoho člověka spalničky (osypky), plané neštovice a vyrážka spále velmi podobná, a po té i jiné děti tato pathologická družina postihla. Je známo, že tyto prudké horečné dětské osutiny epidemické jsou, každá sama o sobě, všední zjev. Nejednou se také dvě spolu kombinují, zvláště spalničky a spála, neštovice a spála. Ale tři, a zvláště ony tři jmenované pospolu — toť úkaz, jenž stojí za zaznamenání.

Jmenovaný lékař byl povolán do rodiny se 4 dětmi k 7letému hošíku, jenž měl v noci horečku a jeví nyní vyrážku na spálu upo-

mínající. Ráno už lékař horečky neshledal, ani kašle, ni kýchání nebylo, a nenalezl ani v krku ničeho, jak často při spále bývá. A den na to zmizelo všecko. 6 dní po té, 11. května, objevily se předzvěstné příznaky spalniček. Den po té objevila se vyrážka a vše mělo svůj normální průběh. Neuplynul po té ani měsíc — a vyskytly se zřetelně plané neštovice. Malé puchýřky zaschly a asi po 4 dnech nebylo po vyrážce skoro stopy.

24. května bratr toho hošíka onemocněl horečkou, rýmou a katarem očí a kašlal. Lékař opověděl vyrážku spalničkovou, ale druhého dne nebylo horečky, celkové příznaky ustoupily — dítě nekašle ani nekýchá. Za to vyskytlo se v kůži asi tucet puchýřků planých neštovic, po celém těle roztroušených. Den na to objevila se zase horečka, kašel, kýchání, v krku shledal lékař zarudlost — a v zápětí jsou tu spalničky, jež mají normální průběh. Puchýřky planých neštovic zaschly a po 3 dnech jsou po nich nepatrné stopy.

Třetí dítko z té rodiny onemocnělo 25. května spalničkami, ne však planými neštovicemi.

Čtvrté děcko, pětileté, dostalo 28. května spalničky normálního průběhu a 16. června plané neštovice skoro bez horečky. Třetí den horečka stoupla na 39° C a současně objevila se vyrážka podobná spále, jako u prvního dítěte. Den na to vyrážka a horečka mizí — puchýřky schnou, jako obyčejně.

Matka dítek onemocněla 28. května příznaky prudkých spalniček, jež však probíhaly normálně. Po 6 dnech cítí se zdráva. 15. června dostane znova horečku, prudké bolesti hlavy, zvrací a pozbývá chuti k jídlu. Den na to je v krku vše zarudlé a ve tváři objevuje se mírná červeň jako spálová. Na zítří je jí zase dobře, osutina mizí.

Dvě děti, jež nejprve onemocněly, chodily do hodin. Jisté děvčátko sedmileté z jiné rodiny, jež také tam chodilo, onemocnělo 10. května spalničkami, z nichž se zotavilo 5. den. 26. května dostalo vyrážku spále podobnou, jako ony děti. Uzdravilo se v krátce. —

Velice zhusta se stává, že se pohlavní choroby kombinují. Po neblahém styku se ženou nemocnou vyskytnou se třeba všechny tři choroby najednou nebo se ještě nějaký cizopasník kůže jako další choroba připojí. Jsou zaznamenány případy, že dvěma závažnými chorobami pohlavními onemocněla žena v jiném stavu se nalézající, což mělo neblahý vliv i na dítě, ač nemoc ta postihla matku v poslední době zmíněného jejího stavu. U dítěte ač zůstalo na živu a přineslo si známou chorobu oční na svět (hnisavý katar spojivky), objevily se známky zděděné choroby hlavně na zubech, jež nesly zřetelné pro znalce známky vrozené příjice. Z neduhu toho se matka pozdravila, ale druhá z obou chorob ještě po 1 a půl roce byla u ní patrna.

Tak zv. požehnaný stav není chorobou, ačkoli mnohé neduhy srdeční, tuberkulosa, nádory děložní jím se ztěžují — lze jej proto také za rušivý vliv chorobě obdobný v tomto případě považovati, neboť nebýti ho, stav by byl jednodušší a nemocná překonala by

nemoci své snáze. Živí však vlastně dva tvory a ještě dvěma chorobami jsouc postižena, upadá ve vážné nebezpečí.

Veliký počet případů zaznamenal jsem si z odborného písemnictví, kde běželo o kombinaci novotvarů. Združí se buďto nádor zhoubný s nezhoubným nebo několik nádorů zhoubných se současně vyskytne. Zhoubný, nebyl-li včas nožem chirurga odstraněn, jde svou cestou a zhubí nemocného. Druhý novotvar, nezhoubný, na život nesahá, nepostihl-li ústroj důležitý, jemuž v úkonu těžce překáží.

Jen několik případů zvláště pozoruhodných tu uvedu. Dr. Niedergal popsal r. 1896 případ, kde běželo o sarkom, karcinom (rakovinu), myom (nádor ze svalstva) a polypy u jedné a téže nemocné v jednom a témže ústrojí. H. Schuster napsal r. 1899 dissertaci pro universitu v Tubinkách, ve které obírá se případem, kde šlo o mnoho myomů dělohy a levého vejcovodu a při tom byl v pravém vaječníku sarkom vřetenobuněčný. V lékařském spolku hamburském přednášel v říjnu r. 1898 dr. Prochovnick o nemocné, jež trpěla rakovinou dělohy, kterýžto ústroj byl současně postižen několika myomy (nádory z hladkého svalstva), dále měla v levém vaječníku boubel, v pravo veliký boubelovitý nádor, jenž zasahal až dolů do pánve.

Sám jsem pozoroval a operoval nemocnou, jež byla stižena rakovinou prsu a lipomem (z tukové tkaně složeným nádorem) na krku. Když rakovina operací odstraněna a zhojena, počal nezhoubný nádor lipom rychleji růsti. Nemocná je až na ten lipom dle posledních zpráv mých podnes zdráva.

Je jistě v lékařských knihách hodně nastřádáno případů nádorů zhoubných a nezhoubných, jež se současně vyskytly u jednoho a téhož člověka. Velkou většinou jsou to ženy a nejčastěji týká se onemocnění vnitřních ústrojů pohlavních. Z italské literatury je mi znám případ, kde běželo o rakovinu žaludku se současným sarkomem páteře, také odjinud vím o podobných, ale jsou mnohem řidčí. Také se rakovina může združiti s měchožilem, cizopasným červem, jenž tvoří boubele (cysty).

Řidčeji stává se, že se nádor zhoubný spojí s jinou chorobou k udolání nemocného. Nemyslím tím choroby prudké, jež konec žití nemocného při nádorech zhoubných činí, na př. zánět plic, nebo vykrvácení, kde jaksi k novému onemocnění podnět přímo nebo nepřímo zavdala choroba základní, tedy nádor. Ale mám na mysli takové případy, kde na př. osoba stižená rakovinou prsu onemocní současně tuberkulosou toho orgánu (obě choroby byly drobnohledně zjištěny). Ve svých výpiscích mám několik takových prací zaznamenáno, tedy pamatujme: rakovina a tuberkulosa se nevylučují, naopak někdy se združují. Pravím to výslovně, ježto se ve vědeckých spisech objevují tvrzení opačná. Tak Kelynack popírá, že by individua zhoubnými chorobami sešlá byla náchylna ke svěží nákaze tuberkulosou, jako jiní nemocní seslabení celkovými vysilujícími neduhy.

Tuberkulosa se spojuje dost často s jinými neduhy*). S ma-

*) Také s příjicí, také pak s křivicí, což zvláště u dítěte lékaře pomásti může.

larií pospolu nejednou probíhá, tato zase se s příjicí častěji združuje. S tyfem na př., což stojí za zmínku také proto, že prudký miliární proces tuberkulosní lze těžko rozeznati od tyfu. Takový případ mezi jinými popsal francouzský lékař Haushalter. Přes to se mluví o antagonismu obou, jako by se vylučovaly. Také tuberkulosa a záškrt postihnouti může jednu a touž osobu, jedna dřív, druhá potom. Dítě tuberkulosní nakazí se na př. tyfem v nemocnici. Tuberkulosu, jež vedla k hnisavému zánětu pohrudnice v průběhu cukrové úplavice, popsal Rauzier. Zajímavý je případ Lopův, kde běželo o tuberkulosu a neštovice. Tuberkulosa a nemoc Hodgkinova popsána současně u jedné osoby Cattaneem v Padově. Byers popsal souchotiny a nemoc Raynaudovu (sněť prstu u nohy) a při tom ztrátu periody. Tuberkulosu a nemoc Werlhofovu pospolu pozorovati naskytlo se Hodenovi.

Také tyfus se združuje s všelikými jinými častými i méně častými nemocemi. Tak šlo v Craigově případě o břišní tyf a střídavku (malarii). Tyfus s tuberkulosou pohromadě došel už zmínky výše. Zajímavý musil býti průběh tyfu společně s tetanem (ztrnutím), popsal ten případ Isaac, ale originál práce nemohl jsem si opatřiti, znám je mi jen u výtahu. Tyfus s prudkým hostcem kloubním bude asi všednější, nežli se má za to.

Zánět ledvin a cukrovka poměrně častěji pospolu kráčejí — vzácnost případ Brühlův, kde při tom byly poruchy na akromegalii upomínající (zvětšení rukou, nohou, brady, boltců atd.). Cukrovka také s jinými neduhy se spojuje, na př. s padoucnicí. Také s dnou a psoriasou*) probíhající popsal Erb, slavný neurolog heidelberský. Zánět ledvin popsán v případu, kde probíhal pospolu s nádorem mozku, což budilo obraz padoucnice. Znám mi ten případ z vlašské literatury (Duceschi-Martini).

Z těžkých chorob nervových popsány případy, kde běželo o neurasthenii a hysterii, v jiném případu o nemoc Basedowovu a akromegalii, jindy o nemoc Basedowovu a hemikranii (migrénu), jindy o nemoc Basedowovu a tetanii.

Moderní nemoc, zánět slepého střeva, združuje se často s kamínky žlučními, ač může běžeti i o omyl — myslí se na zánět slepého střeva a běží o kamínky, nebo naopak. Edebohls shledal zánět slepého střeva s bloudivou ledvinou pohromadě a navrhl dokonce operaci, kterouž mohou se obě choroby léčiti najednou, jedním řezem. Bloudivá ledvina, tato potutelná nemoc, jež často se skrývá pod nezřetelné přízraky a škádlí dlouho nemocného i jeho lékaře, může se vyskytnouti pohromadě s prudkým katarem žaludečním — jízlivost přírody jakási, ježto ledvina bloudivá sama poruchy žaludeční tropívá.

Zhoubnou chudokrevnost pospolu s nemocí Addisonovou — obě jeví se změnou pleti a obě sahají na život — popsal Ital Pansini

*) Psoriasa a příjice pohromadě u jednoho nemocného byla mnou pozorována.

r. 1898. Také Hoodgkinova nemoc a tuberkulosa pospolu probíhati mohou.

V některých z uvedeného počtu případů běží o nákazu dvojím mikroorganismem, na př. v tuberkulose a tyfu. Tato otázka byla blíže zkoumána bakteriology a shledáno, že dva mikroorganismy současně buďto se navzájem potírají — na tom založen návrh léčení chorob jimi postižených (viz Choroby léčitelky), — nebo jedna nákaza probíhá vedle druhé činíc obraz klinicky těžší a nejasnější.

Tak asi zemřel český badatel zvěrolékař M. Prettner nakaziv se ozhřivkou při pokusech s bacilly jejími, při čemž asi i hnilobné bacilly do organismu jeho ranou vnikly. Dr. Zoerkendorfer popsal současné onemocnění svalovci (trichinosu) a snětí slezinnou, nemocí domácím zvířatům a člověku společnou. Proč by se nemohl spojiti červ s bakterií k udolání člověka, když oběma jeho tělo může sloužiti k výživě a jeden druhému nepřekáží?

Smíšená infekce (Mischinfection) zove se taková nákaza a padá na váhu zvláště při difterii, při které je častá, způsobujíc zvláště těžký průběh; nově navržená léčba pyocyanosou prý obě složky účinně potírá, ač se radí i serum ještě vstřikovati. Také při tuberkulose zvláště v posledních stadiích smíšená infekce hraje úlohu neblahou. Často nalezena bývá v doupatech tuberkulosních plíseň Aspergillus, jehož některé druhy jsou chorobotvorné pro člověka.

Tyto associace spůsobují právě častou koincidenci dětských chorob infekčních, na př. zádušného kašle a spalniček i naopak, zádušného kašle a tuberkulosy nebo spalniček a tuberkulosy, zádušného kašle a záškrtu (řidčeji) a pod., u dospělých zase chřipka takto záškodnicky ohrožuje život*) vedle tuberkulosy nebo příjice.

Několik druhů červů pohromadě v jednom a témže ústrojí pozoroval už leckdos. Pro svou vzácnost zasluhuje zmínky případ Sieversův, kde běželo o Balantidium coli, Megastoma entericum a škulovce (Bothriocephalus latus).

Roupy a škrkavky mohou se vyskytnouti pospolu, také tasemnice a škrkavky nebo roupy. Zajímavo jest, jak se chovají škrkavky za tyfu. Když lék podaný proti tyfu vypudí tyto červy, domnívají se rodiče, že lékař se zmýlil, že neběží o tyf, nýbrž o pouhé škrkavky. Jindy však chovají se bouřlivě, svými jedy dráždí nervstvo, zvláště u dětí, a budí dojem, že běží o nějakou těžkou komplikaci tyfu, na př. zánět blan mozkových.

* * *

Čtenář z uvedených případů, kde jsme se úmyslně nepouštěli do podrobností, ježto by práce jistě překročila rozměr podobným statím vyměřený, seznal zajisté, jaká rozmanitost panuje na tomto poli a jak jest úkol lékaře v podobných případech těžký. Ježto podrobná studie o tomto předmětě chystána je pro odborné listy, přestaneme na této drobnosti. Pro jasnější přehled věci opakujeme:

*) Těžká epidemie z r. 1889—90 mnohé souchotináře skosila.

Choroby se združují. Někdy jedna druhou léčí, jindy zhoršuje stav nemocného (častěji). Může probíhati dvě neb několik nemocí současně neb následuje jedna po druhé.

Také je možno, že dvě choroby navzájem na sebe nepůsobí (koincidence), probíhajíce vedle sebe. Opakuje-li se táž choroba po druhé, zove se recidivou, jde-li o novou nákazu ze zevnějšku, mluvíme o reinfekci. Naskytne-li se v průběhu jedné choroby, obyčejně zdlouhavé, dlouho trvající, jiná, jež často život ukončí, ač tak býti nemusí, mluví se o chorobě interkurrentní. Dvě choroby současně se odehrávající v těle živém „konkomittují". Nejširší výraz odborný pro ten zjev je associace; působí-li jedna proti druhé, je to antagonismus. Zvláště často přicházejí associace mikrobů. Jejich antagonismu využito i léčebně.

Emil Pauer:

Portrét.

Dvacet roků! Bledá líc,
smutek hledí z temných kštic,
život plyne jednotvárně:
Ve dne prádlo lidem prát,
v noci kolo stroje hnát
deset hodin ve továrně —
Těžký kříž!
Věčný zápas s bídou klatou,
starost o mář k loži spjatou,
s milencem tři děti již.

Klidný spánek vzácný host,
troskou tělo — kůže, kost,
oko horečně jen plane.
Nové jitro — nový chvat,
třeba vydřít chléb i šat,
kojit dítě uplakané,
hladem mřít!
V srdci lásky melodie —
když se milec v krčmě spije,
bez hlesu se nechat zbít.

A zas v nový kráčet boj,
nepoznat než strastí zdroj,
klesat mdlobou v těžké práci,
zas se vzchopit, dříti dál,
do strhnutí napnout sval,
až se ruce zakrvácí — —
Běda běd!
Denně číši krve dáti,
neplakat a nezoufati,
dětem k spánku píseň pět!

Píseň sladkou, luzný zvuk,
i když duše plna muk:
„Prs je prázdný, děti, spěte,
jste mé lásky milý plod —
kdo by trn vám v duši vbod,
i když trní skráň mi hněte
nejvíce?" —
— — — — — — — —
Heroino strastí, bolu,
básník klade gloriolu
na skráň ženy-světice.

Petr Dejmek :

Sen zestárlého srdce.

Nesvatá legenda.

Byla mladá a krásná, předmět obdivu mužů a cíl jejich touhy. Jakousi pohádkovitostí svého zjevu dráždila jejich smysly, otupené a znavené surovou realitou života. Víc štíhlému stonku než lidské postavě podobalo se její útlé tělo. Jako sněžný květ skláněla se její hlavinka s bělostnou pletí. Všechny její pohyby byly tak hedvábitě měkké a tiché, že působila spíše dojmem přeludu ze záhrobí neb jiných světů, než živoucího tvora naší země. Mnozí tvrdili dokonce, že připadá jim, jako by jemňounká mlhovitá záře rozptylovala se kolem ní, a kouzlo něžnosti, nikde jinde nepoznané, je zchvacovalo, kdykoli dostali se v okruh její blízkosti . . . .

Všichni, kdož i jen poněkud měli vytříbený smysl pro krásu, vzdávali jí neobmezený hold.

Ale nejhoroucnějším jejím obdivovatelem stal se sochař Marcel, od prvního okamžiku, kdy ji spatřil. Se vší prudkostí mladého svého uměleckého temperamentu oddal se službě její Krásy. Jeho smysl, vrozený a jemný, zušlechtěný kromě toho ještě studiemi klassických výtvorů, nedostižně krásné přírody i sny vlastních horečných vidin — byl schopen mnohem víc než vkus kohokoli jiného odhadnouti neobvyklost jejího půvabu. Hledíval na ni vzrušeněji než na mramory starých mistrů, poněvadž zde ladnosti forem dodával ještě většího kouzla — život. Užaslý mlčíval dlouhé hodiny v její přítomnosti, oddávaje se tiché rozkoši svého oka. Snaže se zatajiti tep srdce, naslouchal jejím sporým slovům, jako naslouchával šplounavému hovoru vln na písčitých březích moří nebo vanutí větérku za klidných letních nocí na temenech vysokých hor. Míval v těch chvílích podivný, nepochopitelný dojem, jako by její křehké tělo stávalo se zvolna průsvitavým a on tou skoro nepozemskou, skoro nehmotnou schránkou jako by nahlížel do jejího srdce a do její duše. I její city i její

myšlenky byly podobného rázu. Nepodobaly se lidským, tolik závislým na hmotě, nýbrž nějak odpoutány od ní tak lehce se vznášely, jako mlhavé fantomy . . .

Chodíval sochař Marcel s krásnou a křehoučkou Sidonií celé hodiny dlouhými alejemi nádherného parku, kde na jemném písku tříštilo se světlo slunce na tisíce drobných, zlatistých skvrn. Vzduch chvěl se sotva znatelně prškou paprsků. Jemné vůně parku zadýchávaly všechen obzor . . . Marcelovi připadalo to, jako by s nějakým zjevem snů kráčel skutečnou krajinou . . .

A když přišel do svého atelieru, dosud zcela neprobrán z uměleckého úžasu, přistupoval k podstavci a zkoušel vymodelovati její obraz. Viděl ji tak jasně v duši své, jako by před ním stála živá, a jeho prsty hbitě a lehce hnětly poddajnou, vláčnou hlínu. Tvůrčí fantasie rozpalovala se horečnou touhou, zachytit věrně, oduševněle představu, oči zaněcovaly se dychtivostí spatřit vtělený sen duše a prsty, nadané vzácným smyslem, oživovaly takřka hlínu, jež jako by se poddávala oddaně a sama toužíc spolupůsobiti na zdaru . . . Ale po dlouhých hodinách práce, vysílen a vyčerpán stravující žádostivostí, nervy maje znaveny, ustával a usedal opodál, zkoumaje své dílo. Dlouho, dlouho se díval znalecky — — A oči naplňovaly se mu zvolna lítostí, obličej ztvrdl trpkým hořem a rty zkřivil hněv k zoufalému úsměvu: práce se naprosto nepodařila. Drsná, surová hlína zdála se ho i z té dálky drásati, jako by se jí dotýkal, ostré obrysy postavy jako by řezaly ho do duše a obličej jako by se šklebil výsměšně . . . Ani zdání po měkkosti, průsvitavosti, jakési nadzemskosti jejího zjevu . . .

Rozbil hněviv nezdařené dílo, vrhl se na pohovku, zavřel oči, aby realita života nemohla útočit na jeho duši, a oddal se svým palčivým představám . . .

A následujícího dne znovu chvátal k ní a opět celé hodiny prochodil s ní parkem v jakémsi tichém, očistivém, povznášejícím obcování duší.

A doma v atelieru znovu pokoušel se přinutiti hlínu, aby vzala na sebe dokonalé formy jeho snů. Marně . . .

A tak plynuly týdny a měsíce, co opájel se kouzlem jejího zjevu, vždy náruživěji a náruživěji — a co doma v atelieru ještě mocnější vášní uměleckou rozpalován usiloval zachytiti její postavu ve věrné životnosti. Ale hmotu nelze zbaviti podstaty její hmotnosti...

Byl všecek zoufalý marným počínáním. Ve chvílích nervového rozdráždění klnul svévolné hmotě, jež nechtěla přijmout měkkost jeho vidiny, klnul své vůli, jež nechtěla rozpnouti se za meze lidské mohoucnosti, klnul své dlani pro její nedokonalost.

Zkusil vyměnit material; za hrubou hlínu ušlechtilý mramor. Tesal s láskou. Celou svou duši přenášel do svého výtvoru. Horkostí svého srdce chtěl dodati chladnému kameni živoucího žáru . . .

Podařilo se mu vykouzliti sochu obdivuhodné dokonalosti a jemnosti. Svou prosvitavostí a bělostí, měkkostí linií a jakousi hebkostí údů zdála se mu v prvním okamžiku úplně podobna živoucímu

originálu. Horká vlna radosti prudce se mu rozlila tělem . . . Ale čím déle na ni pozorně hleděl, tím více chladla jeho radost, tváře sinavěly, oči se zakalovaly . . .

Z jeho sochy zavanul na něho chlad hmoty. Jejím údům scházelo ono neviditelné, ale tušené chvění nervů. Celé postavě kouzlo oné pohádkovité mlhavosti, která dodávala originálu tak svérázného a dráždivého půvabu.

Opět zklamání —!

Šílený hněv jím zalomcoval. Přiskočil k soše a divokým úderem ji roztříštil . . .

Vyběhl z atelieru v hrozném duševním zmatku. S hlavou rozpálenou rejem vášnivých myšlenek bloudil městem. Nevěděl, jak dlouho — nevěděl kudy . . . Konečně octl se opět — u ní. Sidonie zdála se mu ještě krásnější než dřív, ještě něžnější, ještě sféričtější. Hleděl na ni jako na zázrak . . .

A náhle, jako by se mu uspořádaly změtené myšlenky, bylo mu podivuhodně jasno: Výrazu této ženy vůbec nelze vystihnout hmotou —

Ale sotva si to uvědomil, stala se s ním nová neobyčejná změna: počal se na ni pojednou dívati jako na ženu, jako na předmět své mužské touhy. S počátku proběhlo mu tělem lehké, sotva postřehnutelné zachvění, pak prudký nával krve do cév . . . Musil napnout všechnu svou vůli, aby tento náhlý útok vášně potlačil . . .

Procházeli se Sidonií jako dřív dlouhé aleje parku. Ale jako ji tehdy oceňoval okem umělce a toužil vtělit její zjev ve věčný výtvor svého umění, tak nyní náhle zaprahnul po jejím objetí a jejích polibcích. Jakási chorobná touha, zmocnit se jejího nadzemského zjevu svou drsnou lidskou dlaní, ovládla jeho extrémní srdce. Vzrůstala úžasně a mučila ho den ze dne víc. Počal jí mluviti prudké, horké, vášnivé passáže o lásce, hledě na ni žádostivě rozpálenýma očima. Odpověděla mu nechápavě a udiveně na něho pohlédla. Bylo zjevno, že její čistá duše nebyla dosud zkalena rmutem této hrozné lidské vášně. Uchopil ji za ruku a divoce stiskl. Vytrhla mu ji zlekána, zbledlá bolestí.

Jen ještě více ho podráždila.

Strhl ji ve svou náruč a pokryl chvatnými polibky. Vyvinula se mu volně, vláčnými pohyby, pohlédla na něho užasle a řekla vyčítavě: „Co činíte —?“

„Miluji vás — miluji, miluji šíleně!“ vykřikl, nejsa již s to udusit v sobě hlas vášně.

Ale Sidonie jako by nerozuměla pozemské lásce. Hleděla na něho, rozechvěného a prudkého, nechápavýma očima, naslouchala jeho šílenému, zmatenému vyznání s jakýmsi dětinským, chladným udivením . . .

A marně Marcel snažil se žárem svého srdce ji rozehřáti . . .

Odešel od ní zoufalý. Byl zničen. Jeho nešťastná vášeň ho ztravovala. Nebyl schopen práce, jak byl ztupělý duševními zápasy.

Mozek jeho jako by byl ubičován častými třeštivými návaly citů a myšlenek . . .

A tu jednou ze všeho toho chaosu překotných nápadů jako by se jeden vzpříčil v jeho duši a zůstal v ní trčeti. Tak nehybně v ní utkvěl, že se Marcel až zarazil. Ale mávl rukou a snažil se na něj nemyslit. Však nápad tkvěl neodbytně v mysli dál, a Marcel mu pomalu podléhal, podléhal, až —

Vzchopil se náhle opět k horlivé práci. Počal z překrásného mramoru tesat sochu. Tentokráte — muže. Soustředil na svou práci všecku svou uměleckou schopnost, všechnu vůli a veškerý zbytek citu. Pracoval s napjetím sil celé týdny, jako by horečnou plílí chtěl nahradit minulé měsíce zahálky. Vyseděl a vystál celé dny před svou sochou, pozoruje a opravuje, jako by ničeho nebylo kromě jeho díla. Pro všechen ostatní svět ztratil porozumění, vše ostatní jako by v něm odumřelo a jen jedno zbylo z celého života: provést poslední velkolepé dílo . . .

A podařilo se. Z mramorového balvanu vyloupla se nejušlechtilejší mužská postava — s jeho, Marcelovou tváří. Vskutku, jeho tvář! A s jakým výrazem! Všechna zjitřená a neukojená vášeň jeho posledních měsíců se v ní zračila. Mramorové rty chvěly se nedočkavostí polibků. Oči se rozvíraly, aby z nich mohlo vysálat více palčivého žáru. Svaly antického těla se napínaly, aby mohly pevně sevříti . . .

Marcel sám v němém ustrnutí zíral na své poslední dílo. Ale zdálo se mu, že cosi mstivého a ďábelského hledí ze sochy, je-li déle pozorována. V nesmírné té kráse že je zahalena jakási tajemná zhouba.

Dlouho zíral Marcel na své dokonané dílo. Přerozmanité dojmy vystřídaly se za tu dobu v jeho dnši . . . Bojoval poslední, kruté krise . . . Má provést svůj bizarrní nápad? Pomstít se tím originálním způsobem? Ďábelským — ?

Konečně sochu opatrně zabalil, napsal dopis a odeslal darem — Sidonii — —

Téhož večera se sochař Marcel ve svém atelieru zastřelil — —

Sidonie přijala dar skoro netečně . . .

Zpráva o smrti Marcelově ji udivila, ale nevzrušila . . .

A pak plynula léta, zdánlivě tak jednotvárná jako vlny v řece . . .

Sidonie šla životem stejně jako dřív: spíše mlhový přelud než pozemské tělo. Ale její tvář přec za ta léta nějak zvadla, její pohyby ztratily trochu měkké hedvábitosti. I obdivovatelů ubylo. Všechny „spirituální" zjevy příliš snadno rozpalují lidský enthusiasmus, který však stejně snadno chladne. A muži zvlášť mívají trvalejší zájem jen pro ideály — materialní.

Léta tedy plynula . . .

Sidonie chodívala méně parkem a více a častěji prodlévala v komnatce, kde mezi temně modrým nábytkem intensivně se bělala Marcelova socha. Také občas zabloudila do pouličního shonu. A tu poprvé počala se dívati pozemskému životu do tváře a neznámý

tento svět víc a více ji zaujímal novými a novými půvaby. Jako by ponenáhlu dělo se její přetělování z bytosti pomyslné v reální. I její obrysy jako by tuhly a nabývaly pevnějších, hmotnějších forem.

A léta plynula . . .

A Sidonie — stárla . . .

Její obličej poněkud zešednul a pokryla jej jemná síť tenounkých vrásek. Ostřejší tvary počaly prorážeti druhdy měkkými obrysy. Za to v očích jejích, dříve tak klidných a studených, počínaly se chvěti a zapalovati stopy jakýchsi lidských vášní.

Tyto stopy stávaly se tím patrnější, čím častěji sestupovala Sidonie do shromáždišť světa: na promenády, do divadel, koncertů... Nahlížela stále náruživěji do života a počala prudčeji a dychtivěji toužiti po jeho požitcích. Ale shledala, že muži hledí na ni lhostejně; přestala vábiti krásou. Ženy přijímaly ji bez žárlivosti; přestala být nebezpečnou soupeřkou.

Sidonie zklamána a vzrušena vracívala se do své komnatky, kde ještě intensivněji odrážela se bílá socha Marcelova od temněmodrého nábytku. Zastavovala se nyní často před ní a vzpomínala na jejího tvůrce, jehož tvář na ni ze sochy zírala. Nyní teprve chápala jeho vášnivé touhy, vůči nimž byla druhdy tak chladná a nevnímavá. Hleděla na jeho mramorovou podobu a do srdce se jí vkrádala lítost. Jako ztracený život jí připadala pojednou její minulost. Jako ztracené dni a leta, jichž jsme nedovedli vyžít.

A mramorové oči sochy jako by pojednou ožily a zasvítily zlomyslným výsměchem . . . Rty, zdálo se, rozevřely se malounko a svaly zachvěly se jemně nervní vlnou . . .

Tak silný byl tento zrakový klam, že Sidonie v rozechvění přistoupila k podivuhodné soše. Zadívala se na ni pátravě široce rozevřenýma očima. Ošidná hra přestala. Mramorové údy zmrtvěly opět klidem, prázdné oči studeným, neživotným výrazem zíraly do prostoru . . .

Ale Sidonie přec byla nesmírně rozechvěna. Její srdce přeplněno bylo touhou, která vzrůstala. Taková šílená žádost ji pojednou zalomcovala, aby nějakým divem ta kamenná socha opravdu ožila, sklonila k ní svou tvář, přilnula svými rty k jejím a líbala, líbala... jako tenkrát . . . Oh, nyní by jinak chápala!

A Sidonie stála těsně před sochou, upírajíc na ni chorobnou touhou rozpálené oči, jako by čekala ten zázrak . . .

Ale socha stála v dráždivé nehybnosti . . .

Sidonie stiskla dlaněmi skráně, aby tím dotekem přivedla se k vědomí skutečnosti, a v náhlé touze po záchraně, jako by utíkala šílenosti, prchla z komnaty . . .

A celý rok do ní nevkročila . . .

Ale potřeba lásky rostla v ní dál, do ohromných rozměrů, do nepřekonatelné síly. Děsná tato náruživost ji ztravovala, hlodajíc nemilosrdně na jejím těle i srdci. Sidonie ji přemáhala napjetím vší své vůle, aby jí nepodlehla. Ale náruživost byla silnější. Hnala ji proti její vůli do života, kde hledala ukojení.

Lačná a žíznící po požitcích lásky, kterých v mládí nechápala a kterých neokusila, šla životem s úzkostným očekáváním. Cítila, že její šílená náruživost stala se jí podmínkou života. Nebylo již v její moci ji potlačit, ale také nebylo možno žít s tou hroznou touhou neukojenou. Sidonie chtivě utkvívavými pohledy hledala blesky žádosti v očích mužů a vyzývala nervosními, koketními posami. Ale odpovídali jí chladně a posměšně. Zestárla zatím příliš a její vášeň působila groteskní komikou.

Sidonie zklamána, zoufalá, potupená odešla do své samoty. Do života se již nevrátila.

Změnila se k nepoznání. Její obrysy nabyly zvláštní tvrdosti a ostrosti. Její obličej stal se velice podobným primitivním dřevořezbám. Byl hranatý, s vysedlými lícními kostmi, s tvářemi vpadlými, temně nažloutlými. Oči zdály se zatlačeny hluboko do důlků... brada špičatá . . . uši odstálé . . .

Dlouho vyhýbala se temně modré komnatce se sochou Marcelovou. Ale neubránila se při tom příliš vtíravým vzpomínkám. A tyto vzpomínky a představy jako nějaké kouzlo přivábily ji konečně opět do tiché komnatky.

Překvapena neobyčejným obrazem zarazila se na prahu. V temné modři svítila bílá postava, nahá, klassicky krásná, vytesaná z ušlechtilého mramoru. Oči zdály se hleděti palčivými pohledy. Rty chvěly se nedočkavostí polibků. V obličeji zračila se zjitřená vášeň. Svaly napínaly se, aby pevně objaly . . .

Sidonie byla nesmírně užaslá tím mocným klamem. Srdce jí to sevřelo a do nažloutlých tváří vstříklo trochu krve a do očí trochu lesku. Po celém těle přeběhlo jí mrazivé zachvění. Nebyla s to odtrhnouti očí od toho podivného klamu. Neodolatelná jakás moc přitahovala ji blíž . . . blíž — —

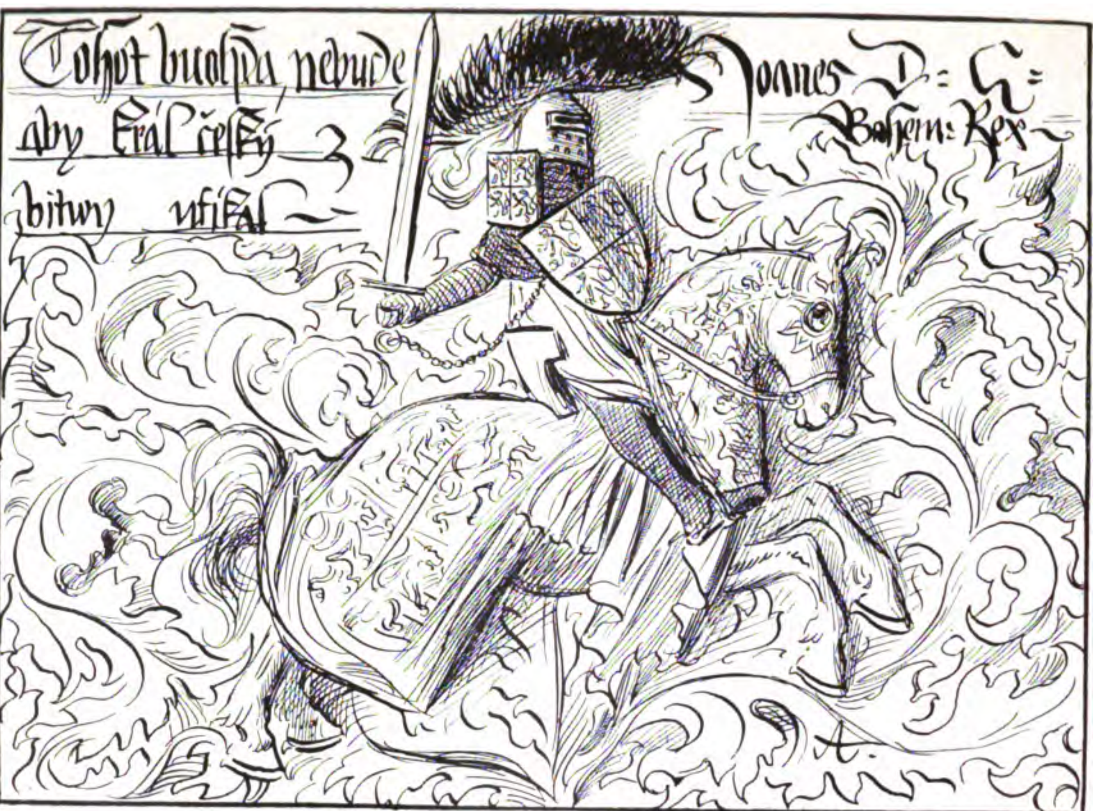
Sidonie chvěla se nesmírným vzrušením. Nohy se jí lámaly v kolenou. Plazila se téměř k soše, jak ochromená.

A klam zdál se ještě vzrůstati. Socha jako by oživovala. Démonicky vábily k sobě její oči, její rty, její tvář . . . celé její bělostné tělo . . .

A Sidonie, nevědouc, co činí, blížila se soše víc a víc, až octla se zcela blízko. Zírala na ni chvíli vyboulenýma očima, náhle však ovinula kol ní své vyschlé ruce, přiklonila ústa těsně k jejím a — s šíleným výkřikem přitiskla své rty na mramor. Jak dotkla se mrtvé, studené hmoty, odtrhla na okamžik rty, ale pak znovu ji sevřevši v pevné objetí, prudce líbala, líbala, líbala . . . šílená svou nezkrotnou náruživostí a touhou . . .

A její rozčilení ji tak vysílilo, že se pod ní nohy zlomily, a ona klesala k zemi, strhujíc na sebe sochu Marcelovu . . .

Tohot buohdu nebude
aby kral česky z
bitwy utikal
Joanes D: G:
Bohemi: Rex

Z národní poesie albánské.

BALLADA O GARENTINĚ.

(Z kolonií jihoitalských.)

Byla jedna matka dobrá,
devět synů ona měla,
devět synů bohatýrů,
každý z nich byl rytíř pravý.
Měla také mladou dceru,
krásnou jako poupě růže,
šlechetnou a dobrou srdcem,
měla jméno Garentina.
Mnoho rytířů a pánů
sjíždělo se v ony kraje,
o její šlo žádat ruku,
ale nikdo nedostal jí.
Do osady posléz přijel
jeden šlechtic urozený,
ježto byl však z dálné země,
nedali jí ani jemu.

Jenom Konstantin chtěl tomu,
jeden bratr Garentinin;
chodil se sklopenou hlavou,
zamyšlený, roztržitý.

„Konstantine, milý synu,
co pak je ti, proč jsi sklíčen?
Co pak hněte srdce tvoje?
Chceš mi poslat Garentinu
z domu do daleké země?
Konstantine, synu milý,
není dobré, jak to myslíš.
Zatoužím-li po ní v plesu,
v plesu nebudu jí míti,
zatoužím-li po ní v smutku,
v smutku nebudu jí míti.“

„Věru svou ti dávám, matko,
budeš-li jí žádat v plesu,
v plesu přijdu, přivedu ji;
budeš-li jí žádat v smutku,
v smutku přijdu, přivedu ji.“

Stalo se dle vůle jeho,
svatbu měla Garentina;
vypravili Garentinu
k cizím lidem v cizí země.

Několik let uplynulo,
přišel s válkou mor v ty kraje,
nešťastné té matce za rok
zhynulo všech devět synů,
devět snach a devět vnuků
zemřelo jí v onom roce.
Oblékla se v roucho smutku,
natřela dům černou barvou.

Památný den mrtvých přišel,
zvolna, zvolna zněly zvony.
Smutek plnil duši její,
naděje jí v srdci zhasla.
Matka s těžkým bolem v srdci
v onen den šla ke kostelu,
synové kde v hrobě leží.
O půlnoci v kostel vešla,
na hrob každý dala svíci,
píseň lkavou zazpívala,
na hrobě však Konstantina
dvojí svíci, dvojí píseň.
„Konstantine, krásný hochu,
Konstantine, synu milý,
kde jest víra, slib mně daný?
Zemřel jsi a ležíš v hrobě.“

O půlnoci kostel pustý,
uzavřený, liduprázdný . . .
Konstantin se zvedl z hrobu,
jako živý vzpružil údy;
kámen hrobu stal se koněm,
čabraka ho kryla černá,
uzda, jindy ze železa,
stříbrným se skvostem stala.

Konstantin mu skočil v sedlo,
letěl jako rychlý vítr,
a když den se počal šeřit,
před domem své sestry stanul.

Děti sestřiny si hrály,
honily se s vlaštovkami
přede domem otce svého,
tančily a vztekaly se.

„Děti, kde je vaše matka?“
„Zašla v úval směrem k městu.“
Obrátil se v prvý úval.
„Dívenky, jste tuze hezké,
ale pro mne teď už nejste!“
Přišel blíže, otázal se:
„Není s vámi Garentina,
Garentina, sestra moje?“

„Nalezneš ji za tou horou,
tam se obrať v druhý úval!“

„Dívenky, jste tuze hezké,
ale pro mne teď už nejste!“
Přibliží se, chce se ptáti.
„Hu, kdo přišel? Toť můj bratr
Konstantin, můj bratr rodný!“

„Garentino, pospěšme si!“
„Kam mám spěchat? kam chceš jíti?“
„Musíš jíti se mnou k matce.“
„Přijdu k smutku nebo k plesu?
Mám-li přijít ke dni smutku,
obleku se v roucho černé,
mám-li přijít ke dni plesu,
vezmu šaty vyšívané.“
„Garentino, sestro moje,
pojď jen se mnou, jak jsi právě.“
Posadil ji na kůň v sedlo.

Mlčení té dlouhé cesty
přerušila Garentina:
„Konstantine, bratře milý,
znamení zlé tady vidím —
plíseň kryje rámě tvoje.“
„To je z dýmu od mé pušky.“

Za chvíli zas sestra vece:
„Konstantine, bratře milý,
znamení zlé tady vidím —
vlasy tvoje rozcuchané
kryje prach a suchá země.“
„Tryskem koně prach se zvířil,
pokryl moje tělo celé.“

Dospěli tak do osady.
„Konstantine, bratře milý,
znamení zlé zase vidím —
kde je synovců mých devět?“
„Venku v polích hrají míčem.
Nikdo netuší, že přijdem',
hle, jak už se soumrak blíží.“
„Kde jest švegruší mých devět?
že nám ani v ústret nejdou?“
„Tančí kolo v úvale tam.“
„A kde jest mých devět bratří?“
„Zasedají v radě mužů.“

„Konstantine, bratře milý,
znamení zlé zas už vidím —
zavřena jsou všecka okna.“
„Uzavřel je chladný větřík.“

Dojechali ke kostelu.
„Garentino, sestro moje,
nyní ty jdi trochu napřed,
chci si zajít do kostela.“
Tak se vrátil mezi mrtvé.

Garentina skočí, běží,
ťuk ťuk! klepá na vchod domu.
„Matko moje, pojď a otevř,
otevři mi, matko moje,
neboť já jsem Garentina,
Konstantin mne přines' k tobě!“

„Táhni k ďáblu, smrti krutá,
devět synů jsi mi vzala,
vzala jsi mi už i dceru
a teď jdeš si ještě pro mne!“
„Na mou věru, matko moje,
že jsem tvoje Garentina.“

Prudce matka otevřela.
„Dcero moje, kdo tě přines'?“
„Konstantin dnes přišel pro mne.“
„Konstantin? a kde je nyní?“
„Vešel na skok do kostela.“

„Konstantin, ach, dcero moje,
Konstantin se rozpad' ve prach
i se všemi tvými bratry."

Plačíce, se líbajíce
objaly se matka s dcerou
a v tom bolném rozechvění
dcera zemřela i matka.

—

ŽALOZPĚVY.
(Z Albánie severní.)

PALE GINI.

Zem se chví i řeka Drini,
oběšen jest Pale Gini.
Zvučí vítr smutnou báj:
nový paša přišel v kraj.
Nade hrobem od junáka
černého zpěv zazněl ptáka:
„Přinesla mi matka moje
k převléknutí prádlo dvoje;
vrať se, matko, s žalem v líci,
zabili mne při měsíci;
nový paša v kraj náš vešel,
aby mladé muže zvěšel.
Však v den pomsty bude splatné
všecko dobré i vše špatné."

UMÍRAJÍCÍ VOJÍN.

Na úpatí skalní stěny
klesl junák ozbrojený.
Ležel zbit a mdlobou zchvácen,
těžce raněn, pro vždy ztracen.
Když ho kloval zobák ptačí,
zvlhly černé oči v pláči.
„Oj, vy orli, dravé plémě,
aspoň oči darujte mně!
Mámť já matku, její lkání
bude slyšet s pláně k pláni;
oči mojí sestry rodné
budou plakat ze dne do dne;
lkát má žena bude věrně
od cisterny ku cisterně."

—

DERVEN AGA.

Běda nám, ó Derven Ago,
mrtví leží tvoji věrní!
Na zdi šavle tvá se táže:
„Proč si mne pán neuváže?"
Řehce kůň tvůj, naříká si:
„Kde pak pán můj mešká asi?
Jen ať přijde, uzdu dá mi,
pobodne mne ostruhami!"

Přel. Dr. Josef Vinař.

Šťastná náhoda.

Z „Pohřbeného chrámu“ od *M. Maeterlincka.*

Byli jednou dva bratři, vypravuje stará srbská pohádka. Jeden byl pracovitý a nešťastný; druhý lenivý a obsypaný štěstím. Nešťastný bratr potká jednoho dne krásnou mladou děvu, jež hlídala ovce, předouc zlatou nit. — „Čí jsou ty ovce?“ táže se jí. — „Toho, koho jsem já. — A koho jsi ty? — Tvého bratra, jsem jeho štěstí. — A moje štěstí, kde to je? — Daleko tebe. — Mohu je nalézti? — Můžeš, budeš-li je hledat.“

I jde tedy hledati své štěstí. Jednoho večera, v hlubokém lese, spatří chudou stařenu, bílých vlasů, spící pod stromem. Vzbudí ji a táže se jí, kdo jest. — „Ty mne neznáš?“ odpovídá. „Ovšem, nikdy jsi mne neviděl: Jsem tvé štěstí. — A kdo mně to dal tak bědné štěstí? — Osud. — Mohu jej nalézti? — Snad, budeš-li jej hledat.“

Jde hledati osud. Po dlouhých cestách mu jej konečně okáží. Žije v přepychu v nádherném paláci; avšak den ode dne bohatství jeho ubývá a dvéře, okna a stěny jeho příbytku se stahují. Vykládá mu, že přechází takto, střídavě, z bídy do přebytku; a že poloha, v které se nachází v jistém okamžiku, rozhoduje o budoucnosti všech dětí, které se v tom okamžiku rodí. — „Tys přišel na svět,“ dokládá, „v době, kdy blahobyt můj byl v úpadku; odtud všechny tvé nehody.“

Radí mu, aby ku zažehnání nebo přelstění zlé sudby zaměnil svůj los losem své neteře Milici, narodivší se v příznivé době. K uskutečnění této záměny dostačí, aby vzal tuto neteř k sobě a každému, kdož se ho otáže, říkal, že vše, co má, náleží Milici.

Uposlechl této rady; a záležitosti jeho se utvářejí jinak. Stáda jeho sílí a rozmnožují se, jeho stromy se lámou pod tíhou ovoce, připadají mu nenadálá dědictví, na polích jeho zrají zázračné žně. Avšak jednoho rána, an — nehybný v svém štěstí — pozoruje podivuhodné žito, cizinec jakýs, jdoucí mimo, táže se ho, čí jsou ty bo-

haté klasy, vlnící se pod rosou, dvakrát tak vysoké a těžké než klasy sousední; zapomene se a odpoví: „Ty jsou mé." — Ihned vznikne oheň na druhém konci pole a šíří se zhoubně. Tu vzpomene zapomenuté rady, běží za cizincem a křičí: „Já se mýlím! Neřekl jsem ti pravdu; zadrž, vrať se; to pole není mé, ale mé neteře Milici!" — Ihned, uslyševše tato slova, plameny ustanou a klasy znovu pučí.

II.

Toto naivní a prastaré podobenství okazuje, že tajemná záhada náhody se hrubě nezměnila od doby, kdy člověk započal se jí otazovati. Mohlo by ještě „illustrovati" naši dnešní nevědomost. Máme své myšlenky, které nám utvářejí naše vnitřní štěstí nebo neštěstí, na něž příhody vnější mají více méně vlivu. Jsou mnozí, u nichž tyto myšlenky staly se tak mocnými, tak bdělými, že bez jejich schválení nic již není s to vniknouti do křišťálové nebo kovové budovy, jíž uspěly vztyčiti na kopci, jenž strmí nad obyčejnou cestou příhod. Máme svou vůli, jež, živena našimi myšlenkami a jimi podporována, uspěje odehnati množství marných a škodných příhod. Nicméně vůkol těchto více méně jistých, více méně nedobytných ostrůvků šíří se oblast tak nepodmaněná, tak nesmírná jako ocean, kde zdá se, že náhoda vládne samojediná, jako vítr nad vlnami. Žádná myšlenka, žádná vůle nemohou zabrániti, aby jedna z těchto vln z nenadání nepovstala, nás nepřepadla, nás neohromila, nás nezranila. Jejich dobrodějná činnost započíná, až když vlna se byla vzdálila. Tu nás pozdvihují, oživují a pečují o to, aby bol, jejž nám rána způsobila, nevnikl až do hlubokých zdrojů života. Na tom přestává jejich úloha. Na pohled je velice pokorná. Ve skutečnosti, ač-li náhoda nepřioděje se neodolatelným tvarem kruté nemoci nebo smrti, činí náhodu téměř bezmocnou a stačí udržeti, co jest nejlepšího a nejslastnějšího člověku v štěstí lidském.

III.

Mezi skutky, jež jsme předvídali, vůkol činů, jež stanovíme a které rýsují namahavě veliké linie naší existence, dere se a krouží hrozné množství náhod na číhané. Vzduch, který dýcháme, prostor, jímž se hýbeme, čas, jímž míjíme, jsou plny příhod, které na nás čekají a nás volí v davu. Pozorujeme-li jejich zvyky, poznáme v brzku, že tyto podivné dcery náhody, jež měly býti slepy a hluchy jako matka jejich, nejednají nijak nahodile. Vědí, co činí, a zřídka kdy se mýlí! S nevysvětlitelnou jistotou poznávají chodce, jenž se blíží a před nímž se mají vztyčiti. Nechť kráčí dva lidé téže hodiny touže cestou, nebude váhání, nebude sporu u dvou zástupů vyslaných osudem. Při příchodu jednoho sestoupí se bílé panny s palmami, amforami a těmi tisíci šťastných neočekávaných příhod cestou; při příchodu druhého černé lítice, jež vylíčil nám Aischylos, vyřítí se z houští, jako by jim bylo pomstíti na této nevinné oběti jakousi vinu, nevysvětlitelnou a předcházející jeho zrození.

IV.

My všichni, více méně, sledovali jsme životem osud jistých bytostí, jímž přihodila se štěstí nebo neštěstí, jichž jednání jejich nebylo připravilo a která náhle, na rohu ulice, zdají se tryskati ze země nebo padati s hvězd, dokonalá, bezdůvodná, nevyhnutelná. Tento, jenž ani nepomýšlel na postavení, k němuž soupeř lépe vyzbrojený mu bránil vstup, vidí zmizeti tohoto soupeře v rozhodném okamžiku; onen, jenž spoléhal na přízeň mocného přítele, vidí přítele umírati právě ve chvíli, když vztahoval ruku ku jeho pomoci. Tento, jenž nemá nadání ni krásy a ničeho nepředvídá, dochází každého rána k paláci Štěstěny, Slávy nebo Lásky, za krátké vteřiny, kdy všecky brány jsou zotvírány; onen, jenž jest pln zásluh a drahně přemítal o svých oprávněných krocích, dostaví se tam právě ve chvíli, kdy nešťastná náhoda je zavírá na půl století. Jeden nasadí stokrát své zdraví v pitomých hrdinstvích — a nevezme úrazu, druhý dá je v šanc v čestném dobrodružství — a ztrácí je nezvratně. Na tisíce neznámých napomáhá skrytě onomu, aniž ho kdy viděli. Tisíce neznámých staví tomuto překážky, aniž vědí, že existuje. Jedni i druzí nevědí, co činí; rozděleni moři, jsou poslušni těchže obsáhlých a přesných povelů; pak v předepsanou hodinu, rozptýlené části ohromného stroje, se spojí a srazí; a ejhle, dvé osudů dovršených a nepodobných, jež Čas uvádí v pohyb.

V.

Dr. Foissac v své zajímavé knize o „Náhodě a Osudu" udává bezpočetné a podivné příklady o záhadné, předurčené, zaryté, nevysvětlitelné nespravedlnosti, v níž tkví většina existencí. Domnívali bychom se, sledujíce jej, že vcházíme s ním do zmatných dílen jiného světa, kde neshledáváme ku měření a dělení štěstí a neštěstí ničeho, co připomíná nástroje nezbytné lidské spravedlnosti, lidskému rozumu. Tak na příklad život podivuhodného Vauvenarquesa, nejnešťastnějšího z moudrých, jenž vzdor svému geniu, své mravní kráse, své udatnosti, svým snahám, zlomen a znetvořen krutými nemocemi v dobách, kdy štěstěna jeho byla na vahách, kráčí od nezaslouženého zklamání k nezasloužené nespravedlnosti, umírá třicet dva roky stár, právě ve chvíli, kdy dílo jeho mělo dojíti uznání. Tak děsná historie Lesurguesa*), kde na tisíce shod, jež zdají se vedeny pekelnou mocí, se sbíhá a kupí ku zmaru nevinného člověka, aniž by pravda, spoutaná osudem a řvoucí tiše pod spoustou bludů hledajících ji — jako se řve tiše v hloubi zlého snu, — mohla učiniti jediný posun, aby protrhla noc. Dále příběh Aimara de Ranconnet, presidenta pařížského sněmu, člověka nanejvýše poctivého,

*) Tato jest historie, jak ji dobře a stručně vypravuje Dr. Foissac: „8ho Floréalu, r. IV., v 9 hodin večer, v lese senartském kurýr a postilion, vezoucí poštu z Paříže do Lyonu, byli přepadeni a zavražděni. Vrahy byli Couriol, jenž vsedl na poštovní vůz po bok kurýra, Durochal, Rossi, Vidal a Dubosq, kteří jim jeli naproti na najatých koních, a Bernard, jenž byl zjednal koně a rozdělil se s ostatními o kořist. Za tento zločin, při němž účastnilo se pět vrahů a jeden spoluvinník, bylo během čtyř let od-

jenž nespravedlivě jsa zbaven svého úřadu, vidí dceru svou hynouti v bídě, syna svého mříti pod rukou kata a ženu svou poraženu bleskem, zatím co sám, jsa obviněn z kacířství a vězněn v Bastille, umírá hořem dříve, než jest souzen.

---

praveno sedm individuí. Spravedlnost zprovodila tedy se světa o jednoho více. Zasáhla tudíž jednoho nevinného. Tím nemohl býti žádný z šesti individuí přiznavších se ku zločinu. Tímto nevinným byl Lesurgues, jenž nepřestal prohlašovati, že jest nevinen, a jehož žádný ze šesti zločinců, dle vlastního jejich výroku, neznal. Jakým způsobem byl tento nešťastník vpleten do této události, jež měla jeho jméno tak neblaze proslaviti? Osud tomu chtěl, že čtyři dny před zločinem Lesurgues, jenž přišel z Donai, s osmnácti tisíci franků ročních důchodů, do Paříže, aby dal svým dětem lepší výchovu, byl u jednoho ze svých krajanů, Quesna, u snídaně, když tu vešel Couriol a byl rovněž pozván ku stolu. Když po zločinu podezření ihned padlo na Couriola, dostačil fakt této společné snídaně, aby Quesno byl zatknut, že však dokázal své alibi, propustil jej soudce Daubenton ihned na svobodu. A že bylo již pozdě večer, řekl mu, aby si přišel zítra pro své papíry.

Jedenáctého Floréalu ráno Guesno, ubíraje se za tím účelem na policejní úřad, potkal Lesurguesa, jejž požádal, aby jej doprovodil, čemuž tento, nemaje co dělat, vyhověl. Mezi tím co čekali v předsíni na příchod soudního úředníka, byly sem uvedeny dvě ženštiny, předvolané k svědectví, které, klamány podobou mezi Lesurguesem a Dubosqem, jenž uprchl, neváhaly označiti Lesurguesa jako jednoho z vrahů a neblahou náhodou trvaly na tom až do konce. Okolnosti z dřívějšího života byly mu příznivy, a mezi jiným udal, na důkaz toho, že dne 8ho Floréalu nevykročil z Paříže, že byl toho dne u klenotníka Legranda, za účelem jakýchsi výměn mezi tímto a jeho druhem Aldenovem. Toto obchodní jednání dálo se skutečně 8ho; avšak Legrand, byv požádán, aby předložil své knihy, zpozoroval, že omylem zapsal je na den 9. Myslil, že dobře učiní, vymaže-li 9. a učiní z ní 8., chtě zachrániti svého krajana Lesurguesa, o jehož nevině byl přesvědčen. Avšak tím jej zničil. Zfalšování bylo snadno dokázáno, následkem čehož veřejný žalobce a porotci neměli již ani nejmenší důvěry k ostatním osmdesáti svědkům, předvolaným k ospravedlnění obžalovaného; byl odsouzen a statky jeho zabaveny. Uplynulo osmdesát sedm dnů mezi jeho odsouzením a odpravením, naprosto nevšední lhůta za oněch dob: to že nastaly vážné pochybnosti o jeho spoluvině.

Direktorium nemělo práva udíleti milost; považovalo se za povinno podati o tom zprávu radě pěti set, s otázkou, zdali má Lesurgues býti souzen proto, že podobá se zločinci. — Rada, dle svědectví Simeona, přešla k dennímu pořádku a Lesurgues byl odpraven, odpustiv svým soudcům. A nejen že nepřestal prohlašovati se za nevinna, i Couriol v okamžiku, kdy ortel byl vyřknut, zvolal hlasitě: Lesurgues je nevinen! Totéž opakoval na osudné káře a i na popravišti. Všichni ostatní odsouzení, přiznavše se k vině, prohlásili zároveň, že Lesurgues je nevinen; teprve v r. IX. byl Dubosq, vrah jemu tak podobný, zatknut a souzen.

Osud, stihnuvší hlavu této rodiny, neušetřil žádného údu jejího. Matka Lesurguesova zemřela žalem; jeho žena zšílela, jeho tři dítky zmíraly v opuštěnosti a bídě. Nicméně vláda, pohnuta tolikerým krutým neštěstím, navrátila na dvakráte Lesurguesově rodině těch pět nebo šest set tisíc franků, o něž jej byla oloupila nespravedlivá konfiskace; ale největší část tohoto jmění byla zpronevěřena jakýmsi podvodníkem. Uplynulo šedesát let: ze tří dětí Lesurguesovýéh dvě byly mrtvy, jediná dcera ještě žila, Virginie. Ode dávna již veřejné mínění prohlásilo nevinu a rehabilitaci jejího neblahého otce. To jí nedostačovalo, a jakmile byl vydán zákon ze dne 29. června 1867, autorisující revisi soudního nálezu, doufala, že posléze nadešel den, kdy bude moci prohlásiti rehabilitaci ve svatyni spravedlnosti, avšak — poslední osudná rána — nejvyšší soudní dvůr, na základě práv-

Považujeme za vybájené a pravdě nepodobné pohromy Atreovců a Oidipa, a nicméně vidíme v soudobých dějinách, jak osud napadá stejně zuřivě některé rodiny, jako na př. ony Colignů, Stuartů**) atd.,

---

ních důvodů, prohlásil ze dne 17. prosince 1868, že není na místě obírati se tou věcí a že Virginie Lesurguesova jest odmrštěna se svou žádostí revise.

Zdá se člověku, jako by viděl v nejhroznějších snech neblahou oběť, vydanou na pospas Eumenidám. Od oné snídaně u Guesna, téměř tak tragické jako oné Thyesta, krouží bez ustání kolem propasti vábící jej, zatím co osud jeho, vznášející se nad jeho hlavou jako ohromný sup, zatemňuje světlo všech, kdož se k němu přiblíží. A kruhy shůry a kruhy zdola se magicky srážejí, stahují a slučují, až posléze ve víru se spojí a vrhnou na tutéž mrtvolu.

Věru, shoda vražedných osudů musí se zdáti nadpřirozenou v tomto případě; a případ tento jest typický, hrozný a symbolický jako mythus. Avšak jest jisto, že řady podobných se opakují, v malém, každodenně, v oněch nesčetných nepatrných nebo směšných nepříjemnostech tak mnohých životů lidských, podrobených vlivu neblahé nebo nepříznivé hvězdy.

**) Osudy Stuartů jsou s dostatek známy; méně známy jsou nehody Colignů. Dr. Foissac je líčí následovně: „Gaspard de Coligny, maršálek Francie za krále Františka I., pojal za ženu sestru vrchního velitele vojska, Annu de Montmorency. Byla mu činěna výtka, že zdržel o půl dne útok na Karla V. — ač mohl jej učiniti výhodně — a tím zmařil své téměř jisté vítězství. Jeden ze synů jeho, arcibiskup a kardinál, stal se protestantem a co kněz se oženil. Bojoval v bitvě u Saint-Denisu proti králi, uprchl do Anglie, kde r. 1571 jeden z jeho sluhů učinil pokus jej otráviti. Uniknuv tomuto úkladu, chtěl se navrátiti do Francie; avšak byv zatknut v La-Rochelu, byl odsouzen k smrti a odpraven. Bratr kardinálův, admirál Coligny, byl považován za jednoho z předních vojevůdců své doby; činil zázraky při hájení Saint-Quentinu. Vzdor tomu bylo město dobyto a on zajat. Stav se, za prince de Condé, skutečnou hlavou kalvinistů, osvědčil ve všem svou odvahu, byl ducha vynalézavého, a nikdo nepochyboval o jeho zásluhách a o jeho vojenských schopnostech; a přece byl neustále stíhán nezdarem ve všech svých podnicích. Roku 1562 prohrál bitvu u Dreuxu proti vévodovi de Guise, bitvu u Saint-Denisu proti veliteli de Montmorency a posléze onu u Jarnaku, jež byla jeho vojsku rovněž osudnou. Mimo to byl poražen u Montcontouru, v Poiton; přes to vše odvaha jeho nebyla nikdy otřesena; dovedl napraviti zrádnosti štěstěny a zdál se hroznějším po svých porážkách než nepřátelé jeho uprostřed svých vítězství. Byl často zraněn, ale nepřístupen bázni; řekl jednou klidně svým přátelům, kteří plakali vidouce proudem řinouti jeho krev: „Zda-li nemá nás naše řemeslo navykati smrti jako životu?“ Několik dnů před bartolomějskou nocí (bitva Hugenottů, dne 24. srpna 1574) vypálil naň Manrevet ránu z jednoho domu kláštera Saint-Germain l' Auxerrois a zranil jej těžce na pravé ruce a na levém rameni. Jest známo, že v podvečer tohoto krvavého dne Besme, v čele bandy vrahů, vnikl k admirálovi, zasadil mu několik ran a vyhodil jej oknem na dvůr jeho domu, kde, jak se praví, vypustil duši u nohou vévody de Guise. Vystavena po tři dny potupě obyvatelstva, byla konečně mrtvola jeho za nohy oběšena na šibenici Montfanconské.

Tak, ač byl považován za největšího vojevůdce své doby, byl vždy nešťasten, vždy poražen; kdežto vévoda de Guise, jeho soupeř, méně obezřetný, ale odvážnější a zejména důvěřivější v svůj osud, dovedl ohromiti své nepřátele a státi se pánem příhod. — Coligny byl poctivec, praví abbé de Mably; Guise měl masku mnoha ctností. Coligny byl od davu nenáviděn. Vévoda de Guise byl davu idolem. Vypravuje se, že admirál Coligny zanechal denník, jejž Karel IX. se zájmem četl, ale jejž maršálek de Retz dal hoditi do ohně. Konečně — stíhalť neblahý osud vše, co slulo jménem Colignů, — poslední potomek tohoto rodu byl zabit — v souboji rytířem de Guise.

nebo jak až k smrti pronásleduje osobní nenávistí některé nevinné a plaché oběti, jako Henriettu anglickou, dceru Jindřicha IV., Louisu Bourbonskou, Josefa II. a Marii Antoinettu.

A v poněkud změněném pořadu, co říci o nesmyslné nespravedlnosti, která se však zdá téměř vědomou, systematickou, o hříčkách náhody, o soubojích, o bitvách, o bouřích, o ztroskotáních, o požárech, o blesku? Co říci o neuvěřitelné šťastné náhodě takového Chasteneta de Puységur, jenž slouživ čtyřicet let účastnil se třiceti bitev a stodvaceti obležení, jsa vždy v první řadě a pověstné neohroženosti, nebyl nikdy zasažen mečem ni kulí, kdežto maršálek Oudinot byl zraněn třicetpětkrát a generál Trezel při každé srážce dostal ránu? Co říci pak o kromobyčejném štěstí takového Lanzuna, Chamillarta, Casanovy, Chesterfielda a j., o nepochopitelném a trvalém štěstí v zločinu Sully, Maria, Dionisia Staršího, jenž došed vysokého stáří, po ohavném, ale osudem požehnaném životě, zemřel z radosti, při zprávě, že Athéňané poctili cenou jednu z jeho tragedií? Co říci posléze o osudu Heroda zvaného Velkého či Askalonského, jenž brodil se v krvi, dav zavražditi svou ženu, pět dětí, všecky poctivé lidi, kteří budili v něm nedůvěru, a byl šťasten ve všech svých podnicích?

VI.

V těchto pověstných příkladech, jež by se daly nekonečně zmnožiti, jsou do anormalných proporcí historie zveličeny děje pokornější, avšak neméně určité, jakých skytá nám každý den na malém, špatně osvětleném jevišti všedního života, těch tisíc a jeden rozmarů šťastné nebo nešťastné náhody.

Ovšem, dotazujíce se těchto drzých šťastných náhod a nezměnných nehod, musíme především dáti královský podíl fysickým a mravním příčinám, které je mohou vysvětliti. Jest pravděpodobno, že kdybychom byli znali Vauvenarquesa, byli bychom shledali v jeho povaze nesmělost, nerozhodnost nebo nevhodnou hrdost, jež mu bránily, aby dal vzniknouti příležitosti nebo se jí rozhodně uchopil. Možno, že se Lesurguesovi nedostávalo schopnosti k oné vnitřní a zázračné síle, již očekáváme u lidí nevinných křivě obžalovaných. Jest jisto, že Stuartové, Josef II. a Marie Antoinetta učinili ohromné chyby, které vzbudily pohromy; že Lanzun, Casanova, lord Chesterfield zbavili se většiny nutných obav, které zastavují poctivého člověka. Jest rovněž jisto, že byla-li existence Sully, Maria, Dionisia Staršího, Heroda Askalonského na venek až zázračně šťastnou, nikdo z nás, myslím, by se nespokojil s divným, neklidným, krvavým, citu a myšlenky téměř prázdným přízrakem, jenž je jistě v takovém štěstí (lze-li ještě užíti slova štěstí), založeném na neustálých zločinech. Avšak učinivše tento odpočet, co možná rozumný, co možná nejširší (a čím více vidíme a zkoumáme život, čím více vnikáme do tajemství malých příčin a velkých účinků, tím větší odpočet bude učiněn), v těchto zatvrzele opakovaných shodách, v těchto nerozlučných řadách šťastné nebo nešťastné náhody (ode dávna bylo po-

zorováno, že štěstí nebo neštěstí postupuje takřka vždy v nepřetržitých řadách) zbývá přece značná část, často hlavní, někdy výlučná, již nelze přičísti než nevyzpytatelné, ale nepopíratelné vůli neznámé, ale skutečné moci, jíž říkáme Náhoda, Fatalita, Osud, Smůla, Šťastná nebo Nešťastná Planeta, z nebe štěstí, z pekla štěstí a jinak podle více méně vynalezavého, více méně básnického Genia národů a věků.

Jest to jedna z nejvíce zneklidňujících a nejtěžších záhad pro člověka, mezi všemi, které bude museti rozřešiti, aby se cítil jednoho dne předním, oprávněným, neodvislým a neodvolatelným držitelem této země.

VII.

Předložme ji rozumu v nejprostším smyslu jejím a všimněme si především, tkne-li se pouze člověka. Máme zde, na této tak dosti nepochopitelné zeměkouli, mlčelivé a věrné druhy existence, k nimž jest často prospěšno obraceti zraky, když se nám točí hlava na jistých výších, možná illusorních, kde se rádi domníváme, že hvězdy, bohové aneb zastření představitelé svrchovaných zákonů všehomíru zabývají se jedině námi.

Tito ubozí bratři našeho animalného života zdají se ve své tak důvěřivé a klidné resignaci věděti tak mnohé, co my již nevíme. Ale chovají klidně tajemství, po němž my se tak neklidně pídíme. Jest jisto, že zvířata, zejména domácí zvířata, mají jakýsi osud. Znají bezdůvodné a prodlévající štěstí a nahodilé a umíněné neštěstí; mohli by, jako my, mluviti o planetě, o šťastné neb nešťastné náhodě, o stěstí nebo smůle.

Osud drožkářského koně, jenž končí v rasovně prošed rukama sta katanů, u přirovnání s osudem čistokrevného koně, jenž umírá sešlostí věkem v stáji soucitného pána, jest stejně nevysvětlitelný, s hlediště spravedlnosti (leda bychom vzali útočiště k budhistickému učení, jež v tom spatřuje odměnu nebo trest za dřívější život), jako onen člověk, který náhodou zchudnul, nebo bez zásluhy zbohatnul. Ve flámském kraji jest jeden druh psů, na němž osud vyčerpává střídavě svou přízeň a nepřízeň. Koupí-li je řezník, vedou znamenitý život. Práce je málo; ráno zapřaženi čtverospřežně táhnou k jatkám lehký vozík a večer jej vezou, naložený masem, domů, radostným a vítězným klusem křivolakými ulicemi starých měst s osvětlenými vikýřky. Mezi dnem mají volnou chvíli, a to znamenitou, mezi krysami a odpadky z jatek. Jsou vykrmení, tlustí, lesklí jako ploutvonožci a užívají plným douškem jediného štěstí, o němž asi sní naivní a slídivá duše dobrého psa. Ale jejich nešťastní bratři, téže raçy, jež získal stařec sbírající smetí po domech, nebo prodavač písku, téměř vždy chromý, nebo chudý venkovan s velikými krutými dřeváky, zapřaženi k těžkým kárám a netvorným radvancům, špinaví, opelichaní, prašiví, hladoví, vychrtlí protloukají se do smrti pekelným kruhem, do něhož je uvrhlo několik grošů vložených do mozolné dlaně. A v světě, člověku méně přímo poddaném, neshle-

dáváme-liž tu koroptve, bažanty, laně, zajíce, již nemají hrubě štěstí a jsou zraněni při každém setkání s lovcem, kdežto jiní, nevím jak a z jaké výsady, unikají všem ranám.

Jsou tudíž, jako my, podřízeni nepopíratelným nespravedlnostem, avšak my pro tyto nespravedlnosti nijak nepomýšlíme dovolávati se bohů, dotazovati se tajných mocí; a přece, co se přihazuje jim, není snad než naivně zjednodušený obraz toho, co se přihazuje nám. Ovšem, že pro ně představujeme právě tyto tajemné moci, jež hledáme v našem nebi. Než zdaž tu máme právo očekávati od těchto o mnoho více spravedlnosti a svědomitosti, než sami prokazujeme zvířatům? Každým způsobem, kdyby tento příklad nebyl než ubral náhodě trochu jejího marného vlivu a tím více povzbudil našeho ducha k iniciativě a k zápasu, byl by to již zisk nijak nepatrný.

VIII.

Přes tento nový odpočet nelze zapříti, že jest — aspoň co se týče složitějšího života člověka — za vším, co jsme tu pravili, v často viditelné vůli náhody — této drobné minci fatality — jakás příčina štěstí nebo neštěstí, jež uniká našim vykladům. Víme — a to tvoří část oněch neutvářených, ale základních ideí o zákonech života, jež tisíciletá zkušenost proměnila v jakýs druh pudu, — víme, že existují lidé, kteří ve všem ostatním stejní, mají „ruku šťastnou" nebo „nešťastnou". Měl jsem příležitost sledovati velmi z blízka životní běh jednoho přítele, jenž byl obětí vytrvalé nehody. Tím nemíním, že by jeho život byl nešťastný. Naopak, jest pozoruhodno, že protivné náhody šetřily vždy velkých linií jeho skutečného štěstí, nepochybně proto, že byly dobře chráněny. Neboť choval v sobě silnou mravní existenci, myšlenky, naděje, jistoty, hluboké cítění. Dobře věděl, že tyto statky byly uchráněny před ranou osudu a že nic bez jeho pomoci nemohlo jich zničiti. Osud není nepřemožitelný; to jest, ústřední cesta existence, veliká vnitřní cesta, dá se obrátiti k štěstí nebo neštěstí, byť její rozvětvení rozestírající se na venek a ty tisíce přítoků, jež sem vlévají náhody zvenčí, unikaly naši vůli. Tak krásná bystřina, řinoucí s výšin a všechna zářící vznešeností ledovců, protéká posléze rovinami a městy, kde nepřijímá než otrávené vody, zakalí se na chvíli, a my se domníváme, že již na vždy ztrácí vzezření jasného nebe, jež byla přijala od pramenitých studánek a jež zdálo se být duší její a hlubokým a ryzím výrazem její síly.

Než jen sledujte ji tam dolů, pod velké stromy; již zapomíná kalných přítoků. Zas uchvacuje azur do svých průsvitných vln a unáší jej k moři, tak křišťálný, jako dokavad se usmíval u zdrojů horských.

Také přítel, o němž tu mluvím, byť byl nejednou slzel, neronil nikdy oněch slz, jež člověk roní nad smrtí sebe sama a které nikdy nevymizí z jeho paměti. Také každé zklamání, po nevyhnutelném zemdlení, neudálo se celkem, než aby jej tím více přiblížilo k jeho tajnému štěstí, aby toto soustředilo, označilo temnějším obrysem,

tak aby se zdálo tím vzácnějším, horoucnějším a jistějším. Ale jakmile opustil toto očarované uzavřené místo, nepřátelské příhody o závod hnaly naň útokem. Byl na příklad velmi dobrý šermíř, měl tři souboje a byl po třikráte zraněn soky méně zručnými. Vydal-li se na moře, byla plavba zřídka kdy šťastna. Účastnil-li se některého peněžního podniku, nezdařil se. Jeden soudní omyl, do něhož jej zapletl celý řetěz podivně nepříznivých okolností, stal se proň pramenem dlouhých a vážných protivenství.

Mimo to, jsa příjemné tváře a oka plného upřímnosti a dobroty, nebyl, jak říkáme, „sympatický".

Nevzbouzel nijak předem onu okamžitou spontanní příchylnost, již pociťujeme často, aniž víme proč, k neznámému, jenž jde mimo, ba k samému nepříteli. Jeho citový život nebyl hrubě šťastnější. Milující, a nekonečně více lásky hoden než většina těch, pro něž jej opouštělo nahodilé srdce žen; i zde nedoznal než zrady, zármutku a zklamání. Tak žil, pomahaje si, seč byl, z nástrah, jež mu při každém kroku kladla nepříznivá Štěstěna, nepozbývaje srdce, ani nejsa vnitřně zarmoucen, jen trochu udiven nad tolikem zuřivostí, až posléze setkal se s jediným velikým štěstím svého života: s láskou rovnou té, jež v něm čekala, výlučnou, vášnivou, dokonalou, nezměnnou. Od té chvíle jako by pod vlivem nové hvězdy, která smísila své paprsky s jeho, cítil, jak ponenáhlu nepřátelské příhody se rozestupují, umdlévají, vzdalují se a berou se jinou cestou. Zdálo se, že jen nerady upouštěly ode zvyku následovati jej. Viděl skutečně, jak se štěstí obrátilo. A hle, dnes, navrátiv se do lhostejného a nestranného ovzduší náhody většině lidí společné, vzpomíná s úsměvem doby, kdy každý jeho posun, na nějž číhal neuchvatitelný nepřítel, působil nebezpečí.

IX.

Nedovolávejme se bohů ku vysvětlení těchto úkazů. Nebudou míti způsobilosti vysvětliti nám něčeho, až když se vyjádří o samých sobě.

A osud, jenž jest z nich nejneznámější, má méně práva než všichni ostatní zakročiti a volati, jak to činí, z hlubin své neotřesné moci: „Já to byl, jenž tomu chtěl!" Nedovolávejme se ani bezmezných zákonů Všehomíru, záměrů dějin, vůle světů, spravedlnosti hvězd. Tyto mocnosti existují a my se jim podrobujeme, jako se podrobujeme moci slunce. Ale rovněž jako tato působí neznajíc nás, zbývá nám nepochybně ohromná volnost v nesmírném kruhu jejich vlivů, a ony mají cos lepšího na práci než skláněti se nad námi, aby položily stvol trávy nebo nadzdvihly list na malé stezičce našeho mraveniště. Když se jedná o nás, o náš těsný život, jest to, myslím, v nás samých, kde se nalézá klíč k taji, neboť jest pravděpodobno, že každá bytost chová v sobě nejlepší rozřešení záhady, již podává.

Jest v nás, pod naší vědomou existencí, podřízenou rozumu a vůli, existence hlubší, která se noří, po jedné straně, do minulosti, již dějiny nevystihují, a po druhé straně do budoucnosti, již tisíce let nikdy nevyčerpá. Není odvážno věřiti, že všichni bohové se tam

skrývají a že ti, jimiž jsme oživili zem a hvězdy, z ní vykročili, jeden po druhém, aby jí dali jméno a podobu, již by naše představa mohla pochopiti. Čím jasněji člověk vidí, čím méně jest mu třeba symbolů a obrazů, tím více zmenšuje počet těchto jmen, počet těchto podob.

Vyslovuje ponenáhlu jen jediné jméno, ponechává si jen jedinou podobu a v brzku tuší, že tato poslední podoba a že toto poslední jméno nejsou samy ničím jiným než posledním obrazem jakési moci, jejíž trůn byl vždy v něm samém. Tu navrací se bohové zas v nás, odkud byli vyšli; a zde jest to, kde se jich dnes otazujeme.

X.

--Myslím tedy, že jest to v našem bezvědomém žití, ohromném, nevyčerpatelném, nevyzkoumatelném a božském, kde jest nám hledati výklad našich šťastných a nešťastných náhod. Jest v nás jedna bytost, jež jest naším opravdovým já, naším prvorozeným já, nepamětným, bezmezným, všeobecným a nepochybně nesmrtelným. Naše intelligence, jež není než jakýsi druh světélkování na tomto vnitřním moři, zná ji dosud jen neúplně. Ale každým dnem více chápe, že v ní dlí nepochybně všecka tajemství lidských fenomenů, jichž až dosud nepochopila.

Tato bezvědomá bytost žije na jiné ploše a v jiném světě než naše intelligence. Nezná Času a Prostoru, těchto dvou hrozných a illusorních stěn, mezi nimiž se musí sunouti náš rozum, pod trestem ztráty sebe. Pro ni není ni blízkosti, ni vzdálenosti, ni minulosti, ni budoucnosti, ni vzdoru hmoty. Ví vše a může vše. Ostatně, byla vždy připouštěna, do jisté míry, tato věda a tato moc, a jejím projevům byla dána jména pud duše, bezvědomí, podvědomí, reflexivní pohyby, intuice, předtucha atd. Přičítána jí zejména ona neurčitá a často zázračná síla oněch našich nervů, které neslouží přímo ku produkování našeho rozumu a naší vůle, a jež jest nejspíše podstatným fluidem, prvotním paprskem universálního života. Jest pravděpodobno, že toto fluidum jest přibližně stejné povahy u všech lidí. Ale sděluje se s intelligencí velice různým způsobem. U jedněch zůstává tento neznámý princip tak hluboce pohroužen, že nezabývá se než fysickými výkony a trváním druhu. U jiných naopak zdá se vždy bdělým, vystupuje, často až se dotýká svou čarovnou přítomností povrchu vnějšího a vědomého života; při každé příležitosti zakročuje, předvídá, varuje, rozhoduje a mísí se do většiny rozhodujících faktů životního běhu. Odkud pochází tato schopnost? Nelze říci. Není tu určitých a jistých zákonů. Nenalézáme na příklad žádných stálých vztahů mezi činností bezvědomí a vývinem intelligence. Tato činnost jest poslušna pravidel, jichž neznáme.

Pro tuto chvíli, v přítomném stavu našich poznatků, zdá se čistě nahodilou.

Nalézáme ji u tohoto a ne u onoho, aniž jaké znamení dává tušiti příčinu tohoto rozdílu.

XI.

Nechť se jedná o šťastnou nebo nešťastnou náhodu, hle, co se nepochybně přihodí. Událost příznivá nebo neblahá, přišedší z hlubin velikých, věčných zákonů, postaví se nám v cestu a všecku ji zahradí. Tu jest, nehybná, osudná, nesmírná, neotřesná. Nestará se o nás; není tu pro nás. Nemá důvodu býti než o sobě a pro sebe. Neví o nás prostě. My to jsme, kteří se k ní přibližujeme a kteří, došedše v dosah jejího vlivu, máme před ní prchnouti nebo jí čeliti, ji obejíti nebo jí projíti. Dejme tomu, že jest to událost neblahá: ztroskotání lodě, požár, hromová rána; nebo smrt, nemoc, nehoda, tíseň, v podobě poněkud nevšední. Čeká, neviditelná, slepá, lhostejná, dokonalá, nezměnná, avšak dosud v moci. Existuje celá, ale jedině v budoucnu; a pro nás, jichž smysly v službách naší intelligence a našeho vědomí jsou utvářeny tím způsobem, že nepostřehují věcí než postupně v čase, jest ještě jako by nebyla. Dejme tomu, ku přesnějšímu označení, že jedná se o ztroskotání lodě. Loď, jež má zhynouti, nevyplula z přístavu; skála aneb břeh, jenž ji rozbije, spí klidně pod vlnami; a bouře, jež propukne až ku konci měsíce, dříme, nedozírná, v skrytu nebes.

Normálně, kdyby nebylo ničeho psáno a kdyby katastrofa nebyla se přihodila v budoucnu, padesát cestujících, přišedších z pěti, šesti různých krajů, bylo by vstoupilo na loď.

Než, loď jest osudem dobře označena. Jest jisto, že musí zahynouti. Také ode mnoha měsíců, snad od mnoha let, činěn tajeplný výběr mezi cestujícími, jimž bylo vyplouti téhož dne. Možná, že z těchto padesáti původních cestovatelů jen dvacet jich vstoupí na loď v okamžiku, kdy vypluje*). Ba možná, že ani jeden z těchto

*) Jest skutečně pozoruhodno, že při velkých katastrofách čítá se obyčejně daleko méně obětí, než se pravdě podobně dalo předpokládati. Téměř vždy, v poslední chvíli, nějaká nenadálá a výjimečná příčina vzdálila polovinu a mnohdy dvě třetiny osob, jimž hrozila neviditelná ještě nehoda. Loď, jež se ztroskotá, má mnohem méně cestovatelů, než by jich měla, kdyby nebyla měla vzíti zkázu. Při srážce vlaků, v rychlíku sřítivším se do propasti jest mnohem méně cestujících, než v dnech, kdy neudá se nehoda. Most, jenž se sesuje, sesuje se obyčejně, mimo vše očekávání, v okamžiku, když dav jej byl opustil. Na neštěstí neděje se tak při požárech divadel a jiných veřejných budov. Avšak tam, jak známo, není to oheň, nýbrž sama přítomnost šíleného a smyslů zbaveného davu, jež tvoří hlavní nebezpečí. Kdežto výbuch třaskavých plynů stává se obyčejně, když bylo v dolech nepoměrně méně horníků, než jich tam bývá pravidelně. Rovněž tak při výbuchu prachárny, továrny na patrony a pod., stává se to ve chvíli, kdy většina dělníků, kteří by byli všichni osudně zhynuli, se byla pro jakousi nepatrnou, ale prozřetelnou příčinu vzdálila. To jest tak pravdou, že toto takřka nezměnné pozorování proměnilo se v jakous ošumělou frázi, jíž všichni známe. Co den čteme v denních zprávách novin: Katastrofa, která mohla míti děsné následky, stihla jen, díky té oné okolnosti atd. — Nebo: Chvějeme se při pomyšlení, že kdyby nehoda se byla udála o minutu dříve, když všichni dělníci, všichni cestující atd.

Jest to slitování Náhody? Věříme čím dále tím méně v osobnost, intelligenci a v nějaké úmysly Náhody. Jest přirozenější domnívati se, že něco v člověku tušilo neštěstí, a že jakýs tajemný, ale u mnoha lidí velice jistý pud je vzdálil od neštěstí v okamžiku, kdy náhle vzrůstajíc bralo na se hrozivý a naléhavý tvar Nevyhnutelna. Tu jest to jakés hluché a skryté zděšení bezvědomí, neprozrazující se na venek než jakousi choutkou, rozmarem, nahodilostí, jež jsou často dětinské a nestejné, ale neodolatelné a ochranné.

padesáti — kteří, nebýti budoucí pohromy, by se byli nutně vydali na cestu, — neodpoví na povel okolností a že budou nahraženi dvaceti, třiceti jinými, v nichž hlas náhody nepromlouvá s touže silou. Zde, kde se hroužíme do největší hlubiny, nejhlubší ze záhad lidských, hypothesa nutně zaniká. Avšak vzhledem k této smyšlené příhodě, jež slouží jen k tomu, aby bylo učiněno zřejmo, co se tak často přihazuje za jiných okolností každodenního života, není-liž přirozeno, na místě abychom se utíkali k dalekým a pochybným bohům, domnívati se, že naše bezvědomí tu jedná a rozhoduje? Ono zná, musí znáti, musí viděti katastrofu, kdyžtě pro ně není času ni prostoru, a kdyžtě se udála v tom okamžiku před jeho zrakem, jako se udála před očima věčných sil. Na tom nesejde, jakým způsobem zlo předvídá.

Mezi oněmi třiceti varovanými cestovateli dva nebo tři měli asi skutečnou předtuchu nebezpečí; jsou to ti, v nichž bezvědomo jest volnější a snadněji dosahuje prvních, ještě zatemnělých vrstev intelligence. Druzí nebudou tušiti ničeho; budou láti na opozdění a na nevysvětlitelné překážky, budou činiti, seč jsou, aby přišli v čas, ale neodjedou. Tito onemocní, zmatou si cestu, změní své úmysly, utkají se s nepatrným dobrodružstvím, naskytne se jim hádka, láska, chvíle váhavosti nebo zapomenutí, jež zdrží je proti jejich vůli. Oni nikdy na to nepomýšleli, nastoupiti cestu na této předurčené lodi, kdežto jest to ta jediná, již jim bylo logicky, osudně voliti. Tato snaha bezvědomí, zachrániti je, děje se u většiny lidí v takových hlubinách, že jim ani na mysl nepřijde domnívati se, že děkují svůj život své šťastné náhodě, a upřímně věří, že neměli nikdy v úmyslu vyplouti na lodi označené mocnostmi moře.

Co se tkne těch, kteří věrně se dostavili na osudné místo, ti náleží k rodu neblahých. Tvoří nešťastnější kmen našeho kmene. Když všichni ostatní dají se na útěk, oni jediní zůstanou. Když ostatní se vzdálí, oni, důvěřivi, se přiblíží. Nezmylně jedou vlakem, jenž vyjede z kolejí, jdou v určitou hodinu mimo věže, jež se sřítí, vcházejí do domu, kde již doutná oheň, kráčejí lesem, do něhož udeří blesk, svěří majetek svůj bankéři, který uprchne, činí krok a posun, jenž neměl býti učiněn, milují tu jedinou ženu, již se měli vystříhati. Naproti tomu, jedná-li se o štěstí, když všichni ostatní přikvačí, přilákáni hlubokým hlasem příznivých sil, jdou mimo neslyšíce ho a nikdy neupozorněni, vzdáni jediným radám svého rozumu, starého vůdce, velice moudrého, ale téměř slepého, jenž nezná než malých stezek na úpatí hory, zabloudí v takovém světě, jehož — rozum lidský ještě nepojal. Ovšem mají proč žalovati na osud, ale nikoliv jak to činí. Mají právo tázati se ho, proč nevložil v ně bdělého hlídače, jenž chrání jejich bratry. Avšak učinivše tuto výtku, jež jest hlavní výtkou proti nepopíratelným nespravedlnostem, nemají už, nač by naříkali. Vesmír není jim jinak nepřátelský! Nejsou to pohromy, jež je pronásledují, oni sami jdou k nim. Věci vnější jim nechtějí ublížiti; oni sami vydávají se zlu. Nehoda, stihnuvší je, na ně nečíhala; oni sami si ji zvolili. Během jejich let, jako během let každého člověka, čekají příhody, jako zboží v tržnicích čeká na

kupce, jenž ho má nabýti. Nikdo jich neklame; sami se prostě klamou. Nic jich nepronásleduje; ale jejich bezvědomá duše nekoná svou povinnost. Zdali jest méně obratnou nebo méně obezřetnou? Či spí beznadějně v hloubi vězení, jež jest uzavřenější ostatních; a není-liž žádná vůle s to vytrhnouti ji z tak neblahého spánku, ni otřásti ukrutnými branami vedoucími ze života, jenž ví vše bez vědomí, k onomu, jenž neví s intelligencí?

XII.

Jeden přítel, před nímž jsem přetřásal tyto záhady, pravil mně včera: „Život, jenž se nás lépe dotazuje než filosofové, donutí mne dnes, abych připojil divnou otázku k vašim otázkám. Co se stane, když dvě náhody, totiž dvě sobě odporující bezvědomí, jedno šťastné a schopné, druhé neschopné a nešťastné, se spojí a jaksi smísí v témž dobrodružství, v témž podniku? Kdo zvítězí? To brzy zvím. Učiním dnes odpoledne důležitý krok, od něhož takřka cele závisí budoucnost, možnost žíti dle své povahy a svých práv, jmění a všechno vnější štěstí bytosti mně nejdražší. Tážu-li se své minulosti, jež mně byla vždy milostivou, kdy náhoda bývala mně prozíravou a věrnou přítelkou, ohlédnu-li se za sebe a popatřím-li na těch pět, šest okamžiků, které jsou v každém žití, jako zlaté točné body, kol nichž se otáčela šťastná náhoda, mám důvěru v svou hvězdu a jsem si mravně jist, že tento krok, kdyby šlo jen o mne, by se zdařil bez námahy, neboť mám „šťastnou ruku“; avšak osoba, pro niž jej podnikám, neměla nikdy štěstí. Jsouc nanejvýš jemné a obsáhlé intelligence, vůle tisíckráte opatrnější a pevnější mé, má, nelze jinak myslit, tupé nebo zlomyslné bezvědomí, jež ji nutí projíti, neušetříc jí ani jedné stanice, celou trpkou cestou nespravedlností, příkoří, mrzutých shod, překážek a zklamání. Buďte jist, že by ji bylo násilně dostalo na loď, o níž jste mluvil. Táži se tedy, jakým způsobem mé bdělé a varovné bezvědomí si povede oproti netečnému a neblahému bratru, v jehož jméně má jednati a jehož místo má takřka zaujmouti.

Jak a kde utváří se v tomto okamžiku tak vážné rozhodnutí, jež se chystám v brzku vypátrati? Která jest to moc, jež mezitím, co tu s vámi mluvím, váží pro a proti, totiž štěstí a neštěstí osob, jež představuji? Z jaké oblasti, z jaké snad nepamětné působivé moci, z jakého skrytého ducha nebo z které neviditelné hvězdy spadne asi závaží, jež skloní váhu k stínu nebo k světlu? Zdánlivě jest to rozum, jest to vůle, zájem stran, jenž rozhoduje; v hlubší skutečnosti jest to často něco jiného. Když se tak ocitujeme před záhadou, a když láska, již máme k těm, jichž se týká, nám trochu otevírá oči, nezdá se již tak prostou, a my hledíme zrakem udiveným, úzkostlivým a téměř novým na vše neznámé, jež nás vede a jehož jsme poslušni.

Pokusím se tedy o tento krok s větším pohnutím, s větší silou a horoucností, než kdyby šlo o můj vlastní život, o mé vlastní štěstí.

Ta, pro niž jej podnikám, jest věru více mnou, než všecek já

„sám“, a odedávna jest štěstí její pramenem mého. Můj rozum a mé srdce jsou o tom přesvědčeny; ale zdaliž o tom ví mé bezvědomí? Můj rozum a mé srdce, jež tvoří mé vědomí, jsou sotva třicet let, kdežto má bezvědomá duše, jež pamatuje ještě prvotní tajemství, čítá snad věky. Evoluje beze spěchu. Jest znenáhla jako svět kolující v čase, jenž nebude míti konce. Rovněž nepochybně ještě neví, že druhá existence se spojila s mojí a všecku ji zaujala. Kolik uplyne let, nežli tato veliká zvěst vnikne do jejího útulku? Tu opět jest rozdílná a nestejná. U jednoho dovídá se ihned, co se děje v srdci; u jiného účastní se velice pozdě fenomenů rozumu. Ostatně jsou druhy lásky, u nichž předchází srdce a rozum: v mateřské lásce na příklad.

Bezvědomá duše matky neopustí drahně duše dětí a bdí nad nimi s větší horlivostí a péčí než nad samou matkou. Avšak v lásce, jako má, jest nemožno říci, zda-li ví či neví, že tato láska jest pro mne nutnější, než sám život. Domnívám se, že jest přesvědčena, že krok, jejž hodlám učiniti ve jménu této lásky, se mne pranic netýká. Neprojeví se a nezakročí. V okamžiku, kdy napínám všecku svou sílu, všecky své naděje více, než kdyby se jednalo o mou vlastní spásu, bloudí po svých tajemných zaměstnáních v hloubi svého tajemného příbytku. Kdybych žádal spravedlnost pro sebe, byla by již vzhůru. Možno, že by věděla, že není to dnes, kdy dlužno, abych jednal. Neuvědomil bych si, tuším, nijak jejího zakročení, ale ona by způsobila nepředvídanou překážku. Onemocněl bych, upadl bych, byl bych zaujat vedlejší příhodou, která by mně bránila přijíti v nepříznivou chvíli. Pak v přítomnosti toho, v jehož rukou by se nalézal můj osud, má bdělá přítelka zakryla by mne svými křídly, nadchla by mne svým dechem, osvítila svým světlem. Vnukla by mně slova, jež by bylo nutno říci a jež by jediná odpovídala na tajné námitky pána mého osudu. Uložila by mně počínání, mlčení, posuny; dala by mně důvěru, rozestřela by nade mnou nejmenovaný vliv, jenž daleko více než důvody rozumu a výmluvnost zájmu často určuje volbu lidí. Obávám se, že všeho toho se zdrží. Nedá se vyrušovati. Neokáže se na obvyklém prahu. Tupa, bezcitna, v domněnce, že život můj není již všecek ve mně samém, bude jednati dle svého dávnověkého přesvědčení, a domnívajíc se, že mně poslouží, zmaří-li, co dle jejího mínění se mne netýká, ublíží mně více, způsobí mně hlubší bolest, než kdyby mne zradila při příchodu smrti. Vnesu tedy v tuto záležitost jen velmi bledý odlesk, jen jakýsi přízrak svého „štěstí“. A tážu se s bázní, bude-li to s dostatek, aby vyvážilo zlovůli nepříznivé náhody, jíž jsem přioděn a jíž představuji.“

XIII.

Několik dnů po tom sdělil se mnou přítel, že pokus se nezdařil. Možno, že neúspěch tento byl pouhou náhodou nebo následkem nedostatku důvěry. Neboť důvěra, která předtuší úspěch, snaží se jej dosíci, užívá prostředků, jichž nezná váhavost a pochybnost, a neodhalí žádnou z oněch bezděkých slabostí, z nichž dovede kořistiti

pud odpůrcův. Jest také nepochybno, že jest mnoho pravdivého v jejím uvedení bezvědomí. Ostatně, v jisté hlubině, bezvědomí a důvěra se kryjí; a jest velice nesnadno říci, kde ono započíná a tato končí.

Aniž bychom prodleli u tohoto příliš jemného pátrání, naslouchejme životu kladoucímu nám jiné přímější otázky vzhledem k šťastné náhodě, jež jest jednou z předních otázek života. Jsou mnohé takřka každodenního zájmu. Táže se nás, na příklad, jak se máme zachovati vůči lidem „nemajícím štěstí", a jichž zlá hvězda jest tak neblaze mocnou, že přivádí nevyhnutelně ku pohromě vše, co se příliš blízce odváží k sféře, často velice rozsáhlé, jejího zhoubného vlivu.

Máme se jim vyhýbati, bezohledně, jak radí Dr. Foissac? — Ano, zajisté, plynou-li jejich nehody z ducha nemoudrého, odvážlivého, nedbalého, svárlivého, blouznivého a utopistického. „Smůla" jest nemoc nakažlivá, jež se přenáší často z bezvědomí na bezvědomí. Avšak jedná-li se o nehody skutečně nezasloužené, stihnuvší ty, jež milujeme, jest nespravedlivo a hanebno, míjeti je. Tu volná a hrdá část naší bytosti, která tolik věcí neví, ale která si tvoří pravdy jiného druhu, jež jsou jako první květy nějakého utvářejícího se světa, má povinnost čeliti všeobecné moudrosti bezvědomí, vzdorovati jeho výstrahám a strhnouti ji do své zkázy, jež jest vítězstvím na tomto poli, jež ozařuje ideal, za nějž samo bezvědomí bude jednoho dne vděčno.

XIV.

Došli jsme takto k otázce, zdali bezvědomí, jemuž připisujeme své štěstí, jest skutečně nezměnno a nezdokonalitelno? Kdo z nás nepozoroval bizarrních zvyků náhody? Pozorujeme-li, jak se zmítá v malém městě nebo mezi hloučkem lidí, jichž neztrácíme s očí, zdá se býti jakousi bohyní svéhlavou a rozmarnou. Podle bytosti nebo příhody, jíž se uchytí, vezme na se ihned velice určitou osobnost nebo charakter. Má všelikeré manie, ale je takřka nezměnnou v každé z nich. Podle toho, jak přistihneme první nebo druhý z jejích gestů, jest nemožno nebo snadno předvídati, co dále učiní. Božstvo proteovské, jehož by žádná představa zcela nevystihla, tu zjeví se neočekávaně, jako trysk vody uprostřed pouště, a zmizí po zrození efemerní oasy. Tam navrací se v pravidelných přestávkách, srotí se a rozptýlí, jako to tažné ptactvo, které je poslušno rythmu ročních dob. Na pravo sklátí člověka a nestará se již o něho; na levo porazí jiného a zuřivě se vrhne na svou oběť. Avšak téměř vždy, nechť jedná se o dobré nebo zlé, zůstává úžasně věrna charakteru, který na se vzala, jednou pro vždy, řeklo by se, v každém jednotlivém případě. Tento na příklad, jenž neměl úspěchu ve válce, nebude ho míti nikdy; onen pravidelně ve hře vyhraje nebo prohraje; jiný bude nevyhnutelně klamán; jiný bude pronásledován vodou, ohněm nebo příhodami v ulici; pátý bude míti stálé štěstí nebo neštěstí v lásce, v peněžních záležitostech atd. Není-liž to opět, ne-li důkazem, aspoň

znamením, že není to mimo nás, ale v nás, kde vládne, a že my ji utváříme a přiodíváme skrytou silou, mající původ v nás?

Někdy podivné převraty, jež jsou samy maniemi plynoucími z jejích manií, přervou náhle její zvyklosti a odporují její povaze, aby ji hned potom stvrdily v jiném ovzduší. Tu říkáme, že se „štěstí obrátilo“. Není to spíše bezvědomí, jež se vyvíjí?

Vzbouzí se konečně jeho bedlivost nebo jeho bystrost? — Uvědomuje si posléze, jaké závažné události se vyvíjejí ve světě, jenž jest nad ním? Nabývá jisté zkušenosti? Vniká do jeho úkrytu paprsek intelligence, jiskra vůle a varují je před nebezpečím? — Nahlíží posléze, po tolika letech, po tolikerých krutých zkouškách, že mu bude prospěšno, vykročí-li ze své příliš důvěřivé apathie? Vyburcují je vnější nehody z nebezpečného spánku? Nebo, nebylo-li ho nikdy tajno, co se děje nad jeho vězením, uspělo po marném a namahavém úsilí proraziti jakousi skulinu do ohromné vrstvy věků a netečnosti, vzdalujících je od jeho sester, vůle a intelligence, a podařilo se mu účastniti se efemerního života, od něhož závisí část jeho života?

XV.

Mimo to doznejme, že tato hypothesa o bezvědomí není s to vysvětliti všecky nespravedlivosti náhody. Tři z největších, jež jsou tři nejskutečnější neštěstí, jež mohou stihnouti člověka, stihnou je obyčejně již před jeho narozením: totiž naprostá chudoba, nemoc (zejména ve svých protivných tvarech: psychologické bídě a nezhojitelných chorobách, odporné škaredosti a mrzáctví) a intellektuelní inferiorita. Ty jsou tři velké kněžky nespravedlivosti, které očekávají a označují nevinnost při vstupu do života. Avšak zdá-li se volba jejich tajemnou, trojí pramen, z něhož čerpají tré nezhojitelných kouzel, jest snad méně tajemný, než se domníváme. Netřeba ho odvozovati z předurčené vůle, z osudných a věčných zákonů. První z těchto pramenů začíná a končí svůj běh v říši člověka; a neví-li se, proč se tento rodí chud a onen bohat, ví se zcela dobře, z jakých čistě lidských nespravedlivostí jest na tomto světě na jedné straně příliš mnoho bídy a na druhé přílišný nadbytek. Bohové a hvězdy nemají pražádné účasti při této nespravedlivosti. Co se týče dvou ostatních, odejme-li se, co dluhují chudobě, matce většiny fysických a mravních běd, odečtem-li vše, co mají od předcházejících poklesků příbuzných, poklesků, v nichž nebylo pranic nevyhnutelného, zbude několik zatvrzelých nespravedlností, jichž nelze zdůvodniti; avšak tento zbytek taje vejde se brzy do hrstě badatele, jenž jej později pohodlněji prozkoumá. Dnes jest moudro neobkličovati život náš kletbami a smyšlenými nepřáteli, aby nebyl zachmuřován bez dostatečných jistot.

A co se tkne každodenní náhody, připouštíme prozatím, že když činíme historii našeho štěstí (což není nutně historií našeho skutečného blaha, totiž vnitřního štěstí, kdyžtě je možno nabýti ho vzdor náhodě), činíme historii naší bezvědomé bytosti. Jest to pravděpodobnější než mísiti věčnost, hvězdy a ducha všehomíru v naše malá

dobrodružství; a to dává naší odvaze lepší směr. Možno, že jest stejně nesnadno zjinačiti povahu našeho bezvědomí, jako změniti běh planet Marta nebo Venuše; avšak zdá se to méně vzdáleno a méně chimaerické; a máme-li volbu mezi dvěma pravděpodobnostmi, jest naší přední povinností přijmouti tu, která klade co nejméně překážek naší naději. Ostatně, kdyby bylo neštěstí skutečně nevyhnutelno, byla by v tom nevím jaká hrdá útěcha, říci si, že plyne jen z nás, že nejsme obětmi nějaké zlovůle nebo hříčkami nějaké náhody. Ale že snášejíce více zla než naši bratři, označujeme snad v čase a prostoru nutný tvar naší osobnosti. A dokavad neštěstí nezasahá vnitřní hrdosti u člověka, zachovává si tato sílu ku pokračování v zápase a k plnění podstatného poslání, jež jest: žíti se vší horoucností, jíž jest schopen, jako by život jeho byl všech ostatních důležitější pro osudy lidstva.

To jest také souhlasnější s velikým zákonem, jenž, jednoho po druhém, navrací v nás všecky bohy, jimiž jsme naplnili svět. Většina těchto bohů byla jen účinkem, jehož příčiny nalézaly se v nás samých. Tou měrou, jakou jdeme ku předu, shledáváme, že mnohé síly, jež námi vládly a plnily nás úžasem, nejsou než špatně známé části naší vlastní moci, a jest nepochybno, že bude to stvrzováno čím dál tím více.

Není-li přiblížení, ohraničení neznámé síly ještě tolik, co vítězení nad ní, jest to již něco, víme-li, kde ji nalézti a kde se jí otazovati. Jsme obklopeni silami velice temnými, avšak ta, s níž jest nám nejpříměji jednati, jest ta, která se nalézá v středu naší bytosti. Všecky ostatní ji procházejí, v ní se stýkají, do ní se navracejí, v ní splývají a netknou se nás než ve vztazích k ní.

Tuto poslední sílu nazvali jsme, abychom ji odlišili od spousty ostatních, naší bezvědomou silou. Toho dne, kdy se nám podaří studovati více z blízka toto bezvědomí, jeho schopnosti, jeho záliby, jeho antipathie, jeho dojemné neobratnosti, značně otupíme zuby a nehty potvory pronásledující nás pod jménem Náhody, Štěstí, Osudu. V této chvíli živíme je ještě, jako by slepý živil lva majícího jej pohltit. Možno, že v brzku uhlídáme lva v jeho pravém světle a že podaří se nám pak jej zkrotiti.

Jděme tedy neumdlévajíce, všemi cestami vedoucími z našeho vědomí do našeho bezvědomí. Podaří se nám takto naznačiti jakýsi druh stezky na velikých, ještě neschůdných cestách, „jež vedou od toho, co jest viděti, k tomu, co není viděti“, od člověka k Bohu a od individua k všemíru. Na konci těchto cest skrývá se všeobecný taj života. Prozatím přijměme hypothesu, jež dodává odvahy našemu životu v tomto universálním životě, jenž nás potřebuje ku proniknutí svých vlastních záhad, neboť jsme ti, v nichž tajemství jeho se nejrychleji, nejryzeji krystallisují.

Přel. s dovolením aut. *Marie Kalašová.*

Karel Piskoř:

Nová vlast.

Dramatická báseň o jednom jednání.

(Pokračování.)

Sivan.
Však slov chci několik tu promluvit
o všem, co trpkého tlí dlouho ve mně,
ač nerad si, co ostřím meče zmeškám,
jen slovy nahrazuji.

Vojvoda.
Vyslovit
máš právo vše, jak já zas povinnost
tvé stesky slyšet. Však to později
a raděj v jiném místě nežli zde,
kde každý keř mi památný a drahý
a úctyhodna každá píd̕ě země.
To místo zde mi bohy káže vzývat
a každou myšlenku, v níž světský zájem
by zračil se, zde zdusí ve mně úcta
k té hlíně svaté, která vašich otců
a bratrů pila krev.

Nadar.
Zde tedy snad
to místo zlého boje, o kterém,
než z vlasti vyšli jsme, jsi mluvil, otče?

Vojvoda.
Jak řekl jsi: to zde. Již třicetkrát
zde památný ten vrch se přioděl
z jar zeleně do zlata podzimů
a třicetkrát se halil v sněhu běl
od doby, kdy se naší zarděl krví —
to otců první výpravy byl konec.

Dobrovoj.
Na půdě té by svatyně stát měla.

Vojvoda.
Dva tenkrát mraky v modro oblohy
jak dlaně dvě do tváře bědující
se šinuly a hojné slzy bohů
v ten bědný obraz v žalu skanuly.
Muž nejlepší, jakého národ měl,
a který nemůž' nahrazen být již,
zde raněn klesl v náruč mou a v jiný
tu život odešel.

Dobrovoj.
Tvůj otec, Čechu!

Vojvoda.
Tak ne! To tisícům bych křivdu děl,
jej kdybych otcem zvát si vyhradil.
Ne mým, on otcem všeho lidu byl.

První kněz.
Dej svolení, náš vojvodo, by v oběť
ta bílá, cestou ulovená laň,
zde věčným bohům byla přinesena.

Vojvoda.
Plň obřad svůj a kněze povinnost!
Však tady ne! Na straně protější
té pevnosti je padlých mohyla
pět pídí vysoká. Tam staň se tak!

První kněz.
Jdu žrecům dolů sdělit vůli tvou. Odejde.

Neglav.
Nuž, spěšme již v ta místa posvátná,
pod hlíny příkrovem kde odpočinek
po těžkém boji našli otcové.

Dobrovoj.
Svá čela na hlínu tu pojďme složit!
Odejde s Neglavem a Sivanem.

Jeden z ozbrojenců.
Z nás každému tam někdo drahý jest.

Druhý.
Kdož v říši stínů bude potěšen,
svých synů tuše u mohyly žal.
Větší část mužstva odejde za předešlými.

Nadar.
My, otče, první měli jsme tam být.
Proč váháš zde?

Vojvoda.
My první budem tam,
kde před jinými být nám přísluší.
Byl věru závistiv bych tomu, dřív
než my kdo čelo své by položil
— ukáže na mohylu v pozadí —
tam na tu půdu posvátnou, jež kryje
po třicet let již drahý otcův popel.

Nadar.
Jak, otče? Zde je tedy pohroben?

Vojvoda.
Tak, Nadare! On v dechu posledním
měl přání, aby pochován byl zde,
kde Moranou byl uspán na věky.
Pojď blíž a s úctou, synu, v modlitbu
vnoř duši zde u děda popelů.
Poklekne u mohyly v pozadí a setrvá dlouho čelem na ní schýlen.

N a d a r učiní taktéž.
Seč vůle má, buď duše moje s ním.
K n ě z, stoje blíže nich.
V noc tichou míru jeho chvíle ta
buď rozsvětlena v snění blaženém.
Z a c h i n a vběhne s pravé strany.
P r v n í m u ž ji zadrží v popředí.
Kam chceš? Sem nesmíš! Je zde vojvoda.
Z a c h i n a.
Chci právě k němu. Pusťte mne již dál!
D r u h ý m u ž tlumeně.
Buď ticho, ženo! Tady vojvoda
u hrobu otce svého dlí. Jdi zpět!
Z a c h i n a.
Oh, slitování mějte! Život dcery,
tak drahé mi, mne zmeškání stát může.
T ř e t í m u ž.
Přec slyšíš, že je u mohyly otce.
Z a c h i n a.
Ten mrtev je a nebude už živ,
já však se úzkostí chvím o živou,
jež zemře snad, když pomoc pozdě již
se dostaví.
P r v n í m u ž.
Co stalo se? Jsi bleda,
tvé oko žhne jak šelmy zděšené,
jíž mládě vzato jest.
Z a c h i n a.
Však tomu tak!
Má dcerka, moje Keja uloupena!
Vám tušit nemožno, ó, lidé dobří,
jak úzkost, strach a bolest krutá svírá
tou chvílí srdce milující matky,
jak zmije by to kruhem desaterým
je tiskla úž a úž — a každý oddech
mých ňader bolu chce být výkřikem.
Oh, svolte, lidé dobří, vojvodovi
bych k nohám padla prosíc o pomoc!
T ř e t í m u ž.
To nejde teď. A pak tu ještě jiní,
kdož pomoc poskytnout ti dlužni jsou.
P r v n í m u ž.
Spěš některému z vladyků to říci.
Jde s nimi lid sem právě nahoru,
již blízko musí být. Z nich každý rád
ti mužů několik dá ku pomoci.
Z a c h i n a.
Oh, spěchám již. S ní zatím bozi buďte! Odkvapí.

Nadar

vstane, když vojvoda byl dříve tak učinil.

Ty pravíš, otče, že již třicet jar,
co zem ta popelnici děda chová?

Vojvoda.

Ba, synu, třicet jar a jedno již
od doby té, kdy sám jsem ji tam vložil.
Tak jako já dnes, z téže příčiny
se tenkrát otec s lidem ubíral
sem v tuto zem. I tenkrát nátisky
a zbojné vpády divých sousedů
— když marně malý národ náš se stavěl
na odpor hrubé jejich přesile —
jej vedly k myšlence, by mírumilovný
a dobrý lid náš novou, lepší vlast
si někde v světa koutku ztraceném
pro pokojný svůj život vyhledal.
A došlo k první výpravě v ten kraj.
Jen malý počet mužů zbrojených
sem otec vedl na zvědy a shledal,
jak my teď, v této zemi slabě obydlené
že všechen lid náš žíti může v míru.
Již radostně se v starý domov vracel,
by celý národ svolal k poradě,
když z nenadání vojem nepřátel
jsme napadeni byli v těchto místech
a v beznadějném boji poraženi.
Jen málo kdo se spasil úkrytem.
A po boji jsem tady otce našel,
byl těžce raněn — polomrtev již,
leč duši nezkalenou stále ještě
o blaho národa mu starost plnila.
„Já, synu, odcházím," děl tehdy ke mně,
„však záměr neskončený dál má žít
— má v tobě žít — na tebe úkol teď
já vkládám vznešený, bys v tuto zemi,
jež klenotem je ceny veliké,
co ve vlast novou svedl národ celý — — —"
— Zda slyšíte? On řekl: národ celý!
Oh, bozi věční! Jak mi těžko v duši!

Opře se o Nadarovo rámě.

Nadar.

Můj dobrý otče, co se stalo ti?

Vojvoda.

Je mi tak bolno, jak bych srdce půli
jen v prsou měl a druhou jak by byla
mně odervala v naší staré vlasti

ta polovice národa, jež zbyla
tam v tvrdém jařmu věčných útisků.

Kněz.

Je, vojvodo, jich mnoho, které bolí
to v hloubi duše stejně jako tebe,
že národ takto rozdvojen. Leč přece
i za to třeba bohům díky vzdát,
že aspoň jedna půle národa
vlast našla tady tichou, pokojnou.
Je pravda sic, že kmen zde usedlý
se přátelsky k nám nechoval, když prvně
jsme přišli sem; leč v počtu nynějším
jsme třikrát silnější a proto v míru
jim nutno bude s námi žíti zde —
a k jejich prospěchu; vždyť naše síla
i jejich silou bude zároveň,
když ruku danou po přátelsku přijmou.

Nadar.

Tak tomu jest. Leč kdyby se i stalo,
že nechtěli by uznat dobrou vůli,
přec nikdy nám tak zle zde nemůž' být,
jak v staré vlasti bývalo, kde národ
těch věčně nepřátelských Suevů
nám krutým násilím tisk' stále v paměť,
že počtem je i mocí nad nás větší.

Vojvoda.

To nejvíce mne právě hlodá v duši,
že svobodu, již získáme zde my,
tam v staré vlasti bratři platit musí
tím krutější a tvrdší porobou,
oč slabší nyní jsou, než byli s námi.

Nad mohylou.

Ó, prachu posvátný v té drahé zemi,
náš starostlivý otče, z věčných snů
dnes kdybys na chvíli se mohl vzbudit,
svůj národ spatřiv zde bys zaplesal,
však na to hned, své velké rodiny
až hlavy všechny přepočetl bys,
za každého, kdo schází tady dnes,
ty zklamán bolestnou bys slzu vyronil.
Já úkol vznešený, jejž na mne vložil's,
jsem plnil, seč mé síly stačily.
Jar třicet padlo v bezdnou minulost,
než národ zaleknutý nezdarem
té první výpravy se vzpamatoval
a pod surovou nepřítele dlaní,
jež tiskla jej, se vzpřímiv pojednou,
na rady mé, jichž dlouho nechtěl dbát,

svůj souhlas na jevo dal konečně.
Však žel! Můj vlastní bratr — syn tvůj, otče,
— snad sveden láskou příliš velikou
k té staré, třeba nehostinné vlasti —
svou vzletnou řečí proti snaze mé
strh' lidu polovic a zůstal s ní
ve starých sídlech doposud.

Vrhne se na mohylu.

Oh, otče!
Ty's jistě v lásce velké u bohů,
že nedali ti dočkat národa
tak bolestného rozdvojení se.
Tvým jménem prosím bohy za milost,
by vzali v ochranu ty bratry zbylé
ve staré, dálné vlasti. — Věční bohové,
nedejte v porobě jim zahynout!

Kněz a Nadar s pohledem k obloze.

Nedejte zahynout jim, bohové!

Ozbrojenci taktéž tiše.

Nedejte zahynout!

Nadar.

Vstaň, otče můj,
a zjasni mysl.

Vojvoda vstane.

Ba, je třeba silný být
a doufat. — V hloubi duše rozechvěn,
jak dnes, jen jednou byl jsem v životě;
to v den, kdy otcův popel posvátný
jsem v tuto černou zemi uložil.

Kněz.

Já tenkrát, tichý svědek bolu tvého,
tak jako nyní stál jsem opodál.

Vojvoda.

Je pravda, s jinými byl's přítomen,
a obřad když byl ukončen, ty's věštbu
mně počal vykládat, již zářivým
byl Perun bleskem vepsal v mraku tmu.

Kněz.

To mezi bojem bylo nejkrutším,
když blesky dva se žhavým světlem kmitly,
na východ jeden, jeden na západ,
a na to třetí ranou třeskutou
se snesl v tábor náš. Z nich věštil jsem.
„Ta země krví vaší značená
vám vlastí bude," prvních tří byl smysl;
blesk čtvrtý, plamenem jenž v mracích zmizel,
byl důrazem v ta slova, neboť jasně
mi zněla věštba v jeho rachotu:

„Má je to vůle -- vůle Peruna,
jenž běhy národů všech znamenám!“

Vojvoda.

Tu věštbu pravdivou jsi dobře četl —
Až mlhy z lesů prchnou k výšinám,
zde lidu mého zástupy tu zem,
jež jako úsměv ženy vlídna je,
nechť pozdraví co novou svoji vlast.

Kněz.

Jdu, vojvodo, teď žertvu připravit,
již u mohyly otců zažehneme. Odejde.

Vojvoda.

Zde sečkám v místě nade vše mi drahém.

Ukáže na mohylu otcovu.

Ten těžký kámen, k čemu ten je tady?
Jej dolů sval, ať zemi posvátnou
již netlačí jak špatný skutek duši.

Nadar.

Ten, otče, jistě nebyl zde, když tenkrát
s tím rovem drahým bolestně se's loučil.
Kdo dal jej sem as, k čemu? Odstraním jej.

Chce odvalit kámen, zasténá však bolestí a odstoupí.

Vojvoda.

Co je? Co stalo se ti? Kámen ten
přec nemůž' k odvalení těžký být!
Hleď, slabé hnutí jen a dole jest! Odvalí jej.
To že ti mohlo bolest způsobit?

Nadar.

Já nevím ani —

Vojvoda.

Nechtěj zapírat!
V tom zasténání bolesti byl stín.

Nadar.

Tu v pravou ruku včera sečnou ránu
jsem utržil. A zapomněl jsem na to.

Vojvoda.

Žes's raněn, díš? Ó, bohové tě chraňte,
a bylím léčivým tě obroď Živa! —

Prohlíží mu ruku.

Ba vskutku, ovázán! A rána těžká dost.
Mně divno, proč's mi o ní neřekl.
Je z předu dána přece; proč se stydět?

Nadar.

To nebyl stud.

Vojvoda.

V čem tedy příčina?

Nadar.

Chtěl nepokoje jsem tě ušetřit —
Zlá není tak, a dobře jsem ji splatil.

Vojvoda.
Jak stalo se to? Mluv! Byl's přepaden?
Nadar.
Byl večer měsíčný, tak krásný v zemi té,
jak nikde jinde; k tichým cestám zval
ve snivém svitu luny stříbrném,
zval každého, kdo v touze milostné
dlaň ženy držel teplou v dlani své.
Já s Kejou po lukách se roztoulal
ve travách vysokých — Ty víš, ta dívka
že dobrá mi a nad vše v světě drahá.
Vojvoda.
Je Keja krásy vzor a jasné ctnosti,
a z duše přeji vám té lásky blaho.
Však mluv, co bylo dál!
Nadar.
Již otče, řekl's:
byl napaden jsem muži, kteří na zvědy
šli kruhem vzdáleným kol tábora.
Sám jediný jsem na smrt s nimi bil se.
Že Keja za mnou byla, za deset
jsem síly měl, však rukou jenom dvé
ku odrážení šesti divých zbraní.
Vojvoda.
Tak tedy samoten jsi bil se s nimi!
Nadar.
Ne — nebil jsem se vlastně zcela sám.
Mně každou chvíli kolem ramene
zasvištěl kámen do hlav nepřátel.
To Keja byla v boji nerovném
mně pomocna, a kohos její kámen
když zasáhl, já ránu mečem přidal.
Leč proti přesile se ubránit
ne dlouho byl bych stačil, kdyby naši
mně muži byli nepřispěli v pomoc.
Té chvíle jsem již levou rukou jen
se mečem oháněl, na pravé raněn.
Vojvoda.
A pravil's, že jsi ránu splatil vrahu...
Nadar.
Již mrtev jest. As vůdce jejich byl.
Hned ostatní se dali na útěk,
když zočili, že pomoc mně se blíží.
Vojvoda.
Však Keji, doufám, nestalo se nic?
Nadar.
Již nesmrtelným dík jsem za to vzdal,
že dopřáli mi tak ji obhájit.

Vojvoda.

Já za tebe jim díky dluhuji.
Sem, synu, na mou hruď! Ať srdce mluví,
jak statečnost tvou cení. Obejmou se.

Nadar.

Otče můj!

Jeden z ozbrojenců.

Již přichází sem lid.

Druhý.

My ustupme!

S levé strany vejde kněz, za ním dva obětníci nesou na větvi zavěšenou bílou laň, lípovím a jarními květy ověnčenou, dva další nesou velké konvice s vínem. Za nimi hrne se lid; mnohé ženy nesou domácí bůžky.

Vojvoda
předstoupí.

Zde na posvátném místě postůjte!
Vezme jednomu z mužů pohár, do něhož dá nalíti vína.
Sem šťávu země, která z hroznů tryskla
pod čistou dlaní dívky netknuté
pro bohů hod a k poctě zemřelých!
Hle, otče, syn tvůj na důkaz, že v mysli
mu stále žiješ vroucně milován,
o víno obětní se s tebou dělí.
Odleje z číše na mohylu a upije, pak podá číši Nadarovi.

Nadar.

Tak činí vnuk tvůj též, můj dobrý děde;
a v míru posmrtném tě národ celý
zde s námi v bohů přízeň doporoučí.
Odleje na totéž místo, dopije a vrátí číši.

První stařec.

Buď bohům milý tak, jak lidem byl.

Lid.

Tak milý bohům buď!

Druhý stařec.

A všechny chvíle
ve šťastném blahu tady prožité
ať v koloběhu věčných snů se stále
mu vracejí.

Lid.

To prosba naše jest.
Vladykové a starci čelem dotýkají se mohyly.

Gora,
který přispěchav byl zatím Nadara odvedl do popředí a živě něco mu sděloval.

Dnes kdyby slunce v mracích nebylo,
já za svědka bych se ho dovolal,
že pravda jest, co tobě povídám.

Nadar.

Jdi ode mne s tou řečí zmatenou!

Tvá temná duše, zdá se, v mracích též! —
Přec není možno, by se ztratila!

Gora.

Tak stalo se. A matka její v zmatku
po lesích běhá smyslů zbavena
a volá ji. Však Keje nikde není!
Mně věřit nechceš-li —

Nadar.

Nech! Zadrž již!
Co pravíš, je tak děsné, jak bys děl,
že vše, co v světě živo, zhyne dnes —
Pryč musím! Rychle za ní! Běda tomu,
kdo vlasem hnul by její krásné hlavy!

Odkvapí s vrchu.

Kněz nad rovem.

U velké mohyly až žertva vzplane,
má ještě vojvody kdys našeho
být stínu vzpomenuto. Z laně obětní
hrst popela pak na ten svatý rov
zde vysypati chci. Teď pojďme již!

Průvod hne se k odchodu; v tom zazní z pevnosti několik silných úderů na kovový štít. Všichni se zastaví.

Na ohradě srubu vystoupí Garas, jemu po boku Ohema, Udmer, Tokiman a jiní Markomané. Do popředí přispěchají Sivan, Dobrovoj, Neglav a jiní ozbrojenci.

Vojvoda.

Kdo mluvit s námi chce? My k přátelskému
jsme pojednání vždycky hotovi.

Garas.

Je proti zvyku trochu, obležený
by o slovo se hlásil nevyzván.
Již drahnou dobu při okrajích valů,
oštěpy v pěstích, kuše napjaté,
zde k boji připraveni stojíme
a ránu ranou splácet ochotni
jen čekáme, až úder útočný
do pevné naší brány zaduní,
by deštěm šípů odpověď jsme dali
do prsou vašich především a hlav
a potom při útěku do zad také!

Neglav.

Hoj! Slyšte ho!

Dobrovoj.

To odvážná jsou slova.

Sivan.

Jen nechte ho, ať dále kokrhá!
Však on nesedí jim hřeben tak pevně
z nich slepic aby nešlo nadělat.

Vojvoda.
Má každý národ jiné způsoby,
jež dlužno prominout. — Mluv, muži, dál!
Garas.
Když nyní však i ženy s dětmi zříme
a starce šedivé sem přicházet,
tu nezdá se nám, že by k útoku
jste chystali se takto sřízení.
A proto na chvíli jsme opustili
svá místa obranná a ptáme se,
sem s jakými jste přišli úmysly
před bránu toho sídla našeho?
Tokiman.
Chcem vědět, jiného co vás sem vede,
když výboj není vaším záměrem!
Vojvoda.
Což výboj s naším příchodem tak spojen,
že pokojný náš vstup vám divný jest,
jak měsíc byste zřeli v úplňku,
že vlastní světlo své byl náhle shltil?
Garas.
To jak bys chlubně říci chtěl, že u vás
snad zvykem není s mečem za zády
a s licí přátelskou se přiblížit
a potom v prsa bodnout.
Vojvoda.
Pravdu máš!
My vždy jak lidé k lidem přicházíme.
Garas.
Jak lidé k lidem! Jak to rozumět?
Vojvoda.
To rozumět, že naše dobrá vůle
mír nese s sebou jen a každému,
v kom sobě rovnou má, jej darem podá.
Garas.
O míru zde a blahovůli mluvíš;
však ze skutků my jinak známe vás.
Té noci právě byl náš přední muž
od vašich přepaden a zabit úkladně.
Můj vlastní bratr Behar byl ten muž,
byl náčelníkem kmene našeho
a manželem byl této ženy zde.
Ohema.
Té bědné ženy, bolem zničené,
však v srdci s pomsty touhou palčivou,
zde která právem od vás žádám si

— jestliže chcete skutkem dokázat
svou mysl přátelskou — by k odvetě
mně vrah byl vydán mého manžela.

Vojvoda.

To slovo zpátky vem! On nebyl vrah!
Jen život hájil vámi napaden.
Leč budiž prominuto vám.

Ohema.

Zda slyšíte?!
Nám prominuto buď, že od nich zabit
byl manžel můj, tvůj bratr, Garase.

Vojvoda.

Kde Nadar je, ať hájí svoji věc?

Gora.

Teď právě musel dolů pospíšit.

Ohema.

Ó! Zapřete jen toho proklatce!
Však znát ho musím, smělce drzého!
Byť jako krtek do země se vryl,
já vyhledám si ho a strašně strestám.
Už jak by můj byl! Neboť v moci mám
já něco, co i jeho v moc mi vydá!
A potom běda mu! Tak žádný muž
být krutým nedovede jako žena,
ve které bolest pomstyžádosti
se zažehla. Ten požár spálí vše,
ať vina v tom či ne; je hlavní jen,
že ten, kdo vinen, zasažen je také.
Tak pozorně ho u vás hledat budu,
jako bych v hrsti špinavého písku
hledala zrno ze všech nejčernější.
Krev dobýt musím toho netvora!
Ať zajdu vztekem, pomstě mé-li ujde!

Odejde s ohrady.

Jeden lučištník
v popředí napjal mezi řečí Oheminou kuši. K druhému.

Ta měla čas, že skončila a šla!

Sivan. k Dobrovoji a Neglavovi.

Už za to ztrestáni by měli být,
tu ženu domluvit že nechali!

(Dokončení.)

Karla Welsová-Slavíková:

Slováci.

(Pokračování.)

Když jsem druhého dne dopoledne přišla se zeptat do mlýna, jak je Silušovi, nebylo ho doma. Zrýna s ním poslala Maru do K... k lékaři. Podivila jsem se tomu, a ona se omlouvala: „Ten chlapec, paní velkomožná, nemal sna, nič nejedol a len sa ztrácal. Uvarila som mu devaternik a v tej vode som ho okúpala — já v tem dycky moje deti kúpávala, keď boly urieknuté — ale nič platné, zlé velice to dieťa bolo. Keď ani ráno nebolo lepšie a len vrieskal a len vrieskal, hovorím takto: Nemôžem teho chlapca očúvat tak kričat. To je čudné! To ani já neviem, čo by to bolo! Veru, už tá duša v nem len nocuje. Aby tak mal zapálené plúca!

Keď nejí, nemajú ty plúca potravu, dobre mu nepracujú, a čo já viem, ako to ide. Pán Bôh nebeský to vie.

Nó, reku, každý človek je ako rosa na tráve, což dieťa! A dobré spanie, to je najlepší podpora pro ludské telo, a milostpaní velkomožná tiež nariedily včera, abysme s chlapcom išly k doktorovi, a tak som hovorila: Mara, hýbaj a idz do K..... k Hasenbergovi, nech vieme, čo mu chýbá — “

V tom se právě vrátil Gašpar z nákupu z K..... a žaloval: „Babkáá, ten velký mládenec Kálmanův na mňa volal: Á, doktorův Gašpar!“ Nemohl přijíti s tím více nevhod, ale Zrýna se přec jen samolibě usmála.

Měla u sebe návštěvou nejstarší svou sestru Reginu, za kterou se tak trochu hanbili, poněvadž byla polou žebračka.

Živila se prodejem kořalky, kterou nosila po polích za robotníky, paběrkováním na polích, prodejem třešní, vajec atd. Její úsudky a řeči byly vždy takové, aby se jimi Zrýnce zavděčila. Byla prototyp modlářky, zjevem i zlými vlastnostmi, u modlářek obvyklými. Znala jsem ji mnoho let, ale neměla jsem jí ráda.

Dala jsem jí korunu, a tu mi začala z čista jasna vykládat o hrůzách pekelných. Rozuměla jsem jí jen málokteré slovo, vycházející z bezzubých úst, v nichž měla jen několik ohnilých pahrbečků a z nichž jí stále sliny vyskakovaly. Zrýna mi tu a tam její nesrozumitelné řeči přeložila do slovenštiny.

Myslela jsem si v duchu: co to má ta Regina pořád s peklem? Stále se odvolávala na jedno „neslýchane pekné čietánie“, které bych si prý měla koupit.

„Keby za sto rokou jen jedna slza vypadla a tclko vody by z tích slzou bolo, aby sa v nej ten chudák v pekle odsúzený pohrúžal — —“ — („Za kolko tisíc rokou by to bolo —“ upozornila mne Katerina) — „ešte by ten zatracenec úfal, že bude koniec tem mukám — ale nikdy a nikdy! Ani tu nadeju nemá. Preto, dokal máme čas, si vyhlédajme království boží, abysme do takého miesta strašného nepadli.“

„Neslýýchane pekné čietánie —“ libovala si s nadšenou hrůzou, „tak mi slzy padaly -- já to ani dál čietať nemohla, jaké je to hrozné miesto — —“

Věřila jsem jí, bylať chudák dosud všecka rozčilená a rozpálená, jak ty nesmysly v obraznosti živě viděla. Strachem se skrčila a scvrkla a očima strašně koulela jako šílenec u vidění. A jako by už už Pán Bůh na ni mířil, omlouvala se: „Já veru dycky robiem tak, abych sa Pánu Bohu nebeskému lúbila —“ Pak náhle zpytavě upřela na mne své kalné, žluté oči a zeptala se jako na soudě: „Kde boly, paní velkomožná, včera v kostole? Já som bola na hrubej svatej omši v K..... a tam jich nebolo. Sestra Ila bola na hrubej v Š..... a tam také neboly! Povedaly sme si se sestrú Ilú: tá paní velkomožná neidú v nedelu ani to slovo božie poslechnúť, mosíme jim povedat, že keby tak robily, že by prišly do večnej temnosti.“

Už jsem věděla, k čemu byl ten výklad o pekle.

Nemohla jsem však nikdy pochopit, proč se všichni o tu mou duši tak bojí.

Řekla jsem klidně: „Byla jsem v kostele u nás ve faře.“

A Zrýna domlouvavě: „No, idú v nedelu do našeho kostola, aby volakdo nemyslel, že sú luteránka.“

„A co z toho?“ odpověděla jsem trochu zhurta. „Mně se jejich víra líbí víc, než naše.“

„Ale nie preto,“ namítala Katerina, „ale našú vieru založil Kristus Pán, a tu jejich len ten, čo ho majú na tem obrázku tam ve fáre.“

Regina přehrabávající se v Zrýnčiných modlitbách náhle, jako by byla poklad objevila, zvolala se zářícím obličejem a spínajíc ruce: „Ach, jakého to máš len utešeného Ježíška — ach, je to len pekný Ježíšek,“ a líbala ho mlaskajíc, jako když nezpůsobné děti jedí cukroví. „Ten je akurátne taký, ako ten, co's doniesla ze Svaté Hory! Tenkrát každý, kdo ho na tem oltári v Š.... videl,“ myslila o Božím Těle na návsi, „hovoril: ach, je to len pekný Ježíšek! — ludé sa nevedeli veru na nej nadievat.“

„Proč jste neposlala Evu se Silušem, jako matku?“ tázala jsem se, aby tomu žvastání bylo konec.

„Prosímich, nech mi nevzpomienajú tej neplechy neplešnej.“

„Co se stalo?“

„Ona robí s pacholkom kle-be-ty!“

„No, snad to nebude tak zlé,“ namítla jsem.

„Všechno by bolo pri nej, pracovitá je a i šikovná, len je jazyk dlhý —“ ukazujíc prstem na jazyk mocně vzdychla; a zvýšeným hlasem přednášela obžalobu: „Prevčerejšky ráno, než šli na pole, jej hovorím: Eva, pohni na tem poli trochu teho pacholka. Peter hovoril, že viac fajku zapaluval, než robil. Na nešpor (o svačině) sa u nás nelíhá. Lahol si a i si pospal. Potem vstal, šel na kus, tam si kvokol (sedl na bobek) a půl hodiny kvočal, čo kúril. Nemohol si pokúrit, keď ležal, a kúrí môj tabák. A potem išol kosit a len že sa tak ku-to-lil! Odpoledňa už chcel pán pacholok na poli Petra bít: „Ty slepán slepý, kdo má o mne vypravovat, že nerobím?“ — Už on to vedel od nej! Ona na nich, na Maru a na Petra kúrí (žaluje, podpichuje)! On jich potem nenávidí a ohen by na ne vysypal a ty deti jejich pordúsil! Ale ak budem prijiemat nového pacholka, já mu poviem: Budeš-li robit s mojú nevestú klebety, budeš u nás len tak dlúho, než to zbádám. Takú som si vybrala nevestu! Môj Juro mohol mat na každý prst“ — a zdvihla ukazovák do výše — „15 nevest!“

„Lahko i viac,“ vystříklo z úst zavděčivé sestře.

„V sobotu večier, keď naši došli s pola, bol tento hriech, a včera, keď som došla od nich z tej fáry, druhý. Prindem domou, a ona varí chlapcovi kamilky (heřmánek). Poviem jej: Nedávaj mu to pít, já ho v bylinkách okúpem. Ale ona ma neposluchla a chlapcovi teho, bar aj to mala zakázané, na lužicu ulála. Ty, Eva, očúvaj, es-li to decko zemre, nechcem být vedla teba ani v cintori pochovaná. Ona sa dala smát a povedala tak veselo: A já veru, mamička, ano! Tak si vedla vás pekne lahnem a ani neutečem.“

V té žertovné odpovědi poznávala jsem Evu, která se nikdy nezlobila a vždy s největším klidem rozmarně odpovídala, až se proto Zrýnka vzteky div nepominula.

„Já sa na ta slova nazlobila a facla som hu po hube, a ona sa dala plakat, a ten malý chlapec začal vřešťat, ako by temu rozumel, a Juro na mňa zkriekol: Nerobte hriech a nebíte hu, já to nechcem! Čo ste sa do mojej ženy tak zakúsla! Čo je to volačo zlé, keď chlapcovi varí korenie? Já som mu na to: Po chvíli sa pred ňú na kolena schazuvat budem. Čože, já nemôžem rozkázat neveste? Popustím si hu, ako sestra moja K . . . anská nebíjala syna, a včul bije on hu? Nech si zamkne hubu a pacholkovi nič neriekä, lebo sa nám bude pomstvit. Kdo keho miluje, temu žaluje, a keho nemiluje, na teho žaluje. Jak ten čert pokúšá. Každé pérko, keré na dvore seberem, strkám len za pás a dávám do hrnčoku, a všechno vám gazdujem; zaslúžím si já, abys mi huby ešte dal? Čo já mosím robit? No, na mojú dušu, už som a i navečeraná. A veru som ani nevečerala. On mlčel jak tá zem a vyšel ven, a ona bečala.“

Když jsem ji přerušila, nenechala mě ani vymluvit: „Len počkajú, čo bolo dál. Plejem já dnes ráno na zahrádce cibulu a Juro tam prinde a ani nehovorí: pomáhaj Pán Bôh! Já hovorím: Idz mi pre krhlu (konev kropicí)! Sprav (udělej) mi kolíky! Išol dál a len si hvízdal. Nó, reku, už je i na mňa dobre nacigánené! — A on porád nič.“

Náhle mne chytla za ruku a až do očí mi řekla: „Veru i na mňa nakúrila zas Jurovi!“

Zatím se vrátila Mara se Silušem a sdělovala, že doktora nebylo doma: „Mám prijíst až o tretej hodine.“

„Keď je okresním doktorom, nemá sa potlkat, má být doma, ten Bosnák,“ nadávala Zrýnka, „my na neho platíme. Keby ma nebol tak odporný ten Haberfeld, poslala bych te tam. No, mosíme počkat, až ten starý Herodes prinde domou. Bez recepisu nemôžem nič kúpit v apatéce, chyba bysme boly ak ten sedlák, čo prišol do apatéky a hovoril: dajte mi, čo by sa mi žena uzdravila!“

Rozbalila Siluše a dávala mu suché plénečky, při čemž správně mudrovala: „Ty zlamice (peřinky) mu odeberú všechnu sílu, keď je taký zabalený. Moje srdénko malúčké — to je také dobré dieťa, že ani lepšieho netreba,“ a ohmatávala ho celého jako doktor. „Tělíčko má tvrdé, ale jazýček má bielý,“ oznamovala nám. Pak si ho posadila chvilinku na klín a volala na Katušku: „Katulinka, boskaj Siluškovi nožičku a pohlaď Siluška a hovor mu: môôôj, môôôj —“ Hłasem plným něžnosti jí to předříkávala, ale náhle vykřikla: „Netáhaj ho za vlasičky!“ a vyjela s tím napomenutím do vršku, jako když škálu rychle zazpívá. Katulinka byla čertík a každého bila.

„Malé děti dají mnoho práce a starostí, viďte, Zrýno?“

„Ó nie. Na velké mosí človek viac robit a bát sa jich mosí, aby jich neobrazil, lebo majú svôj rozum a svoje poriadky.“

Pak zase Siluše zabalila, a poněvadž musila jít uvázat krávu, která se odvázala a hlavu až do kuchyně nám strkala, pochovala jsem Siluše sama a šla jsem s ním na dvůr na slunečnou stranu. Mara se kdesi převlékala. Na chlapci bylo poznat, že je mu líp, poněvadž už vnímal, co se kolem děje. Když se Katerina vracela z chléva, letěli s šumotem bílí holubi přes dvůr, a Siluš dívaje se za nimi pootevřel svou krásnou hubinku, podobnou květinovému kalichu. Zrýnka honem přiskočila, pokřižovala mu ústa a šeptala: „Ve jménu Boha Otce i Syna i Ducha svatého. Amen. Pochválen Pán Ježíš Kristus!“

„Proč ho žehnáte?“

„Kedysi ďábel vešel do tela ludského, a od tedy sa ústa prežehnávajú.“

Kéž by to tak bylo pravda, pomyslila jsem si, hned bych tě přežehnala. Odevzdala jsem jí chlapce a dost chladně jsem se s oběma sestrami rozloučila. Zrýnka se sklonila do kolen a přála mi: „Nech sa dobre zabavujú na tej fáre.“ —

Hned po obědě vypravovali jsme se na faře na návštěvu do ev. fary v D . . . .

Kdykoliv jsme se někam s paní farárkou chystaly na návštěvu, vždy si mne sama jako dceru oblékala, vybírala a žadonila, co si mám obléci, chtělať mne mít vždy hodně hezkou. Byla sice už starší paní, ale strojení ji ještě těšilo. Všechny paní farárky, které jsem na Slovensku poznala, měly něco společného se Zrýnkou — chtěly se mnou chlubit i co se obleku týče.

Abych se jí tedy zavděčila, a také proto, že jsem viděla, že pan farár je od hlavy k patě celý sváteční jako k audienci, oblékla jsem na sebe to nejlepší, co jsem s sebou měla. Ale ona místo obvyklé své radosti a chvály se otázala: „Toto si oblečete?" Všimla jsem si té otázky jen ledabyle, leč při návratu jsem měla celý její dosah pochopiti.

Po jedné hodině vsedali jsme do vozu. Pan farář na kozlík, paní farárka, její neteř Pavluška a já dovnitř. Cesta nebyla právě příjemná, protože jsme měli koně, kteří byli zvyklí běhat jen dole po uherských rovinách, a zde v hornaté krajině se jim do vrchu tahat nechtělo. Přes tu chvíli zůstali vzdorovitě stát, a když je kočí pobídl bičem, vztekle sebou škubali, tak že vůz s vojí se jak blesk zklikatil, a mnohokráte by nás byli vyklopili do škarpy. Šli jsme proto často kus cesty pěšky.

Okolí bylo ale překrásné. Kopec za kopcem, jako když obilí se vlní, před očima se nám ukazoval. Škoda, že obloha se začala pomalu chmuřit, a než jsme dojeli do fary, že se rozpršelo. Fara byla v samých horách a sama stála na vysokém kopci.

Netušila jsem, že v tomto krásném koutku světa poznám, jak to chodí na klerikální evangelické faře.

Mnoho lidí vyběhlo nám před faru v ústrety. Pan farář čistě jesuitské tváře. Ponejprv jsem tu u evangelického faráře tento nepříjemný typ postihla. Paní farárka jediná z celého houfu příjemná a hezká paní, připomínající zjevem a celou úpravou na naši Karolinu Světlou. Kaplan zavalitý, neduživého vzhledu, zasnoubený rovněž neduživé farářově dceři, mající typ Kristyny Rynglové ze Suchdolu. Pak mladý farář, rovněž nezdravý, který tam na zotavenou přivezl nemocnou svou ženu, chovanku páně farářovu, a své rovněž churavé dvě děti, které měly „sômárský" čili neodbytný dusivý kašel. A konečně stará tetička přísného vzhledu ještě s jednou chorobnou mladičkou chovankou. Podivila jsem se v duchu, že v tak rajském kraji s tolika nezdravými lidmi se setkávám.

Z celé té společnosti něco nemilého na mne zavanulo, ale přes to nutila jsem se do veselého rozmaru a po vzájemném představení se vstoupila jsem dovnitř. Ale ani tam mi nevycházela vstříc ona blaživá a hřejivá útulnost, s jakou na mne dýchaly dosud všechny evangelické fary, které jsem poznala. Byly tu rozsáhlé, nepříjemné pokoje, o něž nikdo s láskou a zálibou nepečoval. Tam se vše točilo jen kolem venkovské hospodářské práce a kolem modlení.

Když za chvíli přestalo pršet, uvedl nás pan farář-hostitel do svých zahrad, kde nám vykládal, co a jak on pěstuje.

Pan kaplan vylezl na třešni a házel nám dolů třešně. Tu a tam

jsem hleděla sblížiti se se ženskými, zažertovala jsem a i na pana kaplana, abych jen nikoho ze své pozornosti nevynechala, jsem ledacos adressovala. Ale ženské jenom úkosem na mne hleděly a jen jednoslabičně mi odpovídaly. Omlouvala jsem si je v duchu tím, že jsou to bytosti na samotě žijící a že je můj velkoměstský zjev naplňuje ostýchavostí, a v duchu jsem se těšila, že svou vlídností si je nakloním i rozpovídám. —

Bylo to ponejprv, co na Slovensko jezdím, že jsem se takto utěšovati musila. — Vždy jsem si tam myslívala, že my ve společenském ohledu jsme za Slováky. Mezi lidem setkala jsem se často s jednotlivými nedůvěřivými, jindy zase s posměváčky, kteří si z českých slov posměchy robili, ale nezlobila jsem se. Hleděla jsem vpraviti se do jejich prostředí a smála jsem se s nimi, a vždy jsme potom byli ti nejlepší přátelé. Zde ale bylo vše marné, a „zábava" jen s námahou se vlekla.

Nový déšť zahnal nás zase do pokojů. Tam se náhle kdesi muži ztratili, a ženské se shlukly kol nesmírné truhly, z níž paní farárka vykládala spousty plátna, které s tetou napředla, jakož i prádla, zhotoveného už pro dceru nevěstu a mladičkou chovanku. To vše ukazovaly si tak, jako bych tam ani nebyla; ani pohledem se na mne neobrátily. Zarazilo mne to s počátku, ale hned jsem sama sebe v duchu napomenula, že já musím hledět se přizpůsobiti jim a ne ony mně, a hned se vším zájmem zúčastnila jsem se podívané. Ony však na mne pohlédly tak, jako by se divily, že se jim do toho míchám. Uznala jsem tedy za vhodné neplésti se do cizích záležitostí, a ony potom tlumeným hlasem velice horlivě si vykládaly o svých zájmech, naprosto si mne nevšímajíce. Jen tetiččin pohled tu a tam po mně sjel jako blesk po hromosvodu.

V tom vešel pan farář-hostitel, hledaje jakousi listinu. Zastaviř se se mnou a vyprávěl mi, že už byl také v Praze na Národopisné výstavě, a s velikým zájmem se vyptával na hospodu na Františkánském plácku, kde pil „zname-ni-té" plzeňské pivo.

Když jsem si hned na Pinkasovy nemohla vzpomenout, odešel.

Co si tu počnu? přemítala jsem. Když už jsem si prohlédla všechny vybledlé podobizny a dost a dost se do rozpršeného kraje nadívala, chodila jsem po rozsáhlém pokoji sem a tam. Pak mne omrzelo i to, a poněvadž z tetiččiných pohledů začínalo mi být nevolno, zeptala jsem se nahlas: „A kde jsou páni?" Myslila jsem si: „Když s vámi nic není, půjdu mezi mužské. Jest to po těch volbách tak rozvířené, ať slyším také, co si povídají intelligenti; sedlácké smýšlení již znám."

Ale tato otázka pobouřila počestné mysli. Kdyby byl náhle někdo z revolveru vystřelil, nemohly se dámy více polekat. Jako na povel všechny zdvihly hlavy, výmluvně se na sebe zadívaly a neodpověděly. Moje paní farárka se lekla více z jejich leknutí.

Když jsem si svůj ortel v těch všech očích přečetla, vyšla jsem z této soudní síně tiše ven.

Loudám se pomalu kolem kuchyně, která ústila do průjezdu,

a tu vidím otevřeným oknem, že husu, kterou chystali se péci na naši poctu, teprve obírají. „Svatý Bože," zoufale v duši volám, „než se upeče, to mé utrpení dlouho potrvá. Minuta je tu dlouhá jako čtrnáct dní, to tu budu deset let."

Ponejprv snad v životě okusila jsem trýzeň dlouhé chvíle vůbec a na Slovensku zvlášť, neboť tam mne rychlý let času vždy až hrůzou naplňoval a vždy se mi času tam nedostávalo.

Šla jsem si sednout do besídky, abych vyčkala, až tráva po dešti trochu oschne. Sotva jsem však usedla, spatřila jsem ze všech koutů a skulin vylézati škvory v takovém množství, jak jen mravenci se objevují.

Co je to za zakletou faru? Nedbajíc již vlhkosti ani hrozícího deště, šla jsem bloudit zamračeným krajem. Z dlouhé chvíle lámala jsem si hlavu, co ty milé lidičky tak postrašilo. Uvažuji: Nelíčím se, nepudruji, šaty, přes to že jsou sváteční, jsou tak přísně hladké, že to Zrýnku až trápívalo. Ona chtěla, abych to, co jen do plesů a divadel se nosí, na sebe věšela, když po chalupách jsem běhávala, jen aby se mohla více chlubit. A chlubit se dovedla, až člověku zůstával rozum stát. A proto tu moji jednoduchost nestačila před sousedkami omlouvati. Tak na př. povídala sousedkám na návsi v jisté zapadlé dědince, kde jsme nádobí kupovaly, takto:

„Také vznešené dámy´veru len tak jednoducho sa nosá. Veru, milostpaní tu majú dva klobúky a sú velice drahé. Kolko stojí jeden?" ptala se mne. „Šak já vím, že sú velice drahé. Jejich služka mi povedala, že jejich pán velkomožný majú na klobúku len také malé períčko —" ukázala, jako když ukazovák odkrajuje, „a koštuval veru 18 zlatých." Ženské v úžase jen kroutily hlavami a pomlaskávaly, a Zrýnka je poučovala dále: „To len tací, čo nič nejsú, teho na sebe navešá a nosá na sobe všechno ak slimák dom. Oni majú šaty celkom jednoduché, bar aj sú velice drahé. To len u nás na Slovensku ty židouky na sebe navešá klobúky nad klobúky a tolko teho na tej hlave majú, že hu ani od terchy (tíhy) udržet nemôžú, div sa jim nevykrúcá." A hned se celá na křivo nachýlila, hlavou škubala, nápodobíc je. Počínala si věrně jako člověk šlakem poražený. A když babky začaly na mém slamňáku obdivovat skutečné třešně, které cestou jsem si tam zastrčila, rozchechtala se Zrýnka a řekla: „Veru, nekeré ty módistky až do Parízu jezďá pre tu módu, a paní velkomožná si hu robí sama."

A jedna ze sousedek zcela vážně prohodila: „Éěj, šak sme nedávno očúly, že čert ve Vídni plakal, čo nemohol pre paničky vymyslit nové módy."

Takovými vzpomínkami krátila jsem si čas. Cestou potkala jsem jen dvě děti, a ty byly poloblbé.

Došla jsem až na hřbitov a přečítala si nápisy na náhrobcích. Byl to první trochu pěstěný hřbitov slovenský, který jsem poznala. Kostelík byl prastarý, zajímavého starodávného vzhledu. Vzdala jsem tam Bohu díky za milost, že mne osud nikdy ještě nezavál na tako-

vouto faru. Z té bych za dva dny utekla. A s touhou jsem vzpomínala na blažené a vesele prožité chvíle třebas na faře v T...

Jací to byli zbožní, vzdělaní, ale při tom veselí lidé! Jací obětaví vlastenci! Co jsme se tam nazpívali, nasmáli a i natancovali. Pan farář s paní, oba ještě mladí, mocí mne chtěli naučiti jejich čardášům, a Pán Bůh se proto nerozhněval, ani síra s nebes na nás nepršela.

Když jsem se zmínila o zpěvu, musím pověděti, že my v Praze slovenské písně zpívat neumíme. Slováci o nás říkají, my že je „pějeme", kdežto Slovák je zpívá i se všemi zvláštnostmi a nepravidelnostmi v tempu a zvláštním vytvářením tónů. U nás to vonné ovoce nikdy se nepředkládá svým pelem ojíněné. Slyším-li u nás na koncertu zpívat slovenskou píseň, poslouchám ji jen s lítostí a je mi, jako bych stála před stromem, s něhož orvali listí i květ.

Tím, že slovenské písně vtěsnáváme do běžných pravidel hudebních, stíráme s nich slovenskost. Slováci velice na to naříkají. Přála bych si, aby naši hudebníci a zpěváci slyšeli zazpívat ony písně třeba páně farářovu sestru. Krása k nepopsání!

A dále jsem si na ty opravdu svaté lidi vzpomínala, s jakou touhou, nedočkavostí a zvědavostí vždy mne očekávali, když z kopanic jsem přiběhla! Očima na mně takřka viseli a nesmírnou radost jevili, když jsem se vrátila spokojená a veselá. Všem těm farářům, kteří se sjížděli na mne se dívat, ukazovali mne jako svatou relikvii, a pochválil-li mne kdo, přelétl jim taký úsměv přes tvář, jaký spatřujeme jen u rodičů, když jim někdo děti pochválí.

A což stařičký, vznešený a svatý pan senior Leška, básník slovenský, od něhož pochází znárodnělá jejich píseň:

Vysoko k hvezdám do hora,
hlboko k perlám do mora,
ale me k tebe ešte dál,
na mojom srdcu hlubší žal.

Ach, oči, čierné očička,
pre vás ma bolí hlavička.
Hlavička bolí, srdca cit,
bez vás očička divný svit.

Túžit a umret osud môj,
túžit a trpet osud tvôj,
a keď by aspon v tem boji
svet nás len nechal v pokoji.

A či je láska taký hriech,
a či je svetu na posmech,
keď verných duší tuženia
vytúží si len trápenia.

Pan senior Leška si mne přijel osobně pozvat, a když jsem ho navštívila, jako nějaký vzácný klenot za ruku si mne vodil a všecek

zářil! Své poznámky jsem mu musila předčítat i s nadávkami, kterými lid katolický evangelíky poctívá, a různé typy Slováků odehrávat. O vše se zajímal a z uměleckého stanoviska chápal. Na naše vynikající spisovatele a osobnosti se vyptával tak, jako by mezi námi žil. Kolik dní, ne hodin, bych byla potřebovala, než bychom se byli do sytosti vypovídali.

A i ta stará kuchařka — jak byla milá, jak číhala na chvilku, aby mne také pro sebe trochu urvala.

Že jsem byla kdysi členem Národního divadla, naplňovalo je úctou nesmírnou. Dívali se na mne jako na osobu, která jim přichází povědět, jak to vypadá v ráji. —

Když jsem ve svých vzpomínkách dospěla až k tomuto bodu, náhle se mi rozednilo v hlavě. Vždyť můj pan farář v rozhovoru podotkl, že jsem byla herečkou, — proto ti svatouškové se tak ustrašeně drželi zpátky, jako by jim byl oznámil, že právě jsem přijela z pekla.

Bloudila jsem asi dlouho krajinou, neboť když jsem se vrátila, zasedalo se v „posvátné síni“ již ke stolu.

Pavluška tam seděla se skloněnou hlavou jako při pozdvihování a s plačtivým výrazem ve tváři. Ani jsem to veselé dítě poznat nemohla; a divila jsem se, když se léta znají, proč si jí ženské nevšímají. Teprve později, když vše jsem prokoukla, pochopila jsem, že jejím hříchem byla její krása, svěžest a mládí. Ona měla tolik mladistvého, panenského pelu na sobě, že jím byla celá jako orosena a ojíněna.

Moje stísněnost tou procházkou trochu vyvětrala a byla jsem zase při humoru. Když už se jídla roznášela a já neviděla ani mladého pana faráře, který tam byl návštěvou, ani kaplana u stolu, zeptala jsem se dost nepředloženě, kde jsou. Zase se mi neodpovědělo, a já, pořád ještě nic zlého netušíc, začínala jsem věřiti, že snad se některému z nich něco přihodilo a ze šetrnosti, aby se „nálada nepokazila“, že se to tají. Ale už na cestě k domovu jsem pochopila, že těmito otázkami, kde jsou „mužští“, do velice nepěkného podezření jsem se postavila a úsudek o sobě sama zhoršovala.

Nálada byla as taková, jako když podzimní mlhy táhnou; ženské seděly jako leklé ryby. Můj pan farář chtěl mermomocí rozprouditi řeč a udělal vtip na okurkový salát, nazývaje ho cholerinou. Ale marno, marno! Každé veselé slovo jaksi ustrašeně od těchto posvátných zdí se odrazilo a zaniklo.

Když už se i moje paní farárka zeptala na mladého pana faráře, přišel tento konečně z vedlejšího pokoje, kam byly dvéře otevřeny, a přisedl si k naší pohřební hostině. Poněvadž byl na plíce chorý, hovořilo se o Rožnově, a můj pan farář mínil, tam že „každý vidí svôj obraz na tem druhém“, že by tam nechtěl být. Doporučovala jsem panu faráři i jeho nemocným dětem hojnost slunce na obnažené tělo a vykládala jsem mu o moderním světelném léčení. Ale on byl taký nervosní a podrážděný, ve všem mi odporoval a pořád se zlobil.

Jídlo bylo dobré, jako je snad na všech křesťanských farách po celém světě, ale já, když konečně jsem pochopila, že se tu každý musí chovat, jako by byla mrtvola v domě, a že každé hlasité promluvení je rouháním a veselý smích svatokrádeží, měla jsem hrdlo tak sevřené, že jsem ani polykat nemohla.

Tím, že jsem z přímа hovořila a jasně i vesele všem bez rozdílu pohlaví se do očí dívala a dokonce i žertovala, udělala jsem na tyto svatoušky dojem učiněné Máří Majdaleny.

A přes toto poznání, které v hlavě se mi pomalu proklubávalo, dopustila jsem se za chvíli nového poklesku. Ještě dnes divím se své tehdejší tuposti!

Ó Sienkieviczi, o tomto domě bys byl jistě řekl, že v něm bylo vše ctnostné, od hospodáře až po slepici.

Když jsme po tabuli šli vedlejším pokojem do přírody, natrefila jsem tam u okna sedícího pana kaplana. Velkou knihu rozevřenu držel si před očima. Nevím, jestli se modlil nebo četl. A já, po všech těch zkušenostech, troufala jsem si ho oslovit. Ale on nepromluvil, jen šermoval rukama, jako když se něčemu brání nebo ďábla odhání.

Šla jsem všecka udivená za ostatními ven, a když konečně nadešel čas loučení, pocítila jsem takou blaženost, jakou snad nepociťuje ani vězeň, když ho po desetiletém žalářování pouštějí na svobodu.

Poklonila jsem se hluboce všem svatým, a třebaže jsem měla od této „zábavy" tělo i duši, mozek i nervy jako polámané, radostně po tom bezvětří jsem si oddychovala.

Když jsme se ve voze usalašili, bylo chvíli ticho.

Po chvíli všeobecného mlčení pravím: „No, to nebylo právě příjemné odpoledne. Tak jsem si v tom modlednickém domě připadala, jako když tam jestřáb přiletí."

A paní farárka: „Jak vy, paní doktorka, umíte vše trefne pomenuvat." Zrýnka by byla posměšně řekla: „Ona jim to primastila." Mne ten souhlas překvapil, poněvadž jsem očekávala, že paní farárka se bude snažit to vše nějak omluvit.

Upřímná Pavla, která jen pomalu po přestálé trýzni se zotavovala, si posteskla: „Já, keď som ráno vstávala, som si pomyslela: ach, keby už bolo zietra ráno. Tam je dycky tak — Tam sa celé večery len zpievajú žalmy —"

„To aby si tedy dali teď vysvětit faru," vpadla jsem s trpkým humorem. „Ale jisto je, kdyby měli svatí v nebi tak vyzírat a se chovat, radši chci přijít do pekla mezi čerty. Ti mají aspoň temperament."

Pan farář prohlížel mračna a stavěl se, že neslyší, paní farárka se usmála a Pavluška na mne souhlasně zamrkala. —

Na druhý den bylo u nás veselo a jako v kuchařské škole. Paní farárka čekala hosty, chystala pro ně a při té příležitosti učila Pavlu a mne vařiti různé lahůdky na Slovensku obvyklé. Zpívaly jsme všechny tři a z přestálé včerejší trýzně jsme si už jen žerty tropily.

Odpůldne z nenadání přišla k nám Sudorka říci mi, abych s ní

šla druhého dne na lichvací (dobytčí) jarmark, že půjde s tátou koupit bulíka. Slíbila jsem jí to, a poněvadž na mne významně mrkala, šla jsem s ní, neboť jsem věděla, že mi chce něco říci. Vlastní příčina, pro kterou přišla, byla ta, abych Zrýně domluvila, aby Evě dala už pokoj. Došly jsme až na jejich nedaleké pole, kde právě kosili, a posadily jsme se spolu na mez. Mně se do toho smiřování nechtělo, neboť třetí při takové příležitosti obyčejně špatně pochodí. Z opatrnosti, abych nerozdmychovala oheň, jsem se ani slůvkem nezmínila, jak mi Zrýna Evku zobrazila; také proto, abych Sudorčin zármutek, který byl beztak už dost velký, zbytečně nezvyšovala. Z téhož důvodu jsem také vyposlechla všechny její nářky a žaloby tak, jako by mi novinu povídala.

Když stále žadonila, abych to srovnala, slíbila jsem jí, že do mlýna po tom jarmarce dojdu.

Sudorka beze všeho hubování a vzteku, mírným, bolestným hlasem si stěžovala: „Tá Mara dycky na ňú len podmetala a šetko jej závidí a Jurovi hu zošklivuje. Všeci jej tam ubližujú — žáden s ňú nemluví a už hu ani k jídlu nevolajú, a Mara s Petrom jej robá, čo len najhoršího dovedú.“ A náhle, chytnouc se za hlavu, trpce vyčítala sama sobě: „Já neviem, čo sa to len stalo! Snaď mi Bôh nebeský rozumu odňal, že som jim tu céru dala. Radej som hu mohla dát temu čiernému ovčákovi a veru bysom mala pokojnejšú mysel. Keď sa mala vydávat, jednu noc som nič jiného nerobila, než som plakala. Já bych jej tak ráda pomohla to trápenie tam snášat, a nemôžem. Já jej dávám veru len dobré naučenie. Já jej hovorím: Evuška, dušenka moja dobrá, modli sa za svatú trpezlivost a buď trpezlivá! Len poslúchaj, ty jsi poddaná! Každý má svôj kríž nejaký, a ty máš tento! Snášaj ho trpezlive, šak to večne trvat nebude! Sprav sa hluchá, nemá a slepá, snad snáž obstojíš! — Dnes mi hovorila, že radej pôjde do tej Amériky, keď to nebude lepši, za Judú. Veru, ani tá Judka tam nemohla obstát, pre tu Maru a pre Petra, a radej odešla do Amériky. Také dobré dieťa! Ona je moje najlepší dieťa! Nikdo na ňú nemal prsty ani takla položené.“ Dva prsty zlehýnka na mě položila. „Bola mlaďulinká, taký komárik, a vydávala sa. Taká veselička dievča. Ona, keď bola doma, celý den zpievala. Keď husy krmila, keď krávy dojila, a včul — jak keď když sekne, zanechala teho zpievánie. Keď chodila po tem humne a zpievala a sa precházala, kúkali na ňú pres zeď mládenci. Až mi tak srdco plesalo, keď som hu takú videla. Moja sestra jej závidí jejího mladého veku. Ona bude za to pred Bohom zodpoviedat! Čo já za to môžem, že sa každému lúbí? Očiska má také usmevavé, a šetko to za ňú behalo dycky. Mala som hu do pytla strčit? Františ Boor — šak ho poznajú! — ešte dva dny pred svatbú bol u nás a plakal a hlavu o stôl si tlúkol, že aby si vzala jeho. Keď mal patnáct rokou, už za ňú behal, a já sa preto velice jedovala. Ten by bol hory za ňú preletel. Potem, keď ona sa vydala, násilú ho rodina donutila, aby sa oženil. Tak on si potem vyhledal aspon takú, čo jej bola velice podobna.“

I v tom měla Sudorka pravdu. Viděla jsem tu pěknou ženu, Evě podobnou, kdysi na poli a chtěla jsem na ni zavolat v domnění, že to Evka. Zrýna mi tenkrát tutéž historku povídala.

A dál s mateřskou pýchou Sudorka mi svěřovala: „Kebych hu bola chcela dat židovi, veru mohla být dnes velkú paňú. Samuhelův syn bol celý nemocný, ako sa mu lúbila. Den čo den bol u nás v S . . . až z K . . . a hovoril, že keď sa na ňú len podievá, že už mu odlahne, a keď hu videl v panských (městských) šatoch oblečenú, jej povedal: „Já som nemohol ale týden ani prijíst k sebe, keď som si vzpomenul, ako si v tich šatoch vyzierala!“ —

Učitelův syn celé dny na veži sedel a kúkal na ňú k nám do oken a piesma jej posielal a prestal, až keď mu Juro za dva krejcary holú kartu poslal, že mu žebra preráží, keď jej ešte len jedno piesmo pošle. Šetko to spálit mosela. Tak on sa bál a prestal piesat, ale na veži dycky ešte sedal, len aby hu uvidel. Pre našeho Františa to ale dobre nebolo, lebo ho ten učitel ve škole obcházal a on sa špatno učil. Ona bola dycky vzácná a veru je ešte včul. Já, keď som bola mladá, som bola tiež vzácná a dycky pri muzike každý vrš (kousek) som tancuvala, ale tak jako ona nie. Ona každý vrš tancuvala i se čtyrmi mládenci, tak si hu len puščávali a podávali. Mládenci za ňú od dycky behali a chceli od nej péra mat. Len ve mlýne néni vzácná. V nekerém dome je kočka váženejší než ona tam — Já neviem, prečo jej každý šetko tak závidí. I môj vlastní brat mi jedenkrát povedel: Tá tvoja Evka prinde dycky najposlednejšá do kostola a to len preto, aby bolo videt její nádherné šaty. Já som mu povedala: Polituj hu, nebo má ve mlýne mnoho roboty a malé dieťa, ona nemôže pru prijíst. — A keby, paní velkomožná, videly, jakého chleba pekného napékla! Len sa tak z pece kutolil. Ono sa rieká: Keď sa chléb na prvý ráz holke podarí, nepodarí sa jej muž.“

Domlouvala jsem jí, že Evě se nepodařila jen tchyně a s tou věčně nebude. Juro je přece hodný hoch, jakých málo, a hezký též, a až nebude u Zrýny, bude ještě hodnější. Uznala to a řekla: „Veru, na Jurovi néni hany, ale to ma trápí, že je porád v tich právoch strčený. Dycky mu hovorím: Ty sa mi lúbíš a i si hodný, ale tím právom daj pokoj! A keby ti nekdo sadol na kabát a poznáš teho človeka, že néni dobrý, tak radej vytáhni z kapsy nůž a ten kabát odrež a nechaj ten cípek pod ním, len abys s ním do ničeho neprišol. Včul sa zase právotil tam s jedním gazdou. Nó, reku: Daj mu tich 8 korun, šak — keď ťa žaluval na faleš — Pán Bôh ti jich požehná a jemu jich vytrhne.“

Starý Sudora šel si přisednout k nám na mez, neboť chtěl svačit.

Nevěděl o ničem, co si povídáme. Sudorka byla tak moudrá, že ho tím nesoužila. Přinesl si kyselé mléko se strouhaným sýrem a pobízel mne, abych si zanešporuvala s nimi. Když jsem mu poděkovala, řekl lhostejně: „Keď nechcú, ako by priložily (přidaly),“ a spokojeně se dal do jídla.

Brzy na to rozloučila jsem se s nimi, abych Sudorku nezdržo-

vala od práce. Do mlýna se mi jíti nechtělo. Že je Silušovi lépe, zvěděla jsem od Sudorky, a tak mne tam nic netáhlo.

Poněvadž byl můj den, to jest hodně slunce, chodila jsem raději v polích, která byla plna krásné úrody. V přírodě byl přímo slavnostní ruch. I v obilí, které jen jen dozrávalo, v každém klásku tušil jsi spěch, i při zemi, kde radostně spousta všelikých brouků se proháněla, i ve vzduchu, kde ptáci vesele si prozpěvovali, i v polích, kde lidé za zpěvu a hlasitého žertování uzrálé obilí už kosili. Druhý pasák, který byl jaksi představeným „okatého" pasáka, seděl na mezi u potoka a pásl svině. Se svým „okatým" kollegou střídali se ve svém úřadě. Když jsem ho míjela, právě si uhýbal z láhve gořalu. Zavolal na mne: „Dajú mi na volačo lepšího!"

„Dám -- ale musíte mne naučit, jak v noci po dědině zpíváte: Chval každý duch Boha svého — —"

Podíval se na mne nedůvěřivě, nežertuji-li, a nemohl a nemohl pochopit, že je možné zpívat to také ve dne, když to zpívává jen v noci. Sedla jsem si na mez vedle něho, a když jsem sama začala, teprve se rozezpíval:

„Chval každý duch Boha svého i Ježíša Syna jeho.
Uderila desátá hodina, zachraň nás, sv. Floriánko, od ohňa.
Opatrujte svetlo i ohen, aby nebol ludom škoden.
Matke božej vás oferujem, odpočívajte s Pánem Bohem.
Uderila desátá hodina. Pochválen buď Ježíš Kristus."

Když to ještě jednou přezpíval, řekl: „Nemám žádnej nôty. Ako mi z huby vynde, nechám tak." Pak už více zpívat nechtěl a dívaje se po oblacích, pravil:

„Keď dožijem, mosím ráno trúbit kravám. Veru sa mi špatno trúbí, keď mám málo zubou."

„Proč vám nepomáhají synové?"

„Éej, moji synové —" a podrbal se na hlavě. „Mal som syna na vojne a bol som tam prosit, aby mi ho pustili. Ten pán generál mi povedali: No, vy ste dobrý chlapák." Narážel na jeho překrásný, nevídaný topolí vzrůst. On byl celý typ Slováka. Postavou, krásnou, dobráckou tváří i milou, měkkou řečí. „Vy ste dobrý chlapák. Kolko máte rokou? — Šedesát pet, poníženе pekne prosím, pán velkomožný. — To je dost. Pište, rozkázal temu jednomu vojákovi. Ten starší pôjde dom, a mladší tu zôstane. — A ta pomoc bola taká — syna som prezimuval, a potem sa oženil a išol do sveta i se ženú volačo vyrobit, a druhý, keď sa vrátil, sa tiež oženil. Ten má svoje miesto — svôj dom a i humno. Utracil som peňáze a i priesažného som mosel mat ze sebú, a pást mosím sám, mosím mat czuzích," a ukázal na dva hochy as dvanáctileté, kteří nedaleko své divy vyváděli. Byli oblečeni jen v košilích a v těch si vlezli do potoka; potom celí hodně namočení lehli si na cestě do hebounkého prachu, kterého bylo as na decimetr vysoko — a kutáleli se v něm tak dlouho, až se jím kolem dokola obalili. Radostí při tom až ječeli, takže přes tu chvíli některá svině ustrašeně od nich odskočila. Pak zůstali ležet na

břichu a rukama dělali pohyby, jako když plovou. Prachu zvířili tolik, jako když jede automobil — a tak pomáhali pastýřovi pást.

„A ti vám pěkně pomáhají," pravím k němu. — Ohlédl se na ně, zakýval shovívavě hlavou a dobrácky řekl: „Veru tak." —

Na cestě k domovu, setkala jsem se se starou Dobrovodskou. Oznamovala mi, že hned po lichvacím jarmarku bude vykládací, a zvala mne, abych pro ni přišla, že půjdeme spolu, a svěřovala mi: „Veru, náš Ondrej, už sa zase právotil — Nó, ale keď mal recht, nehovorím nič." „A proč měl soud?" ptala jsem se.

„On predával knihy ve kvelbe. Zbádal ho žid a žaluval v Novém Meste. Keď mu prišla citácia, Ondrej prišol pred súd a i žid se dvema svedkama. — Tak tu sú dvá svedkové, že pán Zrýna predává knihy, pravil ten súdce. — Já tich svedkou nepotrebujem, povedal Ondrej, já predávám knihy, já neupírám. — Tak to budú platit 12 zlatých pokuty. — Tu je 12 zlatých, pán velkomožný. — Dal jich," zasmála se Dobrovodská smíchem, z něhož bylo patrno, že Ondřej přece jen nějak na ně vyzrál.

„A potem išol Ondrej k advokátovi, dal zase 12 zlatých a vymohol si geverbšajn. Včul, až pôjdeme na ten jármark, uvidíme, ak si vynese knihy na trh a bude jich predávat vedla samého žida. To si žid dokázal! Ondrej by bol predával len ve kvelbe nejakú tu knihu a včul môže predávat všade."

Postěžovala jsem si jí též, a sice na to, jak hrubě se ke mně zachovala slečna na poště. Ani na českou ani na německou moji řeč mi neodpovídala. Jen si pyšně seděla. Ale slovensky uměla.

Dobrovodská se o tom takto vyjádřila: „Dozajista si ona myslela, že tak vysoce postavenú osobu ešte nevidely. Ja, z pýchy a hlúpoty sa porcia v Uhrách neplatí."

(Pokračování.)

Neera:

Babička.

(Obrázek.)

Se svolením autorky přeložil *Jan Maria Plojhar.*

Velkolepý Express Internazionale pádil z Říma do severní Italie, probíhaje v sebevědomí své moderní krásy pláně Latia, snící v zamyšlené a smutné velebnosti o pozapomněné kráse minulých věků. Vlak supaje uháněl širými pastvinami, kde nízká tráva se krčí pod kopyty koní a divokého skotu, pod klenbou bouřlivého nebe, jež každým okamžikem střídalo barvy — brzy popelavě šedé, brzy olověné, hned nazelenalé, se zvláštními rudými, pohyblivými pruhy na obzoru, jež pláiy jako rty žíznicí po polibcích. Nechávaje po pravici odlehlé jezero Trasimenské vnikal do lůna toskanských vinic a ovocných sadů, kde letošní chladné jaro uzavřeny drží tvrdé pupence květů, přitulené k vrcholkům větví ve výbojné poloze malých kopí, namířených snad proti hlouposti a zlobě lidské.

Florencie, krásná, elegantní Florencie ohlásila se hlučným vystřídáním cestujících. Zvonice kostela Santa Maria Novella, vykukující nad střechou stanice, připomínala zvědavou tvář malého taškáře, zatím co z povzdálí velebná kopule dómu shlížela klidně na město jako královna s trůnu.

Zjevila se Pistoia, rozkošný to květinový košíček, ztracený uprostřed lučin v údolí Arna, jež zaplavovalo zapadající slunce na obzoru posledním proudem zlatých jisker.

A hned za Pistoiu vyklonila se z otevřeného okna první třídy bílá hlavička staré dámy, polozahalená černým, průsvitným shalem, jehož konce připevněny byly ke klobouku dvěmi ametystovými sponami.

Ach ano, paní byla již stará a nesnažila se nikterak skrýti svůj pokročilý věk; tolik však půvabu a elegance si zachovala její bytost, jež vydechovala jemnou, nikdy zcela nemizicí vůni ženství, že vzbuzovala v tom, kdo na ni hleděl, ušlechtilý a poněkud smutný dojem povadlé růže. Byla vysoká, útlá, ještě pružná a hbitá, přísně černě oděná, s kabátcem ze seelskinsu, jehož třásně jí splývaly po obou stranách ňader do pěny černých krajek halenky, z nichž zářily mdlým leskem malé knoflíčky ze strassu. Pár šedých rukavic, jež zdály se příliš širokými pouty drobných ruček, a pár černých střevíčků, jež svíraly nohu v punčoše z černého hedvábí, doplňoval oblek cestující dámy, která sice již před lety zřekla se rozněcovati touhu v svém okolí, přece však nemohla zapomenouti, že jest ženou, že jest dámou — nezapomněla nikdy doma zrcátko.

Babičko, babičko, proč stojíš u otevřeného okna? Nastydneš.

Sedni si, babičko, kdyby vlak náhle zarazil, upadla bys na zem.

Tato upozornění, pronesená hlasem spíše rozkazujícím, než vlídným, z nichž vyznívalo více rozumné péče, než návalu citu, vycházela ze svěžích sedmnáctiletých rtů mladíka v modrém ústavním stejnokroji a dívky v polosportovním oděvu s kostkovanou čapkou na hlavě. Oba, mládím kvetoucí a plni života, překypovali nevázaností moderní výchovy, zatím co chování babiččino, střižené dle předsudků někdejší doby, bylo mnohem zdrželivější, téměř úzkostlivé, provanuté jemným a téměř křehkým půvabem.

— Ubezpečuji vás, že jest mně zde dobře, a že se pevně držím zábradlí.

— Co však může tam venku poutati tvůj zájem?

— Krajina.

Mladí lidé se usmáli.

— Babička má velmi střízlivé touhy.

— V jejím věku jest to pochopitelné.

Babička zatím se chvěla na celém těle a cítila, jak plamen krve se šíří jejími žilami, a ubohé její znavené oči zkoumaly úzkostlivě každý záhyb cesty, sebe nepatrnější odlehlou stezku.

— Za chvíli vjedeme do tunelů, babičko, nutno zavříti okna.

— Dopřejte mi ještě chvíli se dívati . . .

— Chceš viděti Piteccio? nebo Corbezzi? . . . zeptal se mladík unaveným hlasem, jako by chtěl říci, že patří k těm, kteří vyhlédnou z okénka nanejvýše, aby se podívali na pyramidy nebo Mississipi.

— Vězte, že jsou to místa, kde jsem prožila nejkrásnější leta svého žití; tak dávno tomu, co jsem je naposled spatřila!

Paní obrátila se poněkud k svým vnukům s pohybem nevýslovné sladkosti, jako by chtěla omlouvati svoji umíněnost; a zdálo se, že v tom okamžiku zazářila bývalá její krása, když tak tam stála zastíněna černým závojem, poletujícím jí kolem tváře, tisknouc malou rukou kytičku nádherných plných fialek, jež jí propůjčovaly odlesk mládí.

Pojednou vjel vlak do tunelu, do vozu vedral se dusivý dým; mladík vstal, aby zavřel okno, a paní klesla odevzdaně na měkké sedadlo. V tom matném světle lampy, zavěšené na stropě vozu, ukolébána dutým lomozem oddechující lokomotivy, vykouzlila si rychle mizící, ale jasný obraz své minulosti. Rozkošné dny svých dívčích let prožila mezi těmi pahorky, v přátelském stínu těch stromů, chodíc po známých stezkách s hlavou plnou smavých snů, můj Bože! . . .

A když projížděli těmi místy, stáhla si Nini čapku hlouběji do čela, vzpomínajíc snad líně na sehranou partii tennisu. Albert zapisoval si výdaje do knížky opřené o kolena. Jemný ruměnec rozlil se po tváři babiččině, kryt stínem černého závoje. Kdyby oni jen tušili!

Ach, oni nevěděli, ba nemohli si ani pomysliti a nebyli by také ani pochopili tu nesmírnou lásku, jíž chovala k muži, který nebyl jejich dědečkem; lásku ohnivou, vášnivou, šílenou, pro kterou by nebyla váhala zemříti, jež zbavila ji rozumu i rozvahy.

Pozná někdy ta chladná hlavinka pod kostkovanou čapkou zoufalství bezesných nocí, úzkost horečného očekávání, nadšení a opojení

nenadálých setkání? Milují dnešní lidé ještě tak, jako se tehdy milovalo, tak slepě a bezměrně, celou duší?

„Bezměrně, celou duší," opakovala babička nořic tvář v omamující květy fialek. Nebyla to poslední Jeho slova, pronesená večer v den srdcervoucího rozloučení? Stromy to slyšely, slyšely to i stezky, tytéž stromy a tytéž stezky, mezi nimiž nyní se plazil vlak a ona v něm . . . tak změněná!

Než kde, kde bylo právě ono místo, posvátný ten hrob jejích upomínek?

Sotva skončil jeden tunel a ručka šedou rukavicí spjatá chtěla otevříti okno, již zarazil ji dusivý dým a tma druhého tunelu.

— Před Pracchiou — poznamenal mladík — nelze otevříti okna. Zde jest osmapadesát tunelů, jeden za druhým, to bychom se pěkně nazlobili stálým zavíráním."

— A za Pracchiou nejsou již tunely? — otázala se babička znepokojeně.

— Jsou pak též, ale v Pracchii vlak staví a budeme moci trochu provětrati.

— Trochu provětrati! Trochu provětrati! — babička opakovala mechanicky.

Když v Pracchii otevřeli okno, vnikl dovnitř proud mrazivého větru, takže bratr se sestrou se usnesli zase zavříti, aby babička nedostala zápal plic, z čehož by oni ještě měli bůh sám ví jaké nepříjemné zodpovědnosti. Paní vyložila se však odhodlaně z okna, i zdálo se, že se chce brániti všem útokům.

— Dělejte si, co chcete -- bručel mladík — již nikdy však vás na cestu s sebou nevezmu. Staří lidé nemají rozumu!

Tisknouc závoj k ústům, chránila se babička proti ostrému větru a dívala se, dívala, dívala. . . .

Snad zde? Snad tam? Brzo se jí zdálo, že našla ono místo, hned zase pochybovala. . . Vždyť uplynulo již tolik let!

Molino del Pallono vyvolával řidič vlaku.

Zvuk toho jména uvedl krev ubohé paní do divokého víru. Vyklonila se celým poprsím z okna a spatřila onu skupinu stromů, onu stezku, ten posvátný hrob, nad nímž ve zpomínkách ještě stále prolévala slzy. . . Pouhý okamžik, záblesk, ale tentokráte byla jista. S nevylíčitelným návalem citu políbila kytičku překrásných fialek a hodila ji směrem k onomu posvátnému místu! Pak shroutila se vyčerpána na sedadlo.

Vlak vjížděl do porrettského tunelu. Albert rychle zavřel okno. Nini spozorovala, že babička ztratila své fialky, a pokývla jen lehce hlavou, vyjadřujíc tak svůj soucit a nesouhlas.

Josef Náměstek:

Zmije.

Leskla se duhových odstínů svitem —
hedvábným leskla se aksamitem —
pleť měla hebkou tak — hlas měla sladký:
kolem kdo přešel, ten vrátil se zpátky,
v obdivu hleděl, jak plazí se tiše
s vědomím krásy, v lahodné pýše —
udiven patřil, jak září jí zraky . . .
A kdo se vrátil — ten ztracen byl taky!
Lehce se vinula, vábila k sobě,
neškodnou zdála se malé jak robě,
k nohám se stulila — hlavičku tyčí,
líbezně houpá se, teskllvě syčí,
jazýček dvojí jak lístek se třese,
hubička perlové obloučky nese —
zoubky jak jehličky, které zas mizí, —
hádě tak rozmilé, nevinnost ryzí!
Ztracen, kdo uviděl! Šťasten, kdo slepý!
Ruky už doplazil přízrak se lepý,
na dlani v kotouček znova se skládá:
„Miluji teplo — mám ráda tě — ráda!
Nevěř, že hubím, jak tvrdí se stále, —
věrnou chci, dobrou ti zůstati —“
A zatím k hrudi už plazí se dále,
na ňadra hledí se dostati.
Jazýčkem laská a očkama svítí —
zmámený chuďas už ráj v duši cítí . . .
Skryta už zmije — jen hlavičku zvedá,
příhodné místo, kde uštkla by, hledá —
A nachází brzy -- má zoubky tak krásné,
a očka — ty zorničky snivé a jasné —
démanty hoří — chuť po krvi roste . . .
Zdráva buď, rozkošný, dravý ty hoste!
Hlupci pak, zmijím již věříte,
jenom je pečlivě na srdcích noste —
záhy, co znají, se dovíte.

Majitel, vydavatel a redaktor VLADIMÍR S. ČECH. — Nákladem vlastním.
Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

Z dramatické básně „Roháč na Sioně“

od Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

Výstup 5.

Vyšek s družinou, Julie.

Židek

(stranou k soudruhům).

Toť švarná loutka — pohled na ni rázem
krev zažíhá jak doušek malvazu.

Baba.

Jen černá příliš jest, jak z pronároda
těch tuláků, již z Egypta prý k nám
v těch letech zabloudili — cigány
je lidé zvou —

Vyšek.

Dál, panno vzácná, jen!
Het! Roháč z Dubé, hradu tego pán,
sem bez bojažni — my ně ludožerci.

Julie.

Ach, ubili jste bratra — nač mi žíti?
I moji krev si mějte, zbojci lítí!

Židek.

Aj, hleďme, spílat ještě troufá si!

Vyšek.

Śmiertelna není brata tvého rána —
mně věrz, já starý wiarus, znám se v tom.
On vyléčí se. (K Roháči.) Šťastně tvoji choť
bratròvi przedal jsem, jenž čekal już
u karčmy na gościńcu. Při navrotu
my potkali pak hufěc, v jehož pánu

jsem poznal Brunoria della Scala,
předního Zykmuntova milostníka;
já ufal sobě napaść tento huf
i vyhral jsem; leč Vlach něstety! přec
vyklouznul z našich špon.

Roháč.

Však místo něho
proč pannu přivádíš? Co s ní tu nám?

Vyšek.

Co měl jsem činit — albo též omdlela —
či bez pomoci v lese nechat ji?

Roháč.

Žen — ani zajatých — zde nestrpím,
a dětem-liž zde vhodno pobývat?

Zelený.

Však je-li sestrou Zikmundova milce,
nám dobrou zde můž' býti zástavou
a prospěti ne v jedné příčině.
To uvaž, Roháči!

Roháč
(k Julii).

Nic nestrachuj se,
ni vlasu tobě nezkřivíme zde.
(K Vyškovi.) A ty veď pannu do komnaty oné,
jež hostila mou choť a kde snad zbylo
též leccos ženským vhodné potřebám.
A pečuj, ať tam volně odpočinout
a pokrmem se může posílit.

Julie.

Zda přetvářkou si z žertvy tropíš smích?
Všakť nechci milosti z ruk bezbožných.
Jen v lidomorny své mě uvrz spjatou
neb ubij mne — chci přijat okovy
i smrť za víru pravou, církev svatou,
jíž nevyvrátí zloby ďáblovy.

Tvaroh
(přistupuje s napřaženým řemdihem).

Ty sama ďáblova jsi kuběna
a tvoje ústa drzá, zlolajná
jed papeženský chrlit nebudou
v ten Sionský vzduch čistý —

Roháč
(přísně).

Zpět!

Prostředek.

Hle, jaký
duch vládne družinou, s níž císař do Čech
— na tváři smíru škrabošku — se vrací!
Toť sestra jeho rádce předního,
z ní dvoru Zikmundova smýšlení
i jeho vlastní mluví krutá zášť
dál pod přetvářkou vlídnou dychtící
po zkáze pravdy, věrných Čechů všech.
Nuž, potři z lotrovské té peleše
zde římské hádě za rouhavá slova,
jež v líc ti zlobně vrhla — v nejtěžší
ji vmetni žalář. Tam buď o hladu,
ať schlípne mrzká dvorní frejířka,
a prostředkem-li poučení mých
klam Antikristův neodpřisáhne,
prostředkem ohně zahyň po zásluze!

Roháč
(nevrle a důrazně).

Co s jatou, ještě na poradě klidné
buď váženo a já pak rozhodnu.
Leč nyní učiň, Vyšku, jak jsem pravil.
(Vyšek odvádí Julii do budovy hradní. — Zvenčí troubení.)

Výstup 6.

Předešlí. Po chvílí vrátí se k nim Vyšek z hradu.

Roháč.

Slyš troubení — co značí, popatřme!
(Všichni vystupují ke zdi hradební.)

Zelený.

Ztad není vidět vojsko nepřátel;
jen tamo nad postranním dolem stoupá
cos jako mlha sluncem zlacená —
toť oblak prachu as, jenž cestu jeví,
jíž táhnou sem.

Roháč.

Však z blízka trouba zní.

Zelený.

Již vidím — Pohleď! Tuto na stezce,
jež stoupá k hradu strání lesnatou,

dva jezdci blíží se. Z nich zadní, zbrojnoš,
má v jedné ruce troubu héroltskou
a v druhé máchá bílým praporcem;
však přední jezdec mizí v stromoví,
jen panské jeho skvělé odění
jsem zahléď větvemi — teď za balvan,
jichž několik tam trčí mohutných
a divnotvárných z lesní zeleni,
i druhý zajel; ale nyní, viz,
zas přední jezdec objevuje se
na plném výsluní: je vzrůstem nízký,
však statný, dosud stár se nezdá být,
však leb, s níž obnažené stírá pot,
se blýská lysinou.

Roháč.

Již vidím jej —
to Ptaček jest!

Prostředek.

Aj, Ptaček z Pirkštejna,
rot Zikmundových vrchní velitel?
Sám tedy spěchá k tobě před vojskem —
na místě hérolta snad ke vzdání
chce vyzvati tě ústy vlastními?!

Roháč.

Již spatřil mě a koně zastavil.

Ptačkův hlas
(z venčí).

Buď, strýče, zdráv!

Roháč.

Ke strýci přicházíš?

Ptačkův hlas.

Ke strýci prozatím a chovám přání,
bych nemusel se brzy nepříteli
zde jinak objevit. Žes právě strýc můj
a že ti přeji dobra, jedu sám
a ponechávám ještě za horou
voj krále Zikmunda i pánů, měst,
s nímž dobývat mám vzdorný Sion tvůj.

Prostředek.

Buď proklet, Antikrista pochope!

Ptačkův hlas.

Aj, strýče, čerstva ještě malta hradu —
a již tu sovy hýkají? — Mluv sám!

Roháč.

Jdi konat službu, jíž tě Zikmund poctil!

Ptačkův hlas.

Ne, strýče, vpusť mne do jámy své lví
na krátkou besedu! Máš čacké víno
— ho, zbujníku, ten kousek s dovozem
byl trochu přes míru! — než, buď co buď,
číš královského s tebou vypiju
a promluvíme spolu rozumně.

Roháč.

Nech žertů svých a strýcem nezvi mě
tím samým rtem, jímž vraha české cti
zveš králem svým. Již nemáme
co mluvit spolu; vrať se k rotám svým
a naším hovorem buď rachot děl!

Ptačkův hlas.

Nuž, nechám strýce a jen Čecha v tobě
a spoluvěrce ještě oslovím.
Neb nejde mi jen o tvou osobu
— ač s těžkým srdcem a jen donucen
jsa věcí sběhem, povinností svou,
jsem přijal tento úkol vojenský —,
však na zřeteli mám též dobro země
a kalicha. Jsou různy naše cesty
a protiven jsem tobě jako krále
Zikmunda odpůrci a Táboru;
však mohu jistit a snad uvěříš,
že aspoň úmysl mě vede dobrý
pro naši zem a víru Husovu.
Nuž, přej, ať zkusím sílu důvodů
a smírnou řeč, než dojde k jiným koncům,
jichž litoval bych jak pro tebe sama,
tak pro věci, nám drahé oběma.

Roháč.

Však chceš-li ke vzdání mne přemluvit,
to práce bude marná.

Ptačkův hlas.

Nechťsi bude!
Pak aspoň mohu sobě říci sám,
že všeho zkusil jsem, co v moci mé,

bych odvrátil té věci konec zlý.
Nuž, ke mně vyjdi nebo vpusť mne tam,
a bojíš-li se výzvědů, nech oči
mi zavázat —

Roháč.

Ne, toho třeba není.
Vstup tedy na hrad, v bráně najdeš mě,
když usiluješ slyšet znovu tam,
co odtud napřed odpovídám: Ne!

Ptačkův hlas.

Že mnoho neuslyším od tebe,
vím napřed, neb tě znám; však doufám přec,
že jinou v konec dáš mi odpověď.

Roháč
(k Prostředkovi).

Pojď k bráně se mnou!

(Vyšek se vrací z hradu. Roháč, odcházeje s knězem k bráně, obrací se po něm a volá)

Vyšku! Zelený!
(Po chvilce, připomenuv si ještě)
A Tvarohu!

Výstup 7.

U brány sestupují se Roháč, Prostředek, Vyšek, Zelený a Tvaroh. Po chvíli vejde Ptaček.

Ptaček
(překvapen se rozhlíží po shromážděných).

Aj, s celou radou očekáváš mě?
Jáť hodlal s tebou —

Roháč
(vpadá mu do řeči).

Všichni jedno jsme;
co uslyšet mám já, nám patří všem.

Ptaček.

Sic tíže mluvit o tom k zástupu,
co tobě jenom v duchu schystal jsem,
a pernější je práce přesvědčit
hlav celý chumáč, v němžto bývá vždy
směs různých názorů, že odpudíš
tím jednu, čím si druhou nakloníš.
A z mužů těchto jenom Vyška znám.
Než, buďsi — jaká pomoc? Tedy slyš:

Oč s tebou jednám, jednám od sebe,
ba proti vůli krále Zikmunda,
neb smělý čin, jímž's dovoz jeho vzal,
a tvoje vyzvání tak velice
hněv jeho vznítily, že rozlítil se
při pouhé zmínce o tvém poddání:
jen zkázy tvé si žádal úplné
a rozkázal, bys podle možnosti
živ přiveden byl z rumů Siona
před jeho strašný soud —

Roháč
(s trpkým úsměvem).

A proto slovy
mě lapit chceš jak medem medvěda?

Ptaček.

Chci zkázy zbytečné tě uchránit;
neb vím, až v císaři se utiší
krev zpěněná, že svolí jistě pak
tvé pod úmluvou vzdání přijati,
jsa rád, že v zemi odboj poslední
tím ukončen. A kdyby setrval
ve hněvu svém, já sám ti ručit mohu,
že se mnou všechno panstvo pod obojí
by spojilo se ve tvou záštitu
a že by neodolal nový král
těch přímluvám a vůli společné,
kdož podporami jsou mu hlavními
na půdě dosud vratké.

Vyšek.

Žertovníkem
jsi, paně Ptačku, figle čuješ všade —
či mníš, že Roháč žertem vybudoval
ten hrad a žertem císaře vyzývá,
by všecko tylko za firleje hlásil,
jak skoro Zykmunt pohrozí kaňčugem?

Ptaček.

Před krátkem ještě jinak věci stály,
tu ještě odboj šlehal semo tam
a strana táborská se kolísala
tu ještě jakous čáku mělo přec
tvé podnikání, Roháči; leč nyní
slyš novinu, ač nevíš-li to již:
smír s králem učinili Táboři,
i Hradec podrobil se — sám jsi teď,

sám proti císaři a zemi celé.
Zdaž nyní nejmenší ti příhanou,
když — poslední — též vzdáš se odporu,
jenž zcela marný jest, jen tebe zhubí
bez nejmenšího zisku věci tvé?
Jen schválit možno ústup rozumný,
když hlavou nelze proraziti zeď.

Prostředek.

Bůh popřál české zemi vítězství
nad všeho světa mocí; podepře
svou svatou pravicí i hrstku těch,
kdož s národem, jenž sám se zhanobil,
šíj nekloní před vrahem úhlavním
a zlotřilým všech Čechů, pravdy boží.
Kles' ovšem Hradec — leč tam nesvár byl;
zde s Roháčem jsme všichni jedné mysli:
Líp na smrť nežli ve jho ohavné!

Ptaček.

Kde ženy se a kněží v radu mísí,
zle míru — stará pravda.

Roháč.

Za mne mluvil.

Ptaček.

Nuž, tedy, kněže: Z krajní strany jsi,
však slovům písma jistě neodpíráš,
ni modlitbě, že odpouštěti máme
svým vinníkům. Zle hřešil Zikmund na nás
a spravedlivým trestem mstili jsme
vin jeho těžkých na bojišti mnohém;
však posléz' minulého želel sám —

Tvaroh.

Svých hojných porážek.

Ptaček.

— a ke smíru
nám podal ruku, všeho nápravě,
i dojednána slavná úmluva,
jíž urovnáno, odpuštěno vše
a za souhlasu země obecného
teď jiný Zikmund v království se vrátil.

Tvaroh.

Ha ha! Snad věříš v obrácení jeho?
Vlk změní srst, leč ovec nenechá.

Vyšek.

Mów wilku pacierz a on kozią macierz.

Ptaček.

A kdo by v obrat jeho úplný
přec nedůvěru choval, smlouvu má,
jíž celý národ mocnou stráží jest.
Jsi u nás, Vyšku, sice hostem jen,
však dobře víš, jak horoucně jsme prahli
po svazku s Polskou pod jediným vládcem
— sám jednatelem byl jsi o to kdys
a známo ti, jak velká myšlenka
bez viny naší rozprchla se v nic —
což zbývalo než obrátiti přec
zrak na Zikmunda, který nejbližší
byl rodem, dědic země po Karlu?
Či hledati jsme měli svého krále
kdes po Němcích?

Roháč.

A bylo třeba hledat?

Ptaček.

Ó Roháči, víš dobře, že již hlasně
tu otázku zem' celá rozhodla.
Jak půda zprahlá po nebeské rose
již dychtila po žezlu královském,
by pod ním z pustin, spálenišť a trosek
mír, zlatý mír zas loudil zeleň s květy.
Teď krále máme v zemi konečně
a všechny strany v jeho uznání
se spojily; buď konec divých svárů
a v míru všichni pracujme, by znova
řád pevný, dobrý uhostil se v Čechách —

Tvaroh.

Ten starý panský bič na selská záda!

Ptaček.

Vždyť Roháč sám je šlechtic —

Roháč.

Bratr jsem.

Ptaček.

Jsi bratr táborský — nu, hleď! i oni
již krále přijali; nač tedy sám
z nich marně odporuješ? Ani zbla
tvůj odboj nepřinese prospěchu

tvé straně, škodu jen. Nad jiné vůdce
tam skvíš se jménem, předčíš vážností,
nuž, vrať se k nim a mocným důrazem
sil táborských, v jich čele, pomáhej
nám druhým stranám, věrným kalichu,
síť římských pletich mařit, chrániti
a rozhojňovat, co jsme vymohli
na církvi, císaři . . . Snad Bůh i dá,
že urovná se také na konec,
co dělí dosud Tábory a nás.
A ještě jedno slyš: Je Zikmund stár
a tělem chorým jak peň zdoupnalý
můž' nenadále shroutiti se v hrob.
I do budoucna třeba hledět již
snad brzkého, kdy nad prestolem prázdným
dva mocné proudy asi srazí se:
tam Albrecht s protivníky kalicha
a hájci jeho vlažnými — tu strana,
jež k bratřím na východ zas upne zrak.
A vyznat neváhám: tam srdce mé,
tam vroucí moje snaha směřuje.
Mám, Vyšku, nové zprávy z vlasti tvé,
jež mocně křísí naše naděje
v to vytoužené spojení.

Vyšek.

Dejž bože!

Ptaček.

Nu, vidíš, Roháči: Tak velké věci,
tak vážné velice pro český celek
i víru, paží silných čekají
a čackých myslí — zdaž tu máme spolu
bez potřeby a prospěchu se rvát
pro jeden hrad a vzdor tvůj osobní?
Ne! Promyslím, jak nejlíp učinit,
by od trestání výtržnosti tvé
král upustil — a poslyš: Cestou sem
já potkal jezdce prchající, trosku
to družiny, s níž Brunorio Vlach
svou sestru k Hoře Kutné provázel;
houf ten byl rozbit lidem tvým, sám vůdce
jen stěží spasen, s těžkým zraněním
a v bezvědomí jedním z jezdců svých;
však sestra jeho s vozem na místě
prý zůstala — co s ní se stalo?

Roháč.

Jatou
ji přivezli sem na hrad.

Ptaček.

Nuže, hleď:
máš v ruce štít, jímž hněvu králova
bys lehce uchránil se — ba, co dím,
zisk ještě přinést mohl by ti valný.
Jest Brunorio milcem Zikmundovým
a k tomu, myslím, sestra Vlachova
mu starou hruď svým černým zžehla zrakem
— vždyť víš, jak hoří dosud po ženách —,
nuž, rád as císař skvělé výkupné
ti za ni dá i statky zapíše
neb jinou skytne značnou výhodu.

Roháč.

Ni slova o tom dál!

Ptaček.

A nechceš ani
mně udat, jakou žádáš náhradu
za její propuštění?

Roháč.

Bez náhrady
ji třeba pustím, bude-li mi vhod —
však nyní o tom jednat nehodlám
a se Zikmundem nikdy o ničem.

Ptaček.

Ó svéhlavý! Jen trochu střízlivě
mé zkoumej důvody. A považ, za krále
když uznáš jej, že prostě učiníš,
co učinila celá česká zem.
Za krále uznáš Zikmunda —

Roháč.

Ne! Nikdy!

Ptaček.

„Ne! ne!“ Jen vášeň z tebe bouří tak.
„Ne! ne!“ toť jediné, co dovede
na všechny odpovědět důvody.
Přec dopřej také hlasu rozvaze.
Dnes ještě čas — snad zítra pozdě bude —
ó nezhub sebe! Dosti vojska mám,
že hradů dobývati umím, víš,

a přijdou ještě za mnou posily — —
Však nechci hrozit; vím, že tak bych spíše
tvůj odpor sílil. Nuž, jen rozvažuj,
ne pouze cit — i rozum vyslechni
a na mé důvody též odvěť důvody,
ne pouze umíněným: Nikdy ne!

Roháč.

Za tisíc důvodů to: Nikdy ne!
To Nikdy ne! jež zahřměl český lid,
když Zikmund Husa vydal plamenům,
to Ne! jímž v tolikerých slavných bojích
třesk našich cepů drtil křižáky,
jež ze všech koutů světa stále vodil
na vyhlazení naše, vzteklý vrah —
Vy všichni dovedli jste na konec
šíj nectně sklonit k nohám padoucha —
já nedovedu. Nikdy, nikdy ne!

Ostatní.

Tak, bratře, tak!

Ptaček.

Nuž, konec tedy.
Vše učinil jsem, abych odvrátil
tvou záhubu, a líto mi, že musím
svou proti tobě konat povinnost.
Sám tedy trháš bílý praporec,
s nímž přijel jsem, a z vlastní vůle tvé
v náš rozchod třeskne trouba válečná.

(Opona.)

Konec jednání druhého. (Dokončení.)

LESNÍ ŽENKA

Josef K. Šlejhar:

Villegiatura.

(Pokračování.)

Asi tak za čtvrt roku od osudné jízdy v osamoceném, za korunu nepřístupným učiněném kupé 2. třídy při zastřených oknech, když na věc již dávno zapomněl, nesouže se již v tom ohledu žádnými starostmi, nemaje již před sebou jako zlý přízrak pohled oněch ocelově šedých, pronikavých očí, sledujících svůj cíl, a ono mene tekel jejích slov tehdáž, ani nehonose se již před sebou svým pikantním, lacino odbytým dobrodružstvím příjemně ukojené jednou smyslnosti, ohlásila mu do kanceláře jeho kuchařka, stará Léna, dobromyslná, oddaná to ženština, z těch ženštin, jimž jako by bylo určením na tomto světě, radostně přijímaným, sloužiti a oddaně se obětovati zájmům cizím, že přijela návštěva nějaké starší, vznešené dámy, kteráž naléhavě jej prosí, aby pán laskavě věnoval jí malou chvíli rozmluvy. Že ale nesdělila, kdo a odkud je . . .

Kynul přemítavě hlavou na pravo a na levo, nemaje ale ani tušení. Něco jen zlopověstného jako by ho bylo tehdáž uštklo při tomto sdělení. Ten příkrý pocit nemohl si naprosto zatajiti, a v ústech mu najednou zpráhlo, že nebyl pro sucho schopen slova.

Ale hned zase se to překonalo — a že se poroučí a dostaví se za malou chvilku, co jen prý udělí nejnutnější disposice.

A jako by jednalo se mu o to, aby ty disposice trvaly co nejdéle, stále v něm něco vázlo tehdáž, stále ještě protahoval tu slíbenou malou chvilku.

Až posléz šel, myšlenkami a očima kams upřeně před sebe tana, aby jaksi předem postihl účel a smysl záhadné návštěvy.

Snad nějaká nóbl dohazovačka nevěst . . . také k němu často zavítaly, nabízejíce vhodné partie. A jiné odhady činil ve příčině té, probíraje se i jinými možnostmi.

Jen vlastní možnosti, vlastní skutečnosti se nenadál, ta jej přímo ohromila. Zprvu šel po dvoře hučící továrny zvolna, prodlévavě, na všech stranách maje ještě cosi k obstarání, aby jenom mohl nějak omlouvati své prodlévání, jsa jaksi nevysvětlitelně vázán na všech údech a smyslech a připoutáván k nejnemožnějším a nejzbytečnějším věcem, — ale když posléz docházel své villy, jal se najednou až kvapiti v zoufalém jakéms odhodlání jako odsouzenec před samým popravištěm, jen aby cos těžkého, neodvratného rázem bylo překonáno.

Uvědomil si později tu chůzi, podivuje se napotom, jak temné instinkty jsou v duchu pronikavé, neomylné, mocně a široce zasahavé, jimž nikdy rozum a vědomí nemůže postačiti. —

Stála před ním massivní, as pětapadesátiletá dáma, dost ještě svěžího obličeje, tvrdě a hrdě výrazného, s přísným profilem, s obočím pevně vyklenutým, jaksi násilně vysunutým, s bradavicí na tváři, s nenáležitým chmýřím na horním rtu, což dodávalo tomuto obličeji ještě přísnější, vypjatější ponurosti. Oděna byla až nádherně, vybraně, přiměřenou jinak modou ku svému stáří. Něco i procovského zdálo se dlít v jejím vzezření, okázale vyzdobeném massivním zlatem, kam patřilo i nepatřilo. Dle všeho nějaká zbohatlá řeznice . . .

Když k ní došel, trochu jako by se hoření částí těla od něho pooddálila. Měříc si ho takto zevrubně, upírala na něho poněkud vypouklé, vyvstalé, šedémodré oči, ocelově pronikající. Takto s neobyčejnou, až rozhořčenou a posupnou přísností a zároveň v jakés slavnostní obřadné zachmuřenosti si ho chvíli prohlížela, jaksi je-li to ten! Jemu to prohlížení připadalo jako dlouhá chvíle věčnosti samé, a věčnosti ne mystické, oblažující, ale nějak zdrcující, útrapné, zatracující.

Nemoha jaksi snésti tohoto pohledu, upjal se po dobu tu k jejímu nenáležitému chmýří na hořením rtu, které také jako by se bylo ztuha napjalo a vystrmělo proti němu. Při tom ale neustále viděl ty oči, na něho příkře shlížející.

Pro Krista Pána! šlehlo mu vědomím, ty oči přec odněkud již zná; a ten ztrnulý, příkře vyvedený profil jako by rovněž něco známého mu připomínal. Ale vzhledem k tomu všemu neměl již času se rozpomenouti. Neboť zatím představila se mu ta dáma.

Jsou jistá představení pro nás, za něž úder hromu byl by nám vítanější. Představení nevítanější než zjev strašidla. Jemu v tu chvíli vítanější by vše aspoň bylo. Spíše byl by se objal a poceloval se samým ďáblem a ovívat dal se takovým hromem, než vítat tuto návštěvu.

Také jako by ho cos udeřilo, ohromilo na celém těle, k samému srdci ledově zasáhlo, které nějak zrovna ochablo, zastavilo se. A cítil, jak zároveň massivním návalem krve do obličeje se rozpaluje, při čemž v očích nesnesitelně mu řeřavělo, načež ale zase hned všechna krev vytratila se mu z hlavy, takřka odtud rázem se vylivši, a pocítil příkrou, prázdnou, studenou bledost ve tvářích,

jako by se na ně tisklo mrazivé sklo. Zledovatění do všech útrob mu pak pronikalo, smysly jako by se mu divě rozpotácely.

Ano, jsou leckterá představení, která asi takto přijímáme, ne vítaněji než odsouzenec návštěvu kata.

Bylať to její matka. —

Donutil-li se nadlidským namáháním k jakémus uvítání jí a k případné etiketní zdvořilosti, — uvítal-li ji vůbec nebo neuvítal, co vše mluvil a blábolil, to nevěděl, to si vůbec nikdy neuvědomil. Ale jen již ihned slyšel její hlas, studený, příkrý, rozmyslně pozvolný a nějak obřadně pochmurný, jakoby prorocký, v němž se i vhodně zpodobovalo celé vzezření této dámy. Až hlas ten zdál se posléz stále mocně vyvstávati, rozpoutávati k jakés ponuře kazatelské velebě zase jako hlas kárajícího a věštícího biblického proroka, anebo že není známo, jak bibličtí proroci mluvili, aspoň jako hlas missionáře zatracujícího a vyzývajícího k navrácení zbloudilých ovec na cestu spasení, kterou on sám ale dnes již nikdy nesleduje . . .

Tak mu to aspoň připadalo. —

Ano, on, zbloudilá, mrzká, hříšná ovce, byl tímto hlasem vyzýván na cestu spasení — v tomto případu aspoň občanské nápravy.

„Teda to jste vy!“

Ano, byl to bohužel on.

„Vy jste teda, pane, zkazil mou dceru!“

Rozhodně ta dáma nepachtila se po dlouhých, licoměrně zmírňujících a okrašlujících úvodech. A pokračovala:

„Takové vychované dobré dítě, jediné na světě. Pane, dopustil jste se nepravosti, smrtelného, nesmytelného hříchu. Bůh vás potrestá. Pane, vyzývám vás, jako matka tohoto zničeného, nešťastného dítěte, abyste mu vrátil nenahraditelnou čest. Pane, jste to povinován i Bohu, jenž je stvořil k obrazu svému, mně, jako nešťastné, zoufalé matce tohoto dítěte, a jí, zneužité vámi, pane, věrolomně zkažené, pane, zločinně znásilněné, pane, hanebně podvedené, pane . . .“

Nebyla to rozhodně konejšivá melodie, žádné zvláštní doporučení. Zalévalo ho cosi jako v zimnici ledová sprcha. Ve smyslech hučel mu jakýs černý vodopád. Čehos marně se chytal. Až teprv na konci takto vyvedené melodie se vzpamatoval, pokud mu všecko to nenadálé, co se na něho přihrnulo, vzpamatovat se dalo.

„Ano, věrolomně zkažené, zločinně znásilněné, hanebně podvedené mé přenešťastné dítě . . .“ ponuře, temně opětovala jako u vynášení důvodů ortelu a jaksi ohromivě kynula hlavou.

„Ale dovolte,“ vpadl tu on, nemoha se již zdržeti, „vždyť přece byla při tom . . .“

Nechtěl to být snad frivolní, cynicky jízlivý, ale jen mínil se ubrániti proti tolika zločinům na něho hrnutým a za vinu mu kladeným.

„Fuj, pane, styďte se!“ skoro obrýkla se ona a mávla mu rukou tak pádně a rozlehle podle samého obličeje, že až bezděky ucouvl. Zamítala to takto veškery tyto a podobné důvody, a dle toho energického mávnutí jakoby sekerou bylo hned znáti, že je to řeznice, druhdy, než zbohatla, ohánějící se sekerou při vypomáhání svému

manželovi. Aspoň na vlastní tvář nebyl by ochoten přijmouti toto mávnutí. V této odvrácené vzdálenosti nadále již i vytrval.

„Takové vychované dítě, jediné na světě," rozúpěla se napotom sama u sebe, jsouc až v extasi uvedena touto vychovaností jedinou na světě a zároveň u svaté rozhořčenosti, že takové vychovanosti vůbec může se státi taková potupa, takové téměř velezrádné zneuznání.

Leč pak, že by bylo tady nedůstojno snižovati se k vyvracování čehos podobného a k obhajování čehosi, co je povzneseno nad každou úroveň, nad každé podezření, vrátila se k vlastnímu, positivnímu svému poslání, snad i z důvodů praktických, že to bylo takto političtější. Přešedši ve svůj původní, studeně příkrý, zdržovaný, povlovný, obřadně pochmurný způsob mluvy člověka, jenž sděluje sice věci co nejstrašnější, nejtemnější, které ale již překonal a je si zatím jist sám sebou a očekává od svého poslání celou nápravu, pokračovala:

„A to nešťastné dítě je teda již třetí měsíc v jiném stavu, s vámi, pane . . ."

„To není pravda, to není možná," snažil se obrániti bezděky v takových případech obvyklou, ač jalovou vždy výmluvou, jaké ani soud nikdy neuvěří.

Zas mu tak rukou jako v odpověď resolutně mávla kol samého obličeje, přikročivši k němu samému, jak bylo zajisté jejím zvykem, jednalo-li se jí o pádný důvod, proti němuž nezbývá více ohrazení ani zvrácení. A jako by to ta ruka zároveň výmluvně mínila naznačiti, kdyby takto mávla do samého obličeje, bylo by to důvodem daleko pádnějším a přesvědčivějším, jenž vůbec zvrátit se nedá.

Zas dál respektně ucouvl a nic již nenamítal proti vynesenému ortelu, proti němuž není odvolání, a cítil zároveň již svůj osud na sobě. Osud ten zpodobil se mu v duši jako posupný přízrak, nerozeznával jeho podstaty, ale cítil jeho temnou, vzdálenou hrůzu.

Resolutní matka, dovedoucí takto domáhati se navrácení cti svého dítěte, které tak vzorně vychovala, je vždy úctyhodná, třebas ne nejpříjemnější a nejvítanější. Tato resolutní matka při této své vzácné návštěvě zároveň positivně projednala, co bylo třeba. Hned všechno najednou. Stran svatby, výbavy, věna, snad i stran křtu, cos mu aspoň tak tanulo v ohromené duši. Nazvala ho také svým synem. Políbila ho, při čemž ucítil na čele s obrovskými krůpějemi jakéhos smrtelného potu její tuhé chmýří. Utřela si je šátkem vonnějším a delikátnějším, než slušelo se na její střízlivé matronské stáří, zajisté často libující si v hojné, prosaické rýmě — šáteček samé vyšívání, samá krajka, že zdálo se při něm, že smrká se vlastně do děr jeho krajek . . . Taková aspoň bezděky činil pozorování při uzavírání svého osudu. Bývá to tak: velké věci jsou provázeny v duši naší věcmi nejmalichernějšími. Do tří dnů zavázal se přijeti k nim, jako vše zasvětiti. Jeho osud byl tím stanoven. A pocítil tehdáž jako u neblahém tušení na sobě jeho černou, zdrcující tíhu, která ostatně neustala již naléhati, až shodou jiných okolností

posléz úplně ho zdrtila. — Když za tři dni jel k nim, dostáv svému slibu, hnán to již svou mravní zodpovědností, která představila se jako velká povinnost ve způsobě toho čehos tajemného, velkého, neznámého, toho nejsvětějšího, co v žití se naskytá, očekávaného dítěte, jehož je bezděkým původcem a které shodou okolností tedy již třetí měsíc má na něho, celý jeho život a osud svrchované právo, ubíral se to věru jako na popraviště. Ne za nevěstou jako ve vichrem hnané roztoužené, bezměrné touze, v závrati slastí, které nadcházejí v omamné blahoslavenství...

Sešed se posléz s ní, vycítil z její náruči, s níž se na něho obřadně uvrhala jako na zaslíbeného svého ženicha, cos příkře studeného, vynuceného, nevyprýštělého z vlastní rozbouřené mízy života. Něco jako posou harlekýna a herce mu to připadalo. Nezachvěl se v této náruči, nerozpojila se jeho duše, aby vlévala se celá v tuto náruč, jak rozkoši lásky je dáno. Nuceně, k vůli slušnosti, maje nad sebou přísně vysunuté a obezřele vše pozorující i jakoby střežící obočí matky, u vleku již ohledů, které dohánějí člověka k jeho neštěstí, opětoval toto obejmutí. Skoro také již posou herce, který v neštěstí musí hráti úlohu šťastlivce.

Když pak se octli sami, cítě ten vražedný nůž svého neštěstí ve svých útrobách vetknutý, pravil k ní drsně, bez ohledů, jako ve mstě svého neštěstí, tady na něho hozeného, ale zároveň i v těžkém rozechvění, které dosvědčuje veškeru pravdu, tady zároveň pravdu jeho celého osudu:

„Máňo, ale to ti povídám, beru si tě sice za ženu, ale protože musím. Protože je to snad má povinnost, když ne třebas k tobě, což také neuznávám a k vůli tobě to také nedělám, víš přece, jak to tenkrát bylo, — tak aspoň k vůli tomu . . . dítěti. Je-li již mé . . .“

„Dovol,“ vmísila se tu ona, ale její protest vyzněl pouhou frází, vyplňující tu ledabyle své místo. Nedbaje ale této fráze, pokračoval důrazněji: „Je-li již mé, nedopustím tedy, aby zůstalo bez otce. Ale přísahám ti, před svatbou naší, že beru si tě bez lásky, že tě dokonce nenávidím . . .“ Zajisté, že nejhoroucnější vyznání lásky to právě nebylo . . .

Vydechl z těžka, hluboka, jako člověk, na něhož vloženo nesmírné hoře, jež shlédl v celé jeho neobsáhlosti a jež sejmouti se již nedá.

Ona se při všem tom jaksi neobyčejně koketně zaveselila.

A zavěšujíc se mu na ramena, s nichž nemohl ji setřásti, jak byl by chtěl, snad i odhoditi, odvětila mu jako v milém odbývání žertu:

„Nešť, jen když se stanu paní fabrikantovou . . .“ Ale pak jako by se poopravila v této své přece jen silné odpovědi: „Jen když budu tvou . . . Však ty mě budeš míti rád . . .“ dodala a celá nějak stulila se k jeho tělu, jak to jen mladá, koketní dívka dovede.

A byl by zase jen příliš málo mužským, aby tu nepocítil mimovolný vznět smyslnosti, která tak často právem či neprávem považuje se za hnutí lásky. On ale neubrániv se sice tomuto smyslnému

vznětu, pocítil k ní jen jakous úpornou nenávist, které zjevilo se předem veškero zlopověstné příští jeho osudu, za kteréž již jako by se bezděká nenávist ona chtěla mstíti.

Leč nezbývalo již mu možnosti ani sil, aby mohl čeliti svému osudu, jenž ho vlekl proti jeho vůli, proti všemu jeho přesvědčení a životnímu instinktu.

Velmi často v té době ledový pot jakýchsi ohromných krůpějí ronil se mu na čele jako tou drtivou tíhou osudu, mu ukládanou, kterou tušení jeho postihovalo — — — — — — — — — —

Odbyla se svatba, hlučná, okázalá, sám nějaký onen kanovník z příbuzenstva nevěstina, strýček, po němž čekali ono tučné dědictví jednou, je oddával, jako na utvrzení tím mocnější a světější tohoto svazku, uzavíraného církevně prý vždy v samém nebi. Zdá se, častěji že v samém pekle. — Konečně byl již uchvácen svým osudem, zcela ve vleku jeho temných sil, jeho záhad a popudů, jimiž k svému cíli přivádí svou kořist. Nejhorší krisi si odbyl...

A umínil si aspoň své manželství odbývati kompromisně, na venek slušně, korrektně, spořádaně. Spořádané manželství, aspoň na venek, dotýká se i vlivně obchodního úvěru, jehož jako přespříliš podnikavý továrník, zápasící s mnohými nesnázemi, potřeboval. Vůbec umínil si co nejlépe se tvářiti ku zlé věci, která se tak na něho strhla, šklebíc se na něho jakous zlou osudovou maskou. Konečně nebyla ona ošklivá, odporná, bylo by mu stačilo i její tělo, kdyby podporováno bylo duchem, povahou, vším tím neoznačitelným, vnitřnějším, co je vlastní podstatou bytosti a možnosti hlubší, vroucnější, zaujatější a mužné vzájemnosti, společně nesoucí svůj osud žití. Povahy její konečně ani na počátcích vůbec ještě neznal, jako jí nezná většina milenců a ženichů, a co se mu hned na počátku tolik nezdálo, tolik bylo mu úporno, nesnesitelno, před čím neuvědomělý pud ho byl marně ostříhal, to si sám vymlouval, lepší stránkou k sobě obracel, nemoha se již toho zlého zbýt, a utěšoval se, že se to nějak příznivěji časem poddá . . .

A pak tu bylo to dítě. Aspoň měl to domnění. A pro člověka ještě jen poněkud s nezvráceným, nepotupeným lidstvím, člověka opravdového, s přirozeností nezkaženou, silnou, znamená to velkou věc, velkou epochu, které ustoupiti musí všechny jiné ohledy. A nemoha se oblažovati, uchvacovati ve svých líbánkách, jaksi již dříve odbytých, než nastaly, a vlastně nikdy ani nenastalých, nemoha se nenabaženě opojovati zadostučiňující láskou, těšil se aspoň a uchvacoval příštím toho svého dítěte, ještě nenarozeného, počatého bez úchvatu a vzruchu svatebního lože lásky, ale v pouhém jen frivolním vzruchu smyslnosti, která nalezla náhodnou svou příležitost, vhodný chvilkový svod.

V představě o svém dítěti začal žít, budovat své záměry, svůj osud, který by stal se osudem jeho dítěte. Sebe, svou přirozenost, své štěstí, své já osudem tak krutě zklamané, sestrčené s cesty vytoužených nadějí a snů, jal se přenášeti na ně. To mu umožnilo zatím žití. Neboť vlastním poznáváním své ženy, dostavujícím se vždy

tak rychle a bezohledně, viděl čím dále zřejměji, jaká strašná příkrá propast je mezi ním a ní, v jakých až posupných krajnostech nalézají se oba proti sobě.

Ale přece to zase byla novota, přece jen ještě neotřelost mladých styků a svod bujné pohlavnosti, přece jen ještě bouřlivá potřeba ukojování smyslnosti, dále celé to zevní dekorum tak nutné a všechny ty různé ohledy a formy společenské, kterými musí zastírat se vlastní podstata věcí často nejpekelnějších k zdání aspoň slušné způsobnosti, korrektní spořádanosti, nutné jeho úvěru. To pořád ho ještě zdržovalo, poutalo, aby si sám u sebe nepřiznal, že je zle, nenapravitelně zle, a aby pořád ještě doufal v možnost nápravy a snesitelnější příští. A to vše zároveň uzpůsobovalo, že hned na počátku bezohledně nevybuchl dle své jinak tak silné, mohutné, energické přirozenosti, domáhající se za každou cenu svého uplatnění. Neboť pociťoval chvílemi, jsa blízek toho přiznání, že by musil tu ženskou aspoň zabít.

„Aspoň zabít," to si řekl často, bezděky, v té temné mluvě duše, v těch jejích neskonalých hlasech, které nedají se zamluviti a potlačiti nižádnou lží, žádným dekorem a předstíráním světa.

Ale to očekávané dítě potlačovalo v něm takovouto mluvu, tyto hlasy. —

Uplynuly asi tři měsíce od jejich svatby. A tu se již začal diskretně zajímati o fysickou podstatu počatého dítěte. V tu dobu již ukazují se všeliké příznaky u ženy-matky. Jal se jí klásti v té příčině různé diskretní otázky, činil něžné narážky. Je tolik rozkošnosti a tajemnosti v tomto vyhledávání lásky, dočkavší se sladkého ovoce květů svých. Nebylo-li u něho lásky, bylo za to tím vážnější povinnosti, nacházející rovněž své ovoce.

Leč ona jen nedůtklivě vyhýbala se všem takovým řečem, na přímé a určité posléz dotazy jen neurčitě, z daleka odpovídala. Snad to je přespříliš diskretnost, citlivost, ostýchavost u ní, dostavující se u panny matkou se stávající. Ale na druhé straně byla vůbec daleka každé takové diskretnosti, citlivosti, ostýchavosti, spíše naopak. Ale přece ještě nemohl uhoditi na pravou podstatu všeho. Plod lásky je přece takovým svatým tajemstvím mezi mužem a ženou, než aby rázem s něho mohla býti stržena clona. Jal se ji pozorovati, stopovati fysické příznaky, její život obezíral. Ale ten nezdál se ukazovati žádných změn, nenabýval objemu, nešířil se vyvinujícím se plodem. A v té době musilo přece těhotenství pokročiti již do nějakého sedmého měsíce. A přál si míti dítě silné, vyvinuté, přál si tedy nápadnost změn takových, nasvědčujících silnému vývinu plodu.

Leč stále nejevilo se ničeho, spíše naopak. Snad to nebude nějaké nedochůdče, takové, které městská hygiena jedině dovede dnes již zploditi. Ale on přec je silen, zdráv, přirozenosti přese všechny své bujné kousky nezkažené. I ona je zdráva, silna.

A ona častěji ocitala se v nápadných rozpacích při jeho pozorování, naléhání. Chtěl posléz v horlivosti a nejistotě svého dychtění

dát povolati lékaře. Bábě nevěřil: namnoze ničemu nerozumějí a dají se paničkami podplatiti. Bránila se tomu urputně, zamítala energicky předstírajíc stud. Že se nenechá promakávat, ostouzet...

Až když jaksi to netrpělivé naléhání a přesvědčování s jeho strany stávalo se co nejvýbojnějším, kdy nedalo se již ledabyle odbývati, nebylo lze vymýšleti a činiti další vytáčky, kdy na ni uhodil již přímo a bezohledně, zůstala jednoho dne ležet. Bába, koření, tajemné kutění, vykuřování. Sténala, nalézala výraz trpící mučednice, Pak dala se do srdceryvného nářku. Dala ho k svému loži zavolati, hlavu skryla na jeho vestu. Prý potrat, svěřila mu do vesty. Jako by ho čímsi udeřil, temné tušení ho proniklo. Chtěl vidět plod. Prý již je odstraněn. Ona byla ve velkých rozpacích, jež zastírala tím srdceryvnějším pláčem, a nabrala výraz ještě krutěji trpící mučednice. Bába drze a výsměšně na něho zírala. A vmísila se do toho, že nesmí mladou paní takto rozčilovati. Ta začala hystericky štkát, omdlévala jako by vlivem toho rozčilování, jehož útrapy jí byly připomněny. Nevěděl v tu chvíli ještě všechno, ale podezření, jímž jednou byl jat, nabývalo v duši jeho příkré, strašné jistoty. Chování a tváření se báby zdálo se jeho podezřívavosti čím dále infamnějším, prolhanějším, licoměrnějším, jak to jen báby dovedou. Zírala na něho potměšile jako nažraná krysa z bezpečného úkrytu. Byl by ji udeřil v ten její žravý, otlemený obličej. A ta na posteli zdála se mu křičet a sténat a svíjet rovněž v takové infamní licoměrnosti, zahrávajíc tak frivolně s věcmi života a smrti. — „Strašně trpí, ubohá milostpaní," cedila bába skrze bezzubé, šeplavé dásně a nabrala obličej v hnusný soucit, sklánějíc se k mučednici.

V tuchách své jistoty, nabyvší zatím v přesvědčení jeho nezvratnosti, a vida před sebou tolik zřejmé licoměrnosti a nejnestydatějšího podvodu, jaký kdy s přirozeností lidskou se dál, byl by u výbuchu svého odporu nejraději bábu rozšlapal, vyhodil a na tu ženštinu omdlévající a hystericky štkající se uvrhl a nějak ji urdousil.

Bylo jisto, že ho k manželství dostala předstíráním jiného stavu a nalíčeným potratem že snažila se zastříti svůj klam.

S nejvážnějšími věcmi těla i duše, s fakty a pravdami přírody i se svědomím dovedou moderní ženy frivolně zahrávati, kramářsky podvodně kupčiti, jedná-li se jim o dosažení jejich záměrů. Tady to bylo. Proklatá stvůra. Byl by ji zabil, ano, zabil. Ale mohl jen skřípati zuby a musil mlčeti. Půl své továrny anebo celou, kdyby i byla zúplna jeho, dal by za vykoupení ze svého činu tehdáž, za kus toho frivolního požitku. Vše byl by dal, kdyby mohl býti prost všech těchto pekelných disposic. Řekl jí to i potom, když se „vzpamatovala". Pohodila jen hlavou: — Nešť, jen když jsem paní továrnicí, znamenalo to příkré, umíněné, vzdorné, výsměšné i jízlivé pohození hlavou, které u žen znamená onu cynickou bezohlednost, když dosáhla svého a svého práva a posice nemůže být již zbavena. Byl by se zase uvrhl na toto pohození hlavou, umlátil tuto hlavu, ukroutil, urdousil — — — — — — — — — — — — — — —

... Nešť, jen když byla paní továrnicí!

Znamenalo to: Docela nic nemusit dělat. Docela nic se nemusit starat. Vším se dát obsloužit. Co nejvybraněji jíst a pít. Co nejokázaleji moci vystupovati. Každé chvíle moci si dát zapřáhnout, jezdit do sousedního města na koncerty, plesy, soiré. Zpupně procházeti se mezi špinavými, odřenými, vychrtlými dělníky, poníženě se jí kořícími, dát se jimi obdivovat, nakrčovat leda nosík a procedit opovržlivě slůvko k pozdravu těmto vyděděncům lidskosti a země. Poroučeti služkám a posluhovačkám, týrat je a sekýrovat svými nicotnými rozmary, svými vymyšlenými potřebami a svou nepraktickou, ničemu nerozumějící, ale za to tím umíněnější hloupostí. To vše znamenalo u ní býti paní továrnici. A při tom všem hodně kupovat, hodně draze a parádně, nesmyslně řídit, strojit, obklopovat se všemožnými cetkami a švindly moderního uměleckého průmyslu, bijouterie a galanterie, tím dražšími, čím nesmyslnějšími a zbytečnějšími.

Takovou také byla paní továrnicí . . .

Pro něho — být paní továrnicí — znamenalo ale něco zcela jiného. Znamenalo zároveň být jeho ženou, řádnou, šetrnou hospodyní, rozšafnou a pečlivou vůdkyní domácnosti, kteráž jí má být nade vše. Hnusilo se mu, že dávala se obsluhovat od hlavy až k patě, ta hnijící, jedině svému pohodlí a rozkošnictví oddávající se lenost duše i těla byla mu nesnesitelnou.

„Snad bys nechtěl docela, abych byla bez děvečky, abych snad já ještě tobě dělala děvku," odsekla mu ostře, zžíravě.

Chtěl, hlupák, aby účastnila se uklízení, vaření, naznačuje jí, jak jinak chutnalo by mu od jeho ženy, než od cizí, ten pokrm, jejž by mu připravila láska a něha ženina místo zjednané řemeslnosti.

„To si's měl vzít sprostou kuchtu za ženu a ne mě . . ." vyjela, nesdílejíc takových sentimentálností o kuchařské péči a něze vlastní ženy . . .

„To měl," přisvědčil jí tehdáž rozhorleně. Nechtěl dále v ohledu jídla, aby se pětkrát denně strojila všemožná masa, předrážďující, přesilující útroby, všemožné zhnusující se nákypy, všemožné ty výmysly moderního kuchařského umění, kazícího zdravou přirozenost. Chtěl domácí, prostá, záživná jídla, chtěl, sprosťák jeden, aby se mu k večeři uvařily někdy brambory na loupačku s tvarohem, chtěl mít za čas své kyselo, své placky, vdolky . . . vůbec měl takové selské choutky stran jídla. Ona zase jen samé maso, samé maso, jak to vychování její neslo, a samý nákyp, samou takovou blivaninu, jak on říkal, jak to nesla její zmazlenost a mlsnota, která moderní ženu stojí tolik jako paráda, v obém ožebračujíc muže s nedostatečnou dietní třídou — a zdá se, že žádná dietní třída ještě nestačila oněm choutkám. Byly stále hádky, stálé spory o to jídlo.

„Je vidět, že jsi přece jen sedlák," vmetla mu při jisté příležitosti, „a to si's měl zas podle toho vzít děvku z chalupy . . ."

„To měl," zaskřípěl tehda zuby a v plném jinak přesvědčení svého rčení byl by se krutě na ni vrhl, chtěje na ráz umlátiti tato

zlolajná ústa, z nichž tolik jedu dovedlo se třísniti... Nechtěl dále, aby se pudrovala, líčila, parfumovala— všechny ty ničemné péče o pleť jen ji kazící a znepřirozeňující, všechny ty pedikury, manikury, ondulace, žamponády se mu hnusily. — Že chce ji míti, jak je, že chce líbat ji a ne šmíry a moučky, že nade všechno je mu u ženy zdravá vlastní přirozenost, přesvědčoval. Ale chtít dnešní modní ženu odvrátiti od těchto ničemností a zvráceností přirozenosti a zdraví, znamenalo by dáti jí jiného ducha, jiné srdce, jinou povinnost a jiné nazírání života a pravdy. A tento zázrak nedokážete, toho od ní ani nežádejte, od toho ona neupustí. A tím více on by chtěl této své ženě vnořit jiného ducha, jiné ponětí pravdy a nazírání života! A nechal ji tedy posléz líčit, pudrovat, šmírovat... no, pravda, za to velmi málo ji líbal v této době líbánek, a líbal-li, bylo to bez intimnosti a vylévání duše, pouze v návalu smyslné vášně, která neodstrašuje se ničím, žádným hnusem ani překážkou... Přál si dále míti svůj rodinný život. Jedině pro sebe, v útulné, srdečné diskretnosti, v té záhřevné, blahé intimnosti krbu, jež jako by rozestírala tajemné, bezpečné perutě blaha a smíru nad hlavami svých, které se v něj uchýlily. K vůli svému postavení, dekoru na venek, a co vše dnes již vyžaduje společenská nutnost, v níž se nalézal, také podnikal občas s ní vyjížďku do okolí, do města, do společností — ale to mělo být pouze příležitostnou vzácností, jakýms společenským svátkem. A ostatek jedině rodinný krb měl mu nahrazovati. Tak si to aspoň přál, vzpíral se jejím choutkám vyjížděk za všech možných záminek. Koně že nemají ani času, že může jich použíti prospěšněji, své volné chvíle že potřebuje k zotavení v klidu domova, k ukonejšení v jeho tišině.

„Což chceš ze mne udělat hloupou popelku, která by se ti jen pelešila doma? To si na mne nepřijdeš! Od toho jsem se stala paní továrnicí. A ostatně dala jsem ti do továrny věno, mám tedy také svá práva na ty tvé koně...“

Kéž by byl z útrob vlastních, z mízy své krve, mohl v tu chvíli vyrvati to, co mu poskytli věnem: celkem velmi hubeným a sporým na všechno to vystupování, na všechno to budované dekorum, na všechnu okázalost a na veškeré požadavky. A celkem velmi nedostačujícím, vlastně téměř nic neznamenajícím pro jeho poměry a potřeby.

Byl by se zalkl při tomto vmetnutí. Zařeřavělo mu v zracích. Byl by se na ni vrhl v prudkosti své povahy. Ale tehdáž byl ještě v domnění, že je v jiném stavu, nechtěl-li šetřiti jí, chtěl šetřiti alespoň dítěte. Udržel se tentokráte. Ale nesnesitelně rozjihlo se mu v celé duši; nitro měl jako spálené...

Chtěl míti domácnost útulnou, vkusnou, vším konfortem sice opatřenou, ale nezabedněnou, nenapěchovanou všemi těmi moderními cetkami rozmarů a nicotností mody, které jsou jen balastem a jakýms přecpáním domácnosti, mezi nimiž je tak neútulno, nedomácně, nepohodlně a cize. Bránil se těm nekonečným, drahým, nic neznamenajícím nákupům k výbavě, do níž prý neschází ani knoflík, a k celému zařízení, na něž nešetřeno peněz, stále nutným. Čím vším

dnes nepotřebují se zásobiti potřeby života! — Za všechny ty výlohy že se dá přece pořídíti něco užitečnějšího, něco, čeho se dá skutečně užít, co přispěje k pravému pohodlí a blahobytu, namítal. „Vždyť jsme hotový magacín nábytku, galanterní a modní sklad najednou," křičel.

„Tomu musím já rozumět, co se patří! Nebudu zůstávat jako nějaká chalupnice, to si pamatuj! A mě to těší, tak co! Můžu si to teda dovolit . . ."

Bránil se těm stálým novým objednávkám drahých toalet, klobouků, krajek, všech těch švindlů mody nastražované na počestnost žen a na kapsy jejich mužů, té mody, která ničí dnes jistěji mravní a hmotný blahobyt národů, než všechny hospodářské krise a egyptské rány dohromady. Ne že by nechtěl, aby chodila slušně, přiměřeně ustrojena, jednou za čas bylo potřebí vystoupiti, repraesentovati se, jak vyžaduje modernost — i úvěr se dnes na tom zakládá — ale aby i to mělo svou oekonomickou míru, rozvahu, odpovídající skutečným poměrům a potřebám.

„Což myslíš, že ti budu chodit pořád v jednom jako nějaký selský hastroš? Tomu jsme u nás zvyklí nebyli a také to nepotřebovali. Pamatuj si to! A od toho jsem paní továrnicí a obětovala se ti, abych si aspoň to mohla dovolit, když nemám již nic jiného . . ."

„Ale já nejsem proto továrníkem," zařval na ni, „abych ti to dovoloval a všem tvým ničemným choutkám musil hovět. A také to nedovolím a hovět nebudu. A jest-li se's obětovala, obětoval jsem se já víc, slyšíš, byl jsem obětován . . ." Třásl jí prudce rameny, křiče jí do samých spánků. Značiloť ostatně to zatřesení v jeho rukou, křečovitě chvějících se a nabíhajících jakýms vřelým olovem, že by ji rozsápal, kdyby měl povoliti rozpoutané své přirozenosti, svému raněnému přesvědčení, a kdyby neměl míti ohledu k jejímu stavu — to ještě byla v tom, aspoň dle jeho domnění, neb začaly všechny tyto roztomilé vzájemnosti velmi brzo po svatbě.

Sesypala se mu tehdáž na podlahu, omdlela. Bravurně, virtuosně. Dlouho trvalo, než se dala vzkřísiti. Chtěla telegrafovat pro matku, že ji ubil. Že je v moci netvora, vraha, který vraždí ji a její dítě. — Měla tolik infámnosti a nestydatosti v sobě, že vědomého podvodu svého použila ještě k vydatné své obraně. Ano, to padalo na váhu, to stíhá velkou mravní zodpovědnost. Měl co dělat a hodně musil se sebezapříti a pokořiti tehdáž, aby zabránil skandálu v malém místě. Zdálo se, že by se nebyla štítila žádného skandálu, aby vyhověla své zvůli, své umíněnosti.

A platě potom nestydaté, zrádně v nevčas překvapující, nikdy neukončující se účty velkoměstských švindléřů a švindléřek za všechno možné appartní a modní, často krutě v krvavé ironii uvažoval, jak by těchto sum zrovna potřeboval ku krytí svých závazků za bavlnu, za uhlí, ku výplatě mzdy; neb často bohatší a zabezpečenější závody, než byl jeho, zápasí ve svou chvíli o malou dost částku, která — jindy nic neznamenajíc — je ve svou chvíli svrchovaně nutna. Říci se jí to posléz ani neodvažoval. Neradno přiznávati se

k platebním nesnázím. Byla by stropila jen skandál, rozhlásilo by se to, poškodilo mu to úvěr, nehledě k vší rodinné ostudě. Platil a mlčel, skřípaje zuby a proklínaje. Roztomilé to líbánky . . .

Naléhal také na ni, aby k dělnému lidu byla srdečnější, ochotnější, přívětivější — méně pánovitá a zpupná, že jsou to nejen také lidé jako my, ale živí nás, na jejich práci zakládá se veškerý náš blahobyt, domlouval jí.

„Snad bys nechtěl, abych se snížila ke každé tvé fabryčce," odsekla mu, „a říkala jí snad ještě rukulíbám. To by mně tak scházelo. A mě že živí taková luza, taková smradlavá sebranka? . . . Fuj . . . to bych to byla teda popadla. Pamatuj si, mě živí můj stav, můj charakter, mé vzdělání, můj rod — mé věno!" vytkla tu se zvláštním důrazem. „Abys věděl . . ."

A triumfálně pohodila hlávou zašustivši odhozenou vlečkou hedvábného svého županu.

Ó ničemnosti takového nazírání lidského! Ó zvrhlosti přirozenosti, nutnosti, skutečnosti, podmíněnosti! A co tak na něho svítila svýma vypouklýma zašedlýma očima, v nichž řeřavěl vlinulý zálesk takovéhoto nazírání, takovéhoto přesvědčení, a co to její vzdorovitě přisražené, umíněné, jako zabedněné čelo její, uzavírající všechno toto přesvědčení, tanulo na něho u vyzývavé zpupnosti, která nepoddá se žádnému rozumu, žádné přirozené nutnosti, žádnému přesvědčení jinému, které by potlačovalo ničemnost jejích choutek, zmítalo jím to jako listem ve vichřici vášně, lokty mu to trhalo a vzbouzelo, aby vyzvedl své mohutné pěstě a třískl jimi kamsi doprostřed toho ničemně zavilého řeřavění, aby uhaslo navždy v chladných tmách, aby udeřil doprostřed toho zabednění mozkovice, doprostřed toho prokletého čela a zdrtil rázem to jeho ničemné utkvění, to nesnesitelně vyzývavě tanutí jeho proti rozumu a přirozené pravdě.

Již také pozvedaly se obě jeho pěstě tak mohutně silné, pod nimiž jí octnouti se znamenalo opravdu rozdrcení fysické. Postřehla to jeho hnutí.

„Ha," zavyla hystericky, „na, uhoď mě teda, netvore!" A vyzývavě přisunula se jaksi vstříc těmto pozvedajícím se pěstím. Co byl by za to dal, aby ji mohl uhoditi. Jak byl by rozmlátil toto tanutí tehdáž. Ale zahýkl jen temně v sobě. Byla ť to dosud v jiném stavu — dle jeho domnění. A ten předstíraný stav její, vlastně to domnělé dítě jeho na cestě k životu bylo mu čímsi příliš posvátným, nedotknutelným, před čím musilo ustoupiti krvavě zjitřené, nesnesitelně rozezlené, pohaněné, uzoufané, zklamané, protestující a jakkoliv jinak disponované vlastní já!

A vzpomněl si včas na nedávný výstup, na možnost nového skandálu, jejž byla s to do krajnosti rozpoutati, to jako by tím lépe hovělo jejímu pudu, jejím choutkám . . . Skřípaje jen zuby jako hladový vlk ohryzující kosti, tedy jen beze slova odběhl a uzavřel se na kolik hodin ve své kanceláři, proklínaje všechnu ženskost a celý svůj život . . . Jinak docela normální průběh líbánek.

Ale že bylo tu pořád to dítě, v jehož představách tehdáž ještě žil, vnořuje v jeho domnělé bytí své vlastní bytí, potlačuje své já, svá práva i své přesvědčení, a vzhledem k němuž odhodlal se zápasiti a budovati již jen jedině jeho osud, který měl se státi napotom tu osudem jeho, když již byl v ostatních svých zřetelech zmařen, to mu zatím jedině umožnilo toto již nesnesitelným se ukazující žití v době líbánek.

A zase dostavovala se bouřlivá potřeba ženy, když již ne ducha, aspoň těla jejího, neotřelost mladých styků pohlaví zase se přihlásila se svou ještě vnadou, s onou neukojenou ještě touhou, s vyzývající potřebou styků dalších, s oním bouřlivě a nenadále nastupujícím rozruchem smyslnosti, která dovede obestříti každý rozum a každou vůli tolikerou záludnou šalbou, která dovede pokořiti každou hrdost, poníižiti muže, aby žebral a domáhal se své potřeby i u ženy nejhorší, nejzvrhlejší, která ničí duši jeho a osud jeho šlape svou zpupnou zvůlí . . . Snad kdyby byl ve velkém městě a mohl jinak nalézati svého ukojení, snad bylo by lépe, snad vůbec byl by se mohl od ní odvrátiti, vybaviti se z jejích pout, aby zachránil svou svobodu a své bytí. Ale zde, na malém místě, vydaném na pospas všem očím a ústům, kde bylo potřebí udržovati úzkostlivou korektnost žití, čest rodinného života, a aby dále zabráněno bylo všem skandálům, které by mu zajisté poškodily úvěr a vůbec ho připravily o možnost snesitelného žití aspoň na oko, — chráně se každé nemístnosti jiných styků pohlavních, byl jí vydán na milost a nemilost. Ostatně neženil se, aby pokoutně a kdes v potulném úkrytu po mezích a slujích musil hledati své životní ukojení, — a již k vůli tomu dítěti nebyl by cizoložil; v tom směru byla mu rodinnost příliš posvátná, zachovával si příliš své důstojnosti nad vlastní zklamání a zoufalství...

A přistupují-li všechny ostatní ohledy, formy i předsudky a nutnosti společenské a jeho postavení, kterými i nejpekelnější podstatu věci je třeba udržeti v jistém andělském zdání a dodávati jí solidního dekora, — je to tím horší, pak to ochromuje člověka docela. Jinak byl by ji musil zabit, to si řekl tak nesčíslněkráte — — — — — —

Až i vlastní projevení se pravého stavu věci oloupilo ho tehdáž o cíl, jenž ono dekorum činil snazším. Poznav pravou podstatu věci se stránky její fysické i mravní, tak byl na nějakou dobu vším zhnusen, že raději odejel z domu, předstíraje složité obchodní záležitosti. Byl by nejraději zapadl kams nezvěstně v svět, aby mohl všemu ujíti, i sám sobě. Hryzl se v sobě jako za otrávených útrob strašně žíravým, ale přece jen pozvolna, za to jistě působícím jedem. A nesměl se přiznat sám sobě s věcí onou, nesměl ani jí nic vytýkat, aby nestropila hysterickou komedii, nesměl ani zjevně se vyzuřit v této tak diskretní záležitosti, jíž byl podveden, aby se mu nevysmáli, nepřišel do nehorázné ostudy, nebyl společensky kompromitován. Snad by to mělo i vliv na úvěr, tuto kletbu obchodníka pod maskou tak šalebného dobročinění. A nezbylo, než navrátiti se zas domů, továrna toho žádala, žádal toho život, bylo třeba za každou

cenu se sebezapřením nejhroznějším zjednati zase dekorum té nejpekelnější disposici, v které se octl.

Ona dělala jako by nic. Jako by byla úplně v právu, jako by rozumělo se všechno samo sebou. Zastal ji ještě churavou, aspoň ležící v posteli — což nadále vůbec ukázalo se jejím velmi oblíbeným zaměstnáním. — Zdálo se vše ještě jako v následcích potratu. Uměla znamenitě zdát se churavou, vyžadujíc všech možných ohledů a šetrností. Chtěla také v první chvíli vyzvati sem matku, jak to vždy bývá v takových případech, jako by ty matky mohly pomáhati dcerám roditi, jako nebyly účastny jejich milování. Mělo se hned telegrafovati pro ni. Jen se po ní strašně ohlédl. A tak daleko snad přece nesáhala její lež, anebo se přece trochu styděla anebo lekla toho jeho zdrcujícího pohledu, že pro svůj podvod nevzbouřila celý ten rodinný svůj apparát. Nechala matku tedy doma. Ta by mu byla ještě scházela! Za to jaksi vyžadovala tím více péče, ohledů a šetrnosti. I hukot fabriky jí překážel. Snad se měla zastaviti. Z jeho ohledů a šetrnosti, kdyby se byly tak mohly projeviti dle své přirozenosti, anebo kdyby je ona byla instinktem ženským dovedla vytušiti, nebyla by měla valnou radost a její churavosti nebyly by přispěly. Jenže on zatím jen mlčel a zápasil v útrobách s jedem do nich vloženým, se svým zklamáním a zoufalstvím. A jí konečně by ani nezáleželo na mravním tomto zápasu, i kdyby byla měla proň smyslu — jen když docílila svého a rozmaru bylo vyhověno a životní zvůle splněna. A že není krutějšího sobectví a strašnější bezohlednosti nad sobectví a bezohlednost rozmaru ženy, a že není ukládavější zvůle na tomto světě nad zvůli nerozumné ženy, trpěl tím strašněji ve svém poznání toho, co ho připoutalo k této ženštině. A byla přece jeho ženou, s níž musil žíti, sdíleti s ní lože, sdíleti s ní osud svůj . . .

Až když věci se jaksi ustálily, přivedly se do všední míry a starosti a shony obchodní daly mu pozapomenouti, zjednán zase mu jakýs rodinný kompromis. Ne že by se stala lepší, že by se mu přizpůsobila. Naivní nezkušenci muži, kteří se domnívají, že žena se jim přizpůsobí: jedině na nich samých je přizpůsobiti se ženě, a činí tak vždy jsouce ženou i milováni a činí tak tím více, milujíce ženu sami . . . Každá žena vede muže jako na neviditelném řetězu své vůle a svých disposic. Byl ale z povah, které přizpůsobujíce se, protože nedalo se jinak, trvaly v tom houževnatějším, úpornějším odporu proti dané nutnosti. Neměl chvíle klidu, ze štvaní obchodního vcházel ve štvaní rodinné, ať již projevené, či pouze vnitřní, které pro silnou jeho přirozenost těžko se opanovávající bylo tím horší strastí . . .

A bylo i mnoho starostí a nesnází se strany továrny, obchodu. Panovala krise všeobecná, nedostatek zakázek, úpadky a ztráty na všech stranách, zvyšované požadavky dělnictva, nejistota veškerých tržních poměrů. Pro něho znamenalo to tím větší nesnáze a břímě, že vybudovav v neohrožené podnikavosti závod svůj v letech mocně prosperujících téměř zcela na úvěr, doufaje, že několik takových příznivých saison úplně ho aranžuje, octl se nyní v době tak nepřed-

vídaně pohoršené, muse značně ještě zápasiti s úvěrem, na nějž byl odkázán.

Věno ženino ukázalo se takovým pouhým plivnutím do moře, zvláště když ho i ještě ošidili, jinak mu připověděvše, jak ostatně s věnem z pravidla se stává se strany rodičů spekulujících se svými dcerami. Byl by potřeboval mnohem více, aby snesitelněji se utvořily jeho poměry. Jen děkoval dobré, solidní své pověsti ve světě obchodním, své rozumné, účelné podnikavosti, své pronikavé prozíravosti ve spletitosti tržních poměrů a své nadlidské takřka námaze, že v této době zlé, spadající právě do jeho líbánek, se udržel, co na všech stranách závody mnohem mocnější, silněji založené, staré, padaly — „kapaly".

Byly-li by časem hořkly líbánky i nejšťastnější za okolností takových, i kdyby vzruchem lásky vlévaly se ze srdce milované ženy v duši mužovu nová síla, nové doufání a bezpečné důvěřující zkonejšení, které dovede v životě přemoci tolik těžkostí a nesnází, jeho otrávené líbánky přímo ho pustošily, jimi zlo se zmnohonásobilo, nesetřena tíha s jeho duše, nezkonejšeno to úporné štvaní. A vědomí zničeného štěstí v té době nezjednaného ještě kompromisu tím ohromivěji vystupovalo mu v duši a stálo před ním jako černý přízrak. Zázrakem divotvorným, hojivým zjitřené rány životnosti, je láska, blaživé, vše zapomínající její zkonejšení. Jemu se zázraku toho nedostávalo. A taková láska a péče ženina v zlé životní době dovede nejen pomáhati svým citem, ale i tolik účastí jaksi praktickou, omezujíc své potřeby, nabízejíc svou činnost, která mnohdy bývá účinnější a případnější než nejúpornější starání mužovo, vyváděejíc často hravě z nesnází a zmatků, které na tu chvíli zdály se neodstranitelny.

Ale jí být ženou, paní továrnicí, neznamenalo přejímati část těchto nesnází a strastí, omezovati se, přispívati svou dobrou aspoň vůlí, když ne již snahou, jí to znamenalo nesleviti ničeho ze svých požadavků, ze všeho toho, co si vybudovala, a co všechno, jak dávala na jevo zřejmě a neomaleně, bylo jí vlastně všechno málo, nic proti tomu, co očekávala a co zasluhovala a čeho se jí mohlo také dostati, kdyby byla neobětovala se jemu — „kdyby ji byl nezkazil", vyštěkla na něho při jisté příležitosti, když činil jí v ohledu tom předhůzky, vybízeje ji, když již nehodila se k ničemu v domácnosti, nejsouc tu nic platna a vše skládajíc na bedra druhých lidí, aby mu aspoň vypomáhala v kanceláři, v továrně, aspoň dohledem jakýms, aspoň dobrou vůlí. — „To si's měl vzít komptoiristku a ne mě," zamávla kolem sebe hrdě a opovržlivě vlečkou hedvábného svého županu... „To by mně tak scházelo, to bych tak byla popadla, abych měla jít mezi tovární luzu a vaše smrady." A když došlo ku vzájemným výčitkám, musil jen mlčet a sklonit hlavu při tom „kdyby ji byl nezkazil!" Bylo to ostatně pravda, musil uznati v duši drtivou tíhu této pravdy, — z těch pravd tak strašných, které nejraději navždy vyhladili bychom ze svého žití a které tím osudověji se nám vracejí a skládají, jsouce pomstou naší viny . . . Mlčel tedy jen a sklonil hlavu, tu hlavu, která stávala se denně těžší. A jejíž ly-

sina se stále šířila, jak by vlasy její servávány byly s ní jakýms vichrem podzimu, dujícím ve zbylé listoví, — někomu vlasy šedivějí, jinému vypadávají, jinému je vyškubou . . .

I vzdal se jakékoliv naděje, že mu žena bude nějakou pomocnicí, přispívatelkou, oporou v břemeni jeho žití — stala se mu sama břemenem, které přikládalo se k břemeni, jež již nesl životem . . . nemaje ostatně to ženy horší, než většina moderních žen mužům jesti. Také vzdal se všeho úsilí napotom, aby ji převedl k svým záměrům a snahám, zanechav ji posléz úplně všem těm ničemným, jalovým disposicím, které tvořily a vyplňovaly její život — — — — — — — — — — A bylo mu v té první době, jako by vlekl s sebou okovy, z nichž není vypoutání, jako by nesl břímě nejen svého žití, jež v dekoru továrníka nebylo snadné, ale i toho žití jejího, nemilovaného, nesnesitelného, ukládajícího se čím dále protivněji a nesnesitelněji. Doufal-li a chtěl-li, že se vše poddá, aspoň v slušný kompromis uvede, bylo to doufání marné; cokoliv by on k tomu přičinil, zvrátila vše ona, se své strany nepřičinivši ničeho.

A jen při tolikeré míře zvůle, umíněnosti, neústupnosti, té falešné energie, která bývá takovým bytostem vlastní, musil často žasnouti, kde se to v takové osůbce, v takovém mládí, o němž dalo by se souditi, že se poddá každému účelnému vedení a snaze, béře, odkud je to zde nahromaděno a v takovou negativní sílu spojeno. Ano, byla to negativní, zžíravá síla stavící se na odpor životnosti a každé positivní snaze. Ale zdá se, že nastává doba našich systemů a názorů, v nichž vlastně jedině takováto negativní síla se uplatňuje, zvláště u moderních žen, a v tom, ve své zvůli, ve svém zvracování jsou ony nedostižny . . .

Byly by zajisté věci jejich přivedeny do nesnesitelné, nemožné krajnosti, která při každé příležitosti již již zdála se nastupovat, již již vše že musí prasknouti — a tu že nechť praskne vše, fabrika, i jeho i třebas její život, jen když se to tak či onak ukončí . . . A že čím mohutněji kypěla a bouřila se v něm jeho životnost protestujíc proti vší té nemožné, neživotní, ničemné zvrácenosti jejího žití, chtějíc elementárně vybuchnouti, tím úporněji musila býti potlačována, neměl-li tu ženštinu umlátit, umlčet, urdousit to hrdlo, začalo-li ke všemu štěkat a lát, obhajujíc všechny své ničemnosti a všechna svá stanoviska, ubít a rozpoltit to čelo, vzdorně-li proti němu zatanulo jako ve schválném, tvrdošíjném, vyzývavém tanutí, v němž zpodobila se veškera ta nízkost, malost a zvrácenost duše, neměl-li rozlámati a zurážeti ty jakés pahýly jejích rukou před očima jeho a jemu v samý obličej rozkaceně šermující jako meče, obhajující to a uplatňující své justamenty — neměl-li ji zabít! Cítil a byl přesvědčen, že při jeho výbušné, prudké povaze musilo by k tomu dojíti, ta bytůstka by nepovolila za cenu života — v duši její nedlel anděl smíru, konejšivý a usmiřující, perutěmi svými ovívaje rozpálenou skráň, v této duši sídlel štír . . . A nechtěje dát se strhnout k zločinnosti, aspoň se stanoviska práva, k níž nutně bylo by došlo v takovém rozpoutání jeho povahy, když by jí jednou bylo povoleno,

zachovávaje si rozvahu a muse se takto sebezapříti, trpěl tím hrozněji. V ústraní své kanceláře, když zůstal tam sám a fabrika stála, svět jako by to odstoupil od něho, začal se v pravém slova smyslu bíti do té své hlavy, kéž by ji mohl nějak roztřískati, v zracích mu řeřavělo, závrať beznadějnosti ho zchvacovala. Život jevil se mu nesnesitelným. Bylo to utrpení hrozné, právě z oněch utrpení, jež vznikají z příčin tak mizerných, tak ničemných, jako bylo zde, ne osudových, velkých, kdy, kdo trpí, má aspoň ve svém utrpení povznesení tragiky — tady to bylo, jako by střípek skla zarazil do paty, po níž nutno tlapati, a střípek ten čím dále jitřivěji, mučivěji a jakoby úmyslněji a nemilosrdněji rozedírá tu patu svou, po níž netlapati nelze touto chůzí života ....

Strašně, strašně bolí tato pata, a netlapati na ni nebylo lze jeho chůzí životem — —

Až přišlo dítě. Tentokráte do opravdy, bez klamu, nebylo zde třeba již cokoliv předstírati, když jednou byla již paní továrnicí. Dítě — řekne se snadno, a v přirozenosti neporušené je to zase jen částí této přirozenosti, která tu dospívá k svému plodu a vyzrání. Tak je u zvířete, tak je u přirozených žen. Ale dítě u moderní takové dámy značí něco docela jiného. Když už to dítě je, je to ne proto, že to je cílem rozkoše a nutností přirozenosti stíhající svůj rozvoj, ale proto, že to přináší s sebou každé pohlaví, jež nečiní rozdílu mezi ženami, že je to zlou, často přes všechny prostředky nezabranitelnou stránkou rozkoše.

Ona nechtěla mít dětí — hú, to jí bylo něco strašného, protivného. Když jednou předstírání dítěte posloužilo jí vhodně k dosažení jejích záměrů, to bylo by jí postačilo. Činila také své prostředky, aby ubránila se dítěti. Ale bez jeho vědomí, jenž děti chtěl mít. A byla by ho zajisté přelstila i v tomto ohledu a provedla svou, kdyby ve svých záměrech dovedla být důslednou, vytrvalou a nebyla tak příliš líná. Leckdy v noci hned vstát, z teplých peřin, s tělem rozjihlým svou rozkoší ... a žádné jiné prostředky, pilulky, speciality nejsou nic platny, není-li souhlasu muže, jenž dítě chce mít. A tak se stalo, že nepřelstila ho v tom, co přelstíti se nedá, že nepřelstila přírodu. A obtěžkala posléz ...

Nesnesitelné je obtěžkání a stav jeho u moderní dámy. Nesnesitelný ne pro ni, neníť v tom ohledu postiženější než žena z lidu, jíž je to prostým přirozeným průběhem, — leč nesnesitelným pro její okolí, jak mu dovede ukládat své rozmary, choutky, své nesnáze, jež do jisté míry více méně přece se dostavují. Taková ženská nechce trpět, dokud utrpení neuloží se v celé bezohledné brutalitě, proti níž nepomohou žádné protesty a nedůtklivosti, — a trpí-li sebe méně, mstí se na svém okolí, jež je na ní v jakémkoliv vztahu závislosti.

Byl by nejraději často z kůže vyletěl. Toho nesnesitelného fňukání, kňourání, toho rozcapování se, nediskretního na jevo dávání nesnází pohlaví, těch choutek, rozmarů, nápadů, jimž všem musilo být neprodleně vyhověno — musilo se hned zapřáhnout třebas a jet

do města pro nějaké višně v zimě... jinak by prý dítě hned od počátku trpělo na tom světě ujmu, když by se mu nedopřálo všeho, čeho si přeje... to si totiž všechno ona přála — čert ví, kde to taková ženštinka sebéře — toho samého vyšetřování, napařování — bába tam byla jako doma, i často tam spala — toho všeho divného kutění, těch rad z domova a těch nářků a těch obav a výčitek, že již tak mladé, když ještě nic neužila, zkazil věk... byl by mnohdy nejraději z kůže vyletěl, zprotivit, zhnusit se dovede taková ženština, i kdyby již protivnou a zhnusenou nebyla. Ani na carském dvoře se takto carevna nepřipravuje do svého kouta — Hrom do toho, bude tomu již jednou konec nějaký?

Ale očekávání dítěte, naplnění jediného smyslu jeho žití, který mu ještě zbýval, uskutečnění toho vytoužení, od něhož ještě čekal jakous náhradu a útěchu za vše, co ztratil, ho obrnilo, zapřelo v něm jeho přirozenost, smířilo jaks taks s protivností všeho, i shovívavěji přese vše s ní jednal, než shovívavosti zasluhuje takový stav. Raději ke všemu mlčel, odvracoval se od nesmyslností a ničemností, jimiž se ukládala svému okolí, povoloval a souhlasil, kde se dalo. — „Pamatuj si, že se nesmím rozčilovat..." připomínala mu vždy zavčas; konečně bylo by to pravdou, a hryže se tudíž sám, nechal ji být. Všemu je na světě konec — nastal i konec této nesnesitelné, protivné novotě.

Jedné chvíle uložila příroda svou daň bolesti i jí, mohlať křičet a zuřit jaksi jakkoliv, — dítě přišlo, stal se otcem — stal se pak otcem po druhé, po třetí, přes veškeré její zaklínání, že víc ji již nedostane, víc že dítě mít ona nechce a nesmí, přes veškeré prostředky, jež selhaly, protože on používat jich nechtěl a ona byla příliš líná, přes všechna dobrozdání a varování na něho zjednaných lékařů, že by se vzhledem k zdravotnímu stavu jejímu nedoporučovalo, aby dětí více měla, přes všechno to stala se matkou tří dětí, protože to nepřinášela její povinnost, pud a touha mateřství, ale její pohlaví, které za každou cenu své právo si vybojuje...

Děti dají práci, starost matce, je pravda, ale práci a starost radostnou, obětavou, jež je jakous nejvyšší bohoslužbou lidskosti. Jí nedaly práce nijaké! Zjednala se kojná — ona nedá si přece ničit zdraví, krásu, — přibrána ještě jedna služka... ty si to již s dítětem musí spravit — ani jednou nevstala ona k dítěti svému, ani jednou vyrušen nebyl její spánek, její hovění. Byly pro to boje, chtěl jmenovitě, aby sama kojila, — to dopadl, i tchyně se na něho zle obořila, co to žádá na takovém nóbl vychovaném dítěti, — bylo tu mnoho trapného, nesnesitelného, co by bylo zase mohlo vésti do krajností unáhlených, příkrých, ale vědomí otcovství, ti drobní tvorové po něm očinkama svýma zírající a ručinkama zahrabávající se mu nehorázně do vousů, to přinášelo mu možnost sebezapření a činilo mu život snesitelným, chvílemi i štěstím a útěchou ho zahrnovalo. Žil aspoň pro své děti, a ty mu nahradily vše, protože musíme umět nahraditi si každý nedostatek, každou bídu, každé neštěstí, nahraditi si často i spořejší, ubožejší náhradou, než je vě-

domí otcovství, než byla rozkošnost a podstata drahých dětí, — že musíme umět vždy a v každém případu zla náhradu si nalézti, nechceme-li vlastně vzdáti se možnosti života. Svou náhradu měl v dětech svých, své jediné vyražení a zkonejšení, potěchu a blaženství srdce, když navracel se k nim z uštvání v továrně, z těžkých shonů žití, jaksi čím dále nesnadnějšího, štvavějšího, jak v této době těžké, nepomíjivé krise trhu se značilo — — — — — — — —

— — — — A takto plynulo toto manželství, na venek celkem v korrektním, byť i někdy kolísavém dekoru, ale uvnitř v neustálém pohnutí, zjitření, rozbouření, aspoň v jeho duši, v jeho přesvědčení. Ona byla by celkem spokojena, měla, co si vytoužila, byla paní fabrikantovou, hrála jistou úlohu v očích davu, bydlela ve ville, byla poníženě pozdravována vychrtlými dělníky, jezdila v kočáře, v němž uměla seděti v náležité pose toho jakéhos nedbalého vynášení se a unylého poddávání se vlnám kočáru a opovržlivého shlédání na tu pakáž, která jezdit nemůže. Měla vše celkem, co žaludek ráčil: dost čokoládových plněných bonbonů, jež postačila chroustat celý den jemu na netajenou ošklivost, měla, co ráčilo hrdlo, jež již z domova uměla dost vydatně zavlažovati si plzeňským, jež objednávalo se nyní pro ni v bednách, i jemnými likéry, jichž vždy v zásobě se u nich nalézalo; měla dost nových klobouků i toillet, třebas nebyly z Paříže, jak v duchu toužila, cítíc v tom ohledu páchanou na ní nespravedlnost; měla konečně i to, co vyžadovalo její pohlaví, aniž musila kojiti a pachtiti se s dětmi. Měla vše, ač vše mohlo být ještě okázalejší, pro ni a její vychování a její aspirace uzpůsobenější, přiměřenější; leč každý musí nějak na tom světě strádati, nějaký svůj kříž nésti, a proto i ona celkem se podřídila v nutném sebezapření svému osudu, jenž mohl a měl ale přece dopadnouti jinak v názorech vychování z kláštera anglických či jakých panen . . .

Až i toto celkem to nejmenší, co vyžadovala a čeho se jí jaksi přece dostat musilo, ukázalo se pro měřítko osudu velkým, že mohlo být totiž hůře. A toto nastalé hůře zvláště nemohla svému muži odpustit. —

Krise na trhu textilním se stupňovala. Bylo čím dál hůře, úpadek za úpadkem se dál, i velké, zabezpečené závody kolísaly. Kdo byl odkázán na úvěr, nalézal se stále na okraji propasti, v úzkostech chodě spat a v úzkostech vstávaje o svůj závod. Jeho provozování tovární stalo se v poslední době pravým zoufalým zápasem o udržení se, bylo to křečovité, mučivé vytloukání klínu klínem. V těžkém uštvání a trapných nesnázích vracíval se z pisárny domů, kde starosti mu nedovedly odehnati ani bezstarostně rozžvatlané jeho děti, hrnoucí se na jeho klín, a hraje si s nimi a na ně se usmívaje cítil v srdci břitký nůž hrozící hospodářské záhuby. Tím méně dovedla jeho starosti odehnati ona svými neustálými nároky, svou zpupností, svou malichernou neústupností, která do krve bojovala za své přesvědčení tím nesnesitelnější a dravější, čím bylo pitomější a nižší, svým bezohledným sobectvím, které nemělo ohledu ani nedovedlo přinésti jakékoliv oběti. — Což jsou ještě ženy, které

nejsou sobecké, s ochotou se sebezapírají a přinášejí v oběť své choutky, které svou bytostí jako anděl smíru dovedou ovanovati zkonejšením zmučenou skráň, které již svou přítomností oblažují a ulehčují hoře? tázával se sám sebe za vnitřního skřípění zubů. Jsou-li, běda, že se mu nedostalo takové, teď by mu jí bylo nejvíce potřebí, v uštvání jeho bytosti, v účasti takové spíše by dovedl odolati, ale sám, cítil, že hyne. A není-li takových, pak běda všem těm romantismům a jalovým feministickým změkčilostem, které cos takového tvrdí a sentimentálně vyličují . . .

Viděl posléze zřejmě, že svou finanční a hospodářskou silou neobstojí, a má-li vůbec jeho závod se udržeti, že musí se postarati aspoň o společníka. Bylo to celkem kruté doznání pro jeho silnou, samostatnou individualitu, jež dostane se takto do jistého područí, ale bylo to konečně jediné východiště. Již již začal váznouti s vyrovnáním, často si musil vypomoci zástavami, aby sehnal, čeho nedostávalo se na výplatu, uchyloval se ku pomoci vysokých eskomptů, zápasil den ke dni krutěji. Jen již toho společníka mít. Ale o toho společníka bylo zle v době tehdejší krise, kdy každý střežil hotový groš boje se jej investovati a vložiti v jakékoliv podniky. Bylo velmi těžké sehnání takového společníka. Ale maje dobrou pověst a dobré silné jméno a dost přesvědčivé charakternosti, dosáhl v tom směru posléz kýženého zdaru po velkém shánění, jezdění, po nesmírném pachtění. Nalezl řádného seriosního člověka s dostatečným kapitálem, jenž v zásadě byl ochoten zúčastniti se jeho podniku, prozkoumav všecky rozpočty, prospekty i možné vyhlídky věci té, bude-li dost kapitálu; a že krise je dočasná, bylo jisto. Jednání jeho bylo přísně kupecké, odměřené, ale tím větší dávajíc záruky seriosnosti a opravdovosti. Bylo ustanoveno již všechno do podrobna u vzájemném poměru jeho, bydleti bude nahoře ve ville, kdež se mu přenechají dva pokoje — byltě to starší mládenec, — odkud byl krásný rozhled do údolí. Znalť nastávající společník celou polohu závodu, krajina se mu velice líbila. A některý den že přijede již za definitivním uzavřením, ku smlouvě již samé . . .

V netrpělivosti horečné čekal již každou chvíli nastávajícího společníka; nikdo není tak toužebně očekáván jako ten, kdo nám má přinést peníze k vysvobození z finanční záhuby. Při netrpělivosti své, která již byla si bezpečna výsledkem, nabyl ale nových nadějí, nového vzpružení sil, zase jakés síly sebevědomí, které již počalo se viklati, — třebas na druhé straně ve svém přesvědčení přece jen tajně trpěl ve své mužné, společenské hrdosti, což ovšem však již musil a dovedl přemoci.

Své ženě nesvěřil se zatím vůbec s ničím v tomto ohledu. Svěřovati se jí s vážnými životními záležitostmi, takové ničemné, pro nic životního smyslu nemající fafře, jí, která pro nic nemá úvahy, sebezapření, v ničem nedovede ulehčiti, ale všechno jen znesnadniti a zničiti, co životem sluje? Ani mu nenapadlo, ba spíše vše tajil — ještě by mu činila nesnáze a nemístnosti v situaci jeho tak jako tak již dost těžké, — konečně, co by jí na tom mělo záležeti, jen když

bude mít všeho toho dost, co tvoří smysl a naplnění jejího bídného žití. Sice měl jisté pochybnosti a nesnáze v duši stran ní, a také tyto nesnáze byly i příčinou, proč nesdělil jí ničeho, ale vše to zase zahnal, v tom ohledu jeho vůle je tu a rozhodnutí, které řídí se danými okolnostmi. —

Jednoho dne musil nakvap odejeti povolán telegraficky k urovnání jisté nutné záležitosti. Odjížděl nějak nerad, cos v něm se zrovna zpěčovalo tomuto odjezdu, nutkajíc ho zůstati doma, zrovna jakás výstražná tucha se v něm hlásila o to — ale když ta cesta byla tak nutná. Ostatně ještě během odpoledne může býti zas doma, a také bude. Odjížděje posléz přece, nakázal své ženě, aby vyřídila, kdyby přijel nějaký pán — očekávaný společník, — že během odpůldne se vrátí. Aby zároveň pánovi tomu připravila a vykázala pokoj a řádně ho uhostila, že na této návštěvě mu velmi záleží. No což, proč by ne — jen se optala, je-li mladý či jaký a jak dlouho u nich pobude. Nejspíš že po několik dní, po případě i déle, je to jeho obchodní přítel, s nímž má důležité obchodní záležitosti k projednání. — „Samé jen takové obchodní záležitosti!" procedila mrzutě, skoro opovržlivě . . .

Sedaje již do kočáru, byl jat náhlým takovým znepokojením, které zrovna jako by ho zburcovalo v jakés poslední chvíli hrozivého před ním vyvstalého nebezpečí, již chtěl slézti z kočáru a cestu nějak odložiti, ale zase jako by to považoval za slabost a nechtěl se nějak blamovati před svými lidmi v kolísavosti svých rozhodnutí, a že i zase náhle se přihlásila svrchovaná nutnost této cesty, jel. —

Kéž by byl nejezdil!

Podařilo se mu uhonit záležitost své cesty tou měrou, že k večeru se mohl skutečně navrátiti. Nikdy nejel v takovém vzrůstajícím vnitřním nepokoji jako tehdáž. Stále mu koně jeli pomalu, stále vybízel kočího k pospěchu, on, jenž vždycky tak šetřil koní. Na koních stála hustá šlemovitá pěna, klopýtali již, kočí musil je stále pobízeti k rychlejšímu cvalu anebo aspoň k udržení ho; udiveně vrtě hlavou a při novém vždy vybídnutí pánově poobrátiv se, ukazoval významně bičem na zpěněné zadky koní. — Jen tentokrát, jako by se mu omlouval pán ze svého neobyčejného nutkání! Kéž by jen již doma mohl býti, a ta horská údolí jsou tak nekonečně se vlekoucí, zrovna udolavě výsměšná pro každou netrpělivost, snažící se kvačit daleko před nimi. Těžké chmury táhly mu zatím duší v zápětí jeho předbíhající netrpělivosti, nemohoucí se dočkati. Co pak se stalo nějaké neštěstí? v duchu chvílemi se tázal, dávaje se ovládati svými tuchami.

Posléz dojeli.

Rozhlédl se nejdříve kolem sebe v takovém jediném postřehu všeho. Ale všechno mělo svůj obyčejný, klidný vzhled, nic nehlásajíc o vzruchu neštěstí nějakého. Jaksi se mu poulevilo. Jako obyčejně nikdo mu nepřišel naproti v nedočkavosti a tušení již jeho příchodu; jí — obyčejně rozvalující se na pohovce v hedvábném županu — bylo líno. Po zazvonění přišla služka. „Je tu nějaký pán?" otázal se v prud-

kosti celé své netrpělivosti náhle jako provalené. — „Jo, jo, byl tu, milostpane, ale už zas odjel," sdělovala služka v horlivosti noviny. — „Že odjel?!" vykřikl v tlumeném úžasu hrozného znepokojení a všechny své saky a paky hodiv téměř na služku, hnal se do pokoje. A jako by byl nevěřil, znova se doptává paní, na pohovce jako obyčejně skutečně se rozvalující a nyní líně pozvedající hlavu jako k jeho uvítání: — „Je tu nějaký pán?"

„Byl," líně mečí, „ale zas odjel, že nemůže se ještě tentokráte zdržeti, a v kanceláři ti nechal nějaké psaní," vyřizuje v jakéms patrném zdržování jakýchs nesnází a nejistoty, jako by v jejím sdělování nebylo přece všechno v pořádku.

Pro to psaní, honem, honem!

Ale než by se byl kdo vypravil, byl by se zadusil zatím sám v sobě znepokojením zjitřujícím nesnesitelně celou jeho bytost. A jen tak podivně, neoznačitelně vzhlédnuv na tu ženu, na pohovce ničemně se rozvalující, kterémuž pohledu ona jako by se byla plaše vysmekla, stranou stočivši své vypouklé oči, tak jak byl, v cestovním úboru, hnal se do kanceláře těmi svými pádnými, nyní celé sáhy nabírajícími kroky.

Podali mu psaní. Onen pán jen malou chvilku že zdržel se v kanceláři, po ničem se neptal, napsav jedině krátký dopis, aby mu jej hned, až přijede, odevzdali. Serval takřka obálku. — Co to všechno mělo znamenati, táhlo mu černě duší. Ale neměl náhle sil v rozevřený již dopis nahlédnouti, zvláště před těmito kancelářskými svědky, před nimiž jako by měl náhle pocit za žádnou cenu nesvěřiti se jim s velkým jakýms neštěstím, s jakým vždy chceme zůstati sami, a jež zajisté v tomto dopise číhalo. Uchýlil se s ním kams za továrnu, v osamocené místo lesíka, osyk a jeřábů, na stráně, kdež téměř nikdy nebylo svědka čehokoliv. Nikdy mu z duše nevymizí tehdejší ono tak neklidné šelestění těch osyk tu nad hlavou jeho povzneslých; jak by šelestěním tím hlásaly neštěstí.

Četl tam za toho šelestění, jako by stále naléhavěji výstražného, vlastně pohltil to obsah listu:

Z našeho ujednání nemůže býti nic. Na příčinu zeptejte se své paní. Bylo mně jinak potěšením atd.

Stručně a krátce jako katova rána sekerou. Ano, kamsi jemu zrovna v týl. Prudce zakolísal v nohou, jako u podťatí, strašlivě cos vhřížilo se mu v útroby. Ale musí věděti ještě všechno, příčinu tohoto rozhodnutí mu zde sdělovaného, jež přece je mu ortelem záhuby, — pak dopadne ta pravá rána katova. A nevěda ještě, jak jeho paní má být na všem tom účastna, jat byl proti ní nějakým strašným podezřením, z něhož zároveň v duši jeho hned vystupovalo všechno to úžasné, nenávistné opovržení, které po léta v něm se skládalo, aby někdy ve svou chvíli za vhodné příležitosti posléz vybuchlo. Neznala však zatím ještě důvodů tato nenávist a nevěděla, proč vybuchnouti, ale že tu cos těžce důvodného jest, o tom nebylo pochyby, to jeho tuchy příliš určitě značily. Ale jaksi všechno to temné

nahromadění ještě v sobě utlumil. I chvátal domů, tam k ní rozvalující se dosud na pohovce, s listem v ruce:

„Co se stalo," mohl jen temně vyhýknouti, obezřev ji celou svým pohledem. Jsou pohledy, před nimiž ve svých chvílích ustupuje všechno sobectví a každá drzost, jsouc vědoma si své viny, a před nimiž vina tato klopí zrak. Ale ona zraku nesklopila, spíš jako by ta negativní, zrůdná síla v ní se najednou pozvedla, vzepřela se tomu pohledu. Vypouklé oči její vypoukly ještě více a zhranatěly nějak, a ten zavilý, kmitavý zálesk, jenž tolikráte svou drzou, němou výmluvností přivedl ho v pravé zuření, vzdorovitě a řeřavě utkvěl v jejích zornicích jako střípky skla. A vzchopila se hned, jaksi přisunuvši se vyzývavě k tomu jeho pohledu. A tento jeho pohled drtící a plný těžké osudové síly jako by ještě najednou zakolísal před tou zpupnou vyzývavostí, od níž nebylo se nadáti smilování ani pokání.

„No, jen mě nesežer! Co by se stalo," odsekla pak hrubě, zbyvši se přirozené, hovící si lenosti svého hlasu, „ale že ti žádnou společnici nikomu dělat nebudu, to můžeš být přece jist. Já se nevdala za žádného takového společníka, rozumíš! Snad ještě abych dělala naposled někomu podruhyni! A své pokoje mám pro sebe, ne pro cizího přivandrovalého strejce! To by doveď každý! Taky jsem mu to řekla. A taky toho ani nemám — chvála Bohu — potřebí . . .!"

Bývá ku podivu, co ženské podaří se ve svou chvíli nejednou propověděti. A i když při tom každé slovo její vzbuzuje celé peklo zloby a pomsty a když každé slovo její ubíjí, přece se nemůžete obrániti proti takové spoustě na vás chrlené, schylujete se v tu chvíli před těmito ubíječi jazyka, vrhajícími se na vaši duši. Také až dosud musil ustoupiti těmto ubíječům jejích slov a ponechati dopadati je všechny na svůj osud. Nebyl s to pronésti slova. Leč pak již nebylo lze dále.

Nic neodvětiv a jen temně hýknuv v sobě, vsápl se jediným takovým smýknutím k ní v zástolí, massivní dubový stůl hravě odstrčiv daleko do světnice a zchvátiv ji celou v náruč, ale zajisté ne v úchvatu lásky, vyzvedl ji vzhůru jako loutku, aniž ona cokoliv mohla podniknouti ku své obraně proti této mohutné rozezlené síle, a z výše jí mrštil na tu pohovku a zase pozvedl a zas jí mrštil a tak několikráte jako by pouhou takovou ženskou škatulkou, z níž ale vytryskalo tolik jedovaté, žíravé tekutiny, kterou vše živé a přirozené bylo ničeno a strašně zleptáno, nač vytryskla. Zajisté, že tímto bídným tělem byl by takto nejraději mrštil ne o tu pohovku měkkou a poddajnou, ale kams do toho dubového stolu, kams o stěnu, o podlahu, kdež by navždy zůstalo lpět roztříštěno. Ale to se již ovládal, jako by každé zasloužené ztrestání a všechny prostředky pomsty, které měl po ruce — a záleželo jen na něm jich použíti, — byly mu příliš nepoměrně nedostatečné a nevydatné k vyvážení vlastní viny. — Co by z toho měl, ji zabíti, jako by značilo toto pouhé neškodné zahrávání s tímto tělem, jemuž jako by chtěl spíše to jen naznačiti, co zasluhuje, a co by mohl, kdyby chtěl.

A když tato škatulka naposled dopadla na pohovku, pak ji ještě jen sesápl s pohovky, kams jí opovržlivě zmítnuv do prostřed podlahy, aby jí naznačil, kam vlastně náleží.

Zůstala-li tam hystericky ležet nebo nezůstala, křičela-li, omdlévala-li, dala-li se křísit a telegrafovala-li pro matku, nevěděl, nestaral se již o to. Ale odešed potom do kanceláře a uzavřev se tam a stráviv celou noc s hlavou úplně v dlaních, jejíž oblast vlasová jako by byla v tyto poslední chvíle ještě více zprázdněla naplnivši se čímsi neoznačitelným, co zdálo se nějak tak trudně a tragicky odnášet od této lebi, bez ustání, v obou těch mohutných dlaních, jimiž, co mohly obsáhnouti, křečovitě ji svíral a jako by drtil, a zas jí vrtě, jako by nemohl pochopiti a uvěřiti i vše to, co se již stalo, i to, co neodvratně nastane, — a vypiv za tuto noc, snad dosud nejhroznější ve svém životě, velkou láhev koňaku, ráno, jsa úžasně přepadlý, servaný, zesinalý, popsal kus papíru, na němž ohlásil konkurs — —

— — — — — — — — — — — — — —

To barbarství dlouho nemohla mu odpustiti a také neodpustila. Takto brutálně na ni sáhnouti, — vždyť ji mohl zabíti, aspoň těžce ublížiti v životě . . . a také dlouho si naříkala na vnitřnosti, s nimiž zajisté bylo hnuto, několika doktory i dala se promakávati, leč zdálo se všechno v pořádku; nenastala žádná horší krise. Matce prý telegrafovala, matka prý z toho mohla míti smrt. Jen se ušklíbl, nad tou matkou jako dcerou. A když jí potom s jakýms svým šibeničním zadostučiněním sdělil, že ohlásil konkurs, že je to výsledek jejího jednání, pohodila jen vzdorovitě hlavou. Ostatně nevěděla, co to vlastně ten konkurs je, tomu neučí u anglických panen, tomu učí teprv život sám; a proto neodolala posléze zvědavosti a přece trochu znepokojena zeptala se, co ten konkurs vlastně je.

„Pangrot, pangrot, holčičko," jedovatě vyhýkl. A když jí potom v témže šibeničním zadostučinění sděloval a odkrýval kousek po kousku, co bude se to nyní dít, jak je zfendují, jak jim prodají fabriku, kočáry — na tom u zvláštní zálibě spočinul, — že je vyženou odtud a jaké bude nadále celé to živobytí ostatní, — úmyslně i jaksi přidával temných barev, — a to že vše je tedy ovoce její mizerné, beztaktní zpupnosti, která mu odehnala vhodnou příležitost, pohodila zase jen posupně hlavou, jako co že je jí sice potom, ale její zájem že tím trpět nesmí. — „Ale nemysli si," odvětila mu na to, jako u shrnutí toho zájmu svého, jenž strádat nesmí, „ale nemysli si, že mě nebudeš řádně živit a že snad nebudu mít, čeho budu potřebovat — to bych se na to podívala! A věno je moje. A nábytek taky, abys věděl . . ."

Blahoslavená útěcho ženy v neštěstí mužově a jejího pomocného přidávání se k osudu mužovu! Poznal této blahoslavené útěchy a pomoci tohoto přidávání. A to mu bylo nejhorší přítěží a strastí na té cestě, kterou mu bylo nyní jíti u vleku všech těch hrozných, ponižujících událostí, které nyní mu nastaly a které rvaly jeho hrdost, čest, jeho jmění a surově odkrývaly intimitu jeho života. Jeho konkurs nebyl věcí vypočítavou, nepoctivou, s níž se spekuluje. Byl však

mukou a hořem jeho sebevědomí, strašnou ranou osudu. Ale podařilo se mu posléz uvésti vše do pořádku, vyrovnal vše, aniž pohany na jeho cti zůstalo, jmění ale bylo ztroskotáno, a bylo příliš zřejmo, že o svých silách nadále závod takový v dobách krise a nejistoty udržeti nemůže. Závod prodán a se zbytky jmění a svými zkušenostmi a nezlomnou energií k práci usadil se v hlavním městě, zařídiv si agenturu ve svém oboru, vleka takto dále káru svého osudu, jejíž ale nejhorším břemenem, nejúpornější přítěží byla ona. O svůj nábytek ani věno nepřišla —

Co muk, sebezapření, potlačení vlastní hrdosti, uštvání a ujařmení vlastního „já“ musil v té době přežíti vida všechno, co budoval po celý život a nač všechnu mocnou svou energii a podnikavost vynaložil, ztroskotáno; a maje vědomí, že je to ztroskotáno zbytečně, pouhou svévolí té, jež má mu být nejbližší oporou, láskou, účastnicí, tím mučivěji a strastněji vším tím byl zasahován, jakož i proto, že zrovna jako s uděláním po jeho úpadku konstelace trhu začala neobyčejně příznivě se utvářeti. Ve svých zlých chvílích tu v pravdě zoufal a sápal svou bytostí proklínaje ji i svůj život. O všem tom neodstupujícím duševním zjitření, hlodajícím na kořeni jeho bytosti, neměla ona ponětí, nerozuměla těmto tragickým zápasům, nevnikala sdílně v tuto zjitřenou muku, nestarala se vůbec o hoře svého muže. Také se jí s ničím ani nesvěřil, bylo by to i marno, jen profanováním nesnesitelnosti jeho hoře.

Zdánlivě klidně žil uzavřen jen v sobě, v ponurosti jakoby smrtelné, na venek konaje své povinnosti životní nadále a staraje se o živobytí své rodiny, hlavně to: řádně živě ji, aby měla, co potřebovala. Měla zase své bifteky, své víno, své čokoládové jemně plněné bonbony, chodila si i nadále slušně, appartně, byť přece jen v mnohém a mnohém musila se omezovati proti dříve; nebylo kočárů, nebylo dekora továrnice; v tom ohledu ovšem tím více poklesl on v jejím mínění, nemohl jí poskytnout bezpodmínečně vše to, co měla mít a jak celou svou tradicí, svým rodem, vychováním zasluhovala. Ale nebylo nic platno; železným cifrám a rozpočtům musila se dosud podříditi i nejvznešenější každá tradice, a musila se podříditi i ona, za to se mu jaksi mstic celým svým jednáním, vzdorem, svévolí, výčitkami, jež čím dále více prohlubovaly propast mezi nimi. A nemohl, nesměl jí nic vyčítati — „Já pangrot neudělala, pamatuj si!“ odsekla mu v perné výčitce, a to byla ta nejstrašnější rána v jeho cítění, které tak jedovatě a zžíravě se uměla dotknouti, a vystihnuvši jednou mocnost své zbraně, dovedla jí vždy nejvhodněji použíti, vždy ho ohromivši, pokořivši. Vůbec připadal si stále pokořenějším, ohromenějším.

Ponechal jí posléz úplně sobě samé, její zvůli, nerozumnosti, a ona, co ztratila na dekoru paní fabrikantové, vynahrazovala si výhodami velkoměsta. Chodila často do „Emauz“, navazovala své bývalé styky, chodila do koncertů, divadel, dávala si zvláště ráda vykládati karty, jakoby od nich něco čekala.

Ano, ty karty. Nějak vytrvale hlásaly v poslední době velkou

změnu v jejím osudu. — „Nějaký moc velký štěstí," hlásala tajemně kartářka, jenže pořád nebyla ještě karta dost jasná, že zajisté teprv později projeví, co vlastně za změnu se má stát, v čem to moc velké štěstí má vlastně záležet. Karta také vyžaduje času a má své „laune", vykládala kartářka. A do krajnosti pověrčivá, což s sebou nesla její obmezená, sobecká povaha, jaká nebudujíc na svých silách, vše jen vkládá v jařmo jiných a očekává z příznivých nahodilostí, které všechny doufá strhnouti k výhodám svého sobectví, byla ona neomylně přesvědčena o tomto kynoucím, neurčitém dosud, ale zajisté velkém štěstí a začala o něm spřádat své sny a ukládat mu svá přání, tím horlivěji docházejíc ke kartářce, až kdy padne ta pravá karta, která by posléz vše projevila, a tím štědřeji jí platíc, aby tím jaksi z rukou jejích vylákala tu pravou šťastnou kartu a urychlila její prodlévání.

A vidíte, karta uhodla.

Zlatá kartářka. Nalezla posléz tu pravou kartu. — Velká nemoc v rodině, hlásala v chmurné velebě, pak těžká rodinná ztráta, dodržovala v téže tragičnosti . . . ale tu již zároveň ohlašuje se to velké, moc velké štěstí . . . Ale ještě pořád neprojevila karta určitě, v čem to velké štěstí má záležeti, to pořád zahaleno zbývalo v tuchách budoucnosti. Ostatně, karty vůbec jsou rády hodně nejasny a mají své rozmary.

On nestaral se o ni, o její spády, o její výklady. Ten nejnutnější rodinný styk odbyl a zas se uzavřel ve svou temnou ponurost. Čím dále jaksi temnější, ponurejší. A jako by tu zároveň cítil, že se mu ve smyslech co divně prázdní a propadá, taková svíravá tíž že se na ně časem klade. A začala ho vytrvale bolet hlava, tak neoznačitelně, nezvykle, podivně. Dostavovaly se pak chvíle úplného jakéhos sřícení, zdrcené malátnosti, v nichž označoval se mu celý jeho život v pusté, zoufalé beznadějnosti, jíž bylo by nějak lépe ujíti rázem. Cosi nutkalo ho v té době k sebevraždě. Ale ty tři děti zaplašily vždy takové ponoukání, zas střásl se sebe skličující ho černé neblahé jho, zas vynutil si v tom žití nějakou naději a mohl se vrátit k životu. Jenže hlava poslední dobou neustala boleti, strašně, úporně. Celé noci začal nespat, a co spal, bylo jediné takové černé vytržení . . .

Až to přišlo.

Záchvat štěstí ho najednou jal, takového bezmezného, oslněného štěstí, rozpjatého celým jeho žitím a vše zasahujícího; blaženství nesmírné, zadostučiněné, usmířené s celým světem ho náhle zachvátilo. To v náhradu všech přetrpěných strastí, v odčinění všech protivenství. Jásal, liboval si, kynul radostně svému osudu. Líbal ji, líbal děti na potkání. Každého by tak líbal, svěřoval se mu se svým štěstím a apoštolsky se s ním přátelil. Ji začal za vše odprošovati, jako by se vůči ní cítil velkým zločincem, dopustivším se hrozných vin, a ona beze studu přijímala toto odprošování, cítila se v něm uraženou obětí a jeho uznávala tím ukrutným vinníkem, jemuž ale po případě možno uděliti absolutorium a vzíti ho na milost, když tak prosí a svatě slibuje polepšení. Začala tedy milostivě odpouštěti, zvláště když on jí sliboval všechno na světě, všechno vynahrazení,

sliboval a kouzlil nejskvělejší úděl osudu, který skutečně dostal se konečně v jeho moc, rozevíraje před ním své zářivé, báječné perspektivy všech výhod a přízní — mluvil tu o báječných vyhlídkách, jež mu najednou kynou, o nesmírných úspěších, které mu najisto nastávají. Rozplýval se při tom celý v takovém vnitrně oslněném rozhárání nitra, které všechno jímalo ve svou oblast, nic a nikoho z ní nevylučujíc, ale vše jako by lehce a blaženě ovládajíc, co dosud bylo k nezdolání, závratné. Bylo mu tak, tak blaženě, volně, vzlétal před sebou v závratné jakés unášivosti. Celému světu by padal kolem krku, vše v něm objímaje a něhou pravé křesťanské lásky zahrnuje. Mluvil tehdáž mnoho a horlivě ve vzletné přesvědčivé výmluvnosti. Vyprávěl neustále o svých nastávajících posicích životních, o kynoucích mu vyhlídkách a úspěších, které každou chvíli se rozhojňovaly a do širších i oslnivějších obzorů zasahaly. Také přecházel k všelidským věcem, téměř tu káže a prorocky přesvědčuje. Odprosil i za všechno tchyni, a to bylo co říci. — „Ten člověk se poznal,“ usoudila ona, míníc také milostivě odpouštěti. „Bylo však již nejvýše na čase, že Pán Bůh přivedl ho k poznání . . .“ A dcera začala si již kouzliti novou budoucnost a vynahrazení si všeho, v čem dosud dle svého domnění strádala a v čem nebyla pochopena, na základě úspěchů a vyhlídek, které on v té době kouzlil. Ničemu nejsme zajisté odhodláni tak snadno uvěřit a vzíti to za skutečnost, jako představovanému nám štěstí ať v jakýchkoliv nemožnostech. Čemu by pak nebyla uvěřila ona, co jí slibovalo takové pozemské výhody, aniž pátrala po možnostech jejich! Také zas najednou rozmluvil se o nových systemech světa, jejž nutno přivésti k nápravě od základů a zcela již přetvořiti v duchu pravdy, a on že je blízek dosažení věci té — tu nápravu že zří již před sebou, blízké že je již příští velkolepých universálních změn, kterými zjedná se navždy blahodárná náprava ve věcech pozemských. Jemu že je tu přisouzena velká úloha. Nastane to revoluce duchů, zrod nových soustav, ideí . . .

(Dokončení.)

Přehled současné filosofie slovanské.*

I.

Sledujíce myšlenková úsilí slovanské filosofie, kterou bychom mohli představiti filosofickým myšlením v Rusku, Polsku a v Čechách, ať již se přihlíží k historickému vývoji anebo se stanoviska současnosti, shledáváme, že právě rasy germanské jsou nositeli a představiteli filosofického myšlení evropského, ukázněného, systematického, školovaného, abychom tak řekli. V Anglii a Německu usiluje se po staletí filosofického myšlení o noëtiku a psychologii poznání, zkoumají se jeho původ a hranice, svět vnější, představený problémem pojmu času a prostoru, a vztahy z těchto vyplývající. Vyvinuje se pojem filosofie jakožto vědy universalné, mající provésti synthesu výsledků zkoumání všech věd jednotlivých, specialních v jednotný názor o poslání individua, poměru jeho k všeobecnu a životu.

Je to poslání celkem příliš velké, jehož plnění může postupovati kroky co nejdrobnějšími, jsouc závislo na vytěžcích a závěrech všech věd specialních, z nichž mnohé teprve téměř před nedávnem vznikly. A jeho naplnění leží v době tak vzdálené, že dosavadní filosofie ve vlastní své podstatě neměla by býti jiným, leč — vedle svých zkoumání o lidském poznání v nejširším slova smyslu — hodnocením historického materialu myšlenkového a souřazením výsledků poznatků věd jednotlivých, tedy rázu kat' exochen analytického a normatického.

Ale právě již to znamená ocitnouti se v labyrinthu materialu nadmíru rozsáhlého, toliko jehož přemožení může předpokládati možnost nejnepatrnějšího definitivního kroku v před a jehož rozsáhlost vysvětluje zároveň těžký zmatek a neúrodu, v níž moderní filosofie jako *věda* se ocitá. Jak činiti synthesy v otázkách vševživota, problému individua a kosmu, jak rozžehovati světlo v prostorách světa mimojevového, či správněji ve světě, kryjícím se za světem jevů, světlo, které by nám zjevilo sama základní tajemství života, dosud zastřená a z části toliko *věřícím náboženstvími* tlumočená: jestliže nevíme dosud všeho definitivního ani o původu a zákonech, míře a hranici vlastního poznání? A jak postupovati k závěrům všeobecně platným, jestliže jsme tohoto neovládli? Ale jakž postupovati v tomto a s ním souvislém a podmíněném území, ne-li postupem co nejdůvodnějším a nejrozvážnějším, ne-li methodou především zjišťování, řadění a připojování, methodou přesné postupnosti a ukázněnosti, to jest methodou vskutku *vědeckou*, není-li jinaké methody spolehlivější a důvěryhodnější? Nám *věda* nevylučuje *genialnost*. Nám věda nevylučuje *inspiraci*. Ale uváděti inspirace jakožto fakta na společný jmenovatel jevů, usoučleniti, vyjádřiti jedinou souvislostí, připojiti a vystopovati skrytou základnu jevů, toť poslání *vědecké methody*, jež

* Tento článek napsán byl r. 1906. Od té doby novějšími daty doplněn není kromě několika nejběžnějších novějších letopočtů.

jediná může býti methodou moderní filosofie. Ale zda zase základním požadavkem vědecké práce není právě onen, na nějž jsme narazili na počátku tohoto odstavce a který jest jedním z význačných dělidel dilettantnosti a vědeckosti filosofického myšlení, požadavek znalosti a ovládnutí historického materiálu discipliny, již utvořených forem a odbytých závěrů, má-li každý následující krok pevně k předešlému býti připojen a nemá-li se na konec přijíti ke zmatku vzájemného pomíchání toho, co jest, co bylo a co má býti vykonáno? A není-liž v pojmu vědecké methody především pojem nejvíce možné objektivnosti, a nesměřuje-liž úsilí všech jejích poznatků k platnosti a hodnotnosti všeobecné?

Již těmito požadavky máme přesně rozlišeným okruh všeho myšlení za účely a s hlediska subjektivnosti podnikaného, které, ať z pramene rozkošnictví, aesthetismu nebo životní nutnosti, bude moci býti nazváno dojmovým na rozdíl onoho, jež chce býti synthesou nikoli jen individuelních a vztahových postřehů, ale poznatků všech věd jednotlivých, basí pojímání všeobecného, souhrnem systematického vědění o podstatách, onoho filosofického myšlení *vědeckého*.

Ciníce toto rozlišení, nikterak nechceme jedno či druhé hodnotiti. Mezi oběma, měřeno co nejpovšechněji, bude ona principielná mez, která leží mezi pravdou náboženskou a pravdou vědeckou, a naším úkolem tuto není, leč právě uvědomiti si meze nejbližší a nejúže se vztahující.

To proto, abychom konstatovali základní povahu filosofií slovanských, v nichž hranice tyto co nejmarkantněji a nejprudčeji na sebe narážejí. Neboť u Slovanů (a jejich filosofii představuje především filosofie ruská, na níž tato pozorování můžeme konati co nejpřesvědčivěji), zatím co v Německu filosofie vědecká kryje filosofii národa a Kant filosofa německého, v Rusku filosofie národní byla do nedávna v pravém odporu s tou, která se pěstuje vědecky na universitách. Tam *rusky* filosofuje umělec Dostojevský na příklad, nebo geniální písmák Tolstoj, zatím co na ruských universitách vědeckou filosofii leda rusky přednášeli němečtí professoři, nebo ji německy myslili professoři ruští, mající poměrně nemnoho společného s charakterem a tužbami svého lidu.

Užili jsme úmyslně tohoto poněkud paradoxního spojení, abychom, naznačíce příkrou mez mezi vědeckou a národní filosofií slovanskou, či po výtce ruskou, zatím co chceme podati stručně přehled směrů oné první, mohli snáze si uvědomiti příčiny poměrné její nepůvodnosti, neosobitosti a odvislosti od filosofie anglické, francouzské a především německé.

* * *

Filosofické myšlení v Čechách,* svého času pod vlivem iden-

* Se vzácnou přehledností a zhuštěností napsal o něm stať do Überwegových Dějin současné filosofie (10. vyd.) prof. dr. Gustav Zába, z něhož pro tuto stručnou úvahu přijímajíce informace, místy doslovně překládáme. Pro přehled filosofie ruské používáme článku Jakuba Kołubovského a pro přehled polské článku M. Straszewského (oba rovněž v Überwegovi).

titní filosofie (Aug. Smetana, K. Sl. Amerling, Ign. Hanuš), bylo v pozdějším svém vývoji uvedeno na dráhu střízlivého herbartovského realismu (Jos. Dastichem, Jos. Durdíkem a Ot. Hostinským), k čemuž přispěla také ta okolnost, že od gymnasijní reformy, započaté roku 1849 na rakouských gymnasiích, logika a psychologie byla — a možno říci téměř až dosud na mnoha místech jest — ve znamení Herbartově. Jiný a svérázný směr myšlení v Čechách zahajuje onen moderní Chelčický, povaha nábožensky založená, T. G. Masaryk, který pro úpravu společenských řádů staví na Comtovi a Spencerovi. Mezi myslitele jemu blízké, hlavně co do theorie poznání, psychologie a paedagogiky, jest především řaditi Fr. Drtinu, Fr. Krejčího a Fr. Čádu.

Od přírodních věd postupuje k filosofii a o výsledky kantovské noëtiky se opíraje, Fr. Mareš odkazuje na požadavek kriticko-noëtické analysy základních přírodovědných pojmů. Mimo tyto směry, zatím co církevně jest pěstěn thomismus a umělecky nejnověji v aesthetickém hodnocení v popředí stojí princip absolutního subjektivismu a záliba jemného duchového hedonismu, stojí zajímavý myslitel Oldřich Kramář, stoupenec hypothesy aetherů.

Ale abychom aspoň nejnutnějšími daty a jmény opatřili linii vývoje českého filosofického myšlení novodobého, které právě v předcházejícím sloupci několika význačnými jmény pokusili jsme se charakterisovati:

Ve vlivu německéko idealismu filosofovali: potomní historiograf Frant. Palacký, jenž učinil pokus vůbec prvního vylíčení dějin aesthetiky v Přehledu dějin krasovědy a její literatury (1821), rozpracovav mimo to Krasovědu čili o kráse a umění, v pěti knihách 1821—22), kteréž dílo zůstalo nedokončeno. Kromě Palackého dále hegelovec Aug. Smetana, snažící se sprostředkovati spojení mezi přírodní filosofií Schellingovou a hegelovskou filosofií ducha, hlavně ve spise „Der Geist, sein Entstehen u. Vergehen" (Praha, 1865). Ign. Hanuš (1812—1869) kromě několika učebnic, vydává (v Praze, 1852) „Rozbor filosofie Tomáše ze Štítného". Směru schellingovskému náleží celkově i fysiolog Jos. Purkyně (1787—1869), známý svými exaktními pracemi hlavně z oboru fysiologie smyslů a empirické psychologie; vydal řadu pojednání latinsky a německy psaných, z česky uveřejněných jmenujeme aspoň „Fysiologii snu" (1857). Sem náleží mimo jiné i Karel Slavomír Amerling (1807—1884) se svými spisy, směřujícími k biologicko-harmonickému systému přírodnímu. Jest to především jeho Něco o kvalitativném a kvantitativném v přírodě (1870) a Bůh křesťanství jako protiva přísně vědeckého bádání (1880), psaných ovšem německy.

Ve směru herbartovském bylo by jmenovati především Jos. Dasticha (univ. prof. v Praze, 1834—1870), jenž první provedl literární rozbor jednotlivých filosofických disciplin ve smyslu herbartovském. Psal o psychologii, ethice, filosofické propaedeutice; od něho pochází Formální logika, Empirická psychologie s Úvodem do studia filosofie (1873). Mimo to „Základ praktické filosofie ve smyslu všeob. ethiky" (1863), dále cenné příspěvky k filosofii Štítného a jeho aesthetice. Speciálně zabýval se psychofysikou a jeho jméno zajímavo jest také tím, že Dastich první počal filosofické přednášky na pražské universitě česky. Bylo by sem ještě uvésti K. F. Hynu s jeho Empirickou psychologií, celkově herbartovsky vypracovanou. Přes Leibnitze a Kanta dostav se k Herbartovi a o jeho kriticko-noetické elementy se opíraje, filosofuje v letech 80tých Jos. Durdík (1837—1903, univ. professor v Praze). Především jde mu o to, přivésti význam filosofie z pouhé pojmové a poznatkové kritiky k nauce světového názoru, nově zdůvodniti její pojem jakožto vědy, jež na podkladě výsledků ostatních věd jednotný světový názor usiluje sestrojiti, a tímto způsobem právě tak oprávniti její jak positivní resultáty, tak strojené hypothesy, přísným myšlením doložené. Ježto filosofie jsouc jednou věděním a jako takové rozlišovacím a objasňovacím procesem myslícího objektu, sama jest ve vztahu s vlastním logickým hodnocením a hodnocením ostatních bytostí a věcí, jasně vysvítá požadavek ozřejmiti methodologické oprávnění takového vědění. Za tím účelem Durdík připojuje comtovskému roz-

třídění vnějších věd i jemu analogické rozdělení věd vniterných jako nutný doplněk, a to tímto pořadem: elementární logika, elem. aesthetika, elem. ethika (všem těmto disciplinám náleží společně normativní ráz). K těmto pojí se psychologie, jež studuje zákony skutečného vnitřního dění. O tuto a o vědy normativní podpírá se paedogogika a societika. Obě řady vniterné i zevnější vědy třeba pak pokládati za nezbytný podklad metafysiky vůbec, mají-li právě v ní jeviti se zpracovanými jednotlivé poznatky k jednotnému světovému názoru. Pronikavé vzhodnocení aesthetiky jako vědy formálné podnikl v „Kritice“ (1874) a sem směřují i další jeho spisy, jako „Všeobecná aesthetika“ (1875), Poetika jako aesthetika umění básnického (1881), O všedile uměleckém jakožto ideálu umění (1880). Jinak bylo by ještě uvésti aspoň jména některých jiných děl, jejichž styl, soustředěný a přesný, měl významný vliv na vývoj české mluvy filosofické. Jsou to především: Leibnitz a Newton, O L. Byrona poesii a charakteru (1862), „Dějepisný nástin filosofie novověké“ (I. od Descartesa ke Kantovi, II. „Nejnovější filosofie“), „Učebnice psychologie“ (1882), „Karakter“ (4. vyd. 1895), O pokroku věd přírodních (1874), O významu nauky Herbartovy (1876), „Tóma ze Štítného“ atd. Literární filosofickou pozůstalost Durdíkovu, hlavně mezitím jeho obsáhlou práci „Darwin und Kant“ i poetické jeho náběhy, vydala ve zvláštním sborníku „Filosofická jednota.

Se jménem Durdíkovým úzce souvisí jméno Ot. Hostinského jako spolupracovníka Durdíkova systému aesthetiky vědecké, jenž vydav řadu spisů k filosofii umění hledících, jest především znám jako vzácný aesthetik hudebního umění směru wagnerovského. Nelze několika větami načrtnouti profil mnohostranné činnosti tohoto tak významného a jemného ducha, zvláště v rámci tak stísněném, jak jest tento náš. Jmenujíce aspoň jména některých jeho děl, odkazujeme na nedávno vyšlou publikaci o Hostinském, pořízenou u příležitosti šedesátého výročí narozenin jeho redakcí filosofického časopisu „Česká mysl“. Ze spisů jeho sluší předem uvésti: „Krásno hudební a všedílo umělecké se stanoviska formální aesthetiky“ (1877) a „Nauka o zvucích hudebních“ (1879), psané německy, „O významu praktických idejí Herbartových pro všeobecnou aesthetiku“ (1883), „Bedřich Smetana a jeho boj o českou hudbu moderní“ (1901), „Socialisace umění“ (1903) vedle základních šesti rozprav z oboru krasovědy a umění z 1877 atd.

K významnějším českým herbartovcům bylo by dále uvésti Fr. Čupra, jenž svým spisem „Sein oder Nichtsein der deutschen Philosophie in Böhmen“ poukazuje na protiklad pojímati národně filosofii jakožto vědu; dále mathematika Václ. Šimerku (1819—1887), jenž ve své „Síle přesvědčení“ a hlavně pak v „Pokusech o duševní mechaniku“, kde o herbartovskou mathematickou psychologii se opíraje, pokouší se prokázati mezné určení rozdílů mezi míněním a domněnkou, vírou a věděním jako hodnot psychických kalkulem mathematickým, — Sem patří svými českými spisy i G. A. Lindner, hlavně „Všeobecnou naukou vychovnou“ (1882) a „Paedagogickými a psychologickými zásadami“ (1885), J. Kapras „Stručným nástinem dušesloví A. Komenského“ a pojednáním „O základních zákonech psychofysických“ (1879), J. Slavík „Empirickou psychologií“ (1878), Em. Schulz „Základy psychologie a paedagogiky“ (1877), G. Zába, jeden z nejlepších českých znalců Kanta; uvádíme jeho pojednání „Forma principem krásna“ (1879), „Pyrrhonismus aneb o pochybnosti filosofické“ (1890), „Pojem substance u Kanta“ (1902), dále „Logiku“ (1907) a j.

T. G. Masaryk, o jehož vztahu k předcházejícímu směru filosofickému a vývoji českého nového myšlení filosofického jsme se zmínili na počátku, aniž možno nám i na tomto místě více uvésti, než několik bibliografických dat, v ethice opíraje se o morálního statistika Alex. von Öttingena a mnohostranně vyvíjeje vlivy ruské (Dostojevský, Tolstoj), jest po stránce theoretické celkově nejblíže francouzsko-anglickému positivismu (Comte, Spencer). Přeloživ důsledky svého filosofického přesvědčení hlavně na sociální a politicko-národní útvary, jako okrsky ethicky nejblíže upotřebitelné, pracuje o filosofickém prohloubení ideje národní a zdokonalení nauk socialních. V díle „Der Selbstmord als sociale Massenerscheinung der modernen Civilisation“ (1881) poukazuje na možnost umravnění lidské společnosti odčiněním okolností, které podmiňují vzrůst statistiky sebevraždy, jako jsou beznáboženství a nedostatečnost vzdělání. Postupně vydány byly tyto spisy: „O hypnotismu“ (1881), „Blaise Pascal“ (1883), „Počet pravděpodobnosti a Humeova skepse“ (1883), „Theorie dějin dle zásad Buckleho“ (1889), „O studiu děl básnických“ (I. 1884, II. 1886), „Základové konkretní logiky“ (1885), „Slovanské studie“ (II. vydání 1893), „Česká otázka“ (1895), „Naše dnešní krise“ (týž rok), „F. Palacký's Idee des böhmischen Volkes“ (1893), „Otázka sociální“, „O nynější evoluční filosofii“ (1896), „Karel Havlíček“, „Postavení strany socialní k ethice v době nejnovější“ (týž rok), „Jan Hus. Naše obrození a naše reformace“. Kritiku marxismu provedl ve svém obsáhlém a významném díle „Filosofické a sociologické základy marxismu“.

Zcela těsně na Masaryka navazuje Bř. Foustka svým ethickým projednáváním základních otázek socialních ve spisech „Slabí ve společnosti lidské“ a „Humanitní ideály a degenerace národů“. (1904).

Známý jako hlavní zástupce českého školského hnutí reformního hledí sem ze skupiny pěstitelů associační psychologie především Fr. Drtina (nar. 1861) obsáhlými a významnými svými díly, kterými řadí se k nejpřednějším českým myslitelům současnosti. Uvádíme z něho pojednání „Třídění jevů duševních v řecké filosofii“ (1890), dále „O studiu filosofie ve Francii“ (1894), „O apperceptci a jejím významu pro vyučování“ (1896), Epiktetův „Eucheiridion“ (překlad a výklad), „Myšlenková povaha středověku“ (1895), „Nástin dějin vyššího školství a theorií paedagogických ve Francii za revoluce“, „Křesťanství, jeho vznik, ideová podstava a historický vývoj“ (1899) a stěžejní dílo Drtinovo „Myšlenkový vývoj evropského lidstva“ (1902), které jest druhem úvodu do dějin filosofie. — Sem náleží dále Fr. Krejčí (nar. 1858), jeden z nejblíže českému životu stojících a aktuálními problémy jeho se zabývajících filosofů, znatel především filosofie německé a bystrý vykladač Nietzschea, wundtovský psycholog, jenž postupuje ve své psychologii od base ryze empirické, nalézá vlastní element psychologický v počitku.}

Cit a vůle jsou mu tu implicite dány. Zákony associační rozprostírají přes představy na cit a vůli a jsou redukovatelny na jedinou základní formu, zákon identity. Sem patří jeho knihy psychologické: „Element psychologický“ (1895), „Psychologie“, „Zákon associační“ (1897). R. 1893 vyšla „Logika pro školy“. „Evoluce jakožto princip v psychologii“ (1900), „Význam umění pro vývoj“ (týž rok), „Psychologie“ (I. Principy psychologie, II. Elementární jevy psychické, díl III. r. 1907) a j. Myšlenkový stav přítomný zachycuje Krejčí ve „Filosofii přítomnosti“ (1904), knize vzácné průhlednosti a soustředěnosti, kdež na jednotné myšlence propasti vědy a víry, jež může býti pantheismem překlenuta, předvádí se myšlenkový stav současného lidstva evropského především v jeho třech soudobých největších představitelích, Spencerovi, Nietzscheovi a Tolstém. — V této skupině třeba konečně uvésti Fr. Čádu (* 1855, univ. prof.), muže objemného a podrobného vzdělání filosofického, věnujícího se především noetice a nejnověji paedopsychologii. K prvnějšímu vztahuje se jeho „Noetická záhada u Herbarta a Stuarta Milla“ (1895) a „J. St. Mill: Pojem a obor logiky“. Překlad a komentář předmluvy k Millově logice (1893). Oba uvedení myslitelé (Mill: Herbart) skýtají pak Čádovi příležitost určovati svůj vlastní poměr k noetice. Kriteriem pravdy shledává v nepopiratelném psychologickém faktu přesvědčení, s kterým přisvědčujeme nějaké výpovědi nebo úsudku. Toto přesvědčení jest vlastně vírou. Po tom, když byl dogmatismus překonán, nemá-li zvítěziti skepticism, jest mu možný toliko probabilism. Čáda datoval Platonova Faidra, získav si předem trvalé zásluhy svými studiemi filosofie starověké. Vylíčil psychologii Hynovu, mimo to od něho Příspěvek k dějinám počátků české psychologie (1902). „Cena paedopsychologie“ (1902). — Svým „Idealismem a realismem ve vědách přírodních“ Fr. Mareš (* 1857, univ. prof.) podniká boj proti naivnosti naturalismu, který, vystupuje jako metafysická doktrina, přikládá si oprávněnost tvořiti platné závěry o podstatě věcí a problémech života. Odkazuje při tom na výsledky spekulace Humea a Kanta, z kteréhož hlavně snaží se obhájiti své stanovisko. Dle toho (souhlasně s oběma právě uvedenými) toliko obor zkušenosti lze za jedině možný uznati, kam by také exaktní bádání přírodní platně zasahovala, zatím co podobné pokusy, jako materialismus, aetherismus, energetismus a pod. nelze s jich závěry než odkázati do oboru přírodovědné, metafysické dogmatiky.

Oldřich Kramář (* 1847, gymn. prof.), původně herbartovec, od něhož se později uchyluje a obírá se problémem hmoty, vydává r. 1898 své stěžejní dílo „Hypothese der Seele, ihre Begründung u. metaphysische Bedeutung“. Jeho hypothesou jest hypothesa aetheru, který, aby vysvětlil kontinuitu vědomí, pojímá jako nositele téhož a jako princip tvaroplodný a organism udržující. Z literatury třeba uvésti ještě jeho „O spánku a snu“ (1882), „O nevědomých představách“ (1889—91) m. j.

Princip subjektivismu v ethice zastupuje P. Durdík (* 1843) v „Základech mravnosti“ (1893). Chce ethiku vyprostiti z metafysické spekulace, jemu ethika má smysl ryze praktický a účely konkretní co do vztahu k společnosti a životu. — Princip subjektivismu především však lze sledovati v Čechách v době nejnovější v oboru hodnocení aesthetických. Přejala jej především celá česká literární moderna, sledujíc současné vlivy francouzské a anglické. (F. X. Šalda, „Boje o zítřek“, kritické knihy J. Karáska ze Lvovic, Arnošt Procházka v studii o umění výtvarném „Cesta krásy“ a j.)

II.

Filosofické myšlení v Polsku v XIX. století dělo se za těchto čtyř hlavních vlivů: 1.) kantovské filosofie, 2.) mathematiky a přírodních věd od konce 18. století, 3.) ztráty politické samostatnosti posledním dělením Polska (1795), 4.) ideí francouzské revoluce. Ve vývoji filosofie samé bylo by rozeznávati tři fase, odpovídající vývoji filosofie západní: první fase od konce 18. století až do listopadové revoluce a zavření university vilenské (1831). V této periodě bojuje empirismus proti filosofii kantovské a romantickému idealismu. Druhé období bylo by od meze právě uvedené až do války německo-francouzské (1870). Je to doba přeměny varšavské polské university na ruskou a konec působení polské emigrace ve Francii; směrodatný jest spekulativní idealismus a mysticismus. Poslední fase počíná trvalým znárodněním university krakovské a lvovské a trvá až po naše dny. Jest to doba úsilí kritického a přípravy k účinné účasti ve všeobecném vývoji evropském za přijímání a více méně samostatného hodnocení různorodých vlivů cizích.

Spokojíce se pro fasi první stručnou charakteristikou výše uvedenou, vytkneme o něco podrobněji povahu dvou poslednějších. Vývoj fase druhé (1831—1870) dál se v nejpovšechnějších rysech takto: nešťastným osudem Polsky vystupují do popředí problémy dějinně filosofické. Polští myslitelé snaží se uvésti osud vlastního národa v souvislost s vývojem lidské společnosti vůbec a určiti budoucí cesty vývoje. Přechod k této nové fasi představuje *Adam Mickiewicz* svým citovým idealismem, zatím co ve Francii vyvíjí se v polské emigraci mysticism a messianism. Romantický katolicism snaží se sprostředkovati a uvésti ty směry, které ve Francii zavedl Chateaubriand a jeho následovníci. Nejvýznačnější díla v oboru dějinné a socialní filosofie podávají básník-filosof *Sig. Krasiński* a jeho přítel hegelovec A u g u s t C i e s z k o w s k i, svými spisy známý také ve Francii a v Německu. Oba rozeznávají tři stupně vývoje lidského, z nichž dva již minuly, třetí, dle Cieszkowskiho doba vůle a činu, dle Krasińského křesťanství Janova, se blíží. Dosavadní stav lidské společnosti jest nespravedlivý a jak politicky tak socialně nesnesitelný, staré společenské formy musejí býti přetvořeny v nové, a právě jimi bude uskutečněno ono sněné, pravé křesťanství. V téže době řada dobrých myslitelů, vzdělaných na německých universitách a pod vlivem Hegelovým, pokouší se dále vyvíjeti myšlenky německého idealismu, snažíc se smířiti spekulaci s empirií (Trentowski, Libelt), nebo hegelovský idealismus uvésti na dráhu křesťanství (Kremer). Právě v tomto úkolu, smířiti metafysickou spekulaci s vědeckou empirií a moderní snahy ethické, socialní a politické s křesťanstvím, bylo spatřováno základní poslání *filosofie slovanské* vůbec. Ale ku konci této fase nastává reakce proti idealismu spekulativnímu, zahajuje ji *Jos. Supiński* svým originelním dílem Fysiologie všehomíra, knihou filosofie přírodní a socialní.

L i t e r a t u r a této druhé fase, kterou třeba podrobněji rozděliti takto: I. C i t o v ý i d e a l i s m u s. Hlavní zástupce Ad. Mickiewicz v první periodě svého tvoření. II. M y s t i-

cismus a messianismus. Sem náležejí: a) zakladatel polskeho mysticismu Andrzej Towiański (1799—1878), b) Ad. Mickiewicz v době vlivu Towiańskiho, c) Bochwic Florian: Obraz mysli mojej, 1839. Zasady mysli i uczuč moich, 1844. d) Krolikowski: Polska Chrystusova. 1845. e) A. Bukaty: Polska w Apostazyi w Apoteozie, 1842. f) Hoene-Wroński v pozdějších svých dílech. III. Mystický evolutionismus ve spojení s kultem hrdin. Hlavní zástupce básník Juljusz Slowacki (1809—49) díly: Král-duch, Genesis z ducha a j. IV. Romantický katolicismus. Hlavní zástupcové: a) Felix Kozlowski, Poczatki filozofii chrześciańskiej, 1845. b) Maks Jakubowicz: Chrześciańska filozofia zycia, 1853, c) Eleonora Zemiečka, d) St. Choloniewski, e) Jos. Goluchowski. V. Dějinná a sociální filosofie Krasińskiho a Cieszkowskiho. VI. Filosofie obrazotvornosti, hlavním zástupcem Karol Libelt (1807—75). VII. Absolutní idealismus. Bronislaw Trentowski. VIII. Spekulativní theism Josefa Kremera (12 svazků jeho spisů vyšlo ve Varšavě 1877—1881). IX. Předchůdci positivismu a empirismu; Dom. Szulc a Jos. Supiński. Poslední hlavně zabýval se problémy sociologickými. Hlavní dílo „Myśl ogólna fizyologii wszechświata". V 5 dílech (ve Varšavě 1833).

Ve třetím období polské filosofie, počínajícím od r. 1870 a sahajícím až po naše dny, bylo by uvésti tyto hlavnější směry, jimiž jest představena a ohraničena oblast současného myšlenkového úsilí filosofického v Polsku: 1. přechod k poslednímu období znamenající *ideal-realismus*, představený poslední dobou činnosti Kremerovy a nejstarším ze žijících polských filosofů, Jindřichem Struve. 2. *Starší positivismus varšavský*, vzniknuvší pod vlivem Kantovým a později pod Spencerem se vyvíjející. Zastupují jej především Aleksander Swietochowski, vedle něho P. Chmielowski a Jul. Ochorowicz. 3. *Křesťansko-katolická filosofie a nová scholastika.* Přechod k tomuto směru tvoří Josef Szujski, Al. Tyszyński a pak nadaný předbojovník Maryan Morawski a m. j. 4. *Stěfan Pawlicki* představuje samostatný křesťanský, na francouzské psychology a metafysiky z polovice XIX. stol. navazující směr. 5. *Maurycz Straszewski* směr kritického idealismu na základě individualistickém. 6. *Wojciech Dzieduszycki* jakousi obnovu kartesianismu s podkladem kantovského kategorického imperativu. 7. *Starší lvovská škola pod vlivem německým;* A. Raciborski, psychologie Kaz. Twardowskiho, hartmanovský filosof M. Wartenberg. 8. *Individualistický mysticismus.* Představitel Wincenty Lutosławski, známý hlavně svým anglicky psaným spisem o Platonovi „The origin and Growth of Platos Logic". 9. *Novokantismus positivisticky zabarvený* představuje *Wladyslaw M. Kozlowski* celou řadou svých spisů, z nichž nejdůležitější jest „Principy vědy přírodní ve světle theorie poznání". S Kozlowskim v úzkém poměru stojí *Maryan Massonius* a varšavská radikální škola, z níž jmenovati dlužno především dva zástupce, *Adama Mahrburga a Stanislawa Brzozowskiho.* Zejména literární činnost Mahrburgova jest obsáhlá. Vyšel od Wundta, později příklonil se k Herbertu Spencerovi, nyní, zdá se, mají jeho zájem Avenarius a Mach. Přesnější směr má Brzozowski. Naladěn pessimisticky, jest subjektivním individualistou a jde mu především o vymanění filosofického tvoření z jeho svazku s vědou. 10. V poslední době nalezla mnoho ohlasu i *přírodní filosofie,* kterou se zabývají: H. Hoyer, J. Nusbaum, S. Kramsztyk, S. Dickstein, Biernacki, Biegański, Gosiewski, Wlad. Natanson, Tad. Garbowski a m. j. 11. Do zvláštní skupiny třeba zařaditi polské *sociology* a hlavně tyto:

Ludwika Krzywickiho, J. K. Potockiho, Wlad. Weryhoa, Zygm. Herynga, Ludw. Kulczyckiho, J. Balickiho, St. Grabskiho, Kaz. Krauze, pí. Daszyńskou Golińskou, a v nejnovější době W. Pilata a W. Lassotu ve Lvově. 12. *Mezi psychology a stoupence Avenariovy* třeba jmenovati exper. psychologa *Wladyslava Heinricha* (Moderní fysiolog. psychologie v Německu, Theorie a resultáty psychologického bádání a j.). Dále *Eduarda Abramowskiho*, pí. *dr. J. Kodisowou* (Filosofické studie 1903), pí. *Sof. Jotejkovou* a *Mich. Stefanowskou.* Nejmladší jsou St. Kobyłecki (Wundtovec) a St. Loria (žák Heinrichův). Jako pessimisticky naladěného stoupence filosofie immanentní bylo by ještě uvésti J. Żuławskiho.

V poslední době vyvinuly přičiněním hlavně *Stan. Przybyszewskiho* ideje filosofie Nietzschovy neobyčejný vliv. Vzácně vypravený list *„Chimaera“*, významné talenty kol sebe seskupující, věnoval se především kultu Nietzschovu a propagaci idealistického subjektivismu.

Celkově shrnuto, v Polsku poslední dobou počíná zájem o filosofické problémy býti velmi intensivním. Je to především mladá generace polská (konečně právě tak jako ve Francii a jinde), která svým myšlenkovým neklidem vyjadřuje touhu po nových ideálech a pravdách. Schází toliko po většině příslušná kriticko-vědecká školenost a příprava. Typická shoda u mládeže, která má vášeň a odvahu chtíti! Jsouc příliš neklidna, není s to nebýti především dogmatickou. Podléhá příliš vlivu, miluje-li, a příliš pohrdá, nemůže-li milovati. Ale toť právě vášnivá zaujatost, která mluví o síle, schopnosti a plodnosti a která může přinésti kdysi krásné květy . . .

III.

V Rusku nalézaly ohlas nejrůznější směry filosofické. Na počátku XIX. stol. zůstává wolfianismus toliko na duchovních akademiích a seminářích, zatím co ostatní vzdělané kruhy zajímají se značně o novější směry filosofie německé. Přicházejí k slovu hlavně Schelling a Hegel, kteří mají znamenitý vliv na ruskou literární kritiku a filosofii slavofilů. Uprostřed století počíná materialismus, který záhy ustoupí comtovskému positivismu. Léta sedmdesátá vyznávají především problémy sociologické a anglický positivismus. O něco později opanovává historický materialism a marxism. A dějí se pokusy o samostatnou filosofii. Podnikají je především Lavrov, Michajlovski, Čičerin, Solovjev, Děbolskij, Grot, Karinskij, Rozanov, Kozłov, Filippov a j. Především tito budou nás zajímati v tomto stručném přehledu současné filosofie ruské.

*

Vedle celé řady ruských hegelovců nejpřednější místo mezi nimi zaujímá *B. Čičerin* (1828—1904), dřívější moskevský professor státního práva. Jemu jest hegelovská dialektika nesmrtelnou vymoženostì lidského ducha. Zkušenost dle něho musí jíti ruku v ruce se

spekulací, ježto empirické vědy, shrnujíce jevy, neustále vedou k základním větám spekulativním. Vydává celou řadu spisů „Vědu a náboženství“ (1879), „Mysticism ve vědě“ (1880), „Positivní filosofii a jednotu věd“ (1888), „Základ logiky a metafysiky“ (1894) a j. Jím hegelovské hnutí ruské jest vyvrcholeno. Nastává perioda materialismu, jak před tím jsme se zmínili, daná změnou poměrů politických. Nejvýznačnějším zástupcem tu jest *Černyševskij* (1812—1889), kritik a národní hospodář. Vydává veskrze zajímavé spisy, žije od r. 1864 v sibiřském vyhnanství. Třeba uvésti aspoň „Aesthetické vztahy umění ke společnosti“ (1855), „Anthropologický princip ve filosofii“ (1860) a j.

Záhy ustupuje materialismus positivismu, jenž nabývá neobyčejného vlivu, třeba že positivismus čistě comteovský nemá dosud žádného zástupce. Vzbuzuje v té době pozornost především zajímavý zjev *P. Łavrova* (1832—1900), dřívějšího dělostřeleckého plukovníka, pak revolucionáře, jehož učení bylo by nejspíše lze nazvati anthropologismem. Jeho předchůdci jsou staří skeptici, Protagoras, noví theoretikové zkušenosti a sensualisté, Kant, zvláště Feuerbach, novokantovci, Alb. Lange. Dle něho třeba se vzdáti touhy po poznání metafysické podstaty světa a spokojiti se u filosofické konstrukce harmonickým spojováním světa jevů. Ve vědeckém systému anthropologismu značí samo sebe určující a ve společném životě vyspělé Já filosofický střed jakožto produkt všeho myslitelného a jakožto jeho stavitel ve svém usilování po myslitelné pravdě a lepším životě individua i společnosti v jich vzájemném působení. Łavrovova literatura jest velmi četná. Především jest uvésti „Pokus dějin myšlení nové doby“ (Opyt istorii mysli novago vremeni) (1886), „Historické listy“ (Istoričeskaja pisma) (1870), „Úkoly pochopení dějin“ (1899) a m. j. — Na Lavrova úzce navazuje známý kritik a sociolog *Michajlovskij* (1843—1903). Dle něho positivismus opodstatnění lidského stanoviska založil na jevech přírodních. Totéž stanovisko třeba podržeti i při řešení praktických otázek. Toho positivismus nečinil, jinak by musil methodu subjektivní zavésti i při stanovení ryze theoretických otázek.

U M. M. Filippova (1858—1903) filosofií skutečnosti sluje organické spojování přírodních a lidských poznatků a vede v moderním stavu věd ku dvěma hlavním větám základním: k zákonu evoluce a k theorii závislosti psychických jevů od hmotných podmínek bytí. Vztahy materielné představují proměnné, nezávislé veličiny, s nimiž jevy psychické jako veličiny odvislé jsou spojeny. Tento zákon, ačkoli nemá absolutního charakteru, představuje neméně důležitý methodologický princip, jenž má svůj důležitý vztah v oboru biologie, psychologie a sociologie. V biologii odstraňuje vitalismus, uvádí mechanickou teleologii. V psychologii vylučuje dokonale dualism. V oboru sociálním vyvrací subjektivisticky-teleologické theorie a vede k učení blízkému t. zv. oekonomickému materialismu. (Filosofija dejstvitelnosti; 2 sv. 1895—1898.)

Hlavou hnutí marxistického jest vydavatel radikálního týdenníku

„Osvoboslidenije“, *Petr Struve* („Kritické poznámky k otázce oekonomického vývoje Ruska“ 1844) a známý právník *Kavelin* (1818 až 1885) usiluje o smíření idealismu a realismu, kterážto roztržka se mu zdá býti dědictvím scholastického dualismu. („Úkoly psychologie“ 1872, „Úkoly ethiky“ 1884.)

Mik. Grot (1852—1899) ve svém filosofickém vývoji dospěl od anglického positivismu až k uznání samostatné ceny a možnosti metafysiky. Jsa professorem — mimo jiná místa — v Oděsse a posléze v Moskvě, předsedou moskevské psychologické společnosti a redaktorem filosofického listu „Voprosy filosofii i psychologii“ (Otázky fil. a psych.), vyvinul činnost neobyčejně plodnou. Naproti směru Grotovu učení mystické vytvořil vynikající spisovatel *Wl. Sołovjev*. Jemu důsledný empirismus ničí nejen filosofii, ale činí vůbec vědu nemožnou v jejím theoretickém významu. Rovněž racionalismus při důsledném vyvíjení svých základních zásad dospívá k popření poznávajícího subjektu a čistého myšlení jakožto prostředku poznání jsoucna. Proto jest nezbytno připustiti, že skutečné jsoucno má svoji vlastní absolutní skutečnost, která jest plně neodvislá od reality vnějšího světa hmoty a našeho myšlení, naproti tomu tomuto světu propůjčujíc reálnost a našemu myšlení ideálnost. To jest mysticism, jenž vzhledem k své absolutní povaze má v systému celkového vědění význam vynikající, neboť v něm jest určen nejdůležitější princip a účel vědění filosofického. (Z literatury Sołovjevovy nejdůležitější jsou: „Krise západní filosofie“ [Krisis zapadnoj filosofii, 1874], „Filosofické principy vědění jednotného“, [1877], „Kritika abstraktních principů“ [1880], „Dějiny a budoucnost theokratie“ [1887], „Právo a mravnost“ [1897] a m. j.)

Filosofii faenomenálního formalismu konstruuje *Debolskij* (* 1842), z jehož četných spisů třeba uvésti aspoň „Úvod do nauky o poznání“ (1870), „O dialektické methodě“ (1872), „Filosofii budoucnosti“ (1882), „O nejvyšším dobru“ (1886), „Metafysiku“ (1892—1895). Kritický individualism, jejž nazývá panpsychismem, zastupuje *A. Kozlov* (1831—1901), jenž není bez vlivu Feichmüllerova. Vydává „Filosofické studie“ (Filosofskije etjudy, 1876—1880), „Filosofii skutečnosti“ (1878), Genesi Kantovy theorie prostoru a času (1884). Zakládá v Kijevě r. 1886 filosofický list „Filosofskij trechmiesačnik“. — Nejdůležitější význam problemu poznání přikládá dřívější professor petrohradské duchovní akademie *Karinskij* (* 1840), jenž nauku poznání, Kantovu a Millovu, podrobuje ostré kritice ve spisech „O zřejmých pravdách“, „Klassifikace závěrů“ (1880). Především však významny jsou jeho monografie, vztahující se k dějinám řecké filosofie. — Rozličným otázkám ethickým věnuje četná pojednání publicista *Rozanov* (* 1856). „O ponimanii“ (O chápání; pokus o zkoumání přírody, hranic a vniterné stavby vědy jakožto vědění nedělitelného, 1886), „Religija i kultura“ (1899) a m. j. — Rozhodný kantovec jest professor fil. university petrohradské, Alexandr *Vvěděnskij*, předseda petrohradské filosofické společnosti. („Pokus

o novou konstrukci theorie hmoty na principech kritické filosofie“ 1888 a j.)

Sloužíce nebo sloužívše po většině jako professoři filosofie na duchovních akademiích, hájí stanovisko přísně theistické následující publicisté pojednání filosofických: *Golubinskij* (1794—1854) v „Přednáškách filosofických“, jeho žák *Kudrjavcev* hlásá transcendentální monismus. Protivník Černyševskiho v boji o materialismus, *Jurkěvič* (1827—1874), vydává „Z vědy o lidském duchu“ (1860), „Rozum dle učení Platonova a zkušenost dle učení Kantova“ (1866). *Arçibiskup Nikanov* (1827—1890) „Positivní filosofii a bytí nadsmyslné“ (1875—1888), a posléze *Karpov* (1798—1867) „Úvod do filosofie“, „Systematické vylíčení logiky“ a j. Literatura těchto jmenovaných jest po výtce apologetikou náboženského stanoviska proti soudobým proudům protilehlým a nemá valné souvislosti s celkovým vývojem vědeckého filosofického myšlení ruského.

Zcela výjimečné stanovisko ke všem vylíčeným methodám zaujímá ve svých filosofických pracích *hrabě Lev Tolstoj* (* 1828). Jest v otázkách náboženských vysloveným racionalistou, v oboru filosofie pod značným vlivem Schopenhauerovým. Jak ostatně známo, třeba dle něho oddati se fysické práci a vrátiti se k prostému způsobu života, abychom získati mohli pravé životní štěstí. V celé řadě dalších dedukcí svého učení vítězí, spíše jsa umělcem nežli filosofem. Přesvědčuje nikoli tak spjatostí logickou jako bohatostí svého citu a účinností svého stylu. Aniž můžeme věnovati se obšírnějšímu vylíčení jeho nadmíru zajímavého profilu myšlenkového, třeba nám, dříve než uvedeme něco z jeho biologie, uznati rozsáhlý vliv tohoto muže nejen na celé současné Rusko, ale velikou část evropské intelligence vůbec. Hlavní spisy filosofické Tolstého vycházejí francouzsky: z r. 1885 „Ma confession“, „Ma religion“ (téhož roku, Paříž), „Quelle est ma vie?“ (1888), „De la vie“ (téhož r.), „Le salut est en vous“ a celá řada jiných. O filosofii Tolstého obšírná pojednání napsal O. Lourié (La philosophie de T., Par. 1899), F. Zacharias „Tolstoj-s Moral“ (Zurich 1899); Wilh. Bode „Die Lehren Tolstojs etc.“ (Výmar, 1900); Raph. Löwenfeld „L. N. Tolstoj, sein Leben, seine Werke, seine Weltanschauung“ (Lipsko 1901), Walthe Luba Axelrod „Tolstoj-s Weltanschauung u. ihre Entwickelung“ (Stuttgart, 1902), mimo celou řadu jiných drobnějších prací, česká pojednání o Tolstém v to nečítaje.

Kar. H. Hilar.

Aug. Eug. Mužík:

Žena.

Král Jeroboam zhořknul Hospodinu.

Syn Nebakův, z všech Israele synů
slul udatností, z prostého ač kmene,
až -- jako palma nad javor se klene —
byl Bohem zvýšen, učiněn i králem,
jist jeho pomocí v svém boji stálém
s Davida rodem, vládcem bědné Judy
— té hlavy, od níž odpadly vše údy
a novou říši sobě utvořily
a Jeroboamu věrnost přislíbily —
i s pohanskými vůkol pronárody,
jež divě řvou jak rozbouřené vody,
však marně Sichem obléhají pevný
a marně nocí zní jich repot hněvný
— tak na skálu když vlny vztekle ženou,
zpět odrazí se s hrudí roztříštěnou.

J
Král Jeroboam vztyčil hlavu směle.
Jehovu zapřel, boha Israele,
ehovu vládce, otce, dárce svého,
původce svého vzrůstu královského,
a zakázal, by do svatého Sila
dál ani noha lidská nechodila,
do města v chudé panství Davidovo.
Neb bál se, že by mohlo svaté slovo
lid jeho zvábit nazpět ku svatyni,
v níž archu cherub v hrůze křídly stíní
a ku poddanství starých králů Judy.
By zničil v lidu všechněch tradic bludy,

v střed říše svojí chmurné háje stavil,
v nich hody hojné, bohoslužby slavil
ne Hospodinu, ale ženy modle,
Astarty tváři rozkošné a podlé.
A kněze měl — ne z vyvolenců rodu,
jež Aron světil k posvátnému hodu,
kdo chtěl teď, každý směl se knězem státi
a na oltáři zápal zažehati.

Až Jehova děl ve hněvu si temně:
„Dým klatých žertev stoupá sem až ke mně,
již jako hora nakupeno hříchů.
Tož ztrestám krále nevděk ten a pýchu,
jej vyhladím i rod ten jeho celý,
by zase lidé ve mně boha zřeli."
A hned jak vítr, mor jenž nese skrytě,
neduhem těžkým ranil jeho dítě.

U lože syna smutná matka sedí,
na muka děcka divým zrakem hledí —
tak ráda by mu ku pomoci byla,
své vlastní krve za lék nacedila,
však nadarmo i kouzla všechna spřádá
a kněze pohan za modlitby žádá — —
K Jehově modlit bojí se, a vidí,
že pomoci zde nemá nikdo z lidí.

Král Jeroboam chmurně čelo kloní,
v němž myšlenky se jako vichry honí,
až posléz cosi uzrálo v něm . . . stane
a takto mluví k choti utýrané:

„To strašný Jehova nás navštěvuje,
neduhem děcka krok svůj ohlašuje
a půjde dále a se nezastaví,
až požádá i mojí posléz hlavy.
Či mníš, že bolest tvá hněv jeho smíří?
Jak jedovatý hmyz on kolem víří,
až uštkne nás . . . Však složiti v klín ruce
a oddati se bolu jen a muce? . . .
I zvěř se brání! Lehce neustoupím,
za zkázu aspoň jistotu si koupím.
Jsem zvyklý boji — válčit chci i s bohem.
Smrtelná rána, věř, míň bolí mnohem.
Však boha nelze zranit ani jíti,
ať člověk i se jemu rovným cítí.
Tož slyš, co myslím — úloha zde tobě

je přidělena — vůči boha zlobě
být musíš mojí věrnou pomocnicí
a čeliti mu s hrdou, vzdornou lící.
Jde o náš osud — našeho i děcka.
A je-li marna naděje i všecka,
přec času dosti ještě na zoufání,
zde pomůže jen čin, ne bědné lkání.
Tož slyš, co nyní musíš podniknouti:
Ku veliké se, těžké připrav pouti.
Vstaň od dítěte, spěchej v město Silo,
to vždycky sídlo prorokovo bylo.
Ten strašný stařec — Achias on sluje —
zámysly boha všecky pozoruje.
Ve hrozných snech svých Jehově v tvář zírá,
jenž před ním jedině ji odestírá,
s ním hovoří o losech smrtelníků,
jež zná již všecky od prvních jich vzkřiků
z matčina lůna. Zná i mne — mne vídal,
od dětství již mé všecky činy hlídal,
je vážil, shledával je smělé, skvělé,
mne pomazal sám králem Israele.
On ví, jak bůh chce naložiti se mnou.
Ať odkryje svých věšteb clonu temnou!
Snad Bůh ten hrozný, který krále drtí,
slabého děcka, ženy nechce smrti.
Snad pohromy nám netřeba se báti — —
však nevěřím, chci mužně vzdorovati,
jak vojín v bitvě pohrdá i štítem
ve chumlu vrahů, v útoku jich lítém.
Vstaň, chvátej v Silo — zbytí nám už není.
Já zatím budu bdíti bez umdlení
nad děckem naším věrně dnem i nocí,
neb nejdražším je ze všech také otci.
Však ty jsi matka — pro dítě jen svoje,
když pro mne ne — dej do toho se boje!
Slyš dál: by roztál prorok onen starý,
mu vezmi dobré našich polí dary
a zlaté plásty medu — nad ně sladší
buď tvoje řeč — kéž přemluvit jej stačí!
Jdi, vstaň již! Láska matky tebe sílíž!
My oba již jsme vytrpěli příliš,
však nejistota horším nad vše hnětem.
Chci věděti, co bude s pacholetem,
co se mnou — to krev srdce mého střebe.
Však pomni, nesmí muž ten poznat tebe,
po vznešeném on nesmí vidět čele,
že's královna, choť jeho nepřítele.
Svůj oděv svlékni, všechen nach i zlato,

jen roucho nuzné vezmi na se za to,
svou hlavu posyp popelem, a s tváře
ať krásy všecka vyprchá ti záře
a vše, co nad jiné tě vznáší lidi —
jen matku trpící ať v tobě vidí!
Tož jdi už — pokoř svoji hrdou hlavu,
a přines oběma nám milou zprávu!“

Ač jako socha bezdechá a zbledlá,
ta žena od lože se děcka zvedla,
svůj oděv svlékla zlatý, nachem rudý,
jen v bědné cáry zahalila údy,
a vrhši ještě jeden pohled k děcku
— v němž utajila svoji lásku všecku —
ven vyběhla a zacpala si uši,
však přece nese ve své bolné duši
ten děcka vzkřik, jež v choroby své muce
svou matku volá, po ní vzpíná ruce.

Tak vyšla sama. Vyběhla ven z města,
tam bez konce se před ní táhne cesta
do země cizí; po ní žena pádí,
ať kolem vztekle divá bouře řádí,
ať slunce pálí, palma stínem láká
— vždy dále letí jako křídly ptáka.
Hlad, žízeň — vše je muce její všední,
a divá zvěř tu sama prchá před ní.
A mračna nebem o závod s ní spějí
a její bolesti se jenom smějí.
Jde — bázeň těžká na krok se jí věsí,
předtucha zkázy duši její děsí,
a zase jako jiskra pod popelem
mdlá naděje jí kmitne žhavým čelem.
Jak dlouho šla, to sama nevěděla,
až posléz svaté město kolem zřela,
ty chmurné zdi, ty volají k ní v zlobě:
Co chceš zde, cizí ženo, běda tobě!
Než nadála se, stanula v svém letu,
tvář tváří stojí příšernému kmetu.
Achias prorok sám už čekal na ni.
Mu Jehova se zjevil v zoři ranní,
kdy polosen se v oči lidí tulí
— zornice starce nikdy nezasnuly
a slepé, jak zjev Boha žhoucí zřely,
se nikdy ani na mžik nezavřely.

A slyše šustot nohou jejích plachý
a dech, jenž zmírá úzkostí a strachy,

křik': „Pojď již, pojď jen ke mně dále,
ty ženo zrádce, Roboama krále,
ač změněna jsi všecka k nepoznání,
to proti Boha zraku neuchrání.
Jak vyšla jsi, já již tě z dáli slyšel,
a v ústrety jsem sám již tobě vyšel,
a ač tě zřím tak pokornou, ne hrdou,
jsem jistě poslán k tobě s řečí tvrdou.
Slyš sama, vyřiď králi, svému choti:
jak jezdec oře jhem a uzdou krotí,
tak, Hospodin děl, zkrotí plémě hříchu
a jeho nevděk, nevěru a pýchu,
a vyhladí rod jeho s tváři země
a podáví to všechno jeho sémě,
od syna, který zlatým kopím točí,
až do děcka, jež ještě na zeď močí,
a jako hnůj, jejž vymetají z domu,
nebude drahým, svatým pranikomu.
A zbytky jeho rodu prokletého
nenajdou ani v zemi místa svého.
Kdo umře v městě, psi jej budou žráti,
kdo v poli, ptáci tělo rozechvátí,
ta znamení se chmurná již kol dějí,
že srdce lidu již se odvracejí . . .
Meč, žezlo tvému choti odejímám,
nad jiným svatou nádobu už třímám,
olejem Páně maži čelo cizí,
a s čela chotě tvého božství mizí!
A ty tvé dary — čím jsou mně, o ženo?
Jen k horšímu vše tobě připočteno.
Tys chtěla jimi boha oklamati —
ten za to tobě mojí kletbou platí.
Vstaň již a jdi, vrať do domu se svého,
pryč s tváře mé do zámku královského,
ty cetko smrtelná, ty svůdný prachu,
jdi, koupej svoje líce v potu strachu
a rozorej je marnou slzou hoře,
jehož je pro tě uchystáno moře:
jak v město vkročíš své, vstříc průvod jde ti,
to nesou mrtvé nejdražší z tvých dětí."

A v posun strašný jeho dlaň jak zvadlá
se pozvedla, ta žena na zem padla,
však ač že mrtva už je, za to měla
a přála si, přec rázem neumřela.

Pak zase na zpáteční pouť se dala.
Jak nemocná, tak ztěžka vrávorala,

a všecko se jí v hlavě divně pletlo,
a odnikud tam nejmenší ni světlo —
jde, klopýtá a neví, zda má jíti,
či v řeky vlnách hanbu, strach svůj smýti.
Jen myslí si, proč as to všecko bylo,
proč tolik hrůz se na ni nakupilo,
jen na ni, na ni jen a její dítě.
Kdo může rouhat jí se, mstít tak lítě?
Čím ona na Bohu se provinila,
že od něho tak odstrčena byla?
Proč v boj dvou sil vrženo srdce její,
jak zrnko, které v divém, strašném reji
dva žernovy tu bez milosti drtí?
Proč otcův hřích má dítě splácet smrtí?
Kdo vysvětlení podá jí a rady,
proč ona tolik trpět musí tady?

Jde, nepláče a nehrozí, jen cítí,
jak běda těm, kdož slabí jsou v tom žití,
jak nebe, zem se k jejich zkáze pojí,
jak v středu silných oni neobstojí,
však rozdrceni budou bez milosti
na oběť cizí msty a řevnivosti,
ať křivda ta je sebe více pálí.
Je nebe vysoko, bohové v dáli,
a spravedlnosti už nikde není,
kde Bůh se pouze na katana mění,
a velikým je jenom ve zla chtění.
Kdo vysvětlení podá jí a rady,
proč vždycky nejvíc žena trpí tady? . . .

A tak se vrací. Ač ví, co se stane,
ač dávno už v ní puklo srdce zdrané,
přec v bráně města nohy pod ní klesly:
vstříc nejdražší jí dítě — mrtvé — nesli.

Anna Maria:

Žluté růže.

Ta láska začala žlutými růžemi, které jí přivezl z města na kole. A trvala? Nikdy nenapovídaly a nepřislíbily květiny nikomu víc, než jí ty čtyři velké růže, které omamovaly svou raffinovanou, unavenou, nesytící vůní Maréchal Niel. Hned, na poprvé měl on pro ni románové kouzlo Don Juana, který svedl tisíc žen. „Oh, der hat das Leben genossen!“ řekla její mama své sousedce a rukou zakryla křivý úsměv před dcerou. A Rosu lákala jeho bledá pleť, tak mdlá, že vypadala stále jako namočená nebo napudrovaná, tmavá záhada jeho lichotivých a ironických očí, ale nejvíc ze všeho jeho minulost, kterou si představovala pestrou jako Orient a v ní tanečnice s hadími těly, souboje, markýzy, zahradní pavillony a černě podmalované oči. Ty blázne, srdce lidské! Ona, stejně hloupá jako čistá, do opravdy milovala.

„Jste jako broskev!“ povídal, dívaje se přes její rameno do knihy — „opravdu . . . jako broskev!“ a potřásal k tomu hlavou, jako by se sám divil možnosti, že je jako broskev k nakousnutí.

„Co to povídáte! Nejsem hezká!“ Ale začervenala se.

„Což pak jsem řekl, že jste hezká? Slečno Roso, slečno Roso, vy jste domýšlivá. Někomu se líbí broskev a někomu třeba něco zcela jiného . . .“ a díval se přes ni tam, kde pod bílými slunečníky dvě paničky seděly, ne již mladé, ale ještě půvabné.

Zlobilo ji to, ale nedovedla odpovědět, a tak utekla. To bylo týden před tím, než jí na usmířenou přivezl žluté růže z daleka.

Ještě suché stály mezi oknem ve sklenici. Denně jim dávala čerstvou vodu a s opatrnou něhou nadzvedala jejich těžké květy, nemusí-li se s nimi ještě rozloučit. Denně chodila z rána do polí a poslouchala skřivana, až jí zmizel v oblacích. To všecko, aby jen mohla myslit, nač chtěla: na jeho malou pružnou postavu, vždy

bezvadně oblečenou, pevný a lichotivý stisk jeho ruky, na jeho mírnou veselost a jeho pohled z oka do oka, docela blízký, jenž celé nebe sliboval.

Kdyby se jen byla mohla nějak domysliti toho, co jeho černé oči zkoumaly a co hledaly? Jak asi byly svůdné ženy, které miloval! Jímala ji podivná zvědavost, která by se byla chtěla všeho dopátrat: kolik jich bylo, co s ním mluvily, byly-li to samé cizinky, zda ho líbaly... Ale podivno, nebyla na ně žárliva — jako kdyby na jeho šatech byly ulpěly doteky všech těch hezkých rukou, připadal jí jen tím vzácnější, žádostivější a zajímavější. Nebylo jí víc než šestnáct let.

Jednou její mladší sestra, která se všemu posmívala, řekla mu před ní:

„Víte, že má Rosa ještě vaše růže, a jsou už jako seno!"

„Opravdu?" podíval se jí do očí — „chtěl bych mít jednu z nich!"

„Ach ne, to nejde!"

„Proč ne?" ptal se udiveně. „Jen primadonny se nechají prosit, ale ne dámy velkého světa. Podívejte se!" vytáhl portefeuille — „sem bych ji položil a každé ráno bych se na ni podíval!"

„Ach!" vzdychla hoříc zvědavostí — „co tam ještě máte?"

„Nic, co by vás zajímalo. Známky a psaní a podobizny."

„Jaké podobizny . . . žen?"

„A proč by ne?"

„Jistě jste jich mnoho znal. Povídejte mně něco o nich!"

„Znal i neznal . . . ale kolik jich bylo zajímavých! Vloni . . . pravda! To byly ženy! Z kavárny na Ringstrasse jsem vídával denně matku s dvěmi dcerami. Den jako den v pět hodin šly kolem, všechny tři velké, štíhlé, nápadné . . . vždycky černě oblečené . . . jako tři královny. Ty by byly za to stály, aby je někdo miloval — třeba všechny tři najednou. Ostatně, chcete-li je vidět, zde jsou, fotografoval jsem je!"

„Vy jste je znal?" vyhrkla Rosa a hned zase ztichla. Tak jako na obrázku viděla stát za ním držící se za ruce tři majestátní černé královny, spoutané k sobě vinou nebo tragedií, ale jistě ničím obyčejným. A dál za nimi tušila průvod jiných žen, jen mladých a krásných, křesťanek i židovek. On, kouzelník, stál opodál, a jen pohnul brvami, už ta láskou k němu vzplanula, kterou si očima vyvolil. „Jest-li tu růži ještě chcete, přinesu vám ji," řekla pokorně — „mám, že ano?"

„Jen, prosím," řekla, když mu ji podala, — „neřekněte to sestře, vysmála by se mně — ona se tak ošklivě všemu směje."

Místo odpovědi jí políbil ruku. Pohyb, jímž to učinil, byl routinovaný a byla v něm taková jistota, míra a krása, že Rosa, bledá a přimrazená, docela mechanicky zvedla k očím dlaň, jako by se chtěla podívat, je-li růžovější, co ji políbil král lásky.

„Ukažte mně dlaň," prosil . . . „směl bych ji políbit?" Při tom se k ní naklonil tak, že z něho neviděla nic než do modra bílé

zuby a nad nimi mezi víčky ohnivé oči. „Ale to musíte sama dovolit, protože to je víc . . . to je důkaz přízně!“

Spletená a zmámená, v podivném studu odmítla: „Ne, ne!“ A od té chvíle se mu nedovedla podívat do očí, vyhledávala ho a zase se mu vyhýbala, neklidná byla, nepokojná, a při tom stále něco čekala. To 'něco měla být závrať a šílenství života, láska pálící jako víno a zrovna tak opojná. Jak ho neměla milovat! Stále vzpomínala na růže žluté jako louka z jara, které voněly jinak než jiné růže, právě tak, jak on byl jiný než všichni muži světa. Skeptický a ironický, hledající a nenasytný, který mohl míti markýzy a divy, že by ji miloval? Což by to bylo možno?

Pomalu přicházel konec prázdnin. Listnaté lesy žloutly, na lukách místo jarních kopretin rozkvétaly ocúny, a Rosa jako blázen hledala v ranní rose čtyřlístky, aby si dokázala, že nemá příčiny být nešťastná . . . že on ji má rád. Přišly mlhy, deště, a někdy kolik dní ho ani nezahlédla. Její mama se několikráte bystře na ni podívala a povídala: „Máš ty, holčičko, divné oči! Skoro bych řekla zamilované . . . ale to přece není pravda?“ Rosa sedala nad knihou u okna a před ní leželo melancholické maloměstské náměstí s podloubím kolem a zlatou sochou uprostřed. Někdy pomalu přejel zavřený kočár a zas bylo náměstí jako vymřelé. Nic se nedělo, nic nepřicházelo, a už jen čtyry dny scházely do odjezdu.

Setkala se s ním konečně na cestě vedoucí k nádraží.

Podivil se: „Máte jiný obličej! Vypadáte vážná a dospělá . . . Chtěl bych vědět, o čem přemýšlíte?“

Začervenala se.

„Nudím se!“ řekla rychle, aby to zamluvila. „Nudím se a zlobím na všechno tak, že si někdy myslím: z toho se zblázním!“

„Slečno Roso, co to mluvíte? Jste hezká a bohatá . . , před vámi leží un avenir de roses. Jaká jste mladá a nezkušená! Všechnoje pro vás lákavé a nemáte ještě ani zdání o tolika věcech, které já jsem už viděl a zažil za svých třicet let!“ Musil by být slepý, aby v tu chvíli nebyl viděl v jejích otevřených, zvědavých a dychtivých očích, že by chtěly tolik vědět, jaké to byly věci. Jaká hrozná a krásná tajemství? U ní bylo pořád totéž, kdykoliv s ním mluvila— jako kdyby zátku z láhvičky vytáhla a v tu chvíli ji ovanul exotický parfum napovězeného a zapovězeného života o samých strhujících vášních. „Kdybych já řekl . . .“ mluvil dále, „že večer, když odněkud přijdu, často mně napadne, že můj život nemůže skončit dobře . . . že se sám zastřelím . . . nebo že mne někdo jiný zastřelí . . . ale to je nesmysl . . . Vy, slečno Roso — se vdáte!“

„Co to povídáte!“ lekla se a hned na to se rozesmála. „Vidíte, když jsem chodila do školy, říkala jsem, že si vezmu jen velmi bohatého a docela starého . . . ale nikdy bych to neudělala!“

Smáli se oba.

„A vidíte . . .“ mluvil zas tak, že mu viděla jen černé oči a bílé uzby, „já jsem zase říkal, že se neožením, nebo když se

ožením, že si vezmu jen velmi mladou, která přišla z pensionátu ... a velmi hezkou ... a ...“

„A?“

„O tom se nedá přece tady mluvit! Znáte ... cestu podle potoka? Nepřišla byste tam jednou ... zítra? Přijďte, snažně vás prosím ... máme si přece co povídat?“ A tak se jí do očí podíval, až se jí rozskákalo srdce v těle.

Druhý den se ztratila z tennisu a šla podle potoka stejně plna úzkosti jako nedočkavosti. Byla neděle, a co chvíli potkávala venkovské ženy, které přicházely z vesnic do kostela. Mžilo, nepřestávalo a stále mžilo, jako když duši v člověku to uspává. Ale Rosa! Za každým stromem ho tušila, na každé lavičce viděla, dvakrát prošla cestou, dvakrát se vrátila — ale on nikde. Co se mu jen stalo? Až když přišla zase na náměstí, stál u zlaté sochy klidný s cigaretou.

„Vy jste byla naposled v lese?“ ptal se jako nic.

„Dvakrát!“ A nic se za to před ním nestyděla, tak neporušena byla ještě její láska, že ani pýchy ani ješitnosti neznala.

„Vždyť pršelo, Roso!“ pojmenoval ji najednou křestným jménem, jako by k sobě už patřili. „Zbytečně jste si zamáčela hezké střevíčky a prolamované punčošky!“

V tu chvíli přestalo pršet, socha za ním zazářila a slunce se vyhouplo nad střechy. Zahořely barevné šátky venkovanek před kostelem, zazelenaly se mokré stromy, zasvítily bílé šatičky družiček, a všecko dohromady jako by na ni křičelo: „Pro všechny je svátek a štěstí na zemi, Roso!“

„Pojďme na chvilku do zámeckého parku!“ řekl a Rosa poslušně šla za ním jako za svým osudem, odevzdaná, pokorná, nemající vlastní vůle a nechtějící ji snad ani mít. Na všech listech ještě visely velké kapky, cesty byly žluté a mokré, vzduch voněl a nikde živé duše. Pod lipou se zastavil a řekl náhle, skoro se dotýkaje rty jejího ouška: „Jaké to máte dnes velké zřítelnice! Víte ... že mám chuť něco zlého udělat vašim očím, aby se tak nedívaly? Roso, já je musím políbit!“

A Rosa stála ztichlá a zmámená, jen srdce jí tlouklo, že je sama slyšela. Ty věčný blázne, srdce lidské! Ale zrovna v tu chvíli, v tu podivnou smělou a bázlivou chvíli ozval se za záhonem smích, a jeho přání zůstalo jen přáním. A s její sestrou šli všichni tři pospolu dál na louku, kde se leskly velké louže, nad nimiž motýli se honili. Byla to louka nebo ráj? Rosa nemluvila, neposlouchala, odpovídala, nerozuměla, a jediné si stále říkala: on tě má rád, rád, rád, rád ... Doma potom se podívala do zrcadla na své oči a viděla: jejich velké zornice byly sametové. Toho dne se nezlobila, ani když ji sestra škádlila, jenom si myslila: směj se — co ty víš? Jak byla toho dne šťastná, bujná, svévolná a veselá! Za to nikdy již v životě nepoznala — i když byla šťastna — onu jásavost štěstí, které v prsou udržet se nedá, vítěznou radost a překypující rozechvění toho dne, kdy ji v zámeckém parku na oči chtěl políbit a přec jen nepolíbil.

Dozvuk oné šílené jásavosti vzala si ještě na cestu jako jedinou záruku svého budoucího štěstí. Celé léto jí oči a narážky lásku vyznávaly, jinak spolu nic nemluvili, ale co byla vlastně jiného než jeho nevěstou? Ovšem, věděla, že přijde do Prahy. Přes to se jí stýskalo v Praze tak, že se jí víc už stýskat nemohlo, a přece ani stín pochybnosti o tom neměla, že ji má rád a jenom k ní se vrátí. Očekávala ho každý den a každou chvíli, vždycky připravená a vždycky vystrojená, aby ji takovou našel, jakou ženu mít chtěl, čekala ve své mladé důvěře, jako čekanka čeká u cesty, až nový den přijde . . . a ten zase mine.

Celý podzim žila Rosa jen vzpomínkami na jeho slova a tmavé oči v matném obličeji — všecko ostatní jako by za to nestálo, všecko ostatní jí připadalo obyčejné, protivné a malicherné, všecko ostatní od sebe zamítala, přimknutá k své lásce se zoufalou vytrvalostí. „Co ti jenom, dítě, schází?" ptávala se občas mama, když za soumraku Rosa někde v koutě seděla, jako by teprve s nocí a tmou její svět začínal. „Nic, maminko!" řekla vždy Rosa a honem si vzpomněla na žluté růže a park po dešti, aby zase pevně a jistě budoucnost čekala jako dosud.

V říjnu vítr honil po chodníku hnědé listy, že skákaly jako vrabci za sebou. Což bylo pravda, že kdysi stromy kvetly a se zelenaly? Rosa neměla od něho ani vzkazu ani psaní, byla smutna a přece věřila v jeho lásku jako první den. V listopadu jí řekla mama, že přijede do Prahy, a že jeho přítel ho k nim přivede. Protože věděla, který den, Rosa oblékla se v bílé šaty, které znal, a čekala rozčilená a neklidná, stále rozčilenější a neklidnější. „Ale, holčičko, ty vypadáš dnes jako nevěsta!" řekla její mama; a ona zbledla jak ty šaty: což kdyby to v ten den bylo zrovna pravda? Tak hodina k hodině, až — přítel přišel sám.

„Jak to? vy jdete sám?" zeptala se mama udiveně.

„Odpusťte," odpověděl host, „v poslední chvíli jsem zase dostal zprávu, že nepřijde. Odpusťte, že jsem za něho přislíbil. Nestojí to prý za to, na dva dny, a více času neměl. Myslí, že za rok nebo za dva bude vůbec do Prahy přesazen. Bože, Vídeň! Má tam známé v létě tennis, v zimě ski — co mu schází?"

Beze slova seděla Rosa na tabouretu ve svých bílých slavnostních šatech, které pro něho byla oblékla. Ruce měla ztuhlé, srdce také, a cítila, že její závratné lásky je konec. Ale nic nemohla pochopit. Jen to věděla v tu chvíli, že již k ní nepřijde, že jí na oči již nepolíbí, že je konec.

„Ach!" povídala německy mama, když mladší sestra ze dveří vyšla, „der trifft das Leben zu geniessen . . . vielleicht gibt es auch nichts im Leben, wovon er nicht gekostet hätte — meinen sie nicht, Herr Doctor?"

Rosa nerozuměla vztahu slov, jen bolest cítila tak velikou, jakou cítí jenom děti a ti nejmladší, kteří mají v hlavě jiný svět než skutečný. Ta tvrdá rána byla pro ni čerstvá, jako čerstvá krev. A jedna přes druhou se jí hrnuly do hlavy otázky. Že by ji byl přestal mi-

lovat? Proč? Což je vůbec možno přestat milovat? Nebo . . . byla to oběť od něho? Z přílišné šlechetnosti nechtěl připnout její šestnáctiletý život k svému zralému, bouřlivému a nebezpečnému? Nebo jen hledal a stále nenacházel? Udělala mu něco? Co? Nebo nedala mu dostatečně svou lásku na jevo? Jedna myšlenka honila druhou a přece žádná ji neuspokojila a neuklidnila, žádná z nich neumírnila tu velkou první bolest, která seděla pevně a jistě v srdci.

Žluté růže, žluté růže, proč jste jí mladou duši omámily?

H. Goring:

Vina.

Podej mámě ručky.
Tak, a teď se dívej,
co má v očích slzí!
Nezazlívej,
že jich nelze skrýti.

Setři je svou dlaní,
malý, hezký bůžku,
když tě v šeru klade
na podušku
vedle svého lože.

Víš, proč je jí smutno?
Když má s tebou hráti,
vždycky vzpomene, že
nemáš táty —
A to nutí k smutku.

Všecko dá ti máma,
by se oči smály,
jen ne jméno otce. —
Slyšíš, malý? —
Smí tě ještě zlíbat?

Smí. Ty nerozumíš,
máš tak dětskou tváři,
nic ji v úsměv milý
nerozzáří
jako její láska.

Láska! Jak to málo —
zda ti, hochu, stačí,
až tvá máma vrkoč
v sněhu smáčí
a ty budeš velký? —

Jenom jméno nedá . . .
Ostatní vše, hochu.
Zda, ach, za to všecko
jenom trochu
usměješ se na ni?

Staša Pavlová:

Z denníku učitelky.

(Pokračování.)

Středa, 1. srpna.

Mimoděk vzpomínám si na sl. Palkovskou a chápu, proč jsme si tolik blízky. Nádherný květ, jenž nekvete pro nikoho, jenž zvadne, opadá, nevyplniv svého poslání. Snad milovala, neznám její minulosti, ale tuším, že případ její byl případem mým. My nevzdalujeme se mužů z nějaké přepjatosti, ale z nedostatku citu, z jakési kletby, jíž jsme obě stiženy. Možná, že se mýlím, možná, že Máša dala se v jediné zmařené lásce, co zatím můj cit vyprchal v marném očekávání — — —

Či snad se ve XX. století rodí ženy, jimž není do srdce vloženo símě lásky, bytosti stojící na rozhraní mezi mužem a ženou? Miluji Slávu, je mi dobrým druhem, ale nevznítil ve mně citů milostných.

Čtvrtek, 2. srpna.

Propast, do níž jsem včera nahlédla, překlenula jsem mostem; zlomí-li se, pohltí nás nepřátelská hlubina. Zatím žijeme pohádku své lásky dál.

První soumrak strávili jsme se Slávou v Chotkových sadech. Dole šuměla Praha a mě hřála v hrudi láska k ní. Vábí mě k sobě, při pohledu na ni srdce tluče prudčeji a duše touží po jejím objetí.

Praha je můj domov, do ní vždy se vrátím, nikdy na ni nezapomenu. Miluji její ulice, kostely, sady, mosty, její Vltavu, a zdá se mně, že všecko to je mé. Je pro mne srdcem světa!

Mluvili jsme málo. Jakási tupost se mne zmocnila; nevnímala jsem takřka ničeho. Sláva díval se mi do očí, jež sledovaly zapadající slunce. Tiskl mně ruku. Touha z něho sálala. „Jste moje první a jediná láska, Stašo," zašeptal vřele. Přitulila jsem se k němu,

dusíc se bolestí. Rána v duši zase se otevřela. Hledala jsem u něho ochrany —

Pátek, 3. srpna.

Špinavý, zaprášený Kolín! Uspořádali jsme exkursi do jeho továren, ale nemám z ní ničeho. Samý prach a šeď!

Dnes konečně otevřely se kursistům oči. Oddělili jsme se od nich a zašli na cíp ostrova. Hleděla jsem do modravých proudů Labe a bylo mi k smrti teskno. Bolest pálila více než jindy. Sláva nakažen mým smutkem také přešel v elegický tón. Jak mohou básníci opěvovati blaho prvních polibků! Ve mně vzbudily žízeň, rozervanost, neuhasitelnou touhu, ale více nic. O štěstí ani pohádky. — Vrátili jsme se s ostrova nespokojeni, nešťastni. Společnost nás přivítala hlučně, s dvojsmyslnými úsměvy a závistivými i smutnými pohledy. Hluk však brzy utichl, byl' nějaký falešný, prázdný. Kollegové Moravané zpívali svoje zádumčivé písně. Stála jsem v rohu zahrady na skále a dívala se do hučících labských vln.

Ať jsem se hnula kamkoliv, všude provázely mne zraky jednoho z Moravanů. Pohled krásných jeho očí vpil se mi do duše a zapsal se v ní nesmazatelně. Když zvučela zahradou píseň o lásce, zraky všech obracely se po nás, a smutné jeho oči sesmutněly, možno-li, ještě více. Duši mi svíral jeho pohled, v němž četla jsem tolik lásky. Sláva také seděl s hlavou sklopenou, a mně bylo, že musím se vrhnouti do rozpěněné řeky.

Teprve k jedenácté vsedali jsme do vlaku. Byla jsem v moci šerých, neveselých myšlenek a proto zúmyslně jsem se vyhnula Slávovi. Kollega Bouček mne přitáhl k oknu, a zatím co jsem bloudila zrakem v noční tmě, kde jen chvílemi vystoupily obrysy křovin, vykládal mi — co, ví bůh!

Potom přišel Sláva. Mlčky postavil se u okna a jen z nervosního chvění poznala jsem, jak trpí. Teprve při loučení, když stiskla jsem mu ruku, podíval se na mne známě a teple a zřejmě se mu v očích rozsvítilo.

Pondělí, 6. srpna.

Dny letí bleskem a my se sbližujeme stále více. Rozumíme si tak, že až se děsím spříznění našich duší. Často se stává, že jeden vysloví myšlenku, již druhý právě měl na rtech. Máme stejné záliby, touhy, pochopení.

Líbí se mi jeho energie, hloubka ducha, vzdělání i statné, švarné tělo. Cítím, že v něm je shrnuto vše, co muže zdobí. Je neochvějný jako žula, co já si připadám dubnovým počasím.

Zraňuji ho a zase laskám, nechám se šíleně líbat — a stále jsem nespokojená. To není, co hledám.

Sláva mluví o svatbě, a já si maluji náš rodinný život někdy s láskou, jindy s opovržením. Toužím po úplném splynutí s ním a přece vím, že se neodloučím od své samoty. Jsem u něho bezpečna, jista, mám jej ráda, a přece nemohu být jeho.

Bloudíme Prahou, jezdíme do okolí a všude necháváme kusy života. Trýzním jeho duši a drásám svoji. Šlehám s ďábelskou rozkoší a sama svíjím se bolestí. Často mi kmitne myšlenka na Mášu, jíž vše jsem napsala. Dosud neodpověděla ani slovem.

Středa, 8. srpna.

Žízním, žízním! Prahnu po polibcích, a když do nich Sláva celou duši vdechuje, jsem nešťastna a zoufám nad pustotou svého srdce. Vrhám se v jeho náruč s vášnivou touhou skrýti se u něho, zastříti se jehou silou, leč vím, že kdyby se tak stalo, vzbouřila by se moje hrdost, moje touha po samostatnosti. Nenáviděla bych ho, kdyby mne k sobě přikoval. Jsem jako pták, ale pták nešťastný, se zlomenými křídly.

Sobota, 11. srpna.

Pršelo, jen se lilo, a nám nezbývalo než uchýliti se do kavárny. Vešli jsme mrzuti nečasem. Ke všemu můj věrný druh, smutek, se dostavil. Marně jsem jej zakrývala prohlížejíc s předstíraným zájmem časopisy; Sláva jej spozoroval a brzy se jím nakazil. Zamlčel se a chtěje zakrýt rozechvění vyňal svůj zápisník a prohlížel korrespondenci. Mezi jiným ukázal mi lístek od přítele, známého učence a řečníka. Mžikem změnil se můj rozmar a smutek mizel jarním sněhem. Nepatrnou tou malicherností Sláva u mne stoupl. Ženská ješitnost! Mojí ctižádosti bylo polichoceno, s hrdostí jsem na Slávu patřila. Zažili jsme jeden z nejkrásnějších dnů.

Neděle, 12. srpna.

Zajeli jsme si se Slávou do tmavých lesů křivoklátských. Teplé kotliny, zelené vrchy s vesničkami na bocích, milá lesní zátiší, prostá výletní hospůdka — to vše táhne mi hlavou — Vzpomínám na temné lesní cesty, jimiž kráčela jsem bezpečně po boku Slávově. Nejmenší stín obavy nebo tísně mi v duši nevyvstal. Teprve teď mi odvážnost moje přichází na mysl! Jak lehko se mne mohl Sláva zmocniti! A kdo by mu mohl zazlívati? Jeho život byl ustavičným odříkáním. Celou svoji mužnost neporušenu uchovával pro tu, již snad bude někdy milovati.

Sledovala jsem jeho boj s vášní, která již již jej ovládala. Nepodněcovala jsem jí, ale ani nehasila. Bývalo by to ostatně marno; rozpěněná krev neutiší se tak snadno.

Po několikahodinné chůzi usedli jsme v hustém listnatém lese. Na míli cesty nikde živé duše, jen lesy, lesy a modravá klenba nad hlavou. Nebylo vyhnutí, dotkli jsme se zase své rány. Prosil, žádal celou vroucností své duše, abych mu byla družkou. Vím, že ve spojení muže s ženou skrývá se největší štěstí, toužím po něm, ale nemám práva po něm sáhnouti. Znova musila jsem zraniti drahého hocha. Pověděla jsem mu o všem, co mi brání, že nemohu býti jeho. Svěřila jsem se mu se svojí láskou k Máši, jež jistě zase vzplane, o své touze po svobodě, o lásce k dětem, s nimiž nemohu se loučiti.

„Tys celou duší učitelem, ale já jsem také celou duší učitelkou. Představ si, že bys přišel ze školy, vyprávěl o své třídě, a já, místo abych sdílela tvé nadšení, zalykala bych se bolestí. Zatím, co bys byl ve škole, já bych doma vařila, prala, žehlila a konala všechny ty mně tak protivné práce. Ne, Slávo, odpusť, ale tolik tě nemiluji, abych školu pro tebe dovedla opustit.“ O vlastní, nejdůležitější příčině jsem se však nezmínila. „Snad budu tvojí po letech, až mne škola omrzí, nebo až se stane zázrak a bude zrušen prokletý celibát učitelek.“

Sláva mlčel, bol chvěl se mu v očích, jež jsem líbala. „Ty odejdeš, tam v dálce, kde nebudu více u tebe, zmocní se tě jiné vlny, a já tě ztratím,“ zastýskal.

„Ach ne, Slávo. Je-li naše láska pravá, pak budeme svoji děj se co děj. Ne-li, nemáš čeho želet.“ Tvářila jsem se hrdinně, povznešeně, leč bolest mi srdce rvala. „Ne, nebude to nikdy,“ pravilo mi cosi, „ty milovati nebudeš, poněvadž milovati nedovedeš.“

A přece, když jsme se pozdě večer vraceli domů, zaťukala mi kdesi v koutku duše slabá naděje, že se vše změní a my se jednou spojíme pro věky.

V návalu náhlé, neodůvodněné radosti zeptala jsem se jej, jak si představuje naše společné večery a rána. Odpovědí byl mi pohled tak vřelý, že jsem se zachvěla přes všechen chlad a rozumování.

Úterý, 14. srpna.

Nic netrvá na světě věčně. Již je po kursu; dnes naposled jsme se sešli, a teď se rozprchneme do všech koutů Čech a Moravy.

Včera byl večírek na rozloučenou. Byla jsem jeho středem; vše se mi kořilo, kollegové závodili o moji přízeň. Brzy se utvořil kolem mne kroužek. Pan Sedlák zazpíval několik milostných písní, utkvívaje na mně významnými pohledy. Byla jsem hrda, šťastna obdivem všech. Večer uplynul příjemně. Ráda vzpomínám na milé druhy kursisty, již tolik lásky pro mne měli. Ještě teď slyším refrén písně „Ty ptáš se, zdali půjdu alejí . . .“, jež zněla tak vroucně. Ku konci večírku přednášena byla dlouhá rýmovačka o logaritmech, sinech a kosinech, příhodách v kursu, v níž jsem ovšem měla také lví podíl. Milí, dobří lidé.

Odešli, snad nikdy již se s nimi nesejdu, ale k tak leckterému z nich zaletí často moje vzpomínky.

A na vás, milá slečno Haničko, jež jste byla andělem naší lásky, dobrou mojí duší, nikdy nezapomenu. Neloučím se s vámi, vždyť doufám, že styky naše tady navázané nekončí se rozchodem.

Středa, 15. srpna. Ve Vítkovicích.

Mýlila jsem se, mám ho přece jenom ráda, stýská se mi po něm. Hned bych mu psala, ale . . . Vyčkám! Což kdyby byl teď zapomněl? Ale ne, Sláva je charakter, nemluví nadarmo, a budu-li chtít, budu jeho.

Musím se pomalu starat, abych se naučila protivnému umění kuchařskému — pro něj, pro Slávu. Sedím u strýčka a tety, vypra-

vuji o něm a vzpomínám. Vše mi ho připomíná. Seřaďovaly se zde massy dělnictva k slavnosti Havlíčkově a tu jsem si vzpomněla na něho, na bojovníka Pravdy a Svobody, v němž zosobněna je všechna ta síla a bodrost, ta vřelá granátová krev lidu. Připomněli mi jej tak jasně, že jsem až oči přivřela, abych zachytila drahou představu.

Za posledních čtrnáct dní, kdy ruch vůkol strhl mne do svého víru, tolik jsem zažila! To nebylo čtrnácte dnů, ale aspoň dva roky života!

Nevím, čím to je, ale stále se mi zdá, že slyším odněkud vzdálenou hudbu piana. Jemné zvuky, v nichž skryta touha, bolest i tiché štěstí vzpomínek! A zase píseň divá, rozervaná — hraje to Sláva?

Což má duše je mu již tak blízka? Ach, mám ho ráda, miluji ho více než školu, je mi nejdražší! Bude-li má láska stále tak silna, zanechám všeho a budu jeho. Co asi dělá? Vzpomíná jako já? Mně letí minulost hlavou vichrem. Vidím Zbraslav, výstavu, všechna milá místa, kam jsme se svojí láskou zajížděli; skupiny břízek neodvratně tkví mi před očima — to proto, že on je má tolik rád. Zeleň luk, lesů koupajících se ve sluneční záři a svislé smuteční vrby jdou před mým duševním zrakem. Nachový kolorit západu, tiché břehy vod, hlučné ulice města, kursisté, továrny s peklem svých vnitřků, osmahlé, opocené, učazené tváře dělníků, rozhledna s panoramatem Povltaví, jízdy drahou i parníkem, pohled na Prahu s Vyšehradu, hroby geniů, včerejší nekonečná, nudná cesta — to vše víří mi hlavou a bolestně mne rozčiluje.

Vzpomínám na sl. Haničku, jež dávala, ničeho nežádajíc. Často se mi mihne, vysoká, štíhlá, s upjatým límečkem a hrdě napsaným jménem „učitelka" na vysokém čele. A přece nebylo by lepší ženy v manželství nad tuto dobrou, milující a oddanou bytost.

Cítím, že stesk, jemuž jsem se vždy tolik smávala, zatíná se mi do duše. Hlava se mi rozskočí —

Již zase myslím na Slávu. Ukončím brzo svůj stesk! Jen kde vzít peníze na výbavu, svatbu atd. Protivné peníze! Všude cítím jejich nezbytnost . . . A přece na vzdor všemu budu Slávova!

Čísi slova vynořují se mi z paměti: Žít, umět žít, být praktikem i idealistou, vyzdobit si život, pracovat a přece žít životem uměleckým, v tom spočívá krása.

Neděle, 19. srpna. V Záloňově.

Jsem zase doma. Sedím v Bučině pod ohromným starým dubem. Miluji jej pro tu jeho sílu. Choulím se ráda v jeho kořenech a dívám se do mocné koruny. Ve větvích jásají ptáci a na poli přede mnou padají k zemi zlatité klasy. Bílé košile sekáčů, smích děvčat, halekání pasáků, šumění lesů, výdechy místy již zkypřené země, vůně obilí splývá v jediný velebný chorál. Slyším jej, cítím, a zdá se mi, že se všech stran mluví ke mně láska. Příroda je vážná, nezměnitelná, jde za jediným cílem: Zrození, život, smrt —

Z vesnice větřík sem zanáší hudbu. Andulce vyhrávají, má svatbu. Milé, bledé děvče, vdává se z lásky. A před chvilkou šel mimo známý hoch, spěchal do lesů. Říkají o něm, že má Andu rád. Zase láska! Což je jí opravdu plný svět?

Vzpomínám na svého Slávu a maluji si obrázky budoucnosti plné barev.

Představuji si, až by bylo po hloupých, prázdných obřadech, jak bychom přišli poprvé sami do svého bytu. Jednoduchý, útulný by musil být. Zářil by novostí, z ulice by tam zaléhal šum Prahy; a naše rty spojily by se v dlouhý, nekonečný polibek. Přestala bych pak žíznit, našla bych klid? Ne a ne! Nedovedu žít v klidu, chci boj, věčný boj, bouře a vlny . . .

Fantasie kreslí dále. Škola, přestávka, na chodbách hluk. Přišla jsem do školy za Slávou, chci mu pomoci v kabinetě. Zazní zvonec, děti se hrnou do tříd, a mně se hruď svírá, toužím za nimi a nesmím . . .

Ach ne, nemohu, nesmím se vdát, nedovedu se odloučit od školy, svobody, musím býti samostatna, volna. Nechci, aby mě někdo živil, nechci býti „paničkou". Pouhá myšlenka na jejich živoření špiní mně vysněné obrázky. Představa odporné trhové tašky, vaření, uklízení, všech drobných starostí o domácnost, jež stále by se množily, pomyšlení na protivný křik malých dětí, na celou šeď a prosu i vzorné domácnosti kazí mně všechen rozmar. Bojím se bláta, sevšednění. Děti miluji již povyrostlé — jsem zrozena k učitelství.

Úterý, 21. srpna.

Pozdní večer. Sedím sama se svými myšlenkami, jichž mám plnou hlavu.

Dočetla jsem „Karamazovy". Plakala jsem a nestydím se za slzy. Zase jsem našla rudý, nádherný květ mezi knihami. Je v něm život, život se vší svou mukou a trýzní, se všemi radostmi i vášněmi a proto věrný.

Nejsem spokojena s tuto napsaným, je to jako vynucené, nepřirozené, a přece mám v hloubi duše mnoho nashromážděno, co jsem ti chtěla, denníčku můj, říci.

Vzpomínám jen včerejší noci. Jak dojata jsem byla v samých základech bytosti. Aleša, Gruša a Míťa! Jak mne nadchla nezměrná láska Míťova. Plakala jsem touhou po takové lásce, a cítím, že Karamazovi mne nepřiblížili, ale vichrem zanesli k Slávovi. Ach, ten večer! Ještě teď mnou zachvívá ozvěna včerejška. Byla jsem rozpálena, a v duši zrálo rychlé rozhodnutí.

Krev znova začíná mi vřít. Slávo, mám tě opravdu tolik ráda? Přijedeš? Přijedeš-li, myslím si, jak stisknu tvou ruku a jak dlouhým pohledem ti povím, čím mně jsi —

Ale někdy na mne přicházejí zlé, tvrdé myšlenky. Pak se chci uzavřít, pak si myslím, že jsem se pokořila přiznáním k své lásce, pak snad bych raději srdce zbičovala, jen aby má hrdost nebyla dotčena. Slávo, říkal jsi, jak bylo někdy blízko k tomu, že, raněn

ve své hrdosti, na vždy byl bys odešel. Jen prý slůvko s mé strany... Teď se podobně děje mně — jediné dotknutí bolavého místa a snad — s bohem, štěstí! Jsem chuda a snad právě proto tolik citliva.

Co to pořád píšu? Vždyť jsem chtěla mluviti o Karamazových! Zbožňuji tvůrce tohoto tak lidského, oduševnělého díla. Ale nejen jeho; celý ten národ plný kontrastů, veliký svými velikány, to širé, nesmírné Rusko miluji! Miluji jeho stepi, jeho listnaté lesy (myslím, že musí býti listnaté), miluji jeho ideje, jeho ryzí slovanskost. Pochopení duše člověka u ruských spisovatelů je mi bližší, plnější než u francouzských, v jejichž dílech je mnoho, mnoho frází a, zdá se mi, méně oduševnění.

Možná, že můj názor je chybný, ale dávno již jsem nic francouzského nečetla, a ruská díla uvádějí mne v nadšení. To pochopení lásky k bytosti stejného pohlaví u Dostojevského!

Proč píši pořád o knize? A k tomu tak slabě — cítím, jaké je to ženské žvatlání, jakými rozředěnými barvami maluji!

A přece v duši tolik zůstalo, o tolik jsem blíže Slávovi! Jaké štěstí je míti duši spřízněnou a rozumějící. Nechci ideály, chci člověka s vřelým srdcem. Nechci býti Grušou před osudnou nocí, ale Grušou novou, milující. Dám-li svoje slovo, pak budu Slávova celou duší, pak budu myslet pouze na jeho štěstí.

Jest však jeho láska taková, po jaké toužím? Chci nesmírně milovat, ale chci býti také nesmírně milována. Necítím bolestí tělesných, jsou-li způsobeny z lásky; nebolelo mne nikdy Slávovo stisknutí ruky, i když všechnu sílu vynaložil. Vím, že bych byla snesla, kdyby Máša do krve mne byla rozdrásala; ale sama jsem také schopna všeho. Vezmu-li si Slávu, nesmí život náš býti šedí, byť bych jej krví měla zbarviti do purpurova. Jen ne mlhu, šeď, neurčitost.

Myslím si, že láska naše spojila by nás tak, že daleko bychom předčili Švabinského „Splynutí duší"; ještě úžeji přitulila by se světlá postava k tmavé, ještě úžeji objala by její hlavu. Vždyť jen po splynutí duší toužím. Jen? Nu, jsem dívka a ne anděl, ale duše, pouze naše duše mohou se spojiti na věky.

Píšu, ale nejsem již nadšena; tahám jen ustálené, zpracované dojmy ze své paměti, jako bych skládala účet. Stále se mi vtírá myšlenka na Mášu. V poměru svém k ní byla jsem tak podobna Iljuškovi, nebo Míťovi v Mokrém před zatčením. A ona je Grušenkou! Milovala mne? Po Grušensku, či spíše jako Kola Ilju — — Skoro se mi ani nechce do Žalova; jen děti mne vábí, na ty se těším.

Středa, 22. srpna.

Veselá, roztomilá hloupost přivedla mne do růžové nálady. Shrabovala jsem dnes trávu v sadě. Šátek na babku, bosa, v krátké sukničce a lehounké halence oháněla jsem se hráběmi, hubujíc stále na slepice, jež mi ji rozhazovaly. Mlsalky myslí, že vždycky nosím něco pro jejich zobáček, a pronásledují mne, jak jen se na dvorku objevím.

Hrabu a zpívám s potokem vedle o závod. Tu najednou, kde se vzala, tu se vzala, jako v pohádce stála přede mnou nějaká babička a dala se se mnou do hovoru.

„Tak se na tebe, dceruško, nemohu ani vynadívat. Dyť ty seš jako slečinka, holka! Pro tebe aby přišel nějaký panáček z města. Tuze ti to, holka, sluší. Seš zdejší?“

„Tadyhle z té chalupy — Pavlova.“

„Inu, inu, děvče, škoda tě je pro ves. Ve světě bys jistě udělala štěstí.“

Když se babička odšourala, jásala moje píseň po sadech, slepice a husy dostaly nejhezčích jmen. Obloha zmodrala, sad se rozzelenal, naše chalupa omládla a mně bylo do výskotu.

Ano, babičko, já v tom světě už kousek byla, zase do něho přijdu a k svému štěstí se již dobývám. První průlom jest již učiněn, teď už lehko k němu se dostanu; pobořím zeď a budu volna a rozletím se za štěstím!

Sobota, 25. srpna.

Sláva málo sytí mou touhu. Nepřijíždí a dopisy jeho jsou také nějak podivné. Žije stále v budoucnosti, myslí na ženu a nevidí milenky. Bláhový! Jedná předčasně. Dříve nechť vypěstuje mou lásku, připoutá mne k sobě, a pak ať pomýšlí na sňatek. Připadá mi vše takto: Sláva stojí na srázné skále, pod níž vede cestička dělící skálu od moře. Stála jsem na ní a přišel příliv, vlny vynesly mne nahoru k Slávovi, který však dívaje se do dálky si mne nepovšiml, nezachytil mne, a zrádný vítr smetl mě zpět do hlubiny.

Teď, chci-li k Slávovi, musím se dáti onou neschůdnou cestičkou, jež mne snad po čase k němu dovede, ač jestli on nepůjde mi vstříc opačnou stranou, tak že se opět mineme.

Středa, 29. srpna.

Po dnech touhy, marného čekání náhle mne Sláva překvapil. Upřímně jsem se radovala z jeho příchodu. Prvních několik hodin u nás bylo stísněných. Teprve když jsme si druhého dne zajeli přes hranice do Slezska, vysvitlo slunce. Ale i tu cestu jsem zkazila ustavičnou obavou před známými. Nejhůře bylo, když jsme se vraceli. Sláva raněn mojí zdánlivou lhostejností ochladl; šel vedle mne hrdě a uzavřeně, a já cítila, že pomoci zde nemohu. Má pozapomenutá rána silně zabolela; znova uvědomila jsem si, že ho nemiluji tak, jak on žádá, a že asi sotva kdy tak milovati dovedu.

Bylo mi jako kletbou stižené, již může jen nesmírná láska osvoboditi, a v tu chvíli láska Slávova připadala mi malou. Usedli jsme v lese. Zatoužila jsem celou duší po plamenech lásky, aby jimi roztál led v srdci. Ale Sláva seděl vedle mne klidně, bez vřelosti, unaven a pohněván předcházejícím chladem. Byli jsme si cizí. Teprve na nádraží, před samým odjezdem, náhlá vlna lásky mne zachvátila, že jsem se zdržovala, abych se mu nevrhla v náruč přede všemi lidmi. Takových vln je však málo a brzy mizí. Plameny z popela...

Pátek, 31. srpna.

Moje obrázky! Těším se jimi, maluji nové, bože, vždyť jsou to jenom obrázky!

Tenhle se mně líbí: Praha, čistý čerstvý sníh se sype. Vyběhla bych z bytu a za mnou pln štěstí Sláva. Zavěsila bych se v jeho rámě a radostně poklouzávala bych se po chodníku, proplétala mezi chodci, již ohlíželi by se za šťastným párkem. Do kavárny bychom zapadli. Sláva by mne vedl záře štěstím, a já červená, plná rozpaků ukláněla bych se jeho kollegům, jimž by mne představoval — A zase jiný: První soumrak! Z kamen rozlévá se po pokoji narůžovělé světlo. Chci právě rozsvítit, když tu přichází ze školy Sláva. „Ještě ne, Stašo," prosí, stahuje mne k sobě a líbá, dlouze líbá . . . Potom večer. Přívětivé světlo lampy, na stole knihy či úkoly, a v samovaru bublá čaj. Sláva opravuje, já čtu anebo se mu dívám přes rameno do úkolů.

Jsou hezké moje obrázky, ale je v nich klid, protivný měšťácký klid a spoutanost. A já chci volnost, i Praha by mi byla malou, chci širý, veliký svět. Miluji neznámá moře, toužím shlédnouti fjordy Norska a dálné stepi Rusi, chtěla bych se broditi pískem Sahary a opájeti hlukem Paříže, chtěla bych vidět město Caesarů, vlast Sokratovu, pestrost Orientu. Miluji volnost a svobodu, a proto nechte mne letět, marno je vše, nedám se spoutat. Poletím k slunci! Snad zbloudím v mlhách nebo spálím se jeho žárem, ale musím, musím za sluncem veliké Svobody —

Čtvrtek, 6. září.

Což nebudu míti nikdy nikoho, s nímž mohla bych bez přetvářky promluviti? Psala jsem sice dnes Slávovi, ale ani jemu všechno říci nemohu. Jak mám mu napsati, že v některých chvílích cítím, že bych měla nechati všeho, že se za ženu nehodím . . .

Vím, že podceňuji svazek manželský, vím, že je nejvznešenějším zařízením pro zachování světa, ale nemohu jednati jinak; snad je to choroba, snad jsem výstřelkem doby —

Co se mnou bude? Vždyť já Slávu nemiluji, alespoň nejsem v jeho přítomnosti vzrušena tak, jak jsem si milostné vzrušení představovala. Čekala jsem bouři, a přišel slabý déšť . . .

Co se dnes se mnou děje? Zase cítím, že mé srdce ztvrdlo. Jsem dvojníkem, jehož jedna bytost je tvrdá a nelítostná a druhá nad ní pláče, nemohouc ji obměkčiti. Nevyznám se ve svých citech.

Pondělí, 10. září.

Vrátila jsem se s pouti újezdské. Mám pocit špíny; rychle dopíšu Slávovi, zpovědí se jí nejsnáze zbavím. Šla jsem do Újezda, nechtíc matce odepříti radost, aby se mnou pochlubila u bohatých příbuzných. Dojem setkání byl však hrozný.

Peníze, peníze a zase jen peníze! Nikdy neprotivila se mi láska k lesklému kovu tak, jako u těchto lidí.

Chtíc nechtíc musila jsem s nimi do hospody k taneční zábavě. Připadá mi, že nasákla jsem v ní zvířeckostí a nejhrubšími chtíči.

V nízké dupárně, přeplněné lidmi, kde u stropu vznášel se dusivý mrak kouře, zardělí, spocení tanečníci tiskli k sobě těla rozvášněných děvčat. Krví podlité obličeje lepily se k sobě a těla v nevkusných, protivných pohybech vířila sálem. Mám ráda při tanci švižné, lehké pohyby, ale tato orgie do duše se mi zhnusila. Ke všemu tito hrozní lidé brali mne k tanci, a odříci nebylo možno k vůli matce. Ale utekla jsem jim velmi brzo. A přece i v tomto ovzduší našla jsem dva květy. Jeden již zčernalý, pošpiněný byl švarný hoch, student. Mluvil sprostě, ale viděla jsem, že sám nerozumí tomu, co povídá. Chtěl si patrně zahráti na „starého". A druhý květ v bahně: vesnické prostičké děvče s jasem v černých, hlubokých očích a klidem v rozumné, hezoučké tvářičce. Vyměnila jsem s ní několik slov, jež svědčila o vzájemné sympatii.

Na zpáteční cestě k domovu uložila jsem si v duši roztomilý pohled: lesní palouk, porostlý ocúnem. Ozdobila jsem jeho fialovými květy svůj zakouřený, pomačkaný oblek, a teď zdají se mi zvadlé jeho kvítky pošpiněnými.

Čtvrtek, 13. září.

Po čtrnáctidenní rozluce sjeli jsme se se Slávou v Příboře. Vystoupil z vlaku silný, kypící životem i zdravím. Byl pohnut, já zvědava. Vedli jsme se lučinami, na nichž jen spoře bělaly se ocúny. Chvilkami poprchávalo, ale nám bylo dobře. Zapomněli jsme na čtrnáctidenní odluku a navázali hovor tam, kde tehdy jsme přestali.

Celkový dojem dneška vyzněl jasně, smírně. Ráno jsem si vyčítala, proč jedu, když netoužím po shledání, ale jakmile jsem shlédla Slávu, zmizela nechuť. Jeho přítomnost má na mne velký vliv, ale dálka kácí vše.

V Žalově. Neděle, 16. září.

Mše skončena a děti po dlouhých osmi týdnech zase společně zazpívaly. Tolikráte již slyšela jsem hymnu rakouských národů, vždy na mne mocně působila, ale dnes mé nadšení z ní dostoupilo vrcholu. Ne pro její obsah, ale pro tu sílu mladých hlasů, jež otřásala chrámem. Miluji massy lidstva, dětí, studentů, dělnictva. Síla jejich mne prosycuje a povznáší. Z koutku duše vytryskla uspaná láska k dětem, k celku, jenž plnil chrám, a v mysli ustalovalo se přesvědčení, že nedovedla bych se rozloučit s drahými dětskými hlavami.

Čtvrtek, 20. září.

Leje se, všude plno bláta — a mně ho také na duši naházeli. Nějaké divné, hloupé babské klepy, do nichž jsem přišla jako Pilát do Creda.

Nemám, na co se těšit a z čeho se radovat. Smutná, smutná šeď!

Vzpomínky na Slávu jsou mdlé, bez vroucnosti. Mám ho ráda? Učinila bych pro něj vše, ale bylo by to pro bratra, přítele. Nedovedu, neumím muže milovat! Kdykoliv se mi zdálo o lásce, poznala jsem brzy klam, šálení sebe, namlouvání si citu, po němž jsem toužila, jehož jsem však necítila. Je tomu zase tak?

Ne, jistě ne, vždyť celá moje bytost se vzpírá! Sláva je jiný, všichni druzí, již se mi snad líbili, byli pouhými jeho stíny. Slávy si vážím, obdivuji ho, cítím k němu něco teplého, a nemám-li, snad dovedla bych jej míti ráda. Aspoň jako bratra! Jistě mi nezůstane jen takovým kamenem, mimo nějž projdu, ale po němž mi nic příjemného nezbude. Cit k němu mnou otřásl hloub. Snad bych i chtěla býti jeho ženou, ne pro sebe, ale abych se mu odvděčila za jeho lásku.

Chtěla bych, aby byl šťasten, mnou šťasten! Divné sobectví! Či přece jenom láska? Kdyby jen psal, hodně psal, aby mi jeho obraz nevybledal ... Nemohu za to, že jsem ptákem ...

Pátek, 28. září.

Lekám se, lekám toho varu uvnitř. Tatam je fádní sice, ale klidná odpolední nálada. Chodila jsem s kollegyněmi a tak mnou zase živě prochvěl starý, nezapomenutý, cit ...

Mám ji přece jen ráda, ona je mi nejbližší a nejlépe mi rozumí. Považovala jsem lásku k Máši za chorobu, jež se nehodí do života — ale choroba se mnou srostla a je asi nevyléčitelna. Patří ke mně, k mému „já"! Kdybych se vším tolik nezaměstnávala, každou myšlenku neumrtvila, pak bylo by vše jako dříve — a Máša snad úplně nahradila by mi Slávu. Jsem divně nespokojena. Cítím s lidmi, nechci jim ublížit, nechci však ani sebe obětovat a jsem při svém sobectví hodně nešťastna. Proč, proč jsem taková?

Pondělí, 1. října.

Jsem já stvoření! V srdci bolest, a přece se směju, jásám, okolí své klamu. Jen moje oči nelhou, z těch se smutek vyhnati nedá.

Sl. Schickova ví o mé známosti se Slávou a považuje mne za bezcitnou, že mu neoplácím stejnou láskou. A já se klidně usmívám, nevyvracím jejího mínění — a duši rve mi bolest i výčitka.

Úterý, 2. října.

Bývá mi, jako by jakási jiskra osvítila můj rozum a propůjčila mi schopnost rozuměti. V takových citových záblescích dovedu určiti, proč je co zařízeno tak a ne jinak, proč a kde mne co bolí. Okamžiky uvědomění, bolesti a přece štěstí!

Štěstí nad silou v duši uloženou, jíž však málokdy jenom mohu disponovati. Rozervanost, které jsem ani neznala, teď přečasto mne navštěvuje. Co se se mnou děje?

Což jsem se již vybila, že teď nedovedu vzplanout a nerozhodně stojím mezi dvěma X, jimiž jsou pro mne láska a přátelství? Nechci ztratit Máši ani Slávy — ale toto kolísání, roztříštěnost mne utrápí! Ku vdavkám se nehodím, svojí nespokojeností bych Slávovi život otrávila. Jsem příliš dítětem své doby, mnoho zavinila u mne prokletá kultura. Neumím milovat — ach ne, to není správné, miluji, ale má láska je přátelstvím.

Dopis Slávovi stále odkládám. Lháti nechci a psáti pravdu ...

Chápu prázdnotu v životě učitelky, chápu nevděčnost jejího povolání, chápu bolest, když ty, jež tolik milovala, sotva že se za nimi zavře školní brána, stávají se jejími nepřítelkyněmi; chápu jednostrannost jejího žití, vím, že není ženou v teplém toho slova smyslu, ale že je dívkou, pannou i v letech stařeckých. Zaschlý květ!

Špatný, jednostranný život, ale pro mne se hodí. Ostatně spokojenost mě dávno opustila. Jsem bezkrevné, zdegenerované, duševně nemocné dítě XX. věku. Sláva přece není takovou obětí kultury. Jeho může ještě žena učiniti velmi šťastným. Ale já to nebudu; jsem mu pouze přítelkyní — Zaschnu, zkornatím, ach, ne — vřelými slzami budu měkčit tvořící se kůru.

Dnes nejjasněji jsem cítila, jak Máša je mi blízka stejnou duševní trýzní. Snad i ona ví o spříznění našich citů, ale nikdy k němu nepřisvědčí. Půjdeme vždy vedle sebe neznámy, třeba s tušením příbuzenství svých bytostí. — Máša se připravuje ke zkouškám na obchodní školy a potom jistě odtud odejde a vyžene tím asi i mne ze Žalova. Mám si vzít Slávu? Jak by byl ošizen! Chce měnit srdce za srdce, a dostal by jakousi zaschlou hmotu bez krve. Jak je mi smutno, šedo! Napsané připadá mi lží — ale proč tedy tolik trpím? —

Jako by větřík zadul mi v duši a rozvlnil květy vlčího máku vzpomínek! Kolik lidí šlo mimo mne, s kolika žila jsem dlouho pohromadě, vdechovala tentýž vzduch, a všichni odešli kamsi do neznáma. Jen ty květy vzpomínek zůstaly, chovám je jako nejdražší poklady. Řadím k sobě milá jména v utěšené záhony, ač mnohá místa v paměti jsou i vypálená, pustá a jen ohořelé kořínky svědčí, že i tam kdysi květy bujely. Do této čarovné zahrady svojí nepustím nikoho, tam chci se procházet sama.

Mnohá tvář, s níž snad sotva jednou jsem se sešla, vtiskla se mně v paměť nevymazatelně. K poznání někdy stačí okamžik, ponoření oka v oko, a takový nestřežený pohled do rozevřené právě duše bývá lepší, než několikaleté tlučení na bránu jinde. Konečně jedním pohledem do hloubky zvíme vždy více, než stálým tápáním po mělčinách.

Nějak se mi uvolnilo; duší táhnou světlé zjevy, vlní se makové pole — Divno, že utkvěle myslím na jednu hlavičku ze své třídy a na její horečné oči.

„Krásný je pohled do duše bytosti milované," řekl Sláva kdysi, mně připadá však krásným i pohled do duše vlastní.

Čtvrtek, 4. října.

Nic platno, potřeba vyzpovídat se vymrštila mne z pohovky a musím psát. Kam povede hrozný můj smutek? Což se ho nikdy nezbavím a nikdy nebude ukojen? Je to touha? Pak budu toužit věčně! Láska? Och, já nedovedu milovat, ta schopnost, jež duši činí krásnou, nebyla mi dána. Nedovedu, vhodnějšího slova nemám. Nedovedu zbožňovat, stavět v srdci oltáře, leda ženám, geniům nebo chladné vědě!

Nežila jsem, a přece jsem snad vyžita; unavené dítě, jež si chtělo namluviti sílu, důvěru v sebe. A jsem-li taková já, dcera venkova, jenž nezná takřka vášní a nejbližší je přírodě, jak je ostatní svět asi chorobný; jeho ochablost není leností, zpohodlněním, ale únavou, mdlobami, agonií.

Možná, že vidím v příliš černých barvách, ale nemohu se myšlenek těchto zbaviti. Pozoruji také, že nezůstal na mne bez účinku nový směr literatury a že již vočkovány jsou mi nové ideje. Jen jak se asi ujmou —

Neděle, 7. října.

Dnešní den! Již dávno Sláva mne prosil o novou schůzku v Příboře. Odkládala jsem. Včera zachvátila mne náhlá touha po něm; telegrafovala jsem tedy, aby přijel do Žalova. Přijel odpoledne, aby pobyl několik krátkých hodin; dvě noci bylo mu ztráviti na cestě.

Odpoledne, chudé na slova a bohaté polibky, prchlo snem. Bylo mi hořko, když jsem viděla jeho lásku, již nemohu opětovati. S pocitem úlevy jsem jej vyprovázela. Ale zase na něj s touhou myslím a sleduji v duchu jeho cestu.

Pondělí, 8. října.

Protivné péro! Vleče se hlemýžděm a myšlenky bleskem letí. Dnes si chci objasnit černé na bílém, co v duši již dávno je propracováno.

Ano, pravdu má spisovatel, že v devatenáctém století není opravdových vášní. Což teprve v přejemnělém, zkulturnělém XX. věku! Zbyl nám leda slabý pud, nutící se do vášně, špatná, ubohá její imitace. Touha po lásce, jíž už není! Ne, není již lásky! Soudím podle sebe. Jsem kamenná socha. Vrhám se v objetí, ale nejsem zpita; jen nesmírná neukojená touha, po níž zbude odpor, mne naplňuje. Odporem se zachvívám při vzpomínce na polibky, po nichž jsem přece prahla — Já a vdát se! K smíchu, ale ne upřímnému, nýbrž k šibeničnímu ... Pro mateřství, jež prý je nejvznešenějším povoláním ženy, které opěvuje kde jaká báseň, pro něž ženy povýšeny byly na bohyně, nemám než hrůzu. A to se mám vdát... Ano, chtěla bych míti někoho pouze pro sebe, aby jedině mne miloval, jako já jej, ale chtěla bych, aby to byla žena — jen láska k ní připadá mi svatá a čistá.

Co asi je mně podobně nešťastných!

Ani víry již nemám; však jí neželím, neměla kořenů, proto ji větry odvály.

Co je v tom všem smutku! Sláva snad je šťasten včerejškem, vzpomíná — a já se snažím každou myšlenku naň zapuditi. Nedotkly se mne jeho polibky, a jest-li přece se dotkly, lze vše smýt.

Krtčí, malicherný život! A co je život vůbec? Jak nesmírné povinnosti mají rodiče k dětem! Vždyť dar tak ubohý, jako je život, musí aspoň trochu býti oslazen — Jak draze lidé platí chvilku rozkoše —

Odkládám péro; budu číst „Miss Topsovou“, kde v povaze Fremyho tak věrně se vidím.

Úterý, 16. října.

Neodeslaný dopis Slávovi:

Nenadpisuji, poněvadž nevím, zda tento list pošlu. Chci psáti denník a zvolila jsem formu listu. Blíží se desátá, a já právě odbyla školní přípravy na zítřek. Hodně práce! Ale mám ji ráda, stýskalo by se mi bez ní.

Čekala jsem dnes, čekala, ale nedočkala se. Sláva se buď hněvá, nebo se řídí mým „Piš, až budeš cítit potřebu!“ — a necítí jí.

Chtěla jsem již odvolati příkrá slova, minule napsaná, ale nikoliv! Co se stalo, stalo se. Pověděla jsem jen svoje mínění. Hněvá se? Byla by jeho láska tak mělká?

Jsem však dnes klidna. Obrázků si již dávno nemaluji; začala jsem po prázdninách — ale teď štětce odpočívají, jsem unavena — Vzpomínám, a všechno mi připadá snem: kurs, milé známé tváře i ta jediná drahá! —

Nejkrásnějšími se mi jeví první chvíle naší lásky. Tehdy jsme si byli blízko, že naše duše takřka splývaly. Teď uhaslo už vše, zcela jsem otupěla; jen práce mne těší, v té hledám útěchy. Jen nevrátí-li se ony bezesné noci s nekonečnou řadou trudných myšlenek, nezachvějí-li zase celou bytostí výkřiky divé bolesti!

Pořád zabíhám. Ostatně nemám určité osnovy; píši jen vše, co mne napadne. Teď letmá vzpomínka, roztomilá skizza budoucnosti bleskem kmitla mi hlavou; nedovedu si však uvědomit, co to vlastně bylo — jenom růžový jas zbyl. — Hodiny tikají, lampa září, pozdní nádherná poupata růžová poutají mé oko. První krásný, významný dárek nové třídy!

A zase pryč, daleko! Někam až do Prahy, či do jejího předměstí. Spí již Sláva? Budeme někdy svoji? Změním se, stanu se schopnou spoluzaložiti rodinný krb?

Ach, hořkost, bolest se mne zase zmocnila. Vzpomínám na Mášu! Cit silnější než smrt mne k ní poutá — Schválně si někdy způsobuji bolest fysickou, abych se ohlušila a přesvědčila, jsem-li to ještě já.

Stav můj stává se hrozným! Slávo můj, víš přece, že nejsem sentimentálka, že nade vše miluji opravdovost života; leč ani z daleka netušíš, co jsem prožila a prožívám. Máša mnou pohrdá pro věrolomnost, s jakou jsem se jí v prázdninách odcizila, a nové mé důkazy lásky odbývá výsměchem, sama trpíc. Jak si život se mnou zahrál! Chápeš, proč je mi Ibsen drahý? Kdybys znal všechen můj smutek! Musím pryč odsud, nesnesu Mášina pohrdání. Zažádám asi někam do hornatých okresů jihovýchodní Moravy, jen abych dostala místo. Leč řízení se protáhne a lekám se dlouhých, smutných dnů i večerů, jež mne tu ještě čekají. Kde jsou doby, kdy jsem své dny milovala, kdy jsem se na ně těšila! Ty, jenž tolik chápeš život, jenž mu rozumíš, jak asi se na mne nyní budeš dívat? Ne, nepošlu

Ti tohoto listu, nač Tě děsit svojí rozervaností. Ostatně pošta dnes již odjela, a do zítřka, kdož ví, jak se rozmyslím!

Neděle, 21. října.

Moje lenost mne utrápí! Často mívám světlé myšlenky, ale z lenosti nechávám si je pro sebe a do denníku zanáším jen vzdechy! Čtu teď mnoho, z šílené touhy nalézti rozluštění svého nynějšího stavu. Nacházím se v knihách, ale to vše jsou pouhá slova, a já přece nevím dál — Tolik jen vidím, že věci, jež se líčí jako veliké, vrcholné, jsou mně cizí, lhostejny. Za nic nechtěla bych na př. býti matkou, třeba že prý je to nejsvětější, největší úkol ženy. Dobře praví Nosková ve svých „Lidských srdcích": „Co je v tomto zákonu bezohlednosti, libovůle, hrozné libovůle, dávati život lidem, kteří býti nechtějí, dávati život, o který nás nežádají a který jim jednou může býti nesnesitelným břemenem, jehož se v úzkostech třeba budou zbavovat."

Nechci míti život upravený podle jakéhokoliv pravidla. Myslím: je možno žít i bez lásky, docela bez lásky — totiž bez lásky k muži — a být šťastna a spokojena. Vždyť přece tak žiji! A vnikl-li do mého života muž, jen mne rozpoltil, zneklidnil, nikdy však nebylo v tom blaha. Kolikrát jsem si již namluvila, že miluji; a zatím nemiluji ani teď, kdy přece jsem se setkala s mužem, jemuž neznám rovného. A vdát se za nic nechci! Intimnost manželství budí ve mně odpor. Je to sobecké, ale nechápu, proč se vdávat, proč obětovat, když není potřebí. Vždyť není láska, neznám jí — Ale přece si nemohu zapřít (možná, že vsuggerovaly mně tu myšlenku knihy, jež mluví o lásce jako o jediném cíli člověka), že přes všecky své mlhavé pochybnosti snad v lásku věřím, v lásku v tom smyslu, jak o ní čtu — a jež snad ještě přijde. Vždyť nejsem dosud tak stará, je mi 21 let —

Dnes zvláště v jedné chvíli mne to napadlo. Šla jsem parkem, dočítajíc „Nevěstku Elisu" — ta kniha ženy-prostitutky nikterak mne nevzrušila. Byl milý, uklidněný den. Z náměstí zaléhala v sad pohřební hudba, jež klid ještě zvyšovala. Najednou proti mně, aniž se pamatuji odkud, vynořil se hezký, mladý muž, vysoký a statný. Hleděla jsem do knihy, leč tu v bezděčné obavě, abych snad na něj nenarazila, prudce jsem zvedla hlavu. Setkala jsem se s jeho pohledem, s pohledem nevím jakých očí, a v tom okamžiku mimoděk jsem zatoužila seznámit se s ním. Zmizel však v tmavých stínech cesty. — Mám ráda takové neznámé, miluji mluvu jejich očí — pozoruji, že miluji muže z dálky, leč protiví se mně jejich blízkost. Jak se asi vyvine můj poměr k Slávovi? Je divno, že ho ani trochu nelituji, jen se stydím, lekám jeho možného pohrdání; patrně dosud nevěřím. Leč zase se mi zdá, že není možno, aby ode mne odešel a oženil se s jinou.

Jsem domýšliva, zamilována do svého „já", proto nemiluji. Nebo nejsem ještě zralá pro vdavky? Znám dosud tak málo život! A co s Mášou? Myslívám si někdy, že jen s ní bych byla šťastna

a spokojena. A přec jí snad ani ráda nemám, láká mne jen svojí nedostižností . . .

Čtvrtek, 8. listopadu.

Jako včera a před týdnem . . . Nic mne neláká, abych psala. Jsem docela neb aspoň dosti klidna, nic nebouří mi hrudí; staré otázky zůstávají otázkami a odpověď, rozřešení jest bůh ví kde.

Včera večer již jsem spala, když Mášin pohled mne donutil probudit se a podívat oknem: Máša dávala mi „dobrou noc". Co nás přece k sobě poutá? Události posledních dnů mne přesvědčily, že buď jsem Máši stejně jako ona mně drahá, anebo že zná svou moc nade mnou a chce si mne podržeti pro sebe, čemuž jsem ostatně ráda. Vzpomínám si, že v neděli odpoledne v hovoru s panem ředitelem jsem se zmínila, jakou bych chtěla míti svatbu. Byla jsem rozjařena, a moje slova působila dojmem rozhodnutí. Máša nápadně zmlkla, a když jsme potom chodily po hřbitově záplavou světel, zůstávala stále vzadu. Cítila jsem, že trpí — A druhého dne ve sborovně několika slovy mi nadhodila, že mne má ráda a měla vždy zrovna tak, jako já ji. Všechny vrtochy, jimiž mne mučila, byly prý následkem žárlivosti. Mášo moje, proč asi Osud nás svedl a obě divné, stejně zaujaté bytosti láskou spojil?

Úterý, 20. listopadu.

Jen slovo! Máša odjela ke zkouškám, jsem sama a ani se mi skoro nestýská. Čím to? Včera zde byl Sláva a mně dnes zase připadá, že jej přece jen mám ráda. Ušlechtilá povaha! — Budu-li jeho? Nevím! Je mi zima, utíkám na lože.

Středa, 21. listopadu.

Ty moje holky! Mám je tolik ráda a přece ještě ani slovíčka jsem o nich nenapsala. Jen duše je jich plna. Milé loňské hlavičky jsem opustila a octla jsem se ze druhé v šesté, nejvyšší třídě. Stýskalo se mi s počátku po těch loňských dětech, ale teď jsem již zvykla. Dávám lásku, a zdá se mi, že ji též sklízím.

Děvčata snaží se mi porozumět. V hluku napomínají jedna druhou a halas se jen stupňuje, ale úmysl je vždy nejlepší. Nedávno hrozně mne bolela hlava; přišla jsem do školy s výrazem trpitelky. Žačky sledovaly chvíli můj obličej a pak nastalo veliké utišení. Záclony letěly dolů a Andula Komisařova, můj věrný assistent, ke školníkovi pro vodu. Dobré děti! Celé půldne ani nedutaly.

Říkává se, že nikdo bez práce nejídá koláče, a není to pravda. Já jsem byla zasypána koláči, ač jsem o kuchyni ani nezavadila. Moje hospodyňky mi je nosily. Některé chudičké, ze špatné mouky, ale upřímnost činila divy; čarovala jako v pohádce, měníc cukerin v nejjemnější cukr, šafrán ve vejce, kokolin ve výtečné máslo.

Zítra máme počty. Někdy si myslím, že celá násobilka je špatně a že mám ve třídě aspoň polovičku Soň Kovalevských. Drahé děti moje!

Sobota, 24. listopadu.

Jsem ráda, že píši. Již několik dní cítím v sobě kvašení, jako když mladé pivo se pění, dříve než je stáčejí do sudů. A dnes již uzrálo.

Poznávám, že je mi potřebí něčeho velikého, silného jako zázraku. Očekávání a touha mne tísní, chci se jí zbýti, a přece vím, že to nemožno, že ta touha jsem já sama a zbavit se jí že by znamenalo mou smrt. Mně je souzeno toužit po nedostižném.

Divný osud, divná povaha! Věru prapodivná! Vidím-li Slávu, je mi drahý, ale dálka mne ho odcizuje. Máši jsem příliš nepostrádala, ale když mi poslala lístek, že zítra přijede, probudila se má touha po ní. Těším se, že jí půjdu naproti.

Mám nyní plno práce. Moje paní domácí se rozstonala, a já dělám hospodyni, kuchařku i opatrovnici dětem. Vidím, že se do kuchyně hodím, že mi v ní práce jde od ruky, ale myšlenka, že bych se tak měla zaměstnávat denně, rok od roku stejně, je mi nesnesitelna.

Dovedla bych se obětovat pro jiného? Nevím. Ale štěstí každému přeji. Přeji Máši, aby udělala zkoušky a dostala se do většího města, ač mi zde bez ní bude k smrti smutno; její hloubky sotva kdy víc najdu.

— — — — — — — — — — — — — —

Čtu Hanssonův úvod ku „Všedním ženám“. Jak muži o nás píší! Chtějí zachytiti, objasniti duši ženy. Jak je to možno? Vždyť nás neznají, necítí s námi, vždyť nám nerozumějí. Nerozumíme si jistě ani samy. A přece je v té jejich snaze viděti lásku k nám.

Poznati ženu! Jako kdyby někdo chtěl prozkoumat a vyložiti zákon tajů mořských. Jen ženy mohou býti povolány k rozpitvání, objasnění ženské duše. Muž snad dovede někdy zahráti krásnou píseň na tomto divném, čarodějném nástroji, ale to je vše. Jaké to v Hanssonově práci krásné, drahé blouznění — mnohé tóny opravdu vynašel, hraje starou píseň hodně zdokonalenou, ve zcela nové stupnici, dotýká se nejčistších, nejjemnějších strun, ale daleko je k tomu, aby úplně duši ženy ovládl. K tomu ani tisíce let života nestačí. Je to krajina plná nejrozmanitějších zátiší, smavých lučin, neproniknutelných hvozdů, skalisk, divných jeskyň, hrčivých potoků a křišťálových jezer, v níž mlhavost Severu se slučuje s pestrostí tropů. Je to moře přebohaté víry, ostrovy, vodními propastmi; jen moře bohatstvím svých vln se jí podobá.

V nás ženách je síla dosud zatajovaná, v nás je budoucnost, my nové a větší stvoříme lidstvo. Ovšem s pomocí mužů. Ale dříve se musíme samy nalézt a samy jim podati, aby nás pochopili.

Oni myslí, že naším úkolem je pouze vychovávati jejich děti, starat se, aby svět nezůstal neobydlen. Nu budiž, vždyť je krásné pěstit budoucí lidstvo, ale dříve ať nechají nás vyrůst, rozvinout se, ať neutlačují stále nás slabé, zakrnělé, bezradné. Tolik, tolik bych mohla na ně žalovat — (Dokončení.)

Quido Maria Vyskočil:

Západ romantiky.

Paní Růženě Svobodové.

I.

Modrozelený plamen široce a ostře rozeklaného blesku rozťal ocelově temná prsa půlnoční oblohy a hned z paterých ran vyproudily prameny ohnivě zlaté, nebeské krve, která na okamžik zatopila celý kraj, zatichlý a ponořený v úděs nad běsněním rozbouřených živlů, žlutavým, rozdrážděným zásvitem.

Země vydechla z hluboka a bolestně, jako by se náhle otevřely všechny její jizvy zasazené tisíciletími, a lesy, temné a věčně zamyšlené, zapraskaly příšerně v uzlovitých svých kořenech. Odkudsi z temného úvalu vylétlo hejno probuzených vran a s děsivým krákoráním pustilo se v divoký úprk před hněvem rozzuřených blesků. A malé, něžné květy, probuzené vichřicí, s tichou prosbou hleděly k pohněvanému nebi, jako by toužily po tklivém, snivém úsměvu jeho pokojné, hvězdnaté tváře.

Ale obloha tentokráte nesmilovala se nad prosbami květů a úpěním země, šlehané vichřicí a bičované ohnivými dutkami ničivých blesků. .Ba, zdálo se, že se ještě zuřivěji rozběsnila. Blesk za bleskem stíhal koruny stromů i čela skal, o něž ohnivý nebes hněv rozrážel se v tisíce modrých paprsků a jisker. A kdykoli nebe se otevřelo v odporné žluté záplavě, celý kraj osvětlil se jako o polednách a bašty blízkého hradu, který pevně seděl na hřbetě pralesovitého pásma, chmurně zarýsovaly se na ohnivém pozadí jako hrozivé paže zkamenělých gigantů. Tu vždy železná stráž na zubatém cimbuří skryla se rychle do ochranných útulků v mohutných hradbách, a starý klíčník, bdící vytrvale nad branou se zdviženým mostem, chvatně odsunul svoji pobledlou tvář.

Věru, nebylo pamětníků podobné bouře a vichřice tak líté, jaká zuřila dnešní noci. V hloubkách lesů praskalo to příšerně, když staletý velikán podlehl v zápasu s divokou vichřicí, a chvílemi na dalekých obzorech tu a tam zarůžovělý mrak věštil zmáhající se požár bleskem postižených dědin.

Temně a hrozivě strměly k nebi zachmuřené skály se svými průrvami, které podobaly se zkamenělým netvorům, a se slujemi připomínajícími slepý zrak přemožených obrů... A bašty se zubatými cimbuřími a brány hradu zamklé, jakoby ustrašené hrůzami bouře, hleděly těžce a melancholicky do lesních hloubek, kde snivé modříny své měkce zelené koruny důvěrně přikláněly k temně smaragdovým sosnám a zlekaná zvěř seběhla se v zamklé prohlubně lesní půdy, aby tam hledala ochrany před ohnivými dutkami pohněvaných nebes.

Blížilo se tajemství půlnoci, když bouře dostoupila svého vrcholu. Nyní již jako by všechny blesky slily se v jediný déšť ohně a plamene, který ničil, zapaloval a vraždil vše, co zastihl ve svém běsnícím rozezlení. Zdálo se, že okolí i hrad oněměly hrůzou, taková nesmírná velebnost úděsného zmlknutí zaplavovala kraj i hradní prostory. Nebylo tomu však tak, neboť právě ve chvíli, kdy z nejvyšší věže kovový zvuk táhlé polnice zvěstoval půlnoc, náhle do vichřice a bouře zachvěla se tajemná hudba, zazvonil zpěv...

Jako by z tajemného pramene vyperlil zvuk líbezný a přeněžný, vyvolaný z nástroje starého se strunami stříbrnými rukou hladkou s prsty jemně růžovými, hudba prastaré loutny na vybledlé stuze protkala temnou oponu bouře a vítězně razila cestu svému průvodci: písni stejně vášnivé jako sladké tesknivosti.

Stráž na hradbách chrastivými kroky přešla část ochozu, odkud bylo možno přehlédnouti nádvoří prostranné a porostlé travou, z jehož středu prýštila ta hudba tajemného smělce, který písní a zvukem odvážil se čeliti rozběsněným živlům nebeským i hromovým fanfárám válčících oblaků...

A hle, tam uprostřed nádvoří, na kamenném roubení studny seděla žena krásy neobyčejné. Mohutné proudy vlasů, temnějších než křídla havraní, nespoutány rozlévaly se po její šíji bělosti mramorové a spadaly na purpurový plášť, který jediný kryl tělo bílé a spanilé jako leknínový květ. Na okraji roucha vetkány byly tajemné runy záhadného významu leskem tak mocným, že protínaly i temnotu noci. Na útlé šíji dvě hadí hlavy spínaly plášť ozdobnou přeskou, nad níž vznášela se hlava oné ženy, připomínající svojí krásou cheruba střehoucího zapovězený ráj. Malá ústa podobala se amarylovému květu, orosenému jitřní prškou, a zrak temný s leskem smaragdovým vášnivému žáru nezkrocené touhy. Bílé obnažené paže půvabně třímaly loutnový nástroj, vykládaný slonovinou a zlatem, z něhož něžné, táhlé prsty vyluzovaly melodii stejně divokou jako rozteskněIou.

Byla to Isida, žena majitele hradu, rytíře Wäldericha. Jak bývalo jejím zvykem vždy, kdykoli sny neukolébávaly jejího srdce, věčně neklidného, a bílé skráně hořely příliš, i dnes vyšla na hradní nádvoří, aby v písni hledala útěchu a zklidnění.

Královští netopýři s blanitými křídly kroužili jí nad hlavou, usedali na její bílá, směle klenutá ňadra, mezitím co tato žena kouzelné krásy hrála a zpívala. Tak jak slova ze srdce neukojeného na rudé rty přeplývala, chytala je Isida v zajetí nevyrovnaného rhytmu

a rosila pěnou divoké melodie; tak asi zněl ten ponurý notturn uprostřed vichřice, blesků a bouření:

Čím je jiskra padajícího křemene, blesk mraku běsnícího, plameny pohněvaných nebes proti žáru mého srdce...?

Pruh mdlého svítání, jímž obzory se zlatí v jitřních hodinách. —

Čím touha rosné perly je, stát oblakem se bílým, který nesou archandělé, proti touze duše mé po slávě doby zhasínající?

Sten ptáka umírajícího, jenž chce být slyšen v moře příboji. —

A čím jsou všechny jizvy, které vesmír zemi zasadil od chvíle stvoření, proti nesmírné bolesti nitra mého, které neukojí nikdo a pro niž léku není v lidském rozumu? —

Hlas Isidin dozněl v kovovém výkřiku, v němž veškera touha, žár i bolest mladé ženy byly slity. Vichřice i hromu běs utichly té chvíle na okamžik, a bylo slyšet, jak v dálce ozvěna opakovala výkřik ten v jedenácterých ohlasech...

Pak zavládlo ponuré ticho, v němž jako by příroda truchlila nad ozvěnou pochovanou kdes v roklinách skal a slujích pralesů, načež ozvala se z podhradí jiná píseň, bez průvodu loutny, libá a milostná, stékající utěšivým balsamem v rozvířené nitro roztesknělé hradní paní.

Povstala a její krásná, piniová postava objevila se v celé rozkošné lahodě půvabných linií. Hlas tajemného zpěváka jako by konejšil bouři, ticho zavládlo přírodou, a jen lesy šuměly tichý doprovod jeho melodii:

Přej jiskře krátký žeh a padající hvězdě ohně pěšinu. Ty okamžik ten světlý věčností temnou draze zaplatí.

Přej rose bílý sen, jenž nesplní se nikdy, neb krásný sen vždy předzvěstí je probuzení trpkého.

Však bolest svou — tu nech si pro sebe, jeť bolest svatou průvodkyní k branám věčnosti. —

Bez hnutí, podobná bohyni noci, naslouchala Isida. Ale pak, když píseň vyzněla, loutnu odložila a chvatnými kroky po dřevěných schodech vystoupila na ochoz, aby spatřila zpěváka.

A jak spěchala, kvapným pohybem rozepjala se její hadí sponka, a Isida stála na cimbuří hradu v plné své nahé kráse, zářic bělostí jako zázračná hvězda.

Stráž na blízku sklonila hluboce hlavu, neboť nebyla hodna milosti pohledu tak uchvacujícího. Očima plamennýma Isida protínala temnotu, aby zahlédla půlnočního zpěváka. Tam z podhradí, kde malá louka s trávníkem jako sametovým mdle se prokmitávala, nesl se ten zpěv cizince záhadného, který krotil bouři jejího nitra, aby zanítil tam plamen stokráte palčivější, plamen žádostivosti po onom silném a podmaňujícím srdci, v němž zrodila se ta píseň...

Blesk, který vyšlehl náhle z valů černých mraků, usnadnil její pátrání. Jen na okamžik osvítil kraj, ale i ten světelný záblesk postačil, aby Isida spozorovala cizince stojícího uprostřed louky, s hlavou nepokrytou a s temným pláštěm volně splývajícím k špičatým škor-

ním. Vysoká a štíhlá postava v temnu jen ještě mohutněji se rýsovala . . . I zpěvák, jak se zdálo, zahlédl půvabný panin zjev, neboť rychle pokročil směrem k příkopu v ta místa, kde obyčejně spouštěn byl dřevěný most, spojující podhradí s vlastní tvrzí. Isida pokynula stráži.

Po malé chvíli zaskřípaly kladky a most byl spuštěn; pak rozlétla se těžká dubová, železnými pruhy pobitá vrata a cesta do hradu byla uvolněna. Isida naklonila se nad bránu právě v okamžiku, kdy cizinec vcházel . . .

Bouře utichala . . .

II.

Uvedli jej do purpurové komnaty hradní paní, jejíž stěny byly temně rudé jak Isidin plášť, zdobené zlatými a stříbrnými ornamenty, a v níž stálo bohatě vyřezávané a pozlacené křeslo, na kterém odpočívala Isida ve chvíli, kdy cizinec byl k ní přiveden. Dvě útlá pážata stála po jejím boku: jedno, aby dolévalo oleje do zlatých lamp, druhé k osobní službě panině přidělené.

Bílý páv se zlatou korunkou seděl u jejích drobných nohou a tulil se svým stříbrookým chvostem k jejímu plášti.

Cizinec vešel, uklonil se nehluboce a stanul blíže vchodu. Teprve nyní bylo možno pozorovati jeho blankytné oči, ryšavě zlatý vlas i celou jeho pružnou postavu, zahalenou v obvyklé roucho potulných minstrellů.

Isida pokynula, a cizinec přistoupil o několik kroků.

„Kdo jsi?“ zeptala se ho hlasem, v němž chvěly se stejně zvědavost jako vědomí duševní nadvlády.

„Jsem z rodů Hirtysů, nejmladší syn krále Eterna, který bez koruny a žezla vladaří celému světu,“ odpověděl oslovený tónem pevným a nebázlivým.

Isida se tence a pohrdlivě usmála:

„Vyšel jsi tedy, abys našel nové království a založil novou říši?“

„Vyšel jsem, abych naplnil poslání svého života. Nejsem z těch, kteří jsou určeni pro vladaření nad srdci jakýchkoli národů, mnoho-li jich jest mezi bílým sluncem půlnočním a věčně vřelými prameny tropů. Přicházím, abych spoutal dobu, která vládla příliš dlouho. Za mnou půjde věk, za mou písní a za mým srdcem. I ty půjdeš, hrdá Isido!“

„Nikdy! Nikdy!“ vykřikla Isida pohněvána. „Mluvíš směle, cizinče, a zapomínáš, že hrad můj jak orlí hnízdo visí na skále, a že všichni ti, kteří vejdou do něho, mně povinováni jsou životem. Byla jsem ženou jedenácti mužů, kteří se umučili marnou svojí láskou ke mně, a dvanáctý — Wälderich — umírá v zamlklé komnatě nejvyšší hradní věže; dbej, abych tě nedonutila k mlčení dříve, než nastanou muka tvých předchůdců . . .“

Povstala výstražně ze svého křesla a pokynula Hirtysovi, aby opustil komnatu. Avšak cizinec neuposlechl.

Isida stanula nerozhodně blíže stolu.

Na okamžik ponuré ticho zavládlo purpurovou komnatou. Ticho tak hluboké, že se zdálo, že je slyšet, kterak stíny chodí po stěnách...

Hirtys i hradní paní nepohnutě stáli proti sobě. Nepromluvili, ale bylo jisto, že bojují zraky, a že luští se touto chvílí, plnou zamlklé záhadnosti, vzájemný jejich budoucí poměr.

Konečně Isida rozťala oponu mlčení:

„Jsi můj zajatec!“ řekla vzdorovitě a pobídla svého bílého páva k odchodu.

Cizinec se lehce, skoro neznatelně usmál: „Zlomím pouta!“ odpověděl tiše a nevyzývavě.

Isida nepromluvila více, zachmuřila jen čelo a odešla.

Hirtys osamotněl v purpurové komnatě. Rozložil se pohodlně v témže křesle, v němž před chvílí ještě Isida seděla, a zadíval se do noci. Bouřilo již jen v dálkách, kde dosud obzory se ohnivě otevíraly a ozařovaly příšerně protrhané mraky. Hvozdy v okolí hradu odpočívaly vysíleny, a celý kraj ztichl a zklidnil se. Hirtys zamyslil se, mladou hlavu lehce zapustil mezi pevná ramena, oči přivřel. Na rty usedl mu motýl podivného úsměvu. Tím úsměvem mladý ručej se leskne, když po trampotném boji se skalnými tesy, kořenatými roklinami a vzdornými valy vrhá se v jiskřivý proud mateřské řeky, na jejímž povrchu sice zmizí stopa jeho života, ale v jejímž nitru jeho síla žije nevyčerpána.

Tím úsměvem malý oblak páry, zrozený z rosné krůpěje v srdci malého modrého zvonku, se rozezpívá, když tiše a šťastně nastupuje svou pouť do bílých oblaků... Hirtys pohnul poněkud hlavou, neboť tato myšlenka připomněla mu mimovolně půlnoční jeho píseň. Znovu se usmál, tentokráte však skoro polohlasně, že smích jeho myšlenek probudil ozvěnu stěn.

Zalekl se poněkud, oči otevřel, aby teprve nyní spozoroval, že před ním stojí téměř nepohnutě Isidina komorná a stará, věrná služebnice Arvela. Byla zahalena v řasnaté, popelavé závoje, a její tvář byla plna hlubokých vrásek. Oči její byly zelené a leskly se lstivě a zlomyslně. Její hlas zněl skuhravě, když pravila:

„Urazil jsi těžce paní mou a velitelku, cizinče, střez se její msty!“

„Kdo jest paní tvá, a čím jest její msta?“ odpověděl Hirtys zcela lhostejně.

Arvela rozchechtala se zlověstně: „Pošetilče!“ vykřikla, „paní má jest velikou čarodějkou! Zná veškerá tajemství země, a duchové neviditelní, ale moci neskonalé, slouží jejím rozkazům. Zničí tě, poněvadž jsi ji urazil. V mukách uhasne tvůj vzdor, v trápení nekonečném zatichne posměšek tvých rtů.“

Hirtys mávl lhostejně rukou: „Máš jazyk zatížený pepřeným vínem — blábolíš,“ řekl suše a dodal: „Jsem unaven a chce se mi spát! Doveď mne do mé komnaty!“

Arvela zasyčela zlostně, chopila se pak svícnu a vyšla. Hirtys ji následoval. Šli úzkou chodbou, v níž mohutné oblouky lámaly se

v hlavách podivných netvorů, jichž obrysy házely na stěnu pitvorné stíny. V hradu panovaly ticho a klid.

Téměř na konci chodby otevřela Arvela malé dvéře a pokynula Hirtysovi.

„Zde!“ řekla posměšně, „je zatím tvůj útulek. Ale dočkáš se brzy lepšího!“ Postavila svícen na jednoduchý stůl a odešla tiše, jako by se rozplynula.

Hirtys unaven klesl na kožešinami pokryté lůžko a usnul téměř v okamžiku.

Blížilo se k jitřním hodinám . . .

III.

Zlatá řeka poledních, vřelých paprsků probudila ho, osvěženého sílivým snem a přichystaného k dílu, za jehož splněním byl Hirtys vyslán.

Seskočil křepce s lůžka, osvěžil se v mramorovém vodojemu a přistoupil k polootevřenému, podlouhlému oknu, z něhož bylo možno dohlédnout daleko v širý kraj . . .

Jako zelené, nekonečné moře vlnily se jemně šumící hvozdy v sterých svých hebkých odstínech. Po bouřlivé noci vrátil se jim opět veškeren vznešený klid, který tak mocně vždy lákal nemocné duše a srdce přetížená jizvami těžkého života.

Tu a tam šedý, opálový a klidný dým z milíře samotářského uhlíře stoupal nad bledé koruny modřínů, nebo dřevěná poustevna stoletého mnicha zamihla se útlou svojí vížkou. Teprve daleko za lesy vladycké statky, dobře chráněné hradisko, či dědiny nevelké, valně neuspořádané, rozložily se na koberci zelených niv a černých oranic.

Nadcházelo jaro, a daleká, sladká předzvěst květných jeho slavností plnila luh i les svěží, radostnou předtuchou. Z prvních květů mnohé podlehly nočnímu řádění, ale ty, jež přestály bezpečně lstivé útoky vichřic, zaskvěly se v celém nádherném svém úboru.

S panorámy kraje, planoucí zlatem, zelení a vznešenou důvěrou v plodnou budoucnost, zrak Hirtysův svezl se na nádvoří, jež rozkládalo se pod jeho oknem . . .

Mezi kamenitou dlažbou jarý zelený trávník vyrůstal a na několika místech dokonce i opuštěný strom vznesl svoji širokou, stínivou korunu.

Po nádvoří, té chvíle zcela opuštěném, mihl se pouze útlý, něžný zjev mladé, neskonale krásné dívky, jež nesla plnou náruč květů.

Šla zvolna a nejistě, neboť byla slepá.

Světlý, prostý a řasnatý oděv halil štíhlé její tělo a zlaté, bohaté vlny plavých vlasů nespoutány spadaly volně ve vonném proudu kolem bělostné šíje.

Hirtys zakýval vážně hlavou, neboť poznával ubohou, krásnou trpitelku. Byla to Blanka, sestra Isidina, která z trpké milosti žila zde samotářský život se svými tichými touhami a důvěřivými sny.

Tam, v malém, čistém pokojíku v hlavní věži, snila často dlouhé hodiny o mladém, krásném rytíři, zeleném vítězi svého neposkvrněného srdce, který přijede na bílém koni, s přílbou ověnčenou, unese ji odtud, na oči políbí ji v horoucí, obětavé lásce, a ona prohlédne, uvidí pak světlo, květy, zeleň niv a otevřené nebe v očích svého smavého osvoboditele — — —

Přešla tiše kolem Hirtysova okna a zmizela jako půvabný sen. Byla politování hodna se svým chudým štěstím, které jí přinášely její sny, ale Hirtys věděl, že její důvěřivost nebude zklamána, a že vejde jedenkráte vítězná a radující se z jasu a záře do volného života jako královna nové doby, která v daleku již nadcházela . . .

Pak zpustnulo opět nádvoří a tichý žár poledních hodin bil jen do lesklých krunýřů hradních stráží, jež zvolna a mechanicky míjely a vracely se na svá stanoviště. Hirtys odvrátil se od okna, aby sestoupil a prošel hradem, když dvéře jeho komnaty se otevřely a starý, shrbený sluha hluboce se před ním ukloniv, sděloval mu vzkaz hradního pána, který těžce nemocen a blízek smrti prosí milého hostě o laskavou návštěvu.

Hirtys přehodil si plášť a stoupal za sluhou. Prošli dvojím nádvořím a vstoupili do vysoké věže, jejíž dřevěné schody dovedly je do prostranného pokoje, zařízeného s jednoduchým vzácným vkusem, v jehož středu na širokém loži odpočíval bledý a sesláblý Wälderich.

Pokynul vlídně vcházejícímu Hirtysovi a propustil jeho průvodce. Když pán hradu a jeho host osaměli, zavládlo na okamžik mezi nimi ticho; pak teprve stařec na loži počal hovořiti klidným, chvílemi suchým kašlem přerývaným hlasem:

„Buď vítán, neznámý příteli, jehož dobré srdce jakákoli vlídná příčina zavedla na můj hrad. Buď vítán znovu a srdečně. Nechť dobrotivé nebe chrání každý tvůj krok. Jak rád bych sám byl bezpečným tím štítem, leč dny mého světla jsou sečteny, a já snad dnes, snad zítra nejpozději uhasnu, zničen láskou té, jež lásku vznítila.“

Podivil se zprvu Hirtys řeči starcově, leč rozpomenuv se záhy na půlnoční slova Isidina, pochopil rázem celý hrozný jejich dosah.

Chtěl utěšiti svého hostitele, ale ten pokračoval již stejně vážně:

„Střez se Isidy, jako se chrání květ slunečního úpalu. Zničila všechny, kteří mne předcházeli, zajati stejně jako já nevystihlým, podmaňujícím jejím půvabem. Toužil jsem po tichém, světlém štěstí, ale její láska přinesla mi pouze divokou krutost a vysilující vášeň. Nepoznal jsem nikdy blaha ženiny něhy, neboť růžová pouta lásky v jejích rukou změnila se ve žhavé okovy porobení . . .

Ať jsi kdokoli, cizinče, odejdi odtud dříve, než pohasne můj zrak, a uvaruj se neštěstí, jež by ti mohlo přinést každé prodlení. Odejdi, a šťastný osud ozař stopy kroků tvých!“

Hirtys vyslechnuv umírajícího starce, přiblížil se těsně k jeho loži, poklekl a políbil mu ruku na znamení úcty, kterou k němu choval, načež odpověděl:

„Měj vroucí dík můj, jasný pane, za varovná svá slova. Leč rozhodnutí toho, který řídí kroky mé, jest silnější než lidská vůle. Isida, květ doby, kterou uzavírá právě osud, dochází již k hranicím, jež přestoupiti znamená stejně, jako přiblížiti se věčnému zániku. Buď kliden, pane, nezničí krutost lásky to, co sudba věků posiluje!"

Zdálo se, že stařec pochopuje zakrytý smysl Hirtysových slov. Jeho svraštělá tvář rozzářila se alespoň vnitřním jakýmsi uspokojením.

Ale pouze na okamžik. Pak celé jeho tělo zaškubalo se v bolestných křečech, neboť smrtelný zápas přiblížil se dříve, než byl očekáván.

„Umírám!" zaúpěl Wälderich.

V tom okamžiku rozevřela se těžká vchodová záclona, a Isida zjevila se ve dveřích. Na jejích rtech usedl motýl potměšilého výsměchu.

Nemocný, když ji spatřil, zbledl ještě smrtelněji.

„Vidíte, paní, že umírá!" řekl Hirtys dojat. „Neztěžujte mu odchodu!"

Isida usmála se sykavě a odpověděla:

„Přišla jsem právě proto! Raduji se z jeho utrpení! Nechť vzroste v nekonečnou bolest mou přítomností —" a znovu divoce se zasmála.

A když ani nyní Hirtys neuvolnil jí přístupu k Wälderichovi, dodala s tvrdou pyšností:

„Mám právo činiti zde, co mi libo. Jsem paní hradu!"

„Nejste, paní Isido, vladařkou, dokud žije váš pán!" řekl Hirtys s takovou rozhodností, že Isida neodvážila se odporovat a vzdálila se. Wälderich umřel klidně.

Jeho duše však vznášela se jistě dosud nad hradem, když dva zbrojnoši přišli spoutat Hirtyse a odvésti ho do podzemních vězení.

Té chvíle byla již Isida dokonalou vládkyní hradu i všeho v něm, a Hirtys byl první, jemuž dala zakusit ukrutnou svou moc.

IV.

Isida měla pouze jedinou, nevlastní sestru Blanku. Bylo to líbezné, krásné dítě, štíhlé, útlé postavy, kterou milovali všichni, kdož se k ní přiblížili.

Ti, kteří pamatovali se na její usměvavé, šťastné dětství, kdy pobíhala po nádvoří podobna dobrotivé hradní víle, vypravovali si často šeptem o jejích blankytných, nebesky hlubokých očích, z nichž zářila neskonalá něha a rajská vlídnost.

Zůstávalo vše ozářeno, na čem spočinul její smírný pohled, a kudy kráčela malá její nožka, zůstávaly růže . . .

Světelně a radostněji bývalo na hradě, když Blančiny oči byly ještě plny života. Ale jedné noci, přeplněné mučivým vzlykotem a marnými výkřiky o smilování, dohasla jejich zář na rozkaz Isidin, která se bála jejich zušlechťujícího vlivu. Od oné strašlivé, nepomstěné chvíle ubohá Blanka nikdy se neusmála, nikdy nezazpívala. V smutném tichu své malé, útulné komnaty rostla, krásněla a kvetla

jako bílá lilie polní a spřádala své dětské, nevinné sny, jejichž zářivým středem byla postava mladého, smělého bohatýra, který na bílém koni s přílbou ověnčenou vysvobodí ji z její opuštěnosti a vrátí v královské lásce své nové světlo ve vyhaslý její zrak.

Ale dny bezutěšeně prchaly útěkem pronásledované zvěře a Blančiny sny se neuskutečňovaly. Vzdala se na konec všech nároků na jejich splnění a zamilovala si samotu, z níž málokdy vycházela. S Isidou také zřídka jen se stýkávala; věděla příliš dobře o její nenávisti, kterou ji stíhala, a vyhýbala se proto raději cestám, na nichž mohla se potkati se svojí nevraživou sestrou. A přece Blanka nikdy nepocifovala nenávisti proti Isidě. Ba litovala jí spíše pro její ukrutnou vášeň, s níž ubíjela sama v sobě každý záchvěv jemnějšího a vřelejšího citu. Pokusila se dokonce působiti na ni něhou a vlídností mírné své povahy, ale Isida již předem bodavým výsměchem zničila každý její dobrý úmysl. Ponechala ji tedy divokému jejímu osudu i všem jeho krutým tajemstvím, s nimiž uzavírala se do své čarodějné komnaty, plné kouzelných nástrojů, křišťálových fiol naplněných zázračnými lektvary a příšerně ozařované nikdy nezhasínajícím ohništěm.

Sama pak, zatoužila-li po důvěrnějším styku, scházela do chudých jizeb hradní čeledi, aby usedala v jejich středu a vypravovala jich dětem podivné pohádky, jež jí šeptala bájivá samota — — —

Zde také dověděla se o příchodu Hirtysově na hrad, o výjevu při smrti Wälderichově a o uvržení do nejtemnějšího vězení hradního, které zpola již vdlabáno bylo v podzemí a do něhož jen úzkým oknem pronikalo nesmělé světlo denní.

Zatoužila v neskonalé dobrotě své utěšiti ubohého vězně a vyprosila si na oddaném jí zbrojnoši, aby ji dovedl k oknu vězení Hirtysova. Mohli tak učiniti tím bezpečněji, poněvadž Isida tančila právě svůj pohřební tanec kolem hranice, na níž se všemi rytířskými poctami spalován byl Wälderich, její muž a poslední hradu pán.

V žaláři bylo ticho. Zdálo se, jako by sama smrt vstoupila do této prohnilé kobky a chladným polibkem navždy usnila zamlklého vězně.

V pravdě však Hirtys necítil žádných bolestí, a jistě nebyla to obava před smrtí, jíž by rozrušoval klid svých myšlenek.

Stanoven královským otcem svým k vyššímu poslání, než onomu, jež schopno jest cele naplniti život člověka, vyčkával trpělivě příštích dnů, které měly o všem rozhodnouti.

Jen teskno poněkud mu bylo v temném vězení, pod jehož stropem kroužili netopýři a z jehož dna vystupoval otravný puch slizké, hnijící vlhkosti. Toužil po světle, které miloval a jehož měl plnou duši, a zahleděl se bezděčně vzhůru k úzkému oknu vězení, jímž pronikal obyčejně pouze mdlý, pološerý záblesk.

Jaké však bylo jeho překvapení, když téže chvíle proud zlatých radostně jiskřivých paprsků udeřil mu v zrak a do srdce vnes kouzlo velikého rozjasnění.

Když oči Hirtysovy uvykly poněkud nezvyklému tomuto světlu, rozpoznal v hrubém rámci šedivé zdi bledě růžovou Blančinu tvář. Uvolněný proud zlatých jejích kadeří svezl se po čele a splýval nyní volně do temnoty žalářní jako nezhasínající, živý zdroj záře. Rty Hirtysovy v náhlé vroucnosti dotekly se zářivého toho zázraku a vůně polibku, jež po kadeřích stoupala k Blančině skráni, zvěstovala mladé ženě, že vězeň žije a doufá v osvobození.

Přiblížila se, pokud bylo možno nejtěsněji, a zašeptala tlumeně: „Hirtyse!"

Oslovený v nevýslovné slasti zachvěl se při ozvěně tohoto něžného zvuku, a odpověď na rtech mu uvázla jako motýl omámený opojnou vůní v kalichu jitřně kvetoucího jasmínu.

„Hirtyse, bratře v utrpení, přišla jsem tě potěšit," zašeptala Blanka poznovu.

Tu konečně odvážil se i Hirtys odpověděti a pronesl vroucně: „Sestro! Jaká láska tě přivádí k opuštěnému?"

„Společná touha po svobodě," odpověděla Blanka. „Ty, Hirtyse, dočekáš se jí jistě, neboť doufám, že ti pomohu k útěku, já však —" zavzdychla a umlkla . . .

„Buď klidna, líbezná má sestřičko, buď klidna," utěšoval Hirtys mladou dívku, „i tobě nadchází den, který ti přinese ztracené světlo. Slyším v dálkách již dusot stříbrných kopyt. To vítěz tvého mládí — zelený vítěz! — přijíždí — — —"

„Jaká ty jsi podivná duše!" podivila se Blanka. „Odkud znáš všechna moje tajemství?" zeptala se.

„Tajemství všech mladých srdcí jsou stejná!" odvětil Hirtys.

Sblížili se tak v dalších hovorech, v nichž odhalovali navzájem svoje nitra, a chvíle ty byly zajisté pro oba tím nejkrásnějším podarem každého dne . . .

Uplynulo skoro čtvrt roku od té chvíle, v níž za Hirtysem zapadly žalářní dvéře, aniž se co změnilo. Jen léto po kraji dohořívalo a z daleka smutná jeseň zahleděla se v údolí svýma velikýma, melancholickýma očima. Tehdy Isida, která marně čekala, že dlouhým žalářováním utlumí Hirtysův vzdor, usmyslila si vejíti do vězení a urychliti vězňovo ponížení.

Ale Hirtys odepřel podrobiti se její vůli a pokořiti se jejímu krutému majestátu. Tu rozhněvala se a poručila, by přivedli katany, kteří by ho mučením donutili k poslušnosti. Smála se divoce, když hořící smolový pás spaloval vězňovy lokty nebo ledové sprchy mrazily ohořelé rány bolestí nesnesitelnou. Vzala jehlici ze svých vlasů a vrážela ji Hirtysovi do hrudního svalstva, a když ani tato muka neuspokojovala její krutosti, nakázala vpustiti hladové, polodivoké psy a zavříti vězení.

K novému největšímu podivu přesvědčila se po několika dnech, že psi lízali Hirtysovi rány a neodvážili se ho roztrhati, ačkoli byl vysílením zcela bezmocný.

I tentokráte pomsta Isidina zklamala její očekávání.

Rozzuřena a neschopna více ovládati svých smyslů, poručila přikovati nahého Hirtyse k vlhké stěně vězení, a sama obnažená tančila před ním divoký a smyslný tanec, doufajíc umučiti ho vášnivou jeho nemohoucností. Ale ani nyní nedočkala se Isida Hirtysova pokoření.

„Zlobohu!" řekl k ní trýzněný vězeň, když nasycena tance stanula vyzývavě před ním. „Marně doufáš v moji zkázu. Usiluješ zničiti mne a netušíš, že urychluješ tím vlastní svůj pád. Zahyneš s dobou, která umírá a jejíž krvavé slunce níží se k západu. Uvadnou poslední purpurové růže na štítech unavených bojovníků, a s příštím jitrem bílá poupata obejmou rozpadávající se cimbuří zbytečných hradních valů. Době, která nadejde nad tvým hrobem, Isido, nebude potřebí více hradů ni podzemních vězení; neboť jejím vznešeným symbolem bude slunce vycházející... slunce... slunce..."

Domluvil a zdálo se, že z jeho slov line se sluneční zář, která naplňuje celé vězení slavnostním světlem.

Jako ztrnulá stála tu okamžik Isida a její tvář zbledla jako rubáš. Snad i ona tušila smutný, nevlídný osud svůj v těchto nadějných slovech. Na okamžik zdálo se jí, že možno ještě se zachránit, podaří-li se jí získati Hirtyse svojí vlídností. Ale pouhá myšlenka na toto zneuctívající pokoření rozpálila divokou její krev a duši naplnila novým vzdorovým hněvem!

„Zničím tě přec!" zahrozila na odchodu Hirtysovi. „Nikdy již nevyjdeš z tohoto vězení, v němž jediným hostem tvým bude dlouhá, mučivá smrt..."

A odešla vysmívajíc se Hirtysovým proroctvím — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Třetí noci po tomto vězňově setkání s Isidou otevřely se náhle dvéře, a Blanka, které se zdařilo oblouditi podnapilé strážníky, vyvedla Hirtyse z vězení...

V.

Přiblížila se jeseň a svými zlatými a jantarovými barvami okouzlila kraj. Odletělo ptactvo a zpustla nově zasetá pole.

Noci byly mrazivé, plné chladných, nedostupných hvězd. Isida nyní častěji než jindy uzavírala se ve své tajemné komnatě, zaměstnávajíc se výrobou tajemného elixíru, který jí měl vrátit prchající mladost.

Nemyslila více na Hirtyse, neboť byla přesvědčena, že zahynul ve vězení a kosti jeho setlely. Netušila, že byl osvobozen a žije skryt v bezpečné blízkosti hradu, kdež očekává jen vhodné chvíle, v které mělo se vyvršit královské jeho poslání.

Násilím vyrvala ze svých myšlenek jeho obraz a napjala všechny své síly, aby zapomněla jeho příchodu na hrad i všech těch drobných příhod, jež s ním neodlučitelně byly spojeny.

Ale marně. Násilím zatlačovaný obraz Hirtysův s tím větší jasností vyplouval nad Isidinu myšlenkovou hladinu, zářil a probleskoval všechny její počiny a usvědčil ji konečně z vnitřní, mohutné své nadvlády. Nebylo možno utýrané duši hradní paní nevzpome-

nouti si všech hrozivých předtuch a pochmurných proroctví, jimiž Hirtysův pobyt na Wälderichově hradě byl přeplněn a zatížen.

Uzavřela se do své tajemné dílny a přerušila veškeré styky s okolním světem. Pociťovala nutnost býti samotna a v úmorné práci hledati posily před útoky mučivých vzpomínek na záhadného cizince.

Její dílna nacházela se ve zcela opuštěném křídle a vedla do ní dlouhá, úzká chodba přeplněná různými surovinami potřebnými k tajemným magiím. Dílna sama byla nevelká, zastavená křivulemi, alembíky a fiolami nalitými podivně svítivými tekutinami.

Jediné okno, zastavené zpola ohromnými folianty prastarých knih, v nichž skrývala se nejmocnější zaklínadla, jen zvolna a těžce prorážello matným svitem svým parami prosycenou atmosferu.

Proti oknu zavěšen věrný otisk vzácné „smaragdové desky“, kterou v jeskyni u Hebronu nalezl prý Alexandr Veliký, a na níž mythický Hermes Trismegistos, syn egyptského boha Osirise, napsal svůj runový, těžko srozumitelný předpis k vyrábění „zlatého nápoje“.

Byl skoro celý zanesen prachem a obklopen troskami antických soch a vycpanými zvířaty.

Konečně uprostřed síně nad nevelkou pecí zavěšen byl malý měděný kotlík, v němž shromážděny byly všechny kouzelné látky, které Isidě měly vrátiti nový půvab a setřelý mládí pel.

Již po několik dnů vařila se v ní veškerá ta čarodějná směs a scházela jen poslední, rozhodující noc, kdy měsíc po třinácté vystoupí nad chladnými vlnami a dosáhnuv plného svého tvaru, udělí konečnému varu zázračné a omlazující moci.

A již i tato noc nadešla a měsíc plný zářivého světla ve velkém, jiskřivém oblouku opouštěl ostříbřené horizonty.

V jeho bílé záři podzimní lesy zahořely jantarově a po kraji panovala taková neobyčejná světlost, že bylo možno bez svítilny projíti všechny lesní pěšiny.

Pouze v dílně Isidině panovalo pološero. Žlutý plamen pod kotlíkem plazivě rozprostřel se po celé měděné ploše a jeho příšerný odlesk vploužil se do nejtajnějších úkrytů černokněžnické komnaty a vyplašil odtamtud hejno netopýrů, kteří polekáni nezvyklým světlem vírnatě kroužili kolem Isidiny hlavy.

Tisíce horečných myšlenek obtěžovalo ji, rozdražďovalo rozum, rozrušovalo srdce. Isida znovu připomněla si celý minulý svůj život, přeplněný dobrodružstvími, v nichž nebylo úkoje ani potěchy.

Její neklidné, věčně spěchající a nikdy neuspokojené srdce podobalo se jedovaté číši, obsahující v sobě podivnou směs krutosti, pošetilosti a vášně, která, zmnožena prastarým rodem, našla konečně v Isidě vyvrcholení své smrtonosné moci.

Žila rychle a stanula náhle před životem jako před prázdnou, bezduchou formou, jejíž nové naplnění vyžadovalo nezměrných obětí.

Ale i ty měly býti přineseny nyní, kdy podařilo se Isidě najíti v starých knihách tajemství věčně mladé síly a neztrácejícího se půvabu.

Zázračná směs přicházela již do varu. Venku měsíc dávno již opustil nízké obzory a nyní rychle plul k temně blankytným výšinám.

V údolí čeřil se lehký vítr, který sílil a mohutněl a změnil se konečně v dokonalou vichřici, právě ve chvíli, v níž na starých věžních hodinách odbíjela půlnoc . . .

Rozhodná chvíle se přiblížila.

Tajemná směs počala se klokotavě vařit, opálové páry naplňovaly celou komnatu, uklidnění netopýři rozvěsili se po koutech. Isida přikročila kvapně k uzavřené skříňce a vyňala z ní křišťálovou číši.

Pak zašeptala třikráte zaklínací formule, převrhla kotlík, nalila nazelenalou tekutinu do pohárku a přiblížila ke rtům.

Ale v tom okamžiku s velikým praskotem rozlétly se dvéře, a v nich objevil se Hirtys zahalen v temný svůj plášť.

Hrůzou a leknutím vypadla Isidě číše z ruky a rozbila se na tisíc kusů. Čarovná tekutina změnila se okamžitě v páru, po níž zbyla ve vzduchu jen omamná, jedovatá vůně . . .

Vichřice rozběsnila se mezitím takovou netušenou měrou, že hrad třásl se v základech a hory chvěly se jako před zemětřesením.

„Pojď!“ řekl Hirtys hlasem chladným a varhanovým k polekané Isidě. „Pojď za mnou! Nelze vzkřísit k novému životu to, co umřelo s dobou. Je spoutána, neboť vládla příliš dlouho... Věk dokonal... Neslyšíš, jak král osudu převrací list v dějinách lidstva? Pojď, Isido! Tvůj život nenašel by více souzvuku v době, která nadchází a jejímž znamením bude jas a mír!“ Chtěla odpovědět, ale on zadržel její slova novým vybídnutím:

„Pojď!“

Vyšel pak první, a Isida následovala ho po ztichlém nádvoří, kde spaly stráže, mimo zamlklé hradní věže ke spouštěcímu mostu.

Hirtys mlčky pokynul a neviditelné jakés ruce otevřely bránu a spustily most. Opustili hrad a vešli na lesní cestu . . .

Šli stále mlčky a tiše, Hirtys napřed a Isida za ním.

Vichřice ustávala zvolna a znovu objevily se hvězdy. Chladné a nedostupné. A když ocitli se oba půlnoční chodci v polích, zdálo se Isidě, že Hirtysova postava roste nekonečně a její stín že pokrývá celou zem . . .

Ohlédl se naposledy po ní. Pak ukryl ji ve svém stínu na vždy pro oči všech i pro všechna lidská hnutí . . . a oba rozplynuli se pak jako poslední přítmí před příchodem nového světla — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ve své bílé komnatě opuštěná Blanka bojovala neklidně s těžkými sny. Pociťovala nezvyklé vzrušení v celém svém těle a neobyčejnou bolest ve svých očích.

Její srdce bilo prudce a uděšeně jako polekaný pták. Tiskla své chladné ruce na bílá ňadra, aby je uklidnila. Nepodařilo se jí to. Setřásla konečně násilím svoje dřímoty a probudila se.

Kolem ní bylo tma a šero jako vždy. Ale když povstala, pozorovala, že temno ustupuje a jemné, bledé světlo rozzařuje její probouzející se zrak. Vykřikla šílenou radostí, neboť její oči prohlédly opět a Blanka mohla znova uvítati vycházející slunce.

Rozpustila zlaté své vlasy a přistoupila k úzkému oknu, jímž se linulo to podzimní laskavé světlo a celou ji zlatě ozářilo.

Veškeren kraj uvítal ji radostným šuměním jako královnu.

Její oči zazářily nevýslovnou něhou a její tváře po dlouhé době zakvetly růžemi . . .

A když Blanka svezla oči své, v nichž světélkoval všechen slavný mír doby nově nadcházející, od lesů na širokou cestu vedoucí ku hradu, radostný výkřik vyletěl z útlé její šíje.

Po cestě ku hradu vyjížděl mladý rytíř na bílém komoni s drahocennou čabrakou, v brnění stříbrném a s přílbou ověnčenou. —

Karla Welsová-Slaviková:

Slováci.

(Pokračování)

O 7. hodině ranní očekávala jsem před farou Sudorku, jak jsme si smluvily. Ale ona — dle bodrého zvyku lidu tamního — přišla až o 10.

Lichvací jarmark odbýval se za městečkem na velikém pastvišti. Dobytka, vozů, krámů, Slováků a židů, hádek, křiku a rozčilování bylo všude plno.

Sudora šel se Sudorkou, ale nemohli se o volbě bulíka shodnout. Co se líbilo jednomu, nelíbilo se druhému, a trpělivá Sudorka už trochu nevrle řekla: „A veru si mohol zôstat doma."

On nedbaje její poznámky, zastavil se a zálibně si prohlížel jedno tele. Sudorka ve strachu, aby je snad nekoupil, hned ho srážela: „Tohle tela bys kúpil? Ani bych také tela do maštale nepustila." On, jako neslyše, zeptal se tetky, která tele prodávala: „Za čo dáte to tela?" „Za 54 zlatouky." „Bože môj, veď by sa to vešlo do husacího košíka, čo husy seďá na vajcách," lamentovala Sudorka. Muž jí jemně a trochu žertem řekl: „A já ti poviem: „Kup si ty také, jaké sa teba lúbí, a já si kúpím, jaké sa mňa lúbí."

Zase jsme se chvíli motali mezi dobytkem, až Sudorce padlo do oka tele, od kterého se ani odloučiti nemohla. Stála před ním v obdivu jako před nádhernou výkladní skříní. „Tohle tela sa mi lúbí — já bych ho hned kúpila!" Teď zase Sudora jí oplácel: „Takové malé tela chceš kúpit? Nó, kup — ale mosíš ho chovat ako malé dieťa." V tom přišel kupec, hned tele koupil a už si je na voze odvážel. — Teď se tele ještě více Sudorce líbilo a velice za ním naříkala, že ho nekoupila.

Za chvíli zase jí oči padly na maličkou kravičku. „Za čo máte tu krávu?" ptala se ženy, krávu na řetěze držící. „Za 95 ztatých. Je kroťúčká, mlaďúčká, gúlat sa pod ňú môžete. Dieťa hu môže po-

dojit, a mlíčko má jak smetanku," spustila prodavačka zpěvavým naučeným tónem.

Opatrná Sudorka spočítala si zatím, než ty chvalozpěvy skončily, vruby na rohách, aby věděla, kolikrát se kráva otelila a jak je stará. Když seznala, že je opravdu mlaďoučká, její laskominy na ni ještě více vzrostly.

„Je chudá," (hubená) mínil Sudora. „A i ty's chudý," řekla mu Sudorka žertem.

„A 95 zlatých — to je moc!" namítal její muž dále.

„Mladé je mladé a preto drahé! Kupte si starú bábu," repetila prodavačka, která byla jako sršeň.

„Kde máte muža, já sa opýtám jeho," odvětil jí Sudora.

„Toť," ukazovala na nedalekého Slováka, ale uraženě spustila: „Já som jeho žena, já môžem tak rozkazovat ako on!"

A Sudora jí na to se smíchem: „Já som očúl v hospode hovorit, že žena nemá takú dušu ako muž."

Sudorka se zasmála, a chtějíc dopálenou prodavačku udobřit, žertovala: „Tetička, to si nedajte povedat! Ako by žena nemala dušu ak ten muž, keď jim nosíme ak tem ptáčencom do hnízda. Žena si vyrobí akurátne tak ako muž, len že muži utrácá peňáze a ženy nie."

Tetka však pojímala věc velice vážně a už nás ani neuznala za hodny odpovědi. A tak konec konců bloudili jsme zase po jarmarce a hledali bulíka.

„Kolko chcete za teho bulka, chlapče?" ptala se zase jinde Sudorová. „Šedesát zlatých, tetička." „Ale pôjdeš a i ty ze sebú a budeš mi husy pást," špičkovala Sudorka.

Konečně se jeden bulík líbil oběma manželům. „Kolko chcete za teho bulka?" tázali se oba žádostivě. „Sedmdesát zlatých."

„Ééj," vykulila Sudorka oči. „Šak som dnes ešte nepila! Nejsom néni opilá." A její muž: „To sme veru daleko! Z tej reži múky nebude."

Po dlouhém smlouvání dávali lidé bulíka za 62 zlaté, ale Sudora chtěl ještě zlatku usmluvit.

„Kolko je ešte mezi vámi?" připletl se nějaký Slovák mezi ně.

„Jedna zlatouka."

„E, tak to rozhodťe na polovic," radil jim.

„Tož teda to rozhodíme," řekli prodavači, „ale dáte oldomáš." Oldomáš obnášel 15 krejcarů. Pak si plácli rukama, přáli si navzájem štěstí a srdečně se rozloučili.

Cestou z jarmarku oba kritisovali dobytek. Nad jednou přímo nádhernou kravou zůstali v němém obdivu stát. Když však slyšeli, že kráva stojí 240 zlatých, mínil Sudora celý ulekaný: „To je veru až hriech, dat len za hovado dve sto čtyrycet rýnských." Na samém už konci trhu zděsila se Sudorka nad zuboženou jinou kravou a bezohledně volala: „Jáj, to je strašná kráva — a ty rohy má opadnuté jak stará bába grgulu!" (různky v zadu na čepci). Ale prodavači jí vynadali, že hledí jako bosorka a že jim krávu obosoruje.

Pak už jí zašla chuť kritisovati, dala si vystavit pas a cestou každému známému, kterého jsme potkali, dávala hádat, co za bulíka dali. Když se tázaný rozmýšlel, pobízela: „No tak, už ma poteš anebo zarmuť!" —

Druhého dne jsem šla na vykládací jarmark a zastavila jsem se pro Dobrovodskou. Ve své správnosti už na mne čekala. Sešly jsme se v krámě u Cilky, její dcery. Ta byla velice uplakaná a postěžovala si na Ondřeje.

Stará Dobrovodská roztrpčena si mně posteskla: „Já som mu veru dycky domlúvala len dobrými slovami, nebo já veru nepreklnám ani nehreším (nehubuji, nenadávám), nikdy nič. A otiec tak mu pekné prieklady dával z Piesma, že Pán Bôh dal Adamovi Evu nie za otrokyňu, ale za pomocnicu a společnicu — ále on sa nahneval, vybehol na ulic, kričal a takú haňbu nám dal pred czuzími ludmi, že sme teho žáden, ani môj muž ani já, čo sme na svete, nezakusili. Od tedy sme mu za nič a ani sa s námi nevypravová. Keby mu svatý volačo povedal, je márno, lebo on je velice krutohlavý. On je velice krutohlavý, tak ako jeho mater. Čo len tá Eva chudera tam vytrpí od nej. Šak bola dnes Sudorová u mňa a velice sa žaluvala."

„Ej veru, a i já viem, ako to mamička dovedú, — ale já som nikdy nič nikomu nehovorila," pravila uplakaná Cilka. „Ešte som bývala s nimi v Š. Mamička Zrýnová mi dovolily mojú mamičku opáčit tady v K. Keď som sa v noci domu vrátila, sedely mamička ešte s Judú, čo je včul v Amérike, za stolem. Neviem, či sa modlily, či zpievaly, a mamička: ‚Teho som sa já stará žena dočkala, že bych mala i krávy dojit? Už je na 11. hodinu a kráva néni podojená!' Ani som jim nepovedala, keď obe seďá za stolom, že hu mohly podojit. Zlíkla som sa a šla som dojit a potem teprv bolo 11 hodin! — Já sa chystám v nedelu, keď budem mat kedy, jít tam na domluvu, lebo Mara sa mosí udobrit na Evu. Já som očúla, že sa chystá na svatú zpoveď, a preca nepôjde na svatú zpoveď, aby mala hnevnika?" děsila se Cilka, vychovaná v klášteře. „A potem som ešte očúla, že Mara ty své deti škaredo vychovává: lebo jim zakazuje kolébat Eviného Siluše. Ona jich učí nenávisti, a preto tam chcem jít. To nemôže tak but. Čo sa deti naučí, keď sú mladé, to robá, a i keď sú velké."

Pak jsme šly na jarmark. Rozumí se, že židé opanovali tu pole. I hrnce již prodávali, a křesťanů-prodavačů bylo daleko méně.

Jarmark za mnoho nestál, jako snad všechny letní jarmarky, a tak jsme ani mnoho nekupovaly.

Na zpáteční cestě zastavila se Dobrovodská v boudě u pekařky a rozkázala si: „Dajte mi za 15 krejcary tich kajzerek (housek) a dajte mi ešte za 10 rožky (rohlíky)." Já koukala, kde co letí, a nevšimla jsem si, kolik peněz jí dala.

Dobrovodská si pečivo zabalila, a když už chceme odejít, volá na nás prodavačka: „Tetička, vy ste mi nedaly ten šesták."

„Veru dala som."

„Veru nie. Já môžem tri rázy prsty hore zdvihnúť, že nie.“ Dobrovodská kazatelsky odpověděla: „Ja, kdo priesahá, to néni dobrý človek — lebo vám sa má verit na vaše slova. Včul už na vás nedám ani tolko, čo zrnko maku obsahuje. Tu máte ten šesták na tu vašú priesahu! Však on treba nie hned, ale pozdeji vám bude na duši ťažký,“ — a už se hnala prudce pryč.

„Tetička,“ volala za ní prodavačka, „tu máte, vezmite si ho!“

„Nechcem ho! Nech vám obtíží dušu! Vy ste ma zaštráfily pred ludmi. Kebyste boly povedaly, abych vám dala i tech 15, dala bych vám i tech.“

„Já ho nechcem, já ho dám žebrákovi,“ odpovídala pekařka.

„A hoďte ho treba do Váhu, já ho nechcem,“ mrzutě ji odbyla Dobrovodská a více si jí nevšimla a ani cestou domů už o tom nemluvila. —

* * *

Po poledni jsem tedy šla do mlýna s úmyslem pokusiti se o usmíření. Eva byla na dvoře. Jednou nohou kolébala a při tom řásnila spodníky. Dovedla to překrásně; stroj by to lépe neudělal. Co se týče dovednosti a rychlosti v práci, Mara nemohla se vedle ní ani postaviti.

Zrýna, jak mne zaslechla na dvoře hovořit, vyběhla ze sednice. Trochu byla uražená, že jsem tam po dva dny již nebyla, a řekla: „Ponížene pekne jich vítám! Nó, na mojú dušu, já už myslela, že si jich tam na tej fáre nechali! Prečo neprišly? No, a ako tam bolo? Ako sa jim lúbilo na tej fáre? Bola hostina?“ vyzvídala.

„To víte, že byla,“ a dále jsem nedbala o faře mluvit. Zrýna, která byla jako věštkyně a každému i myšlenky z hlavy vyčetla, řekla: „Ale tak to hovorá jak ten, keď sa ho pýtali: ako si sa mal na hostine, a on povedal: krom jídla a pití dobre.“

Smály jsme se tomu a ona dodala: „To sa tak na parádu hovorí, anebo sa ešte ináč povie: dobre sme sa mali, ale bolo málo ponuku.“

„A co, jak je Silušovi?“ odvrátila jsem řeč.

„Chvála Bohu, paní velkomožná, dobre. Dnes stál pri okne a dosahoval už moje okuláre!“ s velikou radostí se chlubila a Siluše v kolébce líbala tak, až mu červené skvrny na tvářičkách vyskakovaly.

Mara se právě vracela všecka zářící a pěkně nastrojená z jarmarku. Slušelo jí to. Když se odstrojila, sekala sečku na dvoře pod kůlnou a takto si při tom zpívala, patrně Evě na vzdory:

„Kebysom já mala jazyk za zubami, mohla som já nedostávat takové snídaní. Ale já už dobre znám, že je len muž žene pán, veru mu já ode včulka pekné slovo dám.“ Tak se chystala na svatou zpověď, ale v zápětí byla aspoň trochu potrestána.

Dle svého nepořádného zvyku své šaty do truhly jen naházela. Zrýna, která chtěla dáti Judiny šaty a kožichy zase jednou na slunko, aby vyschly, našla v truhle vše zpřevracené, i vracela se ze dvorné

komory, majíc haldu šatstva v náručí, celá rozvzteklená. Praštila šatstvem v sednici na stůl a křičela, až jí v hrdle přeskakovalo: „Kriste ukrižovaný, Ježíši najmilostivější, nechcem tvojej ruky vidět v mojej truhle!“ „A čo já tam volačo robila?“ lhala Mara. „Basom ťa dušu tvoju! Nehovor nič aspoň!“ dupla si nohou Zrýna. „Hreším ťa už i pred czuzími, nič z teba nebude! Keď si nesložíš svoje, nehynož (nehub) jiné! To je svinutá zástera?“ A rozkládala ji po stole. Ležící tam harmonika jí překážela; dala ji prudce pryč, a tato při tom táhle zaječela. „E, nebeč,“ okřikla mrzutě i harmoniku. Byla bych se s chutí zasmála, ale ona pokračovala v hubování: „Učím ťa s dobrotú už tri roky a nič nevieš.“ Ke vší zlosti spadla malá Katulinka s lavice a uhodila se. Zrýna naplácala Úleně, proč na ni nedá pozor, a Gašparovi, — který právě do sednice vběhl a jen náhodou se tam chudák kmitl, — nabouchala. Ještě dnes vidím ty jeho veliké oči, jak je na mne obrátil a jak se přede mnou styděl.

Pak zřejmě ochlazená Zrýna povídala: „Mosím jich porozvínat, tich zástier, a dát na slnko, aby tej Jude, než sa z tej Ameriky vrátí, tam nezhnily. Nech idú se mnú, paní velkomožná, dám jich na žrď na zahradu.“

Tam na bidlo všechny šaty rozvěšela. Gašpar se na matčiny šaty něžně usmíval, hladil je a tulil se k nim, jako by se s matkou mazlil, a chlubil se mi: „To je šetko mojej mamičky!“ Abych mu udělala radost, věnovala jsem všemu velkou pozornost.

Pak si hrál s malými děvčaty. U drobné stružky, která protékala zahradou, rozdělali si bláto a dělali cihly. Škatulka od sirek byla formou na ně. Gašpar navrhoval, že z nich budou stavět nový mlýn. Zatím, než cihly oschly, kopal základy a počínal si při tom s takou důležitostí, jako by se jednalo o jeho čest.

Zrýna nechala děti hrát a šla se mnou do své zelinářské zahrady okopávat. Udělala nejdřív motykou kříž přes záhon a šeptala: „Ve jménu Boha Otce i Syna i Ducha sv. Amen. Pane Bože, buď mi na pomoci.“ Ale hned po této zbožnosti už ďábel z ní vykřikoval: „Já tu okopávám, a ono si to rásní spodníky.“ To „ono“ byla Eva. „To je také práce,“ odporuji Zrýně. „Až by okopala, mohla by to delat,“ odsekla mi. „A kdy? V noci. A kojí dítě. A dala byste jí světlo? Však jsem se tam dívala. Mara se na ni hněvá, a ona jí za to řásní i její spodníky, protože to Mara tak nedovede, a při tom chudák nohou kolébá, a děti, které by to mohly dělat, si hrají.“ Mlčela, ale bylo vidět, že uvnitř zuří.

„Vy se na ni, tuším, ještě hněváte?“ „Nemám na ňú rieč, a i Mara má zakázané s ňú sa vypravovat.“

„No, to dáváte Mare pěkné naučení. To nebude nikdy pokoj v domě,“ kárala jsem ji. „Nech sa vypravová s pacholkom, a s materú sa nemosí vypravuvat. V kerém dome by bol pokoj, aby nevesta s pacholkom klebety robila! Z jedneho slova tolko klebet naseje a slov a riečí, ak ten ďábel tech zlých hub po horách.“

„Prosím vás, Zrýnko, nechte už toho hněvání a mluvte zas na ni. Vidíte, mne už netěší ani sem chodit —“ Ani jsem nedomlu-

vila. — Zrýnka praštila motykou a pustila se do mne, vyčítajíc mi, co kdy dobrého jsem její sestře, to jest matce Evině udělala. Na to, co já a všichni moji příbuzní i známí pro ni samu učinili, nadobro zapomněla. Neodpověděla jsem jí na ten nevděk a nechala jsem ji bouřit dále:

„Já sa mosím zbláznit! Celý svet je na mňa pobúrený. Oni sa tej Evky porád zastávajú! Čo oni veďá, aký je to vták nepodarený! Ona mi mojú čest nikdy nenavrátí, kerú mi vzala. Nech si len rozvážá, milostpaní, toto: V zime sa ve spánku odkryla a prišiel Peter s montérom v noci domou z veselá (z veselky) a — a —“ začala rozpačitě mumlat — mumlat — a pak si udělala: „Nóó — prý hu nepokojili, čo já viem — A ona druhý deň utékla domou a to pustila me-zi lúúúd! Ona len špínu a len špínu na nás dycky snášala. Dycky na nás potupu robí! Dycky na nás potupu robí,“ opakovala o tón výše. A další žaloby na Evu se jí z úst řítily jako vodopád. „Její mati mi hu hubí! Keď sa Eva vydávala, tak bečala a povedala: ‚Ach, Evušinka moja, ako ty len na tej pustacine privyknéééš.‘ Ona mi mojú nevestu hubí, a já som jej jejího zaťa nekazila veru. Keď si mi požaluval, mlčela som ak tá zem. — To ani žádná sestra od sestry nezkusila na svete, čo já. Ona dycky chcela, abych já jej bola za podnož! Eééj, čo já mám všetko tady na srdcu napíchané!

— Jedenkrát bol jarmark a Eva mi prinde: ‚Dajte mi peňáze na štífle.‘ — Já nič. Ona druhý ráz: ‚Dajte mi peňáze na štífle.‘ — Já zase nič. — ‚No šak dobre, šak sa budem dievat, či ma dáte lebo nedáte.‘ ‚Od keho si sa pýtala do K . . .?‘ ‚Ada od vás sa budem pýtat? Čo vy si myslíte, že já vás budem poslúchat? Ják živ nikdy!‘ Já som vzala metlu a chcela som hu uderit, ale ona sa schovala a zamkla do dvornej komory. ‚Ach, ty skrátok, keho budeš poslúchat?‘ volám za ňú, a ona: ‚Teho, kdo sa na mňa trápí.‘“

„Ona povie, že bude poslúchat teho, kdo sa na ňú trápí! Já som sa na ňú už dávno trápila a mala som méne rokou než oná. Já mala 13 rokou a už som šanuvala ve službe, a to bolo i na ňú. — Potem som zas nakúkla do komory, a ono si to bralo pod spodnik škrobenú sukňu! Já zas na ňú: ‚No, už sa glancuješ, už sa pôjdeš ukazuvat, aká si pekná, tim subjétum Mórech, čo ti cukroví dávajú?‘ Ona vyšla z komory ven na potok sa umýt a povedela: ‚Včul sa umyjem v potoke a budem ešte peknejšá, a i nožičky si umyjem —‘“

„Taká je tá jejich Eva — keď sa jim tolko lúbí,“ řekla mně s výčitkou a pokračovala: „Potem sa mne na jed pekne nastrojila a takla si išla do K . . .“ (Kroutila se po Evě, snažíc se, aby se jí sukně co možná hodně houpaly.) „Po poledni sa vrátila i se štíflema.“

Neříkala jsem k tomu nic, ale vzpomněla jsem si, jak nedávno se Zrýna zachovala k pacholkovi, když ji prosil o 80 kr. ze své služby. Tvářila se, že ho pro práci ani nevidí ani neslyší, a nechala ho škemrat jako žebráka za dveřmi. Když už to pacholek po třetí opakoval, vykřikla jsem na ni, jako by nedoslýchala: „Zrýnko —

Martin vás prosí o 80 kr.“ A ona, podívavši se na něho, soudcovsky ho vyslýchala: „Na čo sú ti?“ Musil se vyzpovídat.

Když jsem jí domlouvala, že ho dráždí a že se takým způsobem vyrobené peníze nevyplácejí, — stiskala jen rty, patrně zadržovala nějaké hrubství. Proto mi jí při těchto jejích vyprávkách nebylo pranic líto. Věřila jsem sotva polovičce a dívala jsem se na ni se zájmem jako na výtečného herce.

„A čo temu poveďá — jedenkrát jej hovorím: ‚Idz mi pre riticu!‘ A keď s ňú dlúho neišla, idem sa pozret, kde je — A ona stála hore ve mlýne a kúkala ces tú riticu na montéra a smála sa.“ Přímo úžasně ten nevinný žert napodobila. „Montér sedel na bobku a takto spravil rukú — čo já viem — Keď ma zazrela, pribehla, a já jej hovoriem: ‚Čo to bolo s tim montérom?‘ ‚Čo já mám s ním volačo?‘ ‚Čo já viem čo? Kdo ces tu riticu kúkal? Už boly dva hriechy k vůli montérovi. Vieš ty, že máš zakázané s ním sa vypravuvat?‘ ‚Šak já som sa bavila na dvore s Jurom, a keď ste došly, som tam akurátne pribehla!‘ — No, čo temu poveďá?“ pravila vítězně se na mne podívavši.

Domlouvala jsem jí poukazujíc, že podobné žerty jsou právem mládí, a že i ona ve společnosti, třeba starých dědků, jen září a jako děvče vyvádí, a skončila jsem: „Ostatně, budete-li se na ni stále pro maličkosti hněvat, odejde vám ještě do Ameriky.“ Škubla sebou, přece však řekla: „Nech si ide, já jej ani ruky nepodám. Nech si ide treba do pekla na dno. Já nedbám.“ Po chvilce, když se vzpamatovala, spustila už pevněji: „Len nech si ide, šak tam idú jiní ludé tiež. Je tam Myšík Jožo, čo jej zlaté piesma písal z Vídne, nech si ide za ním! — Ty sú akurátne jednaké, ona i moja sestrička, její mater. Čert jako ďábel, oba sú černí. Já jim poviem, aká je moja sestrička. Keď som hu obžaluvala u rychtára, že ma prizabila, povedala — bar aj som já mala svedkyňu, takú starú babku — : ‚Nech ma tu hrom zabije, esli som na ňú len sáhla!‘ A tá babka, keď hu očúla tak vrdlouhat, zkrikla: ‚Ježíšmarjá, Anča, čo to len hovoríš, šak nás tu hrom šetkych zabije!‘“ Po těchto křesťanských řečech dokopala záhon a zbožně jej pokřižovavši řekla: „Ve jménu Boha Otce“ atd. „Bože, požehnaj mi mojú prácu.“ Pak se chystala na zalévání, ale v tom celá zadýchaná běžela k nám Mara oznamovat, že kočár jakýsi zahýbá z hlavní cesty na cestu mlýnskou a že dozajista jede do mlýna. Honem běželi jsme všichni ze zahrady do sednice a děti jako stádo za námi. „Bože môj,“ pravila v běhu Zrýna, „to bude dozajista Markovič,“ a v sednici zmateně rozkazovala: „Vyžeňte ty kurence a prikryjte kočárek!“

V tom už vešel do sednice pán vysoké postavy, v bílém plášti, jaký se do prachu nosívá. „Poníženе pekne jich vítám, pán velkomožný,“ klaněla se mu hluboce Zrýna, vyděšených, zaslzených očí s něho nespouštějíc. „A kdo oni sú?“ ptala se ho nesměle. „Já som od královskej tabule z Prešpurka.“ Zrýnou to škublo, ještě více oči vyvalila, vytáhla ramena do výšky a samou úctou dech zatajila. „A čo nám nesú, pán velkomožný?“ „Tady citáciu k vůli volbám.

Ode čtvrtka za týden mosí každý povedat, na keho dal svôj hlas," pravil odměřeně.

Zrýna spráskla ruce: „Bože svatý, preca je len spravedlnost na svete! Ach, pán velkomožný, my sme prevelice vystáli pre ty volby," pravila shánějíc inkoust. „No nech! Bôh nebeský to vidí a i slyší! A nemohli nechat vyhrát teho, kdo mal viac hlasou, a nemoselo být tolko falší a trápenie a ten hriech! A ešte mali nás spravedlivých na posmech! Zrouna sme si vykládali tady s milostpaňú — to sú jedna prevysoká paní až z Prahy —" a začala mu vykládat můj životopis. Jeho, rozumí se, nemohlo to zajímat, stále jí podával ruku, trhal řeč, loučil se, netrpělivě přešlapoval, já ji za sukni tahala, aby přestala, neboť bylo ze všeho vidno, že úředník má velice na spěch, ale vše marné. Zrýna s neústupností jí vlastní nepovolila, dokud mu aspoň nejhlavnější rysy z mého života nevypověděla. Pak ho vyprovázela až za stodolu a cestou ho litovala: „Taký vysoký pán a mosí citácie roznášat. Šak máme hajducha, prečo on jich neroznáší? Šak nemosí tak hore vedený být. Ešte môže a i na riepu chodit." „To je velmi důležité, to mosím sám odevzdat," řekl, jako by ji okřikoval.

Několik žen na blízku pracujících a jeden děda honem k nám ze zvědavosti přiběhli a lačně se tázali:

„Kdo to byl?"

„Eééj, milé ženičky!" Tu se Zrýna na chvíli tajemně odmlčela, stiskla rty a kývala hlavou. Pak jim křičela přímo do obličejů: „Preveliký pán od súdu, od královskej tabule z Prešpurku, a toto nám doniesol!" Ukazovala listinu. „Budú nové volby."

Pak začala mluvit páté přes deváté a rukama rozkládat. V naději na vítězství cítila velikou kuráž.

„Už sa mu mele, našemu rychtárovi. Patrilo sa mu být rychtárom, keď bol v áreste? Keď vedeli, že bude dobrým liberálom, udelali ho rychtárom. Prvejší rychtár bol taký bachratý a bol a i organistom a i hajduchom. Všechno porobil sám. Nemali sme hajducha, a boli sme. Len kebysme vedeli, čo je to v nútri," a snažila se nahlédnout do zalepené listiny. „Pán Bôh nebeský vie, keď je to pod pokrývkú." A listinu rozevříti nechtěla, dokud nepřijde Juro. Najednou sykla „Hííí!", a jako by vše už byla rozluštila, převážně se na nás zadívala. Ulekla jsem se, že tam snad stojí psáno, že Juru na pár měsíců odsoudili. Po chvilce tajuplným, šeptavým hlasem nám prozradila, co četla: „Pószóny." Všichni šeptem opakovali: „Pószóny." „To je Prešpurk," s nemalou převahou překládala Zrýna a tvářila se, jako by nám byla tím už všechno vysvětlila. „Ja, tohle je veliká vec." Zase nakoukla do vnitř a udělala si: „Ihá — Dvaadvacátého juni. Od 22. juni to bolo u notáriusa, a on to nevydal. Eééj, liberálom už sa kúrí z hlavy, a našemu notáriusovi to lahne za krk už."

Taká vyzývavost do ní náhle vjela, že i na slepice, na nářadí ba i na malé děti hleděla jaksi zpupně a s patra. Byla k nepoznání. Celá postava se zdála větší, krok pevnější, vykračovala si jako královna mezi poddanými. A těšila se: „Včul vyplave všechna tá faleš navrch. Prečo je Valášek zavretý? Prečo?" osopila se na nás. „Pre

tu notáriusku, že krivo priesahala, a preto hovorím, že mosí v pekle za živa horet. Kamenné srdco mosí zaplakat nad ním," a dala se do pláče.

„Šak už jich Pán Bôh tresce," pravila jedna z žen. „Ludé hovorá, že sa blázní její mater." Druhá žena jí odporovala: „A já zas očúla, že cera." Zrýna, které nad tou novinou div oči z hlavy nevypadly, po chvilce, když se vzpamatovala, definitivně usoudila: „Nech je to, jak je to, jedna je dozajista bláznivá. Až bude ode čtvrtka za týden tá nová volba, to sa, paní velkomožná, nečeho dožijú tady," slibovala mi. „Len keby sa tá notáriuska bláznila. Keby len Pán Bôh dal a Markovič zvítazil. Tak budem každému postojmo hledet do oken," vyrážela jedním tónem a pevně se do světa zahleděla.

„A veru, já som očúl, že to šetko tú faleš doniesli císarovi pánovi do uší a i mu to predložili," vmísil se do hovoru naivní stařeček, který svými „kotletkami" na tvářích měl vzhled bývalého panského lokaje. „Už budú ministri len samí ludáci a i generáli. Veru tak. Císar pán ani jiných nechce," dopověděl s takou jistotou, jako by byl o tom právě s císařem hovořil.

„To preto, priatelko," chtěla mu Zrýna cosi vysvětlit, když však náhle zavznělo klekání, upozornila ostatní: „Ale včul sa modlit máme." A všichni se po tichu modlili a jen „Pochválen Pán Ježíš Kristus!" a „Ná veky amen!" řekli nahlas.

Po klekání ženské už neměly stání. Touha, aby novinu mohly honem dále zvěstovat, je poháněla. Při loučení s nimi Zrýna si teprve všimla pěkného děcka, které jedna z nich na ruce chovala, a obdivovala je: „Neúročné, aké je to pekné! Neúročnééé; aké je to pekné," a lehtala dítě pod bradičkou. „Maryša je jej?" ptala se. Žena kývla na souhlas hlavou a Zrýna doložila: „Maryša. To dozajista svietilo slunečko, keď sa narodila." „A prečo?" tázala se matka dítěte udiveně. „Preto, že má takú bielú hlavičku! Svietilo jí na ňú."

Pak nás opustila i žena s dítětem a osaměly jsme. Já se chystala k domovu a Zrýna se nabídla, že mne vyprovodí. Dříve však odnesla ještě do sednice Judiny šaty, aby jí na ně nepadala rosa. Protože hned za mlýnem jsme potkaly dva drátenky, pro něž měla Zrýna práci, vrátila se s nimi. Vrátila jsem se též, neboť jsem byla zvědava slyšet, co si budou povídat. Katerina je cestou plna soucitu litovala: „Drátenící majú velice planý kraj. Všeci mosá do sveta. Já som moc zkusila, ale drátenící zkusá nade všechny ludi na svete. Ééj, paní velkomožná, keby oni očúly, keď drátenící zpievajú. To je zpev, kdo chce vedet! To je krása! Keď ešte pred léty chodievali na večer po hrackej z roboty, tady na poli taký hukot stál, čo zpievali."

Drátenící byli už docela v „panském oblečení" a jeden nic nemluvil, než bez přestání vzdychal: „Ach ja! Ach ja!"

Když jsme je přivedli na dvůr, pravila Zrýna: „Drotárkové, vietajte teda u nás," a děti strašila: „Dievčence, ti dva chlapi idú pre

vás a trecí je za bránú." Děti plakaly jedna víc než druhá. Po chvíli se utišily a hleděly s očima i ústy dokořán na dráteníky, jak drátovali. „A čo vám dám za ten umývač, keď ho zdrátujete?" ptala se Zrýna. „Nóó, gazdinka moja, dočkajte, až to bude hotové." „I čo vás to napadá! Vy byste mohol pýtat sto zlatých a jednu slaninu, keď sme sa nezjednali. To mi mosíte po predku povedat." Když se zjednali, vyptávala se jich Zrýna na všelicos. Ale dráteníci byli nějací vykutálení hoši. Starší vykládal o svých láskách: „Po dobrej lásce som mal takú, čo u farára slúžila, pak druhú, čo u jágra, a u té trecí robil za peňáze jeden gróf, keď ženy nemal." Zrýnce se při těch řečech prodlužoval obličej a zřejmě zklamána řekla: „Nóó, o vás už viem, čo ste zač. A čo vy? Máte ženu?" začala vyslýchat mladšího. „Kolik já už jich mal!" „Prosím vás, človeče, neplašte ma," skočila mu Zrýna, které se dráteníci už přestávali líbit, do řeči. Ale on pokračoval: „Keď som bol vojákom, to bych bol hlúpý voják ..." a semlel hrozné věci.

Poněvadž se hovor točil jen okolo dvojsmyslných řečí, odešla jsem. Zrýna mi připamatovala, že jsem si chtěla ještě některé americké dopisy opsat, že „čo chvíla už pojedu domou," abych tedy zítra najisto přišla. Já jí zas slíbila, že ji naučím dělat slíbené zázvorky, a po tichu jsem ji zaprosila, aby na Evu mluvila, leč ona na to: „Nemôžem, paní velkomožná, nemôžem ešte, lebo ona by si ma nevážila a nebála by sa ma, kebych bola hned dobrá."

* * *

Když jsem druhého dne dopoledne přišla k Zrýnce, vyndávala právě chléb a placky podplamenice z pece. Podávala jsem jí ruku, ona však dříve husím křídlem celá se oprášila, aby mne neumoučnila. Toho dne bylo u ní jako u pekaře. Na stole, na lavici, na různých prkénkách, všude, kde jen místečko bylo, měla nadělaných budáků, kterým už po česku říkala „buchty", třebas byly bez nádivky. Tento boží dar chystala se dát upéci do vychladlé pece po chlebě. Potřebovala-li někdy na rychlo oběd, rozkrájela tyto do zásoby napečené buchty na lístky, spařila je ve vodě, omastila, posypala mákem a už měla oběd hotový.

„Když jste se tak do toho pečení dala, upečeme dnes i ty zázvorky, abyste se tomu naučila," navrhovala jsem.

S radostí souhlasila. Ale když jsem na ní žádala osm vajec, trochu se zarazila. Přinesla je však přece. Dívala se zvědavě, jak co dělám a jak těsto tru. Pak též sama třela. Leč dle toho, jak se k tomu měla a jak ji tření namáhalo, poznala jsem, že zázvorek nikdy péci nebude. Bylo jí to mnoho práce a pak těch osm žloutků stále ji v mysli tlačilo, neboť po chvilce z ní vylezlo: „Druhý ráz udeláme ty zázvorky len z bílků." Mlčela jsem. „Čo by ne?" vyhrkla na mne od pece, kam dávala pro buchty přípal. „Keď sa nepodarí, zjí sa. Šak ináč by sa človek veru nič nenaučil. Šak som si trúfala i prasce vyrezávat a hovorím: Pánu Bohu poručeno! Keď mi bude zdechýnat, zabijem ho a sníme — a my s temi zázvorkami tiež."

Děti, když odnosily chléb na půdu, byly všechny na potoce. Gašpar do bronzova opálený proháněl se tam s klackem v ruce jako malý divoch, Katulinka radostí stále výskala, Anča se učila plovat a Úlena, která musila Siluše chovat, pobíhala po břehu jako kvočna kolem káčat a lačně se na ně dívala. Brzy si však věděla rady: vysvlékla se, vzala Siluše do náruče a šťastná běhala v potoce s ostatními.

Zrýna zatím, než se jí pec znova vyhřála, šukala tu a tam po sednici. Mezi jiným přestýlala kolébku a ukázala mi peřinku s ovázaným rohem: „Nemôže to zašít? Perina má cumel, aby sa to nemuselo zašít.“ Výčitka týkala se jen Evy, ač se dobře hodila i na Maru. Neřekla jsem na to ničeho a na Evu jsem se raději ani neptala. Smluvilyť jsme se s Cilkou, že v neděli odpoledne obě do mlýna přijdeme a že to tam vše smíříme, i myslila jsem si, že to Eva zatím vydrží.

Zrýnčiny myšlenky také se od Evy odvrátily, neboť do sednice vběhla malá Maryška, vnučka její sestry Ily, se vzkazem, „či by paní velkomožná mohly v nedelu napísat babke list do Rakús tatíčkovi.“ Objednala jsem babku na neděli do mlýna. Zrýna si pospíšila pochlubiti se, co vše Maryšinenka umí, a vyzvala ji, aby zpívala. Děvče zpívalo jen mariánské písně. Tvářinku mělo přímo anticky krásnou, ale již typu modlářky. Každý tah v obličeji, výraz oka, každý pohyb, hlas, všechno bylo tím potřísněno a zavánělo nepříjemně modlářstvím. Až mi jí bylo líto. Byl to krásný kvítek, ale nepříjemně páchnoucí.

Babka Ila — všeobecně v rodině nazývaná tlustá Ila — měla převrácené pojmy o správné hospodyni, jako modlářky všechny. Její jednání čelilo vždy jen k tomu, aby si získala výhodné místo tam na onom světě, a toho domnívala se dosáhnouti ne úzkostlivým plněním povinností, ale stálým pobytem v kostele a ustavičným modlením. Pobývala v kostele, jak dlouho vůbec byl otevřen, a kdyby to jen trochu bylo šlo, byla by v něm i přes noc zůstávala. Jako bývají některé mladé holky posedlé za muzikou, byla ona posedlá za kostelem a pro tu svoji vášeň v neděli mužovi ani pořádného obědu neuvařila. On pak chodil dle zvyku malých lidí na zlost se opít, a tak nebral řetěz mrzutostí u nich konce. Ila byla svým královstvím nebeským naprosto jista a na své modlářství až pyšná a každého, kdo nebyl jako ona, srdečně litovala. Malou Maryšinenku vychovávala zcela dle svého modlářského smýšlení, pevně věříc, že tak je to nejlepší a že ji velká odměna nemine.

Když děvčátko odběhlo, Zrýnka mi povídala, že jeho otec — syn tlusté Ily — je v Rakúsích na výdělku, že tam má ostatní malé děti, a že mu tam nedávno umřela žena Kristýna. Rozumí se, že se při tom dala do hořkého pláče. Začala rozčileně běhat po sednici, zoufale lomit rukama a naříkat: „Ach, Kristýnka moja, Kristýnka moja! Ani ten tvôj hrob neuvidím, ani to miesto neobnariekám — —“ a přehojné slzy si stírala hadrem, který právě držela v ruce.

Nepoznala jsem v životě osoby, která by dovedla tak usedavě

a zoufale plakat — a hned se zas až k pláči smát, jako to dovedla Zrýnka. Ta by byla směle mohla o sobě říci: „Okúpat bych sa v tich slzách mohla, čo som sa naplakala.“

Přetrhla jsem jí tentokráte její planý, třeba opravdovému velice podobný nářek otázkou: „Zrýnko, když jste se nedávno zlobila na Evu, řekla jste, že z jednoho slova naseje tolko klebet a slov a řečí, ak ten ďábel tech zlých hub po horách. Proč to říkáte?“

„Aá — to je pekný, to je dávný (starodávný) kúsek,“ pravila po všem velkém nářku velice rozmarně, „to by si mohly a i napísat! Já jim to poviem a oni, keď sa jim to bude lúbít, si to potem znotujú, ako chcú. — Svatej Peter prišol k jednej babe a bol velice hladný, a tá pekla báleše (koláče). Ona mu odtrhla kus a dávala mu. On si nechcel vzát a že chce celý. Tak ona mu uválela také malé testáčko a myslela, keď uválá malé, že bude malý báleš. Ale on narostol taký veliký, že ho nemohla ani z pece vytáhnút. Pak mu zas dávala len kus, ale on zas nechcel. Tak eště menší testáčko uválela a myslela, že mu teda dá celý, ale ten ešte vätší narostol ak ten prvý. Zas mu nechcela celý dat, bolo jej ho lúto. Len on jej jeden ukradol.“ To mi pověděla Zrýnka šeptem. „Kristus Pán dobre vedel, že on jeden ukradol, ale nepovedal mu nič, Petrovi.“

Zde se Zrýnka chytrácky smála a slibovala mi: „Počkajú, to sa veru i zasmejú. — Išli ces jeden les, a Peter zôstal pozadku za Kristom Pánom a začal ten báleš jestiť za ním. Kristus Pán veru vedel dobre, čo Peter robí, a dycky, keď mal Peter pohltnút, sa ho nečo pýtal. A Peter, keď chcel friško odpovídat, friško vyplval a rozhodil po lesi. A tak celý ten veliký báleš vyžívau (rozžvýkal) a vyplvau, a všade, kade ten báleš hádzau, všade rostly huby — ty dobré.“ Zrýnka se tomu tak smála, že zase až plakala. Svatého Petra odehrávala, jako by při všem byla bývala. Pak pokračovala: „Zbádal to ale čert — nech sa prepadne —“ dupla si nohou a odplivla. „Ten utiekal tiež k tej babe a tiež jej ukradol báleš a behal po horách a po lesích a žúvau a rozhazovau — a to sú ty zlé huby.“

Zatím jsme vykrájely zázvorek, že jimi bylo celé veliké prkno pokryto. Zrýnka se na ně přeblaženě usmívala a nestačila je dost obdivovati. Toť se ví, že jí teď šlo především o to, aby tetky v Š . . . . . se dozvěděly, co „ona dovede“, a proto řekla: „Až budú upečené, pôjdeme navštívit starú Lehúdku. Šak hu poznajú. Pán Bôh hu dal do nemoce, a už je na trecí rok nemožná — A vezmem jej jich pár ze sebú.“ A smála se při tom jako lišák.

Naráz zalehl do naší klidné práce hrozný křik od potoka. Obě jsme tam celé vyděšené běžely, a co se stalo? Gašpar, jak se v potoce dřevem rozháněl, uhodil Siluše do hlavičky, a Katuška, ten škádlílek, nakousla Anči ucho, až jí krev tekla. Anča i Siluš přímo řvali. Když Zrýna vše vyšetřila, naplácala Katulince, a tak bylo o jeden řev ještě víc. Gašparovi, který z prostřed potoka vyděšeně a s otevřenými ústy na nás hleděl, vybít nemohla, ale hrozíc mu na břehu slibovala: „Nemysli si, že to máš odpuščané, čo's urobil!

Nemám ťa kedy bít a honit, ale takú ti čapnem na riť —" A hned to velice názorně ukázala.

Pak vytrhla Siluše Úleně z náručí, při čemž nabouchala i té, a chlácholila ho: „Holubenko môj premilý, kde mi ho uderil, kde? Bôže môj premilený, moje detátenko premilené," a foukala mu ránu na čelíčku. Teď to bečelo všechno. Byl to jek jako při velkém neštěstí. Pak zase Zrýna foukala krvácející ouško Anulce a vzdychala plačtivě: „Bôže môj, já som tu s temi detmi jak ty boží muka," a odběhla do dvorné komory pro octan hlinitý a přikládala jej dětem na jejich bolesti. „Máš bebénko, gazdinka moja malá," litovala Anulku.

Katulince se po tlustých červených tvářičkách slzy koulely jak hrášky, a Zrýnka při tom pohledu zřejmě odměkávala. Přece však na oko zhurta hrozila, ačkoliv očima už ji litovala: „Já ti dám Anulenku kúsat!" A ke mně pravila: „Nóóó — ona nemá rozumu. Ona hu lúbí a i bije. Mám hu ráda, ale mosím hu potrestat, aby ma volajaká roztopášná nenarôstla." Všechny děti se pomalu tišily, jen Katulinka přímo okázale plakala, neboť dobře rozpoznala, — jak už děti umějí v duši dospělých číst, — že ji babka lituje, a proto dělala teď se smírem drahotu.

Zrýnka přece jen si k ní našla můstek a řekla jakoby ještě zhurta: „Ukaž, utrem ti nos." Katulinka plakala teď za dvě, neboť oči Zrýnčiny příliš zřetelně mluvily a příliš ji litovaly. Zrýnka sotva že ji překřičela: „Lúbím ťa! Už ťa lúbím! Eééj — s dětmi moc zkusí," a začala je oblékat. Při tom dávala Anču, která s uvázanou zástěrkou se koupala, nejstarší Úleně za příklad: „Pozri, tá sa ináč hanbí ako ty — Ty jsi sa kúpala holá —"

Pak volala energicky: „Gašpáár — Gašpááár — ideš sem, budeš chlapca pestuvat." Gašpar bůhví kam utekl od těch hrůz. „Úlena, ty pôjdeš muchy s testa odháňat, to nejde, len sa naobeduvat —" A zas: „Gašpááár — Gašpáár —" Ten konečně nesměle se kdesi v roští za potokem ozval.

Pomalu se celý náš kondukt ubíral do sednice provázen Katuščiným brekem. V síňce odtrhla Zrýnka kus placky a podala jej Katušce: „Na, tu máš, a viac mi nekúsaj Anulenku." Mezi dveřmi do sednice náhle se zarazila a spínajíc ruce plačtivě zvolala: „Ach Ježíš, milá Mariá, sliepky mi tu bežá po buchtách." A náhle uchopila nůž na stole ležící a v prudkém vzteku napřahujíc ho na slepice, po sednici s vyděšeným křikem létající, spustila: „Basom mazaná, tureckú sakramenckú — nožem do tej sliepky bodnu." Myslila, že těmi slovy nekleje, přece však pro všechno, aby si Pána Boha nerozhněvala, s omluvným pohledem k nebi řekla: „Človek je prinucený proti Pánu Bohu hrešit. To sa namluvím —" a dala se do pláče. „Tak som sa huby nadrala," žalovala mi, „aby mi spravili branku, ať mi to sem nebehá . . ." Dala jsem se do smíchu, neboť slípky těstu valně neublížily. Tak tam ty své paprčky roztažené pěkně otiskly, jako by to naschvál udělal. Zrýna na mne překvapeně vytřeštila oči a složila ruce na břicho. To dě-

lala vždy, když něčemu se divila: „Vy přece tak ráda děláte na těsto tulipány, všelijaká zvířátka a vůbec ráda cifrujete," řekla jsem, „a když jste to neudělala vy, udělaly vám to slepice." Zasmála se též a šla sázet milé buchty do pece. Na plačícího Siluše, kterého už Gašpar ukládal do kolébky, volala: „Ty malinký andelko, kebych tě aspon trochu mohla popestuvat — Mám ešte robôtku, nemôžem ťa vzít . . ." Po chvíli však přec od pece vyskočila, urovnala mu peřinky a při tom na něm chytila blešku: „Nóó, šak je malá," řekla chlácholivě, „nemá ani pôl kíla." A když ho celého olíbala a všemi jmény jako „môj holubčok, môj mravenčok, moje srdénko malúčké," pokřtila, šla po své práci. Gašparovi v tom ruchu zapomněla nabít, a já byla ráda. Katulinka i Siluš, když se vyplakali, v malé chvíli usnuli a větším dětem rozkázala: „No, dievčence, zpievajte paní velkomožnej!"

Úlena se osmělila první a zpívala nejdřív potichu, pak čím dál hlasitěji a příjemným hláskem:

„A keď ty jsi taký krajčír z širokého sveta,
mosíš ty mi šaty šít z makového kveta.
Secrende lež bude, secrendie, krajou nyne, gremende, gremende."

Ťento podivný verš zakončil každé dvouverší této písničky.

„Keď já mosím šaty šít z kvetu makového,
ty mne mosíš cvirny prást z dešťu májového.
Secrende lež bude, secrendie, krajou nyne, gremende, gremende."
„Keď já mosím cvirny prást z dešťu májového,
ty mne mosíš bôtky šít z rožku jeleného.
Secrende lež bude, secrendie, krajou nyne, gremende, gremende."
„Keď já mosím bôtky šít z rožku jeleného,
ty mne mosíš dratvy prást z ovsu zeleného.
Secrende lež bude, secrendie, krajou nyne, gremende, gremende."
„Keď já mosím dratvy prást z tej ovsenej slámy,
ty mne mosíš tancuvat na mlýnském kameni.
Secrende lež bude, secrendie, krajou nyne, gremende, gremende."
„Keď já mosím tancuvat na mlýnském kameni,
ty mne mosíš hudsou dát z uherskej krajiny.
Secrende lež bude, secrendie, krajou nyne, gremende, gremende".

Když malá Anulka slyšela, jak Úlenu chválím, už byla také žádostiva pochlubit se, jak ona umí zpívat, a proto odstrčivši Úlenu honem začala svoji písničku:

„Kebysom vedela, kde môj milý kosí,
veru bysom mu zaniesla ve fertušku rosy.
Kebych já vedel, kde má milá chodí,
veru bych jej zaniesol kytičku jahodí."

Zrýnka blažeností a pýchou při zpěvu dětí jen zářila. Poslední spustil prosaicky Gašpar svoji oblíbenou:

„Pásol bysom kozy,
ale to ma mrzí,
že každá kozička
hore chvostík drží."

Při tom hulákal, jako když v širém kraji na pastvě si zpívá, a Zrýna ho spěšně okřikla: „Mlč, ty hlasnik salakúrský!“ a nedovolila mu dále zpívat, aby dětí nevzbudil.

Pak pověděla dětem: „Včul vás já naučím píseň, a kerá hu prv dovedete, dostanete šesták do pokladnice!“ A předzpěvovala jim překrásnou slovenskou hymnu: „Bože, svetou Stvoriteli, tebe sa klaníme. Za národ náš ubiedený o milost prosíme. Svet ten šlape, čo nám dává tvoja nám štědrota, ludské zapierá nám právo i právo života.“

* * *

Odpoledne jsem dle úmluvy zase přišla do mlýna k vůli americkým listům, které jsem si chtěla opsat, a k vůli zázvorkám, které až večer se mohly péci.

Zrýnka i děti byly veselé. Parno bylo k nesnesení a všichni jsme byli jako unavení. Zrýnka, když domyla nádobí, chtěla si také jednou odpočinout, neboť ji nohy velice bolely. Vždy, teprve, když přestala běhat a pracovat, její bolesti se přihlásily, a proto si stýskala: „Já už teho mám šetkyho dost, a i roboty a i pestovánie. Kríže ma bolá,“ a narovnávala se. „Já staré ohrablo mosím na tech nohách but, až sa mi vyvracajú. Ráda bysom si sadla, a abych darmo nesedela, budem pacholkovi obšívat (zašívat) košulu. Kde sú jehly?“ Chvíli přemýšlela. „Jednu som dala Jurovi a druhú Mare.“ Hledala, není-li jehla někde za okenním rámem zapíchnuta. Pak hledala i v modlitbách. Konečně ve škatuli, kde měla uschovaná Judina psaní, našla jehelníček. Hrkala — hrkala — leč nebylo tam ničeho. „Ježíšmarjá, není tam ništ! Naše ženy, kde jehlu vezmú, jákživ hu tam nedajú. Už som jim spravila takú perinku.“ Pomáhala jsem jí jehlu hledat a našla jsem ji na její vlastní hlavě v grguli zapíchnutou. „No, to som hu tak schovala,“ divila se Zrýnka sama sobě.

Pak už jsem se dala do opisování Judiných listů z Ameriky. Poněvadž jsem si již na její rozházené písmo a její zvláštnosti zvykla, šlo mi to mnohem rychleji, a už jen zřídka jsem potřebovala pomoci Zrýnčiny. List první:

„Pochválen Pán Ježíš Kristus! Až na veky vekôv. Amen! Nech je pochválena i naša Panna Maria!

Prauda, už som vám dlho nepísala, ale keď som neslúžila, ani som vám nepísala. Keď som zdravá, tedy s radosťú píšem. Já mala šetku kreu zastydnutú, žaludek sa ma vydul a nič som nemohla jesť. Pocím sa, ani neprestávám. Nohy mám dycky mokré, a keď na ne trochu luftu prinde, hned mám v nich píchánie. Já mala ruky strašné a hrdlo ma už chcelo zadusit. Nohy ma neprestaly bolet, čo som tuto. Keď si sadnem, nemôžem vstat, krk mi zapuch a i v hlave to mám a na nohách mám také svetlé žíly, len tak sa mi sviecá, a našlapovat nemôžem, ak kebych mala trní v nohách. Šetko mosím nosit na sobe vlnené aj dve košile. Čo já s temi hriešnými nohami vystojím! To je taká nemoc, ako je u nás lúpánie.

Tady hovorá rematís — neviem, či to tu panuje ale mnoho ludu tak stone.

Nemyslite si, prosím vás, že som za svetskými márnostmi sem prišla. Já som vám chcela dobre, že si moc peňazí vyrobím a vám pošlem na ty naše dluhy, a veru urobila som sama sebe zle. Ale to ma čosi do tej Amériky táhlo. Tak bych vás ráda videla, ale pomoci néni. Já si povedám, ak ten sv. Peter Kristu Pánu: „Pane, vidíš, ako ťa milujem. Deti aj ženu som zanechal doma a idem za tebú!“ a Kristus Pán mu povedal: „Petre, já som teba vyvoliu.“ Zajisté ma sem Pán Bôh poslal a toto na mňa čakalo. Šak Kristus Pán viac za nás trpel. Boskávám svaté relikvie. Každý úterok idem ku sv. Anne. Je to blízko. Každý den je vyložená najsvetejšá svátost. Kňaží celý den tam klačí. Tady sú kňaží horliví, ach, to nemôže človek ani vypovedat. Dvanást ministrantou každú nedelu je pri oltári. Jeden milion kresťanou je v Nývorku!

Večier o devátej ide kňaz dávat boskávat svaté relikvije, to ve velké svátosti! Nemocní ludé idú, kňaz sa modlí. Ledva tam dolezem. Kňaží celý den tam klačí až do 11. hodiny večier.

Já som v spolku blahoslavené Panny Marie ustavičné pomoci. Aj ona mnoho už ludu uzdravila. To je taká, ako v Prahe. Každý mesiac idem na svatú zpoved a v nedelu máme dycky kázánie od trecí hodiny do pôl pátej. Jednu nedelu sa modlíme k Pánu Ježíši, zas inú k Panne Marii pomocnej. Kebyste videli, kolko tu kvetou krásných, samých vonných, a to ludjá prinesú, lebo tu si ludé vyrobá. Ani takých růží som u nás v kraju nevidela. Veru Jožko Kolárech (syn Zrýnina bratra, odpadlého Slováka) môže sem prijít, on je dobrý krajčír. Tu sú samí Čechi. On by si tu vyrobil a mohol by zôstat a i dobrým kresťanom, lebo tu sa nemá veru kde zkazit. Jakí mladíci sú tu pri svaté zpovedi! Oni sú šeci ve spolku. Každý spolek má svojú zástavu. U spolku sv. Aloizia sú samí mládenci. Panny ve spolku sv. Cecilie. Muži ve spolku svaté Rodiny a majú tak žít ak sv. Rodina. A ten môj chlapec, nech sa učí. Já prosím zaňho Panenku Mariu božskú, aby z neho bolo dieťa pre Pána Boha.

A vy, mamička moja milá, pre Boha vás prosím, netrapte sa tak a nerobte tolik. Veru máte aj hriech, že sa tak sama sužujete a života si krátíte. Já sa za vás modlím a ináč vám pomocit nemôžem. Kupte tem dievčencom na sukénky za moje peňáze, nech sa za mňa pomodlá, nebo nevinné dietky Pán Bôh vyslyší často. S Pánem Bohom! Pozdravujem vás šetkych. Nech je pochváleno jméno Pána Ježíše, aj Panny Marie.

Judita Redecha.“

Při opisování tohoto listu pozorovala Zrýnka přes brýle, jaký dojem Judin list na mne dělá, — já zase ji. Tu a tam si hlasitě vzdychla a podotkla: „Ja, to je bolestné písmo,“ a tiše plakala. Bylo mně jí líto, ale tvářila jsem se, že toho nevidím, abych byla raději s psaním hotova.

Děti ji u šití klidně sedět nenechaly. Stále pokoušely — jako děti — a Zrýnka přes tu chvíli musila dělat rychtáře. Katulinka

byla na novo bita. Zrýna mi oznamovala: „Ešte má riť červenú od rána, a už som hu zas mosela s tím kocarom trochu ohmatat. Neodpustím jej nič — zas si čistú sukňu pomáčala.“

Malému Silušovi dala hračku — malovanou dřevěnou panenku, a když ji hned rozbil, mínila: „No, to by nič nepredali, keby to večne držalo —“ Pak ho odebrala Gašparovi, ne snad proto, že by plakal, ale pro vlastní potěšení: „Pojď sem, ty vrabčok malý — ty môj andelenko milý, pekný —“ Chlapec jí strhával brýle s nosu, a ona přeblažená obrátila vděčně oči vzhůru a zvolala:

„Ale, Ježiš, je to utešené dieťa! Jaj, Bôže, šak jsi len dobrotivý!“

Druhý dopis. Nahoře obvyklé: „Pochválen atd.

„Já vás mnohorázi šetkych pozdravujem, šetkym dobré zdravie vinšujem a vám, drahá mamička, vinšujem na tej svatej Anny den, který ste pri svatém krste obdržali, aby vám svatá Anna vyprosila ešte dlhý vek, abysme ešte mohli zanekal spolu žít, lebo sme tu len na krátko.

Ešte vám vinšujem, aby vám svatá Anna vyprosila u vnučka jejího, abyste ščasne svôj život dokonaly u prítomnosti Ježíše a Marie, Jozefa a sv. Anny. To vám prejem z mojeho srdca, lebo Pán Ježiš Kristus povedal: Kde je tvoje srdco, tam je aj tvôj poklad. Máme-li srdco obrácené na svecké márnosti, tam je náš poklad.

Já neviem, či ten Rus, keď má moc pobitého vojska, či bude žádat pomoc lebo nie. Len nech Juro, keby išol na tu vojnu, len ať si vezme svaté veci ze sebú a svatý růženec na krky.

Môj drahý bratríčku, dúfaj v Boha a neboj sa! Keby to tak prišlo, že by si mosel jít, len si vezmi svatý škapulár! Panna Maria ťa ochrání a božský oblak ťa zachrání. Nič są neboj! Pán Bôh je mocný, bez božskej pomoci sa nič nestane. Ale já som velice v strachu nad tím, keď o vojne počujem čietať, veru sa aj trasem.

Prosím vás pekne, kebyste sa dali fotografuvat, šak pošlem i já vám svôj fodograf. Šak už som dosti zdravá.

Já tu mám velkú robotu. Za celý den nemôžem ani chvílu postát. S kým sa potešit nemám, ak bych bola od sveta odtrhnutá. Ach, kebyste vedeli, jak bych já vás ráda už videla! Nevidím nič, len samé domy. Idem každý čtvrtok na vrch po obede klepat tepichy. Pri samej vode som a vidím ty šífy, choďá ako husy po vode. Vzdychám — ach, keby dal Pán Bôh, že by už i mňa odvážal do mojej milej vlasti.

Tu sú muziky české aj parky, ale já jich nevyhledávám. Pri robote sa modlím a tak som ustátá kolkorázi, že sa mi už nechce ani modlit. Pánu Bohu obetujem moje trápenie. Okna sú tu pootvárané, cuk tahá nohy — — mám je veru ťažké a celé zapuchlé. Podešvy ak jeden otlak tvrdé a zapuchlé. Pres (bez) kríže žáden človek nemôže být.

Kupte svetlo Pánu Ježíši, Panně Marii, svatej Anne, aj za dušičky dajte na svatú omšu, lebo im je veru zle v tem očistci. Na ty naše modlitby ony veru ťažko čakajú. — S Bohom, mamička moja laskavá, aj vy všeci ostatní.“ —

Přečetla jsem řadu Judiných listů, ale zajímavé byly již jen dva, a ty jsem si pro charakteristiku ještě opsala. Ostatní byly beze vší zajímavosti a obsahovaly jen a jen citáty z písma. Nic v nich nepsala, jak se jí daří a jak to v Americe chodí. Vliv modlářské paní hraběnky a kněží, kteří — zdá se — tam mají výnosný obchod se „svatými ostatky", byl v nich vždy patrnější. Bylo mi po přečtení těch psaní, jako bych se vracela z jezuitského kázání u sv. Ignáce.

Zrýnka, když zašila košili, pekla za mého dozoru zázvorky. Dvě se jí při tom stále pletly pod nohy. Zázvorek se už ani dočkati nemohly a na všech se jevilo patrné rozčilení. Kdykoliv se šla Zrýna kouknouti do trouby, hrnuly se za ní, aby se na ten div světa podívaly. Zrýna přes ně až klopýtala a shovívavě pověděla: „Bože, deti, já pre vás zahynem."

Já honem opisovala list třetí:

„Mamička moja uprimná, ste ešte na svete? lebo ništ o vás neviem. Šak je mi tu smutno, nemám sa s čím rozveselit, ani len teho listu mi neprinde žádného ale už dva mesáce a som vám poslala 50 korun.

Já som už v Amérike zakusila a blúdila som v noci."

„Ach, chudátenko moje," litovala jí Zrýnka, která mi pomáhala jednu větu luštit.

„Keď som trochu ozdravela, slúžila som až za Nývorkem. Išla som s pány na lonty (na venek). Za prackú ma nohy zas zapuchly i ruky. Na trecí den ma poslali preč. Prišou pre mňa koč a odvézol ma aj s mojimi šatami. Krok som nemohla spravit. Zavézol ma kúščok k železnici — složil ma dole — 40 centi som mu mosela dat. Na železnici zas 80 a nevedela som ani, kde som prišla. Tu ináč běží železnica než u nás. Chodila som po Nývorku, už bolo 12 hodin. Už som nemohla chodit, už ani nohy ohybat. Sedím. Nevedela som ani kde som. Tu jeden mužský prinde, vzau moje šaty a pýtal na ma, kde bývám. Povedala som na druhej evny, to je tam, čo mi ty listy posíláte.

Ten človek ma zavédol do 4. poschoďa a tam ma chcel boskat. Na spodku ešte svítili, a keď som velice zkrikla utékou preč. Ti ludé ma nechali u sebe tri nedele, a já som jim zaplatila, až keď som vyslúžila. Tolko som blúdila a nič sa mi nestalo. Panenka Mariá ma vychránila od šetkeho, a včul mám vyslúžené a budem vám moci pomocit. Posílám vám 20 tolary. Panenka Mariá ma vychránila a svatá Anna ma veru uzdravila. Bola som v tom kostole, kde je sv. Anna zázračná. Pred ňú je i sto berlí. Tisíce ludu tam bolo pred nej. I policmani tam moseli poriadok robit. Den na den tisíce ludu tam přišlo, a kňaz dával celý den boskat svatú relikviju. Aj já som pet rázi boskala aj na ruku mi prikládali. Ani mňa už nebolí a do vody som hu nemohla strčit ani pozdvihnúť; a už sa vždy máchám ve vode, a nebolí ma.

Nezapomínajte, drahí prátelie, na svatú Annu, svetélko jej zaopatrite aj svatému Antonínkovi aj Panenke Marii. Nebojte sa, šak já zas pošlem, aj Gašparkovi mojemu aj ostatním detom.

Mamička, moja drahá, len už tak nerobte! Zmyslite si na tu radost večnú. Kebyste vedeli, jak bych vám ráda doprájala za to veliké trápenie radostí na tem druhém svete, lebo já tu počúvám čietat v také velké hnihe, čo viac pre Krista snášáme, tím viac radostí bude v nebi.

Tá kniha je z Prahy a já vám hu pošlem, lebo hu dostanem od Karmelitánou. A teho chlapca mi dobre vychovávajte pre Pána Boha, lebo čo sa včul naučí, to bude vždy robit, lebo on nemá žádného rozumu. Dávajte mi prosím na neho pozor a umývajte ho s mýdlom, aby nemal také čierné krky."

Zde Zrýnka vysvětlovala: „On je po tátovi z takej pričernalej kože."

A pište mi, či má šaty nejaké, a nepúščajte mi ho mezi ty zlé deti, lebo včul je celý svet pošetilý, a já ho nedám na žádné remeslo učit, aby volakde išou nekdy do velkého mesta. Tuhle mi povedala jedna moc bohabojná matka, že její deti sú dobré, že hu nehreší (nevadí se s ní), ale keď o Pánu Bohu slyšá, že sa len smejú. Veru, že sa žáden nemodlí, a to sa naučá ve mestách jeden od druhého. Pozdravujem a vinšujem vám šetkym šetko dobré od Pána Boha. Nech vám Pán Bôh pomáhá ve všetkych vašich potrebách. S Pánem Bohom sa majte, do videnia!"

Zatím už bylo skoro 7 hodin večer a venku se chystalo k dešti. Zrýnka si přisedla ke mne a pomáhala mi poslední psaní, neobyčejně sešmodrchané, předčítat. Byla tak do toho zabrána, že si ani nevšimla, co se venku v přírodě chystá, a chválila si: „Toto je pekný list, ten nám písala, keď sa starý rok zavíral." Děti seděly horkem celé zmořené na lavici vedle sebe jako slepice na hřadě a pomalu, aby jim tak neubývalo, uštipovaly každé od své zázvorky.

List čtvrtý:

„Pochválen Pán atd.

Pozdrav z dáli. Drahí prátelie moji, já vás mnohorázi pozdravujem, vinšujem šťastný nový rok. Na predok vám vinšujem od Pána Boha zdravie a šetko, čo od neho žádáte. Šetkym vám podávám ruku ces hranicu morskú, najprv vám, mamička moja, a potom šetkym prátelom, čo do mojeho kruhu patrá! Na vánoce som velice plakala, keď som si zmyslela, kde odbavujem svátky. Veru sa vám mohlo ščikútat, ako som já vás šetkych vzpomínala aj ty malé deti.

Já som od vás list prijala, ale je mi to velice lúto, že len mosíte, mamička, taká stará tak mnoho robit. Já som tak plakala, keď som to čítala, že mosíte ešte do teho sveta po tech schodách chodit. Já som vám poslala dvacät korun, mamička moja, abyste si kúpila borovičku dobrú, a či máte papuče, kupte si, máte také zimné nohy. Já vám pošlem zas neskor. Já bych sa neví ako na svete trápila, aby vám bolo volako lepšie, a vy si neprejete.

Keď mi dá Pán Bôh zdravie, já vám budem posílat pre vás každý mesác. Já chcem, abyste už nepracovaly. Od kostola ste odešli, mali ste blízo. (Narážka na to, že se odstěhovali z dědiny, kde byl

kostel, na samotu do mlýna). Dajte pokoj šetkemu na svete, lebo bude následovat jiné, čo nás šetkych čaká, lebo sú to néni žádné špáse, čo nás čaká. A len mi pekne, mamička moja dobrá, teho synka dobre vychovajte a vyučte a odpište mi, kde je, či v Š . . . anebo ve mlýne aj kde chodí do školy, lebo sa mi snívalo o nom, že prevelice bou ubitý. Neviem, či ho každý tak velice bije — nebo prauda, na bitku je bar kdo dobrý, ale držat nikdo nechce."

Když jsme přečetly toto místo, sundala si Zrýna brýle s nosu, nahnula se ke mne a šeptala: „Veďá, já som jej písala veliké písmo, že ho tu bijú, a ona píše, že sa jej to snívalo."

A dále jsme četly:

„Už len po prátelsky s ním zacházajte, pekne vás prosím. Šak vám to Pán Bôh zaplací, ale aj já prosím Pána Boha, že bych sa vám aj já odslúžila. — Len mi teho chlapca učte dobre! Mňa ho vezmú kňaží do Brna. Já sa chcem naňho trápit, aby aj Úlena išla za mnišku. Já bych jej tiež na to pomáhala. Šak já už sa nebudem vydávat, len bych chcela neco dobrého pre Pána Boha.

Ty moje čepce nech nosá sestra Mara lebo aj vaše sestry, tetky moje, a i šaty šetky, lebo já si už vlasy neostríhám ani za zlaté čepce."

Zde zase Zrýna vysvětlovala: „Narôstly prý jej velice krásné vlasy a do čepca sa mosí vlasy vystierhat."

„Mamička moja, to lúpánie ak ešte máte kupte, si expeler a namastite si jich a se suknom zavinte!"

Nyní Zrýna pracně předčítala: „Už umím trochu nemecky a i angli — — — a i an-gli — — anglicky." Když to slovo pracně dala dohromady, sundala si zase brýle, zdvihla hlavu, podívala se na mne plna mateřské pýchy, pak do mne šťouchla a řekla: „No tak pozrú! Naša Juda už vie velice dobre a i anglicky a i nemecky —" Já se na ni při tom jen zbožně zadívala.

V tom vstoupila tlustá tetka Ila, která šla z nákupu z K . . . a ustrašená před blížící se bouřkou se uchýlila do mlýna. „Pochválen Pán Ježíš Kristus! Aá, paní velkomožná sú tady. Poníženе jim ruky boskávám," a hnala se ke mně líbat mi ruce. Ani neslyšela, že ji Zrýnka vítá, a tato hned důrazně opakovala: „Hovorím ti vítaj!" čímž ji napomenula, aby jí poděkovala, a hned se chlubila: „Ty, očuj, naša Juda už vie hovorit a i anglicky a i nemecky."

„Čo len hovoríš!" divila se Ila a hned prorokovala: „Dušenky kresťanské, bude búrka — bude pršat — dešt len za nohy visí; preto som sem prišla, lebo mám daleko domou. Také mračenko čierné som videla, ako by mal z neho chmel (kroupy) padat."

Zrýna, která si deště nepřála, odpověděla: „Čo ty vieš! Ani hvezdári to neodhádnú, bude-li pršat nebo chmel padat, tak ty tiež to nepoznáš."

Vzala jsem psaní Zrýně z ruky a dočetla jsem je nahlas. Bylo tam už jen několik vět:

„Tej Panenke Marii kupte za moje peňáze olej. Dvanáct tolary posílám a tetce Ile dajte 1 zlatý, lebo sa za mňa modlívá. Šak

vám to neuškodí a mňa Pán Bôh pomôže. Boskávám vám vaše ruky a šetkych pozdravujem společne.

Judita Redecha."

Tetka Ila neřekla nic, že zlatky ještě neobdržela, ale Zrýnka — když už jsem to tak bezděčně prozradila, — hned hledala po hrnečkách, a když konečně sehnala zlatku, pravila dobrácky: „Nóó, na, Ila, vezmi si, veru som já na to s temi volbami zabudla."

Tlustá Ila, když spatřila celé řešeto cukroví, div se nevyjevila. „Ach, jaké je to len utešené cukrovie — jaká sú len oni šikovná," lichotila mi. „Veru, preto sú oni taká pekná, že sú taká šikovná a múdrá. Každý, kdo je driečný, není pekný ani miluvaný. To jich tá múdrost a šikovnost tak okrášlila," chvalořečila dále a při tom se hned chopila mého psaní z domova, které mi vypadlo z knihy, a jala se je čísti dle svého bodrého zvyku, jako by bylo její vlastní. Sotva do něho nahlédla, už se divila: „Jáj, jákžiu som neučúla tak pekne menuvat." Nepozorovaně jsem jí psaní vzala z ruky, a ona si začala stěžovat na svého souseda, který se vrátil z Ameriky, že prý jí s posměchèm řekl: „Keby vám len aspon jedinkrát snídaní v tem kostole dali." Mňa to tak píchlo a som mu hovorila: Veru dostaneme! S božím slovom sme nasyceni."

Zrýnka, která obírala houby do polévky a každou přímo lékářské prohlídce podrobovala, ji takto posilnila: „Len ho nechaj, teho zbôjníka. Šak on z každého slova bude počet vykládat. Taký človek, kerý si posmechy robí z náboženství, to néni z dobrého ducha človek. Ten okotí i teho antikrista, nebude treba ani čakat na židouku. Milostpaní a ty, sestro, očúvajte, čo sa stalo jeden ráz! Boly sme my se sestrú Sudorovú a s jejím zatem Jožkom v Brne v hospode, a tam si za stolom pekne sedeli takí mladí páni. My si sadli tiež zas k jinému stolu. Za chvílu začali oni sa do nás takla zakusovat: ‚Vy ste Slováci?' — ‚Veru sme'. — ‚A to vy ste tam ešte pozadu. Vy veríte na Pána Boha a držíte ešte na ty farári. Vy ste tam ešte hlúpí —' My sme sa tak trochu polakali, ale sestra Sudorová sa za chvílu posmelila a takto jim povedela: ‚Kerý farár je dobrý, na teho držíme, a kerý je zlý, na teho nie. To je akurátne tak ako mezi ludmi. A prečo oni nám, mladý pán, hovorá hlúpí? Šak Pán Bôh nadelil rozumu a i Slovákom, nejen pánom —' Na to jeden panák povedal: ‚Boha néni.' — ‚Eééj', pravila som mu: ‚Mladý pánko, šak oni budú naň ho ešte volat! Pre takých nevercou, ako sú oni, Pán Bôh vyhubí i dobrých ludí'."

A jako na potěchu tlumeněji a rychleji nám řekla: „Ale preto kostoly sú nabité a i vojanskí páni idú ve velkých mestách do kostola. — A ten hostinský — taký fičúr — kučaravé vlasy mu takla stály, tak sa moc smál — nech odpusťá, paní velkomožná — ako nejaký dobytek a pýtal sa nás: ‚A kdo je to ten Kristus?' Jožko už vstával a chcel mu volačo povedet, ale já mu hovorím tak potichu: ‚Len ma nechaj! Já som mezi váma najstaršá, já mu volačo poviem: Kdo je to Kristus? To je Bôh a spolu človek.' A ten jeden panák

mi na to: ‚Já ho verím len ako človeka. On bol nevinne odsúzený, ale len ako človek.“

Zrýnka výtečně napodobila jeho ledabylou řeč.

„Já sa ho pýtala: ‚Jakého náboženství boli jejich tatíčko?‘ ‚Katolík.‘ ‚A jakéko sú oni?‘ ‚Tiež katolík.‘ ‚Tak jak to môže být?‘ povedám mu. ‚Mladý pán!‘“ To vyslovila varovně a nápadně klesla hlasem. „Nech sú len pyšný na tu katolickú víru, že sú v nej zrozený, lebo tá katolická víra je ze všech najpeknejšá a je samospasitelná! Pán Ježíš Kristus hu založil!‘ ‚Co? Kristus Pán hu založil?‘ smál sa zase druhý. Ten trecí sa mi videl trochu poriadnejší, lebo takla hlavu zavesil,“ pověděla nám jako mimochodem. ‚Vy veríte na Boha?‘ ‚A což ho né-ní?‘“ už se vztekem si dupla Zrýnka. „Kdo stvoril svet, kdo udržuje dešť a to šetko?‘ ‚To je šetko príroda. Žádného Boha néni, tam na druhém svete néni nič.‘ Tak nám do srdca prevelice bodali. Takí panáci! Ten jeden,“ ukazuje na pas s velikým bagatelisováním, „tady mal takú reťázku, dozajista kdesi v krejcarovém zlate omočenú.“

Stará Ila, když o takové bezbožnosti slyšela, div hrůzou nespadla s lavice. Ústa měla dokořán, oči vytřeštěné a ruce pod bradou sepnuté a mínila: „Inu, Bôh nebeský nás má moc a všelijakých.“

„Potem ale vstal Jožo,“ zakývla si spokojeně hlavou Zrýnka, „a povedá jim, tem pekelníkom: ‚Keď je to príroda, odkal to prinde, že to slnko ze zimy keď prichází na jar, dostává svojú teplotu vätšú, aby mohlo tu zem zahrievat? Ako to prinde? Keď ti sedláci do zeme to semeno nasejú a Pán Bôh by nepopral na to tepla, tak to mosí zôstat šetko stát a nedonese to žádnú úrodu. Preca to kdosik mosí rídit! Nejaký pán mosí být! Vezmem do priekladu nový dom, a keď ten dom nebude žádného pána mat a keď ho nebude nikdo opravovat a keď bude stát len šedesát let, nech sa pozreme na nej, ako bude vyzierat. A ten svet, už stojí tak dlho, tož také na nej nekdo mosí pozor dat — veď to néni žádná fabrika. Jinak to nemôže být a tak to mosí být. Vám to verím, že temu šetkemu neveríte. Najpru byste moseli jít do chrámu Páne a svoje hriechy olituvat a jít ke správe boží. Potem tepru by s vašeho srdca spadla tá mrákota, pres ktorú nemôžete videt, a Pán Bôh nemôže do vašeho srdca tu milost dat. Vy nečietáte žádné cirkevné knihy od Krista. Vy len čietáte ty zmýšlané od človeka rómany, čo kde kdo keho zabije a deset rázi k temu pridajú, alebo čo si jeden druhého namlúvá.‘ Ten jeden panák mu do teho: ‚Odkal prišla teda naša víra?‘ Ale milý Jožko mu pekne tak ako nejaký kázník povedel: ‚Ponevadž v starém zákone panovala šetko samá blud a zkaženost, bolo pred Kristem Pánom mnoho náboženství a každý si založil čosik inší a lud žil ako zver. Na to poslal Bôh Otec svojeho syna a ten vystúpil ostrejší. A to bol ten pravý prorok a od teho je naša viera.‘ Tak jim to ten Jožko pekne fain povedel a ešte lepšie, ako já to tu vypravovám. Ej, takí ostali, ak keby jim po hube dal,“ pravila Zrýna skoro šeptem.

„Já som vstala prvá a dala som na známost očima tem druhým, aby tiež vstali, a hovorím.“ Ukázala nám, jak zkroušeně odcházela; šla jako by za rakví a plačtivým, teninkým hláskem, ze kterého bylo poznat, jak byla poraněná, řekla: „S Pánem Bohom.“

Pak ukázala, jak odcházela Sudorová, se svislou hlavou, a jemným hedvábným hláskem po ní řekla: „Mívajte sa tu s Pánem Bohom.“

„Poslední išol Jožko a povedel: ‚No, s Bohom tu bývajte! Až prinde vaša posledňá hodina, uvidíte, že ste zmýlili svôj život, ale už bude neskoro. Ale žádným kamarádom už to nemôžte dat vedet, a my sa uvidíme na druhém svete a vy si tam na mňa vzpomenete, že já som vám praudu hovoril. S Bohom.‘ Tak uzavrel rieč a oni: ‚Nazdarrrrr!‘“

Sotva to Zrýna dořekla, náhle zahřmělo, následkem čehož veliký nepokoj se jí zmocnil. Sepnula ustrašeně ruce a vroucně zaprosila: „Bože môj, Otče našeho Ježíše Krista, ochraňuj nám to obilíčko, lebo sa mu velice teším. Keď sa prodá, strží sa alespon tri stouky, a už sa dobrá diera s tím ucpe. Mosím sa pozret, či idú strašlivé mraky,“ a šla ven ze sednice. Mraky stály jako hory a tma bylo jako v noci. Domácí lidé celí ustrašení přiběhli s pole domů.

„Len nás, Bože, neopúšťaj,“ Zrýnka plna úzkosti spínala ruce. „Jindy tak hrom netlkol, ani chmel nepadal, len od teho času — a já už volačo pamatám — čo železnic krížom krážom narobili a fabriky. A hory sa pará (paří) a jedno s druhým sa to stykne a z teho sa to plodí. Já si to tak sama od seba myslím.“

Náhle se silně zablesko a v zápětí zahřmělo, až to praskalo. Gašpar poslední odkudsi (patrně zase s nějakého stromu, kde se pásl,) přiběhl a všecek vyděšený oznamoval: „Babkáá, hrom spadol.“

Zrýnka, která chodila od okna k oknu pozorovat mraky, se nahlas křižovala: „Ve jménu Boha Otce — lebo z teho kúta dycky velká búrka prichází,“ a ukazovala směrem k Tatrám. „Keby Bôh nebeský nás len vychránil,“ a krčila se jako před ranou. Bouřka čím dál mohutněla a liják se strhl, jako by se mračna byla roztrhla. Všichni stáli rovně a tiše jako před soudnou stolicí a vyděšeně před sebe hleděli, neboť pojištěni nebyli. Jen Zrýnka zoufale běhala s místa na místo a při každém zablýsknutí a zahřmění plačtivě volala: „Ježíšmarjá, svatý Jozefko! Ježíšmarjá, svatý Jozefenko, snad nám nechce Pánbénko nebeský to obilíčko naše vyhubit?“ A podívala se kolmo vzhůru, jako by si tam chtěla odpověď vyčíst.

V tom začalo do oken podezřele cvakat.

„Ach, Ježiš, milá Mariá, prší krúpy, to už je semeno preč.“

A ke všemu blesk a hrozná rána. „Ježíšmarjá,“ řekla už jen šeptem, neboť byla strachy celá bez sebe. „Sem pote všeci, trochu se pomodlíme.“ Všichni padli kolem ní na kolena. Vzala velké modlitby a třesoucíma se rukama hledala modlitbu v čas bouřky. „Sem pote honem,“ řekla ještě jednou, „pomodlíme sa nahlas.“ Udělala kříž a všichni nahlas s ní se křižovali: „Ve jménu Boha Otce...“ atd. „Nemosíte nič hovorit, len očúvajte,“ obrátila se na klečící. Sama stála jako kněz. „Nóó, kde je tá modlitba,“ udělala si netrpělivě,

a když zas zahřmělo: „Ježíšmarjá, svatý Jozefenko, já sa velice bojím búrky.“ Modlitbu pro veliký strach a spěch pořád najíti nemohla a mezi hledáním zajíkavě hovořila:

„Bože, vychraň nám! Vychraň nám! Už nekerí ludé majú zbité; Nám tady nikdo nič nedá, ale v Čechách sa sbierá na také chudáky. Já tady môžem jazyk vyplazit, nedá mi nikdo nič,“ a přes tu chvíli obracela oči k oknům, aby viděla, jak je venku. Konečně nalezla modlitbu a začala slavnostně: „Pánu svojemu sa klaníme,“ hluboce se poklonila, nahlas pokřižovala, celý Otčenáš vymodlila a pak pěknou modlitbu předčítala:

„O Bože, strašne sa jeví moc Tvoja. Hrom je hlas Tvôj a všechno sa trase pred hlasom Tvým. Hrom a blesk sú poslovia Tvoji tú cestú idúcí, ktorú si jim ukázal. Ony slávu Tvoju zvestujú. Pri hrmení a blýskání si nekdy na vrchu Sinai ohlašoval zákon Tvôj. Tebe, Otče, ktorému sa celá príroda klania, Tebe sa i my čo Pánu svému klaniame.“ Zde se všichni hluboce klaněli. „Pred Tebú sa zhybují všetkie kolena. Svatý Bože, svatý, silný Bože, svatý, nesmrtelný Bože,“ zde všichni se bili v prsa, „smiluj sa nad námi a daj, by nás každý povstalý vichor a blesk k pokániu povzbuzoval a v pamät nám uvádzal, že ve veliký súdný den mezi hrmením a blýskáním s trônu Svojeho nebeského sestúpíš a odsúdíš každého, jak zaslúžil. Pane! Podrobujeme se moci Tvojej. Buď nám milostivý a dopusť, aby búrka tato bola jak k časnému, tak k večnému blahoslavenstvu našemu užitečná. Skrze Pána našeho Ježíše Krista. Amen.“ Políbila modlitby a uložila je, načež všichni vstali a oddychli si, neboť bouřka už odešla a jen tiše pršelo. Zrýnka otevřela dvéře a oznamovala: „Nó, už sa to roztrásá!“

Po chvíli šli jsme všichni až před mlýn; tam jsme viděli, jak žid Emanuel v automobilu uháněl po cestě k městečku. Zrýnka, která už zapomněla na právě prožité strachy, zbožně mu přála: „Keby ho chcel, Bože všemohúcí, hrom zabít, teho Emánuela, nebo jezdí po automobilu Slovákou premlúvat. Ten nemôže dobrým koncem z teho sveta zejítit! Dobre si s ním spravil Ondrej poriadok. Je to potkan! Keby sa obesit chcel!“ — a hrozila za ním jako věštkyně. V dálce se ukázala duha, a nábožná Ila sestřinu kletbu ihned zažehnávala: „Nech ho Pán Bôh radej rozumem osvítí, lebo sa modlíme za každého, aby sa neobesil —“

Za překrásného večera v samé vůni ubírala jsem se k domovu, majíc hlavu plnou dnešních malých příhod. —

*

Nazítří v sobotu odpoledne jsem pro Zrýnku přišla, že půjdeme navštívit nemocnou Lehúdkovou, jak jsme si smluvily. Zastala jsem ji v náladě velice mrzuté. Oblékala se a při tom stále hubovala. Dostalať předvolání k soudu i se všemi dětmi na pondělí na 8. hodinu ranní do Nového Města stran peněz, které si na mlýn vydlužili a které se jim vtělily na dům v Š . . . Mlýn byl vůbec na příhody bohatý. Bylo lze přijíti kdykoliv, stále se tam něco zajímavého dělo,

a kdybych měla popsati všechny příhody, které jsem tam zažila, musily by „Květy“ vycházeti jen k vůli mně.

Přirozenou a správnou věc, že dluh se jí vtělil na její nový dům, Zrýnka sváděla na notariusa a proto si ulevovala: „Ten notárius! Tak ma ubližuje! On dobre vie, keho on má v dedine. Od korena výše hlavy nás pozná“ — názorně ukazovala. Vůbec její výmluvné ruce stále hovořily s sebou. „Nech je na svete kdo chce, každý nás trápí,“ a dala se do lítostivého pláče. „I ten sluha. Nechám ho robiť, čo chce. Má len ty dva kone a to hrieba. Nuž ale Martin, šak nemáš dvanáct koní nebo len čtyry, už bych nepovedala ani slova. Keď vidíš, že néni ani jediné doma, nemôžeš tem kravám volačo dat?“

A hned na to zas jí vstoupil do rozčilené mysli notárius a znovu naříkala na toho: „Ten notárius! On ma dá mlýnské peňáze intabulovat na môj dom!“ opakovala si už po druhé. „On má viac intabulovaného na svej duši, čo ľudí ošidil. Jeden môj spravedlivý krajcar mu mosí vyhnat sto jeho falošných — tak mu dycky budem klnút,“ pravila v stoupajícím rozčilení. „Každý, kdo ma bliží (ubližuje) a mojim detom, je neštasný nebo Bôh nebeský ho vždycky ešte našel a potrestal.“

Tu sesílila tón a vyvýšeným, rozhodným hlasem se zaříkala: „Já ale tu intabuláciu platit nebudem! Keď dal intabulovat, nech si odintabuluje. Mohol si to tenkrát zapísat, keď môj muž umrel, nebol by zapísal nič. Dieťa malo jedno oblečenie a druhé som prala a i já som bola taká. Po muži som bôty tri zimy nosila, ani som na ľudi nehledela — len dycky do zeme, lebo som rozmýšlala dycky, ak ten svôj dluh zaplacíem. Bodaj sa mu, Bože nebeský, tak vodilo, ako se mnú zacházel. Ale to nahání jeden druhému. Od čeho by boli ti páni od súdu živi? Ale to je šetko pre Markoviča. My sme za tú národňú stranu až tak horeli. Všechna láska bola pri nás. Veru, mojú sestričku Sudorovú nebolel pri tech volbách ani meščok ani srdco. Žádné rány nemala a té mojí necítila. Ona si len boky podepre a upije si dobrého vína. Nó, šak to unesem šetko.“

Seděla jsem při těch výkladech na lavici a mlčky jsem ji poslouchala jako v kostele a nerozčilovala jsem se příliš její nářkem, jako jindy. Dobře jsem už ze zkušenosti věděla, že je jí pláč rozkoší, že je to jen takové blýskání „na časy“, a že na obrátku bude v znamenitém rozmaru.

Když se při oblékání byla dost a dost nahubovala a naplakala, šly jsme do Š . . .; zázvorky a láhev vína nesly jsme nemocné Lehúdkové jako poctu. Mara, poněvadž bylo při sobotě, přišla domů s pole uklízet dvůr a dům a hlídat děti.

Za mlýnem se Zrýnka celá ještě prohlídla a vidouc, že jí sukně v předu sotva nad kolena sahá, řekla: „To brucho ma bude kolena ukazuvat.“

Láteřením se jí, jak jsem předvídala, znamenitě ulevilo, neboť na lidi vázající a žnoucí v polích obilí už vesele volala: „Pán Bôh vám pomáhaj i šetkym radom sekáčom! A ako vy sa voláte?“ tá—

zala se jednoho jí neznámého sekáče. „Slabý.“ Zrýnka hned vtipně na to navázala: „Včul mosá být i slabí pevný, lebo keď je mnoho roboty, mosá sílu rozvázat.“

„A kam idete?“ tázala se nás mladá ještě gazdina, která měla kolem sebe dětí jako kvočna kuřat. „A idem trochu navštívit starú Lehúdku,“ pravila Zrýna. „Nó, je to moja povinnost hu jako kmotru opáčit.“ „Veru tak,“ souhlasila gazdina, jménem Miklovička. „Chudera stará, za ty roky už mohla a i vyschnút, a čo môže robiť? Dokal neprinde její čas, mosí dycky len ležat.“

„Veru a i moja Judka v Amérike bola velice nezdravá a ozdravela skrz jednu hrábenku,“ rozpřádala řeč Zrýna. „Tá jej poradila, aby se dala do spolku Panny Marie všepomocnej, a ona ozdravela.“ „Inu, Bôh nebeský celým svetem vládne, a ti svatí dozajista smrt mučednickú podstúpili a Pán Bôh jich vyslyší,“ nábožně mudroval Miklovičin muž, hezký Slovák, který přišel k nám na besedu chvíli postát.

„A čo je nového v Š . . .?“ Zrýnka navazovala řeč dále. „Už sem tam kolko dní nebola.“ „A nič,“ řekla Miklovička. Náhle si však vzpomněla a řekla: „A preca niečo. Stará Červenanská, tá evandelička, dnes ráno chudera umrely.“ „A čo sa jej stalo?“ lítostivě ptala se Zrýna. „Čo sa jej stalo!“ opakoval Miklovič. „Došla jejej hodina. A náš farár jej nechcel dát zvonit. Všeci sme sa preto jedovali — šak je krestanka tiež.“

„Nóóó,“ vpadla jim do řeči rebelantsky Zrýna. „A Rákoczyho kalvinistu Bôh vie kde ze zeme vyhrabali a privézli do Pestu, aby ho znova pochovali, a vyzváňali mu v celej zemi na naše zvony.“

Jakmile se začalo mluvit o faráři, poslala Miklovička své děti s velikým čerpákem pro vodu. Děti se ihned poslušně rozběhly a matka za nimi ještě volala: „A neopovažujte sa mi liepat (lézt) po cerešnách (třešních), lebo keď sa zabijete, tak vás vytrepem.“

Zrýnka pravila se smíchem: „Veru, ty's ak tá žena z tech Trebalic. Tej spadlo dievča do hlubokej studny, a keď ho vytáhli, nič sa jej nestalo, len čo sa zmáčala, — jej povedala: „Ej, šak kebys sa bola utopila, šak bych ti bola na zadok natrepala!“ Všichni jsme se tomu smáli, ale Zrýnka nejvíce.

„Pochválen Pán Ježíš Kristus,“ zdvořile nás pozdravovala čistě oblečená Slovačka mimojdoucí.

Zrýna za ní řekla s povzdechem: „Veru, tá už vie, ako sa roztrhané košile piglujú. Mala veliký majetok, a včul pracuje u sedláka. To je bolest veliká! Veru a i já mám mnoho na srdcu napíchaného,“ a stáhla obličej do nejsmutnějších záhybů. „Už mám zas jedno právo bolavé.“ „A čo?“ „Mosíme v pondelí do Nového Mesta —“ a opakovala celou rozprávku se vším pláčem a nářkem, jak jsem ji odpoledne vyposlechla. Když dopověděla a vše na volby svedla, pochválila Mikloviče: „Veru, strýčko, je dobre, že ste sa tak prebudili a že ste volili s nami.“ Zatahala jsem ji za sukni, aby již šla. Lidé pospíchali s vázáním a beztoho jen ze zdvořilosti nás poslouchali.

Tak konečně se hnula; sotva jsme pár kroků zašly, takto se omlouvala: „To je žena, já sa z jejej rieči nikdy nemôžem vytrhnút. Její rieč nemá konca.“

Se všech polí, kde lidé pracovali, zazníval zpěv. Mladí, staří, všechno zpívalo, výskalo, škádlilo se a žertovalo. Ničeho si z nesmírného horka nedělali. Zrýnku ta všeobecná veselost rozjařovala tak, že mladému Slováku, který si zpíval:

„Však je ta láska zlá, ke keré choďá dva,
ej, ešte je horšá ta, ke keré choďá trá — “

odpovídala druhou písničkou:

„Never šuhajkovi, never mu len, never,
ej, zakal on neklakne pred oltár na kámen.
Na kameni klačí, ešte bokom hledí,
ej, jakoby len mohol dievča oklamati.
Klamanec, klamanec, ten Vojtkech mládenec
ej, chcel ma oklamati o zelený venec.
Chválil si sa, chválil, že si ma ošálil,
ej, ošálím já teba, nepôjdem za teba.
Nepôjdem za teba, že bych ťa lúbila,
ej, pôjdem za teba, abych ženú bola.“

„Veru, vy tetička, ste dycky veselá, a jaká pekná tlstá vyzieráte,“ chválila Zrýnu nápadně hubená Slovačka.

„Eéj, veru radši bych bola taká šikovná, ako ste vy,“ odpovídala Zrýna. „Som tlstá a šetka tá tercha (tíha) sa o ty nohy opierá, a ony to unést nemôžú. Ej, duša moja, viete vy, prečo zpievám? Preto, že ke mne samé starosti letí, a já tím zpevem jich od seba odhazujem. Kebych sa já trápila, išla bych brzo do zeme, a keď vidím, že ma tu ty dietky ešte potrebujú, nechcem ešte do té jamy. Veru to mám od Boha nebeského taký rozum. A v noci zas keď mi napadne: Bože môj, veď já už tu Judku moju snáď neuvidím — chytnem honem modlitby a jednu tu modlitbu pozadruhú friško si prečietám — a zas to od seba odhazujem — No, mosíme ítiť — s Bohom tu pracujte a Pán Bôh vám pomáhaj a to obilíčko opatruj!“

Dále při kraji pole, zase nahraboval starý vetchý Slovák obilí a také si ubožák při tom zpíval — a jakou sobě přiléhavou písničku! Požádala jsem Zrýnu, aby chvíli počkala, až ji celou přezpívá. „Čo jim chcem vôlu zlomit?“ obrátila se ke mně jakoby s výčitkou. Stařeček usmívaje se začal na naše přání zpívat od začátku:

Keď som mal patnáct let, tedy ma kvitol svet
ako po poli kvet.

Od tich ptanácti išlo mi k dvacati,
tedy ma začaly líčka červenati.

Od tich dvacati išlo mi k tricati,
tedy mi začalo síly pribývati.

Od tich tricati išlo mi k čtyrycati,
tedy mi začaly líčka obladati.

Od tich čtyrycati išlo mi k padesáti,
tedy mi začalo síly ubývati.

Od tich padesáti išlo mi k šedesáti,
tedy mi začaly vlasy šediveti.

Od tich šedesáti išlo mi sedmdesát,
tedy mi začaly moje údy klesat.

Od tich sedmdesát išlo mi osmdesát,
tedy som já začal poličku (hůl) nosívat.

Od tich osmdesát išlo devadesát,
tedy som já začal s malými detmi hrát.

Od tich devadesát išlo mi až ke stu,
včul mi ukazujte do cintera cestu.

Cestu ukazujte do hrobu tmavého,
tam budem spočívat až do dna súdného.

Před samými Š . . . ležela na poli při lidech žnoucích mladá žena a naříkala si, že pracovat nemůže, že má nemocné nohy i ruce a na slunci že si je vyhřívá. Zrýnka, starý doktor, hned plýtvala radami. Léčení a politika byly její vášní.

„Kúkám na teba, aká si opadnutá, celú ťa to premenilo." Nechala ženu vyžalovat, tvāříc se při tom, že usilovně přemýšlí, načež s velikým důrazem řekla: „Maryša! Namáčaj handru petrolínom a dávaj na tu ruku. Keď sa ti osype, nehnevaj sa na mňa! To je — Bôh je môj svedok — nedávno, čo sa mi ruka tak zahojila. Cera ma zlíkala a i oblékala! Takla som robila —" Zdvíhala pomalounku ruku, kroutíc se při tom jakoby bolestí, vzdychajíc a sykajíc, jak to dělala, když se s bolavou rukou oblékala. „Ukaž ty nohy!" kázala nemocné dále. Maryša poslechla. Nohy měla opuchlé. Zrýna udělala pohyb potvrzující, který znamenal to jsem čekala a zas: „Maryša! Natri si nohy terpentýnovú masťú. Neboj sa! Ovin si nohy a chodz tak i ve dne. Hanba — nehanba —" vykřikla trochu zhurta na Maryšu, která se upejpala, že by tak měla i ve dne chodit. Na to, aby svoji lékařskou autoritu a důvěru posílila, začala lidem na poli vyprávět:

„V Píšťách bol volajaký" — vzpomíná si na jméno, ťukala si do čela, mnula si je, netrpělivě hrabala nohou — „Ježíšmarjá, ako sa volal — no, nech se menuval ako menuval — devadesát rokou mal, a tiež som mu tak poradila, a nohy mu odpuchly."

Starý gazda, který ji s obdivem poslouchal, řekl: „Já dycky hovorím: lepší je mat chytrú ženu, než peňáze." —

Pravila jsem jí pak cestou, že kdyby jí všichni lidé za její rady platili, byl by už mlýn její.

„Mňa ludé malo placá, a já, keď som bola od roboty zlomená a dala som sa babe Katušickéj namastit, dala som jej 50 krejcary,

škvareniny (míchaná vejce) a za 20 krejcary vypít. Ona mi povedala: ‚Moje kurátenko, prindem ťa zas brzy namastit.‘ Já jej hovorila: ‚No dočkaj, až ti odkážem.‘ Kde bych já prišla, keby ma baby chodily často mastit? Ale to je prauda, že mi s tím mastením pomohla.“

Zatím jsme se blížily k chalupě Lehúdkové. Návštěvy tam skoro jsem se bála, neboť jsem očekávala, když už tři roky leží, že bude asi žalně vypadat, že tam bude zkažený vzduch a snad i nečistota. Obávala jsem se zbytečně. Lehúdková nás až překvapila, jak pěkně svýma jasnýma očima vyhlížela. Byla přímo hezká v té posteli. Vzduch tam byl čerstvý, a tak čisto a taký pořádek nenašla jsem ani u zdravých lidí nikde v Š . . . Jak měla postel čistou a upořádanou, sloužilo jejím mladičkým dcerám ke cti. Ty obě očima na matce jen visely a ze všeho bylo patrno, že se na vzájem velice milují. Také si dcery velice chválila. Za to na ženatého syna, kterému z vojny pomohla a jenž mnoho v karty hraje, a na jeho surovou ženu velice si naříkala. Zrýna jí odpovídala: „Preto já, keď u nás v zime ti meláči na ty karty hrajú, nedovolím, aby sa môj Juro na ne len dieval, lebo by sa temu naučil. Já sednem a drapem perá a myslím si: Šak já nekoho za sebú pritáhnem — a za chvílu už všeci chlapi derú pérá a očúvajú, čo jim vypravovám.“ A velice se smála jak vždy na meláče vyzraje. Pak Lehúdkovou povzbuzovala těmito slovy: „A pamataj si, ty si paní, ty si gazdina, bar aj na tej posteli ležíš! Keď ty to oznámiš, že ti néni na pomoc, on mosí doslúžit!“ a litujíc jí, pravila ke mně: „Pozrú, paní velkomožná, to je lepší ve vezení být, keď je člověk zdravý, než takto ležat a tak dlúho.“

Dcery měly na stole rozepsané psaní, a Zrýna, která musila vždy všechno vědět, hned se zeptala: „Kemu to píšete?“ „A mojej cere,“ odpovídala za ně Lehúdková. „Ona slúží chudera v Brne a písala nám, že tam uschne, ako sa pre mňa trápí. Tož som hovorila: Napište jej, že už sa mi ako zdá, že je mi lepšie, nech sa poteší a ten žal od seba odhodí. — Ono mi néni lepšie, veru nie —“ pravila beznadějně — „ale ona tam má velkú robotu, nech sa teda netrápá. Já si myslím: mňa nepomôže, a sama si uškodí.“

„My jsme již veru očúly, že sú paní velkomožná tady,“ řekla jedna z dcer. „Povedal nám tady náš vedlejší súsed: Ale jakžiu som takový chod nevideu, ako majú tá paní. Ani voják si tak nechodí a židouka z K . . ., ani žádná paní nemajú takú chôzu“.

„Já to tiež hovorím,“ přihlásila se Zrýnka. „Paní velkomožná tak si pekne idú jak nejaký oficír.“ Potom připomenula: „Já, tiež tak. Já bar aj nejsom z nejakého grôfského lebo pánského rodu, já keď som v kostole, sa neozierám ani nevidím, kdo je prede mnú. My sme boly tak vychované. Naša mamička nebohá i tatenko nám rozkazuvali, keď sme do kostola išly, abysme se poriadne držaly. My sme sa nesmely ani hnút v kostole. Naša nebohá mamička nám hrozily: Keby ma volakdo žaloval, tak ťa ubijem, nebo vás dám pod lampu v kostole vyvéstit. — Ej, naša mamička boly jedna velice regulárná

a správná žena! — To je tady taký obyčaj, pani velkomožná," obrátila se s vysvětlením ke mně. „Keď deti v kostole pokúšajú, zavedú jich pod lampu pred oltár a všeci ludé se na ne pri mši dievajú, a to je veliká hanba! — V Píšťách dává v kostole pozor jeden na pravo druhý na levo, a jak sa kdo len ozre, už ho vede pod lampu. Tam mosí stát každý ako ze dreva vyrezaný. — To už moja sestrička Sudorová, bar aj je vedená ako já, ta už v kostole prezierá, kdo má jaké šaty, aby si už honem kúpila ešte nad neho. Jednúc som vyvádela pred Velkú nocú dievčence na záhumní ke sv. Janu léto volat — to nás bolo i tricat dievčat — a nebohý organista — on bol i notáriusom — ma očúval zpievat. Já som zpievala:

Pojď ty léto k nám, . . . ským pannám,
na to božie drevco, na zelený máj . . .

On si ma zavolal a takto ma pochválil: Ako ty len pekne vieš zpievat. — Vy ste šetky také ako z volajakej hrábeckej rodiny! Vaša matka a i jejej sestry, to boly čistotné ženy. Na, tu máš šesták na šnôrku!" Pravila to po něm přehlubokým hlasem a peníz podávala třesoucí se rukou.

„Veru o paní velkomožnej mnoho si tady ludé vypravovajú," prozrazovala stará Lehúdková. „Jeden ráz, keď išly už večier od Zrýny domou, navédli sa tady mládenci z dediny, že jich budú zkúšat, jaká sú oni pani — a číhali na nich — ale oni prý tak išly ani sa neozrely," s chválou dopověděla. Zrýnka se při tom na mne s hrdostí podívala.

„A náš protější súsed Zeman tady hovoril, že sú u Zrýnky akási dyádupka až z Prahy," žalovala starší dcera Lehúdkové, „a že prý néni sú žádná bohatá paní, ako sa Zrýna chválá." (Lehúdková říkala: dyáderka (herečka). Zrýna při tom celá zrudla, neboť dle jejího mínění to byla veliká urážka, poněvadž lid tamnější pod slovem „dyáderka" myslel komediantku, jaké chodívají u nich po dědině.

„Je to pes klebetný," ulevila si ze svého přebohatého nadávkového slovníku. „Keď nejsú bohatá, aspon neprinde od nich nič pýtat. On býval poriadný, statečný človek, ale jeho žena bývala od dycky harmanika — a on už má, tuším, tiež ty zuby na ty klebety vycenené ako ona. To je šetko z jeho ženy. To sú šetko klepy na jednom hrncu sebrané! To je šetko závist! Veď i ten had Adama a Evu podvédol ze závisti."

Když jsem jí pravila, že o mně pověděli jen pravdu a že není hanbou, že jsem byla herečkou, a že bych jí byla zase, kdyby to mohlo být, zadívala se na mne káravě a dlouze a s tím největším opovržením mi pověděla: „Prosímich, na čo oni potrebujú svoje telo tam ukazuvat a vyvracat," a šla po jizbě, affektovaně tělem škubajíc a na všechny strany se ošklíbajíc.

„Keby ten náš notárius len jeden ráz chcel do tej Prahy sa podievat! Já bysom mu dala jejich adres a povedala bysom mu, aby jich išol opáčit, aby videl, aká sú oni prevysoká paní, aby si nemyslel, že sú oni len taká, čo spisujú a na ten krajcar čakajú,"

zažmolila prsty. Tolik četla a přece tak malé mínění měla o spisování a o divadle i přes to, že v Národním divadle kdysi byla.

Na okně ležel čerstvý „Slovenský Týždenník“. Zrýna po něm skočila jako sup, vytáhla s velkým spěchem okuláry a už se zabořila do čtení. Po chvíli slyším: „Hííí — Ježíšmarjá!“ Pohlédla jsem překvapeně na ni. Podrbala se na hlavě, podívala se mlčky kolem a položila noviny. Pak je zase vzala do ruky, přečetla si věc přečtenou ještě jednou a teprva nám, zvědavě na ni patřícím, pověděla, že jistá matka bránila synovi v lásce a milenci že se proto oba zabili.

Pak mudrovala: „Tá mater môže mat na veky vekôv pred očima tu ránu. Včul má na srdcu kameň a neodpadne jej do smrti. Nemá syna ani nevestu. To by si veru mala prečietat tvoja protejší súseda Rubanská, nebo tá tiež synovi bráni, aby si vzal tu, kerú lúbí. Jej nestačí pet **p**, aby bola pekná, pobožná, poctivá, peněžitá, ponížená. — Preca každý, kdo má pet **p**, je ščaslivý, ale jej je to ešte málo. Ona chce ešte pekného pohybu — to už sú zas dve **p** — a urostenú — to už je a i **u**,“ žertovala.

Z této historky dostaly se do rozhovoru o svých dětech, v němž Lehúdková domlouvavě Zrýně pravila: „Ale očuj, Katerina, veru zle jsi si naučila teho Ondreja. On je velice zlý na tu Cilku, a ludé ho preto v hubách nosá.“

Zrýna prudce vyskočila: „To mi vác, Filka (Filomena), nepovedaj! Je môj Ondrej volajaký falošný? Já sa s mojimi detmi chválím (chlubím). Já nemala jákžiu nič na srdcu špinavého a ani moje deti som temu nenaučila.“

„Ale Katerinka moja, nehnevaj sa na mňa,“ pravila Lehúdková téměř s bolestí. „Já som pri tem nemyslela na zlé.“

„A na to sa nemám hnevat? Že on na Cilku zaškemre? To je jeho gusto, jeho obyčaj, ale on ma poslúchá. Nedávno som mu hovorila: Nech tu Cilku! Nech len její hlavu a její ruky pri písání robit. To stojí za moc! Pračku (pradlenu) jej najdi! — Už tu služku má! A velice hodnú! — No, néni to posluch materinský?“

Po té nemilé episodce se hovor přes všechno moje namáhání již jen stěží udržoval, a my brzy odešly. Zrýna přes to, že byla mrzutá, rozloučila se se všemi zdvořilostními formami.

Za domem Zrýnka řekla: „Ona mi tak nesmí hovorit, bar aj som dnes na Ondreja bolavá. Bola som dnes ráno u neho kupuvat, a on mi dal nalát pohárik vína, a keď mi ani nepovedal „mamička“, ani som teho vína nepila. Nechala som ho stát.“

Domlouvala jsem jí, že tak spustila na Lehúdkovou, jež je přec chudák Lazar a s takou trpělivostí svůj těžký osud snáší.

„A šak okále má čerstvé a i hubu! Nekedy je lepšá její nemoc, než moje zdravie —“ prudce mi vjela do řeči. „Huba a oči sú — a iného nič. Šak jej doktor povedal: ‚Vy ste néni tak nezdravá — Víte, čo vám škodí? Klebety.‘ — To je pekný kúsek ženy, na tej posteli. Tej je Dúriška najmilejší človek. A Dúrišku poznajú, aký je to vták nepodarený. I to blato, čo mi z podkovičky vypadne, to

viac stojí ako ona. — Tá Lehúdka — nech hu Bôh nebeský súdí — mávala moc mužských, a já si myslím, že ona má tu nemoc z nich. Ona, keď ovdovela, si namlúvala starého Gábrišą — a mal ženu! Jeden ráz sa jej ale toto pritrefilo. V nedelu po poledni k nej prišol ten Gábriš. Jeho švager — bratr jeho ženy — na nej merkuval, lebo mal zlost, že za ňú chodí a tu sestru tak súží. Prišol tam tiež ako na návštevu, a ten Gábriš sa pred ním schoval pod postel. Ten švager dobre vedel, kde Gábriš je, ale nedal na sebe nič poznat, že vie o nem, a dlho velice sa tam bavil. Až do večera tam bol, a pomyslil si: Nemá ti kdo kone krmit, šak ty mosíš ven vyjítit. Potem mu to ale bolo dlho čakat, a preto sa schýlil a pýtal sa: ‚No, švager — dokal tu budete pod tú postelú?‘ — Tak ho pekne oslovil.“ Zrýnka se tomu smála, až se rozkašlala.

„Keď potem temu Gabrišovi žena umrela, Lehúdku milú nechal, nevzal hu, keď mu hu radili, a vzal si inú. A ona ho vyjevila Dúrišce: ‚To som mu bola dobrá a včul si bere inú.‘ — Len si to rozvážá, aká je sprostá (hloupá); ani nevie, čo vyjevila. Preto som sa s ňú ale dycky vypravuvala a i sa vypravovám, lebo Mariá Magdalena bola hríšnica veliká, a žáden nemohol na ňú kameň hodit.“

Skoro mne mrzelo, že Zrýnka touto povídačkou potřísnila příznivý obraz, který jsem o ní vždy měla a znovu si utvářela. —

Že lid tamní manželskou věrnost tuze do opravdy nebere, měla jsem dost příležitosti se přesvědčit. Při vší nábožnosti a bohabojnosti, naskytne-li se příležitost k hříchu, využitkují jí. Jejich víra v odpustky jim hřešení velice usnadňuje, proto se s lehkým svědomím nevěry dopouštějí. Taký záletník dobře ví, jak si účet s Pánem Bohem vyrovná, a přesně si vypočítá, kolik asi roků trestu za ten neb onen hřích by mu Pán Bůh nasoudil; že nečestně jedná, na tom mu nesejde. Jemu běží nejčastěji jen o to, aby se zbavil trestu, který ho na onom světě čeká. Pevně věří, když půjde do „Mariá Celle“, kolik let odpustků má slíbeno již jen za tu cestu, a což teprve, když se tam podrobí všem procedurám. Spočítá-li si to vše, vidí, že si přinese odpustků ještě do zásoby domů na příští hřešení, a proto si ničeho neodepře. Jakou pohromu zatím utrpělo v těch 10—14 dnech jeho nepřítomnosti hospodářství jeho, na to nedbá. Musí si přece zajistit království nebeské.

Domlouvala jsem Zrýnce, aby se svými syny pořád na ty pouti nechodila, že je to na jejich poměry veliká útrata, aby se modlili raději doma.

Ale ona mne hned poučila: „Kde je Panna Mariá vyjevená, tam je to inší než doma. Pút sa mosí prirovnávat, ak Kristus Pán po svete putoval.“

Cestou mi Zrýnka tu a tam ukazovala některé ženy v polích a nešetrně prozrazovala tajemství z jejich manželského života. Trnula jsem přímo, co vše si mohou ženy svěřovat, a že do veřejnosti pouští i to, co má býti každé ženě posvátné. Když se voják vrátí z vojny a ožení se a přinese-li novinku v milování, ví o tom za pár dní celá dědina.

*

V neděli dopoledne vařila Zrýnka sváteční oběd, t. j. maso. Když pekla chléb, nenaběhala se tolik, jako okolo toho kousku masa.

Mara šukala po domě, a Eva s Jurom byli ještě na hrubé sv. omši. Za chvíli přiběhla Mara oznamovat: „Mamička, ujčok Imrich k nám idú, už sú ve dvore. Velice ťažko lezú — vôz jich prejel a tak sa mi vidí, ako by boli trochu počerstvený. Idzte jich pozret!“

„Mal sa doma modlit jako starý človek, nemá inachších starostí! Já bysom sa modlila a nemám kedy,“ rozhorleně řekla Zrýna — a nevyšla. Ale přec jen na něj myslela, neboť při práci, kterou v nastalém rozčilení mnohem rychleji vykonávala, pobručovala: „Nemal sa néni naslopat, bolo by sa mu to nestalo. Naslope sa, nažere sa, a kde má potem rozum. Má ho prevrácený. Opilý človek len polyká sliny a hledí, kde by si ešte upil.“

Mara jí přizvukovala a špičatě ho popisovala: „Fajku majú ako mládenec pekne vypucuvanú s orechovými zrnkami, aby sa jim leskla a aby vonela. Štífelky vyvichsuvané —“ Napadený byl po celém kraji znám svou čistotou. I motyku, vidle atd. měl vždy vyleštěné jako nové. A Zrýnka káravě na tu obžalobu řekla: „Ó, to je pýchotka!“

Přimlouvala jsem se, abychom se na něho šly podívat. „Což kdyby zemřel,“ naschvál jsem dodala, aby už ze strachu vyšly mu pomoci.

„Čo kdo robí, sobe robí. Keby bol dobre robil, bol by ho Bôh neopustil,“ horlila Zrýna; ale už vycházela za mnou a takto švagra, který ležel pod kůlnou na slámě přivítala: „No, švager, prečo ste sa doma nemodlil, na čo ste išol do K . . .? Kdo vám dal peňáze? Já bysom za sverené peňáze nepila, radej si dám to strevo vytáhnút . . .“ a při tom mu pracně zouvala botu. Noha byla na přejetém místě tmavě modrá a opuchala. „Ach, Ježíš, milá Mariá,“ — křižovala se Zrýna a běžela pro jakousi mast; a natírajíc mu ránu, slibovala mu: „Tá masť vám dobre urobí —“

„Čo by neurobila — šak viem,“ trucovitým, bručivým hlasem odpovídal švager.

„Dones lístek kapustový,“ kázala Zrýnka Úleně, „nebo já dobehnem sama.“ Pak mu přikládala listy na ránu a kárala ho: „Kdo často chodí do K . . . keď nemosí, žáden sa dobre nemá, lebo tam mine (utratí) peňáze. Kdo tam mosí ítiť, to je inšie.“

„Nechcela mi obeda uvarit a hovorila, aby som jedol brambory,“ hlubokým hlasem žaloval na svoji ženu Imrich. „Já som jej povedal: Ty brambory sú jak ty štífle, néni som sviňa, abych to žral — já chcem kaššu.“ To slovo vyslovují tam vždy s dvojím š, slovo mas-so s dvojím s. „A ona mi povedala: ‚Nemám kedy tich brambor lúpat — dám ti k obedu salátu, Katerina nám poslala — alebo si jich olúpaj sám.‘ — To mám pre ňú tu bolest, pre tu jednu hnusobnú llu, lebo som sa nahneval, že ma hovorila, že tlsto orezávám tich brambor.“

„No, švager, bar aj ste prišol nakrivený, hrešit dovedete dobrė," vpadla mu Zrýna do jeho obžaloby.

A on: „Čo ma huba bolí? Ma len noha."

Když mu nohu dobře ovázala, nechala ho ležet pod kůlnou a šla si po svém. Jen pes Feldmanko, který byl také poraněný a jejž Zrýna už týden léčila, lehl si k němu a soucitně na něho pohlížel. V poledne poslali Gašpara, aby si tetka Ila pro muže přišla. —

Odpůldne milý švager Imrich ještě ležel pod kůlnou. Svatá Ila pro něho nepřišla. Jistě se zas v kostele modlila. Konečně se pracně zdvihl a jako plž se pomalounku, těžce a se zřejmou bolestí šoural k domovu. Celé tři hodiny prý mu ta cesta trvala.

Brzy za mnou přiběhla Cilka na tu slíbenou domluvu. Vyhledaly jsme si Maru, abychom s ní byly o samotě, a Cilka velice přátelsky a jemně ji napomínala: „Ako len môžte, Marulenka, jít na svatú zpoved, keď máte hnevnika? Veď len Pána Boha pohneváte. A prosím vás, slubte ma, že už nebudete těm svojim detom zakazuvat, aby nekolísaly Siluška. Eva, keď mosí potem sama kolísat, málo urobí, a mamička hu za to hrešá." Mara při tom seděla v zahradě na zemi, nevinně se usmívala a očima mžourala na nás, nad ní stojící, jako když do slunce se dívá, a vůbec tvářila se tak, jako bychom o někom jiném jí sdělovaly novinu. Konečně jsme jakž takž ten poměr uzáplatovaly, ale pevné to nebylo; ruce si Eva s Marou sice podaly, ale jen tak z přinucení. Sudorová na ten kongres míru též přišla, i pobožnůstkářská Regina, která ovšem o ničem nevěděla. Poslala jsem pro džbán vína, abych je všecky uhostila. Zrýna a vyschlá Regina, obě velice zavděčivě vzpomínaly mého muže, jak kdysi Regině nohu zahojil, a samou zavděčivostí škytaly, vzdychaly a do pláče se nutily. Hezké to nebylo, a Sudorka se smíchem Reginu okřikla: „Čo bečíš? Vždyť už to máš zahojené!" Muži na druhém konci zahrady hráli s jinými mládenci v kuželky. Sudorka šťastná, že trochu se to smířilo, začala hrát na harmoniku. Muži, jak to uslyšeli, přiběhli k nám, a že budou tancovat. Poněvadž usoudili, že to tam bude lepší, šli jsme všichni na dvůr.

Muž druhé provdané Sudorčiny dcery, Jožo Turan, tanečník přímo na slovo vzatý, tancoval s Evou. Sudorka hrála jako starý muzikant a jen se vzhlížela v tanci a kráse těch mladých lidiček. Celá její bytost byla plna klidu a spokojenosti a celou duší se oddávala veselosti. Velice se mně ve své mateřské pýše a radosti líbila.

„Je to kohút! Ak ten kohút k tej slepici sa k nej má," smála se šťastná Sudorka a ani nepozřela na Zrýnu, jež seděla na dvoře jako mračno, z kterého přes tu chvíli nějaký blesk vyšlehl, a třeba že se tvářila nesmírně zabranou do čtení novin, slyšela a viděla vše. Ani mně nedbala tuze odpovídat a jen tak po straně mne odbývala. Ale když jsem Evu napomínala, aby si trochu odpočinula, pozdvihla hlavu a řekla: „Táá? Ta bude tancuvat tri dny a na štvrtý ešte ráda. Ale veru, sestrička moja, a i tu bys mala zahrát:

Nepozieraj na devečku, ako ona tancuje,
len ty pozri do kuchyne, ako hrnce pucuje."

Usmály jsme se s Cilkou na sebe a pominuly jsme tu špičku. Moudrá Sudorka to vzala za pouhý žert a opravdu milou písničku zahrála.

Pacholek Martin opodál nesměle se krčil. Vyzvala jsem ho, aby též tancoval. Nedal se dvakrát pobízet. Svoje těžké nohy dosti nemotorně při tanci zdvíhal, ale aby měl radost, také jsem ho pochválila. To ho tak nadchlo a rozkurážilo, že pak vůbec ani přestat nechtěl. Od Zrýny na něho mířily přes tu chvíli nenávistné pohledy — on neviděl ničeho. Stále jen pohlížel na mne, co jeho umění říkám. Cilka se na to vše blaženě usmívala a bavila se — třeba že netancovala — jako v divadle. Stará Regina nevěděla s počátku, jak se má tvářit: má-li se zavděčit mně anebo Zrýnce. Pak seděla zbožně, se skloněnou hlavou, jako by se na ten hříšný svět ani dívat nemohla.

Mara s okázalou horlivostí nosila kolem nás vodu v putynkách. Dobře jsem rozpoznala, že je to jen taká pilnost „na truc", ale volala jsem ji z vesela mezi nás. A na to hned to v mračnu zahučelo: „E, čo by! Tá jákžiu k muzikám nechodila."

„A však není hanba umět krásně tancovat, a je neděle, ničeho nezanedbají," odvětila jsem už též; mrzelo mne, že nám Zrýnka svým mračením vše kazí. „Věru, Jožko," obrátila jsem se k Turanovi, „se svým čardášem byste se mohl po světě ukazovat!"

Sudorka mi vděčně přisvědčovala: „Veru, paní velkomožná, to mosím na jeho chválu povedat, on néni len dobrý tanečník, leč i dobrý muzikant. Ak volačo ráz očuje, už je to v nom. A čo je hlavní punkt pri tem, že je a i dobrý muž. Veru, moja Kača s ním udelala terno!"

„Nóóóóó—" kulilo se jako s kopečka dolů ze Zrýnčiných úst. „A tvoja Evka udelala s mým Jurom len ambo — prauda?" „Šak nehovorím nič," odpověděla jí Sudorka se smíchem, a aby i ta malá drobotina tancovala, začala jim hrát a zpívat:

„Fifidélko, fifidlo, daj si krajcar na mýdlo.
Keď sa budeš mydliti, budeš sa nám lúbiti."

Děti s roztomilou nemotorností se točily a všechny nás, vyjímaje Zrýnku, rozesmály.

Juro, který svoji hrající tchyni se zalíbením pozoroval, toužebně si vzdychl: „Na trúbu mám pasiju." „Abys si s tím plúca pohubil!" přilétlo k němu od novin.

Malý Gašpar, aby se také něčím prokázal a patrně aby se mi zavděčil, spustil s kuráží jako na horách vlasteneckou píseň „Od Kriváňa vysokého", kterou prý Amerikáni složili. Zrýnce leknutím noviny z ruky vypadly. Bouchla ho do zad a tiše, ale zuřivě ho okřikla: „Čuč! Nevidíš, že je tu Martin, — chceš, aby nás dali zavret?" Pohladila jsem ho po hlavě, a on zklamaně se na mne podíval. Slíbila jsem mu nedávno pohádku o dvanácti labutích čili, jak on říkával, o dvanácti archandělích, a on, jak mohl, hleděl se mi za to zavděčiti. Později mne té písni, která měla notu přímo překrásnou, naučili. Zněla:

Od Kriváňa vysokého až po Dunaj široký
není kraja krásnejšího, jako je kraj slovenský.
Pekný je ten kraj slovenský, uherský sa nazývá.
V tom si Slovák od jakživa len svojú rieč požívá.

Prišol Maďar sem z Asie, živil sa len krádežú,
odrodilec predal otca, pripojil sa k Maďaru.
Predal otca, zabil matku, pripojil sa ku nemu,
predal otca, zabil matku, pripojil sa k Maďaru.

Ide sedlák do úradu, nepočuje svojú rieč,
kriuda si tam za stôl sadla a prauda je od nás preč.

Dalších slov už neznali.

Když k večeru konečně přišla tlustá Ila, bylo po tanci, a my jsme šly na zahradu skládat psaní jejímu synovi do Rakús. Cestou mi Zrýna vyčítala: „Prosímich, ako len mohly teho pacholka pochválit, že pekne tancuje! Tak sa k temu čardášu pristavil ako vôl ke kočáru. To už Jožko, to je inšie — Kebych s ním tancuvala — som stará baba — a ani neviem, kade ma nosí. Taký tanec už stojí za dobré slovo."

„Prečos neprišla pre Imricha?" s výčitkou se ptala Ily.

„Keby bol u teba dva roky, nebola bych prišla preňho. Já som si takto povedala: Nepôjdem tam, nemám veru za čím, lebo je velice zlý. Nevinšujem mu zle, ani sa z teho netešim, ale ako robí, tak sa mu aj vede. Dnes je veliký svátok, nosá Pána Boha živého po dedinách, a on si ide do K... Tá malá moja vnučenka, keď neprišol k obedu, ma povedala: Ach, babičenka moja, kam pôjdeme spat, keď dedo prindú nakorhelený? Zas nebudeme doma nocuvat."

Na to se tázavě podívala na mne, jež jsem už péro držela v ruce, a zeptala se: „Nepospíchajú, paní velkomožná? Friško bych jim to vymlela, ako to bolo," a začala vykládat o své mrzutosti.

„Ráno mu hovorím: ‚Čos tak skoro vstal?' ‚Idem do K...' ‚A čo tam ideš?' povedám mu tak s dobrotú. ‚Mikulička a Horňák tam idú pre bielých holubou a kázali, abych prišol a i já.'" Za bílými holuby Imrich běhal jako Ila za kostelem. „‚A mohl's jít až odpoledňa.' ‚A čo že chceš?' ‚No, šak tam nemáš roboty. Keď já idem, kúpím, čo doma potreba, a ty nič nekúpíš! Idz až odpoledňa.' Poslúchol a išol do kostola, já tiež. Já sa tak modlila v tom kostole, aby ma Bôh nebeský vychránil od hriechu na taký svátok a dal mi trpezlivost s ním, lebo on dycky hledí ako Kaifáš, dycky má chlp mezi očima, a to sa takla mračí — Keď prišol z kostola, dala som mu frištuk, a on si poslal za pet pre pálené. A i som to pred ním, pred tím starým Herodesom hovorila, ako som sa modlila. Keď sa nafrištukoval, už to v nem až tak vrelo. ‚Čo budeš varit?' pýtal sa ma. ‚Katerina mi dala salátu, tož ten salát.'" Na Slovensku náš zelený salát vaří. „‚Vykašlem sa ti na nej. Uvaríš mi kašše.' ‚Nemám kedy tich brambor lúpat — lebo chcem jít na svatú hrubú omšu,

no ale olúpem jich,' pravila som, aby nemal zábarky. On, že jich olúpá. ,Ale Imrich, to jich tlsto lúpáš, vieš, že nemáme.' Okrajoval jich na prst tlsto. Praštil s nožom a preč — už mal zábarku ítit do K . . . — a hrešil ma: ,Keby ťa vred hádzau, ty kyjác jeden! Jebem já tebe tvých sto nazaretských duší, ty temenatá! Nech ťa šlak trefí i s tvými zemáky!' — a vzal kabanu a išol do K . . . Tak šeredil na taký svátok. Já šla do chrámu božího a nedala som na sobe jedu poznat. — Preto som preňho neprišla, a keď odpoledňa už išol domou, teprva som vyšla na ulic. On neriekal nič, ani já som nič nehovorila, a takto išol." S úžasnou věrností napodobila jeho chod, jak mlčky a hrozně přicházel, i s celým jeho vnitřním varem duševním. I to děsné ticho bylo cítit. „Ve dverách klopýtol, a já ho chycela, a tu teprva promluvil: ,To si žena? Povedal ti Gašpar, abys prišla za mnú?' ,Šak som vedela, že ti nič nebude.' ,Ty kyjác tlstý!' ,Idem ohrát polévku.' — S takým zlým človekem mosí pomalu," řekla jako na poučenou. „Už som sa radej uponížila a delala som s ním ako s andelom. Mňa už jed ani k srdcu neprinde. Teda mu hovorím: ,Idem ohrát polévku.' ,Nechcem od teba nišť.' ,Vidíš, bolo ti teho potreba? Kebys bol do K . . . nechodil, mohol si být pres teho.' ,Ty Ilena sprostá!' ,Nehovorím ti to ani na hriech, ale prevčerejšky by ťa bola vetev zabila, tak ťa Bôh napomenul, abys bol inší. Dnes ťa prejel vôz, vzpamataj sa! Bôh len čaká, že sa popravíš. Včul ťa zas napomenul a nechal ťa ešte. Dal's mi jeden krajcar a vyrobil si pet zlatých. Já môžem bar na keho dýchnút. Čo já pijem? Mne je potreba soli, múky a mastného. Ešte i na ten tabák ti mosím dát. Já ti ho dám z lásky, len buď inachší. Dáš mi krajcar na mýdlo? Co pres (bez) mýdla pustí? Já bar aj som chudobná, som čistá.' ,Ty ssojka!' On lúbí takové pichlavé rieči. Tak, ako by píchol — a tu —" ukázala na srdce — „tak zabolí!"

„No," zakončovala svou řeč, „já chcem ten kriež trpelive snášat. Já myslím, že je to od Pána Boha. Já nezahreším nijak. Já som sa za nej modlila, aby ty jedy také zlé nemal."

Nedovedla jsem rozpoznat, kde je větší chyba, ale líto mi jich bylo obou. Jí už táhla sedmdesátka a ještě musila od časného rána a někdy i celé noci vyšívat a pro cizí šít, aby se obživila; a při tom vždy měla velice čisto, i sama byla vždy čistě upravena, dělala vždy dojem zámožnější Slovačky. Ji zaváděla kostelní vášeň, jejího muže kořalka a holubi — jinak to byli zcela řádní lidé.

„Tak čo?" obrátila se ke mně, jež jsem seděla na stoličce před židlí — svým psacím stolem — s pérem v ruce a se zřejmou netrpělivostí, neboť se už stmívalo. „Ako bysme si to len začaly?" a jala se přemýšlet. „Najpru snad abysme mu napísaly, čo je tu nového, nech sa chudátenko poteší, a o tich volbách, lebo on by bol kreu dal, a o otcovi, že ho prejeli."

„E, nemrmli porád!" okřikla ji Zrýna. „Včul ma nechaj, potem môžeš a i ty volačo povedat," a diktovala mně s takovým sebevědomím, jako by to byl její syn. Teď měla konečně sólo. Já ke všemu mlčela a jen jsem poslušně psala. Cilka, spisovatelka, se

podivně usmívala a jaksi s převahou se mi neustále do psaní přes rameno dívala.

List zněl:

Pochválen Pán Ježíš Kristus. Až na veky vekôv, amen!

Synáčku môj, aj vy, vnúčátenka moje!

Vinšujem teba a i temu malému vnukovi Peterkovi na ten jeho svátek svatého Petra, aby mu dal Bôh nebeský dobré zdravie, dobrý vzrôst a dobrý rozum a sčastie na svete a po smrti šetkym nám nebeské královstvie.“ To vše diktovala Zrýna se stupňovaným důrazem. „Aby nám ten svatý Peter šetkym tu nebeskú bránu otvoril a primluvil sa tam za nás.“ Toto pověděla slavnostně a hrdě, že ji to napadlo. My se zasmály, a ona povzbuzena diktovala žertovně: „Já bysom chcela sa tam aspon na vás dievat, lebo bysom bola jistá, že som tiež v nebi, a nezabývám ani na našeho taťka, lebo Bôh chraň, aby ten tam nebol. Já chcem tiež, aby tam bol, lebo bysme sa ozierali, kde je.“

Do toho vpadla Cilka: „Keď o tem svatém Petrovi mluvíme, mi volačo napadlo. Já som hovorila dnes Ondrejovi, že on by sa i v nebi se svatými vadil. Veru ano — povedal mi — keby ma dnes svatý Peter tam zavolal a já mosel v tem horku tam jít, nahneval bysom sa i na neho.“

Já s Cilkou jsme se tomu smály, ale ostatní hrůzou spráskly ruce. Vyschlá Regina se dokonce třásla jako list. A Zrýna: „Jáj, keby ma do neba zavolal, nechám všeho a po ohni bysom tam bežala a tak bych preskakuvala.“ — „Veru já tiež,“ ujišťovaly druhé dvě.

Když se vzpamatovaly, diktovala Zrýna dále: „A píšeme ti dneska na tu našú slavnú nedelu a poručám vás všetkych do najsladšího srdca Pána Ježíše Krista, aj spolu do srdca Panny Marie. A s Bohom pracujte! Pán Bôh nebeský vám pomáhaj! Do videnia!“

Ila mne poníženě prosila, abych napsané přečetla nahlas. Nějak se jí však to naše psaní nelíbilo, neboť zůstala celá zaražená.

„Alou,“ rozháněla Zrýna neposedné děti, „idzte dál do zahrady,“ a běžela za nimi. Teď teprve se Ila osmělila mluvit: „A mohly by, paní velkomožná, ešte volačo pripísat?“ A tak mi diktovala:

„Hrušok je moc, jablčok velice malinko a slievok je, ale tolko nie, ako loni. Ve čtvrtok začne v K... vyšetrovánie skrz ten Markovičův mandát. Bude to trvat ale mesiac. Fabiánech Štefan ťa dává pozdravovat a i s dietkami. Já vás všetkych boskám a zôstávám vaša verná mater Ila Bachar.“ —

Večer ubíraly jsme se s Cilkou k domovu. Zrýna mne vyzvala, abych zítra ve čtvrt na šestou ráno jela s nimi do Nového Města, že jim bude veseleji. Rozpakovala jsem se, ale pak jsem jí to slíbila přece.

Cestou jsem chválila Gašpara, a Cilka ho litovala: „Veru už kolkorázi som si chcela teho chlapca vzát k sebe, nebo tam ve mlýne sa mu traťá jeho dobrá povaha. Keď ho jeden vybije, druhý ho lutuje — a to néni dobre.“ Pak mi svěřovala, že židé nabízeli Ondřeji,

že mu dluh váznoucí na domě zaplatí, když nechá politiky a když jim aspoň padesát hlasů k volbám zaopatří. „Veru, to by môj Ondrejko neurobil ani za celé K . . . Keď nechcel, mu povedali: Pán Zrýna, jim sa ščestie do kapsy tiskne, a oni ho nechcú. My jim teda, keď nám to urobí, dáme ešte tisícku do kapsy a i trafiku a licenc —“ Divila sem se statečnosti těch chudých lidí a vážila jsem si jich velice.

Z fary mi přicházeli, jako často činívali, naproti a my se před městečkem s Cilkou rozešly. —

*

Poněvadž Zrýnka řekla, že v pondělí ráno nejdéle o půl šesté vyjedeme a do té doby že na mne budou čekat, pospíšila jsem si, abych tam už ve čtvrt na šestou byla. Horko od časného rána s nebe přímo sršelo, proto dal se očekávati nejparnější den. Domnívala jsem se, že všichni již jistě budou pohotově a že hned vyjedeme. Ale kdy to až bylo!

Zrýnka, když jsem přišla, seděla uprostřed dvora jako na trůně a odparovala si čípky (krajky) od fěrtochu a popouštěla na něm sámky. Juro chodil po dvoře jako od roboty zlomený a šel se teprve na potok mýt. Ondřej už tu byl až z K . . . a všechny napomínal, aby si pospíšili.

Děti se v sednici nahlas modlily, a Zrýna to ze dvora dirigovala, přes tu chvíli je opravujíc. Co měly odmodleno, než jsem přišla, nevím, ale za mé přítomnosti, než jsem si troufala vůbec promluviti, jsem vyposlechla: Otčenáš, Zdrávas, Věřím v Boha, Desatero a Anděle boží, strážce můj . . . — Myslila jsem, že už je modlení konec, a proto jsem se tázala: „Co se stalo Jurovi, že je taký jako ovadnutý?“

„A vynatáhal si ty prsné žíly, keď hráli včera na ty kuželky. To sa chválili (chlubili), kerý kolko vyhrál, a včul len aby ho to viac nekoštuvalo. Však som mu už navarila bylinek.“ A hned pozdvihla hrnek na zemi stojící a zeptala se: „Což, polajku nebudú pít? — Tak sa napijem sama.“ Přihnula si notně, mrkla si spokojeně a olízla se jako po lahůdce. Dívajíc se do hrnku řekla: „Toto si nechám, až prindem zpátky. — To je polajka, ta dvacateru nemoc z tela vyháňá. — Keď som doma, pijem hu celý den tak po trochách.“

Děti v kuchyni stále ještě nějaké modlení drmolily, ale nějak si to pletly, když je jejich kapelník se zřetele pustil. Zrýna, jakmile to spozorovala, volala do sednice: „Eva nebo Mara, kerá tam ste, pomožte jim — tuším sa už modlá zpátky.“ Pak se ale přec jen zase ujala velení sama a hlasitě se tázala: „Kolko je Bohou? O kolika osobách a keré sú? Kdo nás stvoril? Kdo nás vykúpil? Kdo nás posvetil? Kde nás Bôh Otec stvoril? V ráji —“ zde již musila více pomáhat a odpovědi předříkávat. „Kde nás Bôh Syn vykúpil? Na dreve kríže umrel za nás a svú najsvätejšú kreu vylál za nás. Kdo nás posvetil? Bôh Duch svatý. A kde nás posvetil? Pri krstu svatém svú svatú a božskú milosťú. Včul suma zákona —“ velela pak silněji.

A zas to zaznívalo, už skoro plačtivě, ze sednice. Úleně bylo rozumět, ale čtyřleté Anči klopýtal jazýček jako přes kamení a tak mlela jen některá slova, která postačila za Úlenou — jež to už skoro uměla — chytat.

Tedy suma zákona: „Miluvati budeš Pána Boha svého z celého srdca svého, z celej duše svej a z všeckej mysli svej a bližního ako seba samého. Na techto dvoch prikázáních všetek zákon záleží a i proroci."

Zrýnka by byla ráda mluvila se mnou a ráda by byla i řídila modlení. Děti na chvíli ztichly, ale ona zas neúprosně: „Andelíčku, môj strážníčku, opatruj mi mou dušičku," a na to začala: „Zdrávas, královno." Zde to šlo dětem, jako když namaže.

„Tuto modlitbu začal andel," zvěstovala mi Zrýnka. „To nevedá? Sv. Lukáš vymaluval Pannu Mariu se synáčkom, zakal bola na svete ešte živá, a ten obraz je v Ríme. Keď tam bol veliký mor — ludé tak padali — rímský svatý otec vzal obraz a se šetkými kňazi procesia išla a zpívali letánie loretánské k Panenke Marii. No, a išli do kola po celém Vatikáne, a keď prišli k mostu, videli andela stát, jak mal meč v ruke hore a zkriekol: Salve, regina t. j. Zdrávas, královno. Všeci si začali: Zdrávas, královno, matko milosrdenstva — a ten andel strčil meč do pochvy a prestal mor. No, tak teda tu modlitbu začal andel."

Děti měly zatím modlitbu vyříkánu a pokukovaly na mne ze síně jako vlaštovičky z hnízda. Zrýna, jak to postřehla, spustila: „Kdo sa za vás domodlí to ostatní?"

Podotkla jsem, že je to již mnoho pro tak malé děti. — Zrýna na to pevným tónem, z něhož vyznívalo pokárání i mně: „Oni sa mosá všeci tak modlit. Moje deti sa tiež tak modlívaly a i oni mosá," a předříkávala jadrně, s jistou úmyslností: „Ó Bože, tys nás chránil celý čas, opatruj ma tento den zas. Pochválen Pán Ježíš Kristus. Obetujem a oferujem tuto malú modlitbičku do peti ran Krista Pána krvavých, ke cti najsvätejšího srdca Pána Ježíše Krista a blahoslavené Panny Marie, všetkým božím svatým za dobrý rozum, za dobrý vzrôst, za dobré zdravie, za ščastie a za hojné božské požehnánie a po smrti dušné spasenie, i za ty dušičky, keré sa trápí v očistci, aby prišly do večnej radosti, kde néni ani smutku ani žalosti. Sláva Bohu Otci i Synu i Duchu sv. Až na veky vekôv, amen!"

Oddychla jsem si radostně za sebe i za děti, myslíc, to „amen" že je už puntíkem; ale k své hrůze slyším další velení: „A včul za tetku americkú —".

Sedla jsem si klidně na nůši a již jsem jen zvědavě poslouchala, co ještě dále uslyším.

„Pros za nás, Marie, i za tetičku, čo sú v Amérike, aby jim dal Bôh dobré zdrávie, ščastie a dobré navrácenie, abysme sa ešte mohli na tom svete videt a spolu tešit a radovat, a včul i za nás hriešných, nyní i v hodinu smrti naší, amen! Pochválen Pán Ježíš

Kristus a daj nám Pánbenko dobrý a ščastný den všetkým vespolek. Pánbenko s námi a Duch svatý, a zlé pryč."

Konec do opravdy a Zrýnčin pohled, ve kterém bylo pro mne velikými písmenami napsáno: „Vezmi si příklad z toho!" ; a také varovně řekla: „Veru, já bysom jim mohla povedat, čo sa u nás jeden ráz na prástke stalo, a jak Pán Bôh tresce takých, čo sa nemodlá —".

Ale Juro, již konečně celý oblečený, jí to tendenční vyprávění netrpělivě přetrhl: „Mamička, čo máte porád s tú vašú pýchú? Pýcha hladom dýchá!"

Zrýna, aniž by hlavy pozdvihla, párala čípky a sámky s takým klidem, jako by ani neměla v úmyslu kam jet, a pověděla: „Já som stará, já nepotrebujem čípky — To sem si len kúpila, keď som išla na Svatú Horu."

„A čo ste si to nespravily pru?" namítal mrzutě Juro. „K vôli vám mosíme čakat." „Já už len dycky budem na závade —" a rozhlédla se po dvoře: „Máte už kone z maštale venku? Tak len nehovor — ty chmúlo jeden!" Juro to zaslechl a styděl se za to přede mnou a žertem odpověděl: „Tak ma pan farár okrstili?" „A čo ti poviem —" smála se matka.

Už bylo i zapřaženo, a Zrýna pořád párala. Ale poněvadž nebylo radno jí v něčem, co si umínila, odporovat, přistoupili oba bratři Juro a Ondřej, vytáhli z kapes kudly a pomáhali jí rozparovat už poslední kousek sámku.

„A nechte teho už, mamička, rozpáráte to až potem," navrhoval Juro, kterému párání působilo obtíže. „A čo, pôjdem ak hus, keď má kriedlo zlomené?" „Idzte sa oblékat, mamička, my to už rozpárem," sliboval jí Ondřej. Poslechla a k mému podivení si začala oblékat punčochy, které přec měla u velikém posměchu, a střevíce. Juro, jak to spatřil, se energicky ozval: „Toto si oblečete, mamička? Ste volajaká paní? Umyjte si nohy, to je to najlepší. Sedlák nech je sedlák."

Neřekla ničeho, šla na potok umýt si nohy, obalila je do onucí, obula boty a takto vzdychala: „Toto Nové Mesto, to je moja smrt. Tak tam ťažko idem. To je dozajista pre ty volby."

Chlapci párali mlčky, já jí při dalším oblékání dělala komornou, a ona přes tu chvíli se mne ptala: „Prosímich, pozrú, keré je líco." Když už jsem jí vázala na čepci mašli, kasala se: „Já tam tem pánom na mojú hriešnú dušu volačo poviem. Já poviem: Pán velkomožný, v takéto dny, kde je najvác roboty, nás mali volat? Včul je den drahý! Já si ten den čítám deset zlatých, keď nás tam tolko mosí jet. Mali ma zavolat pred 24 roky, keď môj muž umrel, a to bolo v zime, a nie dnes. Mohla být rež sežatá. Keby — nedopúščaj, Bože! — volačo prišlo, prindeme o to." Pak, jako by jí někdo odporoval, s větší umíněností se dále chystala: Já jim tam poviem, že nebudem nič platit, a keď reknú, že ma zavrú, poviem, že sa veru nehaňbím za praudu sedet. Šak sú i pán Valášek pre praudu zavretý."

Napomenula jsem ji, že by i za ta slova byla zavřena. Na to se obrátila proti mně přímo furiantsky: „A čo si tech 14 dní ne-

odsedím? Pán Valášek sú taký prevysoký pán, a čo já som proti nim? Prášíček, čo ho néni ani videt. To je dozajista len pre ty volby. No, šak to unesem, ale tu intabuláciu platit nebudem. Oni ma dajú mlýnské peňáze (dluh mlýnský) intabulovat na môj dom v Š... Čo som žid volajaký? Nemám role?“

Děti si zatím vylezly na vůz a všechno se to po dvoře vozilo. Zrýna — když konečně byla hotova a když spícího Siluše přežehnala a nad ním se pomodlila — vyšla ven, sehnala děti s vozu, a usalašili jsme se tam my. Byl nás plný vůz jako na svatbu hostů. Juro, Ondřej, Mara, Zrýna, já a Gašpar. Tomu se obličej blažeností jen svítil a v překypující radosti mi tu a tam šaty pohladil. V tom velikém těšení až nějak hloupě vypadal a vůbec se mi ve své vymydlenosti a ve svátečním oblečení méně líbil než ve všední den, kdy byl jenom v košili a v širokých plátěnkách, ačkoliv se hleděl dnes dost okrášliti. I péro za kloboučkem měl zastrčené. Pro něho už místa ve vozíku nebylo, a tak stál po straně, opíraje se o holou košatinu; leč on ve svém velikém štěstí — že smí jet — necítil bolesti ani nepohodlí. Vzat byl proto, aby, až všichni budou u soudu, hlídal v hostinci koně.

Když jsme byli za mlýnem, Zrýna se zbožně pokřižovala, chtěla se modliti, a ohmatávala se, hledajíc k tomu cíli růženec. Hned však zděšeně — jako by se Bůh ví co bylo stalo — vykřikla: „Bože môj! Pátričky som zabudla! Nemohlas mi jich vzát?“ osopila se na Maru. „Požičaj mi tvoje,“ a vytrhla jí růženec z ruky. Složila obličej do nejzbožnějších záhybů, hlavu dala zkroušeně na stranu, oči obrátila vzhůru, ruce růžencem otočené sepjala až pod bradou a modlila se vroucně. Soudíc dle jejího vzezření, pevně jsem věřila, že se celý růženec vymodlí. Pomodlila se však jenom asi dva Otčenáše a začala kritisovat. — Nejdříve pokárala Maru, která měla špinavé ruce: „To budeš mat také rukavičky?“ Pak si prohlédla Gašpara: „Čo to máš za klobúkom? To's to vytrhol kačerovi? Veru to máš špatne zakrúcené.“ Na to obrátila kritiku na pole, která jsme míjeli. „Toto pole je dozajista židovo,“ hádala. „Veru je,“ odpověděl Juro. „Nóóó — vida, ako to poznám. Židé majú nosy na bok (na křivo) a i kríže na rolách (obilí v mandelích).“

„To je krásný hoch,“ obdivovala jsem mladého Slováka, u cesty nakládajícího obilí. „Veru je. To je hoch ako ryba,“ souhlasila Zrýna, „a jaký usilovný do roboty,“ a zavírala pevně pěstě. „Tak, ako ohen! Ten keby bol ak prst,“ vystrčila ukazovák do výšky, „mohla by zaň jít bar jaká bohačka. Veru, ten nevidí každého, kdo ide kolem —“

Těšila jsem se, jak budeme cestou veselí, když jsou hoši s námi, ale jejich strašný vůz nám vše pokazil. Byl jako čertem posedlý, a mně se zdálo, že každý jeho šroub a hřebík a každá jiná jeho součástka jsou ve stálém prudkém varu — tak na něm vše vyskakovalo a nesmírný hluk robilo. U Sudorů měli také košatinový vůz, ale na tom se bylo lze vézti bez nebezpečí života. U Zrýnů bylo pro nedostatek času a peněz vše ledabylé. Vůz nás stále v drobném

tempu a někdy zase mocně vyhazoval. Zrýna sama v šibeničním humoru mínila, že „keby mal človek vyvrtnutú nohu a vézol se na tem vozi, mosí mu tá noha skočit zas do teho miesta, odkal mu vybehla, i bez doktora." Mluviti jsme mohli jen tenkráte, když koně šli krokem. Jakmile klusali, nebylo slyšeti, co druhý povídá, byť i hodně křičel, a tak Zrýna musila většinou mlčet, což bylo pro ni nemalým utrpením.

Do Gašpara přes tu chvíli nehorázně šťouchla, neviděl-li některého kříže či božích muk, která jsme cestou míjeli, upamatovávajíc ho tímto něžným způsobem, aby se pokřižoval. Když se jen pokřižoval, strčila do něho ještě jednou, aby i smekl. Ale hocha přese všechno šťouchání a bouchání jeho přeblažený výraz ani na chvilenku neopouštěl a on svoji babku stále na něco upozorňoval:

„Babkáá — pozrite tu horu! Taká veliká a je celá lysá." „To je podolský Plešivec," vysvětloval nám Juro, „a na nem stojí kriež."

„Já ho, moji ludé, nevidím," řekla Zrýna trochu trpce a nasadila si okuláry. „A vy ten kriež vidíte?" tázala se nás s nedůvěrou. „Bože môj dobrý — sú to oči už — kam sa to podeje!" a pořád hleděla, hledajíc kříž.

„Mamička," — žertoval Juro, kterému matčiny bylinky asi výborně pomohly, byltʼ zas čilý jako ryba, — „sedí tam komár a je na jedno oko slepý — vidíte ho?"

Zrýnku to ze smutného uvažování vytrhlo, a ona si také vtipně zažertovala: „Kolko elektriky by potrebuvali jejich pán velkomožný na ten Plešivec?" a šťouchla do mne, významně se řehtajíc. Slyšela u nás v Praze, že muž jistým druhem elektrického světla léčí choroby vlasové.

Když dále spatřila zříceninu čachtického zámku, kývala hlavou: „Veru dobre bolo pánom zámky stavet, keď to chudoba mosela vynášat nahoru."

Mara, když jsme míjeli velký panský dvorec, nám vykládala, že majitel jeho, který nedávno zemřel, byl pochován „v cyprišové truhle". Zrýna tomu nechtěla věřiti a se vší rozhodností tvrdila, že „v cyprišové truhle pochovávajú len svatého rímského otca, keď zomre."

Nemohouce déle trýzně této jízdy snésti, slezly jsme se Zrýnou a šly kus cesty pěšky.

Dědiny, které jsme míjeli, měly už vesměs pomaďarštěná jména. Zrýnu to velice trápilo. Jedna z nich měla nápis „Korytno" a Zrýna mne upozorňovala s výsměchem: „Pozrú, tady nemohli s tú maďarčinú nič ublížit — Volalo sa to Korytné, a oni udelali Korytno. Len tu jednu písmenku prehodili. Len keby si to ti ludé všeci pamatali, ako sa kedysi ty dediny menuvaly — aby, až lepší časy prindú, to dostalo zas to prvé méno slovenské." V tom koza blízko silnice se pasoucí na nás zamekala, a Zrýna, jako by jí něco podávala, řekla k ní v roztrpčeném humoru po maďarsky: „No, nemléhet?"

Po chvíli jsme zas vylezly na vůz. Zrýna musila mlčeti a dřímajíc jen pronesla: „Na sen ma žene velice." Leč sotva to dořekla,

vůz ji vyhodil do výšky, takže přišla k sobě hned a zase se dívala kriticky kolem.

V jedné dědině seděl si před pěkným domem židák přímo svátečně oděný a spokojeně si fajčil. „Nóóó —“ rozhodila Zrýna ruce: „Abrahám starý si tu sedí a fajčí a nerobí nič — Keď jich vidím takých nastrojených, nadávám i tem nevinným,“ zlobila se.

Zatím jsme se blížili Novému Městu, a hoši, chtějíce si dáti záležeti, ujížděli za stálého pohánění koní — a tak byl konec všemu hovoru.

Přes tři hodiny trvala muka té hrozné cesty, než jsme celí roztlučení, uprášení a jako cihly od žhavého slunce vypálení přijeli do Nového Města.

Všichni šli hned k soudu, a mne Zrýna posílala do kostela, poznamenávajíc, tam že budu „mat na čo kúkat“. A měla pravdu. Klášterní kostel je velice vkusný a má velmi mnoho opravdu uměleckých děl. Město samo jest výstavnější než K..., vzdušnější a celkem příjemného vzhledu, ačkoliv se židy všude jen hemžilo. —

„No, ako sa jim to lúbilo v tom kostole?“ bylo první, nač se mne Zrýnka ptala, když se vrátili od soudu. Když jsem řekla, že Panna Maria tam je tak krásná a tak Evě podobná, jako by ji sochař byl podle ní dělal, velmi Zrýnku toto přirovnání mrzelo; často mi je potom s velkou ironií předhazovala, považujíc je vůbec za rouhání. Vyptávala jsem se, jak jim to dopadlo u soudu.

„Nóóó — ono si svoje do svojeho mosí prijít,“ odpověděla Zrýnka už zřejmě ochlazena a umoudřena. „Ten pán súdce mi vyhnal až slzy z očí. To bol veru spravedlivý akýsi pán — to bola svatá žena, čo ho porodila.“

Skutečně s nimi pan soudce vlídně jednal. Pěkně po přátelsku jim vysvětlil, jak si mají počínati, a i notáriusovi, který na cosi zapomněl, jisté upozornění vzkázal, aby tam ještě jednou nemusili jezdit.

Zrýnka, když mi vše dopověděla, navrhovala, abychom šli do pivovaru, tam že dostaneme dobré pivo. Šli jsme tedy, a já jim tam kázala každému přinést holbu piva. Ale hostinský dal jenom mně čerstvé a jim všem teplé slivky. To Zrýnu urazilo a mne zamrzelo, a tak na její návrh jsme šli, aniž bychom piva byli pili, do krčmy, kde prý dostaneme znamenité jitrničky. Žaludek se mi sice zachvěl při vzpomínce na jitrničky v tak hrozném vedru, přece však jsem ochotně šla, když jsem viděla a slyšela Zrýnčiny laskominy.

Malá krčma byla naplněna Slováky a dýmem. Toho dne byl v městě lichvací jarmark a lidu všude tolik, že si každý musil s jídlem pospíšit, neboť druzí již na jeho místo čekali.

Jitrničky šly přímo na dračku; z vedlejší učouzené kuchyně je bylo slyšet, jak při smažení v různých toninách kvičely a syčely. Zrýna, když ten nával spatřila a líbeznou vůni hned ve dveřích ochutnala, řekla: „Aá — včely cítí, kde je med.“ Za chvíli, když jsme si vydobyli místo, rozkázala jsem jim všem dáti jitrničky a pivo v láhvích. Hostinský neměl ani dosti sklenic, ale Zrýna mu řekla:

„E, šak sme svoji, budeme pít z jednej sklenice,“ a usmála se při tom kolem na všechny hosty.

Vedle mne seděl Slovák ve vysokých bílých plstěných botách. Tvrdila jsem, že je od Trenčína, Zrýna však, že ne, a proto se s ním honem dala do řeči. Pověděl jí, že je z Hornej Súče, měla jsem tedy pravdu. Byl to jeden z pravých typů slováckých. Krásného vysokého, souměrného vzrůstu, měkké ušlechtilé tváře a dobrácké řeči. Z hovoru jeho se Zrýnkou vyslechla jsem starý stesk, že se děti musí učit ve školách maďarsky a že tomu nerozumějí.

U Zrýny v tu chvíli vypukla její politická a vlastenecká vášeň. „Tu ho majú, teho múdrého,“ pravila mně, prudce na něho ukazujíc. Popotáhla rychle svoji židli proti němu a hned začala o volbách. Jako spiklenec nachýlena přes stůl oči mhouřila, čelo vraštila a táhle a tlumeně ze zaťatých úst, aby to nebylo daleko slyšeti, ze sebe soukala: „A keho ste volili?“

„Hrabete Zichyho,“ odpověděl Slovák.

„Hrabete Cíchyho?“ opakovala Zrýna nespokojeně.

„A vy mu veríte, temu Cíchymu?“ a položíc se celá na stůl ještě více čelo vraštila, jak usilovně šeptala a přemlouvala: „Hrabe Cíchy není spravedlivý k ludákom — on je s temi falošnými kňazy.“ Slovák správně jméno poslancovo vyslovoval, ale Zrýna stále jen „Cíchy“ říkala. „Veď u nás lud pre špatných kňazou na luteránskú vieru prestupuje,“ vykládala tónem, jako by u nich bylo povstání, nebo jako by hořela ves. Nevěděla jsem sice ani o jednom případu přestoupení, ale snad to bylo pravda.

„Náš farár — to je liberálisko jedno — a takú faru má! On dostane od nás gazdou 400 meric zosypu, mimo to, čo má rolí — a preca neišol s námi!“ mocně si pleskla rukou o kolena a hned zase ruce sepjala: „Bože môj dobrý, keby to mal chudobný evangelický farár, ten by rozdal chudobe z teho! A čo chcete, prietelko —“ zas zcela v jiném tempu — „u nás jeden gazda bohatý prišol si svôj spravedlivý hlas odevzdat pred volebný úrad. Ako sa voláte? pýtali sa ho. — Gablavý. — Tady ste Galbavý, to ste néni vy a marš preč. — Ten jim tam ale veru povedel, ten sa nebál! — No, teda dobre — povedal jim — nech teda ten Galbavý platí i porciu (daň), a odešel. Šak on jich Pán Bôh najde, všech tich odrodilcou, jako teho učitela, čo krivo priesahal na teho Valáška. Obesit a zastrelit už sa chcel a taký vyzierá — oči má tak vpadnuté do hlavy, že má do každého oka hodinu cesty. Jak žaba z prachu hledí. — No, prehráli sme, ale len pre tu faleš židovskú, lebo mali pozapisuvaných i mrtvých. Šak ono už to bude inachší! Ve štvrtok mosí každý priesahat, na keho dal vôto. Ve štvrtok všechna tá faleš vyplave navrch. Lud slovenský sa prebudí už.“ (To měla jistě z novin.) „Milí ludé,“ — adresovala svoji řeč i na okolní seskupené hlavy — „keď Markovič zvítezí, bude nám celkom lepšie.“

„Tam u vás na to velice držá. U vás sú ludáci, ale u nás to ešte tak néni,“ povzdechl si Slovák.

Na to Zrýnka vykládala milému gazdovi historku, jak písař po-

střelil notáriusa, ale s tak úžasnými podrobnostmi, jako by bývala očitým svědkem. „Viete,“ končila, „on ten notárius nechcel trpet, aby sa v jeho dome — viete čo,“ a vyplivla se.

Slováka více zajímaly volby, a když historku vyposlechl, řekl svým měkkým, klidným způsobem: „Človek dycky veru očuje viac zlého, než dobrého, a následky sú veru spravedlivé,“ a sbíraje své nakoupené věci měl se k odchodu.

„S Bohom, prietelko, a Pán Bôh vám požehnej, čo ste kúpili,“ loučila se s ním Zrýnka s takou vroucností, jako by se znali deset let. A dívajíc se za ním chválila ho: „To je veru jeden znamenitý, statečný a regulárný človek,“ a hned na to obrátila se ke gazdům u zadního stolu, kteří patrně si ji dobírali pro její tloušťku. Já neslyšela ničeho, ale ona měla oči a uši všude, a tak třebas byla ke gazdům obrácena zády, věděla, že o ní povídají.

„Kdo má být tlstý, je tlstý, ani nemosí moc zjestit,“ odsekla jim. „Vy zastáváte seba,“ škádlili ji gazdové.

„No, keď vidím od seba tlstší, som ráda. Já neviem, čo som taká bangulica. Keď prasatom uvarím brambor, ej, tak jich vybírám a jím, no a. som tlstá,“ rozjařeně jim pověděla a nějaké mladé Slovačce, která blízko seděla se svým mužem, tlumeně vysvětlovala: „Jak žena oschne, jak ztratí svôj mesíční kvet, začne tlstnút. Já od tedy som sa tak rozmohla. Kolko máte detí?“ zeptala se mladé ženy. „Jedno.“ „I tá kukačka má dve, a vy len jedno?“ a pátravě na ni upřela oči. „No, šak ste ešte mladá, ešte jich môžte mat viac.“

Mara v hospodě vůbec nemluvila, Juro a Ondřej se přímo upejpavě chovali a jen si mezi sebou šeptali. Jen Ondřej se osmělil a svým příjemným altovým hlasem mi připil: „No, nech nás Pán Bôh živí, paní velkomožná.“

Za to Zrýny byla plná hospoda a s chlapy tam přímo koketovala, a proto také asi zas od druhého stolu jsme zaslechli o ní poznámku: „Tá lúbí mužských.“

„Kebych to bola lúbila, bola bych sa vydala, lebo som 24 roky vdovú. Zachovaný mám život s tím, že som s mužskými málo bola. Trináct rokou som bola vdaná — hm — čo je to — Bože môj.“

Nedaleko nás nějaký napilý furiant se kasal: „A já si spravím syna. Já mosím mat syna.“ „Ty si spravíš, keď nebude božskej moci,“ kárala ho Zrýna. Náhle se otřásla: „Brrr, smrt ma preskočila. Ob jednoho bere. Vidíš, to za to, že sa rúháš, sebere ťa!“ Slovák ji ani neposlouchal a zpíval si, jako když pro sebe si naříká, s hlavou opřenou o stůl:

„Pálené, pálené, borovička,
v tebe je vodenky polovička.
Já za teba dám striebro, zlato,
a ty ma hodíš, kde je blato.“

O jiném Slováku, který měl jakýsi nádor na hlavě, povídali, že je to od přírody. Zrýna se nad tím pozastavila a přísně se jich zeptala: „Teda né od Boha?“ A ke mně celá udivená: „Pozrú, i tady tu prierodu vzpomienajú. To je pekná prieroda.“

Když tak Zrýna měla ve všem slovo, dobírali si ji Slováci, kteří všichni s velikou zálibou na ni hleděli: „Ale, tetička, planetu byste nevedeli čietat?“

„Veru áno,“ a hned chytila jednoho z gazdů za ruku.

Vážně a věštecky se mu do otevřené dlaně zadívala, a všichni čekali, co poví. Náhle, jako by již byla v ruce našla, co tam hledala, řekla rychle: „Ty si sa narodil tehdá, kedy tento palec tvôj.“

Všichni se smáli, a rozjařená Zrýna, jež byla předmětem pozornosti celé hospody, dala témuž gazdovi hádanku: „Kerý svatý má chvost?“

„No, vymotávaj sa z teho,“ šťouchla do něho jeho žena a smála se. Když nikdo neuhádl, obrátila se Zrýna ke mně: „Veru, bar aj sú v Čechách múdrí a špásovný, toto neveďá.“ Chvíli dělala drahotu a pak nám pověděla: „To je Duch svatý. Lebo sa maluje ako holubica, a tá má chvost.“

„Veru, s babkú je ťažká porada. Kdo by si bol zmyslel na sv. Ducha,“ divili se gazdové.

Pak dala poslední hádanku a tu adresovala na celou krčmu:

„Starý dům. Na streše mráz. Pod strechu prší. Priatelou doma néni. Hudci hrajú. Hodiny stojá, keď uhádneš, budem tvoja.“

Rozumí se, že zase to nikdo neuhádl, a Zrýna vysvětlovala:

„Starý dům, to je starý člověk. Mráz sú šedé vlasy. Pod strechu prší, prší z očí. Priatelou doma néni, zuby chybá. Hudci hrajú, v plúcách piští.“ Dál už nepovídala.

„A čo je to, tetička: hodiny stojá?“ ptali se gazdové.

„No, šak ste múdrí, abych vám to nemosela poviedat.“

Někteří, když se jim po chvilce v hlavě rozednilo, a když jim Zrýna očima pomohla uhádnout, plácli se do dlaní a významně se smáli.

Nějaké dítě stále se tulilo matce do klína a schovávalo se pod její zástěru, a kdosi mladou ještě matku vtipkoval: „On sa schovává tam, odkal vyšel.“

Lidé se hromadili a stáli, a tak, abychom nepřekáželi, jsem zaplatila a měli jsme se k odchodu. Zrýna chtíc dopít, zdvihla sklenici a připíjejíc celé hospodě zvolala: „No, chlapi, Pán Bôh od nás,“ a oni připíjejíce jí dopověděli: „Buď pochválen.“ Jeden při tom připíjení obrátil do sebe plnou sklenici. Zrýna zůstala nad ním stát celá vyjevená a on: „Čo je?“ „Kúkám, strýčko, na vás, akú máte dobrú trúbu!“

Jiní zas při připíjení: „Daj nám Pán Bôh zdraví,“ a druzí odpovídali: „Pán Bôh daj na dobrý užitok.“

Při rozloučení volala na všechny: „Priatelia, s Bohom! Dobre si tu popijte a pojezte, nech je vám to na dobrý užitok telu aj duši.“ „Pán Bôh vás pozdrav, tetka,“ volal za ní ještě zvlášť jeden z gazdů, který se v ní přímo zhlížel. Ona to dobře viděla a s úsměvem se na něho otočíc, odpověděla mu: „Pán Bôh daj a i vás, strýčko!“

* * *

Gašpar byl u koní, a Zrýna mu vybalila z papíru jitrnici. My jsme vlezli do své mučírny, do toho mláticího stroje, a s velikým rachotem jsme opouštěli Nové Město.

Jak jsme byli za městem, dali se hoši do zpěvu. Zpívali zvláštní píseň o smrti, při níž jeden představoval smrt a druhý mládence. Píseň zněla:

„Slyšel som novinu velmi divnú,
že má smrt ke mne prijít na námluvu.

A já sa nebojím, já hu zklamám,
keď bude mat prijít, já sa schovám.

Dobrý den, mládenče, já jdu k tebe,
já som sa starala, najdu-li te.

A já idem k tebe na námluvu,
ráda bysom bola nevestú tvú.

Idz mi radej s očí, já ťa nechci,
najdi si staršího v našej obci.

Čo já zamilujem, to mosí být,
a ty mosíš zietra k sobášu jít.

Kebych já zietra jít k sobášu mal,
muziku i družbu bych hotových mal.

Nestaraj sa o to, já som na to,
muziku a družbu schystám já to.

Muziku a družbu já prichystám,
na miesto nevesty já sa schystám.

A já teba nechcem, tys škaredá,
keď na teba pozre, líčko zbledá.

Keď sa já oblečem, pekná budem,
od hlavy do paty bielá budem.

Na ruky si já dám rukavičky,
na nohy pančušky a strevíčky.

Na hlavu si dám peknú korunu,
potem ty uhlídáš krásnú pannu.

Zvonovéci budú tvá muzika,
družbú ti budú rýl a motyka.

Svatební tatíček farár bude,
oremus dominus zpívat bude."

Po přezpívání této strašidelné písničky požádala jsem Zrýnku, aby mi pověděla ten příklad, jak „Pán Bôh tresce tich, čo sa nemodlá."

„Poviem vďačne (ráda). To je jedna čistá a spravedlivá prauda. Z teho istého si veru človek môže naučení vzát. — Bola v jednom dome u nás prástka. Dievky a mládenci sa tam sešli a odbavovali

si hostinu. Kúpili si vína, napražili škvareniny (míchaná vejce), a tá jedna dievka rozdávala vidličky a nože a velice zôstala nalakaná a ztrnulá a potem prostrela o jedno miesto vác. „Na čo tam dáváš nože a vidličky?“ pýtali sa jej ti druzí. „Len to nechajte tam. To som dala našemu starému dedovi nebohému (nebožtíkovi).“ Potem sa dal videt a i tem mládencom. Oni všichni nalakaní povstali a povedali: „No, pomodleme sa za teho deda Otčenáš a Zdrávas.“ A ten dedo jim povedal: „Včul ste vy ma pomohli — preto som sem chodil. Já som spravil (udělal) veliký hriech, že som sa pred jedením ani po jídle nemodlil,“ zde do mne Zrýna nehorázně šťouchla, aby mi pointa snad neušla, „a to bol môj trest.“ No, tak teda — čo sa z teho učíme? Vidal“

Juro a Ondřej na kozlíku si spolu hráli jako dvě koťata. Škádlili se, tu se tahali za uši, zas hladili a objímali a vůbec byli samý žert. Zrýna se zalíbením je pozorovala.

Nepatrné dědině kopaničárské se posmívali: „Táto dedina má 15 lumer s vrbami a i s chlévy. Devadesát pet duší a i s dobytkom a mezi nima je devadesát pet kmínou (zlodějů) a je ošancovaná s plotom.“

„Veru je to tak!“ potvrzovala Zrýna vážně jejich žert. „Pozrú na tohoto ancikrista,“ — ukazovala mi na Slováka před chalupou dřevo rubajícího — „ten nám mosel veru ťažké drevo ukradnúť, lebo jeden den drevo zmizelo, a druhého dne jeho žena potratila, lebo dozajista mu pomáhala to drevo tahat a ublížila plodu svému. U nás je drevo drahší ako chléb, to je veliká škoda.“

Takým srovnáváním okolností podezřívala a pátrala po zloději.

Gašpar už konečně také věšel únavou hlavu. Bylo mi ho líto a opřela jsem si ho o svůj klín. Jak jsem ho hladila, nahmatala jsem mu za uchem zarostlou jizvu. „Co to tady máš?“

„To oni neveďá?“ plna podivu zeptala se Zrýnka. „I pre Pána Boha nebeského, čo my všechno vystojíme pre národ. Já jim včul vyložím jednu prevelikú kriudu. Juro, nech idú ty kone pomálu!“ rozkázala si. „Keď jim to poviem, to ma i brucho zabolí a i jich zabolí. Já to ani bez slzy nemôžem povedat, čo ten chlapec taký malý pre ten národ už vytrpel —“ a za stálého pláče povídala: „Tento náš Gašpar roznášal Týždenník a Ludové noviny po dedine, a písar notáriusův mu jich bral a chlapec si jich nechcel dát vzát. Keby si to dali ti ludé posielat po pošte, nedostanú tich novin, lebo notárius to hodí do pece. On prezierá poštu a vie, čo do dediny prinde. Keď si tich novin nechcel chlapec dát vzát, vylískal ho ten písar po hube, po uchu, po hlave, že mu kreu až tak tékla a hlava a huba a uši mu celé opuchly. A ten písar, to je Slováka syn z Dubovan — a taký je z neho Maďar. My tady hovoríme: keď sa holub zjestrabí, viac drápe, než sám jestráb — a taký je akurátne on. To je pes — to néni ani krom duše a krstu svatého človek. No tak dobre. Môj Juro, keď chlapec došel taký ubitý, išol do kancelára, ale ten písar mu povedal: „Basom ma zištenem — ako si oni dovolili sem prijít!“ „Já mám právo sem prijít, já som občan, a tady je obecný dom!“ povedal mu môj Juro. „Ten chlapec je sirota, a já som

jeho zastavatel." Ludé nám potem povedali: „Žalujte ho." Ale my sme nechceli. My sme takí ludé, my zapomeneme a dáme sa uhnút (obměkčit) a len povieme: „Nech mu Pán Bôh zaplací!" Za tri dny — ešte bol chlapec celý ubitý, ale už vstal s postele — som ho poslala do školy. Ale tam sa mu pustila kreu hrdlom técit a on hu pluval do papíra a ten papír hodil na zem. Jurikech Jožko to na neho žaluval a učitel ho vytáhol ven z lavice a povedal mu: „Kúkni, čo máš na tabuli napísané: Nesmieš zamazat dlážku ve škole!" A kopal do neho, tlukol ho, plval na neho, no, div ho z kože nevytrásol, a chlapec padol s tvárú na zem a na tej zemi mosel klečat ešte a i po škole. „Dočkaj, šak ti pán hlavný slúžný dá!" tak sa vyjevil ten učitel pri tej bitke. Už samý večier privédol ho Ivičech Berdýn a všetko mi to povedel. Já som sa pustila do plaču a povedala som: „Bože môj! my pre ten národ ešte o dušu prindeme." V tom prinde Ondrej a povedá: „Mamička, je treba žaluvat písara." „A prečo?" „Preto, že notárius Juru žaluval, že robil krik v kanceléri — „Nech si vezmú, paní velkomožná, náš biedný život pred seba — Čo som já len daruvala pri tich volbách — Naše kone ve dne v noci behali — Gašpar boty roztrhal, čo noviny a plakáty roznášal — Juro mal na lícách len kost a kožu, čo celé noci nespal a behal Slovákou premlúvat, — mrzlo až ščípalo tvár, až taký pískot bol — Ondrejovi ti Slováci, keď sa na zahrade scházali a radili, celú krásnú zahradu zkynožili —" —

„Mamička," vpadl jí Ondřej mírně do řeči, „tak nemáte hovorit. My Slováci, keď chceme vyhrát, mosíme si volačo daruvat."

„No — pozrú —" rozhodila Zrýna ruce — „taký je dycky. On len tichým duchom bojuje. No, teda sme moseli žaluvat. „Idzte dát chlapca prohlédnút k okresnímu doktorovi," povedal Ondrej. „Ako tam pôjdem — on drží len s temi liberály a ešte ma vyhodí ven —" „Idzte teda ke druhému." Prindem ke druhému. „No, čo dobrého," povedal. „Idem s chlapcom, pán velkomožný, nech ho pozrú, aký je celý dotlučený." A on: „Včul ke mne idete a indy nie —" „Já, pán velkomožný, k doktorom velice nechodím." No tak pozrel ho a dala som mu len pet korun. — Jinde bych mosela platit vác — Potem mi dal vízum repert, a tak sme išli na tu žalobu. No, prehrálo sa na tem 60 korun. Notárius priesahal, ani ho nebolo doma. On mal být zavretý, lebo ukazuje falešnú priesahu druhým. — Čo já mám, paní velkomožná, na srdcu napíchaného —" znova se rozplakala — „v hrobe ma kreu ešte z neho poteče —"

Gašpar ani nedutal a pomalu mi v klíně usnul. Zrýna, když si slzy poutírala, pokračovala: „Potem sme sa doma radili, čo s tím chlapcom udeláme — tady nemôže zôstat — Nekerí ludé nám povedali, abysme ho dali do Vídňa na remeslo. Nó, reku, tam ho nedám, lebo by tam ztratil telo aj dušu, a to já nechcem. — Tak veru neviem, čo s chlapcom spravíme. A to je všechno pre ten národ. Ja, veru len. Šak pre inší pre ništ."

Ondřej po chvíli si matce stěžoval, že měl s nájemníkem ve svém domě mrzutost. „A prečo?“ „On po mne chcel, abych mu drevo rúbal, a já som mu dal grobovitá slova.“

„To's neurobil dobre! Ty's mu mal takto povedat,“ radila mu vždycky vtipná matka: „A čo oni už ma volokedy rúbali? To chcú, abych jim to oplatil?“ Sama se tomu velice smála: „Ten by sa bol práskal od zlosti a nemoselo být ani hriechu, ani mrzutosti.“ Pak se zadívala na lidi sklízející na nedávno zděděném poli obilí a vydechla si: „Hm — už sa pasú, už majú po dedovi majetok —“ a nahlas: „No, pomáhaj vám Pán Bôh!“ „Pán Bôh uslyš,“ děkovali jí lidé sotva se ve spěchu ohlédnouce.

Na kraji dědiny Š . . . potkali jsme jistou mistrovou, také spisovatelku, která se nápadně odvracela, a Zrýna mi na ni toto žalovala:

„Pozrú na tuto majsterku! Ona píše volakedy do novin, a tá sa o naší Cilce vyjádrila, že je Cilka jejej pérohryz — že z nej ako vytahuje. Mňa ta slova až tak popálila — lebo čo naša Cilka napíše, to už má svoje miesto! — Ale já, keď som hu potkala, som jej za to dobre povedala: ‚Oni, paní majsterka, sú daleko od hlavy našej Cilky. Ako oni môžú o nej povedat, že je ona jejich pérohryz! Oni majú v hlave plac len na klebety a tak, ako oni spisujú, to by som veru a i já vedela dát do novin.‘ — Od tedy sa spolu nevypravováme. Ona sa dycky s temi novinami tak chválí — ale ludačka je ona veliká a už bola kolkorázi i zavretá. Jednúc na samý Štědrý večier hu šandari odvédli. Já len dycky hovorím Ondrejovi: Len ty Cilčinú hlavu chraň, lebo jejej hlava je bohatá — nenech hu prát.“

Za šera přijeli jsme do mlýna celí jako zmrzačení. Zrýnka s námahou slézala s vozu a hekala, že je „celá ubolená a ako olovená.“ A věru bylo proč naříkat! Každá žilka v těle byla porouchaná. Já jsem ani neslezla a Juro mne dovezl do fary.

*

Druhý den byl u Zrýnů plný zármutku a rozčilení. Když jsem přišla, bylo tam dusno. Byloť po mrzutosti, a Zrýna mne hned zasvěcovala: „Včera, keď sme dojeli domou, bol u nás veliký ohen (tak říkala mrzutosti). Naša Katulinka by sa bola utopila, lebo Evka na ňú nedávala pozor.“ Tato událost se sběhla takto: Eva si hleděla své práce a při ní kolébala Siluše, neboť děti nechtěly ho kolísat. Katulinka seděla dle svého zamilovaného zvyku na uzounké lávce nad vodou dívajíc se, jak se pění a dolů řítí, a spadla „do pustáku, čo vedle kola mlýnského voda na pusto teče“. Dítě vykřiklo a Eva je šťastnou náhodou zaslechla. Vyděšena vyběhla a zahlédla Katulinku ve vlnách se zmítat; skočila za ní a šťastně ji zachránila.

Že Katulinka spadla do vody, bylo ovšem pro Evu přitěžující okolností. Zrýna po vylíčení té události pravila: „Já jich opatrujem ako to oko v hlave,“ mířila si ukazovákem do oka, „čo já potrebujem, aby ma arestuvali! Keby jich dvacät bolo, nechcem, aby sa utopila. Človek chce, aby šetky boly sčastlivé.“

Toho dne ke všemu rozčilení jí pošla první slepice, a ona pověrečně mudrovala: „Já myslím, že to cigáni roznášá tu otravu, keď to Bôh nebeský ujme.“

Pak dělala se slepicí pokus: hodila ji s lávky do pustáku a dívala se, kam poplave, aby zvěděla, je-li správná jejich domněnka, že Katulinka spadla s lávky. Dítě to pověděti neumělo, a Zrýna, chtíc tomu na kloub přijíti, dělala tyto pokusy i s ostatními slepicemi, které jí ještě morem zahynuly.

Největší zármutek čekal na ni však teprv odpoledne. Městský sluha všude vybubnovával, aby kdo dostal předvolání na citáciu, už nechodil, že sa Markovič pokonal; a preto že už druhá volba nebude. Lid si mezi sebou šuškal, že Markoviče zradili čtyři podplacení přísežní, kteří tvrdili, že se více nepamatují, komu kdo hlas dal. Nechť bylo, jak bylo — vítězství zůstalo na straně Maďarů a Slováci byli připraveni i o poslední naději, kterou skládali na čtvrtek.

Juro s tím přiběhl s pole celý bezdechý. Zrýnka, když to uslyšela, zůstala stát jako hromem omráčená a vyděšeně se zadívala v jedno místo. Po chvíli zalomila rukama, složila je na břiše a tiše řekla: „No, už viem, čo chcem vedet — preca tá faleš zvítezila. Veru, dnes sa notáriusovi polahčilo! Ten bude až tak od radosti kvitnút.“

Ponenáhlu však přicházelo její omráčení ve veliký hněv, v němž začala kletby svolávat na hlavu notáriusovu: „Nech spadne jako Héli se stolice! Nech ho šlak trefí, ale pod košulu, nie na košulu! Pane Ježíši Kriste, Synu Boha věčného, vyslyš ma a za to, že nás tak pres viny trápí, daj jim všem za to odmenu! Mala by but rrrrevolucia, aby jim strílali do očú bar aj z kanonou,“ a zuřivě se do každé souhlásky opírala. Juro na to: „Jáj, mamička, čo to hovoríte; keby bola revolucia, strílali bysme my vojáci do Slovákou, a já bysom nemohol do Slováka strelit, radej bysom sa dal obesit.“

„Kočku neuderím,“ pravila zas Zrýna, přemáhajíc už pláč, „ale ti čtyri přísežní by mali viset,“ a sklesla na židli chytajíc se náhle za břicho a naříkala: „Bože môj, to ma bolí brucho — ak kebych tam mala slepicu aj s kurátkama a ona mi tam hrabala.“ Při tom si oběma rukama třela břicho a chvílemi se svíjela. „A proč vás bolí?“ ptáme se. „No,“ tu se jí rty začaly třást, že stěží dopověděla, „no — nad — nad tú — — falšú,“ a plakala přímo zoufale. Všichni jsme jen šeptali a tiše kolem ní chodili. Nechali jsme ji vyplakat. Byla dojemná podívaná na tuto ženu z lidu v jejím vlasteneckém zármutku. Bylo mi jich všech hluboce líto, neboť jsem znala velké jejich oběti peněžní, jejich tresty, pronásledování a celé to podivuhodné hrdinství, které podstoupili v době voleb i před nimi i po nich.

Náhle se Zrýnka chytila za srdce a stěží dech lapajíc si stěžovala: „Taká lítost sa mi tady okolo srdca nasbírala. Mňa sa tu voláčo rozpučí — —“ Pak náhle, jako by se jí bylo přitížilo, vyrazila ze sebe: „Srdco sa mi rozleje — srdco sa mi rozleje,“ a klesala mdlobou.

Polekáni omývali jsme ji vodou. Když se probrala, sténala: „Já súchotiny dostanem — já zemrem;“ a zase se hořce rozplakala připamatovávajíc si všechny oběti marně podstoupené.

„Mamička,“ domlouval jí dojatý Juro, „pote trochu na čerstvý luft — já vás dovedem na zahradu, lehnete si tam, paní velkomožná pôjdú s vámi, tam vám bude lepšie — a neplačte, šak druhý ráz nás bude vác a vyhrajem.“

Uspokojila se tím, a když trochu přišla k sobě, sama se těšila: „Já viem, ten Rudňanský (maďar. poslanec) bude ablegátom len, zakaľ bude snem zavretý, a potem, až v jeseni bude volba, bude Markovič.“

Svědčili jsme jí horlivě a na zahradě jsme jí pohodlně ustlali. Ztišila se na chvíli a pak, jako by si byla na něco vzpomněla, zvedla se a zaprosila: „Paní velkomožná, nech sa nenahnevajú, ale donesú ma trochu teho prachu rebarborového, je na polici v kuchyni ve flaštičce zacpaný. Veďá, keď má človek žal veliký, nebo keď sa nazlobí, je dobre vzát ho na špičku noža a do lužičky vody s kúskom cukrom — on je trpký — a to sa žádná nemoc v tele nezachytí, ani vodnatelka, ani súchotiny.“

Přinesla jsem vše a schválně jsem zavedla řeč na prášek, abych ji od voleb odvedla na její zamilované pole medicinské.

„Pre Pána Boha nebeského, ten nemá vyjít ze žádného domu. To je mocný prášek. Ten je dobrý pre starého i pre mladého. Nech jim z domu nikdy nevycházá,“ napomínala mne. „On nechce nič v žaludku mat — on vyškrábe všechno.“

Mluvila trhaným tónem, jako když se na smrtelné posteli zpovídá. Po chvilce usnula a já odešla zarmoucena domů.

*

Na faře byla též nálada, jako by právě byli mrtvolu vynesli z domu. Pan farář hleděl tupě před sebe, paní farárka, kudy chodila, plakala. Navrhla jsem společnou procházku, aby se z toho zármutku trochu probrali.

Šli jsme lesem aspoň půl druhé hodiny cesty, až k mlýnu nejbohatšího mlynáře v okolí, Lubiny. Byli to evangelíci, a jak nás shlédli, hned nás zvali dovnitř. Tam se hovor netočil kolem voleb, neboť měli svoji rodinnou záležitost, která cele vyplňovala jejich mysl. Jediná dcera, která kdysi odešla proti jejich vůli do Ameriky, právě toho dne se vrátila. Ač přišla celá bezkrevná a průhledná, se vzezřením blízké smrti, radovali se přece, že je zase doma. Stěží ji poznali, jak ji Amerika změnila. Já jsem pevně věřila, že si přivezla souchotiny, jako Slováci skoro všichni.

Zamilovala se kdysi do pacholka svých rodičů a také si ho vzala. Doma však potom nemohla vydržet a u mužových rodičů rovněž ne, a tak oba odejeli do Ameriky. Starý Lubina se za to velice styděl a ani vyvézt na dráhu ji nedal, aby se neřeklo, že mlynář Lubina veze dceru do Ameriky. A tak si svá zavazadla, to jest nůši, nesla na dráhu sama. Teď ovšem, když je dcera tak vytrestala a když se jim po ní do opravdy stýskalo, přicházeli jí s vlídností vstříc. Její muž mne vzezřením až překvapoval; vyhlížel spíše jako studovaný člověk, a i jeho řeč, moudrá a mírná, velice se mi

líbila. Nepřivezl si onu nadutost a surovost, kterou obyčejně mladí Slováci z Ameriky si přinášejí. S politováním jsem vždy pozorovala, jak z mnohých Slováků — a hlavně Slovaček — všechna slovenskost za mořem vyprchala. Líbezné jejich tahy tam většinou sesurověly a teprve po mnohaletém pobytu doma navrátilo se jim do výrazu tváře zase to milé „ojínění slovenské“.

Rodičové a hlavně stařičká babička byli nad příchodem dcery velice šťastni, a tak bylo ve mlýně veselo.

Paní farárka se nemohla ani dost vynadivit, „jak se vrátí každá ta dievka z té Amériky okurážená. Tá vaša cera dycky sa len stydívala a pred námi len schovávala, a včul jak pekne hovorí.“

Starý Lubina se radostně usmíval a řekl: „Včul hovorá Slováci, keď do Amériky idú: len pres tu „barinu“ (louž — také hnojnice na dvoře); a já, keď som bol mladý, som v Prešpurku vlezl len na taký malý šíf, keď som cerešne predával, ale ono to začalo plácat ako kačica a já som začal kričat a moseli ma pustit z teho ven. Na velkém šífe je to inachší, lebo néni videt, čo ten šíf robí.“

Tím se nepochlubil, co se mu tam přitrefilo — to mi pan farář na zpáteční cestě pověděl: Šel si stržené peníze uložit do záložny, ale byl tak ošuntěle oblečen, že se jim zdálo k víře nepodobné, aby taký „chudák“ měl tolik peněz, a zatkli ho. Pustili ho až za dva dny, když se vše vysvětlilo.

Mlynářka byla žena ještě jako květ a na celém jejím držení těla bylo patrno, že si je vědoma svého bohatství.

Mlýn měl kolem dvoru sloupovou chodbu, které říkali „hambít“. Stál na vysokém vrchu. Mlynářka se smíchem pravila: „Já dycky hovorím, prečo len ten mlýn na tak vysokém vrchu tady vystaveli, a môj rieká: Šak by nás tam dole na tej doline každý zlý luft našel.“ A o svém způsobu života vykládala: „Já vstanem každý den o trecí, idem podojit krávy a idem sa na potok umýt.“ Však také vyhlížela jako nádherný květ, na kterém je plno rosy. „Já, keď môj o pátej vstává, sa mu smejem: veru, už bielého vrabca neuvidíš.“

Pak nám přinesla na stůl smetanu v hrnku, na němž stálo napsáno: „Muži, nezlob ženu.“ Pan farár, který už trochu přicházel k sobě, všiml si toho a smál se. „Ale veru, šak som honem mosela bežat hned na druhý jármek a kúpit i tento, čo je na nem napsáno „Ženo, nezlob muža“, lebo sa na to velice jedoval, keď som to donésla domou.“

Ani nevím, co všechno nám snášeli k jídlu, ale nejvíce mi utkvěla míchaná vejce na špeku dělaná s nějakými uzenicemi. Já se na to ani podívat nemohla a nejíst jsem se bála, abych hrdou mlynářku neurazila.

Zatím byla tma, a mlynářka, když viděla, že se máme k odchodu, rozkázala, aby zapřáhli. Pan farář nechtěl se dát odvézt tvrdě, že je překrásný večer a že půjdeme raději pěšky. Mlynářka si udělala uctivě sice, ale rozhodně: „Prosím poníženе, vznešený pán farár, nech rozkazujú doma, ale my jich dáme vyvéztit.“ (Dokončení.)

A. Kuprin:

Bahno.

Z ruského přeložila *L. B.*

Letní večer uhasíná. V usínajícím lese ozvěnné ticho. Vršky ohromných jedlí ještě se rdí něžným odleskem dohořívající záře, ale dole je již temno i vlhko. Ostrá, horká a suchá vůně smolných větví slábne, za to tím silněji je cítit v ní odporný zápach dýmu, který se táhl po celý den z dalekého lesního požařiště. Neslyšně a rychle spouští se na zem měkká severní noc. Ptáci se západem slunce umlkli. Toliko datlové ještě vyklepávají lenivě, jakoby ze sna, svoji smutnou, jednotvárnou, úryvkovitou píseň.

Civilní geometr Žmakin a student Nikolaj Nikolajevič, syn nebohaté vdovy statkářky Serdjukové, vracejí se z vyměřování. Jíti domů, do Serdjukovky, bylo jim pozdě i daleko. Budou nocovat dnes v lese, patřícím koruně, u známého hajného Štěpána. Úzká pěšinka vine se mezi stromy, mizíc na dva kroky v před. Vysoký a hubený geometr jde shrbeně a skloniv hlavu, jde volným, přisedavým, ale širokým krokem, jakým chodí lidé, přivyklí dlouhým cestám: mužíci, hajní a geometři. Krátkonohý, nizoučký a plný student sotva mu stačí. Spotil se a těžce dýchá otevřenými rty; bílá furažka sjela mu do týla; ryšavé, zcuchané vlasy přilepily se k hlavě; skřipec sedí na křivo na mokrém nose. Nohy mu tu sklouznou a rozjedou se po pevně slehlém jehličí z předešlého roku, tu s hlukem zachytí se za uzlovaté kořeny, vinoucí se přes cestu. Geometr to dobře vidí, ale schválně nezmírňuje kroku: je unaven, zlý a hladov. Překážky, kterých student zakouší, způsobují mu škodolibé uspokojení.

Geometr Žmakin dělá na objednávku paní Serdjukové zjednodušený plán hospodářství v jejích prořídlých, dobytkem vypasených a lidmi vykácených lesích.

Nikolaj Nikolajevič dobrovolně se přihlásil mu pomáhat. Pomocníkem jest pečlivým a rozumným, i povaha jeho jest výhodná pro společnost: jasná, stejná, bezelstná a laskavá, jenže jest v ní ještě mnoho dětského, což se jeví trochu naivní horlivostí a nadšením. Geometr naproti tomu jest člověk starý, samotářský, pode-

zřívavý a zaschlý. Celému újezdu jest známo, že podléhá těžkým, dlouho trvajícím záchvatům opilosti, a proto ho také málo berou k práci a skrovně mu platí.

Ve dne jeho poměr k mladému Serdjukovi jakž takž uchází. Ale k večeru bývá geometr obyčejně unaven chůzí i křikem, kašle a bývá každou maličkostí podrážděn. Tehdy se mu znova začíná zdát, že student se jen tak tváří, že ho zajímá měření a hovory s mužíky na mezích, a že ve skutečnosti byl vyslán statkářkou s tajným příkazem pátrat, nepije-li geometr v čas práce. I okolnost, že student tak rychle, do týdne si osvojil všechny záhady měření, vzbuzuje řevnivost i ponižující závist v Žmakinu, který třikrát propadl u zkoušky na civilního geometra. Dráždí stařika i nezadržitelná hovornost Nikolaje Nikolajeviče, i jeho svěží, zdravá mladost, i pečlivá čistota v oděvu, i měkká, uctivá ústupnost, ale nade vše trapnější je Žmakinu seznání vlastní staroby, hrubosti, chyb i bezmocné, nespravedlivé zlosti.

Čím více se denní měření blíží ke konci, tím bručivějším a bezohlednějším se geometr stává. Zlostně podtrhuje chyby Nikolaje Nikolajeviče a trhá ho na každém kroku. Ale ve studentu je tolik bezedné, nevyčerpatelné dobroty mládí, že jest očividně neschopen rozzlobiti se. K svým omylům se přiznává s dojemnou ochotou a na špičaté poznámky Žmakinovy odpovídá ohlušujícím chechtotem, který se dlouho a silně rozléhá mezi stromy. Jakoby neviděl zamračeného vzezření geometrova, zasypává ho žerty a otázkami s touže veselou, trochu nezpůsobnou a trochu dotěrnou dobrodušností, s jakou štěně ze života se těšící tahá za ucho velkého, starého, zamračeného psa.

Geometr kráčí mlčky a zasmušile. Nikolaj Nikolajevič snaží se jíti s ním v páru, ale protože se zaplítá mezi stromy a klopýtá, přihází se mu často, že musí dohnati svého soudruha skokem. A zároveň, nedbaje oddechu, hovoří hlasitě a horlivě, s živými pohyby a s náhlými výkřiky, jichž ozvěna rozléhá se spícím lesem.

„Žiji na vesnici nedlouho, Jegore Ivanyči," hovoří, hledě učinit svůj hlas pronikavým a přesvědčivě klada ruku na prsa. „A souhlasím, úplně souhlasím s vámi v tom, že neznám vesnice. Ale ve všem, co jsem až dosud viděl, je tak mnoho dojímavého, hlubokého a překrásného . . . Nu ovšem, namítnete mi konečně, že jsem mlád a dávám se strhnout. Jsem i s tím hotov souhlasit, ale pohleďte, neúprosný praktiku, na národní život s filosofické stránky . . ."

Geometr pohrdavě pokrčil jedním ramenem, usmál se křivě a posměšně, ale nepřestával mlčet.

„Pohleďte, drahý Jegore Ivanyči, jaká to strašná historická starobylost ve všem složení vesnického života. Pluh, brány, jizba, tělega — kdo vše vymyslil? Nikdo. Celý národ dohromady. Před dvěma tisíci lety vypadaly předměty tyto zrovna tak jako teď. Právě tak tehdy lidé seli, orali i stavěli. Před dvěma tisíci lety! Ale kdy — v kterou to ďábelsky od nás vzdálenou dobu utvořila se tato cyklopská domácnost — Na to nesmíme ani myslit, milý Jegore Iva-

nyči. Zde se propadáme v bezednou propast věků. My takřka ničeho nevíme. Jak a kdy vymyslil si lid svou první tělegu? Kolik set, může být i tisíc let padlo na tu tvůrčí práci? — Čert ví!" najednou student vzkřikl plným hrdlem a spěšně pošinul si furažku z týla až zcela na oči. „Já to nevím a nikdo ničeho neví — A tak vše, čeho se jen dotkneš — oděv, nářadí, láptě, lopata, vřeteno, řešeto! Hle, pokolení za pokolením, miliony lidí za sebou lámaly si hlavu jejich vynalezením. Lid má svou medicinu, svou poesii, svou životní moudrost, svůj velkolepý jazyk a při tom — všimněte si toho — ni jednoho jména, ni jednoho autora. A byť i to vše bylo žalostné a ubohé u srovnání s pancéřovými loděmi a teleskopy — nicméně, promiňte, mně jsou jakékoliv vidle nekonečně milejší a podivuhodnější."

„Tu-ru-ru, ti-lju-lju —" Žmakin falešně zapěl a zatočil rukou, nápodobě kolovrátkáře. „Spustili stroj. Divím se, že vás to neomrzí. Každý den jedno a totéž."

„Ne, Jegore Ivanyči, pro boha!" spěšně zahovořil student. „Jen poslouchejte, poslouchejte mne. Mužík, ať se kamkoliv ohlédne, na cokoliv popatří, vždy okolo něho stará, prastará, šedá a moudrá pravda. Vše osvětleno dědovou zkušeností, vše prosté, jasné a praktické. A hlavní — absolutně žádného mínění o účelnosti práce. Vezměte doktora, soudce, literáta. Co sporného, konvenčního, odporného v jejich zaměstnání! Vezměte paedagoga, generála, úředníka, kněze —"

„Prosil bych, nedotýkat se náboženství," hlubokým basem poznamenal Žmakin.

„Ach, o to neběží, Jegore Ivanyči," netrpělivě a hněvivě máchl rukou Serdjukov. „Vezměte konečně prokurátora, umělce, muzikanta. Neříkám ničeho, jsou to samí ctihodní lidé. Ale každému z nich jistě, třebas jen jednou, přišla do hlavy myšlenka: A což, u čerta, je-li pak moje práce tak nutna člověčenstvu, jak se zdá? U mužíka je ku podivu vše jisté a jasné. Jest-li jsi na jaře zasel, budeš v zimě syt. Živ ty koně a on vyživí tebe. Co může být pravdivějšího a prostšího? A hle, téhož praktického mudrce vlekou za límec z prostřed jeho lehkopochopitelného života a staví tváří v tvář civilisaci. Z moci úřadu toho a toho a na základě rozhodnutí kassačního soudu pod číslem tím a tím, rolník Ivan Sidorov, porušiv zájmy vlastnictví, uznává se atd. Ivan Sidorov na to velice rozumně odpovídá: ‚Vaše blahorodí, vždyť již naši dědové a pradědové orali až po tu vrbu, i peň od ní ještě ostal.‘ Ale tehdy objeví se na scéně geometr Jegor Ivanyč Žmakin."

„Prosím, bez špiček na moji adressu," uraženě přerušil ho Žmakin.

„Objeví se — nu, řekněme geometr Serdjukov, jest-li se vám to lépe líbí, a praví: ‚Linie AB, ohraničující majetek Ivana Sidorova, jde až po bod jihozápad, čtyřicet stupňů, třicet minut.‘ Vychází na jevo, že Ivan Sidorov i s dědem a pradědem přiorával

cizí půdu. A hle, Ivan Sidorov sedí ve vězení, sedí úplně správně podle všech paragrafů výnosu o trestech, ale při tom ničeho nechápe a klopí oči. Co značí pro něho váš bod čtyřiceti stupňů, když on s mateřským mlékem vssál do sebe přesvědčení, že cizí země na světě není a že vše je země boží?"

„K čemu to vše povídáte?" nepřívětivě se otázal Žmakin.

„Anebo ještě toto: ženou Ivana Sidorova do vojenské služby," horlivě pokračoval Serdjukov, přeslechnuv geometra. „A hle, cvičitel ho učí: ‚Přilož pažbu, vtáhni břicho, udělej krok! Celým tělem v před!' Ale dovolte, pánové! Já sám sloužil dva měsíce a ochotně věřím, že tyto umělecké kousky jsou nevyhnutelny. Ale vždyť je to pro mužíka čistá abrakadabra, čirý nesmysl. Jak chcete, ale není možná, aby prostý člověk, vyrvaný z prostého, vážného a pochopitelného života, uvěřil vám na slovo, že tyto kejkle jsou skutečně nevyhnutelny a že mají rozumný podklad. A na konec na vás hledí jako beran na nová vrata."

„Není-li libo pro dnešek, Nikolaji Nikolajeviči," pravil geometr. „Mně, abych řekl pravdu, už omrzela tato antinomie. Vy chcete ze sebe něco udělat, ale nic z toho u vás nevychází. Jakého to dona Juana ze sebe strojíte! A k čemu celý ten rozhovor — nechápu."

Sehnuv křoví, student dohnal zamračeně jdoucího geometra.

„Hle, vy jste ráno řekl, že je mužík hloupý, že je mužík líný, mužíka nutno bít, mužík zblběl. Mluvil jste to z nenávisti a byl jste proto nespravedlivější, než jste chtěl. Pochopte, drahý Jegore Ivanyči, že u nás a u mužíka různé rozměry; on sotva chápe třetí, a my už začínáme tušit čtvrtý. Říci, že je mužík hloupý! Poslouchejte, jak hovoří o pohodě, o koni, o senoseči. Úžasno: prostě, správně, výrazně, každé slovo výstižné a přiléhavé. Ale poslouchejte téhož mužíka, když vypravuje o tom, jak byl v městě, jak zašel do divadla a jak ušlechtile strávil čas v hostinci s hracím strojem... Jaké sprosté výrazy, jaká hloupá, necudná slova, jaký podlý, lokajský jazyk — Pánové, tak to nejde..." vzkřikl student obraceje se v prázdný prostor a rozkládaje rukama takovým posunkem, jako by celý les byl naplněn posluchači. „Ano, já vím, mužík je bídný, nevědomý, špinavý... Ale dejte mu vydechnout. U něho od věčné námahy průtrž, historická sociální průtrž. Nakrmte ho, vylěčte, naučte ho čísti a neklamte ho svým čtvrtým rozměrem. Protože jsem pevně přesvědčen, že pokud neosvítíte lid, všechna vaše kassační rozhodnutí, body, notáři i ústavy budou pro něho mrtvými slovy čtvrté dimense."

Žmakin pojednou bystře se zastavil a obrátil se k studentu: „Nikolaji Nikolajeviči! Prosím vás naposled!" vzkřikl plačtivým, babským hlasem. „Tak mnoho hovoříte, že moje trpělivost došla. Já již nemohu, nechci! Zdá se, že jste intelligentní člověk, a nechápete takových prostých věcí. Nu, kdybyste o tom mluvil doma nebo se svým soudruhem! Ale jaký jsem já vám soudruh, tážu se? Vy podle svého, já podle svého, a nepřeji si těch hovorů. Mám plné právo..."

Nikolaj Nikolajevič stranou přes skla skřipce pohleděl na geometra. Žmakin měl neobyčejný obličej: z předu úzký, dlouhý a ostrý, až do karikatury zabíhající, ale široký a ploský, hledělo-li se naň se strany, obličej toliko s profilem a s unylým, visícím nosem. A v měkkém, průzračném soumraku pozdního večera student uviděl na tom obličeji takový nudný, těžký i hněvivý odpor k životu, že srdce jeho se sevřelo mučivou žalostí. Náhle s jakousi pronikavou a bolestnou jasností pochopil a procítil v sobě samu všechnu tu malichernost, obmezenost i bezúčelnou zlobu, naplňující ubohou a samotářskou duši tohoto cílem se minuvšího člověka.

„Nehněvejte se, Jegore Ivanyči," pravil smířlivě a zmateně. „Já vás nechtěl rozzlobit. Jaký jste podrážděný!"

„Podrážděný, podrážděný," s nevysvětlitelnou zlostí opakoval Žmakin. „Ovšem, že se staneš podrážděným. Nemám rád takových hovorů — nač to? A vůbec, jaká jsem já pro vás společnost? Vy jste člověk vzdělaný, aristokrat — a já, co? Šedivý člověk a nic více."

Student zklamán umlkl. Jemu bylo vždy smutno, když v životě narazil na hrubost a nespravedlivost. Zůstal pozadu a mlčky šel za geometrem, hledě mu do zad. I ta sehnutá, úzká, hrubá záda, zdálo se, že beze slov hovoří o nehezky a smutně se vlekoucím žití, o nekonečné řadě zažitých ran osudu, o tvrdošíjné i pohněvané samolibosti.

V lese se úplně setmělo, ale zrak přivyklý postupnému přechodu od světla do tmy rozeznával kolem nejasné jako přízraky silhouetty stromů. Byl tichý, usínající čas mezi večerem a nocí. Ani zvuku, ani zašumění se v lese neozvalo a ve vzduchu bylo cítit libovonný, travnatý zápach, táhnoucí se z dalekých polí.

„Pozorně, zde je bahno," úsečně a neobraceje se promluvil Žmakin.

Nikolaj Nikolajevič teprve nyní spozoroval, že jeho nohy stoupají neslyšně a měkce jako po koberci. Na pravo i na levo od pěšinky táhlo se nevysoké, zcuchané křoví a kolem něho, zachycujíce se na větvičkách, kolébajíce a protahujíce se ploužily se roztrhané, špinavě bílé chuchvalce mlhy. Podivný zvuk náhle rozlehl se po lese. Byl táhlý, hluboký a harmonicky žalostný, a zdálo se, že vychází z pod země. Student se na ráz zastavil a otřásl se leknutím.

„Co to, co?" tázal se chvějícím se hlasem.

„Vyp*)," krátce a zamračeně odvětil geometr. „Pojďme, pojďme. Tu je hráz."

Nebylo možná teď ničeho rozeznati. Z prava i z leva splývala mlha jako hustými, bílými, měkkými záclonami. Student cítil na obličeji její vlažný a lepkavý dotek. V předu rovnoměrně se kolébala temná, rozplývající se skvrna: to byla záda geometra, kráčejícího napřed. Cesty nebylo vidět, ale po jejích stranách bylo znát bahno. Vycházel z něho těžký zápach hnijících vodních rostlin a vlhkých hub. Půda hráze se prohýbala a třásla pod nohama a při

*) Bahenní pták, žijící v bažinatých vnitřních guberniích Rusi.

každém kroku kdesi se strany a dole rozléhalo se pleskání prosakující vody.

Geometr se pojednou zastavil. Serdjukov v rozmachu vrazil mu obličejem do zad.

„Tiše! Co vás nese!“ hněvivě ozval se Žmakin. „Počkejte, zavolám na hajného. Ještě spadneš do toho čertova močálu.“

Přiložil ruce jako troubu ke rtům a táhle zavolal.

„Štěpá-á-ne!“

Vycházeje v měkkou, bezednou hlubinu mlhy, hlas jeho zněl slabě a bezbarvě, jakoby byl zvlhl v mokrých bahenních výparech.

„To čert ví, kudy jít!“ zlobně zavrčel, stisknuv zuby, geometr. „Teď abychom po čtyřech lezli. — Štěpá-á-ne!“ křikl ještě jednou podrážděným a plačtivým hlasem.

„Štěpáne!“ pomahal přerývaným a hluchým basem student.

Dlouho křičeli jeden po druhém, křičeli tak dlouho, až v ohromné vzdálenosti od nich mlha se na jednom místě osvětlila velkým, žlutým, neohraničeným jasem. Ale zdálo se, že tato osvětlená matná skvrna se k nim nepřibližuje, ale pomalu kolébá se sem a tam.

„Štěpáne, jsi to ty?“ křikl v tu stranu geometr.

„Hop, hop,“ ozval se z nekonečné dálky přidušený hlas. „Není to Jegor Ivanyč?“

Matná skvrna jediným mihnutím se přiblížila, vzrostla, a všecka mlha dokola se najednou osvětlila zlatým, čadivým svitem; čísi ohromný stín mihl se v osvětleném prostranství, a z temnoty se najednou vynořil malý človíček s plechovou lucernou v ruce.

„Opravdu, je to on,“ pravil hajný pozvedaje lucernu do výše obličeje. „A kdo je to s vámi? Není to serdjukovský mladý pán? Dobrý den, Nikolaji Nikolajeviči. Bude nutno přenocovat? Račte, prosím. A já pořád, kdo to křičí! Pro všechno popadl jsem zbraň.“

Ve žlutém světle lucerny obličej Štěpánův ostře a vypoukle vynořil se z temnoty.

Byl hustě zarostlý rusými, kučeravými, měkkými vousy na bradě i nade rty a rovněž takovými brvami. Z tohoto lesa vyhlížely toliko malinké modré oči, okolo nichž jako paprsky rozcházely se tenké vrásky, přidávající jim stálý výraz laskavého, unaveného a zároveň i dětského úsměvu.

„Tak pojďme,“ pravil Štěpán a obrátiv se najednou zmizel, jako by se byl rozplynul v mlze. Velká žlutá skvrna jeho lucerny zahoupala se nízko nad zemí, osvěcujíc kousíček úzké cestičky.

„Nu co, Štěpáne, ještě se třeseš?“ tázal se Žmakin, jda za hajným.

„Pořád ještě, baťuško Jegore Ivanyči,“ odpověděl z daleka hlas neviditelného Štěpána. „Ve dne se ještě trochu držím, ale jak přijde večer, začnu se třást. Když — víte, Jegore Ivanyči, — nic nezmůžeš — Přivykli jsme tomu.“

„A Marje není lépe?“

„Kde pak tam lépe! I žena i děti — všechny jsou v tom až hrůza. Kojenci až dosud není ničeho, jich se to, víme, nechytí. —

A kloučka, vašeho kmotřence, předešlý týden odvezli do Nikolska. To už tak třetího jsme pochovali. Dovolte, Jegore Ivanyči, já vám posvítím. Dejte pozor zde."

Hájovna Štěpánova byla, jak Nikolaj Nikolajevič postřehl, postavena na kolech, takže mezi její podlahou a zemí zůstávalo prázdné místo asi na dva aršíny vysoko. Křivé schody vedly na pavlač. Štěpán svítil, zvednuv lucernu nad hlavu, a student postřehl, jda kolem něho, že se hajný všecek chvěje jemnou třesavkou, jako když ho mrazí, krče se ve svém služebním kabátě a nakláněje hlavu k pleci.

Z otevřených dveří páchlo teplým, zatuchlým zápachem selského obydlí zároveň s kyselým zápachem krátkých kožíšků i pečeného chleba. Geometr první překročil práh, nízko se skláněje pod trámem ve dveřích.

„Zdravstvuj, hospodyně," pronesl přívětivě a nenuceně.

Vysoká, hubená ženština, stojící u otevřených dvířek pece, zlehka obrátila se k Žmakinovi, neobratně a beze slov se poklonila a nehledíc na něho opět zaměstnávala se u pece.

Světnice Štěpánova byla velká, ale začazená, pustá a chladná, a proto dělala dojem opuštěného a neobydleného místa. Okolo dvou temných trámových stěn, scházejíce se v předním koutě, táhly se úzké a vysoké dubové lavice, nehodící se ani k ležení ani k sedění. Roh v průčelí byl vyplněn množstvím úplně černých obrazů a v pravo i v levo visely, přilepeny k stěnám chlebovou střídkou, známé obrazy z dubové kůry: poslední soud s množstvím zelených čertů a bílých andělů ovčích obličejů, podobenství o boháči a Lazarovi, stupně lidského života, ruský chorovod. Celý protější kout, zrovna v levo od vchodu, zaujala veliká pec, zabírající třetinu jizby. S ní hleděly, visíce dolů, dvě dětské hlavičky se světlými, od slunce vybledlými vlasy, jaké toliko selské děti mívají. Konečně u zadní stěny stála široká dvojitá postel s červenými cicovými povlaky. Na ní, daleko nedosahujíc nožkama na podlahu, sedělo děvčátko asi desíti let. Houpalo skřípající dětskou kolébku a s výrazem leknutí ve velkých světlých očích hledělo na vcházející. V koutě pod obrazy stál prázdný stůl, nad nímž na drátě spouštěla se od stropu visící ubohá lampa s černým sazemi sklem.

Student přisedl ke stolu a pojednou bylo mu tak nudno a těžko, jako by tu byl již mnoho a mnoho hodin prodlel v trapné a vynucené nečinnosti. Z lampy vystupoval petrolejový dým, a zápach jeho vyvolal v duši Serdjukově jakousi smutnou, dalekou jak sen vzpomínku. Kde a kdy to bylo? Seděl samoten v pusté, klenuté a holé komnatě, páchlo ostrým zápachem petrolejové lampy, za stěnou s uspávajícím zvukem padala voda kapka po kapce na železnou desku a v duši Serdjukově byla zrovna taková dlouhá, šedá, trpící nuda.

„Postav nám samovar, Štěpáne, a přilož do ohně," přikázal Žmakin.

„Hned, baťuško Jegore Ivanyči, hned," pospíšil si Štěpán. „Marjo," nesměle obrátil se k ženě, „což abys se tam postarala? Páni budou samovar pít."

„Vždyť je dobře. Jen se nestarej," s nevůlí ozvala se Marja.

Vyšla do síně. Geometr se před obrazy pokřižoval a sedl za stůl. Štěpán sedl si opodál pánů, na samém kraji lavičky u dveří, kde stála vědra s vodou.

„A já pořád myslím, kdo to křičí," začal dobrodušně Štěpán. „Není-li to náš lesník? Ale ne, povídám si, kudy by tady v noci — on by v noci ani cesty tady nenašel. Podivný to pán. Hajní musí se zbraní na stráži stát, po vojensku. Nade všechno u něho spokojenost. Vejdeš se zbraní a raportuješ: Vaše blahorodí, ve svěřeném mně revíru čerjatinského lesa vše v pořádku, — nu, a tu pán nic, je spravedlivý. A co se týče toho, co děvčat on zkazí, — to konečně není naše věc."

Zamlčel se. Bylo slyšet, jak v síni Marja hlučně dává uhlí do samovaru a jak na peci hlasitě oddychují děti. Kolébka stále monotonně a žalobně skřípala. Serdjukov zahleděl se pozorně v obličej děvušky, sedící na posteli, a byl udiven jeho chorobnou krásou i neobyčejným, nevyjádřitelným výrazem. Rysy jeho, nehledě na jakousi odulost tváří, byly tak něžné a jemné, že se zdály být narýsovány beze stínu i bez barev na průzračném porculánu; tím silněji vystupovaly z nich nepřirozeně velké, světlé, překrásné oči, které hleděly se zádumčivým a naivním údivem, jako oči svatých panen na obrazech praerafaelitských.

„Jak se jmenuješ, krasavice?" otázal se student laskavě. Velkooká děvuška zakryla líce rukama a bystře skryla se za peřinu.

„Bojí se. Nu, čeho, ty hloupá?" řekl Štěpán omlouvaje se za dceru. Neobratně a dobrodušně se usmál, při čemž celý obličej skryl se ve vousech a stal se podobným ježku, svinuvšímu se v klubko. „Varja se jmenuje. A ty se neboj, hlupáčku, pán je dobrý," upokojoval děvčátko.

„Je také churava?" otázal se Nikolaj Nikolajevič.

„Cože?" opáčil Štěpán. Husté štětiny na jeho líci se rozešly a opět z ní vyhlédly dobré, umdlené oči. „Je-li nemocna, ptáte se? Všichni zde jsme nemocni. I žena, i tato zde, i ty, co jsou na peci. V úterý třetí dítě jsme pohřbili. Hlavní je to, že je místo vlhké. Třeseme se a basta!"

„Léčit by jste se měli," pravil zavrtěv hlavou student. „Zajdi jednou do Serdjukovky, dám vám chinin."

„Děkuji, Nikolaji Nikolajeviči, zaplať Bůh. Zkoušeli jsme léčit se, ale nic z toho nebylo —" Štěpán beznadějně máchl rukama. „Tři už mně umřely. Hlavní věc, mokro je tu, bahno — nu, a zápach od něho je těžký, zžíravý."

„A proč nehledíte se dostat na jiné místo?"

„Cože? Aha, na jiné místo, pravíte?" opět se otázal Štěpán. Bylo vidět, že hned nechápe, co se mu praví, a se zřejmým

úsilím, jako by setřásal se sebe dřímotu, obrátil na slova Serdjukova svou vnímavost. „Ono by to ovšem, pane, bylo lepší, přejít. Ale vždyť je to jedno, někdo tu přece musí žít. Vždyť je revír veliký a bez hajného být nemůže. Když my ne — tak jiní. Přede mnou zrovna v téže hájovně žil hajný Galaktion, takový nesmělý člověk to byl, samotářský — Nu, pohřbil nejdříve dvě děti, pak ženu — a na konec umřel sám. Já soudím, Nikolaji Nikolajeviči, že je to vše jedno, kde žiješ. Už, baťuško, Car nebeský líp ví, komu kde sluší žít a co dělat."

Marja vešla se samovarem, otevřevši i zavřevši za sebou dvéře loktem.

„Usadil se tu, trubec líný," utrhla se na Štěpána. „Kdyby alespoň šálky podal."

S takovou silou postavila samovar na stůl, jako by jím chtěla hodit. Obličej její byl stár, ač ne lety, zmořený, zemité barvy; na tvářích pod četnými jemnými vráskami hořel nezdravý, horečnatý ruměnec a oči nepřirozeně silně se leskly. S rovněž takovým hněvivým vzezřením podala na stůl šálky s miskami a bochník chleba. Serdjukov poděkoval za čaj. Seděl tu rozladěn, nechápající a sklíčený vším, co dnes viděl a slyšel. Malicherná, bezmocně posměšná zloba geometrova, tichá Štěpánova pokora před tajemným a krutým osudem, mlčelivé podráždění jeho ženy, vzezření dětí, zvolna jedno za druhým umírajících bahenní zimnicí — vše to slévalo se v jediný tíživý dojem, podobný bolestné, s pocitem viny spojené žalosti, kterou pociťujeme hledíce upřeně v moudré oči nemocného psa anebo v nešťastné oči idiota, která se nás zmocní, když slyšíme nebo čteme o dobrých, obmezených a oklamaných lidech. I zde, zdálo se Serdjukovu, v tom bídném, úzkém a nudném životě byl jakýsi zlý a nespravedlivý omyl.

Geometr mlčky pil šálek za šálkem a chtivě pojídal chléb, odkusuje přímo z krajíce velké, obloukovité kusy. Při jídle svazy žil pohybovaly se mu pod čelistními kostmi jako struny, potažené tenkou koží, a oči hleděly rovnodušně a tesklivě, jako oči zvířecí.

Z celé rodiny toliko Štěpán se rozhodl po dlouhém smlouvání vypíti koflík čaje. Pil ho dlouho a s hlukem, foukaje do misky, vzdychaje a hlučně hryže cukr. Dopiv čaj pokřižoval se, obrátil koflík dnem vzhůru a zbylý mu v ruce kousíček cukru opatrně položil zpět v plechovou krabičku, pokrytou mouchami.

Pomalu a nudně vlekl se čas, a Serdjukov přemýšlel o tom, kolik ještě v budoucnosti nudných a dlouhých večerů uplyne v té dusné jizbě, ztracené jak osamělý ostrůvek v moři vlhké, jedovaté mlhy. Uhasínající samovar ozval se někdy tenkým naříkavým hláskem, v kterém bylo slyšet navyklé, neodcházející zoufalství. Kolébka již neskřípala, ale v koutě za pecí jednotvárně, v pravidelných přestávkách cvrkal cvrček, vzbuzuje dřímotu. Dívenka, sedící na posteli, složila ruce mezi kolena a zádumčivě jako očarovaná hleděla v plamen lampy. Její velké oči s nadzemským výrazem se ještě více

rozšířily a hlava sklonila se na stranu s nevědomou, skromnou gracií. O čem přemýšlela, co cítila, hledíc tak upřeně v plamen? Časem její hubeňoučké ručky se protáhly ve vláčné, lenivé únavě, a tehdy se v jejích očích na okamžik objevil divný úsměv, jedva postřehnutelný, v němž bylo cosi záludného, něžného a očekávajícího: jako by věděla v tajnosti před druhými lidmi o čemsi sladkém, bolestně blaženém, co na ni čekalo v tišině a temnotě noci. A v studentovu hlavu vstoupila podivná, znepokojující, skoro pověrčivá myšlenka o tajemné vládě nemoci nad touto rodinou. Hleďe v neobyčejné oči dívenčiny dumal o tom, že pro ni, možná, neexistuje obyčejný všední život. Zvolna a jednotvárně míjí jí dlouhý den se svými obvyklými starostmi, neklidným šumem a zaměstnáním, se svým dotěrným světlem. Ale nastane večer, a hle, dívka upřevši oči v oheň mučí se netrpělivým očekáváním noci. A v noci duch nevyléčitelné choroby, přemohší slabé dětské tělo, ovládne její malinký mozek a obkličuje ho divokými, trapně blaženými vidinami.

Kdysi před dávnou dobou viděl Serdjukov sepii známého umělce. Obraz ten se nazýval „Malarie". Na kraji bahna, u vody, po které plynou bílé květiny, leží dívka, široko rozloživši ve snu ruce. A z bahna, zároveň s mlhou, ztráceje se v ní lehounkými záhyby oděvu, vystupuje nejasný přízrak ženské postavy s ohromnýma plachýma očima a pomalu, úžasně pomalu plíží se k dítěti. Serdjukov vzpomněl si náhle na tento zapomenutý obraz a v tu chvíli pocítil, jak mystický strach chladnou vlnou proběhl mu po zádech od týla až k pasu.

„Nu, v Americe takový obyčej: posedět, posedět a jít spát," pravil geometr, vstávaje se židle. „Ustel nám, Marjo."

Všichni vstali se svých míst. Dívka založila za hlavu ruce spjaté prsty a silně, celým tělem se protáhla. Přimhouřila oči, ale rty její radostně a toužebně se usmívaly. Zívajíc a protahujíc se Marja přinesla dvě velké otýpky sena. Z obličeje zmizel zlostný výraz, lesknoucí se oči hleděly měkčeji a byl v nich tentýž výraz netrpělivého a mučivého očekávání. Mezitím, co zvedala lavičky a stlala na nich seno, vyšel Nikolaj Nikolajevič na pavlač. V předu, ani po stranách nebylo ničeho viděti kromě husté, šedé, vlažné mlhy a vysoká pavlač plovala v ní jako loďka na moři. Když se vrátil do světnice, jeho obličej, vlasy i oděv byly chladny a mokry, jakoby byly naveskrz napity ostrou bahenní mlhou.

Student a geometr ulehli na lávku, hlavou pod obrazy a nohama od sebe. Štěpán ulehl na podlahu u pece. Zhasl lampu a dlouho bylo slyšet, jak šeptá modlitby a hekaje uléhá. Potom odněkud vyšvihla se na postel Marja, stoupajíc nehlučně bosýma nohama. V jizbě nastalo ticho. Toliko cvrček jednotvárně, každých pět minut vydával své monotonní, uspávající cvrkání a moucha bila do skla v okně a vytrvale bzučela, jakoby opakujíc stále jednu a tutéž dotěrnou, nekonečnou žalobu.

Vzdor únavě Serdjukov nemohl usnout. Ležel na znaku s otevřenýma očima a naslouchal tichým nočním zvukům, které v temnotě a při bezesnosti nabývají takové podivné jasnosti.

Geometr usnul takřka ihned. Dýchal otevřenými ústy a zdálo se, že při každém vydechnutí natrhuje se v jeho hrdle tenounká kůžička, kterou se rychle a náhle prodírá zadržený vzduch. Dívenka, ležící na posteli se svou matkou, chvílemi spěšně zahovořila nejasnou a dlouhou větu. Dvě děti na peci dýchaly rychle a sesíleně, jako by chtěly odvát se svých rtů palčivou zimničnou horkost. Štěpán tiše a táhle sténal při každém vydechnutí.

„Maminko, pít," rozmazleně a ospale zaprosil dětský hlas.

Marja poslušně skočila s postele a zašoupala bosýma nohama k vědru. Serdjukov slyšel, jak zašplouchala voda v železné nádobě a jak dítě dlouho a chtivě pilo velkými, hlasitými doušky, přestávajíc, aby nabralo dechu.

A opět vše ztichlo. Odměřeně odlupovala se tenká kůžička v hrudi geometrově, žalobně bila o skla moucha, a zhusta jako malinké lokomotivky zadýchala dětská prsíčka. Starší děvčátko najednou se vzbudilo a sedlo na posteli. Dlouho se namáhalo cosi povědět, ale nemohlo, toliko drkotalo zuby v strašné zimě.

„Chla-a-dno," uslyšel konečně Serdjukov přerývané, zajíkající se zvuky. Marja se vzdechy a něžným šeptáním přikryla děvčátko ovčím kožichem, ale Serdjukov dlouho ještě slyšel v temnotě suché a časté drkotání jeho zubů.

Nadarmo student zkoušel všechny mu známé prostředky k usnutí. Počítal do sta i dále, opakoval známé verše i paragrafy z pandektův, snažil se představiti si blyštící se bod i vlnící se povrch moře. Ale upotřebené prostředky nepomáhaly. Kolem často horce dýchala nemocná prsa a v dusné temnotě bylo cítit tajemnou přítomnost krvežíznivého neviditelného ducha, který jako kletba usadil se v jizbě hajného.

U postele zaplakalo dítě. Matka ze spaní pohnula kolébkou a zápasíc s dřímotou zapěla k žalobnému skřípání provazů starodávnou ukolébavku:

„A-aa-aa-a!
Všichni lidé spí
a všechna zvěř spí."

Zvolna a zlověstně rozléhala se v tišině, přecházejíc s půltonu na půlton, tato zádumčivá ukolébavka a čímsi dávným, zázračně dalekým vanulo to z její naivní hrubé melodie. Zdálo se, že právě tak, třebas i beze slov, pěli záhadní a ubozí pololidé na úsvitě lidského života, daleko za hranicemi historie. Hynouce a přestrašeni úžasy noci i svou bezmocností, seděli nazí v přímořských jeskyních u prvotního ohně, hleděli na tajemný plamen a objavše rukama ostrá kolena kývali se do předu i do zadu za zvuků unylého, nekonečně dlouhého, žalostného motivu.

Kdosi uhodil náhle v okno nad samou hlavou studenta, uhnuvšího překvapením. Štěpán pozvedl se s podlahy. Dlouho stál na jednom místě, mlaskal rty, a jako by litoval rozloučit se s dřímotou, lenivě škrábal se na hrudi i na hlavě. Potom najednou rozkoukav se popošel k oknu, přilnul k němu obličejem a křikl v temnotu:

„Kdo to?“

„Hú-ú-ú,“ tiše skrze sklo zahučel čísi hlas.

„V Kyslińském?“ otázal se podruhé Štěpán neviditelného člověka.

„Aha, slyším. Jeď s Bohem, přijdu hned.“

„Co je? Co to, Štěpáne?“ znepokojeně se student otázal.

Štěpán hmatal rukou po peci, hledaje sirky.

„Eh, musím jít —“ pravil žalostně. „Nu, nemůžeš ničeho dělat. Požár, víte, dostal se k nám v Kyslińský revír, tak lesník velel sehnat všechny hajné. Posel právě přijel na koni.“

Vzdychaje, hekaje a zívaje Štěpán zažehl lampu a oblékl se. Když vyšel do síně, Marja bystře a lehce sklouzla s postele a šla zavřít za ním dvéře. Ze síně vedral se do vyhřáté světnice zároveň s chladem, jakoby morový dech, hnilobný, odporný zápach mlhy.

„Měl bys vzít lucernu s sebou,“ řekla za dveřmi Marja.

„K čemu! S lucernou ještě spíš ztratíš cestu,“ odvětil tiše, jako z pod podlahy pokojný hlas Štěpánův.

Opřev se bradou o prkénko v okně, Serdjukov přitiskl obličej ke sklu. Na dvoře bylo temno od noci a šedo od mlhy. Ze skulin, které zůstaly mezi rámem a špatně připevněnými skly, vanul ostrými, tenkými proudy chladný vzduch.

Pod oknem bylo slyšet těžké, spěšné kroky Štěpánovy, ale jeho samotného vidět nebylo — mlha a noc ho pohltily. Bez odmluvy, bez žalob, zmořený zimnicí vstal v noci a odešel v tu vlhkou tmu, v to úžasné, tajemné ticho. Bylo zde cosi studentovi úplně nepochopitelného. Vzpomněl na dnešní večerní cestu, špinavě bílé záclony mlhy po stranách hráze, měkké kolébání se půdy pod nohama, nízký, táhlý křik vypa — a udělalo se mu k nevydržení dětsky úzko.

Jaký to záhadný, nepravděpodobný život byl v noci v tom ohromném, hustém, místy bezedném bahně? Jací to ohavní netvorové kroužili a lezli v něm mezi mokrým rákosím a nízkými keři vrby? A Štěpán kráčel teď tím bahnem, úplně sám, tiše se podrobuje osudu, beze strachu v srdci, ale chvěje se chladem, vlhkem a sžírající ho zimnicí, touže zimnicí, která do hrobu přivedla tři jeho děti a přivede jistě i ostatní. A tento prostosrdečný člověk se zježenou bradou a mírnýma, unavenýma očima zdál se teď Serdjukovi nepochopitelným, skoro tajemným.

Na studenta přišlo těžké bezvědomí. Viděl nejasné, bledé obrazy tváří i předmětů a zároveň poznával, že spí, a říkal si: vždyť je to jen sen, to se mi toliko zdá.

V smutných a žalostných obrysech splývaly všechny ty dojmy, které za den zažil: měření ve vonném sosnovém lese, v slunečním žáru, úzká lesní cestička, mlha po stranách hráze, chata Štěpánova i on sám se ženou a dětmi. Zdálo se také Serdjukovi, že se horlivě, až ho srdce bolí, pře s geometrem.

„K čemu ten život,“ hovoří se strastnými slzami v očích. „Komu je nutno toto žalostné, nelidské prozábnutí? Jaký smysl v nemocech a smrti milých, ničím se neprovinivších dětí, z kterých vyssává krev

netvorný bahenní vampír? Jaké ospravedlnění může dát osud svým strastem?" Ale geometr mrzutě se mračí a odvrací obličej. Jeho dávno omrzely filosofické hovory. A Štěpán stojí tu také a usmívá se laskavě a dobrodušně. Tiše pokyvuje hlavou, jako by litoval tohoto nervního a dobrého jinocha, který nechápe, že lidský život je nudný, bídný a protivný. A není-li vše jedno, kde umřít — na vojně či na cestě, doma — či hnilobnou bahenní zimnicí?

A když Serdjukov procitnul, zdálo se mu, že nespal, ale toliko přemýšlel úporně a nesrovnaně o těchto věcech.

Na dvoře už začínalo jitro. V mlze jako dříve, nebylo možná ničeho rozeznat, ale byla už bělavé, mléčné barvy a zvolna se kolébala jako těžká, k zvednutí se hotovící záclona.

Serdjukovi pojednou žádostivě, až bolestně se zachtělo uvidět slunce a dýchat jasný, čistý vzduch letního jitra. Bystře se oděl a vyšel na pavlač. Vlažná vlna husté, ostré mlhy, dostavší se mu do úst, přinutila ho rozkašlat se. Shýbaje se nízko, aby rozeznal cestu, Serdjukov přeběhl hráz a bystrými kroky vyšel nahoru. Mlha usadila se mu do obličeje, smáčela vousy i řasy, byla cítit na rtech — ale každým krokem dýchalo se mu lehčeji a lehčeji. Jako by šplhal z hluboké, vlhké propasti, vyběhl Serdjukov konečně na vysoký písčitý pahrbek a všecek se zadýchal přílivem nevyslovitelné radosti. Mlha ležela jako bílá, kolébající se, nekonečná hladina u jeho nohou, ale nad ním bylo pěkné modré nebe, šuměly vonné zelené větve a zlaté paprsky slunce jásaly radostným vítězstvím.

H. Jägrová:

Ballata z dětství.

(Svému zemřelému bratříčkovi.)

Mé dítě, já tě nikdy nepoznala,
však myslím, že's měl zlaté, hebké vlásky
a srdéčko vždy plné něhy, lásky
a oči jak ty, jež jsem milovala.

V svém dětství na tě vzpomněla jsem časem
— ne často, vždy však líto mně tě bylo,
ach, tolik líto, že ti v hrobě zima.
Když z jara slunce stlalo hřbitov jasem,
já prosila, by k tobě zasvítilo. —
Kdys otevřeli hrob, kde hlavička tvá dřímá,
by novou ovála zas rakev jeho zima.
Já zřela — Osude, proč sny rveš bez lítosti? —
hrst vláken z rubáše a drobné dětské kosti . . .

A tenkrát zase jsem tě nepoznala.

Tu roze wzhoru pojide
sen mie, kako ten rod wznide

Karel Piskoř:

Nová vlast.

Dramatická báseň o jednom jednání.

(Dokončení.)

Garas.
Nuž, nechme tedy věc tu stranou být.
Ta jedinců se týká, ne však celku.
Teď pouze ta je naše žádost k vám,
by určitě jste vyslovili se,
zda jako přátelé či nepřátelé
k nám přicházíte.

Udmer.
Slovo stačí tu.

Vojvoda.
Dost jasné bylo, co jsem řekl již.
Nám vyzývání k boji cizí jest.
Tkví meče naše v pochvách pevně tak,
že nepřítele tasená jen zbraň
je vyhnat dovede. My bránit jen
se známe — toť náš mrav —

Sivan
předstoupí a mluví nahoru ke Garasovi.
Tak, ano, tak!
Je odjakživa náš to špatný mrav,
že biti teprve se bijeme.
Té vady nebýt u nás v národě,
byl pyšný bych, že z něho pošel jsem.

Vojvoda.
Mně nevhod, lechu Sivane, že slovem
jsem rušen odbojným.

Sivan.
Ne za sebe jen mluvím:
je jich tu víc, kdož stejně smýšlejí,
jen odvaha to vyslovit jim schází;
a proto sám chci jednou promluvit.
Ruch mezi lidem.

Jeden ozbrojenec.
Nechť mluví jen!

Druhý.
Má každý k tomu právo!

Třetí.
Ať bez řečí jen pevnost vydají!

Hlas z lidu.
Ať mluví vojvoda!

Jiné hlasy.
Již ticho tady!

Sivan.
Je pevnou vírou mnohých starých žen,
že štěstí sídlí nejraději v domě,
kde pod prahem se zmije přechovává.
To pošetilé ženy jsou, leč nás
přec moudřejší, neb vytrhnou vždy aspoň
dřív plazu tomu jedovatý zub.
Leč my — my zveme dravé ještěry,
by setrvali s námi ve vlasti,
již krví koupili jsme, aniž vzpomenem',
že zuby bychom jim dřív měli vylámat,
je bojem pokořit, jich zpupnost zlomit!
By po mém šlo, ty, muži nahoře,
bys — u bohů! — teď sotva do vousů
se útrpně smál naší slabosti!

Garas.
Nám lhostejno, zda pokoj zvolíte
či boj. Však jasnou čekám odpověď.

Vojvoda.
Tu má ti národ dát.

Dobrovoj.
Ať rozhodují,
kdož zbraní vládnou.

Sivan.
Tak. Toť rozumno.

Vojvoda.
Nuž, staň se. Zatím u mohyly tam
nechť kněží oběť zažehnou a s nimi
ať starci odejdou a ženy s dětmi.
Tito odejdou průvodem v pravo. Ke zbylým bojovníkům:
Vy, muži zbraně, máte rozhodovat
za celý národ, zda by důstojno
nás bylo boj zde začít, v přesile
kde můžem' nepřítele míru nabídkou
si přítelem svým navždy učinit.
I nám sic v staré vlasti nepřátelé
vždy krutě dávali svou cítit převahu;
však surovostí zvali jsme ten mrav.
Dnes proti slabým sami silnější
zde stojíme. Nuž, kdo z vás přeje si,
by výtka taková i na nás padla?
Ti, kteří výboj víc než mír si cení,
ať zůstanou tu, ostatní pak tam,
kde bohům žertva chystá se, ať jdou!
Bojovníci radí se mezi sebou.

První.
Teď slovo moudré každý slyšet nech,
by v rozhodnutí shodli jsme se již.

Gora.
Já vojvodova názoru jsem zcela.
Jiný bojovník.
Tak jistě každý z nás.
Třetí.
To myslím též
a také souhlasím.
Čtvrtý.
Snad proto jen,
že snadnější to je než odporovat.
Třetí.
Ne proto, však že rozumné to je!
Čtvrtý.
Mně nezdá se! Když národ celé věky
jen podléhal a snášel násilí,
pak měl by hrdým vědomím se těšit,
že jednou soka silnější, a bít se!
První.
Však proto holub nestane se dravcem,
že kdysi dravce spárem svírán byl!
Pátý.
Leč také proto čekat nebude,
až jiný dravec v týl mu zoban zatne!
Buď pevnost vydají, neb mečem zajdou!
Garas k Tokimanovi.
Ta porada se nezdá k míru chýlit.
Tokiman.
My, v místě jich být, již jsme rozhodli.
Dobrovoj.
Nač neshody? Dle vojvodovy vůle
ať smýšlení své každý projeví.
Postoupí v před.
Kdo přeje pokoji, sem ke mně pojď!
Odstoupí s Neglavem, Gorou a vladyky v levo; veliká část ozbrojenců s nimi. Jen šest mužů zůstane po boku Sivanově.
Sivan.
Šest pouze ze všech, kteří z tábora
sem vzhůru cestu vážili, — jen šest
je mužů celých s krví bojechtivou!
To věru málo! Žel, že práva nemám
své vlastní mužstvo v pomoc přivolat —
K vojvodovi. Či smí se stát?
Vojvoda.
To nikdy stát se nesmí!
Sivan.
Ať tedy zhlodá rez ty zbraně naše,
jež otců starý dluh zde splatit měly!
Co zbývá, než by odešli jsme k ženám

a v žertev dýmy s nimi hleděli
a v teple obětního plamene
si ohřívali svoji statečnost!
Již odejděm'! Co zbývá jiného!

Odejde se šesti ozbrojenci v pravo.

Vojvoda ku Garasovi.

Teď slyšeli jste naši odpověď.
A by vám jasno bylo, co zde chceme,
tož vězte, že tu zemi opuštěnou,
v níž zbytky jen se drží kmene vašeho,
jsme zvolili za novou svoji vlast.
Však proto mezi námi nemáte se mít
za opuštěné, vhod-li přátelství vám naše.
Jste volni v zemi té, tak jako my
zde svobodni a volni chceme být!

Odejde v pravo. Dobrovoj, Neglav, Zora a všichni ostatní ozbrojenci za ním.

Garas.

Už nevyčkali ani naší odvěti.
Však přes to hned ji dozvědí se. K činu!

Všichni sestoupí dovnitř pevnosti.
Brána se otevře a vyjde markomanské mužstvo v plné výzbroji s Garasem a Tokimanem v čele.

Garas.

Té vhodné chvíle využít je třeba.
Mé znáte rozkazy; nuž, k činu teď!
Na místě určeném, kde v záloze
sto mužů čeká rohu znamení,
tam na mne počkáte. Zdar s vámi bude,
když v tichu úplném vše provedete.
Ty, Tokimane, za vše ručíš mi.

Tokiman.

Jen spoléhej! Však sám-li nemýlíš se?

Garas.

Ne, dobře viděl jsem. Je koní sedum set
jen třiceti as muži střežených
tam na mýtině stranou tábora.
Z nich pět si každý vemte na starost,
pod sebou jednoho a s každé strany dva.
To snadný a též hojný bude lov
ukáže na pevnost a za toto zde dobrá výměna.
Z vás každý dobře ví, že dávno již
jsem radil, aby chatrné to hnízdo
jsme sovám přenechali a se vrátili
na pevnost Bras, jež opuštěna teď.
Tam živěj' bývalo, neb lovy bohaté
tam nejen v lesích, ale často též
na blízké silnici se dařily.
A proto moci právě nabyté
chci užít k tomu především, by skutkem

se stalo, co jsem dosud směl jen radit.
Vše, za vzetí co stálo, dnešní noci
jsem odnésti dal, zdivo chatrné
jen zanecháme jim tu na pospas.
— Však nežli vyrazíme, ptám se vás:
Opře se o tasený meč.
Je mezi vámi někdo nespokojen
s mé moci prvním projevem?!

Všichni.

Ne! Nikdo!

Tokiman.

Jsi náčelník, tož užij svého práva
a neptej se, kdo spokojen či ne.

Garas.

Však vidíš, s mečem v ruce že se ptám!
Teď opatrně ku předu!

Tokiman.

Nuž, za mnou!

Mužstvo odchází tiše v levo. Poslední, Hedgesa a Udmera, Garas zastaví.

Garas.

Ty sečkej ještě! Hedges též!

Hedges.

Jsme zde.

Garas.

Vy nejlepší si koně vyberte,
a sotva pod sebou je ucítíte,
je tryskem žeňte k naší osadě.
Tam všechny naše ženy s dětmi hned
a muži, již tam k obraně jsou jejich,
vše, co je živo, se vším, co má cenu,
dřív nežli slunce dráhy ujde půl,
ať na cestu se vydá zubří stezkou.
My k východu se zatím dáme s kořistí,
by nepřítel byl s pravé stopy sveden
a vy abyste času získali;
pak oklikou vás záhy dostihneme.

Udmer.

Vše přesně stane se dle rozkazů.
Odejde s Hedgesem.

Z pevnosti vystoupí Ohema; za ní dva muži přivádějí Keju. Ohema oděna je v řízu Kejinu, tato pak zahalena kožešinou.

Ohema.

Sem k tomu pni ji pevně připoutejte!
Stane se.

Garas.

Zda dobře uvážilas záměr svůj
a nebezpečí, v jaké vydáš se?

Ohema.
Nech výstrah svých! Vždyť také za tebe
se budu mstít.

Garas.
Tvůj život, Ohemo —

Ohema.
Vždy pomsta uvažuje o cizí,
však nikdy o své vlastní záhubě.
Leč myslím, že se uvidíme ještě.
Mám pevné lano přichystáno již
na zadní ohradě. Až vraha krev
mi v prsou plamen pomsty zaleje,
pak pokusím se tudy uniknout.

Garas.
Mám k ochraně ti někoho zde nechat?

Ohema.
To netřeba. Zde každý mimo mne
spíš k závadě by byl než na prospěch.
Však v údolí tam na polední straně
nech s koněm na mne vyčkat někoho.

Garas.
To stane se. Jen opatrna buď! Obrácen ku Keji.
Co žena ta tak tichá pojednou?

Ohema.
Ji na vždy němou učinila jsem,
by v rozhodné mne chvíli nezradila.

Garas.
Ty rázné činíš k činu přípravy.
To dobře, Ohemo! Buď s tebou zdar!
Nuž, pomsti za sebe se, za mne též
a na záchranu vlastní pamatuj!

Ohema.
Teď msta mi nade vše — pak záchrana!

Garas.
Buď s tebou zdar!
Pokyne mužům, kteří Keju připoutali.
Vy nyní ku předu!
Odejde s nimi.

Ohema
jde v pravo a hledí směrem, kam dříve lid k obřadům byl odešel, pak vystoupí na zvýšené místo v pozadí a hledí do lesů v levo. Na to sestoupí a jde ku Keji.

Je v poutech trochu těsno — ráda věřím.
Teď, doufám, také ta tvá naděje,
že milci svému včas dáš výstrahu,
tak jako ty je spoutaná a němá.
Hu, kterak oko tvoje divně hoří
tím horkých slzí leskem plamenným!
Ach, kterak asi teprv planout bude,

až v krvi milce svého stopíš zrak!
A krev tu vidět musíš, jako já
jsem dnešní noci z boku manžela
ji prchat viděla — však potěš se,
vždyť ve dne není to jak v noci děsné!
Co hledíš žalně tak a bolestně?
Je řeči ztracené ti tolik líto?
Té nežel jíž, ta ti již zbytečná,
vždyť nebudeš mít komu šeptat víc
ta slova milostná a sladká jako kdysi!

Keja se divoce vzepne.

Jen chvíli ještě trpěliva buď;
však někdo najde se — — —

Zmlkne náhle a hledí v levo, pak odkvapí do pozadí a skryje se v křoví.

Zachina

chvatně vstoupí s levé strany a spěchá v pravo, aniž si Keje povšimla; teprve když tato bolestný ston z prsou vyrazí, se ohlédne.

Co to? Kdo je to tady připoután?
Ó bozi — Kejo! Dítě moje drahé!
A já tě po všech lesích hledala —
Tak proto jsem jak štvaná laň se drala
přes houští trnitá a srázné stráně
ve chvatu divokém a sladké jméno
tvé do všech konců světa volala,
bych na konec tě v stavu takovém
zde nalezla! Oh, dobrá moje Kejo!

Snaží se ji odpoutat.

A který zloboh, který běs to byl,
jenž tyto uzly drápem potvorným
tak zatáhl! — Proč, Kejo, nemluvíš? —
Přec, Kejo, slyš! — Ó, promluv na matku
svým hlasem slavíčím! — Což němá jsi?! —
Ty's němá — —! Na vždycky — —

Sklesne u ní na zem a objímá jí nohy.

Ó, pomoc! Pomoc!

S pravé strany přispěchá několik ozbrojenců.

První.

Zde někdo volal.

Druhý.

Hle! To Zachina!
Kdo však ta spoutaná?

Vojvoda s lechy, ozbrojenci a lid se vrací. Současně s druhé strany přijde Nadar. Ohema vmísí se nepozorovaně do zástupu a bedlivě pozoruje všechny muže.

Vojvoda.

Co děje se?

Jeden z ozbrojenců.

Zde jakés markomanské děvče k stromu
je spoutáno.

Zachina schoulena na zemi.
Tak umořena je,
tak zrůzněny jsou milé její rysy,
že nikdo v ní už ani nemůže
mou poznat Keju —
Nadar prodere se v před.
Bozi, co to slyším?
Zde konečně tě nalézám, má Kejo!
Kdo učinil ti to? Zda's ještě živa?
Dej jediným mi slovem znamení,
že život v tobě! Keja zasténá.
Zachina.
Oněmili ji.
Nadar.
Co pravíš? Ne — kdo moh' by uvěřit —
Kdo spáchal zločin by tak strašlivý — —
Gora.
A v jakém divokém je přestrojení!
Nadar k mužům, kteří se snaží Keju osvobodit.
Vy nehrejte si s těmi uzly tak!
To lano, zdá se, příliš šetříte!
Odstrčí je. Pryč jděte mi! Tasí meč a rozetne lano.
To spíše duši pustit
by mohla zde, než vám by napadlo,
že po boku vám meče visí! — Kejo!
Neglav,
který, hned při vstupu zpozorovav otevřenou bránu pevnosti, s několika muži tam vnikl, vrací se.
Ten srub je náhle zcela opuštěn.
Vojvoda.
Vždyť mír byl přece s nimi vyjednán!
To dobrého nic nemůž' znamenat.
Neglav.
Co stalo se zde s dívkou, způsobit
jen oni mohli.
Nadar
uvolní Keju a prudce obrátí se k Sivanovi, který je mu nejblíže.
Proč jste šetřili jich?
Proč bez milosti nepobili jste
tu smečku krvelačných vlkodlaků?
Sivan.
Proč mne se na to ptáš? Zde vojvoda,
tvůj otec, jeho na to otaž se.
Snad nalezne již moudrou odpověď.
Keja
vyprostila se z náruče Zachininy a snaží se Nadara odvésti s místa.
Nadar.
Co žádáš, Kejo? Kam mám s tebou jít?
Tak úzkostlivě hledíš kolem sebe!

Při nesmrtelné mojí lásce, Kejo,
snad nevzali ti také světlo duše
jak stříbro řeči z úst! Kam tedy chceš,
bych za tebou šel? Oh, snad ke katanům
svýn zavedeš mne — hoj, to půjdu rád!
U věčných bohů všech, to půjdu rád!

Ohema,
sotva že oba učiní několik kroků, přiskočí k Nadarovi a bodne jej v prsa.

Už našla jsem ho, stíne zbožněný!
Zmizí rychle v pevnosti.

Nadar klesá.

Ah! Bohové! — — Je pozdě již — —

Keja vrhne se k němu.

Nadar.

Má Kejo! Zemře.

Vojvoda zhroutí se na kolena vedle mrtvoly.

Ó, nebuďte tak kruti, bohové!
Můj Nadare! Ty světlo mé — můj synu —

Gora.

Té ženy prokleté se zmocnit musím!
Odkvapí do pevnosti.

Jeden z ozbrojenců.

Hoj, muži! Za ním spěšme!

Druhý.

Její krev
já musím zřít!

Jiný.

Já černou její duši!
Několik bojovníků pospíší tamtéž.

Keja vzchopí se divoce a běží za nimi.

Zachina.

Kam spěcháš, Kejo?! Dceruško má, slyš!
Za ní.

Vojvoda.

Ký neblahý to pro mne vzešel den!
Ten v zárodku již věčnost měla zdusit;
nic kratší nebyla by tím — však lepší!
Kéž pouhý těžký sen to všechno je!
Leč byť i byl — tu noc, ve které sen
tak příšerný by na duši mi ležel,
já mezi smutku chvíle nejtěžší,
jež v životě mne potkaly, bych čítal.
Má víra v budoucnost, má naděje —
vše umírá mi v tobě, synu můj! — —
Je mrtev již; a všechno mrtvo s ním.

Dobrovoj v popředí k Neglavovi a jiným lechům.
Je věru těžká pro něho to rána,
měl se synem svým velké záměry.

Neglav.
Já neznám jich, však vím, že důvěrně
své všecky tužby s tebou sdílí rád.

Dobrovoj.
Za zástupce nám chtěl ho zůstavit,
by sám se vrátit mohl v starou vlast
a národa, teď roztrženého,
i druhou část, jež setrvala tam,
by k cestě pohnul v tuto žírnou zemi,
tak aby seslabené rozlukou
nás opět v silný, pevný spojil celek.
Ta krásná jeho touha nadějná
se rozpadla teď v žalné ssutiny.

Neglav.
Žel, že tak luzný sen má zmařen být
zlým bodem jedním ženy zuřivé!

Vojvoda vstane.
Oh, drsná je a tvrdá žití dlaň,
jež z nicoty nás k smrti převádí!
Což nikdo z bohů nebděl v zlé té chvíli,
ni velký Perun sám, jenž zde tak blízko,
že v sosen korunách svůj mračný plášť
si protrhává? Oh, již nechci nikdy
víc dobra od nich čekat nežli zloby!

Jeden z kněží.
Tě bolest oslepila, vojvodo,
že úcty zapomínáš k věčným bohům
a jejich dobro béřeš v pochybu.
Tvůj velký žal jen omluvou ti buď,
že svatou jejich vůli soudit chceš.

Vojvoda.
Kdo praví to? Ach, pravda, divá bolest
mně duši zahalila v černou tmu,
že ani vlastních slov již střežit nemohu.
Za svoji výstrahu měj, knězi, dík!
Ať sebe silnější ta bolest moje jest,
být nesmí větší než má úcta k bohům.
Chci zas být všecek svůj! Oh, nejmocnější
ty vládce blesků, velký Perune!
Ty, který v šero mraků velebné
a velemoudré čelo svoje halíš,
mně odpusť, že svým chabým rozumem
tvé věkověčné výpočty jsem soudit

se odvážil. — Vím, příčina i účel
že vždy je ve všem, čemu dopustíš!
Už tiše nesu vše, cos na mne vložil,
seč vetché síly moje postačí. —
Sem vedle rovu otce mého teď
mně zatím tělo syna uložte
a hranici mu přichystejte pak!

Muži odnesou Nadarovo tělo za mohylu.

Zachina vyběhne z pevnosti.

Ó, neblahá má Keja, nešťastná!
Mé dítě! Je tam dole, hluboko — Odkvapí v pravo.

Hlasy.

Co stalo se? Slyš, ženo! Zadržte ji!

Vojvoda v těžkých myšlenkách stane nad mohylou v pozadí.

Gora a ostatní muži vrátí se z pevnosti.

Dobrovoj.

Co je, že sám se, Goro, navracíš?

Gora.

Již nad divokou onou liticí
tam Keja vedla soud — víc nežije.
Na nejsráznější straně pevnosti
se chtěla spustit lanem schystaným,
leč Keja včas jí ještě dostihla
a v náruči ji pevně svírajíc
s ní v tuhém zápasu se vrhla s výše . . .
Jsou obě mrtvy. Vše se stalo dřív — —
Ha! Tiše! — Slyším povyk vzdálený —
to dole v táboře se něco děje!

Neglav.

Nic neslyším.

Jiný muž.

Cos jako větru šum
mi v uchu zní, však větru není teď.

Gora.

To hlasy jsou — Tam třeba pospíšit!
Odkvapí.

Kasko vběhne udýchán.

Sivan.

Ty zdola neseš zprávy? Nuže, mluv!

Kasko.

Jen dechu nechte nabrati mně dřív!

Sivan.

Víc nemluv, než co dechu máš, však rychle!

Kasko.

Nám šest set koní právě uloupeno!

N e g l a v.
Že šest set koní? Zdá se, počet jich
že v děsu znásobils.

K a s k o.
Když mýlím se,
tož spíše víc jich bylo, nežli méně!

V o j v o d a.
Což nebude dnes konce bědným zprávám?

K a s k o.
A na dvacet jich strážců pobito!
Jen několik nás útěk zachránil.

S i v a n.
Aj! Ovoce už blahovůle nese!
Teď znova rozhodovat můžeme,
čí návrh lepší byl.

N ě k t e ř í z m u ž ů.
Ba, pravda to!

J i n ý.
Teď máme výmluvné přec následky,
své pravdy důkazy!

S i v a n.
Leč nechme řečí!
Teď třeba napravit, v čem pochybeno!
Již rychle za nimi!

K a s k o.
Je pozdě na to.
Neb na všech koních zbylých v táboře
jim naši hned se tryskem dali v sled —
To ze tvých vojů, lechu Sivane,
jsou bojovníci —

S i v a n.
Ha! To věděl jsem!
Kde činu třeba, oni vždy jsou první!

V o j v o d a k němu přistoupí.
Tvou ruku, Sivane! Ty's pravdu měl!
Ne pouze pokořit — my na hrdlo
té zrádné havěti jsme šlápnout měli.

S i v a n podá mu ruku.
Ty pochybením svým sám trpíš nejvíce —
Však nepřátelé, doufám, trestu neujdou,
když muži moji jsou jim v zápětí.
Leč tady pěkný počátek to běře!
To dobře můžeme se mít, když tak
nám budou brát zde jmění nejlepší,
— ukáže za rov, kam odnesen byl Nadar, —
nám syny ubíjet a, jako Keju dnes,

nás bědně na jazyku mrzačit!
Tož dík za takou vlasti výměnu!
Však dolů teď! Tam mečů našich třeba!

Většina přítomných hne se k odchodu.

Gora v tom radostně přikvapí.

Mezi jeho řečí zvolna zvedají se mlhy v pozadí a objeví se široký rozhled do malebného, z valné části divoce zalesněného a slunečním jasem zalitého kraje.

Gora.

Hoj! Tady zůstaňte a slyšte! Radostnou,
ba, nad vše radostnější nesu zvěst —

Sivan.

Těm věru dávno odvykli jsme již.

Gora.

Já proto v duše tesklivé chci ji
vám zvolna, po krůpějích nakapat,
tak jako trestě z bylin léčivých
se podávají, by byl účin plný.

Dobrovoj.

U bohů, jaká zpráva tolik blažená
by dojít mohla?

Neglav.

Rázem pověz již!

Gora.

Jen strpení. Své všechno cítění
v tu kdybych zvěst chtěl v slovech uložit,
až do západu slunce sdělovat
bych musil ji . . . Co oznámit vám chci,
až na konec se přece vymaní
mně z duše, rázem k jásotu a plesu
a k nadšení vám nitro rozehrá.

Sivan.

Nuž, za tebe to krátce povím sám:
Mých mužů bystrá četa dohnala
a pobila ty zrádce loupežné,
již stádo koní odehnali nám.

Gora.

I to se stalo. Kdyby však nic víc,
pak posel, na cestě jenž klesl únavou
a kterému jsem od úst oderval
tu zprávu blahonosnou, bych s ní sám
dál pospíchal, — ten posel nemusil
se spěchem tak až na smrt vysílit,
když takou jen a o nic radostnější
by k odevzdání byl měl zvěst!

Sivan.

Nuž, mluv
již, co se stalo!

Neglav.

Zvědavost
v nás jako luku tetivu jsi napjal,
nech šíp už tedy letět konečně!

Gora.

Hle, dychtivost již v tvářích plane všem
a v prsou tucha blažená se chvěje!
Je brána duší vašich dokořán
již pro slavný té šťastné zvěsti vjezd —
Nuž, tedy slyšte ji! A především
ty, vojvodo, ji přijmi ode mne:
Tvůj bratr Poryta a všechen lid,
jenž v staré vlasti s ním dřív zůstat chtěl,
sem přišli za námi! Jsou všichni zde!
Už nejsme rozvráceni! Jeden duch
je celý národ zas! Jsme opět silni,
neb svornost se k nám zase vrátila . . .

Mnoho hlasů.

Hoj, jaká zvěst! — Ó, požehnaný den!

Vojvoda.

Zda mohu věřit? Je-li pravda vše,
co díš tu, nemám pochyby, že syna
jen proto věkožízní bohové
mi vzali, aby z jeho smrti žal
byl srdci mému pevným okovem,
jenž pohromadě udržel by je
při nárazu té divé radosti,
jak vichr do něho se valící!
Ó Goro, opakuj mi znova vše,
by duše zvykla si — A víc-li víš,
tož pověz vše.

Gora.

Když starou svoji vlast
jsme opustili, pohotově hned
byl odvěký tam nepřítel náš využít
té sesláblosti zbytku národa.
Jak dravá řeka s rykem bojovným
se přihnal se vší surovostí svou —
To rána byla bratrům v pravý čas!
V ráz seznavše svou chybu rozhodli
se svorně vstoupiti do našich stop.
A tak jsou všichni zde — To oni byli,
jimž vběhli do rány ti lupiči
teď prchající s koňmi našimi.
Byl krátký s nimi boj, neb do zad též
jim padli bojovníci Sivanovi . . .
Toť celé poselství, jež odejmul

jsem muži onomu. A doufám, že
vás zplna spokojí . . .

Neglav v zadu, hledí na levo.

Ó, pohleďte!
Tam jdou již v nepřehledných zástupech!

Lid se tlačí do pozadí.

Ba pravda! Hleďte jen! Již blíží se!

Dobrovoj.

Ty mlhy, zdá se, proto jen se zvedly,
by dřív i duše nám se zjasnily.

Lid dává radostná znamení.

Zas celý národ spolu! Vítejte!
Ó, vítejte! Buď slaven dnešní den!

Jeden ze starců.

Ba, nerodí se taký každý rok!

Lid.

Buď pozdraven! Teď spěšme bratrům vstříc,
je obejmout!

Vojvoda
vystoupil na povýšené místo a volá do směsi hlasů.

Můj milovaný lide!

Vše se rázem utiší.

Vojvoda.

Můj dobrý lide, lide svobodný!
Dím s pýchou, radostí to: svobodný!
Vždyť z odvěkého potupného jařma
již vymanili jste se činem rozhodným.
Jste svobodni! Jak velebně to zní!
Od prvé chvíle, co jsme vkročili
do této žirné, požehnané země,
zde hledajíce svobodu a mír,
od chvíle té jsem rozehnati hleděl
vám stíny pochyb s čel a v naděj změnit
zlou nedůvěru v duších tesklivých.
Leč marně slova najít jsem se snažil
dost vroucí, přesvědčivá. Neb i mně
se dělo jako vám: též mojí duše klid
zbyl všechen v staré vlasti s mocnou větví,
jíž rozštěpený národ ztrácel tam —
Však nyní bratři naši, vedeni
týchž tužeb světlem, přišli za námi
a s nimi štěstí vrátilo se nám
a blahá důvěra ve příští zdar! —
Že právě dnešní den, kdy pozdravit
jsme odsud přišli novou zemi svou,
zas v svorný celek spojil národ náš,
buď dobrým znamením! Však ještě cos

chci na prahu zde nové naší vlasti
vám připomenout — —

Poslední vojvodova slova přeruší radostné výkřiky přítomných a přicházejících zástupů. Mezi těmito jsou Poryta, Savitomín, Kazmír.

Poryta.

S vámi bohové! Spěchá k vojvodovi.
Můj bratře! Čechu! Žehnejte ti bozi! Obejme ho.

Vojvoda.

Jim vděčnost naše, že vás přivedli
nám v náruč! Vítej, bratře Poryto!

Lid dříve již přítomný.

Buď zdráv nám, lechu Poryto! A všichni!

Savitomín.

Hoj! Zdráv buď, Sivane, můj starý druhu!

Neglav.

V mou náruč, Kazmíre!

Žena z lidu spěchá v otevřenou náruč své matky.

Oh! Drahá matičko!

Stařec.

Můj synu, vítej!

Jeden z mužů.

Bratře rodný můj —
Kde otec však? Kde matka je a sestra?

Příchozí.

Jsou, bratře, všichni zde. Dlí ještě dole,
tam v táboře.

Všechen lid s jásotem navzájem se zdraví a vítá.

Poryta.

Jsme opět tedy u vás!
Z nás nikdo neschází — jsme všichni zde. —
Já chybil jsem, teď doznávám to rád —
však — bohům dík — již vše zas napraveno.
Nuž, bratře, z díla svého zdařeného
teď můžeš těšit se — v té blahé chvíli
mně chybu odpusť již! Jsem zase tvůj.

Gora přikvapí.

Můj otec, Kazmír lech, prý tady již!

Kazmír.

To Gory mého hlas! Buď zdráv, můj synu!

Objímá jej.

Gora.

Ty tedy odpouštíš, že starou vlast
jsem proti vůli tvé byl opustil?

Kazmír.

Jak vidíš, jsem tu též! A přece nemohu
ti za zlé mít, žes moudřejší byl mne!

Poryta.
Však pověz, Čechu, proč tu stojíš sám
nad všechny zástupy tak povýšen?
Vojvoda.
Já k lidu právě odtud mluvil jsem.
Poryta.
Nuž, dokonči svou řeč!
Je slyšet vzdálený jásot lidu.
Vojvoda.
Jen několik jsem slov
chtěl dodat; jak je třeba národu
žít v lásce vzájemné, by blaho bylo
vždy v zemi domovem. Když teď však zřím,
jak druhu druh tu náruč otvírá,
a nadšené a radostné kol tváře
a k uchu mému jásot tisíců
když z tábora tam dole doznívá,
tu vidím, rada má že zbytečna.
Můj dobrý národ v novou svoji vlast
si nejlepší přinesl záruku
pro mír a blaho: lásku vzájemnou!
Jen kéž by vždy tak bylo, dnes i zítra
a po vše věky budoucí, pak země
ta krásná, oplodněna svorností,
nám šťastnou, slavnou zrodí budoucnost!
Je shody, lásky třeba, zárukou
ta svobody!
Někteří z lidu.
Tak buď vše po věky.
Neglav.
A bude tak; to za sebe a syny
i pravnuků svých vnuky slibujem'.
Lid nadšeně přisvědčuje.
Kněz.
Je u bohů ten slib, jejž na prahu
tu nové vlasti dnes si činí lid.
A bude-li přec někdy v příští věky
snad svár a zášť a mezi bratry závist
nás tisknout nepříteli v područí,
nechť národ nežaluje na zlý osud
a nereptá na bohů nemilost!
Jiný stařec.
Však bohové nechť v takých dobách zlých
pak bludným synům v paměť uvedou
ten otců svatý slib.
Poryta
přistoupiv k mohyle, sehne se náhle za ní.
Ó, co to zřím!

Je šalba to, či pravdy je to tma?
Zde, Čechu, mrtev syn tvůj jediný . . .

Vojvoda.

Teď nevhod smrti jeho vzpomínat!

Poryta.

Tak klidný, bratře, můžeš při tom být?

Vojvoda.

Mně prominou to bozi v dnešní den!
Je v duši mé tak jasno dnes a slavno!
Tu jeden jenom syn mi urván byl,
však kolik tisíc dětí ztracených
mně za to vráceno! A v stejný čas
i novou, volnou nalezli jsme vlast!

Hledí do plně zjasněného kraje v pozadí.

Jak možno bylo by, dnes do duše
by smutek vnikl, štěstím když tak plná!
Vím, žal a lítost později že mne spoutá,
však dnes je pro mě příliš světla v srdci.
Vždyť okem zpitým krásou, nadšeným
mi nová vlast v ně září úsměvná . . .
Ó, hleďte v zemi tu, jak závoj mlh
si strhla s tváře! Jako žena jest,
jež svěží mládím, plná života
vstříc měkkou náruč nám tu otvírá,
jak celý národ jeden muž by byl,
jenž, vyvolen a nade vše jí drahý,
s ní snoubí se. A její líbezný
nás úsměv vábně zve: Pojď v náruč mou
a blahou synů svých mne učiň matkou! —
Ó, hleďte se mnou v kraj ten žehnaný,
by srdce vaše vkořenit se mohla
do svaté jeho půdy a jí na vždy
se držet silou dubů staletých!
A věčné bohy proste, budoucnost
by nové naší vlasti dopřáli
tak jasnou vždy a slunnou, úsměvnou,
jak ona sama leží před námi. —
V ten ráj se chci až do soumraku dívat,
a noc až závistná jej ukryje
v svůj temný plášť, pak slavně pochodní
ta pevnost zde nechť na něj posvítí!

Opona.

Božena Fridová:

Od prahu ráje.

(Vise při pohřbu mladé ženy.)

Zemřela mladá, krásná.

Zemřela náhle, bez nemoci, jako když ostrá sekyra podetne zdravou jedli, která i bez života si dlouho zachová svou krásu a svěžest.

Také ona zůstala krásná, nezměněna, když ji položili do rakve mezi fialky a narcisky, ji — plně rozkvetlou růži. Opustila muže, děti, rodiče a sourozence, jež všechny neskonale milovala a kteří ji zbožňovali, neboť tak, jak byla krásná, byla i dobrá.

Opustila svůj dům, vším přepychem zařízený, svou starou stinnou zahradu, v nichž zažila tolik štěstí. Když duše její se odloučila od krásného těla, vznesla se do oblačné výše, a poněvadž byla bez těžkého hříchu, uvedl ji anděl přímo v rajské luhy, které obklopují eden. Do sídla blažených dostane se duše teprve pak, když odpyká malé přestupky, jichž každý smrtelný člověk se dopouští a bez nichž nebyla ani ona, tak dobrá a ušlechtilá.

Bloudila sama nekonečnými háji; mezi stíny, kolem ní se vznášejícími, nenalezla nikoho, s kým by ji byl v životě pojil svazek přátelský.

Zemřela z rodiny první, nejmladší. I dědoušek její žil, a jen babička, které neznala, předešla ji na věčnost.

Vzdychajíc smutkem a touhou po svých drahých, byla jako osamělý vrak, plující na širém moři.

Náhle zašumělo za ní a matný stín se k ní připojil.

„Jsem matka tvé matky, dítě," zaševelil. „Cítím s tebou tvou bolest a chci ti dáti útěchu. Nedopustila jsi se smrtelného hříchu a proto nebudeš dlouho trpět. Já prohřešila se více a odpykávala těžce. Teprve nedávno jsem účastna milosti přebývati zde, v rajských luzích, z nichž brzy odvede nás Kristus do sídla blažených, kde za-

pomeneme na život pozemský, jeho slasti a strasti, a splyneme s nejvyšší bytostí k věčné blaženosti."

„Zapomeneme na vše, co nám bylo drahé?" otázala se ubohá duše uleknutě. „Ó, pak nechci odtud, neboť já zapomenout nemohu a nechci."

„Bláhové dítě, vždyť oni také zapomenou na tebe," zašeptal stín její pramatky.

„Že zapomenou? Mýlíš se, nikdy!" vzkřikla duše a odvrátila se od neblahého stínu, který místo útěchy jí připravoval muka.

Proti ní vznášel se velký světlý stín, před jehož velebností zapomněla na chvíli na všechny trudy a bolesti.

„Dnes vejdete se mnou do ráje," ozval se sladký hlas, jehož milostný zvuk hojil jako zázrakem všechno utrpení.

Kristus!

Všechny stíny, prozářené jeho světlem, ubíraly se radostně za ním, dobrým pastýřem, jenž je vedl do ráje.

Duše mladé ženy váhavě a přece jako by hnána nepřemožitelnou mocí spěla za nimi. Byla poslední.

Všichni vešli již do brány ráje, u níž ona se však náhle zastavila.

„Proč váháš?" ozval se sladký hlas a velký světlý stín zastavil se u ní.

„Nemohu, nechci dále. Nechci zapomenouti svých drahých. Pusť, ó, pusť mne k nim zpátky, pro mne není bez nich blaženosti!" zaúpěla duše mladé ženy a v horoucí prosbě sklonila se k nohám Vykupitelovým.

Kristus se usmál a pak pravil:

„Budiž. Nikdy jsi mě nezarmoutila, vyplním tvé přání.

Pokynul a zmizel za rajskou branou.

Duše ženy, uchvácená tak velkým štěstím, že o něm v životě neměla ani tuchy, letěla s nebeských výšin k zemi. Čím více se jí blížila, tím větší touhu cítila, aby již byla v kruhu svých drahých.

Byl krásný letní večer.

Ohnivé červánky, jež zbyly na obloze po slunci, nedávno zapadlém, vybledaly a v krajině rozkládalo se lehounké šero, jež nese v klínu mír a klid.

Mladá žena, která dotekem země nabyla své životní podoby, spěchala se srdcem mocně tlukoucím zahradou a blížila se postranní cestou k bílému domu.

Tmavovlasý hoch a plavé děvčátko honili se za zvonivého jásotu zahradou. Zastavila se.

Chvějící se její srdce rázem poznalo, že jsou to děti její. A přece, vždyť to není možné . . . Jejímu synáčkovi byly teprve tři roky a dcerušce rok, když odcházela, a ti zde jsou mnohem starší. Také zahrada se jí náhle zdála býti změněna; čeho si v první chvíli ani nevšimla, postřehla teď: stromy byly vyšší, keře košatější.

Kráčela zvolna dále, s myslí divně sklíčenou. Když se přiblížila k hrajícím si dětem, které jí až dosud nepozorovaly a o nichž, navzdor změně, jež se s nimi stala, ani chvíli již nepochybovala, že jsou její krví, zavolala je tiše jménem.

Děti se ohlédly a dívaly se překvapeně na příchozí.

„Děti, moje děti, což pak mne neznáte?“ zvolala a srdce jí pukalo lítostí.

Děti zavrtěly hlavičkami.

„Což neznáte své maminky?“ tázala se bolestně a rozpínala po nich třesoucí se náruč.

Děti překvapeně couvly a bylo vidět, že mají chuť dáti se na útěk. Hošík se však zastavil a řekl:

„Naše maminka nám umřela, ale teď máme zase jinou maminku.“

„Jinou maminku,“ opakovalo po něm děvče.

„Pojď s námi, ukážeme ti ji,“ pobízel hoch, který, vida ženu tiše stát, nabyl opět odvahy, „pojď, je v saloně s tatínkem.“

Z prsou ženy, vytřeštěně hledící na děti, vydral se srdcervoucí výkřik. Děti ulekány odběhly.

Žena opřela se o peň stromu a sevřela studenými dlaněmi horkou skráň.

Nebyla schopna myšlenky, aby si vysvětlila, co se zde za tu krátkou dobu její nepřítomnosti dělo. Uvědomila si jen, že především třeba vypátrat, mluvily-li děti pravdu.

Blížící se hlasy vytrhly ji z bolestného přemítání.

Spatřila svého muže, jak kráčí s dětmi k místu, kde stála, a znajíc každý kout, skryla se bezděky do hustého jasmínu, vroubícího besídku.

„Kde pak je tedy ta paní?“ tázal se její muž dětí, jež vedl za ruce, a díval se na všechny strany.

„Zde byla, tatínku,“ řekl hošík, bázlivě se rozhlížeje.

„Však jsem věděl, že se vám jen něco zdálo,“ řekl otec. „Vaše ubohá maminka spí už pět let v hrobě, vždyť to dobře víte.“ Vzdychl a hlas se mu pohnutím chvěl. „Vidíte, že zde nikdo není . . .“

„Ale byla zde, a říkala, že je naše maminka, a byla také podobna velké podobizně, co visí v salonu,“ tvrdil hoch, a děvče opakovalo po něm:

„Byla zde.“

Mezitím přiblížily se k nim dvě dámy, jedna mladá, oděná v bílý šat, druhá starší v prostém, šedivém obleku.

„Odveďte, slečno, děti domů, a prosím, nevypravujte jim již žádných báchorek. Vznícená obraznost jejich báji, jak se zdá, již i za bílého dne.“

Slečna odvedla děti, a muž zůstal s bíle oděnou dámou sám.

„Ani nevíš, Emile, jak jsem ustrašena,“ řekla tato a plaše se rozhlížela.

„Dětino, snad nevěříš v duchy?“ smál se muž a vzav její rámě, zavěsil je do svého.

„Ne, nevěřím . . . ale řekni mně, co bys dělal, kdyby to bylo pravda, kdyby se Anna vrátila . . . měl's ji tak rád —“

„Měl jsem ji rád a ctím světlou její památku, ale nyní mám rád tebe, Ado . . . jen tebe mám rád,“ šeptal horoucně a sevřel ji prudce do náruče.

Z blízkého křoví ozvalo se tiché zastenání.

„Co to?“ zvolala, ustrašeně se rozhlížejíc.

„To je ťuhýk . . . ten tak naříká . . . Řeknu zahradníkovi, aby ho zastřelil, aby tě více neděsil. Ale pojďme, v tom šeru není v zahradě příjemno.“

Odcházeli . . . Emil držel Adu něžně kolem pasu.

Anna vystoupila z křoví a potácela se ze zahrady.

Co ani smrt nedokázala, udělalo hoře. Zbavilo ji krásy.

Její druhdy tak líbezný obličej byl zpustošen hlubokými rýhami, které tam vyryla bolest, tmavé vlasy zbělely nevýslovnou lítostí.

„Kam teď?“ zaúpěla.

Domů — k rodičům. Bohu díky žijí a budou míti pro ni jistě náruč otevřenou.

Vlekla se k známému, starému domu, kde rodiče její bydleli a odkud se kdysi vdávala.

Vrata domu byla otevřena, a ona nepozorovaně vešla.

Okna pokojíku, v němž rodiče sedávali, hleděla na pavlán, tam zamířila. Připlížila se k jednomu z nich, jež bylo pootevřeno, a neviděna nahlédla do vnitř. Otec s matkou seděli u stolu a večeřeli.

Jak oba zestárli! Zajisté zármutkem o ni. Jak se zaradují, až ji spatří, oni jistě jí zůstali věrni, vždyť ji tak milovali.

„Tak tys byl na hřbitově, staroušku . . . Zda-li pak hrobník dobře opatruje Aninčin hrob?“ tázala se matka.

„I dobře, dobře, růže jsou na něm v plném květu. Měla bys se tam také zas jednou podívat,“ odvětil otec.

„Ba měla, měla,“ vzdychla matka. „Ale víš, já jsem z toho vždy všecka nemocna. Těch pět let, co je naše drahé dítě pod zemí, mně dodalo,“ a stařenka se dala do pláče.

Pět let . . . pět let . . . Co všichni mluví o pěti letech? Vždyť to může být sotva pět dní, co zemřela . . . a přece — jak jsou její děti zrostlé — a Emil znova ženat . . . Jaká to záhada . . .

Ubohá žena klesla na pavláně na kolena.

„No, neplač, neplač . . . vždyť tam za ní půjdeme co nevidět,“ těšil stařeček stařenku.

„Ba, mně se skoro každou noc o ní zdá . . . Včera se mně dokonce zdálo, že si pro mne přišla . . . ah, kéž by se to vyplnilo!“ A matka sepjala zbožně ruce.

„A mne bys zde nechala?“ otec se lítostivě otázal, a v starých jeho očích zaleskly se drobné slzičky.

Anna neslyšela již, co matka odpověděla. Odplížila se tiše od okna a vykročila z domu.

Kam se obrátí? Kamkoliv, jen pryč, aby jí nezahlédla stará matka, jež by myslila, že jde pro ni, a jíž by tak připravila jistou smrt.

Šla dále tmavou nocí, bez zastavení, bez cíle. Šla tak dlouho, až únavou klesla.

Opustily ji smysly — —

Když se probudila, byla opět pouhou duší a ležela před branou ráje. Nad ní skláněl se velký, světlý stín Kristův.

„Vrátila jsi se, ubohá dcero," řekl a božský soucit linul se z jeho hlasu jako hojivý balsám do jejího bolavého nitra.

„Máš ještě nějaké přání? Trpěla's příliš, jsem hotov splniti, oč poprosíš," ozval se znova sladký jeho hlas.

„Zapomenout!" zašeptala duše hlasem zmírajícím.

Kristus pokynul, brána ráje se otevřela, a on vešel s ní tam, kde není žádného hoře více . . .

Louis Leger, francouzský slavista.

Napsal *Dr. Jaroslav O. Hruška.*

Po polském povstání r. 1830 vidíme nejvzdělanější vrstvy polského národa, ať již na něm zúčastněné nebo nespokojené s domácími poměry, opouštěti Polsku a uchylovati se do ciziny, zejména na západ, do Francie, kam po následujících revolucích přicházejí za nimi ještě ti, kteří do posledka nemohli se odloučiti od rodné půdy v naději na brzký a šťastný státní převrat. Nejznamenitější mužové Polsky Mickiewicz, Niemcewicz, Krasiński roznášejí slávu svého národa po cizině, získávají obdiv svému mužnému zápasu a zájem o osud svého národa. Sympatie, jimž těší se všude, zejména ve Francii, přimějí tehdejšího ministra vyučování Cousina, že nabídne Mickiewiczovi nově utvořenou stolici jazyka a literatury slovanské (Chaire de langue et de littérature slave). Tímto aktem vstoupí slovanské jazyky a literatury na Collège de France vedle ostatních světových jazyků a literatur, a silná rouška, jež dosud u Francouzů zastírala kulturní život slovanský, počíná se odhalovati.

Mickiewicz ovšem dlouho nepřednáší, neb duševní stav jeho se zachmuřuje čím dál tím více a po čtyřech letech (1840—1844) vláda francouzská nepřipouští již další jeho činnost. Po něm přejímá tento úkol Francouz Cyprien Robert, jenž zná však dosti nedokonale slovanské jazyky a posléze zmizí z Paříže beze stopy. Ale polská emigrace poskytne zaň náhradu v Alexandru Chodźkovi (1859—1884), jenž sice zná jenom rusky a polsky, obeznámí se však záhy i s ostatními jazyky slovanskými.

Právě v době činnosti Chodźkovy vypukla nová revoluce v Polsku (1863) proti Rusku, nešťastná. Časopisectvo i lid, zejména studentstvo, oplývaly nadšením pro hrdinný zápas Polsky a provázeli jej nejhlubšími sympatiemi.

Mezi nadšenci studenty byl též mladý Louis Leger, jenž vystudovav ve svém rodném městě Toulouse (nar. se 13. ledna 1843) věnoval se tehdy v Paříži studiu práv, nerad, neb více jej poutaly literatura a studium jazyků, jimž se též chtěl věnovati, ale pro chudokrevnost nebyl přijat na Ecole normale.

Nicméně hlavní jeho zálibou byly literatury, jež pilně poslouchal na Sorbonně a jimž předsevzal si věnovati všecky své síly. Neurčitým plánům jeho dostalo se vlivem tehdejších událostí určitého cíle.

S ostatními nadšenci navštíví Leger (1863) obřady v Montmorency konané za duše zemřelých Poláků ve vyhnanství, tam dostane se mu do ruky polská hymna „Bože, co's Polsku", při bohoslužbách právě zpívaná[1]. Aby rozluštil obsah, Leger hledá polsko-francouzský slovník v knihovně Sorbonny, kde je konservátorem Polák Leonard Chodźko, bratranec Alexandrův, a tito oba vzbudí v něm zálibu pro polštinu, jíž se záhy přiučí na přednáškách Alexandra Chodźka.

---

[1] L. Leger, Souvenirs d' un Slavophile (1863—1897), Paris, Hachette 1905. Český překlad: Z paměti slavomilcových, nákl. týdenníku „Student".

Ale Legerovi nejde o pouhé naučení řeči, jej zajímá celý spor polsko-ruský. Tu shledává, že má-li jej objektivně posouditi, musí znáti i ruštinu, proto současně obírá se i ruštinou.

Na Chodźkových přednáškách v Collège de France poznává i českého emigranta Josefa Friče r. 1864. Tento neopomene mladého muže získati pro českou věc, učí jej češtině a vzbudí v něm touhu poznati Čechy.

Těmito okolnostmi a vlivy je dán směr životnímu úkolu Louis Legera. Chce se zabývati slovanskými národy a šířiti poznání jejich ve Francii, kde o Slovanstvu dosud málo, velmi málo bylo známo, a co bylo známo, pocházelo ještě z pramenů velmi málo věrohodných. Cesta do Čech utvrdí ho v jeho předsevzetí.

Louis Leger je muž činu a kritického nazírání, a to projevuje hned na počátku své činnosti. Chce psáti, jen co pozná a jak co sezná. Mluvilo-li se dosud o většině Slovanů ve Francii od francouzských literátů jako o národech nekulturních, barbarských, spěchá Louis Leger, aby je z autopsie poznal v jejich vlastních zemích a seznámil se s jejich literaturami.

První jeho návštěva platí Čechám (r. 1864) a od té doby vídáme jej opět a opět na cestách mezi slovanskými národy a ve stálých stycích s vynikajícími muži slovanskými.

„V létě r. 1864,“ praví, „navštívil jsem poprvé Čechy; vrátil jsem se tam od té doby dosti často, vždy s novým zájmem a s rostoucí sympatií . . . Jeti do Čech za oné doby zdálo se býti prazvláštním nápadem. Moji přátelé byli přesvědčeni, že jsem se odebral do Prahy, abych se zdokonalil ve studiu němčiny. Někteří lépe zpraveni prohlašovali, že jsem se měl naučiti rakouštině“[1].

Cesta tato měla pro Legera veliký význam. Nejen že se tu seznámil s českými poměry, spřátelil s některými vynikajícími muži, jako Antonínem a Václavem Fričem, Juliem Grégrem, E. Tonnerem, Nerudou, Podlipskou, ale jeho názory o Slovanstvu dosud neurčité a spletené se tu teprve ujasnily a vytříbily. Od této doby zabývá se též studiemi o našem národě, jeho významu politickém i kulturním a neustává sledovati náš národní život. Aby ukázal starou kulturu naši, seznamuje francouzský svět literární s písněmi rukopisu králové-dvorského, domnělou pýchou staročeské literatury, o nichž slavný romanista Gaston Paris referoval v Revue critique, a překládá zároveň několik českých národních písní[2]. Poměr království Českého k říši Rakouské odhaluje ve spisku z téže doby *O státě rakouském*[3], zejména však v pojednání *Čechy a Habsburkové* obsaženém v knize rok na to vyšlé za spolupracovnictví Jos. Friče a jiných: *Čechy historické, malebné a literární.*[4]

[1] Le Monde slave, 1er vol. p. VI.

[2] Chants héroïques et chansons populaires des Slaves de Bohême, Paris. Librairie internationale 1866.

[3] L' Etat autrichien. Paris. Librairie du Luxembourg, 1866.

[4] La Bohême historique, pittoresque et littéraire. Paris. Librairie internationale, 1867.

Bylo tehdy před výstavou pařížskou r. 1867, čeští vlastenci přáli si k této příležitosti podati cizině informaci o české koruně. Leger s Jos. Fričem chopili se práce. Leger za účelem tím podnikl druhou cestu do Čech (v létě 1866) a výsledkem jejich práce a jejich spoluúčastníků bylo jmenované dílo téměř pětisetstránkové, ohlašující svůj účel Kollárovými verši: Sám svobody kdo hoden . . .

Veliká byla radost českých vlastenců z této knihy, vždyť se tu poprvé podával cizině obraz kulturních i politických snah v království Českém od dob nejstarších až do nejnovější, nescházelo tu ani illustrací nejdůležitějších míst, událostí a osob, ba ani notové přílohy k národním písním přeloženým od Legera. Radost jejich byla ovšem zkalena censurou, jež si pospíšila ihned dílo zabaviti pro místa, jež zdají se nám dnes velmi nevinná, ale v Čechách byla zahájena pro vyjití díla dříve subskripce, a abonenti — na čtyři sta — měli před zabavením již dílo v ruce. Ostatně byla kniha určena pro cizinu.

Louis Leger měl, jak řečeno, vynikající účast při vyjití této knihy a sám podal v ní obšírné stati o poměru koruny české k rodu Habsburskému, o české literatuře od nejstarších dob až do doby současné s ukázkami Libušina soudu, Jaroslava, Zbyhoně a Dalimilovy kroniky, písně „Kdož jste boží bojovníci“ a několika listů Žižkových.

Pařížská výstava měla i nemalý význam pro další vývoj Legerových studií. Přijeli na ni přední slovanští mužové, Palacký, Rieger, pozdější ministr dr. Pražák, djakovský biskup Strossmayer. Jest tu představen též Strossmayerovi a od něho pozván k otevření záhřebské Jihoslovanské Akademie, založené péčí tohoto vlastence. Tím obrací se pozornost Legerova též k jižním Slovanům a jim věnovány jsou hned následující jeho práce: *Jižní Slované a jejich literatura*, úvodní to jeho přednáška ve „volných kursech“ zavedených Duruym (1868), *Záhřeb* a *Chorvátě*, výsledek jeho cesty do Záhřeba k otevření Akademie r. 1867. Jeho doktorská these *Cyrill a Method** (r. 1868) dedikována jest Strossmayerovi.

Se Strossmayerem setkává se Leger mimo uvedený již Paříž a Záhřeb, ještě v Djakově a v Římě, a o jeho blahodárné činnosti píše nadšená slova ve svém pojednání *Slovanský biskup, Jos. Jiří Strossmayer.*

Zmínili jsme se o jeho thesi — r. 1868 Leger na základě jejím nabyl doktorátu — jakož i o jeho úvodní přednášce ve volných kursech. Tyto však netrvaly dlouho, neboť přišla válka a pohroma r. 1870 a s ní jako mnoho jiného vzaly za své i jeho kursy.

Po válce vidíme Legera opět v Praze (r. 1871), kde již před tím byl třikráte. Byl tam vyzván, aby redigoval *Correspondance slave.* Tu byl svědkem vřelého a nadšeného přijetí, jehož se dostalo francouzským uprchlíkům od Čechů, a českých sympatií s porážkou Francouzů. V té době (1872) přibyl do Prahy též Arnošt Denis a byl Legerem uveden k Palackému. Když nastal ve Francii pořádek,

* Později též v la Grande Encyclopédie, t. XVIII.

vrátil se Leger do vlasti, než i tam zůstal spolupracovníkem Correspondance slave.

Za rok je opět v Praze, avšak tentokráte není mu Praha účelem, jede do Ruska, kamž spěla jeho touha již r. 1867 za národopisné výstavy v Moskvě. Tehdy vláda nenašla fondu pro jeho cestu, tentokráte byl šťastnější a přes podezření, jež na něm lpělo vinou polských emigrantů, že je ruským agentem, dostalo se mu stipendia na cestu do Ruska.

Nedávná pohroma jeho vlasti ještě jej skličuje a velmi jej dojímá, když v Praze shledává se s nadšením nad tak brzkým povznesením Francie. Do Moskvy dorazil 6. června 1872 a strávil tam plné čtyři měsíce. Navštěvuje tu Buslajeva, Pogodina, básníka Berga, Pisemského, jenž jej později seznámil s Turgeněvem, zejména pak svého přítele univ. professora Al. Veselovského.

Na Petrohrad zbyly mu po dlouhém pobytu moskevském jen čtyři dny, neopomenul však přece navštíviti Lamanského a Sreznĕvského.

Jsa od r. 1875 v přátelských stycích s Ivanem Turgeněvem, byl od něho pozván v květnu r. 1880 k slavnostnímu odhalení pomníku Puškinova v Moskvě. Tentokráte však byl tam vyslán i úředně od ministerstva vyučování, aby při této slavnosti zastupoval vládu. Mělo to zároveň za účel, aby se zlepšil napjatý poměr mezi oběma státy.

Bezděčně se tentokráte pobyt jeho prodloužil, ježto právě zemřela carevna Marie Fedorovna a k slavnosti přišlo až 20. června. To však poskytlo Legerovi příjemnou příležitost stýkati se s ruskými literáty shromažďujícími se u Turgeněva, zejména s Ostrovským, Grigorovičem, Dostojevským, Polonským a Pisemským. Po návratu svém vyznamenán byl ruskou vládou řádem sv. Anny.

Teprve po 17. letech spatřuje opět Rusko (1897 v srpnu). Jest to za cesty praesidenta Faura, jenž jede oplatiti návštěvu caru Mikoláši II. Plaví se na lodi Versailles, již při této příležitosti vypravil Louis Olivier, redaktor *Revue générale des Sciences*, a Leger přednáší tu na palubě o původu Ruska, o vývoji této obrovské říše, jež se, jak praví, povznesla kulturně na výši ostatních národů evropských. Při té příležitosti nemešká zajeti do Moskvy, položí tam věnec na Puškinův pomník a prohlédne Sergějevo s jeho slavným klášterem.

Mezitím neopomíjí navštěvovati i ostatní země slovanské, zejména Čechy a jižní země slovanské i Balkán. V těchto byl r. 1882 a z cesty přinesl si hojnost materialu o poměrech territoriálních, ethnografických, kulturních a politických na slovanském jihu.

Hojné cesty, přímé styky s národy slovanskými a jejich předními muži, znalost hlavních řečí slovanských — česky na př. naučil se Leger tak dobře, že mohl psáti i do českých listů, — zevrubné studium filologické a historicko-literární učinily Legera prvním vědeckým slavistou francouzským a jeho články roztroušené po francouzských, ruských a českých časopisech jakož i jeho knihy upozornily naň vědecké kruhy francouzské a vládu, jež jej jmenovala nejprve (1873 v prosinci) professorem srbštiny, později když zave-

dena byla i ruština, též ruštiny na orientální škole (École des Langues orientales) a konečně po smrti učitele jeho Al. Chodźka professorem řečí a literatur slovanských na Collège de France (r. 1885), kdež dosud blahodárně působí. Mimo to vyučuje Leger ruštině na Vyšší válečné škole (École supérieure de guerre) a na Svobodném učení politických věd (École libre des sciences politiques).

Za své zásluhy vyznamenán byl francouzskou vládou řádem čestné legie (r. 1888), jmenován členem Institutu, členem většiny slovanských akademií (petrohradské, bělehradské, záhřebské, české společnosti nauk v Praze) a vyznamenán četnými řády slovanskými (bulharským, srbským, černohorským, ruským a j.).

* * *

Řekli jsme, že Louis Leger byl mužem činu a ukázali jsme, že neomezil se na pouhé theoretické studium jazyků slovanských, ale že studoval je na místě samém a neváhal proto podniknouti mnoho obtížných cest.

Ale L. Leger není jen suchopárným učencem, jezdícím za svými výzkumy, aby je ukládal v učených pojednáních akademií přístupných jen několika zasvěcencům. On nejen studuje a poznává národy slovanské, on nadchne se tělem i duší pro jejich zájmy, shledává v nich i zájmy svého národa a bojuje pro ně. On vidí, že ze všech národů slovanských tehdy jediné Rusko je svobodné, všude jinde svobodný vývoj národní je dušen hegemonií cizí, v Čechách a na Moravě Němci, na Slovensku, v Chorvátsku Maďary, v Srbsku a Bulharsku Turky, v bývalé Polsce třemi vládami.

A když Francouzové v neznalosti poměrů nemají rádi Slovany a pokládají každého Chorváta za žoldnéře, Čecha za cikána, Rusa za tatarského kozáka,[1] neváhá jim vytýkati jejich neinformovanost a volá: Co těmto národům schází, není kultura, ta u nich u všech byla od dob nejstarších, ale svoboda, svoboda volného vývoje a sebeurčení.

A zde Louis Leger staví se sám do řad bojujícího Slovanstva, on nejen bádá, zkoumá, informuje, ale i bojuje za věc slovanskou, řka: „Nikdy nepřestal jsem bojovati za emancipaci Slovanů a jejich řeči v Čechách, v Chorvátsku, v Bulharsku.“[2]

Boj jeho však není snadný. Na jedné straně lhostejnost Francie k Slovanstvu, neznalost jeho, ba i nenávist k němu, na druhé spletité poměry slovanské v evropské politice a ve vzájemném jich poměru.

Ze všech národů slovanských vybral si Leger čtyři hlavní větve, jimž věnuje svoji přední pozornost: Rusy, Poláky, Čechy se Slováky a Srby s Chorváty a Bulhary.

Největšímu respektu těší se u něho Rusové. Jeho bystrozrak ukazuje mu již před sedanskou pohromou, že Slované jsou přirozenými spojenci Francouzův a opět a opět od prvních svých děl ukazuje na

[1] Agram et les Croates (z r. 1868) v Le monde slave I., p. 46.
[2] Souvenirs d'un Slavophile p. 91.

společného nepřítele Francouzů a Slovanů, Němce. Tu ovšem Rusové jakožto mocný a velký stát měli proň největší význam.

Ale jak o všem tom přesvědčiti francouzskou veřejnost? Tu strašilo po r. 1848 mnohovýznamné a neurčité slovo panslavismus. Od krymské války požívali Rusové špatné pověsti ve Francii a o zhoršení její postarali se všemožně ještě polští emigranti. Mluvilo-li se o Rusku, rozuměla se tím říše barbarů a kozáků a v emancipačních snahách ruských na jihu vidělo se jen šíření barbarství nad civilisovanou Evropou a prospěchářství.

A tyto názory přenášely se na všechny Slovany i na jejich úsilí vymaniti se z podruží Němců, Maďarů nebo Turků.[1] Za vším tím podezřívalo se tajné intrikánství Ruska. Proto také nemohlo býti většího očernění Legera u vlády, než když platil za ruského agenta.

O tuto pověst Legerovu postarali se někteří polští emigranti, již nepřestávali líčiti Francouzům nešťastný pád Polsky způsobený su-

rovým Ruskem. Poláci a jimi informovaní žurnalisté viděli ve všem jeho jednání moskofilství. Když stolice slavistiky nazývala se „stolice jazyka a literatury slovanské“ a mladý Leger se tomu vysmívá, že vláda na udání žurnalistiky zaměnila tento titul v stolici „jazyka a literatur původu slovanského“[2] (1868), když Leger píše o významu věrozvěstů slovanských Cyrilla a Methoděje (1868) a důležitosti slovanské bohoslužby v tehdejších dobách proti latinisaci a germanisaci, když proti pamfletu Poláka Juliana Klaczka, stranicky psanému proti Rusku a ostatnímu Slovanstvu s ním sympatisujícímu, ukazuje pravý stav věci[3] a kárá výstřednost chimer polských emigrantů, je za to Poláky viněn z ruského agentství, ač již od r. 1866 (nebo 1865) byl členem polské Historické a literární společnosti.

Přičiňme k tomu ještě vliv německé žurnalistiky, druhý pramen francouzské publicistiky, a nebudeme se diviti všemu tomu, co se

[1] Souvenirs d' un Slavophile.
[2] Agram et les Croates (z r. 1868).
[3] Le Monde slave I. Introduction. La chaire de littératures slaves, v Russes et Slaves, 2e série.

natropilo i ve Francii se slovem panslavismus. Leger sám vyznává, jak jsme slyšeli, že teprve Praha (1864) jej zasvětila do zmotaných poměrů slovanských národů vnějších i vnitřních.

Vida tyto spletité poměry mezi Čechy a Němci, Slováky, Chorvaty a Maďary, mezi Poláky a Rusy, Čechy a Slováky, Srby a Chorvaty, Rusíny a Rusy, vášnivost boje mezi bojujícími stranami, pokládá za svůj úkol informovati o nich blíže své krajany a seznámiti je se snahami a významem jednotlivých těchto národů.

Ač bojuje pro Slovanstvo a jeho ideje, nedá se ve víru těchto bojů unášeti slepou nenávistí proti nepřátelům Slovanstva ani žádnou stranou slovanskou. „Nevěřte nikdy Němcům," volá[1], „když mluví o Slovanech a naopak."

Ač mlád na počátku své činnosti literární, ač obklopen nesmiřitelnými stoupenci myšlenky velkopolské, neutone, jak jsme právě viděli, v jejich illusích a utopiích a neváhá jim říci, že stojí vůči nim na stanovisku, jež praděd Mikuláše jim označil slovy: „Jen žádné sny, pánové, žádné sny."

Přeje si pro ně jen spravedlivosti a status quo, do něhož jej uvedli „tak šíleně zpozdilí, tak velikomyslně neprozíraví jejich předkové".[2] Ukazuje jim, jaké chyby se dopustili, že veškeren obchod svůj zanechali židům a Němcům. Ale hned odsuzuje Rusy za potlačování jazyka polského a jednání jejich — jest to r. 1872 — připomíná mu násilnou germanisaci prováděnou Pruskem v Elsasku-Lotrinsku. „Jsem proti tomu," praví, „aby proti národní řeči, jíž mluví v zemi většina, činila se opatření omezovací nebo potlačovací."[3]

Ani velikost a moc Ruska jej neoslňuje tou měrou, aby se vrhl v náruč tehdejším rusofilům. Naopak sám zakřikuje vlastence, kteří vidí v Rusku moře, v němž se budou stékati slovanské řeky, řka, že „tuto budoucnost nepokládá ani za blízkou ani za žádoucí".[4] Ukazuje Budilovičovi, jenž si přeje, aby ruština stala se mezinárodní řečí slovanskou, vědeckou i literární, že je to utopie, jež se sice zrodila u některých Slováků a i jiných Slovanů, jež však v praksi by se neosvědčila a nebyla by jednotlivým slovanským národům na prospěch[5]. „Všichni národové," praví, „mají právo na život. Poláci, Češi, Slováci, Slovinci, Chorvati nepotřebují splynouti v jednotu a orthodoxii ruskou. Srbové a Bulhaři by ničeho nezískali, kdyby z tureckého jha přešli pod panství ruské."[6]

Ježto po ethnografické výstavě v Moskvě (r. 1867), jíž se zúčastnili i rakouští Slované, zejména náš národ s Riegrem v čele, oživl zase v Evropě strašák panslavismu, jenž zalehl i do Francie,

[1] Le Monde slave (článek z r. 1873 psaný pro Gambettovu République française).
[2] Mickievicz et Pouchkine, v Russes et Slaves, 3e série.
[3] Souvenirs d' un Slavophile p. 91.
[4] La langue russe et l'expansion des langues slaves v Le Monde Slave I. (p. 311).
[5] Tamt. p. 344.
[6] Le Monde Slave (Introduction).

používá Leger každé příležitosti, aby uvedl na pravou míru veškero bájení o panslavismu. Při tom nesmí předpokládati ani nejprimitivnější vědomosti.

Pojem Německa, praví, jest Francouzi velmi neurčitý. Vše, co jest mezi Francií a Ruskem[1], mimo Polsko a Uhry, zahrnuje se ve Francii slovem Německo a pokládá se za země osídlené německým obyvatelstvem, a zapomíná se, že jsou tu Čechy, země obydlená národem slovanským, jenž jest tu na přední stráži Slovanstva ve věčném zápasu proti Němcům. I v Uhrách sídlí Slované, ale slavená rytířskost maďarská chce světu zakrýti, že jsou v zemi mimo Maďary i jiní národové, a neštítí se žádného bezpráví proti Slovákům, Chorvatům a Srbům. „A nejsmutnější při tom jest," dokládá, „že chtějí zastříti zákonnými formami nicotnost svých nároků a surovost svého počínání."[2] Jeho slova, jež praví Maďarům do duše, když vzpírají se kulturním požadavkům chorvatským, jsou jakoby dnes mluvena proti našim krajanům druhé národnosti: „Odpíráním spravedlnosti na půdě mravní nelze připraviti smír na půdě politické."[3]

Z těchto zápasů Slovanstva proti společnému nepříteli vyvozuje nutnost jejich vzájemnosti, nutnost přirozeně vyplývající zejména ze situace Slovanů v říši rakouské a turecké. Tím vykládá slovanský kongres z r. 1848 i návštěvu národopisné výstavy v Moskvě r. 1867 a obhajuje Slovany tam účastné proti Polákům, kteří na ně útočili pro sympatie k Rusku, ač Rieger sám se jich tam ujímal.

Aby čelil proti různým nepravdám šířeným o příbuznosti slovanské, podává historické doklady dle prací Bogišičových, Perwolfových, Hofmanových a Pypinových o povědomí příbuznosti a potřebě vzájemnosti u slovanských národů od nejstarších dob až do konce 18. století.[4]

Tak Leger ukazuje, že jen cizí, zejména německá panovačnost vede k obrannému šiku národů slovanských, ač navzájem nesjednocených, a hned od počátku své činnosti obrací pozornost Francie na toho nepřítele — ježto jest to též nepřítel jejich národa. Již r. 1868, když předkládá filosofické fakultě v Paříži svoji latinskou thesi, obsahující překlad Nestorovy kroniky, kterou pokládá za úhelný kámen slovanských dějin, professor jeden, rodem Elsasan, vytýká mu, že si příliš libuje v líčení bezpráví páchaných Němci na Slovanech, ale děkan fakulty Leclerc přijímá thema jeho laskavě a ujišťuje ho, že sympatisuje se Slovany, ježto s nimi sdílí odpor k Němcům a ví, že jsou mezi nimi učenci jako Šafařík, kterého se marně pokoušel aby Académie des inscriptions jmenovala dopisujícím členem[5].

Toto povědomí, že zejména Němci jsou společní nepřátelé Slovanstva i Francie, poznání, že slovanští národové tvoří téměř třetinu veškerého obyvatelstva Evropy a mají bohatý fond kulturní,

[1] De Paris à Prague (1869).
[2] Agram et les Croates (z r. 1868) p. 56.
[3] Ib. 76.
[4] Les Origines du panslavisme (z r. 1872) v Le Monde Slave I.
[5] Le Monde Slave, 1er vol. Introduction p. VIII.

jsou tedy dosti silni, aby se mohli státi platným spojencem Francie, bohatě vyvinutý cit spravedlnosti a nenávist ku každému násilí a ujařmování, jsou psychologické momenty obrážející se na každé stránce Legerových spisů, jež vedly jej na dráhu slavistiky a určovaly směr i povahu jeho spisů.

A o důležitosti Slovanstva pro Francii snaží se Leger přesvědčiti své krajany již od počátku své literární činnosti, zejména však po sedanské pohromě, když píše o Prušácích v Elsasku-Lotrinsku[1], když rediguje v Praze Correspondance slave, i když se vrací do Francie a vydává se zase na cesty po slovanském světě. Vytýká Francouzům jejich předpojetí proti všeslovanským ideám a praví, že „rychlý rozvoj německé moci ukládá jim nutnou povinnost, aby se zbavili starých předsudků, aby studovali otevřeně události i ideje a vyhledávali vytrvale vše, co lze užitečného z nich vyvoditi pro vnější politiku francouzskou.[2]

Žádá, aby se Slované sblížili s Francouzi a takřka postavili most přes Německo.[3] Upozorňuje, kterak Angličané studují Rusko, analysuje zejména díla Angličanů Ralstona a Barryho o Rusku, ukazuje, kterak snaží se tu Angličané Francouze předstihnouti, a naléhá na to, aby se Francie učila ze své porážky a změnila svůj poměr diplomatický i intellektuální k Rusku.[4] V tomto spojenectví se Slovanstvem, zejména s Ruskem, vidí záruku míru a rovnováhy v Evropě.

Odtud chápeme, že Leger, jenž jest zároveň professorem ruštiny na několika učilištích, věnuje většinu svých spisů Rusku. Je filolog, historik, politik, kritik.[5] Píše ruskou grammatiku, filologická pojednání o jazyku a památkách ruských, ruskou chrestomathii a literaturu, pojednání o různých dobách ruské literatury a jejích předních představitelích, zejména o prvním ruském básníku Al. Puškinovi, jemuž věnuje obšírná pojednání, podává kulturní a historické stati od nejstarších dob Ruska až do doby současné, neopomíjí upozorňovati na různé zvláštnosti a zvyky v Rusku dosud zachované, vybízeti k cestování po slovanských zemích, zejména po Rusku, a poučovati, jak si má cestovatel vésti, překládá popis cesty na východ tehdejšího careviče, pozdějšího cara Mikuláše II., oceňuje a vykládá důležitost této cesty, a ježto mimo Prahu nejčastěji pobýval v srdci Ruska v matičce Moskvě, vydává její obšírný popis.

Při tom však nezanedbává ostatních kmenů slovanských.

---

[1] Les Prussiens en Alsace-Lorraine.

[2] Les Origines du panslavisme (z r. 1872), p. 304 v Le Monde Slave I.

[3] Le Monde Slave, čl. z r. 1873.

[4] Les écrivains anglais et la Russie (z r. 1873).

[5] Chrestomathie russe (Paris, Colin, 1895) — La Littérature russe (Paris, Colin 1892, 1897) — Grammaire russe (Paris, Colin, 1885) — Les Racines de la langue russe (Paris, Maisonneuve, 1894) -- La Russie et l' Exposition de 1878 (Paris, Delagrave) — La Chronique dite de Nestor (Paris, Leroux, 1890) — Russes et Slaves (Paris, Hachette 1889—1897) 3 sv. — Voyage en Orient de Son Altesse Impériale le Cesarevitch (Paris, Delagrave, 1895) — Moscou (Paris, Laurens).

U Poláků zajímá jej především literatura emigrantská, představovaná Niemcewiczem, Mickiewiczem a Krasińskim, zejména však nejraději prodlévá u Mickiewicze.

Jihoslovany a jejich zápas za svobodu politickou i kulturní líčí v četných pojednáních, zvláště však v knihách Sáva, Dunaj a Balkán[1] a Bulharsko.[2]

Nás ovšem nejvíce zajímá poměr Legerův k Čechám a spisy našemu národu věnované. Tu můžeme s uspokojením říci, že od počátku jeho literární činnosti až do nynější doby těšili jsme se zvláštní jeho pozornosti a upřímnému přátelství. Viděli jsme jej neméně než devětkráte v Čechách, aby studoval náš jazyk, pozoroval naše poměry, cestoval naší vlastí a utvrzoval přátelství s našimi předními muži. On prožívá s námi od roku 1866 veškery politické a národní zápasy, rozkvět naší literatury a umění našeho, je svědkem všeho našeho národního rozvoje a znatelem všech našich tužeb. Osvojiv si znalost našeho jazyka, není poukázán na cizí literaturu, bádá v našich knihovnách, opatřuje si české prameny historické i literární a poznává tak zevrubně i naši minulost.

Vědomosti své o národě našem uplatňuje v pojednáních, z nichž většinu zároveň se studiemi o ostatních Slovanech sbírá později v knihách Slovanstvo (Le Monde Slave)[3], Slovanské studie (Etudes slaves)[4], Nové Slovanské studie (Nouvelles Etudes slaves)[5], Rusové a Slované (Russes et Slaves)[6]. Jestliže v pojednáních podává jen některé stránky našeho národního života, vyličuje v Dějinách Rakousko-Uherska (Histoire de l' Autriche-Hongrie)[7] od nejstarších dob až do r. 1894 veškery jeho osudy a celý jeho vývoj. A řadu těchto spisů zakončuje nádhernou monografií o Praze (Prague)[8], posledním to dosud svým spisem o nás.

Jak jsme národním i politickým úpadkem vymizeli z vědomí ostatních národů, zejména též Francouzů, seznali jsme již z výše uvedeného citátu o první cestě Legerově do Prahy. Nescházelo sice občasných spisů o národě našem, ale ty nedošly širšího povšimnutí. Nebylo tedy snadno Legerovi vzbuditi zájem pro národ, jenž se všemi ostatními národnostmi, obývajícími Rakousko, byl zahrnut jménem Rakušané, ztotožněným ve Francii se jménem Němci. Opět a opět, jak v Čechách historických tak v Dějinách Rakousko-

[1] La Save, le Danube et le Balkan, 2e éd. (Paris, Plon, 1884).
[2] La Bulgarie (Paris, Cerf 1885).
[3] Pův. v 1 svazku, Paris, Didier 1873, nové vyd. ve 2 svazcích, Paris, Hachette 1897, 1902.
[4] Paris, Leroux, 1 vol. 1875.
[5] 2 sv., Paris, Leroux 1880, 1886.
[6] Paris, Hachette, 3 séries, 1891—1899.
[7] 1. vyd. 1879, 4. vyd. 1895 (Paris, Hachette).
[8] Les Villes d' Art célèbres, Paris, H. Laurens, 1907. — Sem patří též: Esquisse sommaire de la mythologie slave 1882; Contes populaires slaves, Paris, Leroux 1882; L' Évangéliaire slavon de Reims (Reims, Michaud, 1899).

Uherska, připomíná Leger, že Rakousko není země obydlená jediným národem — německým — že je to konglomerát různých národů, mezi nimiž Čechové zaujímají přední místo.

Ale pojem Čechové je po mnohých stránkách francouzskému světu nejasný, proto Leger vykládá, že Čech (Bohême, Bohémien) neznamená cikán a čeština není cikánština, jak nešťastnou shodou slov Bohême, Bohémien, bohême mnozí by se mohli domnívati. Aby učinil přítrž tomuto nedorozumění, užívá Leger jakož i ostatní spisovatelé pozdější slova Bohémien, bohémien, bohême (Čech, český) ve významu zeměpisném a pro národnostní označení přijímá slova Tchèque, tchèque, kteréhožto rozdílu se šetří dnes všeobecně.

Než Leger musí r. 1867 dokazovati též[1], že Čech a Němec není jedno a že čeština a němčina jsou jazyky naprosto různé. Ukazuje hranice oblasti českého jazyka, a aby se mu věřilo, cituje několik slov českých s parallelním zněním jejich německým, francouzským, polským a ruským.

Ale o češtině hlásali naši dobří přátelé, že jest to jazyk tak barbarský, že se nechají některé hlásky vysloviti jen kýchnutím a že má nevyslovitelné skupiny souhláskové, jako: Strč prst... Tu ukazuje, že kdo umí češtinu správně vyslovovati, není mu neharmonická, a klade ji po této stránce nad němčinu. Zajímavé jest, že Francouz a cizinec vůbec slyší jasně ve slabikách se samohláskovým **r** a **l** průvodné **e** (Pelzeň), jež našemu sluchu úplně uniká, a tento zjev neuchází ani Legerovi.

Někteří zase pohlíželi na národ český jako na vymírající větev Basků nebo Bretonců. Těm i všem ostatním vyličuje celý historický vývoj našeho národa jakožto samostatného celku, jenž sice prožil dlouhou dobu úpadku, ale nikdy sám nic nezadal ze svých práv a i v dobách největší národní poklesIosti byl pamětliv slavných dob svého mateřského jazyka a v soukromém životě nikdy se ho nevzdal, ba dobrovolně ani ne v životě veřejném.

Již r. 1867 Leger projevuje přání, aby někdo Francouzům vylíčil české dějiny literární, jež skýtají hojnost látky, sám — jak jsme viděli — podal aspoň její přehled a později mimo jednotlivé studie načrtl stručně obraz současné české literatury[2].

Z básníků našich zabývá se především Kollárem, jeho ideami o vzájemnosti slovanské a jeho vlivem na probuzení slovanské[3], uznává, že obrození české literatury působilo i na ostatní literatury slovanské, a zejména cení českou literaturu vědeckou v oboru historicko-filologickém a její veliký vliv u ostatních Slovanů[4]. Pěkně vystihuje lidového ducha a humanitní ideje našeho probuzenství a

[1] La Bohême historique, p. 223 ssl.

[2] La littérature tchèque contemporaine, v Russes et Slaves, 3e série. 1899.

[3] Le poète du panslavisme, v Russes et Slaves, 2e série. 1891. — L' Autriche-Hongrie, p. 486.

[4] Le Monde slave I., Agram et les Croates.

hledá původ jeho v tom, že hnutí probuzenské bylo v jádře svém hnutí lidové, jež upínalo se k tradicím české slávy a pohromy[1].

Z moderních básníků českých věnuje největší pozornost Vrchlickému, jako ve Francii tak ani v Čechách není přítelem moderny. Velmi si váží našeho Národního divadla, uznává je „za jedno z nejlepších v Evropě a za jedno z divadel, jehož repertoir je nejrozmanitější“[2], proto pokládá za důležito vylíčiti též jeho dějiny[3].

Stručný přehled české literatury současné uzavírá Leger narážkou na Mommsena řka: „Nedávno německý historik poslal svým vídeňským krajanům nadšený přípis, v němž je nabádá, aby vytrvali v zápase proti Čechům, aby je vyhubili, možno-li. My, Francouzové z Francie, máme opět povinnost, abychom povzbuzovali Čechy, by vytrvali na svých národních požadavcích, a abychom sympaticky vítali literaturu, jež jest jejich nástrojem.“

Kdežto starší historikové francouzští zajímali se hlavně o vnější dějiny Rakouska a o historii rodu habsburského, hledali dějiny rakouské ve Švýcarsku, Německu, Italii, Nizozemsku, jenom ne uvnitř Rakouska a jeho různých národů, Leger hned v prvních výše zmíněných studiích[4] o Rakousku zdůrazňuje, že historie tohoto státu jest historií tří původně zcela samostatných skupin: dědičných zemí, Čech a Uher. A studie tyto vedly jej k napsání dějin Rakousko-Uherska.

Ve zdůraznění tohoto stanoviska, jež odlišuje dějiny rodu habsburského od dějin historických celků Rakousko-Uhersko skládajících, jež líčí různé snahy těchto celků v přítomnosti i jejich vývoj v minulosti a ukazuje, jaký podíl měly při utvoření říše, v tom spočívá hlavní důležitost těchto dějin pro nás, neb kriticky, jasně a nepředpojatě zobrazuje se v nich význam a osud národa našeho v říši, v níž jsme jako Rakušané nepovšimnuti splývali s ostatními národy.

Stanovisko toto, jež rozptýlilo představy o Rakousku Metternichovském, velmi zarazilo veřejnost, právě tak jako jiná novota, že totiž jména geografická i osob podána tu byla v původním znění nezněmčeném.

Ký div, že Francouz čta v historii naší vždy jen německé názvy ve Francii běžné: Budweis, Kuttenberg, Königgrätz, Pilsen, Brünn, Moldau, March, zapomněl, že čte dějiny národa slovanského! Leger následuje tu příkladu slavného zeměpisce Elisée Recluse a nespokojuje se jen českým místopisem a českými názvy osob, ale vplétá do textu i specifické názvy a citáty české s francouzským překladem jako: „sirotci“, „krvavý sněm“, „Matice česká“, „Zemský výbor“, „Svatý Václave, vévodo české země . . .“.

Aby Francouz dovedl česká jména čísti, připojuje vzadu poučení o výslovnosti jednotlivých hlásek.

[1] L' Autriche-Hongrie, p. 498.
[2] La littérature tchèque contemporaine.
[3] En Bohême, notes de voyages, v Russes et Slaves, 2e série.
[4] L' État autrichien, Paris, Luxembourg 1866; La Bohême et les Habsbourgs z r. 1867 (duben) v La Bohême historique.

V dějinách samých Leger ukazuje, že Rakousko-Uhersko jest z nejmladších útvarů v Evropě, ježto existuje teprve od r. 1804, do kteréžto doby všecky živly tohoto státu zachovaly svou historickou individualitu a Habsburkové jí v principu nikdy nepopírali. Vzpomíná, že velká revoluce francouzská neznala rakouského státu a vypovídala válku králi Českému a Uherskému. Když Čechy a Uhry nabídly korunu Ferdinandovi I., rozuměla se tím pouhá personální unie, jež měla býti obranou proti tureckým nájezdům, a stalo se tak svobodnou volbou se zaručením všech práv a privilegií. Země, jež Ferdinand I. s sebou přinášel jako dědičné, skupina to zemí německých a slovanských, nemohla ani počtem svého obyvatelstva ani důležitostí ani leskem svých dějin nebo převahou vzdělanosti pomýšleti na to, aby si assimilovala nebo pohltila Čechy a Uhry.[1]

Neopomíná zvláště vytýkati, jak nesprávně se přičítá Němcům daleko větší důležitost v Rakousku, než mají i co do počtu i co do kompaktnosti území mezi Slovany, Maďary a Rumuny.

O poměru Němců k Čechům vhodně praví: „Němci čeští, osadníci nebo dobyvatelé z Německa přišlí, nemohou si osobovati, aby přimkli k svému osudu slovanskou většinu, jež stvořila a zřídila stát, do něhož přišli žít, jedni jako vítaní hosté, druzí jako opovrhovaní dobyvatelé.“[2] Nemohou se odvolávati jako v Elsasku na národnost země, proto utíkají se k jakémusi domnělému historickému právu germánské říše a tvrdí, že Čechy jsou klínem do německého masa, tudíž jejich heslo — urvati je.

Z pohledu na původní jednotky říše rakousko-uherské plyne Legerovi nejednotnost říše v ohledu geografickém, ethnografickém i historickém. Ta zvětšuje se ještě tím, že i v těchto jednotkách jsou různosti rassové, národnostní a náboženské. Různé živly Rakousko skládající nesplynuly časem, zachovaly si svoji řeč a tradici, žijí jen vedle sebe, a život Rakousko-Uherska závisí jen od kolísavé rovnováhy těchto skupin. Na tuto nestálost jeho číhají již hladové státy, avšak existence Rakouska je nutna k udržení evropské rovnováhy.[3]

Leger jest přítelem federalismu v Rakousku, nepřítelem všeho zpátečnictví, a vedle Palackého[4] hlásí se zejména k Havlíčkovi, o němž praví: „Havlíček spojoval s upřímným vlastenectvím břitký a duchaplný vtip, jenž nám někdy připomíná Voltaira a Jindř. Heina.“[5] Havlíček, dokládá, dobře pochopil, že má-li země dobýti úspěchu, musí dovésti zbaviti se feudálního režimu a obrátiti se přímo na měšťanstvo a na lid.

Jest názoru, že Čechy samy o sobě nemohou existovati vedle velkého Německa[6], a konstatuje, že přesvědčení to se vžilo většinou

[1] L' Autriche-Hongrie, p. 2.
[2] Tamt. p. 7.
[3] Tamt. p. 598.
[4] Srovn. též Notice sur Fr. Palacký et Fr. Deak v Bibliothèque universelle (Genève), Etudes slaves 2e vol.
[5] L' Autriche-Hongrie, p. 498.
[6] Tamt. p. 595.

i v Čechách. Němci, praví, gravitují k Německu, Poláci k Polsce, Italiáni k Italii, Jihoslované k svým rodákům na Balkáně, Rumuni k Valašsku — jen Čechové, ač odstrkováni, a Maďaři ještě, shledávají v říši útulek své národnosti a ústředí svého osudu[1].

Leger sleduje s účastí naše národní hnutí a povznesení z doby úpadku, dovede nadchnouti se s našimi vlastenci v době, kdy se nosí čamara a čepička, odkládá rád cylindr, když je proskribován, a těší se z každého našeho úspěchu. Zná dobře naše boje vnější i vnitřní, bojuje za naše rukopisy, když se v ně všeobecně věří, ale neváhá se jich zříci, když nemohou obstáti před vědeckou kritikou[2]. Lituje odtržení Slováků od větve české a oddává se naději, že, jako kdysi sblížili se Jihoněmci se Severoněmci, stane se tak i se Slováky.

S povzneseného stanoviska pohlíží na tehdejší vlastenčení. Vytýká západním Slovanům, že jakmile se cítí v nebezpečí před Němci nebo Maďary, chrání se ruskou příšerou, ale když nebezpečí pomine, pomýšlejí na své osobní zájmy. Sám měl co činiti s různými výstředními živly a charakterisuje jako takové zejména J. V. Friče[3], jakéhosi setníka Schmidta a jednoho sládka, jenž v Paříži v kavárně na potkání se chlubil každému: „Já jsem Čech, pane, víte, co je to být Čechem?“ Srovnávaje takovéto živly s polskými praví: „Navštěvoval jsem mnoho Čechy. Nalezl jsem u nich méně potrhlých než u Poláků. Jsou méně nešťastni než oni, trpěli méně aneb aspoň je jejich utrpení staršího data. Mají ovšem velikou národní marnivost.“[4]

Ač poměry české let šedesátých a sedmdesátých zdají se mu malé, nepodceňuje význam našeho národa a vyzývá Francii, aby podporovala nás v boji proti společnému nepříteli, prostředkuje styky mezi naším národem a Francií, zejména pak po sedanské pohromě bojuje v Correspodance slave za společnou akci.

Aby přesvědčil veřejnost o důležitosti našeho národa, ukazuje na styky Čech s Francií[5] od 14. století až do současné doby. R. 1901 dne 25. října čte L. Leger ve veřejném výročním shromáždění pěti Akademií svoji práci *Čechové u Kreščaku*[6], v níž na základě českých pramenů líčí hrdinskou smrt krále Jana Lucemburského a končí vyzváním, aby se vedle „českého kříže“ (croix de Bohême) stojícího na místě, kde prý zemřel král Jan, postavil pomník důstojnější chrabrému králi a jeho spolubojovníkům.

Slova jeho neminula se účinkem. Hned ustavilo se komité, jež vykonalo toto dílo. Pomník byl odhalen 1. října r. 1905 za přítomnosti francouzské a lucemburské vlády, repraesentantů města Paříže a českého národa, pražského starosty dra. Srba, dra. Herolda, dra. Štycha, Rašína a rytíře z Čenkova.

---

[1] Tamt. p. 10.
[2] La littérature tchèque contemporaine.
[3] Souvenirs d'un Slavophile, p. 197.
[4] Souvenirs d' un Slavophile, p. 194.
[5] Prague, p. 14 ssl. Tchèques et Français. — Nouvelles études slaves, Paris 1880.
[6] Les Bohémiens à Crecy v Le Monde slave, 2e série. Un poème tchèque sur la bataille de Crécy, v Souvenirs d' un Slavophile.

Podobně neušlo jeho pozornosti evangelium svatoremešské, jež bylo jeho přičiněním pečlivě vydáno[1].

Louis Leger sám, jak jsme viděli, je častým hostem Čech a již r. 1869[2] chystá se vylíčiti svým krajanům naši královskou Prahu, než válka r. 1870 úmysl jeho překazila. Po své předposlední návštěvě naší vlasti v červnu a červenci r. 1906 konečně provedl předsevzaté dílo, jež ozdobeno jsouc 111 illustracemi, hlásá nejen krásy naší metropole, ale i kulturní a uměleckou výši našeho národa, jeho slavnou minulost a styky jeho s Francií.

L. Legerovy práce došly uznání a ocenění nejen ve Francii, ale i v Anglii. Anglický historik Freeman, uznávaje důležitost jeho dějin rakousko-uherských, dal je pod svým vedením přeložiti do angličtiny a praví v úvodu k anglickému vydání z r. 1889, že „nezná předmětu, o němž by průměrné čtenářstvo potřebovalo býti více poučeno“ a o němž by panovaly spletenější názory než právě o politických a národnostních poměrech naší říše.

U nás od vyjití „Čech historických“ právem L. Leger veleben jakožto neohrožený obránce našeho národa, spravedlivý historik a kritik, jenž svými pracemi získal si velikých zásluh o informaci ciziny o nás a o styky česko-francouzské. I jest spravedlivo, že letos, když slavíme jubileum Arnošta Denise, jenž svá veliká díla věnoval především našemu národu, připomínáme si i staršího jeho druha, jenž za pole své činnosti obral si Slovanstvo vůbec a na tomto poli národu našemu vykázal čestné místo.

[1] L' Evangéliaire slavon de Reims v Le Monde slave, 2e série.
[2] De Paris à Prague v Le Monde slave I.

Z nové belletrie španělské.

Autorisované překlady *A. Pikharta.*

DON JUAN MANUEL.

Napsal *Ramón del Valle-Jnclán.*

I.

Stará hraběnka de Cela seděla u starobylého stolku s deskou na hru v dámu, jaké na začátku století devatenáctého bývaly tolik oblíbeny, a klímala. Stříbrné pramínky vlasů, které vyklouzly z pode krajkového čepečku, dotýkaly se v nepravidelných časových mezerách karet, vyložených řadou na stolku. Na druhé straně pohovky kmitaly se v rukou mlčící její vnučky Rosarito ocelové dráty, které, než nastane chvíle spánku, měly dokončiti běloučký bačkůrek s modrými třapečky, úplně podobný druhému, který ležel děvčeti na klíně a který jenom očekával soudruha, aby šel odít droboučké nožky budoucího hraběte de Cela. Obě dámy byly sice nesmírně zbožny, ale přece jenom neposlouchaly životopisu svatého toho dne, který předčítal nahlas zámecký kaplan, skloněný nad stolek a vyzbrojený brejlemi v široké zlaté obrubě.

Náhle zvedla Rosarito hlavu a utkvěla jakoby mimoděk pohledem na vratech zahrady, která se jevila v pozadí tmavých, tajemných větví. Ale větve ty věru nebyly tajemnější, nežli pohled toho zamyšleného bílého dítěte. Ve slabém světle lampy skláněla rusou hlavu překrásnou linií, stín brv se jí chvěl na tváři jako by ze slonoviny, jemná a ušlechtilá hruď se obrážela v neurčitém přítmí na pozlaceném lenochu a blankytném damašku pohovky, a Rosarito připomínala ušlechtilé Madonny, namalované na oltářích starých chrámů.

Děvče sklopilo oči, zbledlo, a ze rtů, rozechvěných podivným strachem, jí vyklouzlo:

„Ježíši! . . . Bojím se!“

Kněz přestal čísti, pohlédl na ni přes brejle a řekl mrzutě:

„Pavouk, slečno?“

Rosarito zavrtěla hlavou: „Ne . . . ne!“

Byla velice bleda. Hlas její, poněkud zastřený, prozrazoval svojí nejistotou strach a úzkost. Marně se namáhala pokračovati v práci, složené v klíně, aby vypadala klidnou: dráty se jí přílišně chvěly v rukou bledých a průsvitných jako ruce světice, v rukou mystických a horečných, které jako by se byly staly štíhlými stálým dotykem růžence na modlitbách. Zmatena nadobro zabodla dráty do opěradla pohovky a zakoktala hlasem tichým a tajemným, jako by mluvila k sobě:

„Ježíši, to je podivné!“

Sklopila víčka a sepjala ruce na prsou čistých a krásných linií. Zdálo se, že sní. Kaplan na ni pohlédl udiveně.

„Co je vám, slečno Rosarito?“

Dívka porozevřela oči a vzdychla:

„Rcete, done Benicio, je to snad znamení s onoho světa?“
„Znamení s onoho světa? . . . Co to pravíte?“
Než odpověděla, pohlédla Rosarito znova na tajemnou, spící zahradu, jejímžto větvovím se prodíralo bledé světlo měsíce, a po té zašeptala jemným, třesoucím se hlasem:
„Před chvílí bych byla přísahala, že jsem viděla, jak vešel těmi vraty don Juan Manuel.“
„Don Juan Manuel, slečno? . . . Víte to jistě?“
„Ano, byl to on a pozdravil mne úsměvem.“
„Což se na dona Juana Manuela pamatujete? Vždyť je tomu již deset let, co se vystěhoval.“
„Pamatuji se, done Benicio, jako bych jej byla viděla včera. Byla jsem ještě maličká a šla jsem s dědečkem navštívit jej do žaláře v Santiagu; byl tam uvězněn, protože byl liberálem. Dědeček jej nazýval bratrancem. Don Juan Manuel byl vysoké postavy, knír měl nakroucený a vlasy úplně bílé a kučeravé.“
Kaplan přisvědčoval:
„Pravda, pravda. V třicátém svém roce měl hlavu bělejší, nežli já teď. Jistě jste slyšela, jak se to stalo . . .“
Rosarito sepjala ruce:
„Ach, kolikrát! Dědeček o tom stále vyprávěl.“
Zarazila se, vidouc, že se hraběnka narovnává. Stará paní pohlédla na vnučku přísně a polorozespalá pronesla tiše:
„Co je ti tolik do řeči, děvče? Nech dona Benicia čísti.“

II.

Rosarito sklonila hlavu a pletla horlivě. Kaplanův kašel se rozléhal síní. Donu Beniciovi se nechtělo čísti dále, i zavřel knihu a stáhl brejle na špičku nosu.
„Mluvili jsme o pověstném donu Juanu Manuelovi, paní hraběnko. O donu Juanu Manuelu Montenegrovi, který je, nemýlím-li se, spřízněn se slavným rodem hrabat de Cela . . .“
Stařena jej přerušila:
„A jak jste se dostali do takového rozhovoru? Donesly se vám také zprávy o tom mém kacířském bratránkovi? Vím, že je zde v kraji a chystá nějaké převraty. Farář v Cele, který jej dobře zná z Portugal, zahlédl jej na trhu v Barbanzónu převlečeného za koňaře.“
Don Benicio si sňal chvatně brejle:
„Aj, to je novinka, a to hodně neobyčejná! A nezmýlil se pan farář?“
Hraběnka pokrčila rameny:
„Cože, vy o tom pochybujete? Já ne! Znám pana bratránka příliš dobře!“
„Lety se i skála zdrolí, paní hraběnko: čtyři leta jsem se potloukal v navarrských horách s puškou na rameni a teď, co se druzí starají činně, jest mi spokojiti se modlitbou při mši, aby Bůh dal našincům zvítěziti.“

Na bezzubých ústech urozené paní se objevil pohrdlivý úsměv. „Snad se nechcete přirovnávati s ním, done Benicio? . . . Za poměrů, v jakých vězí můj bratránek, by se každý rozmýšlel, než by přešel hranice, ale ta linie Montenegrův je šílená. Bláznil můj strýc don José, blázní jeho syn, a blázniti budou jeho vnoučata. Slýchal jste často na farách mluviti o donu Juanu Manuelovi; vězte, že všechno, co se vypravuje, není ničím u přirovnání s tím, co ten muž natropil.“

Kněz opakoval polohlasem:

„Vím, vím . . . Slyšel jsem mnoho. Je to člověk strašlivý, svobodomyslník, zednář.“

Hraběnka zvedla oči k nebi a vzdychla:

„Aby tak přišel sem. Co o tom soudíte?“

„Kdož ví? Zná dobré srdce paní hraběnky.“

Kaplan vyndal z náprsní kapsy šosatého kabátu velký, modře kostkovaný šátek, roztřepal jej a otřel si lysou hlavu.

„To by bylo opravdu neštěstí. Kdyby paní hraběnka uposlechla mojí rady, zamkla by před ním vrata.“

Rosarito vzdychla. Babička na ni pohlédla přísně a počala klepati prsty o opěru pohovky.

„To se snadno řekne, done Benicio. Je patrno, že ho neznáte. Kdybych zamkla před ním vrata, vyvrátil by je. Ostatně nesmím přece zapomenouti, že jest mým bratrancem.“

Rosarito zvedla hlavu. Na dětských jejích ústech se chvěl bledý úsměv smutných srdcí a na tajemných jejích zřítelnicích zatřpytla potlačená slza. Náhle vykřikla. Na prahu dveří do zahrady stál bělovlasý muž ušlechtilé postavy a těla dosud přímého a švarného.

III.

Don Juan Manuel Montenegro byl asi šedesátník. Byl sličného, mužného typu, jaký se hojně vyskytuje u šlechticů v gallských horách[1]. Byl nejstarším synem staré šlechtické rodiny, jejížto znak měl šestnáct polí a královskou korunu. Don Juan Manuel, když se vrátil z vyhnanství, dal na velké pohoršení příbuzných a přátel odtesati znak, skvějící se nad branou jeho zámku, starobylé, pobořené to budovy, postavené na rozkaz maršála Montenegra, který se vyznamenal ve válkách Filipa V.[2] a byl nejslavnějším rodu svého. V kraji se dosud vypravuje o tom výstředním šlechtici, despotovi a lovci, pijáku a slavném hostiteli.

Do třicátého roku promarnil don Juan Manuel svoje jmění a zachoval jenom důchody a pozemky nezadlužitelné, zámek a kaplanství; z toho všeho byl sotva živ. A tou dobou započal život spiklého dobrodruha, život stejně plný nebezpečí a odvahy, jako býval život šlechtických druhorozenců, kteří se dávali k vojsku do

[1] V tak zv. Galicii, severozápadním kraji španělském, na sever od Portugalska. Překl.
[2] 1713—1745.

Italie, pachtíce se za dobrodružstvími v lásce, zbrani a nabývání jmění. Byl liberálem, ba skoro svobodným zednářem, a líčil velké povržení všem šlechtickým výsadám; to mu ovšem nevadilo, aby nebyl pánovitý a krutý jako urozený Arab. V duchu se pyšnil svojí urozeností, a ač se tvářil Dantonem, rád vyprávěl heraldickou legendu, dle které vzali původ Montenegrové z nějaké německé císařovny. Považoval se za spřízněného s nejurozenější šlechtou Galicie a rovnal se všem šlechticům od hraběte de Cela po hraběte de Altamira a všem říkal „bratránku", jako se oslovují mezi sebou králové. Za to pohrdal sousedy svými z drobné šlechty a tropil si z nich šprýmy, pozývaje je k svému stolu a usazuje potom k němu i své služebnictvo. Byla podívaná na dona Juana Manuela, když se zvedl s přetékající číší a rozkřikl se dutým, pánovitým hlasem, který budil v hostech jeho údiv:

„Pánové, v mém domě jsou všichni lidé sobě rovni. Zde platí učení filosofa Judského."

Don Juan Manuel byl blázen, choval se jako velmož, vtip měl jako hospodský písničkář a choutky jako pirát. Bouřilo v něm stále zoufalství bez příčiny a důvodu, hned prudké, hned posměvavé, hlučné a zase zasmušilé. Přičítali mu mnoho v pravdě podivného. Když se vrátil z prvního vyhnanství, shledal, že se o něm vytvořila legenda. Staří liberálové, přívrženci Riegovi[1], vypravovali, že mu zbělel vlas, když byl odsouzen na smrt a dlel po tři dni v kapli odsouzenců[2], a odtamtud že se dostal zázračnou odvahou. Ale dámy v jeho kraji, teď už babičky, které ještě vzdychaly, když vnučkám svým citovaly verše z Troubadoura, vyprávěly něco krásnějšího. Událo se to v době romantismu a bylo proto nezbytno předpokládati, že se stal obětí tragické lásky. Kolikráte slyšela Rosarito na besedě u babičky historii těch bílých vlasů. Vyprávěla o tom vždycky její teta, rozená de Camarasa, padesátiletá slečna, která čítala romány horlivě jako děvče z pensionátu a dosud zpívala ve šlechtických salonech v Compostele melancholické písně z let třicátých. Amada de Camarasa seznala dona Juana Manuela v Lisaboně o sňatku infanta dona Miguela. Tenkráte byla ještě malá a utkvěl jí v paměti zasmušilý zjev španělského emigranta přímé postavy a pánovitých pohybův, který se procházel každého rána s básníkem Esproncedou[3] v loubí chrámovém a za každého kroku prudce tepal do dlažby holí z indického rákosu. Amada de Camarasa vždycky vzdychla, když vzpomněla na veselá léta, ztrávená v Lisaboně. Snad viděla zrakem obraznosti podobu jakéhosi portugalského šlechtice temného obličeje a milé řeči, který byl jedinou láskou mládí jejího . . .

Ale tato historie nesouvisí s historií dona Juana Manuela.

[1] Oblíbený španělský generál, který se r. 1820 vzbouřil a zahynul na šibenici.

[2] Poslední dobu života tráví ve Španělích odsouzenec na smrt v tak zv. capilla, t. j. kapli, ve které s ním dlí kněz.

[3] Slavný básník španělský, 1810—1842.

IV.

Šlechtic stanul v prostřed rozsáhlé síně a pozdravil úklonem pěkné hrudi, upjaté do dlouhého kabátu:

„Dobrý večer, hraběnko de Cela! Hleď, bratránek tvůj Montenegro přichází z Portugal.“

Hlas jeho, zaznívající v tichu rozlehlé a temné síně zámecké, zněl mohutněji a zvučněji. Hraběnka nejevila překvapení a odpověděla mrzutě:

„Dobrý večer, pane.“

Don Juan Manuel si zakroutil knír a usmál se, jako by byl zvyklý takovým nevlídnostem a nedbal jich. Dávno již jej takto vítali v domech všech příbuzných a přátel, a nikdy ho to nezamrzelo. Stačilo mu, že si vynutil u služebnictva poslušnost a jevil k pánům jakési velmožné pohrdání. Byla to podívaná, jak ti venkovští šlechtici, kteří nikdy nepřišli ze svých brlohů, podávali se na konec rytířskému chování a velitelskému hlasu starého větroplacha, jehožto spiklenecký život, plný neznámých příhod, působil na ně suggestivně jako vše temné.

Don Juan Manuel přistoupil rychle k hraběnce a vzal ji za ruku posuňkem zároveň dvorným i důvěrným:

„Sestřenko, doufám, že mi na dnešní noc poskytneš pohostinství.“

Za těchto slov, pronesených s důrazem starého šlechtice, přitáhl si těžkou zdobenou lenošku a usedl vedle pohovky. Hned na to, nečekaje odpovědi, obrátil se k Rosaritě. Snad cítil magnetické působení pohledu jejího, v němž byla zvědavost panny a vášeň ženy! Vyhostěnec položil ruku na rusé vlasy dívčiny, přiměl ji, aby pozvedla oči, a s vybroušenou i milou dvorností starce, který za svého mládí mnoho miloval a se dvořil, pronesl polohlasem, hlasem hlubokým a smutným, jakým vzpomínáme na minulost:

„Nepoznáváš mne, dceruško, že ne? Ale já tebe poznávám a poznal bych tě kdekoli ... Podobáš se velice jedné ze svých tet, sestře děda tvého. Ty jsi jí nepoznala ... Jmenuješ se Rosarito, viď?“

„Ano, pane ...“

Don Juan Manuel se obrátil k hraběnce:

„Víš-li pak, sestřenko, že je to děvčátko velice sličné?“

A pokyvuje stříbrnou mužnou hlavou, pokračoval, jako by mluvil k sobě:

„Snad až příliš sličná, než aby mohla státi se šťastnou!“

Hraběnka, jejížto marnivosti pochvala vnučky zalichotila, odpověděla přívětivě, hledíc a usmívajíc se na vnučku:

„Jen mi ji nepopleť, bratránku. Jen ať je hodná, neboť sličnost jest věc marná.“

Vyhostěnec přikývl zasmušile a theatrálně. Chvíli ještě pohlížel na dívku, potom se vzpřímil v lenošce a zeptal se hraběnky:

„Je dědičkou?“

„Není. V poslední chvíli si objednala její matka u čápa klučíka.“

A urozená paní ukázala s úsměvem na střevíček, který vnučka pletla. Děvče mělo tváře jako oheň, klopilo oči a pletlo neobratně a třesouc se. Uhodl snad starý světák, co se dálo v té čisté duši? Měl jako všichni svůdcové tajemný smysl, který čte v tajích srdce a zná hodiny příznivé lásce? Úsměv neuvěřitelné odvahy se kmitl na okamžik pod bílým knírem šlechticovým a jeho zelené oči, pyšné a povržlivé jako oči tyranovy či pirátovy, zavadily s donjuanskou vyzývavostí o tu hlavu melancholicky skloněnou, která ve zlatém vlase, rozděleném úzkou cestičkou, činila dojem jakési praeraffaelitské čistoty.

V.

Úsměv a pohled vyhostěnců byly pouhým bleskem i co do zlověstnosti, i co do prchavosti. Don Juan Manuel nabyl zase ihned velkopanského vzezření a uklonil se hraběnce:

„Promiň, sestřenko, že jsem se dosud nezeptal na hraběte.“

Stařena lehce vzdychla a zvedla oči k nebi:

„Ach, už po dlouhou dobu je hrabětem můj syn Pedro.“

Šlechtic se vzpřímil v lenošce a ťukl rákosovou holí o podlahu:

„Bože, ve vyhnanství se člověk nedozví ničeho! Jen časem nějaké zprávy . . . Ubohý přítel! Ubohý přítel . . . Jsme jen prach a popel.“

Smračil obočí a opíraje se oběma rukama o zlatou rukojeť hole, dodal chvástavě:

„Kdybych o tom byl zvěděl dříve, věř, že bych si nepopřál cti ubytovati se u tebe.“

„Proč?“

„Protože jsi mne nikdy neměla ráda. Jsi jako celá naše rodina.“

Urozená paní se usmála truchlivě:

„Ty jsi se odřekl nás všech . . . Ale nač toho teď vzpomínati? Ze svého života položíš účet Pánu Bohu, a potom . . .“

Don Juan Manuel se posměšně uklonil:

„Hraběnko, přísahám ti, že se napravím, jakmile bude čas.“

Kaplan, který nebyl dosud otevřel úst, odpověděl přívětivě — přívětivost tu v něm budil strach před šlechticovým hněvem:

„To je voltairianismus, done Juane Manueli, voltairianismus, který v hodině smrti . . .“

Don Juan Manuel neodpověděl. Vyčetl právě z očí Rosaritiných prosbu současně bázlivou i plamennou. Starý nevěrec změřil kněze pohledem, obrátil se k dívce, která se chvěla, a podotkl s úsměvem:

„Neboj se, dceruško! Nevěřím sice v Boha, ale miluji anděly.“

Kněz opakoval tónem stejně přívětivým a dobráckým:

„Voltairianismus, done Juane Manueli . . . Francouzský voltairianismus!“

Přetrhla to poněkud drsně hraběnka, ve které budily neurčitou hrůzu stejně vyhostěncova bezbožnost, jako jeho galantnost:

„Nechme toho, done Benicio! Nepřesvědčíme ani my jej, ani on nás.“

Don Juan Manuel se usmál s vybranou ironií.

„Děkuji ti, sestřenko, za vysvědčení, jaké vydáváš pevnosti mých názorův, neboť jsem se přesvědčil, jak je tvůj kaplan výmluvný.“

Hraběnka se usmála chladně a pohlédla velitelsky na kněze, aby mlčel. Po té se zatvářila vážně a poněkud zasmušile — tak se dávaly dámy v letech třicátých portrétovat a přijímaly v salonech pány — a pronesla tiše:

„Jak dlouhý čas jsme se už neviděli...! Odkud jsi dnes přišel? Jaké nové bláznovství tě sem vede? Vy emigranti si nedáváte nikdy pokoje!“

„Hraběnko, dny zápasu už u mne minuly. Už nejsem takový, jakého jsi mne znávala. Šel jsem přes hranice jenom abych donesl podpory dceři chudáka vyhostěnce, kterého ubili studenti v Coimbře. Vykonal jsem ten úkol a vracím se do Portugal...“

„Když tomu tak, provázej tě Bůh.“

VI.

Staré hodiny v prostřed stolu odbily desátou. Byly z pozlaceného stříbra, slohu těžkého, barokového, práce to z osmnáctého století. Představovaly Bakcha ověnčeného révou a spícího na soudku.

Hraběnka počítala hodiny nahlas a vrátila se zase ku předmětu rozhovoru:

„Dozvěděla jsem se, že jsi prošel Santiagem a že jsi potom byl na trhu v Barbanzónu převlečen za koňaře. Dle mých zpráv jsi chystal spiknutí nějaké.“

„Vím, že se to mluvilo.“

„Pokládají tě za schopna všeho, kromě toho, že bys konal milosrdenství jako apoštol...“

A urozená paní se nějak nedůvěřivě usmála. Za chvíli dodala, tlumíc poněkud hlas:

„Tvá hlava není asi tuze bezpečna na šíji.“

A za líčeným chladem, který vkládala do svých slov, vyzíral zájem a náklonnost. Don Juan Manuel odpověděl tónem stejně důvěrným, když byl přelétl síň pohledem:

„Poznala jsi, že jsem na útěku. Je mi třeba koně, abych se zítra dostal přes hranice.“

„Zítra?“

„Zítra.“

Hraběnka rozvažovala okamžik.

„Jenže nemáme v zámku ani herky!“

A vidouc, že se emigrant zamračil, dodala:

„Pochybuješ o tom neprávem. Jdi sám do stáje a přesvědčíš se. Před měsícem tady rekvirovala četa dona Ramóna Marie Manca a odvedla s sebou oba koně, které jsme měli. Nových jsem nekoupila z obavy, že by se co nevidět příhoda ta opakovala.“

Don Juan Manuel ji přerušil:

„A ve vsi nikdo nepůjčí koně hraběnce de Cela?“

Po šlechticově otázce nastalo na chvíli ticho. Všichni sklonili hlavy a zdálo se, že přemýšlejí. Rosarito, která měla ruce sepjaty a práci položenu v klíně a seděla na pohovce vedle stařeny, hlesla bojácně:

„Babičko, správce má koně a netroufá si vsednouti na něho.“

A Rosarito se přitiskla k hraběnce, jako by hledala ochranu v nebezpečí; tváře měla polité nachem, ústa Madonny pootevřená a oči tajemné a nejisté. Don Juan Manuel v ní budil strach, ale strach lákavý a omamující. Přála si, aby ho nebyla seznala, a pomyšlení, že by mohl odejíti, ji plnilo smutkem. Připadal jí jako rek z hrozné a krásné pohádky, které nasloucháme s chvěním, a která přece poutá naši mysl nezdolnou mocí až do konce. Emigrant slyše děvče usmál se s rytířským opovržením a zakroutil knír, tyčící se mu vyzývavě na rtu. Výraz jeho byl poněkud posměšný:

„Cože? Kůň, na kterého si správce netroufá vsednouti, jest už bezmála Bucefalem! Aj, moji milí, toť právě oř, jakého potřebuji!“

Hraběnka hnula roztržitě několika vyloženými kartami a za chvíli, jako by jí byly myšlenka a hlas přišly odněkud z daleka, obrátila se na kaplana:

„Done Benicio, dojděte do dvora a promluvte se správcem.“

Don Benicio odpověděl, přemítaje listy Životopisů svatých:

„Učiním, co paní hraběnka nařídí, ale dovoluji si upozorniti, že by více zmohl dopis Vaší Milosti.“

Kněz zvedl postřiženou hlavu a vida, že mu paní naslouchá s nechutí, řekl chvatně:

„Račte dovoliti, paní hraběnko, abych se vyslovil. Na den sv. Michala jsme byli spolu na honbě. Správce a farář z Cely, který se k nám v lese přidal, si ze mne tropili žerty a celý den se smáli. Je jim každému přes šedesát, ale humor mají jako chlapci. Přijdu-li teď do dvora pro koně, budou to jistě považovati za žert. Pan správce je starý lišák . . .“

Rosarito pošeptala stařeně horlivě:

„Babičko, napište mu.“

Třesoucí se ruka hraběnčina pohladila rusou hlavu vnučky:

„Hned, dceruško.“

A hraběnka de Cela, která byla už po dlouhá léta ochromena mrtvicí, vstala bez pomoci a kráčela za kaplanem přes celý sál, opírajíc se ušlechtile o berličku. Takové berličky vídáme v kaplích; rukojeť mají povlečenu červeným sametem, přibitým stříbrnými hřeby.

VII.

Z temné zahrady, ve které zpívali cvrčci zastaveníčko, zaléhaly do síně šumot a vůně. Jemný větřík, který je přinášel, zachvíval keři, ale nebudil ptáků spících v nich. Časem se lupení, tajemné jako říza bohyně, šepotavě rozevřelo a pronikl bílý paprsek měsíce,

dopadaje na některou kamennou lávku, dosud ukrytou v tlumivém stínu. Zahrada nasycená vůní, ty noční zvuky, plné rozkoše a lenivosti, paprsek měsíčný, samota a mlčení vzbouzely vzpomínku na milostné schůzky ve stoletích troubadourův.

Don Juan Manuel vstal z lenošky a podivně vzrušen počal se procházeti zasmušile a mlčky. Pod jeho pevným krokem se třásla podlaha a zachvívaly se i starodávné konsoly, které plny rokokových sošek, lamp a váz vypadaly jako oltáře. Oči dívčiny sledovaly bojácně a bezděky přecházející temnou postavu; když se emigrant přiblížil světlu, neodvažovaly se pohlednouti na něho, a když mizel ve stínu, hledaly jej toužebně. Don Juan Manuel stanul v prostřed síně a Rosarito sklopila rychle oči. Šlechtic se usmál hledě na tu rusou, jemnou hlavu, klonící se jako zlatá lilie, a za chvíli řekl:

„Podívej se na mne, dítě. Oči tvoje mi připomínají jiné oči, které pro mne plakaly."

Don Juan Manuel se tvářil tragicky a slova jeho byla temná a bolestná, jako romantických svůdcův. Za mládí svého se seznámil s lordem Byronem a anglický poeta působil na něho mohutným vlivem. Po jeho slovech zavadily Rosaritiny brvy bojácným zamžikáním o tváře a zůstaly pak skloněny, jako by byla novickou. Vyhostěnec zatřásl bílými vlasy, na jejichžto románovitou historii si děvče toho večera často vzpomnělo, a usedl na pohovku.

„Kdyby mne přišli zatknout, co bys učinila? Odvážila bys se ukrýti mne ve své ložnici? Abatyše v San Payu zachránila takto život tvému dědu . . ."

Rosarito neodpovídala. Byla nevinna a čista a cítila plamen studu na celém těle. Starý světák na ni pohlížel upřeně, jako by se snažil zmásti ji ještě více. Zelené oči jeho měly zároveň výraz zasmušilý i omamující, znepokojující a troufalý; mohlo by se říci, že vočkovávaly lásku jako jed, že kazily duši a loupily polibky se rtů i nejčistších. Za chvíli dodal s trpkým úsměvem:

„Poslyš, co ti řeknu. Kdyby mne přišli zatknout, dal bych se zabíti. Život můj nemůže už býti ani dlouhý, ani šťastný, a zde by mne aspoň tvé slitovné ruce oděly rubášem."

Jako by chtěl zahnati temné myšlenky, hodil hlavou pohybem mužným a krásným a shrnul na zad vlasy zastiňující mu čelo pyšné a bledé, které se zdálo obsahovati všechnu přílišnost i všechno šílenství jak lásky, tak i nenávisti, jak nebeské, tak i ďábelské . . .

Rosarito zašeptala téměř beze hlasu:

„Vykonám k Panně Marii devítidenní pobožnost, aby vás vyvedla bez úkoru z toho velkého nebezpečí."

Vlna nevýslovné soustrasti ji dusila sladkým návalem. Cítila, že jest podivně zmatena a že se jí chce do pláče, ač nevěděla, zda touhou, žalem či něhou, a že je dojata v nejhlubším nitru své bytosti temným citem, kterého dosud nepoznala a netušila. Plamen zardění jí žehl tváře, srdce div jí z prsou nevyskočilo, hrdlo její bylo zadrhnuto božsky krásnou úzkostí a tajemný mráz přebíhal jí po těle. Zatřásajíc se chvěním, které budí v pannách blízkost mu-

žova, chtěla prchnouti před těma hypnotisujícíma a podmaňujícíma očima, které na ni stále pohlížely, ale bezbožný dojem se bránil. Emigrant ji zadržel podivným posunkem, tyranským i milostným, a ona si zakryla obličej rukama, uslzena a přemožena.

Ó, těch sličných, bledých, mystických a horoucích rukou novicky!

VIII.

Hraběnka de Cela se objevila ve dveřích síně a zastavila se udýchána a vysílena:

„Rosarito, dceruško moje, pojď a veď mne!“

Berličkou odhrnula ve dveřích čaloun, vyzdobený znakem. Rosarito si otřela oči a rychle přiskočila. Urozená paní opřela bílou, chvějící se pravou ruku o vnuččino rameno a vzdychla si, oddychujíc zároveň.

„Chudák don Benicio, už běží do dvora.“

Po té se rozhlédla po emigrantovi.

„Doufám, že do zítřejšího rána se na cestu nevydáš. Zde jsi jistější, než kdekoliv jinde.“

Na rtech dona Juana Manuela se objevil úsměv krásného povržení. Dobrodružný šlechtic se zatvářil jako za starých časů velmožové, když vyzývavě vzdorovali smrti. Tak se asi usmíval don Rodrigo Calderón*) na popravišti.

Hraběnka usedla těžce na pohovku a podotkla s lehkou ironií:

„Dala jsem připravit pokoj, ve kterém dle kroniky bydlíval Fray Diego z Cadizu, když dlel na zámku. Soudím, že byt světcův vám bude svědčiti nejlépe . . .“

A dokončila tuto větu úsměvem. Šlechtic se uklonil s posměšným souhlasem. Za chvíli řekl nějak prudce:

„Ušel jsem deset mil cestou necestou a jsem jako rozbitý, hraběnko!“

Don Juan Manuel vstal. Hraběnka jej přerušila:

„Pomoz Pán Bůh, vedeš to život! Nuže, nutno ulehnouti a posilniti se na zítra.“

Po té řekla vnučce:

„Ty mu posviť a ukaž cestu.“

Rosarito kývla hlavou, jako činívají bázlivé děti, a rozsvítila svíčky na svícnu, stojícím na velké konsole proti pohovce. Chvějíc se jako nevěsta došla ke dveřím a čekala, až ukončí šlechtic a stařena tichý rozhovor. Rosarito slyšela jenom nejasný šepot. Vzdychajíc opřela hlavu o veřej a zavřela víčka. Cítila, že jest zmatena a že jí srdce prudce a nepravidelně buší. V tom postoji karyatidy vypadala jako ideální postava, která stanula na prahu jiného života. Byla tak bleda a smutna, že nebylo lze dívati se na ni okamžik, aby nesklíčila srdce myšlenka na smrt . . .

*) Oblíbenec vévody de Lerma, důvěrníka Filipa IV. Popraven roku 1621.

Babička na ni zavolala:
„Co se ti stalo, děvče?"
Za odpověď otevřela Rosarito oči a usmála se truchlivě. Stařena zavrtěla mrzutě hlavou a obrátila se k donu Juanu Manuelovi:
„Doufám, že tě zítra ještě uhlídám. Kaplan bude sloužiti v kapli ranní, a chci, abys na ni přišel..."
Šlechtic se uklonil jako před královnou. Na to přešel síň pyšným, pánovitým krokem, který souhlasil s jeho duševní povahou. Když klesl za ním čaloun, setřela hraběnka de Cela několik slz:
„Je to život, Bože můj! Je to život!"

IX.

Zámecká síň, velký sál, vyzdobený nástěnnými svícny a podobiznami generálů, dam a biskupů, zahalena byla chvějícím se šerem. Stará hraběnka podřimovala na pohovce. Šlechticova hůl a Rosaritina ruční práce zdály se činiti totéž na stolku. Hejno přízraků se kmitalo v tlustých čalounech. Všechno spalo. Ale náhle otevřela hraběnka oči a upřela je překvapeně na zahradní vrata. Připadlo jí, jako by byla slyšela ve snu výkřik, nečleněný výkřik noci, nade vše strašlivý. Nachýlila hlavu v před a ulekána i zaražena naslouchala okamžik... Nic! Bylo hluboké ticho... Mlčení v sále rušilo jenom pravidelné a slabé tikání hodin, které se blyštěly na pozadí téměř neosvětleném.
Hraběnka zase usnula.
Z úkrytu vyběhla myš a kmitla se síní cupajíc pěkně a čiperně. Zrcadla na ni hleděla s výšky a vypadala jako oči netvorův ukrytých ve tmavých koutech. Světlo měsíce padalo téměř do středu sálu; daguerrotypy, opřené o vázy plné růží, se leskly na konsolách, chvílemi bylo slyšeti vysoký, žalostný hlas žáby, ozývající se v zahradě. Byla půlnoc a světlo lampy dohasínalo...
Hraběnka se probudila a pokřižovala se. Uslyšelať znova výkřik, ale tentokráte tak jasný a zřetelný, že už nepochybovala. Chopila se berličky a připravena, že vstane, naslouchala. Velký černý kocour, schoulený na opěradle křesla, sledoval její pohyby svíticíma očima. Hraběnka pocítila, že ji zamrazil strach. Aby se vymanila z toho omámení smyslů, vstala a vyšla ze síně. Černý kocour šel za ní, mňoukaje žalostně: měl vztyčený ocas, zježený hřbet a světélkující oči a vypadal jako zakleté zlověstné zvíře. Chodba byla temná. Ťukání berličky se tam rozléhalo jako v prázdném kostele, až na konci zářilo světlo z přivřených dveří...
Hraběnka de Cela šla tam třesouc se.
Pokoj byl prázdný, opuštěný. Oknem, otevřeným do zahrady, bylo viděti neurčitou směs stromů, rýsujících se na černém, hvězdnatém nebi, noční vánek zachvíval plamenem svíček ve stříbrném svícnu a svíce slzely bez ustání do pozlacených misek. To okno, rozevřené do tajemné a tmavé zahrady, vypadalo nějak významně, suggestivně. Jako by jím někdo byl právě uprchl...
Hraběnka se zastavila, omámena děsem.

V pozadí pokoje lože ze vzácného dřeva, ve kterém před stem let spával Fray Diego, vystupovalo ostrými a přísnými liniemi dlouhých záclon ze starobylého karmínového damašku, který vypadal, jako by náležel kostelu, připomínaje staré farní korouhve. Chvílemi přeletěla po zdi černá skvrna, jakoby stín ohromného ptáka, usedla na strop, rozlila se do rohů, vlekla se po zemi a skrývala se pod křesly. Náhle v kejklířské závrati skočila zase na zeď a prchala po ní jako pavouk . . .

Hraběnce bylo na smrt . . .

V té chvíli a v tom tichu rostl sebe menší zvuk v jejím pojímání. Zapraskání nábytku, klepání červotočů ve dřevě, vítr točící se u okna, vše se ozývalo tragicky či strašidelně. Shrbena nad berličkou chvěla se po celém těle.

Přistoupila k loži, rozhrnula záclony a pohlédla tam.

Ležela tam Rosarito mrtvá, ztrnulá, bílá. Dvě slzy utkvěly jí na tváři. Oči zíraly upřeně a strašlivě — mrtvé to oči! Po bílém živůtku jí stékal pramínek krve . . . Velkou zlatou jehlici, která před krátkou dobou spínala dívčiny vlasy, měla surově zabodnutu v prsou nad srdcem. Rusé vlasy byly rozhozeny po polštáři tragicky jako vlasy Magdaleniny . . .

SLEPÍ CHLAPCI.

Napsal *G. Martinez Sierra.*

I.

Útulna slepých chlapců zřízena ve dvorci, bývalém to zboží královny, která již umřela. Zahrada jest roztomilá: jsou tam panské aleje i venkovské pěšiny, útulná křoviska i galantní kiosky; jsou tam záhony květin i labyrinty, buky jako ve Versaillech i jihozemské houštiny, jsou tam vodotrysky, náhony a vodojemy, které podvečer zvučí jasným dětským hlasem; je tam zátoka, na které se dříve houpávala lodice, a v záhybech zátoky jest hvězdovitý ostrůvek, posázený růžemi.

Útulna slepých chlapců jest ve velké budově, která — jak se vypravuje — bývala obydlím služebnictva; hlavním průčelím leží na sever; jsou v ní rozsáhlé, chladné sály s obílenými stěnami.

V budově — snad je to její duše — stojí klavíry pro slepé chlapce. Mají klávesy zažloutlé a hlas ouslábly, a ač na ně hrají dětské ruce, nikdy jsem neslyšel z nich jiného kromě starodávných melodií sladce sentimentálních, v jejichžto textu se mluví o jezerech a spících krasavicích a troubadourech, pějících o tísni lásky na úpatí věže.

II.

Jest jasný dubnový den. Odpoledne jdou slepí chlapci z domu: kráčejí smutnými řadami po šesti či sedmi; některou řadu vede ošetřovatel, jinou některý z hochů, který trochu vidí — asi čtyři nebo pět hochů není nadobro slepých; z těch jedni dříve viděli, ale zvolna

jim zrak mizel, druzí nepoznali ze světla nikdy nic kromě neurčitého svitu a z věcí, které jsou na světě, postřehují jenom stín. Ti vedou druhé.

Takovým vůdcem jest José Luis, čtrnáctiletý výrostek, urostlý a silný, obličeje vypouleného a výrazu neurčitého; vypadá, jako by duše jeho spala a tělo použilo spánku toho, aby se vyvinulo hrozné, převládající. V řadě, kterou vede, je šest nešťastníkův, a mnohotvárný smutek vytvořil rysy každého jinak: jsou tam dva vytáhlí hoši, snad bratří, mají tmavé, krásné oči a otvírají je dokořán, jako by přivolávali slunce, které jim schází; bledá čela a sevřená ústa hlásají úzkost; jiný má oči zavřené a vypadá oddaně; jeden otvírá a zavírá víčka a neustále sahá neklidnýma rukama kolem sebe, jako by cosi hledal; jiný, buclatý, vypadá smyslně a šťastně a hovoří nepřetržitě a směje se; a mezi nimi je drobný hošík, rusý jako pšeničný klas, a ten by měl míti oči modré, ale má je bílé, ztrnulé a nehybné.

Jmenuje se Antonio, ale jeptišky, ošetřovatelé a učitelé cítí k němu náklonnost a soustrast a nazývají jej Toňín. Říkají, že mu jest už třináct let, ale vypadá, jako by mu ani deset nebylo, tak droboučkého je vzrůstu, tak dětinského obličeje a výrazu a tak něžného ducha.

Kdyby viděl — a vypadá, jako by nehnutýma těma očima viděl, — jevily by jeho pohledy lásku všemu a všem; jeho ruce, rty a celé tělo jako by hledaly pohlazení. Všeho, co se mu vyskytne pod rukou, dotkne se jemně a těší se jemností věcí, neboť miluje vše jemné a stříbrné; ve zvucích není jemu tajemství a všechny staré klavíry jsou jeho přáteli; zná sešlé jejich hlasy záchvěv za záchvěvem a ví vždy, který se to ozývá; je také přítelem ptáků a všech pěkných vůní v zahradě a ví, kolik zvuků je v klavírech a kolik vůní stoupá do oken ložnice z růží a fialek. Miluje Sor Gracii*, protože se jmenuje Sor Gracia a jméno to je líbezné, protože jest její hlas jasnější a svěžejší, nežli hlas vodotrysku, a protože má malé, jemné, teplé, hladivé ruce.

Toňín dostal jednou poraněného ptáka, kterého nalezl ošetřovatel pod stromem, a od té doby, kdykoliv sáhne jeptišce na ruce, pomyslí, že jsou jako lapená ptáčata, a často hovořívá o těchto rukou Sor Gracie s Josém Luisem, svým vůdcem a přítelem.

Dnes jako by odpoledne usínalo ve vonném teple jarním; vzduch je tichý, na některých stromech už raší listí, na mnohých jsou květy, růžové na stromech ozdobných, bílé na ovocných; v řadě topolů se táhne od kmene ke kmeni glycinie a visí s ní hrozny květů barvy malvové a exotické vůně; trochu dále dýše svěží, smyslná vůně bezu, časné růže, ještě bledé, počínají se ukazovati na nízkých keřích, a pod nimi rozkvétají levkoje a za levkoji se smějí masopustní obličeje macešek a modré zvonky popínavé rostliny.

Slepí chlapci jdou mimo květiny a nevidí jich; mnozí z nich

*) Sor = soror, znamená jeptišku, Gracia Boží milost.

nevědí, jak květy vypadají, ale vědí, že tam jsou, že jemně voní a že jsou lehoučké a svěží a že v některých je docela uvnitř ukryta krůpěj medu, a pro to vše je mají rádi.

III.

Slepci došli na prostranství u zahradní mříže; řady se rozešly, a hoši se kupí po dvou či třech, protože tam není nebezpečí, půda je rovná, stromy a zdi jsou daleko a možno kráčeti i slepě, aniž by se klopýtlo či padlo. Vlažný vzduch, do kterého dubnové slunce vysílá mladistvé světlo, jest jako pohlazení a utěšuje srdce dětí, jež v bezděčném rozradování švitoří a se smějí. Někteří jdou neklamným pudem ke květům, které poznali podle vůně; jiní přistupují ke mříži a baví se naslouchajíce krokům lidí, kteří jdou po ulici, skřípání kol vozů, řinčení tramvayí, cinkání jejich elektrických zvonků, a jmenují vše, co slyší, jako by to viděli:

„Muž . . . a pospíchá."

„Pes!"

„Pár koní!"

Děvče s košem pomorančů jde mimo a pozdraví je: „Dobré odpoledne," a oni vzrušeni zvukem přátelského hlasu se tísní u mříže, jako by ji chtěli uhlídati, a odpovídají sborem:

„Dobré odpoledne!"

Děvče odchází a oni chvíli mlčí; potom řekne jeden:

„Je to pomorančová Juanita," a druzí se zasmějí, jako by jméno, které všichni znají, bylo neočekávaným objevem.

Toňín a José Luis usedli na kmen, položený u mříže jako lávka, dlouho mlčí a nehýbají se, vyhřívajíce se na slunci; v klidném vzduchu splývají všechny zvuky, hlasy druhých chlapců, hluk z ulice, neustálý zpěv ptačí a slabé šelestění nově vypučelého listí.

„Jak krásně vzduch voní," řekne náhle Toňín. „Na ostrově se jistě už růže rozvily."

„Ne; to voní lípy; viď, voní medem, že by člověk ten květ snědl? Ty nejíš květů?"

„Já k nim rád voním a líbám je zlehoučka, protože pomačkají-li se nebo políbí-li se zprudka, pozbudou příjemné vůně."

„Lupínky růží chutnají dobře, a ve květech penízkův je sladká kapka, a což karafiáty, jerišská růže a jasmín. Chceš-li, najdeme si akát."

„Ne, nechci. Co mi to běží po ruce?"

Je to sluníčko s červenými, černě tečkovanými krovkami. Toňín obrací k němu oči beze světla a potom se ho lehounce dotkne koncem prstů.

„Je to Pána Boha kravička!" volá. „Jak jemná je! Sáhni na ni, José Luisi!"

José Luis na ni sáhne také.

„Pána Boha kravička," opakuje. „Ty jsou červené, mají barvu jako krev."

„Jak to víš?"

„Protože jsem dříve dobře viděl, když jsem byl malý . . . A co ty?"

„Já neviděl nikdy . . . Jak je to vidět?"

„To se nedá vyložiti; víš, vidí-li člověk, ví, že jsou Pána Boha kravičky červené, a nebe že je modré, a stromy že jsou zelené."

„A jaké je světlo?"

„Světlo nemá barvy."

„A kde je?"

„Prý v slunci, ale je všude."

Toňín naslouchá dychtivě; otvírá bílé oči se zoufalým úsilím.

„To se nedá vyložiti," opakuje José Luis. „Jak si je představuješ ty?"

„Já? Jako vůni květin, kdyby nám šla očima."

Sluníčko přelezlo po všech prstech chlapcových a odlétá.

„A co vidíš?" ptá se Toňín, když byli hodnou chvíli mlčeli.

„Vidím světlo a stín lidí a věcí, když svítí slunce; hleď, tuhle na pravo je silný strom a na levo stín, to je patrně hlídačův dům. Ale když se skoro úplně setmí, vidívám někdy lépe; včera, když jsme byli v refektáři, viděl jsem, jak Sor Gracia nesla mísu polévky."

Sor Gracia! Toňínovi zazářil obličej úsměvem, který se záhy mění ze zářivého úsměvu ve smutný a oddaný. Co by dal, kdyby spatřil Sor Gracii! Stále se kochá neurčitou představou její postavy, nějak podobné tomu, co tuší z vlastního těla, jenže promísené souborem všech pěkných vůní, všech příjemných zvuků, veškeré svěžesti, veškerého mírného tepla, veškeré jemnosti věcí. Sor Gracia byla by asi jako růže, kdyby růže dovedly mluviti, nebo jako vodotrysk, kdyby měly vodotrysky jemné a svěží ruce, nebo jako pták, kdyby dovedli ptáci dotknouti se čela slepých chlapcův, když jest v těch čelech horečka.

Sor Gracia! Pomyšlením, že ji viděl, se José Luis zarděl; má jeptišku také velice rád, mnohem radši, než Toňín — ba že! — neboť si ji dovede představiti jako ženu a krasavici a jeho nezvedené tělo umí už toužiti. Také mívá v noci horečku, ale ruce Sor Gracie nespočinou mu na čele, neboť Sor Gracia dovede čísti i v nevidomých zracích a bojí se ho.

Pomyslí-li José Luis na ty poměry plné stínu a hněvu, jedovatí mu krev. Oslepl v jedenáctém roce. Kdo mu odňal zrak právě v době, kdy počínal cítiti z pohledu rozkoš? Barvy! Zvolna zapomíná na barvy. Včera večer, když uhlídal Sor Gracii, zdálo se mu, že je oděna bíle a černě — ale obličej? Ano, sličné ženy mívají obličej růžový. Jaká je růžová barva? Zapomněl, jaká růžová barva jest!

„Nač myslíš?" ptá se ho Toňín znepokojen jeho mlčením.

„Na nic!" odpovídá drsně.

Ale hošík, jako by mu četl v myšlenkách, teď tolik podobných myšlenkám jeho, začíná zase tam, kde přestali.

„Sor Gracia má ruce jemné jako ze skla a chutnají trochu slaně a velmi svěže.“

„Jak to víš?“

„Vím to; před třemi dny měla noční hlídku, a když mi přišla upravit přikrývku, chytil jsem ji za ruce a políbil jsem jí je a olízl jsem jí prsty, a ona mi řekla, že jsem hloupý, a pleskla mne po tváři, ale smála se při tom, a mne to nebolelo... Kde jsi, José Luisi, kam jsi odešel?“

José Luis vstal prudce, stoupl ke mříži a tiskna tváře mezi železné pruty plakal vztekem.

Hošík se spokojil a počal naslouchati štěbetání vrabců, ozývajícímu se ve větvích topolů.

IV.

Učitel vykládá ve škole, velikém sálu s malými okny. Učitel jest muž mezi čtyřiceti a pětačtyřiceti lety, hubatý, sprostý a zanedbaného zevnějšku. Kouří neustále ošklivý doutník, drtě jej mezi rty, a má výložky kabátu a vestu plné tabáku a popelu. Když dokouří, zapálí o nedopalek doutník nový a dýmá nepřetržitě, a věty jeho výkladu se tím trhají a stávají neurčity, jako by je říkal nerad, a třída jest plna hustého, štiplavého kouře, takže ubohé oči slepých chlapců slzí.

Dnešní výklad je snad velice učený, ale jednotvárný a nudný; mluví asi o čemsi vzdáleném, o hvězdách, či o moři, ale co záleží na hvězdách a moři těm, kdo jich nikdy neuhlídají?

Žáci se stávají nepokojnými a šeptají v lavicích, které jsou z černě natřeného dřeva a vzbuzují neurčitou představu rakví; učitel se zlobí, že jsou děti neklidny, a plísní je drsně: je zřejmo, že duše jeho, obývající statné tělo, není sestrou duší uzavřených v tělech trpících; zdraví jest nepřítelem bolesti, neboť se jí bojí a mstí se jí už předem.

Příkrá důtka obnovila ticho, a teď lze slyšeti, jak ptáci v zahradě zpívají. Vyučování pokračuje. Neobratný, trhaný výklad hrká jako slabý, bahnitý pramen; učitel mluví neúnavně; žáci navykají pravidelnému spádu hlasu jeho a už ho neslyší; jedni zívají, druzí usínají, všichni se protrhují ulekáni náhlým tichem.

Učitel umlkl a potom praví hřmotně:

„Antonio Menéndeze, opakujte mi laskavě, co jsem právě vyložil.“

Toňín vstal, slyše své jméno, ale neodpovídá, a to proto, že jeho lavice je u okna a venku v zahradě roste u toho okna blahovičník; toho jitra, teplého, vonného jitra květnového, se zvedl lehký větřík, a strom se v něm majestátně kývá. Toňín má jemný sluch, slyšel skrze okno šumění stromu ve větříku a vycítil z chladu a tepla, jak se mu kývá stín větví po čele, po tvářích, po ústech a po rukou, které měl položeny na desce černé lavice. Toňín neslyšel učeného výkladu učitelova, a teď stojí rozevíraje nevidomé oči, obličej má leknutím a strachem zrudlý a neví, co by řekl.

Učitel opakuje strašlivý rozkaz:

„Povězte mi laskavě, co víte o slunci.“

O slunci? Mnoho by mohl Toñín pověděti o slunci, příteli svém, o jeho teple, o jeho jemných polibcích, jak šíří vzduchem sladkou ospalost, když nastanou letní odpůldne, jak potěší tělo i duši, když rozehřívá v zimě o polednách náledí. Ale Toñín cítí bezděky, že, co by on řekl o slunci, učitele nezajímá: učitel jest přítelem čísel vyznačujících velkost a vzdálenost, chce, aby se mu řeklo, že je slunce středem nevím čeho, a že se točí nebo netočí, a že má skvrny.

A ač to učitel tvrdí, nevěří Toñín ve sluneční skvrny; neví, co jsou skvrny, ale slyšel, jak Sor Gracia řekla, skvrny že jsou ošklivé a odporné — ne, slunce nemůže míti skvrny!

Toñín mlčí dále, a učitel jej kárá zlostným hlasem, mluví o neposlušnosti, o lenosti. Toñín všecek vyděšen vypuká v pláč.

Stíny stromu hladí mu obličej jako přátelské ruce a stírají mu slzy.

V.

Toñín svěřuje zármutek svůj klavíru. Je pozdní odpoledne a do otevřených oken vane vůně akátů, kadidlo měsíce května. Slunce zapadá a v zahradě počali zalévati, je slyšeti capání v kalužích a svěží pršku vody, dopadající z hadic na lupení stromů; ze smočené hlíny stoupá jemný chládek. Toñín dýše zvolna a zhluboka, jako by si pochutnával na vzduchu, a ruce jeho zatím těkají po klávesách; z pod prstův jeho se nese bolestná melodie. Neobratně, ale výmluvně budí nejdříve zvuky naříkající trhaně jako vzlyky; potom se nářek protahuje, a zdá se, že odpočívá v jakémsi přemítavém klidu; později se mění smutek v melancholii, zvuky jemní a stávají se lichotivými. Slunce asi právě zapadlo, neboť se zvedl slabý větřík a zachvívá haluzemi stromů, vůně akátová snáší se dovnitř mohutněji a vzduch proniká zvláštní čistota soumraku, která jako by tóny oddalovala a zjemňovala, hlasy zní jako ze skleněných hrdel a nade všemi zvuky se snáší podivný klid mlčení.

Klavír rozezvučuje starý svůj hlas jako hlas dítěte; melodie stoupá čistými, pronikavými spirálami; před okamžikem plakala a teď, myslím, že se modlí. Toñín vzdychá, a na čele se mu zanécuje plamen radosti; potom začne potichoučku pronášeti slova úměrně s hudbou, podivná slova, vypravující jeho žaly Bůh ví komu.

Tyto nesouvislé melodie jsou Toñínovou útěchou, klavír bývá přítelem jeho za truchlých hodin. Komu by mohl vyprávěti jako jemu to bezejmenné, co mu tolik tísní srdce? José Luis jest najisto hodný kamarád, ale žal jest mu nepříjemný, a nedovede říci sladkého slova, aby jej potěšil. Ubližl-li mu kdo, nikdy nezapláče, ale drtí v zubech ošklivá slova, z nichž jde strach, a může-li, pomstí se.

Sor Gracii také nemůže pověděti své smutky, protože jest jí stále do smíchu. Kdykoliv se dá Toñín před ní do pláče, řekne mu, že je hlupáček; ovšem, jakmile se Sor Gracia usměje a pleskne

jej jemně — jak činívá, když se rozhněvá, — bývá potěšen skoro tolik, jako když zazní klavír.

„Ano," uvažuje Toňín na konci celého přemítání svého, „Sor Gracii dříme asi hudba klavíru v srdci."

Je už asi večer, protože ptáky není slyšeti a začali cvrčeti cvrčci; i žáby v rybníce se ozývají, a vůně jerišských růží snáší se do pokoje silně a opojivě. Klavír tichounce vzdychá.

Zazní zvon a za okamžik hlas José Luise:

„Ale Toňíne, hochu, kde jsi? Zvonili k večeři už před čtvrt hodinou, a ty jsi hudbou celý vrtohlavý."

„Ty nemáš rád hudbu?"

„Ne."

„Proč?"

„Protože mne rozesmutňuje."

„A nejsi rád smuten, víš, tak někdy trochu smuten?"

„Být rád, že je člověk smuten?"

„Ano! Je to taková jemná radost, až je člověku do pláče."

„I jdi, hochu, jsi blázen!"

VI.

Síň, ve které uloženo prádlo, je chladná a voní čistým plátnem a zralými kdoulemi. Je téměř poledne, ale horko venku nemůže porušiti polostín, který sestra, opatrující prádlo, bedlivě tam zachovává. Tento měsíc má prádlo na starosti Sor Gracia. Je slyšeti, jak přechází chvatně po lesklé podlaze a při tom hovoří s Toňínem.

„Co děláte teď, Sor Gracia?"

„Skládám prostěradla, synáčku; kdybys viděl, jak pěkně složené je kladu do skříně. Pojď, pomoz mi . . . vezmi tenhle cíp a tenhle... a táhni, ale silněji, brachu, silněji. I pro Pána, jsi ty slaboučký! Vždyť jsi prostěradlo pustil! Nestydíš se, kloučku?"

Za hudby slov svých se jeptiška směje, a slepý chlapec se směje též. Než složili první prostěradlo, vycvičil se Toňín jako kouzlem, jak má sáhati na chladné, hladké plátno, a práce vesele pokračuje: prostěradlo za prostěradlem.

„Ale je ten hoch chytrý! Víš-li pak, Toňíne, že jsi znamenitý pomocník? Ode dneška půjdeš se mnou každý čtvrtek, až budu skládati prádlo. Dovedeš-li pak vytahovati tkalouny polštářů? Hleď, takhle se to dělá."

Jeptiška proplétá prsty své mezi prsty chlapcovy a vysvětluje mu záhadu, jak se vytahují tkalouny. A jak se radostně směje, co zatím on úzkostlivě stahuje tkalouny.

„Ano, tak se to dělá. Věru, jsi učiněný Šalomoun!"

„Sor Gracia," ptá se Toňín, „kolik let je vám?"

„A co je ti po tom, darebo? Na srpnový svátek Panny Marie mi bylo dvaadvacet."

„A bývala jste vždycky jeptiškou?"

„I pro Pána! Myslíš, že se jeptišky rodí jako hříbky? Jsem pět let pod slibem."

„Pod slibem?"
„Ano; to znamená, že jsem před pěti lety vstoupila do kláštera, čili, jak ty říkáš, jsem pět let jeptiškou."
„A proč jste nebyla u nás dříve?"
„Protože mne sem neposlali. Víš, než jsem přišla sem, byla jsem v ústavu hluchoněmých dívek."
„Hluchoněmých!"
„Ano, brachu; ty nemluví a neslyší."
„Neslyší? A to tedy vás neslyšely, když jste mluvila?"
„Ovšem že ne."
„A neslyšely ptáků v zahradě?"
„Ani ptáků."
„Ani piana, ani vodotrysku, ani větříku, když šumí ve stromech?"
„Ani piana, ani větříku, ani vody; hluchoněmé dívky neslyší nikdy."
Toňín mlčí: cítí v srdci, že dívky, které neslyšely nikdy ani hudby, ani smíchu, jsou asi velice nešťastny, a rád by to pověděl přítelkyni své, jeptišce, ale nenalézá slov, neboť takové hluboké věci se dají těžko vyříci!
„A povídáte, že nikdy?"
„Nikdy v tomto životě; ale až zemrou, a byly-li hodny, přijdou do nebe, a tam se němým dívkám rozvážou jazyky."
„Rozvážou se jim jazyky . . . do opravdy, do opravdy?"
Zdá se, že hoch odkrývá dychtivě nějaké tajemství; jeptiška bystře postřehla rozlet jeho naděje.
„Ano, brachu . . . a otevrou se oči slepých chlapcův."
„Oči!"
„To se rozumí. V nebi budeš viděti. Uhlídáš květiny, které máš tolik rád, a slunce a stromy."
„A vodu vodotryskův a ptáky . . . Myslím, že v nebi uhlídám vás, Sor Gracia!"
„Doufejme v Pána Boha, synáčku. A vida, už jsme hotovi. Zasloužíš si mzdu. Otevři ústa."
Ozývá se rychlé zachrastění svislého růžence, cosi jako náprstky nebo medaille se míchá v hluboké kapse, potom vnikne Toňínovi do úst něco sladkého a na to se ozve plesknutí a smích.
„Už jsem ti řekla, že ti utrhnu hlavu, olízneš-li mi ještě ruku. Vida, jaký jsi to rozmarný klučina! Nuže, tu máš ještě cukrátko, abys se netvářil tak smutně. — Ježíši, vždyť už zvoní klekání!"
Jeptiška odchází chvatně, a Toňín slyší, jak se vzdalují její kroky po podlaze chodby; když je už daleko, přistupuje ke stolu v prostřed pokoje, zaboří obličej do hromady čerstvého prádla a do milého jeho chladu pláče dlouho radostí.

VII.

S prvními prškami říjnovými padá smutek na srdce slepých chlapcův: již se neprocházejí po zahradě, slunce nesvítí už do třídy,

a věda učitelova jest ještě tvrdší a sušší. Šumot deště zní nudně a nekonečně.

„Z toho šedivého nebe je našinci do pláče," řekla Sor Gracia jdouc chodbou.

Člověku se zdá obtížným vdychovati vlhký vzduch, a zdi stavení páchnou plísní a smutkem.

Pršelo po celé odpůldne; při večeři v refektáři se četla unavující historie nějakého svatého. Toňínovi připadala čtená slova jako kladívka dopadající mu odměřeně na mozek, takže, když skončeno čtení a večeře a on chtěl vstáti, téměř omdlel; na štěstí jej zadrželo silné rámě José Luise, že se neskácel.

Teď je půlnoc, a on cítí v tichém klidu ložnice v hlavě nepříjemné bušení. Jak se ložní prádlo lepí! Vlhko vše proniká a zdá se, jako by se v něm pozvolným chladem rozplývalo tělo.

Toňín pomyslil, že má tělo duté a hlavu olověnou, a potom se mu rozplývá i hlava a zbývá jenom železná páska, která tiskne jeho spánky. Z čeho jen ty spánky jsou, že tolik vydrží? Železná páska se rozpaluje; na začátku byla teplá, ale teď pálí a kolem se vznáší odporný zápach: páchne to učitelovým tabákem, páchne to lavicemi z kaple, které přede dvěma měsíci natřeli, a potom je to jako dým kadidla páchnoucího jako vosk na žhavém uhlí. A zápachy ty mají patrně ostny, neboť stoupají vzhůru nosem a zadírají se mezi obočí a píchají. Bože, jak píchají! Kde je dech májových růží a vonný chlad srpnových dešťů a kdoulová vůně čerstvého prádla? Toňín si neurčitě představuje, že by ta hrozná bolest mezi očima přestala, kdyby ucítil kdoulovou vůni. Kdyby jej tak Sor Gracia vzala do skladiště prádla . . .

Hoch vykřikl jako opuštěné zvířátko.

„Co je ti, Toňíne?" ptá se José Luis, který leží v sousední posteli.

Toňín by rád odpověděl, ale nemůže: palčivá páska, která mu tiskne čelo, mu spoutala i slova; křičí dále, a tu se z pozadí ložnice ozývají zvuky, jako by šel někdo blíž a zastavil se u postele.

„Jsi nemocen, Toňíne?"

Je to hlas Sor Gracie.

Hned na to spočívají mu na čele chladné, hebké ruce, a tichá slova činí vzduch snesitelnějším. Toňín mlčí; je slyšeti cinkot stříbra o sklo.

„Napij se, synáčku, napij se." — Proč asi zní hlas Sor Gracie dnešní noci vážně a beze smíchu? „Je ti lépe? Uvidíš, že hned usneš."

Jemné ruce upravují pokrývku, a rty se tisknou na bolestné čelo, aby je vyléčily polibkem.

A teď se ozval výkřik na sousední posteli. Sor Gracia se obrací a rozhlíží se. Byl to José Luis, ale zdá se, že zase usnul.

Venku se rozpršelo znova a déšť pláče do oken jednotvárně.

VIII.

Dnes se ukázal sluneční paprsek. A slepí chlapci jdou se jím potěšit jako hejno zimomřivých ptáčat.

Půda je vlhká a kluzká a vystupuje z ní zápach smrti: to tam hnije lupení.

Není zima, ale vzduch, který se stal vlhkostí téměř hmatatelný, halí tělo slizkými závoji, vlasy se lepí na čelo jako v horečném potu. Hoši hovoří potichu a tisknou se k sobě, aby se ubránili vzduchu, ve kterém křehnou.

Přede všemi jdou Toñín a José Luis. Toñín cítí v očích a ve spáncích stopy noční choroby; jest mu, jako by mu někdo napínal kůži v obličeji, a připadá mu, jako by migréna, zapuzená lékem, který mu dala Sor Gracia vypíti, odnesla mu i mozek. Jde jako ve snách a myslí bezmyšlenkovitě na neurčité, nesouvislé věci. Jaká to práce a bezbolestná bolest spojiti kusy myšlenky či sestaviti dvě slova! Proto mlčí.

José Luis mlčí taktéž; drží přítelovu ruku pevně a škubaje jím prudce vede jej chvíli velmi rychle a zase zvolna k zoufání.

Toñín pozoruje, že jdou nějak podivně, ale nemá sil, aby se zeptal vůdce svého, proč jdou tak všelijak.

Prošli skupinou stromů: snad nějaký ukrytý pták či vánek hnul poloholými větvemi a padá množství velikých listů a několik krůpějí vody, které zasáhnou obličeje chlapcův. Jaký to rozkošný chlad, Panenko Maria! Lupeny, které právě dokonaly, a krůpěje deště, které strávily noc na stromech hledíce k nebi a napily se jitřní svěžesti, jsou balsámem i kouzlem Toñínovu horečnému čelu a unaveným očím. Kéž by padaly věčně, kéž by jej osvěžovaly, až by minula veškera horečka!

Toñín vyhledal po hmatu strom a vráží do něho prudce: vonná šumivá prška skrápí jej: tílko jeho se zachvívá příjemnou rozkoší, a hoch otvírá rty, aby vypil krůpěje, které mu splývají po obličeji: ty studené kapky, rozplývající se na jazyku jako ledové cukrovinky, jsou nesmírně dobré.

A třese kmenem dále.

José Luis hučí mrzutě:

„Blázníš, kloučku? Jsme celí zmáčeni! Necháš ten strom!“

Toñín se zarazil: hlas přítelův zní nezvykle drsně a je pln hněvu a nenávisti! Pustí strom a jde zvolna dále.

Slepí chlapci jdou jako vždycky ke mříži na prostranství, kde není nebezpečí a kde mohou pobíhati a skákati: všichni znají cestu zpaměti, znají, jak lahodí volné nebe nade hlavou, jak skřípe písek na řádně upravené cestě, jak šumí tiše keře rostoucí po stranách a jak ostře voní buky: proto se Toñín diví, když za chvíli cítí pod nohama měkkou lepkavou hlínu, která se beze hluku uhýbá, a seznává, že jest obklopen vzduchem, nasyceným podivnými vůněmi jakoby trávy, vyrostlé ve stínu hustých větví. Pozoruje také, že hlasy kamarádův zaznívají v dáli, a cítí, že je kolem něho samota.

„Kam to jdeme?“ volá s nevysvětlitelným děsem.

José Luis neodpovídá.

„Kam mne vedeš?“ opakuje hošík.

A teď nastává velká, tichá tragedie. José Luis strčil prudce přítele, ten pozbývá rovnováhy a kutálí se se svahu a potopí se v bahnité vodě zátoky.

IX.

V tiché ložnici pláče José Luis zoufale; trápí jej horečka a výčitky svědomí. Toňína ze zátoky vytáhli, protože se José Luis dal do křiku a přiběhli lidé, ale už byl mrtev.

Bože můj, jaká to hrůza, smrt v domě!

Jeptišky plakaly a děti byly strachem nemocny. Teď, kdy usnuly, je slyšeti sbor úzkostlivého oddychování; všem se zdá děsný sen o dítěti, které zahynulo.

José Luis se dusí, má ústa suchá, hrdlo vyprahlé, oči zardělé pláčem. Teď má přítele svého, svého Toňína, chlapce milujícího hudbu a jemné vůně, zuřivě rád, miluje jej jako nikdy — a bojí se ho!

Co to hučí? To jsou shnilé vody zátoky, které stoupají, stoupají, stoupají, obklopují lože, zaplavují je a teď jej pohřbí.

„Toňíne! Toňíne!“

A jako minulé noci, přichází na ten pokřik Sor Gracia a slyší jej plakati.

„Co je ti, José Luisi?“

Puzena posvátnou slitovností klade ruce na toto druhé rozpálené čelo. A José Luis v náhlém záchvatu nenávisti chápe se těch rukou a zuřivě je drásá a kouše: jeptiška křičí, chce utéci, ale on kouše víc a víc a sápe jemné svěží maso, až mu vlažná krev zaleje obličej, a potom náhle omdlévá a klesá.

Sor Gracia prchá, a její výkřiky, příšerný noční hlas, sijí tragickou tíhu do srdcí slepých chlapců, kteří už usnuli.

Otto Seydl:

Láska.

„Tak dneska vám vyprší trest, Maršíku," povídal dozorce v jedné z cel městské věznice v P. trestanci, přinášeje mu oběd. „Připravte se," dodal s úřední vážností, „po poledni vás zavedu podle předpisu k panu řediteli, a potom budete moci jít, kam chcete."

Po těch slovech odcházel.

„Jaká pak příprava," zamumlal za ním oslovený, blíže se k misce jídla na hrubém vězeňském stole. Snědl rychle skrovný oběd a potom se natáhl na lůžko.

Byl to člověk malé, zavalité však postavy, pevných svalů. Všechny jeho údy byly hrubé, jako ze dřeva by je vyřezal; zvláště hlava — ta připomínala otesaný špalek. Tuhé přiléhavé vlasy ležely na ní, jako by je byl nejprve nalepil jeden vedle druhého na kus kůže a ten si pak připevnil na holou leb. Z pod drsného obočí blýskaly malé šedé oči, tak hluboko zapadlé v důlky, že člověk se domníval vidět dva otvory s něčím lesknoucím se v nich.

Maršíka přivedla do věznice dědičná vášeň předků — pytláctví. Děd jeho zemřel v trestnici, kde byl uvězněn, že zastřelil lesního, jenž se s ním utkal zastihnuv ho při dobíjení kusu „vysoké"; otec skončil smrtí spadnuv se skály, ke které omylem se dostal utíkaje v noci před pronásledujícími jej hajnými, jimiž byl při pychu zastižen a postřelen. Maršík sám odpykával si trest za postřelení lesního adjunkta.

Ta hrozná vášeň pytlácká byla takřka okem, do něhož čas od času někdo z jich rodu i před dědkem Maršíkovým se chytil, buď aby více nevyvázl, neb aspoň křídla své choutky si otloukl.

Maršík seděl už šestý měsíc. Počátkem listopadu vešel do cely a trávil zde sám až do těchto dnů, v nichž už dubnové slunce smálo se na vlhkou zem.

Jak ležel nyní na vězeňském lůžku, zíral tupě před sebe a vzpomínal na svůj příchod v tato místa.

S počátku bylo mu tak, jako asi divokému zvířeti uvězněnému v kleci. On, volné dítě přírody s takovou divokou, vášnivou láskou k lesům a polím — zavřen.

Byly to hrozné dny pro něho, nežli si zvykl. Pobíhával po úzké cele jako pominutý, s kletbami na rtech proti všemu, co viděl kolem sebe, proti těm, na jichž zakročení dostal se do vězení, odmítal jídlo — ale posty, dobrovolné i ty, kterými snažili se oslabiti jeho zuřivost, i monotonnost dnů pomalu plynoucích v nucené práci, již musil konati s ostatními vězni, — to vše způsobilo, že konečně přivykl nemilému pobytu a tupě ho snášel.

Každodenně díval se, pokud mu to zpola zabedněné okno úzké světničky dovolovalo, ven. Skrovný výhled jevil mu střechy městských stavení, za nimiž se táhla hnědá prouha polí, obílená tu a tam sněhem a končící u široké, temnomodré linie — lesa.

Pohled na ten modrý pruh budil v pytlákovi vzpomínky, dával v jeho prsou vznikati touhám po těch lesnatých končinách, v nichž potuloval se jindy s „pytlačkou" na rameni a jež ležely v opačnou stranu věznice — u vísky, z níž byl.

A zvlášť jeden les to byl, na který pytlák neustále vzpomínal a po němž zvláště toužil.

Byl to rozsáhlý panský bor, na jehož kraji stávala chatrč jeho děda i otce, dnes už dávno srovnaná se zemí. V chatrči té se Maršík narodil.

Za slunných dnů, kdy matka vynesla dítě s kolébkou před barák, stápěl je vzduch toho lesa ve vonných vlnách, stromy nad ním klátily korunami a zvuky ptačích hrdel doléhaly k jeho sluchu, dosud nechápajícímu.

Týž les jej uspával šuměním v tichém vánku letních večerů, ztichlých a zšeřených, hučel nad jeho hlavou, když Meluzina divým jekem hvízdala nad střechou rodné chatrče, i pěl mu divokou ukolébavku praskotem větví ve vichru se lámajících za rachotu hromu a záře blesků. Později vedly dítě první jeho kroky do zeleně mechové, ke kořenům stromů, na úzké stezky vystlané suchým jehličím. Stromy ty zřely po málo letech u svých pat hocha, sbírajícího houby a lesní ovoce, i slyšely první výstřel z pytlácké pušky výrostkovy, když vzkypěla v něm poprvé rodinná vášeň.

Kus té lesní půdy byl mu nejen rodištěm, domovem, vlastí — byl mu i rodinnou kronikou.

V tomto lese zastihli dědka při pychu a tam ztratil svobodu, zde zbarvil Maršíkův otec svou krví mechovou zeleň, vydechuje naposledy, a tam i Maršík sám se utkal v nerovné půtce s adjunktem.

Všechny vzpomínky z dětství, jinošství i mužného věku, všechny reminiscence předchozích členů pytlácké rodiny se týkající zavírala v sobě temná massa stromoví tam u rodné vesnice.

Jaký div, že pytlákovi bor ten byl tak milý a drahý, dražší nežli kterýkoliv z lesů okolních.

Znal v něm každý úkryt, každou stezku; žádný pařez stromový nebyl mu neznámý a vyhloubená doupata zvěře nebyla mu skryta. Považoval jej ve své divoké, bezmezné lásce skoro za svůj vlastní.

Hnedle bude zas tam, ve „svém“ lese — uvažoval, hledě před sebe, jak ležel na kavalci; první jeho cesta povede přímo v jeho klín, v ta drahá místa — půjde „domů“.

Neměl ani jiného domova, než ten les. O chatrč po otci se příliš nestaral, a tak postaral se o ni čas — dnes nebylo po ní ani památky. V zimě potuloval se od stavení k stavení; kde dali mu přespati, pobyl, druhého večera hledal nocleh opět jinde. Aby se uživil, konal po selských statcích domácí práce za sousto jídla. Kus obnošeného šatstva časem také dostal, a tak tloukl to živobytí den ode dne stejně.

V létě však nedoprošoval se ve vesnici noclehu. Tu spával na mechu „svého“ lesa; ani obavy před obchůzkami hajných nevypudily ho z drahých míst . . .

Při všech těchto vzpomínkách dnes jako jindy vyrůstala v pytlákových prsou divoká touha po bývalém životě a po okolí, v němž dříve byl žil; a v to se mísil uspokojivý pocit radosti, že bude už nuceného odloučení od přírody konec.

Z dumání vyrušil jej dozorce, jenž přišel, aby ho dovedl k řediteli věznice; ten mu ohlásil, že jest volný, vyplatil mu něco peněz, které svou prací ve vězení si vydělal, potom pronesl k němu několik frasí, z nichž pytlák nepamatoval než slovo „polepšení“ a něco o zanechání nebezpečného zaměstnání, jež bylo příčinou jeho uvěznění. Potom vydal mu dozorce šaty, v nichž sem Maršík byl přišel. Pytlák se v ně převlékl a kývnuv po dozorci hlavou v pozdrav, vyšel na ulici.

Oddechl si spokojeně, když se ocitl mimo stěny, jež ho tak byly svíraly.

Přesvědčiv se, že v kapse kabátu nalézá se dosud krátká jeho dřevěnka, koupil si v nejbližší prodejně tabák a zápalky a oddávaje se požitku, jemuž musel po celou dobu ve vězení ztrávenou odvykati, dal se na cestu k domovu.

Prošel několika ulicemi, do nichž dubnové slunce k západu se klonící vyvábilo houfy dětí, které s pokřikem tu pobíhaly, a vyšel na silnici do polí.

Jak se zaradoval, když byl opět uprostřed přírody, probouzející se k životu, mezi lány zelenajícího se ozimu, volný a bezstarostný, jako býval vždy jindy!

Kráčel statně, pokuřuje chutě ze své dřevěnky. Vesnice byla asi půl druhé hodiny cesty vzdálena, a pytlák chtěl býti s večerem, jenž byl nedaleko, doma.

II.

V Chejlavách, starém, polovykáceném panském lese už šeřilo, když pytlák k němu došel. Zaměřil se silnice vzhůru po svahu, který

byl pluhem rozbrázděn v pole, k lesu. Tu se zastavil a s rozkoší ssál roztaženými chřípěmi svěží vzduch lesa i rozorané prsti, vonící jarem.

Zadíval se před sebe. Na druhé straně, pod silnicí, modře se leskla hladina rybníka; za vodou černaly se budovy továrny. V pravo od nich leželo nádraží a nad ním nahoře na mírném svahu rozkládal se les, jenž hradbou svých kmenů ukrýval ten bor, který byl pytlákovi nejdražším.

A od té černavé massy stromů v levo se snesly Maršíkovy zraky. Tam jeho nepřítel rozbil stany. Budovy panské pily rozkládaly se tu zrovna nad nádražím, mezi ním a lesem, aby nebylo daleko dopraviti zpracované dřevo na železniční vozy.

Maršík nenáviděl pilu z celé své duše.

Když ji počali před málo lety stavěti, obcházíval nedůvěřivě kolem, jsa zvědav na to, co přijde. Často stával dlouhou dobu na pokraji „svého" lesa, jako by chtěl zameziti přístup do něho všem, kdo by se snad chtěli pokusiti o zkácení jediného kmene.

Obavy pytlákovy byly však tenkrát zbytečny. Panství obracelo svůj zřetel v jinou stranu, do revírů odlehlejších, a tak zůstával pytlákův les netknutým.

Ani ve vězení nepřipadlo mu na mysl, že by „jeho" les byl ohrožen; věděl, že bylo započato, nežli vešel do věznice, s porážením rozsáhlého lesa dále od vísky, a že práce nebude tak brzy skončena . . .

Jak tu nyní stál dívaje se v kraj, vzpomínal zase na ten „svůj" les a dával rozepjati se v sobě touze, býti již v jeho klínu. Seběhl zpět na silnici a rázným krokem dal se ku předu . . .

U prvních stavení vesnice setkával se s dělníky, jdoucími z práce v železářských továrnách. V šeru, jež rychle se snášelo po západu slunce k zemi, nepoznali ho, a on sám si toho ani nepřál.

Prošel dlouhou ulicí, vroubenou po jedné straně villami bohatých, kteří do vesnice jezdívali ztrávit léto, po druhé straně domky vesničanů, a dal se po svahu v levo dolů. Sešel kolem železářských továren, jasně osvětlených a lomozících stroji, došel po silnici až tam, kde trať ji přetínala, a dal se nad nádražím vzhůru k pile.

Postupně zrychloval kroky, jak v něm nabývala touha, býti již tam v drahém mu lese, převahy nade vším jiným.

Musí tudy až k pile, potom půjde několik set metrů lesem, zahne do menšího lesíka v pravo, a jakmile dospěje k potoku, jenž teče po kraji tohoto lesíka a toho „jeho", bude — „doma".

Vášnivá láska, hrozná, skoro vybuchující, poháněla nyní nohy Maršíkovy až v běh.

Cestou nešel nikdo, pila halila se v tmu, jen dvě, tři okénka v bytě pilaře žlutě svítila v jarní večer. Pytlák přeběhl mimo a za chvíli octl se v lese.

Po obloze se proháněly mraky, jichž roztrhanou clonou vyhlédl tu a tam měsíc. Dole ve vesnici zvonili klekání. Pytlák v běhu sňal čepici a pokřižoval se . . .

Potem, jenž na něm odvyklou námahou vyvstal, se už zaléval, ale což — hnedle bude u cíle a pak si oddechne: houští pod skalou přijme jej zase ve své objetí, a vyspí se tak, jako často již po namáhavém nočním lovu. Bude to jiná pohova než na vězeňském kavalci: boží nebe nad sebou, přírodu kolem — ve „svém lese“ . . . pytlák cítil se šťastným už při pouhé vzpomínce na noc, jež ho očekávala . . .

Konečně se objevila lesní vozová cesta se znatelnými stopami kol v blátě, vysušeném jarním sluncem a větrem. Maršík dal se rychle po ní.

Dech se mu krátil účinkem běhu i vzrůstající touhy, pot stékal mu proudem po čele, tváři i po rozhalených prsou, slepoval mu vlasy, než vše to přemáhala stále žádost býti již tam — tam „doma“.

Běžel, pokud mohl, stále rychleji.

Houstnoucí tma nedala mu sice viděti v před více než na krok, nejvýše na dva, ale cesta byla schůdná, a ostatně vždyť kráčel těmito místy často za hustší tmy, za bouře i deště, kdy nebyl jist, že nevrazí při každém kroku hlavou do stromového pně.

Konečně mu dolehlo k sluchu známé šplounání potoka. Ještě krok, dva — a stanul jako vražen do země . . .

Zíral před sebe tupě, s očima vypoulenýma, s ústy otevřenými, jak se mu jimi dech těžce prodíral v krátkých přestávkách. Nechápal, nevěřil, že by to, co viděl před sebou, mohlo býti skutečností. Příčilo se mu přijmouti za pravdu, před čím stál, — a přece to byla holá pravda.

Měsíc, vypluvší z mraků, ozářil prostranství před ním, a on v jeho svitu zřejmě poznal, co dříve nejasně se mu v šeru jevilo.

Místo krásného lesa plazila se zde ohromná žlutošedá paseka jako obrovská houně, pokryta tu a tam vymrzlou, uschlou metlicí a travou. Zbylé pařezy černaly se v ní jako díry. —

Z celého rozsáhlého boru nezbýval ni jediný strom. Než přece; tam na druhé straně potoka, několik kroků od místa, na němž ztrnule se byl zastavil, hrbila se zakrnělá borovice. Byla to ta, pod jejíž kořeny do dutiny často schovával svou starou pušku pytlačku.

Všechny ostatní stromy byly pryč, pohltila je, jak ani jinak nemohlo být, panská pila, jejíž černé budovy osvětlovány jsouce úplňkem jevily se za nevysokou houštinou.

„Pakáž!“ vydralo se z úst Maršíkových jako řev tura. A ještě jednou splynul přes jeho rty zvuk, neartikulovaný, který už dokonce nebyl hlasem člověka: to byl řev poraněného zvířete, které zaslepeno vztekem a podrážděno bolestí vrhá se na útočícího.

„Jeho“ les, ten hvozd pytlákovi tak drahý, jeho rodinná kronika, ve které život předků i jeho samého byl zaznamenán skoro den ode dne, — les, jenž byl jeho domovem, vlastí a světem, byl zmizel. A místo něho šklebila se tu výsměšně, jak se pytlákovi zdálo, ta protivná paseka v chladném světle luny.

Maršík pomalu probíral se ze stavu skoro bezvědomého, do něhož byl nenadálým objevem uvržen. Chtěl překročiti můstek,

přes potok položený, nebyl však s to učiniti kroku do té žlutavé trávy.

Jako by mu bylo v prsou cosi prasklo.

A znova v něm vzkypělo; vrhl se s divokým pláčem bez slz, vyrážeje nesouvislé zvuky, k zemi. Rval prsty vlhkou lesní půdu, tloukl tělem, jsa slepý vztekem a bolestí.

Potom znaven zůstal ležeti na chladné zemi . . .

Po dlouhé chvíli se zvedl. Cosi divokého zablýsklo mu v zapadlých očích.

„Zkazili mi les, rozsekali stromy . . . Kdo? — Tam — v pile," ptal se a sám si odpovídal. Poslední slova zbarvoval už zase propukávající vztek.

„Jen počkejte!" pronesl vyhrůžně.

Sešel podél lesíka, kterým před chvílí byl přišel, prodral se houštinou a na jejím konci opatrně vyhlédl z pod větví, sklánějících se až k zemi.

Za nevelikou loukou, ve vzdálenosti několika jen metrů od kraje houštiny, rýsovaly se neurčitě obrysy budov pily.

Pytlák vida, že není nikoho na blízku, vykročil zcela z mlází.

Měsíc byl skryt za mraky. Maršík stanul — chvíli poslouchal . . . Kolem bylo ticho.

Dole ve vesnici, jejíž ozářená okna bylo viděti, zaštěkal pes. Po něm zavrčel hafan na pile.

V lese ozval se skřek nějakého ptáka. Sova houkla v temnotu . . .

Pytlák přikrčil se k zemi, a tma, která jen zkušenému oku dávala nezřetelně poznati blízké budovy, jej pohltila.

— — — — — — — — — — — — —

Za několik minut kraj se ozářil krvavým leskem požáru, hltavě ztravujícího pilu s obrovskými v ní zásobami vyschlého dříví.

A v pasece nad houštinou, na zkřivené borovici nad potokem skloněné houpalo se ve smyčce řemenu pytlákovo tělo, trhajíc sebou v posledním tažení.

Edvard Bém:

Sedm rhapsodií.

Z dopisů *J. Milaberského.*

I.

Poslední list! Snad? Snad . . .! Chvíle oddechu; loď vplula z bouřného moře života do klidného přístavu . . . Klid? Jen chvíli . . . Za několik hodin bude hnána zase na širé moře — moře bez světel majáků, bez svitu hvězd. Pouť je tak daleká a země cíle nedozírná!

Sen duše . . .

Lodník na přídi lodi zvoní již k odplutí! Volám: Sečkejte ještě den! Snad čisté a něžné hvězdy rozzáří se na obloze . . . budou naším kompasem.

Je krásná jarní noc na moři; s pobřeží doznívají písně lásky, světla mizí, jen vítr přináší vůni květů; a naposled vlny dozpěvují: hoho — jahou — hoho — jalahou —

Ave Antoinetto! Paní lásky a krásy! Přijdete?

Je krásná jarní noc na moři — vlny dozpěvují: hoho — jahou — hoho — jalahou —

Ave Antoinetto! Duše, srdce a oči se modlí. Naděje jim odpovídá: ještě jeden poutník, jenž prchá před všedností, před vřavou krutostí, úskoku, prospěchu a zločinu, vstoupí na naši loď.

Přijdete? Ruka je vztažena — hledá ruku vaši.

Oči chtějí proniknouti temno — hledají třpyt vašich očí.

Ave Antoinetto! S pobřeží doznívají písně lásky, světla mizí. Jediné světlo chtěl bych: velké čisté lásky. Příliš mnoho nad osudový zákon země?

Je volné moře . . . daleké jeho cesty, delší než věk lidský. Přijdete?

Ve vanu větru a bouři vln zní tlukot srdce. Uslyšíte jej?

Nikdo nepřichází. Jediný hlas blížícího se kroku vašeho! — Antoinetto! — Jen vznešené ticho noci a samoty kolem —

Nikdo nepřijde, kdo vroucí stisk ruky by opětoval vroucně?

Nikdo nepřijde, kdo odhodiv všechna pouta, svazy, konvence, prospěch hodiny a dne, šel by v prostotě, oddanosti a poctivosti za snem duše?

A nikdo nepřijde, aby na obloze života mohly rozzářit se hvězdy něžným, čistým, snivým třpytem?

Hlas volá — žádá ozvěny. A nyní zmlká. Snad krajina je rovinná, bez hor; nemůže opětovati volání.

Lodník na přídi lodi volá: „Tož zítra jistě odplujem! Johola ho . . . Kapitáne! Zítra jistě odplujem!“

Poslední náš přístav! A poutník nepřichází. Ruka ještě vztažena, srdce ještě chvěje se bolně. A duše? Duše?! Zítra vypluje na širé moře sama.

Ave Antoinetto! Paní lásky a krásy!

Lodník na přídi lodi volá: „Tož zítra jistě odplujem! Joholaho! Holaho! Kapitáne! Tož zítra jistě odplujem . . .“

Je krásná jarní noc na moři; s pobřeží doznívají písně lásky, světla mizí, jen vítr přináší vůni květů; a naposled vlny dozpěvují: hoho — jahou — hoho — jalahou —

Duše, srdce a oči se modlí.

Nikdo nepřijde.

II.

Chodívám zde ráno na malou procházku, nemohl bych jinak psát. Na modrém horizontu plují bílá, stříbrem protkaná oblaka i zpívají píseň jitra.

Parkány Fürstenberské zahrady a rokokové altány něžně září v paprscích slunečních; rozkvetlé koruny stromů, jako snivé kytice lásky, chvějí se v tisíci polibcích lehounkého vánku.

Úmyslně vycházím z domova až po osmé ranní hodině, kdy chodí ulicemi nejméně lidí. Vystupuji na návrší a dívám se, vlastně modlím se před nádhernou panoramou Prahy. Střechy a věže vlají tajemnými závoji bílé záře reflexí. Pod Petřínem krásná patina kupole sv. Mikuláše se štíhlou poboční věží, tak bizarrní a krásnou, vévodí Malé Straně. Železná obluda na Petříně mne konečně vypudí. Tak tupě se vždy dívá.

Mám své body a perspektivy, v nichž mé božstvo krásy zapaluje svaté ohně. Modlím se.

Nepohnutě stojím, mize svou jednotkou v citovém rozvlnění.

Je to tak divné?

Jakýsi člověk mne obchází, poloudiveně a polozvědavě dívá se v mou tvář. Mrazivé chvění proběhlo mým tělem.

A ten člověk dívá se týmž směrem jako já, a zase udiveně pátrá v mé tváři.

Vypudil mne, jako železná obluda na Petříně.

Pravil jste mi, můj drahý:

„Českého Kubíka chytnout . . . to si počkáte!“

Nenapadlo mi nikdy jej chytat. Zde máte důkaz! Přijde sám. Dívá se. Ale jak vše mrazí —

Zastavte se na ulici a dívejte se k jednomu bodu; bez udice chytí se tolik líných kaprů, že to množství naplní vás hrůzou.

To znamená u těch lidí vniternou bezživotnost.

Pochopit mysterium krásy, to mi vždy připadá, jako vrhnout se v šílenství srdce do nejkrásnější bezedné propasti života, v níž spád a vzlet řídí duch a cit. Heroismem srdce podáno duši největší štěstí: krása. A duše žije! Žije! Žije!

Můj drahý!

A považte, jak je to k smíchu, když bytosti úzkostlivě a zvědavě obcházejí nad krásnou propastí s kompasem opatrnosti — a myslí, že mají život v dlani, že je mapa Evropy!

Strašlivě anebo posměšně na vás křičí, chtějí zabránit vaší sebevraždě, vašemu osvobození, vzletu, opojení — protože mají línou, drsnou duši, která bez krásy umírá. Vrhají za vámi provazová lana, výkřiky vás pronásledují, chtějí vás zachránit, vysvobodit, chtějí, abyste zemřel také jich nemocí.

A není to krásné, zemřít v štěstí duše a tajemství krásy, v němž více žila duše než tělo?

III.

Je večer. Stoupám Vlašskou ulicí k Petřínu. Hlavním vchodem v Karmelitské ulici proudí k Petřínu řady lidí, kteří ukazují své toi-

letty, kladou tenata s maskou lásky, vlastně korsety, v nichž sešněrovaná láska kombinací prospěchu zhasíná v mladých srdcích, předčasně sestárlých. Vyhaslé požáry. Jsou blaženi, že mají v tobolce zlatník; já ho nemám, a kdybych jej měl, neuvedlo by mne to ve vytržení. Vy víte, můj drahý, že není to závist, spíše pohrdání.

Barokní a rokokové domky usmívají se něžně a tak mile v zlatě zapadajícího slunce. V bujné zeleni Strahovské zahrady, vysoko vypínající se nad štíty domů, rýsují se dumavé krajky štíhlých topolů na zelené obloze.

Klid . . . Tiše kmitlo se kolem mne několik tváří zasvěcenců. Kráse? Samotě? Příbuznost duše se jen tuší.

Milenci! Slunce lásky! Rty šeptají kouzlo oddanosti, tajemné úsměvy letí královstvím krásy, jež láska rozšiřuje . . . kéž sílu má! Hleďte! Snivé pohledy očí je doprovázejí . . . vlna za vlnou v srdce bouří, chvěje jich těly . . . opojné stenání . . . zázračné radosti a štěstí . . . naslouchejte . . . bouře ztišuje se v hudbě rozechvěných strun duše; zní hudba . . . tajemná . . . Záření slunce? Poetická gravitace v spiritualnost . . . Dívám se za nimi . . . mizí jak fantom . . .

Můj osude!

Milovat! Milovat! A věčně neukojen být.

Ta kletba visí nad mým šíleným srdcem.

Já přišel v přítomnost; jí nelze dáti mému šílenému srdci ukojení.

Sám . . .

Hlas zvonu zní . . . Druhý! Třetí . . . Sedmý! Nádherná bouře! Rozvlnění moře. Ztiší již konečně mé srdce?

Jen dálka dává harmonii.

Tam dole hudba zvonů zní disharmonicky, šíleným hlaholem.

Proč harmonicky kolébat přítomný večer lidstva?

Za cenu uznání? Ah! Zvony z blízka . . . z dáli . . . takové je umění.

Můj osude, chraňte mé srdce! Ať v šílené lásce nikdy nezvoní . . . harmonicky . . . tam dole . . . přítomnému večeru!

IV.

Můj drahý!

Od včerejšího odpoledne neustále prší; popelavě šedá obloha klene se nad Prahou, nehybně — tak jako věčnost.

Tak nehybně . . .

Toulám se rád v takových dnech; déšť lehounce snáší se k zemi jak třpytné slzy bolesti; dny hříšníků, z nichž v té době jsem asi největším, neboť pohrdám automaty úměrnosti, kteří dnes hlásají veřejné mínění; miluji všechnu neurčitost a nejistotu, ty velké, hluboké příčiny štěstí svobodné osobnosti, neustálého vzrušení a napjetí, touhy a opojení, slastné víry a pronikání propastných nebezpečí a srázů, kde sílí odvaha a mluví osud, zásluha. Vím, nic pro dnešní dobu, a směji se jako kamzík unikající po srázném hřebeně těžkopádnému střelci, který uvažuje, co by ztratil a čeho by nabyl, který počítá, počítá, čeká a uvažuje . . . Byl jsem vždy šťasten odvahou, nebezpečím, a vím, jak každá krůpěj krve v těch chvílech žila v mém

těle; žít celou osobností, napjetím a vzrušením, rozkoší i hrůzou... Nic mi není po uvažujících a úměrných. Nepřátelé!

Duší vanou měkké nálady a mizí, nové zas přiletí, rozpínají svá oblačná křídla, tak jemná, jak mlhy v jitru na horách. A dnes! Dnes! Myslil jsem, že mi nebude možno navštíviti své stromy! Takový náhlý stesk provanul mou duší.

Mám tři páry bot — podlehly však zkáze.

Můj dobrý správce obuvi projevil starost o můj majetek — ale bylo v jeho slovech tolik soucitu. Nenávidím soucit.

A pomohl jsem si.

Vám líbí se, můj drahý, mé jemné dopisní listy. Proložil jsem jimi nitro své obuvi. Aristokratismus v botě! Smějete se, viďte? Ale musel jsem k svým stromům, k svým stromům!

Vítr lehounce šeptal v korunách a listy líně snivě se třpytily, a větve vznášely se, jak by chtěly mluvit.

Mé stromy! Měsíčná perleť bříz! Dumavé sosny, nyvé vrby, tak smutně vlající! Mé perspektivy krásy s tajemnými ohni!

Bez krásy nemohu žít!

Tak píše vám člověk, jenž má tři páry nepotřebných bot, jemuž rozum se marně směje, že nebyl tak chytrácky praktickým jako jiní — a žije svým snům v bídě.

Tak píše vám člověk, jenž bez trpkosti pochopil odevzdaně jednu velkou pravdu, že sen a touhu, vzlet a velkou lásku přítomnost odívá v cáry bídy, v cáry smutné a bolestné, jimž chytrost lidí se směje.

Můj drahý, buďte zdráv.

Jen pro všechno krásné na této zemi nechtějte pochopit! Všechno závratné nutno cítit, to znamená: býti v blízkosti, v dosahu veškeré rozkoše i hrůzy, u vědomí nepotřebnosti dalekohledu. Vůni lesa cítíme v lese, krásu hor na horách...

V.

Prodal jsem své obrazy. Přišli obchodníci a ti pověstní přátelé umění, kteří kupují obrazy ne pro krásu a své sny, ale pro obdiv svých hostí. Kritisovali barvy, studovali podpisy. Jméno bylo hlavní věcí, vzpruhou zájmu. Měl jsem málo jmen. Mé drahé obrazy! Daly mi tolik snů a štěstí. A nyní každé slovo těch lidí bylo mukou, jako bych prodával své živé, tlukoucí srdce. Tisíckrát vzbouřil se ve mně hněv, byl bych každého z těch lidí vzal za ruku a vyvedl na chodbu. Musel jsem pohrdavě mlčet — mezitím oni smlouvali se o tom, co bylo mi tak drahé. Jeden obraz jsem zachránil, její snivou hlavu, Antoinetty, s rozpuštěným zlatem zářících vlasů, s očima — ah, těžko se píše... Zůstal skryt pod temným suknem, ač nejvíce vábil jejich zvědavost.

Večer vstoupil jsem do své světnice, bylo strašně pusto z prázdných stěn, nespal jsem celou noc jako po hrozném zločinu.

Co jste to učinil? jako by kdosi záhadný a smutný z přítmí na mne volal.

Odjel jsem.

Nikdy nic neštvalo mne z Čech jako tato pustota a hrozná vlastní bezútěšnost. Nikde klidu. Místo mého dětství, moje krásné město, zdálo se mi, že jsem vás přestal milovat! Byl to klam. Nyní, kdy slyším kolem sebe cizí mluvu, vrací se všechny vzpominky, sny a touhy, očištěná skutečnost, každé české slovo je lékem, zdrojem nové lásky. Všechna přítěž bídy a ubohosti mizí, neukojení dálky vykupuje a obnažuje všechno kouzlo krásy, slibuje štěstí . . . Není to opět klam obraznosti? Musí být mezi námi a tím, co milujeme, vzdálenost jako mezi sluncem a zemí, abychom nepřestali milovat? Blízkost a jistota zraňují, ničí. Není to vinou naší slabosti, nepronikavosti a nechápavosti? Staletí musí přejít, aby zjemnila naši chápavost pro velká díla minulosti. Výsledek dogmatu o blízkosti, určitosti a jistotě. Nejsou to jen stráže nového bohatství, nového, hlubšího vývoje bytosti? Přátelé naší domýšlivosti a povrchnosti? Vždy myslíme, že všechno jsme pronikli. Nejsme teprve na počátku? Všechna blízkost, určitost a jistota jest jen temnou záclonou, nejstrašnějším klamem dnešní kultury, příkrovem hlouposti a idealismu. Odvahu strhnout jej! Poznat nový život a hluboké světy duší v nejčistší touze, ve vlastní suverenitě nad zlem a dobrem, pronikající nový zákon života . . . Proniknout! A co jest jiného síla? Nejjemnější pronikavost . . . Všeobsažnost. — — —

Musím se s vámi rozloučit, můj drahý. Ona přišla do mých snů; Antoinetta. Myslím-li na ni, dovedu v několika vteřinách oblétnout svět, proniknout k nejskrytějším hlubinám. Myslím-li na ni, není pro mne překážky, meze, houpám ji na vlnách moře, tiším vítr i bouři, oblaka se štěstím usmívají, je krásný slunný den. Ona je moje nekonečno . . .

VI.

Píšete o štěstí mé osobnosti. Bývám často tak šťasten, tak šťasten; bloudím po lesích v takových dnech, naslouchám ptákům, vdechuji vůni země a rostlin, zpíjím se barevnou hudbou světa, krásou linií, zbožnou prostotou, žiju více se stromy a květinami než s lidmi, jako bych se obával jejich drsnosti a hrubosti. A potom, jako by den za dnem soustředila se v mém nitru tajemná síla, náhle přijde smutek, zoufalá bezútěšnost. Jak silné bylo štěstí, tak silná je změna opaku. Miluji opět noc, její melancholii, širé temno se zázrakem měsíce, jenž vyvolává sny z temné bolesti. Mohl jsem být šťasten. Tenkráte!

Psala mi:

„Naplňuje se kalich bolesti na této zemi. Je rudý jak vycházející slunce, a vykoupená země z tmy a kletby, omladlá, chvěje se v jeho záři; rozkvétá tušením o příchodu vznešených duší, muže i ženy, kteří v srdci nesou její tajemství o království blaženosti. Oživnou samoty velkých duší, a lodi, jež vypluly na širá moře, vrátí se k břehům země —“

Vy, jenž tolik milujete, bez ukojení, ó, můj drahý, vy pochopíte.

Ta slova proletěla mým srdcem jak nejostřejší šíp. Krvácí. Nikdo nezadrží jeho krve — jen uskutečnění.

S nejčistší zbožností vroucně děkoval jsem bolesti, že zbystřila mého ducha jak temné mračno horský vodopád, zářící slunnou radostí, zpívající křišťálnou čistotou, nezadržitelně silný, vznešený odvahou.

Můj nejkrásnější den života. Království blaženosti na zemi.

Všechna má touha a síla přešly do služeb tohoto snu.

Jiní jdou od ženy k ženě, není k tomu potřebí mnoho štěstí v našem smyslu, hovořili jsme již jednou o této věci; příliš všední cesta, půvabná už jen pro unuděné elegány, kteří myslí na množství.

Proniknout jednu krásnou bytost, překonat blízkost, jistotu, určitost, a sestoupit v její vnitřní svět nekonečna, vteřinové změny, zahalené krásy, bouřící síly, vášně a touhy, cítit vanutí vnitřního ticha, slastného oddechu předjitra rozkvétání jako v letní noci, cítit záchvěvy a přechody smutku a opětná vzplanutí zářivých světel radosti, nadějí a oddání, horečný var a vír lidského života, cítit kouzlo bytostí jako stráž neukojení, půvab gesta, rytmu mluvy, vše nevyslovené a zahalené ... Není většího štěstí, a věk lidský nestačí, aby poznal poslední možnost jeho rozkoše.

Království blaženosti na zemi.

Tenkráte lodník na přídě lodi naposled volal:

„Holaho! Kapitáne ... Tož zítra jistě odplujem ...“

Byl jarní den. Bílé plachty zářily v slunci na zeleném moři a chvěly se větrem jako děti radostnou hrou na zářných lukách.

Antoinetta nepřišla.

Snad vypluli jsme předčasně?

Byl jarní den. Touha měla sílu blesku a chvěla se nedočkáním.

Vypluli jsme sami. Mé štěstí zůstalo na pobřeží moře. V nešťastných dnech svítívá zoufajícím.

Přišly temné noci, kdy vzedmuté vlny ohlušovaly sluch a šířily hrůzu stříkajícími smrštěmi vody. Na lodi dýchalo vše smrtelným dechem resignace, jež očekávalo poslední objetí vln. Bylo v něm více naděje než v zítřejším dni.

— — —

Léta uplynula. Mé mládí zmizelo, a srdce stále krvácí pró království blaženosti na zemi.

Kdybych byl sláb, snad nalezl bych vysvobození zapomenutím svého snu, ale moje vůle je příliš silna, nemůže zapomenout.

Antoinetta je stále v mých snech jako nejkrásnější slib osudu.

Bydlím zde v podhorském mlýně, na samotě. Spíme na hebkém vonném seně pod širým nebem, probudím-li se, cítím svěží dech postříbřené noci, vidím hvězdy a měsíc, temné lesy kolem záhadně šumí a horský potok zpívá tichem.

V těch chvílích zapomínám na všechno, tuším její přítomnost, zdá se mi, že léta se vrátila, že opět jsem na pobřeží moře, je jarní den, bílé plachty září v slunci na zeleném moři —

A lodník na přídi lodi naposled volá:

„Kapitáne! Tož zítra jistě odplujem! Joholaho!“

A kdosi z dálky, kouzlem jara, oddanosti, rozkoše a štěstí, odpovídá: „Holaho! Zítra odplujem — —.“

Antoinetta.

— — —

Ó, často vytryskly z očí slzy. Nevím, zda-li štěstím, radostí neb bolestí.

Kolik dní potom je nevýslovně smutno.

Království blaženosti na zemi.

Bloudím v okolí, jako bych ji hledal. Včera octl jsem se na výletním místě ve společnosti zdejších letních hostí. Hráli na zahradě.

Náhle spatřil jsem dívku v lehkém fialovém rouchu se zlatem vlasů, jak dítě soumraku. Přiběhla ke mně a volala cizím jazykem:

„Bratříčku . . . pomoz.“

Stál jsem téměř bez dechu, smutek vanul jí z očí, a její ruka byla vztažena jak div přírody, jemná, bílá ruka s růžovou dlaní, stvořená z perleti bříz v jarní měsíčné noci.

Fantom Antoinetty.

Bylo nebezpečí, že bude zajata, podal jsem jí rychle ruku k záchraně a sám byl bych klesl k zemi, štěstím přeludu a hroznou bolestí skutečnosti.

Vidět krásný přelud, slyšet jej — a znát skutečnost — Blízkost šílenství a nejhroznější muka.

Buďte zdráv, můj drahý, a nikdy nepište o mém štěstí.

Zítra odjíždím.

VII.

Nalezl jsem váš dopis ve svém pražském bytě. Kéž bych nemusel psát — Hledám slova, abych nezšílel, slova, slova — poslední má záchrana jasného vědomí, ovládnutí, můj poslední dopis vám —.

Správně jste vytušil, kam se vrátím; že se vrátit musím —

Temno je v nitru, a bolest se rozlévá silou povodně; všechno strhuje, unáší, bez břehů, do dálky a bez mezí — A v hlavě, uvnitř, hoří jako před sopečným výbuchem.

Mimosy, mimosy. Mimosy! Nic jste těm očím neřekly?

— — —

Je blízka půlnoc, chodím komnatou, nejchudší ze všech lidí, s nesmírnou tíhou bolesti, jako bych ji přejal za všechny žijící duše. Můj osude, ty bože mé touhy, jsem mlád — Byl příliš velký můj sen? Musím zemřít?

Proč ten boj? Můj sen zůstane na této zemi, nesplaví jej nejprudší povodeň, nespálí jej oheň blesků, zaklely jej na tuto zemi mé oči, když hledaly jeho uskutečnění, má touha svěřila jej větrům, jitřní oblaka budou vždy připomínat jeho krásu, záhadnou jak nepoznání, svůdnou jak sluneční rozechvění, zahalenou jak noc, slibující nejčistší rozkoš odvážným.

— — —

Byl jsem dnes u Antoinetty. Přinesl jsem jí větev žlutých květů. Dlouho dívala se na jejich něhu a jemnost, zasněná.

Řekl jsem jí: „Odjíždím — — Snad se nikdy nevrátím.“

Zachvěla se a opět mlčela — tím mlčením, které mají všechny věci v temnu noci, když vychází měsíc a odhaluje jejich krásu.

Potom tiše vstala, všechno její kouzlo a krása zářily tajemným světlem, vzala mapu do svých jemných rukou a očima bloudila po západních městech, horách a moři —

Všechny mé naděje slétly se nade mnou, radostně zpívaly jak vracející se ptáci z jihu, mé štěstí se vrátilo s pobřeží moře a stálo mezi námi.

A potom, jako by sestupovala v sebe samu, řekla:

„Vábí vás moře, daleký svět —“

Všechna rozkoš mnou zachvěla jejími slovy, táhlé ozvěny jak podzemní hlasy probouzely se v mém nitru, splývaly v nejčarovnější hudbu, připadalo mi, že stojím před branou svého snu, uskutečnění.

A náhle Antoinetta, jako by se vzdalovala, řekla:

„Buďte šťasten — —“

Smrtelný blesk projel mým srdcem. Všechno zmizelo. Nevím již, jak jsem se rozloučil naposled, jen vím, že klesaly nohy pode mnou; zvláštní mrazivé chvění; fysická slabost; potom vstoupil jsem do povozu.

Dlouho jezdili jsme po Praze, vozka nemohl ze mne vypraviti jediného slova. Smutná jízda, loučení. Nikdy neviděl jsem Prahu tak krásnou; měkce rozechvělou; zářící; sám bez naděje, v blízkosti smrti.

— — —

Dívám se z okna. Není klidu. Kéž je den.

— — —

Zelenavé reflexe měsíce jak ztracené sny vracejí se ve vzpomínkách, bloudí na temných stěnách silhouett domů a paláců, září ve velkých renaissančních oknech, jež proměňují se v zrcadla. Nejkrásnější kupole Prahy v bílé záři se zvedá nad světélkující spletí střech. Milenka a paní, zadržený sen krásy mrtvého již ducha, teskní pod Hradčany. Je mrtva pro život, aby mohla odhalit svou krásu?

Její štíhlá strážní věž, zčernalá smutkem, dlouhými údery hlásí půlnoc. A v úvoze, nad ní mezi dvěma vrchy klášterní zvon úsečným asketickým rytmem jí odpovídá.

Řeholnice se modlí.

Dozněl —; zdá se mi, že ona se chvěje tím mementem, jež letí vzduchem a rozpíná křídla větru.

A zas je smutna, vidí jen svůj stín, v tichu a vysoko sní nad světélkující spletí střech, dívá se do zelenavých zrcadel renaissančních oken, jež otvírají tak hlubokou, nedozírnou perspektivu ztracených snů.

Vracejí se, aby o půlnocích probouzely bolest, jež je zrodila.

Vracejí se — —

A její síla je zakleta. A její touze odpovídá klášterní zvon úsečným asketickým rytmem.

Zadrž!

Můj osude, ty bože mé touhy, jsem mlád —.

Mimosy, mimosy. Mimosy! — —

Loučím se naposled s vámi . . .

* * *

Po sedmi letech.

Julius odjel do ciziny a nevrátil se.

Po letech setkali jsme se na lodi plující do Italie.

Minulost vrátila se do našich myšlenek.

Antoinetta — —?

„Odešla s vámi tenkráte?“ tázal jsem se tiše, jako bych otvíral hrob krásné bytosti a hrozil se pohledu.

Jeho tvář náhle sesinala, truchlý smutek a hořká zkušenost přešly jeho rty; vyskočil, bodán hroty myšlenek a dlouho přecházel příď lodi. Oči měl přivřeny, neviděl peřejí, vln ani moře, cítil jsem, že ohlušuje svou bolest jejich hlasy.

A potom se vrátil, opět přisedl pokorně jak dítě, slzy měl v očích.

„Přišla, Gabrieli — —“ temně pravil po dlouhém mlčení.

— — —

„Benátky, Benátky!“ volali cestující. Dalekohledy, lorgnety, směs jazyků.

— — —

Seděli jsme jak zakletí.

„Přišla —“ znělo mi v duši — — Jaká dráha osudu dvou duší v jediném slově — jak velké štěstí — jak velká bolest — jak prohloubený život — — —?

Na vlnách blížili jsme se k městu v radostném ruchu cestujících, a Julius nepozoruje ničeho kolem sebe chvílemi stlumeně pronášel zpověď svých myšlenek, zachycené bolestné blesky své rozechvěné duše:

„Je krásnější“, co život nedá, Gabrieli, co dáme mu sami, svou touhou — — svým utrpením — — svými sny — —; jimi teprve život rozkvétá. —

Neukojení je věčný květen, věčné rozkvétání, ale zároveň nadměrné vydání vlastní síly, jímž hyneme.

Ukojením rosteme, Gabrieli, poznáváme bohatství radosti, štěstí i blaha; ale opět vše hyne námi, naší věčnou žízní, ohněm vášní. A jednoho dne, Gabrieli procházíme svou zahradou, květy, které jsme horoucně milovali, nevábí nás více, jsou uvadlé — — vyssáli jsme z nich všechnu sílu i krásu, zhynuly námi. Není truchlejší chvíle v životě — — milovali jsme nejkrásnější — — a v srdce vstupuje hořkost, noc marnosti, kvílící smutek, vzlykot bolesti —

Náš život je cesta křivdy ostatním, křivdíme i v nejvyšší lásce; bez křivdy není života; záleží na dálce našeho cíle; čím výše jsme pronikli, tím hlouběji se musíme vracet k očistě.

Odcházíme v podsvětí pokory a odříkání, k černým pramenům bolesti. Kdo má odvahu k nim jít? Kdo má sílu odevzdanosti a naděje: vrhnout se do jejího žáru, spálit všechnu učiněnou křivdu a nezahynout?

Bolest je pramenem síly našeho ducha, nejbdělejším strážcem jemností a čistoty našich smyslů.

Stromy na podzim tak odevzdaně očekávají spalující mráz; proto rozkvétají tak krásně na jaře?“

— — —

Přišlo hluboké mlčení záhad, otázek a nejistoty.

Vlny moře krásným rytmem pohybu tříštily se v perly, jež opět mizely — — Sluneční světla na moři hrála barevnou symfonii. Modrá obloha jihu tiše klenula se nad námi.

Při vystupování z lodi zmizel mi Julius mezi cestujícími.

V noci dívaje se z okna viděl jsem jeho stín. Bloudil městem velkých prokletých milenců, kteří měli odvahu žádati víc, než dává přítomnost.

Sestoupil jsem dolů. Vábila mne jeho truchlost, jeho síla touhy, naplňující se bolestí, jeho záhadné tušení a vědění skrytých zákonů života.

Nalezl jsem jej u příboji vln na břehu moře. Stál v zamyšlení, pohroužen v sebe, jeho bolest naplňovala vzduch jako vzdálené kvílící hlasy.

„Moře má svůj příliv a odliv — — jak jednoduché — — jak zřejmý zákon — —“ hovořil sám s sebou. „Je teprve podzim — — Antoinetto — — Sedm let štěstí — — ztratili jsme bolest — vše uvadlo — — Nalezneme bolest, která nás sblíží, opět zjemní, očistí? Shledáme se? Nezšílíme bolestí? Kdy rozkvetou znovu naše zahrady? Kdy vrátí se naše červnová noc na horách? Budou naše oči a ruce tak čisty jak v první den lásky? Antoinetto! Milenko hříchu a kajícnosti, milenko šílené odvahy a odevzdanosti, milenko velkého života a lásky, svatá poustevnice pokory a odříkání — —: rozkvetou opět naše zahrady — — nalezneme nedotknutý pramen bolesti, který očistí naše ruce, naše oči, naše rty, naše srdce — —?“

Jeho slova byla propálena ohněm krve, blesky myšlenek, požárem bolestí.

Stál jsem oněmlý jeho utrpením. Pohledy našich očí se setkaly. Viděl jsem dvě hořící světla.

Za chvíli chvějící rukou odvedl jsem Julia od moře.

„Pojedu s vámi domů. U nás žije se dvojnásobně bolest, snad dříve rozkvetou narcisy — —“

— — —

Za týden jeli jsme nocí alpskými zeměmi.

Julius stal se nepokojným, často díval se z okna vlaku.

Náhle vykřikl: „Okna jejího domu svítí — —“

Vrhnul se ke dveřím. Zadržel jsem jej. Byl by vyskočil z vlaku.

— — —

Je zimní den.

— — — —

Majitel, vydavatel a redaktor VLADIMÍR S. ČECH. — Nákladem vlastním.
Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

Z dramatické básně „Roháč na Sioně“

od Svatopluka Čecha.

(Dokončení.)

Jednání třetí.

Jiná strana nádvoří Sionského.

Nahoře na hradbách několik bojovníků na stráži. Prázdné jeviště. Po chvíli vychází z malé branky hradu Hrdinka.

Výstup 1.

Hrdinka. Julie.

Hrdinka

(ustupuje před brankou na stranu, pouštěje Julii na nádvoří, a sám usedá až později na kamennou lavičku před budovou).

Julie.

Dík, strážce můj, za tvoji dobrotu!

Hrdinka.

Dík nenáleží mně; já činím pouze,
jak Roháč přikázal: Máš cítit spíše
zde hostem se než vězněm. Stráží dlím
jen v chodbě opodál před tvojím prahem,
ni do předsíně nesmím vstoupiti
bez tvého vyzvání a do nádvoří
tě pustit mám, kdykoli tobě vhod.

Julie.

Však způsob tvůj tak málo drsných stran
mi jeví, zvyklých bojovnických hran
tak prost je docela, že místo stráže
mním často úslužné jen zříti páže.

Hrdinka.

To časem ještě žák se bývalý
pod zabijáckým hávem odhalí.
Na měkčí ruce mé jsou dosud stopy,
že kdysi třímala brk místo kopí,
a nechťsi zbyla po studentské slávě
jen sem tam latinská mi titěra,
přec nejsem drábem dost — a proto právě
as Roháč ve mně dal ti Cerbera.

Julie.

Hm, Roháč — Roháč zas! Mne ušetř jím!

Hrdinka.

Což budí v tobě taký odpor? Čím?
Jest dobrý muž a s péčí chová tebe.

Julie.

Jen pro výkup. A při tom krev mně zebe
již pouhým zjevem, upířím tím zrakem,
jak led se třpytícím pod brvy mrakem.
Co příčí se mi, vše jím vtěleno,
zlým všeho vrahem, co mně mileno
a posvátno. Když rodných pomním ráji
tam v jihu slunném, piniových hájů,
rév smavé zeleni, z nichž nachem svítí
květ mandloně, a rozkošného žití,
jež plní města panských domů sličných
a leposkvělých chrámů nebetyčných,
kde nakupilo zbožné nadšení
blesk nádhery a kouzlo umění,
všech oněch krás a veselého ruchu,
jež lahodí v mé vlasti zraku, sluchu —
a když v ty vzpomínky se vetře on,
tu slunný kraj hned pln je mračných clon,
hned jakby jeho zjevem na vše pad'
stín smutný severu i krutý chlad;
je soustředěním chmur, jež v zemi vaší
mne tísní, sveřeposti, která plaší
ztad jemné mravy, uměn libý vděk
a všechen jasný žití požitek.
V něm zloba vtělena, vzdor zatvrzelý,
jenž samému i nebi vztekle čelí,
mé víře, církvi, všemu, co mi svato,
co s nejdražšími duše vzlety spjato.

Hrdinka.

I já též — pomni — nepřítelem Říma,
a celá země kalich pevně třímá.

Julie.

Leč k řádu, králi z divokého víru
již vrací se — i s církví dojde smíru.
A vy zde — ty — jste pouhé oběti.
Vám spíše modlitbu než prokletí
bych věnovala, prosíc nebes Pána,
by s očí vašich bludu sprchla blána,
by tenata jste střásli mrzké léče,
v nichž on i vás do věčné zhouby vleče.

Hrdinka.

Tak nemluv přede mnou! — — Kéž sama již
bys poznala, že Antikrista ctíš.
Leč vím již: Nezviklám tě svými slovy.
Nuž, aspoň věz, že křivdíš Roháčovi:
Znáš jeho nemluvnost, jak zřídka skane
s úst slovo mu, jen když se nutným stane;
on přemluvami nikdy nepůsobil
na spoluvůdce, lid; jen němý dobyl
nás jeho čin a neoblomný vzdor,
ten bez vábení jímající vzor,
hrad tento, na němž stanul samoten,
všem země mocem čelit ochoten
pod korouhví, k níž přisáh' z junných dní
a kterou zdvíhá věrně poslední,
i když se chýlí opuštěna všemi
krom hrstky, kterou tento pozev němý
a stejný žár, jenž v lebkách tvrdých zbyl,
kol něho zachoval a shromáždil.
Ó, kterak příkře odpor tvůj a hněv
a znetvořeně barví jeho zjev —
tam v jižních sadech rozmařilých, nevím,
jak pravý muž se jeví zrakům děvím,
však divno mi, že tak se tobě příčí
a že jak příšeru tvá zášť ho líčí,
jen běsnou mračnost v něm ti dává zřít;
onť vážný sic, však nikdy škarohlíd,
ne divý sup neb zasmušilý výr,
než hrdý orel, rázný bohatýr.

Julie.

Ó, ó! Tak myslíš? — Avšak ani slova
již o něm dál! — Zda zpráva jakás nová
sem vnikla z venčí, z královského voje?

Hrdinka.

Ba, zvěstí důležitých celé roje
k nám bzučí z tamtud zlověstně. Jak víš,
hrou, pokoušením dlouho bylo spíš
než obléháním všecko. Neúčinné
z děl, strojů lecjakých a vetše jiné
jen bouchání a rány jalové,
jež vlnou hravou hradby o nové
se tříštily. O malé svědčily
měst, pánů horlivosti posily,
jež ani císařovy důtky věčné
sem nesehnaly k moci dostatečné.
Však v těchto dnech vše jinak bude asi:
Houf přišel valný Rosenberské chasy
a jiných pánů lid; ba včera sem
i bratr tvůj prý dojel večerem,
jejž s cizím drábstvem císař vypravil —

Julie.

Můj bratr, díš? — On tedy uzdravil
se zcela již? Ó, díky svaté Panně!

Hrdinka.

Již z rána v různé postavena straně
prý děla veliká v náš míří val,
jež s sebou přivezl; je objednal
až z Milána prý Zikmund k jeho radě,
kde lití děl jsou mistři první v řadě;
ta sestrojena po výmyslu novém
od našich liší se i roury kovem
i způsobem, jak chrlí koule spěž;
a ztad prý puškař umný přijel též,
by učil střelbě z nich, ač také sám
tvůj bratr jako milovník je znám
a znalec palby z děl; prý hrubé kusy
zná stejně ovládat jak brky husí.

Julie.

Ba, vskutku válečnictvím jeho jméno
jak státnictvím jest rovně proslaveno,
a v obléhání, střelbě hrubé měl
vždy zvláštní zálibu.

Hrdinka.

Z těch vlašských děl
as klíčí Zelenému starost nová:
vždyť zdá se mi, že nedost víry chová

ve vlastních pušek řádnou výbavu;
vždy na nich různou kutí opravu,
tu mění jejich plášť, tu vývrt zase,
ba, v posledním i nová robí čase;
část větší hradu zvoní ruchem v dílně,
den celý kuje, buší se tam pilně,
jak v jícnu pekel v peci stále hoří,
proud kovu žhavý syčí po nádvoří —

Julie.

Ó, bratr zde! Tam pod hradbami! S nich
jej aspoň zahlédnouti chtěla bych.

Hrdinka.

Toť nemožno. Stráž vzhůru na parkany
by nepustila tě; a s této strany
jen houfec Pražanů, kryt hvozdem, leží;
stad kraje tvar nás před útoky střeží.
Byt právě proto máš v té části hradní
a k vycházkám ti určen dvůr ten zadní;
bdít mám, bys v jiná nevkročila místa —
jen tuto před bludnou jsi střelou jista.

Julie.

Ó, brat! Jen zdi a země píď nás dělí —
snad právě pátrá, zda se šat můj bělí
kdes okna mříží!

Hrdinka.

Jistě jednání
též obnoví o tvoje vydání,
a přál bych, aby minulo se chyby,
jak dotud všechny návrhy a sliby,
jež k tomu činil Ptaček, císař sám.

Julie.

Ó, nástrojem že sama býti mám
ve zbojce rukou, jímž snad ujde trestu
neb zmírní jej, snad volnou najde cestu
ven z brlohu, až lovců kruh jej sklíčí,
zas na svobodu, kde snad jinde vztyčí
ke vzdoru novému své čelo zpupné,
jen bohatší jsa štědré o výkupné!
Ó, lépe do prsou si vnořit dýku,
než takto posloužiti hanebníku!

Hrdinka.

Mlč, panno, Roháč přichází sem právě.

Výstup 2.

Roháč, předešlí.

Roháč
(k Julii).

V čas vyšla jsi; plá východ v plné slávě.

Julie
(mlčí odvrácena).

Roháč.

Jsi spokojena? Potřeba-li čeho,
jen slovo stačí, abys došla všeho,
čím hrad ten může splniti tvé přání.

Julie
(mlčí dále).

Roháč.

Snad žal či zášť ti se mnou mluvit brání?
Nuž, zdráva buď!

Výstup 3.

Předešlí bez Roháče.

Julie
(která provázela pohledem odcházejícího Roháče, dokud nezmizel za rohem budovy).

Jak ohyzdný je! Orlem zdá se tobě,
mně krahujcem. Jak v stále vzdorné zlobě
zrak v líci drsné srší z podlebí;
i jeho nos je v pravdě jestřebí —

Hrdinka
(s úsměvem).

Co všechno nevidíš! Mním naopak,
že na tobě dlel přejně jeho zrak
a němý jinak ret měl vlídná slova.

Julie.

Rci — je prý ženat — k choti jak se chová?

Hrdinka.

I k ní je sice vážný vždy, leč jedná
s ní jako dobrý choť.

Julie.

Ó, žertva bědná!

Hrdinka.

Ba, nikoli. Jsou spolu šťastni zcela.

Julie.

On v bojích věčně, ona osamělá —
Kéž zničím jej! Však jaké poslání,
že z osidla se v nouzi vymaní
mým vydáním, neb toto ještě dráž
si splatit dá — Ó, tebe dal mi v stráž,
leč vím, že před tebou je vyřknout mohu,
to žhoucí přání — marné jest, žel bohu:
Ó, přetrhnout mu počty zhacené
tak útěkem z té klece kamenné!

Hrdinka.

Sen bláhový! Ne moje čestnost pouze,
i výška náspů, zdí tvé brání touze
vždy střežených; věř, netopýří blány
jen satanů neb andělská by křídla
přes pevné hradby Roháčova sídla
tě mohla přenésti; a pod zemí
ta štola rytá skály plecemi
jen z Roháčovy koby vchod má skrytý —

Julie.

Vchod — štola — ?!

Hrdinka.

Neptej se, dál marné zpyty.
A procházkou již dvorem, panno, jdi —
Dráb šilhá k nám od hradební tam zdi,
a podiv čtu mu v podezřivém hledu,
že s tebou zde tak dlouhé řeči vedu.

Julie

(odejde od něho k opačnému rohu budovy, vyjímá ze zaňadří obrázek drahým kamením obložený, staví jej do malého výklenku v kamenném pilíři a pokleká před oltáříkem takto improvisovaným).

Ó svatá matko Krista,
Panno Marie,
jež edenského sadu
jsi růže skvostná, čistá
nebes lilie,
schyl z věčné glorie,
schyl k tomu pekel hradu
na zajatkyni bídnou
svých očí záři vlídnou,
ó Marie!
ó růže rajská, čistá
niv božích lilie!

Ó, s trůnu nebeského

nachyl svatou skráň
sem do hlubin mé strasti,
do sluje vlka zlého
nad bezbrannou laň.
Též bratra mého chraň,
nás opět spoj a vlasti
mně navrať nivy zlaté;
však mám-li víře svaté
vzdát krve daň,
kříž přijmu Syna tvého,
vše ráda snesu zaň.

Dej, svatá Matko Boží,
Panno Marie,
ať po tak dlouhém trudu
král s církví jho své vloží
vzpurné na šíje,
ať voj náš rozbije
tu poslední hráz bludu,
ať nepřítel tvůj drzý
pod ssutou svojí tvrzí,
ó Marie,
v prach klesne za podnoží
tvé skvoucí glorie!

Hrdinka

(pro sebe).

Tam koná kejkle římských modlářů;
však pěknější jest jejich oltářů
ten obrázek ve skrýši stěny holé.
Jak světice ve třpytné aureole
skráň ozářenou jitra kmitem zlatým,
líc překrásnou tam níží k rukám spjatým.
Proud černých kadeří, jenž hlavy sklonem
kol tváře sprch', kde lehkým sněda tonem
tím skvostněji plá červeň; sladký plamen
těch černých očí; pružná oblost ramen —
Ó, spočinouti na ramenou těch
jen jednou, polibkem jak pouhý dech
jen lehkým sametové tknout se šíje —
Do skráně, cítím, všechna krev mi bije!
Zda čaromoc své lepé vnady tuší?
Ó, chtěl bych za ni ďáblu zapsat duši! —
A věru mním, že ty to mamy svoje
tam ukazuješ, za serafa stroje
vděk těla hříšného, zlý temnot duchu,
a s čarosvodným šeptem lneš mi k uchu!
Vím, že nám pravdu zjevil mistr svatý,

že Řím je prestol Antikristův klatý,
že válčím s Roháčem za boží věc,
jej stavím nejvýš z hrdin všech — a přec
mně před chvílí pod čarem její vnady
již již se chvělo na rtech slovo zrady!!
Sám sobě klnu — ale sláb jsem, sláb —
Plam třeba pekelný na tento váb!

Julie.

Ó, s andělského kůru,
s boží glorie
svým přemilostným okem
v mých žalů shlédni chmuru,
Panno Marie!
Kéž nebe vylije
číš hněvu sirným tokem
na bludu vojsko černé
a povýší své věrné,
dej, Marie,
ó nebeského zvůru
ty skvoucí lilie!

Výstup 4.

Prostředek. Předešlí.

Prostředek

(přistoupí ke klečící Julii a dotkne se drsně jejího ramene; ona vstane polekána).

Co tropíš zde, ty římská modlářko?
Ne dosti toho, že smí otravovat
svým dechem jedovým ten čistý vzduch
květ pestrosvodný bařin císařských,
tož máme ještě zřít, jak poskvrňuješ
svým papeženským hnusným pobořkem
nám drze svatý Sion, pravdy tvrz?!
Nechť obraz modly oheň, jehož sama
jsi hodna, zavčas v popel obrátí!
(Vychvátí obrázek z výklenku).

Julie.

Ne, ustaň! Klenot nejdražší mně vrať!
Což nevidíš, že na něm boží máť
svou svatou náruč kolem děcka stele?
Což rodičku bys nectil Spasitele?
Zda pohan jsi? Ten obraz posvátný
mně po matičce odkaz památný.
(Snaží se úzkostlivě odejmouti mu klenot.)

Prostředek.

Ty sama pohankou jsi ohavnou,
ze tváří lidských tvoříš sobě modly
a mrtvým barvám s mrzkým leskem šperků
čest, která pouze Bohu patří, vzdáváš.
Již nebudeš před cetou klekati!

(Chce s obrazem odejíti; Julie zachytává se zoufale jeho ramene).

Julie.

Ach, běda, ustaň! Boj se pomsty nebe!
Hle, prosím klečíc, zapřisahám tebe,
k mým slzám aspoň lidské srdce měj —
ten svatý odkaz matky — vrať mi jej!

Výstup 5.

Výšek. Předešlí.

Vyšek

(přichází z předního dvora a vida zápas kněze s dívkou, rychle k nim přistupuje).

Co tutaj?

Julie.

Obraz madonny mně vzal!
Buď aspoň tobě siré děvy žal,
jíž mroucí máť tu malbu přitkla k šíji,
by dceři strážnou byla relikvií —
Chce spáliti to dílko vzácné ceny,
jejž tvořil mistr slavný ze Sienny.

Prostředek.

Tak jest: tu tretu v oheň uvrhnu,
by nemohla se bludnice jí klanět
a znešvařovat modloslužbou mrzkou
náš svatý Sion.

Vyšek

(vytrhne mu z ruky obrázek a podá jej Julii).

Něch cokoliv jest,
ten klenot její, neztrpí má čest,
by při mně byl jí urván; razbojníky
přec nejsme, katy slabých děv.

Julie.

Ó díky!

Prostředek.

Ha, tak svou jevíš pravou podstatu!
Hned první pohled na tebe mi věstil,

že v lehké mysli tvé ni jiskra vznětu
pro svatou pravdu nedoutná. Jen bujný
chtíč tělesný a hříšná marnost světská,
po číši rozkoší jen chlípná žízeň
tvé plní srdce, polský dobrodruhu,
pod kalichem, jenž zdobí krunýř tvůj.
Ten k cíli vlastnímu ti prostředkem
byl pouhým, když jsi přišel s Korybutem
sem do Čech lačen dvorských lesků, kvasů
a vojenských jen pychů, zbujností
a svévolí, ne boje svatého.

Vyšek.

Bys nebyl knězem, tento het! by meč
wnet ráz na zawsze zarazil tvé skřeky,
ponúrá sovo, chmurný puszczyku!

Prostředek.

Rád věřím, že ti proti mysli jest
tvář každá vážná, opravdové slovo
a šat, jenž připomíná kázeň boží;
tyť volíš pestrou mumraj fraškářů
a nalíčených ďáblem helmbrechtic
jak této zde.

Vyšek.

Bez kary urazy
jsem niechal, které's krakal proti mně,
však poznáš dalibóg, že neścierpię,
bys přede mnou i pannu urážel —

Výstup 6.

Roháč. Předešlí.

Roháč

(vraceje se z obhlídky přistoupí rychle k Vyškovi a zadrží mu ruku).

Meč v pochvu zpět! Proč lání to a váda?

Prostředek.

Já přetrhnout chtěl římské modlářství,
jež drze konala zde prostředkem
té malby pohanské; leč polský fatkář,
jejž trpíš na poslední této baště
cti české, svatých pravd, ba, jejž i druhem —

Vyšek.

Ej, do licha —!

Roháč
(přísně k Vyškovi).

Meč do pochvy, jsem pravil.

Vyšek
(váhavě schovávaje meč).

Či złoćnik tento, niechaj knězem jest,
smí tak urażać mě a trapić jatou —?

Roháč
(k Prostředkovi).

Je Vyšek věrný pravdy bojovník
i přítel můj, a panně bezbranné
zde ubližovat nedám nikomu!

Prostředek.

Ba, Roháči, již s hořem poznávám:
i ty — i ty, v němž jevil se mé touze
rek boží celý, jak jsem o něm sníval,
rek pravdy krunýřem a zákona
s hlav k patám obrněný neprostupným,
že všeho světa zbraň se ztříští oň
a žádný osten těla hříšného
se nevplíží mu v srdce železné —
i ty se vikláš, hříšné slabosti
se poddáváš a otravnému svodu — —
(Ozve se zatroubení za scénou.)

Roháč.

Co tam se děje?
(Nové troubení).

Hlasy z předhradí.

Bratře Roháči!

Vyšek.

Či natarč snad?

Roháč.

Již spolu spěšme tam!
(Roháč s Vyškem odkvapí; volněji za nimi odejde Prostředek, mračně zamyšlen.)

Výstup 7.

Julie a Hrdinka.

Julie
(zavěsivši znovu obrázek a skryvši jej v zaňadří, vrací se ku brance hradní budovy).

Zpět do vězení půjdu raději,
tam aspoň volně pomodlit se mohu.
Jáť klekla venku zde, že pilíř ten
a výklenek mi připomínají
zeď v pražském sadě strýce Angela,
kde v podobném se vyhloubení skvěla
tvář madonny; já před obrazem tím
se ráda modlívala . . . Avšak zde —
že zde i zbožné mojí chvilce hrozí
vztek násilníků, zapomněla jsem.

Hrdinka.

Mne samého čin kněze toho bouřil.
Onť nevlídník je plný černé žluči;
však slyšela jsi, jak mu polský rytíř
i Roháč sám ve hněvu čelili.

Julie.

Lech onen jistě muž jest ušlechtilý,
a divím se, že s krajní tuto stranou,
když Polska Čechů zřekla se i Husa.
Leč Roháč — Ach, ni pojmout nemůžeš,
jak žhavě toužím, silně, neskonale,
bych mohla z jeho vysmeknout se moci,
a kdybych měla s hradby vysoké
skok vážit neb se rýti krtkem v zemi —
Ta chodba —

Hrdinka.

O té nemluv. Děl jsem již,
že vchod k ní z koby jest, již obývá
a kterou, vyšed, pevně zamyká.

Julie.

Ó, hrdina tvůj tedy pamatoval
též na útěk ve chvíli nejhorší! —
Ne, nevysvětluj! Vím, že v hradech mnohých
vchod takový i východ ukrytý;
než, myslím si, že v něm i nebezpečí,
neb nalézti přec může tudy cestu
i ku přepadu nepřítel.

Hrdinka.

Té věci
se brání vzdáleností východu
i jinak: v místě jedva přístupném
kdes štola končí na venek a zemí
i kamením tak zarovnáno ústí,

by povrch nedal tušit ničeho;
ba porost sází se, jenž záhy skryje
vše rozvětvením hustým křovisek
i spletí ostružin a břečtanu.
A zde že bezpečná jsou opatření,
vím z důvěrnosti mužů dvou, jimž svěřil
tu práci Roháč při stavění hradu.

Julie.

Takž chodba vychází as v tuto stranu,
kde neschůdno je hradu okolí
pro srázy, rokliny a houštku lesa?

Hrdinka.

Dál nemluv o tom! Zcela marno vůbec
na chodbu myslit, jak jsem pravil již. —
A hovoř tišeji — A — pomni také,
ký úkol při tobě mi vykázán;
že o prchnutí vězeň sní, toť chápu —
leč vhodno-li tak mluvit před strážcem?

Julie.

Sám omlouváš mě: Ano, palnou touhou
po svobodě tak srdce mé jest plno,
že o ní myslím jen, o cestách k ní —
a bezděky též slova o ní jen
se derou na rty. Zase býti volna
tam u bratra, jej přemluvila bych,
by se mnou vrátil se na slunný jih,
zpět do italské vlasti čarokvětné —
pro její vděk mé slovo málo vzletné.
Ó, znát ji, zpět bys nezatoužil z ní
po chladné, smutné chmuře severní!

Hrdinka.

Kdys také v myšlenkách jsem tamo dlíval:
sen milý žáka mladistvého býval,
že na školy se vlašské vypravím,
květ spatřím oranžův a věčný Řím.

Julie.

Ach, že jsi nyní Říma záškodníkem,
že nemůžeš mi býti průvodníkem!
Do služeb bratrových tě dostat snadné
by pro mne bylo, k Lombardii vnadné
bys pak se ubíral v mém průvodu — —
Ach, zapomínám, že mi svobodu
sen kouzlí jen do příze tužeb marné;
smrt hrozí spíš než splnění jich čarné.

Hrdinka.

Slyš! Roháč s druhými se vrací sem.

Julie.

Zpět rychle do vězení. Líp je v něm.

Výstup 8.

Roháč, s listem pergamenu v ruce. Vyšek, Prostředek, Zelený, Tvaroh.

Roháč.

Nuž, nabídku již přečetl jsem vám;
jak o ní soudíte?

Zelený.

Že podrobení
zas krátce zamítneš, ač přidává
ti Zikmund hrady, cla i důstojenství, —
to víme všichni. Však i ostatní,
co — nechť i nepoddáš se — nabízí,
je Zikmundovsky věru královské,
a jelikož plat musí dáti napřed,
za jiné pak zem' celá s panstvem ručí,
tož nemusíš se bát, že Zikmundovské
to budou pouhé straky na vrbě.

* * *

Ivan Cankar:

Povídka o dlouhém nose.

Přeložil *Otto Boleška.*

Bylo to v neděli; bylo velmi pusté, deštivé a ospalé podzimní jitro. Brouzdal jsem se blátem po nudné doleňské silnici, potkával jsem vesničany, kteří přicházeli do Lublaně na mši, staré ženy, pestře oděná děvčata; jinak byla silnice tichá, vymřelá, tak smutná, jako by se byla moje duše rozlila po celém kraji.

Tam dole dřímalo doleňské nádraží, opuštěné a zasmušilé, jako osamělá vesnická stanice, bůh ví kde tam v istrijské pustině. Na druhé straně silnice byla hospoda; šel jsem po kamenných schodech a vstoupil do prázdné jizby.

Usedl jsem k oknu, odkud se mi otvíral rozhled dolů na bláto a louže, na křivé selské povozy, na postříkané, nemotorně vykasané ženské sukně a na vlak, který chvílemi přisupěl, ospale stenaje, a prchal před tím protivným podzimním deštěm a z té krajiny tak nesmírně zoufalé, jako sama věčnost.

Vešla žena a přinesla mi víno. Záhy se otevřely dveře, a vstoupil host, který se rozhlédl plachým zasmušilým pohledem a usedl do kouta ke druhému oknu. Byl oblečen v dlouhý kabát, sahající mu skoro na paty, na hlavě měl kulatý staromodní klobouk, kterého nesňal, když vstoupil, nýbrž posunul jej níže k obočí; okolo krku měl křiklavě pestrou, nedbale zavázanou kravatu, jaké nosí umělci ve velkoměstských útulcích pro lidi bez domova. Z pod klobouku vyhlédal nos, jakého ještě nikdy jsem neviděl: byl podivně dlouhý, načervenalý, měkký, že by se asi zakýval, kdyby ten člověk náhle obrátil hlavu. — Brzy na to, když vstoupil, vyňal z kabátu kapesník a tiskl jej skoro ustavičně k nosu; pohlédl občas stranou na mne nespokojeným, skoro vyčítavým zrakem. Pil mlčky jako já; za oknem stále krápalo a klepalo jednotvárně, občas kolem zaskřípal selský povoz a do okna uhodilo několik hustých kapek bláta. Kraj byl stále pustější, nebe se nížilo, všechno bylo šedivé, bezbarvé; jitro sebevrahů a slovinských umělců.

*

Tehdy však svítilo slunce, tenkrát, když kráčel mladý hoch veselými kroky do Latermanova stromořadí. Byl to mladý dlouhý hoch, nedbale oblečený; ruce i nohy se neobratně pletly, jako by nepatřily k tělu, — ale nejneobratnější byl jeho nos. Byl dlouhý a měkký a kýval se lehce, když se hlava náhle obrátila.

Není na světě větší krásy, než když svítí večerní slunce na kaštany Latermanova stromořadí a hází dukáty na bílou cestu. Zvláště velká je ta krása, když člověk na ni z dálky vzpomíná, a pak tehdy, když je mlád a zamilován — a když svítí bílý slaměný klobouk s oné skryté lavičky na pravé straně. Mnoho krásných věcí se tam už přihodilo . . . zda vzpomínáš, ty, jejíž obličej byl tenkráte tak mladý

a červený, a jejíž oči byly tak svévolné a žhoucí jako nejkrásnější Župančičova báseň? Vzpomínáš -- a jsou tvoje oči dosud tak svévolné a žhoucí? Já — hleď — jsem posud tak sentimentální, a krásné ženské rty jsou u mne posud ve větší vážnosti, než celá slovinská literatura se všemi kritiky a dějepisci zároveň . . .

Také onen hoch se pranic nestaral o literaturu, protože byl krásný večer a slunce házelo žluté dukáty na bílou cestu. Kaštany lehce šuměly, rozmlouvaly bůhví o čem, smály se krásným milostným slovům, která poslouchaly večer co večer . . . A hoch měl veselé myšlenky, díval se na pravo ke skryté lavičce a srdce mu bilo, neboť se skryté lavičky svítil bílý slaměný klobouk.

Tam byla Angela; ó, sladké jméno! . . . Kdysi v jedné neklidné, sladce smutné noci povstalo v jeho srdci přání, jakoby přišlo z neznámého světa, a v tomže okamžiku vzpomněl na Angelu a zachvěl se po celém těle. Angela byla nejkrásnější děvče na světě. Měla hnědé, zlomyslné, trochu šikmé oči, zasazené skoro japonsky. Tvář byla široká a veselá, ale bradička malá a úzká; vlasy byly sčesány na spánky skoro až k očím a zakrývaly docela uši, že jich nikdy neuviděl . . . Tehdy se stalo, že začal psáti dopisy a dělati verše. Dopisy psal na papír se zlatou ořízkou a kreslil umělou rukou překrásné ozdoby okolo nadpisu. Verše dělal tak hladké a příjemně načesané, že se divil, jak skrovné jest umění poetů. A srdce měl lehké jako skřivánek nad polem.

Měl lehké srdce, ale stále těžší. Šla mimo a on se sotva osmělil na ni pohlédnouti; viděl, že se usmála, ale tváře mu vzplanuly, stál zkamenělý a hleděl na ni. Psal krásné dopisy, ale ty ležely na polici pod školními knihami; dělal příjemné verše, ale i verše tam ležely . . . Jednou však šel a odeslal dopis; bylo mu zima a byl všecek nemocen; chtěl jít domů a ulehnouti, zahrýzti se do peřiny, ano zahrýzti se do jejího červeného líce . . . Jeho dopisy byly ještě krásnější teď, když věděl, že se na ně dívají její oči, že se jich dotýkají její bílé prsty; a okrášleny byly tak uměle, že to lze těžko popsati . . .

Kaštany jemně šumí, smějí se utajeně; spatřily ho, také jeho nos uviděly, i jeho mladé myšlenky.

„Co řekne, až mne spatří? Kdo, myslila si asi, psal ty krásné dopisy? . . . Usmála se, když jsem ji potkal, zná mne.“

Kaštany se utajeně smály a také žluté dukáty na bílé cestě se zachvívaly. Tam svítil bílý klobouk; srdce mu tlouklo, kráčel nerozhodně a nohy se mu třásly. Došel k ní, poklonil se a pozdravil ji.

V tomže okamžiku rozjasnila se její tvář, oči zamžikaly a z utajeného, těžko zadrženého úsměvu zrodil se hlasitý, svévolný, nesmírně veselý smích. Pohlédla na něho znovu, a smích byl ještě hlasitější a svévolnější, celé tělo se zachvívalo, hlava se naklonila vzad a bílý klobouk se pošinul stranou. Pak vstala a odešla po bílé cestě spěšnými kroky, něžné tělo se však dosud zachvívalo veselým svévolným smíchem . . .

Stál — a bylo mu zima.

„Hleď, drahá — ty, jejíž oči byly tak svévolné a žhoucí, — neumím už psáti milostných příběhů, od těch dob, co už nevidím tvých očí. Jak bych se mohl teď sentimentálně a dojímavě rozepsat — vzpomínáš na mé dopisy, tak plné poesie, že ještě teď po tak dlouhém čase voní růžemi a fialkami? Minulo to, a kde bylo kdysi tolik krásy, je dnes samý smutek a všednost. Sotva se odhodlám psát o lásce... ano, sotva se dotknu růže, uvadne . . .“

Tenkrát, když se tak svévolně zasmála, zpozoroval s úzkostí, jak dlouhý a nemotorný jest jeho nos. Uzřel jej s obou stran zároveň, vzal jej do ruky a lehce jím potřásl.

Zároveň zpozoroval mnoho jiného. Napadlo mu, jak směšné byly ony milostné dopisy s ozdobami okolo nadpisu a se zlatou ořízkou, jak nekonečně hloupé a ničemné byly ony hladké, příjemně nakadeřené verše, a jak byl on sám hoden nejhlubšího opovržení. Také svůj šat v tom okamžiku poprvé spatřil: úzké, krátké spodky, jež se dole směšně pletly okolo kotníků, smačkaný klobouk, staromodní špinavou kravatu — s bohem mladosti, s bohem živote!

Zahnul do tiché prostranní aleje, kde nebylo žlutých dukátů na cestě. Z hlubokých večerních stínů zvedaly se kaštany do hlubokých večerních stínů, šuměly a už se nesmály.

Bloudil do noci a pak se vracel do města. Tam byly jasné ulice, lidé se smáli a byli veselí. Také lidí si povšimnul ten večer poprvé, dříve žil mezi nimi jako mezi domy; chodil kolem, ale nestaral se o ně. I zazdálo se mu, že se náhle lidé počínali o něho zajímati; cítil na svém nose plno ostrých, zlých a bodavých pohledů; bylo mu dokonce, jako by se chvílemi proti němu vztáhla ruka, jako by se zastavovali a ohlíželi za ním . . . Bestie, starejte se o své nosy!

Ej, proč by se nesmáli? Domyslil, že se smáli už dříve, že se mu vysmívali na veřejné ulici; bylo to, jak to musilo býti; tak málo ho urážel ten veselý smích, jako mu nepřekážely krátké a úzké spodky, jež se mu pletly okolo kotníků . . . Ale ona se nesměla smát.

Vzpomněl na ni, líce mu zahořely, i zrychlil kroky. Hlavu schýlil hluboko, nejraději by si byl zakryl šátkem nemotorný nos. A z tohoto smutku, jehož měl tehdy plné srdce, rodil se nesnesitelný pocit. Zdálo se mu, že jeho nos roste, roste ustavičně; naplnil všechny jeho myšlenky, duše byla jen přírůstek na nose, také ono nepatrné, hloupé tělo bylo na světě jen proto, aby z něho vypučel ten silný nos. Vypučel, rostl, žil svůj vlastní život, samou zlobou se šířil, roztahoval se do nekonečna, protože věděl, že se mu nemůže nic státi. Tak se kýval, rozpustile se pohazoval, a on byl zaklet, odsouzen, aby žil v jeho společnosti po celý dlouhý, smutný život.

Když došel za vodu, kde bylo ticho a osamělo, stanul, vytáhl jazyk, aby viděl, zdali jím dosáhne na nos. Dosáhl jím.

*

Nos mu naplnil celou duši, onu duši, jež byla kdysi domovem podivných snů a ještě podivnějších nadějí. Vzpomínal na ty sny a

byl by je rád chvílemi zavolal zpět; nos však byl mezi nimi a mezi teskným životem, jejž nastoupil onen večer.

Záhy ji potkal; zamyšlen a zasmušen šel po Poljanském břehu, tou úzkou osamělou ulicí, kde už se tolik krásného přihodilo. Přešla mimo něho drobnými kroky, a její hnědé japonské oči na něho pohlédly, ne posměšně, nýbrž soucitně a ušlechtile. Avšak on neviděl soucitu, viděl jen onen skrytý úsměch, jenž se zachvěl jako chvatný stín na úzké bradičce a ihned zhasl. Vyhnul se spěšně, vtiskl klobouk do čela, docela mimovolně chytil se za nos a prchl.

Hořkost se vlila v jeho lásku a všecku ji poskvrnila. Také jméno Angela se mu už nezdálo býti tak sladké. Jaký je vůbec rozdíl mezi ním a mezi jinými jmény: na př. Františkou? Slyší-li člověk jméno Františka, myslí si ihned přívětivou, okrouhlou tvářičku a veselé oči, jež hledí jako dvé holubic z holubníku. Její oči jsou však šikmé a skoro docela japonské; říká se, že je to interessantní, ale pravda jest jen, že je hrbáček interessantnější, než přirozeně urostlý člověk. Také bůh ví, proč si schovává uši! Znal krásnou ženu, jež nosila skřipec, a myslili o ní, že je emancipovaná; konečně se objevilo, že má skleněné oko . . . Jen kdyby nos nebyl aspoň uprostřed obličeje, že jest ihned vidět a není ho možno přikrýti! . . .

Byl beznadějný a nepřátelský; byl spokojen pouze tehdy, když spatřil na člověku nějakou chybu. Měl radost z kulhavých a z hrbatých a nemohl se na ně dosti vynadívati; ohlížel se za nimi a usmíval se. Nebylo-li větších, spokojoval se také s menšími chybami, jež uviděl vždy již z dálky. Zvláště ho zajímaly bradavice na tváři nebo dokonce na nose; ani vyrážky nezamítal. Kdysi potkal člověka, jenž byl na pohled docela obrazu božímu podoben. Avšak, hle, levá ruka byla podezřelá, byla příliš klidná a rukáv byl příliš volný. Přistoupil blíže, bystře se podíval a hrozně se rozzlobil. Ten člověk nemá ruku, ale rukáv má, a nakrčil jej, bůh ví, nadmul jej tak uměle, že by oklamal nejlepší oči! Tak chodí po ulici a klame počestné lidi, lže a potichu se směje . . . Přikročil již, aby mu řekl do obličeje něco urážlivého, mávnul však rukou, ohlédl se za ním ještě jednou pohrdavě a šel dále svou cestou . . .

Kreslil stále, ale žádných ozdob. Ruka sama tančila po papíře a tvořila divné nestvůry. Nakreslil člověka s dvěma hrby, což se zřídka spatří. Také nakreslil člověka, jenž měl velmi dlouhý, na konci rozeklaný nos. A mnohé jiné věci, o kterých se nedá ani povídati. Jen to bylo podivno, že tyto nestvůry byly podobné skutečným lidem, jež potkal na ulici. Nejmenší, nejnevinnější chybičku přehnal tak nehezky a bezcitně, jak to může učiniti jen člověk, jehož duše je všecka poskvrněna. Nenechal na pokoji ani plešatých, ani úctyhodných shrbených a churavých starců, dobře živených poplatníků, vlasteneckých dam, jež mají šlechetná a obětavá srdce; dokonce jakéhosi hodnostáře, jejž potkal kdysi na hlavním náměstí, přetvořil ve své chorobné fantasii tak zlým způsobem, že z něho vymizela rázem všecka úctyhodnost, a člověk by myslil, že před ním stojí obyčejný opilec . . .

A rychleji než ruka, chvátaly oči v škodolibém počínání. Viděly kabátem, vestou. Nestačily mu tělesné chyby, chodil už za duševními, pronásledoval je prohnaně a vytahoval na světlo. Zanedbával školu a potuloval se po ulicích. A ulice byly jeho musea. Potkal tam člověka, o němž by si každý myslil, že je z dobrého domu a užitečný člen lidské společnosti. Šel za ním, prohlížel si jej se všech stran, předbíhal ho, aby se zase vrátil a pohlédl mu ostře přímo do tváře a do očí; rozepial mu kabát, vestu, pozvedl klobouk. A když ho tak zvolna svlékal, usmíval se stále spokojeněji. Dřív panský slušný kabát, nyní visel na onom člověku jako průhledný havelok tuláků; pleť, dříve čistá, bílá, byla teď poskvrněná a pomazaná směšnými žádostmi a hloupými, ošklivými myšlenkami; pustil ho teprve pak, když stál před ním polonahý, zahanbený a chvějící se, malomocný . . .

Tak se tedy s ním stalo.

*

Veškerá jeho zloba vyvírala z hlubokého smutku, svévolnost jeho ze studu, drzost z bázně. Onen večer, když se zasmála a odběhla drcbnými kroky po bílé aleji, skončila jeho mladost a naplnil se osud jeho života. Rázem minuly sny, minula naděje; byl zkušeným starcem bez přání a bez budoucnosti.

Často ji ještě viděl z dálky, ustoupil za strom a díval se za ní, dokud nezhasl v množství bílý klobouk. Stál bez myšlenek, a v jeho srdci nebylo bolesti, — jako když vzpomíná člověk na něco krásného, co se bůhví kdy přihodilo a co svítí velmi nejasně z dálky. Nikdy ho nenapadlo, že by mohlo býti jinak; ale napadlo-li ho to přece, bylo to tak, jako by se mu zdálo o procházce po večerní obloze, když by si zapaloval cigaretty o jasné hvězdy . . .

Opustil školu a šel k advokátu za písaře. Nikdy před tím se mu nezdálo, že zakotví svou loďkou v tak pustém přístavu. Prohlédl však, jak by bylo hloupé, kdyby vesloval dále po širém moři; jeho loďka byla zakotvena a nebylo už pro ni přístavu . . . Chodil po ulicích, dlouhý a nemotorný, klobouk v čele, s krátkými rukávy a spodky; chodil a hledal znetvořené lidi.

Zároveň s jeho bázlivostí rostla jeho zloba. Oči měl už tak zbystřené, že pronikly nejtlustším kožichem; nic na světě mu nebylo skryto. Nedůvěřivě a ostře hleděl z pod klobouku a rty se jemně usmívaly; kdykoli však ucítil na svém nose zvědavý pohled, uhnul rychle obličej, noha vykročila nemotorně a nerozhodně, a prchl.

Byl citliv a nedůvěřiv, proto neměl rád dne a procházel se po veřejných ulicích jen večer, kdy mohl vstoupiti do kteréhokoli průjezdu, bylo-li třeba. Procházel se do noci, a pak se odebral do neslušných a špinavých končin. Nejveselejší byl, když zašel mezi vyvržence, kteří ho přijali vlídně a nepozastavovali se ani nad ním ani nad jeho nosem.

Tam se konečně také zamiloval. Jmenovala se Tonča a byla skoro dosud mladá. Byla od neštovic a také trochu kulhala, ale to

nebylo příliš znáti, chodila-li pomalu. Miloval ji zvláště proto, že se jí líbil jeho nos. Sedávali často na lavici v tiché krčmě, ruku v ruce, a hovořili vlídně, rozmluva se protahovala dlouho do noci. Nedá se povídati, o čem rozmlouvali, neboť vyvrženci mají zcela jiný život než lidé, kteří se procházejí za bílého dne po hlavním náměstí. Kreslíval tam někdy při blikající lampě, a Tonča opírala o dlaň hlavu s tlustými, usmívajícími se rty. „Je opravdu taková?" — „Neviděl jsem jí, ale je asi taková . . . škoda, že nemám barev, namaloval bych jí ještě žlutou pleť." — Tonča se zasmála. „A měl jsi ji hodně rád!" — „To byl kdosi jiný, velmi dětinský a velmi hloupý hoch . . . Pij!"

*

A ty se mne teď, drahá, tážeš, jak se může cosi podobného přihoditi pro jedinou chvíli, pouze pro onen smích, jenž vesele zazněl za krásného večera tam, pod kaštany Latermanovy aleje? Jen pro Angelu s těma svévolnýma japonskýma očima a s takovým účesem, že dosud nebylo člověka, jenž by viděl její uši? Ej, drahá, ani já nevím, proč se to stalo. Jen to vím, že jsem byl všecek ulekán, a že se mi otevřelo před očima cosi podivně hrozného, když jsem se s ním seznámil a pohlédl mu pozorně do tváře. Znal jsem ho totiž. Vyrážely mu už kníry, a také brada obrůstala řídkými žlutými štětinami. A nos rostl, zvolna už červenal; červeně ovroubené oči hleděly nespokojeně a nedůvěřivě. Byl špatně oblečen, neholil se, a myslím také, že se příliš často nemyl. Znal jsem ho, ale pak zmizel, utonul v množství. To bylo tehdy, kdy• jsem zaslechl, že provedl kdesi v předměstí velikou nestoudnost, o níž v slušné společnosti nelze mluviti. Pak se ztratil.

*

Kraj venku byl stále pustější, obloha se tak snížila, že už zakryla střechu doleňského nádraží. A pršelo oním nesmírně pustým podzimním deštěm, kdy by člověk šel a oběsil se . . . Jitro sebevrahů a slovinských umělců.

Seděl u onoho stolu a nezakrýval si už nosu, nýbrž díval se na mne ostrým, skoro zlým pohledem. Pak vstal, kabát mu sahal až na paty. Blížil se zvolna, nemotornými kroky, rty se ušklíbaly, dlouhý nos se kýval.

„Dovolíte přec, abych přisedl?"

A teď se mu chvěla zlým smíchem i štětinatá brada.

Byl jsem v rozpacích. Nepoznal jsem ho, a zdá se mi, že jsem ho nikdy před tím neviděl. Byl ovšem podoben onomu hochu, aspoň podle nosu, ale onen hoch byl značně větší a tenkrát nenosil tak umělecky vázaných kravat.

„Nebuďte uražen! Myslil jsem s počátku, že jste slušný člověk... avšak . . . Což mne už neznáte?"

Potřásl jsem hlavou a byl jsem mrzut.

„Já vás však znám, už podle očí jste mi byl znám, a proto, že chodíte v takovém čase takovými pustými končinami . . . Proč si tak těsně upínáte kabát? Nic vám to nepomůže, moje oči jsou bystré . . .“

Přisedl — a já jsem se všecek chvěl studem a bázní. Nemohl jsem však slova odpověděti, hrdlo se mi svíralo, a mé srdce bylo plno hořkého smutku.

A venku pršelo, pršelo ustavičně. Kolem skřípaly selské povozy; po cestě přešla žena vysoko podkasaná a po pás postříkaná, tam přes pole stenal vlak a pára se spojovala s nízkými šedými oblaky. Vše bylo smutné a vymřelé, jako by se byla moje duše rozlila po celém kraji.

(Z knihy „Za križem“ 1909.)

Axamit z
Lideřowic
Typ z „Bratrstwa"!

Dr. Jan Branberger:

Bedřich Smetana a Josef Proksch.

O životě a působení Josefa Prokscbe, známého učitele hudby a majitele hudebního učeliště v Praze, vydal německy obšírnou biografickou studii Rudolf *Müller* (Liberec 1874). Tento zapomenutý spis uveřejňuje denník a zápisky Prokschovy o většině čelnějších událostí pražských v letech 1830—63. Zápisky Prokschovy mají nejen význam pro pochopení velkolepé učitelské činnosti jeho v Praze a pro vysvětlení mnohých stránek vývoje hudby v Čechách, ale chovají též ve zprávách o místních hudebních podnicích značnou část dějin koncertů pražských.

Josef Proksch od roku 1831 trvale vyučoval v Praze hře klavírní a theorii hudební na základě methody Angličana Logiera, již zlepšil a zdokonalil. Hlavní předností vyučovacího systému Prokschova bylo, že studium hry klavírní spojeno bylo těsně s výkladem nauky o harmonii. Váha kladla se na společnou hru (na čtyři ruce nebo na souhru více klavírů), čímž mělo býti dosaženo důkladného vyvinutí žákova smyslu pro takt. Proksch byl všestranně vzdělaný umělec, jenž snažil se u svých žáků, aby jejich umělecký smysl byl co nejdokonaleji prohlouben. Ve mnohých směrech vyučování hudebního valně předešel svou dobu. Při škole své založil paedagogium pro vzdělání učitelů hudby a kladl důraz také na cvičení sluchová. Žáky své zvykal na veřejné vystoupení při večerních zábavách svého ústavu a nejednou jim dával příležitost ku hře komorní hudby. Tyto všechny vymoženosti teprve o mnoho let později staly se všeobecným majetkem hudební paedagogiky. Následkem svého pokrokového smýšlení získal si Proksch v Praze množství nepřátel, kteří ho očerňovali a pokořovali. Tehdejší pražské poměry byly velmi zkostnatělé. Na jedné straně byl skladatel Václav Jan *Tomášek* takovým hudebním papežem, jenž neobmezeně vládl a terrorisoval Prahu svými někdy dosti příkrými posudky. Na druhé straně konservatoř hudby za ředitele Dionyse *Webera* rovněž stála odmítavě proti modernějším snahám. Mimo to byl Proksch nebezpečným konkurrentem všem pohodlným duchům. Až teprve v období 1857—58 smířil se Proksch s pražskou konservatoří. Přes to vždy zachoval si ostrý a spravedlivý úsudek o zastaralém systému konservatoře. Vytýkal této vysoké hudební škole nedůslednost, že více, než třeba, zaměstnávala své žáky vyučováním předmětů literních (náboženství, počtům, přírodopisu atd.). Také při jisté příležitosti poukazoval k tomu, že jubileum padesátiletého trvání konservatoře mělo býti slaveno až roku 1861 na místě 1858, poněvadž v pravdě založena byla teprve roku 1811.

Případným byl výrok vynikajícího historika hudebního dr. *Ambrose* o Prokschovi, jenž formulován byl v nekrologu o tomto umělci slovy: V Josefu Prokschovi ztrácíme opět velkou část pražského hudebního života, skoro mohl bych říci: část vnitřního vývoje

našeho města. Slepý paedagog (Proksch ztratil záhy zrak,) nejen vychovával klavírní mládež, nýbrž též měl stálou péči o hudební pokrok celé Prahy. Již roku 1831 přihlásil se k táboru ctitelů Beethovenových a neustále od té doby brojil proti stagnaci, jejíž první modlou byl směr Haydnův a Mozartův, toho času již zastaralý. Rovněž potlačoval, kde mohl, modní hudbu italskou. Zpátečníků v umění nenáviděl. Proto byl nepřítelem *Vitáska*, ředitele hudby při dómě svatovítském a napodobitele Mozartova, kterého posměšně nazýval „českým Anakreontem". Roku 1838 vyjádřil se o sobě ve svých zápiskách, že je průkopníkem nové periody hudební. Následkem těchto svých sympatií uvítal dne 11. dubna 1846 *Berlioze* v ústavě svém a uchystal mu nadšený hudební hold. Po celý život měl v nelíčeném obdivu devátou symfonii Beethovenovu a horoval neustále pro její provozování. Ovšem pro nejnovější směry hudební neměl přece takového pochopení, jak by se dalo očekávati. Snad přece uvízly v něm tradice staré české školy Václava *Koželuha* (syna slavného Antonína Koželuha, žáka Gluckova,), u něhož na počátku devatenáctého století v Praze hudbě se učil. Roku 1838 neocenil Proksch klavírní tvorbu *Lisztovu* a tvrdil, že musí sám Liszt své skladby hráti, aby nějak kloudně se ukázaly. Později snad přilnul spíše k slohu Lisztovu. Zajímavo, že ještě 1853 při posudku o *Wagnerovu* Tannhäuserovi vyslovil se stručně a významně: „Mnoho poesie, méně hudby; mnoho instrumentace, méně melodie; dobré úmysly, ačkoli ne nové; rozkol mezi básníkem a hudebníkem, ačkoliv oba sídlí v jedné osobě."

Proksch nejen zasazoval se o uplatnění moderního ducha v Praze přímým poukazováním na zbožňovaný vzor Beethovenův, ale jeho všestranná znalost hudební literatury přivedla jej k názoru, že provozování děl velkých hudebníků dob dávno minulých a zapomenutých osvěžilo by ztrnulé a jednostranné umělecké ovzduší. V důsledku toho stal se tvůrcem historických koncertů v Praze. Pořádal r. 1840 na oslavu patronky hudby, sv. Cecilie, koncert hudby ze 16., 17. a 18. století. Byl velkým ctitelem Palestriny a jeho římské školy, takže nemohl se smířiti s povrchním a světským rázem v církevní hudbě. Proto rozhodně a břitce odsoudil taneční rytmy mše *Maškovy*, provozované při kterési příležitosti. Rovněž staré klavírní mistry rád studoval, a jeho knihovna v oboru retrospektivy hudební byla v Praze svého druhu jedinou.

Českému národnímu hnutí, které té doby již mocně se probudilo, byl Proksch jako rodilý Němec vždy cizí. Přece však se roku 1840 neubránil ve svém denníku zmínce o českém představení při nedělním odpoledním provedení kterési frašky, v níž zpívány byly lidové popěvky. Poznamenává, že tato umělecká činnost česká jeví se velmi ubohou. České obecenstvo mělo by se dle jeho úsudku vychovávati k pochopení umění v stejném poměru jako Němci. Nutno provozovati jen nejlepší z děl, jež doposud byla v českém jazyku složena. Tak aspoň dlužno rozuměti těmto slovům Prokschovým, že

Čechové, zamýšlejí-li vytvořiti své vlastní umění, musí držeti stejný krok s Němci a zanechati prázdných, povrchních pokusů dilettantských.

Zajímavo, že podobného názoru se přidržel později Bedřich *Smetana* při svém stanovisku k modernosti české národní hudby. Ovšem těžko říci, zda tuto myšlenku mu vnukl Proksch, poněvadž teprve o tři roky později přijat byl Smetana za žáka u něho. V říjnu roku 1843 přišel devatenáctiletý Smetana do Prahy, aby trvale se věnoval hudbě. Jeho velký hudební talent, doposud důkladně neškolený, doporučen byl přímluvou rodiny *Kolářovy* Josefu Prokschovi. Životopisec Smetanův dr. K. *Teige* v předmluvě k seznamu skladeb Smetanových (str. 10 sl.) pěkně líčí přijetí mladého umělce u tohoto své doby v Praze vynikajícího učitele hudby. Smetana sám zajímavě vypisuje tuto příhodu ve svém denníku, jak jej uveřejnil L. *Dolanský* v Naší Době (roč. X. 1903, str. 364), a praví, že byl přijat u Prokschc za „theoretického žáka", po dlouhých prosbách pí. Kolářové a jen se zřetelem na své vlohy. Platil za hodinu vyučování honoráře 1 zl. k. m. Podotýká, že byl z toho velmi rád, poněvadž se mu dostalo vyučování v theorii hudby, jež mu dosud byla „španělskou vesnicí". Své předchozí vážnější skladby (ku př. dvě improptu, es moll a h moll a čtyřruční ouverturu c moll) skládal jako autodidakt. Také bohužel ze zpráv, zachovaných přáteli našeho mistra nevíme nic bližšího o poměru a o vyučování budoucího zakladatele národní hudby české u Josefa Prokschc. Ani určitě nevíme, jak dlouho trvalo toto studium Smetanovo. Jen dle řídkých zpráv lze se o tom dohadovati. V lednu r. 1844 počal vyučovati Smetana hudbě v rodině hraběte Leopolda *Thuna,* v kteréžto činnosti setrval po plná tři léta. Po celou tuto dobu asi učil se sám zároveň u Josefa Prokschc. Víme aspoň, že roku 1845 hrál jako žák jeho na čtvrté večerní zábavě Prokschova ústavu čtyřručně na klavír se slč. Kolářovou, jež stala se později jeho chotí. Ještě v březnu r. 1847 uvádí se jméno Smetanovo při účinkování na těchže večírcích. Zdá se tedy nejspíše pravděpodobno, že až do roku 1847 učil se Smetana u Prokschc. Nejživější styk Smetanův se školou Prokschovou byl asi v měsících dubnu až červnu 1845, pokud lze souditi dle dochovaných zpráv. —

Paměti Prokschovy zaznamenávají jen několik povrchních zpráv o styku Smetanově se svým učitelem, jež týkají se veskrze mimoškolských poměrů. Nejprve setkáváme se v nich se jménem Smetanovým roku 1848., kdy po revoluci založil si Smetana hudební ústav v Praze. Proksch byl touto událostí patrně velmi nemile dotčen, poněvadž ve svém denníku poznamenal o tom následující: „Zajímavo je, že pan Bedřich Smetana — soukromý můj žák — oznámil zřízení vlastního ústavu na základě mého systému. *Při jeho stále pozorovatelné náklonnosti k národní otázce, vždy více se k slovu hlásící,* může býti v nejhorším případě přece pouze jen mým *překladatelem do češtiny:* z čehož se mohu jen těšiti, neboť dokáže tím něčeho, co náleželo k mému principu, ale nebylo v mé působnosti. Ostatně přeji mu přece v jeho vlastním zájmu, aby daleko méně spoléhal se na působnost svou, než spíše na princip, neboť

by v jeho stavbě předčasně objeviti se mohly trhliny." Tato slova Prokschova velmi důležita jsou pro charakteristiku Smetanova českého smýšlení. Proksch byl po celý život německým nacionálem a nejvíce mu u Smetany překáželo asi jeho češství, neboť v tomto svém výroku poukazuje na to nepřímo, aby raději staral se o princip vyučování, než o národnostní otázku. Snad obával se, že mu vlastenecký ústav Smetanův přebere všecky české žáky. Proksch byl revolucí velmi těžce zkrušen a lekal se ještě větších finančních ztrát, jež by mu mohly vzejíti z této konkurrence.

Druhou zprávu o Smetanovi nalézáme u Proksche při konstatování známého fakta, že Proksch v prosinci roku 1850 doporučil svého *bývalého žáka v komposici* (jak jej výslovně sám nazývá) k čestnému úřadu klavírního předehravače císaře Ferdinanda. Netrvala tedy dlouho nevraživost Prokschova na Smetanu. Styky přátelské udržovala patrně rodina Kolářova, z níž dcera Kateřina (později choť Smetanova) byla oblíbenou žákyní Prokschovou a bývala na bytě u jeho rodiny. Před sňatkem se Smetanou byla tato dle údajů Prokschových učitelkou hudby u kněžny Lobkovicovy na Konopišti. Ve stycích Proksche a Smetany nastala na to dlouhá přestávka. Až roku 1858 se setkali znovu. Prokschův denník o tom zaznamenává: Dne 23. dubna navštívil mne můj bývalý žák v komposici, pan Bedřich Smetana, toho času ředitel hudby v Göteborgu." O této návštěvě dovídáme se též ze Smetanova dopisu Lisztovi ze dne 13. srpna 1859 (Teige, „Dopisy" str. 33—34). Smetana dle vlastních slov mluvil s Prokschem o Lisztovi a hlavně o jakési mši Františka *Bendela*, z čehož povstaly prý u Liszta nemilé pomluvy.

Poslední známý styk obou stal se při příležitosti vydávání IV. oddělení klavírní školy Prokschovy. (Techniky vyšší klavírní hry.) Pro obsah tohoto díla byly především určeny skladby nejlepších žáků slepého mistra. Mezi nejrůznějšími kusy vážného, elegantního, salonního a koncertního slohu vydána tu byla Smetanova koncertní etuda „Na břehu mořském, vzpomínka" (op. 17., z roku 1862). O mnoho později vyšla tato skladba samostatně u Wetzlera v Praze na doporučení a v revisi Jindřicha z *Kaánů* se svolením slč. Prokschovy. Proksch se za tuto skladbu dne 19. května 1864 vřele poděkoval Smetanovi (Teige, „Skladby" str. 57.).

Při smrti Prokschově, 20. prosince 1864, projevil Smetana svou žákovskou vděčnost zesnulému mistru a podepsal spolu s jinými (Fr. *Kaváněm*, Ad. *Pozděnou* atd.) provolání, aby zřízen byl péčí komitétu důstojný pomník památce významného pražského hudebníka.

Smetana byl dle vlastních slov Prokschových *soukromým* žákem jeho. Vyhledával u zkušeného učitele především návod ve skladbě hudební. Jisto je však, že Smetana u Proksche v době studijní vyzískal též pro svou hru klavírní mnoho pokynů. Nejvíce ovšem jako pravý velký genius umělecký naučil se sám od sebe. Přes to neubránil se zajisté v důkladně vypracovaném systému Prokschově mnohým vlivům. Prostřednictvím tímto zdědil snad zbytky tradic staré české školy hudební. Proksch učil se u Koželuha, žáka slavné doby staré

české hudby, a vychoval opět zakladatele nové epochy národního našeho umění. Takovým způsobem dostalo se možná Smetanovi dědictví po svých předchůdcích. U Prokschе studoval Smetana skladbu jistě v tradicích klassických, aspoň všechna jeho školní cvičení, jak se dochovala v jeho pozůstatosti, tomu nasvědčují. Základem tohoto cvičení patrně byla práce variační. Měnil daná themata nejrozmanitějším způsobem, nejčastěji pokoušel se v charakteristických obměnách. Tímto způsobem mimoděk ve škole klassické připravoval se na mistra moderní variace příznačných motivů, tolik důležité pro dramatický sloh dnešní opery a symfonické hudby vůbec. Skladby jeho z doby mezi lety 1843—47, tak, jak u Teigeho jsou chronologicky uváděny, poukazují občas na vliv podobných školních studií. Ku příkladu čís. 23. (Teigeův seznam) uvádí čtyřhlasé cvičení na thema A. *Reichy* z roku 1845. Téhož roku napsal asi pro Prokschе cvičení v melodii osmitaktové periody (čís. 24.) a variace na různé motivy (čís. 25.). Tato cvičení vznikla ke konci dubna a na počátku května 1845, v době, kdy asi s rodinou hraběte Thuna dlel Smetana v Praze.

O svých hudebních úkolech, patrně pro Prokschе psaných, zmiňuje se Smetana též v dopise dru Lud. *Procházkovi* (26. září 1877, Teige „Dopisy" str. 58.) tvrdě, že tyto harmonické práce nemají nic zvláštního, než co v každé knize o harmonii se nalezne. Jsou to práce z kontrapunktu, fugy, kanonu a z nauky o formách (ronda, sonáta atd.). Vliv školy Prokschovy jeví se zajisté rovněž v zálibě Smetanově pro čtyřruční a víceklavírní skladbu a úpravu cizích skladeb. Tento obor pěstoval Smetana zvláště jako učitel hry klavírní.

Mezi skladbami Smetanovými nalézáme ještě jednu vyslovenou vzpomínku na ústav Prokschův. V pozůstalosti Smetanově naskytá se doposud netištěná klavírní pieça nadepsaná „Do památníku Ulwerovi, učiteli při ústavě Prokschově" (In ein Stammbuch dem Ulwer, einem Lehrer aus der Prokschischen Musikanstalt). Datum je připsáno 12. června 1845. Skladba tato vyjde jako zajímavý dokument tvorby mládí velkého českého mistra v edici Umělecké Besedy, v revisi ředitele Jindřicha z Kaánů. Václav *Ulwer* byl učitelem na ústavě Prokschově od roku 1841. Bližších zpráv o jeho osobě a poměru k Smetanovi, bohužel, nemáme.

Ostatní skladbičky Smetanovy z roku 1843 a 1844 jsou příležitostná dílka taneční, vzniklá vlivem přátelských styků mladého umělce. Další skladby let 1845, 1846 a 1847 mají dvojí ráz, především jako hudební památník lásky Smetanovy ke sl. Kateřině Kolářové. Svým rázem spadají sem hlavně písně, jež mají veskrze erotické texty. Z jiných skladeb v té době vzniklých skoro všechny ukazují na původ svůj v rodině hraběcí, pro jejíž zábavu a cvičení Smetana byl nucen chápati se péra. Těžko říci zda osm preludií (čís. 27.), dvě etudy (čís. 28.), toccatina (čís. 30.), klavírní sonata (čís. 35.), čtyřruční rondo (čís. 39.) a rhapsodie z g moll (čís. 42.), věnovány byly urozeným příznivcům nebo skládány byly pro Prokschovo učitelské posouzení. Zvláště čtyřvětá sonata z nich nejvíce by měla upoutati pozornost Smetanova historika pro skladatelův poměr k abso-

lutní hudbě. V této době setkáváme se s prvým pokusem Smetanovým o práci s národními hudebními thematy. Roku 1846 složil variace na lidovou píseň „Sil jsem proso“ a roku 1847 jmenuje jednu svou skladbu již *české melodie (!)*. Před tím ovšem lidový ráz v jeho umění měl vždy vrch nad učenými formami hudebními. Zdá se však, že četné Smetanovy polky v nejprvnější době jeho umělecké činnosti jsou pouze ohlasem hudební mody své doby, v níž nehrálo se pro zábavu na klavír nic jiného, než nejrůznější lepší nebo horší skladby toho druhu. Dítko zapadlé české vísky, tanec prosté venkovské dívčiny, přijato bylo všude s nadšením. Prahu a český venkov zaplavila dle zpráv současníků již ke konci let třicátých obliba polky, a neodolali této epidemii ani nejvážnější starší hudebníci. Později ovšem Smetana polku umělecky idealisoval a přetvořil na typicky národní hudbu českou.

Z těchto všech fakt možno pouze usuzovati o vlivu Prokschově na Smetanu. O dosahu návodu tohoto učitele dají se vysloviti pouze zajímavé domněnky, jež pomáhají jaksi osvětliti umělecký vývoj Smetanova mládí. K této kapitole otázky Smetanovské bude nutno ještě důkladně se vrátiti. Tvorba mladého Smetany má značnou důležitost pro další umělecké kroky našeho mistra. Obšírnějším studiem skladeb této doby pozná se nejlépe símě velkého talentu a dokonalé technické přípravy, jež později vydalo tak nádherný plod umělecký.

Jaroslav Prousek:

Zpěvák.

V hrad královský zavítal zpěvák dnes...
Král s královnou zasedli v trón...
Jim k nohám se nádherný stulil pes
— bylť královým miláčkem on.

Řad předních pairů kol trůnu se táh'
a vasalů plný byl sál,
když zpěvák v stříbrné struny sáh'
a píseň svou zpívat se jal...

Ta v tóninách zvonila tesklivých,
jak někdo by umíral...
Tu každému z přítomných vzdálen byl smích,
a dojat byl každý, i král...

V té písni dojemný smutek tkvěl,
to nemocné duše byl sten...
Ó, jistě že ten, kdo píseň tu pěl,
byl v životě nešťasten...

(— Oj! Víte-li, kterak je trudno žít,
když srdce krvácí?
A těžko jak mořem se proplavit,
když loď se kymácí?! —)

Když dopěl, královna dojata
šperk sňala s ňader vln —
ten vzácně zdělán byl ze zlata
a drahokamů pln --

Řad skvostných žen však přivést dal král,
tak krásných jako den . . .
Jich čar se rajským zjevením zdál —
Ó, kouzlo krásných žen!

Král pěvci řekl: „Tož jednu z nich
si zvol!“ — Však zpěvák děl:
„Ó králi, prosit když mohl bych,
pak tvého psa bych chtěl!“ — --

„Proč ženu spíš jsi nezvolil,
proč psa jsi volil as?! —
Vždyť každá krásná jak královna vil!“
tak královnin ozval se hlas . . .

Tu mladý zpěvák sesmutněl,
zrak dojemně mu plál . . .
„Pes věrný jest!“ pak tiše děl
a trpce se pousmál . . .

Josef K. Šlejhar:

Villegiatura.

(Dokončení.)

Tomu naslouchajíc, ale nedobře rozumějíc všelikým systemům — tomu u anglických panen neučili, — čerta by se o to starala, ale snila o bohatství a lesku, které dle jeho připovídání, jemuž tak skalopevně věřila, měly se jí státi údělem, jím jí poskytnutým jako vykoupení z jeho vin — rozjímala, jaký že byt si vezme, nejméně o patnácti pokojích na hlavní třídě, aby byl šlafcimr, špajscimr — pro všechno zvlášť samý cimr . . . salon, kabinet, budoárek, jak o tom čítala ve francouzských románech — jaké méblování že si opatří do všech těch cimrů, do jednoho mahagonové se secesními rohovými pohovkami, do druhého ořechové, také něco o ebenu jí napadalo, — vezmou si krajní loži v divadle, — vlastním automobilem dá se dovážet, vůbec již jen v automobilu míní jezdit s mladým fešným šoférem, — koupí si vilu v přímoří, jenže nebyla v tu dobu ještě rozhodnuta, zda někde na Gardasé nebo na Rivieře, — bude mít komornou, z Paříže bude výhradně objednávat své toilety. A všechno on úslužně přijal a schválil. Za to konečně mu velkomyslně odpustí i to, jak s ní tehdáž házel na to kanape a smýkl s ní jako s psem. Ano, sliboval jí posléz ještě mnohem více, nač konečně ani nepomyslila ve své skromnosti — mluvil cos o vlastní jachtě, na které míní s ní podstoupiti každý rok dalekou námořní cestu. O to konečně zrovna nestála, protože se vody tuze bála. A mluvil o bohatých dolech zlata, o rozsáhlých farmách, o nesmírných bohatstvích. A ještě jiné věci sliboval, vše že je mu k disposici. — —

A zatím darebák, zloděj, bídák — jak ho v duchu ve svém zklamání křtila, — se to zbláznil. Byl to všechno strašný mam, který zachvátil řítícího se a rozpadávajícího ducha. Nastal bezprostředně po všem tom rozpjetí blaženství a slavomamu, kterému svatě věřila, nával prudké zuřivosti — bylť odevzdán posledním stanicím lidského

žití, zříceného zápasy a zmatky tohoto světa; odvezli ho prostě do blázince. Tam jí řekli, že nejvýše do $1^1/_2$ roku všechno se s ním skončí, žádné lidské pomoci že tu nestává, která by odvrátila naplnění osudu. Za nějakou dobu že se sice ještě proběře ze záchvatu tohoto, na nějaký čas že bude se i zdát normálním, schopným zdánlivě zase všeho pravidelného žití, ale pak dostaví se záchvaty nové, konečné, jimž, zblbna při nich docela, posléz podlehne.

Aspoň to v náhradu za všechno to naslibované a náhle zase ztracené — ten bídák, zloděj jejího štěstí! A když musila se tedy smířit se ztrátou, oddala se hned celou nadějí tomuto proroctví.

A místo ohromení a hrůzy ze sděleného proroctví toho probralo se jí v duši něco závratně oslnivého, zabouřilo jí to všemi smysly. Přec jen ta kartářka měla pravdu, zlatá kartářka . . .

„Prosím teda, pane doktore, nejvýše že do $1^1/_2$ léta může se počítat ještě s jeho životem, opravdu ne déle?" otázala se lékaře sdělujícího jí jeho ortel a divně na něho zasvítila vypouklýma očima, jaksi nedočkavě chtivýma tohoto ortelu a odsouzení. Nejvýše, nepřidá-li se ovšem k paralyse něco jiného — pak by se to skončilo ještě mnohem dříve. „Ano, připravte se, paničko," — ten hrubián, takto osmělivší se ji nazvati, — „že nejvýš za $1^1/_2$ léta budete vdovou," odbýval ji dost drsně a v duchu si řekl: „Ty potvoro, to jsem ti trefil do noty, viď . . ." Znalť již ten pán své lidi a postřehl vše ostatně z jejího pohledu a hlasu. Bylo ale na čase přece sehrát jakous komedii licoměrnosti, ustrnule a vyjeveně tedy pozvedla oči, servala si trochu kadeř, vzepjala ruce, spustila lament . . . ale ten hrubián, jenž znal své lidi, ji odbyl: „To si nechte, paničko, až doma, tady na to nemáme času . . . ostatně srdce vám z toho sotva pukne," a vyprovází ji s tím ku dveřím, ten hrubián, necita.

Tedy ten darebák, zloděj, bídák, jenž takto si s ní zahrál, takto ji oklamal, soptila tehdáž znova a znova v duchu poznavši podstatu všech těch jeho slibů a vyhlídek, jež jí sliboval a s nimiž tak perně bylo se jí loučiti. Leč ve vzteku svém, připomněvši si, co ho neodvratně čeká, měla přece jisté zadostučinění. „To ho Pán Bůh potrestal za to, čeho se kdy na mně dopustil . . . heč!" jako by mu přála ve své mstě. A majíc nyní jeho úděl za odbytý, s nímž netřeba již nadále počítati, začala se celou duší oddávati tomu novému příští, které se v ní tak oslnivě vzbudilo, když prvně tehdáž v blázinci zvěděla o ztracení svého muže. A to, co smysly jejími tak závratně oslnivého zabouřilo, to zůstalo tam již svítit nadále, stále oslnivěji se rozjasňujíc.

„Zlatá kartářka, přece měla jen pravdu," plesala v duchu a opakovala si tisíckráte, děkujíc kartářce za šťastné proroctví. Bude tedy jednou konečně osvobozena od toho surovce, jenž ji neoceňoval, nepochopoval, jenž nedovedl jí zjednati to, nač měla plné životní právo a čeho zasluhovala svým rodem, vychováním, tradicí; z jeho svírajících ji a obmezujících klepet se posléz dostane, z jařma jeho zneuznání, brutální nadvlády, která troufala si ji tak obmezovati, — zvlášť nikdy mu neodpustí, jak s ní tenkrát na tu pohovku házel

a jak s ní smýkl jako se psem na podlahu — však ho Pán Bůh posléz našel, potrestal . . Ano, bude tedy zas volná, svobodná, je ještě tak mladá, život má vlastně před sebou, je krásná (aspoň za takovou se měla jako každá ženská), pikantní... Žít jen, žít, znovu žít a vše si vynahraditi, čeho se jí nedostalo a v čem takovou krutou ujmu trpěla v jeho jařmu! A začala budovati své plány, své nové příští a k tomu veškeré své jednání zařídila. Když stávala před zrcadlem, pozorujíc se všech stran a zkoumajíc všechny své přednosti, tu a tam i malý nedostatek, který ovšem mínila napraviti, řekla si v duchu mnohokráte: „Nevypadám-liž jako svobodná... a mých šestadvacet let je zas pro mě, vdovu, nejkrásnějším stářím . . ." ostatně umínila se vydávati asi za čtyřiadvacetiletou, dle potřeby. A nikdo by neřekl, usuzovala dále, že měla již tři děti . . .

Ano, tři děti poslední dobou často se jí mihly nepříjemně v jejím uspokojeném usuzování o sobě, tři děti, je to přec jen tuze okaté na mladou vdovu, je to přítěž, s níž se přece již od nynějška nepovleče celým životem. A nikdy není naše mysl tak ostrovtipná a pronikavá ve svém budování, jako jde-li o stržení daných výhod na sebe. Velmi brzo přišla věci na kloub, dík svým známostem rodinným. Uvažujíc na všechny strany, jak by se zbavila dětí, dík i rodinným tradicím zbožnosti a bohumilosti, vymyslila si brzo dobrý plán, ona, která nevymyslila jakživa ničeho. Poradila se i se strýčkem kanovníkem, vlastně poradu s ním jenom předstírajíc, aby tím zároveň domohla se jeho pomoci a protekce.

Z hocha nejstaršího by měla ráda kněze, Pánu Bohu že by ho ráda zasvětila, je to přání i maminčino; zvláště teď, když hoch se co nevidět octne sirotkem, kdo nástrahami a nebezpečím mravní úhony světa lépe ho provede, než zbožný cíl a prostředky k němu. Strýček horlivě schválil, pomohl. A vymohl hned od příštího školního roku — to zatím již skončí najisto s ním — trvalé přijetí hocha do kteréhosi kněžského ústavu, odkud veden bude již krok za krokem až k vlastnímu jednou vysvěcení. A k tomu zadarmo, to strýček vymohl, ovšem v tom zaručení a uvolení, že stane se knězem . . . Hoch prý také chce! Kdož ví, může to jednou přivést také až na takového kanovníka — a pane, ti se mají . . . usuzovaly obě zbožné ženy . . .

Strany děvčete bylo ujednáno, že nastoupí vychování klášterní, a taktéž zadarmo to strýček sprostředkoval. Pobude v klášteře nějakých pět, šest let, a zatím se to okáže. Pojme-li děvče náklonnost k blahoslavenému životu klášternímu v bohabojnosti a svatém pokoji, nevěsty Kristovy v ústraní a bezpečí před zkázou světa — jako ona kdys měla, jak lhala to nestydatě strýčkovi, litujíc, že nevěnovala se životu klášternímu, že jakého hoře a zklamání mohla být ušetřena ve službách Bohu (při tom hořce rozplývala se v slzách, což strýčka velmi dojalo!) — a soudila aspoň dle všeho, že děvče bude po ní a pro klášter zajisté nabude lásky a nikdy nezatouží zpět do klamu žití; ostatně o to sama se již také přičiní a děvče samo již nyní chce jen do kláštera, fantasirujíc jen o něm a přistrojujíc se za

jeptišku . . . pak že to dostane se jí nejlepšího údělu žití. Rozhodně by si je přála zasvětiti tomuto údělu. Strýček zase byl dojat, schválil a sprostředkoval. Počínaje novým školním rokem bude dáno děvče do kláštera těch a těch sester, zatím na vychování, a pak se to již okáže . . . Ták . . . zase přítěž s krku a nic to nebude stát, zajásala. Bože, když má tak člověk strýčka kanovníkem, pak všechno jde, ovšem musí být zase člověk z takového rodu, z takového vychování . . . kde za strýčky fungují mocní kanovníci . . .

Strany pak nejmladšího, as tříletého, se ještě uvidí. Asi ho ponechá straně mužově — babička aspoň, zvěděvši o strašném ortelu svého syna, když posléz trochu svůj žal srovnala v krvácejícím svém srdci mateřském, prosila snažně za to dítě, že aspoň je bude míti památkou po ubohém svém synu; i dá jí je s pánem bohem, třeba dělala trochu drahotu. A tak bude třetí přítěže zbavena.

Zbavena tedy tak hravě a výhodně všeho, co pojilo ji ještě k bývalému jařmu — bude úplně volná, svobodná, je mladá, plná života, krásná . . . jaká ještě budoucnost ji čeká! To vše také neomylně hlásala karta, která dosud ve všem zrovna zázračně uhádla. A blaze ještě ubezpečena tím, že stran jejího věna je vše celkem v pořádku a také stran hodně vysoké pojistky, kterou muž, ještě továrník, uzavřel obezřele pro případ své smrti — to mu Pán Bůh zrovna vnukl v její prospěch! — že je vše v pořádku, pojistka nezastavena, pojistné zaplaceno, oddávala se tak slibně jí kynoucímu novému příští kartou i vlastními touhami neomylně vybudovanému a v tomto oddávání se očekávala jeho smrt . . .

Jsouť právě očekávání věcí, jež nejhroznější a nejosudnější pro druhé, pro nás jsou nejvítanější, nejblažší . . .

Asi dvakrát navštívila muže v blázinci — z lásky snad, soustrasti? — i toto! ale aby shlédla, jak vše pokračuje s ním na té cestě zvolna řítícího se pádu, a při tom aby pokoketovala s mladými doktory. Při druhé návštěvě ale v úžasu zpozorovala, že muž její se probírá ze svých mrákot, začíná rozumně mysliti a jednati, střízlivě a vážně mluví zase o životních svých záležitostech, má zájem o rodinu, ví i o svém neblahém návalu a vyslovuje ovšem usilovné přání vyjíti z ústavu. Celá v trapném rozrušení obrací se na lékaře v oddělení — co to, že snad je naděje na uzdravení přece, vždyť přece vypadá ten člověk jako zcela normální? Zavěsila se téměř na lékařovu odpověď, cedící se neochotně a trochu opovržlivě jeho zuby. — To že je jen pouhé zdání. Na delší čas že se sice probéře ze svého mamu, bude vskutku připadati normálním pro své okolí a bude moci i řádně zase zastávati všechny své záležitosti životní, zdánlivě žádná výstřednost v chování se u něho neobjeví, bude logicky mysliti a jednati, — ale jeho dni jsou již sečteny, žádná moc světa ho již nezachrání, končil trochu se sebevědomým pathosem, jak by on určoval tento ortel a jím vládl. Jí udělalo se tak hřejivě blaze při utvrzení tohoto ortelu, zjihlo jí utěšeně v celém nitru jako sníh na jarním slunci.

„Chudák,“ dovedla ale ze sebe vynutiti zkormouceně a oči na okamžik zastřela dlaní jako v těžké dumě smutku, i také hojně zasmrkala ve svůj batistový šáteček jako vnitřní vláhou slz. -- A že mermomocí chce jít ven z ústavu, jak to s tím bude, otázala se dále, všechny slzy vysmrkavši. — To že ho mohou na nějakou dobu zcela dobře pustit z ústavu, teď na nějakých pár měsíců nehrozí nebezpečí. Ale jedině na revers, že zaručí se za všechno bezpečí, chce-li ona jej dát anebo někdo z rodiny, ale jedině na revers je to možno. Neboť uprostřed nejrozumnějšího jednání, aniž dá se předvídati kdy a jak, může se dostaviti náhlá zuřivost, spojená pak s velkým nebezpečím pro okolí, a za toto nebezpečí ovšem musí se zaručiti ten, kdo dá revers . . . pak ovšem takové návaly jsou již začátky konců . . . To slyšela sice ráda v blaživém uspokojení, ale nějaký revers — Pánbůh chraň! ona nemůže vzít žádnou zodpovědnost na sebe. — Tedy že někdo snad z rodiny, bylo by to přece jen ukrutné a zbytečné trápení toho člověka po takovou dobu ho zde ponechati, než by se dostavily příznaky katastrofy, jaksi sám přimlouval se a naléhal lékař. — Že tedy dopíše jeho rodičům... Co muk a trýzně zůstává nevysvobozeno ale z těchto míst u oněch, jimž někdo reversu nechce aneb nemůže poskytnout, a co nepohodlné svobody zůstává takto navždy uvězněno v tomto nejhroznějším žaláři světa, o tom neuvažovala ani na okamžik, to již její věcí nebylo.

Dopsala, přijeli rodiče, dali revers, syna odvezli k sobě na venek, bude jaro trávit v domově — snad domov, ta nejsladší, nejbezpečnější záštita světa, vezme v ochranu chorou duši, pro kterou není v světě záchrany, a aspoň poslední útěchu jí zjedná . . . Ale mohl-liž to kdo věřit při tomto mohutném organismu, do nedávna ještě tak silném, výbojném, ovládajícím tolik složitých nesnadných záležitostí životních, mohl-li kdo tušit, že tyto síly jako obra jsou podťaty, na den a hodinu takřka stanoveno konečné jejich vyčerpání! Mohlo-li to aspoň uvěřit a tušit srdce matčino, jež nikdy nevzdává se naděje pro dítě svoje? Srdce ženino to rádo uvěřilo, ubezpečilo se tím zcela a dle toho začalo si osnovati své záměry pro budoucnost, své nové příští, které před ní rozpjalo se jako duha, věštící po bouři a nepohodě krásnou zase pohodu.

A začala žít zcela novým životem, zbývala se všech pout, vztahů a povinností bývalých, — a co muž chorý nalézal se v ošetřování domova, matky, ona činila své přípravy pro to nové příští, trochu tajemné a ještě ukrývané přípravy, a vyvíjela snahy, jež uprostřed změtenosti velkoměstského žití dovedou probíhati bez povšimnutí, nápadnosti, docházejíce svého cíle tím jistěji a bezpečněji. Každého dne také navštěvovala různé mužské kláštery na všechny možné v nich odbývané pobožnosti, každého dne došla si ke kartářce, chodila k dohazovačkám sňatků a podobných věcí, pro které je neofficielní pojmenování kuplířství . . . Začala jaksi romanticky naladovati svou mysl, procházejíc se někdy za měsíčních večerů, vnucujíc se do patřičných nálad, a třeba jí bylo náramně fádní, přece

to romanticky dodržovala, začala pěstovati secesní vyšívání na hedvábí a vypalovanou malbu, měla hodiny na piano, aby pokračovala tam, kde ji uboze zanechaly u anglických panen, a zatím přivedla to již na nezmarnou „Modlitbu panny“, později bude se také učit na harfu, což zvláště připadalo jí tak nesmírně romantické, andělské — i často v té době sáhla k básníkovi v secesní vazbě, ona, která mimo krvavinu druhdy nečetla nikdy ničeho, a vnucujíc se v jeho výlevy, často se s ním ubírala do postele anebo nesla se s ním na promenádě.

To dálo se jaksi ve věcech ducha. Ve věcech těla přišly na řadu všechny ty pedikury, manikury, ondulace, šamponování, pěstění krásy pleti, krémy pro zbujnění ňader. Nastoupila i hygienickou, methodicky určenou výživu pro vytvoření co nejúčinnější silné, bujné krve a úzkostlivě ji zachovávala. Věděla, co jsou v té příčině proteiny, bílkoviny, uhlohydráty a podobné neřády, ona, která nevěděla o ničem. Starou výbavu vyhází, prodá židovi, zřídí si výbavu novou, moderní, co nejapartnější, již si vše ve skladech vyhlížela, začala již v prádle s drahými hamany, všechno samá drahá vložka, samá bruselská krajka, žádná imitace. Všechny spodničky hedvábné, dráždivé. Do nového života chce se uvésti důstojně, u vynahrazení všeho, v čem dosud strádala tak krutě a v sebezapření, nač vzpomínajíc, čím dále větší lítost měla nad sebou, co vše musila vytrpěti, tím větší nenávist pojímala k tomu, jenž vše to zavinil, a tím více slibujíc si vše si vynahraditi. Své pohlaví chce tentokráte co nejvýhodněji uplatniti, umiňovala si.

Jak uplatniti, jak vše si vynahraditi, to již samy ukazovaly se cesty. To hlásala také šťastná karta. — „Moc bohatého a vznešeného pána dostanou, tady ho karta nese s sebou. Bude o něco starší, ale tím bohatší a vznešenější.“ Na tom by jí docela nic nezáleželo — raději hodně již starého, třebas již takového „dědu“, smávala se, ale za to tím bohatšího. Jen aby se mohla tuze dobře mít, nic nemusila dělat a skvěle mohla vystupovat . . . O takového dědu pak se již postará, aby ji dlouho netrápil — bude moci při něm užívat, čeho se jí zachce, a co hlavní: bude po něm dědit. Aby si ji vzal mladý, bohatý a vznešený, nějaký takový princ z pohádky, to věděla, že již nepůjde, na to byla přece dosti chytrá a střízlivá i ve svém velikém mínění o sobě, a proto volila kombinaci s dědou.

A jakoby proto, že v tom směru karta vytrvale padala, vskutku v té změtenosti velkoměstského žití, v níž dovede bez povšimnutí a nápadnosti probíhati tolik tajemných proudů, docházejících posléz svého cíle zločinu i hříchu, podařilo se jí pomocí všech těch dohazovaček a kuplířek získati něco, co zdálo se jí zcela vyhovovati. Svého cíle najisto dosáhne, co se to jen skončí tam s tím! — a zatím dovedla vše udržeti v dokonalé tajnosti, jak k tomu jen velkoměsto skýtá příležitost. Dostávala zatím drahé šperky, košíky s lahůdkami, dopisy psané již jeho trochu vyšeptalou, třaslavou rukou, ale za tím toužebnější, té touhy, která třese se a hárá již jen

svým prázdným, marným chtěním života, jehož zpět dosíci nemůže, a která miluje, vlastně smilní, již jen svými marně utkvělými illusemi. Začala zároveň konat tajemné návštěvy.

Jen co se to skončí tam s tím! bylo heslem těchto návštěv, při nichž zdá se, smilnila již pouze zvětralá illuse bez podstaty — jenže taková illuse, dostane-li se jí zvůle, je velmi štědrá . . .

„Tam s tím“ se to nějak podezřele prodlužovalo. Věci života tak zpropadeně vlekle postupují pro chvat a nedočkavost našich záměrů. Se svým vytouženým dědou, jak jej nazývala, — prý neobyčejně bohatý a vznešený pán, jak jedině tajemně prozrazovala tu a tam, — vše již umluvila, na podzim docela stanovila již svatbu, všechny přípravy v tom směru vykonala.

A zatím již zjednala si a měla zajištěnu náhradu ve směru druhém v mladém fešákovi . . . Vše se tak pěkně daří, podobá.

Jen „tam s tím“ prožlukle nechýlí se to ke konci. Dávala se v tom směru několikráte ubezpečiti lékaři — všechno je marné, nejdéle do konce léta vydrží, ubezpečovali lékaři a kartářka hádala, čemuž věřila víc než doktorům, ale odtamtud žádné zprávy. —

Že nastal zatím čas villegiatur a letních siest u těch, kterým celý život siestou, a také děda její musil do lázní, kam s ním ještě nemohla, aby to nehlučelo, také ona nastoupí zatím svou villegiaturu odporučující se zdraví a ustanovila se na villegiatuře, jak jsme slyšeli . . . rozloučivši se starým i mladým. — — Toť se rozumí, že první návštěvu, přijedši na venkov, musila učiniti domovu svého muže a jemu — jsou již takové nucené povinnosti, které se sebezapřením nutno převzíti. Tak nerada šla do toho sprostého statku! Děti tam již byly. Ještě zvědavost, jak shledá svého muže, ji usnadňovala její sebezapření.

Vešla tehdáž pod těžkým fuflíkovatým závojem, jaksi hrdě, vznešeně, sbírajíc do jedné ruky v takovém obratném neoznačitelném chicu svou vlečku, na kterémž umění si tolik zakládala odkoukávajíc je od velkých dam a cvičivši se v něm celé hodiny přecházejíc po pokoji a při tom sbírajíc a odhazujíc vlečku, — tvář nabrala v onu neoznačitelnou posu, která je dána jedině raffinované licoměrnosti dámy velkoměsta. — Ve světnici popozvedla závoj, i v tom pozvedání závoje nabyla svého chicu.

Muž ležel právě na pohovce, nikoho jiného nebylo ve světnici. Zažloutlý, zduřelý v obličeji, oči trudně zamžené; jinak zdál se normální, až na tu jistou přepadlost v tvářích, z nichž vytrácel se šmahem život pro oko zkušené. Nad rozsáhlou jeho lysinou, jež za nemoci ještě nápadně nabyla, matnou nyní, bez lesku, jako by vznášela se záhadná oblast, která této hlavě jaksi byla cizí, nenáležejíc jí.

Pozvednuv při jejím příchodu namáhavě hlavu i s tou jakousi záhadnou oblastí na ní tkvící, upjal k ní trudné své zraky, hned ji nepoznávaje. Pak ji poznav, rozradostnil se, jako by v tuto chvíli jejím nenadálým příchodem do duše jeho vešlo jen to z bývalého žití, co v něm bylo dobré a blaživé, čehož přece mezi mužem a ženou, kteří tři děti měli, nemůže naprosto nebýt. Ale to rozrado-

vání jeho bylo tak nějak zastřeno smutkem, kleslostí, beznadějností, která nemůže nabrati sil a pravého výrazu k svému projevu, jak by chtěla.

„No, žes přišla přec jednou, ty duše . . .“ zahovořil, nutě se do žertovné veselosti, ale nápadně povlovně, těžkopádně, jako by ku každému slovu zvlášť musil zabrati a soustřeďovati sil a činit zvláštní přípravy. Popošedši až k němu, přiložila svou tvář, s níž ještě výše poodhrnula závoj, k jeho rtům, jež suše, prázdně a přece jaksi chtivě a nějak leptavě, jak jí to připadalo, se k této tváři přissály — snad cítily v ní ono zdraví, kypící sílu, život, k nimž tak náruživě chce se přichýliti zpátky smrtelné chorobě, o níž neurčitá tucha tane v přesvědčení. Ještě namáhal se těmi leptavými, suše zduřelými svými rty u této tváře prodlévati, k níž druhdy tolikráte přissály se a prodlévaly v rozruchu svých chvil, z nichž u vzpomínce jeho jako by zbývala pouze jejich slast bez všeho toho jiného provázení, které bylo přece tak neblahé. Ale ona již zase se odtrhla od rtů těchto znamenajíc z nich puch a podstatu choroby . . .

„Ale má chuť ta tvá tvář hodně líčidlem,“ nutil se potom do jakés rozmarnosti, v níž ale přece tajilo se trochu mírné výčitky — jako u vyhrnutí se těch vzpomínek, kdy tolikráte za jejich spolužití ji prosil, aby se nelíčila, a co z toho zbylo zlých chvil a nejtrapnějších výstupů, aniž ale ona kdy vyhověla. „No, nejsem ti snad zas dost dobrá,“ odsekla mu zároveň jízlivě a podrážděně, „vždyckys' na mně něco měl, a sotva jen přijdu, hned zas vyčítáš . . .“ „Ale nevyčítám,“ odvěťuje jí v takové trudné a lítostné umírněnosti, která nepřála si rozporu, a nutí se do družného, dobráckého úsměvu, jenž přál si jedině laskavého míru a radovat se chtěl pouze z jejího příchodu, všeho ostatního, co by jakkoliv kalilo a roztrpčovalo, pomíjeje.

„Japak nevyčítáš,“ trvala ale zatím ona ve svém podráždění, cítíc tu vhodný svod k své zlobě a zároveň přemoc, která může si dovoliti své ukojení, „bylo to zatím u nás vždycky tak . . .“ A do očí zároveň vstoupily jí ony těmto zrakům vlastní zákmity té svéřepé jakés samolibosti, trvající za každou cenu na svém, které vždy přiváděly ho téměř k zuření, nedaly-li jinak a nepovolily-li. Jenže vstoupily-li jednou tyto zákmity, nedaly nikdy jinak a nikdy nepovolily.

A tyto zákmity najednou postřehl. A jimi jako by navalily se mu do chorých smyslů hned všechny vzpomínky té celé zlé minulosti, s těmito zákmity jaksi spojené.

„Nevyčítám,“ vybuchl zuřivě, vytřeštiv na ni své oči, v nichž vystoupilo tu patrné šílenství . . . Ale hned mínil se zas jaksi vzpamatovati, ovládnouti se, kdyby jen trochu bylo mu v tom přispěno; neboť postihnuv se ještě při svém návalu, kterým i vzmávly se mu ruce proti ní, zas nechal rukám poklesnouti, zajíkl se v sobě a v pohled jeho nastoupil nenadále výraz tak užalostněně prosebný, malomocný, usedavý jako v nářku dítěte, dovolávající se jejího ohledu a smilování a jaksi toho milosrdného přispění. Leč nebylo přispěno tomuto pohledu, nebylo pro tento nářek choré duše smilování.

Přisunula se k němu však za to blíže v takové vyzývavé posupnosti, která je s to vše obětovati své mstě, a jako by jednalo se jí i o to, aby vyvolala, strhla na sebe choré jeho podráždění, tím že nějak bude míti výhodnější hru a způsobilejší pole pro sebe, zavřískla: „Na, sežer mě teda, surovče . . . byl's a zůstaneš vždycky jen sprostým pacholkem . . .“

Rozkřičel se strašlivě, zároveň celé jeho mohutné, ale dávno již podťaté tělo vychýlilo se nad těžký dubový stůl, jenž činil tu silnou překážku, a tvář jeho úžasně se servala, jako by v ní nastoupil ničivý zápas. V tom ale vstoupila do světnice matka jeho, bez dechu přichvátavši, když již v síni najednou zaslechla onen zlověstný křik synův, v němž jako by se rozpoutaly záhubné moci. Postihla asi situaci. „Pro Krista Pána, utiš se, synu . . .“ běžela k němu uvrhajíc se mu přes stůl na ramena; jednaloť se nejdříve o zadržení této rozpoutávající se záhubné moci. A také matčiným srdcem byla na okamžik zadržena: ta vypjatá ramena hned se zase schýlila, ty jeho zraky, pohasnuvše v šíleném svém zápalu, k ní oddaně se zvrátily a jako by teskně zažalovaly. „Maminko, japak se mám utišiti, když ona s takovou na mne přichází . . .“ povídá jí u jakéms těžkomyslném stěžování si úžasně servaného, téměř vzlykavého hlasu, co zatím matka obešedši stůl, k němu na pohovku přisedla, nepouštějíc co možná tato ramena. Pak teprve vyčítavě, smutně vzhlédla k ní, jako navracujíc se k nutné povinnosti, aby jí přece uvítala. „Vítám vás,“ tak nějak v bolestivé výčitce pronesla.

Ale ta jen znala jedině svou vášeň, svou uraženou samolibost, na trudný pozdrav nemajíc času ani odvětiti. „S jakou že na tě přicházím, co, ty jeden . . .“ zařezala hlasem zas tak posupně, přisunuvši se ke stolu, ale stůl nechávajíc ostražitě mezi sebou a jím a cítíc se ještě bezpečnější a osmělenější přítomností jeho matky, k níž se nyní obrátila: „Jen jsem přišla, a už na mě spustil, hrubián — bylo to u nás vždycky tak, já jen abych byla snášela jeho laune, jeho hrubství. Ale jednou už toho mám taky dost, rozumíš? ty jeden!“ zase se obrátila k němu. Se vztaženýma rukama k ní při tom němě úpěla jeho matka, ale ona nedbá těchto proseb mateřských, nedbá ohromivého zřícení, které před ní je vtěleno, a záhubně se rozsopťuje a ječí dále, co ony zákmity v jejích očích vztekle řeřavějí jako chumel rarachů. „Rozumíš, už dál to snášet nebudu . . . Na, jen mě uhoď, jen to zkus, bídáku, dovrš své dílo, však už taky došlo na tebe . . .“ Kdyby v takových případech nebylo ani nikdy úmyslu uhoditi, kolik uhození přivodily by takové furie, jimž jako by šlo o schvální vyzvání, přivodění té rány, která nějak vhod by přišla jejich úmyslům. Mohl jen zahýknouti jako palicí sražené zvíře, a jediným takovým posunem zvrátil stůl, jenž dělil ho od ní, s rozplameněnýma očima ječící na něho, a to tělo jeho jako by se vybavilo ze záhubného svého spjatí, oživši bývalou svou silou, uvrhajíc se směrem k ní přes skácený stůl . . .

Bylo by to neblaze dopadlo v tomto rozpoutání šílené moci. Ale to tělo vrhající se vleklo s sebou tělo jiné, v němž sídlilo srdce

matčino, konejšení a orodování. „Synu, slyšíš, pro Boha tě prosím, aspoň k vůli mně se upokoj, pro Boha, pro Boha, synu!" vyvolávala matka v zoufalství svém, chtějíc zadržeti syna a nespouštějíc se přes veškero to strašné řícení jeho krku, jejž jímala v křečovitém semknutí, jsouc takto odhodlána na život a na smrt se ho nepustiti, aby zabránila svou obětí katastrofě. Při tom neustal zaléhati jako v poplašné, pomoci se dovolávající ozvěně smrtelný křik ustrašeného srdce mateřského: synu, synu, pro Boha . . . „Vidíte ho teda — blázna," ječela mezi to ona skokem ustoupivši, ale pouze ke dveřím, když postihla, že to tělo mateřské bude jí dostatečnou ochranou. Ale tato brutální infamie, dotvrzující, že kázalo-li písmo pod záhubou duše a mstou Boha nenazvati bratra svého bláznem, že vlastní ženy se to netýká, snad již ku vědomí rozzuřeného šílenství nedostihla. Neboť vřavou záhubně rozsoptěných smyslů proniklo zatím dovolávání se mateřské...

Syn najednou se tu pamatuje, ustává ve svém zuřivém zápolení a již v takovém rozbolestněném úžasu pohlédá na matku, kterou jako by teprv nyní poznával a situaci, jakou jí připravil. „Maminko," rozvzlyká se najednou v takové malátné, trudné, bolestné něze a zároveň v úžasu nade vším, co se stalo; a jímaje ji tak neskonale oddaně ve svou náruč, líbá ji a schyluje se s ní zpátky na pohovku, na kterou najednou klesá jako u zřícení všech sil. „Maminko," vydechne znova z hlubin jaksi svého zřícení . . . „máte pravdu . . . vám to teda udělám k vůli . . . ach maminko, maminko," rozstenal se tu malomocně a zoufale. Zaplakali pak oba v tomto svém schýlení, při kterémž pláči cítila se ona docela zbytečnou, a jsouc ostatně i uražena, ostentativně odešla . . .

A těch dvou bylo to poslední již schýlení, schýlení mateřství a synovství, neboť téhož dne ještě musili ho odvézti do nemocnice, do té bezpečné klece, když dostavil se nával zuřivosti v celém již rozpoutání šílenství, které značilo začátek konců aneb konec již sám, — aspoň konec ducha, konec vší jeho hrdosti a moci, konec vědomí, co již jen ještě tělo zápasilo jako v příšerných konvulsích ploužící se zrádné, neodolatelné záhuby. Tam za tou mříží v bezpečné kleci může po vůli své zápasiti a bíti se s konečným osudem ta bytost přemožená, jejíž dni jsou sečteny a s jejichž sečtením se již spekuluje a na něm buduje se nové příští — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Výborně dnes poobědvala. S chutí, jaké se již dávno netěšila. Okurčička byla křehounká, sladká. Řízeček jako dort. A nitro její celé jíhlo, rozzářilo se, naplnilo se oblažujícím vnitřním pohnutím, za jakého chutná dvojnásob; jen hoře znesnadní chuť k jídlu. Po obědě ulehla do sítě v smaragdové zášeří sadu. Ale neusnula, to oblažující vnitřní pohnutí nedalo usnouti, vzrůstajíc a zmocňujíc se jako vlnobití. Jakés to horoucí vlny spěly jí nitrem, na vlnách těch jako by byla unášena vstříc novému žití. Vše již se naplňovalo, rozevíralo před ní a zvalo k přístupu.

Kolem v ovzduší také takový kolébavý rytmus něhy zavládal jí pohupuje v závanech jakéhos sladkého vynášení, hluboký bzukot

hmyzu byl tak rytmický, i kývání haluzí, i plynutí nebeské modři v něžných prorvách těchto haluzí. I ten nepomíjivý klepot stavu, jenž nedaleko v tom baráku honil své živobytí, rovněž tak nějak rytmicky se přidával k jejímu rozjíhnutí a rozmocnění nitra, i ty rány sekerou a palicí tam v tom kdes zápolení s pařezy se s ním harmonicky urovnaly. — A přec nemohla usnouti, ač aspoň tak do tří hodin spáti bylo jejím hygienickým zvykem, v němž útroby mohou nerušeně zažívat...

„Milostpaní, kartářka...“ zamečela shora z okna Boža. A žužlavé, podle ponížené „ručičku líbám“ v zápětí odtamtud se neslo. Zlatá, vítaná kartářka tentokrát, aby svým proroctvím znova utvrdila toto neomylně nastávající příští, které třebas sebou již tak utvrzeno, potřebovalo znova a znova posily, aby cele uvěřila svému štěstí a měla nových zdrojů k svému honosivému zmocnění. A toto vykládání karet, jež stalo se jí téměř denní potřebou, buď že sama stavovala se v městě u kartářky, anebo dala si jí k sobě choditi, bylo jí tímto zdrojem, tímto utvrzením, až zároveň stalo se jí potom, když vše bylo již jisto, co hlásalo, také takovým milým hověním vlastní samolibosti, která potřebovala neustálého hlazení a sladkého dráždění jako kočička. Dnes tato prašivá, taková olezlá a hnusná baba, v jejíž stopách sedm let nic prý neroste, přišla jí zvláště vhod. Potřebovala zároveň hlazení, dráždění. Dala jí uvařit kávy, hodně osladit, aby proroctví nevázlo, aby síla prorocké fantasie tím mocněji se rozpjala a nabyla žádoucí náladovosti.

Karta padala velmi neutěšená, smutná... aspoň baba s nevýslovně truchlivým vzezřením to hlásala a div nedala se sama do vzlykotu, při čemž mohla kapičku od nosu setříti — ano, ano, do tří dnů bude vdovou... „Jo, jo, milostpaničko naše drahá,“ a div ji neobjala soustrastně, „smutný to osud, ale mně odpustěj, já za to nemůžu, to jen ta nešťastná karta, jak sama chce, a tu posílá Pán Bůh sám... Ale za to,“ vytáhla tu u radostné vítězoslávě jiný kart, který jako by přinášel slavné překonání všeho, a jejž tajemně chvíli podržela zastřený v ruce, — „tenhle vítaný drahoušek jim všechno vynahradí.“ A dívajíc se nyní chvíli v prorocké obřadnosti na vítaného drahouška, jako by sama nemohla se dost vynadiviti svému odkrytí jako velicí vynálezcové: — „Ne, ne!“ vrtěla hlavou v úžasu. „V takovýmhle příznivým spřežení mně již léta nepřišel. Vinšujou si to, milostpaničko zlatá naše, to znamená hrozitánský štěstí, to zas vykoupí každý zármutek. A již co nevidět, jako skoro hned dnes má to nějaký štěstí začít, ani nevím sama, co — ale to je rohlíček jako mandle“ rýpla baba palcem do rohlíčka — „Jen si berou, berou...“ pobízí ona, tajíc celá jako sníh v jarní záři; „a co dále povídá kart?“ táže se chtivě, nenabaženě, oči vypouklé, nepohnutě svítivé, jako u vytržení a hypnose všeho toho štěstí, hlásaného tím kartem, který ale má učiniti další svá odhalení... Všechno dosavad jak by jí nepostačovalo, novým a novým přislibováním chtěla býti ujišťována ve své lačnosti neobyčejných výhod životních. A baba uměla náležitě vyhověti pošetilosti a zvrácenosti lidské, lhouc

jak lhouc, rozplývajíc se v licoměrnosti výmyslů a přitírajíc se k její navnaděné štědrosti svou hnusnou lísavostí jako prašivý pes, jehož svědí kůže . . .

Jenže když byly obě v nejlepším, přihnaly se s hlukem děti. Nevítaně, jako vždy, zvláště v poslední době, kdy již cítila se vysvobozenou z jejich jařma.

Hnaly se nejdřív po rohlících, a teprve, když každé po jednom uchvátilo, ptajíce se o dovolení. Bylo tu ovšem skoro již nesnadno jim toho odepříti. V čas před nimi ukryty byly karty — vyžvatlaly by to zbytečně ve statku, a tam na takové věci docela nic nedají. – „A tak mně to máslo přinesou zítra, jo?“ zamlouvala ona před dětmi účel návštěvy babiny, a baba porozuměvši, s nesčetným takovým prašivým „ponížené ručičku líbám“ a na ni výmluvně mhourajíc se odklidila.

„Maminko, já bych chtěl ještě . . . “ — „Já taky . . .“ — „Já taty . . .“ rozškemraly se děti, když první rohlíčky v nich zmizely. — „Co pak myslíte, že uchystala jsem pro vás celý pekařský krám,“ utrhla se na ně nevlídně. — „A jo, tamhle ještě máš,“ ukazoval do kredence nejstarší robustní a resolutní hošík, — celý po otcovi a také miláček to jeho, jehož ale ona měla nejméně ráda, často ho bijíc, při čemž ale on dost vydatně se uměl bránit, kopaje ji a pěstmi se po ní oháněje jako u vědomí nespravedlnosti na něm konané, načež ona zase bila tím vztekleji, a on zase kopal a pěstmi oháněl se tím vydatněji, aniž zdál si mnoho z toho bití dělati. Tam z tašky vyčuhovaly slibně ještě další rohlíčky. Zároveň již se hnal po židli, aby si sám posloužil, což bývá prospěšnější, chceme-li čehos dosáhnouti. „Já chci taky . . .“ — „Já ci taty!“ škemral nejmladší, něžňounký, roztomilý, as do čtvrtého roku jdoucí hošík s modrýma něhyplnýma očima, jež na vše vzhlédaly v takové nevinné, přesvědčující utkvělosti. — „Babička nám vždycky dá ještě, když chceme,“ uvedla dívčinka dost resolutně jako na posílenou důvodů k jejich novému se domáhání rohlíku, při tom koketně neopomněla mrsknout okem do zrcadla na toiletním stolku, a tam po celé své již dost vytáhlé postavě protáhla zálibně svůj pohled, oběma rukama přepjavši si bok, na němž měla zavěšenu modní filigranskou sukénku. Zdálť se být ten pohled s sebou spokojen, ale hned pak poskočila ku kredenci svižně tančivými, rytmickými kroky . . . K tomu ji vedla ona: „Musíš se umět ve světě pohybovat, fajnové způsoby mít, držet na sebe!“ nabádajíc ji a v tomto ohledu dívky ku podivu se přizpůsobují.

Rozebraly děti zbývající rohlíky rozrůznivše se na okamžik stran jejich velikosti. Jí nezbylo, než ponechati po jejich vůli, lačné rohlíku, ale aspoň dala staršímu hochovi, jenž tak nediskretně objevil zásobu rohlíků, upřímnou herdu, při čemž on se po svém zvyku po ní ohnal i s rohlíkem . . .

A nyní jako by bylo na čase obrátit zřetel k jejich návštěvě, dnes naprosto nečekané a nevítané.

„A co tu vlastně zas, fakani, chcete?“ jala se je teprv nyní přivítati dost zhurta. „Byli jste tu jen včera, a dnes lezete zas. Řekla jsem vám přec, abyste přišli až teprv v neděli, mám mnoho co dělat . . .“ horlila dále.

„A co máš co dělat . . .? A co pak k tobě nemůžem, kdy chcem, vždyť jsme tví,“ s jakous dětskou infamností u vědomí svého příslušenství a práva namítl nejstarší energický, živý hoch, jež určen byl do šedých beztvarých kobek ústavu jakýchs školních bratří, aby u nich z něho vypěstován byl páter, z něho, jenž nejraději se honil a pral, byl neomaleně upřímný, nehorázně otevřený, smělý a neohrožený, kypěl zdravou přirozenou robustostí, jenž nebál se hafana ani koně, dávaje se na něho vysazovati, a s koňmi jezditi a práskati bičem bylo mu nejmilejší a pást krávy, na jejichž hřbetech vyseděl hodiny, co ony se pokojně pásly.

„A ne, my jsme babiciny,“ zažvatlal tu namítavě nejmenší hošík, o jehož osudu nebudou snad aspoň určovati takoví bezkrevní šedí bratři, leč na toto nevinné dětinství, jež ale obsahovalo více pravdy, než jí bylo vhod, ona nereagovala, obořivši se tím nevrleji na příštího nějakého kanovníka, dík mocné protekci.

„Mlčíš, drzoune, chceš zas dostat přes hubu se svejma vejšplechtama . . . Ale jak bys měl bejt lepší, než je tvůj táta. Však oni ti to v ústavě vyženou . . .“

„Já nepůjdu do žádnýho ústavu, víš ty . . .“ rozbučel se najednou hoch, „já nepůjdu od naší babičky a já nechci bejt taky jinší, než je náš tatínek, víš, víš ty . . .“ A vzlykaje vyčítavě, zároveň v jakéms sebevědomém vzdoru, otáčel po ní své trochu také vyboulené oči, naplněné slzami jako hrachy, stékajícími mu po tváři. „Víš, víš, ty jedna,“ pak znova opakuje jako v refrénu svého vzlykání, stávajícího se zatím trochu vynuceným.

„Ale viď, maminko, že já budu baletkou,“ zahovořila dívčinka, upjavši zas ruce v pas a na špičky postavivši se před zrcadlo, shlédajíc se v něm se všech stran.

„Jo, leda v klášteře,“ pomyslila si ona v pevném svém rozhodnutí, ale nechala ji při tom.

„A hecte, já budu babicin . . .“

„Ehe, hm . . .“ pomáhala si z rozpaků ona a měla tu za nejvhodnější uděliti všeobecné mravoučné naučení: „Všechno nějaké bude, jak Pán Bůh určí . . . Ty jen zvlášť koukej,“ obrátila se k dívčině, „ať se umíš ve světě fajnově pohybovat, ať máš nobl způsoby . . . A ty zas, čertů kluku, měj rozum a poslechni a hodně se uč, ať se stane z tebe jednou velkej pán; velkej pán dnes jen něco platí, pamatuj si to . . .“ Aspoň kanovník, domyslila.

„Ale já nechci být velkým pánem, víš, a já nejsem taky čertů, já jsem tatínků, víš, ty jedna . . .“ nebyloť nějak s tím hochem nic k svedení.

„Mlčíš zas, kluku drzá,“ vztekle se tu rozezlela a jala se příštího aspoň kanovníka honit po sednici, v čemž ale on byl mnohem

obratnější, vysoukav se posléz na pec, kam ona nemohla; ohlížela se aspoň po smetáku, ale ten měla Boža někde venku . . .

„Ale viď, mami, mně to bude slušet . . .“ zatím zas dívenka vrtíc sebou, prohlížela se zálibně v zrcadle v takovém neoznačitelném smýkání pohledu po svém obrazu, jak jen dáno je klíčící již koketerii . . . A tím převedla se zase záležitost od hocha na peci jinam.

„Však já ti dám!“ zahrozila jen ještě na pec, k čemuž ale klučina se jen ošemetně ušklíbal, byv ostatně rád, že to tak dopadlo, neboť na konec byla by ho přec jen zmohla, a bití není nikdy příjemnou tělesnou záležitostí . . .

„Viď, mami, viď . . .“ stála na svém pořád dívenka vrtíc sebou před zrcadlem; ale mami na to nechtěla jaksi reagovati.

„Přišli jste mě jen zlobit, haranti jedni,“ cedila mrzutě, všechna jsouc jaksi usužována a znavena dětmi, a klesle usedla do houpacího křesla, ovívajíc se šátkem. „A k čemu jste vlastně tedy dnes přišli? koukejte, abyste zas odešli,“ vybízela téměř žalobně, nemohouc jaksi s nimi nic svésti. „Mám ještě toho mnoho dnes k obstarávání, koukejte teda, abyste nepřekáželi. A vejce nenesete?“ optala se zklamaně.

„Jo, babička ti zkazuje, že až teprv zejtra budou zas vybírat čerstvé a že ti pak pošle. A jo, zkazuje ti, že tatínkovi je náramně zle, a že máš hned s náma jít do nemocnice, abysme ho prej ještě uviděli,“ nařizovala tu horlivě dívenka, vzpomenuvši si patrně na vlastní záležitost, za kterou přišli a byli posláni, ale při tomto svém vyřizování neustávajíc ještě stále prohlížeti se z ústraní a na všechny strany vrtěti před zrcadlem, jako by to bylo to hlavní a vlastní při jejím smutném vyřizování.

Jí zmocnilo se neobyčejné pohnutí, radostné, vzrušené, tvář jí celá vzplála, oči žířivě vypoukly, a marně snažila se svůj rozruch utajiti. Vše to značilo u ní tak dlouho očekávané: konečně! Ale dovedla před dětmi přece ze sebe vynutiti jiné zdání.

„A to vyřizujete teprve naposled, trulanti, to jste nemohli říci hned? To je vidět, jak stojíte o tatínka . . . Nejdřív se to pustí do rohlíků, pak to skotačí . . .“ kárala, a jako by jí zároveň tolik neblaze záleželo na tomto opomenutí; mohlať dávno již vědět tuto radostnou zvěst.

„My jsme holt zapomněli, mamá,“ odvětila dívčina, a tím jako by omluveno bylo všechno. Zatím z ojedinělých vzlyků, jež hned při vyřizování dívčině začaly se s pece hlásiti, kterých ale ještě nikdo si nepovšiml, splynul táhlý, žalostný nářek, jímž jako by se hned něco zatemnilo ve světnici. Tak nějak smutno, neblaze se odnáší ode všeho zde, dosud spíše tak rozmarného, bezstarostného; a proti té zářivé letní pohodě venku zdál se příkře, posupně sunouti jako černé roucho. Hoch se tam najednou těžce rozplakal, tatam dosavadní jeho bujná nevázanost, jeho až dětsky sveřepá skotačivost, do rukou si usedavě pláče, a nedbaje ničeho jiného, oči si zastírá, jako by nechtěl ničeho jiného shlédati než svůj žal. A tu hned ten nejmenší, zachycen tím nářkem, jme se žalostně nabírat a přikrývat

si očinka, aniž chudera ví proč. Malá koketka jen ustala u vrtění a prohlížení se v zrcadle, zvážněla jaksi a upjatě dívá se při tom na mámá, co ona tomu jako řekne.

Ta jaksi ocítá se v rozpacích, nevědouc hned, jak zachovati se k tomu pláči, přidat-li se jaksi k němu souhlasem anebo proti němu se postavit, ale zřejmě byl jí nepohodlný ten pláč. Jaksi se při něm sehnula celým tělem jako u zbývání se nepříjemnosti na nás lpící, a zakřivila nevraživé rty.

„No, co najednou tak bučíš," ale povídá to přece hlasem, jako by nějak mínila utěšiti ten pláč, „to víš dávno, že tatínkovi je špatně, a tím mu nyní nepomůžeš. Radši poslouchej a buď hodný. Slez hned s pece, umyj se od toho pláče, a musíme holt teda jít . . . Ale co tam vlastně máme dělat, to věru nevím," mrzutě povídá a již více pro sebe, majíc odbývati nepříjemnou záležitost, „dávno už nás nikoho ani nezná, pro sebe si něco brebentí, nebo si cucá palec a na nikoho se ani nepodívá . . . Ale když je s ním takhle, musíme jít teda, chystejte se honem, haranti. Bóžo, ty krém šaty, blůzu s vložkou, lakýrové střevíčky, florenský klobouk se závojem . . ."

Co se strojila, děti poslala ven.

Byla již v plné letní parádě, koketní, jaksi celá pikantní, proti čemuž dalo by se jediné to vytknouti, že nehodí se to všechno k návštěvě tak truchlivé, spíše na bujný výlet . . . Ale, Bože můj, co pak ona za to může, aby proto snad přestala žít, co pak mu tím něco pomůže nebo uškodí? —

Najednou v síni ozvou se pádné kroky, jiné kroky za tím a šum a ruch, jako když nějaká zvědavost se tlačí do domu. Zaklepání, rázné, sebevědomé a přece galantní, pěkný mladý voják ocítá se ve dveřích, v zaprášených kamaších, s nějakými šňůrami přes prsa, páskou na čepici, salutuje. Je to ten „kvartýrmochr", přichází vyjednávat slíbený byt pro pana lajtnanta na zítřek. Jí zasvítily oči, což ne nehezky se vyjímalo z rámce světlého úboru, z pod lehkého, gazem zastřeného kloboučku, — a že s celou ochotou chce panu lojtnantovi — říkala vyznačně lojtnant, snad zdálo se jí to apartnější, — přepustit mu skromný pokojík, ovšem že jen takový prostý, vesnický, a neví, přijde-li vůbec panu lojtnantovi vhod: ostatně o trochu nejnutnějšího pohodlí že se mu zas postará, přijme-li jen pan lojtnant za vděk . . . jenže má pořád obavu, že se nebude pro pana lojtnanta hodit, co takové vesnické hnízdo může poskytnouti . . . A vedla mladého, dost pěkného vojáka ku dveřím svého budoárku, naznačujíc pootevřeným prostorem do něho rukou, jak to v takovém ubohém hnízdě vypadá a uznáno-li to bude za vhodné pro pana lojtnanta. Ale zdála se být předem ujištěna o absoluci, nevypadalo to tam zrovna nevábně.

„Přímo královské ubytování, zvláště v době manevrů, milostivá paní, kdy tak často musí se vzít za vděk i nejhoršími děrami — přímo královské!" odvětil vojáček asi s třemi hvězdičkami a lusknuv prsty, políbil si klouby, jako by to náleželo nejen tomu královskému ubytování, ale i jí. — „A o královnu je také postaráno," prořekl ještě

dvorně, směle, ohnivě po ní zamhourav, aniž ona nevydržela tento pohled, docela nemusivši nějak sklopit před ním oči, ale nějak příjemně oblila ji jeho síla.

„A kdy zavítá pan lojtnant?“ otázala se graciesně, splácejíc tím dvornost vojákovu, jenž nezdál se jí nezamlouvati. „Zítra někdy po poledni, milostivá paní, to se nedá určit, to přijde na disposice.. a pak je na nějakých čtyřiadvacet hodin rast . . .“ hlásí již vojansky. A zasalutovav s onou významnou posou, jak to dovedou jen vybroušení záletní vojáci, odchází provázen jejím vypouklým pohledem, v němž jako by při jeho vzrušení označila se i lítost, že ten rast je určen pouze na čtyřiadvacet hodin.

„Bóžo, uchystej se honem, půjdeš s námi do města, musíme něco opatřit k uvítání pana lojtnanta . . .“ „Jé, budeme mít pana lojtnanta,“ mečela radostně Bóža naznačujíc jakýmsi přízvukem, že to jaksi pro paní — „jé budou tu vojáci . . .“ naznačujíc to, to že jaksi zas pro ni; a schvátila již na sebe sukni a šátek. Zároveň přihrnuly se s radostným křikem zvenčí děti, že přijdou vojáci a k babičce že také přijdou.

Za chvíli vyšly.

Na domovních dveřích bylo křídou napsáno: Felix Schmidt, k. k. Leutnant 94. Regiment, 5. Compagnie — na označenou, že tuto je stanoveno ubytování pro člověka, jenž honosí se vším tím, co na dveřích těchto je uvedeno. Jaksi vzrušeně si to přečtla a ještě několikráte ohlédla se po tomto slibném nápisu. Cítila v sobě mocné, zálibné dmutí. Také jinde na všelikých těch selských dveřích a vratech zdejší vesničky nacházely se podobné nápisy křídou, ale žádný již tak honosivý jako ten, co zdál se určen výhradně pro ni, všechno tak nekonečně stojící pod ním.

Neubírala se jako k smrtelnému loži toho, jenž byl jí nejbližší anebo býti měl, — spíše jako u vznícené radostnosti k cíli, u něhož je naše nejvytouženější zadostučinění. Starší hoch honil se za motýlem a něco kamenoval, nejmladší zastavoval se u kdekterého broučka, cos si s ním žužlaje, musela je stále pobízeti, odtrhovati od jejich zaneprázdnění. Dívčina chtěla zas pořád jít s ní zavěšena, jako již velká, vážná, ale ona nechtěla, že se jí takto nepohodlně jde. Bylo krásné letní odpůldne, ze všech lesů a sadů to opojivě vonělo, šveholilo. Modř nebe rozplývala se v nějaké jíhnoucí slasti, která přilévala se do srdce.

Myslila jedině na ten blízký cíl nejvytouženějšího zadostučinění, v něž vnořila se celým zaujatím ničeho jiného nedbajícím. Již město se svými střechami a věžemi před nimi se kladlo u vinoucím se údolu. Stranou na výšině, celému údolu a městečku vévodíc, strměla mohutná, vždy pochmurná a velebná věž bývalého kláštera, v němž umístěna byla nemocnice — cíl to jejich cesty, cíl to poslední tak mnohého žití zdejšího. Ta věž zdála se vyzývati k sobě a mluviti o jiném určení, než v jejím úpatí se dálo. A s těmi horami do dáli na samé až pomezí hranic se odtud vynášejícími, do dáli tak zá-

ludné, hluboce modravě zašeřené, zdála se ta věž splývati ve svou neoznačitelnou, nikdy nepomíjivou velkou harmonii v skvostném výhledu s míst, kde se právě ona nalézala s dětmi, aniž snad zatoužila k těmto horám, k této záludné dáli, která bezděky unáší mysl, aniž přidávala se k této harmonii ostatně jí nepochopujíc . . .

„Bóžo," volá na služku chvátající s košem za nimi v uctivé, náležité dáli, „jdi s dětmi zatím napřed dolem a u vchodu na mně počkejte, já dám se tady horem, musím se dřív ještě stavěti v městě." „My nepůjdem napřed, my půjdem s tebou taky do města," volal urputně nejstarší hoch, a za ním ostatní, doufajíce snad v možný mls. Měla co dělat, aby poslechly, aby se jich nějak zbyla, což podařilo se jí teprv s mnohým předstíráním; zvláště nejstarší hoch sveřepě stál na svém, a marně mu hrozila, — až když jim všem slíbila hodně pražených mandlí, daly si říci.

Nikdo ji ještě neviděl s dětmi jít městem, to nemohl nikdo tvrditi, tím méně bude se ukazovati s nimi nyní, když všechno tak zcela jinak se onačí. Ty děti, měla vždy zdání, jako by jí ubíraly na ceně její ženskosti a jejích let, — rozhodně se aspoň na ženskou jinak pohlíží, je-li s dětmi, tuší-li se v ní matka, anebo pohlíží-li se na ni pouze jako na ženu. Nikdy tedy s dětmi se co možná neukazovala, v tom měla dávno svou ustálenou zásadu a soustavu. —

U toho vchodu se potom sešly.

Děti již tam čekaly. Nejstarší hoch tam z dlouhé chvíle statečně si kamenoval nějakého svatého, aniž hloupá Boža ho mezitím okřikla. Když přišla, dostal do zad herdu a slib nejméně zatracení za takový těžký hřích, aniž zdál si hoch z toho slibu co dělat, poslední kámen tím bravurněji vymrštiv ještě proti svatému na opačné straně, aby tomuto jaksi nebylo líto přednosti kamenování toho druhého . . . Rozhodně nenáležité jednání pro takového příštího, Bohu zaslíbeného kanovníka, kdyby ovšem snahy mládí a činy stáří obyčejně tak příkře proti sobě nestály a neměly na štěstí nižádných vztahů. Pak hoch věnoval nápadnou pozornost jí, lpě jí při tom zrovna na rtech: „Mami, tys jedla čokoládové bonbony," uhodl, „já chci taky, dej nám... A cos nám přinesla," jako by se tu teprv rozpomněl na její slib. „Dej nám, dej," škemraly děti. „Já ti dám, ty škvrně, čokoládové bombony, — myslíš, že člověk nemá nic jiného na starosti . . ." „A jo, a jo... dej nám taky . . ." — „Mlčíš, — teď vás budu něčím krmit, ne — to by tak bylo — dočkejte až potom, sic jináč nedostanete nic.."

„Ať mně řeknete panu doktorovi „ruku líbám", to vám povídám!" nakazovala k způsobnosti, zvláště k nejstaršímu to míříc — ten kluk vůbec neměl ve zvyku někoho pozdravovat; zvláště nedostal z něho nikdo ještě „ruku líbám" přes všechna nabádání a napomínání v dobrém i ve zlém. „Jestli pěkně takto nepozdravíš, těš se," zahrozila k němu a tak podařilo se jí zamluviti podezřelé čokoládové bonbony . . .

Ale zatím již potřebí nabrati výraz obličeje přiměřený k místům, k nimž se ubíraly. Popravila si ještě několika takovými neoznačitelně bravurními pohyby účes, cos na sobě urovnala jako generálním sesunutím rukou po sobě, načež omítla graciesně vlečkou, jak se

tomu naučila, a mrskla po sobě do zadu pohledem zase v takovém generálním obezření — zdála se být zcela uspokojena se svým exteriérem. Najednou potom celá neobyčejně zponuřila, pochmurně a tragicky zvážněla jako starověká plačka, zjednaná na pohřeb. Jaká virtuosita a způsobilost svalů a všeho toho, co obličeji jest dáno, při tolikeré vnitřní radosti a tak bouřlivém vzrušení v očekávání naplnění všeho toho, co má se státi životním naším úspěchem, uměti nabrati takovéto tváření. Také zároveň — ku podivu — jako by jí oči zčervenaly a opuchly jako nějakým pláčem, kterým bylo probdíti již tolik nocí.

„Děti, udělejte pěkně svatý křížek, pěkně způsobně, slyšíš, ty harhulo," vybídla děti, zvláště toho nejstaršího, když vcházely do rozlehlé dunivé chodby klášterní, z níž čišel vždy chlad a zrovna u vchodu nacházelo se strašidelné téměř sousoší nějakého mučení svatého ve výklenku stěny. Sama také udělavši kříž, podřepla lehce v kolenou. Zdálo se, že je již cele připravena k tomu, co nastati má. Před nimi dlouhá perspektiva chodby na konci se lámající v pravém úhlu, ponurá, bizarní, jako všechno zde, z ní několikero dveří na pravo a na levo, massivních, zčernalých, chmurných, s kovovými kruhy, jako ku křečovitému k nim se vzpínání, a střídavě zas samé takové výklenky v jejích stěnách, v nichž představovaly se samé takové nějaké hroznosti krvavého mučení a katanování svatých s namalovanou krví, aby prosté duše věřících vcházejících byly co nejvíce zastrašeny a pokořeny jako vhodnou průpravou k peklu a věčnému zatracení, které tam za všemi těmi dveřmi se tají a hlásá k ustrašení ještě většímu a pokořenějšímu těch, kteří tam vcházejí, aby byli co nejpovolnější a nejpřipravenější k tomu, co od nich žádá svatá víra ve způsobě obětí nekrvavých, ale za to hodně zvonivých.

Na levo uprostřed as chodby v příkré odlišnosti ode všeho dosavadního byly dveře žlutě nabarvené, s komisním takovým nápisem zřetelnou latinkou: „Okresní nemocnice", a s vyznačením hodin, kdy jsou dovoleny návštěvy nemocných. To byly zase dvěře k jinému peklu a zatracení — zde dočasnému těl, tam věčnému duší, ale obé jako by jedno bylo. Jí ty dvěře značily vchod jásavému vykoupení, k novému příští. Kdyby už jen tu protivnou, tak nějak jí nepříležitou věc měla za sebou! To však ještě musí překonati, už k vůli všemu. Co obětí a sebezapření musí přinášeti žena ve svém povolání ženy!

Ty dveře k peklu a zatracení se na zazvonění posléz otevřely. Ne hned, tady si dávají dost na čas. Před nimi rozkládala se zase rozlehlá, ponurá chodba s pásovým klenutím, napěchovaná téměř zápachem karbolu a jodoformu, to jediné skoro, co zná moderní řezačství. Ne prostředky hojivé, konejšivé, napomáhající k obrození životní síly, ale umrtvující masovinu a tím činící ji tak neschopnou a těžce se vzněcující k novému vzrůstu, zacelení, obrození. Na to ale ona nemyslila, jen k nosu a ústům přiložila vonný šáteček. Taková mrtvá olověná sféra panovala v této chodbě, z níž

vedlo několik schodišť a dveří označených spořádaně písmeny a čísly. Není nad kancelářštinu, ta opanuje dnes všechno.

Konečně se odkudsi provalila chodbou mladá vypasená ženština, vertrovka, s tupým, bezcitným obličejem, jakoby dávno zaniklým ve svém přirozeném výrazu vším tím utrpením odbývajícím se kolem ní, jemuž přisluhovala. Ale byla dost slušná, zvláště kyprých prsou, vůbec si tu potrpěli na slušné, kypré, přístupné vertrovky, a to ne v ohledu k nemocným, ale i k zdravým, kteří tu měli co rozkazovat a pro něž tyto takové udělané bytosti zdály se být v první řadě angažovány.

Stočila po přicházejících své tupé, buldočí, trochu naběhlé oči, neustávajíc cos na plno žvýkati — snad ti lidé zde, totiž ti zdraví, pořád se to jen krmili ... Za to ti nemocní, pokud mohli, utíkali odtud hlady.

Pak cárala se z jiných zase dveří ještě jiná vertrovka, neméně vypasená, taková udělaná a mladá, s očima ale jako baziliščíma, jedovatýma, chtivýma, a ta také něco horlivě žvýkala. Nějak ještě více na plno. A ještě jedna se mihla s velkým, pohodlným rozparkem čímsi bezmezným naplněným — také něco žvýkala, a zdálo se že žvýká celým tělem i docela samým tím rozparkem. Vůbec celá nemocnice těch zdravých zdála se neustále cos žvýkat a požírat, co nemocní, krmení tu výhradně fádním, vodou hojněji dolévaným mlékem, aby zato paní správcové zbývala samá smetana, odtud hladem utíkali, kdo jen a jakmile mohl ...

Musily přes celou chodbu, která jakoby každý krok úporně odpočítávala svou dunivou rozlehlou ozvěnou, byť mimoděčně každý krok se snažil utlumiti v těchto místech nastupujících bolestí a muk. Ale nejstarší hoch, jako by si mínil zkoušeti tu ozvěnu, zakopuje si schválně kramflekem nehorázně o dláždění, zač byl však pokárán, a celkem poslechl jen ještě as tucetkrát to zopakovav. Pak zahnuly ještě v pravém úhlu — bylyť ty kláštery samé tajuplné chodby, samá křižovatka, samé dveře. — Zase podle mnohých dveří s čísly a písmeny se ubíraly, zas mihly se kolem nich nějaké vertovky se žvýkajícími odulými ústy a vesměs mladé a kapitální, na jaké již patrně si tady potrpěli ti, kteří tu měli co rozkazovat, až došla k jeeněm osamoceným — patrně je již tu známa — dveřím, ode všeho ostatního života či smrti zde jak odloučeným, určeným patrně k svým zvláštním účelům. Také tyto dveře měly své hozené číslo, takové vyzývavě zlověstné, strašné označení, pro toho, kdo by k němu se uchyloval v jiném rozpoložení než ona.

Tady počkaly chvilku.

Boža bylať šla zatím paní ohlásit do kanceláře ... a již z kterýchsi dveří vycházela ženština sice také mladá jako ostatní, ale daleko kapitálnější a mohutnější než druhé, a také žvýkající, chřestíc klíčem jim jako vstříc. — „Služebnice, ruku líbám, milostpaní," známě pozdravovala za neutuchajícího žvýkání a očima tukem podběhlýma po ní v uslazené podlosti mžikajíc — nadála se od ní mimořádného zpropitného, třebas ona zvláštním zpropitným nepřála.

„Jdou teda, jdou, chuděro milostivá, však už to asi bude naposled,“ cedila líně, vzdychla posléz v otrlém takovém smutku. — „Nevím, nevím . . . ale klademe mu tak nejvýše ještě do tří dnů . . .“ a otvírala tyto patrně k zvláštním účelům určené dveře . . .

Nejstarší hoch, jenž mezitím vyhoupl se na okno, chtě vidět, co se všechno děje na dvoře, kde nedělo se nic, ale kde byla jen ohromná studna a zelo ponurou pustinou, — postihnuv co se tam povídá, tiše se zas shoupl a jal se hned temně si bučeti tím svým zvláštním způsobem, jenž u něho značil nejžalostnější pláč. To snad pro tatínka. — „Mlčíš teď, ticho,“ přikazovala ona, ale to mu bylo pohnutkou, aby rozbučel se hned ještě hlasitěji, beze všeho již zdržování. — „Že nesmíš s námi do vnitř . . .!“ pohrozila mu zadržujíc ho za ramena, „chceš tatínkovi jen ještě přitížit? To bys mu přišel s pěknou . . .“ Hoch uznav jaksi tyto důvody zdusil vskutku svůj pláč v pouhý škytavý vzlykot, což už mu bylo jaksi dovoleno.

Vešly potom v předsíň, temnou, mohutně klenutou, ponure proti nim strmící massivní, mohutnou, po celé šíři předsíně rozpjatou mříží. Při prvním nahlédnutí nebylo za ní ničeho celkem k spatření, jen matné prosvítání odtamtud se zračilo, tanulo tam neurčitě okno. Mříž ta, tvořící vlastně celou stěnu této předsíně, jsouc do stěn silnými skobami upevněna, jako by bránit měla proti vloupání, měla v sobě rovněž takové mřížové dveře. A bylo patrno, že mohl se kdokoliv do libovůle nalomcovati touto dubovou mříží, do zkrvavění a vysápání třebas rukou, mohl o ni rozbíjeti třebas hlavu a cokoliv činiti, — a přece nebyl by ji zdolal, odolala zajisté každým mechanickým záchvatům a vzryvům bolesti a zuřivosti duše, leda jen temným duněním a ponurým otřásáním jako výsměšně a cynicky odpovídajíc všem návalům a snahám nešťastníkův, kteří by o ni rozbíjeli si šíleně hlavu a vysapovali si ramena. K tomu účelu byla také zřízena.

Nyní tam bylo ticho, takové hluboké těžké ticho, jakoby dusené ještě touto massivní, na vše nějak drtivě se sléhající klenbou a nezdolnou mříží. Cos jako by tu se všech stran posupně zelo, bádavě rozestaveno. Vertrovka jala se hned dost nehorázně otvírati dvířka této mřížové stěny, aniž snažila toto ticho nějak diskretně zachovávati. — Ale tu ona polekaně zachytila ji za ruku: „Co pak jich to napadá,“ jako v úzkosti namítajíc. „Jsou jen bez starosti, dávno nic už nedělá, nikoho si ani nevšimne. Vůbec poslední tyhle dni jen jim stojí u okna a bez přestání tak kouká někam vzhůru. Je takový krotký a tichý jako beránek. Jenže nic taky již nejí, nepije, a to je horší.“ Vykládala, nemohouc pořád nějak otevříti zámek, jenž patrně byl nenamazaný. — „Jak Pán Bůh každýho člověka najde a dovede ho zkrotiti . . . co to bylo kdys za člověka, hned jako litý,“ nemohla tu bohabojně ona nepoznamenati. Vertrovka jaksi neméně bohabojně dorozumívavě jí k tomu pokynula. — To my víme nejlépe, jako by znamenalo také toto kynutí. Konečně otevřely. Zachrastila dutě mříž ven se vyvalivši.

Rozevřela se před nimi úzká chodba, jež druhdy asi sloužila za úkryt i vězení asketických snů mnichů zdejšího kláštera. A cos zdálo se tu dosud pochmurně zbývat a ploužit se pod touto klenbou ze všeho toho ponurého asketismu, ze všeho toho temného rozjímání a úpění i zoufání srdce, jestli se zde druhdy konávalo. Ale k těmto pozůstatkům ponurosti a dávných muk srdce přidávalo se v přítomnosti cosi neskonale hroznějšího, nedobrovolnějšího ze žití nynějšího, ubírajíc se na všech těch cestách lidských muk v celé své příšernosti zkázy, která se zde odbývala. — V okně naproti byla vezděna těžká mříž, která již druhdy zabraňovala každému východu odtud, nezdolně svírajíc a uzavírajíc za ní se uchýlivši asketství. Nynějšímu zřícení duše a bouřícím jejím temnotám to ale patrně nepostačovalo, neboť před okno vlastní neochvějnými skobami upevněno bylo ještě husté, silné drátěné pletivo, kterým marně mohlo otřásati a cloumati, snažíc se je vyrvati, jakékoliv šílenství a běsnění; v bezpečném ukování a ujařmení druh druha jsou lidé praví mistři, virtuosové.

Leč tato síť, stále jako k útokům dravce připravena a vnukající illusi neustálého, příšerného chřestění a cloumání spáry šílenství, byla nyní tak klidná, tak nehybná, tak příšerně spočinulá jako zdejší ticho, zdající se připravovati k ohromivému jakémus propuknutí katastrofy. Jakés jen prsty nehybně vrývaly se do jejích ok a podařilo se jim tam vhřížiti se patrně za cenu své krve a rozedrání svého masa — také ztuhlá krev s rudým servánim masoviny na nich lpěla. Ale zachytivše se jednou takto, jako by nemohly a nechtěly se již spustiti své jednou vybojované posice. A za tyto prsty krvavě takto vhřížené v drátěné pletivo jako drápy ptáka v čísi hruď zaťaté, zdálo se téměř viset mohutné tělo, napjaté s hlavou úporně zpátky nakloněnou, na níž matně se bělala obsáhlá lysina. Tato hlava jako by se jen proto zpátky naklonila, aby lépe zřela k tomu cíli, jejž její vidění si vytknulo. A cíle toho nemínilo se nikdy spouštět zření toto, tak vytrvale a nepohnutě k němu míříc, sledujíc jej s pronikavostí, na jejíž neodchýlení jako by záleželo vlastně celé osudové určení. Zároveň z hlavy této v šeru koby a ve svém nepohnutém utkvění jakoby se zneobsáhlující, ohromné, příšerné, zdála se odnášeti již ona oblast nevyznačitelné podstaty, která je vlastní nastupující zkáze. Zelo kol té hlavy cos ohromivě nezvěstného, prázdného, jako dutého, bez známé podstaty pozemské, a přece zas naplněného příšernou záhadností s hlavou tou mrákotně sdruženou: tak zejou jedině hlavy, jež obstupuje již smrt. Také přes veškeru desinfekci, na níž jedině v této nemocnici nešetřeno, panoval tu onen zápach rozkladu, jaký za jiné příležitosti uvádí psy v ono hrozné vytí, kterým věstí se vždy blízká smrt. Ona přitlačila si vonný šáteček k nosu úže a namáhala se téměř nedýchati.

Při jejich příchodu hlava ona se ani nepohnula. Nepohnulo se v tu chvíli nic, zavládla tu neoznačitelná ohromivost ticha jako propastných spádů, že na tu chvíli jímáno bylo jakous zlověstnou uhrančivou mocí. Děti skrývaly se ustrašeně za obě ženy. Jí bylo třeba pozvednout vlečku, aby ji nepošlapaly . . . Najednou matně zakolí-

saly nohy tohoto těla, jakoby visalce zavěšeného na oka sítě spáry svých prstů, které nedovedly se již nějak od své kořisti odtrhnouti. Zdálo se, že pozbývají ty nohy své dosavadní podpěry podlahy, která jim uniká; bylo by se musilo zajisté to tělo zřítiti, kdyby neviselo na těch svých prstech krvavě zatknutých, jež v tu chvíli jakoby se ještě křečovitěji, krvavěji napjaly, aby svému úkolu dostály. A bylo cos bezmezně příšerného v tomto násilném udržování a tanutí těla, které patrně dávno již síly opouštěly, soustředěny ještě jedině v ony prsty, tak zoufale se vhřižující ve svou síť jako v jedinou záchranu. Při tom zacloumání lehce zachrastělo drátěné pletivo. Pak hned zase nastoupilo a bezmezně opanovalo to ticho kamenně zhrůzňující jakýchs nezvěstných propastných spádů zkázy, která se tudy řítila u ploužení příšernosti. Bylo patrné to ohromivé ploužení zkázy. A nebylo ani vzdechu, ani výdechu, ani nejmenšího ozevu těch, kteří přece tu ještě žili a jejichž srdce se tato zkáza dotýkala.

„A takle jim to provádí již na druhý den," přerušila posléz to ticho vertrovka, která nerada oddávala se jiným dojmům než svých tučných soust a ostatně na taková ticha smrti byla již dávno zvyklá a otrlá, — vpadl do toho ticha její hlas jako kvákot žáby, „jojo, na druhý den takle jim to už provádí, ne a ne ho odtrhnout, jako klíště se tam drží. Nejí, nepije, nespí a jen takle se drží. A když jsme se s ním tři tahali, abysme ho přec odtrhli a složili na postel, začal řádit až hrůza; povídal teda pan doktor, abysme ho raděj takhle nechali, že má umřít tak nebo onak. Tak jako tak že to naň již každou chvíli přijde, a tohle že je jeho poslední manie. A tak jsme ho nechali a necháváme ho tak s pokojem. A on od té doby se jim tak toho urputně drží, jako by měl spadnout někam do propasti. A při tom tak kouká někam vzhůru, jako by si něco vyhlížel. Ale věřej mně, musím pořád jim k němu dohlížet, nakázal přísně pan doktor, protože již každou chvíli musí se očekávat konec; mám jim s tím velký kříž a svízele, drahá milostpaní, těžká je jim ta nevděčná služba, a ještě se člověk dost nezachová, za všechno aby byl zodpovědný. Milostpaní taky bude mít jistě ohled na člověka . . ."

A celé toto její povídání neslo se v tom tichu blízké zkázy jako líné krákání nažrané vrány, která však ještě je chtivá sousta, po němž se ozývá. Ona jí vstrčila do dlaně cos, s čímž vertrovka zdála se být velmi spokojena. „Poníženě ruku líbám, služebnice . . . Ale ještě bych si troufala za něco prosit — je tu po jejich pánovi zánovní oblek, boty a slamák, jak ho v tom sem tenkrát přivezli. On toho už chudinka nebude potřebovat a voni taky ne. Jsou teda od té dobroty a povinšujou mně to, viděl to tuhle můj starej, a hodilo by se mu to akorát, pruboval to na sebe a padlo mu to jako ulitý." Svolně ona pokynula. „Poníženě teda zas ručičku líbám, služebnice, Pán Bůh jim to vynahradí na lepším zas osudě," připovídala významně. Ale ten, o jehož roucho metaly los, se ani nepohnul a pouze jako by ještě úporněji vzhlédal tam kams vzhůru, nechtěje minouti se jakéhosi svého cíle. A nyní vertrovka, navnaděna jaksi získanou svou

kořistí, povídá plna nějak ochoty: „Ale teď honem počkaj, zavolám na pána, že jsou tady, snad se ještě vzpamatuje.“ A šla k tomu visícímu tělu. Ona nemohla odporovati, jak by byla raději . . . „Milostpane, povídám, hej, slyšej, milostpane, jejich milostpaní a dětičky jsou tady, chtěj se s nimi ještě rozloučit, vidět jich naposled . . .“ volala tu až cynicky a jaksi i domlouvala tomu tělu a také do něho posléz dost nehorázně štouchla, aby spíše nějak se upozornilo. Leč tělo neslyšelo, nijak se neupozornilo, ani na to připovídané vidění se naposled nijak nezareagovalo, jen tupě sebou zacloumavši mechanickým nárazem vertrovčiným, jako když strčí se do mrtvé hmoty. Jedině ty krvavě zatknuté prsty, v nichž zdál se tkvěti ještě život, síla vědomí, jejich krví a živými útrhy masa vytryskující, jako by úporněji se napjaly a zaklínily, aby nepřišly jaksi o vybojovanou svou posici.

„Kde pak, povídám jim,“ obrátila se od tohoto těla zase k ní, „povídám jim, že všechno je marno, na nic už nedá a jen takle vzhůru si koukat. A tak taky prý umře, povídal pan doktor. Zkusej to snad ještě sama naň promluvit, spíš snad na ně něco dá a snad ještě naposled se vzpamatuje. „Muži, slyšíš,“ procedila tedy ona na toto vyzvání skrze vonný šáteček, jejž ale nesňala s nosu, a popošla také k němu o krok blíže; děti bázlivě za ní se ploužily.

Ale ani tu se ta hlava nepohnula, jen tak zvrácena úporně v zaď svým pohledem strmíc upřeně tam kams vzhůru za nepostihlým svým tanutím. „Ty, muži, slyšíš přec!“ ještě jednou míní udělati pokus jaksi všemu k vůli. „Vždyť jsem řekla hned, že co je tu člověk platný . . .“

V tom již do toho ticha zanesl se dětský nářek, nejprv nesmělý, matně prorývaný, teprv jako v daleku se vyronivší, ale pomalu splývavý, nabírající lítosti, přistupuje blíže z dalekých svých zdrojů hoře, až osmělil se v této nehostinné pustině k celému svému rozplakání, úžasnému, usedavému, a tu již jakoby zcela přítomný, dutou ozvěnou klenby úporně zmocněný. To kdesi stranou nejstarší hoch se náhle tak úpěnlivě, žalostně rozplakal, nemaje již bázně okolností a míst, jako by znal již jen tento svůj nářek a to, oč se mu bylo jedině tak báti. A v těžkém nářku svém, v nějž rozplynula se v bouřlivém rozvzlyku celá jeho dětská bytost, přistupoval povlovně k tomuto tělu, k nejdražšímu to svému tatínkovi, jejž jedině již zřel v této zřícené bytosti, přistupuje tu k němu krok za krokem, jako v pochmurné obřadnosti, aby jaksi měl při tom dost času a příležitosti pro veškero své rozžalostnění i celé své poznání, které bylo zajisté tak ohromivé této dětské duši. „Tatínku, náš tatínku,“ rozvolal se pak, když došel toho visícího těla, jímaje se, když nemohl dosáhnouti jeho ruky, aspoň jeho truchlivého špitálského hábitu. „Tatínku, náš tatínku, slyšíte, tatínku, náš tatínku . . .“ úpěl něžně cloumaje tímto hábitem. V zadu svým pláčem přidávaly se zároveň druhé dvě děti k tomuto dovolávání se rodné krve a jako by mínily je posilovati a spíše jeho ponuknouti k vyslyšení . . . „Slyšíte, náš tatínku, slyšíte?“

Nejstrašlivější v pozemském tomto žití je zajisté nevyslyšení dětského nářku, nedbání dětských slz. Kdo může vyslyšeti a nevyslyší, může dbáti a nedbá, dopouští se hříchu nejtěžšího. Kdo však by vyslyšeti a dbáti chtěl, ale nemůže ukládáním jiné ohromivější zápovědi, než je tvrdé vlastní sobectví, pak to jsou chvíle tragiky nejtěžší.

I ta hlava v tu chvíli jako by to věděla, nechtějíc tedy nějak vyslyšeti tento dětský nářek, toto usedavé dovolávání. Kmitlo cos v přeběhlém stínu její obsáhlou, nakloněnou lysinou, trhla najednou sebou jako v dávném upamatování. Ale pořád nemohla se jaksi vzpamatovat, jenom sebou nerozhodně cloumajíc jako v připravování se k pohybu, k němuž nutno sbírat posledních sil, zakolísavši pak takto těžce a nemotorně, začala se úporně otáčet po tom nářku dole pod ní hlaholícím, až k žalostnícímu hochovi posléz zdařilo se jí zvrátit pohled . . .

Jaký to byl pohled! Jakého neznámého úžasu a zřícení! Propadlý, servaný, děsivě prázdný, jakoby pouhé příšerné masky, samá již vystrmělá leb, ztuhlá mrtvolnost, v jejíž hluboko vpadlých dutých zracích značil se zákmit olověného utkvělého lesku, kterým jedině zřela ještě tato mrtvola. To zbylo ze všeho druhdy, čím patřila tato hlava směle, výrazně světu vstříc, své záměry a svou vůli ukládala; jako když z hrdé výhně pozůstává dodoutnávající oharek.

Tímto svým záleskem ztuhlé mrtvolnosti na okamžik popatřila dolů na dětské rozkvílení, a jakoby v úžasu neživé podstaty tonouc k tomuto živému, horoucně vědomému a tak hořekujícímu zření svého dítěte. V tomto svém popatření jako by zároveň snažila se namáhavě probrati se svými těžkými, jako kamennými chmurami smyslů, chtějíc to postihnouti, co na něm žádá toto k němu přistoupivší hořekování, čeho že se to na něm najednou domáhají všechny tyto neznámé věci. . . .

Ale nemohla se probrati, nemohla postihnouti, spousty a tmy duše byly příliš nakupeny, nepřekonatelny již pro lidské úsilí. A tím jen bezmeznější, neskonale trudný úžas nepoznání označil se potom v zálesku šíleného oka, které shlédajíc na své dítě, nemohlo ho poznati ani nářku jeho, aniž mu přispěti bývalou otcovskou svou záštitou. A že nikdy již nepozná a nikdy nepřispěje, hlásalo toto nešťastné, servané lidské zření úžasu z nejohromivějších. Marným zůstávalo všechno to volání „Tatínku, náš tatínku,“ jež tady roznášelo se pochmurným, úpěnlivým souborem.

Ano, nejstrašlivějším v tomto žití pozemském je nevyslyšení dětského nářku, a nevyslyší jedině ukrutnost srdce anebo ohromivé ukládání smrti . . . Vertrovka přiklopila si zatím bílou zástěru na své vodnaté, sádlem zateklé oči a ať již zaplakala nebo nezaplakala, chvilku nechávala takto oči zastřeny. Patřilo se tak aspoň. Ona pak jen usilovněji tiskla si šáteček na nos, neboť puch rozkladu čím dále význačněji se tu hlásil, dýše téměř do všech smyslů přes všechny desinfekce. Pak v čas vzdychla těžce, vynuceně, obracejíc se k vertrovce: „Co je to všechno platno . . . vědí . . . chudák . . . Mu-

síme však zase jít, když mu tím člověk nemůže pomoci . . . Pojďte teda, děti. Udělejte ještě tatínkovi pěkně křížek . . . aby mu Pán Bůh už ulehčil v jeho trápení . . ." A vlékla obě dvě děti, co držely se stále jí, jaksi se bojíce tatínka, blíže k oknu a tam vystrčila je před sebe. „Udělejte teď a hezky křížek." A sama také někam směrem k němu jala se dělat jakýs kříž a za ní nemotorně dětskými křížky děti znamenaly toho, který byl otcem jejich a zatím přestal otcem již být, zbývaje již pouhou mrtvolou. A on při tom na ně nepřestával patřit v tom vytřeštění ohromivého úžasu, jenž nemůže se probrati ze svého nepoznání, a shlédal ta jejich znamenání kříži. A patře takto na tyto děti, které mu byly nejbližší a nejdražší, na jejich zkourmouceně otřásající se hlavinky a na jejich usedavé hořekování, připadal v tomto svém záhadném vzhlédání jako již ta mrtvola trčící nehybně v ohromivé výmluvnosti pohledem vzhůru, co nad ní kde kdo vykonává řemeslné znamení kříže, kterým ona nerozumí a kterým nějak děsivě chce se brániti jako řemeslné profanaci, znedůstojňující majestat smrti.

Jí najednou však připadalo, že toto záhadné mrtvolné již zření přesmyklo se náhle právě k ní, celou její bytost příšerně obepjavši. A jata byla jako pustou hrůzou, temným takovým zasažením. „Pojďte, děti, honem pojďte," zahartusila tu na děti a shrnuvši je, jak byly, dohromady, odvlékala je ku dveřím v mříži, v prudkém, vytrženém chvatu, sama pospíchajíc, aby jen tu mříž měla již co nejdříve za sebou. Jen že u samých ještě dvířek nemohla znova ještě jednou se neobrátiti tam k tomu věšálci, držícímu se za ty zkrvavělé prsty své na drátěné síti okenní a vyprovázejícímu ji svým zřením, jež honilo ji takovou náhlou, posupnou hrůzou, že musila si tím býti jista, jestli ji to zření nadále ještě neobemýká a neprovází se svého tam stanoviště, neb kdyby mělo obemýkati a ji provázeti, že by musila dát se v divý úprk s těchto míst . . .

Nebylo zatím potřebí dávati se v žádný úprk, to přesmyknutí pohledu prvé, neb jak se jí aspoň zdálo, k ní již netanulo. Zvrátilo se zas tam kamsi k sobě vzhůru, ve svou záhadnou dáli, od jejíhož ohromivého cíle jako by pro ně nemělo býti již nikdy odchýlení. A také již nebylo, jak se za nedlouho ukázalo. Ta hlava tanula tam zase jako dříve zvrácena úporně zpět od té sítě a co nejdále, aby jaksi lépe shlédala svůj cíl. A svou zohromnělou, zneobsáhlenou nějak lebí jako by nořila se nadále ve svou záhadnou oblast, která nezdála se již být z tohoto světa. Již jaksi na ničem na tomto světě nezáleželo té lebi. Ba ani na těch, již právě odcházeli a v něž přelila svůj život. Na ní záleželo jí pak nejméně. Mihly se ještě ve vidění té, která co nejspěšněji odcházela, aby nikdy již se sem také nevrátila, krvavé prsty s útrhy masa pořád nějak příliš živého, které zatknuty byly v tu drátěnou síť v křečovitém úsilí, aby nebyly odervány od svého dobytého stanoviště, jímž jako by snažily se ještě naposled zachycovati života a ubránit se konečnému vploužení smrti . . . Chvatně přirazila dveře, aby toto vidění měla za sebou. Až když zase zapadla skoba zámku, tu teprv si oddychla uvolněně,

v sňatí jakéhos úmoru, navracujíc se to jaksi zase životu. A chvátala co nejspěšněji z těchto nevhodných prostor, které hlásaly peklo a zatracení těl. Jen k těm jedněm dveřím chodby neopomněla mžiknouti, nadálať se, jestli z nich jako obyčejně nevyjde mladý, dost fešný a dámám zamlouvavý sekundář; aspoň pokaždé, kdykoliv tu meškala, nahodilo se, že z těch dveří vyšel. Ale nebyl dnes tu, bylo tak krásně, byl kdes na výletě. —

Teprv venku pod jasnou modrou oblohou, která zdála se sálat zdravím a štěstím a hlásat jedině život, zbyla se všech tísnivých, nenáležitých dojmů a zapomněla na to, co zanechala za těmito pochmurnými zdmi, kde zdálo se být jen dobře našim pánům primářům a sekundářům, k tomu pana správce nevyjímaje, a jejich oddaným, vypaseným, pro ně jako udělaným a vždy ochotně pohotovým vertrovkám.

Stavěla se v městě. Nejdřív tam dětem koupila laciného bonbonu. Nezdál se ten zatrolený kluk nejstarší být spokojen s ním ani co do kvality ani kvantity prohlížeje si kornoutek s takovým výmluvným despektem jako hausknecht udělené mu zpropitné. Pak děti byly poslány k babičce. Sama pak několik krámů ještě vymetla. Musila učinit některá opatření k důstojnému ubytování návštěvy. Učinila různé nákupy. Mezi jiným skvostně malovaného a hojně zlatem zdobeného umyvadla a k tomu v stejném slohu porculánového nočníku. Všude s pochmurnou soustrastí vyptávali se jí na pána — prý slyšeli, slyšeli . . . chudák. Litovali jí, útěchou štědřili. Uměla se, chudák, k tomu také tak příhodně tvářit, hotové hoře, hotový stesk, tak oddaně a vděčně přijímala projevy soustrasti. V modním obchodě, jehož byla odběratelkou, diskretně ji upozornili na moderní smuteční zboží a bezděky také vyložili jí kus na vzor; bezděky tomu i věnovala pozornost, ale dost se jí to nezamlouvalo, zdálo se jí to málo apartní, a ostatně měla již dávno v Praze u své modistky vyhlédnutý těžký massivní smutek, jaký tady na venkově nikdo netreff. Že toť se rozumí nezapomene, kdyby nastala smutná potřeba, přislíbila. Pak se stavěla pro šunku v uzenářském krámě, kde brali pražské zboží. Náhodou jí na náměstí nadběhl zdejší podnikatel pohřbů a svýma sivýma, mživýma a jako na všechny strany stříhajícíma očkama výmluvně a dlouze na ní ulpěl v tklivé domlouvající se něze a s neobyčejnou zdvořilostí ji zdravil, — nadálť se tento pohled a tento pozdrav zajisté první třídy funusové, mělť již takové své úsměvy a pozdravy jako funusoví žreci ostatní; všechno to bylyť neomylné příznaky, že tentokráte dá se již ona věc najisto očekávat. A jako by ve svém neomylném jinak očekávání, utvrzeném vědou, měla potřebí i těchto praktických kšeftovních jaksi dokladů, které jsou ostatně bezpečnější a jistější než všechna věda dohromady. Byla také jaksi tak vděčnou za tyto prakticky věštebné příznaky. A měla v sobě takové radostné, vzrušené rozhárání, opíjející takřka se zmateně sladce uchvacujícími smysly jako nevěsta, když ubírá se na svatbu a všichni ji obhlížejí, anebo aspoň jako vědomí velké výhry, která nás náhle učinila mocnými tohoto světa.

Zeptala se ještě známého jí pana komisara, z daleka jí salutujícího, téměř výhradně vždy tady na náměstí k spatření ve své půvabné pose téměř officírské, s rukou vždy na šavli, která se zdála být vší jeho pýchou, kdy že najisto přijdou ti vojáci . . . Na zítřek najisto jsou ohlášeni, salutuje štíhlý pan komisar.

Cestou potom domů byla by ráda potkala pana sekundáře, často tímto směrem řídil své procházky; měla ť ho jaksi náhle tolik potřebí pro překypující své štěstí. Ale nepotkala ho, ani na večer tudy nepřešel, a zrovna náruživě si přála s ním dnes mluviti . . . Povečeřevši vydatně a s neobyčejnou rozmarnou chutí, houpala se potom v síti na zahradě dlouho do noci.

Byl z těch luzných letních večerů, které jako by každé srdce zvaly na besedu, zvláště srdce vzrušené svým stěstím, splněním svých tuch. Veliký měsíc jako liliová výheň naléhal na lesy zčernalé pod ním jako úchvatné sametové lože. Houpala se, houpala v pouhých takových závanech, omamně ji projímajících, vzhlédajíc romanticky na měsíc. Ale nezřela ho, neobírala se luzností večera, která jí byla pouze vhodným svodem pro bouřlivé rozhárání duše, připravující se jásavě k novému příští již tak blízkému. Jen chvilkami v to sladké předivo jejího hárání jakoby se kdes v povzdálí zatkly jakés prsty, které vždy tak náhle krvavě se vypjaly u vidění jejího štěstí . . . ale násilně, jakýms vnitřním zátřesem zapuzovala vždy toto nepřiležité zjevení, které jako by snažilo se ji temně burcovati. Kosi vyvolávali záludně z hájů jakoby mystickými fletnami, lindušky sladce úpěly v luzném rozhárání svých srdcí ptačích. Byla by také ráda nějak hlasitě rozúpěla se svým štěstím, kéž by tu měla někoho k sdílení . . . až chvílemi si musila zatnout své zlatými plombami opatřené zuby do rtů, aby jaksi zastavila toto neodolatelné vnitřní jíhnutí smyslů. Při okolních chalupách lidé hověli si na zápraží, neslo se k ní jakés nepřetržité volné rozprávění, z něhož jen jednotlivým slovům bylo rozuměti. Kvičely také opodál z cesty mladé hlasy holek, smích, z dáli zněla ztraceně harmonika, jakoby na cosi teskně žalující, ostatně vždy tak melancholická a lamentující. Stav v sousedí neustával rytmicky duněti.

Byl to z těch večerů, které ženou každou bytost k svému sdružení . . . Ovšem, ještě z večera udělalo se jí náhle špatně. Cítila, že na ni přichází její obvyklý záchvat. Vzala před Božou nějaké kapky — nepomohly, spolkla několik pilulek — také nepomohly. Odebrala se rychle do postele — ale záchvat se neutišuje, naopak vzrůstá, schvacuje ji celou. Po třetí nebo čtvrté dostává tady na venku tento svůj neblahý záchvat. Nic naplat, zavolala si hospodáře, musil se vypraviti do města pro pana doktora, toho pana sekundáře, ten zná již její náturu, vždycky si ho zavolala v noci k těm svým neblaze ji strhujícím záchvatům. Často se vůbec přiházelo mnohým paničkám volat si ho v noci, když muž byl třebas ve službě nebo na cestách, když podobné záchvaty se u nich vyskytly. Jiného nechtěly než jeho.

Lékařská povinnost velí neodepříti lidské bolesti a jí se obětovati, nutno třeba běžet v noci až kamsi do jakýchsi Zlámanin.

„Kéž by jen už tu byl," úpěla před Božou. Ta musila zatím předběžně na život přidávati horké náčiny a vařiti heřmánek, jako když nemluvňátka mají bolení. Veliký měsíc z ústraní neustával vzhlížeti do ložnice tohoto utrpení a záludně rozčechrával ovzduší liliově mlžnými zátřpyty . . .

„Kéž by už jen tu byl . . . jestli pak jenom nezapomene vzít s sebou ty kapky," měla mučivé pochybnosti, aby ve spěchu nezapomněl. Boža ji těšila, že nezapomene, a hořce litovala ve své srdečné prostoduchosti — ovšem po tolikerém stíhajícím se rozčilení a zármutku, že dnes není se co divit . . . až takto ubohou milostpaní přivedlá k litování sebe samé, při čemž hystericky ona stenala a úpěla, vkládajíc hlavu jako zoufale do polštářů, aby jaksi neviděla a neslyšela. „Kéž by jen už tu byl . . . a ty kapky nezapomněl . . ."

Zahlaholily posléz hlasy na zápraží, které měsíčnou nocí měkce a jasně se rozléhaly, mezi nimi to je jeho, ten senorní hlas, jímž zpíval svá krásná, unášivá sola, tak bujarý, sympatický hlas, a ve svém oboru povzbuzující téměř a obětující se oddaně lidskému utrpení, zvláště mladých paniček a zrovna již pouhými svými zvuky vlévající útěchu a posilu v chorá srdce zase zvláště mladých paniček.

„Ach, pane doktore", volala tomu hlasu v ústrety . . .

A bylo potřebí dlouhé, obezřelé, co nejusilovnější péče lékařské, při níž účast Boži ukázala se zcela zbytečnou a byla odkázána spát. Péče této podjal se mladý pan sekundář se zápalem a horlivostí svaté povinnosti, obětující se trpící lidskosti. Na zázračné kapky v prozíravosti vědy nezapomněl a ony ukázaly nejblahodárnější tišivý účinek . . .

Bílý měsíc jedině shůry záclony přihlédal k úsilí obětující se lidskosti . . .

Slíbil také při rozchodu posléz hned vzkázati, jakmile nastane tam u nich ta katastrota, vypraviti třebas zvláštního posla. Katastrofu určil nejdéle do osmačtyřiceti hodin. To je poslední lhůta. „Ach . ." vzdychla ponure, zvrátivši oči závratně vzhůru k vzdušným třpytům měsíčním, kdež bludně cos jaly se vyhledávat jako v zmámení zmatku. Vzal ji chvatně za puls, bylo se po případě třeba obávati nového záchvatu u delikátní této přirozenosti, neblaze vzrušené. Leč upokojila se hned zas, naběh návalu zase minul. Mohl ji posléz bezpečně zanechati sobě samé a odebrati se domů v blahém upokojení vykonané povinnosti ve službách trpící lidskosti — — —

— — — Druhého dne s očima poněkud zardělýma a podběhlýma vstávala časněji než druhdy. Kázala to potřeba. Vojáci mohou přimašírovati již také před polednem, bylo jí sděleno panem komisarem. Bylo nutno přec vykonati aspoň některé přípravy k náležitému uvítání pana lojtnanta — pana lojtnanta měla vůbec neustále v ústech, neoznačitelně slovo to vždy proslovujíc, jako by koketovala si již i s pouhým zvukem tím, a nalézala v něm jakési smilné zadostučinění. Nové, hojně zlatem a malováním i uvnitř zdobeno umyvadlo, bylo vyloženo, (to druhé malování, včera také kou-

pené přijde na řadu později) při něm vonná mýdla, masivní moderní ručník — frotyrhandtuch mu říkala, — peřinám dány čisté povleky z bělopřezného něžného damašku, které chystala si již do nové výbavy, zavěšeny záclony rovněž damaškové, také již do nové výbavy znova pořízené, bylo myto, smýčeno, „gruntováno", zahradnice musila pomoci. — Jaký pak asi bude, hádala často v duchu unyle a vzrušeně se pozastavujíc za těch příprav, při nichž tu a tam líně ruku přiložila také. Maso měla připravené, jen dát je na plotnu. Na stůl ložnice, náležející nyní jemu, postavena mohutná kytice. Víno měla také připravené — to silné, rudé, ohnivé, které je samá krev. Na vrch po všem prádle, cíchách, ubrusech, záclonách, rozstříkala orientálské voňavky, tak delikátní a přece nějak tajemně smyslně dráždivé vůně. Prostou sedničku vesnické chalupy proměnila obratná ruka moderní dámy v pravý rozkošný budoárek, nedočkavě vybízející a zvoucí ve svůj útulek. Sama se také co nejapartněji připravila. „Jé, to jim to sluší!" nemohla znova a znova neobdivovati Bóža. „To se budou líbit tomu pánovi . . ."

„Už jsou tu, už jsou tu," strhl se pokřik na návsi, cos tam o překot běhalo, chvátalo čemus v ústrety. Bóža také vyběhla, zahradnice vyběhla, kde kdo vyběhl ze stavení, jen ona se opanovala. Ale všechno se v ní zrovna zajíkalo, třepotalo, u mocném vzrušení tavělo. Byla to chvilka chvátivé nedočkavosti. Síní ozvaly se posléz pádné, patrně vojenské kroky, a přece zase tak pružné, elegantní, jakými honosí se jen fešáčtí lajtnanti — to je tedy jistě on . . . A hned přiskočila k oknu a tak nějak nyvě k němu se přistavěla, snivě jmouc se pohlížeti do lesnaté vlahé dáli; ve své volné hedvábné blůze s vábně nezastřeným krkem a splývavé sukni „vilně" nevypadala snad nehezky, a nikdo by jí tu zajisté již tři děti živé a to jedno potracené nehádal. Ručkou, na níž do příchodu pana lajtnanta prováděny zuřivě všechny možné pedikury a manikury, podpírala si unyle bradu a jako by jen kams romanticky hárala, toužebně a ztraceně hárala kams do těch lesnatých, až nějak mystických dálí, jako mladá dívka teprve s probouzejícím se pohlavím; jistě musilo to připadat takto tuze romantické a hodně romanticky chtěla se vyjímat. Teď jen scházela ještě harfa, pomyslela si, ale to se nedalo již změnit.

Ve svém háravém romantickém ztracení do dáli jako by přeslechla i zaťukání na dveře. Vyčkáváno tam diskretně, naslouchavě, ale již hrubý hlas zahradníkův pobízel tvrdou lámanou němčinou: „Volen si nur veiter špacíren geerter her lajtnant." Dveře na toto pobídnutí také hned se rozevřely, a stál v nich dost ztepilý, pěkný, smělý chlapík ve vinutých vysokých holinkách, na nichž lpěl ještě prach manévrů, což tak hrdinsky nějak se vyjímalo, v kalhotech v kolenech úzce přiléhavých a na stehnech jako žabí stehýnka rozedmutých, na čemž páni lajtnanti tolik si zakládají, s blůzou nonšalanně, jako koketně již porozpjatou a kol boků staženou nějakým vyznamenávajícím střapcem, snědého, pronikavého obličeje s nosem trochu výbojně jestřábím a se smělými čehos lačnými nozdrami,

až sveřepě při každém vdechu se vyhrnujícími. Na rtu vilně vzdutém, v němž kmitala se nezbytná cigareta, byl knír násilně nakroucený vzhůru, jako by k tomuto nakrucování vedeno bylo všechno úsilí tohoto povolání, a ta vysoká vojenská čepice, po jaké moderní ženštiny se smyslně blázní, pyšně a elegantně stavěla se mu na hlavu.

Tu teprve óna jako by byla zpozorovala čísi návštěvu, obracela se od svého hárání všechna překvapena ku dveřím — musilť ji zajisté zpozorovati v její půvabné romantické pose. Její vypouklé oči upřely se na příchozího naučeným, vlhce zajiskřeným a mživě zablouznělým pohledem vznešené dámy, která vyčkává uvedení se jinak ne nekonvenujícího neznámého. Vyňav cigaretu zdvořile z úst, zasalutoval prodlévavě, přidržuje stále dlouhou ruku k štítku a kyna několikráte švihácky hlavou k dvorné pokloně, načež již oznamuje takovým bravurním jediným výzvukem: „Lajtnant Felix Schmidt."

Hned pak přistupuje k ní blíže s rozevírajícím se chřípím a očima se jí téměř vpaluje do smyslů. Pod jejím líčidlem zjitřil ji ten pohled, krev vhrnula se jí do tváří, oči jí vystoupily na vrch hlavy a rozřeřavěly se v smýkavém rozptýlení lesku, kterým nějak chvátila a pohlcovala příchozího a který z nich již neustoupil po celou tuto návštěvu, vzplanuje chvílemi jako výheň, do níž se přiložilo. Podala mu ruku, kterou hned on dvorně políbil; kéž by tam ten nakroucený knírek déle pobyl, sálal na té ruce jako opojně dráždivé dotknutí!

Co měla zásobu němčiny načerpanou u anglických panen a dosud nezapomenutou, vyvinula ji před ním jako nevěsta svou výbavu před ženichem — nebylo toho zrovna nejvíce, jako obyčejně té výbavy, ale stačilo to konečně i panu lajtnantovi z úst pikantní paničky, kterou na první pohled byl si jist a které tudíž v ohledu správnosti jazykové leccos se může odpustiti. A k vůli takové příležitosti sníží se dokonce pan lajtnant i promluviti někdy česky. Ukázalo se, že tento pán také trochu česky uměl lámati, zdaje se však vždy každým slovem uštědřovat jakous vznešenou poctu tomuto idiomu. Ale co zásoba u ní stačovala, mluvilo se německy, jedině přiměřeným jazykem každé důstojnosti. Gnedige frau a her lojnant vyznívalo z hovoru neustále. V to své bravurní her lojtnant vkládala již předem jaksi celou vzdávající se bytost svou a věšela se takovým rozchamtěným zřením na jeho knír, vystrmělý na jeho zatloustlém vilném rtu, vpíjela se v jeho zraky; bylo to u nich vzájemné vpalování se pohledů do smyslů. Její nozdry, dost veliké, se jí vzhůru vyhrnovaly, jako by vssávaly v sebe nějakou patrnou a přec nepozřetelnou, dráždivou silnou vůni, a tak si obojí ty nozdry vzájemně odpovídaly. Každým slovem, každým pohybem, dotekem i pohledem byla se mu naráz složila v náruč, celé její vzezření rozsálalo se smyslně; chamtila po něm pohledem, oblévala ho jakous smyslnou sálavou vlnou své roznícené bytosti . . .

Pan lajtnant luskal si často v takové neoznačitelné labužnické bravuře prsty a svítil kolem sebe očima v předtuše všeho, čeho

najisto se tu mohl již nadáti. Chválil v duchu svého kvartýrmochra, dá mu i na pivo, ač páni lajtnanti něco takového nemají ve zvyku. Také kuchařkou se osvědčila milostpaní znamenitou — čím vším byl hoštěn, bylo rozhodně lepší než nějaký rozlezlý syreček. Bylo slušně již daleko od prvního, a tu přes všechna přidávání leckdy nezbývá ani mnohému panu lajtnantovi na víc, zvláště je-li to na manévrech, kde v těch pitomých vesnických hospodách není úvěru a konečně ani nic jiného k dostání. Víno bylo pravé, ryzí, ohnivé — neustále milostpaní připíjeje, ukázal se pan lajtnant znalcem vína jako žen. To víno bylo věru samá krev. Lepší rozhodně než to kyselé pivo po vesnicích. No, takové neočekávané ubytování na vesnici dá si konečně líbit i sám pan lajtnant.

Bylo třeba odehnati čumiče vesnické ze zahrady, obstoupivší s cesty chalupu v naději, že poštěstí se jim uzřít pana lajtnanta, pro zdejší ves neposlední to div světa. Aspoň moci uslyšet zařinčení jeho šavle. Nepoštěstilo se. Pan lajtnant věnoval se jen jí, jedině jí zcela náležel. Zdáli se ti čumiči posléz nepohodlní intimnosti budoirku. Záclony přece nebylo ještě možná stáhnouti. Poslala na čumiče tedy hospodáře... Po návsi chodili vojáci v uvolněných blůzách, již ve všem pohodlí, kouřili, sháněli holky, někteří již je měli. —

„Ksindl," zazubil se rozmarně a významně pan lajtnant shlédnuv oknem, jak se jeho lidé činí, a jako by to i naznačil, když taková nejnižší čeládka pod Bohem se míní pářit, jak že by ne pak oni, on ve svém nebetyčném lajtnantském povýšení. Ona jaksi porozuměla tak dobře tomu „ksindl". Také nějaká ordonanc se několikráte dostavila, aspoň v takové důležitosti a v takovém chvatu, jako by za nejbližším lesem táhl regiment nepřátelských Prušákův. Zůstavši v předsíni salutovala jako tnutím meče a úsečně jako řezy břitvy vyřizovala jakés své nesmírně důležité poslání. Že ať mu však teď vlezou na záda se všemi rozkazy, dalo se nepřímo vyrozuměti z jeho bagatalisujícího tváření. Také nějaké varty byly rozestaveny na obou koncích vsi, proč a zač, to sám jen milý Bůh ví, jako všechny vojenské varty. Měl jít též na přehlídku těch stráží. Že by se mu tak chtělo, nechť mu vlezou všichni na záda. Koukl jen oknem na pravo a na levo, brýkl tam cos, a přehlídka stráží byla vyřízena. V tlupě čumičů byla to nejslavnější chvilka. Zase musili býti čumiči vyhnáni, nastavivše se do zahrady pod samá okna budoirku.

Bóži, když měla všechno tady hotové, dostalo se také vojáka, stál za podívanou ten párek — milostpaní shlédnuvši tu svou Bóžu s tímto vojákem na návsi, rozřehnila se nevázaně, k neupokojení, ukazujíc rozmarně na ten párek panu lojtnantovi. Že největší to trouba a nemehlo z celého pluku, naznačil tu on, a nemusil to ani vysvětliti, rozumělo se to při tomto vojákovi samo sebou. — A ta zas největší nemehlo mezi ženskými, poznamenala ona, může-li se to vůbec ještě ženskou jmenovat. A takový lid chce si také namlouvat, projevili v bezmezném opovržení vůči takovému lidu. — Co že nemají

pak dělat oni . . . výmluvně pak sami na sobě ulpěli jaksi svými lačnými nozdrami a u žhavém vpalování svých pohledů navzájem.

Věru takovéhle manévry dá si sám pan lajtnant líbiti. A neméně ona. Kéž by se často opakovaly.

Jen chvílemi jako by znepokojení a obava ji jaly, jestli někdo nepřijde nyní tak nevčas s nějakým na tu chvíli nepříležitým vyřízením z nemocnice — s vyřízením, které může již dobře počkati do druhého dne, když čekalo již tak dlouho. Každé chvíle to nyní musí být, to věděla, ale jen ještě chvilenku, pro dnes, aby se to zdrželo. Přišlo by to rozhodně nyní nevhod. Ale že zatím k večeru se schylovalo po nádherném dnu a nedocházelo pořád nic, byla úplně uspokojena, nerušena ve své náladě, až posléz odhodlaná, že kdyby i nyní nakrásně tam to nastalo, že pro dnes tím se již nedá vyrušiti — v noci tam přec nepoběhne, to na ní již nikdo nebude žádat, co by tam vůbec dělala, tím by ho nevzkřísila. A pana lojtnanta vyhnat by také již nemohla, kam by se uchýlil v této vesnické díře, to by na ní nežádal ani nejmravokárnější puritán. Ale přece pro všechno bylo by. lépe, kdyby se to zdrželo do druhého dne; přece jen vždy nějakým stínem, jaký klade zvěst smrti do našeho štěstí, položilo by se to mezi ní a pana lojtnanta, o kus nálady by ji to připravilo ve chvíli, kdy nejbujněji se stupňovala.

Také i někdy v jakés nenadálé chiméře zatkly se kdes před ní i zkrvavené, hrůzné prsty, na nichž viselo netvorně a příšerně známé tělo — takové nepříjemné dojmy bezděky mihly se jí chvílemi v duši uprostřed vzrušení smyslů, nějak černě jí to zatřáslo, ale to vše bylo hned zase zahnáno.

Svěřila se mezi jiným panu lojtnantovi, že bude co nevidět vdovou, aniž nějak při tom vybuchla v nářek a pláč.

„Welch reizende vitve . . . hochpikant . . .“ reagoval na to on u vytržení. Jen k tomu nepostačovala polykat sliny a zajíkat se vnitřní horoucí vlnou, kams v hrdlo se jí deroucí. Že má tři děti ale mu nesvěřila. Nač? Také měla obavy, aby ti haranti nevčasně dnes nepřišli, ostatně nakázala Boži, aby je, kdyby přišli, někam odvedla a řekla, že není doma a že jim něco přinese. Za žádnou cenu ať je nepřivede zlobit. A tak dobře všechno dopadalo — nedostavila se ta nevčasná zvěst, nechť už čeká do rána, a děti rovněž nepřišly; mělyť tam u nich také své vojáky . . .

Malá pokojná víska byla toho dne celá vzrušena, jaksi ze svého pořádku vyvrácena kumpanií v ní ubytovaných vojáků, jejichž suverénem byl pan lajtnant. Lidé nechávali svých prací, s polí sešli domů, aby dost vynadívali se na ty vojáky, kteří jako by pochopovali svůj význam a dle toho se tvářili a si počínali. Jen ten stav na blízku neumlkal, pro tu jeho trudnou a těžkou povinnost že není takového jalového zaneprázdnění — a jen dále z lesa táhly rány pařezácké, těm že vojančinou pranic nebude vypomoženo, jako ničemu na světě, co je povinností. Pozdě do noci takto nezastaveně duněl stav, pozdě do noci táhly z lesa rány pařezákův. A pozdě do noci ozýval se hlahol a ruch znepokojené, vlastně uspokojené vísky, kterou obšťast-

nili vojáci. Zvláště holky dlouho budou vzpomínati na vojáky, mnohé nejméně devět měsíců. —

Ruch vzrušení jen jako by zdál se čímsi večerem svírán a dušen, na oblohu věšela se těžká, neobsáhlá atmosféra, vzdouvající se na všech obzorech po parné delší pohodě, věštíc bouři. Kosi v lese umlkali, jen někdy ozvaly se ojedinělé, táhlé kvily jakoby vzryvy lesa.

Ale o nebesa ani zem nestaraly se vzrušené smysly jaty ve své zadostučinění. Nestaraly se o žádné zlověstné soumraky a o žádné tuchy duše, vtírající se nevhod, nestaraly se o jiné zjevy a věci než o svou nalezší se vášeň. Svinula se posléz celá k jeho tělu jako pijavice v nenabaženém vyssávání jaksi celého toho jeho těla a zároveň oddávajíc se mu v pravém animálním rozvášnění, v jakéms běsnění rozpoutaných smyslů. A on uměl nějak vpravdě po vojansku přijímati a užívati, co se mu naskytovalo, byltˇ znalec požitku — frfluchtes luder, nepostačil si libovati v duchu . . . Ví reizend, pikant... jedenfalls ser merkvirdiges abentair, holdoval mimoděk této oběti lásky, užívaje plným douškem, co se mu tak štědře poskytovalo. —

Z večera tanulo ještě nějakou dobu světlo měsíčné, prorývajíc se těžkou, zevšad již obstupující je atmosferickou změtí. Bylo cos ohromivě bizarního v tomto násilném vyplývání. Také k nim do komnaty prorážello toto světlo s rudým kalným oparem. Pak kalilo se více a více, temnělo příšerně a rychle, až zdusilo se posléz docela. Mračná znoj zastřela tam celá nebesa černou, neproniklou atmosferou. Ale o nebesa ani zemi, o žádné jiné ohledy a vztahy, nestaraly se uřícené smysly ve vírech vzájemného se vzdávání. Kolem rozhostilo se již dusné, neobsáhlé temno, které však na tyto smysly zdálo se padat tím opojivěji, dráždivěji, v jakéms uhrančivém ovláčení zmámené smyslnosti, již nezvěstně utajovalo. Sem nezasáhaly také občasné ty nenadálé zásvity, přece tak příšerné jako náhlá, míjivá zjevení, a nevnikaly sem hluboké jakés vzruchy jako bezmezné výdechy noci odkudsi z propastných dálí se vynášející . . .

Tykali si již, láska vždycky si tyká. Musil jí také svatě slíbiti, že se dá přeložiti do Prahy — vždy že všechno bude uchystáno k jeho přijetí, šušlala mu háravě do kníru. Chtěla ho mít pořád, umiňovala si, nikdy se ho nechce vzdát, takto ho bude ssáti, užívat. Jak to bude při tom jejím „dědovi“ přiležito, kmitla se jí tu vzpomínka na obšťastněného jejího dědu, a musila se asi v duchu zasmáti. Tam ten druhý, ten fešák, jehož měla v záloze, nic neznamenal proti tomuto zde, jehož jí příznivá náhoda přinesla. Jaký to milovník, jaké užívání! A zase v připomínce toho všeho, co přála si míti výhodně zajištěno, doléhala na něho, a musil znova jí slibovati, čestným slovem se zavázati, že se dá přeložit a zatím k ní bude dojíždět. Vše jí sliboval, čestným slovem se zavazoval — konečně co čestných slov se dá i na vojně, aby se neplnila, ostatek tohle za splnění i stojí. A ona jako z vděčnosti a jako k ujišťování se ssála z jeho knírů žužlání jeho slibů, které jí připovídaly na příště zase tolik slasti nevyčerpatelné, co ještě jedno slastění nebylo vyčerpáno.

Když pak po nějaké chvíli nastoupil nový rozruch smyslnosti, v němž o nebesa ani zemi nemínily se starat zvířené tyto smysly, tu pojednou neobsáhle zasvítilo celou komnatou jakoby v náhlém prořícení světelných spoust. Světlo to chvíli jako nepohnutě stálo nad jejich ložem a rozpjalo se nad nimi jako příšernou, zlověstnou náručí, sáhající po těch dvou... Své vypouklé, náruživě vyjevené oči, které žířily jako dravčí v dosavadní tmě této noci, jež však pro ně zdála se osvětlená vášní, a chvílemi zas stály jak v hypnose svého smyslného chvácení, vytřeštila nyní v úžasu zlekání tomuto sinému, děsivému světlu vstříc. Stálo nad jeho právě k ní se zvracujícím záhlavím, které čerta dbalo o to světlo. A vyrvala se potom náhle z jeho spjatí, z toho k ní zaléhajícího záhlaví se vymkla, zaječevši v tom strašném rozjiku lidskosti, již potkává a zasahuje děs a ohromivý úžas příšernosti.

„Frflucht" mohl on jen docela negalantně zaklíti v takto přerušeném nejlepším požitku. Ale ona nedbajíc již jeho, viděla jen tu hroznou věc, a nahá, jak byla, vyvstavši prudce na loži, vlastně vymrštěna neznámou silou děsu svého nad něho, nyní úplně zanechaného, se postavivši jako k pozorování přízraku, viděla ji v bezmezné pronikavosti zračiti se v okně, v tom rozpětí příšerného, mystického světla nebes, které okamžiky takto prodlévajíc na stanovišti pustoty a hříchu, jako by věčnost celou mínilo to tanouti ku celému shlédnutí a projevení hříchu; vždyť i věčnost a okamžik obé jedno jest. Jako v předcházejícím fantomu děsu zřela tu věc u vytrvávající oblasti kosmického světla, jež nemohlo se nějak vysoptiti, zřela, jak tam stojí on, zatknut ve smrtelné křeči kams v to vytřeštěné světlo krvavými prsty svými a takovými útrhy děsivého masa, čišícího nějak hrobem, a hle, z toho světla na ni se ohromivě obrací a upírá své kalné, strašné oči s neskonalým děsem mystiky. Ah, přišel ji to snad navštívit, podívat se ještě naposled na ni, která mu měla být na světě nejbližší. A u zejivosti přízraku, jenž otvírá duši všechny propasti hrůz, viděla tuto věc tak strašně neodstupující, která divou bezmezností ústrachu naplnila veškery její smysly, dosud tak vášní zjitřené, z nichž však vášeň zděšeně uprchla, aby zanechala místo jedině bezmezné hrůze. A ta jako by neměla z nich zániku stravujíc její srdce v šílený úpad.

A přece, když již dávno světlo zas odstoupilo a rozsoptily se najednou veškery temnoty noci bezměrným rozchvácením, burácejíce v ustrašené svědomí pozemskosti a hlásajíce prokletí hříchu, při čemž všechno jako nekonečně a nepomíjivě se otřásalo a lomozilo kams do základu svých podstat, — tu pořád ještě s duše její nesnímáno hrozné vidění, jak on, tak nějak zcela jiný než v známé jí lidskosti, tak nějak neznámý, strašný, v tom okně visí za ty v cos zatknuté prsty, jako by to rvaly hruď záhadnosti, a které byly tak strašné s těmi svými útrhy masa a výrony ztuhlé krve, jež jako by se nechtěly spouštěti své smrtelnosti. A takto přízračně neustává na ni vzhlédat kalnýma umrlčíma očima, které přece pořád jsou živy posledními děsy svého vzhlédání, mhourajíce po ní tak strašlivě, a ja-

koby posupně na ni kýval z toho okna, jak tak nahá stála proti němu v tomto neobyčejném střetnutí, a svého děsného pohledu s duše její nespouštěje, kýval, kývat takto neustával v třeskutosti blesků, jež o závod zatím začaly se stíhati, že staly se jako jediným přízračným plánim, za rozpoutání všech zvuků, co jich země měla...

Jala se šíleně křičeti do tohoto rozpoutání bouře, které zdálo se jí prostoupeno pekelností přízraku, jenž do smyslů neustával jí tak strašně tanout, co vůkol čím dále neobsáhleji vzdouvala se a soptila bouře, jakoby váním ze zdrojů ohromivé mystiky...

„Frfluchtr caik ...“ to se panu lojtnantovi nehodilo zrovna do krámu. Rozklel se na všechnu ženskou hysterii a nevěděl co počít s tou ječící nahou mrchou, jak ji v duchu častoval, nad sebou. Ale ani pro chrabré srdce vojenské, jež nepoznalo ještě záchvěvu mystiky, nebyla to situace nejutěšenější. — —

Ráno nalezlo ji servanou a zemdlenou na peci, která sloužila za lůžko Bože, dnes kdes jinde ponocující. Byla ještě celá siná, chvěla se na celém těle.

Jitro bylo úchvatně krásné a svěží po té hrozné noční bouři, která jako strašidelná chiméra se snesla...

Rozzářené znojné páry kypěly a stoupaly z osvěžené země, samý lesk a třpyt se na všem chvěl a jako jediným roztříštěným zrcadlem nekonečně tanul, zeleň byla hluboká, kyprá, jako omlazená, samý zpěv z lesů a polí háravě linul, všechny hlasy žití se ozvaly, sálala vzbuzená síla, vůně života kypěla. Bylo ono čarovné jitro červnové, jaké po velkých očišťujících bouřích nastává. Jitro takové očišťuje i duši, černých jejích chimér ji zhošťuje a navrací k životu...

Někdo klepal na dveře, nejdřív delikátně, dost nesměle, jako v uctivém dotazu, jestli nepřichází snad nevhod, po případě nediskretně, ale posléz již důtklivěji, že jednak toho už mohou míti dost, a že kdyby i ostatně nevhod přicházel, co naplat, že své si musí vyříditi, protože je to nadmíru důležito. Naléhalo posléz již vytrvale a neodstupně toto klepání, a „milostpaní, milostpaní,“ zároveň s ním volal tam hlas zahradníkův. To přece jí něco chtějí. Vzpamatovala se posléz, sebrala se, musí jít přece otevřít. Přehodila na se svůj obsáhlý hedvábný župan, jenž zahalil ji celou a bylo toho třeba. Pořádně ji to vzalo té noci, jen co je pravda. Mžiknuvši po sobě do zrcadla, co šla otevřít, připadala si ona sama nějak tím interessantnější v té přepadlé své unylosti, na níž jako by věšelo se ještě cos ze stínů přežité strašné noci. Ale nemohla nevzdychnouti a oči nějak zmučeně zvrátila.

Sotva že pootevřela, hned kňoury hospodářovy tlačily se důvěrně do rozevřených dveří a zároveň sem jeho snědé chlupaté ruce zanášely velkou svěží kytici, na níž ještě tkvěla rosa a záře. „Líběj přijmout za vděk ... jako vymytá.“ Kyticí touto jako by vnášelo se sem cos radostného, svěžího, a její svěžestí a vůní zahnaly se poslední chmury a stíny noci. Ostatně celá sednice naplněna byla jedinou radostnou září v pravé kyprosti jitřního oslnění. To všechno

zas šmahem navracelo ji životu a odnášelo k zapomínání a přemáhání čehos příšerného, co událo se této noci, a co ještě dosud jako můra sedělo jí na hrudi a ploužilo se jí neblaze smysly.

„Ale," přijímala blahosklonně kytici, zřejmě mile překvapena, voníc si k ní nedůtklivě, nenabaženě, nervosním naučeným způsobem moderní dámy, „děkuji, děkuji . . ." Ale kňoury nechtěly pořád od průliny dveří se hnouti, touto kyticí že není ukončeno ještě jejich poslání. „Ale měli jsme to bouři, co? to se činilo," měl ještě napřed za povinnost poznamenati, bez počasí se dnes neobejde žádný člověk. Trudně jen pokynula hlavou. „A nyčko ještě něco, milostpaní," napověděl tajemně a náhle se zamlčel; kňoury jeho zahýbavše sebou jako dva kocouří ocasy, celé nějak zpochmurněly a zůstaly na ni tanouti jako u vyzvídání svého dojmu. Všecka na nich lpěla ustavši ve vonění ke kytici . . . „Ale neráčej se leknout . . . skoro neměl jsem se stát tím neblahým zvěstovatelem . . ." prodléval a zároveň dráždil diplomaticky.

„No," vybuchla tu úžasnou netrpělivostí, popadši ho za ruku, jako aby pozdržela osudnou zvěst a zase z ní ji tím spíše záhy vymámila. „Jsou teda vdovou, sám Pán Bůh jich račiž potěšit. V noci pán jejich zhasl . . . navždy se chudák uklidil . . . Mám jim to opatrně vyřídit, ale vodpustěj mně, nerad jsem vzal na sebe tuhletu vyřízenou, tuze nerad, věřej mně . . ."

Zůstala na něho chvíli vyjeveně hledět, má-li uvěřiti novině, která znamenala všechno to nové vytoužení jejího žití, náhlé všechno uskutečnění jejího očekávání, jejích snů, ale musila přece uvěřiti . . . „Pán Bůh jich potěš," ještě jednou vzal svého Pána Boha na pomoc, jistě to vhodně míně přispěti tomuto vyjevení, které konečně začalo se stávat již hodně strojeným a chtělo nyní označovati smutné vzrušení nad tragickou zvěstí . . .

„Ach . . ." podařilo se jí zcela příhodně vyrvati ze sebe, že se to zdál býti projev srdceryvného hoře, „s čím mně to musíte přicházet, nešťastníku!" rozžalovala se potom v té jakés bědné, vytržené unylosti, která je známkou smutku zmáhajícího klesající duši. „A kde pak je ta Bóža . . ." téměř již zaplakala jako smutkem docela povalena, „že je někde s tím vojákem, infamní nestyda . . . ach, řekněte jí teda, aby mě teď nechala, až na ni zavolám, musím být sama . . . Je to na mě příliš moc . . . snídaní pro pana lojtnanta ještě vařit nemusí, zdá se," tu jako by zpátky do sednice zaposlouchala, „že ještě spí, beztoho také v noci nemohl spát, kam by se dělo . . . Ach, s čím jste mně to musil přijíti, jaké to neštěstí, nesnesu toho, nesnesu. Pane Bože, je toho na mě příliš moc . . ." Ze žalu celá se rozkolísala u těch dveří, zastírajíc si obluzeně čelo.

„Jen se již upokojej, milostpaní," těšil znova tklivě hospodář, klada jí sdílně ruku na rameno, „čas zahojí s pomocí boží všechny rány!" A ty potvoro, ty to znáš, ušklíbly se zatím v duchu jeho kňoury . . . či myslíš, že jsem se nekoukal zvečera skulinou záclony, přistaviv si žebřík?

Zamkla dveře, a docela již nekolísajíc, pugét postavila na stůl. Jakýs chvat, horečná nenabaženost jevily se v jejich pohybech, nevěděla jaksi co dříve. Dulo jí to hrudí, valilo se jí cosi v hrdlo. Přešla několikráte sednicí a jako v uříceném dechu zůstávala stát. Zmatek nesnesitelného štěstí třeštil se jí ve tvářích. Načež ale zas jako by si posléz připomněla sama sebe, posléz naplněné skutečnosti, přisunula se k zrcadlu, shodila se sebe župan, rozpustila vlasy. A v celé rozpjatosti své náhle odestřené nahoty, již jen proudy vlasů clonily, shlédala se v zrcadle, v bílém oslnění toho rána, které jako by oslňovalo i tuto nahost pasoucí se v sobě a obestíralo ji tou gloriolou záludy, jež nikdy nesnímá se s ženskosti. Sedmihlásek na haluzi v záokní se rozjásal, jako by opojným vznícením přisluhoval této záludě ženskosti. Bylo nevystihlé, omamné kypění jitra vůkol.

A v celé této shlédající se ženskosti, ve vytrženém výrazu jejího obličeje, jímž hlásily se všechny smysly v těch vypouklých očích jejích vášnivě zasvícených, kams do hlubin rozníceného nitra zračilo se nekonečné rozjásání, které jako by volalo a hlásalo celému světu: „Konečně!“ Jitro za okny hlásalo jako o závod s tímto jásáním nitra, celý svět jásal životem, jenž valil se jí všemi branami smyslů náhle otevřenými. Konečně!

Pak jako u vynášení mocné, nedůtklivé vzpruhy, sunula se chvatně ku dveřím pokojíku. Jako by k nim vášnivě zatancovala. Pootevřela je pak delikátně a jako rozmarně, jista svou věcí. Rozlehlý chrapot, v pravdě vojanský, sveřepě silný, odtamtud se dosud nesl. Ale najednou, jako postižením toho intimního rozevření, chrapot ustal, otevřely se na tom loži dokořán živé, vpalující se zraky a potkaly se naráz s pohledem jejím, jako u vzájemném vyhledání. A tu již v novém nezadržení všech smyslů, v úchvatu své vášně a v jakéms bezmezném uvolnění a odpoutání ode všech dosavadních překážek uvrhala se v to lože. Jitro večera moudřejší bývá. Konečně! —

Mnohé jinak dost líné troubení ozvalo se na návsi, bylo na čase chopiti se zase komanda, přišly nějaké ordonance, musilo se zase odmašírovat. Hlasy v síni se ozývaly, mezi nimi hlas Bóžin, který silně chraptil. Uvrhla se ještě znova a znova k jeho polibkům, jen že jejich opětování se strany jeho bylo již mdlé, ochablé a omrzelé, pořádně ho zatím unavila, ta vdova. Musil ji zas nesčetněkrát slíbiti, že se dá najisto přeložiti do té Prahy, jinak prý velmi hloupé, on by raději do Vídně, co by na něm záleželo. Zatknula mu také kvítko z kytice na jeho vojanskou blůzu, dřív to místo náruživě zulíbavši; trpělivě to a jako oddaně snášel, stáčeje namáhavě dolů oči k němu a tvářil se i dojatým. Kdyby udělala ta potvora už jednou konec té komedii, značilo toto jeho hodně nucené sentimentální dojatí. A naposled jí zasalutoval, naléhavě, výmluvně . . .

Dívala se za ním, jak v čele kumpanie bravurně natahoval svá lýtka, v nenabažení, v hysterickém vytržení, v hypnoticky blouznivém zaujatí, jak jen moderní dámy dívat se umějí po lajtnantech. A teprv když zmizel v ohybu cesty, za lesem, zanechala svého vytržení a

vzdychnuvši po něm, obrátila se radostně k svému smutku; přistoupila k nové své epoše žití. Nejprve odeslala několik telegramů. Jeden z nich obsahoval pouze: „Konečně“. Jiným objednávala těžký, massivní, apartní smutek, jaký již dávno si vyhlédla u své modistky. Pak dostavil se jako hodiny smrti v čas podnikatel pohřbu, s tou svou tváří řemeslně jako hořem servanou a zašedlou, zesinalou již dávno tragikou svého povolání, které na se přijalo jako chmurnou masku. V tomto neblahém jeho poslání zešedla a zesinavěla ještě více, tajil i trochu dech a div nepoškytoval, projevuje jí vybroušenými slovy svou soustrast. Tak příhodně uměla děkovati, tak tragicky se tvářila. Zmiňoval se jí nejprve o všech podrobnostech úmrtí pana chotě. Snad musil ho ten člověk celou noc hlídati jeho smrt. Jak prý stál u toho okna po celou noc nespouštěje se té drátěné sítí, a když ty blesky kolem něho šlehaly a hrom bil — „Měli jsme to ale bouři, co, milostpaní? Zajisté že milostpaní také nemohla spáti, uprostřed lesů že je to zvláště strašné“ vhodně poznamenal. Neustal a neustal prý hledět do toho řádění živlů a od okna neustoupil, jako by v té bouři něco smutně vyhledával. „A to bylo zároveň jeho poslední rozloučení s touto naší slzavou pozemskostí ...“ zachvěl podnikatel pochmurně brvami a div zase nezaškytl. „Ano, je to ku podivu ojedinělý případ v annalech smrti — v této posici také posléz umřel. Ale co nejdivnějšího při všem, že mrtev zůstal nadále za ty prsty viset, — takové tělo — s očima tak vytřeštěnýma vzhůru. A tak ho tam ráno nalezli chudáka,“ div zas nezaškytl. „Povídal také sám pan doktor, že to je neobyčejný, ojedinělý případ smrti, jaký se mu přihodil.“ Ona vyslýchajíc tuto pozoruhodnou věc, nemohla si vztekle, ale ne zas bez jistého zachvění nepomysleti: A tak mě musil přijít znepokojovat ještě naposled ten ... Celý život mě jen trýznil a znepokojoval, aby byl teda v poslední chvíli jiným. Však ho Pán Bůh taky našel, — co z toho má ... usuzovala mravokárně. Ten z toho ovšem neměl nic, ale bylo zato ujednáno, když posléz podnikatel převedl řeč obratně a jako bezděky na vypravení pohřbu, že ho pochovají první třídou. „Tak, tak, milostpaní, to prokážou mu vzácnou pietu, zasloužil si to taky celým životem, chudák,“ a div zas neškytl. Myslela ne na to zasloužení, ale jak se bude za takového okázalého pohřbu první třídy, který v celém okolí vzbudí vzruch, se všemi místními spolky, jednotami, muzikanty, ornáty, s třemi kříži v předu, o něž se spere banda ministranská, až ji kostelník bude muset rozehnat, a s čím vším, co tvoří přednosti první třídy funusové, jak se bude vyjímati ve svém těžkém, massivním, apartním smutku se splývavým krepovým závojem až na zem ...

„A abych nezapomněla, stran účtu obraťte se na tatínka,“ — totiž jinak ne zrovna milovaného jejího tchána, kterému však říkala mazlivě tatínku, když chtěla od něho peníze; — „máme už ujednáno, že pohřeb vezme na sebe. Jen ještě jako pro forma stran toho k němu zajděte, prosím.“ Podnikatel spěšně jen zamžikal sivýma kmitavýma očkama a sípavě zapolýkal, jak měl ve zvyku v jistých rozpacích peněžních — a znamenalo to také jako zklamání, to že teda ne-

musil vůbec ani choditi sem a zbytečně se tu namáhati, to že mohl jako zrovna jíti k tomu „tatínkovi", když platí on. A spěšně se již také poroučel, míře na povolanější místo. Boža, vrátivší se od vojáka, byla velice ráda, že smrt pánova vyvedla ji z rozpaků a potřeby omlouvání, a začala tím usilovněji bědovati, ostatně bylo to u ní i upřímné. — Celé okolí, s nímž přišla do styků, prohlíželo si ji u zvědavosti životní novoty, při které, třebas u jiného nastalé a jiného se týkající, berou lidé rádi tolik účasti. Přišly posléze děti nahrnuvše se k ní s pláčem a bědováním — nejstarší hoch rozbučel se jako pastýřský roh a nebyl k utišení rozkazuj mu nebo slibuj, a pláč ten byl jí jaksi velmi nepohodlný . . .

Za dne pak učinila ještě v horečném úsilí všechny přípravy k odjezdu. Víc že tu již spát nebude, jako by cosi visícího v okně ji znepokojovalo. Těch několik nocí do pohřbu přespala u tchána jakoby v tom družení se společného hoře neštěstí a smutku. Na pohřbu měla těžký massivní apartní smutek s krepovým splývavým závojem až na zem, v jakém nápadně truchlící dámy vyjímají se jako černá strašidla. A hned po pohřbu sama odjela . . . skončivši takto svou villegiaturu uprostřed nejkrásnějšího léta, zanechávajíc jí ale bez lítosti, aby nastoupila cos nekonečně krassího, co přináší jí nové vytoužené příští života, jemuž zhnusily se věci dosavadní. Konečně . . .

Ze života Svatopluka Čecha.

Dle svých úpominek a zápisků sepsal *Dr. Servác Heller.*

(Dokončení.)

Po odchodu z konviktu, když jsme se stali universitními posluchači, ztratil jsem Svatopluka Čecha jaksi z očí. Nikoli sice docela, ale skoro úplně. Směr studia a ještě více hmotné poměry nás rozvedly. Při tom zaujal nový akademický život každého z nás tak, že jsme na sebe takřka zapomněli. Nový život, nové známosti! Svatopluk trávil první rok universitního studia u své matky na Malé Straně na Pětikostelním náměstí, já pak jsem byl na bytě a na stravě u svého bratra Medarda v Soukenické ulici. Svatopluk oddal se ihned studiu práv, já však věnoval jsem se dříve studiu filosofie, poslouchaje nejprve přednášky z věd filosofických, z vyšší mathematiky a fysiky. Byli jsme tedy bydlištěm i studiem sobě odcizeni. Prvního roku universitního života stýkali jsme se jenom tu a tam někdy, zcela nahodile a toliko chvilkově ve studentských schůzích nebo při nějakých slavnostních příležitostech. První tento školní rok byl ostatně krátký, ježto druhý semestr jeho téměř odpadl: již v měsíci dubnu nastalo válečné napjetí mezi Rakouskem a Pruskem, a počátkem června musili jsme nakvap dělat zkoušky nebo colloquia, tato hlavně za tím účelem, abychom byli zproštěni povinnosti vojenské a nebyli voláni k odvodu. Tehda nebyla totiž ještě zavedena všeobecná branná povinnost a studenti, kteří dobré průkazy měli, byli po zákonu od vojančiny osvobozeni. Přednášky v tomto druhém pololetí, sotvaže začaly, byly válečným ruchem přerušeny a zastaveny. Pak nadešla velká, nezapomenutelná doba prusko-rakouské války a pruské okkupace našich vlastí, v jejímž hluku a šumu vše ostatní zapadalo.

Následující rok —1867— ztrávil jsem v Moskvě a teprve v studijním roce 1867—68 ožily zase moje styky se Svatoplukem Čechem. Vnitropolitické bouře, manifestace a demonstrace tohoto roku svedly nás zase a to do jednoho šiku a jedné řady. My, kteří jsme dřívější léta ztrávili v hlubokém klášterním zátiší, při nejklidnější práci a v jakémsi zrovna unylém vlasteneckém toužení, stanuli jsme nyní v prvních řadách — lze říci pouličního boje, takřka v předním voji odvážlivců, kteří se nelekali následků předbojnické služby, již tehda veškeré studentstvo politikům českým konalo. Historie národních a politických zápasů let 1868 a 1869 čeká ještě svého zevrubného vypsání; byl to největší rozmach naší národní energie a spolu nejprudší náběh české politiky od počátku ústavní doby v Rakousku až podnes. V této opravdu velké době vedlo si studentstvo české, jakožto přední voj národa o svá práva zápolícího, opravdu skvěle. Jeho projevy a demonstrace měly vždy vyšší koncepci a vyznačovaly se jakousi odhodlanou noblessou. Tehdejší hnutí naše mělo ráz a povahu re-

volty, ale revolty, která vzbuzovala respekt. Studentstvo tehdejší nelekalo se žádného počinu, ale dbalo vždy úzkostlivě, aby i v boji s veřejnou mocí musilo býti váženo jakožto guardia nobile. Bylo od nejstarších až do nejmladších ovládáno duchem solidarity s politickým vedením národa a snažilo se vždy, aby výpravu a podniky vedoucích politiků jenom posilovalo. Odhodlaným bylo při tom až do krajnosti; málo bylo těch mezi námi, kteří stranice se všeho nebezpečí, „pro budoucnost se zachovávali." V přítomnosti tehdejší nechtěl arci zaniknouti nikdo z nás, ale každý byl odhodlán svou osobní budoucnost po případě v obět přinésti, aby tím společné věci prospěl. Tak i Svatopluk Čech. On pojímal svoje studium velmi vážně, byl vzorným akademikem a toužil celou duší svou, ačkoli o tom nikdy téměř nemluvil, aby v budoucnosti svému národu co možná nejvíce prospěl; ale proto přec nerozpakoval se ani dost málo spolupůsobiti při výpravách, jež tak zvanou budoucnost každého z nás ohrožovaly. On byl by jistě šel i na barikády, kdyby politická strategie té doby tento prostředek nebyla považovala již za překonanou romantickou hračku. Svatopluk Čech znal se osobně se všemi snad „spiklenci a revolucionáři" té doby, nevyhýbal se občasným stykům s nimi, ale měl ovšem příliš kritický rozum, aby se byl sám také zúčastnil některých jejich dobrodružných podniků. Od toho zdržovala jej také jeho osobní váhavost a ostýchavost, jež plynula z jeho vrozené pravdymilovnosti, přímosti a dobroty. On jako spiklenec byl prostě nemožný, ale on neodsuzoval ze zásady radikálně opposičních čili revolučních výprav, ani když o jejich nutném nezdaru ni nejmenší pochybnosti neměl, uznávaje naopak, že mohou ve složitém národně-politickém boji, jejž tehdáž my Čechové jsme vedli, zcela dobře prospěti, i když samy o sobě, z celé mnohostranné strategie vymknuty a do plného světla postaveny, romanticky naivními anebo dokonce i pošetilými se jeví.

V létě 1869 navštívil jsem kdysi odpoledne Svatopluka, jenž tehda bydlel s Josefem Toužímským a Bohuslavem Čermákem na Malé Straně v čísle 482. u paní Kerkové. Neklame-li mne paměť, byl jsem tímto vždy dobře rozpoloženým trojlístkem pozván na „bramborovou polévku", kteroužto prý Toužímský zrovna virtuosně uměl připravovati pomocí slaniny, paprikových zelených lusků a kdož ví, jakých ještě přísad. Já jsem tehdy do bramborové polévky hrubě rozpoložen nebyl, nejméně pak už do takové, která se vařila ve studentské, tabákovým dýmem prosycené jizbě, ale přišel jsem přece, maje neurčité jakési tušení, že s přípravy bramborového odvaru za mé návštěvy sejde a že bude následovati ke slunce západu nějaká veselá vycházka. Mezi příbytkem mých přátel a světnicí, již obývala paní Kerková, byla světlá předsíň, vlastně prázdná komnata, do kteréž se od schodů vcházelo. Vstoupiv řečeného odpůldne do této předsíně, zpozoroval jsem ihned na pravo v koutě jakýsi neobvyklý kus nábytku a přikročiv blíže, seznal jsem, že to byl primitivní sice, ale práce a výkonu schopný tiskařský lis — hlavní kus pro zařízení tajné tiskárny.

„Lidičky, co pak máte zde v předsíni?“ otázal jsem se po spěšném pozdravu celého kollegia.

Kollegium tvořilo malebnou kuřáckou skupinu: Svatopluk seděl u okna na kufru, Čermák hověl si ve staré rozviklané lenošce, kterou neméně stará, ale ještě pevná almara před pádem chránila, a Toužimský ležel v plné zbroji na příč přes ustlanou, na pohled prázdnou postel. Každý měl dýmku v ústech a všichni bafali jako o závod. Čtli něco, každý cos jiného, ale přednášky to nebyly u žádného. Uvítali mne přátelsky a — jak se zdálo — také radostně, ale otázku mou jako by byli docela přeslechli. Teprve když jsem se znovu tázal, odpověděl Svatopluk:

„E, to sem přinesl Čeněk Körber ještě s nějakým mladíkem, abychom mu to zde nějaký čas nechali. U nich prý to není před policajty jisto.“

„Jste vy to lehkomyslná mládež!“ zvolal jsem vesele, ale káravě. „Což pak vám nenapadlo, že můžete za tu ochotu dostat po několika měsících? Vždyť je to tiskařský lis! Snad na tom Körber také nepracuje?“

„Asi dvakráte už prý zde na tom cosi kutil, ale jenom když jsme nebyli doma,“ pravil se smíchem Toužímský. „Kerková myslí, že to předtiskuje monogramy k vyšívání.“

„Protější Barča byla tu včera u naší paní a myslela, že je to stávek na dělání punčoch. Ptala se, který z nás je vlastně punčochářem, hahaha!“ připomenul s obvyklým suchým humorem Čermák.

„Mně se zdá, že jste punčocháři všichni tři,“ prohodil jsem také posměšně, „ale jenom když jsou vysoké punčochy napjaty na . . .“

„Pst, ošklivče!“ zvolal jako úzkostlivě Čech, „nedomluv to! „Punčochář bydlí přes ulici naproti. Zde je, jak sám říkáš, útulek stydlivé Muzy . . .“

„Studené kuchařské Muzy!“ dodal opravně Čermák.

„Oho,“ protestoval Toužímský, „moje bramborová polívka, ta je snad také výrobkem studené Muzy?“

„Studené nikoli, ale vychladlé snad,“ prohodil jsem já.

„O nikoli!“ odporoval Svatopluk nutě se do jakéhosi řečnického pathosu. „Ta polívka je plodem desáté Muzy, Culinariae. Škoda, že už jí nemůže seznati Brillat-Savarin, její recept stal by se celebritou světovou.“

„Tak je dobře,“ zvolal jsem vyzývavě, „beru to všechno na vědomí, ale přecházím k jednacímu pořadu a tážu se: máte-li chuť a odvahu, podniknouti nějakou malou, solidní výpravu?“

„Máš s sebou finančního ministra?“ otázal se zkoumavě Čermák, a když jsem přisvědčil, prohlásili všichni, že jsou ochotni udělati mi něco k vůli, a povstavše, jali se upravovati úbor.

„Kam pak nás vlastně povedeš, bídníku? Cítíš se moc, nebo jen tak všelijak?“ vyzvídal Svatopluk vyklepávaje opatrně dýmku.

„Cestou vykonáme válečnou poradu,“ odpověděl jsem. „Můžete se usnésti dle libosti, podrobuju se již předem vašemu rozhodnutí.

Ale než odejdeme, musíte učinit nějaké opatření, aby odsud zmizel ten tiskařský lis!"

„Netrap se pro ten kus hamparátí! Až sem zase přijde Körber, řekneme mu, aby si to odnesl nebo dal odnést," odbýval mne bezstarostně Svatopluk. Já však jsem nepovolil a obávaje se, že moji poněkud lehkomyslní přátelé nic v té příčině neučiní, zašel jsem si na paní Kerkovou a vysvětliv jí, oč jde, učinil jsem ji pozornu, jak nebezpečno je, přechovávati v tak pohnuté době nástroj tajného spolku, jejž policie nazývá „revolučním spiknutím". Paní Kerková vyslechnuvši mne, rozhodla se rychle, že celý ten aparát ihned rozláme a spálí. Což také statečně provedla.

Čtenářům těchto řádků budiž pro posouzení věci připomenuto, že byl Čeněk Körber hlavou tajného, mladického, ale nikoli studentského spolku „Blaník", který tehdáž svými „revolučními" podniky policii silně zaměstnával a zcela vážně na podvratné politické spiknutí — si hrál. Státu z tohoto romantického spiknutí arci žádné nebezpečí nehrozilo, ale tím větší nebezpečí hrozilo jeho účastníkům, kteří také následujícího roku po velkém a sensačním přelíčení krutě byli odsouzeni — Čeněk Körber sám na 10 let do těžkého žaláře!

V lednu 1868 provedeny v Praze dvě obrovské politické demonstrace, při nichž studentstvo hlavní či vedoucí úkol mělo a kteréž se staly východiskem nesčetných téměř, památných a všem účastníkům na vždy nezapomenutelných demonstrací, manifestací, táborů a zápasů, kteréž svou velkolepostí zpravodaje, illustratory a malíře až z dálné ciziny přivábily a potom obdiv celé téměř Evropy vzbudily. Na neděli, dne 19. ledna, byl do Prahy ohlášen příjezd ministra spravedlnosti dra. Eduarda Herbsta, do nedávna před tím professora pražské university a politického vůdce Němců v království Českém. Tehda panovalo (a nejenom vládlo) v předlitavském Rakousku pověstné veliké čili občanské ministerstvo německé, které z nejrozhodnějších našich odpůrců sestaveno bylo a na rozvalinách někdejší rakouské říše po této straně řeky Litavy scentralisovaný německý stát budovalo, kterýž by se sousedním, také scentralisovaným, ale maďarským státem o hegemonii a panství nad ostatními národy bývalého Rakouska se dělil.

Ministr dr. Herbst ohlásil tedy, že přijede, „aby se s Prahou definitivně rozloučil" a tu pojali v německém kasině politikové a studenti úmysl, že uspořádají Herbstovi demonstrativní uvítání, slavnostní hostinu, průvod s pochodněmi, serenádu a kdož ví co ještě. Zpráva o tom způsobila v českém obyvatelstvu a zvláště mezi studentstvem veliké jitření. Němečtí studenti svolali ke dni 11. ledna na 6. hodinu do velké dvorany Karolina valnou schůzi, ve kteréž se o poctách pro ministra Herbsta státi měla usnesení. Ale zároveň s německými dostavili se také čeští studenti, a než německá schůze mohla býti zahájena, byly průjezd, schodiště a chodby Karolina českým studentstvem přeplněny. Ruch a hlučný šum v nabité budově staré Karlovy koleje nabýval hrozivé tvářnosti, a tu přikvapil rektor dr. Habětínek s vrchním pedelem, odebral se do velké dvorany a

jal se německé studenty zapřisáhat, aby na uvarování velkých snad výtržností od schůze — ku kteréž jim sám byl dal svolení, — upustili. Němečtí studenti uposlechli po delším zdráhání, opustili Karolinum a odebrali se do hostince „U zlatého soudku“ v tehdejší Havířské, nyní Smetanově ulici, a odbyli si tam svoji poradu.

Následovala pak několikadenní polemická přestřelka mezi českými a německými novinami a dne 15. ledna v místnostech německého kasina na Široké ulici (nyní Jungmanově třídě, na místě, kde nyní stojí velký Hlávkův činžovní dům,) nová schůze německých studentů, ve kteréž hlavní body slavnosti stanoveny byly a k jejich provedení slavnostní výbor zvolen byl. Dne 17. ledna konala se v německém kasině opět valná schůze německého akademického studentstva, ve kteréž podrobný, výborem rychle vypracovaný slavnostní program schválen býti měl. Do této schůze pak dostavil se dle zpráv německých novin nový první vůdce českých Němců, dr. Schmeykal, přečetl studentům vzkaz ministra Herbsta a žádal jich důtklivě, aby ode všech veřejných, pouličních oslav dra. Herbsta, jak on sám si toho přeje, upustili a takto velikým snad nepokojům a bouřím zabránili. Studenti uposlechli, ale zaslali dru. Herbstovi telegram, ve kterém prohlašovali, že nikoli ze strachu před nepřátelstvím a hrozivým odporem Čechů, nýbrž „toliko z úcty a oddanosti ku svému milovanému někdejšímu vůdci“ od pořádání veřejných oslav upouštějí. Ale ujištění tomu, jež se považovalo jenom za jakousi válečnou lest, česká veřejnost nevěřila.

Následujícího dne, 18. ledna, večer přijel ministr Herbst do Prahy, ale neopustil již svého bytu na tehdejším Štěpánském náměstí (nynější křižovatce ulic: Karoliny Světlé, Bartolomějské a Krocinovy). Teprve na neděli, dne 19. ledna, večer ohlásil návštěvu německého kasina. Jenom důvěrně, členům kasina, ale my čeští studenti byli jsme o všem, co v německém kasině a studentstvu se chystalo, zevrubně zpravováni, a takž dáno v kolejích, v Akademickém čtenářském spolku a ve schůzi „u Fáfů“ (tehdejším pivovaře v Myslíkově ulici) heslo, aby se všichni akademikové se svými mužskými známými před 7. hodinou dostavili do Široké ulice. Heslo toto rozlétlo se rychle po celé Praze, ale zalétlo také do kanceláří policejního ředitelství. Avšak tehda udržovala v Praze veřejný pořádek policie obecní (od útěku státní policie před Prusy roku 1866), a na tu nemělo policejní ředitelství žádného přímého vlivu. Pro zvláštní mimořádné případy a potřeby mělo policejní ředitelství k disposici jenom territoriálně mu podřízené četnictvo.

Od soumraku počala se plniti Široká ulice jakož i všecky ulice sousední obecenstvem, kteréž hbitě semo tamo, nahoru a dolů se procházelo jednak proto, že bylo chladno, a jednak z důvodu, aby orgánové veřejného pořádku neměli příčiny zakročovat. Ale k 7. hodině zhoustly davy tak, že byla Široká ulice nabita lidem, ponejvíce studenty. V tu dobu přijel ke vratům kasina ministr Herbst, ale nebyl poznán. Teprve když už žádný kočár ke kasinu cestu si neklestil a vysoká okna prvního poschodí plným jasem zářiti počala,

seznali jsme, my dole shromáždění, že Herbst už nahoře v kruhu našich úhlavních odpůrců zasedá, a zahájili jsme demonstraci. Provoláváno hřímavé „Pereat!", potom pískáno, hvízdáno a lomozeno vším možným spůsobem. Když pak se v ozářených oknech kasina jednotlivé osobnosti objevovaly, a nám se zdálo, že s jakýmisi posměšně vyzývavými posunky na nás dolů shlížejí, propukla ohlušující vřava, a do oken kasina začaly lítat různé drobné věci: kamínky, staré klíče, kamenné kuličky a — jakožto koruna všeho — velké čtyráky (měděné čtyřkrejcarové peníze), jichž si byl, kdo jen mohl, dle úmluvy několik pořídil. Tyto čtyráky působily největší spoustu, neboť ony prosekávajíce jako vystřelené kule beze všeho hřmotu tabule obojích oken, zalétaly daleko mezi shromážděné německé notábly a šířily tam zrovna válečný postrach, jak nám později bylo vypravováno. Od Ferdinandovy třídy přikvapil policejní rada Dedera v čele silného oddílu četnictva s nasazenými bodáky, ale tato branná moc byla proti ohromné, těsně sražené masse lidu malomocna a uvítána také hlučným posměchem. Obecní policisté byli v davech studentstva jako zajati, od sebe odtrháni a se všech stran tísněni, tak že se záhy vzdali všelikých pokusů „dělati pořádek". Tu, asi k 9. hodině, přijel purkmistr dr. Karel Leopold Klaudy, protlačil se až ke kasinu a dav se vyzdvihnouti na ramena několika silných mužů, pronesl k demonstrantům krátkou, ale případnou řeč, jež vyzněla v důtklivou žádost, abychom se již klidně rozešli. My pak zvěděvše, že Němci žádného pochodňového průvodu aspoň tohoto večera pořádati už nechtějí, poslechli a dávali jsme dále povel, aby se všechno hnulo šestistupem dolů, k Ferdinandově třídě a Ovocnou ulicí na Václavské náměstí.

Pisatel těchto řádků nalézal se v sextettu, jež kromě něho tvořili Emanuel Leminger, Svatopluk Čech, Vilém Ryba, František Šlechta a Josef Toužímský. Ježto pak celá okolní massa beze všeho ladu ku předu se brala, snažili jsme se my, a snad ještě také jiní, abychom dostali dav do pohybu dle jakéhosi vojenského tempa, a tu vzpomněl jsem si, že tehda kaprálové v kasárních nádvořích při dresuře venkovským nováčkům do kroku zpívali: „Seno — sláma — eins — zwei. Seno — sláma — eins — zwei!" a vyzval jsem svoje kamarády jakož i nejbližší demonstranty kolem, aby komandovali všem do kroku: „Seno — sláma — ráz — dva!" Ale ihned napadlo mi, že by se hodilo lépe k situaci, volati do takta: „Seno — sláma — Herbst — Beust," a v minutce na to opravil jsem komando ve slova: „Herbst — Beust, Herbst — Beust, pereat Beust!" a tak dále. Toto komando přijalo sextetto, ve kterém jsem kráčel, pak rychle celé okolí a v několika takřka minutách prozpěvovala si už do kroku celá ta ohromná massa lidu: „Herbst — Beust, pereat Beust!" To pak nazváno druhý den v novinách „pochodem Herbst-Beustovským", a tento pochod stal se na delší dobu módou při všech pražských demonstracích.

Následujícího úterý byla v německém kasině slavnostní hostina na počest přítomného Herbsta, a demonstrace v Široké ulici a celém

jejím dalekém okolí opakovaly se měrou značně ještě sesílenou. To byly demonstrace tak bouřné a lze říci tak velkolepé, že jsme po tom na léta podobných zde nezažili. Demonstrace tyto imponovaly také tím, že při nich nebylo žádného poplachu nebo postrachu a žádného utíkání před zakročující brannou mocí, nýbrž že stísněné davy demonstrantů chladně, nehybně a odhodlaně čelily vojsku pěšímu i jízdnému. Na demonstrující lid bylo totiž vypraveno vojsko se tří stran: z Ferdinandovy třídy přišla jízda (husaři), z Trinitárských kasáren, na rohu nynějších ulic Vladislavovy a Lazarské, vytáhl s vířením bubnů pěší pluk Benedekův a od Karlova náměstí přikvapily 2 prapory pěšího pluku arcivévody Karla Salvatora a 3 prapory pluku vévody Nasavského, se štábními důstojníky na koních a -- s hudbou. Celá tato síla vojska jala se demonstranty tísnit, ale byla vůči tisícehlavé nehybné živé baště lidu malomocna. Všechno to vojsko nedocílilo ničeho jiného, nežli že se davy lidu ještě více stěsnaly. Teprve když dr. Rieger ze svého domu v Pasířské (nyní Palackého) ulici vyšel a vyšinuv se na ramena studentů, lid plamennými slovy k ukončení demonstrací vyzval, nastal rozchod — ale žádný útěk! — a nesčetné davy demonstrovaly pak ještě, jako v neděli, na Václavském náměstí před sochou sv. Václava. — Vojenská a bezpečnostní opatření, na tento den učiněná, byla tak veliká, že na příklad na Malostranském náměstí před strážnici vytažena i děla, že na náměstích všude stály pyramidy z pušek, kolem nichž vojáci „tábořily“, ba že byly i brány městské vojskem obsazeny a uzavřeny, tak že do 11. hodiny noční nikdo nesměl do města a tak dále.

Proč to zde všechno vypravuju? Abych zaznamenal, že Svatopluk Čech, ten tichý genius, ve všech těchto demonstracích co nejhorlivěji se zúčastňoval, nikde téměř nescházel a všude s důstojnou odhodlaností i vážnému nebezpečí čelil. Ba on, jinak vždy malomluvný, stával se v takových okolnostech velmi výmluvným a jeho z hloubi duše tryskající slova podpalovala zrovna lidi jinak váhavé. — — —

Roku 1868 byl jsem jednatelem tehdejšího střediska veškerého universitního a technického studentstva, „Akademického čtenářského spolku“. V prosinci téhož roku usnesla se valná hromada spolku po návrhu výboru, že vydá svým nákladem básnický „Almanach českého studentstva“, a několik dní na to rozhodoval výbor, kteří jeho členové by měli býti zvoleni za redaktory. To bylo výborové sezení zrovna slavnostní. „Akademický čtenářský spolek“ měl tehda najatý od bratří Rennerů celý dům na Ferdinandově třídě, kde nyní se nalézá páně Vackův restaurant „U Choděrů“, a výbor míval sezení v pokoji, který se nyní nazývá síní rytířskou, hned vedle Šlikova paláce. Vlastní výborová úřadovna byla na druhém konci průčelí. Zamýšlené vydání básnického almanachu bylo tehda ve studentstvu událostí velikou a jednání výboru sledováno tedy s pochopitelným zájmem. Bylyť tehda literární poměry docela jiné než nyní, a každá publikace ze studentského tábora působila intra muros et

extra značnou sensaci. Výbor musil rozhodnouti o řadě otázek: kde se má almanach tisknouti, na jakém papíře, v jakém formátě, jakým počtem či nákladem, a kdo mají býti jeho redaktory? Do schůze šli jsme s jakousi povznešenou náladou, a nebylo nám nikterak s podivením, že se v síni shromáždilo tolik posluchačů, kolik se jich jen kolem našeho dlouhého stolu vešlo. Všechny moje návrhy ohledně tisku, úpravy a tak dále byly téměř bez debaty přijaty, a boj začal teprv o redaktory. Vlastně jenom o jednoho. Já navrhoval jsem, aby byli za redaktory zvoleni: Svatopluk Čech, Otakar Hostinský a Bohuslav Čermák. Ivan Klicpera pak navrhoval triumvirát: Čech, Hostinský a Václav Šolc. Šlo tedy jenom o Čermáka a Šolce. Šolc byl již obecně uznaným, velmi nadaným básníkem, ale mně nešlo o to, je-li Šolc nebo Čermák větším básnickým talentem, nýbrž o to, kdo z nich by redakční práce lépe obstarával, a o tom nebylo u mne ani nejmenší pochybnosti. Čermák byl člověk velmi přesný, milovník pořádku a klidně rozvržené práce, Václav Šolc pak byl přímý opak toho všeho; mně bylo jasno, že Šolc Čechovi a Hostinskému nejenom nikterak nepřispěje, nýbrž že jim práci jenom ztíží, budou-li vůbec nějaké od něho žádat. Rokování bylo velmi tuhé a dlouhé, jak u mladých lidí už bývá, výbor nemohl se dlouho nikterak rozhodnouti; asi dvojí nebo trojí hlasování zůstalo bez výsledku, tak že se již zdálo, že se o tuto přece jenom podřízenou otázku, všechno rozbije, až konečně jsem přece já podlehl a místo Čermáka Šolc zvolen byl. Mně však daly potom za pravdu události: Šolc nechal první partii převzatých rukopisů v kterési hospodě a více si redakce almanachu ani nevšiml; místo něho pak převzal práci pořádajícího spoluredaktora Bohuslav Čermák, arci jenom jakožto „tajný společník“ z přátelské ochoty.

Svatopluk Čech sepsal pro tento almanach báseň „Král bouře“ a předložil ji svým redakčním kollegům. Otakar Hostinský, který byl již tehda v našich kruzích autoritou pro aesthetiku a kritiku, doporučil Čechovi důtklivě, aby celou partii, kde „král bouře“ vystupuje, vypustil a báseň pak prostě „Bouře“ nadepsal. Když mi to Čech vypravoval, byl jsem všecek „pobouřen“, neboť bylo mi líto každého Čechova verše vůbec, a pak — líbila se mi ona část básně zrovna nejlépe. Důvodův Otakara Hostinského nechtěl jsem nikterak uznati a domlouval jsem Čechovi co nejdůtklivěji, aby se nedával přemluvit a nechal „Krále bouře“, jak byl napsán. Čech však znaje mou, jak říkal, naprostou předpojatost pro něj, uposlechl rady nepředpojatého soudce, a takž stala se z „Krále bouře“ prostá „Bouře“. Král byl sesazen, popraven a upálen. Já pak po dnes lituju, že jsem si tu část básně — střed — tehda neopsal. Dovedl bych nyní aspoň posouditi, kdo měl pravdu, zda-li já nebo přítel Otakar Hostinský. Tehda byl jsem ovšem přesvědčen, že padl „Král“ za oběť esthetickému justamentu, a zlobil jsem přítele Hostinského potom dlouho ještě, že „zabil mně nejmilejšího krále“.

Když „Almanach“ ke dni sv. Jana Nepomuckého vydán byl — v elegantní červené vazbě, — nastal výboru „Akademického čtenář-

ského spolku" nový úkol: postarati se o vydatnou reklamu a provésti řádnou expedici vydaného spisu, aby účelu dosaženo bylo po stránce „mravní i hmotné". První úkol převzal jsem já, druhý pak Ladislav Quis, a my oba provedli jsme věc s takovým úspěchem, že v několika nedělích odeslán byl poslední exemplář „Almanachu" a že spolek ke cti měl ještě výtěžek. Já jakožto „recommandeur" rozsoudil jsem takto: V Čechách se nyní mnoho politisuje, a kde politika vládne, tam nedaří se dobře poesii; na Moravě však je v plápolu teprve vlastenecký idealismus, tam by mohl náš „Almanach" udělati štěstí. Napsal jsem tedy několik feuilletonů pro „Moravskou Orlici", a výsledek byl, že nám Morava větší část nákladu s překvapující rychlostí za plnou cenu rozebrala. Království České nebylo arci také zanedbáno, a Ladislav Quis, jakožto administrator a expeditor, byl delší dobu od rána až do večera zaměstnán. —

Svatopluk Čech absolvoval studijním rokem 1868—1869 právnickou fakultu a odebral se na prázdniny domů, do Vraného. Asi v polovici měsíce října vrátil se do Prahy, aby se připravil na druhou státní zkoušku, a ubytoval se u mne ve Velké Karlově ulici v domě č. 179, jenž se nazýval „U bílé věže" a stál zrovna naproti jižním vratům Klementina. Zamýšlenou zkoušku vykonal Čech skutečně v měsíci prosinci a to s vyznamenáním, ale už jako žurnalista. Dr. František Skrejšovský, jenž byl tehda vydavatelem velkého obrázkového týdenníku „Světozor", doporučil jej svému bratru Janovi, jenž byl velmožným majitelem a chefem denníků „Politik" a „Pokrok", a Svatopluk stal se spolupracovníkem „Pokroku". Počátkem pak roku 1870 vstoupil pisatel těchto řádků definitivně do redakce „Národních Listů", a tak stali jsme se, bývalí soudruzi ze semináře, oba publicisty, ale oba s úmyslem, že při tomto zaměstnání navždy nezůstaneme. Svatopluk nevzdával se tehda ještě myšlenky, státi se advokátem, a já hodlal jsem se habilitovati na universitě.

Prozatím byli jsme však žurnalisty a při tom přece vlastně ještě studenty. Ano, žurnalisty, ale v jak divném poměru! V našem světovém názoru a politickém smýšlení nebylo nikdy žádného rozdílu, a přece stáli jsme jako publicisté v táborech sobě nepřátelských: on v orgánu národní strany konservativní, já ve štábu národní strany liberální. Ale bezcharakterními jsme nebyli ani on, ani já. Věc byla možna prostě tou okolností, že jsme oba svoji publicistickou činnost považovali jenom za věc dočasnou či přechodní a pak že jsme nebyli nuceni pracovati v oborech, ve kterých se Staročeši s Mladočechy, „Pokrok" s „Národními Listy" potíraly, nýbrž v ressortech neutrálních a obecně národních. Ale proto přece bylo naše naprosto přátelské spolužití zjevem takřka podivuhodným v době tak podrážděného politického boje, který tehda mezi „Pokrokem" a „Národními Listy" v pravém toho slova smyslu zuřil. V kruzích žurnalistických bylo to cosi neslýchaného.

Jednou v létě, za krásného nedělního jitra, obcházel jsem po Újezdě hledaje drožku, která by mne dovezla do Dušník, kdež se téhož dne po poledni konal politický tábor. Ale nikde nebylo viděti

ani drožky ani fiakra, a já pátral jsem marně do dálavy, jak básníci říkají. V tom však přihrčela od Řetězového mostu jakási panská ekypáž, zastavila nedaleko mne, a z ní zvolal na mne J. S. Skrejšovský: „Co pak tu hledáte?“ — „Drožku nebo fiakra do Dušník.“ — „Nehledejte marně a nečekejte! Přisedněte si a jeďte se mnou! Vždyť víte, že jsem na Dušnickém táboře hlavním řečníkem.“ — „Děkuju, nechci obtěžovat; však já si přece nějaký povoz najdu,“ odpověděl jsem zdvořile, ale přece s jakousi trpkou příchutí. Skrejšovský však se smíchem namítl: „Snad nejste tak úzkoprsý, abyste se ostýchal jeti ve voze politického odpůrce . . .?“ To mne odzbrojilo, a za chvíli unášela mne již Skrejšovského ekypáž ven za Smíchov.

Cestou vzpomněl si mezi řečí pojednou Skrejšovský, že bydlím s Čechem v jedné světnici, a pravil: „To je vzácný příklad věrného přátelství a opravdu vzor snášelivosti. A také statečnosti oproti veřejnosti! Těší mne upřímně, že jsou tací lidé v našem dorostu.“

Asi za týden však měl Skrejšovský v redakci „Pokroku“ k Čechovi důtklivou řeč, ve které vykládal, že se naprosto nesrovnává a nesnáší, aby spolupracovník „Pokroku“ bydlel se spolupracovníkem „Národních Listů“ v téže světnici, a žádal, aby se Čech ode mne odstěhoval. A co odpověděl Čech? „Dávám přednost přátelství a prosím, abyste mne z redakčního svazku propustil!“ To stalo se také, ježto Čech již nepovolil. Tu teprve seznal Skrejšovský, že je Čech charakter, který se dle jeho uznání a potřeby říditi nedá. Čech pak stal se advokátním koncipientem.

To událo se v srpnu r. 1870. Svatopluk Čech vstoupil do kanceláře advokáta dra Brauna na Příkopech, ale byl dle úmluvy zaměstnán jenom půl dne, aby se mohl připravovati na třetí státní zkoušku. Kancelář dra Brauna nebyla ani po stránce hmotné ani po stránce — budiž mi odpuštěno, že zde toho slova užívám! — ideální pro Čecha žádným eldoradem a nebylo v ní tedy pro něj dlouhého pobytu. Začátkem měsíce prosince přijal nabídnutí dra Františka Skrejšovského, který v něm záhy postřehl veliký spisovatelský talent, a vstoupil do redakce „Světozora“. Podrobnosti o Čechově literární činnosti v této době jsou z obšírných životopisů o něm s dostatek známy.

Svatopluk Čech považován byl v literární veřejnosti za nadějného začátečníka, ale mně byl už hotovým umělcem, jako byl tehda již úplně vyvinutým, svérázným člověkem. Ovšem člověkem mladým. Nám oběma byla v přátelském spolužití skutečně „mladost-radost“, i když nám bylo leckdy dosti krušno. My pojímali jsme spolužití na nejširším ideálním základě, tak že jsme měli nepsanou a nesmluvenou, ale skutečnou a bezvýminečně platnou pospolitost majetku. Co jeden měl, náleželo i druhému; měl-li jeden peníze, měl je i druhý, moc anebo málo, a krušno bylo jenom, když náhodou došlo oběma. Život vedli jsme ovšem prostý, ale rozumně vykalkulovaný, a proto nikoli nejhorší. Však mýlil by každý se, že jsme žili po způsobu nějakých mladých pedantů. Po dnech klidné, tiché práce nevyhýbali jsme se

veselé společnosti, ba ani třebas hlučné pitce, ale to byly jenom výjimky.

Svatopluk býval mistrem ve vyhledávání útulně příjemných veřejných místností, solidních hospůdek a kaváren. Tak vyzval mne jednoho krásného letního dne roku 1871, abych s ním šel po obědě na černou kávu ke „Kohoutovi". Kavárna „U kohouta" byla ve Sluneční, nyní Vladislavově ulici, v rozsáhlém domě, na jehož pozemku nyní stojí budova německého dívčího lycea a sousední domy, kde se nalézají Fričův obchod s přírodninami a sídlo ministra dra Randy. Kavárna „U kohouta" nalézala se v té části domu, kde nyní je řečený Fričův obchod s přírodninami. Svatopluk sdělil mi cestou, že kavárnu tu vede velmi spořádaná rodina, jež měla dříve hostinec „U zeleného křížku" na Malé Straně, a že se s touto milou rodinou odtamtud zná: „Je to kavárna velmi prostá," pravil mimo jiné, „ale uvidíš, že se ti tam zalíbí . . ." — „Nu zalíbí, nezalíbí," odpověděl jsem, „jsi-li tam ty rád, vydržím tam nějakou chvíli také." A šli jsme dále. Když jsme k samému domu „U kohouta" přicházeli, štouchl mne Svatopluk loktem a obrátil moji pozornost na mladou dívenku, která z domu právě vyšla s bílým porculánovým džbánkem v pravé ruce, černovlasou, v černé hedbávné krátké sukýnce, půvabnou celým zjevem a každým pohybem, malou krasavici, jakých tehda mezi mládeží nebylo mnoho vídati. „To je Márynka, nejmladší ze tří Plívových dcer," poučoval mne Svatopluk, „uvidíš . . . ale neřeknu už nic, jsme u cíle."

Vešli jsme do rozsáhlé a zrovna ku podivu prosté síně. Místo podlahy — obyčejné cihly, na zdech nic, kromě lehounké jakési patronované malby. U zdí několik shora zeleně natřených, nepokrytých stolů. Na levé straně bylo viděti skleněnými dveřmi do jiné, také veliké a prosté, ale poněkud vyvýšené místnosti s obrovsky dlouhým kulečníkem. Myslel jsem, že půjdeme dále, „do billardu", ale Svatopluk posadil se v přední místnosti ke stolu u okna, vedle řečených skleněných dveří. A ihned seznal jsem proč. V celé kavárně nebylo ještě člověka. Zjistiv to udiveným poněkud zrakem zpozoroval jsem, že je v protější zdi, zrovna naproti nám, otevřeno kuchyňské okno, kterýmž se do místnosti káva podávala. A v tomto kuchyňském okně objevilo se pojednou poprsí velké, neobyčejně krásné, takřka majestátně vyspělé dámy s havraními vlasy, velkýma černýma očima a zrovna opojně sklenutou hrudí. Dáma usmála se lehounce a otázala se vlídně, přejeme-li si černé kávy? „Prosíme," odpověděl Čech, kdežto já jako u vyjevení do kuchyňského okna jsem hleděl, i když už dáma byla odstoupila. „To je nejstarší Plívova dcera," vykládal mi Svatopluk směje se potichu mému úžasu, „jmenuje se Žany, Johanna, a je už vdovou. Ale nenech na ní oči, ty ošklivče; hned uvidíš třetí dceru, kousek obdivu musíš si nechat také pro tu!"

Za chvíli skutečně objevila se ve dveřích z „billardu" nová krasavice, dorůstající, nádherná blondýna se zlatými vlasy a lazurovýma očima, ostýchavá a jemná, jak se blondýně sluší. Postavila před nás sklenice s černou kávou, podívala se tázavě na mne,

usmála se malounko na Čecha a otázala se skoro bojácně: „Pan Čech je zdráv?“ „Děkuju, jsem zdráv a představuju vám svého přítele...“ Mně pak hlásil s neobvyklou živostí: „Slečna Anna Plívová!“ — Slečna Anna odešla, a já hleděl jsem za ní, i když už dveře byly zavřeny. Čech usmívaje se spokojeně otázal se mne pak bodře: „Tak co, příznivče, je to hezká kavárna nebo není?“ — „Až moc hezká!“ odpověděl jsem rychle. „Ale proč jsi mi, ty sobíku, o ní nepověděl dříve!“ — „Protože jsem teprve včera zde na ulici spatřil Márynku. Šel jsem kousek za ní a tu seznal jsem, že mají Plívovi nyní „Kohouta“.

Od té doby docházeli jsme do kavárny ke „Kohoutovi“ — anebo jak okolní starší Pražané ještě říkali, „k Hahnovům“ — častěji spolu a také každý zvlášť. Pisatel těchto řádků přilnul pak k rodině Plívových časem ještě více, než Svatopluk Čech. Ale ovšem v nejpřísnější počestnosti! Paní Žany stala se po letech chotí českého dramatického umělce Karla Šimanovského, slečny Anna pak a Marie staly se, jako ona, přítelkyněmi mojí ženy a bývají častěji, poněvadž vždy radostně vítanými hosty mojí rodiny, kteráž jim dle možnosti jejich milé návštěvy oplácí. Slečna Marie byla dlouho Svatoplukovým ideálem. — Kavárna „U kohouta“ zavdala podnět k literární episodě, kterouž neváhám zde opakovati. Stalo se dne 7. září 1871. Jan Neruda, feuilletonista a umělecký referent „Národních Listů“, byl tehda na cestách v Asii, a já obstarával jsem za něj — mimo svůj ressort — feuilleton. Řečeného dne Svatopluk Čech vrátiv se od oběda domů — tehda obědvali jsme každý jinde, — pravil mi: „Pojď někam na černou kávu!“ Já jsem odpověděl: „Nemohu, musím napsat na zítřek feuilleton, víš, že je svátek. Potom musím do redakce obstarati svoji rubriku.“ Na to Čech: „Já ti do večera něco svátečního pro feuilleton napíšu!“ S tím jsem ovšem byl srozuměn, a takž opustili jsme svoje mládenecké sídlo a šli do kavárny — „U kohouta“. Tam jsme si srkajíce mokku a „pálíce“ — Svatopluk obvyklé „krátké“ a já obvyklou viržínku — povídali všelijaké více nebo méně zábavné věci, pohlížejíce ovšem pilně také do okna u kuchyně... Po skončeném sezení udělali jsme ještě malou procházku a pak jsme se rozešli. Čech, že půjde domů napsat ten feuilleton, a já, abych byl co možná brzy s prací hotov k vůli smluvené jakési večerní schůzce.

Asi k sedmé hodině přinesl mi posluha do redakce od Čecha jakýsi zabalený rukopis. Rozumí se, že slíbený feuilleton — ale chyba lávky: kus jakési dávno již rozdělané epické básně! Na přiloženém pak lístku napsána krátká omluva asi tohoto znění: „Nechtělo mi žádnou mocí nic napadnout. Také jsem neměl žádné nálady. Dej si toto zde do feuilletonu, jakožto ukázku básně, kterou píše Jan Vraný.“

Mně bylo z toho lístku zle: do feuilletonu denních novin úryvek básně, a to ve svátek, v roce spásy 1871... Sotvaže jsem byl zásilku spěšně prohlédl, již seděl jsem v drožce a uháněl hledat Čecha. Náhodou zastal jsem ho ještě v bytě, kdež se byl opozdil,

a za nějakou minutu vezl jsem ho už jako zajatce do Růžové ulice, do redakce „Národních Listů“. Čech cítil se přede mnou vinným, že mne do rozpaků uvedl, a poddal se bez odporu mému nátlaku, ba téměř únosu. V redakci zavedl jsem jej do pokojíku, v němž psávali Sladkovský a Neruda, a prohlásil jsem, že ho dříve nepropustím, dokud nenapíše slíbený feuilleton. To bylo provedeno s jakousi, humorem promísenou přísností, avšak nebylo tak docela vážně míněno, neboť v nejhorším případě mohlo číslo „Nár. Listů“ vyjíti bez feuilletonu; ale já znaje Čecha skrz na skrz, učinil jsem zajímavý pokus, který se také vydařil. Svatopluk v plném vědomí své povinnosti zasedl za stolek, a než jsem já se svojí prací hotov byl, tedy asi za půl druhé hodiny, byla napsána jedna z nejlepších Čechových satyr, feuilleton nadepsaný „Jak se raci připravují, aby nezčervenali.“ Kdo práci tu přečte, ani by neuvěřil, že byla napsána takřka letmo a v tísni mrzutého rozpaku. Mne sama věc tehda překvapila, neboť věděl jsem, že potřebuje Čech ku práci trochu delšího, volného času. Potom už se Čech nikdy, nikdy nenabídl, že za mne rychle něco napíše.

Když rok 1871 ku konci se schyloval, opustil Svatopluk Čech Prahu a odebral se domů, do Vraného, aby se tam připravil na první rigorosum. Tou dobou napsal pro „Matici lidu“ kulturně-historickou knihu „O čarodějství a pronásledování jeho v zemích křesťanských. Příspěvek k dějinám lidského bludu.“ Nepotřebuji snad ani připomínati, že Svatopluk tuto knihu sepsal, aby si opatřil peníze na rigorosové poplatky a jiné potřeby, o kterých nebylo pochybnosti, že se jistě dostaví. Potom Svatopluk Čech na nějaký čas jako by byl zapadl.

Abigail H. Horáková:

Kudy kráčely...

Scéna.

Ruda Jerusová } herečky malé venkovské společnosti.
Hela Čeřovská }
Pradlena.
Hostinská.

Větší pokoj s dvěma okny. Pod okny stará, ošumělá pohovka, nad ní zrcadlo v oprýskaném zlatém rámu s papírovými kyticemi. V oknech potrhané krajkové záclony. Před pohovkou stůl, na straně též stůl, přeplněný uschlými kyticemi, stužkami a podobiznami. Na zemi ošumělé koberce. Bílá kachlová kamna, dvě dubové postele a v koutě starodávný polámaný psací stůl s mnohými zásuvkami. Herecké kufry a bedny. Jedna bedna slouží za kredenc, na ní hrnečky, rychlovar, konvice na kávu a p. Na stěnách velké obrazy „Faust a Markéta", „Romeo a Julie", a obyčejné obrazy hostinských jizeb. Po polední.

Výstup I.

Ruda. Hela.

Ruda leží v posteli. Jest velice hezká, silná blondýna, zlatavých, kadeřavých vlasů, které rozpuštěny padají na ramena. Jest po nemoci, ale tato na ní nezanechala stop, doposud však má horečky. Asi dvacetiletá.

Hela šestnáctiletá, černovlasá, s dlouhým těžkým copem po zádech, v kratších šatech, dělá dojem školačky. Naivní, ale zas čiperná a daleko intelligentnější Rudy. Plna ideálů a touhy. — Právě vchází v zimním obleku a bílém pleteném baretu. Na zdar!

Ruda nevrle. Že už jde! Ji někam poslat. To jistě někde flankírovala s kluky.

Hela. Zas něco! Smavě. S kým bych chodila? Žalman odejel hned ve středu, a Kyntěra mne tak nezajímá. Nic nemluví — abych ho sama bavila.

Ruda hodíc sebou na lůžku. Dala pokoj s kluky.

Hela. Prosím, Žalman jest už ve čtvrtém ročníku, a Kyntěra —

Ruda nevrle. Dala pokoj — mám hlad, nese?

Hela. Ale kde.

Ruda. Nepůjčili?

Hela. Ne.

Ruda. Potvory!

Hela. Nezlobila se. Vzala si a jedla —

Ruda živě. Bochánek — Kde ho vzala? A takový kus!

Hela. Kyntěra mi ho přinesl, z domova mu poslali.

Ruda zasměje se. Opravdu?

Hela odkládá, smavě a rychle sděluje. V parku čekal, dočkat se nemohl, dával mi jej celý. „Já jej nerad, slečno, skutečně nerad, já vůbec nejím takovéhle ženské věci." Haha — nerad, to bych řekla, a radostí se začervenal, když jsem přistoupila na polovic.

Ruda bezohledně. Měla jej vzít, když dával.

Hela choulostivě. Co by řekli jeho domácí? Jedli by, a on by se na ně díval.

Ruda. Ať díval, do toho jí nic nebylo. Do smrti nic mít nebude jako já, bude-li se ohlížet na jiné. Jen přitáhnout každého.

Hela. E, šla. A sama by — proč se sama tím neřídí?

Ruda zamlouvajíc kousne do bochánku. Ten je dobrý — a tolik hrozinek! — Haha, pan Kyntěra není hloupý, už ví, že dámám patří nejen vzdechy, ale i — Pozor jen, ať ho z paedagogia nevylejou, to by bylo nechutné zakončení.

Hela. Ah ne, pan ředitel je hodný. Když jsem u něho zvala, štípnul mne do brady a řekl: „To vy mým hochům pletete hlavy — vy tedy?" a dal mi s majestátní grimassou deset krrr přeplatku.

Ruda zasměje se. Fešák — jen přeplatek měl být větší, haha! Roztouženě nad hlavou spíná ruce. Ludy — Ludy — můj Ludy — Kdybys věděl, že jím studentem darovaný mazanec! Mrazivě. Bída, bída! Holka, takhle jsem v tom ještě nebyla, ten lump ředitelský připraví nás o všecko. Zlatku na čtyry dni — fi!

Hela nesměle. Když nevybral . . .

Ruda. Co mi po tom? Jinde vybíral — a to hrál v karty a na herce plival. Jen když se může na měšťáka přilípnout, a, herci, odskákejte to. Zde hned první večer padesátku z abonomá prohrál — a myslí, že ho Valcerka nestojí groše? Podívala se na její domácnost. Lotr — čtyry děti mít a ještě milenku, to stojí. Oni se jistě nepostili jako my, jistě mají teplo a vaří.

Hela krčíc nosíkem. Tak to tam vonělo! Ředitelka obalovala kůzlátko, a Herma s Lotkou právě přinesly bochníčky —

Ruda. Vidí!

Hela. A Herma za mnou křičela, že přijdou na pomlázku.

Ruda zlostně na lůžku poskočí. Se schodů je srazím, ještě k hercům koledovat!

Hela. Vždyť jsou to děti.

Ruda zlostně. Ať si! — K hercům!

Hela. Pořád se zlobí, pořád nadává — a je dnes Bílá sobota. Tesklivě. Doma vzpomínají — maminka shání večeři — zrovna ji vidím, jak si hlavu láme, aby na všecky vystačilo, — sestry jsou na vzkříšení — přítelkyně po náměstí skotačí —

Ruda. A ona sedí na kufru a heká. Šla do háje, vzdychavá harmoniko.

Hela se zasměje a zdrobní příjmení Rudino. Právě jsem tam bloudila, Jeroušku, u nás v pořičí . . . Tleskne do rukou. Ah, tam kvetou kočičky! Vyskočí svižně. Píšťalku bych chtěla, píšťalku a hvízdat jako ptáček! Ah, to bylo hezké u nás na Bílou sobotu, když jsem byla malá. Tatínek nás sebral a před vzkříšením ještě šli jsme k řece. Nikde nikoho nebylo, ani živé duše, jen my tři, — sestra, tatínek a já — a takové to bylo krásné, ani jsme nemukaly, jen voda šuměla, jak ve vrboví kroužila — tatínek sám šeptal tichounce — ptáčkové seděli na vrbách, strnádkové houpali se na jívě, skřiván-

kové v ozimu hovořili, a mnoho, mnoho ptactva — čížečkové, chocholouši — tatínek nám je všecky jmenoval, jen se to jimi hemžilo v proutí. Napodobí ptáčky. Tik, tik, tik — tík, crrrrrr — rrr! Takový hodný je náš tatínek, radostí nad nimi až plakal. „Zas jsou tu — zas přišli, jen člověk se nevrací, jen člověk —“ Nařezal nám píšťalky, sobě také. „A teď ptáčkům hvízdejte, přivítejte je — bochníček jim nasypte“ — a už jsme ptáčkům hvízdali. Zasměje se srdečně. Ti koukali! A tatínek hned melodie jim hrál . . . Ah, náš tatínek! Roztouženě zdvihá sepnuté ruce, až jí kloubky praskají.

Ruda měkce, smutně. To je pěkné, — ten její tatínek — chtěla bych ho pohladit. — Ah, já jsem neužila radosti. Temně. Tatík se opíjel, maminka brzo umřela, ani se nepamatuji na ni, jen lahvičky od medicin s vignetami vidím, a nic už, nic — a kdybych si hlavu rozlámala, nic! Pak přišla tetka — posluhy s ní — posluhování hercům — a konečně divadlo. Od dvanácti let jsem u divadla — ví, co je to od dvanácti let potloukat se mezi cizími lidmi? Eh, dala pokoj s dětstvím, nic nevím, nic! A co Litrovka — nepůjčila? Já vím, že peníze má, něco se ode mne nadlužila, vždycky mi to po trojníku vystrkala a polovic mi ani nedala. — Opravdu nepůjčila?

Hela. No ne — nemá. Čapek prý sotva sehnal na svátky. Počítala, počítala — a pak, že by jim na zítří a pozítří chybělo.

Ruda rozzlobí se. Lakomec neužilý — přijde mi někdy o trojník! Vidí, co jsem jí říkala? Nikdy k hercům nebyla, — nemají pro svobodnou holku cit, neudělají, nepomohou. Oni by neměli na pozítří dost — a my nemáme ani na dnešek, fi!

Hela. A ještě se vztekala: „To jste svobodné holky? O ní nemluvím, je ještě hloupá, ale Jerusová má přece lajtnanta!“

Ruda zasměje se. Sojka!

Hela pokračuje. „Proč ho nekopne, dalesáka? Tady by mohla mít fabrikanty, celá společnost by mohla užít, ale to se do nějakého Nejezchleba zamiluje, pak nemá — a: herci, půjčte.“

Ruda. To věřím — nahánějte si chlapy k vůli nim, zanášejte je — ale ne, ne, už ne, do smrti ne! Dost dlouho jste mne mačkali, už nikoho ne! Od těch dob, co znám Ludu, změnil se mi celý svět; nevím, jak by mě mohl někdo jiný nyní políbit — tak bych jej do tváře uhodila. Holka, holka, nikoho na světě! Ach, kdyby věděla — šla sem, šla, dám jí pusu, jakou by dostal Luda!

Hela jde se smíchem k ní, nakloní se a zaúpí. Au! — Rudo, vždyť mne rve! Ruda ji opět líbá. Vždyť mne dusí!

Ruda. Počkala, až ji někdo takhle bude líbat —

Hela úzkostlivě, jako dítě rozmazleně. Ne, nechci takhle —

Ruda. Až bude takhle milovat —

Hela rozmrzele skoro. Nebudu takhle — Přetírá si ústa a tváře.

Ruda drsně. Tak nebude žít.

Hela ostýchavě. Budu, ale nemusím přece —

Ruda posadí se na lůžku, zahledí se na ni, s grimassou. Co přece?

Hela úzkostlivě. No, vždyť ví — já nechci tak mít někoho ráda — přece mám rodiče — umřeli by z toho.

Ruda. Blázne! — Hm, mně nemá kdo umřít. Rovná si podušky. Ah, to si teď povídá, ale až to na ni sedne, zapomene na všecko a dá se, dá, i kdyby celý svět měl zajít!

Hela. Rudo, Rudo!

Ruda hlavu zarytou v podušky. Nebyla bych se trápila, kdybych je byla donosila, ale když nechtěl — Tvrdě. E, dobře, dobře tak, není pro mne mateřství, jsem jen na milenku stvořena.

Hela polohlasně. A stále stůně —

Ruda živě. Kdo stůně, kdo? Vypadá takhle nemocný? Vyhrne rukáv kabátku. — Ah, kdyby bylo trochu kávy! Šunku bych chtěla, víno — takový mám hlad — nesměle nedošla by dolů k domácí?

Hela. Nepůjdu, mračí se tolik, sotva mi na pozdrav odpověděla, myslí, že ji nabádám, aby k nim nechodila do hospody, — a její dědek takový ošklivý posuněk na mne udělal, do očí bych mu byla naplivla.

Ruda tajíc smích. Jaký posuněk?

Hela. Ještě se ptala. Necudný.

Ruda s trhaným smíchem. Co pak ona rozuměla —?

Hela s dětským rozhořčením opravdově. Rozumím všemu. Hned mi tadyhle zaklepe dotkne se čela — co jsem u divadla, chápu všechno, tak se mi oči otevřely. Bude mě hanba, až jednou přijdu domů —

Ruda suše. Vědět může všechno.

Hela. Vím, ale není to pěkné. Kdo by si to doma na mne dovolil! Jdu kol holiče — ten osel navoněný čpulí na mne hubu, olizuje se a: „To je tělíčko, to je tělíčko — k nakousnutí!“ Zlostně zadupe. Osel, osel, osel!

Ruda směje se. Musí zvykat.

Hela. Ne, nebudu zvykat — skočila bych jim do očí. Že jsem u divadla, proto si smí na mne dovolit? Ó ne, ne — co mají s divadlem ošklivci? Jako by bylo divadlo něco špatného, hned si dovolí — a já viděla jen krásu.

Ruda suše. Pěknou krásu. — Domácí baba byla zde.

Hela. Co chtěla? Přece ví, že nemáme.

Ruda opět suše. Žida mi dohazovat.

Hela. Fi, fi — vidí? Proč jsme se sem stěhovaly — do hospody! Mohly jsme to vzít v té chalupě.

Ruda. Celý den slyšet cvočky zatloukat, brrr, a ta kůže jak páchne —

Hela. Byli to hodní lidé.

Ruda. Ale dětí — a přes jejich světnici chodit, tam bych přece Ludu nemohla uvést.

Hela. Proč? Snad by se mu to právě líbilo.

Ruda. Husičko, to není student; důstojník má jiné požadavky Ne, tam by ta naše zatracená bída teprve vynikala: na prahu se skrč, v brloze se skrč — ne, ne, ať je alespoň rámec. Má rád všechno pěkné, styděla bych se.

Hela. A jaký žid se opovážil —?

Ruda. Továrník, co mi psal.

Hela. Už se k babce utíká?

Ruda. Měla slyšet, výmluvnost jí jela, jen se prášilo. Půl továrny dá mi žid — kuplířka, ha, ha, ha! Ani za celou ne, paní domácí, haha! Upalovala — tvářila se jako sesazená královna. Společný smích.

Hela. Dobře, dobře tak, Jeroušku — ať vidí, jaká herečka je; ať se učí konečně jinak na nás hledět. Sešlehala bych je, domýšlivce.

Ruda. Jak jí libo, ale svačinu ani večeři nedostaneme — a zima je tu, zima —

Hela rozjařeně. Počkala, zde je polínko, kus uhlí je tu také, včera jsem je v divadle sebrala — Běží k divadelnímu koši a vyndá velký kus uhlí.

Ruda s úsměvem. Nápady! Ale při tom se neohřejeme.

Hela živě. Však ještě něco seženu. — Už vím! Skočí k psacímu stolu, vytahuje zásuvky a ulamuje zadní stranu, zbytky zastrkuje opět do otvorů. z postele prkénko, nohu psacího stolu. Je tvrdá, něco vydá.

Ruda smějíc se. Kdyby viděli, jak hospodaříme —

Hela rozřezávajíc prkénko. Babu by ranila mrtvice, dědek by cupal sem tam a křičel by: „Herečky vzít do bytu, herečky! V čas neplatí a zařízení spálí — “ Tu máš, dědku nemorálný, za své posuny! — Dala sem nějaký Ludův dopis.

Ruda. Ohavo! — Tady Kidlesovo nabídnutí.

Hela. Hm, ministerský papír — ten vydá. To je jeho továrna? Prohlíží dopis.

Ruda. Tkalcovna.

Hela. Hoř! Vstrčí dopis do plotny, tleskne rukama. Už prská.

Ruda usadí se na posteli a čte listy Ludovy, mazlí se a kývá do listů. „Myslím na tebe neustále, Rudynko má — a tisíce pozdravů, políbení posílá věrný Luda.“ Luda, Luda! Vy darebo, darebo! Co je to — šest dní nepíšete — myslíte, že nevím? Haha, zítra přijedete, lotříku, zítra! Ale těšte se, těšte! Kdybych nevěděla, že zítra — vy darebo, vy, že si pozvu bohatého žida, že vás budu podvádět, že — jedna, dvě, tři! Helčo, došla pro něho, došla! Hodí sebou na lůžko. A kdyby mu patřil celý tento Homolkov — ne, ne, ne! Jednou denně jíst, ale milovat, milovat, dokud — Počkala, až uvidí Ludu, štíhlý je, oči má veliké, tak široce hledí a celá boží obloha v nich — Umřít bych chtěla hledíc do nich — —

Hela sedíc na bobku před kamny. To nechápu. Což pak se musí hned umírat — a pro mužského? Ohrne pysk.

Ruda se zasměje. Šťastnoušku — počkala, až se zamiluje, až začne chodit s někým jiným, než se studenty.

Hela. Ne, nechci milovat a s někým jiným dlouho chodit nezačnu, nemyslím na lásku, chci se ještě hodně smát, dětsky truchlivě, tak málo jsem se ještě v životě nasmála — a všecko ve mně skáče, zpívá — to teď — ale co jsem se už v životě namračila!

Ruda. Nevěřím. Když nebyla zamilovaná, žádné bolesti nebylo.

Hela. To si myslí ona. Tak počkala: Ví, u nás bylo bídy dost, nebylo vždy veselo, ale co jsme my děti dbaly! Dováděly

jsme, a maminka zoufalá přiběhla: „Bože, děti, peněz nemáme, a vy dovádíte — pst, ticho!“ Zafňukne. Hm, bylo ticho. Za chvíli mne zas něco rozesmálo, poskočila jsem, a maminka od plotny: „Dítě, dítě — peněz nemáme, a ty nejsi ticho!“ Zas jako by ufal. Se sestrou jsme začaly tichounce mluvit, a tatínek: „Holky, holky — peněz nemáme, a vy jen pořád drtíte!“ Ztichly jsme docela. Tatínek odešel do dílny, maminka na dvůr — odhodily jsme šití, poskočily jsme si — ach, tak se nám chtělo dovádět, tak, tak, alespoň ke stropu skočit! Z dílny tatínek, ze síně maminka div nepláčí: „Děti, děti — peněz nemáme, a vy dovádíte! Svědomí nemáte, svědomí nemáte.“ Bylo po radosti. I v noci na posteli, když jsem začala Lidunu pod bradou a rameny lehtat, už chtěla také čtveračit, ale najednou: „Pst, Helčo, pst! Peněz nemáme, a ty — pst, pst!“ — U nás bylo stále „pst“, a já chtěla skákat, zpívat — tak byli zasmutněni naši lidé, že toužím jen po smíchu a ne po lásce. Jestliže se někdy zamiluju, bude to musit být blázínek — ha, ha, větších blázínků nad nás nebude na světě. Jen proto chodím s těmi „kluky“, jak ona jim říká. Dovádíme, a žádný z nich nic nepěkného neřekne, jako vy hovoříte.

Ruda. Musí myslet, že je mezi herci, u divadla. Divadlo je divadlo.

Hela. Právě. Zde by mělo být všechno krásné, a mluvit by se mělo tak, tak — zrovna jako když ptáci zpívají. Ale zatím frivolnosti, hádky — na jevišti se mluví o milosrdenství, lidskosti, a jeden druhého byste uštvali pro úlohu, pro lepší sukni. Co to? co to? Baby žárlí na mladá děvčata, milovníků jim závidějí —

Ruda gaminsky. Zatím, potvory, kde mohou milují.

Hela. Už zas nadává? Je také taková. Jenom když mluví o Ludovi, tak se změní.

Ruda. Ach, Luda, Luda! To jako když na housličky spustí, jako by se ohrada plná květů za mnou zavřela. Och, to jest jiný svět, panenko, tam není herců, tam není bab, tam jest jen krása.

Hela zadupe. I zde je krása, musí být, ale vy ji zašlapáváte, Zatřepe školácky rukou nad hlavou. Mně žádný mužský nebude stvořovat krásu, já ji zde najdu!

Ruda usměje se. Pf, uvidíme. Pamatovala: Všecko se sesuje, a láska ze všeho i jí jediné bude východiště.

Hela. Ó, ne. Tak je snad s ní, ona šla k divadlu jen náhodou, ale já — že ve mně všecko hořelo, křičelo. Já si zde stvořím krásu, najdu to, co jsem hledala. Vždyť, když se i učím, nacházím radost. Každou úlohou, říkám si, blíž jsi cíle.

Ruda se smíchem, cynicky. A když jednou tak starým tetkám hraje vychovatelky — má také blíže k cíli?

Hela na rozcestí. No — ne, ale také. Učím se klidu, volným pohybům. I to jest dobré.

Ruda. Mudrci, všecko jest dobré! — Vařila raději kávu.

Hela. Nevstane? Je zde už teplo.

Ruda. A k čemu? Pohovím si, ať jsem hezká, ať zítra pěkně vypadám —

Hela. Myslela jsem, že půjdeme na vzkříšení.

Ruda. Dala pokoj. Právě při těchto slavnostech cítím, jak jsem sama, opuštěná, v takových parádách nejvíce mne divadlo tlačí; jsem jiný tvor, jiný člověk, jsem svobodná holka od divadla, není práva na radost, není práva na kostelní parády. My herečky — pamatovala si — jaksi stojíme mimo všecku obecnou radost, my ji musíme na jevišti dávat, ale samy ji nebereme. Jen lásku žijeme millionkrát pravdivěji nežli obecenstvo. Mezi zuby. Ví, mluvím jen o nás, venkovských herečkách, — ach, těm pražským tak není, lidé jsou tam jiní, milují je, ale v nás venkováci vidí jen anarchisty strojící atentáty na kapsy a muže. Šla sama, chce-li, já se už nemodlím.

Hela naivně. Půjdu, ale já se také nemodlím, půjdu jen pro tu krásu. Zvony se rozkřiknou jako divocí ptáci — sem tam — sem tam — daleko — daleko — Když tak vzlétají, teprve si jasně uvědomuji, že nemohla jsem zůstat doma, šít, spravovat . . . Lítat chci, lítat — sem tam — křiky do krajiny posílat — nad lidmi zpívat —

Ruda rozvážně. Hm, nad lidmi. Nerozumo, jen mluví a nemyslí. Zvon přece stvořili a rozhoupali lidé, upocení lidé, všecko činí jen lidé — a nad nimi ona chce křičet? Shovívavě. Zvonečku, i ji rozhoupají, a cinkat bude po větru — sem tam, — jak se zvoníkům zachce.

Hela. Všechno obrátí. Nade mnou již mnohokráte chtěli rozhodovat, a nedala jsem se, mne nikdo sem tam vláčet nebude, lítat budu, jak sama budu chtít. Rozzvučí se zvony. Hela v prudkém mladistvém nadšení skočí k oknu a vztahuje ruce. Bílá sobota! Bílá! Jak ráda mám zpěv zvonů — zavěsit se jim na srdce a zpívat — bílí buďte, čistí, krásní — ach, lítat, lítat — —

Ruda nedbale. I lítala. Jen dala pozor, ať se neroztříští — a půjčila mi zrcádko. Dívá se do zrcádka. Jak jsem divná . . .

Hela sedíc u ní na posteli. Hezká je, vlásečky má jako zlato, položí obličej v Rudiny vlasy, hezounká je — Hned jsem se do ní zamilovala, jak jsem u vás poprvé vešla za kulisy, a takovou zlost jsem dostala na ty ženské, že ji pomlouvaly.

Ruda se směje. Potvo —

Hela dá jí ruku na ústa. Pst!

Ruda. Stále se na mne přes stůl dívala — má taková klukovská kukadla — až jsem ji, mouřenínku, musila oslovit. — Tak mne drbaly rachejtle?

Hela se zasměje a kývá.

Ruda. A teď vidí sama, co provádím. Zasměje se. Mám hlad jako ona. Políbí Helu. Hravě, vesele. Počkala až zítra, Heloušku — mazlíček přijede, sevře mne v náruč, zlíbá a řekne: „Srdečko, srdečko moje zlaté!“

Hela. Litrová se mne ptala, byly-li jsme u svaté zpovědi.

Ruda. Proč nešla sama zpovídat se, kolikátého mladíka již udolala? Strašidlo. Bujně se rozesměje. Já, bídná hříšnice, zpovídám a vyznávám se Bohu všemohoucímu, Marii, jeho důstojné matce, a vám, otče duchovní, na místě božím, že nikoho na světě jsem nemilovala než Ludu, nikoho nemiluji než Ludu, všechny jsem trápila, jen ne Ludu, a nikoho milovat nebudu, než Ludu — —

Ozve se klepot.

Hela. Někdo klepá!

Ruda. Podívala se, kdo to. Je-li to domácí, nepouštěla ji, řekla, že se myji.

Hela jde po špičkách ke dveřím a dívá se klíčovou dírkou. Šeptem. Pradlena.

Ruda tichounce. Nepouštěla ji.

Pradlena volá za dveřmi. Slečinko, otevrou, vím, že jsou doma — paní domácí říkala.

Hela jde tichounce k posteli a radí se s Rudou. Co jí řekneme, když nemáme . . .

Ruda rozhorleně. Zatracené živobytí! Ostuda. Ani od prádla — dělala si, co chce.

Hela hodí hlavou a jde otevřít.

Výstup 2.

Předešlé. Pradlena.

Pradlena. Pán Bůh dobré odpoledne. Však jsem věděla, že jsou doma — dole paní ve vinárně mi říkala. Chvíli už za dveřmi čekám, klepu —

Hela. Neslyšely jsme.

Pradlena. Myslela jsem, že zde mají nějakého kavalíra, nechtěla jsem vytrhovat. Směje se. To je hloupé, v lásce vytrhovat.

Hela. Nikoho tu nemáme, ne.

Ruda. Otevřela skříň, ať paní věří. Pohrdlivě. Tady těch kavalírů —

Pradlena. I dost, slečinko, a nobl pánů — povídala milostpaní dole, že žádného nechtějí, co pak to? Pan Kidles ňáko prý je miluje, teď tam sedí, zunká vínko, fešný pán — Slečno, slečno, to by je Pán Bůh nebeský obmyslil štěstím, berou, berou, ohnou žida — taškářsky budou mít o stupínek blíž do nebe.

Ruda zvesela. Máti, nemám ho ráda, mám svého roztomilého jinošíka, zítra přijede, zítra.

Pradlena usedne kamarádsky k ní na pelest. I dají pokoj, co po milým, když ho nemám na očích? Dávno honí jinou —

Ruda prudce. Oho!

Pradlena. Slečinko, nečekají, až jich chlapík podvede — assekurace je vždycky dobrá. Milujou zde i tam. Vykládá prádlo. Tak, zde je malé slečinky — a zde je jejich, slečno. Takové krásné košilky, doprat jsem se nemohla. Vážně obrátí se k Rudě. Slečinko, pradlena jako zpovědník — všecko ví — A pamatujou, slečno, když se ženská takhle oddá, není-li tuze chytrá, nechá ji mužský, nechá.

Jsou rozumná, slečno — nyní jsou zdravá, neodmítají toho pána, když už, ať z toho něco je, — třeba je pošle do lázně — jsou krásná dáma, třeba si je vezme, knížata vzali si už herečky.

Ruda zlostně vyskočí. Nechte toho, paní Plžková. Pamatujte si, můj milý mne má rád a nenechá mne — vyrazí také mám na něho právo. Mezitím házela na sebe šaty.

Pradlena potřese hlavou, truchlivost vane z jejího hlasu. Právo. Slečno milá, který mužský se ptá, i když dítě je? Odejde — co je mu? On netrpěl, dosáh' svého a jde. Mám také památku — holka už je patnáctiletá . . . Čert! Skoro slzavě. Slota, slota! — Ještě jsem mu nezapomněla, ale holka je chytrá, neřád po něm, ta bude hochy ohýbat.

Ruda již nervosní, aby hovor skončila, chytí prádlo. Kolik to dělá?

Pradlena. Jim dva zlaté a slečince malé zlatý dvacet.

Ruda v rozčilení. Podala sem peníze, ať paní —

Hela vyleze z koutečku plna zoufalých rozpaků. Ale, Jeroušku, přece ví, že nemáme —

Ruda mrští zlostně rancem. Ah, jak slyším o Ludovi, nevím, co se se mnou děje.

Pradlena důstojně se vzpřímíc. No — to se nemusejí, slečno, hněvat, já to svou řečí neuzpůsobím, zkušený jen radí, radí —

Ruda usadila se k zrcadlu a mechanicky pročesává si vlasy.

Hela zatáhne Plžkovou za rukáv a zahledí se jí prosebně v oči. Paní Plžková — vemte si prádlo —

Pradlena široce rozevře oči. Co s ním? Přece se budete převlékat --

Hela nesměle. Až po svátcích je přineste, my dnes nemáme.

Pradlena škrabajíc se za uchem. Inu, inu, duše zlatá — a já také potřebuju groše —

Hela. Na celé svátky dal nám řiditel zlatku — nemáme.

Pradlena. Ježíš Marjá!

Hela. Po svátcích má Rudynka příjem, přijďte, prosím, až po svátcích —

Pradlena. Dala pokoj, maličká. Snad bych se s rancem domů netáhla. Nechte si prádlo zde, po svátcích si přijdu, však mi neutečete.

Hela vděčně. Jak jste hodná, paní Plžková!

Pradlena. Inu, člověk mluví, mluví, protože svět zná, — inu, a jak je to se živobytím, jářku, co jíte, slečinky? Domácí je bříza, zvláště když s tím Kidlesem nic — Co pak, jářku, jste jedly?

Hela se podívá k Rudě, ale tato držíc pramen vlasů, nevšímá si jí ani pradleny, daleko v myšlenkách bloudí. Hela okamžik váhá, posléze tichounce: Skoro nic, paní Plžková, musíme něco zastavit.

Pradlena bojuje sama se sebou, pojednou vytáhne ohromnou tobolku, přemítá, počítá. Já vám půjčím zlatku — nemohu víc, po svátcích mi dáte —

Hela. Paní Plžková — vy jste předobrá!

Pradlena. No bodejť, snad bych vás takhle nenechala.

Hela blaženě. Rudynko — paní Plžková nám půjčila dvě koruny!

Ruda obrátí k ní znaveně hlavu. Dobrá, po svátcích je paní dá.

Pradlena dojata bezzvukým hlasem, plna účasti zahledí se na Rudu. No, no — proto, slečinko, nemusejí být zkormoucená, dnes tak zítra onak — na Boží hod bude jistě hodná návštěva. Hmm, divadlo — zatrapená věc, ani živobytí nedá, samá bída — Proč jste se, duše milé, k tomu pouštěly? Že vás matka dovolila!

Ruda zahučí. Byla jsem jako prst.

Pradlena. Hm, to je něco jiného, z nouze, ono to není zlé, když člověk zrovna nic nemá, aspoň titul, pravda, — a co tuhle slečinka malá, také musila?

Hela. Ba ne, paní Plžková, sama jsem chtěla, plakala jsem, prosila, až mne pustili.

Pradlena. Sukničku měli zdvihnout —

Hela. Hahaha!

Pradlena. Metličku vzít a našlohat, šups, šups.

Hela. Haha, slyší, Rudynko? Haha.

Pradlena. Rodina pobloudilá! Dítě jako jezule — kam vás matka dala? Do nouze, do vandru, duše ubohá.

Hela s úsměvem potřásá hlavou. Ba ne, ba ne.

Pradlena. Ano, panenko, znám to, přehlédla jsem společnosti — herečka nejsmutnější tvor, samý smích, ale radost v něm neskáče. Vede-li se, málo jíst, hadry vše sežerou, a nevede-li se, nejíst. Dejte svatý pokoj, neměla byste to lepší, být pradlenou? Unesena myšlenkou. Tisíckráte lepší, dušičko, bez starosti živobytí, pořádnou stravu, na sebe byste si zřídila, a ještě groše. Zůstaňte u mne, slečinko, všechno vás naučím. Není hanbou práce.

Hela. Není, doma jsem také pracovala, ale — paní Plžková, kdybych měla umřít, nic mne odtud nedostane, to není jen tak — zajíkne se vy nevíte, co mne sem už od dětinství hnalo, to se dá jen cítit, ale ne povídat.

Pradlena s otevřenými ústy na ni hledí, s náhlou úctou. No, no, dobře jsem myslela. Inu, jsme my lidé podivný národ, každý jiná nátura. No, no, s Pánem Bohem!

Hela polotesklivě. S Pánem Bohem. Když se babka vzdálí, klesne na kufřík a zapláče. Pradlenou, pradlenou! Smutná Bílá sobota —

Ruda. Lítala teď! Vidí, jak nás baba rozladila.

Hela. Je hodná, udělala nám přece dobře — —

Ruda trpce. Dobrodiní přináší slzy. Pradlenou může být, nechce? Haha, vidí, jak se na ni dívá — a já se mohu prodat . . . Pěkné vyhlídky.

Hela v slzách. Já přece jiného hledám —

Ruda. Nenajde. Vidím její stopy: uvízne u divadla, zamiluje se beznadějně, pak si vezme nějakého divadelního osla, počítat bude party a chovat děti, — ale umění? Na to ani nevzdechne.

Hela zacpávajíc si uši. Ne, ne, ne.

Ruda příkře. Ano, ano, ano. — Na umění se nedostane, musila by jinam, tady není, zde jest jen nouze, nouze — —

Hela s dětsky zoufalým pláčem. Neděsila mne, co to říká, proč mi to říká?

Ruda. Co pak myslí, že jsem se nesnažila? A kam se vším? Dvě, tři společnosti jsou slušné a tam se herci drží jako v zakletí, nedostane se tam, uvízne.

Hela. Ale vždyť musí přijít vysvobození, nemůže to zůstat takhle.

Ruda. Snad, ale načeká se; pak přijdou zas jiné, mladé.

Hela zastře si oči. Jiné, mladé — ach, Rudo, jak mne trápí! Což by ve mně všecko mělo dýchat nadarmo? Celým životem šel se mnou ten křičící hlas, touha po divadle. Už jako malé dítě chtěla jsem stát hodně vysoko a zpívat lidem. Když jsem v kostele na kůru zpívala, říkala jsem si: Zpívám tobě, můj příští živote — k tobě se modlím, můj sne! Náhle se rozzáří, síla nadšení v ní plane. Neříkala to, Jeroušku, nebude tak! Stvoříme si i zde svůj svět, jen chtěla. Dobrými a pracovitými můžeme být všude — Vezmu-li úlohu do ruky, zapomínám na všecko a taková síla opět ze mne proudí — snášet chci všecko, jen když hraju. To nyní jsme tak slabé, že jsme již kolik dní nehrály.

Ruda. Ona snad, ale se mnou je to jiné. Tak — včera mi poslal ředitel Cypriennu, viděla? Perou se o ni herečky, že? Ale já se jí učit nebudu — Hrála ji, holka, řeknu to řiditeli, učila se — haha, zadarmo dřít se nebudu. Nemám chuti do učení, co umím, to hraju, ale jinak — mé doufání jinde kotví, a když si pomyslím, že pojedeme dál a dál od Ludy, — když si pomyslím na slova té baby, všechno se ve mně trhá!

Hela. Ale — přece ji má rád.

Ruda. Má, má — a smějme se, smějme se řečem hloupé baby! A dala mi župan, můj nový župan — obléká se v něj no, nejsme-li pak hezcí? Vzhlíží se v zrcadle, pak jde ke stolu, kde jsou podobizny a kytice. Podívala se na jeho oči — na jeho krásné oči, hluboké, plné modra . . . Mé krásné oči! Jak vás miluji, jen vás, jen vás! Obrátí se k Hele. Něčím jiným by měla být, tak pěkně mluví, ráda poslouchám její tlachy, ale pro divadlo, myslím, že se nehodí. Což psát básně, knihy?

Hela. Už jsem se také pokoušela, ale nechám toho, až budu starší, žertovně až se třeba jako ona zamiluji; ale psát o tatínkovi, o mamince, o studentech, o dovádění — koho by to bavilo?

Ruda. Může napsat jednou naši historii, melancholicky jak jsme se měly rády v zimě — o hladu — na Bílou sobotu. Obejme ji. Napiš to jednou, hlupáčku můj, hladí ji po tváři napiš o hloupé Rudě, jak se dávala bez výhrady — a lidé jak na ni láli — Klepot. Kdo je?

Hlas za dveřmi. Listonoš.

Hela běží ke dveřím. To bude jistě od maminky. Rychle otvírá a ve dveřích bere list. Zklamaně. Ne, to je pro ni.

Ruda nevstávajíc od podobizen, klidně. A to jistě ten žid — Vztáhne nedbale ruku po listu. Co, Třeboň? Luda? Ludánek! Ah! Líbá list, spěšně rozbaluje a čte. „Miloušku!“ Rozjařeně hledí do listu.

O, můj Ludo! Čte, pojednou se jí obličej mění, pustí list, a obě pěsti vzpříčí nad hlavou. Skoro zařve. Ó, ó, už to je — už to je —!

Hela. Rudo — co, co?

Ruda jako beze smyslů. Už, už to je — ve vzduchu to viselo — a ona to strhla, ta baba to strhla!

Jako beze smyslů klesá k zemi s rukama zaťatýma.

Hela. Rudo, pamatovala se —

Ruda. Ona to strhla! Opře se o Helina ramena. On mne nechává, on mne nechává! Ach, ach, ach — cha! Vrhá se k zemi a tluče v křečovitém pláči pěstmi. Konec se mnou, on mne nechává!

Hela. Není možná, Rudynko —

Ruda. Zde to má, zde, zde! Podává jí list, zatínajíc zuby. Nechává, nechává!

Hela bere list, čte. „Odjíždím na dobu neurčitou do Uher a loučím se s tebou na vždy, má Rudy — buď šťastna a zdráva. Přikládám — zarazí se maličkost na posilněnou —"

Ruda. Co — co to?

Hela stlumeně. Desítku jí posílá —

Ruda. Chachacha, desítku! chachacha! Oh, za tu se už tahle rána snese! Helo — vždyť on mne měl jen — vždyť on mne měl jen za holku! Náhle divoce vyskočí. Pro víno běžela! A likéry ať jí baba zatracená dá! Utíkala, utíkala — pít chci, pít!

Hela chytá ji kol krku. Rudynko má ubohá, Rudynko —

Ruda. Ach, nechala mne, nechala — to není možná. Chytne psaní. „Na dobu neurčitou —" haha, lotře, lotře! Kde nalezl by se větší? Lháři! Pláče a spíná křečovitě ruce.

Hela klečíc před ní. Neplakala, Rudynko — pro boha ji prosím.

Ruda. Ah, co ona ví? Na něm kotvil můj život, co pak ona ví — nezkušená, hloupá? Ale já, já — všecko dát, radostně hynout — přece samo sebou nestalo by se, ale že on nechtěl dítěte, proto jsem si hřích strhla na krk! Haha, chtěl mít volné ruce — proto stůňu, proto. Lotře!

Hela. Rudo, Rudo, úzkostně nemluvila to, neříkala to — bojím se, bojím.

Ruda zpurně. A co se bude bát? S ní bude také tak, ať je chytrá. Využil mne — a konec! Hrozí jí u hlavy. Nemilovala, nedávala se z lásky, ta přinese jen bídu a zmrzačení, žádný chlap za to nestojí — fi, lotře! — radš za peníze, za peníze, za peníze! Skoro bez sebe skočí ke dveřím a zvoní.

Hela v zoufalém pláči. Ne, ne, Rudo — co dělá? Ani za peníze, Rudynko, za nic na světě — pamatovala se, vždyť máme divadlo! Rudo, Rudo — šla se mnou ven — nemohu zde zůstat, zbláznila bych se.

Ruda. Šla ke klukům, dovádět, rozesmát se — a nechala mne!

Hela. Ne, nepůjdu — všichni se mi hnusí — zde nemohu zůstat — bojím se jako v nejtmavějším sklepě — šla se mnou ven — stromům — ptákům naslouchat — někam k vodě — uvidí, že zapomene —

Ruda. Dala pokoj, nejsem na romantiku naladěna!

Hela věšíc se na ni. Rudynko!

Výstup 3.

Předešlé. Domácí (hostinská), tlustá tvrdá matrona.

Domácí. Slečinka zvonila.

Ruda temně. Paní domácí, pošlete sem toho žida!

Domácí. S radostí, vždyť pan továrník —

Hela plna smrtelné úzkosti vrhne se k Rudě. Rudynko, pro boha ji prosím —

Ruda. Držela hubu, nebo ji vyrazím!

Hela. Už zas je surová — ale já se proto nehněvám — nadávala, chce-li, — nepustím — nedělala to! Levicí držíc Rudu mává pravicí proti domácí. Paní domácí, jděte pryč, ona neví, co dělá, — je nemocná, jděte! Rudynko, Rudynko má!

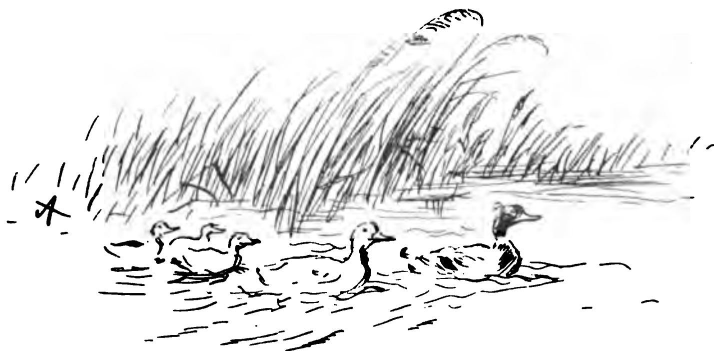
Ruda. Táhla, táhla ode mne — k ševcům, do chalup, k babám, ke mně se už nevracela! My se k sobě nehodíme.

Hela. Rudo!

Domácí ji vystrkuje. Půjdeme spolu, slečinko malá —

Hela zmítajíc se v náručí domácí. Rudo —!

Ruda zamává proti ní rukama a odvrátí se — — — — — — — — Už sama. Za domácí a Helou zapadly dvéře. Slyšeti pouze ojedinělé výkřiky z chodby... Eh, ať jde, ať jde! Ať všechno jde! Trhá podobizny, kytice se stolu hází ke kamnům. Ať jde — a ať tedy — — Klesne na pohovku, hlavu zaryje do podušek a dá se do usedavého pláče. Za prudkého jejího štkání padá opona.

Viktor Dyk:

Scéna z „Nové Heloïsy".

Milorde, ustávám v prostřed noci.
Ni chvíli nenašel jsem klid.
Mně srdce bouři nelze zmoci.
Přeplněn příliš je můj cit.
Po šesti letech! Doba dlouhá!
A člověk skoro nežije;
bouří se, protestuje, rouhá.
A vzdychne v posled: „Julie"!

Já zřel ji, slyšel . . . Jaká chvíle!
A jaká změna za šest let!
Já poutník, který nemá cíle,
a ona, která blaží svět!
Přítele titul přijal skromně
De Saint-Preux místo odměny.
Jsem host teď v Juliině domě
jen třicet kroků vzdálený.

Milorde, píšu psaní v zmatku,
však vina na tom není má.
Je nutno počít od počátku,
kde konec nejvíc zajímá.
Má cesta! Chvíle, které děsí!
Obraznost v ní se rozvíjí.
Milorde, problém představte si:
jak čas as změnil Julii?

Já s Jurských vrchů hleděl dolů
na jezero, kde spí můj sen.
Já hleděl v rozkoši a bolu.
Společně obé cítím jen!
Nade mnou vrcholy hor v sněhu.
Jezera lesk zřím stříbřitý!
Já sestupoval k jeho břehu.
Milorde! Zvláštní dojmy ty!

Nějaká hrůza srdce jala,
a neznám její příčiny.
Mne rychlost pošty polekala,
jež nesla mne v ty hlubiny.
Podivný návrat do své vlasti!
Neznámá tíseň stesknělá!
Ve Vevai počal jsem se třásti,
a úzkost hrdlo sevřela.

Co přijde, nepřekvapí čísti
vás s jemným vkusem básníka.
Mně nechutnalo ani jísti
„u hostinného kamzíka".
A pak jsem teprv dýchal znova,
když vyzvěděl jsem konečně,
že v Clarens paní Wolmarová.
Já oddychl si. Skutečně!

Dřív byly chvíle, kdy jsem zmíral
napiatým nitra čekáním.
Klus volný koní srdce svíral,
zastávka byla zoufáním.
Než dnes bych zdržet chtěl ty koně,
dnes chtěl bych jeti míli den.
Milorde, vizte: hlavu kloně
já přijíždím sem do Clarens!

Dům její! Stál jsem přede vraty...
Vteřinou každou žil jsem skon.
Za plotem tím sen skončil svátý.
Ohlásit šel mne postillon.
Nebyli doma! Oddech zase!
Svět nalíčil se do smava.
Tu na ulici zamihla se
milená tolik postava!

Ta, která mojím světem byla,
ta, pro niž bylo lehko mřít.
Dvacíti mojich roků milá.
Jaká to bouře! Jaký klid!
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

Zde lyrického konec vznosu,
jejž míval pro nás mladý věk.
Mateřsky klidný, bez pathosu
jsem cítil na rtech polibek.
Ne zašlé doby vášeň dravou,
již bylo nutno světu skrýt.
Pan de Wolmar jen kyne hlavou,
v své tváři vážný, svatý klid.

Obtížná situace naše
by zmátla mnohé manžele.
Muž milovníka zřel by plaše,
pln žárlivosti kyselé.
Pan de Wolmar však, vzor ten taktu,
překonal roli nesnadnou.
Zřít možno v pouhém tomto faktu
delikatessu příkladnou.

Ty chvíle do věčnosti letí.
Milorde! Zda to chápete?
Dvé milovábných zřel jsem dětí
— — Oh, štěstí moje zakleté!

Já také toužil svého času! — —
Rouhavé shovte myšlence.
Leč nyní s malým chvěním hlasu
jsem pravil (...dětem? milence...?)

„Vy, děti milé, láskyhodné,
(oh, Julie! oh, pro boha!)
vám (cosi ještě v srdci bodne!)
připadá velká úloha.
Rodičů dostihněte vzorných,
řád zachovejte prastarý.
Šlechetni, plni mravů dvorných
zvedněte jednou Švýcary!"

Milorde, srdce někdy bije.
Vy mníte, že se rozskočí.
A člověk, který výmluvný je,
se bojí hledět do očí.
Však zdá se, že řeč moje byla
řeč Demosthénská doslova.
Paní de Wolmar políbila
mne aspoň za ni poznova!

Někdejší milá, chtěl jsem psáti.
Ne, milá už to nebyla.
Je nad minulem marno lkáti:
skončena naše idylla.
My byli jiní. Všechno jiné.
Vášnivých konec záchvatů.
Já zřel jsem děti na nevinné.
Milenka? Matka byla tu.

A nyní vstávám v noční chvíli,
okamžik nenašel jsem klid.
Vím, milorde, čím kdys jsme byli
však nevím, co teď můžem být...
Vše v hlavě víří: Matka. Děti.
Sen mládí, plný nádhery.
Dům v Clarens... Manžel. Časy letí.
Ó, dávné chvíle v Meillerie!

V břeh jezerní mdle vlny bijí
a vánek noci mírný je,
Já v tónu marných elegií
dím: Julie! Ó, Julie!
I toho slova je mi líto.
De Wolmar. Madame. Cos se chví.
V jezerních vodách někde skryto
zašlého mládí tajemství.

Nad třetím dílem „Nové Heloïsy". 1909.

Karla Welsová-Slavíková:

Slováci.

(Dokončení.)

Ve středu Zrýnka již zase si chodila po práci, ale s hlavou ovázanou. Juro, jehož jsem potkala před mlýnem, mne prosil: „Paní velkomožná, prosímich, nech idú zietra s mamičkú do B . . . Oni už sa tam dávno chystajú jít hledat staré výšivky. Oni na tej ceste prindú k sebe a na ty volby zapomenú. — My budeme zietra kosit trávu doma na zahrade, tak by mamička dobre mohly odejít.“

Šla jsem jí to nabídnout. Souhlasila, ale vymínila si, abych se oblékla do jejich kroje, že by se mne tam ty tetky, když by věděly, že jsem paní, ostýchaly. Ona že poví, že jsem dcera její sestry. Slíbila jsem jí to přes to, že jsem v jejich nehezkém čepci a bílém šátku vždy vypadala jako nebožka. To už v městečku K . . ., které bylo hned vedle, se zcela jinak nesly. Tam byla přímo radostná podívaná. Sudorová právě přišla prosit za Evu, aby jí k vůli Katulince odpustili, a hned se nabídla, že by s námi také šla. Poněvadž mluvily, že B . . . ce jsou vzdáleny tři hodiny cesty, napadlo mne, že by to bylo na Zrýnku, která byla už na chůzi velice těžká, trochu mnoho. Proto jsem vyjednala se Sudorkou, aby nás tam její muž dovezl; měli už po žních až na oves, na jehož uzrání čekali, tak to mohlo být.

Toho dne ničeho se Zrýnkou nebylo. Nabízela jsem jí: „Zazpívejme si tu horňáckou písničku, co máme rozučenou.“

„Ani sa mi na to huba otvárat nechce, lebo mám srdco velice bolavé,“ — a nezpívala.

To byla píseň, při níž se tóny zvláštně v hrdle vytvářely. — Ústa se nechala, abych tak řekla, líně otevřena, a v hrdle to zrovna zvonilo. Upomínalo mne to na táhlý zpěv Detvanců.

A zas by byla Zrýna ráda vyzkoumala, odkud Katulinka spadla a zase znovu hubovala na Evu. Tato se k mému podivu ozvala. Snad měla kuráž proto, že byla její matka ještě přítomna. „Mamička,

vy ma porád pred paní velkomožnú snižujete až k zemi. Já som dycky taká, ako byste ma bola pod svojím srdcom nosila, taká verná, ale za to veru nemôžem, že Katulinka spadla. Veru, keby vám deti nechcely koliesat Siluška, to by sa a i vám lahko pritrefilo. A včul si tady svojú stiežnost vyložím pred paní velkomožnú, aby si o mně nedomýšlaly, že som volajaká flandra." A začala na prstech rozčileně vypočítávat, co celý den robila: „Polievala som plantu pred mlýnem, lebo bola ako kost tvrdá, a pri tom som táhala za sebú kočárek lebo deti mi povedaly, keď som jich k Siluškovi volala: Naša mamička nám povedaly, keď ho budem koliesat, že nám, až sa vrátí, krky odrazí!

V zahrade som polievala zeleninu, trávu som žala, husy piščaly, kačice pribehly hladové, kravám žrat, svini žrat, krávy dojit, detom a pacholkovi som uvarila. — To vám, mamička, šetko nacífkovala do hlavy Mara. To je prauda — keď som Katušku vytáhla z vody, som povedala tej najstarší, tej Úlene: ‚Vidieš, kebysom bola taká, ako ste vy, friško by vás bol Pán Bôh potrestal. Tvoje materiné naučenie si neber k srdcu!‘ A to dieťa to uznalo a pustilo sa do pláču a povedalo: ‚Keď nesmiem —‘ a ani potem neprišla koliesat, tak se bála. A vy mamička, to neuznáte. — Vy byste ma upékly s Marú, keby to šlo. Spravte volajaký poriadok, lebo tu už viac nebudem. Sama riekáte, Katušku aby mal na provázku privázanú." Zrýnka zůstala nad tou nečekanou Evinou odhodlaností přímo ztrnulá a nezmohla se na nic jiného, než: „A jaký mám ten poriadok spravit? Dám na buben, že šetko predám, dluhy poplatím, a ztratím sa vám, a budete mat poriadok."

Sudorka to vše hleděla obrátit na žertovnou stranu: „Veru, já som sa ťa chcela opýtat, jaký dar Bohu dáš za to, že sa Katulinka neutopila, a ty sa porád jeduješ. Tak už odmakni! Nezlob sa už! Chytni tu muchu a ušlápni hu s nohú, aby ti porád okolo uší nevrnčela."

„Očúvaj, ty sestro," pravila Zrýna, „veru já ti nič iného neprejem, len abys teho dožila, abys mala nevestu. Potem ty budeš vedet, jaké to je a ty sa zobudíš!" Sudorová se zasmála, já též a všelijakými žerty jsme tu mrzutost roztrhávaly.

Po chvíli tam přišla žena jakási: „Pochválen Pán Ježíš Kristus." „Ná veky — vítajte u nás!" vítaly ji obě sestry.

„Prišla som k vám, kedy nám to melivo dovezete, nemáme múky ani chleba, ani sviňam čo žrat."

„Pojďte si vzát našich hrušok, však viem, že nemáte," pobízela ji Zrýnka.

„Veru nemáme" odpověděla žena a vzala si hrušku. Místo co ji měla jíst, žmoulala stále jen stopku v ústech, patrně z rozpaků přede mnou. My jedly všechny, a ona stále jen s tou stopkou se zabývala. Zrýna chodila náhle po sednici jak rozhorlená, tak jako by ji ta žena byla slovem nějakým pohněvala.

Sotva žena odešla, rozkázala Sudorce: „Anna, friško hýbaj ven, vezmi do hrnčoka vody a vylej za tú bosorkú, aby nám neuškodila.

Deti moje, to je bosorka! To som já od dávna očúla, že je to bosorka. Už my máme po našem mléce. Taká potvora! Ledva človek trochu teho mléka dožije, a ona prinde pren (pro ně)."

V poledne šla Mara dojit, a místo co měla krávě lahodit a dát jí zeleniny, tloukla ji stoličkou, a kráva mléka nespustila.

Teď už to bylo jisté, že ta žena byla bosorka a proto se začaly dělat čáry, kterými by se její moc zlomila.

„Eva," rozkázala Zrýna, „na, toto uhlí a tyto posvecené bylinky a idz tu krávu nakadit (podkouřit)."

„Veru mamička, já nejdem, já to jákžiu nerobila, ani nebudem — aby sa mi tam volačo stalo. Já bysom odtal sčastlive nemohla vykročit," bázlivě odporovala Eva. „Rozkažte mi inšie, čo chcete, ale čaruvat vám nepôjdem."

„No dobre, šak keď ty si taká veliká paní, pôjdem sama." Ale kráva mléka nedala, ani když byla podkúrená. „Deti moje, to si pamatajte!" poučovala Zrýnka, „keď tá žena prinde k vám, za jeden neht jej ničeho z domu nedávajte ani nepožičajte, a keď umrem, a keď sa vám kravička otelí, to majte dobrý pozor, keby kdo prišol k vám, žádnému nič nepožičajte."

Byla při vší své bystrosti samá pověra. Ve čtvrtek, kdyby byl měl dobytek sebe větší bahno anebo kdyby byl měl zmrznout, nesměli mu podestlat. Na vodníka věřila tato podivná a nevídaná žena tak pevně, jako na Boha.

„No počkajte!" přišla s novým nápadem: „Šak já doženem teho mléka. Ráno pred slunka východem vytáhneme z jejich nárožnika (hrot střechy) tri slamky, ze plotu tri drievka, potem vezmem z jejich domu človečinec, a to zapálíme a s tím tu krávu nakadíme." Skutečně to udělali, a kráva jim mléko dala. Nu, prozatím bylo dobře.

Odpůldne jsme jely do těch B . . . plachty kupovat. Já ovšem v jejich kroji.

Zrýna by toho byla na mne navěšela jako ta Duriška na tu dceru. Pacholek Martin mi můj neupřímný kompliment, který jsem mu o jeho tanci udělala, vrátil, neboť mi povídal: „Prečo oni nechoďá porád v sedláckém kroji? Sú oni pekná roba, ani panenka tak nevyzierá veru. A majú oni pekné zuby, ak keď jich tam natluče. Ale jeden Amerikán tady u studny povedal, že majú ty zuby navlečené." Já se smála, ale Zrýna se na něho obořila: „Ty trúbo sprostý, čo ty to hovoríš? To sú zuby od Boha nebeského, to je dar veliký. A kdo to povedal — já to veru neočúla. Samko Krbica. Ten fičúr starý plesnivý?"

Gašpar toho dne zářil as tak, jako když jsme jeli do N. Města. Ponejprv kosil trávu kosou. Všichni ho obdivovali, jak mu to pěkně jde, a on celý blažeností až svítil.

Za chvíli starý Sudora vjel bravúrně do dvora. Když Zrýnka spatřila sestru vyšňořenou na voze sedící, divila se: „Prosím ťa, ty vyzieráš, ako neviem aká rychtárka najbohatšá." Sudorka hned vstala a udělala nám místo na hlavním sedadle a sama si sedla na protější holé prkénko. „Já som mekká — tvrdé sa s mekkým hodí," smála se.

Kousek za mlýnem potkali jsme četníka. Zrýna ho pozdravila a ptala se: „Kam idú, pán četničko?“ Pyšný pán četničko něco zamumlal nedbale, čemu jsme nerozuměly. „Nóóó — už som ho videla a i doňho som videla,“ udělala si Zrýna s povržením.

Velice zívala a omlouvala se: „Já som dnes, moji ľudé, ani sna nemala, lebo mi tá faleš porád stála pred očima. Potem sa mi už ani modlit nechcelo, a tak som zmýšlala novú piesničku. Já jim hu poviem -- bude sa jim lúbit lebo nebude.“ Měla to ještě rozházené a neurovnané, a za častého sebeopravování mně to zpívala.

„Prečo sme Slováci tak neščastní — prečo sme Maďarom tak nevzácní? Bôh nás šetkych stvoril, svú krví vykúpil jak své dietky. Od jakživa Slovák v Uhrách býval, Maďar se z Asie k nám pritúlal. Chcel u nás pánom být — Slovákou vyhubit, to si žádá. Slováci, Slováci, už nespeme, — už sa z tvrdého sna prebuďme, — že sme my Slováci, v uherskej krajine si povedzme.“ Přes tu chvíli opřela pátravě o mne oči, aby si dojem, jaký na mne svou písní udělala, ze mne vyčetla a zeptala se: „Pravda, môže to tak but? Já to len tak sprosto, po slovensky zmýšlám.“ Povzbudila jsem ji a ona zpívala dál.—

„Maďar si svú rieč vychvaluje a svôj rodný jazyk zachranuje — že on bol Maďarom a bude Maďarom, tak si povie. Slovák si svoju rieč tiež má chválit a svôj rodný jazyk si zachránit. Že bol pru dedicom v uherskej krajine, tak má pravit.“

Když to dozpívala, pravila si: „Možná, že ešte nečo zmyslím, ale keď som mala v noci hlavu za tú obosorovanú kravú obrácenú, mi to tak neišlo. Ale ešte mosím čtyry vrše zmyslet. Já chcem složit, prečo Maďar je nad Slovákom, že mu Slovák neblíží (neubližuje). Len aby sa to štemovalo!“ Pokoušela se skládat dál, a když jí to nešlo dohromady, řekla nakloněna ke mně, skoro šeptem: „Tuto na tom vozi to nespravím, to mosím sama na posteli, keď ležím. Prauda, dostala bych, keby ma volakdo očúl, jak ten pán Valášek!“ Sudora na kozlíku stříhal ušima jako kůň, jen aby mu ze Zrýnčiné písně nové nic neušlo.

Ona na všechno udělala písničku. Když ji kdesi ve světě jistý malíř pro její zajímavý typ vymaloval, hned si zpívala:

„Preto som sa od malárou vymaluvat nechala,
aby jednúc tem mým detom tą památka zôstala.“

Když jsme už byly v poslední dědině před B . . . ., spustil se prudký liják s kroupami. Schovaly jsme se do nové hospody. Sudorka se rozhlédla a po tichounku si notovala:

Čapnime (tleskněme) si, mládenci,
v tomto novém hostinci.
Tady bude, čo má být,
Tu sa budú chlapci bít.

Mrzutá hostinská nás přivítala: „Čo vám dám? Goralu?“ „Já hu nechcem ani do bôty,“ozvala se pohrdlivě Zrýnka. „Doneste nám vína!“ rozkázala jsem. Za chvíli nám přinesla něco, o čem jsem se domnívala, že to nabrala někde na dvoře v louži. Když jsem jí

to vyřídila, pustila se do nás: „Keď to môžú páni pít, vy teprva, keď ste sedlačky. Napíte sa goraly — vínu rozumejú len páni.“ „Bar aj sme sedlačky, pálené v našem dome neprebývá, chýma keď máme robotnikou!“ ozvala se sebevědomě Zrýna a už otvírala ústa a málem by by byla hostinské pověděla, že, jsem paní velkomožná atd. — Ale sama mne do kroje nastrčila, musila tedy následky nést. Byla to pro mne zajímavá podívaná, jaký boj se jí v obličeji odehrával.

Déšť šťastnou náhodou dlouho netrval, a my mohly jet dál. Sudora se pokusil přece napít — ale jen se otřásl, Sudorka lízla a Zrýna šetrná vypila své i moje víno. Když jsem se tomu podivila, že to mohla vypít, řekla rozmarně: „Do dobrého pytla sa môže bar čo vysypat.“

Jakmile jsme přijely do B . . . ., vyvolávala Zrýna: „Ideme kupovat staré vyšívané plachtýýý.“ Když to na kolika místech oznámila, vstoupily jsme na radu Sudorčinu do jednoho jí už známého stavení, a ženy tam se svými věcmi, které měly na prodej, za námi běhaly.

„Pochválen Pán Ježíš Kristus! Ideme sa pozret, máte-li nejaké staré vyšívánie na prodej.“ S tím vstoupily obě sestry do stavení. Sudorka se hned prohlásila, že už u nich jednou kupovala, představila svou sestru a Zrýna zase mne: „To je mojej sestry céra z Dubovan, za grôfovým prvým kočišom vydalá!“ Stařenka, která už málo viděla, řekla na tuto lež: „Já som to poznala hned dle fysimónie, že ste rodina.“ Zrýnka se ušklíbla jak Mefisto a prohlížela sednici. Přistoupila k obrázkům na stěně visícím a četla nahlas: „Nývork. Samých Amerikánou vidím všade.“ —

„To je môj syn a i s dietkami — on sa tam oženil a dobre mu ide.“ Zrýna slídila po zdech dál: „A trúbu kdo má?“ „To je fajérverská — nech Pán Bôh vychrání,“ se zbožným strachem odpovídala dále stařenka.

Hospodář přišel na chvilku s pole a ukazoval otlučené klasy od lijáku a krup, a vzdechl: „To už je trojí semeno preč.“ Aniž by si nás dále všiml, odešel.

Zatím tam za námi přišlo asi devět žen, a třebaže jim Sudorka a Zrýnka byly neznámy, měly se k nim jako ke starým známým. Mne, ačkoliv jsem měla na sobě vše tak jak ony, si prohlížely jako bílého vrabce. A kdo je to? „To je mojej sestry z Dubovan céra za prvým grôfovým kočišom vydatá,“ opakovala Zrýna svou lež. Po tomto představení následovalo nedůvěřivé mlčení. Po chvilce jedna kurážnější řekla pochybovačně: „To mosá být volajaká paní.“ „Čo som volajaká cigana? Šálím já volakoho?“ ozvala se uraženě Zrýna. „Veď má také fajnové ruky a prstýnek,“ namítala nevěřící Slovačka. „Pozrite“ — a roztáhnouc všech pět prstů, přesvědčovala je Zrýna, — „a já nemám prstýnek? Mosí ona robit? Jáj Bože! Čo myslíte, tá sa má dobre! Čo by robila, šak nemosí robit nič.“ Podle úsměvů žen jsem poznala, že jí ještě nevěří. Prohlížely si mne tak, jako bych byla dřevěná panna, kterou si chtějí na jarmace koupit. Slovačky

tam přinesly po většině na prodej starodávné čepce a konopné, bíle vyšívané a prolamované rukávce, o které ani jedna ze sester nestála. Čepce dávaly po dvaceti krejcařích, rukávce po koruně. „Na čo sú mi, pravila jedna, keď sa to nenosí!“ Jak to není v modě, je to bezcenné, a ani doma ku práci to neoblíknou, tak se bojí hloupého venkovského posměchu.

„Čepců vám predám bar kolko,“ pravila jedna z mladých žen, „ale plachtu nie.“ . „Ty veru môžeš predat záponnú plachtu — šak nemáš nič, žádné deti, ani brucha nemáš. Brucho máš rovné ak kost od chrbáta (hřbetu),“ tak ji přemlouvala Zrýnka ku prodeji. Zatím některé už poosmělené ženy klekly si za mými zády, když jsem byla zabraná prohlídkou vyšívání, a prohlížely mi vespod sukně. Jáj! zvolaly s vítěznou jistotou, „sú to paní, majú panskú (městskou ženskou) košulu na spodku.“

Zrýna se obrátila pomalu a důstojně jako kněz a pokárala je: „Snad by žena žene pod sukne sa nedievala!“ a Sudorka se k ní přidala: „Čo by mala tam prezierat žena ženu.“ Lhaní šlo Zrýnce znamenitě, ale když mne měla pojmenovat „Kačka“, jak si to se sestrou smluvily, řekla to tak nesměle a s takou omluvou v oku, že už dle toho musily ženské poznat náš klam.

Když je obě sestry tak jadrně okřikly, už si Slovačky netroufaly nahlas něco říci, ale ta nedůvěra se tam přímo hmatatelně ploužila, a ony potají se chychňaly do hrstí. Já zaslechla v tom utajovaném smíchu: „A jaké smešné štífličky majú.“ Měla jsem na nohách boty z nejjemnější kůže, ve kterých jsem hrávala Gazdinu robu, a ty ovšem vyhlížely vedle jejich venkovských těžkých bot, do kterých si dávaly onuce — a po případě i slámy nastlaly — jako dětské. Mimo to tam se nosily skrčovačky o mnoha drobounkých záhybech, což moje boty neměly. Už jsem měla toho posměchu pomalu dost. Připadala jsem si jako ten Tyrolák na známém Defreggrově obraze a už jsem se chtěla prohlásiti, když mne Zrýna, která také tu poznámku slyšela, předešla tímto výkladem: „Vy hlúpé! To sú fajnové štífle, ako grôf nosí. Čo by jej ten její muž nekúpil? Veď jim dobre ide!“

„A očúvajte vy, „Kačka,“ stoupla si jedna ze Slovaček přede mne. „Keď ste vy z Dubovan, dozajista znáte Brigítku Halašech.“ Vytřeštila jsem na ni oči a duchapřítomná Zrýna hned mi pomohla z bryndy: „A čo vy myslíte, že je ona volajaká klebetnica, že ona volakam chodí? Ona je usilovná a poriádná, ona ludí ani v dedine nezná.“ — „Veru ani já nie!“ pomáhala jí Sudorka.

Na to, jako by si už na mne zvykly, vykládaly si o všelijakých svých ženských bolestech a nemocech. Ze Zrýny se rady ovšem jen sypaly, a tak byly potom všechny oči místo na mne, na ni obráceny.

„Devčátko, nemáš čo robit?“ ptala se Zrýna dítěte as třináctiletého, které jí tam při těch hovorech překáželo a které tak chtěla dostat ven ze sednice. „Já som ráda, že si sadnem,“ odpovědělo jí udřené dítě a ze žertu si posadilo jeden z čepců na hlavu. A Zrýna zděšeně: „Nedávej si čepec na hlavu, lebo sa zkurvíš.“

Stará babička vypravovala také ze svého života, jak kdysi, když byla ještě mladá, šla v pravé poledne s pole domů, jak jí čosik vbehlo pod spodník (jejich košile) a zástere i spodník na hlavu hodilo. Ona myslela, že to polednice, ale Zrýna jí to jinak vysvětlila: „Babička, to sa praskla zem a ten zemný luft vás podfúknul. Môžte být ráda, že ten zlý vietor vás neofúknul. (Mrtvice neranila.)"

Hoch, mladý výrostek, babiččin vnuk, se babce smál a posměšně se o ní vyjádřil, ale Zrýna se jí ihned zastala: „Ty buď rád, že máš babičku, ty si mladý, ty babičku nezaštráfuj! Nehnevaj sa na mňa, že ťa zaštráfujem, ale ty čuč, lebo je nás tu dvanáct žen, a tys malý chlapec."

„Tak vás hledám, jak ten cigán teho farára, keď sa chcel zpoviedat," vpadla do dveří ještě jedna Slovačka s vyšíváním. Zrýna od ní koupila plachtu a pak ji vyzvala, aby nám to pověděla, jak to bylo s tím cigánem.

Tomu říkala Zrýna, že to umí podnarazit, chtíc tak docíliti, abych hodně věcí slyšela.

„Bôže môj, veď to nič néni, to my len tak na parádu povieme."

„Ale my to neznáme!" nutila ji Zrýna.

„No tak vám to poviem: Cigán sa zpovídal, a farár se ho pýtá: „Cigán, čo's zhrešil?" ‚Ukradol som, ponížene prosím, hodinky.' Ten farár jich mal v zpovednici v kútku zavesené, a on mu jich vzal!" řekla mimochodem nám na vysvětlenou.

„To mosíte navrátit môj," pravil mu ten farár. ‚Nech si jich oni vezmú.' „Já jich nechcem, néni sú moje." ‚Cigán, očuješ, mosíš jich navrátit.' „Šak som jich chcel navrátit."

Farár, keď ho vyzpovídal, chcel si jich vzát — a boly preč. ‚I to bol kujón jeden a dával mi jich,' povedal ten farár. No, a to je šetko."

„Veru a i já viem volačo o farárovi povedat," ujala se slova Zrýna. Na všech ženách byly znatelny veliké laskominy a skoro všechny si pohodlně posedaly.

„Jedna žena mala velice ráda farára," načala Zrýna tónem, jakým začínáme pohádky. „Keď vystrojila muža volakde, už farár prišol za ňú. Ten muž bol ale chytrý.

Bolo to tak blízo kostola, a ta jeho žena išla pred večerom na zpoveď k temu farárovi, čo hu lúbil. A on, ten muž, keď vedel, že sa už na tu zpoveď strojí, oblékol si táké čierné rúcho, — volakde si ho zaopatril — a vbehol prvý do tej zpovednice."

Při tomto vyprávění zvědavý hoch výrostek se postavil před Zrýnku s otevřenými ústy a přímo hltavě ji poslouchal.

Zrýna se zarazila, neboť si ho teprve zase znovu uvědomila a zeptala se jeho babky: „Máte husy? A nepase ten chlapec?" „Nemáme. Na vajcách neboly zárody," odpověděla stařenka. „Deti hýbajte, „idzte sa okúpat," rozkázala Zrýna hochu i děvčátku, které také ještě v sednici bylo. „Detem netreba být pri starých ludoch." Děti se konečně nerady sice, ale přece loudavým krokem odebraly ze sednice a Zrýna svému vděčnému publiku, které sedělo spokojeně jako v divadle, vykládala dále: Tam v tej zpovednici si

ten její muž sadol, a ona išla sa mu zpoviedat. A už sa mu zpoviedá: ‚Prosímich, čo bych len temu mužovi urobila, aby sa mu volačo stalo. Nebudú moci k nám chodit.‘

„Vieš čo?“ pravil jej ten muž var mu samé kurence (kuřata) a vysmážaj slíže, husacinu a on od tich silných jídel otemní. (Oslepne.)“

On lúbil makové slíže, teda si kázal, aby mu jich varila,“ vysvětlovala Zrýnka řehtajícím se Slovačkám. „Potem potajobne odešel, vysvlékol sa, a ona nič nepoznala a na druhý den už mu udelala kurence, vína mu nanosila, aby len oslepou.“

Slovačky se smějí a při tom až do sebe tlukou. „Po malém čase, stežoval si ten muž svej žene: „Ženička, ma sa volačo stalo. Ma sa zrak tratí, já už málo vidím.“ —

Ona mu ešče viac snášala. On zas neskor hovoril: „Ženička, já už zas míň vidím — už sa mi len tak míháš.“ Potem už sa len tak povaluval a na konec povedá: „No, ženička, já už nevidím nič. Já ubohý člověk mosím len na tej peci sedávat.“

On bol strelcom a mal doma zavesenú flintu. Jeden ráz si nariekà: „Ach, já chudák, já som tak zle prešel, aspon mi daj tu flintu, ať sa s ňú potešim.“

Farár prišol. Jedli, pili, hoduvali spolu, a on z tej pece strelil do farára, a ona zkrikla: „Ježíš Marja svatý Josefenko, veď si zabil farára!“

„Čo to vypravováš? Až do fáry som trefil, keď som farára zabil?“

Zde při této pointě Slovačky přímo pískaly. „Nó dobre. Čo budeme robit? Friško ho volakde dajme s přirozenou vyděšeností odehrává vše Zrýna. ‚Ideš dole, stej pece!“ Osopila se na neho žena. On išol dole a povedal: „Rob, čo chceš, včul poď ma utopit! Já už inší nežádám, keď už nevidím! Načo som na svete?“ Tak išli, a on, keď prišli k vode, povedá: „Ženička, já si tuto stanem, dobre sa rozbehni a brnkni do mňa a hodne!“ Ona sa velice rozbehla, on uhnul — a škrk do vody! — ona tam skočila miesto neho a velice kričala. On jej podal kol a dycky hu tam strčil, až sa neplecha neplešná utopila. Potem išol, vzal farára a hodil ho za ňú. Tak hu potrestal za její faloš a neveru.“

Zde najednou nešťastnou náhodou jsem kýchla a Zrýna jako vždy uctivá a ještě celá omámená úspěchem, se zapomněla — vstala, sklonila se do kolen jako před oltářem a pokorně mi zavinšovala: „Pán Bôh nebeský jim zdraví daj, paní velkomožná.“ Všem Slovačkám oči v hlavě až tak poskočily, jak je na mne vyvrátily, a rozesmáté obličeje se zdloužily. Mně bylo, jako by mne při krádeži byly dopadly, ale Zrýnka nepřišla ani trochu do rozpaků a s klidem, aniž by se byla pokusila jim to vysvětlit, řekla: „No, my ponáhláme, zôstaňte tu s Bohom a Pán Bôh vás vychraňuj ode všeho zlého.“

„Nó vida,“ — slyšely jsme na odchodu — „naši kroj odkládajú, že sa jim nelúbí, a páni ho oblékajú. A jak fajnovo stúpajú —“ a všechny vyběhly ven, dívat se za námi.

V dědině bylo poznat, že je po nedávných volbách. Ve mnohých

staveních měli na dveřích místo záponné plachty staré prapory sešité, a chůvy nosily děti po dědině také v praporech zabalené.

Poněvadž zásoby jídla, které mi paní farárka dala na cestu, moje společnice hned na cestě snědly, šly jsme do hostince dát si něco k jídlu.

Zrýnka pootevřela dvéře hospody a zahlédla tam dva gazdy, sedící za stolem. Hned na ně žertovně volala: „Ste volakerý vdovec? Já som vdova!“ a na sestru se otočíc spustila: „Ty sem nechoď, já si budem namlúvat a ty bys ma rozhanela.“ Když jsem ji takou rozjařenou viděla, pomyslela jsem si, „že ten rebarborový prach činí pravé zázraky.“ „Jste tlstá,“ odpovídali gazdové, „nechcem vás. My bysme chceli tu“ — ukazovali na mne — „ta je chudá (hubená).“ „Tak idem preč!“ a mrštně se otočila, jako by chtěla jít zpátky. „Len pote sem!“ volali horlivě gazdové.

Sotva jsme usedly, stěžovali si gazdové, jak před chvílí zmokli a Zrýnka bez ostychu, narážejíc na to, že pijí, jim vyřídila: „Vy tuším zmoknete každý den a i pod strechú. Tak už ste dnes dva rázi mokrý.“

Pak se všelijak vtipkovali a dost neslušné řeči robili a tu jeden z gazdů, ukazuje na mne, se jí zeptal: „A čo tá mladá nič nemluví?“ „Ale to ona sa za nás hanbí, že také veci tu s vámi vypravováme,“ řekla Zrýna, která vždycky měla odpověď pohotově.

Jakmile však zaslechla, že má hostinská 24tiletou blbou dceru v kolně zavřenou, zanechala jídla i žertů s gazdy a šla se na ni podívat. Děvče bylo oblečené jen v čisté košili a bylo hluché i němé a poloslepé. Stále jen hlavou kroutilo a divně hučelo a zase z čista jasna se smálo.

Poněvadž tady nemohla Zrýnka vyrukovat se svými bylinkami, poradila hostinské, milé a zdravé osobě, aspoň toto. Nejdříve se zeptala: „Ako je jej?“ (Jak se jmenuje?) ‚Cilka.‘ „No, teda modlite sa za ňú ku svaté Cecilii, aby jej vyprosila u Pána Boha ščasnú hodinku smrti anebo akokolvek. Každému dá Pán Bôh nejaký kríž. No, Pán Bôh vás poteš!“ a hostinská jí na to odevzdaně: „Len keď mi dá Pán Bôh zdraví, abych to mohla konat.“

Druhá dcera hostinské přišla tam za námi. Bylo to děvče velice neduživého vzhledu. Zrýna silně o ni opřela své doktorské oči a pravila: „Ále ále dievča, ty sa mi nelúbíš. Máš ty svôj mesíční kvet? Len sa nehanbi a povedz! Není tu žádný mužský. Kolko máš rokou?“ ‚Osmnáct.‘

„Čo je tebe, dievča?“ ptala se udiveně i Sudorka, která tam teprve za námi přišla. „Ništ,“ řeklo děvče mrzutě. — „Môžeš vedet, čo je jej. Nemá svôj mesíční kvet,“ vysvětlovala Zrýna již s jistotou sestře. Pak odhrnula děvčeti víčka jako zkušený doktor a mínila: „Óh, ty si néni zdravá. Pij polynku. Polynka čistí kreu, a pij hu každý den. Ona ti v nútri z tej zlej krve tu vlhkost vytáhne a ty to zmočíš. Ale dočkaj! Já mám doma takú doktorskú knihu a najdem ti v nej volajaký lék. Napíšem ti to, a ty sa pýtaj u mého syna v K . . ., on je tam kupcom a volá sa Zrýna.“

Když se i Sudora najedl, vsedly jsme do vozu a jeli jsme k domovu.

„Půjčte mi tu vaši doktorskou knihu,“ požádala jsem Zrýnku.

„Vďačne. (Ráda.) V tej knihe je veliká pomoc pri ludoch. Tu dal dr. Weisbach prísežný lékar preložit z nemeckého jazyka na slovenský. Môj brat si hu celú opísal. Tam stojí v tej knihe: „Prinutila ma láska k chudým pacientôm, lebo nekde sú daleko od lékara, nebo ho nemajú, tak než prinde doktor, abysi neco mohli poradit a pomáhat.“ To odříkávala tak v jedné tonině jako děti ve škole nazpamět naučené lekce.

„Veru, bar aj sú jejich pán velkomožný doktor, moc by si z nej mohli vybrat.

Kúknú sa: Mojemu Ondrejovi rostlo v nose maso. Tak mu kúkalo z levé dírky, až tak chuchmal (huhňal), a já mu to vyhojila. Už som jim to mluvila? Ne? No, Kriste Ježíši dobrý! Ludé nám pravili: idzte k doktorôm. Ach, nepôjdem. On mu tam strčí háčík, vyrízne mu to, a já mu dám dvacat zlatých. Ja kúknem do tej knihy, je-li tam neco o nosi. Kúknem tam: je tam huba, nos, celé telo od hlavy i ty vlasy.“

Cituje: „Proti takému masu, které z nosu roste, nazývá sa polyp,“ — já som tam našla dve bylinky a slepičí trus. To zvarit, precedit pres hadríček, z bavlnky taký štuplíček spravit a dát do nosa. Já ten štuplíček tam nemohla strčit, tak si Ondrej spravil taký špriclík a tu vodičku, čo som mu uvarila, si tam striekal. O dva týdne prišol a donésol mi to v papírku. Ono mu to vypadlo. Taká hubka to bola a mala stúpečku. — Támle Voršula Semiánova bola moja vrstevnica a rôstlo jej čosik v nosi. Jejej muž hu poslal do Viedňa, pár set tam vyposílal, predal voly a i ty peňáze tam poslal. Štvrt roku tam bola. Potem hu vzal domou — tvár mala ohnilú — jídlo jej šlo zpátky — No, strašná bola. To sa môžú dozvedít od jejích priatelou, ako jej ve Viedni doktori pomohli. To je skutečná prauda. Já sa na lež nezaduším, radši sa dám ubít, ale na toto sa môžem.

A prosímich, keby moji synové onezdraveli, já ani nemôžem k doktorom jít k tem liberálom. Šak sú oni múdrá — Až jim poviem jednu strašlivú praudu — hned to pochopá —

Môj Juro bol po tich volbách velice nezdravý. Zima ho drhla a tak po nem behala. Ondrej ho má velice rád a bál sa, že nám umre, a povedal ma: „Mamička, idzte pre doktora.“ Já nechcela doktora, lebo som už bola celá vytrolená, je dycky kam tich penez dat. Potem som ale preca prenho poslala, a on: ‚Dajte tu perinu pryč a prikryjte ho len s plachtú.‘

Paní velko-možnááá! Já na ta slova do smrti nezapomenem! Nepovedala som nič, ale tak ma tu zabolelo. (Ukazuje na srdce.) Já zôstala ak taká zamrzlá.

Já ho prikryjem s plachtú — a on ma prestydne a ono to pôjde do nej (něho), lebo také pupínky mu začaly na tele vyskakuvat. Ten doktor je liberál a dozajista si myslel, keď ten môj Juro hodne prestydne, že zemre, a že jim už nebude nikdo Slovákou premlúvat. —

Keď doktor odešel, dobre som ho s duchnú poprikrývala a pak teprva ešte s plachtú, a on sa začal prevelice potit. Tri periny každá zmokla na nem po obou stranách a potem teprvááá sa mu začalo hodne vysýpat. Ako by ho namaduval (medem pomazal) a posypal jáhlami, tolko mal na sobe takých pupáček. Potem som si vzpomenula: Veď ty si už nebol týden na strane — celý týden sa v tobe hromadilo — Vzala som milú doktorskú knihu a tam stojí pri nekerých nemocách: aneb brusté — keď to nepomôže — aneb aibiště — Tak já to urobila takto: Vzala som „aneb" trochu aibiště, aneb senesbleter, aneb rebarboru, mutrové lístky (jako agátové to vyzierá) manu, anýzové semeno (to zažene i závrat z hlavy) a to všechno „aneb" som uvarila, priklopila s pokličkú, nalila potichúnku do pohárka, pár kapek skoricových — asi osm — do teho, on to vypil, vypotreboval sa, a bolo dobre.

Očujúúú! To keď vypije, ani mazat človek nemosí. — To je pravá, to je svatá kniha.

Já hu nenechám na svobode. Já hu mám v truhle zamknutú. Keď som hu kúpila, tri roky som hu pri sebe nosila, a kade som chodila, som sa z nej učila.

A ten doktor takú mi radu falešnú dal. Prosímich," šeptá mi a ohlíží se opatrně, jako by nás někdo cizí mohl na voze slyšet, „ten recepis nemôže napísat taký, aby mu uškodil, lebo s tím sa človek môže preukázat, ale takú radu, čo by s ňú človeka zabil, to môže dat. Tak tu to majú — čo sa z teho učím, — áha!"

Míjely jsme právě studánku u cesty, a Sudorka se šla napít. Když zase vylézala na vůz, pravila se smíchem: „Aby tak chrobáčík ve mne ožil. Včul nechaj ma, já tiež paní velkomožnej volačo poviem:

Keď som volakedy žala na poli u jedneho sedláka, bola na jednej studni dobrá voda a z celého chotára na tu vodu chodili." „Povězte mi, čemu říkáte chotár?" pravila jsem. „No, já jim dám prieklad. Šetky role, čo patrá treba k Dubovanům, to je dubovanský chotár.

Já som jeden ráz išla sa napít tej vody i s ostatními robotníky, a jak som hu pila, tak som cítila, že som nejakého chrobáčka vypila, ale som už nemohla s ním ven. Tak som chrkala, ale nebolo žádnej pomoci, zôstalo ma to v nútri. Tak ti robotníci sa mi smáli a povedali: „Pán Bôh ťa len chran, aby v tebe neožil ten chrobáčík."

A za malý čas, za pôl druha mesáca opraudu už bolo videt, že chrobáčík ožil — a po dlhším čase sa mi narodilo detátko. Potem ma premrzali a i kolko rokou, keď som zas taká plná ostala, že som zas chrobáčíka pohltla."

„A já som taký pán a já dve ženy mám:
jednu som odehnal a druhú pri sebe mám,"

zazpívala náhle Zrýna. „Proč to zpíváte," hledím na ni udiveně. „Pozrú na teho pána, to je úradník z pošty z K . . . a na nej sa tá piesnička akurát pasuje." Na to vzpomenula Sudorka: „Čo chvíla, už tu budú paní velkomožná 4 nedele. Bar aj ten čas utieká, jim sa dlúho nese," pravila soucitně, neboť chápala můj stesk po

domově. Zrýnka se hned vytasila s plánem. „Veru bysme maly paní velkomožnú, ešte než odjedú, zavézt do L . . . r, aby poznaly, ako to tam chodí. Naši budú v sobotu rozvážat melivo, a potem bych ráda nejaké drevo tam kúpila, tož by mohly jet s námi.“ „A veru to a i já by som jela ze sebú,“ nabízela se Sudorová.

Tak zůstalo při tom, že v sobotu pojedem.

Když jsme přijely už skoro po tmě do mlýna, hněvala se tam Mara se svým mužem Petrem a hned za tepla, sotva jsme s vozu slezly, celá rozčilená na něho žalovala:

„Mamička, veru já vám mosím na Petra žaluvat: Keď sme odpoledňa na poli žali, volala na neho tá bosorka, aby jej pomohol zdvihnút nošu s travú, že to má ťažké, a on hned bežal a pomohol jej.“

Zrýna spráskla ruce, a Mara na své obhájení sdělovala: „Já som ho hned hrešila a povedala som mu: „Ty trúbo sprostý, hlúpý, ledva nám mléko prišlo, už si jej ho zanésol. Esli mi kráva mléka nedá, budeš sa vynášat (stěhovat).“

Petr ji okřikl: „To si žena, keď na mňa mamičku tak brúsíš?“

„A čo by nie, ešte mamičke poviem a i toto. On ma povedal, keď som ho hrešila: E, čo mi po tem. Keď bola kráva hladná, mléka vám nedala. Nadáváte tej žene bosorka, a samy bosorujete porád.“ A uchopíc dojačku ukazovala skoro s pláčem: „Pozrite, toto je mléko, čo ma kráva včul večer dala, néni ho v hrotku ani videt.“

Petr stál celý zničený a kdykoliv Zrýnka své přísné oči do něho zapíchla, pokaždé se o kousek zmenšil. Stál před námi za svou ochotu jako před porotou. Sudorka k němu polo žertovně a polo soucitně pronesla: „No, na mojú dušu, Peterko, máš zahudnuté (starost v hlavě), mosíš kráve mléka dat.“

Pak teprve spustila Zrýna: „Basom ťa dušu tvoju, peklo ťa vzalo! Ty netopýr jeden nepodarený, prečo's to urobil, prečo?“ A už ho pohlavkovala. Ale milý Petr se bránil a spustil tentokráte ku podivu souvisle také. „A čo porád šeredíte? Basujete ak náký voják. Z jedneho pekla som sa odpoledňa vysvobodil, nebo by ma bola snad z kože vytrásla, nebo upékla ak halúzila, a já jej utékol, a včul ma druhé začíná. Keď ste také múdré, poraďte si samy! Ešte nedávno som očúl, ak ste radily tetce Červenanských, keď jej kráva mléka nechcela dat, aby nakadila krávu s turankú, to že jej bosorák mléka nevezme. Tož to urobte a budete mat pokoj.“ Petr mnoho pravdy Zrýnce pověděl, a ona to jistě vycítila. Natáhla velitelsky ruku a okřikla ho: „Čos tu na mňa spustil celý orgán. Idz mi z očí, lebo ťa ubijem ak hada!“ Petr tíhnul pryč, a Zrýna lamentovala: „Tak som jim to vykládala o tej bosorce, ak ten Josef temu Faraonovi ten sen, a márno je. No, on je tak trochu hlúpý, ale jeho ruky neprebije nikdo,“ řekla už zas mírněji a s uznáním o Petrovi. Abych nenechala koně zbytečně čekat, odjela jsem na faru a v duchu jsem se těšila, že Zrýna, když se vybouřila, už dá pokoj. Nebudu již ani povídat, jaké čáry se ve mlýně dělaly, aby kráva dojila. Už i moudrý Juro čaroval před sluncem východem, ale vše marné — kráva nedojila.

* * *

Zatím přišla sobota, a my se vypravily do těch L . . . r. Toho dne byla Zrýna zvlášť dobrého humoru. Když jsem tam přišla, chovala Siluška a tancujíc s ním, zpívala mu:

„Otče náš, taťko náš, posadil nás na stoličku, dal nám chleba po krajíčku. Deti moje nekradnite, čo vidíte, uchvatnite, já som starý, nekradol som, čo som videl, uchvatol som." Gašpar dával říkat dětem. „Juro, Jura, Ruje," a smál se jim, že se jim jazyky pletly. Za nejlepší nálady opustily jsme mlýn. Hoši nás vyvezli na kus cesty a pak uhnuli, Juro rozvážel melivo a Ondřej vybíral si peníze po obchodech, které tam měl za zboží, jež jim dodával. V L . . . ech, kde chtěli dřevo kupovat, slíbili, že se sejdeme. Cestou zpívali oba jen volební písně. Ze Zrýny a ze Sudorky se též písně jen sypaly. Člověk žasl, kdy se tomu všemu jen naučily. Rozumí se, že Sudorka nezpívala Zrýnce písně s dost velikým citem, a proto ji tato při jedné písni, kde žena prosí muže, aby už šel z hospody domů, opravovala: „To ty mosíš takto zpievat, chceš-li ty, sestričko, vedet, s prosbú velikú tak tichúnko." Sudorka, která zpívala velice hezky a na svém zpěvu si nemálo zakládala, se jen usmála a jako by nic začala si druhou:

„Ach, Bože môj, však ma mrzí svet.
Vyhynul ma z môjho srdca kvet.
Vyhynul ma, viac ho nevidím,
cože já včul smutný učiním.
Ešče som len začal miluvat, už mosím za milú banovat.
Kde si milá, kde si, ohlaš sa, potěšení moje, ukaž sa.
Načo som sa na svet narodil, abych v smutku, žalosti chodil.
Načo si ma, Bože, na svet dal, keď si ma včul potešení vzal.

Ještě nebyla tato píseň dozpívána, už jí začala Zrýna do toho zpívat jinou:

„Nechodil som za ňú, sama prišla za mnú,
ako ta ovečka za zelenú travú."

Sudorka se dala do smíchu a nedbajíc Zrýnina zpěvu velikým hlasem si začala zase novou píseň:

„Keby sa poctivost za Váhom rodila, nejedna panenka pre ňú by chodila. Ale sa poctivost za Váhom nerodí, nejedna panenka poctivá nechodí.

Poctivost, poctivost, šak je to pekná cnost, kerá hu dievka má, trvá jej na věčnost. A kerá jej nemá, jej nekúpí, keď kraj sveta prende, len hanbu podstúpí."

„To je zpev!" otočil se na ně Ondřej, když tak jedna druhé nedočkavě do zpěvu skákaly, „jedna druhej nôtu hubí —"

A opravdu, chvílemi se to asi tak příjemně poslouchalo, jako když dva flašinety současně hrají každý jinou píseň.

Když pak hoši se dali na cestu, k jejich cíli vedoucí, slezly jsme a bylo po zpěvních závodech. Cestou si sestry začaly vykládati o mrzutostech, které kdy v dědině měly:

„Já nejsom zašpinená pred nikým, chýma pred farárom, tomu som trochu praudy povedela do očú," přiznávala se Sudorová. „Za jakú ale príčinú. Mali sme pôl malej chalúpky a platili sme fa-

rárovi 25 kr. a organistovi 13 krejcary. Potem za náký rok sme si zmohli kúsek pole a už ten farár na nás prišol, že sme gazdové, že mu už mosíme platit metcu, že sme už mezi gazdy pomíšaní. Já som sa ale protivila, že šak mi pán farár nedali ani krejcara na ten kúsek pole, že som sa já natrápila, než som to znuzárila. Po čase ale, keď som sa nechcela s ním hádat, som mu dala tu metcu a organistovi štvrtku.

Potem za náký rok predali jsme pôl chalúpky a kúpili sme jeden domek v celku — ale nám to ťažko padlo — moseli sme si požičat peňází. Či pán farár nepýtali mericu? Už sme mu moseli dat mericu. Ale kebych sa chcela s ním mrzačit, nemosela som hu dat — lebo som kúpila len dom a nie role a na peci sa mi preca neurodí. A i som mu to povedala, ale to neplatilo ništ. Ak kebych nepovedala nič. Mericu som mu mosela dat a organistovi metcu.

Jedenkrát som išla k nemu a zase som mu domlúvala a som mu nesla peňáze za tu mericu teho obilí: „Ale pán velkomožný, to néni po praude. Bohovícech sú takí bohatí ludé, majú tolko rolí a neplatí viac ako já chudobná.“ A on mi na to: ‚Ale Sudorka, vám sa to vidí moc, a máte dom ak jeden advokát a nechcete platit mericu. Šak i pre vás v kostole slúžím. Je to prauda, je to nespravedlivé, že ti bohatí gazdové role pokúpá a na domy napchajú hoferou (nájemníků), a ti to mosá zaplatit.‘

S tím ma chcel uskrovnit, ale já som si to opakuvala, čo ma povedal o mojom dome, a povedala som mu: „Pán velkomožný, jaké je mi to divné, keď oni ma tak povedajú, že já mám dom ak jeden advokát. Čo mi naň volakdo čo dal? Trpely moje ruky a moje nohy, čo som sa natrápila a namáhala, a mne to má volakdo vyčietat a neprájat?“ ‚Čože já vám to závidím? Já len povedám, že máte pekný dom.‘ A kucharka: „Čo vy sa tak hneváte, že vám to povedal. To že ho máte najpeknejší.“ Keď som prišla domou, som povedala mojemu mužovi: „I manželka sa primíšala.“

„Prosím ťa,“ pravila Zrýna, která také jednou se sestrou souhlasila: „On potrebuje peňázi pre tu svojú frajerku bachratú — včul je zas plná. Ja veru néni kňaz ako kňaz. Keď u nás bol pred ním farárom Krno — to bol kňaz spravedlivý ako sa patrí. Ten, keď som mu prinesla zosyp, sa ma pýtal: „Máte role?“ ‚Také malé miestečko som si kúpila, pán velkomožný, ale rolí nemám; čo prinde od teho platit?“ —

Opakuje sama po sobě uctivým poloplačtivým hláskem s hlavičkou na stranu nachýlenou.

„A kdo má role?“ ‚Ponížene prosím, Rubanský Ondrík.‘ „Kdo má role, ten ma bude platit zosyp. Vy ma zaplatíte na kure a na drevo dvacet pet krejcary.“

Keď ale Rubanský mal platit zosyp, povedal farárovi: ‚A čože ty role choďá do kostola? Do kostola chodí Zrýna, nech si teda zaplatí.‘ A farár mu zas: „Čo sa jej na peci urodí?“ A veru neplatila som.

Já to ale nenechala tak. Já som po všetkých chudobných pobehala a som jim povedala, aby viac neplatili, len 25 krejcary a organistovi $12^1/_2$.

Prosímich, nekerí gazdové mali pod 3—4 domy rolí. — Pole dali pripísat na jeden dom a platili len za jeden komín, a ti, čo kúpili domy, bar aj nemali rolí, keď to nevedeli, platili zosyp.

Organista mi to nemohol do nedávna zapomenút a velice ma i s detma trápil a i k richtárovi ma preto poháňali. Já veru pre tu mojú praudu mnoho som vystála. A ten náš farár — veru ani pri smrti ho nechcem mat! — ten ma dal už ekzekvuvat, že som mu nechcela platit."

Zahnuly jsme na jinou cestu a tam běžely ovce před námi. Sudorka se radovala, že budeme mít štěstí. „Ó nie!" odporovala Zrýnka. „Idú od nás, to nesú to ščastie preč, to by mosely ítiť preti nám. — Tak som čakala včera, že tá moja sestra M . . anská k nám prinde," stěžovala si Zrýnka, „a ona neprišla trochu, ty háby nám zašít."

„Prosím ťa, včul, v lete, keď je mnoho roboty, ludé moc cigání (lhou), nebo nemôžú dodržet slovo", omlouvala Sudorka jejich sestru. „Keby to bolo v zime a ty lebo já sme zabíjaly, to by prišla."

V dědině Š . . . . měla Zrýna u svých známých nějaké řízení. Šly jsme tam s ní. Otevřít nám přišla mladá žena s ovázanou hlavou a sotva mluvila. Zrýna jí tykala, velice ji litovala a hned zapřádala řeč. Ale žena, která ani stát, ani mluvit nemohla, nás poslala na zahradu, že tam jejich ludé česajú cerešne.

Zrýna, jakmile si vyřídila své, začala o volbách a velice si naříkala na svého bratra, mistra krejčovského, že držel s těmi liberály. „Já, keď som bola v Brne v kostole, tak tam jeden kanovník mal kázeň, a keď nás Slovačky v kostole zazrel, povedal, že ti Slováci sú od tich Maďarou utiskovaní, a ti Maďari že sú Barabáši a Piláti."

Tak úžasně toho kázajícího kněze napodobila, že jsem mimoděk viděla v její tváři jako v zrcadle tvář jeho. Aniž se mu snad chtěla posmívat, — bralať ho s celým nadšením za svědka, — tak ho vykreslila s celým tím rozkaceným způsobem v pohybu, ve hlase i ve tváři, jak mají jezovitští kněží ve zvyku kázati, když se rozohní.

„Já som sa veru až tak pustila do plaču. Môj brat teda, keď držal s temi liberály, je tiež Barabášom a Pilátom." Na to vypověděla s velikým nadšením milým lidem celou tu řeč, kterou měla k bratrovi, když ho přemlouvala, aby držel se Slováky a kterou jsem zde již dříve uveřejnila, jenže ještě k tomu přidala:

„Ty nechceš s námi jít, a my bojujeme za tvôj národ, kerý bude po tebe, až ty tu nebudeš. — Tak som sa vyhovorila," udělala pohyb, jako když si něco z úst vytáhne ven, „tak som zavrela rieč a s Bohom tu zôstaňte, lebo mám ešte inšú povinnost. — Tak akurát, ako ma tu vidíte, som s rukámi robila."

„Šak sme očúli," — povídal hospodář vlastenec — ako ste sa držali — šak bol Juro a i v novinách — šak sme to čietali."

To Zrýna ještě nevěděla. Couvla a zůstala jako omráčená stát. Pak popošla ke gazdovi a přimhouřivši oči, jako by mu dobře nerozuměla, zeptala se: „Čože?“

„No, že bol Juro v novinách,“ opakoval gazda.

Na to se obrátila Zrýna k němu zády, popošla několik kroků, ďubkajíc si při tom do čela a zase se obrátíc k nám tváří, spráskla ruce: „A my to ani nevieme. No teda, “ zas ruce rozhodila, „môj Juro je v novinách, a on sa za mojich synou haňbí. Moji synové sú preto velice vyvýšení, a môj brat zradil tu kreu, čo kdo ví v kolika familijách v našej rodine prúdila. Keď on neobhájí sám seba, ako ho má druhý chránit?“

„Ty, Katerina, — abysme už išly do tech L . . . ., máme daleko,“ připomínala jí Sudorová.

„Dočkaj ešte — šak pôjdem —“ odvětila jí celá rozpálená Zrýnka.

„Tetička,“ pravila gazdina ke Zrýnce, boly byste taká laskavá a namastily byste nám tu našú céru nezdravú, leží tam v hambíte.“ (Klenutá podlouhlá sednice.)

„Šak sme hu videly chuderu, ale včul ponáhláme, chceme volajaké drevo kúpit v L . . . . ech. Ale až pôjdeme zpátky, sa tu stavíme, a já vám hu vďačne (ráda) namastím.“

„Pozrite,“ lahodila gazdina Zrýnce, tyto cerešne sú vaše!“ — ukázala na dvě putny krásných třešní — „a ty v tem koši sú pre paní velkomožnú, že sa uponížily a do našeho priebytku vešly, a tyto pre vašú sestričku.“

„No tetička, Pán Bôh vám zaplac a požehnej a nadel na tem mieste storázi viac. Zatím tu s Bohom pracujte a k večeru teda prindem,“ děkovala a loučila se Zrýna. „Nech vás opatruje všemohúcnost božská,“ připojovala se zdvořile i Sudorová, „a ďakujem vám pekne!“

Ta zpráva, že byl Juro v novinách, Zrýnčin humor jen zvýšila. Obě sestry si cestou počínaly tak vesele, po študentsku, jako by o ně jakživa žádná starost nebyla ani zavadila. Na všechny lidi v polích pracující žertovně pokřikovaly, smály se, zpívaly a anekdot slušných i neslušných mi napovídaly plno.

Trhaly si cestou „milovník“ — květinu žlutého květu, naší třezalce podobnou, — a její drobné zelené lístečky sežmoulaly v cípku šátku a z toho, že cípek od šťávy zčervenal, hádaly, že ten, na koho myslily, je má rád.

Zrýna sbírala léčivé bylinky a každé roští u cesty prolezla. Když pak našla Zúzanku, radostně volala: „Toť je Zúzanka, Zúzanenka!“ a hned si zpívala: „Zuzka, Zuzka, pri riti ťa luská —

„Ale to je škaredé,“ napomínala ji sestra.

„A šak sme tu obuté.“

„No veru, už by nechýbalo, .než abys zpievala ešte tu o tej Kači,“ mínila Sudorka, když si Zrýna pořád svoji píseň o Zúzance zpívala.

„A veru, že zazpievám a i tu!“ a hned ve své rozpustilé náladě

spustila: „Naša Kača má bielú košulu a pod tú košulú —“ když dozpívala tuto sice neslušnou, ale velice vtipnou a místy i poetickou píseň, pravila k sestře: „Šak si hu podnarazila ty, máme obe hriech.“

Žena jakási, když viděla, jak horlivě Zrýna hledá Zúzanku, jí ukázala nedaleké místo, kde jí hodně rostlo, a zeptala se:

„A na čo je, prosím vás, tá Zúzanka?“ — „Keď viete, kde roste, máte vedet, a i na čo je —“ vyřídila jí Zrýna. „Tá Zúzanka je pre zapálené plúca — ale ešte potrebuje dve kamarádky, lebo sama sa bojí do teho nemocného tela vstúpit. Tá jedna kamarádka sa volá rúta a tá druhá pelynka.“

„A na čo sbieráte ten hrebíčok?“ vyzvídala žena dále.

„Hrebíčok sa máčá v moči a prikládá na rány,“ poučovala ji Zrýna přímo lomíc očima nad takou „nevědomostí“.

Když jsme přišly až před samé L....., sedly jsme si do škarpy a pojídaly oběd, který mně pozorná paní farárka dala i pro ně sebou. Při tom nenechala Zrýnka jediného člověka na pokoji, který šel mimo. Tak volala, celá se kuckajíc smíchem, na gazdu, který vezl na žebřiňáku starou, nehezkou cigánku: „Lala, pozrú hen, mladú nevestu vezú! Strýčko, daleko s tú mladú nevestú idete?“

Cigánka měla na sobě ostře žlutou sukni s velikými květy a červenou kvítkovanou košili a udiveně, jako by Zrýna hovořila jí cizí řečí, se na nás dívala —. Na druhého gazdu, který kolem ujížděl s prázdnem, volala: „Strýčko, odvezte nás, šak si nožky poneseme!“ a smála se jako uličník.

Já rozbalovala jeden balíček za druhým, a jejich obsahy mizely v sestrách, kterým znamenitě chutnalo, — jako rosa s trávy.

Jedna si libovala: „Mňa to až do paty upadlo!“ a druhá: „A mňa to ide dobre do teho grgána.“

„Chcete ještě?“ ptám se Zrýnky, když už naše hostina se blížila ke konci.

„A veru, já bysom ešte jedla. Do takého velkého brucha sa teho moc vmestí. Ale já som néni tak tlstá, já mám len silné kosti.“

„Já myslím, že to máš sádlo tam,“ škádlila ji Sudorová a podávala jí nakousnutý koláč.

„Já budem jestiť, čo ty opyskáš?“ odbyla ji Zrýna.

Náhle začala Sudorka tónem, jakým začínáme pohádku: „Jeden pán mal moc volou a krav, a dával jim len jíst a nič pít, a oni mu zdechli.“

„Proč to povídáte?“ táži se. A ona s takovým dobráckým tónem: „A to sa tak povie, kde dajú len jíst a nič pít.“

Měla jsem sebou láhev vína a žádné skleničky, a nedávala jsem jim pít proto, že jsem jím chtěla láhev odevzdat, až bych se já z ní napila.

Zrýna mínila, že „tá flaška má skúpé hrdlo!“ a Sudorka zas: „ale dobré vínečko.“ —

Po chvilce si Zrýna stěžovala: „Veru ma už nohy bolá.“ „A čo z teho? Já viem, že i toto dievča bolá nohy!“ ukazovala Sudorová na bosé děvčátko as 16tileté, které přeběhlo kolem nás jako ptáče, — a volala za ní: „Dievča — bolá ťa nohy?“

„Nie,“ odpovědělo toto udiveně.

„Ale nehovor!“ osopila se trochu Zrýna na sestru, nebola som tiež mladá ada neviem, aké to je. Toto dievča ani nevie, že je na svete. To je len také, ako letí ty nite na podzim.“ Pak zas běželo jiné děvče mimo. „Kde ideš, devčátko,“ vyzvídala na něm Zrýna. „Idem kúpit kvasnic.“ A na čo? — „Pečeme koláčky.“ Čo, máte volačo? — „Veselie.“ A kedy? — „Zietra.“ — A prečo v nedelu? „Tu bývá veselie v nedelu a bar kedy.“ Zrýnka náhodou znala lidi, od kterých děvče pocházelo. To bylo vyptávání. My to se Sudorkou nestačily ani poslouchat. Zrýna byla živá matrika. Ani Sudorka nerozuměla smíšenině toho přátelstva, neboť Zrýna do toho připletla, i kdy kde koho mastila, jak tomu a onomu pomohla, kdo se s kým sešvakřil a rozhněval atd. Sudorka se jen trochu do toho rozhovoru připletla, ale Zrýna na ni zhurta: „E, nemrmli! Ty nevieš o ničem, čo hovoríme!“ a osopivým tónem vysvětlovala zkrátka obsah jejich dlouhé řeči: „Vaculech tetka maly zlatý sobáš! Po nich je jedna céra. Tá majú to veselie zietra. Na tu druhú céru hodil muž rebrík, a ona od teho dostala padúcú nemoc, a on potem utékol do Amériky.“ Hlubokým spádem hlasu jednotlivé věty nápadně od sebe odsekávala. „Prosímich, tá sedlácká veselka moc koštuje, kdo to len zmýšlal,“ pověděla ke mně.

„Nó — idz s Bohom!“ propustila konečně děvče, když měla plnou hlavu novinek, „a nech vám napuchnú pekne ty koláčky, ať sú hodne veliké,“ křičela ještě za ním. „Škoda, — pekné dievča, ale natrhá tak trochu jazykom,“ mínila Sudorová a chlubila se: „Veru já bysom vedela pomoc od tej nemoce. Keď má volakdo padúcú nemoc a volá sa treba Anča, a nekdo v dedine treba zemre, kdo sa tiež tak volá, je dobre z té živé Anči, čo má tu nemoc, opásat volajaké háby na tu mrtvú Anču, tak ten živý už to nemá. To sa u nás nedaleko stalo,“ ujišťovala mne, zachytivši můj nedůvěřivý pohled, „a teho mrtvého to tak trepalo, až to tak bolo očút pres tu zem navrch, po celém cinteri.“ Dušujíc se, dosvědčovala mi to i Zrýna.

Zatím, co jsme si ještě hověly, vyzvídàla Zrýna na mimojdoucích dále, a tak než jsme vstoupily do dědiny, už věděla vše, co se tam za těch 15 let, co ona tam nebyla, stalo. V humně dědiny si prohlížely v ořechovce, kolik bude letos ořechů. Jejich bystrým očím neušlo nic. „Pozri, Anča,“ vysvětlovala Zrýna sestře: „Tady prišol vietor a odehnal ten mráz, preto sú na této polovine orechy a tady, kam vietor nemohol, nejsú žádné. V tom jsem pohřešila svůj nůž, a Zrýna hned: „Vida, čo ty ovce urobily!“ Sudorka se vrátila na místo, kde jsme obědvaly, a šťastně ho tam nalezla.

Sotva jsme vstoupily do dědiny, posílala mne Zrýna na faru. Už před dědinou se dozvěděla, že je paní kucharka až z Prahy atd. Nešla jsem tam proto, že na „naší“ faře jsem nebyla ještě nikdy vlídně přijata. Ale už za malou chvíli jsme měly čest, pana faráře poznat.

Když jsme šly podél fary, pásl v jeho zahradě nějaký hoch cizí husy a u vrat dával pozor, aby včas mohl utéci. V tom se

farář odkudsi vracel, a rozumí se, když to spatřil, že se zlobil. Ptal se hocha, čí husy jsou, ale hoch bez odpovědi si husy odháněl.

Tu neúctu k farářovi na dědině a k tomu slovácké dědině, jsem ani pochopiti nemohla.

My jsme tam u toho stály, a farář ve svém oprávněném hněvu přistoupil k nám a huboval: „Sedlákovi bych neveril, keby priesahal a umieral.“ Už zašel pár kroků a zase se vrátil a právě Zrýnce, jako by to byly její husy, pověděl: „A keby bol biskupom, tiež mu neverím, lebo mu dycky sláma čúhá z bot.“ Dopověděv to, rázným krokem rozhněvaný odešel.

Zrýna velice uražena za ním kývala hlavou: „Tak nás obrazil!“ (urazil). Já som tiež sedlačka, a dycky praudu hovorím. Je to zlý človek, ten farár! Tak mu sliny vyskakuvaly z huby na mne!“

Odtud jsme šly dál hledat, kde mají klády na prodej. Před jedním domem plakalo as patnáctileté děvčátko. Zrýna se ho hned soucitně vyptávala a tu zvěděla, že babička děvčátka je nezdravá, a když jí dítě i jméno pověděło, div nevykřikla. „Bože môj, dievča, veď tá tvoja babka sú moja uprimná priatelkyňa od mojej mladosti. Ju nechal frajer a ma nechal frajer, a plakávaly sme na tráve obydve. No, to je moja povinnost huj ako kamarádku opáčit —“ a už se hnala do stavení. Já se Sudorkou nesměle za ní.

V síni jsme zůstaly stát ale gazda, dědeček něžného vzhledu, nás zval dále.

Vešly jsme po špičkách a obě sestry po šeptmu řekly: „Pochválen Pán Ježíš Kristus.“

V sednici byla úplná tma, neboť měli okna ucpaná peřinami před — sluncem! Teprve když aspoň jedno okno uvolnili, rozpoznaly jsme postel a na ní nemocnou. Vnučka jí šeptala: „Babičenka moja, tetička Zrýnová, prý vaša kamarádka, vás přišly opáčit.“

Nic — jen vzdech.

„Pustite sem ešte trochu teho slnka!“ šeptala Sudorová vnučce. „To néni ako v zime. Tá zima si pres práh cestu najde.“

„Tá vnučka ťa velice ráda mosí mat — velice plače za tebú,“ pravila Zrýna k nemocné na potěchu. Tam velice si na tom ženy zakládaly, aby se za nimi hodně plakalo a proto si vždy od Boha vyprošovaly spíše vnučenky než vnuky — neboť ty více pláčí, než vnuci.

Pak patrně proto, aby mohla udělati diagnosu, se nemocné ptala: „Petruša, máš smat? (žízeň?)“ — „Ach, smat,“ vzdychla nemocná.

„Chudero! Porád si si nemohla odpočinku doprát a keď si ulehla, už je robota zanechaná. Ona je taká ak já — keď tá robota sama človeka prosí.“ —

„Veru, s mamkú je zle,“ povídal nám stařeček, „má tu infulenciu.“

„Veru, to infulencia néni,“ odporovala Zrýna, která všemu nejlépe rozuměla, „nebo nemá horkost.“ A hned radila: „Svarte jej trochu vína s muškátovým kvetom. Ten muškátový kvet len v mále uvarte — on dobre zapustí tu chut — a keď začne víno házat také bu-

blinky, to už vre," vysvětlovala zvolna a jadrně dědečkovi, „a pak tam nalejte teho ostatního vína. Ona dostane trochu vlády."

Ne — chcem te — ho," ozvala se mdle nemocná. A Zrýně, která se k ní naklonila, povídala: „Já nemôžem z teho vína ten smrad snéstit. Já už ho nepila 15 rokou, a máme ho doma."

„Očúvajte," tlumočila nám Zrýna s největším podivem. „Patnáct rokou už nepila vína a má ho doma!!! Kolko už máš rokou, Petruša? Ty si, tuším, starší než já." „Já o mojich rokôv neviem, len podle trúfánia hádám, že mám pres 60," odvětila nemocná.

Po chvíli vyptávání loučila se Zrýna: „No, s Bohom, Petruška! Pán Bôh ťa opatruj a zdraví daj! Mosíš ešte úfat!" Pohladila ji po tváři a podala jí ruku.

„Nech vás prijme Bôh na svú svatú milost," řekla Sudorová tichounce, a vyšly jsme ven. Tam už na dvoře nakukovalo kolik tetek. Stařeček šel s námi a zadívav se Zrýně pátravě do tváře, řekl tázavě: „Pán Bôh vie, keď z teho vyprade? Ona má prachy od doktora, snáď jej vyvedú tu nemoc z tela ven. Sú nové časy a nové módy a i nové nemoce," vzdychl. „Infulencia nebývala, a včul je. Volakedy bývaly hodonky, a včul nejsú."

„Já úfám v Pána Boha nebeského, že jej pomôže," těšila ho Zrýna, neboť bylo na něho dojemné podívání.

„Ludé hovorá, že si už hledá miesto —" problebtla jedna ze sousedek. Stařeček vyděšeně oči vytřeštil a rty se mu začaly třást.

„Nyne!" okřikla ji Zrýna. „To bola tlkana, čo to hovorila. Ona má dobrý rozum," a obkreslila si prstem obličej, neboť její ruce hovořily vždy sebou.

„No, s Bohom, strýčku, mosíte úfat v Pána Boha všehomúcího!" — a šly jsme hledat dál klády.

Kam jsme se jen obrátily, všude byli nějací nemocní. To byla dědina jako veliká nemocnice. Nejvíce nemocí tam ovšem bylo z Ameriky.

A ty ženy, jež nebyly v Americe, byly horší než otroci. Bylyť od nadlidské práce celé vyschlé, beze vší mízy, předčasně sestárlé, nehezké, scvrklé a celé jako zkornatělé. Mnohé měly žíly na nohách strhané, nohy otevřené nebo opuchlé, a při tom s přemáháním a už i s pláčem dál pracovaly, až ulehly . . . Dříve si odpočinku nedopřejí a pomoci nehledají, až je velice zle, a to jdou nejdříve k bábě.

Mně připomínaly staré, vyschlé zkroucené vrby u potoka. Moje dvě sestry vedle nich se svými vysokými plnými postavami se vyjímaly jako dvě nádherné zelené lípy v květu.

Stařenky 70ti—80tileté učiněné věchýtky, ještě lezly po třešních a očesávajíce ovoce, vzdychaly: „Po zemi je veru blahoslavená robota, ale po tech cerešnách lézt, to je veru zle." — „I po zemi, dušenky kresťanské, chodí ťažká robota," řekla jim Zrýna na potěchu. A dál mne vedla těmi očistcovými mukami. A zase v jiném stavení ležela na posteli žena si naříkající: „Môj mi išol do Amériky, a já tu nemám nikoho. Sama kosím, sama mosím šetko obstarat. Až do poslednieho okamžiku som kosila, ale už s plačom, a keď to neišlo,

mosela som si lahnúť. A keď já nemôžem, už je se šetkým zle, a môj, keď mi premárnil peňáze, išol do Ameriky."

„Tu majú zas vdovu od živého muža," pravila ke mně [Zrýna. — „Tá Amerika je zlá, a já hovorím, že je v pekle. Tam odtal donesú ludé len grobiánskú hubu, nasbierajú tam nemoce, a sem jich prindú hojit," žalovala žena.

Poněvadž neměla žena klad na prodej, nezdržela se tam Zrýnka a tak jsme šly jako nějaká komise zase o stavení výše. Tam v mezivratí ležela nemocná. „Á, tady leží nezdravá," pravila Zrýna přivírajíc vrata. — „Veru nezdravá," odpověděla žena, která seděla u její postele. „Bola v Amérike, a takéto nohy si donésla ze sebú." Nemocná, která měla typ sprosté lehké ženy celým výrazem tváře i nabubřelým tělem, měla nohy plné ošklivé vyrážky. Na mne mluvila stále špatnou němčinou. Zrýně v obdivu nad tou němčinou oči až z důlků vystupovaly, a když mi ta žena pověděla, „že má šestnáct sto rýnských a že už bude pomály gnädige Frau," měla Zrýna oči aspoň jednou tak veliké a hned ji titulovala: „mladá" paní. Diagnosa Zrýnčina zněla takto, když nohu ohmatala: „Tej žíle je volačo ublížené. Tá žíla nemala svôj průbeh. Tu vyrážku vám tá zlá kreu pumpuje ven. Ale keď sa vám to vyhazuje, to už tá zlá nemoc ide ke koncu."

„Každý nám tak hovorí," radostně odpovídaly obě ženy. — „Šak mám i doktora," chlubila se Amerikánka, „doktora Dérera. On je velice múdrý."

„A to je múdrý doktor," pravila Zrýna bagatelujícím tónem, „keď chcel Apolene Dobšinských brucho otvárat? Já jej tehdáž hovorila: „Ty si nenech brucho párat! Čo ti doktori pomôžú? Kúknú ti tam a nechajú tak, a ty si svoje mosíš vytrpet, lebo máš matku podebranú a od teho ti nikdo nepomôže. Ovázala som hu, navarila som jej bylinek — a o dva roky mala dvojčinky. Tak som jej pomohla. No čo já! Bôh jej pomohol!"

Když ještě Zrýna jinými a jinými případy dokázala, jaký jest zázračný doktor, vyšly jsme ven a tam zavolala na jakousi ženu:

„Táto ženička — prauda, ste už ženička? — nám povie, kde by nám ludé dreva predali."

Vešli jsme do stavení, na které nám žena ukázala, a tam konečně Zrýna dřevo koupila. I tam si gazdina naříkala: „Moja céra má mrcha nemoc (padúcí), a i tento chlapec hu má."

„Nech sa modlí k svatému Vendelínkovi, to je patron od tej nemoce," radila jí — musím již říci — vševědoucí Zrýna. Poněvadž bylo v sednici dusno, vyšla s námi gazdina před stavení. Tam jsme se posadily na klády, právě koupené a čekaly jsme na hochy, až přijedou. Některé ženy tam za námi přišly a začaly řeč o postřeleném notáři.

„Temu písarovi prý obe oči vyskočily, ale na to jedno, čo mu visí, tak trošku vidí," pravila jedna z nich.

„Nech škúlí — Bôh nebeský vie čo robit," pravila Zrýna se zadostučiněním.

„A temu notáriusovi," sdělovala druhá žena, „prý vyndali jednu ladviničku, lebo prý o jednej môže být, a čo já viem čo, a už vynde ze špitálu."

Zrýna, doktor, když to slyšela, až nervósně zasykla: „Ale ženičky, nehovorte! Ladvinička, to je ten najdůležitější punkt v tele. Keby mal ladviničku pryč, takla by sa kácel, nemal by rovnováhu." Kulhá po zpátku jak ten nejhorší mrzák. „Ladviniček je v tele velice potreba. Čo on vie, čo mu tam doktori porobili, či mu tam vechet slámy strčili či co — Já viem, keď milostpána velkomožného," ukázala na mne, „ladviničky len bolely, jaký bol chudáčík, což keby mu jednu vytáhli?"

„A keď sa sádlo môže vyrieznút —" namítala jedna z žen.

„Sádlo nenie ladvinička. Sádlo nenie v tele potrebné. Já mám dozajista na bruchu tolko slaniny," ukazuje zvýší pěti prstů.

„Veru zešlo (hodilo by se, nebo patřilo) by sa ti trochu odtočit," žertovala Sudorová.

„Ona dycky rieč trhá a nenechá ma vyhovorit," uškubla se Zrýna na sestru, která jí v L . . . vůbec ponechala sólo a takřka ani nemluvila.

Ale na to zase honem přetrženou nit hovoru uchytila:

„U nás jeden sa zastrelil, a keď ho doktori párali, — já sa dívala takla pres vrata, — tak ten istý mal v bruchu, keď mu ho otvorili, tolko slaniny," ukazuje na dva prsty. „Mosím jej mat tedy viac, lebo on bol suchý (chudý)."

„Já tiež hovorím, že ten notárius viac pevný nebude," řekla Sudorka nedbajíc nedávného sestřina okřiknutí.

„No," zakončovala Zrýna přednášku o ladviničkách, „oni už včul umí doktori poriadok porobit, ale ladviničku mu nevytáhli, to, ženičky, neverte!"

Zatím se po dědině rozneslo, že je tam žena, která léčí lidi, a brzy tam k nám přišlo mnoho žen na poradu jako na kliniku. A vůbec celá dědina byla pomalu nad naším příchodem vzhůru.

Zrýna tam slavila pravé triumfy. Diagnosy dělala hravě a rady se z ní jen jen sypaly. To už nebyl liják, to byla průtrž mračen, to byl niagarský vodopád samých řečí. Já až trnula, co ta podivná žena vše věděla.

Když Zrýna z některých otázek jí kladených poznala, že ji považují za jakousi Haraminovou, kterou přímo velebily a která se vedle léčení také čarováním zabývala, spustila na ně ve své doktorské žárlivosti:

„A já mám tohle trpet, abyste vy ma maly za volajakú bohyňu (čarodejnici)? Som já volajaký kapostný bôh? Já chodím len k nemocným ludom a uzdravila som i takých, čo ani doktori sa na nich nechytili, lebo si jich netrúfali léčit. O tej babe by sa malo i doktorom povedat (udat). Néni všechno zlato, čo sa trpytí, a vy chválíte nečo, čo dobre nepoznáte. K tej nechodzte, to je čarodejnica. Tá olovo leje a ludi s tím vábí za sebú a čaruje a bosoruje. Ešte než její muž umrel, keď s ňú ležal na posteli, tak sa jim vy-

gúlalo z tej periny ako metca veliké a behalo to po jizbe a potem ven a tam to podpálilo. On sa nalakal a umrel. On by bol ešte neumrel!" Ženy chudinky celé ustrašené poslouchaly. Ale Zrýna nedbajíc toho, sypala ze sebe rozhorleně:

„Tam už k nej nikdo nejde, lebo hu poznajú. Ta dovede namastit leda dobre boty se sádlom. Každý k nej ide len jedenráz. Chlapci si nápoky (naschvál) pozavazuvali ruky, a ona jim to napravila. Tož takým pomôže. Ženičky!" — s velikým důrazem — „nechodzte k takému pámbíčkovi, čo kapustu jie."

„Ale nehovor tak o nej — bude ťa žaluvat," napomínala ji rozvážná sestra.

„Nedbám — nech tu stojí, pred ňú to budem vypravuvat. Taká som nazlobená; každý myslí, že ona som já. — Už ma tu ludé odznali."

Ale Sudorka přec jen měla strach a šeptala mi: „Já jej dycky hovorím, daj si pozor na rieč. Čo ráz z úst vypustíš, to ani štyrmi koňmi nazpät nevtáhneš! Já, než čo poviem, dycky si pripamatám toto prieslovi: Najskor prežuj (požvýkej — zde znamená: rozmysli) a potem vypluj!"

Ale Zrýnka byla v takové ráži, že nebylo možno ji zaraziti. Její řeč se hnala jako velká voda a už zase k svým posluchačkám toto vyprávěla:

„Tak abyste vedely, já vám poviem jednu praudu. Prišla jedna žena z Chlebového vrchu ke mne a povedá: Tetička, ste vy tá Zrýnka? — Som. — Chodíte po ludoch nemocných? — Chodím. — Ale na opraudu? — No chodím. Jindy som chodívala viac a včul mám moc roboty. — Teda na ozaj chodíte k ludom? — No chodím. Ako vám mám ináč povedat?

Prosím vás, tetička, idem sa k vám volačo poradit. — Dočkajte! Idem si usypat koňom. — No, usypte si! (To bylo charakteristické, že vždy při svém vyprávění musila i to vedlejší povídati, co dělala.) Keď som prišla do kuchyne, zas ona: „Teda vy chodíte k nezdravým ludom. — Chodím. Chodím! — Prosím vás, poraďte mi! Já som bola tri roky vdovú, a môj súsed za mnú tri roky chodil, a to som mu bola dobrá a boli sme ako muž se ženú — (trúba sprostá, ani nevie, čo vyvalila," řekla Zrýna zrychleným tónem jen tak mimochodem) — a včul sme sa sebrali, a nejsme spolu.

Jáj, milá ženička, také já neviem.

No, šak ste tá Zrýna. — Som. — Jste to preca vy, čo ste vydaly pastorkyňu?

Ahá, už viem, keho vy hledáte. Vy hledáte Haraminu — to je taký kapostný bôh — ale neverte jej, tá nič nevie. Já vám volačo poviem: Keď ste si to od Pána Boha nebeského zaslúžili, mosíte trpet! Nepomôže vám nikdo! Ale viete čo, žena? Vyhledajte bielých kňazou, čo sú dominikáni. Dajte jim dve zlatouky. Dajte si svatú omšu odslúžit a keď bude Bôh nebeský chcet, snad vám tu svornost, ten pokoj a tu lásku ti kňaží u Pána Boha vyprosá."

„Ach, dobre ste mi tetičenka poradila. Nepôjdem tam k tej babe.“ — Já som išla po nej (za ní), a ona preca išla k tej čarodejnici.

A ešte vám poviem, aké ona má kunčofty.

Já sa svalila letos v zime s deckem na postel, že ho uspím. A slyším v síni kohosi hovorit: „Kde sú paní mynárka?“ A môj Juro tam povedá: „My tu paní nemáme. Idzte dál.“

Já vstanem a povedám: „Vietajte teda u nás strýčko. Čo ste nám donésli? On prinde ke mne —“ zde se Zrýnka tajuplně skrčila napodobíc přišlého člověka — a žuje a žuje a šušká, až som vyrozumela, že náká, ve kerej sa dieťa nemôže udržat, chce volajaký lék ode mne.

Radím mu teda: „Boží drevec a černobýl. To uvarte a tím hu naparte, tu ženu, a ono sa v nej to dieťa upokojí.“ Potem som sa vzchopila a povedám: „Počkajte, idem sa kúknút do kniežky — tam vám najdem ešte lepšie.“ Tak som já s ním myslela s celým srdcom dobre, ale kade on myslel!

Já keď som to v tej knihe už hledala — on mi šušká: „Nie, tetička, také nehledajte! Já nechcem, aby v nej zôstalo, ale aby išlo ven.“ Já na nej kúknem a povedám: „A prosím vás, kdo ste vy tej osobe? „Já som taký podálný bratranec jejej. Jejej muž je v Amérike, a to sa jej pritrefilo.“ „Kolko má rokou?“ — 28. —

„A prosím vás, to vy si na seba berete takú kúrvu? Vy hu chcete zastávat a jejej muž sa težce trápí a chléb vydelává v Amérike, a ona sa tu nepleší a vy hu idete zastávat? Viete, čo ste si vy vzali na seba? Devät czuzích hriechou. A čá je ona?“ Žitnikech. „Tam néni takého ména. Tam majú len jednu céru, a tu já poznám.“ On nepovedal nič. Keď néni pomoci, ona si život vezme. Nech vezme, nech zkape! (Pojde.) Jako jedna paní bohatá v Čechách mala dve deti a s trecím bola samodruhá a nechcela ho porodit, tak nečo vypila a otrávila seba i dieťa a včul má na hrobe pomník — takú sochu preveliků — (stoupla si na špičky a natáhla ruku do výšky, takže vyhlížela sama jako veliká socha). Keby tich pomníkou sto mala, tak hu z pekla nevytrhnú ty sochy.“

A velice rozhněvaně nám dál povídala, jak mu vyčinila:

„Vy ste si vzali devät czuzích hriechou na seba, chcete-li čo vedet! První — k hriechu radit. Druhý — iným kázat hrešit. Trecí — jiné hriechy chválit. Štvrtý — iných ke hriechu povzbuzovat a osmelovat. Pátý — pri hriechu mlčat. Šestý — hriechy zastávat. Sedmý — hriechu účastný být — — — — Včul si nemôžem vzpomenút ešte na ty dva, ale tehdá som mu jich vymenuvala všetkych. On teda už išol zahanbený preč a povedal: ‚No tak teda já mosím jít do apatéky.“ — Len idzte a povedzte čo chcete, vezmú apatykár kocar na vás a dajú vás zavret.“ —

Ej, na také som zlá! Mňa uhne, ale na také nie. Skoro (spíš) do ohňa skočím, než bych proti božskému prikázání hrešila.

Její špinaví kunčofti za mňú choďá a mojú osobu obrážajú. Potrebujem já, aby její bosoráci za mnú chodili!

Trecí prišol — ukradli mu kozu: „Povedzte mi, kdo mi hu vzal.“ „Strýčko môj, to já také veci neviem. — Bežte domou — vám Pán Bôh tri kozy dá (požehná), a kdo vám hu vzal, nebude mat ništ.“

Ženy byly tak zaposlouchané, že by byly do večera poslouchaly. Sudorka už byla netrpělivá a pořád hochy vyhlédala. „A čo — čekáte volakoho?“ ptaly se konečně ženy.

„Čekám mojich synou,“ sebevědomě pověděla jim Zrýna. „Jeden je mynárom a druhý kupcom.“ — „A kde je? A čo predává?“

„Čooo? Vy nepoznáte mojeho syna?“ ptala se Zrýna přímo s úžasem. „Nemôžte jít k nemu kupuvat?“

„A čo predává?“ „Všetko, čo chcete a spravedlivo. Ludé, čo myslíte? Pote svôj k svému! Čo kupujete od žida? Keď chceme vyhrát, mosíme sa držat teho svôj k svému ako v Čechách!“ napomínala ženy.

„A poďme do hája,“ navrhovala Sudorová, „keď chlapci nejedú.“ Zrýna poslechla a začala se se ženami srdečně loučit: „No, my ideme do hája. Nech vás tu, ženičky, Pán Bôh opatruje a živí a dá vám dobré zdravie, lebo to je ten najvätší poklad na svete.“

Cestou posuzovala ženu, od níž dřevo koupila: „Ani nám tam chleba ukrojit nedala, a taká špinavá bola. Já mysliem, že sa neumývala od tedy, jak hu bába na korýtku (porodní bába ve vaničce) umývala.“

Háj se táhl do mocného vrchu. Jeho dolejší část byla proměněna ve hřbitov. Zrýna, jak tam vstoupila, se zbožně pokřižovala, obrátila oči prosebně vzhůru a šeptala: „Pochválen Pán Ježíš Kristus. Nech jim tam Bôh nebeský pomáhá všem!“

Skoro všechny nebožtíky znala a napovídala toho o nich, až běda. Jeden gazda už tam měl napřed pomník vystavený a na něm vyrytý i nápis až na datum. To děje se na Slovensku dost zhusta.

A dále velice zajímal Zrýnu hrob mladého kněze, který měl na pomníku odznaky svého stavu: kříž, kvadrátek a kalich zakončený koulí. Sudorová mínila, že je to křtitelnice, a Zrýna zas, že je to kalich a „tá gula že vyznačuje celý svet.“

Když jsme si hřbitov prohlédly, šly jsme výše do háje trhat jahody, které už dole ve velikém množství mezi hroby se ukazovaly.

Tam za námi přiběhla dávná Zrýnčina známá, stará vdova po učiteli, s prosbou, aby Zrýna přišla její dceru, která byla tři dny po porodu, namastit. „To je hotová apotéka, ten háj!“ odpovídala paní učitelová na naše chvály. „Tady ludé všude v tich dedinách,“ ukazuje kolem na dědiny, které bylo s vrchu vidět, „tak mreli, keď bola kolera a tady neumrel ani jeden. Tady ani kolera nebola.“ Ale Zrýna, jak slyšela o mazání, už neměla v háji stání. To bylo, jako kdyby karbaníkovi karty ukázal.

A tak jsme tedy šly k paní učitelové, roztomilé a srdečné starosvětské paní. Zrýna se ve své důležitosti jen nadnášela a cestou zrovna mohutněla. A jak by ne! To byl tak den dle jejího gusta!

Neboť ze všech očí — těch bodrých lidí tam — proudil k ní jen a jen obdiv. Vzhlíželi k ní jako ku své spáse. To byl pro Zrýnu přímo slavný den!

Nevešla jsem do stavení a nemocnou jsem jen zahlédla.

Ve Zrýnce vše jen hrálo. Sudorka zůstala se mnou na dvorku a tam jsme si sedly na korýtko.

Mne se veliký strach zmocňoval, aby Zrýna té ženě neublížila. Kdysi před lety na její stálé naléhání i mne mastila. — Vrhla se na moje tělo jako sup, a div mi vnitřnosti ven nevyhrabala. Jedné žilky nevynechala. Od té doby jsem každého, koho mastila, litovala.

Konečně, když jsem nedovedla svůj strach přemoci, ptala jsem se Sudorky: „Může a smí se po porodě mazat? Já se bojím, jestli se té ženě něco stane, že nás tu ještě četníci seberou všechny tři."

„Ona nemala ešte vstávat, ty žíly sa mosí trochu uspokojit. Ale veru, to mazání jej bude pasíruvat," řekla Sudorka takým lačným tónem, jako by litovala, že není na místě nemocné. „Kerá paní nič nerobí, tá sa nemosí dát mastit patú, ale kerá ťažko robí a má žíly nabrané a narobené a žádné fajnové medicíny k temu, tá sa mosí dát mastit."

Ale já přes toto klidné ujištění jsem seděla s očima upjatýma na dveře a nedočkavě jsem očekávala Zrýnku.

Ta konečně vyšla z chalupy jako vítěz.

Přivítala jsem ji slovy: „Já jsem tu celá ustrašená."

„Má dušenka," udělala si Zrýna s vysoka, ale také tónem, jako když nerozumné dítě chlácholí, „každá baba mastit nedovede, to až ne-ke-ráá, kerá je dobre silná. Já som sa temu naučila od starej Vaškovej. Veru mám od nej dost památky. Ej, to bola baba! Tá mi to ukázala. Takovej néni, ani tuším viac nebude na svete. Tu si i doktori brali mezi seba, keď volakoho párali.

Akobych takej žene ublížila? Já jej to pekne múdro, po tichúnku dávám dohromady, lebo sú ty kríže otvorené. No sú," uškubla se na nás, jako bychom jí odporovaly, „Bože môj dobrý! Já jednú rukú držím dole brucho, aby mi to dole nevyšlo — ja, to néní len mastit! Mastit sa môže, ale vedet ako! Ty žíly sú také plné, majú také grče, a keď sa tá kreu vyžene odtal do tela, nemá taká žena žilovaté nohy. Já pekne namastím kríže, nohy, ruky — nohy od kolena napred i v zadu — všechny žíly porozmačkám — a ona ozdraví taká žena." Stála nad námi jako přednášející professor a jistě by nás byla poučovala dále, kdyby byla paní učitelová nevyšla nás pozvat už k prostřenému stolu. Celou hostinu nám vystrojila. Zatím přijeli i hoši a přisedli k nám. Na stole byla veliká mísa „božích milostí", do kterých se Juro, kterému velice chutnaly, přímo bezohledně pustil. Zrýna, která v tom ohledu vždy znala míru, chvíli mlčela, ale očima ho sledovala stále. Pak ve strachu, aby je všecky nesnědl, mu jen připomenula: „Juro, keby bol tvôj prietel z medu, neoliž ho celého!" Juro se zapálil — a už měl po chuti . . .

Zrýna vedla slovo a hovor se točil ponejvíce kolem její lékařské praxe a částečně i kol voleb. —

Dědina L . . ., soudím-li z řečí uvědomělé paní učitelové, byla asi neobyčejně nasáklá vlastenectvím. Faráře, třeba že volil s nimi, neměli ve vážnosti, neboť vycítili, že držel s nimi jen ze strachu a ne s celým srdcem, jak se na pravého Slováka patřilo a jak oni by si toho byli přáli.

Po hostině šla Zrýna ukázat hochům klády a velice byla zvědavá, budou-li spokojeni. Ale jak by nebyli. Dřevo bylo takřka zadarmo koupeno. Než si hoši klády poznačili, šla Zrýna uspořádat sedadla ve voze a najít místo pro třešně, které v Š . . . jako lékařský honorář dostala. I tam kolem vozu se u nás nakupilo dosti lidu. Bylť již k sedmé hodině, a někteří lidé se vraceli už z práce. Rozumí se, když při tom byla Zrýna, že se politisovalo. Zrýna vykládala o volbách a o jejich faráři, jaký je liberál.

„Snád se chce ten váš farár dostat ke kanovnictvu," hádal jeden gazda.

„Náš farár?! Náš farár je farár a bude farár a mojí svatky syn je farár a dochtor (lékaři říkala doktor) a složil už štyry ekzámenty ve Viedni, ten sa môže ke kanovnictvu dostat, ale náš farár nie," řekla velice jadrně a zřetelně. „Náš farár," pravila zase kterási z žen, která se bystrostí rozumu podobala Zrýnce, „néni ani ludák ani liberál, bar aj volil s námi. On mosel s námi but, nebo sa bál, že bysme ho vybili. Veru i šandári sa báli jít pres dědinu a preto išli humnom, keď nám chceli strhat našich praporou. Naše ženy sa o ne praly, až jich celých dotrhaly. U nás v L . . . bolo len pet gazdů na liberálnú stranu, a to boli len takí korheli, čo sú ludem dlžni."

„A opilý človek néni nikdo," vpadla jí Zrýna do řeči.

„Našeho rychtára," pokračovala žena, která měla neobyčejně rychlou a jasnou výřečnost, „keby mu dal pet dedin, pet takých našich L . . ., teho nepreplací."

Zrýna, která s velikým uspokojením a zálibou ženu poslouchala, pravila vroucně: „No, nech ho Bôh dlhé časy za to živí, teho vašeho rychtára."

„Notárius u neho zabudnul jakýsi list, kde stálo, do kolika penez sa až môžú pustit pri kupování hlasou."

„Aha, aha," vpadla Zrýna do toho, vytahujíc obočí co nejvíce.

„A s tím išol k súdu!" pověděla zase druhá žena, a ta první k tomu přidala:

„Keď Rudňanský prišol a i se slúžným, taký vyštafírovaný, a i s notáriusom, tady stálo plno ludu všude, ále nikdo sa na nich ani neozrel, a oni zahanbení odešli."

„To je veru kráááса!" spráskla Zrýna ruce celá nad tím bez sebe. „Veru vaša dedina a naša, to je sto a jedna, tak sme daleko od seba. No, nech Pán Bôh teho vašeho rychtára ešte väčším rozumom osvítí," blahořečila Zrýna a otočíc se na gazdy, pravila s uznáním: „Ale máte vy tu múdré ženy! Naše ženy sa môžú hanbit psa! Tu sú veru múdrejší ženy, než u nás!"

Pak když jim vypověděla celý průběh voleb u nich a jak to oni vše vedli, a i to, jak zpívala, plácla té nejbystřejší z žen na rameno a takto ji vyznamenala:

„Dočkaj, ty máš v hlave volačo natrúbené, ty si sa napila z flašky Šalamounovy, teba tu pieseň zazpievám, čo som o volbe složila. Já hu složila najpru na Komlóšiho, potem som hu premenila na Valáška a včul na Markoviča."

O Komlóšim, než Zrýna spustila, se ta moudrá z žen takto vyjádřila: „Komlóši bol najpru ľudák, a keď sa chcel stát biskupom, stal se liberálom, a preca sa na výšku nedostal." A Zrýna už spustila svou, mně dosud neznámou píseň:

„Nastalo nám blaho, bratjá drahý, ešte ráz si prajme život blahý. Vyvolme si muža za vyslanca, kerý bude kresťanského srdca. Muža, kerý by nás v sneme zastal, by kresťanom blahý pokoj nastal. Aby nás on na sneme zastával a nám naše terchy polahčuval. Vyvolme si za našho vyslanca v Novém Meste pana Markoviča. Dvojnásobná čest mu, bratjá, patrí, neb je doktor aj ablegát pravý. Kdo si Rudňanskému vôto predal, ten si kresťanskú vieru zapredal, není hoden s kresťanma prebývat, do kresťanského chrámu chodievat. Včul sa pozná každý ten lakomec, kerý drží na Jidášův mešec.

Tu som si zmyslela tu piesničku z Boha Ducha svatého, a keď som hu zpievala, ti liberáli sa tak až od zlosti pukali," dodala, když dozpívala.

Někteří muži ji, když zpívala, očima přímo líbali, jiní si v údivu radostí ruce mnuli, nebo hlavami kroutili, anebo zase jenom krátce: „Múdro, múdro!" si pochvalovali.

Ženy nad tou skladbou vůbec oněměly.

To byl vrchol tohoto slavného dne pro Zrýnu.

Kolem nás jezdily z panského dvora vozy, v nichž byli zapřaženi bílí voli s mohutnými rohy a vozili dřevo. Zrýna, která k nim byla obrácena zády, se náhle zeptala: „A čo ty vozy, kam to vezú? Bolo jich osmnáct." Nad tím jsem zůstala omráčená zase já, neboť jsem myslila, že jich v tom vlasteneckém zápalu ani nevidí, a ona věděla, i kolik jich bylo. A i těch hus, které tam bez pastevce kolem nás repetily, se zeptala: „A čo vy bludičky? Kade tady blúdíte?"

Její oči vydaly za dvacet párů normálních očí. Ona do předu hleděla, ale v zadu viděla.

Konečně přec jen jsme se musili z těch L . . . hnout, a Zrýna se slzami v očích loučila se s paní učitelovou a s táborem lidu. Ale tomu ještě, zavírajíc obě pěstě, nakazovala: „A len sa držte ako mur (zeď), ako ste sa držali až do včulku."

Pak vylezla na vůz. Vyjímala se tam, když tam tak mohutná, sebevědomá a i hezká seděla, jako matka Gracchů.

Potom jsme už bez překážky jeli do těch Š . . . s, kde na nás čekala nemocná a dvě putny třešní. Lámala jsem si hlavu, kam to všechno požehnání boží dáme.

Sudorka, která byla toho dne celkem odsouzena mlčeti, cestou zívala, a Zrýna, pokloníc se jí řekla: „Ďakujem ti, že si ma nezjedla.“ Ale Sudorka, která už dostávala tak trochu kyselý humor, jí hned trefně odvětila: „A já zas teba, že si ma do úst nevbehnula. Já neviem, čo sa ma ta papula porád tak otvárá,“ pravila jako na omluvu ke mně.

Poprosila jsem Zrýnu, aby požádala ty dobré lidi, aby nám nic nechystali k jídlu, až tam přijedeme. Obyčejně se předkládal čaj černý jako inkoust s prapodivným rumem a míchaná vejce na špeku dělaná s uzenicemi, zvláštní nepříjemné chuti. Bývalo to pro obě strany trapné. Já to jíst nemohla, a oni byli nad tím zarmouceni, neboť se domýšleli, že se jich štítím a že jimi pohrdám.

Hochům se s námi jít nechtělo. Ti zůstali raději na silnici před dědinou. Zrýna, slézajíc s vozu, jim nakazovala: „A majte dobrý pozor na ty deky, nebo v tejto aby držal,“ ukázala levou zaťatou pěst, „a tejto aby neveril!“ ukázala zas na pravou ruku.

Ve statku šla Zrýna rovnou k nemocné do jizby, kam i mne se Sudorkou uvedli. Svůj mastící obřad, když nemocnou ohledala, začala těmito slovy:

„Ježíš, milá Mariá — Ach, Ježíš milá Mariá! No, na mojú praudu, ty teho masteňá moc potrebuješ? Tetička, podajte mi mastné,“ řekla ke gazdině. Tato jí podala žádané, a hned na to byl slyšitelný ruch, který každé chystání, kde chtí hosta uctívat, provází.

Podívala jsem se významně na obě sestry, a Zrýna volala do vedlejší jizby: „Tetička, pro nás nechystajte ani nehta a nemocné navarte mléka a polajky.“

Když nemocnou celou natřela mastným, rozkázala si: „Octa mi podajte!“ Tu a tam si na ruce plivla a zas octa přilila do dlaně a mazala, jako když z nemocné řemeny tahá. Já se při tom bála zrovna dýchat. Sudorka jen stále opakovala své: „Chudera, chudera,“ neboť nemocná velice stenala.

Náhle začala Zrýna skoro s pláčem: „Ach, Ježíš milá Mariá svatý Jozefenkóóó.“

„Co je, stalo se něco?“ vyskočím zděšeně. Ale Zrýna ve své vášni si mne ani nevšimla a škubajíc rukou pravila: „Pupková žíla ti takla robí! Od pupkovej žíly bolá i žíly na plúcách.“ Pak se obrátila ke mně, aniž mazati ustala: „Hmm — moja duša!“ Zde nápadně klesla hlasem a kývala hlavou těžce. „Čo je tu! Její muž má druhú frajlu pri sebe a je v Amérike. Taký hnusák to bol. No, horší než to hovado, lebo i to zviere pozná svojú mieru, ale on nie.“ Nyní skrze zaťaté rty pověděla: „Devätrázi za noc hu nepokojil a i ve dne! Tak ona mu utékla!“

Na to začala se šeptem vyptávati: „A čo, písal už?“ „Ne — pí — sááál —“ odpovídala žena táhle a bolavým hlasem jako v posledním tažení. Ale Zrýna toho nedbala a mazala a tlačila, až úzko bylo. „A čo píšú kamarádi?“ a bystře si plivla na ruku. „On — ne — chce — dát — a — dres,“ zmírajícím tónem odpověděla ne-

mocná. Konečně začala Zrýna celé tělo velkými kříži přežehnávat a modlitbičku nad ním šeptat, což znamenalo, že je mučení skončeno.

Malý, roztomilý synáček nemocné se tam kolem nás batolil, a Zrýna se s ním začala bavit: „No, Míšenko, povedz, kde je tatenko? Povedz nám!“ a diktovala mu: „Já mám deduška, babičku a mamičku.“ V tom jí hoch políbil ruku.

To ji přímo zázračně oblažilo a ona tím nejkrásnějším tónem, jaký jsem kdy od ní slyšela, hladíc ho mu řekla: „Pán Bôh ťa živ! To je šohajíček Š . . . . ruský!!“

Milé poctě přese všechno bránění jsme se nevyhnuly. Sotva jsme zasedly ke stolu, přiběhl tam pro nás Juro už velice netrpělivý, že přijedeme takto až po pôlnoci domou, když tam ještě zůstaneme.

Pohostinní lidé, jak ho spatřili, hned ho zvali ke stolu a když Juro nechtěl jíst, nabízeli mu aspoň gořalu. Mocí ho táhli a nutili a dle selského zvyku div se s ním nervali. Juro sebou škubal a chtěl utéci. Tu přistoupila mírná Sudorka k němu, podávajíc mu se smíchem pohárek: „No, mladá nevestička, upij si.“ Juro si tedy smočil rty a pak odnášel putny s třešněmi na vůz a ponáhlal na nás. Zrýna ho utěšovala: „Dočkaj, hned pôjdeme, len čo si trošku zavečeríme.“ Ta byla vždy při dobré chuti.

Mně bylo jedno, jak dlouho tam zůstaneme, jen to mne znepokojovalo, že starostlivá paní farárka nepůjde spat a bude mne čekat. Copak Zrýna, ta by byla mastila celou vesnici, při maštění zapoměla na celý svět a neznala únavy. I Sudorka už byla neklidná, pamatovala na domov, ale Zrýna s největším klidem si vedla a plýtvala svou moudrostí na všechny strany. Když viděla, že mají ještě dva bochníky chleba a na nový už zase zaděláno, s pochvalou pronesla: „Kdo do roka zavčas zapeče chleba a nikdy mekký nedá zjestit, ten zgazduje na dve zelené sukne. Tá jedna koštuje šestnáct zlatých!“ (Zelená sukně jest sukně svatební.)

A pak k nim pravila: „Ale máte vy tu zlého farára!“ A celou tu odpolední příhodu, které jsme byly svědky, milým lidem vyprávěla.

„To bude v nedelu kázen!“ těšili se lidé. „Ale on néni zlý, ten farár, on je len taký kričlavý,“ bránili ho naši hostitelé. „Dones sem ty modlitby ukázat, čo ti ten zlý pan farár doniesli,“ pravila gazdina ke druhé, zdravé dceři. Ta s chloubou přinesla veliké tlusté modlitby a hned Zrýnu při tom poprosila: „Tetička, prosím vás, povedzte ma, kerú modlitbu sa mám modlit pri svaté omši. Mňa je neznámá ta kniežka, já som mala nebeklíč.“

Zrýna vstala pomalu a důstojně, nasadila si okuláry a jala se prohlížet modlitby. Po chvilce vysvětlovala: „Tady jich máš šest svatých omší.“

„Ale tu ma ukažte, kerú sa mám modlit v nedelu.“ „Duša moja! Každý sa nemodlí rovno s kňazom. To sa mosíš dobre usilovat, abys bola z kňazom hotová.“

Pak děvčeti ukazovala a vysvětlovala:

„Prvá mša je pre kňaza. Šetko, ako sa kňaz modlí. Tej každej nerozumí, to néni pre bar jakú babu. Druhú sa už môže modlit bar

kdo. Trecí je malá. Štvrtá je umučení Krista Pána. Tá vyobrazuje, jak Pán Ježíš umíral, jak trpel. Pátá je za dušičky. Tu sa modli len, keď je fúnus. Šestú máš takú, ako ty hledáš. Pozri, tady stojí: ‚Nekeré krátké modlitbičky pri odzpievání pri mši svaté.' To sa môžeš a i modlit, a i zpievat. Ale veru i tady sa mosíš friško modlit, abys bola rouno s kňazom!" Pak ukazovala děvčeti v zadu seznam: „Tady máš opísané všechny modlitby, čo sú v této knihe." Na děvčeti bylo poznat, že nechápe. „Vieš to hledat? To si mosíš se svým rozumom vyzkúmat!" domlouvala jí a sama se chlubila: „Já mám v mých kniežkách štrnáctery letánie." A zas dál se probírala v modlitbách a rychle řekla: „Tady je iks—vidíš? To je iks. Pax vobiskum." Děvče otevřelo ústa a oči vyvalilo. „Ty nevieš, čo je to? Jejda! Pokoj Páne buď vždy s vámi!"

Zrýnu čím dál modlitby víc zajímaly a horlivě listy převracela. Pak četla jakoby pro sebe: „Nábožné výlevy." — „Jáj to je krása!" nadšeně zvolala, když si kousek po šeptmu přečetla. A zas převracela listy a tu a tam děvče poučovala: „Keď si čistého ducha a je tu smilník," ukazuje na to slovo, „to sa modlit nemosíš. Tu máš sedm žalmou. — To je tiež dobre, žalmy sa modlit." A zas obrátila několik listů. „Toto — to je len taká modlitba. To sa môžeš odpoledňa posadit, máš-li kedy a môžeš z nej poučenie brat. Ta néni pre mšu! Máš tam pekné a i o krieži, jak máš čo s kriežom začínat."

A pozdvihnouc hlavu od modliteb, povídala nám: „Nekerá žena je velice sprostá (hloupá) a modlí sa pri svaté omši treba letánie. Já to hned poznám, ak kúknem. A i náš rychtár sa priznal, ako on sa modlí. Nekerá žena sa modlí po porádku, a kde sa prestala modlit, zahne si takto rožek a podruhé sa modlí dál."

A opět se zahleděla do modliteb. „Tu sú piesne pohrebné." Zdvihla hlavu a s posměchem pověděla: „Náš organista zpievá po slovensky na cinteri liberámus. Už nevie, ako sa pekný robit." A hned začala po latinsky vše zpívat, jako když se mrtvý pochovává.

„Prosím ťa, len ma nenažen do plaču," zasmála se při tom Sudorka.

V tom se objevil ve dveřích sám Ondřej. Přísně se zahleděl na Zrýnku a na pohled klidně řekl: „No, mamička, čo tu ešte robíte? Preca tu nezôstanete na noc? Kone nám už ani nechcejú stát."

Honem zavřela modlitby a podala je děvčeti s povzbuzením: „No, šak ty si to už pohledáš."

Ale ve spěchu šla ještě ke stolu, zdvihla pohárek a našim milým lidem připila: „No, pratelia, na zdravie nám všem!" a brnknouc si s hospodářem dále řekla: „Pán Bôh od nás!" A on dokončil započatou větu: „Buď pochválen až na veky vekôv amen." Pak jsme ji nechali se loučit a jdeme zatím napřed, když nám do cesty vběhla celá udýchaná žena mladičká, sama ještě vzezřením takřka dítě, s nemluvnětem na ruce a hned ke Zrýně vroucně: „Tetička, prosím vás, poraďte mi, kričí ma velice."

Ondřej nedbaje toho, přísně: „Mamička, pote!"

A čo si ty taký zatvrdlivý? Keď já nevyslyším hu, nevyslyší ma Pán Bôh. Čo si môžem pomocit, keď ma prosí a srdco otvorí. Já som taká, já bysom každému teho mého zdraví dala. Pozrite," smála se Ondřejovi, „tak tu stojí o ten bič opretý, jak ti, čo sa malujú s tú halapartnú okolo Krista Pána. — No, ukaž teho malého, nebo tu malinkú," řekla k ženě tónem, jako by jí to bylo hračkou někoho uzdravit.

„Neúročné to máš druhé?" Když dítě rozbalila: „Eééj, šak je ono pekné." Nás stál celý zástup kolem. Když dítě ohmatala, zaujala pózu, jako Kristus Pán se maluje, když křísil dceru Jairovu, a řekla: „Nebudem ti ho mastit! Vetry sa mu stavá. Vetríčky mu robá tu bolest. Navar mu drobné kamilky, trochu anýzového semena a trochu kmínu, a s tím ho napájaj! Nekeré ženy do teho namáčá a i húsku a tak ty deti s tím krmí. Môžeš to tiež tak urobit. Kolko má mesiacou?" — „Dva." — „Oj, duša moja, ako by malo štyry mesiace." A rychle dítě zabalíc, dala je mladičké ženě do náruče. „Šak ono sa popraví. Naša malá Katulinka tiež velice kričívala, a včul je ako gulka."

Pak už jsme do opravdy šli. Však už bylo deset hodin v noci. Všichni nás s velikou úctou ven vyprovázeli. „Jaký krásný mesáček, to sa nám to pojede," libovala si Sudorová a zbožně se do nebe zahledíc, pronesla: „Jak v noci, tak ve dne pamataj, že je tam priebytek pro tebe."

Hned za statkem se Zrýna loučila: „No, priatelia, dobrú noc vám. Nech vás Panna Mariá a všichni svatí opatrujú a vychraňujú ode všeho zlého. A Bôh nebeský vám za všechno zaplac, čo ste nám podaruvali."

Sudorová se takto připojila: „Bôh vám zaplac a poprej zdraví, požehnání a sílu, abyste to všechno štastne sklidili, a daj vám všechno, čo si sami od Neho žádáte. A prosím vás, odpustite nám, že sme vás tak dlúho unuvali."

Světlo bylo jako ve dne a lidí chodilo po dědině ještě dost. Pracovali do noci na poli a teď teprve poklízeli dobytek, nosili vodu atd. Zrýna tam byla dosti známá — tam ji ještě „neodznali" — a než jsme přešly dědinu, s každým, koho jen trochu znala, se zastavila. Tvrdila při tom sice „my velice ponáhláme," ale proto vyzvídala na každém rodokmen až od Sáma a všechno musila vědět.

Za čtvrtinu celého svého života jsem toho tolik nenamluvila, co ona za ten den.

Všichni ti lidé, se kterými jsme se toho dne setkali, byli velice roztomilí a až dojemně srdeční. Mnohem více se mi líbili, než ti v B . . . ., kde jsme kupovaly plachty.

Měsíc byl v úplňku a noc přímo svatá. I na hochy ta veleba působila a oni si začali s velikým nadšením zpívat zakázanou píseň: „Od Kriváňa vysokého — až po Dunaj široký" — — —

Juro, který byl čilejšího temperamentu než Ondřej, zpíval, až

mu v hrdle přeskakovalo. — My tři zpívaly s nimi, a tak se náš zpěv nesl krásnou měsíční nocí až k oblakům a horám, které v dálce se rýsovaly, a k lesům, které vážně a zádumčivě nás poslouchaly. —

* * *

Netušila jsem, že to byl poslední veselý den, který jsem tam s nimi ztrávila. Hned po návratu seběhl se ve mlýně celý chumel událostí, následkem kterých tam nastal veliký převrat. A i jinak měl tento slavný Zrýnčin den neslavné následky. Hned druhého dne odpůldne utekla Eva i se Silušem domů a nechtěla se do mlýna vrátit.

Petr a Mara na ni nalhali, že měla oběd uvařený, když jsme byli v L..., až o půl třetí. Ačkoliv všichni lidé Jurovi, který to pečlivě vyšetřoval, dosvědčili, že nesla oběd na pole o půl jedné, štvali ti dva Zrýnku stále. I s pacholkem byla mrzutost proto, že prý navedl hříbě, aby Katulinku porazilo! Takovým nesmyslům Zrýna bystrá věřila.

Když jsem tam k večeru přišla, bylo ve mlýně smutno. Juro se kamsi chystal a holil se. Byl k nepoznání a Zrýna také. Byla celá od hněvu ztrávená a Juro od lítosti.

Šukala po jizbě a pořád na Evu hubovala. Juro mlčel, ale bylo znát, že v něm vře. Zrýna domnívajíc se, že souhlasí, vedla svou dále.

Náhle Juro — ten vždycky milý, tichý a žertovný Juro! — prudce vyskočil, praštil břitvou o zem a od hněvu se zajíkaje, vyčítal matce: „Celý rok som vám slova nepovedal, ale keď ma rozjedujete, budete kúkat! Čo ste sa do mojej ženy tak zakúsly? Ona tu nemá žádnej vzácnosti, bar aj robí tri rázi tolko, čo Mara."

„Ona si mne má vážit a si ctít," řekla Zrýna, jen aby něco řekla.

„Ako vás má ctít, keď jej krivdíte a porád nadáváte! Polenama ohen neuhasíte. Štvrté prikázání nesmí prekročit, a muža smí opustit? Vy ste hu tím krikem vyhnali! Keď som vám já a všichni ludé povedali, že mala obed v čas hotový, maly ste vylieskat tem dvom cigánom, čo na ňú porád podmetajú, Mare a Petrovi. Prečo tem volačo nepoviete? Prečo?" A přistoupil prudce ke Zrýnce. Pak si sedl za stůl, opřel si hlavu a chvíli hleděl rozčileně před sebe. Náhle položil hlavu na stůl a plakal hlasitě: „Ach, mamička moja! Na vás budem mat ťažké srdco na veky. Vy ste ma velké jarmo uvalily na krky. Bože môj dobrý, nebeský! Nevinný som sa ženil. — Jákžiu som si také nepodarené dievky ani nevšim, a tak som neščasný. Ach, Bože môj dobrotivý, šak si ma velice potrestal." Po chvíli, když ještě chvíli tiše plakal, vstal a mezi dveřmi pověděl: „Já pre ňú nepôjdem, já som jej neublížil, ludé by sa mi smáli. Ale já, keď sa to nespraví, pôjdem za regimentom a žádný ma viac ani nespatrí." A odešel.

Zrýna překvapená a i ustrašená tím nezvyklým Jurovým vystoupením, pravila ke mně šeptem: „Duša moja, to sme my ešte blahoslavení, lebo jinde je to ešte horšie."

Mně bylo Jury nesmírně líto, a umínila jsem si, když se Eva za dva dny nenavrátí, že mu ji přivedu. —

Eva nepřišla. Vypravila jsem se tedy kteréhosi dne po obědě pro ni. Eva i její matka Sudorová, obě byly v sednici a srdečně mne vítaly. „Čo nám doniesly, paní velkomožná?“ ptala se Sudorová zřejmě rozradovaná mým příchodem.

„Nic. Chci odnést. Jdu pro Evu.“ A hned jí domlouvám: „No, Evuško, to se mi věru nelíbí, že pro maličkost, pro maminčino vyhubování, hned utíkáte. Celá dědina o tom mluví.“ „Paní velkomožná, já tam nebudem,“ řekla Eva pevně. „Keby bol Juro sám, pojdem s ním treba na turecké hranice.“

„No, musíte mít trpělivost.“

„Já hu, paní velkomožná, veru mám, ale jen pre Juru, nebo je dobrý a bol by ešte lepší, keby nebol u nich. My dva bysme sa veru dycky unésli. Ale to je jiné, prečo tam nebudem.“ Stála se skloněnou hlavou a oškubávala v rozpacích od rukávu krajky. Bylo vidět, že uvnitř s něčím bojuje. Náhle zdvihla prudce hlavu jako po odhodlání a pravila: „Já, paní velkomožné, poviem, prečo Peter a Mara mňa nenávidí. Ohen by na mňa vysypaly, a prečo? — Ale pru jim poviem toto: Tu noc, než odejeli do tech L . . ., sa mi snívalo, že som prevelice plakala, že tam ve mlýne mosím but, a tu prišol ke mne Kristus Pán, taký bielý, a povedal: „Neboj sa, nebudeš tu! Vzal ma na kriedla — ma, takú hriešnicu!“ řekla ke mně s podivem, „a letel se mnú pres stromy vysoko preč. —

Já som sa obudila taká ščastlivá, a keď som sa z teho sna vzpamatovala,“ zde začala váznout, hlavu sklonila hluboce a sotva slyšitelně dopověděla, „som ucítila ruku na svojom tele — — My sme sa s Jurom tak trošičku hnevali, tak já tu ruku odhodila — a tu ma čosi šeptá: „Evuškááá — to som já, Peter!“ — —

Já som ho shodila dole s postele, a Mare som to ráno, keď ale všichni odejeli, požaluvala. —

Za to sa mi Peter pomstvil, a Mara na mňa žárlí a všechno ma závidí, až tak jej také plameny z očí idú. — Nikdo druhý o tem neví. Já som mala na nich žaluvat, a nie oni na mňa.“ Nad tou hroznou zprávou se mi rozum trochu zastavil, a já mlčela. Eva mluvila dál.

„A tak som si pomyslela, keď sa mi to tak snívalo, tak ma ten sen porád tešil, a keď na mňa pre ten obed porád tak halúzili, že utečem. Snad ani za to hriech nemám, že tam nejsom. Tam bych viac hrešila. Já sa dycky v noci tak modlím a tolik plačem, aby teho Juru Duch svatý osvítil a on sa od nich odtrhol.“

„A toto's mi ani nepovedala o tem Petrovi,“ ozvala se velice udivená Sudorka, „já myslela, žes utékla pre mamčinú hubu. Éej ten Peter! Veru já hovorím: Žaba dycky kaluž hladá.“ —

„Já som to povedela len preto, aby si paní velkomožná o mne nedomýšlaly, že som volajaká flandra —“

„To si nemyslím, Evuško, ale přece jen musíte na Zrýnku trochu zdvořileji,“ pokouším se domlouvati třebas jsem jí v duchu

litovala a dávala jí za pravdu. „Jako s těmi botami, když jste si je šla Zrýnce na vzdory koupit, — to jste ji moc zarmoutila.“

Mocně si vzdychla a s tím největším klidem povídala: „Keď som sa vydávala, daly mi družičky miesto daru dvanáct zlatých a já jich mala u mamičky schovaných. Keď som nemala do kostola čižmy a bol jarmak, išla som k mamičke, aby mi daly tich dvanáct zlatých, že šak nepôjdem do kostola bosa, že mám zlé čižmy.

Ony mi jich nechcely dát, tak já som sa nápoky pekne oblékla a išla som si jich kúpit. Ony sa jeduvaly a vykrikuvaly za mnú: ‚Už sa ideš tem židom ukazuvat, aká si hezká!‘ a čo šechno. Já som si na jarmaku našla Juru, on ma peníze na čižmy dal a bol na mňa velice hodný. Keď ale prišol domou, nacífkuvaly mu teho do hlavy, a on sa potem na mňa tiež jeduval... A čo to budem vykládat, tam sú dycky len mrzutosti, tam dycky peklo horí.

Já s pacholkom klebety nerobím, ako si mamička domýšlajú. On nemá Maru rád, že podlo varí, keď sú mamička ve svete. Já, keď som na poli, pracujem s ním a Mara s Petrom. A oni sa jedujú, že já s pacholkom som dycky napred, že máme dycky viac práce než oni, a že mosí ponáhlat za námi.“

„No, tak už na vše zapomeňte,“ přerušuji ji, „a pojďte se mnou. Juro pro vás nepřijde. Já už to tam nějak zařídím, že se neponížíte.“

„Idz s paňú velkomožnú, každý sa má držat teho, s kým je svázaný,“ domlouvala jí matka.

„Nepôjdem,“ řekla Eva pevně. „Oni by ma nechceli, ako v zime, keď som bola na odejde pre tutéž priečinu. Já som nechcela tehdá ináč na zpoveď pred velkú nocú a povedám mamičke: ‚Pôjdem do mlýna. Odprosím sa jim, nebo by ma zpoveď nebola nič platná.‘

Mamička mi tehdá povedaly: „Nechoď tam, on ťa zabije.“ Nech ma i zabije, ma tam čosik táhne.

Prišla som tam. Mara bola sama v jizbě a bola celá uradovaná, že som prišla, ale len proto, že si myslela, že nebude moset tolko robit. Jury nebolo doma. On prišol asi za hodinu. Takla som sa trásla a za pec som sa strčila. Jak vešol do jizby, Mara mu hovorí: ‚Máš tu rodinu.‘ — ‚Jakú?‘ — ‚Prišla ťa žena navštívit.‘ — ‚Nemám žádnej.‘

‚Dojista že nemáš, lebo jej nechceš,‘ a podávala som mu ruku. ‚Juro, pre Boha ťa prosím, čo som ťa rozhnevala, odpusti ma. Chcem prijat svaté svátosti, nechcem mat hnevnika.‘ Já som tolik plakala od lútosti a nemohla som ani dobre mluvit. ‚Nemosíš ma, keď ma nechceš, chcet, to je na tvéj vôli, ale odpusti mi.‘ On sa smál a sadol si za stôl. ‚A daj mi môj kožuch, ide zima,‘ povedala som mu. ‚Mara, dones jej kožuch!‘ rozkázal Mare.

Nechcel ma ruky podat! ‚Tak teda ma neodpustíš? — Keď ma neodpustíš, neodpustí ti Pán Bôh.‘ On potem povedal: ‚Nech ti Pán Bôh odpustí.‘

‚S Bohom ostávajte,‘ povedala som a išla som ven. Potem som sa vrátila. ‚Poďte ma volakdo vyprovodit,‘ zvolala som. ‚Já sa bojím svetlonošou (světýlek).‘ Tak to všude behalo okolo tej vody.

Vzal si kabanu, že ma pôjde vyprovodit, a pak povedal: „A já nepôjdem, ludé sa mi budú smát.“ A já som išla sama domou. Včul by ma nechcel zas.“

„Tak pojďte vy, Sudorko, se mnou. Nějak to tam vyjednáme a uděláme Evě můstek.“ Sudorka se rychle oblékla a šla.

Ve dveřích potkaly jsme modlářskou sestru Brigitu s velikým lamentem: „Pre Boha ťa prosím, Evuška, čo robíš, už si ma ze srdca vypadla, keď ten stav manželský tak trháš.“

Nezdržovaly jsme se s ní a pospíchaly jsme ke mlýnu.

Cestou Sudorka povídala.

„Veru, paní velkomožná, je to prauda, že len ten dobré dny užívá, kdo sám v dome bývá. Já, keď sa to nespraví (neurovná), pôjdem zietra s tú Evú do Viedňa. Mám za kolko sto zlatých nakúpených starých výšivek, já to pôjdem s ňú predávat. Já hu chcem v tem kšefte tak trochu podučit. Siluška nám opatrí sestra Ila. Prečo som já neščasná hu len do teho mlýna dávala. Keby si bola radej vzala takého ak prst holého, bola bych jej ho oblékla. Nemala som to urobit. Ale to bolo tak: Ona tá sestra k nám jednúc, keď sme si tento nový dom vystaveli, po dlúhém čase prišla a povedá: ‚Pochválen Pán Ježíš Kristus.‘ Na veky. Vietaj u nás, sestro. A ona: ‚Čo robíte? Ale máte vy to tu pekne spravené.‘ A všechno sa jej u nás velice lúbilo. ‚Čo som prišla k vám, uhádni, Anna.‘

„Čo já v tvojej hlave sedím? Čo já môžem o tvojem duchu vedet? Keď povieš, budem vedet.“

„Vieš čo? Môj Juro inú nechce, než Evu. Poradili sme sa o tem všeci.“

„Čo tlčeš?“ povedám. „Z teho nebude nič, šak sú bratranci.“

„Čo tlčem? Náš Peter hrál na dvoch veselách, čo sa bratranci se sestrenicema brali. Taký pár mosí pohledat.“

„A keď za ním behá Voršula Halabrýnech.“

„Tu špatu strapatú nechcem ani videt,“ povedala mi na to.

Tak já som povedala na Evu: „Pôjdeš zaňho?“

A ona: „Za keho ma dáte, keď ma za takého poriadného chlapca nedáte?“

Potem som šla za mužom a povedám: „Co s tím? Čo mám robit?“ A on mi povedal: „On je poriadný a lúbí sa mi viac, než Kačin Jožo.“

„Ona má tiež chuť,“ povedám mužovi, „ale tá sestra je taká zlá a odporná.“ A tak sa potem to neščestie stalo.

Já tam idem, nech mi verijú, zrouna se strachem do teho mlýna. Ju nenapravili její rodiče, moc pre ňú trpeli, a ani oni ani já hu nenapravíme. Ale ona už nemá ani desátú částku tej zlosti, čo mávala.

Tá moja Evka chudera je tak neščastlivá ako já. Ešte včul, keď som sa vézla domou z Moravy, ma jeden kundoktor navádzal

na zlý skutek, a nemecký bol. A já som bola celá unavená, čo som sa mu bránila. A keď som bola mladšá, všude, na štacióne, na mašine, všade som také ščastie mala. Tady v Uhrách sú velice nečistí mužskí. Já som sa tak zapovídala, že jákživ nepôjdem do Uher kšeftovat. A ten Peter, já myslela, že už prestal, nebo vie, že bola len k vôli nemu v zime na tej odejde, a Juro ho preto a i vybil, a on je ešte porád tej Evky taký žádostivý ako kura zrna."

„Nu, a jak jste se vyspala po tom našem výletě?"

„A veru zle. Keď už bolo po pôlnoci, zôstala som ve mlýne, aby chlapci nemoseli s koňmi zas až k nám. Spaly sme s Evú ve dvornej komore, a ten chlapec, ten Siluš, porád bečal, lebo ho muchy velice štípaly. Také malé blskálečko tam u Panenky Marie svietilo. Já som povedala: Prečo si to svetélko nerozsvítí, kde nikdo nespí. Ty muchy viďá k človekovi cestu. A ta komórka, taká malá, povedala som: keď nadýcháme, zadusíme sa tu."

V obětavosti se Sudorka Zrýnce nevyrovnala a s dětmi také tak hezky neuměla jednat. V tom ohledu měla Zrýna andělskou trpělivost. Pro děti by se byla udřela, a nic jí nikdy nebylo za těžko. Sudorka byla více na pohodlí zvyklá, neboť už měla hochy odrostlé a vnoučat neměla u sebe.

Každá z těch znamenitých žen měla jiné přednosti.

„Ráno časne, keď som odcházela domou, nebolo ešte ve mlýne hriechu," pokračovala Sudorová. „V noci jsme šly hned spat, až keď som odešla, sa ten frmol stal.

A i u nás doma bol hriech, keď som prišla. Môj ma vyhrešil, že som nebola doma celý den ani v noci. Já som sa mu smála: „A čo si nemohol spát beze mňa? Veď tá paní velkomožná mi platá, keď s nimi idem, nič nezmárním. „No, tak já si ho pomalu otáčala a s tú mojú dobrotú som prevyšovala tu jeho zlost. Poslala som borovičky vzát, aby sa už uskrovnil. To je tak, ak keď dá malému dieťati cumel, on sa s tím uspokojí. On je tak trochu hlúpý. On je slabý na duchu i na tele, ale já som s ním spokojená. On je bez všetkej starosti, a já mosím mat tu hlavu všude rozsáhlú, a keď do sveta idem, já sa nemôžem na neho spolehnút. Já hovorím dycky temu staršímu, temu Františovi: ‚Tatíčka si mosíš vážit, ale na teba tu všechno zanechávám.'

Já si ho ale chcem preca len véstit ako manžela. Já si ho pred ludmi opeknujem, a keď prinesem z teho sveta ty vyrobené peňáze, dám mu jich, a on jich donese do kasína s dobrým duchom uložit, aby ludé vedeli, že si ho vedem ako muža."

Kéž by tak byla Zrýna při vší své moudrosti měla tolik diplomatického nadání, kolik Sudorka! Tato nebyla ani tak obětavá, ani pilná, a měla doma stále svatý pokoj. Zrýna byla žena převzácná samé odříkání, samá práce, a doma měla stále zle, poněvadž dovedla malichernostmi otravovat druhým život.

„Snáď je tá moja sestra preto taká divná, že já som sa už z blata (ze dluhů) vytáhla, a ona že je ešte zahrúžená."

Před samým mlýnem už Sudorka zmlkla. Bylo na ní vidět, že je rozčilena. Na dvoře nebylo nikoho. V sednici seděla Zrýna sama, s hlavou opřenou. Zdálo se, že jí není dobře.

„Pochválen Pán Ježíš Kristus," pravila tiše Sudorka. Nic — ticho. Zrýna si nás ani nevšimla. Sudorka jí šla podat ruku. Nepodala jí ruky. Sedly jsme si obě bez pozvání.

Sudorka začala: „Už som sa radej sama uponížila a idem sa opýtat, čo bude s tú Evú, či hu mám zkynožit, nebo otrávit, chcete-li hu nebo nie."

„Nikdo hu nevyháňal a nikdo pre ňú nepôjde. Keď prinde, bude tu, a keď nie, tiež dobre," odsekla energicky Zrýna. „Já hu mám výše hlavy a budem hu mat až do smrti. Juro povedal, že pre ňú nepôjde, a keby i chcel, nesmí, — já to nedovoliem. My už máme za ňú inú robotničku najatú."

Nyní se obrátila ke mně: „Paní velkomožná, to už nám urobila druhý ráz takú haňbu. Loni pred velkú nocú nám tiež utékla. U nás sa stavení maže a líčí pred svátky, a ona tu nechala všechno hnusné, stavení neomazala a utékla ke svej materi a mazala tam, kde bolo čisté. A keď som jej to potem vyhodila na oči, ma povedala: Šak mám mamičke za čo mazat, porád ma kupujú." Nyní se obrátila k sestře a ostro se jí otázala: „A já som cerám nedala, keď som jich vydala? Mňa céry nescházely? Scházely ako tebe, ale já, keď som sama nemohla stačit, zjednala som si. Tak ma chlapci prosili, keď céry boly vydaté a já ve svete, abych jich naučila české buchty. Naučila som jich, a oni si jich pékli sami. Keď tvôj zat chodil si ke mne na teba stežovat, já som ti ho nekazila veru. Napomenula som ho, a bolo dobre, a nepovedala som žádnému nič. Ty hu máš napomenút, a keď ti tá štenica prilezla domou, malás jej zavrít pred nosom a poslat zpátky. Ty ma mojú nevestu hubíš."

„Ťažko veru napomenút v takej veci, já radej o tem mlčím — — — — nechcem hriech rozmnožovat," uvažujíc každé slovo, mluvila Sudorka v pausách.

„Keď prinde a klakne prede mnú a odprosí sa, a keď ma zaplací, čo som dala robotničke, nech prinde —"

„Bláznivá rieč nemá múdrej odpovede," řekla na to Sudorka, zřejmě již podrážděná. „Šak nejsi svatá — ona pred tebú klakat nebude — Ty bys chcela, aby sa s Jurom bili, preto ho na ňú porád brúsíte. Šak viem dobre, ako s Marou dohromady kuváte."

„Nech ma Pán Bôh bije, kebych chcela, aby sa bili," řekla Zrýna s pohledem, jako když do otevřených oblak se dívá.

„Čo mám ešte viac robit? Môžem si tu dušu vytáhnút? Hledám a pracujem len pro ne, o dušu sa ani nestarám, do kostola nechodím. Ale včul bude všechno inachší. Mosím já sa starat? Mosím já robit? Nech sa starajú sami. Včul budem do kostola chodit. Som stará, a keby ma Pán Bôh zavolal, do pekla prindem. Na dušu budem pamatat, a tady všechno nechám tak. Já nádherné šaty nenosím!

Formy vyšívané som z rukávců vytrhala a predala. Nosím handry a bundry a dala som si tam záplaty. A taká som bola i za mlada. No — na nedelu mám štvery rukávce, to je prauda; ale kdo nádhernosti robí a kdo slope — (vyrážela Zrýna takřka po lopatě) neodloží nič. Já nemám ani na svátok, čo ty na noc. Vyzieráš ako volajaká fejšpánka."

„Já zas hovorím dycky: Aký odev, taká česť," ozvala se Sudorka trochu pichlavě. „Je to hlúpé, že to práve včul povedáš, keď sa jedná o inú vec."

„Já chcem být radši hlúpá než zlá," zajíkala se Zrýna. „To už hned ma môj muž dycky povedal: „Viac má Anna rozumu v riti, než ty v hlave." Nech má — povedala som mu. — Já chcem len to, čo mám. Já, keď ma muž vybil, som žaluvala naňho tatíčkovi a potem som to banuvala, lebo som videla, že som tím blížila mým rodičom, lebo sa nad tím súžili — a ona na mňa žaluje u teba porád."

Zde, nad tou neprozřetelnou řečí, se Sudorka krátce zasmála a s trochou výsměchu sestře odpověděla: „No tak vidíš, bola's za mlada taká ako ona. Až ona bude tak stará ako ty, bude mat tiež lepší rozum v hlave."

Ale Zrýna hned zas chytře vpadla:

„A pretože som zkušená, vychovávám deti celkom ináč ako ty. Já s cerami k muzikám nechodila a nechodím ako ty. Ty si ideš k muzike, tam sa vyvalíš a tešíš sa z cery, keď sa vrtí ako bosorka. A doma povieš: Ty Františ, ideme k muzike, na šesták a varuj dom." S velikým přeháněním napodobí Sudorku, jak sedí u muziky a jak prosí Františa, aby doma hlídal. Pak pokračovala: „Já mu dát šesták? Já mu dám výprask, nech je doma. Ale muzika — muzika to je bôh u vás."

Sudorka zase s klidem: „Moje deti mosí dobre (hodně) robit, ale po robote jim doprejem i radost, akú jejich mladý vek potrebuje a si žádá. Moja Evka chodila a chodí nekedy k muzike ešte včul, a preca tvojú Maru, čo k muzikám nikdy nechodila, desätrázi preskočí a ve všem — Ty mojú Evku omluváš i pred czuzími ludmi. Nóó — šak hu ludé poznajú, a já si poviem: „Dobré zrno zôstane, a plevu vietor uchytí", ale preca ma to len trápí, že na ňú hovorite, že mává frajerou."

„Čo my hovoríme. Keď to ludé hovorá! Má — nemá — čo já viem?" pravila Zrýna krčíc rameny tak nějak pichlavě a výmluvně, jako by tomu věřila, vlastně na zlost Sudorce chtěla uvěřit. „Našim to požaluvala cerešnárka (bába, jež třešně prodává), že hu videla ráno skoro (časně) opretú o plot na zahrade a tam sa s hochy vypravuvala. A to je na odejde! To sa jej preca nepatrí s hochy sa vypravuvat."

„Čo já potrebujem, aby sa s cerešnárky klebety na mojú Evku prenášaly," zlobila se Sudorová. „A teba sa to lúbilo, keď o teba ludé hovorili, žes mávala frajerou?"

„Já," pravila Zrýna táhlým, zpěvavým tónem, „já keď som bola vydatá, som frajerou nemávala. Kerí rodiče sú poriadní, nedovolá, aby cera mala frajerou."

„No, já už len čakám, skoro-li (brzo-li) budete vypravuvat, že starého Vilmuša lúbí," řekla Sudorka s hořkým smíchem a mně vysvětlovala: „To je, paní velkomožná, taký starý žebrák a on dycky hovorí: Já pôjdem nocuvat tam, kde majú tu peknú Evušku." Mluví nahlouple a hlubokým hlasem po žebrákovi.

„Vy to hovoráte o tich frajeroch preto, aby hu Juro vybil," předhodila Sudorka sestře už po druhé.

„Nech mne Pán Bôh chce tak zle, ako já komu prejem," zaklínala se Zrýnka zase s pohledem k Bohu a jedovatě se zeptala: „A vy ste ma nebili?"

Sudorka na to pevně a klidně: „Tvôj muž ťa bil, žes bola zlá a nás si trápila osmnáct rokou, keď sme boly na jednom dome."

„To je na ruby. To mosíš, ty sestričko, ináč povedat. Já som vás bila nebo vaších detí sa dotkla? Vy ste i moje siroty bili," pravila se vzteklým pláčem a jala se vyhrožovat: „Šetko to spíšem, aby moje deti vedely, čo som já zkusila od mala od detství."

„Keď mi tvoja Mara, keď ešte bola malá povedala bez všetkej priečiny „ty sviňo", facla som hu po hube, keď si to neurobila ty ako matka, keď vieš deti tak dobre vychovávat. —

Ale čo budeme o takém tady hovorit. Včul sa poraďme, čo urobíme s tú Evú. Nóó," domlouvá měkce Sudorka, „nebuď taká odporná — taká zlá —"

„A ty si jaká," vyhrkla lehko uražená Zrýna, a lomíc rukama v jedné tonině naříkala: „Čo som já už pre tu Evu vystála! Bôh nebeský to vie a i hu za to ztrestat mosí."

„Neproklínaj!" okřikla ji Sudorka a s nádechem žertu dodala: „Keby Pán Bôh pastýrovu klatbu vyslyšel, šetky krávy by mu do roka zdechly. A tys tiež taká — hned preklnáš."

Ale Zrýna přímo s pathosem jí odsekla: „Radši chcem v očistcových mukách na veky strvávat, než s nej (s ní) sa smierit."

Po tomto slavném zařeknutí, jako by se bylo v Sudorce něco zlomilo a ona přímo ledově celou pravdu Zrýně pověděla: „Keď ty si teda, sestro, taká, poviem ti nečo, abys vedela, že Eva néni priečina, že néni v chybe, ale nekdo druhý. Ty si ve mlýne mosíš urobit poriadok. Ona je celkom nevinná a že utékla, dobre urobila. Já si hu za to chválím a každý czuzí by hu len ctil a si považoval a ty hu preklnáš. Ty máš zlého ducha v dome, čo pokúšá. Opýtaj sa Petra, prečo utékla. Čert ho drží zase v pazúrách. Já ti len tolko hovorím: chovaj tela — bude z neho vôl."

Zrýna, jako by těm zřetelným slovům nerozuměla, šla, namočila si šátek, ovázala si hlavu, takže vyhlížela jako těžce raněný člověk, a vyšla vrávorajíc ven. —

Když dlouho nepřicházela, pochopily jsme, že je vše vyjednávání u konce, a šly jsme každá ku svému domovu.

Za mlýnem ještě Sudorka pověděla: „Tá nepovolí ani pre večné spasenie. Ju na dobré slovo nechytí. Kebych jej dušu na dlan vyvalila, neuverí, že je Peter na priečine. — No, já jedem zietra do tej

Viedne, paní velkomožná. Dakujem jim pekne, že sa se mnú tak unuvaly, a daj jim tady Pán Bôh dobré zdravie a zôstávajú s Bohom. Nech jich všemohoucnost božská tady opatruje!“

* * *

Nešla jsem do mlýna úmyslně dva dny a chystala jsem se pomalu na cestu k domovu. Třetího dne přišla Mara se svou dcerou Úlenou, obě slavnostně a pečlivě vystrojeny do fary s tímto vzkazem: „Mamička vzkazujú a prosá, keby paní velkomožná boly taká laskavá a prišly do mlýna. Chcejú sa s nimi volačo poradit.“ Paní farárce se zjevem obě velice líbily, a ve své pohostinnosti hned je pěkně uctila.

Šla jsem tedy do mlýna. Zrýna byla sama doma s dětmi. Vyhlížela jako po nemoci. I ty děti jako by tomu všemu rozuměly, nějak vážně hleděly.

„Paní velkomožná,“ naříkala si Zrýna, jak mne spatřila, „já sa mosím zbláznit, čo všechno na mňa ide. Tak sa to na mňa odevšad valí ako voda veliká — a i oni ma opúščajú. Má hlava mi div nepukne.“ A sepnouc ruce, úzkostlivě volala k nebi: „Postraš, Bože, postraš, ale nezatrať.“

„Čo temu poveďá, paní velkomožná, tá stará čarodejnica, tá Haramina, ma žaluje. — Ona má svedkou, že som hovorila, že bosoruje; mám tu citáciu. A keby videli mého Juru! Taký chodí, ak keby ho probodel. On v sobe dusí hnev, a to je zle. On onezdraví. Od tedy, jak bola u nás tá mrzutost, od tedy na mňa nepromluvil.“

Bylo vidět, že je sama sebou nespokojená, že si dělá výčitky, a tak nějak se mi ani pevně do očí podívat nemohla jako jindy. Byla v rozpacích přede mnou, třeba jsem jí výčitek nečinila.

Náhle pravila odhodlaně: „Paní velkomožná! Já tu nebudem. Já pôjdem preč. Oni by si ma nevážili, kebych bola hned dobrá. Prosímich, nech idú se mnú k tej mej sestre do tich M . . . an. Ona tu má kožuch a šaty, já jej to tam zanesem.“

„Nemohu s vámi, Zrýnko. Už jsem psala domů na jejich naléhání, že za dva dny přijedu. A pak nevím, jestli uděláte dobře, když odejdete. Aby tak Juro něco vyvedl . . .!“

Nepřemlouvala mne. Sedla si na lavici mdle, jako když si musí odpočinout, svěsila hlavu hluboce a tiše se rozplakala. Mé odřeknutí ji velice bolelo. Nechala jsem ji vyplakat.

Po chvíli vešel do sednice mladý Slovák, kterého jsem u nich už jednou viděla, a ptal se po Jurovi. Bylo tomu jen několik dní — a to s ním Zrýna velice přátelsky jednala a pořád na něho jen „Joženko sem, Joženko tam.“

Pamatovala jsem se dobře, jak přišed s Jurou ze zahrady pravil: „Našel som v zahrade pod malým stromkem pekné jablčko.“ — ‚Keď si ho našel, nechaj si ho, Joženko,‘ pravila tenkráte Zrýna. „A nebudete sa hnevat? Ak chcete, dám vám ho.“ — „Len si nechaj!“

pobízela ho. „To jablčko je velmi vzácné — tá jablonka urodila len jedno, to je její první dieťa. Schovaj ho a opatri, ono dlúho vydrží.“

Dnes ale to s letním „jablčkem“ dopadalo jinak.

Nejprve Zrýnka Jožkovi pověděla: „Môj Juro néni doma, a keby bol, nedovoliem, aby sa s tebú vypravuval, lebos ho omlel (ošidil) o pet zlatých. Tam si ma ukradol ze zahrady jablčko. Bude ťa to koštuvat — já ťa budem žaluvat.“

„Já vám ho zaplacím,“ pravil zaražený Jožko.

„Já chcem jablčko,“ neústupně řekla Zrýna.

„Já vám ho donesem, ešte je živé,“ sliboval Jožko.

„Tam ho chcem, kde's ho vzal.“

„Já ho našel pod jabloní.“

„To jablčko sa mosí prirôstit, ako bolo na jabloni,“ s justamentem pravila Zrýna.

„Kristus Pán zázraky činil, ale já nemôžem. Já vám ho povesím za cvirenku.“

„To nebude prirostené,“ křičela nepříčetně Zrýna a bouchala na stůl. Lekla jsem se jí. Přistoupila jsem k ní, položila jsem jí ruku na rozpálenou hlavu a tiše jsem jí domlouvala. Umlkla.

Člověk celý udivený odcházel a dost ironicky řekl: „No, na mojú dušu, mám starost na hlave, do rána mi mosí jablčko prirôstit.“ Ve svém rozčilení už si nenormálně počínala. Bylo mi jí líto v její rozervanosti a proto, když mladík odešel, jsem k ní řekla: „Zrýnko, já napíšu domů, že přijedu později. Dejte mi kousek papíru, já to napíšu tady, aby to pošta honem vzala. A s vámi teda do těch M . . . an půjdu. Protože byste tam nedošla, najmu kočár ve městě, a dáme se vyvézt až k Váhu. Zítra v 10 hodin přijedu pro vás, buďte připravena.“ To ji velice upokojilo a potěšilo. —

Když jsem psala, pořád něco povídala a přes tu chvíli se okřikovala: „Prauda, já keď mluvím, jich mýlím, já jim to vyrážám z hlavy.“ Na chvilinku ztichla, ale pak zas něco věděla a divila se: „jak friško po tem papíre behajú.“

Druhého dne jsme v 10 hodin vyjely ze mlýna do těch M . . . an. Já z opatrnosti vzala jídla na dva dny, neboť na slovenských dědinách je těžko něco sehnat. Zrýna cestou skoro nic nemluvila a po chvíli mi pevně usnula. Jistě proto, že kolik nocí nespala. Popřála jsem jí toho blahodárného spánku, aby trochu přišla k sobě. U Váhu jsme slezly. Váh byl rozvodněn a letěl jako šipka. Strach člověka jímal při převážení. Tam zase nabyla Zrýnka řeči. S přívozníkem, který měl dosti pokdy, si o vodníkovi, na kterého oba věřili, mnoho „pravdivých“ historek napovídali. Potom se jí přívozník vyzpovídal ze všech svých neduhů a bolestí, a Zrýnka mu ze svých bohatých zkušeností udílela rady, nezapomenouc se pochlubiti, kdy komu už pomohla. Na přívozníka udělala veliký dojem, a za chvíli byl do ní všecek zamilován a jejími řečmi okouzlen, takže pravil: „Já dycky hovorím, lót rozumu viacej váží ako cent zlata.“

Zrýna jeho zálibu hned postřehla, celá oživla a v obličeji čím dál více před jeho očima se stávala hezčí.

Za Váhem mne pomalu připravovala na svou sestru Verunu. „Až uviďá mojú sestru, jaká je chudera celá ovadnutá... A jaká to byla dievčica driečná. Jáj, ta bola krásná! Taká bielá a vysoká — taká panská, a mládenci sa za ňú len sypaly. Ona jich dycky pustila do sednice. (To je zvyk na Slovensku tak v sobotu činit.) Já jich nechcela. Ale ona sa tiež pri poriadku držala, a nebolo nič zlého, dycky mala svetlo porozžíhané. A za muzikú! Jáj! Len muziku a muziku."

„No tak vidíte, že mladé, hezké holky jsou všechny jako Eva," podotkla jsem.

Jako by nic nebyla slyšela, povídala nerušeně dále: „Já, keď som chcela, aby prišla za mnú slúžit na Banku ke grôfovi, som jej povedala: „Muzika tam dycky hrá!" a ona tam za mnú prišla. Tak som hu ošálila, a ona, keď videla, že to néni prauda, nechcela tam but. Mali sme tam tri psy a ti sa volali: Zahraj, Nehraj a Muzika. Já jej na teho psa ukázala a povedám: „A to je čo?" Jáj, ona tam bez muziky ani vydržat nemohla a včul — no, šak hu uviďá, chuderu. Ona bola moc neščastlivá ve svém manželstvu a syna má ešte horšího, než bol muž."

Když jsme došly do M . . . n, nepatrné to dědinky, nebyla její sestra doma. Její dcera-vdova seděla mezi dveřmi ubohé chaloupky a vyšívala. Dala nám ven židle, a my si sedly na malinkém dvorečku u samého hnoje a očekávaly jsme Verunu. Dcera nás zatím zasvěcovala do domácích záležitostí a jen žalovala na svého ženatého bratra-opilce a jeho nezvedené děti. „Na vašej reguli, ujčinka, by nebol ani dvacet štyry hodiny. Patrilo by mu dobre ho posvazuvat se štrangama a dobre ho vybít. Ale mamička sú túze dobrá, a to je chyba. Včera prišol napilý a ešte nevstal. Ráno, keď som ho obudila, aby išol do práce, hlava ho bolela, krky ho bolely a oči nade všetko, lebo sa mu velice chcelo spat." S ironií vše po něm napodobí. „Ten starší jeho syn bude ešte horší, než je tata."

„A čo ty robíš? Nebudeš sa vydávat, keď si vdova?" — „Veru nebudem. Já mamke pomáhám vyšívat. Kebych já jich ešte mala trápit, to by mosely uschnút."

Bratr, jehož nám právě popsala, se po chvilce odkudsi ze senníku celý rozespalý ven vyhrabal. Pozdravil pepickým způsobem, t. j. přešoupl čepici z jednoho ucha na druhé. Měl typ zdivočilého Taliána, jaké vídáme na drahách, nebo jako vůdce loupežníků. I jeho děti byly také černé. A nebýti jejich zpurného výrazu, byli by všichni velice hezcí. Já tak černých lidí vyjímaje cigánou na celém Slovensku neviděla. Starší jeho syn přišel a vůbec nepozdravil. Mladší smekl, a Zrýna, která si na komplimenty velice potrpěla, ho hned za to velice pochválila, dávajíc ho staršímu za příklad. „Pozri, hen ten, jaký je pokorný," a hned dala sama hlavu na stranu a napodobila zdvořilého hocha „Pekne dal širáček dole a hovoril; ‚Pochválen Pán Ježíš Kristus!' Veru je teba škoda, nebo budeš taký sebevolný. Taká sebevolnost sa do neho vloží a roste to s ním," pravila k nám.

Konečně přišla sestra Veruna s ohromným rancem trávy na zádech. Byla ubohá a velice usoužená. Tvář její měla výraz velice ušlechtilý a dobrácký. Uvedla nás hned do vnitř. Měly dvě jizébky, přímo vzorně upravené. Mnoho asi se Veruna s dcerou-vdovou napracovaly, když to stačily mezi těmi zbôjníky v takém pořádku udržet. Zrýna svoji usouženou sestru litovala: „A jaká ty si stará a suchá včul!"

„A čo sa málo naplačem? Veď len na úchvatu žijem. Moje oči už sú velice prevládané, keď já, taká stará, mosím celé noci vyšievat, a to len pre teho syna, lebo šetko preslope a štyry deti má. Já a tady moja céra to s tím šitím všetko vydržujem. A keby len to bolo. Ale keď je naslopaný, čo nám všetko robí... On ma i bije."

„Ako bys nebola, chudero, utrápená! Veru bola bys lahčí, kebys sa vyplakala," řekla Zrýna zarmouceně.

„Keby sa mi radej už tá zem otvorila!" naříkala Veruna. „A ty decka nijak nevychovávajú, ony len rostú. Ten mladší ten ešte bude, temu môže člověk rozkázat. A tá jejich mater, tá sa len všemu smeje."

„Já hovorím mamke: Nech jim dá ten, kdo je jim prvý — otec a máti. Šak kebysme nedaly, šak oni by sa starali," ozvala se dcera.

„To já jim tiež hovorím: Kdo opatroval mojich detí? Já sa mosela se svými i s vašimi trápit, a vy si len s lahkými hlavami chodíte."

„No vidieš, sestro," namítla jí Zrýna dobrácky. „Za to žes nebíjala syna, bije on včul teba. Pozri. Náš Peter mával hubu ako bosorka, a s priesnosťú sa poddal."

„Ej, sestro moja! Spíš kamena otne (usekne), než teho k dobrému nakloní," beznadějně odvětila sestra. „Já bych už šetko oželela, ale to ma len velice trápí, že já, taká stará, ani v nedelu do chrámu božího neidem. Mosím decka varuvat."

„Vieš, sestro, keď člověk na ozaj nemôže do kostola ítit, môže si kdekolvek oltár boží vystavet (kdekoli se pomodlit), tak já to robím," mínila Zrýna. „Ale ty veru bys mohla jít, to máš veru a i hriech, keď jim tak po vôli robíš."

„Šak já už nebudem v nedelu doma," jaksi nesměle se zaříkala chudák Veruna. „Já som stará už — už umrem, já mosím do kostola jít," domlouvala sama sobě.

Veruna byla chudák u syna jako v nějaké zlé službě.

Pozorovala jsem Zrýnku, jak na ni všechno to neštěstí sestřino působilo. Každá ta žaloba, kterou sestra pronesla, trefila Zrýnu přímo do svědomí, a já vycifovala, jak se v ní vše obrací, jak moudří a se svým osudem se smiřuje.

Malé děcko — zas taký cigánek — začalo na kolébce plakat a dovtipná Zrýna hned je šla kolébat a při tom si zakritisovala se zvláštním úsměvem na mne: „Tak to hrkoce ak ten náš vôz."

Když zase ženatý syn vstoupil do jizby, zeptala se ho kurážná Zrýna: „A čo ty? Prečo nejsi v práci?"

„To bych já bol žebrák (mrzák) drív, než moje časy prindú," líně vybreptal.

„A i z teba bude žebrák, až mamka zemrú, ale taký, čo s kapsú po dedine chodí chleba pýtat."

Po tomto Zrýnčině proroctví se syn vyplivl přes celou jizbu a odešel.

„Jemu bol až do nedávna najmilejší kamarád tady náš súsed," sdělovala Veruna. „To boli takí ludé, ti každého len preklnali, a synka majú takého, že si už a i čerti preňho prišli."

„No, nehovor!" nedůvěřivě se ozvala Zrýna.

„Veru ano!" ujišťovala ji sestra. „To bol veru strach! Ten hoch je teprva dvanáctroční a nadal farárovi kurvárou". — „To tu máte tiež takého majstra ako my?" zeptala se Zrýna jízlivě, aniž se opovážlivosti hochově podivila. „Potem keď išly deti školské na zpoveď, farár ho nechcel zpoviedat," povídala Veruna, nedbajíc štiplavé poznámky sestřiny. „Keď ho nechcel zpovedat, prišla matka k farárovi a ten povedal: „Já ho zpoviedat nebudem, já som ho už odevzdal čertu." A večer prišli dva čerti už preňho. Jeden prišol v núter a druhý pod okno a už ho išli brat. Temu pod tím oknom plamen z huby šíbal a jazyk mal žeravý," líčí Veruna se svatým strachem. „A i otec a i mati ho bránili a modlili sa — tak čert odešel. Na druhý deň už sa velice báli, čo len bude. Oni nikdy do kostola nechodili, a on ten starý ešte s mojím synom dycky bol cez hrubú svatú omšu v šenku. Včul ale, keď sa jim už peklo otváralo, pekne si požičali pátričky a na krky dali a svatých obrázkou posväcených, čo jim ludé nanosili, všude ponastrkali, čo boli v strachu, že to zas prinde.

Večer zas čerti prišli, ale už len pod okno. Tak oni potem išli prosit pana farára, aby jim hocha odzpoviedal. On jim ho odzpoviedal, a včul sa modlá všeci a i do kostela idú. Čerti jich napravili. — A ten istý len málo od tedy do šenku chodí, a já sa tešila, bar aj som sa velice bála, že ten môj syn si z teho prieklad vezme — a márno je."

Ubohá Veruna to vše povídala s takou svatou vírou v Boha a s takým strachem, že jsem si jí i pro tuto naivnost vážila. To nebylo protivné pobožnůstkářství, jaké se jevilo u obou sester Zrýnčiných, Ily a Reginy. — Tato se chudák všude a ve všem dle slova božího řídila. Ale Zrýna, soudím-li z výrazu její tváře a z jejích podivných úsměvů, těm čertům nevěřila.

Ačkoliv jasně viděla, že sestřin osud je stokráte horší jejího, přece si troufala na své neštěstí žalovat. Rozumí se, že začala s Evou. Byly to přímo směšné, mně už známé malichernosti, jak Eva kdysi na montéra ňukala, jak ji tento chtěl chytit atd. — Veruna se jen rozpačitě a bolestně usmívala. Snad poznávala, jak veliký je v jejich osudech rozdíl. Bylo znáti, že se na to dívá jen jako na nevinné

čtveráctví, mezi mladými lidmi obvyklé. Ale Zrýnka domnívajíc se, že jí sestra nevěří, začala se zaklínat: „Keď som videla, videla som. Nech oslepnem, keď praudu nemluvím.“

Veruna až couvla a bohabojně řekla: „Ty sa dycky tak preklnáš, a to nenie dobre — —“ „E,“ uškubla se Zrýna, „na praudu sa môžem.“

Když se Zrýna vyžalovala, pravila jí měkce Veruna: „Nó, Katerinka, ty mosíš mat s mladými ludmi viac trpelivosti. To nič néni — to je len mladá kreu — To sú andelé preti mému synovi a jeho žene a detem.“ — „Nó, už ma polituvala,“ řekla Zrýna ke mně zklamaně.

Když Zrýna našla tak malé „porozumění“, neměla už, jak říkala, „gusto“ dál povídat. Patrně se ostýchala vedle toho opravdového neštěstí, které viděla. Navrhla tedy, že se půjdeme podívat po nějakých plachtách. Šly jsme, ale nepochodily jsme. Stavení byla většinou opuštěná. Lidé byli buď v polích, nebo v Rakousích na výdělku a částečně i v Americe.

A kde která stará žena byla sama doma, neměla kdy nám co ukazovat — a celkem tam byli lidé nevlídní. Sprcha za sprchou přicházela na Zrýnku. Vrátily jsme se ze špatného lovu zase k Veruně. Nyní byla doma i žena opilého syna. Byla to jednoduchá, potřeštěná osůbka. Ale šestiletá její dceruška, kterou teprve teď jsem poznala, byla krásy přímo úchvatné. To byla malá Carmen, s očima úžasně velkýma, vroubenýma dlouhými řasami. Když to dítě oči na člověka obrátilo, člověk se až zachvěl. Na celém světě jsem takového dítěte neviděla.

Už se blížil večer, a já pomýšlela na nocleh. Na katolickou faru jsem si netroufala jít, v hospůdce byli sami rádi, že se měli kam položit, a tak nezbývalo, než zůstat u Veruny. Zrýna tam na všecky strany rozkazovala jako doma. Tak na dceru Veruninu volala: „Ukliď si ty periny, spadne ti na ne rosa!“ a matku krásného děvčátka, když toto nevázaně si počínalo, napomínala: „Ohmataj to dievča trochu s tím kocarom.“ Matka ve své opičí lásce žabku objala a pravila: „Veru, já bysom hu neuhodila ani za celý svet.“

„Tím jej neublížíš, len stromek očistíš, lebo každá matka je zahradnik, a dieťa, to je štep.“

Bylo nás tam v noci v těch dvou jizébkách jako v nějaké obecní noclehárně. Celkem deset osob. Muž, žena a jejich čtyři děti, Veruna s dcerou, Zrýna a já. Do smrti na ten nocleh nezapomenu, a celou mou útěchou bylo, že to věčně trvat nebude. Seděla jsem celou noc na lavici opřena o pec. Zrýna ležela nade mnou, na peci. Pod otevřeným okénkem bylo hejno hus a kachen a všechno to tam bez přestání breptalo. Zrýna nelenila, slezla s pece, vyložila se z okénka a jako s kazatelny okřikovala tu havěť, jako by to byly děti, které jí mohou rozumět: „Vy potvory, odporné, pyskaté — to je jakýsi pyskorín — budete mlčat?“ Já při vší smrtelné úzkosti, která tam na mne padala, jsem se jí v duchu musila zasmát.

Ráno časně povídám: „Zrýnko, vy jste tu chtěla zůstat kolik dní. Zůstaňte si, ale já půjdu domů.“

„Čo jich to napadá, paní velkomožná, já tu nezôstanem ani za zlaté prasa.“ Když viděla, že je to u sestry desetkrát horší než u ní, toužila po domově. „Já si seberem ranec a pôjdeme treba hned.“ Měla celý ranec svých šatů sebou, neboť si chtěla z M . . . an odbýt i stání u soudu.

Ráno nám tam uvařili i kávu — ovšem jakou dovedli — ale bylo to od nich zdvořilé. A proto jsem nemohla pochopit Zrýnčinu uraženou poznámku, kterou vmetla při loučení matce krásného děvčátka ve tvář: „Jez doma, co máš, tak praví svatý Tomáš, a jinde čo ti dajú a — vy ste me nedali nič.“

Nikdo na to neodpověděl. Večer jsme daly všem jísti z našeho, proč by byli chystali ještě i oni?

Sestra Veruna nás vyprovázela. Mně se ta mučednice velice líbila ve své správnosti, ryzosti a pravé křesťanské zbožnosti. Zrýna jí na rozchodnou řekla: „Pán Bôh ťa opatruj a poteš na tvé staré dny, a ty deti prísne drž, ať ti to nepreroste.“ Nepolíbily se, jen si podaly ruce. „A za týden teda istotne prindi k nám,“ připomínala jí Zrýna, „u nás ti bude celkom lepšie.“ —

Domů velice spěchala. A tak jako šla na „vandr“ velice sklesiá, vracela se z vandru jako osvěžená, plná síly a pevným krokem si vykračovala. Mně se zdálo, že tam i všechen svůj hněv zanechala, a že jí v duši vychází duha míru.

Nějací dědkové na ni volali, že má velký bruch, že dozajista pálené lúbí, ale ona se bránila, to že pálené nerobí, a hned se s nimi dala do řeči. Poněvadž brzo přišla křižovatka, na které jsme se rozešli, byl povídání konec. Dědkové nic — my nic při rozchodu. To Zrýnu zamrzelo, a proto s výčitkou na ně volala: „A čo si ani s Bohom nedáme? Veru, já len čekám na vás, lebo já už mám šedesát dva rokou.“ —

„Zrýnko, ta vaše sestra je modrooká, a ten syn je taký černý jako z Afriky,“ divila jsem se. — „To on švager bol taký priprášený,“ vysvětlila mi. —

Doma, sotva vstoupila na dvůr, hned se ujala velení a všude vše viděla. Tak hned na Maru už venku: „Tá motyka mosí tady but?“ — „A já hu ani nevidela a chodím po dvore,“ divila se Mara sama sobě.

„A čo ty dvere sú tady do teho sklepa otvorené. Kde sa kurence napijú, keď rendlíky máš prázdné!“ a ukázala Mare na zem. „A čo — Týždenník neprišol?“

V jízbě byl Juro. Seděl za stolem s hlavou opřenou a přemýšlel. Zašeptal: „Vietajte, mamička, i oni, paní velkomožná!“ a odešel.

Po Evě a Sudorce nebylo ani slechu. Zrýna v ustanovený den si šla odbýt stání k soudu, a když se vrátila, mi to popisovala:

„Ten pan súdce mi povedali: Katerina Zrýny, rozená Vatert, povedala ste, že prítomná zde Haramina, rozená Jánoš, čaruje?

Povedala, pán velkomožný.

A že mnoho ludí zkynožila? (Zničila.)

Nepovedala som. Já som povedala ošidila: nie zkynožila. Já som sa to slovo „ošidila“ naučila v Čechách. Ma sa to tak vyšmiklo z úst, a ona myslela, že som hovorila zkynožila.

Katerina Radošínský, rozená Holík, povedala to Zrýna?

Povedala.

Budete priesahat!

Poníženе prosím, budem.

Já som jej povedala: „Prosím ťa, nebojíš sa Pána Boha?

To je moja vec.

Po tem zas pan súdce povedali: Chcete sa po prátelsku pokonat, nebo zdvihnem právo.

Nechcela tá Haramina.

Tak on teda to právo zdvihnul, a ti všeci priesahali. Keď som jej zaplatila za urážku a šetkym svedkom, nebo nekerí prijeli po železnici a jiní na svej správe, ma to koštuvalo tricăt rýnských, ale som jej povedala pred panem súdcem: „Keď si taký pámbíček, daj si tabulu na dom.“ A pán súdce sa smál a povedal jej: A viac už nebosorujte.“

Zatím se Eva se Sudorkou vrátily, a hnedle toho byla plná dědina, jak se tam Eva líbila, jak za ní „malári (malíři) běhali, čo hu chceli maluvat, a jak jej platili, a že za tech pet dní utržily šest sto rýnských. Jeden ten malár, čo Evu maluval, že jich poslal k jakémus pánovi, čo také staré vyšievánie velice kupuje, a ten že jim rozkázal, aby mu hodne brzy zas takých vecí donésly.“ V celé dědině a rozumí se i ve mlýně bylo z toho závisti a rozčilení veliké. Na Jurovi bylo znáti veliký nepokoj, neboť se o Evu bál. Mara by byla tuze ráda vyzvěděla adresu toho pána z Vídně, co takých věcí kupuje, neboť chtěla jít také k němu prodávat.

Když jsem je šla přivítat z cesty, šla Mara se mnou se vzkazem od Zrýnky, jen aby Eva už přišla, že je šetko zadusené (zapomenuté — odpuštěné).

Sudorka se blažeností až rozplývala a v Evě se jen vzhlížela, obdivujíc ji, jak se k obchodu měla.

„A to ty budeš k temu taká šikovná ako naša mamička,“ podlizovala se lišácky Mara Evě. A pomalu začala vytahovat jméno pána z Vídně.

Eva po malém zdráhání jí řekla: „Pünktlich sa volá ten pán a bydlí — nevím už kterou ulici jmenovaly.“ Já si dobře všimla, jak Sudorka při slově „Pünktlich“ se nemohla zdržet smíchu a že se obrátila.

Mara, jak zvěděla adresu, už pospíchala třebas bez Evy ke mlýnu.

„Pünktlich,“ opakuji si. „To je podivné jméno.“

Podívaly se obě na sebe, jako by se jedna druhé tázaly, co mají dělat, ale pak se mi zkroušeně vyznaly:

„Paní velkomožná, ten pán, čo tolko vecí od nás kúpil, nám povedal: pünktlich draj úr komen sí. — Tak já za to, že ma ta

Mara a ten Petr tolik sa naubližovali, som jej povedala, že sa volá Pünktlich."

Mara se zcela vážně chystala do Vídně k panu „Pünktlichovi", když se stala nepředvídaná věc.

Náhle přišel do mlýna Ondřej a s velikým spěchem oznamoval, že v dědině P . . ., as tři hodiny cesty vzdálené, zemřel kupec, kterému on dodával zboží, a jeho žena že mu nabízí, aby to převzal. A hned se vytasil s návrhem, aby to převzali Mara a Petr. Já v tom spatřovala ruce dobré a starostlivé Cilky. Ta to nasadila jistě Ondřejovi do hlavy. Petr i Mara oba měli k tomu velikou chuť, a poněvadž to velmi spěchalo, hned si skládali své věci, a druhého dne už je odvážel vůz k jejich novému domovu.

„Inu, ono mosí but, čo Bôh chce," mínila Zrýnka. „Šetko s nebe letí." Nyní teprve, když se Juro z dědiny vrátil, kam Petra a Maru dovezl, přivedla Sudorka Evu do mlýna. Zrýna při tom uznala za vhodné aspoň na okamžik se studeně zatvářit.

Eva se uvedla: „Pochválen Pán Ježíš Kristus! Mamička, odpustite ma, čo som vás rozhnevala."

„Nech ti Pán Bôh odpúšćá. Já som povedala, že ti jákžiu slova nepoviem a preca ma srdco odmaklo," a podala jí ruku.

„A čo ty, Jurenko," povídala Eva k Jurovi, „prosím ťa, nehnevaj sa na mňa, šak až ti šetko poviem, ty ma odpustíš."

Juro šel pomalu k ní, podal jí ruku a vyšel s ní na zahradu. Moje sestry se potom blažeností rozplakaly. Sudorka mi pak venku povídala: „Paní velmožná, já som dala v tej Viedni na tri svaté omše, a ty sa naráz odslúžily. Já som pri tem tolik plakala a sa modlila, abysme mali jeden ke druhému lásku, a to inší nebolo (jiná příčina nebyla), že sa to šetko tak stalo. Pán Bôh ma vyslyšel a tu mojú céru vysvobodil. Já veru verím, že Bôh nebeský neopustí žádného človeka, kerý sa k nemu utieká."

Zatím přikvapil neodvolatelný den mého odjezdu. Poněvadž jsem se bála Zrýnčina nářku, zařídila jsem si loučení tak, abych musila spěchati k vozu, který mne měl odvézti na nádraží. Zrýna mne šla vyprovázet — Hleděla mne svými písničkami zdržeti, slibovala všemožné, že dojede za týden sestra M . . . anská, tá že vie mnoho pohádek atd. — ale nebylo pomoci.

„Paní velkomožná, keby vedely, čo já mám už zas piesniček na hlave a jakých všelijakých. — Včul, keď sú ty deti Mariné pryč, já bych jim jich zmyslela! — Dnes v noci som zase jednu složila. Já jim hu zazpievám:

V uherskej krajine je lípa strom,
má koren podežraný od Maďarou.
Bola ovisnutá, celá ovadnutá mnoho rokou."

Hlas se jí lámal, jak byla dojata mým odchodem, a ona si řekla: „Veďá, to je nóta, ak keby plakal."

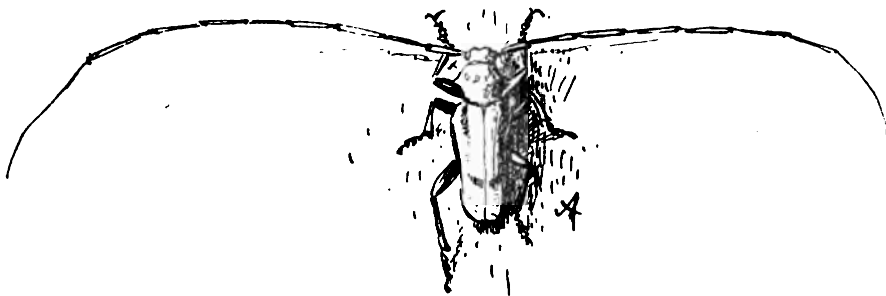
„Ale krásně jste to, Zrýnečko, složila," chválím ji. Chtěla zpívat dál, ale pro pláč nemohla. Vedla se mne, aby mne ještě užila.

a písničku už jen v pláči vyříkala: „Zešli sa Slováci volakerí, čo tej lípe koren odhrabali. Našli tam červíkou, velikých žralokou, čo hu žrali. Neboli to žralocí-červíci, boli to slovenskí odrodilci.“

Nezdržela jsem se a za tu píseň jsem ji políbila. „No, Zrýnko,“ — hladím ji — „už musím utíkat, nebo bych nepřijela k vlaku. Přímo se ulekla a vytřeštila na mne oči, které byly od slz jako skleněné. „No, nech sa stane boží vôla,“ zašeptala. Políbila mi vroucně šaty, když jsem si ruku políbiti nedala, celou mne přežehnala, říkajíc modlitbičku nějakou, a stěží ze sebe vypravila: „Kadykolvek pôjdú, nech majú ščastie i jejich pán velkomožný.“

Ještě jednou jsem ji políbila a utíkala jsem ku faře. Oči se mi též slzami zalévaly, a daleko v ohybu cesty ještě jednou jsem se ohlédla. Moje Zrýnka tam stála uprostřed cesty jako zosobněný zármutek, nehybná jak žena Lotova, a její rty jistě šeptaly modlitbu za mé štěstí.

Teréza Dubrovská:

Z cest.

D' EL KANTARA.

V slunci dřímá D' El Kantara,
holé skály pouští čnějí,
v oleandrech slunce hárá,
safíry se v nebi chvějí.

Palmy šumí žhavou písní,
roklinami řeka pádí . . .
kolkolem se chýže tísní
v zemi jako doupě hadí.

Plody datlí voní zralé,
bambus v řece větve smáčí,
supi hnízdí v strmé skále —
Vlak se zvolna roklí ztáčí.

Namáhavě ze skal jede . . .
Kdesi řeka ještě kvílí . . .
Širá poušť — a všechno šedé —
žhavý písek v dálnou míli . . .

BISKRA.

Tajemná sní v čarné říši
v stínu datlového háje, —
jako smaragd v šedé tiši,
čaruplná, žhavá báje.

Těžká vůně k nebi stoupá,
oranže se zlatem skvějí —
ve větvích se lehce houpá
žlutý kalich orchidejí.

Kolem poušť — a ticho všude . . .
těžko, dusno, slunce pálí . . .
Karavany táhnou chudé —
luzný přelud v šeré dáli.

SLEPCI.

Slepců táhne dlouhá řada,
nehybné jsou zraky bílé . . .
Opuštěná bludná stáda
táhnou pouští v dálné míle.

Rudých růží planou pole,
slavíci kdes v háji tlukou —
o zem narážejí hole . . .
Sami jdou se svojí mukou.

Bílé hlavy stříbrem svítí,
klopýtají každé chvíle — —
kolem hlučí živobytí . . .
Nehybné jsou zraky bílé.

Posel.

Staša Pavlová:

Z denníku učitelky.

(Dokončení.)

Pondělí, 26. listopadu.

Napsala jsem právě dopis Slávovi; samé stesky a nářky. Co jen mi je? Proč nejsem veselá a beztarostná jako jiní? Proč stále cítím cosi hlodat v duši? Máša včera přijela po šťastně vykonaných zkouškách. Byla jsem u ní celé odpoledne. Večer po hrozném vnitřním boji vrhla jsem se jí na šíji a objala ji křečovitě. Hledala jsem lásku či útěchu? Nevím sama. Je mi předmětem lásky? Někdy se mi tak zdá, a myšlenka na její odchod je mi pak nesnesitelnou. Přátelství, či láska? Co zvítězí? Nebo mi nestačí jedno ani druhé, a skončím, bůh ví jak?

Prohlížela jsem svou korrespondenci s Mášou. Samé útržky papíru, někdy i ze sešitu žaček; ale co bolestí, slov lásky a zoufání na nich!

Srovnávala jsem drobná psaníčka od lonska, a tak jsou všechny ty chvíle otisknuty v mé duši, že bezpečně jsem určovala, jak po sobě následovaly. Teď ke všemu mne zachvacuje touha, vybíti se v nějaké práci literární. Mám nadání? Kdož ví!

Jsem asi zcela tisícový zjev, a moje touha po něčem takovém je zcela všedním úkazem, jako u mládeže vůbec. Nu, čas rozsoudí a posoudí! Pískají hodinu! Musím do školy.

* * *

Kdy pak přece začnu s nějakou veselejší písničkou? Je to život! Nemoc v těle — a nemoc v duši, pryč se stesky, nářky a žaly!

Chci se těšiti ze života, ze svých jedenadvaceti let; vždyť přece někdy tak chápu krásu! Blaží mne krása vůbec — a ještě naříkám? Znám lidi, před nimiž hlavu skláním, a ještě nejsem spokojena? Všude se píše o ženách, o těch nových velikých zjevech, po tisíciletí odstrkovaných a najednou tolik opěvaných. Chci přece také býti „moderní ženou“ — a takhle stále úpím? Takové fňukalky nepomohou, ty nás nevytrhnou, my potřebujeme síly, činův a velikosti. Seber se, dívčino, seber! Něco se mi nechce dáti z duše vypudit! Vzpomínka na „Nad naši sílu“, již tak rozumím a jejíž pochopení je pro mne děsné. Och, miluji sever, miluji jeho fjordy a úskalí, jeho mlhu a srázy, miluji všechen ten otužilý lid, hluboce cítící, a zbožňuji jeho mistry. Ti mi odpovídají, ti stále více osvětlují moje nitro. Miluji moře, ač ho neznám, miluji jeho zelenavé vody, miluji mlhu severu.

Sobota, 1. prosince.

Inu, tak se stalo, nevím jak, jako někde v pohádce, že kteréhosi zamračeného, uplakaného odpůldne dostala jsem se na postel. Zuby mi drkotaly, nohy nechtěly sloužiti, nu zkrátka: nemoc, opravdická nemoc byla tu. A držela mne až do dneška! Těch děsných dní i nocí, zvláště pak večerů, kdy chvěla jsem se touhou, míti stále u sebe Mášu. Byla u mne často, ledové obklady dávala na bolavou hlavu, ale více hojila drahá její ruka. I slečna Schickova mnoho času u mne prodlela. Bylo nemocno tělo a těžce raněna duše. Dnes je mi lépe! Jedla jsem již a i ven jsem si vyšla. První má cesta vedla ovšem k Máši. Proč jen mám ji tolik ráda? Ona odejde, již brzo odsud odejde, a zůstanu pak tu sama —

Sobě ku štěstí či ke zkáze? Koho zase budu milovat? Ne, nikoho, budu se vyhýbati lidem a hledět zapomenouti na ni. Nepíšu dnes s nadšením, podávám jen suchý referát. Poodešla nemoc, a celá moje bytost toužně volá „žít“. Jen jak „žít“? Dovedu-li? Musím! Ach, to není tak lehké. Toť největší umění býti geniem pro sebe.

Neděle, 2. prosince.

Tak jen zase hezky dolů se vším, co mne trápí a mučí. Bolesti, na chvíli dostáváš vyhazov. Teď tě tady nemohu potřebovat. Budu se baviti se svými děvčaty, a to jsou takové filosofky, že před nimi musíš chtíc nechtíc couvnout. Ty mají moc přímo zázračnou! Jako dnes odpoledne. Na posteli o kolena opřenou knihu, v ruce kus papíru a výrobek kdesi od šumavských hvozdů. Najednou jemné zaklepání, a tužka letěla do neurčita, kniha na židli, poduška o něco výše, a moje nohy neviditelná moc vtěsnala mezi rovnoběžky postele. „Volno!“ Smích, šuškání, dveře se otevíraly, jako by lezl ohromný koš vajec — a do pokoje se vbatolila Valendinová Lidka s Andou Komisařovou. Nu, to si dám líbit, to je přece návštěva! Obličeje děvčat podobají se úplňku; inu, bodejť, vždyť byla rozdávána vysvědčení, a já přece oběma dala jen po jediné husičce. Jsou to skoro premiantky. Byla veselá ta hodinka. Z nejlepších v celé nemoci. A jaké malířky jsou moje žačky! Malují nejen na papíře, ale i na dřevě a látkách

lněných, vlněných i bavlněných; podle toho, jaké šaty zrovna mají. Někdy také i na živé lidské kůži. Inu hotové umělkyně! Jenom ta fantasie!

Malují dle přírody, ale sotva který rostlinopisec viděl kdy takových listů; nejsou to ostatně květiny z tohoto světa, ale z těch říší tajemných, v nichž duše dětská bloudí. Nevím, nevím, co z těch mých děvčat bude. Dramatičky, malířky, spisovatelky, jež do jednoho řádku svolají všechny slavíčky zemské, hvězdičky nebeské, potůčky i květinky. Mít peníze, dala bych je všechny na studie, ovšem podle schopností na různé ústavy.

Bernardinovou k lékařství, ta doporučovala utopeného zakopat do hlíny. Ale rozhodně by bylo nejvíce mathematiček a stoupenkyň Gebaurových. Ale ráda je mám, a to je hlavní; u nich jsem zase tou Stašou, jež kdysi nedovedla bez poskoku metr cesty uraziti, jež vodila svoje družky do tajemných výšin rodné chalupy, podívat se na vesnice, ostrovy, moře a všechny krásné věci, o nichž četla v Robinsonech a starých, zamaštěných, kdesi vyfouknutých kalendářích. Jsem jim starší sestrou, dobrou kamarádkou; proto však nestěžuji si na neúctu, dotěrnost nebo nekázeň.

Vy paedagogové, již nejraději byste děti přivázali, co řekli byste asi mně, jež jedná zcela opačně Vás? A doufám, že výsledky mého učení nebudou horší Vašich!

Děti, děti! Jen když mne mohou překvapit a přinutiti k smíchu. Běda však, když se jim lest podaří, a já se zasměju! Obávám se, že ze smíchu křeče dostanou. Překvapí-li mne přece někdy nechuť k učení, podívám se jenom do jejich čistých očí, a nelibost, nikdy ne velká, uniká v sedmimílových botách.

Pondělí, 3. prosince.

Nemoc mne dosud drží ve spárech. Ani necítím tolik tělesné jako duševní trýzně. Nikde útěchy, jen pustota ze všad zírá. Aspoň kdyby víra byla. Ale ta vyprchala jako vzácná vůně, o níž píše Zeyer ve svých novellách. Dnes mi z ní nezbylo ničeho. Zhubla jsem nemocí, leč v seschlých prsou nová probouzí se touha. Žít, dostati se odsud z toho hnízda, bojovat, rváti se se životem. Přece něco mne láká a má pro mne cenu. Do Prahy bych se chtěla dodrati; tam bych uplatnila nějak své síly, tam bych snad přece přestala umírat a zvěděla, že mi je teprve 21 jar.

Na Slávu dnes jaksi vzpomínám; jinak jsem ke všemu apatická, nic mne netěší. Co také? Chtěla bych k sobě dostati družku nějakou, veselou, jež by mi dovedla zase krev rozprouditi. Nikdo nikde! Všude jen resignace, smutek, nepochopení — a ve mně vše se vzpírá, řídká krev proudí, snaží se vřít a volá po životě! Chci žít, žít, žít!

Ne se vdávat, v tom já nevidím života, ale ne tak umírat, jako dosud. Život vidím v práci, ušlechtilé zábavě, v družném životě. Dnes netoužím honiti se za Mášou, dnes chci pustiti se za štěstím, zachytiti je a k svému životu připoutati. Nepokvete připoutané bujně, nebude veselé jako na svobodě, ale přece je snad vedle sebe ucítím.

Středa, 5. prosince.

Krev se ve mně vzbouřila. Seděli jsme u oběda. U mých příbuzných, lidí dobře postavených, byl návštěvou bratr panin. Hostitel seděl v čele stolu, host na nejposlednějším místě. Ani představen nám nebyl. Co také záleží na chudém krejčíkovi, třebaže je nejbližším přítelem. Nepromluvila jsem po dobu oběda, jen z mých očí mohl vyčísti s jakou sympatií jdu mu vstříc. Chvěla jsem se obavou, aby nepadlo slovo jej pokořující, vědouc, že rázem bych vybuchla.

Vzpomněla jsem si na svoje rodiče, prosté vesnické lidi, jimž je každý lépe oděný člověk pánem a myšlenka, že by někdo podobně s nimi jednal, přiváděla mi krev do varu. Nenávidím lidí pyšných, nadutých, nerada jdu do společnosti jejich!

Opravdu, jsem prapodivný tvor! Miluji rodiče, v dopisech jsem plna něžnosti, uskrovňuji se, abych jim mohla přilepšovati, těším se na setkání s nimi, myslím si, co vše jim povím, jak se s nimi potěším, ale když se sejdeme, čiší ze mne lhostejnost a chlad. Jako bych se styděla za svoje lepší city, skryji je v sobě. Jsem dobrou, hodnou dcerou — v dálce.

Čtvrtek, 6. prosince.

Dnešní den byl hezký! Urovnala jsem odměnou za vyučování v hospodyňské škole svoje finance a poslala peníze rodičům.

Nu tak povídám, povídám, a dosud jsem ti ani denníčku neřekla, že jsem se přestěhovala. Opustila jsem milý svůj pokojík, jejž jsem milovala pro jeho bělost a v létě pro jeho zeleň. Pan Volaňski byl přeložen do Karvína; nerada loučila jsem se s milými lidmi. Slečna Schicková nabídla mi svůj byt, aby nezůstal prázdným, až teď odjede, a já přijala. Je mi však, jako bych duši rozdvojila. Věru, že mám ji rozdvojenu. Jedna část volá po lásce, ta miluje Slávu; druhá touží po askesi a táhne mne k Máši. Té nevím co se stalo. Je divná, změněná, a zdá se mi, že ji mrzí moje spolubydlení se slečnou Schickovou. Ale vždyť přece mne tolik nutila, abych slečninu nabídku přijala! Prazvláštní povaha! Nechce se mi však dnes do nějakého rozebírání; toužím po klidu, upokojení. Můj dobrý Sláva mi píše denně dopisy plné lásky.

Sobota, 8. prosince.

Snad ještě nikdy nepřála jsem si tolik víry v Boha, nebo vůbec v něco, jako dnes. Toužím po Bohu, dobrém Otci, k němuž bych mohla se tulit, jemuž bych mohla říci vše, jenž by nežárlil, ale jen chladil moji rozpálenou hlavu. Bůh, v nějž věřit jsem se učila, není takovým: ten chce jen sám býti milován, nestrpí nikoho jiného v srdci člověka. Věru, že většími jsou rodiče, jež milují, přejí dítěti štěstí, nežárlíce. Škoda, že mám k nim tak daleko. Ostatně, oni by mně, chudáci staří, stejně nerozuměli. Sláva přičítá moji rozervanost ochořelým nervům. Nu ano, mám je nemocny, předrážděny, ale choroba jejich není příčinou, nýbrž následkem mého duševního stavu. Lituji Mášu, nenechám ji samotnu jíti životem, zvláště když vím, že trpí beze mne.

Přiznala se mi, že miluje mne vždy, když mne ztrácí. Jak to s námi asi dopadne?

Ona půjde odsud — a já? —

V novém svém bytě jsem stále cizí. Slečna Schickova je dcerou po vysoce postaveném úředníkovi; byt její je zařízen skoro s přepychem, nikde ani místečka volného, každý koutek zastaven nábytkem. Přeplněný byt mne tísní; vždyť tolik miluji volnost! Dnes již od rána čtu „Valentinovy ženy“; dosud se mi líbí. Chápu dobře nynější přesycenost, pachtění se za láskou, jíž snad už není.

Chut k životu, jež v nemoci vzklíčila, stále vzrůstá. Chci žít, pracovat, vyšinout se, býti lekninem nebo břízou nad vřesem. Chci předhoniti všechnu šosáckost a spěti ke slunci, k výšinám. Budu a přec jen budu pracovat a snažit se! Nahoře mi nebude tolik zima, budu blíže slunci a nebude na mne vrhat stíny nízký vřes. Miluji skupinky bříz na našich pasekách; jak nepatrným proti nim je hezoučký, ale přece jen domácký nízký vřes! Heboučká bílá bříza připomíná mi duši člověka umělce, jenž spěje ke slunci a modré obloze. Bouře a déšť ji jenom zrosí, smyjí s ní prach, ale nepotřísní ji blátem. Chtěla bych být běloučkou břízou na pasece světa!

Miluji jas, barvy, světlo, žitná pole, plané máky, a v těle mám řídkou, vlahou krev a je mi zima. Odkud to?

„Valentinovy ženy“ jsou dočteny a nelíbily se mi. Některé části se mi zamlouvaly, ale celek nikoliv. Jen to je divno, že jim opět rozumím. Čím to, že tolik mi z nich je blízkého? Mám tak složitou duši, anebo jsem chameleon? Nevím sama! Valentine, dítě 19. věku, v Tobě zosobněno vysílené 19. století, v Brynychovi pak věk XX., jehož sloupem nadějí je zdravá, rudá krev dělnická. Toužím po spojení s vrstvami dělnickými v nichž tuším Sílu, Pokrok a Svobodu! Mám ráda rudé jejich karafiáty, sympatisuji s nimi, zrovna jako miluji massy studentstva, jejich mládí, bujnost, nadšení a ideje. Ať žijí synové práce tělesné i duševní!

Neděle, 9. prosince.

Ve čtyři přijela Máša; byla jsem jí naproti. Na zemi ležel první sníh. Hezký den! Země ztuhlá, všude bílo, svátečně, a mně bylo do poskoku. Má duše byla podobná krajině kol. Také v ní temné, tajemné lesy, srázy, ale kol nich přec jen bílo. — Bělost sice po chvilkách zmizí, ale zrovna ty kratičké chvilky činí život krásným. — Ani neuvěřím, že jsem já psala o kráse života!

Odkud ta změna?

První sníh ji způsobil. Chodila jsem nádražím a jasně jsem si uvědomovala, že přece jen stojí za to žít, ale žít, skutečně žít, ne chorobně zmírat. Vzpružit, vzpružit se chci! Proč býti nešťastnou, proč umírat, když jsem ještě nežila? Proč vyčerpávat svoje síly beznadějí? Chci! buď mi heslem a chutě v před za novou vidinou! Co jiného — štěstí mi sotva asi práce přinese, ale spokojenost může dáti. Proč naříkat, když se nářkem nic nespraví?

Kéž bych jen nebyla Slávovi kamenem, o nějž klopýtnuv, smrtelně by se zranil!

Pondělí, 10. prosince.

Myslela jsem vždy, že napíše-li člověk něco, vyčerpá se, poví, co říci chtěl, a nemá, co by řekl více. Leč není tomu tak. Častěji a častěji nutí mne tajemná síla, abych sáhla po tužce, a nemohu-li, jsem nespokojena. Celou svoji duši svěřuji papíru. Píši ve škole, doma, někdy i z postele vyhání mne touha po psaní. Mám mnoho co pověděti, ale dosud je vše nevyhráněno, neustáleno, teprve poupata se rozvíjejí. Mnoho ještě prožiji, než plody uzrají. Otvírám oči v budoucnost, dívám se na život udiveně, ale láká mne, těším se naň!

Úterý, 11. prosince.

Zimní zachmuřený večer. Chodily jsme městem; můj věrný druh, Smutek, nezván se dostavil. Oddělila jsem se od slečen a sama dala se silnicí dolů za město. Bylo po 6. hodině, dělníci hrnuli se z továrny. Massa jich táhla proti mně — bledé, vyhublé obličeje žen, dětí skorem ještě, zuboženě vypadaly při světle elektrickém. Prodírala jsem se zástupem a dívala se pevně všem do očí. V některých četla jsem nenávist, v jiných resignaci, starost, tupost, jinde spěch. Styděla jsem se za teplý svůj oblek, studem a lítostí naplnily mne jejich pohledy. Snad viděli ve mně jednu z těch, jež jimi pohrdá, snad leckterá pěst se sevřela, že ani z cesty se jim nevyhnu. A já šla schválně, já chtěla těsně se s nimi stýkati, mne neurážely jejich doteky. — Láska k lidu zmučenému silně mnou zachvěla. Viděla jsem v nich bratry, sestry.

Čtvrtek, 13. prosince.

Ani se nepřiznám, že jsem zase již slabochem a že dala jsem se opět strhnouti rozcitlivělou náladou. Proč to vše tady píši? Zdá se mi někdy, že kdyby náhodou dostal se denník můj někomu do ruky, že měl by pro moje řádky, v nichž zachyceno jest kus života, pouze úsměv nad bláhovostí děcka. A já se trápím, toužím rozpálenými kleštěmi vytrhnouti si srdce z těla — a druhé moje já se mi vysmívá. Bolesti, jsi za družku mně určena? Vidím ji všude, z každé knihy na mne hledí, tajemná, záhadná!

Úterý, 18. prosince.

Píšu při češtině v hospodyňské škole; žačky rozebraly si právě otázky ku písemce a teď se s ní hmoždí. Zajímavý pohled! Toho ruchu v ročníku! Co je tu rychlých pohledů, divných dorozumívání. Jedním okem pokukuji po okně a po svém sešitě — a druhým po žačkách. Jim je divno, co si asi znamenám, a mají strach, že si zapisuji šeptalky. Již se mi hrnou práce; každá odvádějící mrskne okem po svém sešitě. V lavicích šumot, způsobený skládáním knih, s prosbami, napovídáním, skřipotem per a šustotem papíru mísí se v jednu směsici. Ještě rozdám před písemkou sebrané denníky, zapíši učivo a nepřítomné a zase domů, k nové práci. Maličký obrázek z mého života dokončen, momentkou zachycen.

Středa, 19. prosince.

Vrhám se do čtení, a čím více čtu, tím jsem menší a ubožší. Znám tak málo, a chtěla bych vědět vše! Ale je krásná ta žízeň

po vědění, je krásná palčivá moje touha, jež nemučí, ale žene mne v před, nutí ku práci tak horečné, že zahrabuji se v knihách, chci se takřka uspěchat, a nevím potom z přečteného nic. Po horečce ochablost — tupost — a zase zoufalá bolest, že tolik mi je neznámo. V takých chvílích nechávám všeho, spěchám do přírody, kde duše — mimosa — nové sbírá síly . . .

Čtvrtek, 20. prosince.

O jé! Dnes se mračilo celý den, i hrom již slabě hučel, ale neuhodilo. V první hodině dala jsem psáti početní úkol. Ale zapomněla jsem, jaké to mám holky loudalky! Pan inspektor by se byl podivil, kdyby mne — pardon, nás! — byl dnes při přírodozpytu poctil svou návštěvou. Místo vodních par, vody, mračen a jíní, zvonily třídou číslice. Mračna se sice vznášela, ale jen na mém čele, a sníh s jíním padal venku.

Dnes ještě za tmy přišla jsem do školy. Venku byl čiperný mrazík, a mile mne uvítala vytopená třída. Oheň v kamnech praskal, divné stíny míhaly se školní světnicí, do níž každým okamžikem zalehl pozdrav některé školačky. Vybalovaly se ze starých šátků, loktuší i divných, většinou matčiných kacabajek. Všechny lavice plny, a ve třídě stále tma. Za jásotu dětí staženy rolety a rozsvícena elektrika. Svítily jsme, svítily, ale sluníčko se sněhem taky. A u nás rolety pořád stažené, jako bychom se s nebeskou lampou hněvaly. Konečně přece jeden paprsek vedral se k nám a prováděl se zvířeným prachem na mé katedře jakýsi kvapík. Vzácná návštěva teprve mně připomenula, že ospalý Horus promnul si již oči a dává nám „dobré jitro". Rolety nahoru. Venku bílo, běloučko, a lidé všichni si hráli na Mikuláše. A na mne z čerstvého sněhu jako by přešla všechna mladá síla, a duší zavířilo: „žít, žít, žít!" Rozmarný snížek, jenž zvědavě i do oken se nám díval (snad chtěl zastupovati p. inspektora) byl uvítán upřímným, nelíčeným úsměvem, někde i výkřikem, tak že jsem si honem navlékla kantorský obličej. Ve mně vzbudil chut k žití, a v dětech radost a touhu po jízdě na saňkách. Komu se to líp bude sklouzat, zda jim, či mně, kdo častěji zajede do příkopu, zlomí sáňky, či vaz?

Pátek, 21. prosince.

Tak s čím sem vlastně dnes jdu? Se žaly, stesky, bujarostí či přemrštěnými sny do budoucna? Chci, chci něco, a slovo „chci" stále hlouběji usazuje se mi v hlavě. Chci posvítiti si do duše ženy a z tisíců různých jejích obrazů aspoň jeden malounký, drobounký zachytiti. Blíží se vánoce, Sláva mi píše, zda smí přijeti, a já jsem ke všemu lhostejná. Přece však od té doby, co je sníh, mám v duši běleji, svěžeji. Vida, ani jsem nevěděla, jak miluji bělost.

Sobota, 22. prosince.

Jestli pak jednou přestanu býti korouhvičkou? Mučím sebe a dvě drahé bytosti. Máša mne má ráda — a Sláva? A přece nejsem spokojena, přece nejsem šťastna! Jak prázdná, bezvýznamná jsou moje slova, a co je v nich bolesti! Nejkrásnější perly literatury zro-

dila prý bolest, leč já cítím po bolesti spíše otupení. Bolest, bolest není silice, nevyprchá zavanutím větru. Bolest kvete dál a vedle ní touha po životě. Jak je to možno?

Dnes odjela slečna Schicková, zapadla kamsi do starého světa podobizen a divných, začernalých obrazů. Jak krásným mohl býti dnešek! Máša čekala na mne celé dlouhé hodiny, a já nešla, nešla — — Co nás k sobě víže? Touží-li ona po mně, jsem lhostejnou, a šílím-li já, odbývá mne ona chladem. Jsme jako dvojčata. Na pohled celek, a přece dvě různé bytosti. Odchází-li jedna, táhne druhou za sebou, a proto je rozchod i spojení nemožno. Trpíme obě marnou touhou po sblížení i po nemožné rozluce.

A přece tvrdím, že je láska veliká a svatá, láska ženy k ženě. Jak vznikla, úplně na odpor všem zvykům a zákonům přírody, zůstane nám asi pro vždy tajemstvím. Duše touží po lásce, prahne po jiné duši spřízněné a nalézá ji mezi ženami. Miluji ženy, poněvadž v nich tuším sílu! Náležím Máši, své učitelce. Patřím jí právem své i její lásky. Sláva podceňuje náš poměr, ale přepočítává se. A jak! Přece jen nepřipouští ani on, nevšední, hluboký Sláva, že je na světě možno, aby žena nemilovala muže, ale bytost svého pohlaví. Co pokoření je v tom pro ně!

Neděle, 23. prosince.

Vánoce jsou tady, za několik hodin odjíždím domů. Jsem uspokojena, vše proměnila jsem v hladinu. Sláva ví vše, a myslím, že teď ode mne asi již ničeho neočekává. Proč musí k vůli mně trpět, proč nemohu rovnou mu splácet láskou? Mám ho ráda, velmi ráda, ale moje láska nevede k svatbě. Moje úmysly do budoucna stále jasněji se vyhraňují. Miluji děti, miluji svoje krásné, hrdé, neodvislé povolání, miluji svoji samotu. Divná věc! Teď, kdy mohla bych jí povrhnout, teď mne láká a vábí! Lásku rozsévám, lásku sklízím, co chci ještě? Krásný Ježíšek!

Pondělí, 24. prosince.

Nic není krásnějšího nad jízdu zimní krajinou. Zářivá vzpomínka mi dnes do kaleidoskopu milých obrázků přibyla.

Nemám slov, nedovedu neobratným perem vylíčiti nádheru zasněženého kraje, ojíněných lesů. Jela jsem od vlaku poštou k domovu na vánoce. Jasno sluneční harmonicky splývalo s bělostí sněhu, na němž Bože, jaká otřepaná slova! — tisíce, milliony perel bylo rozházeno. Měla jsem chvíli, kdy duše jako květ se otvírá. Bylo mi jasno, světlo, cítila jsem, že duše moje jest fotografickou deskou, na níž zachycuje se ta chvíle klidného štěstí, radosti z krásy. Starý šedivý vozka ukázal na zasněžená pole a tak nějak mile a prostě řekl: „Jaký je ten sníh! Jako by ho sítem prosypal!"

Seděla jsem vedle známého učitele, ale —! To měl býti také člověk z tak zvané intelligence! Upozorňovala jsem jej na smrčky sněhem pocukrované, na bělostné, do nekonečna se táhnoucí pláně. „To by bylo metrů dříví," přisvědčoval, prohlížeje znalecky okolní lesy. Hned na první pohled probudila se ve mně vůči němu anti-

patie. Poznala jsem, že není člověkem z mých lidí, u něho že není jemných stínů, ale sprostá, hrubým štětcem provedená kresba. Jel k nevěstě, ale přece snažil se mne bavit a i užít něco z vůně ženského těla. Každou chvíli zavadil o mne loktem, a mnou, ač mi byl z duše protivný a celou cestu tropila jsem si žerty z jeho přihlouplých odpovědí, projížděly divné vlny. Ty vlny znám!

Následek vzbuzeného pudu pohlavního při styku s druhým pohlavím. V tu chvíli pochopila jsem, jak je možno, že se oddá žena muži nemilovanému. Uhýbala jsem se dotykům svého spolucestujícího a nastavovala se polibkům slunečním. Obloha byla bleděmodrá, a temné lesy v daleku jasně se od ní odrážely. A všude klidno, čisto, průzračno; mně bylo také tak jasno, smírno, a ve světlé té chvíli ani člověk se zvířecími svými pudy nezdál se mi odporným. Vše splynulo v ladný, bělostný celek, vše harmonovalo. A já otvírala duši bělosti i slunci vstříc. Již prchlo vše, sedím při blikavém světle petrolejové lampy v naší chalupě. Rodiče jeden přes druhého mi vypravují, a mně je dosud bílo, ač již trochu sazí napadalo. Mami chvilkami poléhává a naříká si na bolest v prsou; oči má zapadlé, pleť zažloutlou. Mám o ni strach!

Co se již nastarala, nadřela. A teď, kdy mohla by si odpočinouti, — stateček dají naši bratrovi, — teď nemoc zatíná v ni své spáry.

Něco mi nejde z hlavy. Ve městě zastavila jsem se v hostinci, čekajíc na poštu; tam sešla jsem se se známou selskou dívčinou. Hezké dítě, šelmovství jí z očí svítí, ale v té chvíli ještě něco jiného se z nich dívalo. Mluvila s hotelierem, prohnaným a smyslným člověkem, jenž pohlcoval ji očima. Ono cosi, jež jsem jí z očí vyčetla, blýskalo se i v jeho zraku. A já zase chápala a rozuměla, a vzrůstal ve mně odpor před zvířetem. Kam jsi se podělo čisté lidství?

Ach ne, já se nevdám! Mám odpor před teplým, lenošným, zadýchaným ložem manželským; já zůstanu při své čisté, tvrdé, chladné posteli osamocenosti.

Čtvrtek, 27. prosince.

„A staré písně duší znějí," tak najednou se mi ten úryvek, jejž jsem nevím kde četla, vybavil. Venku se chumelí, vítr hází sníh do oken, a já sedím doma, doma u kamen. Ze stáje zaléhá ke mně bratrův hovor se zamilovaným jeho vraníkem. Teď píseň zazněla, zvučná, lahodná píseň moravského hocha. Poslouchám, a kol mne táhne jakoby hudba. Vzpomínám na čilimník v Kinského zahradě, jejž milovala jsem jako Japonky své sakury.

Večer četla jsem trilogii Vrchlického „Hippodamii". Cosi jemného, čistého ve mně zanechalo úchvatné ono dílo; kus špíny zase se mne smylo. Nejvíce líbí se mi Hippodamie, žena vášnivá, silná v lásce jako sama smrt. Je to správné? I nač správnost; je mi protivná. Líbí se mi — a dost! Vánoce již za námi, a mně z nich nezbylo nic, ale dočista nic. Vše bylo všední, žádná vánoční nálada mne neovládla. Skoro s lítostí vzpomínala jsem let dětských s čistou poesií vánoční. Kde jsou časy, kdy časně ráno o Štědrém

dnu brodila jsem se závějemi sněhu s vařečkou ve ztuhlých prstech a u každého stromku volala svoje: „Stromečku, vstávej!“ Nedojala mne ani známá, vždy stejná štědrovečerní večeře, ani mnou nepohnula milá maminčina píseň z kancionálu. Na Boží Narození studovala jsem v kostele fanatické kázání kněze benediktina, a zlost mnou lomcovala při jeho prázdných, bombastických slovech. Rozčiloval mne falešný zpěv a nesouzvuk hudby se zpěvy. Zhola nic, ani trochu světlejší dojem mi nezbyl.

Úterý, v Žalově, 1. ledna r. *

Svátky prchly, jsem zase v Žalově a vjíždím do starých kolejí. Byly krásné poslední tři dny. Sláva přijel, a v zapadlé chalupě horské vesnice usídlilo se štěstí. Ach ne, jen chvílemi z pozdaleka tam nahlíželo. Jak by se mohlo u mne usaditi při všech těch starostech, jež mne svírají? Matčina nemoc, vzpomínky na Mášu spojené s palčivými výčitkami, vlastní, příjezdem Slávy znovu se otevírající rána, starosti o budoucnost rodičů — bodaly mne do duše.

A přece mi chvilkami bylo dobře. Slávova veliká láska zpříjemňovala mi život a zaháněla mraky s čela. Ony tři dny, jež znamenají pro mne světlo, lásku, hluboce se mi vtiskly do duše. Vzpomínám na ojíněný les, před nímž v němém obdivu dlouho, dlouho se Slávou jsme stáli. A všechno pryč! Co teď? Co znamená pro mne Žalov! Budu-li upřímnou, pak musím přiznati, že jen žal, okovy, i oddálení od života.

Dnes, když rozloučila jsem se se Slávou a vsedla do vlaku, ozval se známý drahý hlas: „Slečno Pavlova!“ Ve mně nic se nepohnulo, skoro cize podívala jsem se na volající a lhostejně, jako všem druhým, podávala jsem Máši ruku. A už tu byl smutek!

Ve voze mluvilo se o Slávovi; všechny přítomné kollegyně mne zlobily, vyptávaly se naň a tlačily se k oknu, aby jej uviděly. Jen ona mlčela. Večer, při návštěvě u ní, spatřila jsem stopy pláče v drahých mi očích a vědomí viny pálilo mne jak znamení Kainovo.

Teď ještě mne moje zrada a Mášino pohrdání tolik nebolí, vzpomínky na Slávu jsou příliš čerstvé, ale cítím, jak mne zase k sobě přitahuje. Budu po ní toužit tím více, čím více se mne ona bude vzdalovat.

A ona mi již neodpustí. Vzpomínám, jak pouhá zmínka o Slávovi ji bolela, a že den, v nějž zvěděla o mé známosti s ním, nazvala nejhorším v celém životě. Vidím již blížiti se rozervanost. Přijde s chladem Mášiným.

Středa, 2. ledna.

Jsem vinna, velmi vinna! Bože, vždyť já to byla, jež slibovala jsem Máši, že budu její, jen její . . . vždyť já to byla, jež chtěla jsem celou její duši . . . vždyť já tvrdila, že svátky nebudou mezníkem mezi námi. Tehdy jsem mluvila i cítila upřímně.

Když však došel Slávův prosebný dopis, nebylo mi možno odříci . . . a když přijel, nesmírnou svojí láskou překonal všechny moje výčitky. Ale co teď?

Není okamžiku, abych nevzpomněla Máši, nezatoužila po ní, a ona pohrdání svoje jen stupňuje. Bože, jak to je?! Cítím, zdá se mi, hluboce, a opět mi někdy připadá, že vše šlo jenom po povrchu duše. Nevzpomínám minulosti a nemyslím na budoucnost. Žiji vždy jen přítomností; v té jsem upřímná, v té cítím, ale více nic! Jak nepatrný rozsah!

Teď je napětí mezi mnou a Mášou. Jsem dosti klidna, ale tuším bolest. Blíží se veliká, příšerná! Příchodem Slávovým spojily se trochu obě půle mé bytosti; srostly poněkud, a teď zase nastává roztržení. Jen je tuším, jako když někdo naříznutím značí řez. A odtrhnout se úplně, opustit Slávu a příklonit se k Máši? Ach, když bych úplně rozpoltila duši a rána stala by se nezhojitelnou...!

Sněhy tály, lesy temněly a ostře rýsovaly se na bledém nebi. Šly jsme s Mášou ztichlým městem — cizí, a přece tolik si blízké! Napětí se uvolnilo.

Čtvrtek, 3. ledna.

Bože, Bože! Proč ho volám, když v něj nevěřím? Připadá mi, že musím vrhnouti se k zemi a nehty zarýti se v půdu, jinak že nepřehluším své bolesti! Jsem opravdu tolik bídnou, že taková slova vmetla mi Máša v tvář? To je děsné! Rána palicí probudila mne z tuposti.

„Komediantka!“

Nešťastné, protivné slovo! Stále je slyším, stále se přede mnou vynořuje a otravuje i vzduch, jejž vdechuji. A přece jsem se neurazila, přece se na Mášu nehněvám, ale dlouho, dlouho, přes hodinu stála jsem v dnešním ošklivém počasí venku, čekajíc na ni. Mluvily jsme o nejvšednějších věcech, a nikdo by neřekl, co se mezi námi odehrálo, a jak snad obě trpíme.

Mne touha žene za ní a přece, i kdybychom znovu se smířily, zbyl by mi jen smutek a hlad. Kdyby Sláva věděl, jak trpím! Trpí on, trápí se Máša, a já jsem tolik nešťastná. Prokletý život! Ale jak jinak, vznešeněji dovedou muži milovat! Jaké to kontrasty!

Sláva odpouštějící již předem vše, Máša více milovaná, již tolikráte jsem láskou svojí přesvědčila, nyní uražená, zraňující, nehledí na nic jenom na sebe. Kdyby ona milovala, odpustila bych jí vše — vždyť chci jen jejímu štěstí — ach ne, vše se ve mně bouří: chci ji pouze pro sebe, jsem právě takovým sobcem jako ona. Kdo miluje více, a komu více bude odpuštěno?

Pátek, 4. ledna.

Chtěla bych býti kamenem! Jak malou připadá mi teď moje touha po životě, po vzpruze! Jak si pomoci, jak ulevit? Svěřit se někomu? Slečna Schicková je dobrá, velmi dobrá, ale smála by se mé bolesti a nazvala ji škrábnutím, pro něž rozmazlené dítě pláče. U ní je neštěstím pouze nemoc, smrt, vyhoření... Všude šeď, černo, chvěju se zimou. „Pryč, pryč odtud!“ volá celá moje bytost, a kdybych mohla, kdo ví, zda bych šla. Napadá mně šílená myšlenka: jíti k ní, vrhnouti se jí k nohám, odprositi a Slávovi říci „s bohem“.

Ne, to není možno, pak bych zase šílela po něm — a zraniti takovou lásku?

Mně není pomoci, musím sebou vléci celý svůj smutek. Mášo moje, co jste mi to udělala? A na vzdor všemu, na vzdor černu uvnitř, snažím se býti klidnou, veselou, dávám zpívati nejveselejší písně — ale on kouše, kouše vytrvale.

Pondělí, 7. ledna.

Můj milý denníčku, tak jdu zase žalovat. Ale je to divné! Před okamžikem dívala jsem se do Mášiných oken a z celé duše si přála uvidět aspoň drahý její stín. Dívám se, dívám, když tu rázné zaklepání, a Máša moje vcházela do kuchyně. Ptala se po slečně Schickové, a když jí doma nezastala, čekala na ni na chodbě. Chci však každému tvrdit, že chtěla viděti mne. Návštěva slečny byla jen záminkou. Moje touha ji přitáhla. Naše vzájemné spojení, takřka duší prolínání, od čeho pochází?

Včera večer, nedbajíc urážek, šla jsem k ní. Po prudkém vnitřním boji se ke mně obrátila se slovy, jež se nezapomínají .... „Slečno, což nechápete, jaká ukrutnost je v tom, když ještě teď, po svátcích, přijdete mi do bytu, abyste zvětšila moje utrpení — Připadá mi, jako byste chtěla vždy prohrabati, proslíditi moje city. Proč mám já k vůli vám tolik trpět?“

Příval slov trpkých, hluboko zraňujících, mne zaplavil. Stála jsem nepohnutě, jen z vnitra duše dralo se úpění k Neznámému. Viděla jsem její lásku ke mně, přes to, že stále opakovala, jak mne nenávidí. „Nikdy vám neodpustím, že jste mne přestala míti ráda —“

Mášo moje, jak se mýlíte! Včera i dnes připadá mi, že musím sešílet. Proč nemám jenom jednoho ráda? Jak bych byla šťastná! A pomoci si nemohu, srostla jsem snad s oběma. Ale někdy se mi zdá, že jich ani nemiluji a že chci pouze sama před sebou něčemu dostát. Celý dnešní den vyhýbala jsem se Máši; ale jaký malér! Bolestí hryzla jsem pohovku a s nadlidským přemáháním zdržovala jsem se, abych za ní nešla. Zkouším se, chci zvěděti, koho přec mám raději, či je-li můj cit vůbec láskou.

Čtvrtek, 10. ledna.

Uklidnění, urovnání nastává mezi slečnou Palkovskou a mnou. Dnes nemohu říci Mášou; připadá mi tvrdá, nelítostná a ješitná.

Poprvé vidím její chyby. Slova, jimiž mne zranila, žíravinou vleptávají se mně do duše. Teprve teď vše ve mně kvasí. Zač ty výčitky? Vždyť za všechnu svoji lásku nedostala jsem od ní nikdy nejmenšího. Mně nedostačí několik slov, jimiž teprve před nedávnem dala mi tušiti svoji lásku, já toužím po důkazech! Dnes nechápu, že snesla jsem vše, co předcházelo dnešku. Vzpomínám dlouhých večerů, probděných nocí, kdy těšila jsem se, že si dodám odvahy a v náhradu za svoji lásku zlíbám její čelo, oči, ruce. Někdy byl věčností takový večer, přímo mne rvala touha a samota. Teď se jen ptám, co mám z vyplýtvané oné lásky? Máša se mi nikdy, nikdy nepřiblížila, a věru, mělo to své následky. Podivuji se jí, vzhlížím

k ní jako ke královně, ale bojím se jí a nedovedu se k ní přitulit. Je mi trpko!

Nedovedu napsati, co cítila jsem po přečtení Slávova dopisu. Ta jeho krásná, ušlechtilá povaha! Kdybych užila nejlepších slov ze svého slovníku, přec nedovedu ji vystihnouti. Pro jiného budou to slova a jen slova; nikdo nepochopí, co pro mne v nich je skryto a co za nimi vidím. Napíšu, že je hrdý a odvážný, vzdělaný a charakterní, sličný a statný, a co jsem pověděla? Všichni knižní hrdinové jsou tací, a přece, byli-li kresleni dle skutečnosti, ani z daleka nevyrovnají se Slávovi.

Sobota, 12. ledna.

Krásnou báseň jsem dnes žila. Ještě teď je mi nějak svátečně. Byla jsem na pohřbu své žačky, Němkyně; vyprovázely jsme tělo zesnulé za hranice Žalova — odváželi ji do rodiště. Obloha šedě-modrá, jako bývaly oči Olžiny. Duše milá! Vidím ji jasně před sebou, jako kdysi v jásavý den letní, v širokém klobouce, zdobeném květinami na velmi dlouhých stopkách, a v lehounkých květovaných šatech. Do květů jako by byla zasazena; vysoká, běloučká, slabá. Ty oči její v úsměvu se na mne zahleděly, a úsměv jejich vryl se mi do duše, na ten nikdy nezapomenu. Olgo moje!

Tvůj jasný pohled na vždy jsem si přivlastnila.

Střezinova hora v lehounké pavučinové mlze se zasněženými lesy vážně dívala se do údolí. Silnice klikatě ztrácela se v nich. Hudba hrála arii z Prodané nevěsty „Věrné naše milování“, a mně se zdálo, že každý tón duši mi rve, a zároveň mocný cit naplňoval mi hruď. Byla to vděčnost k tvůrci úchvatných zvuků a láska k dětem, celou mne pronikající, k dětem, jež tiše, oddaně vedle mne kráčely. Děti, děti!

Se dvěma jsem se dnes rozloučila. Olgu odváželi na hřbitov, a Hela, Hela moje dnes vystupuje ze školy; kousek života s nimi odchází, jeden výhonek duše uschl.

Lítost mne rvala, z očí proudy slz se lily, a přece jsem věděla, že chvil tak povznešených, krásných málo mám v životě. Žel, nedovedu se vysloviti; v srdci hluboce mám dnešek uložený, ale vypisováním svých citů stírám s nich pel. Slova jsou štětcem náramně hrubým.

Chvílemi bleskla vzpomínka na Mášu; ale netoužila jsem, nic mne netrápilo, jenom smutek loučení mne prochvíval. Přála jsem si svoje děti obejmouti, stuliti je ve svém náručí a nedati nikomu, nikomu. Celek, všechny jsem milovala, ač jednotlivé oči šípem do srdce se mi zatkly. Vzpomínky na ně hlavou jdou — Boža, Andula, Amálka, Zdena, Tonča atd. celá dlouhá řada.

Přijímala jsem krásu a dala krvi unikati ze žil. Platit krásu kusem života, není špatná výměna.

Úterý, 15. ledna.

Teď již napětí pominulo, ale ještě před chvilkou domnívala jsem se, že sešílím. Představovala jsem si, jak někde v hlavě napiatý nerv

či žilka praskne, svět se se mnou zatočí, a bude konec. Děsila jsem se a toužila po úplném klidu; ale nějaké hrozné rány jednotvárně za sebou dopadaly na stůl, a mně hlava třeštila. Tikot hodinek! ale jak na mne v té chvíli působil!

Teď ležím ve vybledlém křesle a naslouchám tichu. Se stěn na mne křičí protivná, sprostá malba. Urážejí mne květy červenobílé, ač miluji obě ty barvy. Miluji barvy vůbec. Před časem přímo nenáviděla jsem růžovou vedle modré; teď však při pohledu na ně cítím uspokojení. Chápu ony výkřiky do ticha, jež moje duše doprovází.

Včera viděla jsem u Máši nástěnný kalendář, jenž se mi takřka zaryl do paměti. Hezké nafialovělé pozadí, podobné práci Svobodové „Zahrada Irémská“, ale v něm poprsí, krásné, bezduché, bezvýrazné blondýny. Protivná kráska z nástěnného kalendáře! Všude mne pronásleduje, stále se s ní setkávám!

Dřu, od rána do večera jsem zahrabána v protivné, nádenické práci, jež znechucuje, znesvěcuje mi školu, a již bůhví proč vymyslili. A přece je život krásný!

Jako dítě milovala jsem obrázky, a chvilka, v níž jsem si s nimi pohrála, zjasnila mi celý den; pro ni těšila jsem se na neděli. Loutek jsem vždy nenáviděla. A teď je tomu zase tak. Vyhýbám se loutkám a miluji jemné obrázky, jež střádám jako sny z dětství a jež jsou bohatstvím mé duše. A řadím je. Jednou, nevím, kdy to bylo, pamatuji pouze, že sněhy tály a potemnily lesy. Zčernalé ploty, domky, lesy, v mrak halící se Střezinova hora — Bože, jaký milý, hezký obraz! Co jen těch Střezin mám již uloženo!

Svoje obrazy nedala bych nikomu, těch mně nikdo nevezme. Obrazy zářivé plné barev, kvetoucí mákem jako Úprkovy, jež v létě při slunci jsem si nachystala. Ale miluji také křídové kresby, jichž mám plno ze zimy. Miluji překrásné, v nejjemnějších odstínech žluté barvy provedené podobenky podzimu, i namodralé, ojíněné črty, plné jarní síly, mladistvých rozběhů, ale dosud nepropracované. Miluji hloubku černé oblohy za tmavých nocí i zářivou její modř.

Středa, 16. ledna.

Dnes nebudu psáti o barvách; dnes chci si ulevit, vykřičet se z bolesti. Jak možno žíti v klidu, vidím-li, jak trpí Máša i Sláva. Bože, vždyť nesmí, nemůže tak dále býti. Není nic ukrutnějšího, než bytosti, jež nás miluje, vyprávěti o své lásce k jinému. A tak krutá jsem já ke Slávovi; teď v téhle chvíli to chápu, jindy jsem tupá, apatická, a divím se, jak je možno, že v nitru červ bolesti hlodá, když se nic nezměnilo, lidé kol mne jsou veselí, a Střezinova hora je tak krásná. Již ani slibů nedělám, vím, že půjdu za ní slepě, dokud moje láska nepohasne. Její nedůvěra, upiatost a ustavičný, třebaže tajený hněv mne bičuje; na druhé straně štve mne myšlenka, že zraňuji Slávu. Hrozný život!

Včera četla jsem knihu Marie Calmy „Nálady“. Působila na mne jako tableau podobenek mužů, již jí životem šli. Hlava vedle

hlavy, samá láska, samé květy, ale žádná zeleň. Některé věci jsou opravdu pěkné, ale celek je přeplněn.

Čtvrtek, 17. ledna.

Je před vyučováním; každou chvíli může zazníti protivný školní zvonec, a mně celým tělem lomcuje vzdor, odboj, síla. Chci se vzchopit, trhám se se řetězů, jimiž mne osud spoutal, a přece vím, že je vše marno. Podivno! Ráno necítím bolesti, ráno jsem veselá, svěží a těší mne svět. S postupem dne stupňuje se moje bolest, a večery div že mne nedoženou k nejhoršímu.

Teď je mi všechno tak fádní, i milá třída plná dětských hlaviček, hmoždících se s úlohou.

Třída je malá, stlačuje a dusí mne. Chtěla bych na hory, kde viděla bych do daleka. Ach, vydechnout, vydechnout tak z plných plic! —

Všude mlha, protivná mlha, v níž ani bludičky se nekmitají, A přece mi do šedi dnes padla změna. Krásné černé oči děvčete, na něž stále myslím a v něž dlouze jsem se zahleděla. Světlušky přece v šedi se blýskají.

Naproti mně v první lavici sedí Zdena a črtá po papírku. Má vlohy ke kreslení. Láká mne myšlenka, vytrhnouti ji z jejího ovzduší, vytrhnouti ji draku — továrně, jež na ni čeká a jež potřísní její bělost. Vzpomínávám, jak bývalo mi líto sněhu, když se naň vysypaly saze, nebo když se smíchal s blátem a zamazal. Zdena je také běloučký sníh; kdybych jej tak mohla před sazemi uchránit! Co dala bych za to, kdybych probudila intelligenci v běloučkém dítěti a leskem ušlechtilosti podařilo se mi ozářiti modravé oči.

Jsem dlužna dopis Slávovi a bojím se, že zraním jej zase svými nářky . . .

Miluji dráždivou fialovou barvu. V ní splývá růžová s modrou, barvy, jež dobře přiléhají k rozdvojené mé duši. Mám ji rozdvojenu, rozpolcenu, a toužím po spojení, ucelení.

Jsem přecitlivělá, uráží mne vše, ale zvláště hrubá malba. A kde není sprosté malby? Raději bláto, šedé, ošklivé bláto přírody, než sprosté růžové, zelené, modré a žluté květiny štětce.

* * *

Bylo večer při prvních hvězdách. Stála jsem na pavláčce, a připadalo mi, že kouzlem ocitla jsem se v divadle, kde sídlí pravé umění.

Kopce kolem se zimní ozdobou, roztroušené po nich chaloupky s ozářenými okny a dýmající továrna při hučící řece nádherným byly jevištěm. Obloha tmavěla, jenom na západě se žlutal stále se úžící lem. Vdechovala jsem vonný, jarem páchnoucí vzduch a v nitro dala proudit kráse.

Pátek, 18. ledna.

Snad každou minutu musím nahlédnouti ven, kamž mne láká veliká světlá skvrna — Mášino okno! Miluji je — a je mi protivné!

Sedím u stolu a cítím, jak mne tajemná síla láká k oknu, k ohlédnutí, asi jako když někdo démonickým zrakem nás k sobě přitahuje. Ohlédnu se, a vidím jen holé větve stromů, jimiž vítr kývá; tma, matné obrysy domu, rám okna a žluté, přitažlivé i protivné světlo. Ta světlá skvrna se mi vpálila v mozek, pronikla celou moji bytost. Probudím-li se v noci, první můj pohled platí oknu; je-li tmavé, toužím po světlé skvrně.

Mluvím, učím, směji se, a vím, že mne cosi očekává jako ortel odsouzence, že duši propálila a stále spaluje žlutavá skvrna.

Lítící štve mne myšlenka, že zraňuji „Lásku". Slávo, děsím se své rozervanosti; nech mne jít samotnu, nekřiž svoji cestu s mojí, nechci Tě trýznit a štvát, a dobrou, láskyplnou duší býti nedovedu. Odpusť mi, že jsem Ti do cesty vešla, jsem krutě potrestána. Nejsem ničí, jen divná, nevysvětlitelná touha mne objala.

Sobota, 19. ledna.

Zase jsem byla ve svém divadle — na pavláčce. Dnes bylo jeviště ještě skvostněji vypraveno než minule. Na šmolkové obloze plno žlutočervených obláčků; červenaly stále více, a mně připadalo, že žertují s kopci, lesy a domky dole, jež také ostýchavě se zardívaly. Park tonul v temnu, šumot řeky slabě až ke mně doléhal, a Střezina, černá jako noc, vydechovala předtuchou jara. Ve tmavou barvu mísila se narudlá žluť, a tu a tam klidně plul kus tyrkysu. Továrny dýmaly, nafialovělý kouř spěchal za rudnoucími obláčky. Bylo světleji a světleji, žluť s červení, modř s tyrkysem polévaly posledním intensivním světlem horskou kotlinu. V žádném divadle nebyla jsem více nadšena. Ponenáhlu ztrácely se obláčky. Připadalo mi, že byly rozsety na veliké modré plachtě, a teď že někdo vzadu cípy plachty stahuje dolů. Ztrácely se, ztrácely, ale některým, zvláště tyrkysovým se nechtělo. Zežloutly, červenavé zrudly a jako neposlušné děti zůstávaly venku. Střezina a kopce mračily — stále více. Zapísknutí — a věčně spěchající vlak utíkal do daleka. A obláčky stále nahoře; schoulily se, stulily, snad se bály tmy v údolí. Trefily-li domů mé malé obláčky?

Neděle, 20. ledna.

Dnes jako by se moje bytost rozložila, všechno je mi jasné a klidně uvažuji. Ne, nebudu se více Máši vyhýbat, ale vynasnažím se, žíti klidně vedle ní. Budu čelit její síle složkou jiných sil. Její blízkost má na mne veliký vliv. Podléhám vždy kouzlu blízkosti. A Sláva? Je mi drahým, a přece jej nedovedu obšťastnit. Život si s námi tak pohrává.

Myslím mnoho na Podzim, na hnědé, zvadlé jeho listí, na holá luka s ocúny, na zčernalé a zežloutlé lesy, a předbíhám v budoucnost, až sama budu jeho částí — pak, že bude mi líto i bolestí mládí.

Honím se za láskou, přátelstvím a mám-li je . . . Mořští ptáci! Jak hezky to včera řekla Máša, ba, ano, jsme mořskými ptáky, hrdými, volnými, milujíce bouři a hukot vln.

Považuji za jediný cíl člověka vlastní štěstí.

Každý představuje si svoje štěstí jinak, a proto těžko určiti, v čem vlastně spočívá. Moje štěstí? Neznám ho, ale tuším a cítím; donutím záludného ptáka, aby mi svoje čarovné písně zpíval.

Pátek, 25. ledna.

Tak hezky se mi snilo v koutku u kamen... Přečetla jsem „Denník" Marie Baškircevové, knihu, jež způsobila veliký rozruch a jež prý je věrným obrazem duše ženiny. Byla jsem naň dychtiva, ale zbylý dojem je slabý. Myslím, kdyby autorka nebyla ruskou šlechtičnou, milenkou synovce papežova, a kdyby život její nerozvíjel se v Nizze, Římě a Paříži, že přestala by kniha zajímati.

Přitiskla jsem se k teplým kamnům, upírala oči do tmy, kde vynořoval se mi část po části život nevšední této ženy. Zdena, jež mi posluhuje, přinesla lampu, a vzpomínky se stíny prchaly do koutů.

* *
*

Napadlo mne před chvíli, že přes zimu, vítr a pozdní večer proběhnu se tmavým parkem. Touha, abych duši i tělo otužila, mne ovládla. Byl nádherný zimní večer. Kouzlem vánoc působila na mne bílá pláň, černé keře a stromy, kopce s ozářenými betlémskými domky, zamrzlá řeka s černým hučícím pruhem uprostřed a černající se Střezinova hora v pozadí.

Všude klid, jen na Odře ledy praskaly a moje kroky chrastily na umrzlém sněhu. Největší hukot působily ledové kry tam, kde černý pruh najednou se ztrácel — bělost jej pohltila. A starý měsíc svítil jako vždy za jasných nocí na vyrudlé obloze. O hvězdách ani nemluvím; ty nechybí v žádné knize, tím méně na bezmračné noční obloze. Toužila jsem procházeti se s Mášou ztichlým, postříbřeným parkem, tak jako druhdy v dobách neprobuzené k ní ještě lásky. Záblo mne, ale přece procházela jsem se dlouho do noci. Na zpáteční cestě jsem se ještě zastavila u Máši. Vítala mne chladně — a moje láska jako by usínala. Teď si jasně uvědomuji, že moje touha je pouze výslednicí dráždivého jejího chování. Zvláštní povaha! Chladná při mé lásce a lhostejnosti, plná touhy při mém chladu. Dnes zatoužila jsem vydobýti si jí, dokázati, ubezpečiti ji svojí věrností, ale ovládla jsem se. Honím se vždy za nedosažitelným, jen ono má pro mne cenu; vlastní základ mé bytosti je těkavý, nestálý, ale železnou vůlí snažím se vždy vytrvati, tato a stálá snaha tak mne opanovala, že přemáhá i nejzákladnější moji vlastnost.

Sobota, 26. ledna.

Čerstvě napadlý sníh magnetem vytáhl mne ven k hučící řece s rachotícími ledy. Připadá mi vždy, že ve Střezinově hoře je jaro ukryto, když z ní tak zavání. Chodila jsem bílou cestou, a v hlavě jasně hránily se myšlenky do budoucna. Život utíká, s hrůzou ohlížím se na dny, jež více se nevrátí. Lekám se studena, mlhy, zimy, vždyť tolik miluji slunce.

Vím, co chci! Snad jsou smělé moje plány, snad leckdo usmál by se vzdušným zámkům, ale já chci, a co se chce, všechno se

zmůže. Věřím v zázračnou moc chtění, věřím, že jednou budu žíti v jasu. Několik let strádání stojí za cenu ostatního života. Och, vím tak jasně, co chci! Udělat si život krásným! Chci vědět mnoho, žít životem umělců a míti věčně mladou duši.

Vzpomínám na děvče, s nímž kdysi jsem bydlela, a jež řadím mezi své učitelky. Ela! Ta uměla žít! Chodila do uměleckoprůmyslové školy. Z jejích úst dověděla jsem se věcí, o nichž dříve neměla jsem tušení. Ela znala nejhlubší bahno velkoměsta a dovedla o něm vyprávěti s klidem a jemností.

Tehdejší můj názor na život zakládal se na modlitbě a na tak zvané ctnosti, ale vím, že od Ely nepřišlo mi hrubým, ani když mluvila o tajích života a zasvěcovala mne, nezkušenou, v nejzávažnější jeho problémy, jako jest plození a zrození člověka. Mluvila o nich vroucně, s pochopením bílé vřelé duše. Leknín nad bahnem!

Nikdy se nepotřísnila! Dovedla malbou vydělati spoustu peněz, ale v několika dnech je utratila s přítelkyní Andou, s níž milovaly se láskou milenců. Chodily do divadel, do koncertů, na promenády; nikdo jich neviděl jednu bez druhé.

Dlouhý čas prchl, nesetkaly jsme se již a sotva kdy se ještě sejdeme. Leč zářivý pohled Eliných hnědých očí z duše mi nevymizí. Odešla do Ruska. Širé jeho stepi dobře se k ní hodí. Elo, nevím, zda dovedu žít, jakos žila Ty! Chtěla bych, chtěla, ale křídla moje jsou polámána, kdo ví, zda rozepnou se k svobodnému, bujarému letu!

Neděle, 27. ledna.

Snad pod vlivem Macharových „Konfessí" vynořují se mi vzpomínky na dětství; připadá mi, že bylo určeno, abych nezanikla, abych vybavila se z úzkých kruhů vesnice, kde tak mi bylo těsno!

Dnes, kdy kniha jen poněkud hrubší, bezcenná, působí na mne jako špína na čistém prádle, dnes divím se, jak dovedla jsem sama, vlastní silou, semleti spousty bezcenného čtení a odděliti zrno od plev. Zdravé vesnické moje jádro mne chránilo; ono také vlévá mi touhu po práci a naději v slunnou budoucnost.

Machare, jak přiblížil jsi se mi svými „Konfessemi." Vážím si Tě a ctím jako mistra života. Tvá díla musila vytrysknout z Tvé duše. Stavím ti v srdci oltář pro Tvoji pravdu, přímost, pro povahu bodrého mlynářského synka, jenž spíše uhodí, než pohladí, jenž však nikdy nezradí a nezklame. Vždy zůstaneš v mé duši jako vzor, charakter, jenž nedá se uplatiti.

A ještě za něco dík. Za to, že znovu rozezvučel jsi struny lásky k rodičům, ne zpřetrhané, ale uvolněné, zaprášené. Přála bych si stisknouti Tvoji ruku, na níž, zdá se mi, ucítila bych tvrdé mozoly.

Ale té mojí nedůvěry! Ne, ne, já nechci pochybovat, věřím, že nezklamala by mne Tvoje blízkost; nehledám ideálů, jsou mi spíše protivny, miluji lidi i s jejich chybami, chci křišťálovost a železo, a věřím, že obé bych u Tebe nalezla. Dostanou-li se Ti moje řádky do rukou, potěší Tě aspoň trochu, mistře?

* * *

Ruce se mi chvějí, mráz i vedro probíhá žilami, a ústa šepotají neustále: „Zdeno, Zdeničko.“ Proč v dnešní hrozné noci vidím před sebou to dítě zlatovlasé? Snad věřím, že její láska mne chrání, že je mi andělem.

Pondělí, 28. ledna.

Cítím bezpečně, že včerejší noc rozhodla o všem. Včera, když klečela jsem u postele Mášiny, poznala jsem jasně, že v mém srdci není lásky k ní, že vyprchala ustavičnou touhou. Viděla jsem, že její láska není, co hledám, a že rvu si vlasy a hryžu se bolestí snad proto, že nemiluji. Včera umřelo vše, a jen zžírající touha zbyla. Touha, která mne žene do práce, jíž chci se ohlušit a jíž ukojím jen svoji ctižádost.

Včera cítila jsem, jak spojila se znovu moje bytost, jako by otlučena s obou stran. Těch děsných nárazů, kdy bylo mi, jako když mladému stromu všechny větve oklestí a nechají státi ubohý zmrzačený pahýl. Jak bylo vše? Již minule ve sborovně jediné její slovo mne rozzlobilo. Bylo to poslední zrníčko, jež přihodila jsem na vršek vyrovnané nádoby — a s ním sesulo se vše. Teď mám v duši klidno, největší vlna se přehoupla, ale nové budou bíti dál. Ach vím, nepřenesu se přes vše tak lehce; vždyť ztrácím lásku a přátelství. Půjdu sama, jako když chodívala jsem zasněženou cestou mezi ploty městského parku.

Neděle, 10. února.

Mášo, milovala jsem Vás k smrti, nikdy nebude mi někdo dražším, ale teď, teď je již vše marno, teď se již nevrátím, rána, již jste mi zasadila, nikdy se nezhojí. Byla jste mi sluncem, pod nímž poupě se rozvíjelo, ale teď? Jste mi milá, miluji stále, ale ne Vás, nýbrž tu bývalou svoji Mášu, o níž mohu si s Vámi promluvit. Ta nejlepší byla zahradnicí a nejnadanějším stavitelem mé povahy.

Ach, toho večera! Bylo v neděli; vím, že tehdy byla již zašlapána, zlomena moje láska, ale onen večer ji pochoval. „Slečno, mezi námi je konec,“ povídala mi Máša chladně; „v těchto třech dnech poznala jsem pravou Vaši povahu.“ Zůstala jsem jako omráčena. Ano, nešla jsem k ní poslední tři dny, poněvadž mi zakazovala večerní návštěvy, poněvadž mne odháněla, když celou duši jsem před ní kladla.

Srdce mi ustalo bít, krev vehnala se mi do hlavy, cítila jsem horko a zase zimu, a život jako by se ve mně zastavil. Snad tušila moje láska, že čeká ji poslední a největší rána.

Prosila jsem ji o několik dobrých slov — — — Neměla jich pro mne, a já se nehýbala, nemohla jsem, bolest a poslední plameny umírající lásky mne přikovaly k místu. Umyla se, uvolnila krásné kaštanové vlasy, zhasla a ulehla. Stála jsem ve tmě s bolestí, jež nikdy nebude se opakovati. Klekla jsem u její postele a zabořila hlavu do peřin . . . Odháněla mne, a mně bylo, že někdo drahý mi umírá. Umřela tehdy moje láska . . .

Minulo již čtrnáct dní, ale nic již mne netáhne ke slečně Palkovské. Když konečně jsem odešla jako žebračka, již ze dveří vyhodili, zmocnilo se mne šílenství. Jen temně se pamatuji, že nemohla

jsem nalézti byt, že chodila jsem v lehounkých botičkách dlouho do noci, brouzdajíc se sněhem. Lítost mne dusila! Poslední zavíření vln, poslední zaplápolání zhasínajícího plamene.

Jedna kapitola života uzavřena. Řekla jste dnes, slečno, že již mám náhradu ve sl. S. Mýlíte se! Mášu, sladkou moji Mášu, učitelku krásy, nikdo již nenahradí. Vím, že trpíte, že budíte mrtvou lásku, ale je vše marno. Proč sešlehala jste bičem nezbedného chlapce všechny moje květy? Podejme si ruce a rozejděme se po svých osamělých, neveselých cestách.

Mášo, miláčku duše mé, proč jsi mi odešla?

Pondělí, 11. února.

Je mi jako odnoži, jíž někdo odtrhl od květiny, zasadil a nechal rozvíjet. Odřízl a zasadil mne osud; mnoho jsem trpěla, ale teď již blaží mne svoboda. Věčná změna, věčné umírání.

Doufám, že cesta moje, jasná a určitá, dovede mne na slunné lučiny, k stříbrným vodám a šumivým lesům. S láskou k Máši padla i láska k Slávovi; zlomil se stonek se dvěma květy. Co teď?

Děti, škola, knihy, a v dálce kyne Praha, láska moje. A krása jde tiše kol . . . cítím její dech i úsměvy. I v mrazivé mlze severu možno žíti. Já budu a musím!

Čtvrtek, 14. února.

Mám plnou duši, překypuje citem a přece nechce se mi, deníčku, do vyprávění. Inu, lenoch!

Suchopárně budu tedy referovat. Jsem pánem situace, vše se změnilo.

Po tolika měsících touhy a strádání přiblížilo se moje bývalé štěstí — leč, žel -- pel jeho je setřen, zmizely nádherné barvy lákavého motýle.

Byl večer, takový zimní večer, o jakých člověk snívá za mlhavých podzimních dnů. Po čtrnáctidenní rozluce navštívila jsem Mášu. Přijala mne s bleskem radosti v oku a s poznámkou — „Ale, slečna! No, to je vzácná návštěva."

Večer uplynul celkem klidně. Chvěla se sice předtucha ve vzduchu, časem přešel a zapadl jas z Mášina oka do mé duše, ale hovor bral se všední cestou. Až na rozchodu!

Vyprovázela mne se svíčkou v ruce. U dveří — Bůh ví, jak se stalo, — prudce jsem se na ni podívala. Co síly bylo v jejích očích!

Přitáhly mne magnetem, celá moje bytost letěla jim vstříc, a oči nemohly se odtrhnout od démonického pohledu.

Nevím nic, nepamatuji se, co mi hlavou probíhalo a co přinutilo mne, že náhle sevřela jsem ji v objetí.

Mášo, ona chvíle štěstí, splynutí — je démantem, jejž nikdo mi z duše nevyloví. Líbala jsem hnědé zvlhlé oči, v nichž láska i touha se chvěla — a vystřízlivění sevřelo mi hruď.

Mášo, proč dříve jsme se nesešly?

Neděle, 17. února.

Děti, děti, už tak dlouho nikde nic o Vás! A přece tolik vím nového; Egemová objevila, že vlastně všichni dějepisci lhou a les

Hercynský že prostíral se ne v srdci Evropy, ale kdesi na nynějších pláních asijských. Vídni ubyl million obyvatelů, a kravičky s telaty jsou přiděleny ke kuru domácímu. Ale jsou to reformátorky, moje děvčata!

Anda Mertová jeví veliký zájem pro přírodopis. Důvtipně zařadila myš ku dvoukopytníkům, a mne tento zjev tolik překvapil, že usilovně jsem přemýšlela, má-li skutečně myš dvě kopýtka. Nevím, za nějaký čas kdo bude chytřejší: děti — nebo já.

Pondělí, 18. února.

Vzpomínám na Olgu! Tajemství hrobu — co je za ním? Neděsím se ho, ale myslím, nač vše, nač ten život jepic? Chtěla bych sílu, krásu, věčné mládí, a čeká mne hrob. Smrti se nevyhnu, kdo ví, zda zítra nepadnu jí v náruč? Zetlím a tělo moje rozpadne se v prach, jenž stane se součástkou země, z níž vyroste květina či strom. Chtěla bych vyrůsti v břízku nebo v statný dub, a zamilovala bych se do slunce. Křesťanské nebe mne neláká. Co tam? Žádná láska, žádná rozkoš, žádný zpěv! Své smrti se nebojím, ale o rodiče se strachuji. Kdo by pak říkal: „Ráda se podívám, Stašo, budeš-li těch knih jednou míti dost." Mamičko milá, ještě nemám, a nikdy nebudu, jsou mi přítelkyněmi, jež neoklamou. Kdo kul by se mnou plány, kdo vyptával se na moji práci, kdybyste Vy, tatíčku, odešel? Kdo zpíval by celé dny a budil mne ranní písní? Jak Vás mám vyrvat, jak uchránit, aby Vás smrt nenašla a já nemusila se loučit s Vámi? Kdybyste věděli, jak Vás mám ráda, že moje chladnost je jen maskou, jíž ukrývám vřelé srdce, jež letí Vám vstříc! Co, že dnes tak smutně? Ach, to zpráva o zhoršené nemoci matčině způsobila.

Středa, 20. února.

Dnes, denníčku, páté přes deváté. Vím jasně, že půjdu, musím jíti přese vše za svým štěstím. Budu bezohledná a ušlápnu i vlastní srdce, jen abych došla k výšinám. A co budu míti ze všeho? Proč se ohlušuji bláhovými plány? Za štěstím? Ne, štěstí jest jen v lásce, jež je silná jako smrt, a jíž snad nikdy nepoznám. Kdybys byl, Bože, na nebesích, noci bych vyklečela prosíc Tě o ni! Co pomohou mi všechny výkřiky zoufalé duše? Osud je neuprositelný. Osud nezná svého bytí, své moci, jež je služkou nejdrobnějších činů, které lidé sami konají. Lidé to jsou, již otáčejí obrovským jeho kolem, již drtí je jako zrnka písku, jako drobné nepatrné červíky. Osud je slepý, a kdyby i chtěl, pomoci nemůže.

Ke mně byl i dosti štědrým; dal mi nadání, sličnost a i mé síle dá vzrůsti, zasadím-li ji. A já budu silná, podmaním si každé srdce, obklopím se láskou — ale šťastna nebudu, sama štěstí lásky nepoznám. —

Ve sborovně na okně stojí květináče s hyacinty. Bylo mi smutno, ale pohled na ně nalil mi do duše chuti k životu. Květy jejich, dosud v listech skryté, veliká poupata deroucí se k světlu, vzduchu, na mne působila zázračně. Dívám se na ně, na jejich tmavofialovou dráždící barvu, a cítím se silnou, statnou.

Čtvrtek, 21. února.

Milá, nezapomenutelná hodina! Ne, je to marno, třeba v srdci kvetla láska k všelidstvu, přece jen cit vlastenecký zaset je nejhlouběji. Vypěstovali a zaseli jej ve mně učitelé, odchovaní dobou kvasu a probuzení, narození v době, kdy řev českého lva budil české děti z dřímoty. Vysvětlovala jsem děvčatům „Tři doby v zemi české". Láska k vlasti a dětem konala zázraky. Lpěly na mých rtech, oči jim zářily, a já pohnutím sotva slz jsem se zdržela. Podobně bylo mi minule, kdy improvisovala jsem výklad k Čechově „Dagmaře". Nadšení mne uchvátilo a strhlo také moje děti. Pravá revoluce se strhla, když jsem chtěla ukončiti. Předržely jsme hodinu, a ještě se jim domů nechtělo. Vím, že podle těch nahoře „Dagmar" „nepatří" do školy, ale moje nitro mi povídá, že zušlechtí duši dětskou více, než sto knih školních.

Pátek, 22. února.

Byl hezký dnešní večer. Poměr můj k Máši zajel do kolejí hřejivého přátelství. Vracely jsme se spolu z nádraží. Zmínila jsem se několika slovy o nevšedních schopnostech sl. S. Mlčení Mášino mne přimělo, že jsem se po ní ohlédla. Zšedlé oči podezřele se zamodraly a zlověstné plaménky každým okamžikem vyskočily, aby znovu pohasly. „Zase jste nesnesitelná," zašeptala. Neprosila jsem jako druhdy. „Je mi líto, slečno," odvětila jsem bez bolesti. Kroky za mnou ztichly; Máša obrátila se opačným směrem. Jak jí mám rozumět? Což mne má tolik ráda, že již pouhá zmínka o někom, jenž mi je milým, ji zabolí?

* * *

Večer líčila jsem svoje sny, rozpřádala plány do budoucna, naděje dýchala z každého slova. A Máša byla tolik smutna.

„Podívejte se mi do očí; ráda bych věděla, co v nich dnes máte," řekla jsem jí. „V mých očích? Záplavu smutku." Zlíbala jsem její oči, ale smutek z nich neodcházel. „Ach ne," zahovořila, „teď teprve vidím svoje osamocení. Vy nejste a nebudete moji, máte tolik za mne náhrady. Ach co," pohodila hlavu, „beztoho nebudu dlouho živa. Ve třiceti letech umřu, jistě umřu; nechci vidět svět v šedi. A pro těch několik let, jež mi ještě zbývají, starati se nějak? Ne, já chci žíti volně, den ze dne, já nebudu jezevcem."

Ale brzy opustila ji energie a smutek se vrátil: „Ach, mít, mít někoho plně pro sebe, vědět, že mi náleží," zatoužila. „Je hrozné, dívám-li se na poušť budoucna. Ale není možno věřit, a v tom je nynější smutek." Neměla jsem slov k jejímu uklidnění; přitulila jsem se k ní a hlavu u hlavy, ruku v ruce, šťastně jsme usnuly.

Neděle, 24. února.

Za počasí, že — jak se říká — by člověk psa nevyhnal, vyšla jsem si na procházku. Sněžilo se, vítr házel mi spousty sněhu do obličeje. Kráčela jsem sama pustým krajem, v němž stěží na několik kroků předměty jsem rozeznala. Chodím ráda v bouři, větru nebo z jara, kdy se strání zurčí vody, praskají ledy, ráda procházím krajem v žáru

letního dne a v hustých mlhách podzimu. Táhne mne k sobě křišťálový vzduch zimy, ale jsem lhostejná k průměrným dnům. Spěla jsem hrdě, vítězně větru, metelici vstříc. Nikde ani živé duše. Konečně potkala jsem stařenku, jež podívala se na mne soucitně; snad myslela si, že nutnost vyhnala mne do nepohody. A já jí v duchu řekla: Mne nelituj, mně je dobře, nikdy nebyla jsem šťastnější, silnější, sebevědomější, než v posledních dnech, kdy stala se moje duše pustou plání. Nemiluji nikoho, nevěřím v nic, a přece jsem skorem šťastna. Šťastna svojí silou a svobodou.

Vrhnu se v bouř života a půjdu jako dnes hrdě a vítězně, chráněna pravdou a rozumem. Nelekám se metelice, naopak, dnes, když slunce vysvítilo, stýskalo se mi po ní.

Ztratila jsem mnoho na dosavadní cestě, a divím se, že víra, jež tolik roků mne ukolébávala, nezanechala v duši větší pustoty. Dnes připadá mi planým výhonem na mladém stromku, jejž sadař Rozum oklestil.

Když četla jsem „Cesty" Kunteho, muže, jehož vážím si pro jeho sílu, chápala jsem velikost boje mezi vírou a rozumem, mezi osvětou a starým Bohem, ale byla mi cizí jeho bolest.

Moje ztráta nebyla tak těžkou. Pravda, trpěla jsem dosti, cítíc, že ji ztrácím, ale bolest moji způsobila touha po Pravdě. Když pak poznala jsem, že okleštění u jiných tak bolestné se zdařilo, necítila jsem bolesti, netrpěla jsem, ale bylo mi volno, jako by se mne okov spadl. Nechápu, že má ještě přívržence ona víra, jež na tak slabých základech je zbudována, jež nemůže ničeho dokázati, v níž musí se jen věřiti, čemuž vzpírá se každý jen poněkud vyvinutější rozum. Miluji Krista pro velikost jeho zásad, dle nichž chci se vždy řídití; zbožňuji jej jako člověka a uráží mne jeho znesvěcování.

„Nespusť se nikdy Boha; kdo se ho nespustí, toho Bůh neopustí," říkají mi rodiče, lidé dobří, prohloubení stykem s přírodou, lidé, jejichž Bůh je dobrý, starostlivý tatíček, a nevědí, že odcizila jsem se jejich Bohu, ale že toužím milovati jiného, mocného, Nerudova boha, a že přece jsem teď hodnější, než kdy jindy.

Nespoléhám se již na zpověď, vlastní svědomí je mi soudcem; neodříkávám již mechanicky dlouhé řady modliteb a miluji více, hlouběji cítím a chápu učení Kristovo než dříve. Buďte uklidněny, duše drahé, Vaše dcera Vás nezklame, bude Vaší chloubou a oporou v stáří. —

Byla krásnou dnešní moje procházka. Netíží mne samota, sama ji vyhledávám; štěstí svoje hledám teď pouze ve své duši. Vracela jsem se silná, sebevědomá, s vítězným úsměvem v lících. Slunce svítilo, zvony zněly, a mně se zdálo, že slaví se mnou vzkříšení. Nikdy neměla jsem hezčí neděle. Jen chutě ku předu, do boje se životem. Budu vítězkou, vždyť jsem volná a svobodná!

Úterý, 26. února.

Mám ve třídě několik dívek, jež mi jsou drahé. Lnu k nim, jsem jim přítelkyní, sestrou. Tuší, vycíťují moji lásku a dávají se mi

celé. Někdy bývají taková němá vyznání vzájemné lásky pramenem blaha.

A dnes mi z nich jedna vyšla; černé oči Fandiny již se na mne zpytavě nezahledí, a možná, že ta, jež mne milovala, stane se mi nepřítelkyní. Odcizí mně ji nepříznivý svět. Co bolesti je v každém loučení!

Učila jsem dnes dějepisu a na řadu přišel nešťastný Otakar II. Rozum neschvaluje jeho jednání, a přece chvěl se mi hlas, do očí draly se mi slzy, když líčila jsem smrt slavného hrdiny. Kdybych tak mohla svobodně se rozhovořiti, ale to musím, musím jíti vyšlapanou stezičkou, držeti se osnovy, zabíjeti čas a učiti věcem, jež děti moje již po třetí slyší!

Čtu Zolovu „Pravdu“, jsem rozechvěna, převádím poměry francouzské na naše a chápu, co nás dusí a ubíjí. Divím se, jak mohla jsem lkáti, když je tolik, tolik práce, když všude je navaleno obrovských balvanů, jež nás rdousí a zahrabávají v bahno.

Poznávám malichernost svých nářků proti těmto horám bolesti. Jsem částí celku a vím, že nebude šťastným myslící jednotlivec, dokud nebude lidstvo obrozeno. Není možno, aby zdravou byla částka těla v základech chorobného. Co s výkřiky? Pracovat, rvát se, neustoupit ani o krok, pracovat do úpadu pro ty, již po nás přijdou, aby byli šťastnějšími. — —

Půjčovala jsem knihy. Neznám většího nesmyslu, než dospívající dívky krmiti báchorkami tolik odlišnými od života. Hodné, chudičké dívčiny, pro něž Bůh posílá prince, a jež za svoje modlitby vozí se na smaragdových jezírkách po dlouhém boji s nejhroznějšími čarodějnicemi. Takové knihy nám mají vychovati budoucí národ? Místo aby dívky byly připravovány na život, zasvěcovány v jeho tajnosti, stlačuje se rozum jejich na úroveň dítěte sedmiletého. Děvčata s hlavou přeplněnou báchorkami přijdou do hluku továrního, do života, jenž se k nim nechová pohádkově — a výsledek? Nepřipraveny, nezkušeny padnou za oběť.

Středa, 27. února.

Pravdo, veliká, svatá Pravdo, vítězně táhneš v moji duši. Ty's oním světlem, sluncem, po němž jsem prahla. Jak se mi zdá vše teď nepatrným! Moje touha, láska Slávova, co je to vše? Půjdu za Tebou vždy a všude. Co předcházelo, musilo přijít, abych našla Tebe! Nic mne neuspokojilo, k sobě nepřipoutalo, jen Ty jediná, veliká, svatá. Jak jinak jeví se mi život i lidé s malichernými svými zájmy a cíli! Jen podle Pravdy budu je nyní ceniti. Ona je vším, před ní se skláním v pokoře, vše ostatní je lží, v níž i já vyrůstala. Teprve teď se sebe stírám špínu, a místy probleskuje ryzí kov. Zasvěcuji se Ti, veliká, svatá Pravdo, v zápalu, zbožném zanícení, s přesvědčením a vědomě.

Přenesla jsem se již přes největší vlnu, teď snad již mohla bych tě, denníčku můj, uzavřít. Ale ne, ještě nechám vlnám bíti, ještě je zachytím, než v hladinu se zkolébají. A potom? Potom

nové vlny, nové bouře, snad větší minulých. Život — nekonečné moře — — věčné vlnění. Nahoru, dolů, menší a zase velké vlny pohazují lidským míčem. Břehu neviděti, vlny jej zakrývají. Někdy nám zdá se vzdáleným, a najednou zrádná vlna vyhodí člověka na něj. Jedním břehem narození — druhým smrt — a mezi nimi stálé vlny. — —

Nemám již ráda hor! Je v nich vidět pouze nebe; miluji průlomy mezi nimi, poněvadž jimi hledím do světa, v němž chvílemi světlo bleskne. Je to jen na výšinách, jako když planou ohně filipojakubské, a všude jinde čirá tma. Při horách zvláště. V našem Žalově jsou kopce neosvětlené, tmavé, a tím větší tma je v údolí. My jdeme s Mášou, svítíce si bludičkami, jež nám každé chvíle zhasnou. Zůstane za námi světlý proužek, anebo jej pohltí tma?

Čtvrtek, 28. února.

Máša moje miluje mne stále; běda tomu, kdo by mi ublížil, ale zle také s tím, kdo by mne měl rád!

Nesnese slov o mé lásce k Macharovi, ale objednala si všechny jeho spisy. Řekla mi: „Byla-li naše láska láskou, pak věřím, že přetrvá vše, a Vy se mi vrátíte, i když ve svět se vaše duše rozletí.“

Mášo, učitelko moje, sotva se asi dočkáš mého návratu. Já se nevracím, naopak mne síla prudší laviny žene v před . . . dívám se, dívám, ohlížím po Tobě, srdce volá, slyším i Tvoje výkřiky, ale vůz osudu nezastavuje. Ty nedovedeš se oddat, splynout úplně, Ty, nevyčítám, ale byla's mi křišťálovou stěnou, na níž naráželo moje srdce vřelé.

Pátek, 1. března.

Celý můj nynější život proniknut je touhou po Praze. Toužím po proudu jejího života, po vnitřním silném, duševním vření. Každou chvíli bleskne přede mnou její obraz — každá vzpomínka vyvolá tisíce jiných. Miluji její úzké, klikaté uličky s bizarními ozdobami na domech i široké, nádherné třídy, lesknoucí se přepychem. Miluji tiché, šedé dvory university, na nichž duní kroky osamělých chodců a jež jindy včelínům se podobají.

Těžko vypočítávat! Miluji ji celou se všemi koutky, skvrnami a hříchy. Praho moje!

Sobota, 2. března.

Vrátila jsem se z hospodyňské školy; tam nejsem doma, tak docela doma jako ve své třídě. Dívky jsou již velké, duše jejich není plastickou a těžko vzbuditi v nich jiskru zájmu pro něco vznešenějšího. Je to škola směřující k výchově hospodyně a ne ženy! Ostatně takovými továrnami na hospodyně a paničky jsou všechny naše dívčí školy. Kláštery zase lisují srdce a mozky našich dívek. Jak jinak líbí se mi v mé třídě. Dnes zašla jsem si k Mistrům: Husovi, Miliči a Jeronýmovi. Také za Václava IV. ručím, že je dnes mým děvčatům ze všech dosud probraných panovníků nejsympatičtějším. Och, učitelka může mnoho! A já bych chtěla, aby nad Če-

chami zaplála záře osvěty a rozumu, jímž by Čechové vítězili, jako druhdy třeskotem zbraní válečných. Utopie, krásný sen jara!

Tma, tma, ale přece ne úplná; věřím, že národ můj slaví již své rorate.

Neděle, 3. března.

Máme ve velikém květináči zasazenou dracenu. Miluju ji pro tmavou její zeleň; miluju ji, jako miluju mladou, skrytou, jen jen co nepropukávající sílu jara. Cítím ji, přechází ve mne, je mi potěšením pozorovati přechod zimy v jaro. Proč tedy nemiluji prvního dětství člověka? Je v něm tolik slabosti, potřebuje jiných, a já mám ráda sílu. Mám jí v sobě tolik! Jest jako elektřina, hledí se vybíti, a nikde nenalézá hromosvodu. A síla, táž síla, na niž jsem hrda a jež by mi mohla prospěti, bude snad ostřím, jež odrazí se proti mně, zničí a spálí mne.

Pondělí, 4. března.

Přece jen byl dnešek krásný! Večer chodily jsme s Mášou zimní krajinou pod modrým nebem a chvějícími se hvězdami. Bylo mi dobře v její blízkosti; jsem klidna u ní, nemám již onoho chvění, bolesti a citu vřelé lásky. Vřelé, ale klidné přátelství nás víže.

Střezinova hora koupala se v mlhách, v pozadí černaly se kopce, větve skláněly se pod tíží sněhu, a mé oko přitahovaly veliké rovné sněhové plochy. Miluji je, zvláště když tonou na obzoru v mlhách a já si mohu přimysliti, že táhnou se do nekonečna... Proto miluji také rovné železniční tratě, utíkající do daleka, kam i mne touha zve.

Odra hučela a zachumelenými domky Žalova probleskovala světla. U země zima, ale obloha již vydechovala jarem, které k ní uteklo se Střezinovy hory, jež dnes mračila se Moranou. Vedly jsme se za ruce jako dvě děti; srdce bila v stejném tempu, duše v porozumění se slévaly v jednu, a několik slov pověděl více, než jinému řada vět. Časem mihly se mimo sáně, a já přivírala oči, aby mi nezmizela představa ruských trojek. Zdálo se mi, že jsme na Rusi, že jdeme stepí, volny, svobodny, bez záští a nároků, a přece plny lásky. Máša jemně, lehounce poznamenala: „Myslila jsem si teď, jak byly všechny naše spory malicherny!“ Vřelé stisknutí bylo jí odpovědí.

Úterý, 5. března.

Sypalo se, a pod mými okny šel průvod pohřební. Tmavé postavy, posypávané vločkami sněhovými, podivně odrážely se od bělostné plochy. Líbil se mně milý ten obrázek, z něhož žádný smutek na mne nezavanul.

Smrt přijde, přijít musí, aby svět se dále zachoval, odvede nás, a obrátíme se v prach, z něhož nový život vzroste. V nových bylinách dále bude žíti moje duše. Nač zoufati tedy?

Čtvrtek, 7. března.

Žhavým železem pálí mne slova, jež napsal Maupassant v úvodu k Prévostově „Manoně“: „Ačkoli staletá zkušenost dokázala, že žena bez výjimky jest neschopna každé práce skutečně umělecké, nebo skutečně vědecké, usilují za dnešních dnů o to, aby nám vnutili ženu-lékaře a ženu-politika.“ Tato slova, před lety pronesená, dosud nebyla vyvrácena, dosud leží na nás jejich kletba. Ženy, ženy, což jí nesvrhneme?

Toužívám vrhnouti se na studium vědecké věnovati mu život a dokázati, že nejsme stvořeny pouze k lásce a k mateřství, ale že schopny jsme práce, jíž jen mužům přičítají.

Ale já ještě vyrostla v dobách otroctví, můj duch, ač touží ke hvězdám a chtěl by býti orlem, ubohou jenom jest pěnkavkou. Celá desítiletí ještě potrvá, než svrhneme se sebe otrocké jařmo, v něž nás muži ukovali. Celá desítiletí uplynou, než roditi se budou ženy svobodné, volné a hrdé s vyvinutým rozumem, s nároky na rovná s muži práva. My jen můžeme cestu jim upravovat, trny olamovat a kameny odhazovat.

Za neschopné opovažují se prohlašovati nás muži, kteří utloukli v nás každou jiskru nadání, kteří přikovali nás ke svým krbům, tam laskali se s námi, o naše práva nás zatím olupujíce! Konečně seslabena je naše k nim láska, protíráme si ospalé oči, utíkáme z teplých jejich postelí a vrháme se do chladu, větru a bouře.

My nejsme jen k lásce a mateřství! Jsou veliké oba tyto cíle, ale my, které necítíme se k nim povolány, domáháme se rovnocennosti s vámi, muži a domáháme se jí i pro ty, jež vaše krby střeží.

Sobota, 9. března.

Vlny, vlny zase mnou pohrávají! Dávno-li tomu, co v prachu kořila jsem se Pravdě a Rozumu a podrobila si vše? A teď kdesi v koutku duše vzepřely se nepatrné city a že nebudou a nebudou poslouchat. Tvrdí, že jejich pánem jest jenom Mládí . . . Co těm neposedům řekne šedivý Rozum?

Neděle, 10. března.

Jak otupí člověka bolest, stále se opakující! Kdyby byl dnešek přišel přede dvěma měsíci, byla bych svíjela se bolestí, a dnes — jsem klidna.

Dosud nikdy nemluvily jsme s Mášou o lásce pohlavní, dnes jsme na ni narazily. Přiznala, že věří v lásku, že sklání hlavu před její velikostí, že snad dovedla by i milovat, ale že se nikdy, nikdy nevdá! Nezaprodá své svobody, a hlavně, bojí prý se zevšednění.

Její minulost byla mi neznáma, nikdy jsem na Máši nevyzvídala, až dnes sama mi ji odhalila. Její vyznání znovu otočilo nožem ve staré mé ráně. Což každému dopřáno je poznati štěstí lásky, a jen já jsem vyloučena?

Zoufalá bolest rvala mne v nitru, celý svět byl mi nepřátelským, cizím. Podruhé prodělávala jsem křížovou cestu ze Šárky.

Jenom na sebe, na svoji chudobu duše jsem myslila, a teprve po nejprudší bolesti dostavila se muka, způsobená žárlivostí. Tedy proto, proto nemohly jsme se sejít. Ona žila, její krev již vytryskala, ona hledala přátelství, zatím co já toužila po lásce.

Sobectví mne ovládlo, těžký prodělávala jsem boj. Konečně setkaly se ruce naše ve vřelém stisknutí, jímž pověděla jsem jí, že vzdávám se snu o lásce a nabízím jí klidné, mírné přátelství.

Nezeptala jsem se, zda dosud miluje, nevím tedy, stojím-li na hřbitově lásky, nebo na jejím spáleništi, v němž ještě jiskry bych našla, anebo pohlížím-li na vír, jejž zakrývá tráva s květy. Teď chápu Mášinu lásku k volnosti, nyní rozumím, proč miluje vše, co v dálku prchá. Mášo moje, neznesvětím prozrazením Vaši lásku, ač není to ani možno. I kdyby kalem po Vás házeli, Vy zůstanete veliká, čistá. Několik Vašich slov naučilo mne více, než stohy knih. Vaše láska byla velikou tak, jak velikým je Váš život!

Úterý, 12. března.

Veliké obrození cítím v duši! Chtěla bych mluviti tisícem jazyků, vládnouti hromem, šumotem lesů, hukotem bystřin, příbojem mořských vln, abych mohla vysloviti svoje city.

* * *

Nebylo možno psáti dále. Neznámá síla vyhnala mne z dusného pokoje, kde stěny se sestupovaly, křiklavě malovaný strop mne drtil. Ven do polí jsem utíkala. Ale ani tam nebylo mně lépe. Hlava mi třeštila a celou bytost stravoval plamen touhy po Největším . . .

Kde je Ono? Je jím práce posvěcenou rukou genia vytvořená, či síla přírody světy tvořící? Jak ubohá jsou moje slova! Kdo vyčte z nich moji bolest, kdo pochopí, že v nich vložena je celá moje duše . . .

Prchala jsem zasněženým krajem, prchala sama sobě a svým myšlenkám, a podivno! Hory, jež jsem milovala, jež mne přitahovaly, dnes hrozivě mračily svá čela. Krajina připadala mi drobná, miniaturní, i se svými lesy a kopci a s napiatou nad ní blízkou, modrou, jenom na západě žloutnoucí oblohou. Ze všeho čišel vzdor a setkával se s mým!

A lidský červ, jenž zdál se skvrnou na bílé pláni vrchu, se vzpíral, toužil . . .

Ty Neznámý, jenž zasel jsi mi v duši zrnko, z něhož bouře vyklíčila, Ty jistě víš, co děje se ve mně, a jsem-li slabou, proč takou silou zničiti mne chceš?

Ty Neznámý, jejž tak ráda Bohem bych pojmenovala, nedrť mne pro moji hrdost, smiluj se, učiň, bych poznala Velikost!

Prosby linou se mi z duše, ač prve v tvář jsem se Ti rouhala. Sílo neznámá, věřím v Tvoje smilování.

Jsem nyní volna, svobodna, zbavena vší přítěže, a touhou mojí jedinou je poznání Velikosti. Ty Sílo věčná, pomoz mi, kam toužím, dej, aby let můj byl letem orla, nedopusť, bych vyčerpala svoje síly

krátkým letem drobného opeřence. Ty budeš vůdcem na mých cestách, nebo jinak — proč jsi mne takovou učinil, Neznámý?

Nejsem jako jiní, neslibuji Ti za Tvůj dar ani den života, ach ne, já teprve pak chci žít! Nebo je touha větší cíle? Ustanovil jsi pro mne věčný hon za vidinou? Kdo mi odpoví?

V nedaleké, ale mně přece neznámé vesnici probrala jsem se z blouznění. Mráz mi tělem projížděl a poháněl mne k domovu. Přede mnou ležela neveliká sněhová plocha, za ní světla, a v dálce bělaly se kupy sněhu, naše hory. Byly malé, nepatrné, pouhé kupy sněhové, a já toužila vystoupiti vysoko, přehlédnouti svět a letěti, letěti bez přestání nekonečným Vesmírem.

Středa, 13. března.

Jak dovedou sbičovat lidé, již nejvíce nás milují! Máša a Sláva! Oba mne chtějí celou, a žádný z nich nechce uvěřit, že možna je dvojí láska veliká a mocná, láska ku dvěma bytostem, a přece jediná. Blíží se velikonoce. Sláva prosil, zda smí přijeti, Máša hrozila hněvem, věčným hněvem, pak-li že jej přijmu. Co teď?

Věřila jsem, že láska Slávova je větší, že více uvěří — a odpustí. Vroucím listem vylíčila jsem mu svoje postavení, neuvěřil.

Žádá rozhodnutí mezi ním a Mášou — chvíle, již stále jsem oddalovala, neodvratně se přiblížila. Bláhový byl můj sen o vzájemném přátelství. Teprve teď chápu jeho nemožnost, před níž jsem dříve oči přivírala.

Neumřela tehdy v lednu moje láska, ale smrtelnou ranou byla zasažena. Od té doby umírala, umírala — — — — — — — —

Tehdy ztišila se trochu hladina, dnešní dopis Slávův byl kamenem, jenž ji znovu rozčeřil.

Rozhodnutí moje stalo se neodvratným! Ale láska k oběma srostla, byla — jak jsem již před dvěma měsíci dobře tušila — dvěma květy na jediném stonku. Stonkem bylo spříznění duší, vzájemné porozumění. Vzdám-li se lásky k jednomu, padá tím i láska druhá.

Půjdu světem sama, odrážejíc si bolest výčitek. Píši tato slova s klidem, a je mi asi, jako když mluví se o nemocném, jenž vypadá zdravě, že zemře; okolostojící nevěří, a když z něho vyjde duch, jsou jako bleskem zaraženi.

Blesk, jenž zapálí můj klid, přijde, tuším jej, a s ním veliká, zžírající bolest. Čekám ji, čekám ránu a připravuji se na ni. Ponesu ji zmužile, vždyť zbývají mi ještě děti, i chladné družky-knihy. Čeká mne práce, odvalování odvěkých balvanů. Teď, kdy plně pochopila jsem svůj úkol, teď nevzdám se bolesti. Je veliké býti učitelkou. Život učitelky je větší, obětavější, než-li život matky. Co odříkání je v něm! Co lásky zasévá žena-učitelka — a co nevděku sklízí!

Vyčítám si, že zranila jsem dva životy, ale viny napraviti nemohu . . . Odpustíte mi?

Cesta rovná, bílá táhne se přede mnou. Po ní půjdu hrdě, osaměle, bez slzy, s horečnou svojí touhou, lhostejná k životu, za

nějž nikdy, nikdy neděkuji. Potkám snad jiné osamělé chodce, půjdou tiše, zamlkle, nebo v horečném poženou se chvatu.

Nelituji ničeho, nenaříkám, nevolám lásky, jež se vzdaluje, jíž měla jsem tolik a již rázem ztrácím . . .

Mým Bohem bude Pravda, láskou knihy, děti, širý svět. Nepohlížím s patra na ženy-matky, ale netoužím také býti na jejich místě. Vždyť i v přírodě, ve veliké svaté přírodě, rozvíjejí se květy, a bývají nejkrasšími, jež jen kvetou a kvetou. Takovým daří se lépe o samotě, na nepřístupných místech; pěstování je dusí. Vrhnu se do knih, studií, v prázdninách rozletím se v širý svět; život můj bude životem ženy osamělé, hrdé, životem učitelky, jež každým dechem náležeti bude dětem. Budu ohýbati mladé stromky, rozdmychovati v nich jiskru nadání, a vychovám z nich statné ženy s rozvitým rozumem, matky volných, hrdých žen budoucnosti. Tak nevyzní život můj hluše, ale rozvije se v plný, krásný květ, — třebaže bez plodů, — jenž korunou svou hrdě bude ukazovati ke slunci, k jasu! Proč naříkat, proč zoufat tedy? I v bolesti věřím ve štěstí, věřím plným žárem svých jedenadvaceti let. Buď zdrávo mládí!

Josef Holeček:

Smailagić Meho.

Štíhlé gusle, mužů potěšení,
moje naříkání, utěšení,
tenký smyčci, dřevo zimostráze!
Těžko tomu, kdo se vámi živí,
kdo se živí vámi, brání vámi,
těžko tomu, kdo půjčuje na vás!
Těžko trupu pod bláznivou hlavou,
dlouhé pušce ve zbabělé ruce,
těžko zlatu na nečistém krku,
drahým šatům na zchátralé bábě,
těžko panně nebýt milovanou,
těžko junu panny nemilovat,
junákovi těžko vína nepít,
oslu — s koňmi na veselku jíti.
Nyní slyšte, co má píseň poví!

* * *

Třicet agů, třicet Kanidžanů
v krčmě sedí, víno popíjejí.
S agy bylo čtyřicet ićagů
ze družiny Hasan-paše Tira.
V čele seděl Ćifra Hasanaga
a syn bratra jeho, Mehmedaga.

Agové se všichni veselili,
jen ne malý Smailagić Meho.
Neveselil on se, nehalasil,
ani nepil, ani nerozprávěl.
Mlčí Mehmed, pod sebe se dívá,
táže se ho ujec Hasanaga:
„Synovče můj, malý Mehmedago,
co se neveselíš, nehalasíš,
nechlubíš se sebou, koněm hnědým,
nebo někým z druhů kolem sebe?“

„Milý ujče, Ćifro Hasanago,
co se chválit, holedbat a chvastat,
známotě, že vlastní chvála smrdí!“

„Mehmede můj, moje dítě drahé!“

„Jak mi nebýt toužným, neveselým,
když mi otec vojovati brání?
Již jsem dožil roku dvacátého,
ano ještě roku nad dvacátý,
co mne otec chová, odchovává,
ale ještě vojovati nesmím.
Nemůže mne otec oželeti,
neboť má mne syna jediného,
a bůh dej mu, by ni toho neměl,
když mi nedá s muži odtáhnouti,
s mrzáky mne doma sedět nutí!
Moji táhnou druzi, vrstevníci,
moji sourostenci, rovesníci,
a já doma dřepím s touhou svojí,
neboť otec táhnouti mi nedá.
Neviděl jsem krve junákovy,
ani sťaté hlavy kaurínovy,
neboť doma dřepím s touhou svojí.
Smějí se mi děvy pro Kanidži;
jestli chodím pod okénky jejich,
říkají mi mladé Kanidžanky:
„Ženská hlavo, malý Mehmedago,

čemu chodíš pod našimi okny?
Tobě, chlapče, vděčnější by bylo,
kdybysi byl narodil se dívkou.
Matka by tě vychovala stará,
vychovala, za junáka vdala,
aby ctí tě ozářil a slávou!“
Já dám výhost otcovskému statku
a se vydám do širého světa;
hledati si budu hospodáře,
který do své přibere mne čety,
nebude mé litovati hlavy.
V carově ho hledat budu zemi.
Marné-li tam hledání mé bude,
hledat budu v zemi císařově,
slyšelť jsem a povídají lidé,
že tam dole u Karabogdana
hospodář je jakýs tuze vzácný,
Pero generál on slove a má
pobratima Matu kapetana.
Na bránu kdo zaklepe prý jejich,
buď si pravoslavný, nebo Turčín,
nikoho prý s hanbou neodbude,
junáka prý nectně neodžene.“

„Ó, Mehmede, moje dítě drahé!
Čtyřicet aj! uplynulo roků,
co se otec tvůj stal pohlavárem,
co jej učinili buljubašou.
Za tu dobu ostaral ti otec
a se z buljubašství poděkoval,
načež na mne buljubašství vznesli.
Zdaž bys, Meho, buljubašství přijal,
zdaliž bys je ode mne vzal darem,
abys vodil četu ozbrojenou,
viděl, kterak junáci si vedou,
kterak svojí nelitují krve,
ani sťaté hlavy pravoslavné.
Jestli svolni budou Kanidžané
i verbíři Hasampaše Tira,
já pro hodžu pošlu, hodža přijde,
zbudujeme spolu psaní drobné,
tobě dáme, Meho, a ty vezma
doneseš to psaní do Budína.
V Budíně se doptáš na vezíra,
jenž tam carovým je náměstníkem,
vezírovi odevzdáš to psaní;
do bíle je pašovi dej ruky,
ať si přečte, co mu psaní praví,
ať si přečte, milo jemu bude.
Jestiť velký vezír přítel dobrý,
splní tobě, oč ho psaní žádá,
svoje dá ti svolení i radu,
a ty, chlapče, budeš buljabašou.“
Po těch slovech obrátil se k mužům:
„Svolni-li jste, mladí Kanidžané
i verbíři Hasanpaše Tiry,
aby Mehmed byl nám buljubušou?“
„Svolni, svolni, kterak nebýt svolni?
Vaši staří buljubaši byli,
stará je to vaše dědovina.“

Na nohy hned aga vstal a skočil,
do rudého zahrnul se pláště,
rovnou nohou spěchal na tržiště.
Vyhledal si hodžu Šuveriju,
za bílou jej aga pojal ruku,
dovedl ho mezi Kanidžany,
po bok sobě posadil a pravil:
„Sedni, hodžo, piš a psaní buduj!“
Hodža píše, aga předpovídá,
a když hodža drobné dopsal psaní,
odevzdal je do agových rukou;
Hasanaga přeříkal si psaní,
přečta na ně udeřil svou pečeť,
podal pak je nejbližšímu druhu,
dobrý druh to Pločić Oručaga;
i on na ně udeřil svou pečeť
a je podal nejbližšímu druhu,
dobrý to byl přítel, Pandžić Husejn.
I on drobné přečetl si psaní,
přečta na ně udeřil svou pečeť
a je podal nejbližšímu druhu,
dobrý druh to Ložinagić Meho.
I on drobné přečetl si psaní,
přečta také udeřil svou pečeť.
Pašovým pak verbířům je dali,
všichni viděli a schvalovali,
všichni na ně svoji pečeť dali.
K agovi se psaní navrátilo,
malému on dal je Mehmedovi,
Mehmedaga jedva dočekal se.

Načež děl mu Ćifra Hasanaga:
„Tu máš, Mehmedago, drobný mandát
a spěš, Meho, do své tenké kuly,
vyprav se a osedlej si koně,

Osmana si vezmi bajraktara.
Pozdrav svému starému rci otci,
aby ti dal otec dovolení,
na dalekou požehnal ti cestu."

Na veselé Meho skočil nohy,
šel a chvátal do otcovské kuly,
a když blížil otcovské se kule,
na Osmana volal bajraktara:
„Můj Osmane, otcův bajraktare,
vstaň a sedlej koně mejdanové,
dalekátě nastává nám cesta:
do Budína jest nám putovati,
vezírovi psaní odevzdati."

Zavolal a v štíhlou kulu vešel,
ke starému rovnou spěchal otci,
na šedou jej poceloval bradu,
otec syna na junácké čelo.
Na to ptal se starý otec syna:
„Synu Meho, co to, že tak záhy
z chladné krčmy do kuly se vracíš?
Snad jsi s agami se nepovadil,
nepřebral jsi ruměného vína?"

„Ani jsem ho neokusil, otče,
ani s agami se nepohádal,
ale řekli mladí Kanidžané
i verbíři Hasanpaše Tiry,
abych já byl novým buljubašou,
četu vodil do bitvy a ohně."

„Svolni-li jsou k tomu Kanidžané?"

„Agové mi všichni hlasy dali
a to bílým potvrdili psaním."

„Což verbíři Hasanpaše Tiry?"

„Verbíři jsou také všichni svolni."

„Svolný-li jest ujec Hasanaga?"

„Hasanaga prvý o tom začal,
sám dal hodžou o tom sepsat psaní.
S pozdravem mne k tobě posílají,
abys ještě ty dal dovolení,
na dalekou požehnal mi cestu."

„Rád, rád, synu, malý Mehmedago,
když je taká vůle Kanidžanů.
Jdi, Mehmede, moje dítě drahé,
jdi a oděj nejlepším se rouchem
a zas potom před otce se postav."

Ušel Mehmed do komnaty malé,
naděl na se roucho nejkrásnější,
svátečně se vrátil vystrojený,
puškami a šavlí ozbrojený.

Načež jemu starý pravil otec:
„Dej mi, Meho, psaní Kanidžanů,
přečta na ně udeřím svou pečeť."

Mehmed otci drobné podal psaní,
otec viděl, co mu psaní píše,
a svou také přidal psaní pečeť:
„Vlkovi se nedej horákovi,
na horách se nedej hajdukovi!
A slyš ještě, moje dítě Meho,
neboť brzy před vezírem staneš,
a on, vezír, náš jest přítel dávný.
Jižtě devět uplynulo roků,
co ho říšská vláda vypravila
ze Stambola, místa váženého,
a co vezíruje na Budíně.
Čehokoli od něho jsem prosil,
ničeho mi vezír neodepřel,
ani tobě neodepře, Meho.
A jdi nyní, moje dítě drahé!"

Meho otci poceloval ruku,
otec syna na junácké čelo.
Zatím přišel též bajraktar Osman,
i on agu v ruku poceloval,
a jej aga na junácké čelo.
Potom oba za ruce se jali,
z kuly na nádvoří pospíchali.
Na nádvoří, ejhle, mramorovém
koně jejich stojí osedlaní.
Vyšla stará Mehmedova matka,
donesla jim pušky cifrované:
„Jdi, můj synu, provázej tě štěstí!
Neštěstí buď pod nohama tobě
jak podkova pod kopytem koně,
ale štěstí předcházej tě všude
jako hvězda jitřní žárné slunce.
Tam i nazpět provodiž tě štěstí
k otci rodnému i staré matce."

„Ostaň s bohem, moje milá
matko!"

S koně brůny zahovořil Osmo:
„Ostaň s bohem, Mehmedova matko,
nerodná mi, ale jako rodná!
Nebojím se vlka ni hajduka,
šeří vlci mí jsou staří známí,
hajduci se vyhýbají ruce,
která s to je šavlí muže přetít,
muže přetít i pod mužem koně.
Jinak nevrátím se, leda s Mehem.“

Odjechali oba hraničáři,
valnou cestu ten den urazili,
do Jasiky sela dorazili
k starostovi, Vukašínu ďauru,
hospodou chtí zůstat u starosty.
Krásně byli chlapci uvítáni,
krásně na té hospodě jim bylo,
ďaur Vukašín stoje neusedl,
žena jeho natáčela vína
do bílého rána slunečného.
Poslední tu číši vyklopili,
načež sobě koně osedlali.
Přistoupila starostova žena,
oběma jim pušky přinášela.

Starosta jim koně napícoval,
hnědáka jal, ke stupadlu doved,
malý Meho na stupadlo vstoupl,
starostová honem přiletěla,
měděný mu střemen přidržela,
Mehu dala pušku cifrovanou,
nádvorní mu vrata otevřela,
on jí za to maďarský dal dukát.
Ještě řekla ďaurka starostová:
„Putuj s bohem, milý pobratime!
Dá-li bůh a vraceti se budeš,
opět ke mně na hospodu zajdi,
zas mi budeš na hospodě milý.“

Koně pobídli a vyjechali.
Zase valnou cestu urazili,
večer na hospodu dorazili
ke ďaurovi Toromanu Vuku,
ve vísce jenž slove Veselice,
a tam byli na hospodě druhé.
Zas jim dobře na hospodě bylo.
I tu byli krásně uvítáni,
obsluhováni a častováni,
a když ráno na cestu se měli,
ďauři sami osedlali koně,
ďaurka dlouhé přinesla jim pušky.
Časně ráno odtud vyjechali.

Dojechali na hranice zemské
na to místo, kde je Glina voda,
na ní most, jenž řetězy se spouští;
přejeli ji po spouštěcím mostě,
načež vjeli na Muhacké pole,
a když byli v polovině pole,
odtud se již vidí do Budína.

A když byli v polovině druhé,
divná věc tu jim se ukázala:
budínská se otevřela brána,
s brány spustil se most na řetězích
na dunajskou vodu na studenou.
A tma zdvihala se pod oblaky,
z Budína se zdvihla, zdvihala se,
zahalila Budín hrad i bránu.
Ze tmy zbrojný vyvalil se zástup,
těžký zástup vojenský, sto mužů,
hrdinové pašovi to byli.
Za zástupem vojenským jel kočár,
povlečený brokátem až k zemi,
ozdobený střapci hedbávnými,
hedbávnými, zlatem vázanými.

Jaký panský pozlacený kočár!
Okénka má z dřeva zimostrázu,
zacloněná drahým zlatohlavem.
Ale někdo ve kočáře kvílí,
proklínaje celý Budín bílý
i vezíra na budínském hradě.
„Hej, dej, bože, aby Budín zhořel,
vezíra car oběsiti kázal,
že je na mne krutý, nelítostný,
vydává mne v ruce nevěřících
proti svaté víře Prorokově!“

Meho praví svému bajraktaru:
„Slyšíš, Osmo, bohem pobratime,
kterak někdo ve kočáře kvílí?
Milý bože, komu zlo se děje?
Zastavme se, Osmane, a stojme,
postojme, až přiblíží se kočár;
přišiknu se k němu na hnědáku,
otevru mu dvířka pozlacená,
podívám se, komu zlo se děje.“

Když se blížil kočár pozlacený,
Meho „selam!“ po turecku zvolal.
Též tak celý odzdravil mu průvod
a jel mimo na výborných koních.

A když dojel kočár pozlacený,
dvě v něm byly zapřaženy brůny,
klisny arabské, jak víly bílé;
z kočáru je slyšno naříkání.

Meho zdvihl roušku zlatohlavu,
aj, v kočáře panna sama jedna!
Kromě panny nikoho v něm není,
a ta panna naříká a pláče.

S hnědáka se táže Mehmedaga:
„Panno mladá, při svém očním vidu
pověz junákovi, čí jsi, odkud,
co si vedeš tak a co tě trápí?“

Z kočáru mu odpovídá panna:
„Mladý chlapče na junáku koni,
co bych ti své hoře povídala?
Kdybych své ti pověděla hoře,
hoře svého bysi zapomenul.“

„Mluv jen, panno, nebylo by
škoda.“
„Ze starého Budína jsem panna,
Záim Alibeg můj otec slove.“

„Jaké zlo a křivda se ti děje?“

„Děje se mi zlo a křivda těžká.
Když se vezír z Cařihradu vrátil,
agové ho naši uvítali
s poctivostí velikou a slávou,
vstříc mu vyšli hodže, hodžijové,
vstříc mu vyšly malé školní dítky,
chudí dary poděleni byli,
nad ním modlili se, žehnali mu,
na vezírské místo dosadili.
Prvý nocleh vezír přenocoval,
zítra bylo přijímání agů.
Agové se dostavili všichni,
ale vezír nevěrný a zrádný
sto nám agů postínati kázal,
z bílého jen Budína sto agů,
pět set jiných do vyhnanství poslal,
nejprv mého staričkého otce,
mého otce Záim Alibega.
Ostala jsem sama osiřelá,
sama jedna s milou starou matkou.
Ale otec můj byl velmi bohat,
statků měl, že nebylo mu rovně.
Počali se hlásit nápadníci,
mnoho se jich navalilo na mne.
Do roka dní bílých nápadníci
prstenů mi pět set věnovali,
vesměs byli naši pohlaváři,
naši agové a bajraktaři.
Vezírové tři prosili o mne;
nechtěla jsem, nedala mne máti.
Jednou ráno vstala jsem a s matkou
do zahrady vešla pode kulou;
kukaly jsme jako kukavice.
Nádvorní se otevřela vrata,
a kdo vešel? Vešel delibaša
nad osobní stráží vezírovou,
přinesl mi uzel zavázaný,
dukátů v něm zavázáno tisíc,
kromě toho čtyry zlatá jabka
a prstenů zlatých ještě sedm.
Dary odevzdal a matku prosil,
by mne dala jeho vezírovi;
nechtěla jsem, nedala mne matka.
Rozhněvaný delibaša ušel,
vyřízení nesl vezírovi.
Zrádný vezír tím se nepotěšil,
na mne zanevřel a vznenáviděl,
do vozu mne posadil a darem
posílá mne do Karabogdanu
nějakému Petru generálu.
Zlo mi se a křivda těžká děje,
se zákonem mým se nesrovnává,
nesnáší se s věrou Prorokovou,
aby Turkyně si ďaura vzala.
Ale, mladý chlapče na hnědáku,
také-li snad někdy zemřít myslíš
a chceš dobrý učiniti skutek,
zaklínám tě věrou Prorokovou,
zapřisahám tím i oním světem,
nedej, ago, nevěrci mne nedej!“

Slyše to a uvažuje Meho,
Osmanovi vece bajraktaru:
„Můj Osmane, bratře bajraktare,
ejhle, jaké hoře z nenadání!
Líto-li ti života, můj Osmo?

Líto-li ti života, můj Osmo,
nemeškej a vrať se do Kanidže,
neboť já tu hlavu složit mínim.
Kdybych, bratře, mohl umírati
za den jeden bílý sedmnáctkrát,
sedmnáckrát, Osmane, bych umřel
za svou čest a svoje jmeno dobré."

Bajraktar mu Osman dí a praví:
„Bratře Meho, bláznivá jsi hlava!
Když jsem ušel ze statečku svého
a dal do služeb se tvého otce,
otec tvůj měl velké potěšení
a mne za to štědře obdaroval,
žerď ostrouhal z dřeva jedlového,
zelený sám na ni natkl prapor
a ten prapor odevzdal mé ruce.
Tehdy jsem již, odcházeje z domu,
se svou milou rozloučil se matkou,
ona pak mne vlku horákovi
poručila, v horách hajdukovi.
Nelituji svojí hlavy, Meho."

Načež malý Meho zahovořil:
„Paní panno, při tvém očním vidu,
za mne modli se i za hnědouše,
také vzpomeň Osmy bajraktara,
neb ty v ruce ďaurů neupadneš,
dokud má se neskutálí hlava
pod kopyta mému hnědákovi."

Načež Osmanu děl bajraktaru:
„Osmane, můj bajraktare milý!
Oj, Osmane, bajraktare milý,
v stranu levou obrať svoji brůnu,
na pravo já dám se na hnědáku,
udeříme na vezírův zástup
a s ním zbraněmi se pobijeme,
a dál — jak dá bůh a jeho štěstí."

To si děli a se rozdělili,
Osman zajel na bělouši v levo,
Meho zajel na hnědouši v pravo,
aby s obé strany udeřili.

Chtěla náhoda, že Meho vrazil
na pašova delibašu Ibra,
jemuž vece malý Mehmedaga:
„Oj, pancharte, pašův delibašo,
tážu se tě tu dnes na Muhači,
čí to sirota je, kterou vlečeš
hanebně a podle v ruce ďaurů?"

Rozehnal se Meho na hnědáku,
brzy hlavy pozbyl delibaša.
S druhé strany Osman na bělouši
do zástupu vrazil vezírova.
Utkali se bojem a se bili.
Čtyři hodiny se nepustili,
bůh dal pomoc mladým Kanidžanům,
nedal spásy lidu vezírovu.

Obrátil se Meho na hnědáku
ke kočáru ušlechtilé Faty.
Fata stojí, bílé ruce lomí,
boha vzývá, nebes hospodáře:
„Milý bože, za vše tobě díky!
Mehovi dej pomoc přespolnímu,
nedej pomoc lidu vezírovu!"

Dojeda jí Meho jaře zvolal:
„Fato, zlato, dcero mateřina,
vztáhni ke mně svoje ruce bílé!"

Meho Fatě pravou ruku podal,
Fata Mehu obě ruce dala,
on ji vznesl na hnědáka koně,
laskavě jí mluvil, utěšoval:
„Fato, zlato, já tě nedám ďaurům,
dokud mi je na ramenou hlava!"

Panna Fata slzy prolévala,
jížto tázal hraničár se Meho:
„Fato, zlato, dcero mateřina,
co se tobě z očí rosa roní?
Jaké zlo a křivda se ti děje?"

„Líto mi, že zhynout musíš pro mne.
Vezír náš je zlý a nelítostný,
za to jistě uřízne ti hlavu
a mne sirou do vody dá hodit."

Jížto Meho hovoří a praví:
„Fato, zlato, dcero mateřina,
byť byl vezír nad pečetí carskou,
přece bych mu stál a odpověděl,
nadtož tomu zrádci, odpadlíku."

K budínské se obrátili bráně,
branou vjeli do Budína hradu.

Pod Mehem se hnědák bujně zmítal,
Mehovi se ukrotiti nedal.
Uzdu hryže, huba se mu pění,
řičí, vzpíná na zadní se nohy,
bílé zuby zatíná a seká,
hází kolem pěnu zkrvavenou.

Halas po trzích i po ulicích,
dívky letí k oknům okovaným,
vdovy spěší ke nádvorním vratům,
libují si junáka i koně,
házejí naň kytice a kvítí,
také, bratře, jabky zelenými.

Toho Meho sobě nevšímaje
praví panně, která za ním sedí:
„Fato, zlato, dcero mateřina,
pověz, panno, kde je vaše kula?
Nepovědom je mi starý Budín.“

Fata jemu praví ušlechtilá:
„Ještě napřed, dražší mi než oči!
Trhu dojedeš, ten v levo bude,
trhem v levou obrátíš se stranu,
a tam uzříš kulu naši bílou.
O rok dříve, nežli tento vezír
z Cařihradu do Budína poslán,
otec můj ji dostavěl a pokryl,
střechu její žlutou pobil mědí.
Na střeše jí stříbrný je sloupek,
na tom sloupku jablko tkví zlaté,
na jablku kamenů je devět,
každý kámen hoří jako plamen,
plamen šlehá na vše čtyři strany,
ani na se pohleděti nedá,
oči tvoje oslněny budou.
Až tam dojdeš před nádvorní vrata,
nejsou ona dřevěná, jak jiná:
křídlo dvojí, muzské plece dvojí,
panenskou se rukou zapírají.
Na nádvoří kamenná je kašna,
kašna vody studené a bystré,
z kašny trubky na čtyry jdou strany,
voda stéká do stříbrných žlábků,
kolem kašny sedátka jsou zděná,
obrlená dřevem zimostrázem,
mezi dřevem sloupky — zlato ryzí.
Na sedátkách vidínský je samet,
na něm podušky jsou z Arabie,
rozestřený koberec je prostřed.
Totě místo, kde já sedávala,
kde jsem hbitou jehlou vyšívala,
begové tam za mnou docházeli,
panské se mnou pohovory měli.“

Meho slyše to si pamatoval,
a když dojel trhu, jenž byl v levo,
přejel trh a zajel do ulice,
a jel zas, až bílou spatřil kulu,
na střeše jí blankytný je sloupek,
na tom sloupku jablko tkví zlaté,
na jablku kamenů je sedm,
každý kamen hoří jako plamen,
plamen šlehá na vše čtyři strany,
ani nedá na se pohleděti.

Meho dojel před nádvorní vrata,
zápora se zdvihla, otevřela,
na nádvoří prvý skočil hnědouš,
za ním bělouš Osma bajraktara
ke kašně a ke studené vodě.
Oba kule velice se diví
kamenné a krásně vystavěné;
na ovisle kukačka jí kuká.

Dí a praví malý Mehmedaga:
„Fato, zlato, dcero mateřina,
kde to smutně kukavice kuká,
a co kuká, když jí doba není?“

Panna Fata jemu odpovídá:
„Oj, Mehmede, dražší mi než oči!
Nekuká to sirá kukavice,
naříká to stará moje matka.
Statek měla, ale pozbyla ho.
Carský vezír, odpadlík a zrádce,
z domoviny vyhostil mi otce
a mne prodal nevěřícím ďaurům,
a to s mou se věrou nesrovnává.
Nářkem stará matička se těší.“

Mehmedaga dojel pod ovislo,
trhl, hnědák řičel, Meho pravil:
„Vzácná paní Alibegovice!
Kdybys ke mně na nádvoří sešla,
dvě, tři slova pověděl bych tobě.“

Paní vzácná ihned vyskočila,

na rychlo se trochu pozavila,
skokem letem na nádvoří byla.

Jížto vece malý Mehmedaga:
„Vzácná paní Alibegovice!
Jaké zlo a křivda se ti děje,
a ty kukáš bez doby a času?“

Jemuž vece Alibegovice:
„Hraničáre na hnědáku koni,
jestli kukám, z rozkoše to není,
jestli pláču, je to ze soužení.
Statek měla jsem a pozbyla ho:
měla jsem já bega Alobega,
měla Fattu, dcerku jedinačku.
Alibega vezír vypověděl
za moře, kam noclehů je třicet,
Fatimu mi vzal a ďaurům prodal,
a já ostala jsem osiřelá,
hořce plačíc pro neštěstí svoje.“

Jížto praví malý Mehmedaga:
„Paní vzácná Alibegovice,
jaká pak by odměna mi byla,
zdaliž bys mi darovala Fatu,
kdybych dobrou pověděl ti
zprávu?“

„Obé bych ti, chlapče, darovala,
odměnu i Fatu ušlechtilou.“

Slyše to a považuje Meho,
odpásal si řemen pozlacený,
Fatu pannu za bílou jal ruku,
na pravou ji stranu s koně ssadil,
s koně hnědého a širokého.

„Paní vzácná Alibegovice,
ejhle, tvoje ušlechtilá Fata;
chceš-li mi ji dáti, darovati,
ejhle, tobě jablko i prsten!“

„Budiž tvoje, synu, navždy tvoje!
Ale donesou-li vezírovi,
také tebe vrhne do neštěstí
mne i Fatu utopiti káže;
mne i Fatu kalná vezme voda,
statky naše zabere si vezír.“

Jížto praví malý Mehmedaga:
„Testo moje, druhá matko moje,
nerodná sic, ale jako rodná!
Kdyby car mi ze Stambola bránil,
postavil bych se a odpověděl,
nadtož tomu zrádci, odpadlíku!
Ale, testo Alibegovice,
Fatu nyní ve tvém nechám dvoře,
ochraňuj ji jako oko v hlavě,
a já zatím ohlásím se soudci
a si pozvu vystrojené svaty.“

Obrátil se na výborném koni,
za ním Osman jechal na bělouši,
do soudnice jeli kadijovy.
Před soudnicí sestoupili s koní,
se hnědáka Meho krmeného,
Osmo s brůny, koně kvapivého;
Osman uzdu obou koní držel
a sám Meho do soudnice vešel.

Kadiju tam našel budínského,
na koberci seděl aksamitu,
v ruce držel čibuk malovaný;
Meho jemu turecky dal „selam“!

Kadija se na cizince dívá,
zdá se býti hostem nevítaným,
černé kníry, krvavé má oko,
o bedrech mu šavle-porubačka,
všecka v černé krvi omáčená,
řemen se mu kolem boků vije
jako litá kolem trnu zmije,
sama šavle z nožen vyskakuje.

Kadija se na něj dívá často,
posléz vstává, stolík odstavuje,
zákon knihu dále odšupuje,
hostu klaní do černé se země,
volá chlapce, hbité služebníky,
na koberci hostu místo dělá,
koberce mu půli postupuje,
na druhou se k němu usazuje,
přísně mladším poroučí a káže:
„Kávu noste, čibuk zapalujte,
neboť toto cizinec jest jakýs!“

Kávu dali, čibuk zapálili,
Mehu poctu vzdali, obsloužili.
Jedva číška jedna vysrknuta,
hned si druhou čišku natáčejí.

Načež pravil malý Mehmedaga:
„Nepřišel jsem, pane, s tebou sedět!“

„Chlapče-cizinče, co tedy ráčíš?“

„Abys napsal svatební mi smlouvu.“

Budínský mu na to vece sudí:
„Pověz, chlapče, odkud tebe
máme?“

Po pravdě mu odpovídá Mehmed:
„Mehmedaga z Kanidže jsem bílé,
já jsem Hadži Smailovo dítě.“

„Odkud je tvá panna vyvolená?“

„Z vašeho jest Budína má panna.“

„Čí jest dcera, kdo je matka její?“

„Otec její Alibeg se zove,
matka její Melećhana slove,
dcera jejich ušlechtilá Fata.“

Sudí budínský, tu zprávu slyše,
odhodil svůj čibuk malovaný,
šátkem o zem mrštil a děl hostu:
„O Mehmede Hadži Smailagův,
tuto Fatu vezír darem poslal
v dálnou dálku, do Karabogdanu
křesťanovi Petru generálu,
budínský mu náš ji poslal vezír.
Svatební ti smlouvy nenapíšu,
neboť by mě lapiti dal vezír,
ruku by mi utíti dal pravou,
na oslu pak, na nejhorším koni,
kázal by mě do vyhnanství vyvézt
do Franduku, do bílého hradu.
Jiného si, chlapče, soudce hledej,
aby sepsal svatební ti smlouvu.“

Hraničár to slyše Mehmedaga,
chopil čibuk, do kouta jím mrštil,
chopil šálek, o zemi jím lupl,
na pravou si popolehl stranu,
ruka tkla se rukojeti šavle,
šavle na půl z nožen vyletěla.
Effendiju do zadnice kopl:
„Hned mi pannu oddej a piš
smlouvu,
neboť je ti zdrávu umírati!“

Viděl kadija, že jinak nelze,
že mu není zbytí, vyklouznutí:
černidlo vzal, vzal i blánu bílou,
vzal i pero, drobným písmem
napsal,
že si Fatu bere Mehmedaga,
tak a tak svou ženu opatřuje,
načež přísně poručil svým sluhám,
aby dosvědčili, co je psáno.

Skočil Meho na výborné nohy,
dukátů sto vyňal, všechen harač,
všechnu hotovost, což v kapse našel,
Kadijovi na stolík ji hodil,
načež pravil soudci budínskému:

„To si seber, kadijo, a schovej,
nikdy nemluv, že jsi dostal málo!“

Osman zatím dobré koně vodil,
a když Mehmed ze soudnice vyšel,
odevzdal mu uzdu hnědákovu,
oba na své vyhoupli se oře.

Osman bajraktar se Meha tázal:
„Kam a kudy, bratře Mehmedago?“

„Bůh ví, Osmo, zrovna k vezírovi,
dlužno vezírovi odpovědět.“

Jeli spolu po ulicích rovných,
na dvůr jeli paše budínského.
Přede dvorem s koní sesedali,
uzdy obou do ruky vzal Osman,
a sám Meho kráčel k vezírovi
síní, zhurta vkročil do komnaty.

Našel Meho pašu budínského;
paša seděl na stříbrném stolci,
ten stál stolec na koberci zlatém
a stál vedle okna kovaného;
na tom stolci vezír paša seděl,
o kování okna hlavu opřel,
na řeku se díval, Dunaj vodu.

Tam se dosti nakupilo panen.
U Dunaje, u studené vody,
čtyry čluny panny nabírají,
nabravše je po Dunaji vozí
od Budína, od bílého hradu

na břeh onen do kamenné Pešti;
vezír na to z okna hradu patří.

Malý Meho do komnaty vstoupil
v odění a těžkém ozbrojení,
bot, jak slušno, pode prahem nezul,
v botách šlapal po kobercích drahých.

Postaviv se k vezírově ruce,
políbil jej v koleno i ruku,
položil mu psaní přinesené,
položil je na bílé mu křídlo,
položil a zase poodstoupil.

Vezma vezír do ruky to psaní,
jal se dívat, co mu psaní píše,
načež poslu promluvil a pravil:
„Z Kanidže ty, mladíku, jsi bílé,
ty jsi Hadži Smailagić Meho,
ty jsi dítě pobratima mého,
pobratima Hadži Smailagy.
Agové prý tebe vypravili,
i tvůj otec Hadži Smailaga,
abych tebe ztvrdil buljubašou.
Dobrá, dobrá, i mně je to milo.
Buljubašství otcovo dám tobě
a list o tom vydám na svědectví;
vždycky tvoji staří, Mehmedago,
vojenskými byli buljubaši,
a ten úřad dědičně ti patří."

Vezír sobě houkl na písaře,
písař napsal, co mu vezír kázal,
vezír na list udeřil svou pečeť:
„Na, a vezmi, chlapče, ten list drobný,
dlužen za něj nejsi ani babky,
to pro moji lásku otce tvého.
Až se vrátíš do Kanidže, Meho,
a své čety budeš náčelníkem,
v jednaké měj lásce druhy všechny,
nejstaršího jako nejlepšího.
Budete-li plen kde bitovati,
ty-li budeš rozdíleti kořist,
každému čiň stejné právo, Meho,
četa se ti věrná nerozběhne.
Ode mne rci „selam" otci svému,
pozdrav ujce Ćifru Hasanagu
i starého Hasanpašu Tiro."

Mehmed paši poceloval ruku
a vzal z ruky svoje potvrzení.
Načež Meho od vezíra ušel,
slova nechtěl hořkého mu říci,
k Osmanovi sešel bajraktaru.

Bajraktar se Osman dotazuje:
„Byl-li pak jsi, Meho, u vezíra?
Na vlastní-li viděl jsi jej oči?
Zdaliž tobě vezír neublížil?"

„Ani, bratře, na mne nepohleděl.
Ale, bratře, při jediném bohu,
by se křivě podíval byl na mne,
s plecí by mu odletěla hlava!"

„Kam a kudy, pobratime Meho?"

„Věru, Osmo, k mojí testě staré
a k mé sličné zasnoubence mladé."

Jeli chlapci k dvoru Alibega,
před branou se dvora zastavili.
Kovaná se brána otevřela,
do dvora vjel hnědák mejdanový,
vjel a nesl svého hospodáře,
donesl ho ke studené kašně.

Hnědák zařičel a Meho zvolal:
„Testo vzácná, Alibegoviče,
na nádvoří mramorové vyjdi!"

Paní vyšla k Mehu na nádvoří,
Meho testě poceloval ruku,
testa zetě na junácké čelo:
„Ssedni s koně, zeti Mehmedago,
v kulu naši na hospodu vyjdi."

„Testo vzácná, nerodná mi matko,
nerodná sic, ale jako rodná!
Nevracím se k tobě na hospodu,
ale jedu tobě oznámiti,
abys mne a hojných svatů mojich
nadála se do dne patnáctého.
Dost mít budu svatů vystrojených,
junákův a našich pohlavárů,
mezi nimi Hasanpaša Tiro,
kterýžto jest pašou ve Kanidži;
také přijde Mustajbeg, pán lický,

dovede mi všechnu chrabrou Liku;
přijedou i mladí Kladušané,
nepřijedou bez Hrujice Muja.“

Do kapes si malý Meho sáhl,
pět set testě dukátů dal žlutých:
„Na a tumáš, paní vzácná, pomoc,
pěkně dočekej mých svatů zástup.“

Do kuly se paní navrátila,
Meho sedal na hnědáka koně.
Hluk se jakýs ozval v bílé kule,
Kumrija z ní vyšla otrokyně,
otrokyně staré begovice.
Na hlavě jí velká mísa zlatá,
na té míse uzlů šedesáte,
v každém uzlu šedesáte šátků,
v každém šátku dukátů jest tisíc.

Kumrija mu dívka di a praví:
„Oj, náš zeti, malý Mehmedago!
Paní moje bohatá jest velmi,
bohatá jest, že jí rovně není,
na své zemi sedláků má tisíc.
Mimo to má níže Varadína
ves a sedláčků v ní devadesát;
mimo to má ve Varatu kulu,
pod tou kulou oranici malou,
sedláčků ji orá devadesát;
mimo to má pode kulou valchu,
kde se válí aksamit a sukno,
ta jí za rok v hotovosti vrhá,
ta jí vrhá pět set váčků zlata;
mimo to má po Budíně hradě
paní moje pět set chladných sklepů,
pět set sklepů, samých nových krámů,
a v těch sklepích není ani kupce,
ani jediného prodavače,
aby její neprodával zboží.
Tři koráby mořem se jí vozí,
ze zámoří statky dovážejí.
Od slaného moře do Dunaje
nikde není městečka a města,
aby paní neměla tam zboží.
Kdyby přišel vezír nad pečetí
ze Stambola, města váženého,
a komonstvo carovo s ním všecko,
paní by je pohostiti mohla,
aniž by si udělala hanbu.“
Měkký uzlík po uzlíku brala,
v hnědákovu obročnici cpala,
načež Kumra vrátila se v kulu.

Z dvora vyjel malý Mehmedaga,
za ním Osmo na bělouši jechal
od begova velikého sídla.
Paní přišla k oknu kovanému,
k oknu přišla, Fatu pannu vedla,
dívaly se spolu za junáky.

Stará matka loučí se a žehná.
„Jeď mi, zeti, šťastná tobě cesta,
zdráv bys, zeti, hojné svaty sebral,
odvedl si moji jedinačku!
Tchýně, zeti, než rok prvý mine,
přišla k tobě na bábiny hody!“

Zatím Meho dojel hradní brány,
koně pobodl a branou projel,
Osmův bělouš hnědáku byl v patách.
Jeli, jeli, do Kanidže sjeli,
do Kanidže pode štíhlou kulu.
Hledě oknem kuly okovaným,
starý otec uzřel svého syna.
Podle něho Ćifra Hasanaga,
oba bratři, brady jako mléko.

Prohovořil Hadži Smailaga:
„Hasanago, ejhle Meha mého,
ejhle, Osma za ním na bělouši.
Jižtě chlapci zprávu přinášejí,
od vezíra zprávu budínského!“

A již chlapci na nádvoří byli
a již oba v bílou vešli kulu.
Prvý Meho turecky dal pozdrav,
otci bílou poceloval bradu,
otci bílou poceloval ruku.
Otec jemu hned učinil místo,
syna tázal se a dotazoval:
„Byl-li pak jsi, Meho, u vezíra?
Sám-li, Meho, vezíra jsi viděl?
Dal-li jsi mu psaní Kanidžanů?
Ztvrdl-li tě vezír buljubašou?
Poslal-li nám vezír pozdravení?
Přítelem-li vezír je nám hlavním?“

„Byl jsem, otče, byl jsem u vezíra,
viděl jsem ho, vaše psaní ztvrdil,
také pozdrav turecký vám poslal.“

„Hlavním-li nám přítelem jest
vezír?“

Odpověděl malý Mehmedaga:
„Otče, mlč a vezíra mi nechval!
Není Turčín, jest to nevěřící,
carský zrádce budínský je vezír!“

„Synu, mlč a nemluv o něm
špatně,
neboť slovo pták je vypuštěný:
letí, letí, dál a dále letí,
doletěti může do Budína,
vezír by tě lítě vznenáviděl,
dobře by nám nebylo ni tobě.
Co jsi na něm, chlapče,
pozoroval?“

„Že jest padouch, to jsem
pozoroval.
Když jsme odtud jeli do Budína,
na Muhackém poli, otče drahý,
potkali jsme kočár pozlacený,
vezírovou gardou obklopený,
dvě ho brůny vezly jako víly,
do země byl pokryt zlatohlavem.
Z něho slyšno bylo naříkání,
naší víry pravé vzpomínání,
vezírovo těžké proklínání,
a já takým porozuměl slovům:
‚Bože dej, by Budín prachem
zhořel,
vezír-pašu oběsila vláda,
že mne prodal za dukáty žluté,
že mne prodal do Karabogdanu
jakémusi Petru generálu,
že mne dává nevěrci a ďauru!‘
Po turecky pozdravil jsem:
„Selam!“
ke kočáru přitočil jsem koně
a se tázal na hnědáku sedě:
‚Kdo to kvílí ve kočáře zlatém?‘
Panna pěkná z něho vyskočila:
‚Starého já Budína jsem dcera;
ale jsi-li pravověrný Turčín,
nepouštěj mne v ruce nevěřících!‘
Já se lekl vezíra i boha,
kdybych podjal pro pannu se boje.
Ale, otče, hleděti je strašno,
ani vozí naše panny ďaurům!“

Starý Meha otázal se otec:
„Opravdu jsi neujal se panny,
nezachránil, nepodjal se boje?“

„Nesměl jsem se opovážit otče,
abysi mne za to nepokáral.“

Koso na něj otec popatřoval;
náhle starý skočil jako mladík,
s klinku zchvátil svoji ostrou šavli,
aby hlavu svému synu srubl:
„Staň a stůj, ó, psí pancharte Meho!
Ihned ženskou odříznu ti hlavu,
že jsi pannu ďaurům nechal
prodat!“

Meho skočil na výborné nohy
a se schoval za Osmana svého,
bajraktara svého pobratima,
jemuž pravil malý Mehmedaga:
„Nedej, bratře, zarubne mne otec!“
Na lehké hned nohy skočil Osman,
chopil agu ve hedbávném pasu,
v bílou bradu hostově ho líbal:
„Milost, ago, aman, znáš-li boha!
Nebylo to, jako Meho praví,
já sám tobě čistou povím pravdu.
My jsme, ago, podjali se boje,
porubali vezírovu gardu,
roztřískali pozlacený kočár,
do Budína odvedli jsme pannu
a ji tvému zasnoubili synu;
takí jest, ago, jest-li ti to milo?“

„Milo, chlapče, milejší mi zraku.
Jaký rok jste ujednali svatbě?
Do kdy mají sebráni být svaté?“
„Nedlouhý rok, ago, jen dní
patnáct,
a jest třeba zváti bez odkladu,
neboť zdá mi se, jak Meho praví,
že dost bude svatebčanů třeba.“

„Kamení se krví bude mýti.“

To mu řekl Hadži Smailaga,
načež zvolal na Husejna sluhu:
„Oj, Husejne, věrný služebníče!
Přistroj se a osedlej si vrance,
neboť musíš, sluho, putovati,
rozjeti se po uherské zemi,
shromážditi vystrojené svaty,
a já zatím pestrá složím psaní.“

Pozdvihl se starec šedobradý,
otevřel si almaru a stěnu,
vyňal odtud černidlo a pero,
počal pestrá budovati psaní.
A když sluha objevil se Husejn,
starec jemu zahovořil pravě:
„Dítě moje, chrabrý Husejne,
na, a tumáš toto psaní prvé,
psaní vezma na vraníka sedni,
pod Komárno dojeď k Rizvanovi,
jenž je znatel cest, náš provoditel,
ať nám přijde na svatební hody,
s sebou vezma vystrojené svaty.
Od Komárna dej se na vraníku
do Rybníka v kamenité Lice
na zboží a do nového dvorce
chlouby naší, bega Mustajbega.
Nechať Mustaj všechnu Liku zdvihne,
všechnu Liku i Krbavu bílou,
nechť svých vezme sedm bajraktarů,
(mezi nimi mladý jesti Vrčič,)
nechť se zdvihne, na veselku přijde,
aby na ní byl nám starosvatem.
Z Liky sejdi na Krbavu bílou
do kamenné Grdanovy kuly:
nechť se Grdan na veselku zdvihne,
vezma s sebou tisíc dobrých pěšců,
samých pěšců, ni jednoho jezdce.
Z Krbavy jda na Kamennou Stěnu,
v bílé stav se kule Beširově:
nechť nám přijde na svatbu a na hod,
vezma s sebou zbrojný lid i svaty.
Od Bešira na Kladušu sestup,
kde je bílá kula Krnjicova:
ať svých vezme tři sta otrhanů,
neurvalců bez domu i čela:
kňáry černé mají, oči vzpurné,
nízkou stať a krky jako býci,
žádný nemá otce ani matky,
nedbá míti věrné, milé ženy;
dlouhá puška otec mu i matka,
dvě pistole bratr mu a sestra,
ostrá šavle — věrná jeho milá,
kabanice — chata nadosmrti;
nechrání si těla od olova,
nechrání ho od ocele chladné;
umí stihnout, v útěku se mihnout,
vydržeti ve krvavé seči,
raněného vynášeti druha.
Nechať vezme Halila si bratra,
nechať vezme dědu Cejvanagu
se sestřencem Nukić Ibrahimem.
Nechať vezme kovačinu Ráma.
Odtud zajdi na Orašec k Talu,
ale jemu psaní nepodávej,
jen mu ústně vyřiď vzkaz i pozdrav,
by k nám přijel na svatební hody
s námezdníky svými čtyřiceti
na myšáku, soubojovém koni,
s sebou pojma Tala bubeníka.
Odtud Tale povede nám svaty,
odonud pak požene nám koně;
šprýmař Tale scházeti nám nesmí.
Od Tala se na zpětnou dej cestu,
třebatě zde stany rozpínati,
třebatě zde hosty dočekati.
Stupaj, sluho, stupaj, neotálej,
já sám zatím zelený stan rozpnu,
sám uvedu pod zelený pašu,
kanidžského Hasanpašu Tiro:
tu se skupí vzácní pohlaváři,
ale svaté na rosnaté louce!“

Sluha psaní drobná vzal a schoval,
vzkazy sobě dobře pamatoval;
mladý sic byl, ale hlava moudrá.
Sluha vsedl na vraníka svého,
pohladil jej rukou, bodl patou
a se rozjel po uherské zemi.
Půl objezdil uherské on země,
nežli psaní pohlavárům rozdal,
pro kterého které psaní bylo.

A když sluha navracel se z Uher,
u Tala se na Orašci stavil.

V nejkrásnější k němu stihl dobu:
na východě bělala se zora
a noc černá rodila den bílý;
sluha přijel pod Talovu kulu.
Kula byla dosud uzavřena
a z ní hlučný ozýval se halas.
Tale s někým hrdluje se hrubě,
otci jeho spílaje i matce.

Sluha Huso zastaral se velmi:
„Běda-jeda! aby Tala něco!
S kým se hádá? Jaká je to sváda?
Jaké to je poselství a zvaní?
Jak pak Talu drobné podám psaní?
Za tři dni se Tala nedovolám,
ani Tale nevystrčí hlavy.
Kdybych zajel kule na nádvoří,
jak mne zočí, vylaje mi Tale.
Ale vím co: pootevru vrata,
aspoň jedno pootevru křídlo,
za druhé se na vraníku schovám
a vzkaz Talu z bezpečnosti podám.
Uzřím-li, že rozletěl se Tale,
honem zavru ono křídlo brány,
koně patou bodnu, pobídnu ho,
od Talovy prchnu bílé kuly.“

Sluha Huso koně nahnal do vrat,
a tu vidí, že jsou beze křídel;
nahnal koně do vrat beze křídel,
a tu vidí, že to nejsou vrata,
ale prkna, v otvor založená.

Sluha Huso kopl do nich čižmou,
pod čižmou se prkna odvalila,
vraník Husův přes ně na dvůr kráčel.

Na nádvoří Huso uzřel Tala,
an si palaš na točidle brousí,
brusem točí, s palašem se vadí:
„Palaši můj, znakem znamenaný,
neděle dní tomu, co mne nutíš
znamení tvé obarviti krví,
odnikud však žádné zprávy není:
Palo, slyš! Dnes nabrousím tě dobře,
zítra tě dám drábu, by tě prodal,
by tě prodal za peníze čtyři,
ve červeném propiju tě víně.“
Tale křičel, palaš vztekle syčel,
sluha Huso turecký dal pozdrav,
ale Tale jemu neodzdravil,
nýbrž také Husa vadit počal:
„A co mi je do pozdravů vašich,
mně je do mé nevole a muky!
Neděle dní aj! už uplynula,
věřitelé sběhli se mi v kulu,
staré moje úpisy mi snesli,
úpisy mé na černý jim úrok,
a že prý ni vindry neviděli,
proto dávné úpisy mi snesli.
Nemohu ni poloviny splatit,
zlé jsou časy, groše nevyděláš.
Myšáka mi prodati jest koně
i bambitky obě benátecké.
Myšáka mi tuze líto koně,
ale koně oželel bych přece,
palaše však oželeti nelze,
že se stane plenem věřitelů;
takového si již neopatřím.“

Ale sluha Husein se ozval:
„Od mého ti hospodáře pozdrav,
ostrojit máš myšáka i sebe,
na svatební veselku k nám přijít.“

„Mnedle, sluho, na veselku jakou?
Ženíte-li, pověz, vdáváte-li?“

„My ženíme, pane, nevdáváme.“

„Kdo se žení? Která pak se vdává?“

„Žení se nám Smailagić Meho.“

„A kde holku vyprosil si, sluho?
Zdaliž bůh dal, zdaž mu štěstí přálo
ošiditi nějakého bega,
jenž je zlatem dobře našpikován,
zetě může nacpat hladového,
rudým vínem ožrat žíznivého
a mu nahé přioditi tělo?“

Podle pravdy odpověděl Huso:
„Děva dcera z Budina je hradu,
velikého bega budínského.“

Když to slyšel Budalina Tale,
palaš jal a o zemi jím praštil,
přiskočiv pak skoky několika,
nohou kopl do vraného koně,

rukou muži ránu vlepil na tvář:
„Kurvin synu, špato, oběšenče,
prašivý psí zmetku, Huseine,
bohu modli se a ďáblu děkuj,
že jsi sluhou pobratima mého,
sice hned bych usekl ti hlavu!
Kteří čerti vás tam nesli, chlapi,
podváděti zasnoubenky cizí?
Vždyť ona je moje zasnoubenka,
a já její chlapec vyvolený!
Mnohokráte docházel jsem za ní,
ano, v jednom roce sedmnáctkrát,
aniž mé ji oči uviděly,
ale milost ostala mi v srdci.
Dosud jsem jí sedm poslal psaní,
ale pořád odpovědi není.
Buď mých psaní holka nedostala,
či snad panna dokonce mne nechce."

Utekl mu na vraníku Huso,
za ním hnal se Budalina Tale:
„Starému rci agovi můj pozdrav,
nemohu mu lítost učiniti,
a že přijdu na opilou svatbu."

Huso potom od Oračce jeda
do bílé jel zrovna do Kanidže.
A když Huso do Kanidže přijel,
nákladně již připraveno všecko,
po louce jsou rozepjaty stany,
před nimi jest zelený stan, hedbáv,
pod samou on stojí kulou bílou,
pode stanem koberec je prostřen,
na koberci sedí carský vítěz,
a to je sám Hasanpaša Tiro,
kterýž bude starešinou svatů.

Halas, tartas zevšad hučí, ječí,
benátské se pušky nadbuchují,
muži zpilí vřiskají a křičí,
velcí hřebci hřejbají a řičí,
od síly se černá země třese.

Svatové se počínají sjíždět,
vítají je mladší služebníci,
kteříž budou službu činit svatům.

Dobré hřebce v poutech pást se ženou,
vzácné hosty k plným stolům vedou,
usazují chrabré okrajince;
pořád mladí hlaváři se hrnou,
ku paši se hrnou kanidžskému.
Neděli to dní trvalo celou,
než se všechna síla shromáždila
pode kulou Hadži Smailagy.
Pohlaváři všichni spolu sedli
pode stanem Hasanpaše Tira.
Nejblíže si k Hasanpaši sedl
beg Mustajbeg ze široké Liky.
Hlavárů se paša dotazuje,
ponejvíce Mustajbega z Liky:
„Všichni-li vám přišli pohlaváři?"

Kladušský mu Hrnjica dí v odvět:
„Všichni se nám pohlaváři sjeli,
už jen schází Budalina Tale."

Paša praví: „Tala nečekejme,
nejsmeť pomalové, loudalové.
Krátci dnové, dlouzí noclehové."

Mujo praví: „A já Tala dočkám,
bez svého se nehnu pobratima,
pobratima Budaliny Tala.
Kde ho není, veselosti není."

Ještě to a ono hovořili,
když se stmělo po širokém poli,
a tma klamá, nikdy není samá:
vypadl z ní jako z pytle Tale,
na myšáku jeda klepouchém.

Myšák mu je dobře ostrojený:
dřevěné má jako mezek sedlo,
kožený mu bedra poutá popruh,
pěkná kůže, odřel si ji s lípy,
pestrý provaz myšáku jest uzdou,
na myšáku švarný rejtar Tale.

A jak teprv Tale sebe oděl,
vystrojil se na veselou svatbu!
Na nohy si černé čižmy obul,
z čižem se mu prsty dobývají.
Kde si stoupne, padají mu s nohy.
Na stehnech má spodky kašmírové,
tělo se mu skrze spodky svítí,
v krásném sedle holou sedí řití.
Dolamu má také kašmírovou,
oba mu z ní lokte vyčuhují;

z kápy vlčí perčín se mu tyčí,
perčín plavý, jako ohon býčí,
za pasem mu zaděta je pistol
natažená, praví, bez křemene,
pohotová, praví, bez olova,
jistě střílí, vždycky nese k cíli.
O bedra má opásaný palaš,
do půli mu ulomena pochva,
jazykem se z pochvy vyplazuje.
Nejede on, jako lidé jezdí,
nehledí on, jako lidé hledí:
přehodil si nohy po židovsku,
notoval si píseň po bulharsku.

Mujo vstříc mu vyšel, pozdravil ho,
Tale odzdravil, a Mujo pohár
podával mu velký jako hrnec.

Tale vypil, kníru neomočil,
prázdný pohár před Hrnjicu hodil,
Hrnjice se na to dotazoval:
„Již-li svaté se vám shromáždili?
Již-li jste se v radě uradili,
kdo svatebním bude starešinou?
A kdo bude děver nad děvery?
Vybráni-li jsou již děverové?
Který bude na veselce řečník?
Jestli jste se dosud neradili,
Tale sám dá Budalina radu,
úkoly dá vašim pohlavárům.
Starešinou svatebním vám budiž
kanidžijský Hasanpaša Tiro,
děverem vám nad děvery budiž
beg Mustajbeg ze široké Liky.
Řečníkem buď můj pobratim Mujo,
a já se vám hlásím za tlampače.
Dvěma děvery, co pannu vedou,
jedním nechať bude dítě Halil,
Nukić Ibrahim nechť bude druhým.
Co já řeknu, toho neodřeknu.
Někomu-li poslechnout se nechce,
stupaj pryč, zde místa tobě není!“

Mujo pobratim se vrátil k stanům,
pod stany měl s pohlaváry radu,
od Tala jim, co děl, vyřizoval.
Někdo pravil: „Poslechněme Tala!“
Někdo zase: „Tala neposlechněm!“
Paša praví: „Nutno poslechnouti,
neboť Tale nesmí slyšet „ale“,
nezná řádu, způsobil by svádu.
Uhni čertu, s čertem není žertů.“

Hasanpaša volá průvodníky,
a průvodník volá průvodníka:
„Zdvihněte se, chrabří okrajinci,
čas nám jíti, sobě pospíšiti!“

Předňáci k svým houfcům přijíždějí,
prapory se vlavé rozvíjejí,
beze křiku vše hotovo v mžiku.

Ozval se pak Hasanpaša Tiro:
„Svatebčané, každý na své místo!
Třeba sčísti vystrojené svaty,
třeba vidět, s kým se ubíráme.“

Svatové se v houfce sšikovali,
pohlaváři svaty počítali.
Tale sčítá, Ramo zapisuje;
Tala Ramo zapsal naposledy,
a spis podal paši kanidžskému.
Prohlížel si paša, kolik svatů:
patnáct tisíc bylo svatů jízdních,
dvanáct tisíc bylo svatů pěších.

Pozdvihli se chrabří okrajinci.
Udeřili do kotlů i bubnů,
zazvonily cimbály i rohy,
zapískali pištci na píšťaly,
průvod bral se po veliké cestě.

Daleko den dorazili prvý:
do Jasiky, sela šlechetného.
Po Jasice padli hospodami.
Zítra ráno přivstali si časně,
ten den stihli v selo Veselici.
Hospoda v tom sele byla druhá.
Zítra zase přivstali si ráno,
ten den k vodě Glině dorazili,
k padacímu na té vodě mostu,
tudy Turci řeku Glinu přejdou.
Hasanpaša velel zastaviti,
aby na potaz vzal svatebčany:
„Glina voda hranice je blízko
mezi ďaurským i tureckým carstvím.
Uvažte a poraďte se spolu,
koho tady zůstaviti stráží,
aby nám tu most i řeku hlídal

od křesťánka, Petra generála,
pobratima Mata kapetána
i rodáka Šerematoviče.
Bojím se, že přitrhne sem Petr,
aby zpátky zahradil nám cestu,
dokud vezír buřič na Budíně.
Vezírovi Petr podá zprávu,
a nám mohou svaté pohynouti.

Mustajbeg se lický ozvav pravil:
„Ejhle, pašo, Grdan Omeraga
krbavský, náš spolehlivý přítel!
Dvanáct tisíc pěšáků má s sebou.
Zůstavme zde, pašo, Omeragu,
by nám hlídal hranici i soumez
od křesťánka, Petra generála."

Hasanpaša z Kanidže se ozval:
„Dítě moje, Grdan Omerago,
pohlídej mi hranici a soumez
od křesťánka, Petra generála,
by nám zpětnou nezahradil cestu
a zde máte munici i profant."

Pravil jemu Grdan Omeraga:
„Dál jen, pašo, stupej do Budína.
Dokud mi je na ramenou hlava,
návratu ti nezahradí nikdo."

Dále táhli vystrojení svaté,
ale Grdan Omeraga ostal,
s Omeragou dvanáct tisíc bitcův.
Svatebčané táhli ku Muhači.

Když stanuli pod Budínem bílým,
měšťané je ze vrat vítat vyšli,
v rukou nesli drobně psaný rozpis,
podle něho hosty rozdílejí,
na hospodu k sobě odvádějí.

Hasanpašu vedou k vezírovi,
starosvatu Muju k purkrabímu,
družbu družbů, Mustajbega z Liky,
k paní vzácné Alibegovici,
do krčmy jen hloupatého Tala.
Hospodou ho nikdo nepohostí,
neví Tale, kdy jest žertů dosti.

Ostatní jsou svaté rozvedeni
po všech domech, po všech domů koutech,
všude byli vlídně uvítáni.

Jak vstoupili do Budína svaté,
za nimi se uzavřela brána
a tři kusy zahoukaly s hradu.
Budínský je zapálit dal vezír,
když byl z hradu bílé psaní poslal,
drobné psaní Petru generálu:
„Pobratime, Petře generále,
turečtí jsou u mne svatebčané!
Vojska seber, jak ti možno nejvíc,
vojsko doveď na most pohraničný
a jim, brachu, zpětnou cestu zahraď.
Až se vracet budou svatebčané,
brachu Petře, zase ti dám vědět."

Úskoku se nikdo nedomyslil,
hloupatý jen domyslil se Tale,
a on Tale druhům děl a pravil:
„Bůh mi svědek, vezír zradu kuje,
rány z kusů nehřměly nám v poctu,
znamení to Petru generálu,
aby přišel na muhačské pole,
aby cestu zahradil nám přes most,
aby svaty naše v léčku chytil."

Kladušský se obořil naň Mujo:
„Čert vzal tebe, i kdo zplodil tebe,
všude jenom svádu způsobuješ!
Bůh tě ubij, zlý a zlořečený,
nikoho tvůj neušetří jazyk!
Nehřměla to vezírova zrada,
poctu paša to vzdal svatebčanům."

A již o tom nikdo ani slova;
rozešli se svaté po noclezích,
každý všude přivítán byl slušně,
každý všude obsloužen byl krásně.

Časně ráno přivstal sobě Tale,
po všem městě od domu šel k domu,
v buben tloukl, všude hlasně houkl:
„Hazurala, vystrojení svaté!
Hazurala, probuďte se, vzhůru!"

K odchodu se svaté připravili,
aj, tu posel objevil se pašin,
ohlašoval po Budíně celém:

„Kdo's u koho hospodou a hostem,
vezír velí zůstat, nepospíchat,
nepospíchat z Budína a zůstat,
až tři bílí naplní se dnové,
oddechnou si junáci i koně!"

Vystrojení zas se odstrojili,
noc dospali, přebděli den bílý,
až noc černá nadešla jim druhá.
Se soumrakem spat se položili,
bohatýrským hověli si spánkem.

I to ráno přistal sobě Tale,
po všem městě od domu šel k domu,
v buben tloukl, všude hlasně houkl:
„Hazurala, junáci i koně!
Nedávejte vezírovi sluchu,
carský buřič on a zradu kuje!"

Svatebčané chtěli odputovat,
ejhle, zase posel přijel pašin,
objížděl on hlaváry i svaty,
ohlašoval po Budíně celém:
„Kdo's u koho hospodou a hostem,
nehýbej se z Budína a zůstaň,
až dva bílí naplní se dnové,
oddechnou si junáci i koně!"

Vystrojení zas se odstrojili,
noc dospali, dnem se veselili.
Tak se třetí dočekali noci,
prospali ji bohatýrským spánkem.

Ráno zase přistal sobě Tale,
v buben tloukl, na svaty si houkl:
„Proč jste dali vezírovi sluchu?
Uvidíte, kéž by neviděli,
jakou zradu nastrojí nám buřič!"

Na cestu se hotovili svaté,
pod begův se shromáždili pavlan.
Z domu vyšli, dary rozdávali.
Každý svat byl obdarován krásně:
starosvatu dostalo se koně,
družbám dali sametu a sukna,
mezi družby postavili pannu.
Tlampačovi nové šaty dali,
nadto ještě sto dukátů žlutých.
Hloupatý se nepodíval Tale,
šaty chytil, na zem hodil, zdupal,
dukáty však do kapsy si nasul.

Když už svaté na odchodu byli,
Tale jal se nakládati roucho:
šedesát ho panna měla košů,
šedesát je nakládalo sluhů,
roucho bylo červené i bílé.

Pobídnuv pak ode dvora mezky,
zazpíval si po honácku trpce:
„Služebníci, podrali vás vlci!
Toto roucho probendili Turci!
Co jsem vyšel z lůna mateřského,
ještě jsem se tolik neuondal,
výbavy jsem nenakládal těžší!
Několik dní, paní mladá, počkej,
až jen budem na Kanidži bílé,
od Meha si vyprosím tě trochu,
polámu ti drobné kosti v těle,
zaplatíš mi, co jsem prozahálel,
odměním se za tvé dary špatné!"

A když svaté byli v hradní bráně
a když vyšli ze hradu i brány,
za nimi se brána uzavřela,
a hlasatel po Budíně hlásal:
„Kdo otevře do neděle bránu,
rusá jemu s plecí sletí hlava!"

Buďanů nás tři sta provázelo,
na rovné nás provodili pole;
provodili, zpět se navrátili.
Když jsme byli na muhačském poli,
a již v druhé jeho polovině,
věc aj divná, věc aj nevídaná!
Jak se táhnou oba břehy Gliny,
po obou tma jakási se motá,
havranů se z ní ozývá krákot.

Podivil se paša Hasanpaša:
„Milý bože, věc aj nevídaná!
Jaká tmavá chmura se to motá
podél Gliny, podél vody chladné?
Tma-li jest to prachu pušečného?
Tma-li jest to mraku oblačného?"

Někdo praví: mraku oblačného,
a sám Tale: prachu pušečného:
„Není dobře s naším Omeragou!"

Co jsme takto spolu rozmlouvali,
junák se k nám přibližoval z dáli
od glinského mostu padacího.
Pěše kráčel po muhačském poli,
v ruce žerď mu byla bez praporce,
i sám junák jako žerď byl holý,
nic mu nahé nešatilo tělo
leda perčín, jenž mu na plec visel.
Od rychlého všecek zčernal prachu,
ani kavka nečerná se více.
O žerď prázdnou opíral se junák.
Kdo ten chlapec? Z Krbavy to jistě
Omeragův mladý praporečník.
Rovnou kráčel ku paši i svatům.
Paša kázal svatům zastaviti,
mladého se dotazoval chlapce:
„Omeragův statný bajraktare,
co jsi, synu, po těle tak černý,
jako živým ožehnutý ohněm?
Jak se daří u glinského mostu?
Jak se má tam Grdan Omeraga?“

„Nedobře se u mostu nám daří.
Běda, pašo, tvoje to jest vina,
že nám tolik pohynulo Turků!
Přesila se na nás navalila.
Co ty, pašo, k Budínu jsi táhl,
my jsme střehli padací most glinský.
Když jste, pašo, do Budína stihli
a když kusy hřměly na Budíně,
mněli jste, že vezír to vás vítá.
Nebyla to uvítací pocta,
byla to však zrada buřičova.
Vezír tajně z hradu poslal psaní,
věděti dal Petru generálu,
že již svaté došli do Budína.
Ihned silné pozdvihlo se vojsko,
pozdviženo Petrem generálem.
Po soumraku o hodině sedmé
k padacímu vojsko přišlo mostu.
A my jsme je dobře dočekali,
černou jsme se zemí osypali,
každý drže pušku pohotově;
neboť ihned domyslil se Grdan,
že tu vojsko Petra generála.
Skryli jsme se za kamení chladné;
jezdci jejich napřed udeřili,
jezdců jejich dvanáct bylo tisíc.
My je živým přivítali ohněm.
Dlouhé naše vystřelily pušky,
něco jezdců s koní popadalo.
Ostatní se jezdci rozprášili,
avšak, ejhle, Petra generála!
Čtyřicet jde za ním bataljonů,
za pěchotou dvanáct kusů těžkých,
granátových kusů dvacet čtyři.
Do úsvitu, pašo hospodáři,
všichni v zem se černou zahrabali,
umístili dvanáct kusů těžkých,
granátových kusů dvacet čtyři.
Děla hřmějí, černou zemí chvějí,
jejich hromy lomí skály, stromy.
Za dne potom nebylo již boje,
ale když noc nastoupila druhá
a jí byla přes hodiny čtyři,
vřava strhla na Glině se řece.
Trumpety se jasně rozječely,
muškety se hradem rozpršely.
Skřípou kola pod těžkými kusy,
křesťanské se překřikuje vojsko,
vojsko námezdné a zverbované.
Ejhle, vizte Šeremetoviče!
Za sebou má dvanáct tisíc vojska.
Utokem se na nás obořili,
ale když krev prolila se prvá,
ustali a nebili se více,
nýbrž ležením se položili
podle řeky podle vody mutné.
A když včera noc se zamračila,
soumrak minul a minul i večer,
náhle nová strhnula se vřava
od veliké cesty podle vody.
Nová horda hnala na nás
ďaurská,
a v té hordě tisícové čtyři,
vůdcem měla kapetana Mata,
Semknulo se trojí vojsko ďaurské.
Bili jsme se do úsvitu slunce,
myslíce, že ráno přitrhnete;
ale o vás slechu ani dechu,
myslili jsme, že jste pohynuli.
A vy medle živi jste a zdrávi,
sedíte si, hovíte si pěkně.
Ráno zase ďauři udeřili,
se tří stran se na nás obořili.
Ďaurů dosti, Turků málo bylo.

Bili jsme se do hodiny sedmé,
z okopů jsme bránili se dobře,
dokud bylo olova i prachu.
Když už všecko bylo vystříleno,
promluvil k nám Grdan Omeraga:
„Děti moje, okrajinci ctění!
Hodina se přiblížila smrti,
řada, děti, došla na nás umřít.
Naposled se, děti, shromážděme,
naposled se, bratři, obejměme,
načež pevně v ďaury udeříme,
útokem se na ně oboříme;
kdo z nás padne, nechať slavně padne,
kdo živ zbude, nechať vážen bude.
Spolu jsme se, děti, nezrodili,
ale spolu souzeno nám umřít.“
Seskupili jsme se, shromáždili,
objali jsme se a políbili.
Zeleného praporu se chopiv,
zdvihl jsem jej svojí rukou levou,
pravice mi zamávala šavlí,
přede všemi na ďaury jsem běžel.
Za mnou byl náš Grdan Omeraga,
za Grdanem naše nedobitky.
Já byl prvý na padacím mostě,
sekal jsem se silou nepřátelskou,
šel jsem prudkým nepřátelským ohněm,
ohněm pušek lehkých i děl těžkých.
Než jsem mostu dorubal se konce,
nitka roucha na mně neostala,
na praporu shořelo mi plátno,
bez druha jsem ostal jediného.
Více nevím, co se s nimi stalo,
utekli-li, či je porubali.“

Vyslechl to paša Hasanpaša,
z očí se mu slzy vyronily;
vyplakal se a se potom ozval:
„Co nám činit, co nám učiniti?
Máme-liž tu státi ďaurům terčem,
aneb o tom paši oznámiti,
o posilu pašu požádati,
či tak, jak jsme, na ně udeřiti?“

Byl tam také Kòzli Huramaga,
pravil jemu Kòzli Huramaga:
„Našemu to paši vědět dejme,
o posilu pašu požádejme.“

Starý jemu pravil Ćejvanaga:
„Lépe bude se svaty se vrátit
do Budína, do bílého hradu.“

Pořád Tale koldokola chodil
a za sebou svého koně vodil.
Huramagu do zadnice žďuchl.
„Huramago, pes ti pojez matku!
Ćejvanago, tobě otce, matku!
Jeden návrh na nic jako druhý.
Nač pak bychom vezírovi psali,
kdyžtě vezír buntovník a zrádce?
Nač pak bychom obraceli svaty,
aby za to věčný měli posměch?
Ale mou-li spravíte se radou,
ani paši nebudete psáti,
ani svaty vracet do Budína,
své tu dobré koně rozjedeme,
stan zelený pašův rozbijeme,
a plán jiný směle provedeme.
Mou-li, bratři, spravíte se radou,
budem psáti, ale holou šavlí,
kdo z nás svého těla nelituje
od palaše ďaurů studeného,
ani dlouhých pušek arnautek.
Nebuď, pašo, dukátů ti líto,
chlapci, který přihlásí se prvý,
který prvý ze zástupu skočí,
prvý s těla pěkné šaty svleče
do košile a podlíček tenkých,
směle prapor do pravice chopí
a se prvý vrhne v nepřítele;
příklad jeho odvahy dá jiným.“

Tehdy řekl paša Hasanpaša:
„Nuž, kdo prvý skočí ze zástupu,
zelený z mé ruky vezma prapor,
pět set jemu dukátů dám žlutých.“

Není hračka sám v před udeřiti,
neboť možno zahynouti mžikem.
Všichni váhají a otálejí,
paša pláče a svá leta sčítá:
„Leta moje neleta, má leta!
Jak jste mi se časně nasčítala,

že již nejsem pod ránu ni k ráně!
Sám bych dávno vpřed udeřil
prvý."

Tak děl paša slzy prolévaje,
a aj, chlapec, ještě holobradý,
husté protrh svatebčanů řady,
před Hasana skočil pašu Tira,
v jedné dřevce od praporu svírá,
v druhé šavli hlavorubnou třímá,
druhů čtvero chlapce drží, jímá,
ale jinoch před pašou již stojí:
„Ty jsi slib dal, já dám hlavu svoji!"

Chlapec také z Kanidže byl bílé,
hlavou to byl Ćifra Hasanaga.
Machem paša se tla v nohy skočí,
chlapce líbá mezi černé oči:
„Hasanago, moje tváři světlá!
Ještě vous ti neodechl brady,
na velký jsi mejdan ještě mladý."

Ale Ćifra Hasan na svém trvá,
oko blýská a chví se mu brva.
„Chci to, pašo! Ty mi neruš slova!
Nelituji těla od olova,
těžkého ni meče křesťanova!"

Pět set paša dukátů mu čítá,
Ćifra Hasan zlato odemítá:
„Zlato ne, však řež mne láká litá."

Nedořekl, a již za ním v skoku
chlapec druhý dvaceti dvou roků,
do podlíček svlečen, do košile.
Pochvu zlomil o koleno bílé,
v pravé máše šavlí okovanou,
v levé točí puškou cifrovanou,
pět ho druhů zdržovalo marně.

To byl ženich mladý, Mehinaga.
Pravil jemu otec Smailaga:
„Ani kroku, Meho, nebuď blázen,
nenes hlavy do záhuby jisté,
vdovy nečiň z panny nepojaté!"

„Půjdu otče, půjdu, nechať zhynu,
a nechť matka nenadá se synu!"
Junák ze řad skáče za junákem,
každý pochvu o koleno zlomí
a se chopil šavle obnažené.
Počítal je Hasanpaša Tiro,
napočítal třicet čtyry druhů,
odhodlané v zápas jíti na smrt.
Každý pochvu o koleno zlomil,
pravicí jal šavli hlavorubnou,
levou chopil pušku cifrovanou.
Z koranu psal verše Omerhodža,
ale Tale bručel obcházeje,
až děl, stana před Hasanem Ćifrou:
„Bohem brate, Hasanago Ćifro!
Půjdeš nyní po muhačském poli,
zelený tam náš poneseš prapor.
Zlehka, milý, stoupej po Muhačích,
sice ďaurské zpozorují stráže,
oznámí to Petru generálu,
a on smete dělovým vás ohněm.
Vy se skryjte jeden za druhého,
až děl oheň přenese se přes vás,
neboť pole veskrze jest rovné,
není na něm kamene ni stromu,
nikde není, zač ukrýti tělo,
proto junák kryj se za junáka."

Obrátil se potom k Omerhodži:
„Honem, hodžo, naškrab
modlitbičky,
neboť Turci nečekají rádi,
zaútočí bez tvých modlitbiček;
šavle rube, modlitba nerube!"

Ještě pravil Hasanpaša Tiro:
„Hasanago, brate po mateři!
Až děl oheň přenese se přes vás,
rozleťte se jako sokolové;
třicet kusů buchne granátových,
ukrutný jest granátový oheň;
popadejte po zelené travě,
přenese se oheň granátový,
na lehké tu povyskočte nohy,
vzkřikněte a vzpomeňte si boha,
po té pušky přiložte a palte!
Pušky vypálené v trávu hoďte
a se chopte šavlí obnažených,
přeskákejte ďaurům přes okopy,
zdaž byste se k dělům neprobili,
zdaž byste jim děla neodňali,
by nám jízdě volná byla dráha.
Já pojedu prvý v čele jízdy,

za mnou všichni půjdou svatebčané,
na ďaury se hurtem oboříme,
a dál — co dá milý bůh a štěstí.“

To si řekli a se rozloučili,
šavle ostré v ruce uchopili,
zelený jal Hasan Ćifra prapor
a jej nesl před ostatní silou.

Když letěli po muhačském poli,
labutím se podobali bílým,
k útoku když zableskly jim šavle,
sokolům se podobali chrabrým.

Ďaurské stráže, jak je znamenaly,
dělostřelbě o tom vědět daly,
a hned rázem, jak by jiskrou
jednou,
padesáte vystřelilo kusů
do cesty těm jarým sokolíkům.

Ti se kryjí junák za junáka,
až děl oheň přenese se přes ně;
bůh jim milý dal a štěstí přálo,
žádnému ni vlásek nepokřiven.

Zahoukala děla granátová;
granát pálí, kamení se válí,
puká skála, která věčně stála,
strmé stromy třískami se lomí.
Než se přehnal oheň granátový,
čtyři dobré ztratili jsme druhy
od granátů, děla ukrutného.
Pistole jsme jali, vypálili,
vypálené v trávu zahodili,
šavlí jsme se holých uchopili,
na okopy ďaurské vyskočili,
jízdě naší dráhu učinili.
Ćifrovi byl spomocníkem Allah,
že on prvý dosekal se k dělům,
zelený tam zarazil náš prapor
a svou šavlí hubil muže čtyři;
mezitím co Ćifra prapor tvrdil,
prapor tvrdil v zemi pěchovanou
a se klaněl bohu, děkuje mu,
na vše čtyry obzíral se strany.
S této strany poblíž vody chladné,
Ćifra chumel zpozoroval mužů,
mezi nimi kéhos okrajince,
který sem tam s holou šavlí běhal.
Dovtípil se Ćifra Hasanaga,
že to bude Grdan Omeraga,
a již letěl k junákovi junák.
V půl se střetli padacího mostu,
otázal se Ćifra Hasanaga:
„Omerago, znáš-li boha, pověz,
druh-li tobě aspoň jeden zůstal?“

„Bůh mi svědek, brate, ani jeden,
druhové mi zahynuli šmahem.“

Hloupatý se pořád dívá Tale,
při vodě co vítězové kutí,
posléz Tale z plna hrdla křičí:
„Svatebčané, že vás hanba není,
tvář vám zčernej před stolicí boží,
jak jest černá na mejdanu dnešním!
Pohleděnte na vítěze naše!
Širokou nám prosekali cestu!
Kdo dnes nechceš udeřiti v ďaury,
kurva ti jest otec, kurva matka,
běhna ti je tvoje žena věrná!
Dosud jsem vždy zadní útočíval,
ale dnes si mezi přední vlezu.
Hurá, za mnou, kdo chceš
zahynouti!“
Za šíji se schoulil myšákovu,
třemenem mu do boku dal ránu.
Podíval se junák na junáka,
zapálila se tvář ode tváře.
Na koních se jezdci přichoulili,
pěšci pušky k líci přiložili.

Pobratime, kéž bys tam byl býval!
Vzkřek a jek se po Muhačích nese,
od síry se černá země třese.
Jízda klusem jede, potom v trysku,
pěšci táhnou pohotovi k stisku.
Nevídaly nikdy oči tvoje
takového jako nyní boje:
jak blýskají šavle obnažené,
jak zírají hlavy usečené!
Hřebci řičí, dobří koně ržají,
muži křičí, od ran naříkají,
jiskry srší od ocele chladné,
a kam sekne, junák mrtev padne.
Koně letí, každý jako střela,
pod kopyty svíjejí se těla.
Jeden stená: „Matko moje sladká!“

Druhý: „Zde ti nepomůže matka,
zde jen boha vzývej velikého
a u sebe druha některého,
který by tě vynes' raněného
anebo vzal pomstu za mrtvého."
Jsou i tací, kteří z bitvy běží,
vlasy se jim pod turbanem ježí.

Mrákota nás obklíčila tmavá,
nezřít nebe, neviděti země,
ani dobrých junákův a koní.

Tři dni bílé a tři noci černé
krutá stála na Muhačích bitva,
že se nikdy šavle nezatknula,
že se nikdy doutnák neuhasil,
a koní dobrých nesstoupili jezdci,
neoddechli jezdci si ni koně,
aniž muži najedli se chleba!

Čtvrtého dne na úsvitě ráno,
co se stalo, nikdy nevídáno!
Na Glinu jsme dohnali se řeku,
v ni se vrhli v rozkaceném vzteku.
Ode břehu z břehu, jak jest Glina,
sedmerý most břehy její spíná,
dílem z krzen tureckých jsou plavých,
dílem z ďaurských čak a per jsou vlavých.
Dopoledne čistá byla Glina,
odpoledne krev a kal a špína.

Bitva ztichla. Bylo po rubání.
Přebíhají hřebci odsedlaní,
přebíhají klisny rychlonohé;
v stranu sedlo nakloněno mnohé
prázdno jezdce, máchají se třmeny,
popruhy jsou krví potřísněny,
uzda padá koním pod kopyta,
kopyta si po ní šlapou hbitá.
Smrt dech staví i té němé tváři,
k jejímu ji klade hospodáři.
Byli jezdci, byli koně, byli,
na Muhačích údy položili.

Kdo živ zůstal, živé koně chytal,
kdo je mrtev, nevsedne již v sedlo.
Dosti tehdy načiněno zlého
načiněno jedněm jako druhým.

Vše se pole krví zatopilo,
turecká je černá jako ďaurská.
Po krvi jsou ďaur i Turčín bratři.

Po bitvě se zase muži zbylí
shledávali, až se shromáždili,
na padacím shromáždili mostě.
Raněné tam druhy přinášeli,
dobytou i kupili tam kořist.
Přiváděli povázané jatce,
přinášeli kupy porubaných;
u sebe zas byla okrajina.

Když se síla shromáždila všecka,
nejlepšího nebylo v ní druha:
nebylo v ní Zliky Mustajbega,
nebylo v ní Kladušského Muja,
nebylo v ní Orašského Tala,
scházel nám i Smailagić Meho
a pět mimo ně set dobrých chlapců.

Každý diví velikým se divem,
kdeže byl by bej Mustajbeg lický?

Bylo ještě na počátku bitvy,
s třiceti on hejtmany se zdvihl,
zdvihli se a táhli ku Budínu
s budínským se uhlídati pašou.
Zavřít se dal paša do Budína,
Turci našli uzavřenou bránu!
Čakany se na ni obořili,
hradními se vraty prosekali,
do nových se navalili dvorů,
nových dvorů pod ocasem trojím;
pašova se jim stráž postavila,
ale byla zbita, porubána;
do svých komnat utekl se vezír,
tam jej našli, usekli mu hlavu.
A zaň bega pašou prohlásili,
zapašili bega Mustajbega,
novotným jej pašou učinili,
přioděli vezírovým rouchem
a stráž k němu postavili věrnou,
Mustajbeg byl paša trojocasý,
při něm Mujo vrchní nad armádou
a sám Tale vrchní nad pokladem.

Potom táhli nazpět od Budína,
Čifra Hasan předjel je a zvolal:
„Odměnu dej, Hasanpašo Tiro!

Ejhle, k tobě nový táhne vezír,
Mustajbeg to ze široké Liky.
Novým jsme ho pašou učinili,
vezírskou jsme družinu mu dali,
při něm Mujo vrchní nad armádou
a sám Tale vrchní nad pokladem.“

Odměnu dal Hasanpaša Tiro
a vstříc vyjel begu Mustajbegu:
pozdravil ho, z poháru mu připil,
hlavu schýlil, ruku poceloval,
jako mladší činí starešině:
„Zdráv buď, nový trojocasý pašo!
Napišu to caři hospodáři,
jeho carský ztvrdí tebe ferman
a dá tobě za pašalik zemi,
Mustajbegu, kde je tobě milo!“

A co živým činit nám a zdravým?
V poctivosti mrtvé pochovati,
poraněným rány ovázati.

Co jsme měli druhů zahynulých,
všecky snesli na jedno jsme místo,
do jednoho zakopali hrobu.
A jak jsme je dobře zakopali,
vidí se jim nohy po kolena,
bílé ruce vidny po ramena,
siná líce po zapadlé oči.
Tak se padlí v boji pohřbívají.

Kde jest ale ženich Mehmedaga?
Po Mehovi není slechu dechu.
Otec jeho, starý Smailaga,
mučí se a slzy z očí roní,
od mrtvoly chodí ku mrtvole,
obrací je, svého syna hledá,
ani žádná raněná tvář bledá
není Mehova: „Ó běda, běda!“

Za Smailagu Tale přiskakuje,
rouhá se mu a se pošklebuje:
„Smailago, ubrečený lháři!
Co ta voda na tvé staré tváři?
Líto je ti toho zmetka Meha,
líto, že se nad ním země slehá?
Líto je ti, junácky-li zhynul?
Lituj spíše, ten-li ho los minul!
Či ti líto neprovdané vdovy?
Tale si ji vezme po Mehovi!
Nejednou já oženil se málem.
Blaze ženě s junákem a Talem!“

A co tak jsme spolu rozmlouvali,
ejhle! polem černý mrak se valí,
a ten mrak se kolem jezdce svíjí
na hnědáku o široké šíji.
Mladý je to jezdec po vzezření,
šatu na něm za tkalounek není,
nemá ani obočí, ni vlasů,
bez hřívy je kůň a bez ocasu,
vše jest na nich ohněm popálené;
jakéhosi muže jezdec žene.

Každý díval se, a kdo to, hádal,
a již Tale Smailagu žádal:
„Odměnu dej, ago, Tale poví,
kdo to jede na tom hnědákovi!
Hola, ago, kdo to na hnědáku?
Každého psa poznám po čumáku.
Tvé se štěně, ago, neztratilo,
ale dobrý úlov ulovilo,
dobrý úlov, Petra generála,
a jej žene k paši, bohu chvála!“

Turci běží uvítati Meha.
Studu plamen jemu z tváře šlehá,
neboť šatu není na něm nitky,
všechen spálen v litém ohni bitky.
Jeda Meho s hnědáka se sklání
a rve trávu zkrvavenou dlaní,
na junácké si ji tělo klade,
jež se všecko uzardívá mladé.

Uvítal jej Hasanpaša Tiro,
do pláště ho zeleného schoval,
na junácké čelo poceloval:
„Výborně, můj jasný obličeji,
tvou se krásou naše tváře stkvějí;
Gusle budou tebe vzpomínati,
jiní z tebe vzor si budou bráti.“

Na Meha se všichni smáli sladce,
a on paši podaroval jatce;
paša zase sultana jím daří,
posílá ho země hospodáři.

Nyní sobě slávu způsobíme.
Hoj, ať puška, hoj, ať dělo hřime!

Tale zády obrací se k Mehu,
k dělům chvátá ve pospěšném běhu,
kteráž byla ďaurům v boji vzata;
dvanácte jich, a k nim Tale chvátá.
Dost tam zbylo kulí, dosti prachu,
hodilo se bláznivému brachu,
bez míry a váhy sypal v kusy:
„Křtáne drž, však tě to nezadusí!"
Nabil, jiskru dal jim od doutnáku,
vypálil je k nebi do oblaků.
Dvanácterá zarachoce rána —
ranou děla v kusy roztrhána.
Tale vyšel bez úrazu zcela,
ani střípek nedotkl se těla.

Zebrali se všichni dohromady,
zebrali se všichni, starý, mladý,
o kořist se rozdíleli boje;
každý všeho dostal díly svoje,
stejně dostalo se nejlepšímu
junákovi jako nejhoršímu,
nejhoršímu jako bratru svému.
Ano, díl dán také zhynulému,
jestli mužské po něm děti zbyly:
vítězové i jim nadělili.

Kdo živ zůstal, s dílem domů spěchá,
a kdo padl, kosti tady nechá.
Šťastného svá doma zlíbá máti,
nešťastný se nikdy nenavrátí.

Noclehem se potom položili,
ještě noc tam jednu nocležili;
časně ráno, před východní září,
do rady se sešli pohlaváři.
Když se poradili, doradili,
svatebčanům známo učinili:
„Hotovo! již odváděјte pannu!"
Pozdvihla se síla svatebčanů.

Bubeníci udeřili v bubny,
rozlehl se vřesk a hlukot trubný,
oba paše na kůň posedali,
ďeverové v střed svůj pannu vzali,
Tale zas byl s bičem za komorou,
zpěv a střelba zněly dolem horou!

Šli, až došli do Kanidže bílé.
Tam spal Meho nejprv u své milé.
Taká byla v pažích jeho síla,
že hned zítra samodruhá byla.
Vždy se spolu věrně milovali,
dvé dcer, čtyři syny odchovali.

Já tam nebyl, a mé povídání,
nevím, je-li pravda nebo lhaní.
Mně to moji odkázali staří,
i já lhář jsem, jestli oni lhali.
Ještě pobuď, ještě poseď, synku,
píseň není celá bez dočinku.

* * *

Komár mouchu vyprosil si,
dali mu ji, že byl junák.
Uvedl ji ve své dvory,
v prázdnou tykev na polici.
Ženou se chtěl odstrojiti,
nohu vztáhl ku nevěstě:
„Moucho moje, duše moje,
zuj mi s nohou žluté čižmy!"

Moucha děla komárovi:
„Komárečku, štěstí moje,
tenounké jsou nohy tvoje,
nohy bych ti přelomila,
ještě dnes bych vdova byla.
Co mi smutné učiniti?
Prosili mne mnozí lepší,
motýlové vezírové,
švarná šídla lepokřídlá,
mladí páni čmelákové,
vzácní páni ovádové,
hovniváři velmožové."

Komáři je mysl prudká,
kopl mouchu do žaludka,
bolelo to, moucha vzkřikla:
„Muži, na to nejsem zvyklá!"

Slyšeli ji na půl kraje,
od Kranduku do Maglaje.
Uslyšel i mraveneček,
rychlý lesní mysliveček.
Komára on skolil puškou,
oženil se s vdovou muškou.

Fr. Khol:

Město minulosti.

(Studie.)

I.

Znal jsem ženu, která o sobě říkala, že se provdala jen za cenu svatební cesty do Benátek — taková byla její touha poznati toto město. Ale když přijela do Benátek — a vyjela tam hned po nudném obřadu svatebním, plná nedočkavosti a rozechvění, — byla trpce zklamána.

Očekávala barvitý a rušný obraz města plného bohatství, nádhery a temperamentních výbuchů překypujícího života jižního, jak to viděla kdysi namalováno v illustrovaném listě na obraze, znázorňujícím karneval z předminulého sloletí, a místo toho nalezla tichý, smutný a vadnoucí obraz umírající krásy. Ostatně bylo léto, červenec nebo srpen, a nesnesitelné vedro, ležící nad kanály, které zapáchaly, ubíjelo poslední zbytek nadšení, jež v ní zbylo. A snad tu byly též jiné okolnosti. Krátce: paláce, vroubící Canal Grande, připadaly jí jako stafáž divadelních kulis, ozářených divadelním měsícem a obklopených sborem facchinů a gondolierů.

Na štěstí byla dáma ta tak rozumná, že si nezoufala nad zklamáním svých snů a vžila se do kulisovitého ovzduší. Byla to žena exotického zjevu a zajímavé krásy, vychovaná v romantismu měšťáckých rodin, který nevylučuje značného smyslu pro praktičnost.

Znal jsem však též ženu — a ta nebyla exotické krásy, ale nenápadného zjevu a jemné, oduševnělé tváře, — která jela úmyslně do Benátek, aby se tam oddala svému miláčkovi. Chtěla mu podati lásku svou v rámci jí hodném, a tam v hôtelu Danieli, v němž bydlel kdysi Musset s George Sandeovou, stala se poprvé jeho ženou.

Bylo to již po letech, když jsem s ní o tom mluvil, ale její oči zářily dosud štěstím a nadšení dýchalo z jejích slov, když mně vypravovala o krásách Benátek. Ach, jaký obraz zanechalo město to tenkráte v její mysli! Ujišťovala mne, že nedovede ani stín jeho vylíčit, zatím co ústa její hledala výrazy bohaté, syté a barvité, kterými se snažila jej alespoň naznačiti.

Byl jsem udiven jejími slovy. Nevěděl jsem, čím si vysvětlit dva tak různé úsudky o jednom předmětu? Byla to snad láska, která pomohla druhé přenésti se přes různé defekty, jež vadily prvé? Či to byl vliv jemně cítící její duše umělecké? Jisto je, že zvláštní kouzlo, které dovede vnuknout blízkost pravé krásy, vyzvedlo štěstí její lásky k nejvyšším vrcholům.

Tyto dvě ženy tanuly mně na mysli, když jsem vjížděl na nádraží benátské. Byla jarní noc, blízko půlnoci, neboť vlak přijíždějící od Pontebby měl značné zpozdění, a ačkoliv vládl na nádraží čilý ruch, vyvolaný velkým počtem cizinců přijíždějících a odjíždějících, hulákajících facchinů a gondolierů, bylo město ponořeno v hluboký spánek.

Dal jsem se úmyslně vézti po Kanálu Grande, neboť svítil měsíc a byl jsem zvědav na první dojem pohádkového města.

Leč tento první pocit, který ve mně Benátky vzbudily, byl pocit smutku. Snad to bylo chladem noci, který tam v polovici března na vodě ještě vládl, nebo samotou, která by mohla býti zvána opuštěností. Gondoly s cizinci rozjely se nejkratší cestou postranními kanály, a na kanálu hlavním, kde mihnula se neslyšně jen tu a tam loďka s jedné strany na druhou plující, v níž obyčejně dvě postavy k sobě přikrčené seděly, vládlo ticho.

Paláce byly jako po vymření. V některých bylo jedno nebo dvě okna osvětlena, a bledé jejich světlo odráželo se v temné hladině matným leskem. Gondolier mlčel, veslo šplouchalo tiše v klidné vodě, a z dáli ozývalo se houkání, podobné houkání sýčků. To byli gondolieři v postranních kanálech, kteří volali výstražně, blížíce se ku nároží.

A nad tím vším ležel měsíc svým bledým světlem a v jeho svitu vystupovala nádherná architektura paláců ještě mohutněji, než jak jsem ji za dne vídával. Hluboké stíny zdály se zařezávati ostřeji bohaté a bizzarní tvary smělých façad, jež nabývaly tím nové podoby, poněvadž pozornost, netříštěná detaily, mohla sledovati plně původní smělé myšlenky stavitelů. Tato krása bledých paláců byla podivuhodná v bílém světle měsíčním, a mimoděk připomněl jsem si slova první z žen, exotické krasavice, o kulisách benátských. Avšak byla též smutná tato krása, že se při ní sama vnucovala myšlenka na smrt. Ano, byly-li paláce ty kulisami, pak mohly být kulisami jedině velkému divadlu smrti.

Slunce, jež druhého dne vysvitlo, zaplašilo hned všechny tyto smutné myšlenky. Jako kouzlem změnilo celou scenerii a dalo vystoupit opět pravé kráse města. Benátky, tak jako celý jih, mají býti pozorovány jen v zářícím slunci. K jeho teplému a zlatému tónu jsou komponovány všechny barvy a formy jihu. A prší-li, nebo je-li pod mrakem, máme se uzavřít v pokoji, spustit záclony a spáti, neboť obraz, který nám tu jeví jižní krajina, je nepravý a zkreslený.

Když jsem vstoupil druhého dne na náměstí sv. Marka, závodilo slunce se zlatem mosaik na průčelí chrámu. Šediví holubi vylétali z prokurací a vznášeli se nad obdélným náměstím, a s nimi vznášelo se i nadšení moje při obraze, který jsem viděl.

Jak podivuhodné město tyto Benátky! Podivuhodné ve svém utváření, ve svých stavbách, ve svém koloritu, lidech a v celé své kráse. Vše je tu zvláštní, řekněme benátské, vytvářeno svým způsobem, na základě vlastního processu, trvajícího dlouhá staletí. Neboť Benátky, město dávné slávy a svobody, velmoc, jež ovládala kdysi celou Adrii, nepřijímaly nic ze světa mimo sebe než to, co odpovídalo jejím požadavkům a co mohly uzpůsobiti svým poměrům.

Vidíte v něm ztrnulost náboženskou, okrášlenou a zlehčenou hýřivým přepychem orientalismu, přísnou vážnost moci, obtíženou protzovskou snahou po přepychu a pompě, ale vedle toho naleznete tolik prosté krásy a zase tolik raffinované umělosti v materialu, ko-

loritu i formách, že se divíte, jak bylo možno nakupiti na jedno místo tolik různorodých živlů a spojiti je v ladný a čarovný celek.

Vezměme na příklad náměstí svatého Marka, toto nejkrásnější, a ne-li nejkrásnější, jistě nejpůvodnější náměstí světa. Se tří stran obklopeno prokuraciemi, budovami ryze renaissančního stylu, z něhož k vám mluví vážnost a přísnost mocné republiky, jest na čtvrté straně uzavřeno chrámem sv. Marka — podivuhodnou orientální pohádkou, jako vytrženou z tisíce a jedné noci. Barvy nejjasnějších odstínů kupí se na něm do nejzářnějších harmonií a zpívají, jásají přímo ve zlatém slunci. Vidíte zelené kupole, zlaté mosaiky, bílé, červené a černé mramorové desky, jimiž pokryty jsou stěny chrámu, zelené sloupy ze serpentinu a porfyru a nádhernou spěž bran. Vidíte sochy uloupené na vítězných taženích, které mění chrám ten v museum trofejí válečných a z nichž zvláště sousoší čtyř koní, bronzové a pozlacené, které roku 1204 dože Dandolo z Cařihradu unesl, a chápete význam chrámu tohoto: jest jakýmsi obrazem vyvíjející se moci, významu a smyslu pro umění města z první jeho periody vývoje. Význam ten jest ostatně patrný z konstrukce chrámu, počatého jako basilika, stavěného ve formě byzantinského chrámu kupolového s půdorysem řeckého kříže, a dostavěného konečně v gotickém a lombardském slohu.

Avšak přece jest něco ryze benátského, individualního v této eklektické stavbě. A to jest podivuhodné a zcela zvláštní seskupení cizích živlů k obrazu novému, formově i barevně původnímu.

Také palác dožecí, jenž se na straně jižní pojí ku chrámu sv. Marka, jeví všechny známky tohoto individualního, benátského přetváření stylu. Již při prvním pohledu působí na vás tato gotická stavba dojmem překvapujícím. Na podloubích, nesených štíhlými sloupy, postavena jest loggie, jejíž útlé sloupy nesou vrchní stavbu massivní a tak těžkou, že se vám zdá skoro nemožným, aby tyto tenké sloupky ji unesly. Při tom jest však toto statické paradoxon, jakým se zdá býti těžká vrchní stavba postavená na křehkých sloupcích, provedeno umělecky nanejvýš originálně. Sloupy spojují se do zašpičatělých oblouků gotických a nesou dosud stopy bývalého zlacení.

Zdá se, jako by touto statickou nemožností ve stavbě dožecího paláce byla chtěla republika dokumentovati svou moc, která mohla vše, co chtěla. A mohla ještě jiné divy a jiné stavby, jak je viděti na Kanále Grande, jenž teče kol piazzetty, na níž stojí palác dožecí, maje za protějšek biblioteku sv. Marka, renaissanční to báseň architektonickou a nejkrásnější ze staveb Sansovinových.

A odtud, od piazzetty, ba ještě níže, od Riva degli Schiavoni až nahoru ku dnešnímu nádraží, omývá voda hlavního kanálu schodiště nejvznešenějších a nejkrásnějších paláců republiky. Vyjedete-li si po něm na některé z černých gondolí, kterých je v benátských kanálech všude plno, a zahloubáte-li se do façad mlčících a sešlých paláců, uzříte nejvzácnější perly umění gotiky a renaissance. A nakážete-li gondolierovi, aby vám jmenoval jich jména, uslyšíte nejvzácnější jména z historie benátské republiky.

Tam v gondole na Kanále Grande, nad jehož zelenou hladinou lehká pára, chvějící se v zlatém světle slunečním, dovede snoubiti nejintensivnější stíny s nejjasnějšími reflexy v obrazy podivuhodné jasnosti a barvitosti, můžete nejlépe prožíti v duchu historii o vzniku, vývoji a zániku pohádkové Venezie.

II.

Všeobecně známá historie Benátek mohla by býti vždy citována jako exemplární případ závislosti vývoje politického, socialního a kulturního na hospodářském rozvoji národa. Mohla by býti též brána jako podklad ku theorii o kultuře blahobytu a moci. Jenže lidé života, kteří činy svými důkazy ty poskytují, nevědí nic o těchto theoriích, a lidé knih, kteří theorie ty tvoří, mají obyčejně málo společného s tímto životem.

Vystavěny na jehlách v pobřežních bažinách, byly Benátky původně útočištěm Venetů, sídlících na severovýchodním pobřeží Italie, kteří sem zahnáni byli četnými vpády barbarů od severu. Byli to prostí venkované, tito praobyvatelé Benátek, ale postupem času stali se z nich kupci, hlavně následkem výhodné polohy svého města, které jim poskytovalo možnost námořního spojení s celým pobřežím moře Středozemního. První jejich cesty byly nesmělé, náležely nejbližšímu okolí, ale čím dále, tím větší stávala se jejich odvaha a s ní rostla i jejich moc obchodní a bohatství. Důmyslným vedením podařilo se jim tak strhnouti veškeren obchod zámořský do svých rukou. Celý východ byl s nimi ve spojení, od Krymu až po Indus a pyramidy, a vše, co z krajin těch šlo do Evropy, musilo projíti skladišti na lagunách benátských. Byl to ohromný proud zlata, který si dovedli benátští kupci zavésti do svého města, a Benátky samy byly jedinou velikou pokladnicí nejvzácnějších tovarů orientálních a byzantských. Nedivno tedy, že za těchto podmínek bohatly a bohatly tou měrou, že již počátkem století patnáctého čítala se cena veškerého vývozu na 10 millionů dukátů, z nichž 4 milliony zůstávaly výdělkem města.

Ale Benátky staly se tak nejen nejbohatším, ale též nejmocnějším městem přímoří Italie. Mocné loďstvo staralo se nejen o bezpečnost moří a obchodního spojení, ale poráželo též loďstva států nepřátelských a dobývalo území a provincií. Nejlepší kondotieři najímáni za nesmírné platy ku zkrocení nespokojených sousedů vnitrozemních, jimž nezdolná moc Benátek byla vždy trnem v oku.

A Benátky vycházely vždy vítězně z těchto bojů, ano, podařilo se jim konečně zlomiti i moc bohatého a nejnebezpečnějšího soupeře svého na druhé straně hornoitalské pevniny, Janova. Tenkráte dostoupila moc jejich svého vrcholu. U všech států evropských váženy a obávány, požívaly úcty a obdivu celé Italie. Doma pak státní zřízení uměle a důmyslně sestavené, nejdemokratičtější své doby, při všem svém oligarchickém rázu, zaručovalo občanům svobodu osobní a záruku úplné bezpečnosti.

Tenkráte začalo se rozvíjeti též bohatším květem jejich umění. První počátky umění Benátčanů sahají ovšem dále. Souvisejí úplně s jejich cestami a výboji obchodními a nesou známky východu. Jsou to nejprve stavby byzantské; avšak přísné formy prvních těchto staveb měknou a slábnou brzy pod vlivem graciosního tvaru fantastického ornamentu arabského a zářivých barev Orientu. Pak teprve uplatňuje se vliv Západu, vznikají stavby románské a gotické, jež v labyrintu orientalisovaných staveb starších přijímají na sebe též prvky rozmarných a bizzarních tvarů východních a skytají tak ony podivuhodné stavby ryze benátské, které za svoji originalní patinu děkují splynutí Západu s Východem.

Avšak teprve s příchodem renaissance do města nastala zlatá doba umění benátského. Jako by v tomto ožití antického umění nalezli benátští nobilové pravý smysl životnosti, důmyslní kupci, velkolepí národohospodáři, státníci a diplomati, požitkáři života stali se též znalci umění a jeho podporovateli. Bylo to počátkem šestnáctého století. Pověstné a slavné dvory italských tyranů a vládců, římský, florencký, milánský, ferrarský a urbinský, kvetly tou dobou nejbujnějším květem — Raffael a Michel Angelo v Římě a Leonardo da Vinci v Miláně vzbuzovali již všeobecnou pozornost celé umělecké Italie. Tou dobou vystoupil v Benátkách Tizian a po něm pak nedlouho přišli Veronese a Tintoretto. A jako by tři tito mužové byli zanesli nové zdroje umění do města, umění benátské zazářilo pojednou svým nejnádhernějším květem, vniklo do života a stalo se jeho duší.

Život v Benátkách se mezi tím od posledního vítězství nad Janovany změnil. Snad to bylo tím, že nastala stagnace ve výbojích jejich, nebo že hrozivé vystupování Osmanů proti Cařihradu, kterého konečně r. 1453 dobyli, počalo ohrožovati obchod jejich zrovna tak, jako Krištofem Kolumbem právě objevené nové cesty vodní, jisto jest, že kupci benátští počali se zvolna odvraceti od svých výbojů a obchodů a věnovali celou svou pozornost umění a raffinovanému, požitkářskému životu.

Ano, v této náhle probuzené touze po životě, nádheře, radostech jeho, v tomto rozmařilém rozhazování milliard nastřádaných po staletí, můžeme viděti jistou snahu, přehlušiti v sobě myšlenku na blízký skon, neboť není možno, aby tak prozíraví obchodníci a národohospodáři, jakými byli nobilové benátští, nebyli pozorovali v zabrání Východu Turky a v objevení nových cest do Indie opravdový hrob svého obchodu. Jest skoro jisto, že baissa následkem toho vzniklá na jejich burse vyvolala z veliké části tuto snahu, jednou řádně a opravdově se vyžíti. A v tomto ovzduší tedy zjevili se Tizian, Veronese a Tintoretto.

Procházíte-li galeriemi, paláci a kostely Benátek, těmito báječnými musei uměleckých památek, uzříte spoustu pláten zírati na vás se stěn. A uvidíte mnohé dobré obrazy, jichž mistrů jména stálo by za to jmenovati, neboť v Benátkách byli i průměrně malíři dobří a při neobyčejném odbytu, který díla jejich v přepychovém okolí měla, není se co diviti, že se po nich tolik obrazů zachovalo. Avšak tři výše uve-

dená jména tyčí se nad nimi do výše dlouho nedosažené. Stačí jmenovati Tizianovo „Nanebevstoupení Panny Marie“ nebo Její „Uvedení do chrámu“ v Akademii, Veronesův „Triumf Benátek“ a „Únos Evropy“ v dožecím paláci a „Hostinu u Leviho“ v Akademii, anebo konečně Tintorettův „Život Kristův“ na obrazech umístěných v dosti nevýhodném světle v presbyteři Scuoly di San Rocco, abychom si učinili pravou představu o velikosti, síle a božském umění těchto tří mistrů. Před nimi mizí umění Giovanni Belliniho, jehož sladké Madonny, polonáboženské, polosvětské, dýší neobyčejně něžnou krásou. A též Carpaccio, Basaiti, Palma Vecchio, ba i sensitivní a jemně smyslný Giorgione ustupuje do pozadí, ovšem snad jen proto, že příliš záhy zemřel.

Tiziana, Veronesa a Tintoretta možno nazvati extraktem renaissance benátského umění a jejich obrazy pravým odrazem města z té doby. Naleznete v nich vše, čím vynikalo a čím byl karakterisován jeho život a jeho lidé. Všechny divy barevné, které město svou nádherou, mořem, blízkými zahradami i zlatem slunce, chvějícího se v jasném a řídkém vzduchu nad lagunami, a všemi duhovými vidinami světelných effektů poskytovalo. Naleznete v nich sílu a mohutnost rassy benátské, moc a sebevědomí, ale též chytrost její, naleznete v nich nádheru, bohatství a přepych města, zobrazené nejvýmluvnějším štětcem, tak jako nesmrtelné vypravování o báječné kráse plavovlasých jeho žen. Avšak ve zvucích nádherné písně o síle a moci naleznete již též tóny změkčilé a falešné. To jsou stopy počínajícího úpadku vrcholné renaissance a předzvěsti hrozící zkázy.

U Tintoretta budete se obdivovati robustní síle ve výrazu a pojetí přímo realistickému. Veronese vás uchvátí sladkým a do nejvyšších krajností vyhnaným uměním barvy a forem. Obé pak spojeno naleznete u mistra jich, Tiziana, v míře tak dokonalé a nádherné, že se neubráníte opravdovému obdivu.

Žádný historiograf nemohl lépe vylíčiti ráz a duši své doby, než učinili tito tři mistři. Jejich plátna jsou písněmi, kronikami a kulturními dokumenty o její moci, o její síle a o kráse okolí, v němž žili. A žádnému z architektů nebo sochařů — a žili tu slavní Palladio, Aspetti, Scamozzi, a především Sansovino, — ani spisovateli, jmenuji jen talentovaného, byť i zlotřilého Aretina, nepodařilo se v dílech jejich zachytiti to specificky benátské, nádherné, veliké i zkažené, co naplňovalo celý život na lagunách benátských v šestnáctém století — tak, jak to učinili jmenovaní malíři.

Řekl jsem již, že obrazy jejich jsou přímým, sytým a výmluvným odrazem tohoto specifického v životě benátském. Proto mluviti o nich, znamená mluviti o celých Benátkách, jejich lidech a jich životě za doby té.

III.

Benátky šestnáctého století! Myslím, že je dosud možno skonstruovati si živý obraz z doby té. Je nutno si jen retušovati vzhled

sešlého města a přimysliti si k barvám jeho barvy a lidi z obrazů jmenovaných.

Uzříte nádherné město, v němž báječný přepych, nakupený na všech stranách, vydává svědectví o ohromném bohatství, které tu vládne. Všude vidíte nádheru a blahobyt, všude vidíte brokát, hedvábí, jemná sukna, drahocenné kožešiny, zlaté řetězy, šperky a nádherné damascenské zbraně, které tvoří hlavní součásti úborů nobilů. Ale též prostý lid v malebném kroji činí dojem blahobytu, neboť — jak v zápisech archivních zaznamenáno, — bylo při sčítání lidu, konaném ke konci XVI. století, napočteno mezi 90.000 Benátčany pouze 187 žebráků. Patricijské kluby starají se o pořádání slavností a zábav právě tak, jako podporují rozkvět věd a umění. Z university padovské, která jest filiálkou vědy benátské, a na niž za ohromné platy získáváni jsou učenci z celého světa, přicházejí professoři na učené přednášky a disputace do klubů nobilů. Tintoretto, Vasari, Sansovino a jiní staví a malují divadla, pro něž četní básníci, bezvýznamní ve své lokální slávě, píší prázdné a šablonovité kusy. Jediný Aretino vyniká nad úroveň těchto pisálků svými drzými a lascivními komediemi, plnými bystrého a silného pozorování.

Nad vše to však vynikají tak zvané akademie, společnosti malířů, architektů, literátů a učenců, které řídí vkus a umělecké osudy města. Scházívají se u bohatých stolů některých patriciů anebo ve vlastních domech a tam anebo v krásných zahradách ostrova Murano, kde růže a vavříny kvetou, oddávají se duchaplným svým zábavám a nerušenému veselí, které přečasto vybočují v orgie a požitkářské výstřednosti. Nejslavnější z těchto společností byla akademie, jíž předsedal Tizian. Jemu po boku zasedali genialní architekt Sansovino a básník Pietro Aretino. Kolem nich pak kupila se celá veliká společnost umělců a učenců, v níž vévodili malířům Paris Bordone, Orazio Vecellio, ba i Tintoretto a Veronese, pokud byli na počátcích své slávy a nevytvořili si ještě vlastní svoje domy. Z historiků byl tu Jacopo Nardi, z žen pak, těch krásných žen, jichž opojnou krásu blankytných zraků a zlatých vlasů dovedli malíři té společnosti tak úchvatně líčiti na svých plátnech, jmenovány bývají Paola Sansovina, Guilia di Ponte a krásná Irena Spilimbergova, jež až do konce svého života osvěžovala srdce stárnoucího Tiziana. Často vystupovala tu též pověstná hetaera Veronica Franco, jejíž krása byla tak veliká, že Jindřich III., král polský a francouzský, neopomenul při své návštěvě v Benátkách ji vyhledati. Též krásné sestry Aretinovy tu bývaly, rozpustilé a těšící se pověsti neméně špatné jako jejich bratr.

Zajímavé jest pozorovati postavu tohoto smělého muže, Aretina. Výbojný, až drzý, žil po svém odchodu z Říma, odkud byl vypuzen pro sbírku lascivních veršů, a po kratším pobytu u Giovanni de Medici v Miláně, ve svém vlastním domě na postranním kanále v Benátkách. A žil v poměrech velice dobrých. Ovšem, jeho příjmy pocházely z dosti podivných pramenů. Dobýval si jich dopisy výhružnými i prosebnými, satyrickými verši, plnými ostrého vtipu a jedu, a na

druhé straně opět chvalozpěvy, překypujícími podlízavou a hnusnou oddaností. Tímto systémem vyděračných listů, které periodicky souborně vydával — tím se stal jaksi praotcem revolverových žurnalistů dneška! — udržoval celou Italii, ba i celou Evropu v šachu, a všichni velmoži té doby vykupovali se u něho zlatými řetězy, velkými summami i tituly, aby jich neučinil předmětem svého jedovatého vtipu. Karel V. a František I. platili mu pravidelné apanáže roční, také z Říma a od jiných dvorů dostával roční příspěvky.

Nebylo význačnější osoby v současném životě, nebylo státu nebo moci, o kterou by se byl neotřel. Jedině benátskou republiku a Boha minul úplným mlčením. Prvou proto, že mu poskytovala záruku bezpečnosti ve svých zdech, odkud nerušeně mohl rozhazovati své pumy do celého světa. Boha pak ušetřil jen proto, že v jeho existenci asi mnoho nevěřil. A zdarma Aretino nikdy nic nepodnikal.

Ostatně byl tento „bič nad knížaty", jak ho současníci jeho nazývali, značný talent básnický. Jeho tragedie a komedie, jimiž vyniká nad své vrstevníky, vyznamenávají se ostrou charakteristikou a uměním správně viděti, a jeho novelly jsou přes svou lascivnost umělecky vyspělé, právě tak jako jeho lyrika kluzká a útočná.

Ovšem tento krajní extrem zla, jehož jest veřejným vyznavačem, zkažený právě tak jako geniální, nemůže býti pokládán za typ člověka té doby. Renaissanční muž, patricij a vznešený Benátčan liší se příliš od Aretina svou ušlechtilostí, která je více výsledkem dlouho trvajícího kultu duše než morálky, a svou mužností, jež jest výronem vědomí moci a síly. Ve svém výborném spise, sestaveném dle dokumentů archivů benátských (La vie d'un patricien de Venise), postavil nám Iriarte takový typ ušlechtilého patricia benátského. Vylíčil v něm život Marc Antonia Barbaro, prokuratora republiky, státníka, diplomata, učence a uměleckého dilettanta v jedné osobě. Dle předpisu statutu patricijského, který pod pokutou předpisoval přijetí každé funkce nobilovi přidělené, byl od věku své zletilosti až do posledních chvil života činným ve službách státu a zaujímal za tu dobu více než třicet různých postavení. Ačkoliv procestoval skoro celou Evropu, jako vyslanec republiky, vyhledáván a vždy znovu volen pro svou energii, moudrost a důstojnost, nalezl vždy ještě dost času, věnovati se vědám a umění. Dopisoval si s většinou čelných representantů světa uměleckého; Pietro Bembo, Tasso, Palladio, Veronese jsou jména, která se v dopisech jeho často opakují.

Avšak tento patricij byl více než typem Benátčana šestnáctého století; on byl vzorem renaissančního člověka par excellence. Souměrné vyvinutí ducha a těla ve všech směrech, ušlechtilost, vznešenost, umělecká prohloubenost a vědecké vzdělání, plynné ovládání několika řečí, společensky pak znalost všech her a dokonalost v skoku, běhu o závod, plování, zápolení — hlavně však býti dobrým tanečníkem a ušlechtilým jezdcem, to jsou hlavní podmínky vzdělání vznešeného Itala renaissance. Často požadována též znalost hudby a do jisté míry i virtuosita v ovládání nástrojů hudebních.

Benátčan byl vrcholem italského kulturního člověka. Chytřejší a mazanější jako obchodník, vynikal rozmařilostí ve svém bohatství, které mu dovolovalo, aby ukájel všechny své tužby. Výjimečné postavení, které zaujímal stát jeho geograficky, socialně a politicky přimělo ho k tomu, že zařídil si též ve státě svůj poměr k spoluobčanům výjimečně. A tak vzniklo i prazvláštní postavení ženy benátské, odlišné od družek jejích v ostatní Italii.

IV.

Poměr Benátčana k ženě měl mnoho společného s poměrem jeho k víře. Ačkoliv byl hluboce nábožný, necítil se nikterak příliš vázán církví. Kostelní ceremoniel, pompésní a nádherný, líbil se mu sice pro svou okázalost a též proto, že dovedl po nejpustším bacchanále zostřiti jeho lítost, proto však necítil nižádné povinnosti a úcty k církvi a kněžím, a v archivech benátských naleznete proto jen skrovné záznamy o církevních hodnostářích, kteří v Benátkách hráli malou úlohu.

A právě tak jako víru od církve, dovedl Benátčan s velikou přesností rozlišovati lásku od manželství. Byly mu dvěma zcela rozdílnými světy, a on zařídil si dle toho svůj styk se ženami, soukromý v haremovitě uzavřeném kruhu rodinném a veřejný styk s lehkými ženami. Snad to byl vliv Orientu, který působil na toto utváření poměru manželského; jisto jest, že tento stav měl mnoho podobného s postavením žen ve starých Athenách, kde manželky, matrony, žily uzavřeny ve svých domech, pouze své rodině a své domácnosti, výchově svých dětí se věnujíce, mezitím co jejich mužové hledávali útěchy po únavách dne ve společnosti krásných a duchaplných hetaer.

Také v Benátkách měli kurtisany krásné a duchaplné, jako ve starých Athenách. Vzpomínám jen zmíněné již Veroniky Franco, jež byla dobrou básnířkou; o jiné pak nejmenované píše Aretino ve svých listech, že zná celého Petrarku a Boccaccia z paměti a vedle toho četné verše latinské z Vergila, Ovida, Horace a jiných autorů. Leč nejsou to kurtisany benátské, jež poutají náš zájem. Ty byly konečně stejné v celé renaissanční Italii, v Benátkách jako v Římě a jako na dvorech tyranů. Avšak jsou to ženy počestné, gentiles-donny, ty ženy společnosti, které v celé ostatní Italii vynikaly hlubokým a harmonickým vzděláním, mužnou duševní silou a neobyčejnou krásou, a jež nadchly tolik mužů k činům hrdinným a tolik básníků k nesmrtelným písním; jak ubohé a malé byly vedle nich jich sestry benátské při vší své zlaté a blankytné kráse!

Všeobecný typ ženy italského cinquecenta vynikal harmonickou ucelenosti ve vzdělání, vychování, nábožnosti a kráse. Žena z dobré společnosti musila — právě tak jako muži — tvořiti dokonalou osobnost v každém směru, ale největší chloubou její bylo, že měla mužného ducha a mužnou mysl. Titul „viorgo", který má dnešního dne dost i pochybný zvuk, zněl tenkráte jako nejvyšší idealní chvála, neboť vládnoucí genius žen těch nebyla dnešní ženskost t. j. úcta před

jistými předpoklady, tušeními a mysteriemi, nýbrž vědomí energie, krásy a nebezpečné osudové přítomnosti.

Renaissanční žena benátská byla pravým opakem tohoto typu cinquecenta. Změkčilá a zhýčkaná, nesamostatná až otrocká ve své haremovité uzavřenosti, tvořila pravý protiklad krásného, hrdého a vznešeného typu ostatních svých sester italských. Pro ni nebylo života veřejného, neměla účasti na životě společenském nebo politickém, byla loutkou, se kterou si za mládí jejího hrála matka, bývala provdávána jen za účelem obchodním a k utvrzení moci rodin, a po svatbě pak byla opět jen roditelkou dětí, která trávila ve svých komnatách nebo v zahradách svého paláce celý dlouhý život, odsouzena k nečinnosti, obklopena špehujícím služebnictvem a naslouchajíc ze svého vězení opojnému zvuku života, který od lagun a ulic k ní do oken stoupal. Žádný zájem nevzrušil umělého klidu jejího života. Umění a věda neměly přístupu do jejích komnat. Modlitby, nepatrný dohled nad dětmi, klepy a sentimentální písně, to bylo jediné zaměstnání celého jejího života.

Jako svobodné děvče nesměla vůbec opustiti rodného domu, a stalo-li se přece, že v průvodu služebných odcházela do nedalekého kostela, byla tvář její zakryta závojem. Tak žila neznáma veřejnosti, ba i vzdálenějším příbuzným až do dne svého sňatku, kdy povolán k ní taneční učitel, aby ji naučil potřebným krokům a způsobům k obřadu. Svatba však nezměnila nic na tomto životě. Žena změnila jenom vězení své: palác rodičů — za dům manžela.

Leč přece byl den, kdy směla Gentile-donna vycházeti. Bylo to ve svátek Nanebevstoupení, kdy republika slavila slavnost svého snoubení s mořem, na jehož znamení vyjížděl dože na svém bucentauru vrhat prsten do širého moře. Tenkráte vyjížděla v průvodu blízkého příbuzného na nádherné gondole do kanálů a na zpáteční cestě se pak zastavovala ve čtvrti Merceria, kde u předního obchodníka vystavena byla loutka oděná dle nejnovější pařížské mody, každého roku dle nového vzoru v den ten obnovovaná.

Moda a zvyk, šlechtiti své tělo a okrašlovati se, byla jediná práce, kterou Benátčan své ženě dovoloval. Ona pak se s otrockou oddaností poddávala rozmarům mody, ať již to bylo dosti bolestivé a obtížné barvení vlasů na zlatovo (l'arte biondeggiante), prováděné dle předpisu jistého francouzského lékaře a spojené se sušením vlasů na slunci, trvajícím dlouhé trapné hodiny, nebo byla-li to nebezpečná a nanejvýš nepohodlná moda vysokých podpatků, která, přinesena z Paříže, jako výstřelek dlouho se udržela v Benátkách, ač dovolovala dámám choditi jen v průvodu dvou služebných, se strany je podporujících.

Iriarte, jenž v díle již zmíněném popsal první obšírněji život Benátčanky XVI. století, vykonal tím práci velice záslužnou i obtížnou. Neboť o ženě, právě tak jako o hodnostářích církevních, zachovaly se v záznamech archivů benátských jen velice skrovné zápisy. Ty pak, které se zachovaly na naše dny, týkají se jen zájmů politických, poutaných k ženám. Jsou to zápisy o Kateřině Cornaro, pozdější

královně Cyperské, kterou republika adoptovala za svou dceru, aby později přijala od ní království to darem. Jiný zápis mluví o učené Cassandře Fedeli, jež se stala professorkou na universitě v Padově a podporována senátem, ctěna a vážena celým státem, zemřela okolo r. 1560. ve stáří skoro 100. Ostatní původní zprávy musil Iriarte čerpati z nápisů na vzácných a uměleckých plaketách, jakož i na legendách četných rytin. V dalším musil se již uchýliti ku zprávám historiků pozdějších století.

Jest však ještě jedna zpráva authentická, jednající o ženě benátské té doby, a tu chci pro zajímavost její položiti ku konci svých řádků o benátském cinquecentu. Týká se návštěvy Jindřicha III., krále polského a francouzského, jenž r. 1574 na cestě z Polska do Francie zastavil se v Benátkách, a jemuž republika na uvítanou a ku pohostění připravila oslavy více než královské. Nejvyšší přepych města bohatstvím překypujícího byl vyvinut, hry a zábavy střídaly se s nevídanými hostinami po celý týden návštěvy královské, až konečně v neděli před odjezdem jeho uspořádal senát ples a hostinu v sále Velké rady.

„Král dostavil se s knížetem Savojským a šlechtici svého průvodu. Dvě stě patriciek veliké krásy, oděných v bílé šaty s perlami a pokryté démanty, seděly podél zdí sálu, jehož střed zůstal prázdný. U vchodu, kdež se nacházelo obyčejně křeslo dožecí, byl postaven trůn se zlatými draperiemi, sahajícími od stropu sálu až k podlaze. Zdi byly pokryty draperiemi žlutými s tureckou modří a podlaha pokryta drahocennými koberci. Tento ohromný sál se svým zlatým stropem a stěnami pokrytými čarokrásnými malbami Giovanna Belliniho, Tiziana, Tintoretta a ostatních velkých umělců, poskytoval velkolepý pohled. Král usedl mezi dože, knížete, šlechtice, barony a signorii; kolkolem rozkládal se šperkem sbor krásných, elegantních žen, které se zdály sborem nymf a bohyň. Než-li se posadil, pohlédl král na nádherné shromáždění, a následován malým průvodem, kráčel k damám, které se zvedly a skládaly mu své poklony. Jeho Veličenstvo jim vracelo galantně jejich pozdravy. Pak pozvolna dvě a dvě, skupina za skupinou, za zvuků hudby počaly tančiti a pohybovaly se tak, aby každá z nich minula krále.“

Hle, z této zprávy je nejlépe viděti, co soudilo o svých krásných, zlatovlasých ženách s blankytnými zraky benátské cinquecento.

V.

Znamená-li století patnácté vrchol moci politické Benátek, století šestnácté pak nejvyšší rozkvět kultury a umění jejich, jest věk sedmnáctý stoletím všeobecného úpadku. Nevýhodné míry stíhaly porážky, posice mizela za posicí, až mírem uzavřeným r. 1718 v Požárevci ukončila republika na vždy svoje výboje a ustoupila tím z dějiště politických činů světových. Od toho roku byly Benátky již jen fikcí bývalé moci, jejich svoboda svobodou z milosti, kterou sousední země trpěly z ohledů na bývalou slávu a nedávnou moc pohádkového města.

Století osmnácté pokračuje jen v úpadku započatém. A ku konci jeho ztrácejí Benátky po prvé svou samostatnost, po věky hájenou. Francouzi zmocňují se r. 1797 města, poslední dože Ludovico Manin, vzdává se vlády, a zatím co prohlášena jest všeobecná rovnost, spaluje se za velikého jásotu lidu zlatá kniha šlechticů benátských. Leč již krátce na to následujícím mírem v Campo Formio přechází město pod panství Rakouska, z něhož pak střídavě připadá r. 1805 ku nově utvořenému království Italskému, a r. 1814 pak opět k Rakousku, v jehož moci zůstává až do r. 1866, s krátkou přestávkou r. 1848, kdy všeobecné hnutí osvoboditelské zachvátilo i mysli Benátčanů a roznítilo je ku vzpouře. Potomek posledního dožete svobodných Benátek, advokát Manin, prohlášen dožem, pak předsedou ministerstva, musil se však vzdáti a prchnouti do Francie, kdež zemřel ve vyhnanství.

Bitva u Králové Hradce rozhodla konečně definitivně o osudu Benátek. Rakousko odstoupilo je Napoleonu III., jenž je pak odevzdal králi italskému. A zde pod ochranným žezlem spojené Italie počala Venezie konečně znovu oživati ze svého smrtelného zápasu. Století devatenácté přineslo jí nový život a nové naděje.

* * *

S tímto všeobecným úpadkem moci politické, s nímž kráčí stejnoměrně i úpadek morální, nesouvisí nikterak vývojová čára umění benátského. Naopak, zdá se, že mezitím co stála republika nejníže ve svém významu, ano ztratila i svoji svobodu a dostala se pod moc cizí, ve století osmnáctém počalo umění benátské — po poklesnutí století sedmnáctého — znovu vzkvétati. Ovšem bylo to umění, které znamenalo úpadek proti renaissanci, právě tak, jako generace, která je zplodila, ale bylo to přec jen umění vlastní, příznačné, nesoucí všechny stopy své doby. Vlna úpadková, která ve Francii zplodila Watteaua, Bouchera a Fragonarda, vynesla i v Benátkách malíře, jenž na svých plátnech, ale více ve svých malbách nástropních, zachytil charakter své doby způsobem vskutku nedostižným. Jest to Tiepolo Giovanni Battista, z velké rodiny malířské Tiepolů, jichž malby naleznete v Benátkách a po celé horní Italii. Giovanni Battista vyniká nad ně a nad své vrstevníky, i Longhia a Canaletta nevyjímaje, způsobem ojedinělým.

Viděl jsem před lety jeho „Uctívání Tří Králů“ ve staré pinakothece mnichovské, a přes to, že obraz ten umístěn jest v nevýhodném světle nade dveřmi jednoho ze zadních sálů, učinil na mne silný dojem. Byl tak blízký moderním mistrům ve svém koloritu a formě, a nebýt officielního amoretta v hořením rohu obrazu, byl by mohl býti pokládán za práci malíře nervosního a raffinovaného moderní doby. Ale všechna jeho plátna blednou před nástropními malbami, v nichž technika fresková, lehká, vzdušná, slavící pravé triumfy, závodí s neobyčejnou vyspělostí barevnou, plnou jasných stínů a světelných effektů, plnou bohaté a bujné fantasie. Nazvali ho pokračovatelem Veronesovým, ale on jest příliš dítětem své doby nervosní a degenerované, aby mohl dosíci klidné a bohaté, barevné

sytosti Veronesovy. Avšak právě v této nervosnosti a raffinované zbystřenosti leží síla jeho.

Taine křivdí Tiepolovi, nazývá-li ho paušálně manýristou. Je pravda, ve svých náboženských obrazech počíná si melodramaticky a traktuje obraz jako divadelní scénu. Avšak jak můžete žádati náboženského zanícení od skeptika století, které v nic nevěří? Kdo viděl jeho historii o Kleopatře a Antoniovi v palazzo Labia, nebo jeho allegorické malby nástropní v palazzo Rezzonico, pochopí význam Tiepolův. Ostatně i stropní malby v kostelích dei Gesuati, dei Scalzi, della Pietà i S. Aloiso v Benátkách, vesměs allegorické, nesou všechny stopy jeho štětce, lehkost skupin, vzdušnost, skvělé effekty světelné i bohaté a bujné provedení.

Ve všech těchto malbách zůstává Tiepolo úplně dítětem své doby. Jeho Kleopatra vystupuje v úboru barokní dámy, Antonius je oděn podivným kostýmem divadelního Římana a ostatní postavy jeho obrazů, obyvatelé tropů právě tak jako osoby historické, malovány jsou s naivností a lehkostí, která nám dává na první pohled uhodnouti, že jediným pramenem jeho studií historických a ethnografických byla rekvisitárna divadelní. A k tomu ještě celé legie amorettů a puttů, vyplňující jeho obrazy právě tak, jako naplňovaly mysli lidí té doby — a máme celého Tiepola, jenž se podával právě takovým, jakým byl, se všemi vadami i přednostmi své doby.

Odsuzujeme-li Tiepola, odsuzujeme v něm jen jeho dobu, zhýralou a degenerovanou dobu baroku. To není již čas silných vznětů a mohutných vášní, jež vládly za renaissance. Vše zesláblo a zjemnělo, a touha po raffinovanosti a požitcích, jež ovládla lidi, zatlačila všechny ostatní schopnosti do pozadí. Umlčela úvahy morální i všechny ušlechtilé vzněty, potlačila představy cti i mužné hrdosti, a zbyla jen šílená touha po zábavě, po dráždivých požitcích a nových a nových vznětech. Mohli bychom říci, že stud vymizel z myslí, kdyby se vše nedělo v intencích filosofických, neboť nauka Epikurova zavládla a stala se veřejným náboženstvím. Jemu se oddávala šlechta i lid, ba i kněží, klášterníci a jeptišky mu holdovali, čehož nejlepším důkazem jest abbé Casanova se svými memoiry. Též Goldoni, jehož bronzovou sochu obtloustlého muže s bonhomní tváří pod třírohým kloboučkem viděti jest na Goldoniově náměstí v Benátkách, jest znamenitým obrazem své doby. Ne svými komediemi moralistních tendencí, ale svými pamětmi, v nichž se zrcadlí život jeho dnů jako v křišťálové hladině.

Všestranný dilettantismus a povrchní esthetství zakrývá špatně morální úpadek společnosti benátské, jež dávno již vyčerpala poklady nahromaděné kupčícími předky a rostoucí nedostatek zvyšovala ještě úmyslnou a vyhledávanou nečinností. Úpadkové heslo: „po nás ať přijde potopa,“ nebylo nikde tak intensivně vyžíváno jako zde. Celých šest měsíců trvá zde karneval, a po celou tu dobu vycházejí všichni, od nejvyšších k nejnižším, vysocí úředníci, vojáci, dámy, kokoty i ženy k nákupu spěchající, s tváří pokrytou škraboškou, často i v přestrojení. Z tohoto zakuklení nejsou vyňati ani kněží

ani klášternice, neboť v klášteřích i ženských panovala tenkráte nejvyšší volnost a z nich bývaly přečasto rekrutovány i maitressy vznešených. Styk se ženami, zvláště kurtisanami, jest ještě volnější než za renaissance. „Dvakrát tolik jako v Paříži samé čítalo se tou dobou kokot v Benátkách, a všechny byly něžné a svůdné," praví kronikář. Míti maitressu náleží k věci stavu; přečasto několik méně majetných drželo si jednu maitressu společnou.

Leč to, co je nejpříznačnější pro mravní úroveň té doby, jest poměr ženy vdané ke společnosti. Kdežto ve století šestnáctém počestná žena, haremovitě uzavřená ve svém domě, byla žárlivě střežena chotěm a služebnictvem před stykem s okolním světem, hlavně mužským, požívá žena benátská století osmnáctého největší volnosti. Žije skoro oddělena od svého muže, jenž s ní nikdy nevychází, „poněvadž by to bylo komické," ano povoluje jí stálého průvodce, cicisbea, jenž jej před veřejností všude zastupuje. Takovýto cicisbeo, často již ve svatební smlouvě stanovený, navštěvuje svoji dámu již při jejím procitnutí, pomáhá jí při oblékání, vychází s ní do chrámu a k zábavám, stoluje s ní, mezitím co manžel, s vědomím své choti, pobývá u své maitressy. Ostatek tohoto rozmařilého života vyplněn jest zábavami, kterých se účastní velcí i malí. Šlechtici improvisují koncerty, neboť každý z nich je dobrým hudebníkem, na náměstích tančí masky, a v klubech a kasinech veřejných i soukromých odírají falešní hráči lehkověrné hýřily. Obchod vázne, až ustává docela, žije se z posledních zbytků nahromaděných kapitálů ve stínu hrozící zkázy a v podvečer bídy, která se zachovala až na naše dny.

VI.

Mémoiry Casanovovy budou vždy vedle maleb Tiepolových nejvěrnějším obrazem své doby. Ne snad pro milostné aventury, které v nich podává autor s otevřeností a realismem na svou dobu až příliš ranným, ale pro neobyčejně jasný a plastický obraz, který v nich zobrazen jest o době a jejích poměrech kulturních, společenských i historických. Obsahují období od narození autora (roku 1725) až do roku 1773, a celá ta dlouhá doba života jeho podána jest s takovou věrností, jaká jen při neobyčejné paměti, vzácné duchaplnosti, obsáhlých vědomostech spisovatele byla možna. Memoiry Casanovovy představují nám divadlo, v němž skoro celá současná Evropa vystupuje, se vším, co má: s panovníky, zajímavými osobnostmi historickými, učenci, umělci a důležitými episodisty. Jako hlavní osoba pak vystupuje v nich muž, jehož osobnost poutá nás k sobě svým zjevem, duchaplnou lehkomyslností, se kterou se dovede přenésti přes všechny svízele, jež mu osud v cestu nahrnul, muž vášnivý, avšak též ne bez ješitnosti, při tom vždy pravdomluvný, kdykoliv mluví o svých činech, ať dobrých nebo špatných. Dobrodruh a spisovatel, právník, lékař i abbé, neostýchá se pomocí kabbalistických fikcí a falešné hry obírati lehkověrné lidi, cestuje při tom po celé Evropě, po Řecku, Turecku, Italii, Francii, Španěl-

sku, Anglii, Rusku, Polsku a Německu, všude koná bystrá pozorování, navazuje známosti, žije vesele, zažívá milostná dobrodružství, avšak pro neklidnou svou krev nebo výstřední chování musí prchati, nebo bývá vypovězen, anebo konečně uvězněn.

Tak se mu stalo též v Benátkách, kde ho r. 1755 „rada desíti“ uvrhla na základě tajného udání do olověných komor. V těchto komorách, příšerných a nezdravých, ztrávil Casanova dvě léta, plná nesnesitelných útrap, soužen žárem slunečním, opírajícím se o olověné střechy temných kobek a neoddolatelnou touhou po svobodě a volnosti. Konečně podařilo se mu po nadlidských námahách, s odvahou vskutku mimořádnou, uniknouti ze svého vězení, a odebral se do Paříže, kdež navázal ihned nejrůznější známosti v nejvyšších i nejnižších kruzích. Je hostem markýzy de Pompadour, vévody de Choiseul, stýká se s komedianty, hraje, kouzlí, svádí ženy, jest politickým agentem a odchází konečně na nové cesty, rozmrzen Paříží a dosavadním životem. Ve Švýcarech se setkává s Voltairem, s nímž se hned při první návštěvě nepohodne, v Římě dostává zlaté ostruhy šlechtické od papeže, a když se ho starosta augšburský ptá po původu šlechtického predikátu de Seingalt, kterým se ohlásil, ač ho v pasu zapsán neměl, odpověděl směle, že si ho vzal sám právem, který má na písmeny abecedy, z nichž si jméno to složil.

Několikrát na své cestě životní jest blízek toho, založiti si klidnou a bezstarostnou budoucnost, buď postavením, nebo jměním, které se mu naskýtá. Bedřich II., jenž si ho oblíbil, nabízí mu místo ředitele kadetního ústavu v Pomořanech, avšak Casanova úřadu toho nepřijímá. Polský král Stanislav Poniatowski oblíbil si ho tou měrou, že mu slíbil postavení na svém dvoře, když souboj s korunním maršálkem Branickým, jenž končil smrtí maršálkovou, přinutil Casanovu, aby rychle Varšavu opustil. Žádné summy, kterých nejrůznějším způsobem nabyl, nejsou dosti velké, aby jich nerozházel, žádná pouta lásky nejsou dosti silná, aby jich nedovedl přervati. A tak se stává, že když se r. 1782 vrací naposled do Paříže, zklamán tím, že ho štěstí u žen a v kartách počíná opouštěti, rozmrzelý též proto, že se mu nepodařilo dosud nikde řádně se zakotviti, přijímá nabídnutí hraběte Waldštýna, s nímž se setkává na hostině u benátského vyslance, a odjíždí s ním do Čech na zámek duchcovský ve funkci hraběcího bibliothekáře.

Zde končí slavná epocha života J. J. Casanovy de Seingalt a nastává méně slavná, za to práci věnovaná část jeho žití. Nebyla již triumfální cestou všude vítězícího dobrodruha, ale byl to spíše trpký a bezradostný život ješitného starce, jenž ve vzpomínkách na slavnou minulost nemůže se smířiti se smutným stářím. Osvicenecký hrabě Waldštýn, jenž miloval Casanovu pro jeho duchaplnost a skutečné vzdělání jakož i pro neobyčejné umění vypravovatelské, snažil se sice mu zpříjemniti pobyt v Čechách, právě tak jako vysoce vzdělaný princ Charles de Ligne, častý host v Čechách, jenž mu věnoval patnáctý díl svých „Oeuvres mêlées“. Avšak sluhům a úřednictvu Duchcovského panství připadal starý a ješitný milovník příliš

komickým, aby nevyužili každé příležitosti ho pozlobiti a jemu tím život ztrpčiti.

Zde v Čechách dal se také do sepisování svých „Memoirů", jež vyšly poprvé dle francouzského rukopisu v Paříži, od té doby pak ve všech řečech a v mnoha vydáních více méně „upravených" či okleštěných. Vedle toho napsal celou řadu spisů vědeckých obsahu historického, politického, básnického, ale i metafysického a spekulativního, z nichž všech vyniká nad povrch brillantního stylu duše osvícence, jenž se snažil obsáhnouti všechny znalosti své doby na poli vědy i umění. Z nich všech nejvýše stojí jeho „Icosameron" (Praha, 1788, 5 dílů), jenž mluví nejlépe o jeho ryzím filosofickém duchu.

Celých čtrnáct let ztrávil v Čechách a za celou tu dlouhou dobu opustil Duchcov jen několikrát na krátký čas, jednou za účelem návštěvy knížete výmarského, jindy pak krátkými cestami do Prahy, Vídně a Drážďan, kde tiskl svoje knihy. Za jedné z návštěv v Praze portretoval a vyryl jeho podobiznu známý český rytec Berka. Bohužel, nemohl jsem rytiny té přes usilovné hledání nikde nalézti.

Konečně r. 1803 přišla k němu poslední milenka, smrt. Dle jedněch ve Vídni, dle jiných v Duchcově.*) A Casanova, jenž dovedl ve svém životě za každé situace zachovati pravou posu, jenž dovedl v pravý čas ustoupit se skvělého jeviště životního a uzavříti se do šerých a smutných zdí bibliotheky, přivítal též smrt s náležitým gestem. Jeho poslední slova prý byla: „Velký bože a vy všichni svědkové mé smrti, žil jsem jako filosof a umírám jako křesťan."

VII.

Vedle kulturně historického významu mají pro nás Casanovovy Memoiry ještě větší význam tím, že nám odkrývají nejsilnější stránku svého autora. Casanova — jak se nám v nich podal — jest typ eminentně erotický.

Vše u něho vrcholí v požitcích lásky, k nimž se pne jeho jednání a všechna jeho touha. Tomuto snažení zasvětil celý život, a přivedl-li zde umění své k dokonalosti, stalo se tak jen proto, že věnoval honbě za požitky lásky všechny schopnosti svého zářivého ducha a všechny síly svého zdravého, ohnivého těla.

Avšak jen pruderie může nazvati jeho Memoiry nemravnými. Přečtete-li je, nenaleznete v nich ani jediné frivolnosti, ani jediného výroku, který by svědčil o špatném úmyslu tohoto muže. Naopak, poznáte, že jednal vždy jen následkem nutnosti, puzen vášní a touhou po ženách, touto neobyčejně žhoucí žízní lásky, která jest zá-

* Není již sporu, že Casanova zemřel v Duchcově a že tam také byl pochován. Pokud jde o datum jeho úmrtí, mínění se dosud rozcházejí. Ale zdá se již nepochybným, že Casanova nezemřel r. 1803, nýbrž (jak tvrdí jmenovitě Arthur Symons, jenž v Duchcově prostudoval pozůstalost Casanovovu,) dne 4. června 1798. O pobytu Casanovově v Čechách první psal F. B. *Mikovec* v „Lumíru" 1860, kdež také otištěn zápis z úmrtní matriky duchcovské. *Red.*

kladním rysem erotiků. Příroda nezná nemravnosti. Nemravnost jest jen ideová. A jejím typem v erotice jest Don Juan. To jest první rozdíl mezi Casanovou a Donem Juanem.

Byly často konány pokusy stotožniti Casanovu s Donem Juanem. Leč myšlenka ta jest již v základě nesprávná. Don Juan — tak jak jej vytvořil Tirso da Molina, snad na základě historické osoby, a po něm Calderon, Molière, da Ponte s Mozartem, E. T. A. Hoffmann, Grabbe, Kierkegaard a jiní, — jest pustý násilník, jenž dobývá žen, které opouští, sotva jich dobyl, zanechávaje za sebou nářek a slzy. Jeho nežene touha po lásce a jejích požitcích. Zde jest hybnou silou žízeň po vítězstvích, a aby jich dobyl, není vyběravý ve svých prostředcích a sahá rád k násilí, vraždí, obelstívá a uplácí, jenom aby dosáhl toho, po čem touží. Avšak jakmile zvítězil, ztrácí žena proň cenu, a on ji opouští po zběžném požitku, který měl zpečetit vítězství jeho. Pro něho není kriteriem krása, spíše těžce dosažitelná dobytelnost. Krunýře ctnosti ho lákají více, než růže rozkoše.

Jak jiným jest zde Casanova! Nedobývá, nýbrž dostává svá vítězství. Neužívá násilí a nezanechává pláč. Všechny milenky jeho jsou jeho přítelkami, a zůstávají jimi stále, i když je opustil, ochotny vždy znovu ho milovati. Staví-li se Don Juan k ženám jako nepřítel-dobyvatel, jest poměr Casanovův k nim poměrem přítele-milence.

Existuje však ještě třetí typ erotiků: erotik „otrok-zbožňovatel".

Toto trojhvězdí repraesentantů v oblasti lásky jest dáno třemi jmeny: Don Juan, Casanova, Don Quijote. Don Juan a Don Quijote znamenají krajní typy dvou ideových směrů, které vytvořila literatura v lásce. Oba jsou postavami básnické fikce. Na jedné straně zosobněná násilná a nenasytná touha po vítězství u žen, na druhé straně passivní a sentimentální zbožňování vysněných postav.

O Cassanovovi bychom mohli říci, že stojí ve středu mezi nimi, ale nebylo by to správné. Je v něm sice po stejných dílech z obou, touhy i zbožňování, avšak on má ještě něco více, co oběma druhým schází. Má přednost životnosti, maso a kosti.

Ve svém neodolatelném umění, líbiti se ženám, vyniká Casanova vysoko nad svoje druhy. Dovede jim imponovat a je unášet, okouzlovat a býti jejich přítelem, důvěrníkem a spojencem ve všech životních zápasech. Samy se k němu utíkají a dávají se v ochranu jeho lásky před jinými muži, když byly jednou lásku jeho poznaly.

Jak velkolepý je apparát jeho umění, dobývati žen! Jako ohňostroj září jeho schopnosti duše, chce-li se některé líbiti. „Roven Jupiteru, dovede býti silným jako býk unášející Evropu, něžným jako labuť Ledy, marnotratným jako zlatý déšť spadající na lože Danaino," praví o něm Oscar Schmitz, a jest mnoho pravdy v této krásné větě.

Ani když pak v stáří vypravuje o svých dobrodružstvích, nedovede v sobě zapříti bývalého dobyvatele. Jeho duch září a hraje, jeho žár žhne ve větách plných bystrosti, a spádu a vy cítíte, jak chutnal znovu požitky, které líčil. Proto nazývají často též Casanovu nediskretním, že vyzradil četné aventury, které měl spíše jako mi-

lenec zamlčet. Je pravda, Don Juan jest zamlklý, jako bývají strategové z ohledů taktických. Avšak Casanova není ani strategem, ani diplomatem. Je v něm mnoho ze španělského snílka, rytíře Dona Quijote, jenž ve svém nadšení mluvíval o předmětech své lásky. Mimo to jest Casanova též člověkem duchaplným. A jsou věci, které mezi duchaplnými lidmi nemohou zůstati utajeny, jež svou roztomilostí nutí přímo k tomu, aby byly vypravovány.

Ostatně nevypravoval Casanova výmyslů. Vše, co napsal, mohlo se státi a stalo se skutečně, jak dokázali Octave Uzanne a A. d' Ancona, kteří kontrolovali správnost Casanovových Memoirů až do nejmenších detailů.

Pověsti o neauthentičnosti Memoirů jsou dle toho pouhou pomluvou, tak jako jsou pomluvou všechny řeči o jich nemravnosti a frivolitě. Zavinila ji různá vydání, uspořádaná pornografickými nakladatelstvími v pornografické úpravě. Naopak: Casanora jest z největších erotických spisovatelů vůbec, protože podává prožité, a ne vymyšlené anebo odpozorované. A vše toto prožité jest tak krásné a tak sladké, že kouzlo vzpomínek nutí ho, aby sepsal své Memoiry. To jest z hlavních příčin, proč Casanova, starý a zvětralý, vypravuje svůj život. Jen tělo jest u něho vetché, avšak duch, mladý a ohnivý jako za let minulých, chutná znovu všecky ty rozkoše, jichž dojmy zachycuje na papír. Cítíte přímo, jak se rozohňoval, když o nich psal, jak ožíval a ruměnec radosti stoupal do jeho zvadlé, vrásčité tváře. Cítíte vůni osmnáctého století dýchati z jeho řádků, ba více, cítíte život sám, nahý a nezkrotný, vybavovati se z barokního okolí, a jeho hlas slyšíte na každé stránce.

Říkají o Casanovovi, že byl dilettantem ve svých básních, ve svých komoediích i ve svých filosofických spisech. Možná. To jest zde konečně vedlejší. Jistě však nebyl dilettantem v lásce. Tam byl mistrem, a mistrovským dílem jsou také jeho Memoiry, neboť v nich podává historie svých lásek formou, jež podmaněna kouzlem vzpomínek, stává se brillantní a neodolatelnou. V nich vystupuje Casanora jako mistr v milování, ne v lásce, ale v „provozování lásky“, a celé legie erotiků, kteří přišli po něm a ještě přijdou, budou z něho čerpati sílu k obětavosti, trpělivosti a odvaze, které potřebí ku dobývání lásky, jakož i návod, jak lásku prožívati. Casanova jest vzorem všech moderních erotiků. Ne Don Juan ani Don Quijote, ačkoliv bývá typ Casanovovský jimi často zaměňován. Oba patří minulosti, jemu náleží přítomnost.

Don Juan a Don Quijote jsou v lásce styloví. Casanova v lásce stylu nemá. Oba dva řídí se dle zákonů, které na ně vloženy byly lidským duchem. Casanova zná jen jeden zákon, a to jest zákon přírody. Umění, věda, filosofie a náboženství mohou býti a jsou stylovými in puncto lásky a ženou důslednost stylovosti tak daleko, že dovedou, jako na př. křesťanství, zakázati a nazvati hříchem to, co musí býti. Příroda nezná podobných konsekvencí. Pro ni platí jen jedna důslednost, důslednost v účelnosti, a kdo té rozumí, dovede jí odejmout největší a nejkrásnější radosti.

V této své neslohovosti stává se Casanova typem erotiků našeho věku, který nemá taktéž stylu. Vycházeje z baroku dovedl se povznésti nad úzké hranice své doby tím, že odvrhl její formy a přizpůsobil jednání své chtění přirozenému. Tím vyšinul se nad oba své soudruhy ze Španělska, on, rodilý Benátčan, „jenž měl mezi svými předky unesenou jeptišku, námořníka z objevitelské cesty Kolumbovy, lascivního básníka ve stylu Martiala a tanečníka z benátského divadla."

Ve své neslohovosti, která se jmenuje „životnost", stává se typem všech erotiků minula, dneška i budoucna. Ne typem všeobecnosti, ale typem těch, kteří lásku pojímají ne jako řemeslo, ale jako umění, a kteří ve vleku vozu Venušina dali se na výboje lásky. A bude jím stále, přes všechny snahy prudní středověké morálky, potlačit ho a zatlačit v zapomenutí.

* * *

Tyto věty napadly mne, když jsem jel za jarního večera z ostrova Murana do Benátek. Vracel jsem se z prohlídky kláštera, ostatně zcela bezvýznamného, v němž byla uzavřena jedna z nejzajímavějších a nejkrásnějších milenek Casanovových. Slunce zacházelo nádherným západem a zlatilo kupole chrámů a vetché vysoké střechy paláců. Malý dopravní parníček minul pískaje gondolu a rozhoupal ji svými vlnami.

Za zdí hřbitova, stojícího na osamělém ostrůvku, vyhlížely koruny oliv a cypříšů. Když jsme jeli mimo, ptal jsem se gondoliera po Casanovovi. Gondolier však na mne udiveně pohlédl. Neznal jména toho, jako ho nezná v Benátkách většina lidí. Marně jsem se tam pídil po stopách jeho. Zdá se, že ve své vlasti upadl zcela v zapomnění.

VIII.

Benátky dneška! Položil jsem úmyslně řádky tyto ke konci svých historických reminiscencí. Neboť pochopiti město v dnešním jeho stavu, znamená znát jeho historii a celý proces, jímž se ve stavu tom ocitlo. Vše je tu podmalováno historicky, silněji a význačněji než kde jinde, vše má svou minulost, jež sloučena jest v té míře s životem dnešním, že není možno ji od něho odděliti.

Vzpomínám slov žen, při vjezdu do města citovaných. Ano, skutečně jsou to kulisy historické, v nichž se odehrává moderní život Benátek. Ale co jest mdlý život dneška, proti intensivnímu, dramatickému spádu tragedií historických. Zdá se, že hlas minula mluví dosud odněkud ze skryté, zapomenuté budky napovědovy.

Mně alespoň se zdálo, že slyším dosud hlas tohoto zapomenutého napovědy dějin. Nediktuje nyní již budoucích událostí, ale vykládá jen, co kdysi předpovídal a co se dávno již událo. Všude jsem ho slyšel ve šplouchání vesel na kanálech, ve vrzání schodů starých paláců, z obrazů ke mně mluvil a ze starých sešlých façad. V zášeří chrámů šeptal tajemně, u pomníků kázal hlučně a orator-

sky, řval a hulákal na tržištích a v kanálech, kdežto pod pohádkovou loggií Ca Dora zpíval sladce a roztouženě. . . ..

A mezitím, co jsem naslouchal mu s pozorností obrácenou do minula, mihal se kolem mne život dneška v obrazech pestrých a kaleidoskopických. Co říci o nich? Jsou lehké a smavé jako děti jihu. Akvarel Whistlerův napiatý v kamenném rámci renaissance.

Sedíte v Café Florian na Markově náměstí pod podloubím prokurací. Je odpůldne, kolem čtvrté, za jarního krásného dne. V pozadí máte façady prokurací a nádherný obraz chrámu sv. Marka, kdežto před sebou, na náměstí, v jehož středu hraje vojenská hudba něco z Wagnera nebo Verdiho, prochází se spousta lidí. To jest korso, elegantní promenáda města, a vše, co je krásné, smavé a elegantní, vychází sem každodenně, naslouchat hudbě, koketovat a se pobavit. Cizinci i domácí scházejí se tu svorně. Angličani, Rusové, Poláci, Čechové, ale hlavně Němci v nevkusných havelocích, límcích a těžkých botách. A mezi tím kráčejí Benátčanky, černovlasé, černooké, oděné s pařížským chicem a v jasných, nápadných barvách, komponovaných k jasným a veselým barvám jihu. Vysoké podpatky úzkých malých střevíčků klapají hlučně na velkých mramorových plátech dláždění, a jejich černé oči vrhají pohledy hrdé, ale žhavé a hřejivé. Tu a tam spatříte mezi nimi plavovlasý zjev, bledý, mimosovitý, s blankytnými zraky a pletí, jež vyvolává představu sochy z bílého alabastru, avšak celkem jest tu blondýn málo, neboť moda barvit vlasy na zlatovo vymizela již dávno z Benátek. Také muži jsou vesměs elegantní, s tváří ušlechtilou a jemnou, a cítíte dobře, že v mužích těch koluje krev bohatých a hrdých nobilů. Tuto ušlechtilou formaci úzké lebky a hrdého profilu, který tak nápadně kontrastuje s placatými nebo čtverhrannými tvářemi Němců, vidíte i na chudině, na lenivých lazaronech povalujících se na Riva degli Schiavoni, na námořnících, gondolierech a všech těch četných ženách-dělnicích, které po šesté hodině naleznete v Giardino Publico, když se zavrou dílny továren krajkových a tabákových.

A máte jiný obraz v tomto shluku krásných, mladých žen, štěbetajících sladkým, šišlavým nářečím benátským všemožné nesmysly, kterým jen zpola rozumíte. Stojí nebo procházejí se ve skupinách, štíhlé, vznosné zjevy, pletené šály přehozeny kol ramen a vlasy temné jako nejtmavší eben spiaty do prostého uzlu. Kolik půvabu jest v tomto prostém zjevu, z něhož k vám září jako dva drahokamy onyxy černých zraků! Třešňové rty, zpívající žhavým dechem lehký popěvek, vystihují nejlépe povahu těchto jižních žen: půvabnou lehkost, snadno ve žhavou prudkost přecházející, a stylovou krásu i v nejvyšší vášnivosti.

Vracíte-li se pak za šera do hotelu po rušném a živém chodníku Rivy degli Schiavoni, poznáte nový obraz: Benátky za večera. V námořnických vinárnách a kavárničkách rozžali již světla, slyšíte otevřenými dveřmi hlasy námořníků, kteří právě byli vyloděni z válečné lodi, stojící nedaleko při ústí kanálu della Giudecca. Občas slyšíte nějakou píseň, zpívanou zvučným, jasným tenorem, brnkání

kytary nebo zvuky harmoniky. Směsice nejrůznějších postav mihá se kolem vás, cizinci i domorodci, a chvílemi vynoří se před vámi kokotky, pečlivě učesané, s růží ve vlasech a barevnými kokardami na hrdle, vrhající kol sebe pravé petardy žhavých pohledů.

Kráčíte pohodlně, unášeni lehce davem k piazettě kolem malého Variété, před nímž italský vyvolavač vychvaluje mezinárodní attrakci. Vstoupíte na náměstí Markovo, pod jehož loubími září k vám nesčetné krámy s pravými poklady skleněných výrobků muranských a vzácných starožitností, a dáte se konečně branou orlojovou uličkami čtvrti Merceria přímo k Ponte di Rialto.

V uličkách Mercerie ovane vás zápach ryb a malých trattorií. Davy lidu domorodého, kol vás se valící, strhují vás od výkladních skříní a zanášejí vás silnými vlnami do vedlejších uliček. Možná, že vás též některý z průvodčích nebo pokoutních prodavačů vstupenek zavleče k některému z benátských divadel, která jsou vesměs prostřední jak výstavností, tak i výkony herců a zpěváků. Anebo zapadnete do některé ryze italské hospůdky na dobré víno soave a malé italské diner, v němž nesmí scházet ani maccaroni s obvyklou omáčkou z rajských jablek. Pak, je-li teplý večer, vezměte gondolu a dejte se vozit po kanálech. Dáte se vézti středem a po obou stranách budete míjeti paláce s rozzářenými okny a oživenými balkony. Občas mine vás s šumivým lomozem parníček, gondola se zpívajícím gondolierem anebo celé bárky se zpěváky, plující hotel od hotelu. Pestré lampiony září na bárkách těch, a zpěváci zpívají sladké a vášnivé písně hlasy lahodnými a zachovalými. A pohlédnete-li vzhůru, uzříte oblohu nádhernou, temně modrou, s hvězdami intensivněji svítícími, než u nás . . .

Mohl bych déle rozvinovat před vámi obrazy z Benátek dneška. Obrazy lehké a vzdušné jak akvarelly. Mohl bych vám dále vypravovati o půvabné kráse žen i vážné originalitě mužů, o nádheře maleb a přepychu budov, o museích, kostelích, palácech a obrazárnách, o starých obchodech veteśnických s mnohými uměleckými poklady i o moderních skladištích antikvit, většinou falešných. Mohl bych mluviti o hotelích italských, německých a anglických, o drzých gondolierech a úslužných průvodčích, ale to vše jsou věci příliš známé, neboť vše bylo již tolikrát popsáno a tolika lidmi na místě seznáno.

Benátky, které jsem tu popsal, jsou Benátky mé. Láska jarních dnů, touha mládí a radost bezstarostných chvil. Vzpomínky drahé poutají mne k nim a učinily mně nezapomenutelným toto pohádkové město. A proto, tak jako mnozí, neoddolal jsem jeho kouzlu. A tak jako mnozí, neodolal jsem touze o něm psáti. Ale psal jsem jen to, co jsem v něm prosnil, neboť Benátky jsou městem snů a minulosti.

———

Skitalec: *

Les se rozhořival.

Z rus. přel. *J. K. Pojezný.*

I.

Na luční straně Volhy vypíná se holá kamenitá hora, podobající se kotli dnem vzhůru obrácenému. Nazývají ji Kurhanem (mohylou).

Kurhan tyčí se jaksi divně a neočekávaně na plochém písčitém břehu. Přední část jeho, obrácená k řece, jest mrtvá, kamenitá, a zátylí jest pokryto zelenou březovou hřívou.

Za Kurhanem se táhne hladká step až k samému obzoru.

K patě hory tulí se maličká vesnička s bílou církví (kostelem) a jmenuje se Bujan.

Na jaře Volha rozlévá se až k vesnici i Kurhanu a zalévá koldokola všechna luka i křoviny vodou, a Kurhan stojí uprostřed široké vodní pláně. Za Volhou, přímo naproti Kurhanu, jsou viděti příkré zelené hory, zarostlé kadeřavým lesem, vroubené dole okolo vody zářivým bílým pásem: to kamenné lomy obnažily svou panenskou vápennou hruď.

I stojí hory jako chorovod děvčat, v zeleném věnci, s bílými ňadry, kadeřavé, odrážející se v řece jako v zrcadle a mlčky se usmívají na Kurhan. Ale Kurhan jest ponurý, a smutný: holý a kamenitý, jako by sevřel a stajil v tvrdém srdci svém ohromné, hluboké hoře.

Za zády jeho vykukuje šedá hladová vesnička s maličkou bílou církví.

Bídně se žije v Bujanu. Země mají Bujanovci málo, a ta ještě špatně rodí; zemřeli by hladem, kdyby nebylo krmitelky jejich Volhy, kdyby nebylo na blízku bohatých hor: na jaře bývá u Kurhanu obilní přístav, a Bujanovci nakládají; v létě jdou do hor do lomů a lámou kámen.

Těžká a hrubá jest jejich práce: každý rok v době lámání kamene zahyne jich několik, rozmačká je kamenný balvan, a každý

* Skitalec = tulák, pobuda — jest pseudonym člena družiny epigonů Gorkého, k nimž patří *Juškěvič, Církov, Andrejev* a j.

den se někdo vrací z práce zkrvácen. Proto i povahy Bujanovců jsou hrubé, zamračené, proto také propijí na podzim všechen svůj letní výdělek.

S Kurhanu jest viděti v dálce veliké krásné město. Ve dne se blyští na slunci zlatými hlavami kostelů a v noci hoří červenými ohni jako tisíci plamenných očí. I zdá se, že mnohohlavý, obrovský netvor ve dne v noci hledí na povolžské vesničky, našeptává jim cosi a mocí je přitahuje k sobě svým ohněm i leskem, jako by k nim natahoval dlouhé, paprskovité nitě, po nichž proudí tok jeho života, přenášejí se údery jeho srdce. Netoliko vytahuje z vesniček těch životní síly, nýbrž sám dává jim za to cosi horkého i ostrého, lesklého i nebezpečného, to, co mučí, ale rozžíhá, co se stává ohnivou zbraní proti němu samému. Možno souditi, že v dýmajících budovách lomů, mlýnů, hutí, roztroušených po břehu u podnoží hor, v budovách, kde se mučí porobení vesničané, již sta svalnatých rukou kuje bohatýrský meč osvobození.

A kolem po obou březích ohromné řeky ve dne v noci hoří obory, věkovité lesy. Oblaka šedého dýmu se zápachem požáru, trhajíce se, plynou nad horami od obzoru k Volze, a nad touto stojí šerý mrak kouře.

V noci po celém nebi, tu za lesnatými horami, tu v daleké stepi rdí se gigantské záře, zalévající krvavým svitem vysoké noční nebe. Sotvaže uhasí požár na jednom místě, když tu oheň se objeví na druhém. Ale rolníci jako by nepozorovali lesního požáru: ani mezi sebou o něm rádi nemluví. Tváře jejich jsou vážné, řeč jejich jest stručná a opatrná. Mlčí rolníci . . .

Hoří ohromné bohatství, divná krása, nedotknutý dosud kout světa. Možno, že plamen zachvátí brzy i milé kadeřavé hory, obejme každou urostlou jedličku — a zahoří celá země . . .

Vše kolem jest v hrůze dusného ticha před bouří: i hory, i Volha, i starý smutný Kurhan.

Nepokojněji leskne se v dáli kamenné město, zahalené v oblaky dýmu a kouře, upjatě hledí do temné jarní noci svýma krvavýma očima na tiché povolžské vesničky, znepokojené tím, že se všech stran se přibližují plameny.

Vše mlčí, mlčí napjatě, hrozně, slavnostně.

Les se rozhořívá . . .

II.

Vesnický učitel v Bujanu, Divnogorskij seděl z rána u otevřeného okna své malé světničky, pil čaj a očekával návštěvu mužíka Mirona, obvyklého a téměř jediného svého návštěvníka.

Divnogorskij — dlouhý, neobratný jinoch s prvním pýřím na ruměných lících, snivý, pokorný a tupý na pohled — byl zde ustanoven učitelem nedávno, a již mu bylo při novém zaměstnání těžko; byl vyloučen pro neúspěch z kněžského semináře, dlouho se potácel bez místa, až konečně, aby nemusil na vojnu, stal se učitelem. Ale

zhnusila se mu brzy práce s drzými, hašteřivými děcky, jako i celá vesnice; ani děti ani mužíci neměli ho rádi, a on sám se jich počal báti.

Mladík neočekával, že by mužíci vůbec mohli býti takovými, jakými je našel; zdálo se mu, že jsou chytřejší než on a že mu to chtějí dáti cítiti, v každém hovoru mu dávají úskočné otázky a zlomyslně se kochají jeho nevědomostí, nechápavostí a chlapeckými rozpaky.

A zde poprvé pocítil svou nevědomost. Dřívější učitelé navykli zdejší mužíky na nedělní přednášky, ochotnická divadla, zapovězené knížky a všelijaké důmyslné rozhovory. O všem tom neměl Divnogorskij ponětí, jako by byl žil dosud někde na poušti. Proto chtěl jak možno nejdříve shoditi s beder proň tak těžké břemeno učitelské.

Budu djákonem — myslil si, míchaje lžičkou vychladlý čaj. Široké, bílé obočí jinochovo bylo nízce spuštěno nad malými šedými očky, hledícími ponuře a smutně, a silné, šťavnaté rty — maličko opýřené žlutavým vouskem, — nijak se nehodily k očím a skládaly se v umíněný dětský úsměv. Myšlenku o djákonství již prozradil školníku, a školník ji ironicky schválil.

Chtěl o tom ještě pohovořiti s Mironem, mladým, gramotným mládcem, jenž v poslední době nějak často k němu přicházíval. Poprvé přišel Miron před dvěma nedělemi, pomodlil se před ikonou a mezi nimi rozpředl se tento hovor:

„Zdravstvujte."

„Zdravstvuj! Čeho si přeješ?"

„Ale chci vaši milost, Ivane Petroviči, něčím obtěžovati."

„No, co pak?"

„Vy jste přece lidé učení, všelijaké rozumné knihy čtete . . ."

„Nu, tak co?"

„A my — mužíci — jsme hlupáci, nic nevíme . . ."

„Nu?"

Miron se zasmál.

„Nemáte nějakou knížečku ke čtení?"

Divnogorskij neočekával takové otázky a zarazil se.

„Mám sice nějaké knihy, ale ty — nejsou — tento —"

„Co?"

„Nehodí se pro vás, pro mužíky . . ."

Miron jako by byl očekával takovou odpověď.

„Jak to, nehodí se? Pro všechny se hodí, a pro nás ne? Proč? Proč je to tak?"

Na učitele sesypal se dešť nepříjemných otázek. Mladík se úplně pomátl. Otázky Mironovy zdály se dobře promyšleny a přivedly učitele k tomu, že musil dáti knihu z „nehodících se".

Ale Miron nepřestal. Za dva dni zase přišel nazpět s přečtenou knížkou a zase zavedl hovor v podobě otázek, jimiž jako by vytahoval žádané odpovědi. Divnogorskému bylo až nevolno.

„A hle," počal Miron, pohodlně již sedě na židli před stojícím dosud učitelem, „jest ještě jedna kniha — tento — o té samé, jak pak to mám říci, otázce . . ."

A s námahou vyslovil směšně překroucené nějaké cizí slovo...
„Snad ji znáte? Nečetl jste ji?"
„Ne, nečetl...", zmaten odpověděl mladík.
„A já ji četl!" neočekávaně promluvil Miron a pomalu vytahoval z kapsy roztřepanou knížku. „Nechcete si ji přečísti? Znamenitá kniha."
Od té doby si počali vyměňovati knihy, a návštěvy Mironovy staly se téměř každodenními.
„Mužík," rozmrzele přemýšlel o něm Divnogorskij „jaký pak mužík? On — student! Nabral kdesi brošur, knih, o všem rozmlouvá, všechno zná, jest předplacen na jakýsi list... Co je mu do mne? Proč sem chodí?"
Choval v sobě k Mironovi dvojí pocit: závistivého nepřátelství a bezděčné úcty. Chtěl se vyrovnati Mironovi v rozvoji duševním a vymaniti se z toho ponižujícího stavu žáka, v němž mimoděk se ocitl.
Hleděl do okna a stále se chmuřil. Jarní jitro bylo tiché, svěží. Na širokou náves, zarostlou zelenou travou padal křivý stín Kurhanu. Volha se tiše třásla na slunci. U břehu černala se dlouhá kupecká bárka, na niž Bujanovci již déle než týden s přestávkami nakládali cizí obilí, — ale nyní pro cosi začali stávkovati a zdá se, že vůdcem stávkujících byl také Miron.
Za dveřmi byly slyšeti těžké, bystré kroky, učitel se obrátil; na prahu stál, usmívaje se, mladý statný muž — Miron. Vešel — a Divnogorskému se zdálo, že vše kolem jest pojednou jasnějším, veselejším a jednodušším, ba i sám Divnogorskij se cítil rozumnějším a nutnějším pro lid, a vše to záviselo patrně na širokém úsměvu Mironovu, na jeho zářivých šedých očích a celé křepké, bodré postavě.
„Zdravstvujte, Ivane Petroviči! Čaj i káva —," zvučným tenorem hlasitě promluvil Miron.
„Je-li ti libo," usmál se Divnogorskij, „přisedni též."
„Když jste tedy tak laskav!" dodal Miron usedaje a zasmál se tichým přerývaným smíchem.
Opravdu se podobal studentovi rolnického stavu: byl to jinoch dvacetisedmiletý, blondýn s malými bledými vousky a krásnou zardělou tváří. Šedé oči jeho jiskřily důvtipem, chytrostí a veselostí. Takové tváře mívají chudí studenti a i někteří dělníci. Vlasy si česal nahoru, oblékal se do modré dělnické bluzy a vysokých bot. Ale podobaje se studentu, přece zůstával mužíkem: byl křepký, jadrný, šťavnatý jako mrkev právě vytažená z vlažné teplé země. Byl všecek nasycen vůní polí a slunce.
Miron přitáhl k sobě židli, usedl k samovaru a kývnuv na otevřené okno, otázal se:
„Kocháte se?"
„A čím se tu kochati?" rozmrzele odvětil učitel.
„Jak to, čím? Les hoří! Státní les! Vylezte na Kurhan a odtud se podívejte!
Dým nad celou Volhou jako sloup stojí! Ej, jaká radost! Vida, bratře Ivane Petroviči, k čemu došlo!"
„A proč hoří?" zabručel učitel, chmuře se a posrkávaje čaj.

Miron se lehce nadnesl na židli, pohodlněji usedl právě proti učiteli, roztáhl krátké nohy v těžkých botách, opřev se rukama o kolena, ostře se zachmuřil a vykřikl svým zvučným, hrudním tenorem:

„Jak to, proč? Vždyť mužíci jej zapalují! Což to nevíte? Hajní již dávno přestali hasiti: k ničemu to nevedlo, naopak, jakoby na zlost: na jednom místě ulili a — huš! — na druhém místě hoří. Což možno něco počíti proti všemu lidu? Vše shoří!"

„Opravdu?" divil se učitel, blízko se nahnuv k Mironovi a hledě mu do tváře.

A světlešedé oči Mironovy zářily jakýmsi zvláštním, svůdným ohníčkem. Byl až po vrch naplněn jakýmisi neobyčejnými city.

„Všechen národ" — pokračoval Miron sebevědomě — „se rozhoupal! Slyšel jste, co se děje na tomto břehu? Vasiljevci zastavili placení nájmů -- říkají: nedáme jedenáct rublů za desjatinu, dáme jenom pět. — A v jiných vesnicích ani tolik neplatí: dejte nám — říkají — zemi darem, protože jest naše — rolnická!"

Miron energicky potřásl hlavou, udeřil se na kolena a vykřikl, záře očima:

„A dali darmo! Oho!"

Všecek dýchal zlověstným vítězstvím mužíků. Široká modrá bluza byla plna jeho svalnatého, křepkého těla, objímala plece a bylo viděti, jak vysoká silná hruď Mironova hluboce a svobodně se zdvihala a klesala.

Učitel opřev se lokty na okno a vytáhnuv své dlouhé hubené nohy v krátkých kalhotech, mlčky naň hleděl, poslouchal, nakazil se jeho sebevědomím a pocítil touhu také tak se rozčilovati, míti také tak objemnou hruď jako Miron a také takovým zvučným hlasem mluviti o národu.

„Dimakrati!" neočekávaně vykřikl Miron — „ti mluví tak, — druzí — jiní pánové — onak! . . ." mávnul otevřenou dlaní s počátku na jednu stranu a pak na druhou, „a všichni se mezi sebou hádají."

Roztáhl ruce, pokrčil rameny a vážně se zachmuřil:

„My jich nemůžeme souditi! My mužíci známe jenom jedno: *Zemi!* Tam si dělejte, co chcete, ale nám dejte dříve zemi. Pak se již podíváme a sami rozbereme celou vaši nelegální literaturu!

Miron se div neudávil dvěma posledními slovy, ale vyrazil je sebevědomě.

„A nedáte-li, sami si ji vezmeme!" dodal hrdě.

Když se dal do hovoru o zemi, tvář jeho se změnila, přijala oduševnělý, poetický výraz, oči zářily, hrudní hlas teple se chvěl. A byla v něm cítiti mohutná žízeň po zemi, něžná láska k ní. Přímo jako by stajil v srdci cosi ohromného a těžkého, a pouze slovo „země" mohlo rozbouřiti to stajené.

Miron se zdál Divnogorskému v tu chvíli silákem.

„A bude-li to vše někdy?" žalostně se tázal učitel. „Zvítězí-li národ?"

Miron všecek se rozohnil.

„Bude!“ s neobyčejně silným přesvědčením odpověděl. „Zvítězí! Zavládne jednou pravda!“

Hluboce rozčilen se odmlčel a patře na učitele zářícím zrakem, plným slz, zašeptal hlasem třesoucím se silným vzrušením:

„Nastala veliká chvíle!“

Oba se slavnostně odmlčeli. Srdce Divnogorského se třáslo. Jako by vlna se přivalila a zachvátila je, aneb jako by ohnivá jiskra, zrodivší se v duši jednoho, přeskočila do srdce druhého a srdce to zažehla.

Slzy se zaleskly v očích mužíka, vyschly, a hlas zase zazněl přísně a tvrdě, ale srdce mladíkovo dlouho ještě po té chvíli hořelo a horečně bilo.

Miron se přisunul k němu blíže, naklonil se k samé jeho tváři a promluvil tichým, tajemným hlasem:

„V Ključích mužíci zemi statkářům pobrali... Vyjeli na pole a dali se do orání... Ovšem, strážník je tu jako na koni: „Co to děláte?“ — A oni mu na to: „Nelez! což pak nevidíš? Celý svět je zde!“

Hlas Mironův se opět zachvěl a zazvonil jako struna, tvář jako by se z vnitra osvítila, oči zazářily.

„Celý svět!“ promluvil, vstávaje a kloně se k příteli. Ve světélkujících očích Mironových byl úžas i láska, dětská víra; síla přesvědčení — „svět“!

Chtěl asi vysvětliti učiteli smysl slova toho, ale mávnul jenom rukou a pokračoval:

„Strážník se podívá; vidí — lidu tu mnoho, co si s ním počneš? Zamyslil se a povídá: ‚Bratři! Já vím sám, že nic proti vám nezmohu, ale — služba je služba! Dostanu za to! Vidíte, tam úředník se na mne z okna dívá! Smilujte se, udělejte, jako bych já vás vyhnal, tak — jenom na oko, — a až odjedu — orejte si dále!‘ Nu, mužíci se smilovali, obrátili se domů, strážník odejel — a oni se vrátili na pole. Úředník to vše vidí a poslal k nim nový vzkaz: ‚Chci s vámi po dobrém si promluviti, sejděte se před mým domem.‘ — Mužíci poslechli, přišli. Vyšel na kryles (předsíň) stařeček, Mojžíšem ho jmenují, já ho znám, chytrý, mužík rodem — proto celou duši mužickou zná skrz na skrz. Poklonil se na vše strany celému shromáždění, udělal laskavou tvář a praví: ‚Pravoslavní! Nejsem pánem země, mně je vše jedno, ale chci pro vás jenom dobro, protože jsem sám mužíkem. Nu, dobře, zořete půdu... ale musíte přece věděti, že vám to darmo neprojde: přijedou kozáci, vláda, a co z toho hezkého bude? Nebude-li lépe,‘ povídá, ‚tak učiniti: já vám zemičku tu zořu i zaseju, až přijde čas sežnu, vymlátím, do sýpky složím. A na podzim přijdete — vše bude pěkně hotovo, a vy jenom vezmete? Nu?‘“

Miron představuje úředníka, mluvil směšným stařeckým hlasem a udělal takovou komickou tvář, že učitel nevydržel a rozesmál se.

„Ach, čertovo ty dítě!“ vykřikl, směje se vysokým ženským smíchem a třepaje nohama. „Nu, a co mužíci?“

„Mužíci?“ směle opakoval Miron. „Mužíci se zamyslili, chvilku mlčeli a pak mu odvětili: „Pravdu máš.“

A Miron zase představoval mužíky, kteří se zamyslili nad potměšilým návrhem stařikovým, neobratné postavy, prostoduché tváře a důvěřivost na těch tvářích.

„Chi-chi-chi!“ chechtal se rozveselený učitel. „Šprýmovný jsi, bratře Mirone. Jak to vše pěkně dovedeš. A odkud to vše víš? Já, vidíš, o zdejší stávce jsem ani nevěděl!“

„A mám vám snad o ní něco vyprávěti?“ pojednou vážně se otázal Miron.

„Jsem velmi zvědav!“ se zarděním přiznal se učitel.

„Tož, vám povím vše...“

Miron se zase odklonil od učitele, opřel se o lenoch židle, položil nohy křížem a jal se to vypravovati:

„Utvořili jsme artěl,“ (sdružení) počal obyčejným hlasem, „o dvou stech padesáti členech. Dříve jsme nakládali za čtyři ruble z tisíce, ale nyní pojednou chtěli naši nakladači správný plat, jako jinde. Vypravili mne do města, abych tamní ceny vyzvěděl. Já jel. Vidím, v městě vše stávkuje, i nakladači, tak jsme na deset také začali stávku. Tu se kupec vrhl do dědin ve stepích, nabral tam asi třicet lidí za starý plat. Ale my jsme jim řekli: ‚Což vy byste chtěli za čtyři, když my chceme nejenom pro sebe, nýbrž i pro vás deset? Vždyť vás je třicet — a nás dvě stě padesát, tož by na vás přišlo nakládati jednou za týden. Kolik si vyděláte? To více zde projíte!‘

Nu, a ti tedy také ihned přešli na naši stranu a počali s námi stávkovati. On — pozval druhou artěl, a i druhá k nám přešla. Nebylo zbytí — musil povoliti a dáti nám deset. Pracovali jsme nějaký čas — a zase včera jsme počali stávkovati: chceme dvacet.“

„Ale to už není, prosím, hezké,“ odporoval učitel.

„Není hezké?“ ironicky protahoval Miron a pojednou zbledl; na jeho tváři se zračila nenávist, tenké nozdry jeho se rozšířily, v očích zahrál zlověstný oheň, a on celý, energický a divoký, připomínal jakéhosi krásného, ale nebezpečného dravce.

„Ne, je to hezké!“ vykřikl. „Kupec ovšem kňučel: ‚Co to se mnou děláte? Vždyť je to vydírání bližního, bratra! Já, povídá; ‚do města pojedu, gubernatoru přednesu, kozáky sem pozvu a pokořím vás!‘ A já mu povídám: Vaše výsosti! Kolik pak let jsme již pro vás skoro zadarmo pracovali, když vy jste měl moc v ruce, a nejezdili jsme ke gubernatoru, aby zkrotil váš apetit. Proč vy nyní hned kozáky chcete tu mít?‘

‚Co je nyní u nás? Nepořádky nebo vzpoura?‘ — ‚Nic takového ani v nejmenším. Naopak — u nás, vaše výsosti, jest velmi ticho! A zdá-li se vám, že od naší stávky vaše milost schne a hubne, tu, povídám, vaše výsost má ještě dosti!‘ Popošel jsem k němu a prstem jsem mu píchl do tlustého břicha.“

Miron se zle zasmál a počal choditi po komnatě. Učitel zmateně se za ním díval a zřejmě nemohl najíti slov k nějaké odpovědi.

Uklidniv se, Miron opět počal.

„U nás jest nyní opravdu všude ticho, ani hádka, ani zpěv. Kořalnu jsme dle úmluvy zavřeli, celá vesnice souhlasila, aby se nepilo, není doba k tomu. Mužík musí býti nyní stále střízlivým, protože opilý nevydrží, rozčilí se, vybleptne něco tajného, a co pak . . ."

Miron stál uprostřed světnice, široce rozkročen a potřásaje rukou k nebi zdviženou, řečnil učiteli:

„Vystřízlivěli mužíci. Vyspali se! Prohlédli! Vzpomeňte na má slova: budou se u nás díti nyní věci!"

A jako by si náhle na cosi vzpomněl, Miron se rozveselil a přetrhl sám sobě řeč:

„Ten náš pop!" vesele zvolal, „slyšel jste, jak kázal proti naší stávce?"

„Ne, neslyšel," odpověděl učitel.

„Nebyl jste v cirkvi? To byl skandál! Šli jsme my dva s otcem v neděli na mši. Dobře. Tu pop vyjde kázat. Běda vám, bratři, praví. To vše vnější i vnitřní nepřátelé vaši působí, ty prokleté stávky. Všichni, povídá, máte býti spokojeni s tím, co máte, a zbytečné ať má bližní. A kdo jest bližní? Vláda a představení. -- Tu můj otec se neudržel, protlačil se k němu blíže a zařval naň, že to celou se cirkví rozlehlo: Baťuško! My máme hrstku země, a poměštíci jí mají mnoho! Proč se s námi nerozdělí?"

Hlas Mironův zase se třásl oním učiteli známým chvěním struny, tvář se změnila, v očích se zaleskly slzy. Znova vlna silného citu uchvátila oba, a žhavá jiskra, zrozená v jednom srdci, znova zažehla druhé. Slovo „země" hřmělo v duši Mironově, třáslo jí, rozněcovalo srdce. Jen toto slovo.

„Přestal pop kázati a odpověděl přísně: to jest, praví, kolik komu bylo shůry dáno: jednomu talent, druhému dva. Tu celá církev zahučela: A! pop může pěkně si mluvit. On je syt! Otec můj přistoupil k němu zcela blízko, hlavou kývá, dlouhá brada jenom poletuje, celý se zlostí třese, lysina se mu svítí, kaftan rozhalen, opře se v boky a praví mu: Ech ty, pope, ty popem zůstaneš. Ty darmojede, líconěrníku! Ty vše lžeš, ani písma neznáš! Rozumíš ty, co značí talent, v jakém smyslu a k čemu tam o talentech se povídá? — a strhal ho pořádně . . . A lid hlučí, nikdo nikoho neslyší. Skandál. Pop honem byl za oltářem a lid všechen z kostela se rozešel s nadávkami, křikem, zlostí . . .

Miron se vzpřímil a vykřikl ve smíchu:

„Taková byla mše!"

Gestikuloval před učitelem, znázorňuje popa, svého otce i mužíky, a učitel nespouštěje s něho očí, schouliv se na židli, dychtivě poslouchal jeho vypravování. Přemýšlel o popu i o tom, co je to talent . . . A talent se mu zdál tu mohutnou vlnou lásky jednoho člověka k druhým lidem, tu žhavou jiskrou, zrodivší se v silném srdci a rozněcující slabá srdce. V hlavě mu nepokojně těkala myšlenka, že by již nestálo za to, býti djakonem, protože pak by Miron

jistě přetrhl s ním přátelství, přestaly by zajímavé návštěvy, — že naopak nutno tak žíti, aby se povznesl v mínění Mironově. Ale jak? Co má dělati?

„Přijď na Kurhan!" jako by v odpověď na jeho myšlenky děl Miron a sáhl po klobouku.

„A co?" Učitel zazářil pojednou v obličeji.

„Bude schůze našich důvěrníků!"

„Přijdu, rozhodně přijdu!" radostně pravil učitel, vstávaje a nadšeně zamával rukama; — „já jsem nyní — Ale co! Já jsem přímo — váš! ano! věř mně, Mirone, milý ty člověče, při sám Bůh! . . . vezměte mne, prosím, do svého kroužku důvěrníků? Co? Snad se vám budu hoditi k něčemu, třeba za písaře, ne?"

V očích mladíkových zasvítily slzy.

Miron se laskavě usmál.

„Dobře, dobře!" pravil, podávaje učiteli silnou opálenou pravici, — „uvidíme! Jsi řádný mládenec . . . jenom nebuď djákonem! To se na učitele nehodí!"

„Ani za nic!" vykřikl učitel, „k čertu, jací djákonové? Jdu s vámi!"

„Nu, tak vida!"

„To já jen tak z hlouposti blábolil. Nyní mi prosvitlo. Při sám Bůh, Mirone, holoubku!"

A učiniv vážnou tvář, jinoch se otázal:

„O čem bude schůze jednati?"

„Budeme souditi Michajla Vasiliče!" klidně odpověděl Miron.

„Soudit? Hospodáře?" divil se Divnogorskij. „A zač?"

„Nu, tam uvidíš . . . Nejsou s ním mužíci spokojeni . . . Počal nazad obraceti, jako rak . . . Ale mužíci mají dobrou paměť . . . Hle, nyní lesy hoří!" široce máchnul rukou, „a přijde podzim — osení vzplane! Ano!"

Oči Mironovy zasvítily nenávistí.

Překvapený učitel poněkud couvnul od mužíka.

„Mám právě o tom knížečku pro vás — o téže — jak pak mám říci — otázce!" — pokračoval Miron s dřívějším klidem a sáhl do kapsy u kalhot; vytáhl odtud maličkou, na čtvero složenou knížečku a mlčky ji podával učiteli.

„Co je to?" otázal se tento, zvědavě rozbaluje tenký papír.

Tu se Miron ohlédl na všecky strany, naklonil se až k učiteli a šeptem pravil výrazně a laskavě: „Ne-lja-gaš-ka" (nelegální, zapovězená kniha, z ciziny přivezená).

Učitel se zatřásl a strnul na místě s „neljagaškou" v ruce. Rty eho se rozevřely, srdce hořelo.

„To nic, to nic," uklidňoval ho Miron, „až odejdu, dej se do toho."

Oči jejich se setkaly, a oba pocítili, že jest mezi nimi uzavřen pevný, vážný svazek, jako by v rozhovoru jejich duše se dotknuly sebe a jedna z nich — hořící — zvítězila nad druhou -- temnou

III.

Na zátylku Kurhanu, tam, kde na srázném zeleném svahu rostl kadeřavý háj, sešlo se na mýtině asi dvacet — třicet mužíků. Poněkud níže, pod horní cestou ve stínu stromů, na hřbětě Kurhanu pestřily se jejich různobarevné košile: postavy v těchto rubáškách jednak seděly, stály, pololežely na trávě v různých posicích.

Byly tu ustaralé, rozcuchané hlavy, husté, černé i rudé brady, láptě, boty i bosé nohy. Jinoši byli v bluzách a kalhotech a nosili dlouhé vlasy, sčesané na zad.

Ve středu celé skupiny v posách protivníků seděli druh proti druhu Miron a zemský hospodář Michaljo Vasiljevič, dávný přítel a vůdce Bujanovců. Vedle Mirona seděl učitel.

Statkář i Miron se hádali.

Všichni poslouchali.

Michajlo Vasilič byl hubený, maličký človíček v kabátku, pestré košili a vysokých botách. Bledá nervosní tvář s přistřiženou ostrou bradkou, v níž již prosvítaly místy šediny, zdála se utrápená.

Ležel na polo opřen v trávě, nervosně kousal a lámal kousek stébla a pozorně, nepřátelsky poslouchal. Miron mluvil.

„Patnáct let“ — zvučel jeho prsní hlas — „patnáct let jsi každému po straně šeptal, a některým již od malička: vzchopte se. Ale my spali, chodili ve snách, báli se, jako maličké děti. My jsme tě tehdy opravdu málo chápali. Ale přece jsme myslili: přijde-li jednou onen čas, tož nikdo jiný, jenom on půjde nám v čele ...“

Miron seděl ve středu celé tlupy, stáhnuv pod sebe nohy, nervosně se kývaje na místě a posunuv klobouk do týla. Tvář jeho byla vážná, obočí zachmuřeno, silná hruď z hluboka dýchala, cosi silného chtěl říci a nenacházel vhodných slov. Oddechnul si, setřel pot s čela a chmurně se zamyslil. Učitel mu poníženě zíral do tváře. Tlupa mlčela.

Po hustých svěžích větvích bříz, lip a jilmů sklouzal teplý jarní větérek a listí tiše, zádumčivě šelestilo. Skrze temně zelenou klenbu drobnými skulinami províjely se zlaté paprsky slunečního světla a padaly skvrnami na hustý, zelený koberec trávy. Slunce se kladlo za temnící se hory. S Kurhanu se otvíral nádherný pohled: Bylo viděti Volhu, řadu Žigulevských hor i bezmeznou, rovnou step. Za Volhou po ní rozestlaly hory své stíny černé jako mraky, a v dálce, v matné mlze večerní, hasly na slunci zlaté hlavy cirkví velikého kamenného města. Vítr zanášel odtud slabě stříbrný hlas zvonů. Se zármutkem se zamyslila Volha, lesknoucí se jako ocel. Stíny byly stále mračnější — —

Nad lesem plynul kouř —

Něžným smutným snem, východní zkazkou válo kolem.

Celá země byla jako mučivě smutná, krásná píseň o spoutané síle, o potlačeném hněvu ...

Tak krásny byly ty smutné hory ... vysoké, přímé, jako svíce, sosny. — „Miluji,“ chtěly říci měkké obrysy hor, plná hruď Volhy i tesklivá stepní dálka ... „Miluji,“ myslilo vše kolem ...

Hory, sosny se modlily k nebi o cosi . . .

Ale toto bez citu na ně hledělo a mlčelo . . .

„Vyslyš nás, rozuměj nám!“ nervosně zněl hlas Mironův. „My jsme trpěli, i otcové naši trpěli, i dědové, i pradědové trpěli . . . My jsme sta let trpěli . . . A když jsme se tázali, kde jest pravda, nás uklidňovali, sekali, dávali do vězení, a my jsme zase trpěli. Konce nebylo naší trpělivosti. Ať jest proklata ta mužická trpělivost! Krvavými slzami jsme skrápěli tu kamenitou zemi, kostmi svými jsme ji kypřili. A — trpěli . . .“

Tlupa se nepokojně pohnula a hluše, slabě zastenala: nebylo slov, nebylo jasných výkřiků; byl pouze ston a vzdech jedné společné hrudi.

„A tu přišel konec naší trpělivosti . . . šli jsme k tobě a pravili: veď nás, ukazuj, co dělati; my, souhlasíme se vším! A co jsi nám řekl ty? Ty jsi první dostal strach! Ty nás nevedeš, ani neodcházíš — ba překážíš nám. Proč jsi se k nám tolik let mluvil, když nemůžeš slov svých dokázati skutkem? Pomni, jak jsi nám kázal, o pravdě a učil, jak nutno za ní státi, obětovati vše, co jenom máš, zanechati všeho, co jest srdci drahého, ženu, otce i matku a jíti. A když se nám otevřely oči, vzpomeň si, zdali nám bylo lehko vyplňovati to, čeho jsi od nás žádal? V nocích jsme chodili k tobě, a naše ženy nevěděly, kam chodíme, ptaly se, žárlily, plakaly . . . Ach! Srdce mnohdy hrozilo puknouti, když jsi se vrátil ráno domů — a žena na prahu sedí a stále čeká a stále pláče a nechápe nic! A jak počne prositi, abys řekl, kdo jest ta druhá, která tě od ní rozlučuje, hlavou o zemi bije, umírá — tu světla božího nevidíš! Já jsem svou ženu tehdy se stromu s oprátky sňal — a po celý rok chudáček k rozumu nepřišla — hle, kam až to došlo! A říci, odkrýti to, nebylo lze: strašně jsi nás zapřisahal a naučil jsi nás tajemství svaté chrániti! A my je chránili. I starci s námi bojovali pro Boha, pro církev, pro postní dni! Co jenom bylo v rodinách, jaká Sodoma! Jaké rozbroje! Ale pro nás byly řeči tvoje jako nová víra, za niž jsme byli my všichni hotovi trpěti!

A pohleď nyní na ves, co se s ní stalo? Všichni chodí s jasnou tváří, střízliví, jako by se k stolu Božímu připravovali! A co jest, přiznej se, v tvé duši? Zdá se nám nyní, že jenom strach tam máš, že jest duše tvá plná strachu . . .!

Nu, tak což? Odejdi od nás někam dále, nedržíme tě, jenom nám, pro Krista, nepřekážej! Minula doba, kdy jsme na zádvořích šuškali, jest čas hlasitě promluviti . . .! Nastal čas, abychom všichni šli si dobývat svého mužického štěstí!“

Slova o mužickém štěstí pronesl Miron slavnostně, hlubokým hlasem. Tento křepký, prsní hlas zachvěl všemi, tvář Mironova se změnila, oči se zarosily. Z očí i slov šla rozžíhající síla. Stál před zmučenou postavou Michajla Vasiliče, jako z bronzu ulitý, silný, mladý, nadchnutý.

„Nezahrazuj cesty, Michajle Vasiliči, odejdi,“ — zašeptal, energicky pohodiv hlavou.

Michajlovi Vasiliči třásly se ruce, v očích se dělaly mžitky, horečně se chvěly mlčenlivé, bledé rty. Tlupa také mlčela.

Dole vedle Kurhanu šedaly se střechy domků, táhla se jako dlouhý pás cesta, mizící za vesnicí v sosnovém lese.

U břehu černala se dlouhá bárka, z níž byly na břeh spuštěny můstky. Na břehu pak bylo viděti hromady pytlů s obilím. Tlupa lidí v barevných košilích pokrývala břeh. Byla stále větší; přibývalo k ní lidí z celé vesnice, kteří se zdáli s výše Kurhanu jako hromada různobarevného hmyzu. Vše dole bylo již v soumraku, jenom vrchol Kurhanu byl ještě ozařován rudými paprsky slunce.

„Mluvil jsem pravdu?" otázal se Miron, obraceje se k shromáždění.

Tlupa mlčela. Hromadila se v ní tíha, hrozící odervati se a upadnouti, jako veliká kapka.

„Pravdu!" pojednou ostře kdosi pravil.

A tu se cosi protrhlo. Všichni rázem zahlučeli.

„Pravda, Pravda. Všechno řekl!"

„Ať jde na pensi, che, che!"

„Vzít mu důvěrnictví!"

„Ať odejde! Nemůžeme s ním jíti . . . Nesouhlasíme."

Michajlo Vasilič bledl. Rty jeho se zkřivily, oči rychle mžikaly, levé obočí se třáslo.

„Pánové!" zašeptal, ohlížeje se na vše strany.

„Odejdi!" křičely kolem rozvášněné nepřátelské tváře.

Michajlo Vasilič pohlížel ustrašeným zrakem s tváře na tvář, hledaje jenom jednu soucitnou, ale nenacházel. Stál na pahrbku sám před bouřící tlupou.

„Odejdi," hučeli mužíci.

Tu učinil zoufalý posuněk, prose aspoň o slovo, a tlupa zvolna utichla.

Michajlo Vasilič počal chraplavým, rozčilením se třesoucím hlasem. S počátku se zajíkal a hledal slova, ale pak se ovládnul a počal mluviti svobodněji, ohnivě gestikuluje a pronikaje mužíky svým pichlavým zrakem.

„Stůjte!" křikl. „Oč jde? Proč mě vyháníte? Za to-li, že jsem vás patnácte let vychovával, učil? Patnácte let jsem s vámi v úkrytech šeptal! Ale jak jsem mohl jinak s vámi mluviti, kdybych byl nešeptal? A šeptal jsem vám veliká slova . . . slova o pravdě . . . o lidském štěstí . . . o tom, abyste se jednou vzchopili . . . bral jsem od vás strašné přísahy, a vy jste je plnili, vy jste mne poslouchali na slovo, vždy jste mně věřili . . . A proto jsem tu s vámi byl tak dlouho a vychoval vás! A za to vy mě vyháníte, že jsem vám věnoval nejlepší část života, nebo snad za to, že jsem vás miloval jako své dítky?

Nyní, dále: vyčítáte mi, že jste se rozhodli „vzchopiti se", a já s tím nesouhlasím. Neplním svých slov skutkem? Ale jak se chcete vzchopiti? Násilně! Zapalujete les, zjevně loupíte zemi, scházíte se rozbíjet statky panské, mně je vás líto! Kozáci vás postřílejí, pobijí, rozvezou po žalářích. Zhyne má práce, zhyne vše, na čem jsem

pracoval patnácte let! Vyháníte-li mne pro to, tož vám otevřeně pravím: ano, nepůjdu vám v čele, budu vás zdržovati na této cestě, dokud nebude vítězství zabezpečeno. Prosím vás, sečkejte! Připravujte se pomalu, potichu, nepočínejte zjevnou válku ... Celý život jsem se bál, celý život jsem se třásl, celý život jsem mluvil šeptem — i nyní již nemohu jinak a ještě nevěřím, že nastala doba hlasitě mluviti! ... Snad přijde čas, kdy se rozhodnu a dokáži svou smrtí, že jsem se smrti nebál. Slyšte mne, jak jste mne poslouchali dříve, nechoďte před pušky, chraňte se, intelligence mužická, jest vás málo! Pobijí vás vaši temní, nevědomí spoluobčané. Rozvažte jenom, co se nyní děje po vesnicích: vše se změnilo, přestrašilo, jakýsi všeobecný zmatek, prolévá se krev, loupí země, les se rozhořívá ...“

„Bude!“ křikli naň — „pozdě hasiti! A ty se nemusíš o to starati! Řečeno — odejdi!“

„Dosti, Michajlo Vasiliči, odhoď otěže! Nyní chceme jíti sami! Bez tebe! Nechceme po starém!“ Mužíci mávali rukama a rozčileně hučeli.

„Lžeš, všech nepobijí!“

„Co tu chceš, jdi domů!“

„Povede nás místo tebe Miron!“

„Nechceš býti v předu, tož jdi do zadu!“

„Nepotřebujeme ho ani v zadu, ani v předu!“

„Ve stáří ti síla dochází!“

Ruměnec zadrženého hněvu zbarvil bledé tváře hospodáře. „Buďte s Bohem! Nemám s vámi již o čem mluviti!“ přerývaným hlasem ostře křikl Michajlo Vasilvič; celý se sehnul, beznadějně mávnul rukou, obrátil se od mužíků a počal se spouštěti s pahorku dolů po svahu. Nohy jeho klouzaly po vlhké trávě, a on klopýtaje, běžel roztáhnuv ruce, jako křídla. V běhu se chytal za keře a kameny, padaje tu na jednu, tu na druhou stranu, a podobal se v tu chvíli postřelenému ptáku ...

Běžel stále rychleji, klesaje i zdvíhaje se — až konečně zmizel.

* * *

Slunce pohaslo za horami a jenom široká krvavá záře jarního červánku velkolepě zářila a pomalu hasla na podivných oblacích. Západ slunce byl děsivý: zlatové barvy jeho rudly, houstly, temněly a hasly. A vše kolem se již odívalo do měkkých smutných stínů, hroužilo se v hustou černou tmu. Na vše se kladla pečeť smutku a vážného, přísného rozmýšlení: jako by veliký hněv a nemluvnou smrtelnou bolest v sobě tajilo obsáhlé němé srdce.

V dálce se zatřásla nesčíslná stříbrná světla městská. Na tmícím se nebi jedna za druhou vyskakovaly zvědavé, milé hvězdičky, a nad lesem jasně se rýsovala grandiosní záře lesního požáru. Hasnoucí západ se přelil v hrozný živý plamen.

Zdálo se, že za hřebenem temných, ponuře zádumčivých hor zuří ohnivě krvavé moře, že jde stále blíž a blíže, zachvacuje les.

Krvavé vlny se rděly, vzdouvaly; padaly a zase se vzdouvaly a nad nimi tragicky rudlo nebe.

Světlo od kolossálního požáru ozářilo celý Kurhan od paty až do vrchu fantastickou narudlou září a povzbuzovalo lidi, dráždilo a zvalo kamsi.

Dole, u paty Kurhanu, odlesky ohně ozařovaly černý dav lidu, který houstl a podrážděně hučel.

Od vesnice hnal se k nim oddíl kozáků; s Kurhanu bylo viděti, jak se jim blýskaly na zádech pušky.

Mužíci Kurhanu všichni tvářemi obrátili se k Mironovi.

Osvětlen rudou září, s čapkou v týle, přiloživ dlaň jedné ruky k očím a druhou odstrkuje od sebe učitele, který mu chtěl cosi říci, stál nade všemi, na pahrbku, s něhož sestoupil právě Michajlo Vasilič.

Tvář Mironova projevovala upjatou mračnou pozornost, oči se staly ostrými, a jako by se vpíjely v cosi, hrozně hleděly z pod hustých brv nad hlavami jejich tam, kde se chystalo k bitvě...

Ve vzduchu to páchlo dýmem.

Les se rozhoříval...

El. Bulířová:

Zahrady kvetly . . .

Tak luzně kvetly zahrady, kam zrak náš jenom paď,
až rozzpíval kdes vášnivou se touhou vodopád,
a bylo květů na stromech jak velké závěje,
a čarovný pěl zlatý pták si v květech — naděje.

A vůně táhla po sadech, přes staré zdivo v dál,
a se sluncem se líbala i s tvrdým čelem skal.
Pak za vůní i zpěv se zveď a v dálce tichnul, mřel . . .
Že zpět se má zas navrátit, — žel! na to zapomněl. —

Tam, kde dřív smála v zahradách se květů vonná houšť,
teď v hořkém smutku naříká jen nepřehledná poušť . . .
A darmo pláče vodopád pro květů nádheru,
je všecky, všecky zhubili zlí vrazi severu.

Když viděl květy umírat a zvadlé bez hnutí,
tak žalnou píseň zazpíval pták zlatých peruti . . .
Tak žalnou píseň zazpíval, až ztichl vodopád —
pak zlatá křídla rozepial a mrtev k zemi paď.

Antonio Beltramelli:

Poslední výzva.

(Scény z Romagne.)

PŘED DOMY V PŘÍSTAVU SMĚREM K MOŘI.

„Bratře Giocondo, pijte," řekl Santi di Buva, pozvedaje číši, a bratr Giocondo, který chodil žebrat po domech chudých rybářů, suchou kůrku, čtyři ořechy, hrst kukuřice, to málo či mnoho, jež se uvolili mu dáti na jeho stálé potulky, — zastavil se, usmívaje se, u dlouhých stolů, postavených pod nápisem „Hospoda u Turka".

„Pijte," opakoval Santi di Buva, „neboť toto je krev Našeho Pána a nepůsobí hříchu nestřídmosti!"

Bratr Giocondo natáhl ruku, vzal číši a vyprázdnil ji jedním dechem.

„Ještě?" ptal se Santi, zvedaje sklenici.

„Ne, děkuji."

„Chutnalo vám?"

„Velice."

„A za to se za mne pomodlíte."

„Ano, pomodlím se za vás."

Druzí námořníci, kteří seděli za stolem, začali se smáti, a jejich smích byl jako sykot přívalu.

„Bratře," řekl černý Timunir, „pro něho nemařte času. Prodal duši čertu už aspoň dvacetkrát. Není ani jediné bouře na moři, aby tenhle náš chlapík nevzýval ducha Berlichova. Berlich s ním udělá smlouvu, a shodnou se oba."

Bratr Giocondo se usmál, aniž odpověděl.

Byl zvyklý hovorům těch nevěřících a ve svůj prospěch propůjčoval se bez odporu k úloze tichého komedianta prostřed zástupu, jejž nemohl přemoci ani mu utéci.

„Já spíše vím," pokračoval Timunir obrácen k bratru Giocondovi, „vím, že bratr Abraham dopustil se ohromného hříchu."

„Jděte!" řekl kroutě obličejem tichý mnich.

„A ty jsi jeho spoluvinník, ty podobo škeblí."

„Já?" řekl bratr Giocondo, klada obě ruce rozevřené na prsa a stahuje obočí a otvíraje oči i ústa v ohromném úžasu.

Námořníci smáli se opět, a Pirù, který byl na druhém konci stolu, vzkřikl:

„Bratře, věříš, že tvoje modlitby mají nějakou váhu?"

„Ano."

„Dobrá. Tu si jistě vzpomeneš, že Pán Galilejský modle se, jednou utišil moře. Vidíš teď tamto, až na konci vod, ten černý bod, ne větší než spodní plachta na přídě? To je hrozba bouře. Dnešní noci se moře vzedme. Bratře Giocondo, slyš mne: Půjdeš-li dnešní noci s námi a budeš-li schopen utišiti bouři, nejen že ti dáme všechen zisk z rybolovu, ale obrátíš nás všechny na svoji víru. Chceš se o to pokusiti?"

Bratr Giocondo se usmíval, potřásaje hlavou.
„Neodpovídáš?"
„Nejsem kouzelníkem," zašeptal mnich.
„Co pravíš?"
„Jsem prostý sluha Boží a nemohu naplniti zázraku."
„A jaká je tvoje moudrost?"
„Poslouchati."
„A tvoje vítězství?"
„Mlčeti."
„Máš to chrabrou duši, bratře Giocondo. Odkud jsi?"
„Z Voltre."
„A jak se ve tvém kraji splácejí křivdy?"
„Odpuštěním."
„Vždy?"
„Vždy."
„Ale to se tam narodíte už jako mnichové?"
„Jako tuláci se rodí!" řekl Timunir.
„Jako žebráci!" volal sbor.
„Neumíš pracovati?" ptal se ještě Pirù. „Rci! Škeble jedna, nenaučil jsi se obstarávati si živobytí jako my?"
Bratr Giocondo se stále usmíval, pohlížeje hned na jednoho, hned na druhého mírným pohledem, aniž se rozrušil drsným zvukem otázek, které čišely pohrdáním a ironií. Jeho duchovní stav byl považován za nízkost lidmi od moře, kteří mají stín u kormidla a neviditelnou družku na vysoké křivé přídě lodi: smrt a mlčení.
Náhle se všichni odmlčeli, obrátili se k Santimu di Buva, který povstal a mluvil polohlasně s Melapèrtem, starešinou.
„Co je?" ptal se Pirù. Ostatní pokrčili mlčky rameny.
„Dobrá," řekl hlasitě Santi di Buva. „Budeme tam všichni."
Melapèrt obrátil zrak k moři a vzdálil se s hlavou sklopenou, ruce maje založeny na zádech. Šedesátiletý ten člověk byl hnědý jako starý člun a měl na širokém obličeji výraz veliké síly a velikého smutku.
„Nuže?" ptali se soudruzi, jelikož Santi di Buva opět usedl.
„V dáli je viděti lodi Carânů. Přicházejí od Catria."
„Je mrtva?" tázal se Timunir.
„Ano," odpověděl Santi di Buva. „Armida, která se vrátila dnes v noci z Dalmácie, přinesla tu zlou zprávu."
„A starý?"
„Žije, díky svému věku a své energii!" odpověděl plavec.
„Je silný!" zvolali někteří. „Bolest nedovede ho přemoci."
„Stane se však jen to, co je předurčeno!" řekl Timunir, duše primitivní.
„Oznámili mu už to neštěstí?" otázal se Pirir.
„Ano. Melapèrt šel k němu za svítání, když právě chtěl vyjíti."
„A byl zoufalý?"
„Říká: chtěl vše zvěděti hned. Volal: ‚Neváhej Melapèrte; mluv jako námořník. Je konec?' A Melapèrt odpověděl: ‚Ano.' Tu stařec,

který byl u dveří své chýše, zbělel třesa se na celém těle a skřípal zuby v zaklení. Bylo strašné naň pohlédnouti. Melapèrt z toho ještě stůně."

„Přijde na molo?"

„Přijde."

Bratr Giocondo využitkoval rozrušení plavců a vzdálil se opatrně podél domu, nahlížeje otevřenými dveřmi: nikdo se oň nebude starati, protože ponurá zpráva obepiala všechny silné tvory v jedné myšlence.

Nikdo neřekl už ani slova; zraky obrátily se k moři. Vody byly nehybné za velkého bezvětří; ani jemné zachvění nepohybovalo jasnou plochou, zelenou a nafialovělou od slunce, které sestupovalo.

Směrem k Cervii byla zaběhlá skupina plachet; bylo je viděti jako malé načervenalé body na průhledném obzoru.

„Už je vidět?" ptal se ještě Timunir.

„Ano," odvětil Pirù. „Pohlédni směrem ku Catria. Jedou v páru jako při lovu s tartanonem."

„Jsou asi dvě míle daleko."

„Snad více. Vítr jich nepohání." Pak dodal: „Pomohu si vesly. I naše moře chová úctu k té malé krásce."

Timunir neodpověděl; hleděl ekstaticky, pohřížen ve svůj úžas jako primitivní duše, a zdálo se mu, že moře, jemuž vzdával všechnu svou drsnou úctu divocha, je dobré v tu hodinu a že mluví slovem velkým jako tajemství.

Jeden po druhém vytráceli se na nábřeží ku hrázi, která se táhla jako černá hmota proti nebi. Malé chýše starých rybářů, vystavěné na kolech, se svými čeřeny vypadaly jako hnízda bouřliváčků, zavěšená nad závratí pěn.

Ještě řekl černý Pirù:

„Kdo se modlil, bude plakati. Osud je jako smrt, nelze jej zamítnouti."

Timunir sklonil hlavu s krátkým a kudrnatým vlasem a zdál se pohřížen v svoje drsné pojetí života. Ve třech neurčitých mezích potácela se zmateně jeho mysl: bolest, smrt a naděje na vzdálené svítání objevovaly se v jeho duši ve zvláštních tvarech: teď stávaly se tělesnými v ohromných a strašných postavách; teď rozplizovaly se v obecných zjevech bouře, moře, usměvavého slunce.

Bolest byla mezi lidmi z věčné a neuprositelné nutnosti; smrt vyznačovala hranice všem tvorům; přicházela s větrem, se stíny; chvěla se ve hvězdách a v užaslých zřítelnicích, které pohlížejí na předměty jako ze vzdáleného ticha. Každému jeho krátká cesta; jednomu delší -- druhému kratší, podle osudnosti záhady. A pak tu byla naděje: jako moře mlh, v němž malá loď touhy vzdalovala se k neznámému míru, snad ku království nepochopitelné Bytosti, která měla svoje zlaté stany tam, v strašném prostoru.

Bohem nazývali ji lidé. Timunir cítil, že jeho myšlenka nemůže nalézti hranic ve slovech, protože nemá tvaru. Když se dostali více do předu, Timunir obrátil se k Pirù a řekl mu:

„Pohleď!"

Od východu vystupovalo na nebe několik černých chumáčů mračen. Pak, když Pirù neodpověděl, řekl Timunir ještě:

„Moře bude řváti celou noc, když malá kráska bude zahrabána v písku."

Pirù přikývl hlavou.

Hle, soumrak sestupoval, líbezný na jasnu nebes, zhasínaje červeň zapálenou zmírajícím sluncem na vzdálených kopcích; hle, sladká hodina, která přichází se zavřenými víčky a zdánlivě vybízí k spánku, odnímala zrakům tvorů drsnou trpkost věcí; ve vzduchu byla vůně kouře ze suchého révoví, spalovaného na třínožkách, a zdravá vůně smůly.

Na opuštěném pobřeží objevil se náhle Vinzadòr, starý lovec. Šel sám. Měl hlavu obnaženu a zakrvavělé oči a nehybnou tvář ohromně bledou.

Jeho krok byl pevný a stejnoměrný.

Ženy, které ho viděly jíti kolem, dívaly se naň se soucitnýma očima, ale žádná se k němu nepřiblížila. Řekly:

„Jde naproti."

„Dej mu Bůh sílu, aby to snesl."

Když dospěl k molu, všichni plavci, kteří tam byli shromážděni, obnažili hlavy a rozdělili se ve dvě křídla, aby mu učinili průchod. Málokteří pohlédli mu v tvář; měli skoro hrůzu před jeho bolestí.

Vinzadòr prošel, aniž změnil svůj rythmický krok, a když se nalézal tváří k Melapèrtovi, který jej očekával, ptal se:

„Jsou daleko?"

Melapèrt vztáhl paži, aby mu ukázal lodi, jichž Vinzadòr ve svém strašném zmatku nespatřil.

Pak dorazily sem. Veliká červená křídla se prohnula, a když byl hozen provese, sto rukou se natáhlo, aby ho uchytilo. Při tomto náhlém namahání ukazoval hrubý lid svoji divokou hořkost z cizí bolesti.

Přešli. Dvacet jich táhlo pomalu loď podél kolové hráze; a všichni následovali se skloněnou hlavou Vinzadòra a Melapèrta, kteří šli v předu.

Bylo slyšeti skřípání dřevěných špalíků o prkna mola a vrzání ráhen. Když Zuba di Carân, podporován Melapèrtem, přitáhl Mariòlu svoji malou nevěstu, na břeh, bylo z lodi slyšeti ostrý hlas, který za velikého ticha doléhal sem jako neočekávaný vzlyk a rozechvěl v přítomných všechny žíly.

Byl to mladší bratr Zuby di Carân: bledovlasý Danil.

Vztyčen na obloukové přídi, se svým krásným hnědým obličejem, věnčeným hustými zlatými kadeřemi, stoje proti setmělému nebi, učinil věčný pozdrav, obřadný pozdrav:

„S bohem Mariòlo, sestro naše! Tvoji lidé a tvá loď ti blahořečí, a veliké moře tě pozdravuje, protože už se nevrátíš na svoje moře! Pro všechny ty oči, jež tě oplakávají, buď blahoslavena. S bohem, malá blahoslavená nevěsto!"

Pak poklekl na přídi, a ježto byl ještě mlád, sklonil hlavu a plakal.

Vinzadòr naslouchal s očima upřenýma a obličejem nehybným v tragické drsnosti.

Průvod se němě a v zadumání seřadil; ti temní, železní, do bronzova od slunečního ohně opálení lidé byli zkroceni pod bičem bolesti.

Vinzadòr ztratil jedinou svoji krásnou něhu: Mariòlu, kvetoucí akacii, půvab jitra.

Za krajem čekaly ženy, klečíce na kolenou a zahaleny v černé látky. Když Mariòla míjela, všechny se vrhly k zemi a třikráte políbily zemi, pak pozvedly paže na znamení posledního pozdravu.

Pod cypřiši se plavci zastavili.

Přešla dlouhá řada dětí, házejících na zemi květy, jež nesly. Bylo jich mnoho; utvořil se z nich kruh u hlavy malé mrtvé.

Plavci sestavili se do polokruhu se sklopenýma očima; ruce měli křížem a na jejich obličejích byly stíny večera.

Melapèrt a Zuba di Carân postoupili za velikého ticha, pozvedli rýče, chtěli házeti hlínu, ale Vinzadòr vztáhl ruku, zdálo se, že chce mluvit. V okamžiku, kdy jeho vůle přinutila myšlenku a hlas, bylo slyšeti duté dunění moře.

Hvězdy mezi kmeny cypřišů a větvemi lesa se objevily.

Stařec učinil několik pohybů a promluvil:

„Toto je její dětský šat, a toto věnec, s nímž se modlila, když Pán se na ni usmíval.“

Bylo slyšeti slabé drčení zrn o prkna rakve.

„To je loutka, kterou jsem jí zhotovil, a kterou stále nosila při srdci, když byla dítětem, tam dole; to jest její malá kniha, a toto zrcadlo, jež měla stále ve skříni, neboť neznala marnivosti.“

Uplynula další pomlčka.

„To jsou karafiáty, které jsem jí natrhal v její zahrádce, jež dosud žije; toto její malé zimní střevíce, když chodila sněhem; toto zlaté kroužky, jež jí zanechala její matka, a toto dopisy, které mi psala z dáli, protože byla dobrá a milovala svého starce a chovala ho v srdci stále, pokud žila: v lese a na horách za mořem; dokud mohla se usmívati a měla naději.“ — Ruce starcovy klesly bezvládně, a jeho oči utkvěly šíleny napětím; pak vyrazil ze sebe výkřik bez vzlyku: „Mariòlo, moje dcero!“ a klesl na kolena přemožen svým neštěstím.

Kolem, sotva vystupujíce ze stínu, tragické a nehybné, vzhlížely temné tváře plavců.

NA PASTVISKÁCH, UPROSTŘED LÉTA.

Někdy šli jsme ještě spolu na veliký hod do lesa a pisčin. Vinzadòr tomu chtěl, a já ho následoval. Ale drsné srdce bylo němo; jasné oči neobracely se již v úsměvu při objevení se zářivých červánků; Vinzadòr byl se ve svojí bolestí tak jako v tmách.

Jeho hovornost byla mrtva; pozornost a vůle se ztrácely v stálém pohřížení se v sebe. Chodil šedou stepí pohlížeje do výše, a zdálo se, že něco očekával, nikoli však obvyklou kořist!

Jedné noci jsme seděli na mořském větru, na vrcholu písčiny; klid byl hluboký jako prostor. Pod svítáním hvězd ubíhaly jemné tvary mraků.

Pamatuji se, že jsem měl dojem bázlivého osamocení na nekonečné cestě světů. Vinzadòr mlčel pohlížeje na dvě malé načervenalé hvězdy, na obzoru moře svítící jako dvě oči, vyskočivší tam z neznáma; náhle potřásl hlavou a řekl:

„Je konec."

Netázal jsem se ho, protože jsem cítil, že kráčí svojí dalekou cestou, s níž se nemohl oddáliti; protože jsem cítil, že nikdy nebude moci přiblížiti se mojí duši, jako to činil druhdy. Byl teď jako dub ztracený v nedostupných výškách, osamocený a nehybný a žulově pevný tváří v tvář záhadě.

Žil očekávaje. Bolest ho nesehnula, spočinula v jeho očích jako daleký mrak. Byl sám v svém nekonečnu a mlčel.

Krásná Mariòla s tichým úsměvem obživla v tom tichu.

Teď Timunir, ta primitivní duše, potkal mne jednoho dne na pobřeží. Vracel se z lovu na slávky. Byl polonahý, a rudý západ vzněcoval jeho kostnatou tvář se čtveráckými rysy. Jeho oči byly veliké a užaslé.

Sotva mne spatřil, tázal se:

„Kde je Vinzadòr?"

„Za krátko bude zde," odpověděl jsem.

„Ty, který ho máš rád, neopouštěj ho," pokračoval Timunir. „Stařec neplakal — a pomýšlí na smrt!"

Pohlédl mi do očí, jako by tam chtěl čísti myšlenku, pak, když jsem mlčel, obrátil se za svým vzdáleným cílem a odešel.

Byl letní čas; byl srpen, který se ohlašuje lijáky a prudkými uragany.

V domě Parêntů, na konci pastvisk, konaly se zatím horečně přípravy k velikým výročním závodům. Příjemná a nebezpečná hra malých pasáků měla v posledních letech tak hlučnou pověst po krajích Romagne, že lid scházel se k ní z daleka a cestoval po celé noci, aby v přesně stanovený den byl na místě závodů. Zvyk her pak vymřel se zdánlivým rozptýlením barbarství.

Každého roku byla tedy výzva k závodu mezi mladými pasáky luk; a síla, mrštnost, zdatnost veselých mladíků měla se ukázati před řvoucím davem.

Tu byli vybráni býkové méně krotcí, mezi těmi mnohými, již se pásli volně na otevřených pastviskách, a ve stejném počtu, jako bylo pasáků, kteří se zápasu zúčastnili, byli postaveni na dvoře domu Parêntů, kam přicházeli podrážděni křikem, ranami a máváním červenými sukny a rozzuřeni jeden po druhém, obráceni směrem k bařinám, do volného prostoru.

Každý býk nesl jméno mladého pasáka, který jej střehl, a když hlasatel (jímž tehdy byl starý Parêntův šafář) postavil se na prahu domu a velkým hlasem oznámil jméno býka, kterému se měla uvolniti cesta, mladík, na němž byla řada, upjal pozornost. Dříve než zvíře učinilo skok, stojíc na čtyřech nohách, aby se rozhlédlo po davu kolem shromážděném, byl už pasák na něm jako v blesku a omotav je četnými pouty, srazil je obratným škubnutím k zemi, křiče pak svůj pozdrav vítěze frenetickému davu.

Krátký a nerovný zápas, spoléhající jedině na obratnost ohnivých jinochů, byl zprvu přijat lidem shromážděným za různými přehradami, širým oddechováním; každým srdcem procházel tragický úděs, oči dívaly se upřeně, zakrváceny a hrozně upřeny; a když býk němě zřítil se k zemi, povstával hluk, jenž nemá v přírodě podobného, stále více rachotící, a na improvisovanou arénu vylil se frenetický proud, šílený ve svém nadšení.

Viděl jsem několik mladíků náhlým strachem zblednouti před drsným útokem. Dav podléhá jediné vládě: smrti. Zřel jsem plakati lidi zatvrdlé vůči každému pohnutí, opravdové to křemeny; ztuhlé povahy, jež znaly jen mlčení; viděl jsem zvedati se na stu, na tisíci svalnatých pažích mladého triumfatora, jejž si podávali jako posvátný předmět bohoslužby; viděl jsem konečně dav vrhati se na poraženého býka a rázem jej dobíjeti za hrozného hluku. To všechno v krátkých okamžicích, rychlostí blesku.

Vzpomínám si na jednu ženu: Eibu di Vanupì; bylo jí třicet let, byla vysoká, hnědá, rostlá jako zázrak; měla divokou krásu šelmy; chůzi královskou, obličej tragicky zádumčivý pod velkou vlnou hustých kudrnatých vlasů; ona, obvykle němá, ztrácela vědomí pohlížejíc na toto krásné lidské vítězství. Jednou musili jí odníti Evarì di Serpeja, jejž téměř dusila svými šílenými objetími.

Evarì di Serpeja byl vyvolencem davu; byl to nejkrásnější a nejobratnější mladík: byl to Bůh.

Štíhlý jako mladý smrk, sotva vyrostší; s obličejem otevřenějším, usměvavějším a jasnějším než moře za veselých jiter; vlasy tkané ze zlata; všecek harmonický jako hymny lásky, jež národy sobě od staletí k staletí předávají; když objevil se čilým poskokem na písčitém prostoru a sklonil krásnou hlavu v pozdrav, dav řval a chtěl jej zbožňovati.

Bylo mu patnáct let, Evarìovi di Serpeja.

Teď, za tohoto bouřlivého srpna, jako obyčejně, byl opovězen zápas s býky na pastviskách blízko domu Parêntů. Bylo zhotoveno několik ochranných přehrad, za nimiž měl se shromážditi přihlížející dav, a učiněna vyhláška.

Z dalekých hor došli diváci; utvořily se dlouhé karavany; celý den a celou noc stále přicházely ze vzdálených zemí: od modrých hor, od nekonečných rovin a utábořily se pod širým nebem.

S Vinzadórem dívali jsme se po celé hodiny na příchod lidu.

Zpěv a neobvyklá veselost rozohňovaly naše mlčení; v noci šedá step byla plna malých ohňů a křiku.

Tehdy mi Timunir řekl:

„Nikdy jsem neviděl většího návalu! Přišli i ze zámoří. Lodi z Chioggie nakupily se včera v noci.“

Nebylo tu kolem místa země, na němž by nebyl malý stan, chyše improvisovaná z haluzí.

Celý národ se sléval tam dolů, mezi les a moře.

Když nastal den k zápasům určený, už od prvního svitu slunce hromadil se dav hluče za ohradami. Každá hodina opozdění zhoršila očekávání velké řvoucí šelmy, zostřila šílenou touhu požitku, i strasti.

Slunce žhouc procházelo jasnem. Pod jeho zuřivostí zuřivost lidu, přinuceného čekati, vzrostla.

Tu když stíny se natáhly k východu, objevil se na prahu domu Parêntů hlasatel. Veliké ticho jej přijalo. Přiložil si ruce k ústům a vzkřikl kolem:

„Vyjde první býk! Pozor! Alvise di Costa.“

Vrata se rozevřela a nádherné ve svém vzteku vyřítilo se mladé zvíře do širého prostoru. Alvise di Costa, který se držel ve křoví, vrhl se s křikem v útok a v několika vteřinách zvrátil supajícího býka k zemi.

Vinzadòr přihlížel se mnou ku krásné visi silného života. Byli jsme u domu Parêntů, opřeni o stromy na louce.

Následovali Azurên di Tuda, Usvèld, Primo di Maravjè, pak náhle vzešel výkřik jednoho hlasu a tisíc hlasů jej opakovalo v hrozném souhlase:

„Evarì di Serpeja! Ven! Plavý Evarì! Ven! Evarì di Serpeja!“

Čekalo se na jeho krásné a veselé objevení na písku.

Křik vzrůstal, a on se neukazoval.

Obrátil jsem se k Timunirovi, který vracel se od domu Parêntova, a ptal jsem se ho:

„Nuže? nevystoupí?“

„Evarì je zraněn.“

„Zraněn?“

„Ano. Býk jej zasáhl pod hrudníkem, zůstal tak dobrých deset minut bez dechu.“

„A teď?“

„Je bledý jako smrt a nemluví.“

Odmlčel jsem se. Dav hlučel stále více; byl to hukot bojácný, nekonečný, jenž každým okamžikem vzrůstal a dával předvídati závistivou vzpouru temné massy.

Náhle předstoupil hlasatel, a dav se utišil.

Mijelo smutné ticho; hlasatel nenalézal slov. Pak řekl:

„Evarì di Serpeja nemůže zápasiti. Je zraněn.“

Tu hrubý nával slepé síly se uvolnil ve výkřiku vzpoury, a hlas hlasatelův ztratil se v divokém a strašném hluku.

Nepamatuji se, jak dlouho ještě trval ten hukot, ale vzpomínám si dobře, že Evarì di Serpeja rázem a náhle objevil se na zápasišti.

Rozhlédl se modrýma očima kolem a vrhl lidu v tvář výzvu:

„Budu zápasiti.“

Dobře řekl Timunir: byl bílý jako smrt!

Dav umlkl; zdálo se, že to je bázlivý netvor na číhané.

Nuže, vrata otevřela se po páté; po páté proběhl vzduchem výkřik hlasatelův:

„Pozor! Evarì di Serpeja!“

Nádherný jinoch čekal nehybně uprostřed zápasiště. Odvážil se postaviti se proti býku čelem, a jeho odvážlivost uváděla dav v úžas i opojení.

A hle, zuřivý býček řítí se do otevřeného prostoru; divé řvaní jde větrem; Evarì di Serpeja jde vstříc bledý jako smrt. Tisíc a deset tisíc životů bylo v onom okamžiku v záchvěvu jednoho srdce.

Jeho krása byla jako slunce; Evarì Serpeja zdál se býti malým Bohem.

Hle, prvé pouto zasvištělo vzduchem, natáhlo se, ale ruka se chvěla a chybila. Druhé má tentýž osud.

„Evarì!“ volají soudruzi. „Pozor, Evarì!“

Býček ustupuje na zad; konec je téměř jistý. Nádherný jinoch setrvává chrabrý a nehybný proti svému nepříteli.

Kol stojící dav žije zdušeným životem.

Ještě křik druhův:

„Evarì! Pozor! Pro spásu tvé duše!“

Pak slyšeti nezvyklý hlas, a oči se obracejí, a úžas zastavuje na chvíli tisíc, deset tisíc životů.

Nuže, zřel jsem jej, velikého a dobrého, více než kterékoliv dobro, byl vedle mne, železně se vzpjal a vymrštil. Obživl rázem pro život jinocha. Napadl býka z předu, s pronikavým výkřikem, a postavil se proti jeho útoku.

Za vteřinu Vinzadòr, lovec s kovovýma očima, já ho viděl, byl zdvižen do vzduchu a padl k zemi rozsápán.

„Ach, krásná Mariòlo, tvůj sladký půvab táhl jej k takovému skonu!“

Zachvácen hrůzou stál tu dav bez výkřiku, téměř jako by očekával vzkříšení legendárního starce, jenž ničeho nechtěl pro sebe a jenž vše, co měl, podal lidem, jež zval bratry: tak tu trochu svého majetku; tak svůj trudný život.

Z italštiny přeložil *J. Rowalski.*

Opravy. V čísle srpnovém na str. 242. 15. řádek s hora má býti místo slova chyba chýma. V čísle září-říjnovém na straně 369. na 8. řádku s hora má býti místo slova Dvě slovo **Děti**. A konečně na straně 356. na 7. řádku s hora místo nehynož má býti **nekynož**.

Majitel, vydavatel a redaktor VLADIMÍR S. ČECH. — Nákladem vlastním.
Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

